SCRIPTVM D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI

Cuius Distinctiones, ac Quæstiones
sequens Index ostendit.

ROMAE M. D. LXX.

INDEX DISTINCTIONVM
ET PARTITIONVM SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

DISTINCTIO PRIMA.

DISTINCTIO II.

DISTINCTIO III.

DISTINCTIO IIII.

DISTINCTIO V.

DISTINCTIO VI.

DISTINCTIO VII.

DISTINCTIO VIII.

DISTINCTIO IX.

DISTINCTIO X.

DISTINCTIO XI.

DISTINCTIO XII.

DISTINCTIO XIII.

DISTINCTIO XIIII.

DISTIN-

DISTINCTIO XIIII.

DISTINCTIO XV.

DISTINCTIO XVI.

DISTINCTIO XVII.

DISTINCTIO XVIII.

DISTINCTIO XIX.

DISTINCTIO XX.

DISTINCTIO XXI.

DISTINCTIO XXII.

DISTINCTIO XXIII.

DISTINCTIO XXIIII.

DISTINCTIO XXV.

DISTINCTIO XXVI.

DISTINCTIO XXVII.

DISTINCTIO XXVIII.

DISTINCTIO XXIX.

DISTINCTIO XXX.

DISTINCTIO XXXI.

DISTINCTIO XXXII.

DISTINCTIO XXXIII.

DISTINCTIO XXXIIII.

DISTINCTIO XXXV.

DISTINCTIO XXXVI.

peccatũ

DISTINCTIO XXXVII.

DISTINCTIO XXXVIII.

DISTINCTIO XXXIX.

DISTINCTIO XL.

DISTINCTIO XLI.

DISTINCTIO XLII.

DISTINCTIO XLIII.

DISTINCTIO XLIIII.

Diſtinctionum & partitionum ſecundi libri Sententiarum, Finis.

INDEX QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM SANCTI THOMAE.

Vtrum

DISTINCTIONIS XIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XIIII.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XV.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO III.

DISTINCTIONIS XVI.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS XVII.

QVAESTIO. I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO. III.

DISTINCTIONIS XVIII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XIX.

QVAESTIO I.

DISTINCTIONIS. XX.

QVAESTIO. I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXI.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

DISTIESTIIONIS XXIII.

QVAESIO I.

QVAESTIO II.

DISTINCTIONIS XXIIII.

QVAESTIO I.

QVAESTIO II.

QVAESTIO III.

DISTINCTIONIS XXV.

QVAESTIO I.

Vtrum

Vtrum

Index Quæstionum & Articulorum Secundi libri Sententiarum, explicit.

SCRIPTVM S. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM MAGISTRI PETRI LOMBARDI.

PROLOGVS S. THO.

Spiritus eius ornavit caelos, et obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Iob. 26. Creaturarum consideratio pertinet ad theologos, & ad philosophos: sed diuersimode. Philosophi enim creaturas considerant, secundum quod in propria natura consistunt. vnde proprias causas, & passiones rerum inquirunt: sed theologus cõsiderat creaturas, secundum q a primo principio exierunt, & in finem vltimum ordinantur, q Deus est: vnde recte diuina sapientia nominatur, quia altissimam causam considerat, quae Deus est, vnde dr Eccl. 42. Nonne Deus fecit sanctos suos enarrare &c. Per modum istum in hoc secũdo libro de creaturis agitur, vnde materia eius ex verbis praemissis accipi potest, ex quibus tria elicere possumus, s. rerum principium, principij ipsius actum, & actus effectum. Ex parte principij duo tanguntur. s. spiritus & manus, spiritus bonitatis, vel voluntatis suae: sed manus potestatis. De hoc spiritu dicitur in psal. 103. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Quia secundum Dionysium 4. cap. de di. nominibus. Sicut sol radios suos emittit ad corporum illuminationem: ita diuina bonitas radios suos. i. participationes sui diffundit ad rerum creationem. Et ideo Aug. dicit, q inquantum bonus est, sumus, istum spiritum negauerunt, qui posuerunt Deum produxisse res, ex necessitate naturę, & non ex libertate voluntatis, contra quos dicit Diony. cap. 4. de diui. nomi. quòd diuinus amor non permisit eum, sine germine esse. Sed de manu potestatis eius, in psal. 103. legitur. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. In manu siquidem eius erant omnes fines terrae, quia ab aeterno, non nisi in eius potestate erant. Aperta enim manu claue amoris creaturae prodierunt. haec est manus de qua dicit Esa. 59. Ecce non est abbreuiata manus eius, quia infinita sua virtute rerum substantiam in esse producit, hanc manum abbreuiare voluerũt, qui a Deo nihil fieri posse, ex nihilo astruxerunt. Et sic apparet in productione creaturarum trinitas personarum, in spiritu ipse spiritussanctus, de quo dicitur, Sap. 1. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. In manu filius, qui etiam brachium patris dicitur Iob. 40. Si habes brachium sicut Deus &c. eo quòd ipse est virtus, & sapientia Dei 1. Cor. 1. Et omnia per ipsum facta sunt. Ioan. 1. Sed in pronomine eius, persona patris exprimitur cuius est, & filius & spiritussanctus; De quo dicitur Geñ. 1. In principio creauit Deus caelum & terram. Sed ex parte actus tangit etiam duo. s. ornatum & obstetricationis officium, ornatus pertinet ad dispositionem rerũ, quia eas varia pulchritudine decorauit, et dicitur Eccl. 42. Magnalia sapientię suae decorauit. De hac etiam pulchritudine Boetius dicit. Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipse. Sed obstetricatio pertinet ad prouidentię gubernationem, quae creaturas per se subsistere non valentes, ad modum obstetricis in esse conseruat, necessaria in finem ministrat, & impedimenta repellit, etiam mala in bonũ ordinãdo, vnde dicitur Iob. 38. secundum similem metaphoram, Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat? &c. Ex parte effectus duo tangit, scilicet caelum & colubrum tortuosum. In caelo duo considerare possumus, scilicet stabilitatem, Prouerb. 3. Stabiliuit caelos prudentia, & indeficientem claritatem, de qua Eccl. 24. Ego feci in caelis, vt orirentur &c. vnde per caelos intelligere possumus creaturas, quae in decore suo firmiter perstiterunt. Simil' in colubro tortuoso, duo cõsiderare possum', s. obscuritaté, & obliquitaté. Primum in noie colubri, obscuritaté intelligim', quia coluber dr, quia si colens vmbram, quae sonat priuationem lucis, obliquitatem in hoc quod dicitur tortuosum. distortum enim est, qd rectitudine obliquatur: Et ideo per hunc colubrum tortuosum, creaturae illae intelligi possunt, quarum pulchritudo est per peccatum

1. de doctrina Christiana. c. 32.

3. De cons. Metro. 9.

C obscurata, & rectitudo obligata, & praecipue diabolum, cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. Sapien. 2. Et de vmbrositate eius dicitur Iob. 40. Sub vmbra dormit in secreto calami. Et de eius tortuositate dicitur Esa. 27. Visitabit dominus in gladio suo duro &c. Recte ergo caelos spiritus ornasse dicitur, quia in creaturis, quę suum ordinem seruauerũt, & diuina bonitas clarius resplendet, & decoris ornatus immutatus non est. Recte etiam dicitur coluber tortuosus manu obstetricante eductus, quia in malis relucet etiam diuina potentia per hoc, quòd cohibentur, & diuina prouidentia per hoc, quòd eorum mala ordinantur in bonum. Et sic patet materia huius secundi libri, in quo de institutione creaturarum agitur, & lapsu per peccatum angeli vel hominis.

LIBER SECVNDVS SENTENTIARVM.

DISTINCTIO PRIMA.

A

Vnum esse rerum principium ostendit non plura, vt quidam putauerunt.

Creationem rerum insinuans scriptura: Deum esse creatorem initiumq; temporis, atq; omnium visibilium, vel inuisibilium creaturarum, in primordio sui ostendit dicens. In principio creauit Deus caelum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus, in

B vno principio a Deo creatore, mundum factum refert, elidẽs

H errorem quorundam † plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato nãque tria initia fuisse existimauit, Deum scilicet & exẽplar, & materiã, & ipsa increata sine principio,

† In Timeo c. 7. sm Sectionem M. Ficini in cõmento.

D

DISTINCTIO PRIMA.

DIVISIO TEXTVS.

Dividitur ergo liber iste in partes duas. In prima determinat de creaturis in communi. In secunda determinat de eis in speciali, quantum ad considerationem Theologi pertinet. secunda ibi { De angelica itaque natura. } Prima in duas. In prima, determinat de creaturis, secundum exitum earum a principio. In secunda, determinat de eis, secundum ordinem earum in vl-

E timum finem, ibi { Credamus ergo rerum creatarum &c. } Prima diuiditur in tres. In prima, inducit authoritatem, quae ostensa veritate omnium, errorem excludit. Secundo prosequitur errores, qui per authoritates confirmantur, ibi { Plato nãque. } Tertiu concludit veritatem, ibi { Horum ergo & similium } Circa primum duo facit. Primo tangit errorem Platonis. Secundo errorem Aristo. ibi { Aristote. vero &c. } Circa primum facit duo. Primo ostendit, quomodo per authoritatem Scripturae, refellitur error Platonis, tum propter multitudinem principiorum, tum propter negationem creationis. Secundo remouet quandam dubitationem ex dictis, ibi. { Verũtamen sciendum &c. }.

QVAESTIO PRIMA.

A

Ad euidentiam huius partis quæruntur hic sex.

Primo. Vtrum sit tantum vnum primum principium.
Secundo. Vtrum ab illo principio res per creationem effluxerunt.
Tertio. Vtrum tantum ab ipso res per creationem prodierunt, an etiam ab aliquibus principijs secundis.
Quarto. Si non per creationem, vtrum alio quolibet modo vnum possit esse causa alterius.
Quinto. Vtrum res ab æterno a Deo creatæ fuerunt.
Sexto. Supposito q non, quomodo dicitur, Deus in principio cælum & terram creasse.

& Deum quasi artificem: non creatorem. Creator etenim est, qui b de nihilo aliquid facit, & create proprie est de nihilo aliquid facere, facere vero nō est modo de nihilo aliquid operarij: sed etiam de materia. Vnde & homo vel angelus

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sint plura principia.

Marg.: 1.q.44.1.q. a.3.q.11.3. 1.dist.2.1. Tex.cō.30. contra gēt. 1.ca.43. de pot.q.3.6.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q sint plura prima principia; quia secundum Philosophum 2.Celi & Mundi. Si vnum contrariorum fuerit in natura & reliquum: sed summum malum, est contrarium summo bono, sicut & malum bono. ergo cum sit quoddam summum bonum, quod est principium primum omnium bonorum: Videtur q sit, & vnum summum malum, quod est principium primū omnium malorū, & sic erunt duo prima principia.

Marg.: Tex.cō.18. — Tex.cō.5.

¶ 2 Præt. Omne quod fit vel ipsum est primum principium, vel est ab aliquo principio, sicut in 3.Physic. dicitur: sed aliquod malum fit in mundo. si ergo ipsum non sit primum principiū, quia hoc dato haberetur propositum, oportet q sit ab aliquo principio: sed nō a bono, quia bonum est destructiuum mali, & non causa eius sicut nec calidum frigidi, & eadem ratione illius mali si non sit primum principium: erit alterum malum principium primum. Non est enim in principijs, vel causis procedere in infinitum, vt probatur in 2.Metaph. ergo videtur, quòd oportet deuenire ad primum malum, quod sit principium omnis mali, & sic habetur propositū. Si dicas, quòd malum non habet principium: sed accidit præter intentionem alicuius principij agentis.

Marg.: Cap. 19.

¶ 3 Contra. Omne quod accidit præter intentionem agentis est casuale, & in paucioribus: sed malum inuenitur, vt in pluribus, vt in 2.Topic. dicitur. ergo videtur, quòd malum sit intentum, & habeat per se principium.

¶ 4 Præt. Quæ sunt ab vno principio, habent conformitatem adinuicem, quia principiatum imitatur principium: sed in rebus reperitur magna contrarietas & diuersitas, ergo oportet eam in principia contraria reducere.

Marg.: Tex.cō.70. T.c.5.v.9; ad 13.inclusiue.

¶ 5 Præt. Materia & agens, nunquam incidunt in idem, vt in 2.Physic. dicitur, nec etiam agens & forma in idem numero: sed res habent principia, & formalia, & materialia, & actiua, & in singulis est deuenire ad vnum primum, vt in 2.Meta. probatur. ergo oportet ponere multa prima principia.

SED CONTRA. Omnem multitudinem præcedit vnitas, quia pluralitas ex vnitate nascitur. si ergo ponantur plura principia, oportet eis esse prius vnum principium: sed primo non est aliquid prius. ergo impossibile est ponere plura prima principia.

¶ 2 Præt. Quæcunque conueniunt in aliquo, & in alio differunt, oportet esse composita: sed si ponantur plura prima principia, oportet ea in aliquo conuenire, ea quæ habent rationem principij, & cum sint plura in aliquo differre. ergo oportet ea esse composita: sed nullum compositum est primum. ergo impossibile est esse plura prima principia.

¶ 3 Præt. Si essent plura principia prima, aut essent similia aut contraria, si similia, aut vtrunque per se sufficiens, & sic alterum superflueret, aut vtrūq; per se insufficiens: sed coniuncta sufficerent ad principiandum res, & sic non essent prima principia, tū quia indigerent coniungente quod esset prius eis, tum quia agerent per aliud additum essentiæ, s. per coniunctionem ipsam, & nullum tale est principium primum: si autem sunt contraria, omne autem contrarium destruit, & impedit contrarium suū. ergo si sint æquæ potentiæ, vnum impediet alterum: adeo quòd nullus sequetur effectus. Si vero alterum fuerit potentius omnino destruit alterum. ergo impossibile est esse plura prima principia.

RESPONDEO, Dicendum, q primum dicitur dupliciter, scilicet primum simpliciter, & primum in genere, vel in ordine aliquo. si secundo modo sic secundum genera plura causarum sunt plura prima principia, vt materiale primū quod est materia, & primum formale quod est esse, & sic de alijs, & vlterius descendendo ad diuersa rerum genera inueniuntur diuersa prima principia, in diuersis etiam secundum idem genus causæ, sicut in liquabilibus, prima materia est aqua, & in aridis terra, & in animalibus semen, vel menstruum: sed primum simpliciter impossibile est esse, nisi vnum, & hoc tripliciter patet. Primo ex ipso ordine vniuersi cuius partes inueniuntur adinuicem ordinatæ esse, quasi partes animalis in toto, quæ sibi inuicē deseruiunt.

G Talis autem coordinatio plurium, non est nisi vnum aliquod intendat. ergo oportet esse vnum summum bonum vltimum, quod ab omnibus est desideratum, & hoc est primum principium. Aliter apparet ex ipsa rerum natura: inuenitur e.n. in omnibus rebus, natura entitatis in quibusdam magis nobilis, & in quibusdam minus: ita tamen q ipsarum rerum naturæ nō sunt hoc ipsum esse quod habent. Alias esse, esset de intellectu cuiuslibet quidditatis, quod falsum est, cum quidditas cuiuslibet rei possit intelligi esse non intelligendo de ea an sit. ergo oportet, q ab aliquo esse habeant, & oportet deuenire ad aliquid, cuius natura sit ipsum suum esse: alias in infinitum procederetur, & hoc est quod dat esse omnibus, nec potest esse nisi vnum, cum natura entitatis, sit vnius rationis in omnibus, secundum analogiam: vnitas e.n. causati requirit vnitatem in causa per se, & hæc est via Auicē. Tertia via est ex immaterialitate ipsius Dei: oportet e.n. causam mouentem cælum esse virtutem non in

Marg.: 8.Met.quasi p totum. — A tex. 78. vsq; in finē. — Tex.cō.13. 1.Meta.c.3. — 8.Phy. tex. cōm.2. — 1.Meta.c.5.

H materia, vt in 8.Physic. probatur. in his autem, quæ sunt sine materia non potest esse diuersitas, nisi secundū quod natura vnius est magis completa, & in actu existens q natura alterius. ergo oportet, q illud quod venit ad perfectionem complementi, & puritatem actus sit vnum tantum a quo proficiscatur omne illud quod potentiæ admixtum est, quia actus præcedit potentiā, & completum diminutum, vt in 9.Meta. probatur. Circa hoc tamen tripliciter est erratum, quidam enim vt primi naturales non posuerunt, nisi causam materialem. vnde qui ex eis plura principia materialia, posuit, plura principia simpliciter dixit prima. Quidam vero cum causa materiali posuerunt etiā causam agentem, & dixerunt duo contraria esse prima agentia. s. Empedocles, vt amicitiam & litem, & huic consonat opinio Pythagoræ, qui diuisit omnia entia in duos ordines, & vnum ordinem reduxit in bonum sicut in principium, & alterum in malum; & exinde pullulauit hæresis Manichæorum qui ponunt

Marg.: Augus.1.de mor. Eccl. cath.c.10. — 1.Met. tex. cō.16.17. & 18. — In Phædone, & Timæo. 53. in Parmenide clarius.

I duos Deos, vnum creatorem bonorum inuisibilium incorporalium noui testamenti. Alium creatorem visibilium corporalium veteris testamenti. Tertius error fuit eorum, qui posuerunt agens & materiam: sed agens non esse principium materiæ quamuis sit vnum tantum agens, & hæc est opinio Anaxagoræ, & Platonis nisi q Plato superaddidit tertium principiū. s. ideas

C separatas a rebus, quas exemplaria dicebat, & nullam esse causam alterius: sed per hæc tria causari mundum, & res ex quibus mundus consistat.

Marg.: 1143 D. 291 837 — cap. 5. secundum līam Argir. L.13.S.Tho.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q summum d malum non contrariatur summo bono, secundum rem: sed solum secūdum vocem propter duo. Primo quia summum malum esse non potest: nihil e.n. est adeo malum, in quo non sit aliquid boni, ad minus esse. Et ideo dicit Philosophus in 4.Ethicorum, q si esset adeo perfectum malum, quod proueniret ex corruptione omnium circumstantiarum, nec seipsum sustinere posset. Secundo

K quia illi bono, quod nullo modo potest auferri, vel minui, nihil opponitur priuatiue vel contrarie: vnde nec ipsum particulare malum opponitur, summo bono directe: sed particulari bono quod per ipsum priuatur, & dico aliquid directe opponi alteri, quando opponitur ei, secundum quod huiusmodi, sicut nigredo manus opponitur albedini manus directe: sed indirecte opponitur etiam albedini parietis, non inquantum est nigredo, vel albedo huius: sed inquantum est albedo simpliciter, per quem modum cuilibet bono, quodlibet malum opponitur, non secundum propriam rationem huius vel illius: sed secundum communem rationem boni & mali, & sic si malum summo bono opponatur, hoc erit indirecte, quia non opponitur ei inquantum est tale bonum: sed inquantum bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum non habet cām, nisi per accidens dupliciter. Primo modo. s. secundum quod agens per accidens dicitur respectu eius, qd accidit præter intentionem agentis,

agentis, quia omne agens agit propter finem & intendit bonum A
D. 1061 quod est finis, & nulla priuatio est [d] intenta: sed sequitur ex for
1200. ma inducta cui adiungitur: ignis.n.non intendit a materia priuare formam aeris, sed inducere formam propriam: sed inducendo formam propriam, priuat formam aeris. similiter peccator intendit delectationem, quę est bonum alicuius partis eius, scilicet concupiscibilis, & non intendit priuationem gratię. Secundo, sicut dicit

dicitur aliqua facere: sed non creare. Vocaturq; factor siue artifex, sed non creator: hoc enim nomen soli c Deo proprie congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex & factor,

agens per accidens remouens prohibens: prohibens.n.priuationem est forma vel res aliqua. Vnde qui remouet illam rem, dicitur causare priuationem: sicut qui extinguit candelam, vel portat ex domo dicitur causare tenebras: quod ergo dicitur, quod omne quod est vel est principium, vel a principio intelligendum est de illis, quæ sunt aliquid in re: sed malum est priuatio, quædam & non nominat naturam aliquam positiue. B

¶ Ad tertium dicendum, quòd si loquamur de malo naturæ, quod malum potest considerari vel respectu totius naturæ, vel respectu alicuius particularis agentis in natura, si respectu totius naturæ, sic constat, quod malum est valde in paucioribus, quia nõ potest esse, nisi in generabilibus & corruptibilibus, quorum congregatio est paruæ quantitatis, respectu totius cœli, in quo nullum malum accidit. Si autem consideretur respectu alicuius particularis agentis in natura, constat quod actio eius semper est, secundum debitum naturæ suæ: nisi aliquando impediatur, & hoc est raro, & ex tali impedimento accidit malum in natura eius, sicut apparet in partibus monstruosis: si autem loquamur de malo culpæ, quod inuenitur in eo, quod non determinatur ad vnam actionem, sicut omnia quę agunt ex libertate voluntatis: aut hoc est plurium naturarum, aut vnius tantum: si est vnius naturę, sicut in Angelis, sic constat, quod in pluribus est consecuta operatio recta, secundum conuenientiam naturæ ipsorum, & peccatum ipsorum fuit, vt in paucioribus. Si autem est plurium naturarũ: sicut est homo, qui est C compositus ex natura intellectuali & sensitiua, potest considerari dupliciter: vel secundum totam naturam speciei, & sic oportet, quod in pluribus actio eius procedat secundum illam naturam, cuius actio est multiplicior, & circa bona magis manifesta nobis, & quia naturæ sensitiuæ actio est, circa delectabilia sensus, quę magis multiplicantur, quam delectabile rationis, quod est etiam magis occultum nobis, qui cognitionem a sensu accipimus, ideo vt plures sequuntur operationes illas, & ex hoc contingit malum ipsi homini non inquantum est homo, quia non est hõ, secundum quod habet sensum, sed secundum quod habet rationem: vel potest considerari aliquod indiuiduum illius speciei, & sic contingit, quod aliquis per voluntatem determinatur ad sequendum operationes ipsius rationis per habitum virtutis, & tunc vt in pluribus bene operatus, & deficit vt in paucioribus: sed quando adhæret alteri
cap. 5. naturæ, efficitur quasi alius, vt dicitur in 9. Ethic. vnde tunc est iudicium de ipso, sicut de alijs animalibus, in quibus est natura D sensitiua tantum, quia in pluribus operabitur bonum sibi, quantum ad id quod tactus est, vt leo per crudelitatem, vel canis per irã, sus per luxuriam, & sic de alijs, vt dicit Boet. in lib. de consola. lib. 4. prosa 3. vnde constat, quod malum est in paucioribus, siue cõparetur ad principiũ totius naturæ, siue ad aliquod agẽs particulare.

¶ Ad quartum dicendum, quod res habent contrarietatem adinuicem quantum ad proximos effectus: sed tamen concordant etiam contraria in vltimo fine, ad quem ordinantur secundum armoniam quam constituunt, sicut patet etiam in misto quod componitur etiã ex contrarijs: & ex hoc sequitur, quod agentia proxima sunt contraria, licet agens primum sit vnum, quia iudicium de agente & fine est idem, cum hæ duę causæ in idem incidant.

¶ Ad quintum dicendum, quod quamuis Deus nullo modo sit materia, nihilominus tamen ipsum esse, quod materia habet imperfectũ, E prout dicitur ens in potẽtia habet a Deo, & reducitur in ipsum sicut in principium. Similiter & forma, quæ pars est rei est similitudo agentis primi fluens ab ipso: vnde omnes formæ reducuntur in primum agens, sicut in principium exemplare: & sic patet, quòd est vnum principium simpliciter, quod est primum agens, & exemplar, & finis vltimus.

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquid possit exire ab eo per creationem.

1. q. 45. 2. cõtra gene. 2. c. 15. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod per creationem nihil a Deo possit exire in esse: omne.n.quod fit, possibile erat prius fieri: quia si non possibile erat fieri, & necesse non fieri ab æquipollenti, & ita factum non esset: sed quicquid est possibile fieri vel moueri, est possibile per potentiam passiuam, quæ cum non sit ens per se existens, oportet quòd sit in aliquo ente, quod est in potentia: sed nihil est ens in potentia ad aliquid, quin etiã ad aliquid sit in actu. ergo omne quod fit, fit ex aliquo ente in actu præexistente: sed nullum tale creatur, quia creare est ex nihilo aliquid facere, vt in litera dicitur. ergo nihil a Deo potest creari.

¶ 2 Præt. In omni mutatione est aliquid, ex quo est mutatio per se, quia omnis mutatio est inter duos terminos: sed illud ex quo per se fit aliquid, oportet remanere in eo, quod fit vel secundum totum, si fit ex eo sicut ex materia, vt cultellus ex ferro, vel secundum aliquid eius, i. secundũ materiam, vt si dicatur totum fieri ex toto, vt caro fit ex cibo, ex albedine.n.non dicitur fieri nigredo nisi per accidens. i. post albedinem, sicut etiam ex nocte dicitur fieri dies. Si ergo dicatur ens fieri ex non ente, oportet quod non ens, vel aliqua pars eius, cum tamen partem non habeat, maneat in ente, & quòd sit simul ens & non ens, quod est impossibile. ergo omne quod fit, fit ex ente aliquo. ergo videtur, quòd impossibile est aliquid a Deo creari.

¶ 3 Præter. Nullum permanens simul fit & factum est, quia dum fit non est, & dum factum est, est. non autem simul est & non est. si ergo aliqua res permanens fiat a Deo, oportet quòd fieri sit ante suum esse. sed factio cum sit accidens, nõ potest esse sine subiecto. ergo oportet, quod omne quod fit, fiat ex aliquo in quo sit factio sicut in subiecto: sed nullum tale creatur. ergo nihil per creationem fieri potest.

¶ 4 Præt. Si creatio est aliquid, cum non sit substantia, oportet quòd sit accidens: omne autem accidens est in aliquo subiecto, non autem potest esse in ipso creato, sicut in subiecto, quia hoc est terminus eius: sic enim creatum creatione esset prius inquantum est subiectum eius, & posterius inquantum est terminus. ergo oportet, quòd sit in aliqua materia, ex qua creatum fiat, & hoc est contra rationem creationis. ergo creatio nihil est.

¶ 5 Præt. Si creatio aliquid est, aut est creator vel creatura: sed non creator, quia sic esset ab æterno, & ita creaturæ ab æterno. ergo est creatura: sed omnis creatura aliqua creatione creatur, & sic creationis est creatio in infinitum, quod est impossibile, vt patet ex 5. physi. vbi dicitur quòd actionis non est actio in infinitum. ergo impossibile est creationem esse. Tex. cõ 10.

SED CONTRA est quod dicitur Genesis primo. In principio creauit Deus &c.

¶ Præt. Omne agens agit secundum id quod est in actu, sed quod est secundum aliquid sui in actu, & secundum aliquid in potentia, efficit rem secundum aliquid sui, s. inducẽdo formam in materiam. ergo cum primum ens, scilicet Deus, sit actus sine D permistione potentiæ, videtur quòd totam rem efficere possit, secundum totam substantiam eius. Hoc autem est creare. ergo videtur, quod Deus creare possit.

RESPONDEO Quod creationem esse, non tantum fides tenet: sed etiam [d] ratio demonstrat: constat enim, quòd D.407.
omne quod est in aliquo genere imperfectum oritur ab eo, in quo primo & perfecte reperitur natura generis, sicut patet de calore in rebus calidis ab igne, cum autem quælibet res, & quicquid est in re, aliquo modo esse participet, & admistum sit imperfectioni, oportet quòd omnis res, secundum totum id quod in ea est, a primo, & perfecto ente oriatur. hoc autem creare dicimus, scilicet producere rem in esse, secundum totam suam substantiam, vnde necessarium est a primo principio omnia per creationem procedere.

E ¶ Sciendum est enim, quòd ad rationem creationis pertinent duo. Primum est, vt nihil præsupponat in re, quæ creari dicitur, vnde in hoc ab alijs mutationibus differt, quia generatio
præsupponit materiam [d] quæ non generatur: sed per generationem completur in actum formæ transmutata. In reliquis vero mutationibus præsupponitur subiectum, quod est ens completum, vnde causalitas generantis vel alterantis, non sic se extendit ad omne illud, quod in re inuenitur: sed ad formam, quæ de potentia in actum educitur: sed causalitas creantis se extendit, ad omne id quod est in re: & ideo creatio ex nihilo dicitur esse, quia nihil est quod creationi præexistat, quasi non creatum. Secundum est vt in re, quæ creari dicitur prius sit non esse quam esse, non quidem prioritate temporis vel durationis, vt prius non fuerit, & postmodum sit: sed prioritate naturæ: ita quod res creata si sibi relinquatur, consequatur non esse, cum esse non habeat nisi ex influentia causæ superioris. Prius enim vnicuique inest naturaliter, quod nõ ex alio habet, D.659.

¶ quod ab alio habet, & ex hoc differt creatio a generatione aeterna. sic. n. non potest dici, ꝙ filius Dei si sibi relinquatur, nó habeat esse. cum recipiat a patre illud idem esse, quod est patris quod est esse absolutum, non dependens ab aliquo. Et s̄m ista duo creatio dupľr dicitur esse ex nihilo. Tum ita, ꝙ negatio neget ordinem creationis importare, p̄ hanc praepositioné, ex, ad aliquid praeexistens, vt dicatur esse ex nihilo, quia non ex aliquo praeexistẽ

sed creatoris nomen sibi proprie retinuit. d. alia vero nomina etiam creaturis communicauit. In scripturis tamen,

ti, & hoc quantum ad primum. Tum ita, ꝙ remanea t ordo creationis ad nihil praeexistens, vt affirmatus, vt dicatur creatio esse ex nihilo, quia res creata naturaliter prius habet nó esse, quam esse, & si haec duo sufficiant ad rationem creationis, sic creatio potest demonstrari: & sic philosophi creationem posuerunt. Si autem accipiamus tertium oportere ad rationem creationis, vt scilicet etiam duratione, res creata prius non esse quàm esse habeat, vt dicatur esse ex nihilo, quia est tempore post nihil, sic creatio demonstrari non potest, nec a philosophis conceditur, sed per fidem supponitur.

1.Suff.c.10. & 6. Meta. c.1. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ s̄m Auicénam duplex est agens, quoddam naturale quod est agens per motú, & quoddam diuinum quod est dãs esse, vt dictum est. Et similiter oportet accipere duplex actum vel factum, quoddam per motũ agẽtis naturalis, & omne tale fieri oportet ꝙ praecedat tempore potentia, non tm̃ actiua, sed etiam passiua, quia motus est actus existentis in potentia. Quoddam vero est factum inquantũ recipit esse ab agẽte diuino sine motu, & si istud factum sit nouũ, oportet ꝙ praecedat esse eius natura, & duratione potentia actiua & non passiua: & ab actiua potentia tale factum dicitur posse fieri, si autem non sit nouum, tunc potentia actiua non praecedit duratione, sed natura.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ creatio non est factio, quae sit mutatio proprie loquendo: sed est quaedam acceptio esse. vnde non oportet, ꝙ habeat ordiné essentialem nisi ad dantẽ esse, & sic nó est ex nó esse, nisi inquantũ est post non esse, sicut nox ex die.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nulla res permanens potest simul fieri & facta esse, si fieri proprie sumatur: sed quaedam sunt, quae significant ipsum factum esse d per modum fieri: sicut cum dicitur motus terminari: simul. n. terminatur, & terminatum est, & sic simul illuminatur, & illuminatum est, eo ꝙ illuminatio est terminus motus, vt in 4. phy. cómé. dicit, & sic etiam forma substantialis simul recipit & recepta est, & similiter aliquid simul creatur, & creatum est. Et si obiiciatur, ꝙ ante omne factũ esse est omne fieri proprie acceptum, Dico, ꝙ verum est in omnibus, quae fiunt per motum: sicut generatio sequitur motum alterationis, & illuminatio motum localem: non autem sic est in d creatione vt dictum est.

D.575. 4.t.c.129. D.413.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ creatio potest sumi actiue & passiue, si sumatur actiue, cum creatio significet operationem diuinam, quae est essentia eius cum relatione quadam, & sic creatio est substãtia diuina. Si autem sumatur passiue, sic est quaedam accidens in creatura, & sic significat quandam rem non quę sit in praedicamento passionis proprie loquendo, sed quae est in genere relationis, & est quaedam habitudo habentis esse ab alio consequens operationem diuinam: & sic non est inconueniẽs, ꝙ sit in ipso creato, quod educitur per creationé, sicut in subiecto, sicut filiatio in Petro inquantum recipit naturam humanã a patre suo, non est prior ipso Petro: sed sequitur actionem, & motum quae sunt priora, habitudo autem creationis nó sequitur motũ: sed actioné diuinam tm̃, quae est prior quàm creatura.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ vt prius dictum est in primo. dist. 30. artic. 3 qñ creatura refertur ad creatoré, relatio realiter fundatur in creatura, & in Deo s̄m rationem tm̃. vnde ipsa relatio importata in nomine creationis non ponit aliquid in creatore. sed in creato tm̃, non tñ oportet, ꝙ alia creatione d creetur: quia illud quod est relatio per essentiam, non refertur ad aliud alia relatione media, vt etiam in primo dictũ est. dist. 26. arti. 3. nisi secundum rationem, & huiusmodi relationes, quae s̄m rõnem tm̃ sunt, non est impossibile in infinitum multiplicari.

D.412.

ARTICVLVS III.

c Vtrum creare conueniat alijs quàm Deo.

1.q.45.5. de pot. q.3. 4. contra ge. 2.c.20. 4.d. 5.q.1.3.q.a

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ creare etiam conueniat alijs quam Deo, omne. n. quod non producitur in esse per generationé, si de nouo fiat, creatur: sed anima rationalis non exit in esse per generationem, ergo a quocunque fit,

F creatur: sed anima rationalis exit in esse virtute intelligentiarum. vnde Plato inducit Deum secundis dijs dicentem. Fm̃ nus quod credidistis ad vos recipite, & loquitur de anima rationali. Et similiter in libro de causis dicitur, quòd creata est anima mediante intelligentia. ergo videtur, quòd angeli vel intelligentię creare possint. Propóne 3.

saepe creator accipitur tanquam factor, & creare sicut facere sine distinctione significationis.

¶ 2 Praet. Cuiuscũq; dignitatis creatura est capax, haec ab eo sibi communicatur, qui summe liberalis est: sed potẽtia creandi communicabilis est creaturae, vt infra in 4. dist. 5. magister dicit. ergo videtur, ꝙ alicui creaturae sit cõicatũ, ꝙ creet. par.3.c.

G ¶ 3 Praet. Quanto aliquid magis resistit agenti, difficilius est ab eo aliquid fieri: sed contrarium est magis resistens quàm nó ens simpliciter. ergo difficilius est aliquid fieri ex contrario, quàm ex non ente. Sed agens naturale facit contrarium ex contrario. ergo videtur, quòd etiam ex non ente simpliciter aliqd facere possit, & sic potest creare.

¶ 4 Praet. Secundum quòd res exeunt a Deo: ita etiam ordinantur in ipsum, sed secundum Diony. in pluribus locis, lex diuinitatis est, vt nunquàm vltima reducantur in finem, nisi per media. ergo videtur, ꝙ etiam vltima entium non immediatę a Deo creentur, sed a causis medijs. De cael. Hie. cap.4.

¶ 5 Praeter. In causatum causę secundę nunquàm agit causa prima, nisi secundum ꝙ agit in ipsa causa secunda agente: sed Deus qui est causa prima omnium rerum, cuiuslibet rei creator est. ergo & quęlibet causa secunda in qua Deus operãdo creat, creatrix dici debet, & sic creare non tantum Deo conuenit.

H SED CONTRA. Dam. anathematizat omnes, qui dicunt angelos aliquid creare, de quibus tamen magis videtur, quàm de alijs. ergo videtur, quod creare solius Dei sit. Libr. 2. de Orthodoxa fide cap. 3. in fine.

¶ Praet. Ens & non ens simpliciter in infinitum distant: sed mouere per distantiam infinitam est potentiae infinitae, qualis est sola diuina potentia. ergo solius eius creare est.

RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est triplex opinio. Quidam. n. philosophi posuerunt, quòd a prima causa immediate est vnum primum causatum, a quo postmodum sunt alia, & sic deinceps. vnde posuerunt vnam intelligentiam causari mediante alia, & animam mediante intelligentia, & corporalem naturam mediante spirituali, quod pro haeresi condẽnatur: quia haec opinio honorem, qui Deo debetur creaturae attribuit: vnde propinqua est ad trahendum in idolatriam. Vñ alij dixerunt, ꝙ creatio nulli creaturae conuenit, nec etiam communicabilis est: sicut nec esse infinitae potentiae, quã exigit creationis opus. Alij dixerunt, creationem nulli creaturae communicatam esse, communicari tamen potuisse, quod Magister asserit in 4. lib. Vtraq; autem harum vltimarum opinionum, videtur mihi s̄m aliquid vera esse: cum. n. de ratione creationis sit, vt nó p̄existat aliquid sibi ad minus s̄m naturae ordinem, hoc potest accipi, vel ex parte creantis, vel ex parte creati. Si ex parte creãtis, sic dr̃ illa actio esse creatio, quę non firmatur super actione alicuius causae praecedentis, & sic est actio tm̃ causę primae. quia omnis actio secundę causae, firmatur super actione causae primae. vnde sicut non potest cõicari alicui creaturae, ꝙ sit cã primaria non potest d cõicari sibi, ꝙ sit creans. Si autem sumatur ex parte creati: sic illius proprie est creatio, cui non praexistat aliquid in re, & hoc est esse. Vnde dr̃ in lib. de causis, ꝙ prima rerum creatarum est esse, & alibi in eodem libro dicitur, ꝙ esse est pee creationem, & alię perfectiones superadditae per informationem, & in cõpositis pręcipue illud esse, quod est primae partis. s. materiae, & ex parte ista accipiendo creationem d potuit communicari creaturae, vt per virtutem causae primę operantis in ipsa, aliquod esse simplex vel materia produceretur, & hoc modo philosophi posuerunt intelligentias creare, quamuis sit haereticum.

Plato. 10. Tim. Auic. 9. Met. c.4. Auth. lib. de causis ppositione. 3.9. & 16. Cõis positio Theologorum.

I Dist. 5. in fine ibi. Itẽ et possēt, De p alia. 3. di. 410 409 D. 37. 408 944 Propóne 4. &; alibi. 1. p póne, seu. cap.18. K D. 643 1042

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in hoc authoritates philosophorum non sunt recipiendae, quia in hoc errauerunt. Possent tamen exponi hoc modo omnes illę authoritates, vt dicerentur creare animas, inquantum per motum orbium disponuntur corpora ad animae receptionem: sed hoc non est de intentione eorum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quicquid est cõmunicabile creaturae, de hoc quod est pertinens ad perfectionem naturae eius cõmunicatur sibi non autem est verum de perfectionibus secundis: sicut non omnis homo, qui receptibilis est regię dignitatis, a Deo factus est rex, & sic etiam est de authoritate creandi, s̄m illus qui dicunt, ꝙ creatio potuit creaturae communicari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd resistens contrarium, non facit difficultatem in agendo, nisi inquantum elongat potentiam ab actu, quia vnum contrariorũ quanto est magis intensum, tanto

potentia

potentia est magis remota ab actu: & ideo q aliquid fiat ex non ente simpliciter est maioris virtutis, q q fiat ex contrario, quia in non ente simpliciter nulla potentia remanet. A

¶ Ad quartum dicendum, q quãuis ad vltimum finem reducantur vltima per media: nunq̃ tñ influentia vltimi finis alicui mediorum communicatur, ita. s. vt sit vltimũ desideratum, & sic etiã nunq̃ influentia primi agentis, q̃ est creatio, alicui secundorũ principiorum cõicari potest.

¶ Ad quintum dicendum, q agens proximum, vt generãs nõ operatur in hac re generata nisi educendo de potentia materiæ formam. Sed operatio causæ primę est etiam in creando ipsam materiam: & ideo agens naturale proximum est tñ generans hanc rem. Sed agẽs primum, & diuinum est creans, & ex hoc patet, q sicut operatio artis fundatur super operationem naturæ inquantum natura præparat arti materiam: ita & operatio naturæ fundatur supra creationem, inquantum ministrat naturæ materiam.

Quòd hæc verba facere, & agere non dicuntur de Deo secundum eam rationem, qua dicuntur de creaturis.

VEtũtamen sciẽdum est hæc verba, s. creare, facere, & agere, & alia B huiusmodi de Deo nõ posse dici secũdum eam rationem, qua dicuntur de creaturis. Quippe cũ dicimus eũ aliqd facere non aliquẽ in operãdo motũ illi intelligimus inesse, vel aliquã i laborãdo passionẽ, sicut nobis solet accidere: sed ei⁹ sempiternę

res singulæ proprias operationes habent, per quas causæ proximę rerum sunt: non tñ omnium sed quorundam: quia. n. vt dictum est ẽm fidem non ponitur creatura aliqua aliam in esse producere per creationem, nec virtute propria nec aliena: ideo omnium illorum, quæ per creationẽ in esse exeunt solus Deus imediate causa est. huiusmodi aũt sunt, quæ per motum in esse exire non possunt, nec per generationem. Primo propter simplicitatẽ essentiæ suæ, in qua subsistunt, quia omne quod generatur, oportet esse compositum ex materia & forma. vnde nec angeli nec animæ rationales possunt generari, sed solum [d] creari: secus autem de alijs formis, quæ etiã si sunt simplices: non tamen habent esse absolutum, cũ non sint subsistentes. vnde exitus in esse nõ debetur eis, sed composito habenti talem formam, quod per se generari dicitur, quasi per se esse habens. formæ vero prædictæ nõ dicuntur generari, nisi per accidens, & eadem ratione materia prima, quæ generationi substat, propter sui simplicitatem non generatur, sed creatur.

Dam. vbi supra. et est cõmunis sñia, quasi oium Theol.

Art. pręced. in corp.

D. 178.

¶ Secundo propter elongationẽ a cõtrarietate, [d] vt corpora cælestia: omne enim quod generatur, generatur ex contrario. D. 335.

¶ Tertio propter necessitatem generantis similis in specie generato, propter quod primæ hypostases immediate a Deo creatæ sunt, vt primus homo, primus leo, & sic de alijs. non. n. homo generari potest, nisi ab homine. aliter autem est de illis rebus, ad quarum generationem non requiritur agens simile in specie C sed sufficit virtus cælestis cum qualitatibus actiuis & passiuis, vt quæ ex putrefactione generantur. Aliorum vero, quæ per motũ & generationem producuntur creatura causa esse potest, vel ita quòd habeat causalitatem supra totam speciem, sicut sol est cã in generatione hominis, vel leonis, vel ita q habeat causalitatem ad vnum indiuiduum speciei tñ: sicut homo generat hominem, & ignis ignem. Horum tñ causa etiam Deus est magis intima [d] in eis operans, q̃ aliæ causæ mouentes, quia ipse est dans esse rebus. Causæ autẽ aliæ sunt quasi determinantes illud esse. Nullius. n. rei totum esse ab aliqua creatura principium sumit, cum materia a Deo solum sit, esse autem est magis intimum cuilibet rei, q̃ ea per quæ esse determinatur. vnde & remanet illis remotis, vt in libro de causis dicitur. vnde operatio creatoris magis pertingit ad intima rei, q̃ operatio causarum secundarum: & ideo hoc quod creatum est causa, alij creaturæ non excludit, quin Deus immediate in rebus omnibus operetur inquantum D virtus sua est sicut medium contingens virtutẽ cuiuslibet causæ secundæ cum suo effectu. nõ. n. virtus alicuius creaturæ posset in suum effectum, nisi per virtutem creatoris, a quo est omnis virtus, & virtutis conseruatio, & ordo ad effectum: quia vt in lib. de causis dicitur, causalitas causæ secundæ firmatur per causalitatem causæ primę.

D. 325.

Propositione, seu cap. vel lect. 1. S. Tho.

Immediate vbi sup.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q non est ex indigentia Dei, q causis alijs indigeat ad creãdum, sed ex bonitate ipsius, qui etiam dignitatem causandi alijs conferre voluit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si ponamus secundum quorundam opinionem angelos deseruire Deo in motibus orbium, constat quòd angeli causa erunt generationis, & corruptionis per motum orbium, & ista causalitas in omnes retorquebitur, quamuis nõ omnes circa hoc [d] ministerium occupentur: quia secundum Diony. superiores angeli inferiores illuminant de ministerijs, per eos exequendis. Si autem hoc non E supponitur potest dici, quòd ex hoc, quòd angeli sunt nobiliores non sequitur, q habeant hanc dignitatem, quæ est causare generationem, & corruptionem in rebus: sed aliam multo digniorem, quæ consistit in Dei cognitione.

D. 161. De cę. Hie. c. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non potest idem esse effectus secundum speciem a diuersis agentibus, immediatis habentibus operationes determinatas ad determinatos effectus, sicut ab arte & natura: sed Deus non habet operationem determinatam ad aliquem effectum: immo vna sola operatione potest omnes effectus, quos vult producere. vnde eundem effectum specie, quem natura producit Deus potest sine natura operante facere.

¶ Ad quartum dicendum, quòd circa exitum rerum in esse per generationem fuit triplex opinio. Prima fuit ponentium latitationem. s. Anaxagoræ, qui ponebat omnia in omnibus, & generationem fieri per abstractionem, & sic non ponebat veram generationem, quæ est per hoc, quòd noua forma substantialis acquiritur materiæ, & in hunc defectũ incidit vis opinio,

1. Phy. t. cõ. 32 & 33.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum aliquid aliud a Deo efficiat aliquam rem.

1. q. 103. 6.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q nihil aliud efficiat aliquam rem nisi Deus. Agens. n. quod agit sine medio est perfectius, q̃ illud quod medio indiget in sua actione: sed Deus est agens perfectissimum. ergo videtur, quòd omnia nullo mediante producat.

¶ 2 Præt. Inter alias creaturas angeli sunt nobiliores: sed efficientia rerum non attribuitur angelis. vnus. n. angelus nõ est causa alterius, nec est iterum causa corporalis creaturæ. ergo vr, q multo minus aliæ creaturæ sint causæ quorundam.

¶ 3 Præt. Idem specie non producitur a diuersis agentibus secundum speciem: sed prima indiuidua omnium specierum immediate a Deo creata sunt, supposito, quòd mundus non fuerit semper. ergo videtur, quòd nihil possit producere aliquid simile sibi secundum speciem.

¶ 4 Præt. Illud quod non est ex aliqua materia, non potest fieri nisi per creationem: sed formę, & accidentia non habent materiam partem sui, vel esset in infinitum abire. ergo non pñt fieri nisi per creationem. Inde sic. omnis causa efficiens alicuius rei dat sibi formam, vel substantialem vel accidentalem: sed huiusmodi nõ producuntur, nisi per creationem. ergo nihil potest esse causa efficiens alicuius rei nisi creator, qui tantum Deus est, vt dictum est.

¶ 5 Præt. Causa efficiẽs nunq̃ est deficientior quàm effectus: sed agentia naturalia nõ agunt, nisi per qualitates actiuas, quæ sunt accidentia, quod probatur ex hoc, q non est possibile aliquid esse formam substantialem in vno, & accidentalem in altero. vnde calor, qui est accidens hominis, nõ potest esse forma substantialis ignis, & sic de alijs. ergo nullum agens naturę producit aliquam formam substantialem. Et sic idem quod prius.

2. de Orthodoxa fide c. 23.

CONTRA ẽm Dam. cuiuslibet rei est propria operatio: sed omnis res, quæ habet propriam operationem actiuam, sua operatione est causa alicuius. ergo videtur, q ignis calefaciendo sit causa caloris, & sic de alijs.

¶ Præt. Si Deus immediate causaret omnia vna res non depẽderet ab alia: sicut causatum a causa, & sic res non magis fieret ab vno quàm ab alio: sed videmus ad sensum, q non fit quodlibet ex quolibet: sed ex semine hominis semper generatur homo. ergo semen patris est causa effectiua filij.

RESPONDEO, Dicendum, q circa hanc q̃onem sunt tres positiones. Quarum vna est, q Deus immediate operetur omnia: ita q nihil aliud est causa alicuius rei: adeo q dicunt, q ignis non calefacit, sed Deus, nec manus mouetur: sed Deus causat motum, & sic de alijs. Sed hæc positio stulta est, quia ordinem tollit vniuersi, & propriam operationem a rebus, & destruit iudicium sensus.

Alphar. de intell. & Auic. cũ alijs, vbi supra. Alios quęre ifra. d. 2. q. 1. ar. 3. c.

¶ Secunda positio est quorundam philosophorum, qui vt proprias operationes rerum sustineant Deum immediate oĩa creare negant: sed dicunt, q immediate est causa primi creati, & illud est causa alterius, & sic deinceps. Sed hæc opinio erronea est, quia secundum fidem non ponimus angelos creatores: sed solum Deum creatorem omnium visibilium, & inuisibilium.

¶ Tertia positio est, q Deus immediate omnia operatur, & q

antiquorum, qui non ponebant veram generationem, sed generationem esse vel per congregationem & segregationem: vel per alterationem tantum, & hoc contingebat eis, quia non ponebant causam formalem, sed vel materialem tantum, vel cum hac etiam agentem. Alia opinio huic contraria fuit Platonis, qui posuit formas separatas, quas vocauit ideas esse inducentes formas in materijs, & quasi ad hanc opinionem inducitur opinio Auicennæ qui dicit, quod omnes formæ sunt ab intelligentia, & agens naturale non est nisi præparans materiam ad receptionem formæ, & ista opinio procedit ex hoc, quod vult vnumquodque generari ex suo simili, quod frequenter non inuenitur in rebus naturalibus: sicut in his, quæ per putrefactionem fiunt, & etiam quia ponebat fieri per se terminari ad formam, & hoc non potest esse, quia per se fieri terminatur ad hoc quod habet esse, quod est terminus factionis, & hoc est tantum compositum, non forma, neque materia. vnde forma, non nisi per accidens generatur.

In Phæd. & alibi vt sup.

De fluxu entis, c. 4. & alibi imediate vbi sup.

voluntatis nouum aliquem significamus effectum. i. æterna eius voluntate e aliquid nouiter existere. Cum ergo dicitur

7. Meth. t. c. 29. & 12. t. côm. 11.

¶ Tertia est Arist. media inter has. s. quod omnes formæ sunt in potentia in materia prima, non autem actu, sicut ponentes latitationes dicebant, & agens naturale egit non formam, sed compositum inducendo materiam de potentia in actum, & hoc agens naturale in sua actione est quasi instrumentum ipsius Dei agentis, qui etiam materiam condidit, & formæ potentiam dedit. vnde non oportet hanc opinionem sustinendo, quod generans creet formam, vel quod faciat aliquid ex nihilo, quia non facit formam sed compositum.

Tex. cô. 50.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut calor naturalis agit in virtute animæ, vt instrumentum eius, vt in 2. de Anima dicitur, propter quod non tantum calefacit, sed egit ad generationem carnis animatæ, ita qualitas actiua agit in virtute formæ substantialis: & ideo per illam actionem non tantum inducitur materia in actum formæ accidentalis, sed etiam in actum formæ substantialis.

Articvlvs. v.

Vtrum mundus sit æternus.

1. q. 46. 1. de pot. q. 3. c. 17. Quodl. 3. 34. & 12. 8. 3. cô. ra ge. c. 31. & sequentibus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod mundus sit æternus, & ad hoc possunt adduci rationes sumptæ ex quatuor. s. ex substantia cæli, ex tempore, ex motu, & ex agente vel mouente. Ex substantia cæli sic. Omne quod est ingenitum, & incorruptibile semper fuit, & semper erit: sed materia prima est ingenita & incorruptibilis, quia omne quod generatur, generatur ex subiecto, & quod corrumpitur, corrumpitur in subiectum. materiæ autem primæ non est aliquod subiectum. ergo materia prima semper fuit & semper erit: sed materia nunquam denudatur a forma. ergo materia ab æterno fuit perfecta formis suis, quibus species constituuntur. ergo vniuersum ab æterno fuit, cuius istæ species sunt partes, & hæc est ratio Arist. in primo phy.

T. com. 82.

¶ 2 Præt. Quod non habet contrarium non est corruptibile nec generabile: quia generatio est ex contrario, & corruptio in contrarium: sed cælum non habet contrarium, cum motui eius nihil contrarietur. ergo cælum non est generabile nec corruptibile. ergo semper fuit & semper erit, & hæc est ratio Philosophi in primo cæli & mundi.

Tex. cô. 20.

¶ 3 Præt. Secundum ponentem fidei, substantia mundi ponitur incorruptibilis: sed omne incorruptibile est ingenitum. ergo mundus est ingenitus. ergo fuit semper. probatio mediæ. Omne quod est incorruptibile habet virtutem, quod sit semper: sed illud quod habet virtutem, quod sit semper non inuenitur quandoque ens, & quandoque non ens, quia sequeretur, quod simul esset ens & non ens, toto. n. tempore aliquid est ens ad quod virtus sui essendi determinatur. vnde si habet virtutem, vt sit in omni tempore, in omni tempore est, & ita si ponatur aliquando non esse, sequitur quod simul sit & non sit. ergo nullum incorruptibile est quandoque ens, & quandoque non ens, sed omne generabile est huiusmodi &c. & hæc est ratio Philosophi in primo de cæ. & mun.

Tex. c. 130. & 131.

¶ 4 Præt. Omne quod alicubi est, vbi prius nihil erat, est in eo quod prius fuit vacuum, quia vacuum est in quo potest esse corpus, cum nihil sit ibi. Sed si est mundus factus ex nihilo, vbi nunc est mundus prius nihil erat. ergo ante mundum fuit vacuum: sed vacuum esse est impossibile, vt probatur in 4 Phy. & vt multa experimenta sensitiue demonstrant in multis ingenijs, quæ per hoc fiunt, quod natura non patitur vacuum. ergo impossibile est mundum incepisse, & hæc ratio est Commen. in 3. cæ. & mun.

T. c. 64. vsque ad 86. inclusiue.

Côm. 29.

¶ 5 Idem potest argui ex parte temporis sic. Omne quod est semper in principio, & fine sui, semper fuit, & semper erit, quia post principium est aliquid & ante finem: sed tempus semper est in eo quod est principium temporis, & finis: quia nihil est temporis nisi nunc, cuius diffinitio est, quod sit finis præteriti, & principium futuri. ergo videtur, quod semper fuit tempus, & semper erit, & ita motus & mobile, & totus mundus, & hæc est ratio Philosophi in 8. Physic.

Tex. c. 10. & 11.

¶ 6 Præt. Omne id quod nunquam potest demonstrari vt stans, sed semper vt fluens, habet aliquid ante se a quo fluit: sed nunc non potest demonstrari, vt stans sicut punctus, sed semper vt fluens, quia ratio tota temporis est in fluxu & successione. ergo oportet ante quodlibet nunc ponere aliud nunc. ergo impossibile est imaginari tempus habuisse primum nunc. ergo tempus semper fuit, & ita ve prius. & hæc est ratio Commen. ibidem.

aliquid facere, tale est ac si dicatur iuxta eius voluntatem vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere, vel esse, vt

Côm. 11.

¶ 7 Præt. Creator mundi, aut præcedit mundum tantum natura, aut etiam duratione. Si natura tantum sicut causa effectum. ergo quandocunque fuit creator, fuit creatura, & ita mundus ab æterno. Si autem duratione. prius autem & posterius in duratione causat rationem temporis. ergo ante totum mundum fuit tempus, & hoc est impossibile, quia tempus est accidens motus, nec est sine motu. ergo impossibile est mundum non semper fuisse, & hæc est ratio Auic. in sua Meth.

Lib. 9. c. 1.

¶ 8 Idem potest ostendi ex parte motus. impossibile. n. est nouam relationem esse inter aliqua, nisi aliqua mutatione facta circa alterum eorum: sicut patet in æqualitate. non. n. aliqua fiunt de nouo æqualia, nisi altero extremorum augmentato vel diminuto: sed omnis motus importat relationem mouentis ad motum, quæ relatiue opponuntur. ergo impossibile est motum esse nouum, nisi præcedat aliqua mutatio, vel in mouente vel in moto, sicut quod vnum approximet ad alterum, vel aliquid aliud huiusmodi. ergo ante omnem motum est motus, & sic motus est ab æterno & mobile & mundus. & hæc est ratio Philosophi in 8 phy.

Tex. cô. 9.

¶ 9 Præt. Omne illud cuius motus quandoque est, & quandoque quiescit, reducitur ad aliquem motum continuum, qui semper est: quia huius successionis, quæ est ex vicissitudine motus, & quietis, non potest esse causa aliquid eodem modo se habens, quia idem eodem modo se habens, semper facit idem. ergo oportet, quod causa huius vicissitudinis sit aliquis motus, qui non est semper, & sic oportet, quod habeat aliquem motum præcedentem, & cum non sit abire in infinitum, oportet deuenire ad aliquem motum qui semper est, & sic idem quod prius, & hæc ratio est Cô. in 8. phy. Idem potest etiam extrahi ex verbis Philosophi. Inducit etiam hanc rationem Côm. in 7. Meta. ad ostendendum, quod si mundus esset factus, oporteret quod hic mundus esset pars alterius mundi, cuius motu accideret versatio in mundo isto siue in vicissitudine mot⁹ & quietis, siue in vicissitudine esse, & non esse.

Côm. & t. 9.

¶ 10 Præter. Generatio vnius est corruptio alterius: sed nihil corrumpitur nisi generetur prius. ergo ante omnem generationem est generatio, & ante omnem corruptionem corruptio: sed hæc non potuerunt esse, nisi mundo existente. ergo mundus semper fuit, & hæc est ratio Philosophi in primo de generatione.

T. c. 17.

¶ 11 Idem potest ostendi ex parte ipsius mouentis vel agentis. Omnis. n. actio vel motus, quæ est ab agente vel mouente, non moto, oportet, quod sit semper: sed primum agens vel mouens est omnino immobile. ergo oportet, quod actio eius, & motus eius sit semper. Prima sic probatur. omne quod agit vel mouet postquam non agebat vel mouebat, educitur de potentia in actum, quia vnumquodque agit secundum id quod est in actu, vnde si egit postquam non agebat, oportet, quod sit aliquid in actu in eo quod prius erat in potentia: sed omne quod educitur de potentia in actum mouetur. ergo omne quod agit postquam non agebat mouetur, & hæc ratio potest extrahi ex verbis Philosophi in 8. physic.

Hæc rô a t. c. 21. vsque ad 13. inclusiue sed Probô ista. Omne quod agit. t. 3. retrograda habetur in 8. eiusdem. ex t. 4. 5. 6. & 7.

¶ 12 Præt. Deus aut est agens per voluntatem, aut per necessitatem naturæ. Si per necessitatem naturæ, cum talis sit determinata ad vnum, oportet, quod ab eo semper idem fiat. vnde si ab eo mundus est aliquando factus, necesse est mundum esse æternum. Si autem agens per voluntatem. omnis autem voluntas non incipit agere de nouo, nisi aliquis motus fiat in volente, vel ab aliquo impediente, quod prius erat, & postmodum cessat, vel ex eo quod excitatur nunc, & non prius aliquo inducente ad agendum quod prius non inducebat. cum ergo voluntas Dei immobiliter eadem maneat, videtur, quod non incipiat de nouo agere. & ista ratio communiter est philosophi in 8. phy. & Auicen. & Commen.

T. & cô. 8. & 15. Auic. 9. Meta. c. 1. in medio.

¶ 13 Præt. Omnis volens quandoque agere, & quandoque non agere, oportet, quod imaginetur tempus post tempus, discernendo tempus in quo vult agere a tempore, in quo non vult agere. Sed imaginari tempus post tempus, sequitur mutationem vel ipsius imaginationis, vel saltem imaginati, quia successio

T. cō. 101.

temporis causatur a successione motus. vt patet ex 4. Physi. ergo impossibile est, ꝙ voluntas incipiat aliquem nouum motum agere, quem non præcedat alius motus, & hæc est ratio Commen. in 8. physic.

Istę tres cōnes de agēte ꝑ voluntatem, & appetitum habentur oēs ex præfatis. tex. & cō. 8. & 15. expsse ꝑ totum.

¶ 14 Pręt. Omnis voluntas efficiendi statim producit effectum, nisi desit aliqd illi volito, quod sibi postmodū adueniat: sicut si modo habeā voluntatem faciendi ignē cras, qñ erit frigus. modo isti volito deest præsentia frigoris, qua adueniente, statim faciam ignem, si possum, nisi ad hoc aliquid aliud desit. Sed Deus habuit voluntatem æternam faciendi mundum. alias esset mutabilis. B ergo impossibile est, ꝙ ab ęterno non fecerit mūdum nisi per hoc, ꝙ aliquid mundo deerat, quod postmodū aduenit: sed non potuit aduenire nisi per actionem aliquam. ergo oportet, ꝙ ante hoc de nouo factum præcedat aliqua actio mutationem faciens, & ita a voluntate æterna nunquàm procedat aliquid nouum, nisi motu mediante æterno. ergo oportet mundū æternum semper fuisse. Et hæc est ratio Commentatoris ibidem.

in ipso nihil noui contingat. Sed nouū aliquid sicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua sui motione, vel mutatione. Nos vero operādo mutari dicimur, quia mouemur. Non. n. sine motu aliquid facimus. Deus ergo facit vel agere aliquid dicitur, quia cā est omnium rerum nouiter exñtium, dū eius voluntate res nouę, esse incipiunt, quæ añ nō erāt absq;

SED CONTRA. Deus aut est causa substātię mundi, aut non, sed motus eius tm̄. Si motus tm̄. ergo eius substantia non est creata. ergo est primum principium, & sic erunt plura prima principia & plura increata, quod supra improbatum est. Si autē est causa substantiæ cæli dans esse cęlo, cum omne quod recipit esse ab aliquo, sequatur ipsum in duratione, videtur ꝙ mundus non semper fuerit.

¶ Præt. Omne creatum est ex nihilo factum: sed omne quod est ex nihilo factum, est ens postquàm fuit nihil, cum non sit simul ens & non ens. C ergo oportet, ꝙ cælum prius non fuerit & postmodum fuerit, & sic totus mundus.

¶ Præt. Si mundus fuit ab æterno. ergo infiniti dies ꝓcesserunt diem istū: sed infinita non est transire. ergo nunquā fuisset deuenire ad hunc diem, quod falsum est. ergo &c.

¶ Præt. Cuicūq; potest fieri additio, isto potest esse aliqd maius, vel plus: sed diebus qui pręcesserunt potest fieri dierum additio. ergo tp̄s præteritū potest esse maius q̄ sit: sed infinito non est maius nec potest esse. ergo tempus ꝑteritum nō est infinitū.

¶ Præt. Si mundus fuit ab æterno. ergo & generatio fuit ab æterno tam hominum quam animalium: sed omnis generatio habet generans & generatum: generans autē est causa efficiens generati, & sic in causis efficientibus est procedere in infinitū,

Tex. cō. 5.

quod est impossibile, vt probatur in 2. Meta. ergo impossibile est generationem semper fuisse & mundum.

¶ Pręt. Si mundus semper fuit: homines semper fuerunt. ergo infiniti homines sunt mortui ante nos: sed homine moriente D non moritur anima eius, sed manet. ergo modo sunt infinitæ animæ in actu a corporibus absolutæ: sed impossibile est infinitum esse in actu, vt in 3. Physic. probatur. ergo impossibile est mundum semper fuisse.

A tex. c. 35. vsq; in finē.

¶ Præt. Impossibile est aliquid Deo ęquiparari: sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. ergo hoc est impossibile.

¶ Præt. Nulla virtus finita, est ad operationem infinitam: sed virtus cæli est virtus finita, cum magnitudo eius finita sit, & impossibile sit a magnitudine finita esse virtutem infinitam. ergo impossibile est, ꝙ motus eius fuerit in tempore infinito. & sic impossibile est, vt esse eius tempore infinito durauerit, quia duratio rei non excedit virtutem, quam habet ad esse, & sic incæpit quandoque.

¶ Præt. Nullus dubitat, quin Deus natura præcedat mundum: sed in Deo idē est natura & duratio sua. E ergo duratione Deus mundum præcedit. ergo mundus non fuit ab æterno.

Vide 3. Meta. t. c. 14. 1. Met. t. cō. 16. 17. & 18. 8. Phy. 1. & 3. cæl. 21. & 24. vbi Timæus a Philosopho citatur. 8. Phy. 2 t. 4 & t. cęl. 101 vsq; in finē diffusius habetur. D. a 36. 912

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ circa hanc qōnem est triplex positio. Prima est philosophorum, qui dixerunt, ꝙ non solum Deus est ab æterno: sed etiam aliæ res, sed differenter, quia quidam ante Arist. posuerunt, ꝙ mundus est generabilis & corruptibilis, & ꝙ ita est de toto vniuerso, sicut de aliquo particulari alicuius speciei: cuius vnum indiuiduum corrumpitur, & aliud generatur: & hæc fuit opinio Empedoclis. Alij dixerunt, ꝙ res fuerunt quiescentes tempore infinito, & per intellm cœperunt moueri extrahentem & segregantem vnum ab alio, & hęc fuit opinio Anaxagoræ. Alij dixerunt, ꝙ res ab æterno mouebantur motu inordinato, & postea reductæ sunt ad ordinem, vel casu, sicut ponit Democritus, ꝙ corpora indiuisibilia ex se mobilia casu adunata sunt adinuicem, vel a creatore, & hoc posuit Plato, vt dicitur in 3. cæli & mun. Alij dixerunt, quia res fuerunt ab ęterno ſm illum ordinem quo modo sunt, & ista est opinio Arist.d & omnium philosophorum sequentium ipsum, A & hæc opinio inter prædictas probabilior est: tamen omnes sunt falsæ & hæreticę.

¶ Secunda positio est dicentium, ꝙ mundus incępit esse postquàm non fuerat, & similiter omne quod est præter Deum, & ꝙ Deus non potuit mundum ab æterno facere, non ex impotentia eius, sed quia mundus ab ęterno fieri non potuit, cum sit creatus: volunt ēt, ꝙ mundum incepisse non solum fide teneatur: sed etiam demonstratione probetur.

Cōis positio Theol. omnium recte sentientium.

¶ Tertia positio est dicentium, ꝙ omne quod est præter Deum incępit esse: sed tamen Deus potuit res ab ęterno produxisse, ita ꝙ mundum B incępisse non potuit demonstrari: sed per reuelationem diuinam esse habitum & creditum, & hæc positio innititur authoritati Greg. qui dicit, quòd quædam prophetia est de præterito, sicut Moyses prophetizauit cum dixit. In prin. crea. Deus cælum, & terram, & huic positioni consentio: quia non credo, ꝙ a nobis possit sumi ratio demonstratiua ad hoc, sicut nec ad trinitatē, quāuis trinitatem non esse sit impossibile, & hoc ostendit debilitas rationum, quæ ad hoc inducuntur pro demōstrationibus, quæ omnes a philosophis tenentibus æternitatem mundi positæ sunt & solutæ: & ideo potius in derisionem, quàm in confirmationem fidei verterētur, si quis talibus rationibus innixus contra philosophos nouitatem mundi probare intenderet.

Sup Ezech. in 1. Hom. primæ.

¶ Dico ergo, quòd ad neutram partem qōnis sunt demonstrationes: sed probabiles vel sophisticæ rationes ad vtrūq;. Et hoc significāt verba philosophi dicentis in primo Topic. quòd sunt C quædam problemata, de quibus rationem non habemus, vt vtrum mundus sit æternus. vnde hoc ipse demonstrare nunquā intendit, quod patet ex suo modo procedendi, quia vbicunque hanc quæstionem pertractat, semper adiungit aliquam persuasionem vel ex opinione plurium, vel approbatione rationum, quod nullo modo ad demonstratorem pertinet. Causa autem quare demonstrari non potest est ista, quia natura rei variatur, ſm quòd est in esse perfecto, & ſm quòd est in primo suo fieri, ſm quod exit a causa, sicut alia natura est hominis iam nati, & eius ſm quòd est adhuc in materno vtero. Vnde si quis ex conditionibus hominis nati, & perfecti vellet argumentari de conditionibus eius, ſm quòd est imperfectus in vtero matris existens, deciperetur, sicut narrat Rabi Moyses de quodam puero, qui mortua matre, cum esset paucorum mensium, & nutritus fuisset in quadam insula solitaria, perueniens ad annos discretionis, quæsiuit à quodā, an homines essent facti, & quomodo: cui cum exponeret ordinem natiuitatis humanæ, obiecit puer D hoc esse impossibile asserens, quia homo nisi respiret & comedat, & superfluum expellat, nec per vnum diem viuere potest. vñ nec in vtero matris per nouem menses viuere potest.

c. 8. in fine.

Lib. 2. de ꝑplexis Vocris testamēti. c. 18.

¶ Similiter errant, qui ex modo fiendi res in mundo iam perfecto volunt necessitatem vel impossibilitatem inceptionis mundi ostendere, quia quod nunc incipit esse, incipit per motum. vnde oportet, quòd mouens pręcedat duratione, oportet etiam quòd præcedat natura, & quòd sint contrarietates, & hęc omnia non sunt necessaria in progressu vniuersi esse a Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd materia est ingenita & incorruptibilis: non tamen sequitur, quòd semper fuerit: quia incæpit esse non per generationem ex aliquo, sed omnino ex nihilo, & similiter posset deficere si Deus vellet, cuius voluntate materiæ, & toti mundo esse communicatur.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, ꝙ illa ratio procedit E de inceptione, per generationem & motum. vñ illa est rō cōtra Empedoclem & alios, qui posuerunt cælum generari.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ potentia quæ nunc est in cęlo ad durationem, non mensuratur ad determinatum tempus. vnde per eam in ante, & post potuit infinito tempore esse, si eam semper habuisset: sed hanc potentiam durationis non semper habuit, sed voluntate diuina in sua creatione sibi tradita est.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ añ creationē mūdi non fuit vacuū, sicut neq; post: vacuū. n. nō est tm̄ negatio sed priuatio vnde ad pōnē vacui oportet ponere locū, vel dimensiones separatas, sicut ponentes vacuum dicebant, quorū nullum ponimus añ mundum. Et si dicant, ꝙ possibile erat ante factionem mundi, mundum futurum esse vbi nunc est. Dicendum ad hoc, quòd non erat nisi in potestate agentis, vt supra dictum est.

¶ Ad quintū dicēdū, ꝙ illa rō est circularis, qđ sic patet ſm Philosophū. Per prius & posterius i motu, est prius & posterius in tp̄e. vnde qñ dr̄, ꝙ omne nunc sit finis prioris, & posterioris principium, supponitur ꝙ omne momentum motus sequatur

quędam motum, & præcedat quædam. vnde dico, ꝙ propositio illa non potest probari, nisi ex suppositione eius, quod per eam concluditur: & ideo patet, ꝙ non est demonstratio.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ nunc nunq̃ intelligitur vt stans: sed semper vt fluens: non autem vt fluens a priori nisi motus præcedat: sed in posterius, nec iterum in posterius, sed a priori, nisi motus sequatur. vnde si nunq̃ sequeretur vel præcederet motus, nunc non esset nunc, & hoc patet in motu particulari, qui sensibiliter incipit, cuius quodlibet momentum est fluens, & tamen aliquod est primum, & aliquod vltimum secundum terminum a quo, & in quem.

ipsius agitatione, vt actus proprie dici nõ queat, cũ videlicet actus omnis in motu consistat. In Deo autẽ motus nullus est. Sic ergo ex calore Solis aliqua fieri contingit: nulla tamen in ipso vel in eius calore facta motione, vel mutatione. Ita ex Dei voluntate noua habent esse sine mutatiõe authoris, qui est vnũ, & solum principium omnium. Aristoteles vero duo principia dixit, scilicet materiam & speciem, & tertium operatorium dictum. Mundum quoque semper esse, & fuisse.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ Deus præcedit mundum non tm̃ natura, sed etiam duratione: non tamen duratione temporis, sed æternitatis, quia ante mundum non fuit tempus in rerum natura existens, sed imaginatione tm̃, quia nunc imaginamur huic tempori finito, ex parte ante Deum potuisse multos annos addidisse, quibus omnibus præsens esset æternitas, & secundum hoc dicitur, quòd Deus potuit prius facere mundum, q̃ fecerit & maiorem & plures.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ nouitas relationis contingit non mutatione mouentis, sed ea mutatione mobilis, vt large mutatio sumatur pro creatione, quæ proprie mutatio non est, vt dictum est supra. Vnde motum cæli præcedit creatio eius ad minus natura: creationem autem non præcedit aliqua mutatio, cũ sit ex non ente simpl'r. Si tñ supponeretur, ꝙ etiam cælum extitisset anteq̃ moueri cœpisset, adhuc ratio non procederet, quia intelligendum est, ꝙ duplex est relatio, quædam est relatio absoluta, sicut in omnibus quæ sunt ad aliquid ſm esse, vt paternitas & filiatio, & talis relatio non efficitur noua nisi per acquisitionẽ illius, in quo relatio fundatur. vnde si acquiratur per motum, talis relatio sequitur motum, sicut similitudo vnius ad alterum sequitur alterationem in qualitate, supra quam fundatur relatio. Si autẽ acquiratur per creationem, sequitur creationẽ, sicut similitudo creaturæ ad Deum fundatur super bonitatem, quæ per creationem acquiritur, per quam creaturæ Deo assimilantur: quædam autem relatiua sunt, quæ simul important relationem & fundamentum relationis. Nouitas autem talium relationum exigit acquisitionem illius rei, quæ significatur per nomen, sicut ipsius habitus qui est scientia. & sil'r est de relatione, quam importat nomen motus, quę efficitur noua per acquisitionem ipsius motus a mouente in mobili.

¶ Ad nonum dicendũ, ꝙ huiusmodi vicissitudinis, ꝙ quandoq; mundus non fuit, & postmodum fuit, non est causa efficiens aliquis motus: sed aliqua res semper eodem modo se habens. s. voluntas diuina, quæ ab æterno fuit de hoc ꝙ mundus in esse post non esse exiret. Et si diceretur, ꝙ idem semper facit idem: dico ꝙ verum est, si accipiatur agens ſm propriam rationem, qua producit determinate hunc effectum: sicut autem agens naturale determinatur per formam propriam, vt nunquàm sequatur actio nisi ſm conuenientiam ad formam illam, ita agens voluntariũ determinatur ad actionem per propositum voluntatis. vnde si voluntas non sit impedibilis nec mobilis, non sequitur effectus nisi ſm hoc, ꝙ voluntas proposuit, & hoc est verum, ꝙ volũtas diuina in hoc, ꝙ semper est eadem semper facit illud quod ab æterno voluit, quia nunquàm cassaturi non tamen facit, vt sua volita semper sint, qa hoc ipse nõ vult. vñ si hoc faceret, qa faceret illud quod ipsi non vult esset sil'e ac si calor faceret frigus.

¶ Ad decimum dicendum, ꝙ prima indiuidua generabilium & corruptibilium non prodierunt in esse per generationem, sed per creationem; & ideo non oportet quædam præextitisse, ex quibus creata sint, vt sic in infinitum habeatur.

¶ Ad vndecimum dicendum, ꝙ est duplex agens, quoddam per necessitatem naturæ. & istud determinatur ad actionem per illud qđ est in natura eius. vnde impole est, ꝙ incipiat agere nisi per hoc, quod educitur de potentia ad actum, vel essentiali vel accidentali. Aliud est agens p voluntatem, & in hoc distinguendum est, ꝙ quoddam agit actione media, quæ non est essentia ipsius operantis, & in talibus non põt sequi effectus nouus sine noua actione, & nouitas actionis facit aliquam mutationem in agente, prout est exiens de ocio in actum, vt in 2. de anima dé. Quoddam vero sine actione media vel instro, & tale agens est Deus. vnde suum velle est sua actio, & sicut suum velle est æternum, ita & actio, non tñ effectus sequitur nisi ſm formam volũtatis, quæ pponit sic vel sic facere: & ideo non exit de potentia

F in actum, sed effectus q erat in potentia agente, efficit actu ens.

¶ Ad duodecimum dicendum, ꝙ in oĩbus illis, quæ aguntur propter finem, qui est extra voluntatem, voluntas regulatur ſm illum finem. vnde ſm ea, quæ impediunt & iuuant ad finem, vult quandoq; agere, & qñq; non agere: sed voluntas Dei non dedit esse ipsi vniuerso propter aliũ finem existentem extra voluntatem eius, sicut nec mouet pp aliũ finem, vt philosophi concedunt, quia nobilius non agit propter vilius se: & ideo non oportet ex hoc, ꝙ non semper agat, ꝙ habeat aliqd inducens & retrahens, nisi determinationem voluntatis suæ, quæ ex sapientia sua omnem sensum excedente procedit. † 2. de Gen. tex. cõ. 51. † 8. Phy. a t. cõ. 4. & 1. Cæl. 101. vsq; in finẽ.

G ¶ Ad decimumtertium dicendum, ꝙ intellectus diuinus intelligit omnia simul. & ideo ex hoc, ꝙ intelligit præsentia huius tẽporis & illius, nõ est aliqua mutatio in intellectu eius: licet hoc non possit contingere in intellectu nostro: & ideo patet, ꝙ ratio sophistica est. sil'r nec ponitur aliquis motus ex parte rei imaginatæ, qa Deus noluit facere vniuersum post aliquod tp̃s, quia tempus ante non erat nisi imaginatum, vt prius dictum est.

¶ Ad decimumquartum dicendum, ꝙ voluntas diuina non ab ęterno produxit vniuersum, quia aliqd deerat ipsi volito. hoc enim quod volito potest intelligi deesse, propter quòd differi, est proportio ipsius ad finem: sicut voluntas hominis differt sumere medicinam, quando medicinæ non est proportionata sanitati hominis: & sic dico, ꝙ ipsi vniuerso quod fieret ab ęterno, deerat proportio ad finem, quæ est voluntas diuina: hoc. n. voluit Deus vt haberet esse post non esse, sicut natura ita & duratione, & si ab æterno fuisset, hoc sibi defuisset. vnde non fuisset proportionatum diuinæ voluntati, quæ est finis eius. Et quia ad rationes in contrarium factas, quas dixi demonstrationes nõ esse, inueniuntur philosophorum responsiones: ideo quamuis verum concludant, ad eas etiam respondendum est, secundum ꝙ ipsi philosophi respondent, ne aliqui disputanti contra tenentes æternitatem mundi ex improuiso occurrant.

H ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut dicit Commen. in lib. de substantia orbis. Aristo. nunquàm intendit, quòd Deus esset causa motus cæli tantum, sed etiam quòd esset causa substantiæ eius dans sibi esse: cum enim sit finitæ virtutis, eo quòd corpus est indiget aliquo agente infinitæ virtutis, a quo & perpetuitatem motus habeat, & perpetuitatem essendi, sicut motum & esse: non tñ ex hoc sequitur, quòd præcedat duratione, quia non est dans esse per motum: sed per influentiam æternã, secundum ꝙ scientia eius est causa rerum: & ex hoc, ꝙ scit ab æterno & vult, sequitur res ab ęterno esse: sicut ex hoc, ꝙ sol est ab æterno, sequitur ꝙ radius eius ab ęterno sit. Libr. seu. c. 2. m. 12. Meta. tex. 38.

I ¶ Ad secundum videt Auicen. in sua metaphysica. dicit enim omnes res e Deo creatas esse, & ꝙ creatio est ex nihilo, vel eius quod habet esse post nihil: sed hoc potest intelligi dupliciter, vel quòd designetur ordo durationis, & sic secundum eum falsum est, aut quòd designetur ordo naturæ, & sic verum est. vnicuique enim est prius secundum naturam illud, quod est ei ex se, quàm id quod est ei ab alio: quælibet autem res præter Deum habet esse ab alio. ergo oportet, quòd secundum naturam suam esset non ens: nisi a Deo esse haberet, sicut etiam dicit Gregorius, quòd omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus omnipotentis contineret, & ita non esse quod ex se habet naturaliter, est prius quàm esse quod ab alio habet, & si non duratione, & per hunc modum conceduntur a philosophis res a Deo creatę & factæ. Tractatu. 6. cap. 1. & 2. Item. 9 c. 4.

K ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ infinitum esse actu impossibile est: sed infinitum esse per successionem non est impossibile, infiniti autem sic considerati quodlibet acceptum finitum est: transiens autem non potest intelligi nisi ex aliquo determinato ad aliquod determinatum, & ita quodcunque tempus determinatum accipiatur, semper ab illo tempore ad istud est finitum tẽpus, & ita est deuenire ad præsens tempus. Vel potest dici, quòd tempus præteritum est ex parte anteriori infinitum, & ex posteriori finitum tempus autem futurum econtrario, vnicuique autem ex parte illa qua finitum est, est ponere terminum, & principium vel finem. vnde ex hoc, quòd infinitum est tempus præteritum ex parte anteriori, secundum eos sequitur, quòd non habeat principium, sed finem: & ideo sequitur, quòd si homo incipiat numerare a die isto, non poterit numerando peruenire ad primum diem, & econtrario sequitur de futuro.

¶ Ad

A ¶ Ad quartum dicendum, quòd infinito non fit additio secundum suam totalem successionem, qua infinitum est in potentia tantù accipientis: sed alicus finito accepto in actu, & illo nihil prohibet aliquid esse plus vel maius. Et quòd hæc ratio sit sophistica patet, quia tollit etiam infinitum in additione numerorum, vt si sic dicatur. aliquæ species numerorũ sunt excedentes denarium, quæ non excedunt centenarium. ergo plures species excedunt denariũ quàm centenarium, & ita cum infinitæ excedant centenariũ, erit

B aliquid maius infinito: patet ergo quòd excessus & additio & transitus non est nisi respectu alicuius in actu vel in re existentis, vel actu per intellectum, [d] vel imaginationem acceptæ. vnde per has rationes sufficienter probatur, quòd non sit infinitũ in actu, nec hoc est necessarium ad æternitatem mundi, & istæ solutiones accipiuntur ex verbis Philosophi 3. Physic.

D. 736.

T. c. 35. vsq; in finem. & maxime in tribus vltimis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd eundem effectum præcedere causas infinitas per se vel essentialiter est impossibile: sed accidentaliter est possibile (hoc est dictu) aliquem effectum, de cuius ratione sit, quòd procedat a causis infinitis est impossibile, sed causas illas, quarum multiplicatio nihil interest ad effectum, accidit effectui esse infinitas. ver. gra. ad esse cultelli exiguntur per se aliquæ causæ mouentes, sicut faber & instrumentum, & hæc esse infinita est impossibile, quia ex hoc sequeretur infinita esse simul actu, sed quòd cultellus sit factus a quodam fabro sene, qui multoties instrumenta sua renouauit, sequitur multitudinem successiuã instrumentorum, hoc est per

C accidens, & nihil prohibet esse infinita instrumenta præcedentia istum cultellum, si faber fuisset ab æterno, & similiter est in generatione animalis, quia semen patris est causa mouens instrumentaliter respectu virtutis solis: & quia huiusmodi instrumenta quæ sunt causæ secundæ, generantur & corrumpuntur, accidit quòd sunt infinitę, & per istum etiam modum accidit quòd dies infiniti præcesserunt etiam istum diem, quia substantia solis ab æterno est secundum eos & circulatio eius quęlibet finita. & hanc rationem ponit Commentator in 8. Phys.

Tex. c. 15. & 47.

¶ Ad sextum dicendum, quod illa obiectio inter alias fortior est: sed ad hanc respondet Algazel in sua Meta. vbi diuidit ens per finitum & infinitum, & concedit infinitas animas esse in actu, & hoc est per accidens, quia animæ rationales exutę a corporibus non habent dependentiam adinuicem, sed Commentator respondet, quòd animæ non remanent plures post corpus, sed ex omnibus manet vna tantum, vt infra patebit: vnde nisi hæc positio quã ponit in 3. de Aia primo improbaretur, ratio contra eum non concluderet. & hanc etiam rationem tāgit Rabi Moyses ostēdens p̄dictã rōne nō esse demōstrationē.

Di. 19. q. 1. ar. 1.

Com. 5.

D

1. de perplexis. Veteris Testamēti. ca. 73.

¶ Ad septimum dicendum, quòd etiam si mundus semper fuisset, non æquaretur Deo in duratione, quia duratio diuina quę est æternitas est tota simul, non autem duratio mundi quæ successione tēporũ variat. & hāc ponit Boet. li. 5. de cōsolatione.

Prosa. 6.

8. Meta. t. c. 12. & 12. t. c. 10.

¶ Ad Octauum dicendum, quòd in cœlo non est potentia ad esse, sed ad vbi tantum, secundum Philosophum, & ideo non potest dici quòd potentia ad esse sit finita, vel infinita: sed potentia ad vbi finita est, nec tamen oportet quòd motus localis cui correspondet hæc potentia sit finitus, quia motus est infinitus duratione ab infinitate virtutis mouentis, a qua fluit motus in mobile, & hæc est ratio Cōmentatoris in 11. Metaph.

Tex. 41.

tamen hoc quod dicit, quod non habet potentiam ad esse intelligendum est, ad acquirendum esse per motum, habet tamē virtutem vel potentiam ad esse, vt dicitur in primo Cœ. & mũ.

B & hæc virtus finita est, sed acquiritur duratio infinita ab agente separato infinito vt ipsemet in lib. de substantia orbis dicit.

Li. seu. c. 3.

¶ Ad nonum dicendum, quòd duratio Dei quæ æternitas eius & natura ipsius sunt vna res, & tamen distinguuntur ratione, vel modo significandi, quia natura significat quandam causalitatem, prout dicitur natura motus principium, duratio autē significat quandam permanentiam, & ideo si accipiatur præeminentia naturę diuinæ & durationis ad creaturam vt vtrũque est res quædam, inuenietur eadem præeminentia: sicut. n. natura diuina præcedit creaturam dignitate & causalitate, ita & duratio diuina eisdem modis creaturam præcedit, non tamen oportet si Deus præcedit mundum per modum naturæ, vt significatur cum dicitur naturaliter præcedit mundum, q̃ ēt mundum præcedat per modum durationis, vt significat, cum dicitur Deus duratione præcedit mundum cum non sit idē modus significandi naturæ & durationis, & similiter soluuntur

A multæ aliæ similes obiectiones, vt in 1. libro dictum est.

Quod catholicum est docet.

Horum ergo & similiũ errorem Spiritus sanctus euacuans veritatisque disciplinã tradēs, Deum in 6. principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse, facere est, quia vt prædiximus, ex eius voluntate & bonitate res nouæ existunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter exponitur In principio creauit Deus cœlum & terram, idest in filio.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter exponatur in principio creauit Deus cœlum & terram, idest in filio. Pater enim est principium totius diuinitatis, vt Augu. dicit. ergo per principium appropriate debet intelligi pater. 1. q. 46. 3.

B

Li. 4. de Tri. c. 20.

¶ 2 Præt. Vt in 1. lib. dictum est, Ex ipso, dicitur propter patrem, in ipso, propter spiritum sanctum. ergo per hoc quod dicitur, in principio, intelligitur spiritus sanctus, & non filius.

¶ 3 Item, Videtur quòd inconuenienter dicatur in principio temporis, quia tempus adiacet motui firmamenti, sed firmamentum factum est secunda die. ergo principium tēporis fuit post creationem cœli & terræ, & ita non in principio temporis creata sunt.

¶ 4 Præt. Tempus est vnum de quatuor primo creatis: sed tēpus non est creatum in principio temporis, quia tempus sic esset in indiuisibili, quod est impossibile. ergo nec cœlum nec terra.

¶ 5 Item videtur quòd inconuenienter dicat In principio, idest ante omnia, quia sicut dicitur in libro de causis, prima rerũ creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud: sed

C cœlum & terra non sunt suum esse. ergo ante cœlum & terram aliquid creatum est.

¶ 3 Præt. Ecclesiastici. 18. dicitur. Qui viuit in æternũ creauit omnia simul. ergo cœlum & terra non sunt ante oĩa creata.

¶ 6 Præt. Cœlum & angelus sunt simul facta, vt infra dicetur. ergo non ante omnia cœlum & terra facta sunt.

RESPONDEO, Dicendum, quòd triplex expositio, posita conueniens est secundum sanctos, per quam multiplex error excluditur: per primam excluditur error Manichæi ponētis plura principia, quia in principio vno effectiuo & non in pluribus res factæ dicuntur: per secũdã excluditur error æternitatis mundi: in hoc q̃ mundus principium durationis habere ponitur: per tertiam excluditur error ponentium visibilia a Deo creata mediante spirituali creatura in hoc, quod ponitur cœlum & terra esse primo creata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio principii effectiui appropriatur patri, sed ratio principii exemplaris per mo-

D dum artis appropriatur filio, qui est sapientia & ars patris.

¶ Ad secũdũ dicēdũ, q̃ esse in, sicut in continente & saluante, appropriatur spiritui sancto propter appropriatum bonitatis, sed esse in, per modum quo artificiatum est in arte & res in sua similitudine appropriatur filio.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ secundum illam opinionem quæ ponit omnia simul creata in materia informi, dicũtur res creatæ in principio temporis, quod mensurat motum primi mobilis, non sicut in mensurante creationem, sed sicut in adiacēte creationi, quia simul fuerunt rerum creatio & tēporis principium, sed secundum aliam opinionem, quæ ponit res formatas per temporum successionem non intelligitur de tempore quòd est mensura illius motus, sed de tempore quod est numerus illius vicissitudinis, qua esse mundi succedit ad non esse eiusdem: vel secundum alios sumitur tempus pro [d] æuo quod simul cum cœlo & terra creatum est. D. 413.

B ¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut numerus non numeratur alio numero, ita nec tempus alio [d] tempore mensuratur nec fieri eius, cum suum esse totum sit in fieri. vñ incipit in principio temporis non sicut in mensurante eē eius, sed sicut in eo a quo incipit eius productio, vt animalis a corde, & domus a fundamento, & lineæ a puncto. D. 869.

¶ Ad quintum dicendum, quòd loquitur Philosophus de ordine naturæ prout animal prius homine dicitur, & nō de ordine durationis, non enim fuit esse cœli & terræ ante ipsa tēpora.

¶ Ad sextum dicitur, q̃ intelliguntur secundum vnam opinionem omnia simul creta nō in speciebus suis, sed in materia informi, sed secundum alios dicuntur omnia creata simul etiam in formis proprijs, sed tunc hæc ante alia creata dicuntur, non duratione, sed naturæ ordine, secundum quod in via generationis est incompletum ante completum, hæc tamen infra magis inquirentur.

¶ Ad septimum dicendum, quòd per cœlum etiam intelligitur angelica

angelica natura quæ in cœlis habitare dicitur, & per terram intelligitur tota natura generabilium & corruptibilium. B

EXPOSITIO TEXTVS.

PLATO nãq; &c.} Sciẽdũ φ ĩ hoc Plato errauit, quia posuit formas exẽplares per se subsistentes extra intellectũ diuinum, & neque ipsas neque materiã a Deo esse habere {Aris. varo &c.} Videtur imperfecte tãgere positionẽ eius, quia ipse ponit tria principia in 1. Phys. materiam, formam, & priuationem.

¶ Præt. Ipse ponit non solum causam effectiuam, exemplarem quæ intelligitur per principiũ operatorum: sed et causam finalem.

¶ Præt. Secundum ipsum, forma & agens & finis incidunt in idem, vt in 2. Phys. dicit, & ita videtur tantum duo principia posuisse.

¶ Ad quod dicendum, quòd Arist. non errauit in ponendo plures principia, quia posuit esse omnium tantum a primo principio dependere, & ita relinquitur vnum esse primum principiũ, errauit autem in positione æternitatis mundi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd priuatio ab eo non ponitur per se principium, sed per accidens nec in esse rei, sed in fieri tantum.

D. 322. ¶ Ad aliud dicendum, quòd secundum ipsum primum principiũ agens, & vltimus finis reducuntur vt idem [d] numero, vt patet in 11. Metaphisice, vbi ponit φ primum principium mouens mouet, vt desideratum ab omnibus, forma autem quæ est pars rei non ponitur ab eo in idem numero incidere cum agente, sed in idem specie, vel similitudine, ex quo sequitur φ sit vnum principium primum extra rem, quod est agens & exemplar & finis, & duo quæ sunt partes rei, scilicet forma & materia, quæ ab illo primo principio producuntur.

A

Credamus igitur rerum creatarum cœlestium vel terrestrium, visibilium, vel inuisibilium causam non esse: nisi bonitatem creatoris qui est Deus vnus & verus. Cuius tãta est bonitas, vt summe bonus beatitudinis suæ qua æternaliter beatus est, alios voluit esse participes, quam vidit & communicari posse & minui omnino non posse. Illud idem igitur bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate & non necessitate alijs communicare voluit, quia summe boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere nõ posse.

DIVISIO TEXTVS.

DICTO exitu rerum a primo principio. Hic prosequitur ordinem earum, in vltimum finem. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit finem vltimum creaturarum. In secunda ex fine ostendit creaturarum diuersitatem, ibi {Et quia non valet &c.} In tertia, ex distinctione concludit tractandi ordinem, ibi {Ex præmissis apparet &c.} Secunda diuiditur in tres. In prima ostendit ordinem spiritualis naturæ in finem. In secunda ordinẽ corporalis, ibi {Et sicut factus est homo &c.} In tertia ordinem coniuncti ex vtroque, ibi {Solet etiam quæri &c.}

¶ Circa primum duo facit. Primo, ex fine concludit spiritualis naturæ institutionem. Secundu, concludit ordinem ipsius in finem, ibi {Ideoque si quæratur &c.} Et circa hoc tria facit. Primo, assignat finem ex parte agentis. Secundo, ex parte operis, ibi {Et si quærit ad quid &c.} Tertio, coniungit vtrãque, ibi {Cum ergo quærit quare & cur. & sic factus est &c.} Circa hoc duo facit. Primo, ostendit finẽ corporalis creaturæ. Secundo, excludit quandam dubitationem, ibi {Et de homine quoque &c.

QVÆSTIO I.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum Deo conueniat agere propter finem.
Secundo. Vtrum finis omnium sit Dei bonitas.
Tertio. Vtrum omnia sint propter hominem facta.
Quarto. Propter qd homo ex anima & corpore cõstitut' sit.
Quinto. Vtrum tali corpori anima eius vniri debuerit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus competat agere propter finem.

Quare rationalis creatura facta sit.

G Et quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligẽtiam quæ quãto magis intelligitur tanto plenius habetur, fecit Deus rationalem creaturam, quæ summũ bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amãdo possideret, ac possidẽdo frueretur. Eamque hoc modo distinxit, vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet angeli, pars corpori vniretur, scilicet animæ. Distincta est itaque rationalis creatura in incorpoream & corporeã.

AD primum sic proceditur. Videtur φ Deo non competit agere propter finẽ. Finis enim est terminus motus. vnde in his quæ carent motu, sicut in mathematicis, non est finis neque bonum, vt in 3. Meta. dicitur: sed Deus non producit res per motum, vt prius dictum est. ergo sibi non competit ppter finẽ agere. 1. p. q. 44. 4. Clarus ex 1. ethic. c. 1. & 2.

¶ 2 Præt. Finis est perfectio agentis. vnde sicut materia appetit formam, ita agẽs finem: sed Deo non competit ab aliquo perfici, cum sit primum mouens, & elicitur ex 9. tex. 3.

H perfectio summa. ergo non agit propter finem.

¶ 3 Præt. Vnicuique agenti propter finem, melius est suum op' esse quàm non esse, quia per illud finem consequitur, vt patet inducendo in singulis: sed non melius, immo indifferens est Deo vtrum creaturæ sint vel non sint, quia bonorum nostrorũ non eget. ergo non agit propter finem.

¶ 4 Præt. Actio eius est vltimus finis rerum, quia est sua substantia: sed finis vltimi non est aliquis alius finis. ergo videtur φ actio eius non sit propter finem.

SED CONTRA. Omne agens quod non agit propter finem aliquem, opus eius est vanum: sed Dei opera nõ sunt huiusmodi. Vnde in psal. dicitur. Nunquid vane enim &c. Ergo agit propter finem. 88.

¶ Præt. Secundum Philosophum secundo Metaphysice. Omne agens per intellectum, agit propter finem: sed Deus est huiusmodi, cum sua scientia sit causa rerum. ergo &c. Co. tex. 9.

RESPONDEO, Dicendum, quòd agere aliquid propter

I finem est dupliciter, vel propter finem operis, vel propter finẽ operantis, finis operis est hoc ad quod opus ordinatum est ab agente, & hoc dicitur ratio operis. finis autem operantis est quem principaliter operans intendit, vnde finis operis potest esse in alio, sed finis operantis semper est in ipso, sicut patet in ędificatore qui lapides congregat ad componendum eos. φ ista compositio in qua consistit forma domus est finis operis, sed vtilitas quæ prouenit ex hoc operanti est finis ex parte agẽtis. cum autem omne opus diuinum in finem quendam ordinatum sit, constat quòd ex parte operis Deus propter finem agit, sed quia finis operis semper reducitur in finem operantis, ideo oportet φ etiam ex parte operantis, finis actionis eius consideretur qui est bonum ipsius in ipso. Sciendum est ergo, quòd agere hoc modo est dupliciter, vel propter desiderium finis, vel propter amorem finis. desiderium enim est rei non habitę, sed amor est rei quæ habetur, vt Aug. dicit, & ideo omni crea- Super Psal. 118. ser. 8.

K turæ conuenit agere propter desiderium finis, quia vnicuique creaturæ acquiritur bonum ab alio qđ ex se non habet, sed Deo competit agere propter amorem finis cuius bonitati nihil addi potest. Ipse enim bonitatem suam perfecte amat, & ex hoc vult φ bonitas sua multiplicetur per modũ, qui possibilis est, ex sui scilicet similitudine ex quo prouenit vtilitas creaturæ, inquantum similitudinem diuinæ bonitatis recipit, & ideo dicitur in litera, φ Deus fecit creaturam propter bonitatem suã, considerando finem operantis, & propter vtilitatem creaturæ considerando finem operis, & propter hoc etiam dicit Augu. quòd inquantum Deus est bonus sumus, & Dion. dicit in 4. c. de diui. nom. quòd diuinus amor non dimisit eum sine germine esse. prope finẽ ex li. de substantia dilectiõis. to. 4. De doctri. Chri. c. 13. Dionys. de Amore loquens i sua Metha. tra. 6. c. 1. sufficie. c. in.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Auic. sicut est duplex agens, quoddam quod agit per motum sicut naturale, & quoddam quod agit sine motu dando esse, ita duplex est bonum, quoddam acquisitum per motum, & hoc est tantum in rebus naturalibus, & quoddam acquisitum sine

motu

motu in recipiendo influentiam agentis sine motu, & tale est A bonum etiam in rebus immobilibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod agit propter desiderium finis, habet finẽ extra se quo perficit, hoc autem non conuenit Deo qui agit propter amorem finis, quia ipsemet est sibi finis a se habitus, & amatus, & ideo dicimus, quòd diuina voluntas nõ est perfecta quodam alio: sed seipsa, quia ipsa volũtas est bonitas.

Et incorporea quidẽ angelus, corporea vero homo vocatᷓ ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primã causam habuit Dei bonitatem.

Quare creatus sit homo vel angelus.

Deoq; si quæritur quare creat⁹ sit homo vel angelus, breui sermone respõderi potest, propter bonitatem eius. Vnde Aug. in libro de doctrina christiana, quia bonus est Deus sumus, & inquantum sumus, boni sumus. B

¶ Ad tertium dicendum, quòd omne id quod agit propter desiderium finis per actionem suam ordinatur ad consecutionẽ desiderati. vnde oportet, quòd apud eum differatur an sit vel nõ sit suum opus. Non autem apud eum qui agit propter finis amorem, quia non agit ad acquirendum aliquod bonum.

Lib.1.c.32.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actio diuina est essentia eius, & ex hac parte non quæritur finis eius: sed ex parte illa, qua effectum creaturæ communicat.

ARTICVLVS II.

Vtrum creaturæ sint propter bonitatem Dei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creaturæ non sint propter Dei bonitatem. Sicut enim in 1. cæ. & mun. dicitur, nihil mouetur naturaliter propter illud quod consequi non potest: sed nulla res potest consequi diuinam bonitatem, quia ipsa non recipitur vt perfectio alicuius creaturæ, vel forma. ergo res non sunt ordinatæ naturaliter in ipsa. C

1.q.44. a.1. 1.cæli.text. 32.& 58.

¶ 2 Præt. Vt in 1.cæ.& mun. dicitur, Omnis res est propter suã operationem, & res sempiterna vel incorporalis est propter sempiternitatem sui esse: sed esse rei & operatio non est extra ipsam. ergo videtur quod non sint propter Dei bonitatem q̃ est a rebus separata & impermixta.

2.cæli.text. 17.

¶ 3 Præt. Omnis res producitur ab agente propinquius fini, quantumcunque potest: sed quanto aliquid est melius & diuturnius, magis ad diuinam bonitatem accedit. ergo Deus fecit vnumquodque quãtumcunque melius potuit. & ab æterno si facere potuit, quæ cum falsa sint, videtur ꝙ bonitas Dei creaturarum finis non sit. D

¶ 4 Præt. Diuina bonitas est sua beatitudo: sed beatitudinis eius non est capax nisi intellectualis creatura, vt in litera dicitur. ergo non omnis creaturæ finis est diuina bonitas.

SED CONTRA. Hoc, propter quod res fit est finis eius. Sed sicut dicitur Prouer. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, ergo videtur quòd ipse sit finis omnium.

Text.3.clarus & 1. & ca. primi & hic.

¶ Præt. Bonum habet rationem finis, vt in 3. Metaphisice dicitur. ergo & summum bonum habet in Deo rationem finis vltimi: sed diuina bonitas est summa bonitas. ergo ipsa est vltimus rerum finis.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ finis & agens proportionantur adinuicem, sicut materia & forma. Vnde, secundum differentiam agentis est differentia finis. Est autem duplex agens: quoddam quod suscipienti suum effectum est proportionatum. vnde formam eiusdem speciei vel rationis in effectum inducit, sicut in omnibus agentibus vniuocis, vt ignis generat ignẽ, & domus quæ est in anima artificis, causat domũ quæ est in materia. quoddam vero agens non est proportionatum recipienti suum effectum. Vnde effectus non consequitur speciem agentis: sed aliquam similitudinem eius quantum potest, sicut est in omnibus agentibus æquiuoce, vt sol calefacere dicitur, ita etiam est duplex finis quidam proportionatus ei quod est ad finem, & talis finis acquiritur vt perfectio in eo quod ad finem est: sicut sanitas per operationem medicinæ. Est etiam quidam finis improportionabiliter excedens illud, quod est ad finem, & hic non acquiritur, vt perfectio inhærens ei quod est ad finem, sed aliqua similitudo eius, & talis finis est diuina bonitas in infinitum creaturas excedens, & ideo nõ acquiritur in creatura secundum se, ita vt sit forma eius, sed E

A aliqua similitudo eius quæ est in participatione alicuius bonitatis, & ideo omnis appetitus naturæ vel voluntatis tendit in assimilationem diuinæ bonitatis, & in ipsammet tenderet, si esset possibilis haberi vt perfectio essentialis, quæ est forma rei. Sed tamen ipsamet diuina bonitas potest acquiri a creatura rationali vt perfectio, quę est obiectũ operationis inquantum rationalis creatura possibilis est ad videndum & amandum Deum. Et ideo singulari modo Deus est finis in quem tendit creatura rationalis præter modũ cõmunem quo tendit in ipsum omnis creatura, inquantum, scilicet omnis creatura desiderat aliquod bonũ, quod est similitudo quædam diuinæ bonitatis, & ex hoc patet, quòd in omni bono summum bonum desideratur.

Ad quid creata sit rationalis creatura.

Et si quæritur ad quid creata sit rõnalis creatura, respondetur ad laudandum Deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo, in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus & summa bonitate plenus, nec augeri potest, nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est a Deo, referendum est ad creatoris bonitatẽ, & ad creaturæ vtilitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis res non acquirat diuinam bonitatem, tamen acquirit aliquam similitudinem eius, & ex hoc dicitur finis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsa operatio est vltima perfectio in qua res existit, habitus enim & potentia imperfectionem dicunt, & ideo idem est rei esse propter suam operationẽ & propter diuinam bonitatem ad quam maxime accedit, secundum quod maxime est in actu perfecto: similiter etiã ipsa sempiternitas essendi est quædam assimilatio diuinæ bonitatis. Et propter hoc perpetuitas specierum vocatur a Philosophis diuinum esse. C

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ finis non est causa rei nisi secundũ qđ est in voluntate agentis. Et ideo ipsa bonitas diuina secundum modum & ordinem quo est ab eo volita, est finis rerum. Et ideo tunc vnaqueque res maxime ad suum finem accedit qñ imitatur diuinam voluntatem secundum quòd de ipsa re dispositum est a Deo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum bonitas Dei sit finis rerũ ad ipsam res diuersimode se habent, ipse enim Deus habet eã perfecte secundum suum esse, vnde summe bonus est, & etiam secundum suam operationem, quia perfecte eam cognoscit, & amat. vnde beatus est, quia beatitudo est operatio perfecta secundum Philosophum. creatura autem intellectualis nõ attingit ad eam secundum suum esse, vt ipsa sit summum bonum, sed secundum operationem intelligendo & amando eam. vnde particeps est beatitudinis & non tantum bonitatis diuinæ, sed creatura irrationalis accedit ad eam secundum aliquam assimilationem, quamuis non pertingat, neque secundum operationem, neque secundum esse, vnde est particeps bonitatis, sed non beatitudinis. D

Mora. ad nico.li.7.c.13 Et li.9.c.9. & 10.c.8.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia sint facta propter hominem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ omnia sint facta propter hominem. Finis enim est intentus ab agente: sed humana natura non potest esse intenta a Deo, quia nullius intentio est ad hoc, quod est vilius se. ergo videtur ꝙ Deus non fecit omnia propter hominem. E

¶ 2 Præt. Sicut vniuersale agens non est nisi primum agens, ita vniuersalis finis non videtur esse nisi finis vltimus: sed homo non est finis vltimus creaturæ, sed diuina bonitas, vt dictum est. ergo non est finis omnium creaturarum.

¶ 3 Præt. Non est sapientis artificis facere multa magna instrumenta propter aliquod paruum: sed humana natura est quasi quoddam minimum in vniuerso. ergo videtur ridiculum, ꝙ totum vniuersum propter hominem factum sit.

¶ 4 Præt. Illud quod non iuuat ad id propter quod fit, est superfluum & inane: sed multa sunt in vniuerso quæ sunt homini nociua, vt serpentes spinæ & huiusmodi, multa sunt etiam ex quibus nullum iuuamentum habet sicut aliqui pisces in profundo maris existentes. ergo cum nihil sit vanum in operibus Dei, videtur quòd non omnia propter hominem facta sint.

SED CONTRA. Est quod dicitur in 2. Physi. quòd sumus & Cõ.tex. 24

mus & nos quodammodo finis omnium.

¶ Præt. Ordo vniuersi est finis toti⁹ creaturæ, sed i homine est quædam similitudo ordinis vniuersi, vnde & minor mundus dicitur, quia omnes naturæ quasi in homine confluunt. ergo videtur quòd ipse sit [d] quodammodo finis omnium.

D. 911. RESPONDEO, Dicendum, quòd finis alicuis rei dicit dupliciter, vel i quē tendit naturaliter, vel ex eo quòd ad ipsum sicut ad finē ordinari dr̄, vt vtilitatē aliquam consequatur, secundum intentionem & ordinem agentis, vtroque autem modo homo finis creaturarum dicitur, & primus ex parte operis, sed secundus ex parte agētis, differenter tamen homo dicitur finis, & diuina bonitas, quia ex parte agentis diuina bonitas est finis rerum, sicut vltimum intentum ab agente, sed natura humana non est iētēta a Deo quasi mouens voluntatem eius, sed sicut ad cuius vtilitatem est ordinatus effectus ei⁹. Ipse enim duplicem ordinem in vniuerso instituit, principalē scilicet, & secūdarium: principalis est secundum ꝙ res ordinātur in ipsum, & secūdarius est secundum quòd vna iuuat aliam in perueniendo ad similitudinem diuinam, vnde dicitur in 12. Meta. ꝙ ordo partium vniuersi adinuicem est propter illum ordinem qui est in bonū vltimum, & sic dicitur esse ꝓpter aliud omne illud ex quo prouenit ei vtilitas. text. cō. 52.

Sed hoc contingit dupliciter, aut ita ꝙ illud ex quo prouenit alicui vtilitas non habet participationē diuinæ bonitatis, nisi secundum ordinem eius ad hoc cui est vtile, sicut sunt partes ad totum, & accidentia ad subiectum quæ non habent esse absolutum: sed solum in altero, & talia non essent nec fierent nisi illud esset, cui eis prouenit vtilitas: sed quædam sunt quæ habēt participationem diuinæ bonitatis absolutam, ex qua prouenit aliqua vtilitas alteri rei, & talia essent etiam si illud cui prouenit ex eis vtilitas non foret, & per hunc modum dicitur, quòd angeli & omnes creaturæ propter hominem a Deo factæ sunt, & sic etiam homo factus est propter reparationem ruinæ angelicæ, quia hęc vtilitas consecuta est, & a Deo præuisa & ordinata. Similiter ex parte operis ipsæ creaturæ tendunt in diuinam bonitatem, sicut in illud cui per se assimilari intendunt, sed quia optimo assimilatur aliquid per hoc quòd simile fit meliori se, ideo omnis creatura corporalis tendit in [d] assimilationem creaturæ intellectualis quantum potest, quæ altiori modo diuinam bonitatem consequitur. Et propter hoc etiam forma humana, scilicet anima rationalis dicitur esse finis vltimus intentus a natura inferiori, vt in 2. de Anima dicitur.

D. 332.

Cō. tex. 41.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo non hoc modo dicitur esse finis sicut intentum ab agente, quia hæc est ratio finis vltimi & principalis, sed sicut ad quod ordinatum est opus agentis aliquo modo, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo nō est finis omnis creaturæ sic vltimo intentum ab omni creatura, sed sicut illud cui prouenit vtilitas ex omni creatura, & hoc contingit propter communicationem eius cum omni creatura, vt dicit Greg. 29. Homil. post. princ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis creatura, corporalis quātumcunque sit magna quantitate, est tamen inferior homine ratione intellectus. Vnde non est inconueniēs, si omnis creatura talis vertatur in assimilationem eius tendit, inquantum per hoc summæ bonitati assimilatur. Sed angeli sunt nobiliores homine secundum conditionem naturæ. Vnde non sunt propter hominem prædicto modo, sed solum sicut ex quibus prouenit homini vtilitas, sicut si diceretur, regem esse constitutum ꝓpter aliquem rusticū, cui prouenit vtilitas pacis propter leges regis. 1. cor. 3.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd huiusmodi nō fuerunt a principio hominis nociua. Sed postea p peccatum nociua sibi facta sunt, ex quibus tamen aliqua vtilitas sibi prouenit, dū per hoc humilior fit & in talibus etiam vilibus gloriam & sapientiam Dei considerat. Et sic etiam in vtilitatem cedunt ea, quę in vsum operis eius nō veniunt, dum de eis aliquam cognitionem habet, vel in vniuersali, vel in particulari. Tamen authoritas Philosophi in 2. Physico. in contrarium inducta, intelligitur de rebus artificialibus. Com. text. 24.

Breuissima responsio cum quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura.

CVm ergo quærit: quare vel ad quid facta sit ratiōalis creatura, breuissime responderi potest propter Dei bonitatem & suā vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire Deo & frui eo. Factus ergo angelus siue homo ꝓpter Deū dicitur esse, non quia creator Deus & summe beatus, alterius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum nō eget, sed vti seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc enim proficit seruiens, non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo, vt Deo seruiret, sic mundus ut seruiret homini. H

ET sicut factus est homo propter Deum, idest vt ei seruiret, ita mūdus factus est propter hominē, vt ei seruiret. Posit⁹ est ergo homo in medio, vt & ei seruiretur, & ipse seruiret, vt acciperet vtrunque, & reflueret totū ad bonū hominis, & quod accepit obsequium, & quod impendit. Ita enim voluit De⁹ sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non Deus, sed homo seruiens iuuaretur. Et voluit vt mūdus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum

F igitur bonum hominis erat, & quod factū est propter ipsum, & propter quod factus est ipse. Omnia enim vt ait Apostolus nostra sunt, scilicet & superiora, & æqualia, & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, scilicet ad perfruendum, vt De⁹ Trinitas. Aequalia ad conuiuendū, scilicet angeli, qui & si modo nobis sint superiores, in futuro erunt æquales, qui & modo nostri sunt, quia ad vsum nobis sunt. Sicut res dominorum dicuntur esse famulorum non dominio, sed qa sunt ad vsum eorum. Ipsiq; angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur; dum propter nos in ministerium mittuntur. G

Quomodo aliquando dicitur in scriptura: homo factus est propter reparationem angelici casus.

DE homine quoque in scriptura interdū reperitur quòd fact⁹ sit propter reparationē angelicæ ruinæ, quod non ita est intelligendum quasi nō fuisset homo factus si non peccasset angelus, sed quia īter alias causas, s. pręcipuas, hæc etiam nonnulla extitit. Nostra igitur sunt superiora & æqualia nostra etiam sunt inferiora, quia ad seruiendum nobis facta. I

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima rationalis debeat uniri corpori.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima rationalis corpori vniri non debuit. Ea enim quæ sunt ad finem, determinantur s̄m cōnā finis: sed anima rōnalis est propter diuinam beatitudinem & bonitatem. ergo cum per corp⁹ impediatur a participatione diuinæ beatitudinis, quia per operationes corporales impeditur anima a contemplatione spiritualium, videtur ꝙ corpori vniri non debuit. K 1. q. 76. c. Ani. 1. & 9. spūa. 1. 2. cōtra gen. ca. 56.

¶ 2 Præt. Illud quod habet per se esse subsistens, non vnitur alteri nisi accidentaliter, quia quod aduenit post esse completū, est accidens, sed anima est quiddam in esse suo subsistens, alias post corpus remanere non posset. ergo non est vnibilis vt ex ea & corpore fiat vnum essentialiter.

¶ 3 Præt. Ea quæ maxime distant, non vniuntur nisi minima coniunctione, sed anima & corpus maxime distant, vt in litera dicitur. ergo cum coniunctio formæ ad materiam sit secundum maximam vnionem, videtur quòd anima non sit corpori vnibilis sicut forma materiæ.

¶ 4 Præt. Potentiæ animæ fluunt ab essentia eius, sed principiatum non potest esse simplicius principio a quo fluit. Cum ergo quædam potentia animæ nullius corporis actus sit, vt intellectus & voluntas, videtur ꝙ nec essentia animæ rationalis.

A Sed contra. Diuinę bonitatis est omnes grad' creaturarum vniuersi complere. Sed quædam creaturæ sunt pure corporales, quædam pure intellectuales. ergo ad completionem vniuersi oportet esse creaturam ex corporali & intellectuali nature compositam.

Quare ita sit homo institutus, scilicet ut anima sit unita corpori.

Solet etiam quæri cum maioris dignitatis esse videretur aia, si absq; corpore permansisset, cur vnita sit corpori. Ad quod primo dici potest, quia Deus voluit & B voluntatis eius causa quærēda non est. Secundo antem dici potest, quia ideo Deus voluit eam corpori vniri, vt in humana cōditione ostenderet nouum exēplum beatæ vnionis, quæ est inter Deum & spiritum, in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret.n. creatura se nō posse vniri creatori suo tanta propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spi C ritum qui est excellentissima creatura tam infime, idest carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat † arctari ad hoc vt velit eam relinquere, sicut Apostolus ostendit dicens. † Nolum' corpore expoliari, sed superuestiri, per quod ostēditur spiritum creatū spiritui increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo igitur futuræ societatis quæ inter Denm, & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat, animani corporeis indumentis, & terrenis mansionibus copulauit, luteamque materiam fecit ad vitę sensum vegetare, vt sciret homo, quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum, rationalis creaturæ humilitatem, licet longe inferiorem ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exēplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est, ne forte in hoc nimis deprę̄ssus videretur, addidit Dei prouidētia, vt postmodum cum eodē corpore glorificato ad cōsortium illorum qui in sua perstiterant puritate sublimaret. Vt quod minus ex dispositione creatoris sui acceperat cōditus, postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. sic ergo conditor nr̄ Dens rōnales spi-

Co.tex.14. ¶ Præt. Intellectus possibilis secundum Philosophum in 3. de anima, est sicut tabula in qua nihil est scriptum; sed nō potest perfici, vt scribatur aliquid in eo nisi p species in sensibus receptas. ergo oportet quòd vniatur corpori organico sensibili.

Respondeo, Dicendum, q causa finalis ipsius coniunctionis animæ & corporis assignat in litera a Magistro sufficienter. finis enim potest sumi vel ex parte agentis, vel ex parte ipsius operis: ex parte agentis. s. Dei, finis est bonitas eius secundum quòd cadit in voluntate ipsius volentis bonitatem suam in res diffundere. Et hæc est prima ratio, quā Magister assignant. Ex parte autem operis, finis intentus est pertingere in assimilationam diuinę beatitudinis, hoc autē est secundū esse eius prout ipsa cōiunctio animę & corporis ē quædam similitudo diuinæ beatitudinis qua coniungitur spiritue Deo, & hæc est secunda ratio quam assignat. Et etiam secundum operationem, prout scilicet anima per operationes quas in corpore exercet ad diuinam beati- D tudinem accedit merendo. Et hæc est tertia ratio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd si anima non esset corpori vnibilis, tunc esset alterius naturæ. vnde secundum hāc naturam quam habet, non potest melius ad diuinam bonitatem accedere quàm per hoc, q uòd vnitur corpori.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quicquid aduenit rei subsistenti, ita quòd ex ipsius aduentu nouum esse constituatur,
D. 12. oportet accidentaliter [d] aduenire, quia vnius rei non potest esse nisi vnū esse essentiale. Vnde aliud esse superueniens erit accidentale, sed corpus adueniens animæ trahitur in consortium illius esse a quo anima subsistere potest, quia forma suum esse materiæ dat, quàmuis aliæ formæ non possunt subsistere in illo esse, sicut potest anima.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propter hanc obiectionem Pla-
Nysenus. to posuit, vt Greg. Nyssenus narrat, quòd anima est in corpo- E re sicut motor in mobili, vt nauta in naui, & non sicut forma in materia, vnde dicebat q homo non est aliquid ex anima, & corpore, sed q homo est anima vtens corpore: & propter hoc
D.180. etiam quidam quæsierunt quædam media [d] inter animam & corpus, vt spiritum corporalem, animam vegetabilem & sensibilem & lucem, quibus mediantibus anima rationalis corpori vnitur, quæ omnia absurda sunt secūdum philosophiam, & im-
Co.tex.11. & 16. probata a Philosopho in 8. Metaph. & ideo dicimus q essentia animæ rationalis immediate vnitur corpori sicut forma mate-
Co.tex.7. riæ & figura ceræ, vt in 2. de Anima dicitur. Sciendum ergo q conuenientia aliquorum potest attendi dupliciter, aut secū dum proprietates naturæ, & sic anima & corpus multum distant, aut secundum proportionem potentiæ ad actum, & sic anima & corpus maxime conueniunt. Et ista conuenientia exigitur ad hoc, vt aliquid vniat alteri, immediate, vt forma, alias nec accidens subiecto, nec aliqua forma materiæ vniretur, cum accidens & subiectum etiam sint in diuersis generibus, & ma- A teria sit potentia & forma sit actus.

¶ Ad quartum dicendum, q in formis est quidam gradus nobilitatis, & quanto aliqua forma est nobilior, tanto plus materiæ prædominatur: vnde forma terræ est magis materialis quàm forma aeris vel ignis. Inter autem omnes formas anima rationalis nobilior est, vnde maxime prædominatur materiæ: omne autem quod vnitur alteri vt vincens & dominās, super illud habet effectum non solum secundum eius unionem suam ad alterum, sed etiam per se absolute, inquantum non dependet ad illud cui vnitur, sicut patet in igne candele, cuius lumen extenditur vltra ascensionem vaporis & calefactionē, vnde quædam vires ab anima prouenire possunt, quæ sunt corporis actus, & quædā sunt ab organis corporalibus absolutæ, quia vis enī essentia animæ corpori vniatur, vt forma, non tamē sicut forma materialis non habens esse absolute, in quo subsistere possit. Cant. 1. 8.

ARTIC. V.

Vtrum anima humana tali corpori debuerit uniri.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd tali corpori vniri non debuit. Cum enim forma proportionetur materiæ nobilissime formæ debetur nobi- D lissimum corpus, sed corpus cæleste est nobilissimum corporū. ergo videtur q corpori cælesti debeat vniri anima quæ est nobilissima formarum. 1. q. 76. 5. Ani. 8. 2. cōtra Gē. c. 71.

¶ 2 Præt. Simplici formæ magis proportionatur corpus simplex quàm compositum, sed anima est simplicissima formarum. ergo non debet vniri composito, sed simplici.

¶ 3 Præt. Corpus organicum est magis difforme quàm corpus homogeneum: sed anima est simplicissimus motor. ergo corpus cui vnitur sicut mobili, debet esse homogeneum & non organicum.

¶ 4 Præt. Quanto corpus est subtilius, tanto magis accedit ad nobilitatem formæ & continentis: sed ignis est subtilissimum corpus. vnde in 2. de Generatione dicitur, quòd habet plus de specie. ergo videtur q ad minus secundum prædominiū ignis debeat esse in corpore animato, cuius contrarium ostendit mo- E tus grauis quem habet. vnumquodque enim mouetur motu prædominantis in ipso, vt in 1. de cælo & mundo dicitur.

Sed contra. Est quod dicitur Genes. 1. Formauit Deus hominem de limo terræ &c. Et hoc etiam ad sensum videmus.

Respondeo, Dicendum, quòd oportuit talem formam, scilicet animam rationalem corpori bene complexionato vniri, cuius rationem assignat Auic. dicens, q oportet ordinem perfectibilium esse secundum ordinem perfectionum. inter omnes autem perfectiones illa est nobilissima, quæ mouet cælū cui inter omnes alias perfectiones maxime anima rationalis assimilatur: & ideo corpus oportet quòd sit simillimum cęlo: de nobilitate autem corporis cælestis est q non habet cōtrarium, vnde quantum plus corpus separatur a contrarietate, similius cælo efficitur, hoc autē non potest esse in generabilibus & corruptibilibus hoc modo, q a contrariis omnimode absolnantur, scilicet calido & frigido. s. per hoc, quòd conueniunt ad medium, quia medium neutrum extremorum est actu, & p̄ō illud Auic. de Intelligentiis, c. 10. par. 2. & ieeps parte 5.

Vt supra illud corpus quod venit ad maximam æqualitatem mistionis, Auic. ca. de intelligen- tiis. est simillimum cælo, & tale corpus debet esse corpus humanũ, & inde est q dicitur 2. de Anima, quòd homo habet meliorẽ tactum cæteris animalibus, & quanto est melioris tactus, tanto Cõ, tex. 94. est melioris intellectus, quia subtilitas tactus sequitur æqualitatem cõplexionis.

ritus varia sorte, ꝑ arbitrio volũtatis suæ disponẽs, illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cælo mansionem, illis vero quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem cõstituit, vtrisque regulam imponens obediẽtię, quatenus & illi ab eo vbi erant non caderent, & isti ab eo vbi erant, ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici substantia, corpus de terra fingẽs, animã vero de nihilo faciens. Ideo autem vnitę sunt animæ corporibus, vt in eis Deo famulantes, maiorem mereantur coronã.

Instrumentum.n. tactus debet esse in potentia respectu suorum sensibilium sicut medium, & non priuatio, sicut pupilla est potentia album & nigrum, Com. 148. vt in eodem libro dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd corpus cęleste est nobilius quàm corpus humanum, & perfectio sua est nobilior quàm anima humana.

Primo c. 2. cap. Sed sicut dicit Cõmen. in lib. de substãtia orbis, corpus cæleste non est generabile neq; corruptibile sicut corpus humanum, & ideo non indiget perfectione terminante ipsum sensificando & vegetando; sed qua muneat ipsum in loco, & quęcunque sit virtus illa siue Deus, siue angelus est superior in natura quàm anima humana, quæ est motor corporis humani, & corporeitas cęli quàm corporeitas corporis humani.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora simplicia maxime remouentur a similitudine cæli, inquãtum in eorum natura est habere contrarium cum intẽtione, & ideo corpori tali, anima rationalis vniri non debuit.

¶ Ad tertium dicendum, q anima rationalis quãuis sit simplex in essentia, tamen est multiplex in potentijs & operationibus, & ideo oportet, q corpus suum multa habeat organa ad diuersas operationes apta, & propter hoc, natura dedit homini manus, quibus plurimas operationes facere potest, & propter hoc etiam quanto anima est minus nobilis, requirit minorem diuersitatem in organis, sicut patet in plantis & in animalibus annulosis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd elementa quanto plus habent de specie & de qualitatibus actiuis, tanto plus habent de virtute agendi, vnde non posset fieri adæquatio, nisi de elemẽto magis materiali esset plus secundum quantitatem vel materiam. Ideo oportet corpus humanum secundum quantitatem habere plus de terrestri, quàmuis non secundum qualitatem, quia Com. text. 130. in corpore viuo dominatur calidum, vnde in lib. de anima dicitur, q nihil est sensitiuum sine calore, & quòd calor ignis est instrumentũ animæ, & quia grauitas & leuitas quæ sunt principia motus localis, consequuntur quantitatem materiæ, ideo motus grauis apparet in corpore humano. (Intelligendo amaret.) Hic ponit quatuor, quæ se secundum ordinem habent. Intellectus enim secundum apprehensionem boni gignit amorẽ, amor autem vnit amato, & quodammodo illud suum esse facit possidendo. Et ex hac coniũctione sequitur delectatio, quæ perficit rationẽ fruitionis, cętera ex prædictis manifesta sunt.

Post sacramentum trinitatis de creatura tripartita est agendum, & prius de digniori, idest angelica.

EX præmissis apparet, rationalem creaturã in angelicam & humanam fuisse distinctam, quarum altera est tota spiritualis, idest angelica, altera vero ex parte spiritualis & ex parte corporalis, idest humana. Cum itaque de his tractandum sit. s. de spirituali & corporali creatura, & de rationali & de nõ rationali. primo de rationali & spirituali, idest de angelis agendum videtur, vt a contuitu creatoris ad cognitionẽ creaturæ dignioris ratio nostra intendat. Deinde ad considerationem corporeę tã illius quæ est rationalis, quàm illius quæ non est rationalis descendat, vt trinitatis increatę sacramentum tripartitę creaturę eique concretorum, atque contingentium sequatur documentum.

DISTINCTIO II.

A

Quæ consideranda sunt de angelis.

DE angelica itaque natura, hęc primo consideranda sunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit, dũ primo cõderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam, & conuersione quorundam. De excellentia quoque & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs

DISTINCTIO II.

DIVISIO TEXTVS.

HIC MAGISTER incipit determinare de creaturis in speciali quantum ad considerationem theologi pertinet. Et diuiditur in tres partes. In prima, determinat de creatura pure spirituali. In secunda, de creatura pure corporali. 12. dis. ibi {De angelicę naturæ &c.} In tertia, de creatura ex vtraque composita 16. dis. {His excursis &c.} Prima in tres. In prima, determinat de angelorum creatione. In secunda, de separatione per auersionem & conuersionem. 3. dist. ibi {Post hoc consideratio adducit &c.} In tertia, determinat de bonorum dignitate. 9. di. ibi {Post pdicta sup est cognoscere &c.} Prima in duas. In prima, determinat de creatione angelorum quantum ad illud quod adiacet eis quasi mensura. In secunda, determinat de cõditione ipsorum creatorum 3. di. ibi {Ostensum est &c.} Prima diuiditur in duas. In prima, ostendit quando creati sunt angeli. In secunda, vbi creati sunt, ibi {Iam ostensum est &c.} Prima, dicit de quo est intẽtio. In secunda, prosequitur quæstionẽ, ibi {Quędam authoritates &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, mouet quæstionem ponẽdo rationes ad vtranque partem. Secundo determinat eam ibi {Videtur vtique hoc esse tenendum &c.} Et circa hoc tria facit. Primo, determinat quæstionem. Secundo, determinationẽ cõfirmat, ibi {Quòd autem simul creata fuerunt &c.} Tertio, obiecta in contrariũ soluit, ibi {Hiero. tñ super epistola &c.} Iam ostensum est &c. Hic determinat vbi creati sunt angeli. Et primo, ostendit quòd in cęlo empyreo. Secundo, epilogat ea quæ dixerat, ibi {Simul ergo visibilium.} Tertio, obiectum in contrariũ soluit, ibi {Hic quæri solet &c.} Hic est duplex quæstio. Primo, de ęuo quod durationẽ angeli mensurat. Secundo, de cęlo empyreo qui locus angelorum dicitur.

QVAESTIO I.

A

Circa primum tria quęruntur.

Primo. Vtrum ęuum ab æternitate vel tempore differat.
Secundo. Vtrum sit vnum tantum æuum.
Tertio. Vtrum æuum mensurans durationem angeli ante tempus incęperit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum æuum sit idem quod æternitas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ęuum sit idem quod æternitas, sicut enim dicitur in libro de causis, intelligentia pacificatur æternitati, non 1. q. 10. 4. Propo. 7. autem nisi sicut mensuratum mensuræ. cũ ergo mensura angelicæ durationis ponatur ęuum, videtur quòd sit idem æternitati.

¶ 2 Præt. Sicut se habent mensurata, ita & mensuræ: sed angelus non est causa temporalium rerum. ergo nec mensura durationis eius causa erit temporis, sed tantum mensura durationis Lib. 3. metro. 9. creationis quæ est æternitas, sed ęuum est causa temporis, sicut dicit Boetius de consulat. Qui tempus ab ęuo ire iubes. ergo ęuum est æternitas.

¶ Præt.

¶ 3 Praet. Sicut se habent mobilia adinuicem in successione, ita se habent immobilia ad inuicem in immobilitate, sed omnium mobilium est vna mensura successiue, scilicet tempus. ergo & omnium immobiliũ est mensura vna, scilicet aeternitas.

Lib. 8. sup. Gen. ad litte ra. SED CONTRA. Videtur quòd æuum sit idem quòd tempus, quia secundum Aug. Deus mouet spiritualem creaturam per tempus, sed talis creaturae mensura ponitur æuum. ergo æuum & tẽpus idem sunt.

¶ Praet. Omnis mẽsura durationis creaturae est diuisibilis, sed partes durationis non sunt simul. ergo cum æuum sit mensura durationis creaturae, videtur quòd in eo sit successio, sed haec est ratio temporis. ergo videtur ꝙ tempus & æuum sint idem.

¶ Praet. Nullum creatum est actu infinitum, sed angelus in infinitum durabit, quia nunquam corrumpetur. ergo sua duratio non est tota simul, & sic idem quod prius.

¶ Praet. Omne illud cuius duratio est tota simul non differt in eo esse & fuisse, sed illud quod fuit non potest intelligi non fuisse, nec Deus potest facere id non fuisse. ergo non potest intelligi angelum non esse, nec Deus potest hoc facere, quod est falsum. ergo duratio angeli non est tota simul.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ æuum ponitur mensura mediante inter tempus & aeternitatem, de distinctione autem temporis ab æuo est triplex opinio. quidam enim dicunt, quòd idẽ est nunc æui & temporis secundum essentiam, sed differunt secundum rationem, quia nunc temporis mensurat ipsum mobile inquantum est in motu, eo ꝙ sicut se habet tempus ad motũ, ita se habet nunc temporis ad mobile, vt dicitur in 4. Physic. Com. text. 104. 105. sed nunc quod mensurat substantiam ipsius primi mobilis prout in se consideratur, & sic tempus & æuum differunt tantum ratione, tamen æuo mensuratur non tantum substantia cęli, sed etiam angeli, sed hoc non potest stare, quia duratio respicit esse in actu, non est autem idem actus, nec vnius rationis esse cæli quod mensuratur æuo, & motus ipsius quod mensuratur tempore, & ideo secundum rem, tempus & æuum differunt, cũ diuersorum generum sint diuersae mensurae, vt ex 10. Metaph. Com. text. 4. 5. patet. Ideo alij hoc concedentes dixerunt, quòd æuum est mẽsura rei permanentis creatae, sed tempus est mensura rei motę, & tamen in æuo est prius & posterius sicut in tempore, sed differunt, quia in tempore est prius & posterius cum innouatione, in æuo autem est sine innouatione & inueteratione, hoc autem nihil videtur dictu, quia vbicumque est prius & posterius, oportet intelligere partem priorem & posteriorem, & in nulla duratione partes priores & posteriores sunt simul, vnde oportet quod quando est prius non sit posterius, & ideo oportet posterius de nouo aduenire, cum prius non fuerit. Exemplum et quod ponunt falsum supponit, dicunt enim quòd sicut inuenitur fluxus alicuius ab alio continuus cum innouatione, eo ꝙ semper aliud & aliud est quod fluit, sicut in exitu riui e fonte, ita etiam inuenitur fluxus continuus sine innouatione, sicut exitus radij e sole, qui semper est idem. Sed hoc non est E verum, quia in exitu radij e sole non attenditur prius & posterius & per se, quia illuminatio non est motus & non est in tempore nisi per posterius, eo quòd omne quod illuminatur reducitur in quendam motum, sicut in causam in quo est innouatio sui, sicut in motu corporis illuminantis, quod illuminat dum super terram mouetur, esse autem angeli non reducitur in innouationem alicuius motus sicut in causam, nec in se innouatur, quia nihil sit quod prius non esset. ergo impossibile est quod aliquo modo sit ibi prius & posterius. Et ideo dicendum, ꝙ tempus est mensura habens prius & posterius, æuũ autem non habens. oportet enim rationem mensurae in mensurato accipere, esse autem angeli, quod æuo mensuratur, est indiuisibile variatione carens, & ideo æuum prius & posterius non habet, sed motus qui tempore mensuratur successione quadam perficitur, & ideo in tempore inuenitur prius & posterius. Differt autem æuum ab aeternitate, sicut & esse angeli ab esse diuino in duobus. Primo, quia esse diuinum est per A se stans, quia est id quod est, in angelo autem est aliud esse & aliquod quod est. Secundo, quia esse angeli est ab alio, & non est diuinum. vnde patet quod sicut esse angeli est quaedam participatio diuini esse, ita etiam æuum est quaedam [d] participatio D. 585. aeternitatis, & propter hoc doctores parum loquuntur de differentia æui & aeternitatis. Vt Dion. indifferenter vtroque vtitur.

ET PER hoc patet responsio ad primum, quia aeternitas ibi sumitur pro aeternitate participata, quae est æuũ, & Deus dicitur esse supra aeternitatem, sicut supra ens & supra omne quod nominatur.

¶ Et similiter dicendum est ad secundũ, † Psal. 101. ꝙ æuum sumitur ibi pro aeternitate, si tamen sumatur secundũ quòd differt ab aeternitate, sic dicitur tempus ab æuo fluere non effectiue, sed exemplariter, quia digniora inferioribus sunt quodammodo exemplaria inferiorũ, inquantum magis accedunt ad primum exemplar, & ita æuũ est exemplar temporis inquantum aeternitati similius est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus vniuocatur ad inuicem in C intentione generis, & ideo omnibus motibus ordinatis adinuicem potest vna mensura respondere, sed nullum esse creatũ vniuocatur cum esse increato, & ideo oportet ponere duas mensuras.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angelus potest considerari dupliciter, vel quantum ad suum esse, quod est sine vicissitudine, & sic mensuratur [d] æuo, vel quantum ad operationem, & D. 129. 131. sic etiam quantum ad aliquam operationem æuo mensuratur, prout scilicet intuetur res in verbo, quia sic in eius operatione non est vicissitudo aliqua, sed secundũ aliam operationẽ in qua est vicissitudo mensuratur tempore secundum scilicet quòd intuetur res per plures species quae sunt apud ipsum, hoc autem tempus est aliud a tempore quod mensurat motum primi mobilis, quia ista vicissitudo non ordinatur ad illum, nec istud tempus est [d] continuum, sed numerus discretus vicissitudinis D. 118. 128. non continuę, continuitas enim accidit tempori ex parte motus D numerati, & non secundum formam suam qua numerus est, vt dicit Commen. in 4. Physic. Có. tex. 99. & 6. Physi.

¶ Ad quintum dicendum, quod omnis diuisio durationis accidit ex motu per quem fit successio prioris & posterioris, & Có. text. 5. 7. 39. & 73. ideo tempus est mensura per modum numeri, sed æuũ & aeternitas mensurant actum, in quo non accidit renouatio per motum, & ideo sunt indiuisibiles mensurae per modum vnitatis, sicut enim tempus est numerus prioris & posterioris in motu, ita etiam & æuum est vnitas permanentiae actus, qui est esse, vel operatio creati, & similiter aeternitas increati.

¶ Ad sextum dicendum, quòd esse [d] angeli non est infinitum D. 111. priuatiue per modum quanti, quia indiuisibile est, cuius infinitum non potest esse in actu, sed est infinitum negatiue, non simpliciter sed respectu alicuius finis qui est terminus durationis, quã non habet.

¶ Ad septimum dicendum, quòd potest Deus facere angelũ non esse, quia sicut non potuit per se incipere, ita nec durare nisi voluntate sua, & similiter potest intelligi non esse, eo ꝙ sua quidditas non est suum esse, nec tamen potest facere vt simul sit & non sit, nec hoc potest intelligi, & sic non potest facere ipsum [d] non fuisse, quia haec possibilitas diuersificatur ab D. 499. illa, vt in primo libro dist. 42. dictum est. Et ideo obiectio ista non est ad propositum.

ac nominibus, alijsque pluribus aliqua dicenda sunt.

Quando facti sunt angeli, prius dicit in quo uidentur sibi obuiare authoritates.

QVaedam authoritates innuere videntur, ꝙ ante omnem creaturam creati sunt angeli. Vnde illud. Primo omnium creata est sapientia, quod intelligitur de angelica natura, quae in scriptura sępe vita sapientia & lux dicitur. Nam sapientia illa quę Deus est, creata non est: filius enim sapientia patris est genita, non facta nec creata, & tota trinitas vna sapientia est quę non facta nec creata est, nec genita, nec procedens. De angelica ergo vita illud accipiendũ B est, de qua dicit scriptura quãdo facta est, scilicet primo omnium. Sed rursus alia scriptura dicit. In principio creauit De⁹ cælum & terram. Et in propheta. Initio tu domine terrã fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Et videtur quaedam cõtrarietas oriri ex asser-

† Eccle. 1.

† Isidor. lib. 1. de summo bono c. 12.

ARTICVLVS II.

Vtrum æuum sit tantum vnum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ æuum non sit tantum vnum, sicut enim tempus est numerus motus, ita & æuum videtur esse vnitas contracta vel determinata ad rem aliquam, sed talis vnitas multiplicatur ad multiplicationem eorũ quibus conuenit esse æuum. ergo non est tantum vnum æuum. 1. q. 10. ar. 6.

¶ 2 Praet.

F ¶ 2 Præt. Corporalium & incorporalium cum sint diuersorū generum, non est mensura vna: sed æuo mensurantur quædam corpora, sicut substantia cæli. ergo videtur cum etiam quædā spiritualia mensurentur æuo, quòd æuum non sit vnum.

¶ 3 Præt. Omnium motuum quorum est tempus vnum, est reductio in vnum motū sicut in causam: sed angeli non reducuntur in vnum angelum sicut in causam. ergo non mensurantur vno æuo.

¶ 4 Præt. Quocunque angelo remoto, nihilominus remanebit esse aliorum angelorum æuo mēsuratum, sed quæcunque ita se habēt quòd remoto vno remanet alterū, nō dependent ad inuicem. ergo videtur ꝙ æuū vnius angeli, non dependet ad æuum alterius, & sic non est omnium vnum æuum.

tionibus istis. Nam si primo omnium creata est sapientia, omnia post ipsam facta videntur, & ita post ipsam facta vidētur cęlum & terra: & ipsa facta ante cælum & terram. Iterum si in principio creauit Deus cælum & terram, nihil factum est ante cælum & terram, ergo nec ipsa sapientia facta ante cælum & terram. Cum ergo hæc contraria videantur, nec in diui

†Eccle. 18. pri.

¶ 5 Præt. Si mensurentur per vnum æuum, hoc non est nisi ꝑ æuum quod est mensura esse primi angeli, sed vt infra dicitur, angelus qui corruit, inter omnes maior fuit. ergo videtur ꝙ esse omnium bonorum angelorum mensuretur ad æuum dęmonis, quod est absurdum. ergo videtur ꝙ non sit tñ vnum æuū.

SED CONTRA. Medium habet naturam extremorum, sed æuum medium est inter æternitatem & tempus, æternitas autem est vna & similiter tempus. ergo æuum est vnum.

¶ 2 Præt. Hoc etiam videtur per hoc quòd æuum est simplicius quàm tempus, & ita magis vnum.

RESPONDEO, Dicendum ꝙ ponēdo vnitatem æui, oportet eam inuestigare ad similitudinem temporis, cuius causa tripliciter assignatur. Quidam enim dicunt quòd tempus est numerus motus, vnde sicut idem est denarius quo numerantur decem canes & decem equi, ita est etiam idem tempus quo numerantur oēs motus: sed hoc improbat Com. in 4. Phy. qa vnitas numeri diuersorū numeratorū, nō ē nisi vnitas numeri mathematice accepti. tps aūt nō est qd mathematicū, sed naturale.

Com. text. 134.

¶ Præt. Omnia mathematica multiplicantur secundum esse quod habent in rebus, sicut non est eadem linea in cupro & ligno secundum esse. vnde sequeretur, ꝙ tempus secundum esse numeraretur & multiplicaretur ad numerum motuum, & ita sequeretur, ꝙ essent plura tempora simpliciter, sed vnum tantum imaginarie. Alij dixerunt, ꝙ quia tempus est mensura variationis, & omnis variatio est ex possibilitate materiæ, & qa materia est vna, ideo dicunt tempus vnum ab vnitate materiæ. Sed hoc non videtur verum. tempus enim non mensurat variationem in potentia, sed variationem in actu, actus autem variationis in materia non est vnus sed plures, sed tantum prima potentia ad variationem est vna, quàmuis etiam hoc nō sit per se notum, immo forte falsum, ꝙ omnium mobilium sit materia vna. Et pręterea, tempus de necessitate cum sit numerus, respicit aliquam multitudinem numeratam. In materia autem prima secundum essentiam non est aliqua multitudo, sed solum secundum esse & secundum hoc esse non est vna in pluribus. vnde nec tempus materiæ secundum essentiam suam respondet, sed solum esse secundum quòd variatur per motū. vnde ex vnitate materiæ, nullo modo potest esse tempus vnū.

Com. text. 130. & 132. & ideo dicendum cum Com. in 4. Physi. ꝙ tempus est vnū ab vnitate motus primi mobilis, tempus enim comparatur ad istū motum, non tantum vt mensura ad mēsuratum, sicut ad alios motus, sed sicut accidens ad subiectum, quod ponitur in diffinitione eius, ex quo habet vnitatem & multitudinem. vnde

Contex. 3. & 4. primo mensurat motum diurnum, & per illum mensurat omnes alios: sicut enim dicitur in 10. Metaph. vnumquodq; mēsuratur per illud, quod est primum & minimum sui generis. Et similiter dicendum est de æuo, quòd est vnum ab vnitate esse simplicissimi æuiternorū, quod est primus angelus, quia oporset vnum esse simpliciorem altero, vt infra dicetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ mensura est duplex, quædam intrinseca quæ est in mensurato sicut accidens in subiecto, & hoc multiplicatur ad multiplicationem mensuratorum, sicut plures lineæ sunt quæ mensurant longitudinem plurium corporum æqualium. Est etiam quædam mensura extrinseca, & hanc non est necesse multiplicari ad multiplicationem mensuratorum, sed est in vno sicut in subiecto, ad quod multa mensurantur, sicut multi panni mensurantur ad longitudinem vnius vlnæ. & hoc modo multi motus mensurantur ad numerum vnius primi motus, qui numerus est tempus, & multa permanentia ad vnitatem vnius permanentis quod est æuum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ spiritualia & corporalia possunt in permanentia essendi assimilari, & secundum [d] hoc vnam mensuram habere, quamuis in alijs multum distent. D. 871.

na scriptura fas sit sentire aliquid esse cōtrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

c Quid sit tenendum docet, præmissas authoritates determinando.

G VIdetur itaque hoc esse tenēdum, ꝙ simul creata est spiritualis creatura. i. angelica & corporalis:

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis vnus angelus nō sit causa alterius, est tamen simplicior altero, & hoc sufficit ad rationem mensuræ.

¶ Ad quartum dicēdum, ꝙ si non esset iste primus angelus qui modo est, esset alius primus ad quē alij mensurantur, sicut si non esset hoc primum mobile eēt aliud cuius tempus esset mensura.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ cum æuum sit participatio æternitatis, quanto aliquid magis est in participatione æternitatis per prius mensuratur æuo, & ideo cùm angelus beatus magis sit in participatione æternitatis quàm ille qui per peccatū corruit, non sequitur quòd angelus beatus mensuretur ad æuum dæmonis, sed econuerso.

ARTICVLVS III.

H *c Vtrum duratio angeli inceperit ante mundum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ duratio angeli ante mundum inceperit. Greg. enim nazan. dixit ꝙ Deus primo excogitauit angelicas substantias, & excogitatio ipsius opus eius est, vt dicit Dam. ergo videtur quòd ante alias creaturas angelus factus sit. 1. q. 61. 3. de pot. q. 3. 18. Lib. 2. c. 2.

¶ 2 Præt. Creatura corporalis non æquiparatur spirituali: sed iō dicitur Deum voluisse mundum ab æterno facere, ne mund⁹ sibi æquiparari videretur. ergo videtur ꝙ nec creaturam corporalem simul cum spirituali facere debuerit. Sed 3. ca. in fin. verba formalia.

¶ 3 Præt. Nullus potest habere cognitionem alicuius rei fiendæ nisi præexistat aliquid eius esse, sed secundum Aug. angel⁹ in verbo accepit cognitionem creaturæ per verbum fiendæ, quę cognitio matutina dicitur. ergo videtur ꝙ angelus ante alias creaturas factus sit. 2. lib. super Gen. ad lit. c. 8. Et li. 5. eiusdem ca. 4. & plures

I ¶ 4 Præt. Secundum aliquos, angeli mouent cęlos, sed motor præcedit mobile. ergo videtur ꝙ angeli præcesserunt cælos & alia corporea.

SED CONTRA. Quandocunque fuerunt angeli distiterunt ab inuicem per essentiam, sed distantia aliquorum nō potest intelligi nisi loco existente, nec locus nisi sit corpus. ergo angeli ante corporalia creati non sunt.

¶ 2 Præt. Si angelus ante corporalia creatus fuit, oportet ꝙ nūc creationis angeli, sit prius quam nunc creationis mūdi: sed vbicunque est nunc prius & posterius ibi est tempus. ergo oportet ꝙ ante mundum fuerit tempus, quod est impossibile, vt videtur, quia tunc esset & motus.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ creatio rerum dependet ex voluntate creatoris, qui tunc & non prius res creare voluit, quæ quia nobis nota non est, initium creationis rerum ratione inuestigare non possumus, sed fide tenamus, prout nobis

K traditum est per eos, quibus diuinam voluntatem reuelatam credimus.

¶ Sciendum est ergo, ꝙ circa inceptionem rerum, sancti conuenientes in eo quod fidei est, scilicet ꝙ nihil est ab æterno præter Deum, varia ad minus quantum ad verborum superficiem dixisse inueniuntur in his quæ de necessitate fidei non sunt, in qbus licuit eis diuersimode opinari, sicut & nobis. Plures enim eorum qui Aug. præcesserunt, vt Hiero. Hila. Greg. nazañ. videntur posuisse angelos ante creaturā corpalē factos, & corporalē per spiritualem successiue distinctam. Aug. vero ponit corporalem simul & spiritualem creaturam factam, & corporalem simul secundum materiam & species, non tamen secundum indiuiduos, quæ successione temporis generantur. Sequentes vero, vt Greg. Beda concordant cum Aug. in coæuitate corporalis & spiritualis creaturæ, & cum alijs in successionem distinctionis corporum per species diuersas, & ideo communiter tenetur, ꝙ angelus non est factus[d] ante corporalem creaturam, hoc enim probabilius videtur, tum ex parte diuinæ omnipotentiæ, Omnes isti super Gen. vt Hyer. Augu. & Greg. nazianzen⁹. D. 181. 416.

tentiç, cuius est non successiue operari, tum ad excludendum A erorem, ne viderentur angeli corporalium creatores esse, tũ alteri sententiæ præiudicandum non est, vt in litera dicitur, q̃a non est demonstratum, nec fide expressum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si diuersorum dicta ad conuenientiã reducere volumus, quod tamen necessarium non est, potest dici ꝙ authoritates, quæ coæquitatẽ negare videntur exponendę sunt secundum ordinem dignitatis & non durationis.

† Eccle. 18.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est simile, quia Deꝰ præcedit creaturã, non solum dignitate: sed etiam causalitate; quam ostendit mundi inchoatio, quia vt Rabi Moyses dicit, facillima via ad ostendendum Deum esse, & ab ipso esse omnia, est ex suppositione nouitatis mundi. & ideo statutum est in lege, vt 7. die festum ducerent in quo mũdus consumatus est, vt per nouitatẽ mũdi semper in cognitione Dei permaneret: sed spiritualis creatura excedit corporalẽ dignitate nõ causalitate, quæ ne credi causa eius posset, congrue simul vtraque facta est.

Ad lib. li. 1. cap. 1.

2. lib. ca. 32.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de re iã facta potest accipi cognitio eius, vt hẽ de si consideretur in causis suis ex quibꝰ processit, & sic angeli susceperunt cognitionem rerũ fiendarum in verbo, qđ est ars operatiua rerum.

Vt sup. a li. 5. c. 2. vt 59

Secundũ quod põt accipi illud Salomonis. Qui viuit in æternũ creauit omnia simul. i. spiritualem & corporalẽ naturã, & ita nõ prius tpe creati sunt angeli q̃ illa corporalis materia quatuor elementorum. & tñ primo omnium creata est sapientia, quia & si tẽpore nõ præcedit, pręcedit tamen dignitate. B

Quod simul creata fuerit corporalis & spiritualis creatura.

QVòd autem simul creata fuerit spiritualis corporalisq; creatura, Augu. sup Gen. aperte ostendit dicens. Per cælum & terrã spiritualem corporalemq; creaturã intelligi, & hæc creata sunt in prinpio. s. tẽporis, vel in principio, quia primo facta sunt. C

Quòd nihil factum est ante cælum & terram nec etiam tempus, cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore.

ANte ea enim nihil factum est, nec etiã tẽpus factum est añ spiritualem. s. angelicam naturam, & ante corporalem. s. materiã illã quatuor elementorũ cõfusam. Illa. n. cum tpe creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. sicut nec tempus in tpe creatum est, quia non fuit tempus anteq̃ esset cælum & terra. Vñ Aug. in li. de Tri. dicit ꝙ Deus fuit dñs anteq̃ eẽt tẽpus & nõ in tpe cœpit esse dñs, quia dñs fuit tpis q̃ñ esse cœpit tp̃s, nec vtique tp̃s cœpit esse in tpe, q̃a nõ erat tp̃s antequàm inciperet tempus. D

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura.

SImul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura & simul cũ mũdo, nec fuit ante angelica creatura, quàm mũdus, quia vt August. ait. Nulla creatura est ante secula, sed a seculis cũ q̃bus cœpit. Hieronymus tamen super epistolam ad Titum, aliud videtur sentire dicens, sex milia nec dum nostri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quãtas seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, ceterique ordines seruirent Deo absque temporum vicibus atque mensuris, & Deo iubente substiterunt? His verbis quidam adherentes, dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare, sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo imutabiliter & itẽporaliter astruũt

¶ Ad quartum dicendum, quòd motor non necessario præcedit mobile duratione: sed dignitate, vt patet de anima & corpore. Aliæ rationes ad oppositum sunt etiam sophisticæ, quia essentiã angeli non necessario indiget loco, nec eorum definitio est secundũ ordinem, vel distantiã localem, sed secundum principia essentialia. Similiter etiam alia obiectio procedit de tempore imaginato, quia scilicet nunc imaginari ante mundũ possumus, sicut etiam multas lineas extra cælum. E

QVAESTIO II.

A

Deinde quæritur de cælo empyreo in quo angeli facti dicuntur, de qua tria quæruntur.

Primo. Vtrum sit corpus.
Secundo. Quale sit.
Tertio. Vtrum influentiam habeat super alia corpora.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum cælum empyreum sit corpus.*

1. q. 66. 3. AD PRIMVM proceditur sic. Videtur quòd non sit corpus. Omne enim corpus naturale est sensibile, & præcipue sensu visus: sed cælum empyreũ non est visibile sed intellectuale, vt in litera dicitur. ergo non est corpus.

¶ 2 Præt. Cælum empyreum est locus contemplationis: sed contemplationi non debetur locus corporalis, quæ etiam ex istentes in corpore a corporibus abstrahit, quia secundum Aug. Lib. 14. de Tri. c. 20. quandiu aliquid diuinum mente percipimus non in hoc mundo sumus. ergo videtur ꝙ cælum empyreum nõ sit corpus.

¶ 3 Præt. Philosophus probat in 1. cę. & mun. ꝙ extra primũ mobile non est aliquod corpus. extra quod tamen quodãmõ ponit vitã beatã, quã nos dicimus in cęlo empyreo esse. ergo videtur, ꝙ non sit corpus. Tex. 69 99. 10. & plaries. Et de mundo c. 7. vltra med.

¶ 4 Præt. Corporũ naturas perscrutati sunt philosophi, q̃bus etiam Deus sua inuisibilia reuelauit secundum Apost. ad Rom. 1. sed de cælo empyreo nullam mentionem fecerũt. ergo nõ est corpus.

SED CONTRA. Omne quod mouetur in loco, est in loco, quia motus localis est primꝰ motuũ, vt in 8. Physi. probatur. ergo videtur ꝙ primum mobile sit in loco: sed locus est superficies corporis cõtinẽtis. ergo oportet ꝙ habeat corpus continens quietum. & hoc dicimꝰ cælum empyreum. † Li. 5. c. 15. tom. 6. Cap. 1. sup verbo q̃ñ p̃missit. Tex. 55.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur in 2. cę. & mun. Perfectius est quod acquirit bonitatem sine motu q̃ qđ per motum acquirit: sed Dei p̃fecta sunt opera. ergo oportet perfectissimum corpus esse immobile. Text. 64. Aug. 11. de ciui. Dei c. 5. 6. & 7.

¶ 3 Præt. Ante oẽ multiforme est aliquid vniforme, vt in 9. Metaph. probatur: sed est aliquod cęlum difforme, quod partim est diaphanum & partim lucidum actu, vt cælum stellatum. ergo oportet aliquod esse tantum diaphanum, & aliquod tantum lucidum: quod etiam concludi potest ex propositione qua vtitur Philosophus in 8. Physi. quòd si aliquid inuenitur compositum ex duobus, quorum vnum inuenitur per se, oportet & reliquum per se inueniri: sed diaphanum est sicut potentia respectu lucidi. ergo oportet primum corpus esse totũ lucidum actu, & hoc dicimus cælum empyreum. Text. 23. & 4. Tex. 37. E

RESPONDEO, Dicendum, quòd cælum empyreum ratione [d] inuestigari non potest, quia quicquid de cęlis cognoscimus, hoc est: aut per visum, aut per motum, cælum autem empyreum nec motui subiacet nec visui, vt in litera dicitur, sed per authoritatem est habitum, & est corpus quod principaliter ordinatum est, vt sit habitatio beatorum, & hoc magis propter homines, quorum etiam corpora glorificabuntur, quibus locus debetur quàm propter angelos qui in loco non indigent, & quia illa gloria excedit inuestigationem humanam, ideo etiam & cęlum empyreum. D. 33t.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cęlum empyreum dicitur intellectuale, quia nostris visibus non subiacet, sed intellectu tantum capitur, non quòd in se non sit visibile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum dr̃ locus contemplationis, non quantum ad necessitatẽ, sed quãtũ ad

congruitatem, ficut etiam ecclesia dicitur locus orationis.
¶ Ad tertium dicendum, quod probationes Philosophi hoc demonstrant, quod extra totum vniuersum non sit aliquod corpus, nó quod extra hoc cælum non sit aliud cælum, quia in numero sphærarum etiam Philosophi dissentire inueniuntur.
¶ Ad quartum dicendum, quod ratio iam dicta est, quare Philosophi hoc cælum non cognouerunt, quia nec motui nec visui subiacet, & tamen multa quæ de istis dixerunt non demonstratiue, sed probabiliter cognouerunt: vnde ipsemet Philosophus testatur in 2. cæli. & mun. topica solutione se soluere quæstiones difficiles. Aliæ etiam rationes non sunt cogentes, quia vltimum cælum quod mouetur, non est in loco per se, sed per accidens, vt dicit Philosophus in 4. Physi. Vbi Com. et diuersas sententias philosophorum de hoc ponit, nec etiá oportet quod id quod sine motu bonitaté diuinam participat, sit corpus, nec iterum oportet quod multiforme reducatur, & vniforme corporeū.

A Text. 60. vsque 72.
Text. 46.
Luc. 10. c.

ARTIC. II.

b *Vtrum cælum empyreum sit lucidum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod cælū empyreum nó sit lucidum, quia secundū Auic. causa luciditatis est congregatio partium diaphani, vt patet in crystallo, & hoc idem dicit Commen. in lib. de substantia orbis. Sed cælum empyreum est subtilissimum, cū sit nobilissimum corporum & maxime formale. ergo cælum empyreum nó est lucidū.

6. Nat. parte 3. c. 1. 3. 4 & 5. elicit de substatia orbis. c. 2.

¶ 2 Præt. Cælum empyreum est maius quantitate & virtute quam sol: sed sol quando directe nobis opponitur facit nobis diem, & a nobis videtur. ergo cum cælum empyreum semper nobis opponatur directe: videtur quod si esset lucidum semper nobis, esset dies & semper videremus ipsum: quod falsum est.
¶ 3 Item videtur quod non sit immobile. Omne enim quantum, habet partes distantes; sed quod habet partes distantes vbi est vna pars eius, potest esse etiam alia, ita & singulæ partes eius possunt esse vbi non sunt, & quod est huiusmodi est mobile secundum locum. cum ergo cælum empy. sit quantum quia est corpus, videtur quod sit mobile.
¶ 4 Præt. Omne corpus naturale est mobile. Tum, quia natura est principium motus. Tum, quia corpus materiale est corpus in materia, & materia & motus se consequuntur, sed cælum empyreum est corpus naturale, alias esset mathematicum & imaginabile. ergo cælū empyreum est mobile.
¶ 5 Item videtur quòd sit diuisibile per densitatem & raritatē. Vox enim nó potest formari nisi in tali corpore, quod per modum istum diuiditur, sicut in aere: sed in cælo empyreo formabitur vox, quia erit ibi laus vocalis, vt a multis dicitur. ergo videtur quod sit diuisibile.
¶ 6 Præt. Omne corpus per quod est motus est diuisibile per
F rarefactionem & condensationem, nisi ponatur duo corpora esse in eodem loco; sed corpora gloriosa in cælo empyreo mouebuntur, vt dicitur Sap. 3. Fulgebunt iusti &c. Ergo est diuisibile, & ex hoc vlterius potest concludi, quòd sit generabile & corruptibile, quia densitas & raritas sunt quædam principia generationis & corruptionis.

SED CONTRA. In litera dicitur, quod empyreum nó ab ardore, sed a splendore, dicitur etiam quod a volubilitate mundi secretum est, dicitur etiam quod non habet ardorem, & per consequens nec aliquam qualitatem actiuam nec passiuam. ergo est incorruptibile immobile & lucidum.

RESPONSIO, Dicendum, quòd cum omnes res determinentur a fine, oportet conditiones cæli empyrei accipere secūdum quod conuenit statui bonorū propter quod factum est, & quia illi sunt in plena participatione æternæ lucis & quietis & æternitatis, ideo decet cælum empyreū lucidum immobile & incorruptibile esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa ratio procedit de eo quod est hoc modo lucidum, quia radios emittit sensui nostro visibiles: propter quod etiam ignis in propria sphæra non lucet. sic autem non dicimus lucidum cæl. empy. sed quia in natura sua lucem habet, eo quod maxime formale est, & per hoc patet responsio ad secundum.

Gen. 1.
Iob. Vbi eras cū me. c. 38. a. sup. gen.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanto, prout quantum est, non debetur proprie locus, nec per consequens potentia ad vbi: sed prout habet determinatam naturam. vnde dicitur in primo de gene. quòd mathematicis similitudinarie dandus est tactus & motus. Tex. 44.
¶ Ad quartum dicendum. quòd naturale potest dupliciter sumi. Vno modo, prout diuiditur contra ens in anima, & sic dicitur naturale. omne illud quod habet esse fixum in natura, D. 331.
& sic cæ. empy. & angeli dicuntur naturalia. Alio modo dicitur naturale, secundum quod diuiditur cōtra ens diuinum, quod abstrahitur a materia & motu, & sic naturale dicitur illud solū quod mouetur, & est ordinatum ad generationem & corruptionem in rebus. & hoc modo cæ. empy. non est ens naturale: sed diuinum quod ordinatum est ad gloriam bonorum, nec materiam habet determinatam ad motum: sed ad finem suum, quia & mathematici non abstrahunt ab omni materia: sed a sensibili tantum, vt in 8. Metaph. dicitur. Vnde non oportet, vbicunque est materia, quòd sit motus, sed verum est quod in mobilibus & in immobilibus est materia æquiuoce. Tex. 2. 3. & 15.
¶ Ad quintum dicendum, quòd cæ. empyr. est locus angelorum, animarum & hominum. Angelorum autem & animarum exutarum, constat quòd non erit in cælo empy. laus vocalis: sed vtrum hominum post resurrectionem futura sit ibi laus vocalis, dubitatio est, quibusdam dicentibus non futuram ibi esse laudem vocalem, sed solum mentalem

---

angelos Deo iubēte substitisse eique seruisse. Nos autem quod prius dictum est, pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerētia secretorū, in quibus nihil temere asserendum est. Et illud Hiero. dixisse non ita sentiendo: sed aliorum opinionē G
referendo arbitramur.

Vtrum angeli mox creati fuerunt in empyreo, scilicet quod statim vt factum est angelis suis repletum.

B

IAm ostensum est, quando creata fuerit angelica natura, nūc aūt attēdēdū est vbi facta fuerit. Testimonijs quarundam authoritatum euidenter mōstratur, angelos ante casum fuisse in cælo, H
& inde corruisse, quosdam propter superbiam, alios vero qui non peccauerunt, illic perstitisse. Vnde dominus in euangelio ait. Videbam sathanam sicut fulgur cadentem de cælo. Nec appellatur hic cælū firmamentum, quod secunda die factum est, sed cælum splēdidū, quod dicitur a empyreū, scilicet igneum a splendore, non a calore, quod statim factū, an- I
gelis est repletum, quod est supra firmamentum, & illud empyreum quidam expositores sacræ scripturæ, nomine cæli intelligi volunt, vbi scriptura dicit. In principio creauit Deus cælum & terram. Cælū inquit Strabus non visibile firmamētum hic appellat, sed empyreum, idest igneum vel intellectuale, quod nó ab ardore, sed a splendore dicitū, quod statim factū repletū est angelis. Vñ Iob. G
Vbi eras cū me laudarēt astra matutina &c. De hoc quoque Beda ita ait. Hoc superius cælū quod ea volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis impletum est, quos in principio cum cælo & terra conditos testatur dominus dicens, Vbi eras cum me laudarent astra matutina, in bilarēt omnis filii Dei? Astra matutina & filios Dei eosdē angelos vocat. Cælum enim in quo posita sunt luminaria, non in H
principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet, quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simulque creati sunt angeli cū cælo empyreo, & cum informi materia omnium corporaliū.

Quòd simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid. I

SImul ergo visibiliū rerū materia & īuisibiliū natura cōdita ē, & vtraq;

informis fuit secundum aliqd, & formata secundum aliquid. sicut enim corporalium materia confusa & permista, quæ secundum græcos, chaos dicta est in illo exordio conditionis primariæ, & formam confusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur, atque distinctas reciperet species, ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ suæ habitum formata fuit, & tamen illam, quam postea per amorem & conuersionem ad creatorem suum acceptura erat formam, non habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Augustin. multipliciter exponens præmissa verba Gen. In principio creauit De⁹ cælum & terram &c. Per cælum dicit intelligi informem naturam spiritualis vitæ, sicut in se potest existere nō conuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiã sine omni qualitate, quę apparet in materia formata.

sem quæ dignior est, quia nec erit ibi respiratio: sed solum in A
Text. 88. & 90. respirantibus est vox, vt in 2. de anima dicitur. Alij vero dicunt, futuram etiam ibi laudem vocalem non propter aliquam indigentiam, sed vt nihil in sanctis vacet a diuina laude, neque mens, neque lingua: quomodo autem esse possit ita dicunt, quòd scilicet in pulmone & instrumentis vocalibus est aer, & per illum aeré poterunt voces formare, sicut & animalia quæ habent spiritum complantatũ, vt dicitur in lib. de
Cap. 3. post medium. som. & vigil. & hoc quantum ad aliquid videtur esse conueniens, quia ad formationem vocis, nõ est necessaria expulsio, vel attractio aeris. vnde respirando non potest animal vocem formare, vt
Text. 90. & 91. dicitur in 2. de anima: sed quo ad aliquid videtur insufficiens, quia ad vocem non tantum exigitur aer interior: sed ét exterior, cuius confirmatione & motu sonus defertur. vnde plus addendum est, vt dicamus quòd quædam sensibilia deferuntur ad sensum secundum esse spirituale tantum, sicut species colorum. Quædam quæ contingunt organum secundum esse suum materiale, sicut in gustu & tactu. Quædam vero de- C feruntur vtroque modo, sicut species odorum cum permistione fumalis euaporationis, tamen species extenditur vltra fumalem euaporationé. Et similiter est de sono & motu, ibi tamen species soni defertur sḿ esse spirituale tantum, vnde non oportebit esse motũ in medio, aut confractionem, aut condensationé: vel põt dici, ꝙ ét erit confractio cæli empyrei. nec hoc erit ei ignobilitas, quia erit instrumentum motum a lingua glorificata & materia vocis placę in laudem diuinam, nec ꝑꝑ hoc sequitur ꝙ sit gñabile & corruptibile, quia raritas & densitas sunt æquiuoce dicta in isto corpore & in istis corporibus, sicut etiam ponunt astrologi inter duas sphęras quæ nõ põt scindi,
D. 327. esse[d] aliquod spatium repletum corpore diuisibili, cum in isto spatio sit motus planetarum, secundum motum epicicli.

¶ Et per hoc patet responsio ad vltimum.

¶ Item, per miraculum fieri potest ꝙ duo corpora sint in vno loco, qđ oportet esse ad minus dũ corpus gloriosum supra cælum empyreum transfertur mediante cælesti corpore, quod nõ scinditur, quid autem de his verum sit, incertum est, quia nec fide determinatur, nec ratione probatur.

ARTICVLVS. III.

Vtrum cælum empyreum habeat influentiam super alia corpora.

Quoli. 61. 19. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ cæ. empy. influentiam habeat supra alia corpora, Ita enim est in aliis elementis, ꝙ semper continens est saluans contentum, quia sit contrarium sibi, eo ꝙ est locus eius, & habet se ad ipsum, sicut actus ad potétiam, & sicut totum ad partem diuisam, vt dicitur
A 46. vsque 49. in 4. Physi. sed cælum empy. continet alios cælos. ergo multo fortius cum non contrarietur eis videtur quòd non influat in eos continendo & saluando eos.

De cælo & mũdo c. 14. ¶ 2 Præt. Secundum Auicen. & alios philosophos, sol habet effectum in istis inferioribus per lumen suũ, quod irradiando emittit: sed cælum empy. est summe lucidum. ergo videtur, ꝙ influentiam habeat in inferiora corpora.

A tex. 13. vsq; 16. ¶ 3 Præt. In primo mobili est dextrum & sinistrum, & aliæ positiones, vt in 2. cæ. & mun. determinatur: sed hoc nõ põt esse nisi ꝑ influentiam alicuius superioris. cum ergo nullum corpus sit superius nisi cælũ empy. vĩ ꝙ influentiam eius habeat.

¶ 4 Præt. Ad nobiliorem formã est nobilior dispositio: sed ad formam animæ vegetabilis disponat lux cæli siderei. ergo cũ anima sensibilis sit nobilior, vĩ ꝙ ad ipsam disponat lux cæli crystallini: vlterius ad animam rationalé lux cæli empy. & sic influentiam habet in inferiora.

SED CONTRA. Status gloriæ est alius a statu generationis & corruptionis qui competit viæ, cælum autem empy. or- A dinatur ad statum gloriæ. ergo videtur non esse eiusdem ordinis cum aliis corporibus: sed ea quæ non sunt eiusdem ordinis non habent influentiam adinuicem. ergo cælum empy. non influit in alia corpora.

¶ Præt. Angeli sunt nobiliores cælo empy. sed angeli non habẽt causalitatem super alias res. ergo multo minus cælum empyreum.

RESPONDEO, Dicendum, quòd cælum empyreum nullam habet influentiam super alia corpora, quæ rationabiliter poni possit. non enim ponimus aliquod corpus habere influentiam super aliud, nisi per motum, quia vt in lib. de causis dicitur, etiam anima in hoc ab intelligentia deficit, quia non imprimit in res nisi mouendo eas, & multo minus corpus. nullum autem corpus mouet nisi motum, vt a Philosophis probatum est, cælum enim per motum[d] suum causat generationem & corruptionem in istis inferioribus. vñ dĩ in 8. Phy ꝙ motus eius est sicut vita existentibus oibus. Vnde dicit Rabi Moyses, ꝙ cælum in vniuerso est sicut cor in animali, cuius motus si ad horam quiesceret, corporis vita finiretur. vnde cum cælum empyreum ponatur immobile, non potest rationabiliter poni influentiam super corpora habere, constat enim, ꝙ non habet influentiam sine motu ad modum creantis, nec tamen negatur quin Deus potentiam influendi siue motum ei conferre potuisset, sed quia hoc nec auctoritate cõfirmatur, nec ratione, ideo positio eorum qui dicunt cælum empy.[d] influentiam super alia corpora habere, eadem facilitate contẽnitur qua tenetur, & præcipue cum in talibus non quæratur qđ Deus per miraculum possit facere: sed quid naturæ rei conueniat, vt dicit Aug. 2. super gene.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ corpus motum[d] motu recto generabile & corruptibile indiget loco continente & conseruante, & ista virtus locandi & conseruandi in vno attenditur elementorum respectu alterius, cum virtute cæli influentis in eleméta per motum. Corpus autem motum circulariter incorruptibile non indiget ad motum loco extrinsecus continente, nec etiam ad conseruationem, & quòd aliquod huiusmodi corpus habeat exterius continens, hoc est per accidens, vt in 4. Phy. Commen. dicit. vnde non dependet ab eo nisi inquantũ reuoluitur reuolutione eius. in cælo aũt empy. nõ ponit aliqua reuolutio. vnde non remanet aliquis influendi modus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lux cæli empy. vt dictum est, non est per modum fulgoris irradiantis in alia corpora, & ideo nec etiam illuminationem influit in alia corpora: cuius ratio est, quia cũ sit virtuosissimũ corporũ & maximũ sine lumine solis oĩa illuminaret. Et præterea, lumen cæli nõ est[d] causa efficiẽs in inferioribꝰ, nisi supposito motu q a cælo empy. remouet.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dextrum & sinistrum sunt in cælo ex virtute motoris sui, quicunque sit iste non ex influentia alicuius corporis, sicut & in animali, est ex virtute animæ.

E ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ nobilissima dispositio quæ vnquã potest esse in corpore ad formam est infra nobilitatem cæli, vnde eadem virtus cælestis est per quam corpus disponitur ad formã elementi & misti & animæ vegetabilis sensibil & rationalis, nec oportet, si hoc cælum disponit ad animam vegetabilem. ꝙ non possit disponere ad animam sensibilem, nisi probetur ꝙ ex hoc esset vltimum virtutis eius, quod falsum est. Vnde patet, ꝙ ista positio fundatur supra tria falsa, primum est, ꝙ dispositio quę est in corpore humano ad animam, non possit esse ex virtute solis. Secundum est, ꝙ lux sit corpus materialiter veniens in compositionem animati. Tertium est, ꝙ sit per medium inter aiam & corpus, quę sunt absurda apud oẽs qui rõnabiliter locuti sunt, & iõ vno inconuenienti dato, alia contingunt, & hoc nõ est mirũ.

Vt supra li. 1. cap. 1.

Propo. 3. prope fin.

D. 336.

Com. text. 1. lib. ducto D. cap. 71. post prin.

D. 333.

Cap. 1. in fi

D. 403.

Cõ. 43. circa fine.

D. 830.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVANTAS prius æternitates &c.} Videtur falsum dicere, quia æternitas est tantum vna.

¶ Præt. In quo differt seculũ, tempus, & æternitas.

¶ Ad hoc dicendũ, ꝙ in angelo est tria cõsiderare. s.

esse eius cuius mensura dicitur seculum, quia vt dicitur in primo cę. & mun. seculum dicitur finis vniuscuiusque. secundo operationem ipsius in qua res in propria natura cognoscitur per species innatas, in qua est vicissitudo, & aliquis modus motus, & sic mensuratur tempore, quod tamen est aliud ab eo, quod est numerus mot⁹ cęli. tertio operatione, qua verbum intuetur, & sic sit in participatione æternitatis & beatitudinis, & secundum quod sunt multæ beatitudines participatę, ita & æternitates, quamuis beatitudo essentialiter sit tantum vna. {Sed in cęlum vocat &c.} Hoc cęlum non est corpus, quia cęlum sanctæ trinitatis dicitur esse idem, quod essentia maiestatis eius, in quo cælo nulla creatura potest esse, sicut nec ęquari Deo: sed tantum tres coęternæ, & coæquales in eo sunt personæ.

Tent. 100. ad me.

D. 131. 585.

Quomodo dicat lucifer secundum Esaiam, Ascendam in cælum &c. cum esset in cælo.

HIc quæri solet, si in cælo empyreo fuerunt angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit lucifer, Ascendam G in cælum, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cælum vocat Dei celsitudinem, cui pacificari volebat. Et est tale, ascendam in cęlum, idest ad ęqualitatem Dei.

DISTINCTIO III.

DIVISIO TEXTVS.

OSTENSO quando, & vbi angeli creati sunt. Hic inquirit, quales effecti sunt, & diuiditur in tres partes. In prima, inquirit quales effecti sunt, quantum ad perfectionem naturæ. In secunda quales quantum ad gratiam, vel culpam ibi, {Illud quoque inuestigando &c.} In tertia, quales quantum ad gloriam, vel miseriam, 3. dist. ibi {Post hoc vero &c.} Prima in duas. In prima ostendit quot fuerunt naturales perfectiones, angelis in principio creationis collatæ. Secundo, ostendit qualiter adinuicem secundum istas operationes comparetur. ibi {Hoc considerandum est &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quibus erant inæquales. Secundo, ostendit in quibus erant æquales. ibi {Et insunt prædictis &c.} H

¶ Circa primum duo facit. Primo, ostendit eos fuisse inæquales in perfectionibus naturalibus. Secundo, ostendit quòd secundum gradum naturalium, fuit etiam in eis gradus gratuitorum donorum. ibi {Ad hunc ergo modum &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quęruntur sex.

Primo. Vtrum angeli sint adeo simplices, quòd nõ sint compositi ex materia & forma.

Secundo. Vtrum sit in eis personalitas.

Cõt gen. 2. ca. 50. quol. 9. 60.

Tertio. Vtrum sit in eis aliquis numerus, & quis est iste.

Quarto. Vtrum omnes sint vnius speciei.

Quinto. Vtrum sint vnius generis.

Sexto. De differentia angeli, & animæ rationalis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.*

1. q. 50. 2. spũa. 1. 2. cont. c. 50 Quodl. q. 6

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus sit compositus ex materia & forma, quicquid enim est in genere aliquo, participat rationem illi⁹ generis: sed ratio substantiæ secundum quod est prædicamentum est, quòd sit composita ex materia & forma. Boet. enim dicit in commento prædicamentorum, quod Aristo. relictis extremis. s. materia & forma agit de medio, idest de composito, cum de substantia determinat. Cum ergo angelus sit in prædicamento substantiæ. videtur, quod ex materia & forma componatur.

Circa primá exposit. prædicamenti substantiæ.

¶ 2 Præ. Quæcunque sunt in aliquo gñe vno, cõicãt vniformiter principia illi⁹ gñis: sed principia gñis substãtiæ sunt materia & forma. cum ergo corpora quæ sunt in genere substantiæ communicent ista principia, ita quòd ex eis componuntur. vr quod & angelus, qui est in eodem gñe, ex materia & forma componatur.

F ¶ 3. Præt. Vbicunque inueniuntur proprietates materiæ inuenitur materia, cum proprietates materiæ rei, non sint a re separatæ: sed recipere, subijcere, & huiusmodi sunt proprietates materiæ. ergo cum inueniantur in angelo, videtur quòd angelus sit ex materia compositus.

DISTINCTIO III.

A

Quales facti fuerint angeli, & quòd quatuor eis attributa sunt, in ipso initio suæ conditionis.

ECce ostensum est, vbi fuerũt angeli mox, vt creati sunt, nunc consequẽs est inuestigare quales facti fuerunt in ipso primordio suæ conditionis. Et quatuor quidẽ angelis videñr esse attributa in initio subsistentiæ suæ. s.

¶ 4 Præt. Omne quod est, vel est tantum actus, vel tantum potentia, vel vtrumque: sed angelus non est actus purus, quia sic non differret a Deo, nec est potentia pura, quia sic nõ differret a materia prima.

¶ 5 Preterea, nullã operationem haberet. ergo est compositus ex actu & potentia, & hoc est cõponi ex materia & forma. ergo &c.

¶ 6 Præt. In lib. de causis dicitur, quod omne creatum, compositũ est ex finito & infinito: sed angel⁹ est eos creatum. ergo ex infinito quod est materia compositus est. Propo. 4.

¶ 7 Item dicit Boe. in lib. de tri. quod forma simplex subiectũ esse non potest: sed angelus est subiectum gratiæ. ergo non est tantum forma, sed etiam habet materiam partem sui. Lib. 1. c. 3.

SED CONTRA Est. quod Dio. dicit in 4. ca. de di. no. quod angeli intelliguntur immateriales & incorporales. In princip.

¶ 2 Præt. Boe. dicit in lib. de duabus naturis, quod omnis natura incorporea, substantiæ nullo modo nititur fundamẽto: sed angel⁹ est substãtia incorporea. ergo materiã pro fundamẽto nõ hẽt.

RESPONDEO, Dicendũ, quod circa hãc materiã tres sunt positiones, quidam. n. dñt, quod in oi substantia creata est materia, & quod omniũ est materia vna, & huius positionis auctor vr Auicebron, qui fecit librum fontis vitæ, quem multi sequuntur.

¶ Secunda positio, quod materia nõ est in substantijs incorporeis: sed tñ est in oibus corporibus, et vna, & hæc est positio Auic.

¶ Tertia positio ẽ, quod corpora cęlestia & elemẽta nõ cõicãt in materia, & hæc est positio Auer. & Rabi moysi, & vr magis dictis Ari. cõuenire, & iõ istã eligimus quãtũ ad pñs ptinet, dicẽtes, quod quicquid sit de corporib⁹, in angelis nullo mõ põt esse materia: Tũ, rõne intellectualitatis: Tũ et, rõne icorporeitatis, quia. n. nullũ intellectuale sit materiale cõiter a philosophis tenet. Vñ etiam ex immaterialitate diuina eius intellectum cõcludũt. Et rõ satis manifesta est. quia materia prima recipit formã, non inquãtũ est forma simpl: sed inquãtũ est hæc, vñ forma exñs in materia nõ est intellecta nisi in potẽtia, quia cognosco esse formæ inquãtũ est forma, & iõ si intellectus aliqs haberet hñs materiam, forma exñs in eo, nõ esset intellecta in actu, & sic per formã illã nõ intelligeret. huius et significatũ est, quod forma materialis nõ efficitur intellectualis, nisi quia a cõditionibus materiæ abstrahitur, & sic cũ cũ pfectio intellect⁹ pportionata sibi, vñ oportet intellectũ nõ materialẽ esse, & hoc nõ sequitur materiã ea parte alicui⁹ formę, cũ ois forma p abstractione a cõditionib⁹ materiæ intelligibilis fiat: sed cõsequitur eã sm se & vñ, siue sit sub forma corporali, siue spũali. Scdo, incorporeitas repugnat materiæ, cũ. n. vni perfectibili debeat vna pfectio, & in materia prima nõ sit vlla diuersitas, oportet quod omnis forma antequã possit in ea esse vlla diuersitas nec intelligi, inuestiat eã totã: sed añ corporeitatẽ non põt intelligi aliqua diuersitas, quia diuersitas psupponit partes, quæ nõ põt eẽ nisi pintelligat diuisibilitas, quæ cõsequitur quãtitatẽ quæ sine corporeitate nõ est. vnde oportet, quod tota materia sit vestita forma corporeitatis, & iõ si aliqd est incorporeũ, oportet tẽ immateriale, & tñ aliquã cõpositionẽ in angelo ponim⁹, quæ qualis sit, sic inuestigãda est in reb⁹ ex materia & forma cõpositis natura rei, quæ quidditas vel essentia dr ex cõiũctione formæ ad materiã resultas, vt humanitas ex cõiũctiõe aiæ & corporis, de rõne aũt quidditatis inquãtũ est quidditas, nõ est quod sit cõposita, quia nũquã inueniret simplex natura, qd ad nun⁹ in Deo falsum est, nec ẽ de rõne ei⁹ quod sit simplex, cũ quædã inueniãt cõposita, vt humanitas.

I

K

8. Met. c. 12. de substãtia orbis. c. 2. Rabi Moy. lib. 1. c. 75.

¶ Esse autem secundum quòd dicitur res esse in actu, inuenitur ad diuersas naturas, vel quidditates diuersimode se habere, quædam enim natura est, de cuius intellectu non est suum esse, quod patet ex hoc, quod intelligi potest, cum hoc, quod ignoretur, an sit, sicut phenicem, vel eclipsim, vel aliquid huiusmodi, alia aũt natura inuenitur de cuius rõne est ipsum suũ esse, imo ipm esse est sua natura, esse aũt qd huiusmodi est, nõ habet esse acquisitũ ab alio. D. 565.

alio, quia illud quod res ex sua quidditate habet, ex se habet: sed omne quod est præter Deum, habet esse acquisitum ab alio. ergo in solo Deo suum esse, est sua quidditas vel natura. In omnibus autem alijs esse est præter quidditatem, cui esse acquiritur: sed cum quidditas quæ sequitur cōpositionem dependeat ex partibus, oportet quod ipsa non sit subsistens in esse quod sibi acquiritur: sed ipsum compositum quod suppositum dicitur, & ideo quidditas [d] cōpositi nō est ipsum quod est, sed est hoc quo aliquid est, vt humanitate est homo: sed quidditas simplex, cum non fundetur in aliquibus partibus, subsistit in esse quod sibi a Deo acquiritur, & ideo ipsa quidditas angeli, est quo subsistit etiam ipsum suū esse, quod est præter suam quidditatem, & est id quo est: sicut motus est id quo aliquid denominatur moueri, & sic angelus compositus est ex esse & quod est, vel ex quo est & quod est, & propter hoc in lib. de causis dicitur, quod intelligentia non est esse tantum, sicut causa prima: sed est in ea, esse & forma quæ est quidditas sua, & quia oē quod nō habet aliquid ex se, sed recipit illud ab alio, est possibile, vel in potentia respectu eius, ideo ipsa quidditas est sicut potentia, & suū esse acquisitum est sicut actus, & ita per consequens est ibi cōpositio ex actu & potētia, & si ista potētia vocet materia, erit cōposit' ex materia & forma, quāuis hoc sit oino æquiuocū dcm. sapientis. n. est non curare de nominibus.

D. 1147.
Li. de causis propo. 9.

essentia simplex, idest indiuisibilis, & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam, intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio, liberum quoque arbitrium, idest libera inclinandæ voluntatis, siue ad bonum siue ad malum facultas.. Poterat enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrum libet propria voluntate deflecti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quod de ratione substātiæ est, quod subsistit quasi per se ens, & ideo forma & materia quæ sunt pars compositi, cum nō subsistant, non sunt in prædicamēto [d] substantiæ sicut species, sed solum sicut principia: quod autem hoc subsistens habeat quidditatem compositam nō est de rōne substantiæ, vnde non oportet illud quod est in prædicamento substātiæ, habere quidditatē cōpositam, sed oportet quod habeat cōpositionē quidditatis & esse: omne. n. quod est in genere sua quidditas non [d] est suum esse. vt Auicē. dicit. Et iō non potest Deus in prædicamento substantiæ poni. vnde Boe. intēdit dicere, quod inter tria hæc. s. materiā, & formā, & compositū, ex his solū cōpositū est in gñe substātiæ, sicut spēs, nō aūt intēdit quod oē quod est in gñe substātiæ, sit compositum ex materia & forma. C

D. 673.
D. 675.
Auic. in Meta. sua tracta. 8. cap. 4. & 5.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliqua sunt vnius gñis logice loquendo, quæ naturaliter non sunt vnius gñis, sicut illa quæ communicant in intentione gñis, quam logicus inspicit & habent diuersum modum essendi. vnde in 10. Meta. Dicitur quod de corruptibilibus & incorruptibilibus, nihil commune dicitur: nisi communitate nominis, & ideo non oportet angelos cū corporalibus eadem principia cōicare, nisi ſm intentionē tm̄, puta in oib' inuenit potētia & act', analogice tñ, vt in 11. Meta. dicitur.

Tex. 26.

¶ Ad tertiū dicendum, quod sicut dicit Cōmē. in 3. de Anima, recipere & omnia hmōi, dñr æquiuoce de materia & intellectu, materia. n. prima recipit formā, nō prout est forma simplr: sed put est hoc. vnde p materiam indiuiduat: sed intellectus recipit formā inquātū est forma simplr, nō indiuiduās eā, quia forma in intellectu habet esse vlē. vñ ēt & Philosophus ibidē dicit, quod intelligere, pati quoddā est: sed cōiter & æquoce dcm̄. vñ ex hoc nō ponit cōpositio vel materialitas substātiæ itellectualis. D

13. text. 26. cō. 5. & com. 14.
Tex. 14.

¶ Ad quartum iam patet responsio per ea quæ dicta sunt: ostensum est enim: quòd in angelo est potentia & actus, non tamē, sicut partes quidditatis, sed potentia tenet se ex parte quidditatis, & esse est actus eius.

¶ Ad quintum dicendum, quod obiectio procedit ex falso intellectu literæ, non enim est sensus, quod ens creatum componatur ex finito & infinito, sicut ex partibus integralibus: sed sicut ex partibus subiectiuis, quia entis creati quoddam est finitum sicut incorruptibile, & quoddam infinitum sicut corruptibile, quod non est determinatum ad esse tantum, sed quandoque est, & quandoque non est. vnde in quodam commento. lib. de causis exponit infinitū. i. potēs esse vel non esse. Vel dicēdū, quod cōponit ex infinito. s. ex potētia, & finito. i. ex actu. E

¶ Ad textum dicendum, quod forma omnino simplex quæ est suū esse, sicut essentia diuina de qua Boe. ibi loquitur nullo modo potest esse subiectum: sed forma simplr subsistens quæ nō est suū esse, rōne possibilitatis quā habet, pōt subiectū esse: sed æquiuoce a mō, quo materia vel materiale subiectū dr̄, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in angelis possit esse personalitas.

Quod a. 4.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non possit esse personalitas. Indiuiduatio. n. est de rōne personæ, quia persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: principium autem indiuiduationis est materia. cum ergo angelus materia careat, vt dictum est, videtur quòd ab eo personalitas excludatur. A

¶ 2 Præt. Omnis forma quātum est de se, communicabilis est, & vniuersalis: sed angelus est forma simplex. ergo videtur quod sit vniuersale: sed vniuersalia non dicimus personas, vt di. Boet. ergo videtur quod angelus non sit persona.

Lib. de duabus naturis post princi.

¶ 3 Præt. Perfectio debet perfectibili proportionari: sed forma intelligibilis quæ est perfectio intellectus, non habet rationem singularis: sed magis vniuersalis. ergo nec intellectus: sed angeli sunt diuini intellectus & diuinæ mētes. vt dicit Dio. ergo non sunt personæ. B

Cęle. Hier. c. 4. & 12. & pluries.

¶ 4 Præt. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: sed a Dio. ponit angelus in ordine intelligibilium, quæ supra rationabilia constituit. ergo vr̄ quod angelus non sit persona.

De diui. no. c. 5. & alibi de.

SED CONTRA. Persona secundum magistros est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente: sed angelus cum sit quid subsistens, dicitur hypostasis & eius proprietates sunt nobilissimæ. ergo videtur quòd sit persona.

¶ 2 Præt. Hoc ide habetur ex litera & ex dictis Ricar. de sancto Vic. qui secundum diuersas proprietates, diuersimode personā ponit in homine, angelo, & Deo.

RESPONDEO, Dicendum, quod personalitas est in angelo, alio tm̄ mō q̄ in homine, quod patet: si tria quæ sunt de ratione personæ cōsiderent. s. subsistere, rōcinari, & indiuiduū eē: subsistit. n. hō in partibus suis ex quibus componit: sed angelus in natura sua simplici nullo indigens partium vel materiæ fundamento. Rōcinatur hō discurrēdo & inquirendo lumine intellectuali per cōtinuum & tēpus obumbrato, ex hoc quod cognitionem a sensu & imagine accipit, quia ſm Isaac in lib. de diffi. rō oritur in vmbra intelligentiæ. sed angelus lumē intellectuale purū & impermistū participat. vnde ēt sine inquisitione difformiter intelligit ſm Dio. Silr incōicabilitas est i hoīe ex hoc, quod natura sua receptibilis in materiæ fundamentu, per materiā determinat, sed in angelo in se determinata est ex hoc, quod in aliquo sicut forma determinabilis recipi nō pōt, & ex hoc ipso satis cōicabilis est, & non per determinationē recipientis, sicut & diuinum esse est propriū & determinatum, nō per additionē alicuius contrahentis, sed per negationem omnis adhibiti. vnde dr̄ in li. de causis, quod indiuiduatio sua est bonitas pura, quare patet quod multo nobilior est psonalitas in angelo, q̄ in homine, sicut & cetera quæ eis conueniunt secundum Dio. C

Vt supra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod forma participabilis non indiuiduatur: nisi per materiam in qua accipit esse determinatum: sed forma quæ non est receptibilis, non indiget materia determinante: sed in sua natura determinatur ad esse, quod sibi non ad materiam dependens acquiritur, sicut formis corruptibilibus, nec in materia, & si non ad materiam dependens sicut aiæ rōnali, & per hoc ēt patet rñsio ad secundū, quia forma [d] rōnē vniuersalitatis habet ex hoc, quod in pluribus est receptibilis. D

D. 634.

¶ Ad tertium dicendum, quod forma quæ est recepta in intellectu: potest dupl'r considerari: vel p comparationē ad rē cuius est similitudo, & sic habet vniuersalitatē: non. n. est similitudo hoīs ſm conditiones indiuiduantes: sed ſm naturam cōem, vel per cōparationem ad intellectū, in quo habet esse, & sic est quid indiuiduatum, quemadmodum intellectus & alia numero species intellecta hois est in intellectu Sortis, & alia in intellectu Plato. vñ non oportet intellectū nō esse quid determinatū & subsistēs. E

¶ Ad quartum dicendum, quòd rationale ſm Dio. est in angelis & in Deo eminenter, secundum quem modum ipse intellectus diuinus & angelicus ratio nominatur.

ARTICVLVS III.

c Vtrum in angelis possit esse numerus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod in angelis non possit esse numerus. numerus enim quantitas est: sed quantitatis subiectum est materia. cum ergo in angelis non sit materia, vt dictum est, videtur quod nec numerus.

1. q. 50. 3. cōtra gen. 2. c. 92. opusc. 15. cap. 2. 3. & 4.

¶ 2 Præt. Secūdum Philosophos. in his quæ sunt sine materia, non potest esse numerus nisi secundum causam & causatum: sed vnus angelus nō est causa alterius. ergo si sunt sine materia, nullus numerus in eis esse potest.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid est propinquius vni simplici, tanto minus diuiditur. Sed inter omnes creaturas natura angelica Deo est propinquior secundum Augu. qui dicit in lib. confes. Duo fecisti domine, vnum prope te, scilicet angelum, alterum prope nihil, scilicet materiam. ergo videtur quòd vel nō sit in eis numerus aliquis, vel sit paucissimus.

Aug. li. 12. confes. cap. 3. fin.

An omnes fuerunt æquales angeli in tribus, scilicet in essentia, in sapientia, in liberta te arbitrij.

Hic considerandum est, vtrum in substātia spirituali & sapiētia rōnali. i. intellectu & libertate arbitrij quæ omnibus inerāt. omnes æquales fuerint. Vt sit prima consideratio de substantia, secunda de forma, tertia de potestate. Persona quippe substātia est, sapiētia forma, arbitrium ptās, & ad substātiam

¶ 4 Præt. Cū partes vniuersi sint ordinatæ adinuicē iuuantes se mutuo, illud ex quo non prouenit vtilitas in partibus vniuersi, videtur esse frustra vel vanum, & sic omnino non esse: sed spiritualis substantia nō iuuat ad corporalem: nisi mouendo ipsam. ergo videtur quòd non sunt plures substantiæ separatæ, nisi quibus expletur motus corporalis creaturæ. Et ita videtur quòd numerus angelorum sit accipiendus secundum numerum motuum cæli, vel etiam ipsorum mobiliū. ergo vr̄ q numerus angelorum determinatus possit esse nobis.

Ea 14. c. Cæle. Hier.

¶ 5 Præt. De angelis secundum Dio. nihil scire possumus, nisi ea quæ nobis in sacra scriptura traduntur: sed Danielis 7. dicitur. Millia millium ministrabant ei &c. ergo videtur quòd numerus eorum sit nobis determinatus.

Supra Matthæ. ca. 18.

SED CONTRA. Hiero. dicit, quòd vnaqueque anima habet angelum bonum ad custodiam, & malum ad exercitium sibi deputatum: sed numerus hominum in mundo simul viuētium est nobis indeterminatus. Ergo & numerus angelorum custodum, qui sunt vnius ordinis, & multo fortius numerus omnium angelorum.

¶ Præt. Iob. 25. dicitur. Nunquid est numerus militum eius, milites autem eius sunt angeli, vt habetur Luc. 2. Facta est cum angelo &c. ergo videtur quòd numerus eorum non sit nobis determinatus.

RESPONDEO Dicendum, quòd ratio humana deficit a cognitione substantiarum separatarum, quæ tamen sunt notissima naturæ, ad quæ intellectus noster se habet, sicut oculus noctuæ ad lumen solis, vt dicitur in 2. Metaphy. & ideo dicitur in 11. de animalibus, quòd de eis valde pauca scire possumus per rationem, quāmuis illud quod de eis est scitum, est valde delectabile & amatū. Et ideo philosophi de illis nihil quasi demonstratiue, & pauca probabiliter dixerunt. Et hoc ostendit eorum diuersitas, in ponendo numerum angelorum. Quidam, enim posuerunt numerum substātiarum separatarum secundum numerum motuum cæli, sicut Arist. in 11. Meta. Quidam, secundum numerum sphærarum, vt Auicen. in sua Meta. Quidam autem, negauerunt omnino aliquid esse incorporeū; sicut Empedocles & Democritus & Saducæi iudæorum. Quidā etiam, posuerunt vnum tantum esse angelum, qui diuersa sortitur vocabula secūdum diuersos actus, sicut quidam hæretici. Quidam vero, posuit angelos non indeterminato numero nobis: sed tantum per angelos significari dicitur scripturis omnē virtutem, vel corporalem, vel spiritualem per quam Deus ordinem suæ prouidentiæ explet quasi diuinæ voluntatis nūtiū, adeo q viri concupiscibilem nominans angelum concupiscentiæ, sed substancias separatas dicunt esse secundum numerum quem philosophi posuerunt, & iste est Rabi moyses. Fides autem catholica tenet numerum substantiarum separatarū, quas angelos dicimus esse numerum Deo finitum: sed nobis infinitum. Vnde Greg. dicit in glo. Danielis 7. q excedit omnē materialem multitudinem, vt Dio. dicit 14. cap. cæl. hierar. & hoc satis est probabile. Videmus enim illa corpora, quæ nobilius diuinā bonitatē participant. s. cælestia excedere quasi sine proportione corpora generabilia & corruptibilia. Et hoc est, quia productionis creaturarum causa est diuina bonitas quā rebus communicare voluit: vnde videtur quòd naturas spirituales, in qbus maxime sua bonitas relucet, creauit in numero quasi improportionabiliter excrescente numerum naturarum corporalium. Qualiter autem distinguantur adinuicē, accipere possumus ex verbis Commen. in 3. de Anima, vbi dicit q si natura intellectus possibilis esset nobis ignota, non possemus assignare numerum substantiarum separatarum. Vnde dico, q ſm gradum possibilitatis permistæ in natura angelica est eorum distinctio. Dictum est enim supra, q ipsa natura vel quidditas angeli est possibilis, respectu esse quod a Deo habet. Inuenitur enim natura cui possibilitas admiscetur plus & plus distans ab actu, secundum quòd recedit a similitudine diuinæ naturæ, quæ est actus tantum. Illa ergo quidditas est actus completius præter quam non est suum esse, scilicet natura diuina, quiddi-

Text. 1.

In 12. ca. 8. tract. 9. c. 2. & 3. lunga digressione disputat.

In lib. 2. duc. Cap. 12. In glo. eadem post fi nem.

F tas simplex & illa quæ est propinquior per similitudinem ad diuinum esse, minus habet de potentia & plus de actu, & est Deo vicinior & perfectior. Et sic deinceps quousque veniatur ad illam, naturam quæ est in vltimo gradu possibilitatis in substantijs spiritualibus, adeo quòd non acquiritur sibi esse nisi in altero, quāmuis esse suum ad illud non dependeat scilicet intellectus humanus, qui secundum Commen. est vltimus in ordine naturarū intellectualium, sicut materia prima in ordine corporalium.

Elicit ex cō. 5. & 6.

G ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut in primo lib. dictum est. vnum dicitur dupliciter secundū quod conuertitur cum ente, quod non determinatur ad aliquod genus, & similiter nec multitudo sequens ad tale vnum, & talis multitudo ponitur in angelis, quæ non sequitur diuisionem quantitatis, vel materiæ, sed distinctionem naturarū. Alio modo dicitur vnum quod est principium numeri, qui est discreta quantitas creatus ex diuisione materiæ, vel continui. Et talis non est nisi in materialibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam secundū philosophos qui distinguunt numerum substantiarum separatarum per causam & causatum, causa & causatum non sunt per se distinguentia: sed secundum eos consequuntur ad principia distinctionis, cum enim distinctio sit per se loquendo per hoc quod est maior vel minor compositio, & secundum distantiam poten-

H tiæ & actus secundum eos sequitur quòd illud quod est plus in actu sit causa eius quod est minus, secundum quem modum dicunt multitudinem ab vno primo simplici processisse, quem tamen modum dicit Commen. in 11. Meta. insufficienter probatum, & concedit ab vno primo simplici immediate potuisse plura procedere, ita & nos concedimus omnes naturas intellectuales immediate a Deo processisse distinctas, secūdum ordinē sapientiæ disponētis diuersos gradus naturarū spūaliū. Et ideo remoto quod infidelitatis est, scilicet ordine causalitatis ab angelis, & retento quod fidei, consonat scilicet gradu simplicitatis, hēbimus eūdē modū distinctionis quē ipsi habuerunt.

Qui est 12. lib. Arist. cō. 38. in fine.

¶ Ad tertium dicēdum, q ea ratione illa probatur simplicitas angelicæ naturæ, & præcipue illius quæ in ea suprema est: sed pluralitas gradus ab ea non tollitur.

¶ Præt. Non est loquendum de angelis sicut de diuina natura, specialiter cum plures angeli non tantum numero: sed specie differant, vt dicetur.

I ¶ Ad quintum dicendum, q angeli non sunt facti propter motum corporalium, quia nihil fit pp vilius se. vnde si sunt aliquæ substantiæ non mouentes, nō sequitur q sint superfluæ, nihilominus tñ dicendum q ex omnibus substantijs illis prouenit aliqua vtilitas per iuuamentum in rebus corporalibus, quia inferiores angeli in motu sphærarū Deo ministrant, sicut a quibusdam dicitur, & probabile vr̄, cum Greg. dicat corporalem creaturam per spiritualem administrari. Illuminatio autem inferiorum angelorum est a Deo p primos & medios, vt dicit Dio. & ita oēs influētiā hn̄t sup motū corporaliū, vel ad minus quātum ad custodiā hoīum, quæ pertinet ad vltimum ordinem.

Cæle. Hier. Ad fi. 13. capitis.

Vt supra.

¶ Ad quintum dicendum, q verba ista aliter a Greg. & Dio. exponunt. Et quarū ad aliqd eodē mō: In hoc. n. conueniunt q angelorum numerus nō est determinatus nobis: sed in hoc differūt, quia Dio. vult, q cū dicitur millia milliū, vnū mille multiplicat aliud, ac si diceret millesies mille, & sic æqualis numerus

Vt supra. 1. ca. 14. prin.

K importat, cum dr̄ millia millium primo, & decies centena millia secundu, quod habet vna litera. Tm̄. n. est decies centū millia, quantū millies millia. Et ſm hoc datur intelligi quasi æqualis numerus ministrantium & assistentium. Vel ſm aliā literā quæ habet, Millia milliū ministrabant ei, & decies millies centena millia &c. Datur intelligi q numerus assistentiū excedit numerū ministrātiū pp suam nobilitatē, quod consonat ei, qd̄ supra dictum est ſm intentionē Dio. q. s. nobiliores creaturæ plures sunt. vñ dicit q in hoc verbo maximus numerus apud nos nomen pprīū habēs. s. mille multiplicatur per oēs maximos numeros. i. limites nominatos. s. p seipsum, cū dr̄ millia milliū. p dinariū cū dr̄, decies millies, p centanariū cū dr̄, centena millia, in quo ondit maxima numerositas excedēs nostrū intellectum. Sed Greg. vult q sit constructio partitiua, cum dr̄, millia millium, quasi diceret millia de numero milliū. Vñ vole q datur intelligi maior numerus ministrantium quàm assistentium, per hoc q ad administrantes ponitur numerus non determinatus & ad assistentes determinatus.

eodem cap.

Vt supra.

ARTIC.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vnius speciei sint plures angeli.

1. q. 50. 4. spiritua. 8. contra gen, 2.c.93. 2.d.q.5. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd sint plures angeli vnius speciei. Sicut enim angelus est substantia simplex: ita & anima: sed omnes animæ rönales sunt vnius speciei. ergo & omnes angeli.

¶ 2 Præt. Perfectio vna secundum speciem est eorum quæ in specie conueniunt: sed oēs angeli sunt perfectibiles vna pfectione secundum speciem quæ est gratia, vel gloria. ergo videtur quòd sint vnius speciei.

quidem pertinet naturæ subtilitas, ad formam vero intelligentiæ perspicacitas, & ad potestatem voluntatis rationalis habilitas.

Hic dicit, quòd differentes fuerunt in illis.

d

ILlæ igitur essentiæ rationales, quæ personæ erant, & spiritus erãt, naturaque simplices, ac vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatē, atque differentē arbitrii libertatē & habilitatē recte habuisse intelligunt. sicut in corporibus nõnulla differentia est secundum essentiā B ac formam & pondus. Quedā enim aliis meliorem & digniorem essentiam & formam habent, & alia aliis leuiora atque

¶ 3 Præt. Diuinæ bonitatis vt dictum est, proprium est nobiliora in entibus magis multiplicare, vt bonitas sua magis diffundatur: sed in vilibus creaturis inuenitur magna multitudo participantium vnam speciem. ergo videtur, quòd multo fortius hoc sit in angelis.

2. de cõsol. prosa 4. in med. ex 8. cap. ¶ 4 Præt. Secundum Boe. Nullius rei sine consortio potest esse iucunda possessio. Sed in angelis est maxima iucunditas, cum delectatio sit de ratione fœlicitatis secundum Philosophum in primo Ethi. ergo videtur quòd in angelis sit multorum consortium in vna specie.

SED CONTRA. Multiplicatio indiuiduorum vnius speciei, non est nisi ad conseruandum speciei perpetuitatem, quæ in vno saluari non potest. unde in corporibus incorruptibilibus non est nisi vnum indiuiduum vnius speciei vt sol & luna: sed angelus est substantia incorruptibilis. ergo non sunt plures angeli vnius speciei.

¶ 2 Præt. Angelus est perfectior quolibet corpore, sed aliquod corpus ad tantam perfectionem peruenit, vt nihil suæ naturæ sit extra ipsum, vt patet in his quæ constant ex tota materia suæ speciei, vt patet in cęlo, vt dicitur in primo cœli & mun- tex. 92. vsq; 98. di, ergo videtur quod multo fortius extra vnum angelum nõ sit aliquid suæ speciei.

RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc sunt tres opin. Quidam enim dixerunt, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, adeo quod etiam angelus & anima differunt specie. Alii vero dicunt, quòd angelus & anima differunt specie & angeli vnius ordinis ab angelis alterius ordinis. Sed omnes qui sunt vnius ordinis sunt vnius speciei. Alii vero dicunt, quòd nullus angelus est vnius speciei cum alio. Et hæc opi. concordat cum dictis philosophorum, & etiam Dionysij, qui ponit In princip. in 10. cap. cęlest. Hierar. in eodem ordine esse, primos, medios, & vltimos. Et huic necessarium est consentire, cum ex immaterialitate, tum etiam ex incorporeitate. Si enim immateriales ponuntur cum nulla forma, vel natura multiplicet numerum nisi in diuersitate materiæ, oportet quòd forma simplex & immaterialis, non recepta in aliqua materia sit vna tãtum, vnde quicquid est extra eam est alterius naturæ, eo quòd differt ab eu secundum formam, non secundum materiale principiū, quod ibi nullum est. Talis autem diuersitas, causat differentiā in specie. Vnde oportet, quoslibet duos angelos acceptos differre secundum speciem. Hoc etiam de necessitate sequitur, si ex materia componantur, dummodo non ponantur corporei: quod sic patet. Quorumcunque materia secundum esse differre ponitur, oportet si ista materia est eiusdem ordinis in vtroque; sicut materia generabilium & corruptibilium est vna, quòd diuersæ formæ, secundum quas diuersum esse accipit, recipiatur in diuersis partibus materiæ. Non enim vna pars materiæ, diuersas formas oppositas & disparatas simul recipere potest. Sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes, nisi præintelligatur in materia quantitas dimensiua ad minus Cap. 1. põt prin. interminata, per quam diuidatur, vt dicit Commen. in libro de substantia orbis, & in primo Physico. quia separata quantitate a substantia, remanet indiuisibilis, vt in primo Physico. Philo. dicit. Sed nulla forma recipitur in materia sub quantitate intellecta nisi forma corporalis, Ergo impossibile est duos angelos communicare in materia vel in potentia vnius ordinis. Sed omnis forma vel natura quæ recipitur in diuersis gradibus potentiarum, recipitur secundum prius & poste-A rius secundum esse. Impossibile est autem naturam speciei cõmunicari ab indiuiduis per prius & posterius, nec secundum esse nec secundum intentionem, quamuis hoc sit possibile in natura generis, vt dicitur in 7. Metaphysi. ergo impossibile est duos angelos si sunt incorporei esse vnius speciei. T. 35. & 36.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis anima sit forma simplex sicut & angelus, tamen anima non recipit esse a Deo, nisi in corpore. Quia secundum Augustin. & infundendo creatur & creãdo infunditur. Vnde ex corpore recipit esse indiuiduatum, quod quia non dependet ex corpore, remanet indiuiduatio, etiam destructo corpore. Ideo Augustin. dicit, quòd impossibilis est positio illorum hæreticorum, qui dicunt plures animas ante corpus creatas fuisse, sic autem non est in angelo. Et ideo non est ratio similis.

Tomo 2. in lib. 7. mortalitate Animæ, cap. vlt.

In 7. gen. ad lit. pluries, a c. 3. vsque ad 13. & ad Renatũ li. 1. de origine Animæ,

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc tenet in perfectionibus quæ sunt de natura rei, non autem in perfectionibus superadditis quæ non sequuntur ex principijs naturæ, quales sunt gratia & gloria. Possunt etiam in corporibus diuersa secundum speciem vnum specie colorem habere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfectio vniuersi essentialis C non attenditur in indiuiduis, quorum multiplicatio ordinatur ad perfectionem speciei, sed in speciebus per se. vnde magis apparet diuina bonitas in hoc quòd sunt multi angeli diuersarum specierum, quam si sint vnius speciei tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd delectatio secundum Philosophum in Ethicis, sequitur operationem perfectam. Et ideo ad iucunditatem, consortium exigitur in illa natura, in qua non potest esse in vno perfecta operatio sine alterius adiutorio, vt in hominibus in quibus vnus per seipsum non sufficit ad operationem suæ speciei, quod non potest in angelis poni, & ideo huiusmodi obiectio est vana. Non tamen negamus quin vnus angelus alio iuuetur, cum inferiores per superiores illuminentur. Et in hac societate est iucunditas omnium celestis curiæ. Sed ad hoc non exigitur vnitas speciei sed conformitas gratiæ. 10. lib. ca. 8.

D

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli sint vnius generis.

e

AD QVINTVM proceditur sic. Videtur, quòd angeli non reducantur in vnum genus. Quæcunque enim sunt vnius generis communicant in vna potentia generis, vt dicitur in 10. Metaphysico. sed angeli non communicant in vna potentia generis, quia immateriales sunt. Ergo videtur quod non sint vnius generis.

¶ 2. Præt. Quæcunque exeunt ab aliquo communi per diuisionem, exeunt ab illo & prius erant in illo in potentia. Sed angelus non exit de potentia in actum, nisi sumatur potentia agentis, alias esset generabilis & corruptibilis, nec iterum est ponere aliquod vnum secundum rem in plures angelos diuisum, hoc enim non posset esse, nisi illud vnum esset quantum. ergo non inueniuntur plures angeli vnius generis.

¶ 3 Præt. Omne genus vniuoce & æqualiter prædicatur de suis speciebus. Sed essentialia angelorum quæ consequuntur naturam communem in ipsis, inueniuntur in angelis secundum magis & minus, vt in litera dicitur. ergo videtur quòd non sint vnius generis.

¶ 4 Præt. Quòd differt ab alio in specie si communicat cum eo in genere, oportet esse compositum ex genere & differentia. Sed compositio generis & differentiæ præsupponit compositionem formæ, & materiæ, vt videtur quia secundum Auicennam, differentia sumitur ex principijs formalibus rei, genus autem ex materialibus. vnde in 5. Meta- Ex tract. 5. suæ Meta. physi. dicuntur esse genere vnum, quæ in materia conueniunt. c. 5. 6. & 7.

Ergo videtur quòd cum angelus non sit compositus ex materia & forma, & vnus differat in specie ab alio angelo, ꝙ non possit etiam in genere conuenire. F

SED CONTRA. Genus substantiæ est tantum genus vnum: sed quilibet angelus est in genere substantiæ. ergo videtur ꝙ in genere vno conueniant.

¶ Præt. Differentia addita generi constituit speciem: sed in corporeum secundũ Porphy. ẽ differẽtia substãtiæ. ergo substãtia incorporea est species substantiæ. prædicatur autẽ de multis angelis specie differentibus. ergo est genus subalternũ. Et ita in genere subalterno ẽt angeli conueniunt.

Isa. li. 1. ca. de differentia.

agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas cõuenientes suæ puritati & excellentiæ, & in essentia & in forma & in facultate differẽtias accepisse in exordio suæ cõditionis, quibus alij superiores alij inferiores Dei sapientia constituerẽtur, alijs maiora, aliis minora dona præstantis, vt qui tunc per naturalia bona aliis excellebant, ipsi G

Vt supra pluries. RESPONDEO, Dicendum, ꝙ secundum Auicennam omne id quod habet esse aliud a sua quidditate, oportet quòd sit in genere, & ita oportet quòd omnes angeli ponantur in prædicamento substantiæ. hæc est enim ratio substantiæ prout

Vt supra c. 5. & trac. 2. c. 1. est prædicamentum secundum Auic. quòd sit res quidditatem habens, cui debeatur esse per se, non in alio, scilicet ꝙ sit aliud a quidditate ipsa, & ideo ex ipsa possibilitate quidditatis trahitur ratio generis, ex complemento autem quidditatis trahitur ratio differentiæ, secundum quòd appropinquat ad esse in actu: sed hoc differenter contingit in substantijs compositis & simplicibus, quia in compositis possibilitas est ex parte mate-

D. 507. riæ, sed [d] complementum est ex parte formæ, & ideo ex parte materiæ sumitur genus, & ex parte formæ differentia, non autem ita quòd materia sit genus, aut forma differentia, cum vtrumque sit pars & neutrum prædicetur, sed quia materia est materia totius, nõ solum formæ, & forma perfectio totius, non solum materiæ, ideo totum potest assignari ex materia, & forma, & ex vtroque. Nomen autem designãs totũ ex materia, est nomen generis, & nomen designans totum ex forma, est nomen differentiæ, & nomen designans totum ex vtroque, est nomen speciei, & hoc patet si consideretur quomodo corpus est genus animati corporis & animatum differẽtia, semper enim inuenitur genus sumptum ab eo quod materiale est, & differentia ab eo quod est formale, & inde est quòd differentia determinat genus sicut forma materiam. In simplicibus autem naturis non sumitur genus & differentia ab aliquibus partibus, eo quòd complementum in eis & possibilitas, nõ fundatur super diuersas partes quidditatis, sed super illud simplex, quod q̃dẽ habet possibilitatẽ secundum quòd de se non habet esse & complementum prout est quædam similitudo diuini esse secundum hoc, ꝙ appropinquabilis est magis & minus ad participandum diuinum esse, & ideo quot sunt gradus complementi, tot sunt differentiæ specificæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non oportet ꝙ cõueniat nisi in vna intentione potentiæ, quæ est possibilitas recipiendi esse a Deo, in quo subsistãt sine quãtitate & materia.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum, quia non oportet esse vnam numero potentiam quæ diuidatur in omnes angelos, vel in qua prius fuerint in potentia quàm in actu.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ genus prædicatur æqualiter de speciebus quantum ad intentionem, sed non semper quantum ad esse, sicut in figura & numero, vt in 3. Meta. dicitur. sed hoc in speciebus non contingit, vt ibidem dicitur. vnde ex hoc sufficienter posset probari, ꝙ nõ sunt vnius speciei, nõ autem ꝙ non sunt vnius generis, cum conueniant in genera ad quod se habent omnes angeli, sicut diuersæ species numerorum se habent ad numerum, quarum vna s̃m esse est prior alia.

¶ Ad quartum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum angelus & anima differant specie.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus & anima specie non differant. Quæcunque enim conueniunt in vltima differentia constitutiua, sunt eadem specie, quia ipsa est quæ complet rationem speciei: sed angelus & anima sunt huiusmodi. ergo non differunt secundum speciem. probatio minoris. Vltima differentia constitutiua sumitur ab eo ꝙ nobilissimum in re est, cum se habeat ad genus & differentias præcedentes proportionabiliter, sicut forma ad materiam: sed angelus & anima conueniunt in eo quod est nobilissimum in vtroque, scilicet in intellectu. ergo conueniunt in vltima differentia constitutiua. Si diceres, quòd vltima differentia constitutiua angeli est intellectuale, quod ab intellectu sumitur, vltima autem differentia animæ est rationale, sicut etiam Diony. videtur distinguere ordinem intellectualium & rationabilium.

1. q. 75. 7. c6tra gen. 2. c. 94. opus. 1. c. 25. art. 7.

etiam post per munera gratiæ eisdem præessent. Qui enim natura magis subtiles, & sapiẽtia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores aliis constituti. Qui vero natura minus subtiles, & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerũt, inferioresque constituti sunt

Cap. 4. cel. Hier. par. 1.

¶ 2 Contra. ea quæ conueniunt communiter in duobus non distinguunt inter ipsa: sed intellectus non tantum ponitur in angelis, sed etiam in anima, vt patet in 3. de Anima, similiter, & ratio non tantum animæ, sed etiam angelo conuenit. Text. 5. pluries.

H Vnde Grego. in Homi. Epi. Angelum animal rationale vocat, & supra Magister, creaturã rationalem in angelum & animam distinxit. ergo angelus & anima non differunt penes rationale & intellectuale. Si diceres quòd distinguitur penes vnibile corpori & non vnibile.

¶ 3 Contra. Quicquid consequitur rem habentem esse completum, non distinguit eam essentialiter a re alia, quia omnia huiusmodi quæ sic consequuntur rem, sunt de genere accidentium: sed vnio ad corpus est quædam relatio quæ consequitur animam habentem in se esse completum ad corpus nõ dependens, alias sine corpore esse non posset. ergo quod est vnibile corpori, nõ distinguit essentialiter, vel secundum speciem animam ab angelo.

¶ 4 Præt. Differentia specifica non assignatur alicui rei nisi secundum quòd est in genere vt species, quia differentia est qua abundat species a genere: sed anima inquantum est forma ta-

I lis corporis non est in genere substantiæ, vt species sed vt principium. cum ergo vnibilitas non conueniat animæ, nisi secundum quòd est forma. videtur quod esse vnibile, non possit esse distinguens secundum speciem animam ab angelo.

¶ 5 Præt. Ea quorum est vnus finis non differunt specie, cum cuilibet rei proprius finis respondeat: sed idem est finis angeli & animæ rationalis, scilicet beatitudo æterna, vt supra distinctione prima Magister dicit, quod etiam haberi ex eo potest, quod dicitur Matth. 22. Erunt sicut angeli Dei in cælo. ergo angelus & anima non differunt specie.

SED CONTRA. Plus differt anima ab angelo, quàm vnus angelus ab alio: sed vnus angelus differt ab alio secundum speciem, vt dictum est. ergo multo fortius anima ab angelo.

¶ 2 Præt. Eidem formæ, vel perfectioni respondet idem perfectibile: sed anima & angelus sunt quædam formæ prout communiter omnes substantias a materia separatas formas dicimus, In 1. lib. in fine. 3. cap.

K quarum formæ materiales sunt imagines, vt Boe. in lib. de Trinitate dicit, cum ergo animæ respondeat hoc perfectibile, qđ in 2. gen. ad est corpus humanum, angelo vero vel nullius vel alterius speciei, vt corpus aereum, secundum ꝙ Aug. videtur dicere, vel li. 4. ca. de intelligentiis. etiam corpus cæleste secundum opinionem Auic. & quorundã philosophorum, vř ꝙ anima & angelus nõ sunt [d] vnius speciei. D. 176.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, quòd anima [d] non est in genere substantiæ sicut species, sed sicut principium, cum sit forma, D. 633. vnde non proprie dicitur anima specie differre, vel conuenire cum alia substantia, sed ꝓprie dicitur ꝙ secũdum aiam cõpositũ ab alia, vel cũ alia substãtia cõuenit specie, vel differt. Sed hoc non videt esse necessarium, quia vt Auic. dicit in sua Metaphysica ad hoc ꝙ aliq̃d sit ꝓprie in gñe substãtiæ, requirit ꝙ sit res Trac. 2. c. 1. quidditatem habens cui debeatur esse absolutum, vt per se esse & 6. trac. c. dicatur vel subsistens, & ideo duobus modis potest contingere 5. ꝙ aliquid

sapientia Dei, ęquo moderamine cuncta ordinantis.

Secundum quid considerandi est differentia facultatis arbitrij, quòd nec minor tenuitas naturæ infirmitatem, nec minor cognitio sapientiæ ignorantiam, nec inferior libertas necessitatem inducit.

B — In ipsa facultate arbitrii differẽtia animaduertenda est, secũdum differentẽ naturæ virtutem, & differentem cognitionis, & intelligentię vim. Et sicut differens vigor, & subtilitas naturę infirmitatem non adducit, minorq; cognitio sapientię ignorantiam non ingerit, sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

c *Quæ communia, & æqualia habuerunt angeli.*

Et sicut in prędictis angeli differebant, ita & quędam cõmunia, & æqualia habebant. Quòd spiritus erant, q indissolubiles, & immortales erant cõmune omnibus & æquale erat. In subtilitate vero essentiæ, & intelligẽtia sapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has discretiones intelligibiles inuisibilium naturarum, ille solus comprehendere potuit, & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura.

A — q aliquid ad substantię genus pertinens, non sit in genere substantiæ sicut species, vel quia res illa non habet quidditatem aliam, nisi suum esse: & propter hoc Deus non est in genere
Sup. stra.6 5.c.6. & 7. — substantiæ sicut species, vt ipse Auic. dicit, vel quia res illa non habet esse absolutum, vt ens per se dici possit, & propter hoc materia prima, & formæ materiales non sunt in genere substantię sicut species, sed solum sicut principia. anima autem rationalis habet esse absolutum, non dependẽs a materia, quod est aliud a sua quidditate, sicut etiam de angelis dictum est: & ideo relinquitur, q sit in genere substantię sicut species, & etiam sicut principium, inquãtum est forma huius corporis, & inde venit ista distinctio, quòd formarum, quędã sunt formæ tm̃, sicut formæ materiales, quæ non sunt species substantiæ, quædam vero sunt formæ, & substantiæ, sicut animæ rationales.

¶ Secunda opinio est eorum, qui dicunt animam, & angelum vnius speciei esse, quod nullo modo potest esse, si ab anima & angelo compositio formæ & materiæ remoueatur, vt supra de angelis dictum est. Et ideo tertia opinio communior est, cui assentiendum videtur, q anima & angelus specie differũt, quibus autem differentijs specificis distinguuntur diuersimode assignatur: quidam.n. assignant eas specie distingui, per hoc, q est vnibile corpori & non vnibile. Alij vero per hoc quod est rationale, & intellectuale esse.

¶ Tertio, secundum hoc quod est habere intellectum possibilem respectu superiorum tantum, quod conuenit angelo, qui a superiori .s. Deo vel angelo illuminationem recipit, & secundũ hoc quod est habere intellectum possibilem respectu superiorũ & inferiorum, quod conuenit animæ humanæ, quæ etiam a superioribus illuminatur, & a phãtasmatibus cognitionẽ recipit.

¶ Quarto, secundum hoc quod est habere vertibilitatem immutabilem, quod angelo conuenit, eo quòd immutabiliter adhæreat bono vel malo, ad quod se semel per electionem conuerrit, vel habere mutabilem vertibilitatem, quod homini conuenit, qui de bono in malum conuerti potest & econtrario.

Li.2.ortho. fide ex 3. c. in princ. — ¶ Quinto ſm virtutem interpretatiuam, quia ſm Dam. angelus interpretatur, vel loquitur quibusdam nutibus, & signis intellectualibus sine vocis expressione, vt infra patebit, homo autem loquitur voce expressa. Nec est mirum, q sic diuersimode angeli, & animæ differre assignantur, quia differentiæ essentia-
Ex textib⁹. 35.36.37. sequens. — les, quæ ignotæ & innominatæ sunt, secundum Philosophum in 7. Meta. designantur differẽtijs accidentalibus, quæ ex essentialibus causantur: sicut causa designatur per suum effectum, sicut calidum & frigidum, assignãtur differentiæ ignis & aquæ, Vnde possunt plures differentiæ, pro specificis assignari, secundum plures proprietates rerum differentium specie, ex essentialibus differentijs causatas, quarum tñ istæ melius assignãtur, quæ priores sunt, quasi essentialibus differentijs propinquiores.

E — Cum ergo substantiarum simplicium, vt dictum est de angelis, sit differentia in specie ſm gradum possibilitatis in eis, ex hoc anima rationalis ab angelis differt, quia vltimum gradum in substantijs spiritualibus tenet: sicut materia prima in rebus sen-
Ex cõ.5. & 6. — sibilibus, vt dicit Cõmen. io 3. de anima. Vnde quia plurimum de possibilitate habet, esse suum est adeo propinquum rebus materialibus, vt corpus materiale illud possit esse participare, dum anima corpori vnitur ad vnum esse: & ideo consequuntur istæ differentiæ inter animam & angelum, vnibile & non vnibile, ex diuerso gradu possibilitatis.

¶ Item ex eodem sequuntur aliæ differentię, rationale & intellectuale, quia ex hoc, q angelus plus habet de actu q̃ anima, & minus habet de potẽtia, participat quasi in plena luce naturam intellectualem. Vnde intellectualis dicitur: anima vero quia extremum gradum in intellectualibus tenet, participat naturam intellectualem magis defectiue quasi obumbrata: & ideo dici-

A — tur rationalis, quia ratio, vt dicit Isaac in lib. de definitionibus, oritur in vmbra intelligentiæ.

¶ Tertia vero distinctio sequitur ex prima & secunda: ex hoc enim q anima corporis forma, & actus est, procedunt ab essentia eius quædam potentiæ organis affixæ, vt sensus & huiusmodi, ex quibus cognitionem intellectualem accipit, propter hoc, q rationalis est habẽs cognitionem decurrẽtem ab vno in aliud, & sic a sensibilibus, in intelligibilia venit, & per hoc ab angelo differt, qui non a sensibilibus discurrendo ad intelligibilia, cognitionem accepit.

¶ Quarta autem distinctio sequitur ex secunda, quia dicit, q per hoc, q angelus intellectum deformem habet, conuertitur ad quodcunque immobiliter, p quod ab anima dici-
tur angelus differre, quæ non intellectum deformis: sed per inquisitiõem rationis cognitionem habet. — Sap.11.

¶ Quinta etiam sequitur ex prima, quia propter hoc, q anima corpori vnitur, potest vocem corporalem formare, non autem
C — angelus. Vnde patet, q istarum distinctionum prima melior est, quia accipitur secundum esse animæ, quod primum est. secunda autem & tertia, accipiuntur penes virtutem cognoscitiuam, vel intellectiuam tantum, sicut secunda, vel penes intellectiuam simul, & sensitiuam sicut tertia. quarta autem accipitur penes virtutem appetitiuam, quia electio ad appetitum pertinet, vt dicit Philosophus in Ethicis, per quam anima mutabiliter conuertitur. Vnde cum appetitiua posterior sit cognitiua, hęc minus valet quam pręcedentes.

¶ Quinta accipitur penes virtutem motiuam: formatio autẽ vocis est per motum corporalem membrorum, motiua autem posterior est cognitiua & appetitiua: vñ minus valet inter alias.

¶ Ad primum ergo dicendum, q differentia non est nobilior genere, sicut natura vna est nobilior altera, vel sicut forma vna nobilior est alia, quia differentia nullam formam dicit,
quæ impliciter in natura generis non cõtineatur, vt dicit Auic. — In tract. 5. suę Meth. cap. vlti.
D — genus.n. non significat partem essentiæ rei, sed totum: sed dicitur genere nobilior, sicut determinatum indeterminato, & per hunc modum habere intellectum, sic est nobilius q̃ habere intellectũ simpliciter, & habere sensum sic, q̃ habere sensum simpliciter: & ideo anima [d] & angelus non conueniunt in eo quod — D.207.
per modum istum est nobilissimum in eis: vnde non oportet, q conueniant in differentia vltima specifica, & ita sint idem spẽ.

¶ Ad secundum dicendum, q in homine est intellectus, non tñ propter hoc in ordine intellectualium proprie ponitur, quia illa substantia intellectualis dicitur, cuius tota cognitio ſm intellectum est, quia omnia quæ cognoscit, subito, sine inquisitione sibi offeruntur: non autem ita est de cognitione animæ, quia per inquisitionem, & discursum rationis ad notitiam rei venit, & ideo rationalis dicitur, quia eius cognitio ſm terminum tñ, & ſm principiũ intellectualis est: ſm principium, quia prima
E — principia, sine inquisitione statim cognoscit: vnde habitus principiorum indemonstrabilium intellectus dicitur: secundum terminum vero, quia inquisitio rationis ad intellectum rei terminatur: & ideo non habet intellectum, vt naturam propriam, sed per quandam participationem. Ratio autem & de Deo, & de angelis dicitur, tamen alio modo sumitur, secundum q .s. omnis cognitio immaterialis ratio potest dici, prout diuiditur ratio contra sensum, & non contra intellectum.

¶ Ad tertium dicendum, q vnibilitas non est propria differentia essentialis: sed est quædam designatio essentialis differentiæ per effectum, vt dictum est.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad quartum, quia illud quod conuenit animę, inquantum est forma, est effectus differentiæ essentialis.

¶ Ad quintum dicendum, q ea quę differunt specie, differunt secundum finem proximum, qui est permanentia, vel operatio

rei, vt

gel, vt in e. Cæ. & Mun. dicitur: possunt tamen conuenire in fine vltimo, & huiusmodi finis est beatitudo.

¶ Et quatuor quidem angelis &c. Videtur inconuenienter numerare: quia Diony. in 11. cælest. Hierarchiæ. Attribuit tria angelis, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. hic autem de operatione non fit mentio.

Vndecimo ca. post principiū. Qui est. 12. lib. I fine. cō. 38.

¶ Præt. in 11. Metaphy. dicitur a Commentatore, q substantiæ separatæ diuiduntur in voluntatem & intellectum: & ita videtur, quòd duo tantum debeant esse attributa.

¶ Præt. liberū arb. est facultas rōnis & voluntatis. ergo videtur, q nō debeat diuidi. contra tertiū attributum.

¶ Item quæritur de ratione numeri.

¶ Ad hoc dicēdum, q hæc attributa accipiuntur secundum hæc tria, substantia, species, & virtus quę sic differunt: res. n. potest considerari, secundum q est principium alterius, & sic inuenitur in re virtus, & secundum hoc attribuitur angelis liberum arbitrium, vel secundum qđ est in se, & hoc dupliciter: vel quantum ad ipsam naturam subsistentem, vel quantum ad modum perfectionis eius, secundum quam speciem sortitur, & sic est species. Et tertium attributum quod est naturæ rationalitas, secundum qđ ratio dicta est in angelis esse. Si vero quantum ad ipsam naturam subsistentem, sic est substantia, & secundum hæc duo, sumuntur secundum duplicem acceptionem eius. s. prout dicitur quidditas rei, & sic sumitur primum attributum. s. essentiæ simplicitas, vel secundum qđ dicitur hypostasis, & sic sumitur secundum, scilicet personalitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q operationis principiū est ipsemet angelus: & ideo non numeratur inter collata sibi a creatione.

I ¶ Ad secundum dicendum, q ista duo sunt quasi duæ potentiæ eius. vnde reducitur ad vltimum attributum, & ad tertium diuersimode.

¶ Ad tertium dicendum, q in tertio attributo ponitur ratio, & voluntas non secundum qđ sunt potentiæ consequentes essentiam: sed vt per eas designatur species essentiæ, ex que procedunt, sicut etiam rationale ponitur differentia hominis: sed ad quartū pertinēt, sm qđ sunt potentiæ. Differētiæ essentia &c. Qūo hoc fit, ex dictis patet, quia quanto quidditas est magis propinqua ad esse diuinum, tanto minus habet de potentia, & ita est maior simplicitas, & ita etiam cetera nobiliora erūt inquantum nobilius esse recipiunt.

¶ Qui tunc per naturalia &c. Quantum ad illos qui ponunt angelos in gratuitis creatos facile est rationem assignare, quia ad nihil aliud potuit gratia mensurari, nisi ad capacitatem naturæ. Si aūt ponantur in gratia nō creati, tunc cum in naturalibus simul accipiendus est conatus, sm qđ naturalia dicimus etiam illa, in quæ per principia naturalia possumus, prout naturale contra gratuitum diuiditur: probabile est etiam, vt cuius natura est dignior, etiam conatus esset maior in illud, ad quod natura ordinabatur, cum non esset aliquid retardans, sicut in nobis, corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & ideo quicquid sit de angelis certum est, quòd nobis non infunditur gratia secundum mensuram naturalium: sed magis secundum mensuram conatus.

An boni vel mali, iusti vel iniusti, creati sunt angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum.

A

ILlud quoque inuestigationem, dignum videtur, quod & a pluribus quæri solet, Vtrum boni vel mali, iusti vel iniusti creati sunt angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem, & lapsum; vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderunt.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos, & sine omni mora fuisse.

a

PVtauerunt enim quidā angelos, qui ceciderunt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed in malitia a Deo factos esse, nec aliquam fuisse moram inter creationem & lapsum: sed ab initio apostatasse. alios vero creatos fuisse plene beatos, qui opinionem suam muniunt authoritate Augustini super Genesim ita dicentis. Non frustra putari potest, ab initio temporis diabolum cecidisse, nec cum sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & beatum: sed mox apostatasse. Vnde dñs ait. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, vt intelligamus, quia in veritate non stetit ex quo creatus est, qui staret si stare voluisset. Idem in eodem. Non frustra, inquit, putandum est ab ipso initio tēporis vel cōditionis suæ diabolū cecidisse, & nunquàm in veritate stetisse.

Io. 8.

DIVISIO TEXTVS.

A

HIC MAGISTER inquirit, quales angeli effecti sunt, secundum culpam vel gratiam. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, q angeli non sunt facti mali, in principio suæ creationis. In secunda ostēdit, qua pfectione erāt boni. ibi {Hic inqui solet &c.}

F Prima in duas. In prima ponit quæstionem. In secunda, prosequitur eam, secundum diuersas opiniones. ibi {Putauerūt. n. quidam &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, ponit opinionem dicentium angelos creatos esse malos. In secunda, ponit contrariam opinionem. ibi {Alijs autem videtur &c.} Et circa hoc tria facit. Primo, ponitur opinio. Secūdo, improbatio primæ opinionis, & cōfirmatio huius, authoritate & ratione. ibi {Ad hoc confirmandum &c.} Tertio, ponitur responsio ad authoritates primæ opinionis. ibi {Ideoq; August. extimans &c.} Primo, exponit authoritas Iob. secūdo authoritas euāgelij. ibi {Deinde quasi verba dñi &c.} {Hic inquiri solet &c.} Hic ostēditur, quam perfectionem habēt angeli, in principio suę creationis, & primo quantum ad cognitionem. Secūdo, quantum ad dilectionem. ibi {Sed etiam quæri solet &c.} Hic tria quæruntur. Primo, vtrum angelus i principio suæ creationis malus fuerit. Secundo, de naturali cognitione angelorum. Tertio, de dilectione eorum.

In præ. 19. cap.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus in principio suæ creationis, potuerit esse malus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q angelus in principio suæ creationis malus esse potuit. dicitur. n. ad Ro. 9. Nunquid non habet potestatem figulus, ex eodem luto facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam? vasa quæ in honorem Deus sicut figulus facit sunt sancti, quę præparantur in gloriam: vasa autem in contumeliam, sunt peccatores præparati ad pœnam. ergo potest Deus quosdam iustos, & quosdam peccantes creare, & sic potuit angelus in principio creationis suæ malus esse.

1. q. 63. 4. contra gēt. c. 107.

¶ 2 Præt. Esaiæ 45. Quòd Deus est faciens bonum, & creans malum: sed primum malum inuentum est in angelo. ergo videtur, q a Deo creatus sit malus.

¶ 3 Præt. Secundum Augus. angelus & homo ad minus, sm animam simul creati sunt: sed homo factus est propter reparationem ruinæ angelicæ, non autem hoc esset angelo adhuc non ruente. ergo videtur, quòd angelus in principio creationis suæ malus, & ruens fuit.

Supra gen. ad literam c. 25. & 28.

¶ 4 Præt. In naturis corporalibus videmus, q statim vt res incipit esse, habet operationem suam. vnde idem est instans, ad quod terminatur generatio ignis, & in quo incipit motus localis eius, sed voluntas angeli est virtuosior, q natura corporalis. ergo in principio creationis, voluntas in operationem exire potuit, sed per operationem suam, quæ indiuisibilis est & ita in instanti compleri potuit, factus est malus. ergo bene dicitur, q in primo instanti suæ creationis potuit esse malus.

¶ 5 Præt. Si prius fuit bonus, & postea malus, est signare vltimum instans, in quo fuit bonus vel innocens, & primum in quo fuit malus: aut est ergo vnum & idem instans, & sic simul est bonus & malus: aut aliud & aliud, & sic cum inter quælibet duo instantia, sit vnum tempus medium in tempore isto, neq; erit bonus neque malus, quorum vtrūque est impossibile. ergo angelus non est factus ex bono malus: sed in principio creationis suæ, fuit malus.

SED CONTRA. Gen. primo dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: sed angelum fecerat, ergo in principio suę creationis bonus erat.

¶ Præt. Dicitur, q inferiores angeli peccauerunt occasione

sumentes ex peccato primi: sed hoc non potest esse, nisi primo A viderint eum bonum. ergo videtur, quòd aliquãdo fuit bonus.

RESPONDEO, Dicendum, quòd circa hoc fuit triplex positio. Quidam.n.dixerunt, quòd angelus a Deo creatus est malus. hoc autem hæreticum est & impossibile: nullus.n.effectus consequitur ab agente, nisi secundũ conditionem agentis. dictum est autem supra, q causa creationis rerum est, qa Deus bonitaté suam rebus communicare voluit: vnde impossibile est, q ab ipso fiat aliquid, nisi sm q suæ bonitatis particeps est, & huiusmodi est bonum, & nõ malum. Ideo alij dixerunt, q angelus in principio suę creationis malus fuit, nõ tñ malitiam a Deo habuit: sed actu propriæ voluntatis.

¶ Hæc autem positio vana, & erronea est & falsa. Vana, qa non habet fundamẽtum firmum per qđ probetur, cum malitia angeli ex voluntate eius dependeat: & ideo cum voluntas C se habeat ad vtrumlibet, ratione inueniri non potest. Erronea est, quia primæ opinioni nimis vicina est, & a magistris dãnata. Falsa est, quia impossibile est angelum, in primo instanti suæ creationis peccasse, cuius impossibilitatis hic a quibusdam causa assignatur, quia duarum operationum se consequentium, nõ potest esse vnus terminus. operatio autem angeli consequitur creationem. vnde non potest esse, q idem sit instans, in quo primo est ens, quod est terminus creationis, & in quo primo est malus, quod est terminus operationis.

†Plories in 3. & 4. c. sup Geñ. ad litera alibi.

¶ Sed hæc ratio non videtur cogens, quia cum operatio voluntatis angeli non sit continua, non oportet, q vltimum eius differat a principio. principium autem potest esse simul cum termino creationis. vnde & terminus operatiõis potest esse simul cum termino creationis: nec potest dici, q oporteat actum voluntatis sequi appræhensionem intellectus, nisi ordine naturæ, quia de eodem potest simul esse cognitio & voluntas: nec iterũ potest dici, q oportet collationem pręcedere de appetendo, qa D intellectus angeli non est inquisitiuus vel collatiuus.

¶ Et ideo aliter dicendum, q cum voluntas non sit nisi boni, non potest esse aliquid volitum, nisi appræhendatur, vt bonum ad appetendum, quod si vere est bonum, non est peccatum in appetitu. ergo oportet, q si est peccatum, quòd sit verisimiliter bonum, & non vere bonum: sed secundum Augustinum in libro contra Academicos, non potest aliqs iudicare verisimile, nisi verum sit cognitum. ergo oportet vt intellectus veri boni, præcedat intellectum verisimilis boni: & ita appetitus æstimati boni, quo malus sit angelus, non potest sequi primum actũ intellectus, sm q considerat verum bonum: sed secundum quòd considerat verisimile bonum. vnde cum impossibile sit intellectui creato simul plura intelligere, non potuit primo instanti creationis appetitus angeli esse malus.

Lib. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q in vasis contumeliæ, nõ E facit Deus malitiam sed naturam: sed ordinat malitiam ad pœnam, & iste ordo designatur, cum dicitur in contumeliam. potest.n. designari ordo, vel pœnæ ad culpam, & hic ordo est a deo, vel culpæ ad naturam, & hæc coniunctio nõ est a Deo. vnde, in proposito tenetur consecutiue, non causatiue.

¶ Ad secundum dicendum, q hoc intelligitur de malo pœnę, & non de malo culpæ, & hoc infra plenius agetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam supposito, quòd homo simul cum angelo creatus sit, non oportet, q angelo existente malo, creatus sit homo, quia non est principalis finis creationis hominis, reparatio ruinæ angelicæ: sed quædam vtilitas consequens, vt supra dictum est. Et hanc vtilitatem Deus præuidebat, in cuius præscientia euentus omnium rerum erant.

Dist. 37.

¶ Ad quartum dicendum, q in instanti suæ creationis aliquem actum voluntatis habere potuit, non tñ primus potuit esse malus: sicut nec prima cognitio falsa.

¶ Ad quintum dicendum, q sm quosdam, in eodem instanti A angelus fuit primo bonus & post malus, & illud instans quãuis sit vnum re: tñ differt ratione, sm q est finis præteriti, & principium futuri. Sed diuersa ratio comparationis, non tollit coniunctionem eorum, quæ sunt in vno instanti. vnde sequeretur, quòd innocentia & malitia eius coniungerentur, quod est impossibile. Ideo alij dicunt, quòd in toto tempore præcedẽti fuit bonus: sed in istius temporis vltimo instanti est malus, & sicut non est assignare immediatũ instãs ante aliud instans: ita nec vltimũ instans, in quo fuit bonus: sed ista ratio bona est, prout inducitur a Philosopho in 8 Physi. Tũc, qñ, nunc, continuset ps quietis & motus, qui semper se tenet cum passione, quæ inest subiecto mobili tempore quietis, siue pcedat quies, siue sequatur. Sed si poneretur instans inter duas quietes, vel inter duas partes motus continui, nõ magis se teneret cum vno q̃ cum alio. Non autẽ dicimus hic, q C angelus per aliquem motum cõtinuum factus sit malus: & ideo primum instans malitiæ suæ, non est medium inter quietem & motum, sed inter duas quietes. vnde ratio ista non est ad propositum. Ideo aliter dicendum, q est assignare vltimum instãs, in quo angelus fuit bonus, & primum in quo fuit malus: nec inter hæc instantia fuit tempus medium, quia tempus formaliter est numerus, nec sequitur ipsum continuitas, nisi ex parte motus. vnde cum vicissitudo affectionum in angelo, per quas est bonus & malus, non sit cõtinua nec ordinata ad aliquem motum continuum, numerus earum dicetur tempus, quia secundum prius & posterius se habent: sed non erit continuum. vnde inter eius instantia, non necessario accipietur tempus medium, sicut nec inter duas vnitates numerus.

Tex.c. 12.

Vnde quidam in hanc malitiã libero arbitrio nõ esse flexum, sed in hac quàmuis a Deo putant esse creatum, secundum illud beati Iob. Hoc etiam, inquit, initium figmenti Dei, qđ fecit Deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait. Draco iste, quem formauit ad B illudendum ei, tanquàm primo factus sit malus, & inuidus diabolus non voluntate deprauatus. His, alijsque testimoniis vtuntur, qui dicunt angelos, qui ceciderunt creatos fuisse malos, & sine mora corruisse. Eos vero, qui perstiterunt perfectos, & beatos esse creatos, astruunt authoritate Aug. qui super Genesim dicit per cęlum significari creaturam spiritualem, quę ab exordio quo facta est, & perfecta & btá est semp.

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos, & aliquam fuisse morulam inter creationem & casum.

ALijs autem videtur omnes angelos creatos esse bonos, & in ipso creationis primordio bonos extitisse, i. sine vitio, iustosque fuisse, i. innocentes, sed non iustos, idest virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant virtutibus, quæ stantibus appositę fuerunt in confirmatione per gratiam. Aliis

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de cognitione angelorum. Et circa hoc quatuor quęruntur.

Primo. Vtrum angelus cognoscat per species.
Secundo. Vtrum in superioribus, sint spés magis vniuersales.
Tertio. Vtrum per species istas, singularium cognitionem habere possint.
Quarto. Vtrum possint, simul plura intelligere.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angelus cognoscat res per suam essentiam.

E

AD PRIMVM proceditur sic. Videtur q angelus per essentiam suam res cognoscat, & non per species aliquas, quia secundum Philosophum in 3. de anima, anima est species specierum: sed angelus simplicior est anima & nobilior. ergo essentia angeli est similitudo, vel species rerum: sed res potest in similitudine sui cognosci. ergo videtur, quòd angelus intuendo essentiam suam, res cognoscat, & non per species aliquas.

1. q. 55. 1. de ver. q. 8. ar. 8. Tex.c.6.

¶ 2 Præt. Omnis species, vel est causa rei, vel a re accepta: sed species rerum in intellectu angeli, non possunt esse causatæ a rebus, cum angelus careat potentijs & organis, quibus fit abstractio a sensibilibus: nec iterum sunt causæ rerum, cum angeli non sint causatores. ergo videtur, quòd angeli per species non cognoscant.

¶ 3 Præt. Secundum Diony. in 5. ca. de diui. nomi. Nobiliora in entibus sunt inferiorum exemplaria: sed in exemplari res optime cognoscitur; cum ergo angeli inter res creatas, sint nobilissimi

Titulo de exemplaribus ratum.

bilissimi, quasi Deo propinquiores secundum Augustinum. Videtur quod natura sua inspecta, alias res cognoscant.

¶ 4 Præt. Intellectum & intellectus non differunt: nisi quando vtrunque eorum est in potentia, vt in primo libro dictum est. ergo omnis intellectus, qui est semper in actu, non differt in eo intelligens & intellectum: sed intellectus substantiæ separatæ, videtur semper in actu esse, cum suum intelligere nó sequatur transmutationé aliquam. ergo videtur, quòd in eo non differat species intellecta, & substantia intellectus: & ita nó per species cognoscit.

In principio capituli. SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. ca. de di. no. quod angeli illuminantur per scibiles rerum rationes, hæ autem nó sunt nisi species rerum intellectæ. ergo per species rerum cognitionem habét.

Proposi. 10 † Lib. 1. c. 1. ¶ 2 Pręt. In libro de causis dicitur, quod omnis intelligentia est

vero per liberum arbitrium supperbientibus: & ideo cadentibus, aliquam etiam fuisse morulam, aiunt, inter creationem, & lapsum vel confirmationem, & in illa breuitate temporis, omnes boni erant, non quidem per vsum liberi arbitrij: sed per G creationis beneficium, & tales erant, qui stare poterant, idest non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbi. Poterant enim peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitæ, nisi gratia superadderetur, quę addita est quibusdam in confirmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio Augus. qui super Genesim dicit, angelicá

naturá primo informiter creatam, & cęlum dictam, postea formatam & lucem appellatá, quando ad creatorem est conuersa, perfecta dilectione ei inhęrens. Vnde prius dictum est. In principio creauit Deus cælum & terram, & postea subditum. Dixit Deus, Fiat lux. & facta est lux, quia primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis, postea de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus, anthor mali esse: ideo totum bonum erat, quod ex ipso illis erat, & totum bonum erat, quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo

plena formis: sed ista quę sunt in intelligentis, sunt in ea per modum intelligibilem, vt in eodem libro dicitur: quæ autem sic sunt in ea, sunt in ea ad cognoscendum. ergo videtur, quòd res per formas cognoscant.

RESPONDEO, Dicendum, quòd intellectus angelicus est medius inter intellectum diuinum & humanum, & virtute & modo cognoscendi. In intellectu. n. diuino similitudo rei intellectę est ipsa diuina essentia, quæ est rerum causa exemplaris & efficiens. In intellectu vero humano similitudo rei intellectę est aliud a substantia intellectus, & est sicut forma eius. vnde ex intellectu & similitudine rei, efficitur vnum completum, quod est intellectus in actu intelligens, & huius similitudo est accepta a re: sed in intellectu angelico, similitudo rei intellectæ est aliud a substátia intelligentis, non tñ est acquisita a re, cum nó sint ex rebus diuisibilibus cognitionem congregantes, vt Dion. dicit In 7. c. de di. no. Nec tamen est cá rei secundum fidem, sed est infusa a Deo ad cognoscendum. Et ratio huius sumi potest ex verbis Cómen. in 11. Meta. Ipse. n. dixit, quod secundum ordinem simplicitatis naturarum separatarum, est ordo distátiæ speciej intellectę ab intellectu. vnde in prima essentia, cui non admiscetur potentia aliqua, est omnino idem intelligens & intellectú. in alijs autem, secundum quòd plus admiscetur de potentia est maior distátia inter speciem intellectam & intellectum. Cuius ratio est, quia nihil operatur, nisi secundum quod est in actu: vnde illud cuius essentia est purus actus, intelligit sine receptione alicuius perficientis, quod sit extra essentiam eius. illud vero, in quo est potentia, non potest intelligere, nisi perficiatur in actu, per aliquid receptum ab extrinseco, & hoc est lumé intellectiuum naturale, quod a Deo in substantias intellectiuas emittitur, & quia vnumquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, lumen illud, quod in Deo est simplex, recipitur in mente angeli, vt diuisum & multiplicatum: omnis. n. potentia receptiua de sa diuisibilitatem habet, secundum quòd non est terminata ad vnum, quod fit par actum terminantem, & ideo dicitur in libro de causis, quod sicut in natura inferiori multiplicantur singularia: ita & species intelligibiles in intelligentijs. vtrunque enim est propter multiplicabilitatem potentiæ, & istæ sunt species, per quas angeli cognoscuntur.

Titulo quó De° cognoscatur in fine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima dicitur species specierum, inquantum per intellectum agentem facit species intelligibiles actu, & recipit eas secundum intellectum possibilem, sicut ibidem dicitur, sensus dicitur species sensibilis, & manus organum organorú, inquantú videlicet, omnia artificialia per manus efficiuntur. vnde in 4. de animalibus dicitur, quòd manus datæ sunt homini loco cornuum, & omniú quibus alia animalia iuuantur. vnde non sequitur, quod essentia animæ vel angeli sit talis species, in qua omnia cognoscantur.

Arist. lib. 4. de partibus anim. ca. 8. & 10. & 11.

¶ Ad secundum dicendum, quod similitudines rerum in intellectu angeli existentes, non sunt a rebus acceptę, quia species intelligibilis non accipitur a re, nisi mediante phantasmate, quod se

F habet ad intellectum, sicut color ad visum, vt in 3. de anima dicitur, nec tñ sunt causæ rerum per modum creationis: sed forte per modum motus: si forte ponantur orbes mouere, quorum motus est causa formarum naturalium, nihilominus tñ oportet, quod quædam cognoscant, quorum non sunt causę, sicut ipsos orbes, & alios angelos. vnde dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquam assimilationem habeant adinuicem, potest cótingere dupliciter, vel ita quod vnum sit causa alterius similitudinem suam illi imprimens, sicut ignis & aer calefactos, & hoc modo intellectus diuinus & humanus, habent assimilationem ad res intellectas, licet modo conuerso, quia intellectus diuinus imprimit in rem formam, per quam res sibi similatur intellectus autem humanus speciem, per quam rei assimulatur, a re accipit, vel ita vtrunque sit ab vna causa similem formam vtriq; imprimente, & sic intellectus angelicus re- H bus cognitis assimilatur, quia formæ quæ a Deo impressæ sunt rebus ad subsistendum, sunt etiam angelo impressæ ad cognoscendum.

Tex. 30. 31. & 33.

† cap. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quod res non cognoscitur perfecte in exemplari, nisi a quo ducitur sacúdum totum, quod in ipsa est, & hoc modo res cognoscuntur in primo exemplari, quod imitantur res secundum esse, id quod in re est, sic autem non est de essentia angeli, cum non sit causa, vel exemplar totiua, quod in re est, s. materiæ & formæ. Et prætereà non est actu exemplar, nisi per hoc, quòd potentia sua completur per lumen a Deo immissum, vt dictú est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd intellectus angelicus etsi ponatur semper in actu respectu cognitorum naturalium: non tamé esse in actu habet a se, sed ab alio. vnde sicut in ipso differt esse, & quod est, propter hoc quòd esse quod habet, habet ab alio: ita differt in eo intellectus, & quo, actu intelligit, propter hoc in- I telligere ab alio habet.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli superiores intelligant per species vniuersaliores.

AD SECVNDVM proceditur sic. Videtur quod species superiorum, non sint vniuersaliores speciebus quas habent angeli inferiores, quia secundum Philosophum i principio de anima, animal vle, aut nihil est, aut posterius est. non autem dicitur esse posterius, nisi propter abstractionem a rebus, in qua completur intentio vniuersalitatis per actum intellectus abstraheotis. cum ergo intellectus angeli non abstrahat species a rebus, videtur quod species non sint vniuersales in ipso.

Philosoph' t. de anima tex. có. 8. 1. q. 55. 3. de ver. q 8. 10.

¶ 2 Pręt. Si dicuntur vniuersaliores, aut hoc est quantum K ad cognitionem, aut quantum ad operationem, non quantum ad cognitionem, quia naturalium causarum omnes cognitionem habent, & sui ipsorum & Dei, non quantum ad operationem, quia non sunt rerum operatores, vt dictum est. ergo videtur, quod nullo modo possint, quorúdam spés vniuersaliores esse.

¶ 3 Præt. Quanto cognitio est magis propria, tanto est magis perfecta: sed superiorum cognitio perfectior est, sicut & natura simplicior, vt ex prædictis patet. ergo videtur, quod superiorum species non sint magis vniuersales.

¶ 4 Præt. Qui cognoscit vlia non potest ppria cognoscere, nisi acquirat aliquid de proprijs rei. si ergo inferiorum angelorum species essent magis propriæ, oporteret, quod superiores non reducerentur in actum propriæ cognitionis rerum, nisi per inferiores, quod est inconueniens, cum magis e contra contingat secundum Diony. ergo videtur idem quod prius.

Dio. c. 11. & cæl. Hier. & 12. de ecclei. Hier. c. 12.

SED CONTRA est quod Dion. dicit in 12. ca. eccl. Hierar. quòd

A quòd superiores angeli habent scientiam magis vniuersalem, & inferiores particularem & subiectam.

¶ 2 Præt. Hoc idem videtur per hoc, quod in libro de causis dicitur, quòd cum omnis intelligẽtia sit plena formis, in quibusdam sunt formæ magis vniuersales, scilicet in superioribus, & in quibusdam minus. i. in inferiorib⁹.

RESPONDEO Dicendum, quòd secũdum Theologos, & philosophos, oportet ponere formas superiorum angelorum esse magis vles. Cuius ratio est, quia in omnibus scientijs & artibus, siue speculatiuis siue operatiuis, oportet q illa quæ est altior, & ordinatiua aliarum

† Lib. 11. Gen. ad lit. ca. 1. consideret rationes magis vniuersales, eo quòd principia sunt parua quantitate & maxima virtute, & simplicia ad plurima se extẽdũt: verbi gratia, sub ciuili scientia est militaris, & sub militari

Gen. 1. æquestris, & sic deinceps. ciuilis autẽ sub consideratione boni humani absolute. militaris autẽ cõsiderat hoc idem, sm qd determinat ad res bellicas, & sic deinceps, & propter hoc inferior accipit principia sua a superiori, quę est quasi propter quid demõstrãs, & hoc etiam facilius patet, in scientijs speculatiuis, quia meta-

D: 1155. physica, quæ est d ordinatiua aliarũ, considerat rationem entis absolute. aliæ vero secundum determinationem aliquam, hoc autem sic est in angelis, & secundum omnes philosophos, & secundum nos, quia superiores per suam sciẽtiã ordinant actus, & officia inferiorum illuminantes eos, & perficientes, & purgãtes. vnde oportet, quòd scientia superiorum sit vniuersalior, & species vniuersaliores: quod quomodo contingat, potest videri ex verbis Cõmen. in 11. Meta. Ipse enim dicit, q secundum or-

Cõmentatoe 12. Meta. tex. c. 51 dinem differentiæ, inter intelligens & intellectum, est etiam ordo multiplicationis intellectorum, quia in intellectu superiori, qui habet minus de possibilitate, minor est compositio intelligentis & intellecti. & inde est etiam, q sunt in eo paucio

133 res formæ d intelligibiles, quia quãto minus habet de potentia

D. 141 lumen intellectuale, minus diuiditur & multiplicatur in eo: &

142 ideo oportet, quòd istæ formæ sint vniuersaliores formis magis multiplicatis. Sm hoc ergo, sciẽtia Dei est vniuersalissima, quia vna similitudine, quæ est sua essentia omnia cognoscit, ac si aliquis per rationem communem entis, omnia cognoscere posset, & quanto per pauciores formas intelligit, tanto scientia eius est vniuersalior, & d similior diuinæ sciẽtiæ, vt si aliquis cognoscat

D. 476. omnia per intentionem decem generum, & aliquis non nisi acciperet species primas generum, & sic descendendo vsq; ad specialissima, secundum multiplicationem specierum inuenitur E particulatio earum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q est triplex vle, quoddã quod est in re. s. natura ipsa, quæ est in particularibus, quãmuis in eis non sit sm rationem vlitatis in actu. Est etiam quoddam vle, quod est a re acceptum per abstractionem, & hoc posterius est re, & hoc modo formæ angelorum non sunt vniuersales. Est etiam quoddam vniuersale ad rem, quod est prius re ipsa: sicut forma domus in mente ædificatoris, & per hunc modum sunt vniuersales formæ rerum in mente angelica existentes, non ita q sint operatiuæ: sed quia sunt operatiuis similes, sicut aliquis speculatiue scientiam operatiuam habet.

¶ Ad secundum dicendum, q sunt vniuersaliores, & quantum ad cognitionem, & quantum ad operationem. quantum ad cognitionem, tum, ex parte ipsarum specierum, quia ad plura se extendunt, tum, ex parte rerum cognitarum, quia superiores perfectius & clarius cognoscunt idem cognitum q inferiores.

A vnde illuminant eos, sicut etiam eandem conclusionem, aliter demonstrator, aliter dialecticus cognoscit, nec etiam est remotum a veritate, quin plura subiaceant cognitioni naturali superiorum q inferiorum. Similiter etiam sunt vniuersaliores, quantum ad operationem, tam secundum Philosophos, qui ponunt ordinem intelligentiarum secundum ordinem motuum, ex quo oportet, q causalitas formarũ illius intelligentiæ superioris sit vniuersalior, cuius motus est vniuersalior in eau audo, q etiam secundum nos, q ponimus eos ordines, secundum diuersa diuina officia. vnde superiores ordinant inferiores in suis of- † 22. einsdẽ libri. 1.

ficijs, & non ecõuerso. vnde remanet nobis eadem via procedendi, secundum traditionem Diony. etiam Philosophi. De cælest. Hier. ca. 4. & 5.

¶ Ad tertium dicendum, q cognitio perfecta non habetur p Iob. 40.

mediũ vle, quia non est efficax ad cognitionem omnium propriorum. Si autem per medium vle oia ppria efficaciter cognoscerentur, esset perfectissima cognitio, quia quanto aliquid est magis vnũ & simplex, tanto est virtuosius & nobilius, & hoc modo dicimus, q angeli superiores sufficienter p formas vniuersales cognoscunt res, sicut Deus per essentiam suam perfecte cognoscit omnia.

¶ Ad quartum dicendum, q ratio procederet, si formæ vniuersales superiorum, non essent sufficientes ad cognitionem propriorum, quod falsum est, quia omnia quæ cognoscit inferior per formas particulares, cognoscit superior per vniuersales, vel

D etiam plura, & quia ex causis vniuersalibus confirmantur particulares: inde est, q sciã inferiorum perficitur per superiores.

probatur, quòd boni erant omnes angeli, quando primo facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens, acceperat.

Probationem Aug. contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, & verba eius Iob determinat, quæ illi pro se inducebant.

IDeoq; Aug. exterminans opinionem eorum, qui angelos creatos fuisse malos putant authoritate, & ratione probat bonos fuisse creatos, & verba præmissa beati Iob, quæ illi pro se inducebant, quomodo sint intelligenda aperit, ita dicens super Genesim. Omnia inquit, fecit Deus valde bona. Naturam igitur angelorum, bonam fecit. Et quia iniustum est, vt nullo merito hoc in aliquo Deus dãnet quod creauit, non naturam sed voluntatem malam puniendam esse credendum est. Nec eius naturam esse significatam cum dicitur. Hoc est initium figmenti Dei &c. sed corpus aereũ, quod tali voluntati aptauit Deus, vel ipsam ordinationem Dei, in qua eum etiam in-

B uitum fecit vtilem bonis. vel ipsius angeli facturam; quia & si Deus præsciret voluntate malum futurum, fecit tamẽ eum, prouidens quãta de illo sua bonitate esset facturus. Figmentum ergo Dei dicitur, quia cũ sciret eum Deus voluntate malum futurum, vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodesset, hoc autem fecit, vt illudatur ei. Illuditur. n. ei cum sanctis proficit tentatio eius, sicut & mali hoies, quos

C Deus malos futuros præuidẽs, creauit tamen ad sanctorũ vtilitatem. Illuduntur cum præstatur sanctis eorum tentatione profectus: sed ipse dicitur initium: quia præcedit antiquita-

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli intelligant particularia.

AD TERTIVM proceditur sic. Videtur, q angeli per formas intellectuales particularia non cognoscãt: Vbi. n. 1. q. 57. 2. quodlib. 7.

inuenitur vna natura communis, non est diuersitas in operatio 3. de ver. q.

ne cõsequente naturam: sed natura intellectualis est in angelis, 11. Et cõt.

& in nobis. cum ergo intellectus noster non possit esse singula 2. ca. 100.

rium, videtur q nec angelicus.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio est per assimilationem: sed quodlibet singulare in rebus materialibus, est singulare per materiã. cum ergo species rerum in mente angelica, sint omnino a ma-

E teria, & a conditionibus materialibus absolutę, cum intellectus angeli non sit minus immaterialis intellectu humano. videtur q non possit esse principium cognoscendi singulare, prout est in sua singularitate consistens.

¶ 3 Præt. Si cognoscunt singularia diuersa, ergo, aut vno, aut pluribus. Si vno, cum particularia sint infinita, videtur quòd in intellectũ angeli sit vnum, quo cognoscat infinita, & sic æquabitur intellectui diuino. Si autem pluribus, oportebit esse multitudinem specierum in intellectu angeli existentium, secundum multitudinem indiuiduorum, quæ possunt esse: & ita erunt infinitæ spẽs in actu in mente angeli, qd est inconueniẽs.

¶ 4 Præt. Esse multorum singularium dependet ex causis contingentibus, ad minus, quantum ad generationem, sicut generatio Platonis ex volũtate patris eius. vt, s. commisceretur eius matri. si ergo angeli cognoscunt singularia, videtur q cognoscunt futura contingentia, quod negatur, quia hoc solius Dei est. ergo videtur, q singularia non cognoscant.

Sad

te & principatu malitiæ. Hæc autem illusio fit angelis malis, & hominib' malis per angelos sanctos quia subdit eis angelos malos & homines malos, vt nō quantum nituntur, sed quātum sinuntur possint. Ecce aperte ostendit, qualiter prędicta verba Iob intelligenda sint, & angelicam naturam bonam creatam esse asseruit.

Quomodo intelligenda sint verba domini præmissa disserit, euidenter, tradens angelos esse creatos bonos, & post creationem cecidisse.

DEinde qualiter verba dñi, quę supra posuit accipienda sint Aug. aperit: vbi ēt sua, & quæ prędixit verba determinat, euidēter docens angelos fuisse creatos bonos. & post creationem interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiens. Quod putatur diabolus, nunquam in veritate stetisse, & nunquàm beatam vitam duxisse: sed ab initio cecidisse, non sic accipiendum est, vt malus a bono Deo creatus esse putetur, quia ab initio non cecidisse diceretur. Non enī cecidit si talis, idest malus factus est. A quo.n. caderet? factus ergo prius statim a veritate se auertit propria potestate delectatus, beatęq; vitę dulcedinem non gustauit, quam non vtiq; acceptam non fastidiuit:

SED CONTRA. Officium quorundam angelorum est custodire homines, vt a sanctis traditur: sed hoc nō potest esse, nisi homines quos custodiunt cognoscant. ergo videtur, ꝙ singularia hominum cognoscant, & eadem ratione aliarum specierum.

¶ 2 Præt. Cognitio angelorum est perfectior quam nostra: sed nos scimus non tm̄ vniuersalia, sed etiā singularia. ergo videtur, ꝙ multo fortius angeli.

RESPONDEO Dicēdum, ꝙ pręter illam positionem, q̄ ponit angelos singularium cognitionem non habere, quæ hæretica est, & veritati sacræ scripturæ contraria, sunt diuersæ opiniões de modo, quo angeli cognoscūt singularia. Quidam.n. dicunt, ꝙ angeli per formas innatas solum causas vniuersales cognoscunt, sed ex rebus ipsis accipiunt: vnde singularia ex causis vniuersalibus producta cognoscant.

¶ Sed hoc non videtur conueniens, quia illud quod est acceptum a re singulari nō ducit in cognitionē singularitatis eius, nisi q̄diu seruant in eo conditiones materiales indiuiduātes illud, quod nō potest esse, nisi specie existente in organo corporali, vt in sensu & imaginatione. vnde cum angeli organo corporali careant, etiam si a rebus species abstraherent, non possent per huiusmodi species singularium cognitionem habere. Ideo alij dixerunt, ꝙ omnia singularia producuntur ex causis vniuersalibus ordinatis in natura: vnde cum apud angelum sint formæ ordinis causarū vniuersalium, per huiusmodi formas omnia singularia cognoscere pōt, & hæc videtur via Auic. Sed tñ non est sufficiens secundum fidem nostram, quia in causis vniuersalibus non cognoscitur aliquid secundum cōditiones indiuiduales, vt. s. cognoscatur prout est hic, & nunc & huiusmodi. Vnde dicit ipse Auic. ꝙ Deus nō cognoscit particularia particulariter, vt. s. hoc nunc esse, & nunc non esse, & est simile de eo, qui cognoscit eclipsim in causis suis vniuersalibus, qui non cognoscit hāc eclipsim, s̄m quod est hic, et nunc incipiens, & nunc finiens: nisi sensu percipiat. Et ideo ad hanc positionem, quidam addiderunt, ꝙ ex applicatione harum formarum vniuersalium ad hoc particulare, vel illud determinatur angeli cognitio, vt hoc singulare cognoscat. Sed hoc iterum non videtur sufficiēs, quia hæc applicatio vniuersalium causarum ad singulare, aut est ad singulare, quod est in intellectu angeli, & sic supposito, supponeretur illud, de quo dubitat, s. singularia esse in intellectu angeli, vel ad singulare quod est in re. sicut dicere videtur, vt si lux solis esset intelligens, intelligeret corpora, ad quæ radij sui applicantur. hoc autem esse non potest, quia cum cognitio non sit: nisi s̄m assimilationem, impossibile est, ꝙ cognitio extendat se vltra, id in quo est assimilatio. si ergo lux solis, vel intellectus angeli assimilatur rei quam irradiat, hoc non potest esse, nisi, vel ex eo, quòd illud, quod est rei recipitur in intellectu, aut in luce solis, & hoc ipsi non ponunt, quia rediret prima positio: vel ex eo, ꝙ a sole aliquid circa rem ponitur, & sic non cognosceret de re nisi hoc, quod circa eam ponit: sicut si sol cognosceret naturam luminis, & nō propriam rationem huius, vel illius coloris, quę est ex diuersa recipientium proportione, & similiter etiam angelus per huiusmodi applicationem propriam cognitionem de rebus non haberet, cum propriam naturam ipsi rei non conferat. Alij vero dicunt, ꝙ ex coniunctione vniuersalium, quæ cognoscunt, resultat cognitio particularis, secundum ꝙ ex pluribus formis congregatis resultat, quædam collectio accidentium, quam nō est reperire in alio. Sed hæc etiam non est sufficiens, quia formę indiuiduatio non est, nisi ex materia. vnde quantūcūq; formæ aggregentur, semper remanet collectio illa communicabilis multis, quousq; intelligatur per materiam indiuiduata, vñ cognitis huiusmodi formis aggregatis, nō cognoscitur Sortes vel Plato.

¶ Et ideo aliter dicendum, ꝙ eadem ratio est cognitionis singularium in Deo, & in angelis. vnde considerandum est, qualiter Deus singularia cognoscat: oportet.n. illam virtutem qua co-

F gnoscit singulare habere apud se rei similitudinem, quantum ad conditiones indiuiduantes. Et hæc est ratio, quare per speciem, quæ est in sensu cognoscitur singulare, & nō per speciem, quæ est in intellectu. oportet autem vt apud artificem sit similitudo rei per artem conditę secundum totum illud, quod ab artifice producitur, & propter hoc ędificator per artem cognoscit formam domus, quā inducit in materiam. non autem hanc domum vel illam, nisi per hoc, ꝙ a sensu accipit, quia ipse materiam non facit, sed Deus est cā rei. non solum quantum ad formam: sed etiam quantum ad materiam, quæ est principium indiuiduationis. vnde idea in mente diuina est similitudo rei quantum ad vtrunque. s. materiam & formā: & ideo per eam cognoscuntur res: non tm̄ in vl. sed etiam in particulari. formæ autem quæ sunt in mente angeli sunt

H simillimæ rationibus idealibus in mente diuina existentibus, sicut deductę immediate exemplariter ab eis. vnde per eas angeli cognoscere possunt rerum singularia, quia sunt similitudines rerum, etiam quantum ad dispositiones materiales indiuiduantes, sicut & rationes vel ideæ rerum existentes in mente diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectus humanus est vltimus in gradu substantiarum intellectualium; & ideo est in eo maxima possibilitas respectu aliarum substantiarum intellectualium, & propter hoc recipit lumen intelligibile a Deo debilius, & minus simile lumini diuini intellectus. vnde lumen intellectuale in eo receptum, non est sufficiens ad determinandum propriam rei cognitionē: nisi per species a rebus receptas, quas oportet in ipso recipi formaliter secundum modum suum: D. 785.

& ideo ex eis singularia nō cognoscuntur, quæ indiuiduantur per materiam nisi per reflexionem, quandam intellectus ad imaginationem & sensum, dum. s. intellectus speciem vniuersalem,

I quam a singularibus abstraxit, applicat formæ singulari in imaginatione seruatę Sed in angelo ex ipso lumine determinantur species quibus fit propria rerum cognitio, sine aliquo alio accepto: & ideo cum illud lumen sit similitudo totius rei, inquantū est exemplatiter a Deo traductum per huiusmodi species propria singularium cognitio haberi potest, & ita patet, ꝙ secundum gradum naturæ intellectualis, est etiam diuersus intelligendi modus.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ essentia diuina q̄uis sit actus purus: tamen est similitudo materię, secundum quòd omne ens quantūcūq; imperfectum a primo ente exemplariter deducit, & ita etiam formæ immateriales, quæ sunt in intellectu angeli, sunt iterū similitudines etiam, quantū ad principia materialia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut ex prædictis patet, quanto aliquis angelus est superior tanto plura vna specie cognoscere potest, nullus tamen est in quo oporteat secundum numerum in-

K diuiduorum species multiplicari, quia per vnam speciem omnia indiuidua illius speciei cognoscit, & illa species efficitur propria ratio huius vel illius secundum respectum ad hoc, vel ad illud per modum, quo ideæ in intellectu diuino multiplicātur, & ita neque intellectus angeli intellectui diuino æquabitur, neque infinitæ species in intellectu angeli erunt. relationes autem quæ consequuntur actus rationis, vel intellectus in infinitum multiplicari, non est inconueniens.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ per species sibi a creatione inditas cognoscunt angeli causas habentes ordinem in natura, & omne illud quod in causis illis determinatur, vel simpliciter vel vt frequenter: & quia contingentia futura non sunt determinata in causis suis: sed facta determinatione causarum efficiuntur in actu presentia: ideo eorum quādiu futura sunt, cognitionem non habent: sed hoc solius Dei est, qui omnes successiones temporum vno actu intuetur.

Auic. de fluxu ētis. c. 4. In sua Me 12. tractatu 8. c. 6. & 7. & tracta. 9. cap. 4.

1. q. 58. 2. quodlibet. q. 7.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum angelus intelligat plura simul.

1. p. q. 58. quodl. q. 7. De ver. a. 14 De cælest. Hier. ca. 7. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus simul actu plura intelligat, quia secundum Diony. angelus habet intellectum deiformem: sed Deus in actu simul omnia intelligit, quia apud ipsum nulla est transmutatio, nec vicissitudinis obūbratio. Iac. 1. primo & intellectus angeli est simul plurium.

¶ 2 Præt. In patria non erunt cogitationes volubiles: sed sanctis in patria promittitur, ꝙ erūt sicut angeli in cælo. Matth. 22. ergo videtur, ꝙ nec angeli intellectus, voluatur de vno in aliud: sed simul omnia cognoscat.

10. Ethic. cap. 6. ¶ 3 Præt. secundū Philosophum, felicitas est in operatione & non in habitu: sed angeli habent nobilissimam felicitatē, ad minus beati. ergo videtur, ꝙ omnium cognitorum suorum cognitionem simul in actu habeant, & non successiue.

Tex. cō. 20. ¶ 3 Præt. Intellectus angeli non est minus nobilis, quàm intellectus agens animæ rationalis: sed de hoc intellectu dicitur in 3. de anima, quòd non quandoque intelligit, & quandoque non: sed semper. ergo multo fortius hoc verum est de intellectu angeli.

8. super hāc ad literam cap. 20. SED CONTRA. secundum Aug. Deus mouet spiritualem creaturam per tempus: sed per tempus moueri est per affectiones & conceptiones intellectus moueri. ergo videtur, ꝙ in angelis sit successio intellectuum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ causa, quare non possunt plura simul intelligi in actu. hæc est, quam Algazel assignat, quia oportet semper intellectum configurari actu s'm speciem rei intelligibilem, quam apud se habet rei intellectę in actu, vt sit assimilatio vtriusque quæ exigitur ad cognitionem rei. sicut autem impossibile est corpus, secundum eandem partem diuersimode figurari diuersis figuris: ita impossibile est vnum intellectum diuersis simul speciebus ad diuersa intelligenda actu informari: & ideo considerandum est, quòd quicūque intellectus plura intelligit per plures species, oportet ꝙ ea non simul intelligat, vt patet in intellectu humano, secundum statum vię a rebus accipiente, intellectus autem diuinus, quia vno omnia cognoscit: ideo simul est actu omnium: sed intellectus angeli cognoscit res dupliciter. Vno modo per species plures, quæ in intellectu eius sunt, & sic oportet, ꝙ plura non simul cognoscat, nisi inquantum reducuntur ad vnam speciem per quam cognoscuntur. Alio modo cognoscunt res in vno, quod est causa earum, & hoc est verbum, & sic possunt esse simul in actu cognitionis omnium. hæc autem cognitio est quasi formalis respectu precedentis, a qua nunq̄ absoluuntur: & ideo frequenter inuenitur traditum a sanctis & philosophis, quòd in intellectu ipsorum non est successio vel renouatio: quāmuis sit vicissitudo inquantum intelligunt res in propria natura per species concreatas.

¶ AD PRIMVM dicendum, ꝙ intellectus angelorum dicitur deiformis, eo ꝙ diuino intellectui conformis est. non autem in hoc, quòd vno omnia intelligat: & ita simul, sed in hoc, ꝙ a rebus cognitionem non accipit: sed sine inuestigatione rationis, & sine adminiculo sensus cognoscit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cognitiones volubiles dicuntur, in quibus est etiam reuolutio, secundum discursum rationis de causatis in causas procedentis, aut econtrario. vt ex notis in ignota deueniat: non tamen excluditur successio cognitionum ab angelis, & a sanctis: nisi secundum contemplationē verbi, prout in perfectam assimilationem diuinam perducūtur, & in hoc etiam eorum fælicitas essentialis consistit.

¶ Vnde patet responsio ad tertium.

¶ Ad quartū dicēdum, & quòd intellectus [d] possibilis, & agēs, est in angelis sicut in nobis, sed diuersimode: quia intellectus possibilis in nobis est in potentia respectu specierum acceptarum a rebus per lumen intellectus agētis, actu eas intelligibiles facientis; sed ī eis ē possibilis respectu luminis a Deo, in eos procedentis. Similiter etiam, lumen intellectus agentis in nobis, non sufficit ad distinctam rerum cognitionem habendam, nisi secū dū species receptas, quas informat, vt lux colores: sed lumen intellectuale in angelis sufficit ad distinctam cognitionem rerum habendam, quia hoc ipsū lumen est, ex quo formæ intellectuales [d] multiplicantur, quibus intelligētiæ plenę dicuntur. Sic ergo intellectus agens ipsorum semper dicit in actu esse, quia incessanter ad aliquid actu considerandum lucet in angelis, sicut in nobis, quantum in ipso est: non tamen oportet, quòd semper ad vnam speciem fiat conuersio: ita vt semper vnum intelligatur in actu. D. 137. D. 146.

sed nolendo amisit. Sui ergo casus præscius esse non potuit, quia sapientia fructus est pietatis. Continuo autem vt factus est, cecidit, nō ab eo quod accepit: sed ab eo quod acciperet: si Deo subdi voluisset. Ecce hic aperte declarat angelos bonos esse creatos, & post creationem cecidisse. & fuit ibi aliqua morula, licet breuissima. Quod Origenes confirmat super Ezechielem, dicens. Serpens hostis contrarius veritati: non tamen a principio, neque statim super pectus. & ventrem suum ambulauit, sicut Adam & Eua non statim peccauerunt: ita & serpens aliqn̄ fuit non serpens, cum in paradiso delitiarum moraretur. Deus enim malitiam non fecit. Ecce hic aperte dicit post creationem interposita morula, cecidisse. Ideoq; C illa verba. sic accipiēda videntur, Homicida erat ab initio, vel mendax, idest statim post initium, quando sibi Dei æqualitatem promisit, & seipsum occidit, qui homo dicitur in euangelio, nec in veritate stetit, quia in ea non fuit: sed ab initio temporis, idest statim post initium temporis apostatauit. Potest etiā & sic accipi illud. Ab initio homicida fuit vel mēdax, idest ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit. & fallaciter seduxit. Ex prędictis igitur liquet omnes angelos bonos esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse a bono, quod habuissent, si perstitissent.

QVAESTIO III.

.C

Vtrum angelus in statu suo, naturali dilexerit Deum plus quam se, & omnia alia. 1. q. 60. 5. Et 3. dis. 29. 3. 22. q. 26. 3. q. 27. 3. de ver. q. 22. 2.

CIRCA tertium principale, quæritur de dilectione. s. vtrum angeli, si in gratia creati non sunt, in illo statu innocentiæ Deum super se, & plus quàm omnia dilexerunt. Et videtur quod non. Sic enim. D Deum diligere est actus charitatis, qui charitatem non habentis esse non potest, sed angeli in isto statu charitatem non habebāt, quæ sine gratia non est, cum nunq̄ sit informis. ergo videtur, ꝙ non dilexerunt Deum plus quam se.

¶ 2 Præt. secundum Bern. Natura semper in se curua est: sed dilectio angelorum in primo statu non fuit nisi ex principio naturali. ergo tota in amantem reflectebatur, vt quicquid diligerent angeli, propter seipsos diligerent, & ita non Deum supra se diligebant.

¶ 3 Præt. Auic. dicit in sua Meta. ꝙ nulla actio alicuius naturæ est liberalis, nisi solius Dei, ex hoc, quòd omnem actionem aliam, sequitur aliquod commodum ipsius agētis: sed dilectio, qua aliquis Deum super se diligit, est maxime liberalis. ergo videtur, ꝙ hoc non possit alicui conuenire, nisi per gratiam. Tract. 9. c. 4

E ¶ 4 Præt. Vnumquodque naturaliter appetit acquirere suū finem: sed omne quod desideratur ab aliquo, vt sibi acquirendum propter se, & minus se diligitur. cum ergo angeli in statu naturalium Deum, sicut suum finem dilexerunt, videtur quòd eum super se non dilexerunt.

¶ 5 Præt. Secundum Dion. Bona naturalia in angelis remanent etiam post peccatum: sed constat, quòd peccator homo, vel angelus nō diligit Deum super omnia. ergo videtur, quòd nec in statu naturalium. De diui. no. cap. 4.

SED CONTRA. Omnis dilectio, aut est vsus, aut fruitionis. si ergo angeli diligebant Deum in statu innocentiæ, aut, vt vtentes, aut, vt fruentes. Si, vt vtentes. ergo vtebantur re fruenda, quod est magnę peruersitatis, secundum Aug. & ita esset dilectio peccati, & non naturalis. si, vt fruentes. ergo Deum propter seipsum diligebant, quia frui est amore inhęrere alicui rei propter seipsam. Lib. 11. de ciuita. Dei cap. 25.

¶ Præt.

¶ 2 Præt. Deum esse super omnia diligendam, cum sic legis naturalis scriptum, erat in mente angeli multo expressius, quàm in mente hominis. sed non contingit sine peccato facere, contra id quod per naturalem legem cordi inditum est. ergo & si Deũ super omnis non diligabant peccabant. quãdiu ergo sine peccato fuerunt, Deum super omnia dilexerunt.

Quòd triplex fuit in angelis sapientia ante casum vel confirmationem.

B

HIc quæri solet, quam sapiẽtiam habuerint ante casum vel confirmationem. Erat in eis naturalis cognitio triplex, qua sciebant quòd facti erant, & a quo facti erant, & cum quo facti erant. Et habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes, quid appetendum vel respuendum illis foret.

An aliquam Dei habuerint dilectionem vel sui inuicem.

C

SOlet etiam quæri vtrũ aliquam Dei vel sui inuicem dilectionem habuerint. Ad quod dici potest, quoniam naturalem habebant dilectionẽ, vt memoriam intellectum & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant, per quam tamen non merebantur.

RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. quidam. n. distinguunt dilectionẽ concupiscentię & amicitiæ, quæ duo si diligenter considera mus, differunt secundum duos actus voluntatis, scilicet appetere, quod est rei non habitæ, & amare quod est rei habitæ secundum Aug.

Tom. 8. in psal. 37. est ergo dilectio concupiscentiæ, qua qs aliquid desiderat ad concupiscẽdum, qđ est sibi bonum secũdum aliquem modum, & tali dilectione angeli in statu naturalium Deũ plus quàm se diligebant, vehementius appetendo bonum diuinum q̃ suum: quia hoc erat eis delectabilius. vnde totam hanc dilectionem in seipsos retorquebãt. Dilectio autem amicitiæ est, qua aliquis aliquid vel similitudinem eius, quod in se habet amat in altero volens bonum eius, ad quem similitudinem habet, & pro-

si p. 8. Ethi. cap. 1. pter hoc Philosophus dicit, quòd est simile simili amari: sicut vnus virtuosus alium diligit. in quibus tamen est vera amicitia, & tali dilectione angeli quodammodo diligebant Deum supra se, quia ei maius bonum quàm sibi optabant. s. esse Deum, quod sibi non volebant: sed aliquod minus bonum: sed tamen intensius sibi volebant bonum creatum, q̃ bonum diuinum.

¶ Sed ista responsio non potest stare: oportet. n. ponere angelos ad Deum habuisse dilectionem amicitiæ, cum secundum bona naturalia similitudo diuina in eis resplanderet. hoc autem est de ratione amicitiæ, quòd quàmuis habeat dilectiones, & vtilitates annexas: non tamen ad has oculus amantis respicit, sed ad bonum amatum. ergo in corde amantis præpõderat bonum amatum omnibus vtilitatibus, vel dilectionibus, quæ consequũtur ex amato. Sed nullum bonum erat in angelo, quod non esset ex ipso amato. s. Deo. ergo plus diligebant bonum amatum

D. 97 diuinum, quàm bonum quod ipsi erant, vel quod in eis erat, & hæc est alia opinio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus charitatis potest dici dupliciter, vel qui est ex charitate, & hoc non est nisi in habente charitatem, vel qui est ad charitatem: non sicut meritorius vel generatiuus, sed sicut præparatiuus, & sic actus charitatis, ante charitatem habitam haberi potest: sicut facere iusta est ante habitum iustitiæ: vel potest dici, quòd in amicitia charitatis monetur animus ad amandum Deum, ea similitudine gratię: sed in dilectione naturali ex ipso bono naturæ, quod ẽt est similitudo summæ bonitatis. & propter hoc dicendum, ꝙ cum dicitur, quòd habens charitatem diligit Deum, propter seipsum, ly propter, denotat habitudinem finis & efficientis, quia ipse Deus superaddit naturæ. vnde in eius dilectione tẽdit: sed cum dicitur de carente charitate, ꝙ diligit Deum propter seipsum, ly propter, denotat habitudinem finis, & non efficientis proximi, nisi sicut Deus in omni natura operante operatur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ natura in se curua dicitur, quia semper diligit bonum suum: non tamen oportet, quòd in hoc quiescat intentio quòd suum est: sed in hoc quòd bonum est. nisi enim sibi esset bonum aliquo modo, vel secundum verita-

F tem vel apparentiam: nunquàm ipsum amaret: non tamen propter hoc amat, quia suum est: sed quia bonum est. bonum enim est per se obiectum voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quàmuis cuilibet naturæ creatæ agenti ex sua actione proueniat aliquod commodum: non tamen oportet, quòd illud commodum sit intentum: sicut patet in amicitia honesto tum.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ finis est duplex, quidam proportionatus rei, receptus in ipsa, vt perfectio inhærens sibi, sicut sanitas in operationibus medicinæ, & quia iste finis non est secũdum esse, nisi in eo cui acquiritur: ideo absolute non amatur ab aliquo supra se: sed se esse sub tali perfectione amatur supra se esse simpliciter, sed est quidã finis per se subsistẽs, non dependens secũdum esse a re, quæ est ad finem, & iste finis desideratur quidem acquiri: sed amatur supra id quod acquisitum est ab illo, & talis finis est Deus, vt supra dictum est.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd bona naturalia, prout in esse naturæ absolute considerantur remanẽt integra, post peccatum: tamen peruertuntur, quantum ad rectum ordinem, quem habebant in gratia vel virtute, & hanc rectitudinem consequebatur, super omnia Deum diligere.

DISTINCTIO IIII.

A

An perfectos & bonos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos.

G POst hæc videndum est, vtrum perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quòd nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri. n. ante peccatum esse non potuerunt, quia ex peccato miseria est. nam si non fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoq; nondum fuerunt illi, qui ceciderunt, quia sui euẽtus ignari fue-
H runt, i. peccati & supplicij futuri. Si. n. lapsum suũ prescierũt, aut vitare voluerũt, sed nõ potuerũt & ita erãt miseri, aut potuerũt, sed noluerũt: & ita erãt stulti & maligni. Ideoq; dicimus, quia non erant præscij euentus sui, nec eis data est cognitio eorum, quæ futura erant super eos. Boni vero & qui

I

EXPOSITIO TEXTVS.

HIc QVAERI solet &c. Ponitur hic duplex angelorum cognitio, vna speculatiua qua cognoscebant Deum, seipsos, & alias creaturas. Et alia practica sequens eorum operationem, quæ ad eos pertinebat, qua cognoscebant quid eligere & respuere deberent. Et hæc erat similis cognitioni prudentiæ in nobis.

DISTINCTIO IIII.

DIVISIO TEXTVS.

K OSTENSO quales fuerunt angeli in principio suæ creationis, quantum ad naturam, & quantum ad culpam & innocentiam, hic inquirit quales fuerunt, quãtum ad gloriam & miseriam. Et diuiditur in partes tres. In prima mouet quæstionem. In secunda determinat eam. ibi {Ad quod dici potest &c.} In tertia epilogat ea quæ dixerat. ibi {Quales fuerunt angeli &c.} Secunda pars diuiditur in duas, secundum duas quæstiones propositas. ibi {Quarum prima quęrebat de beatitudine.} In secunda de perfectione beatitudini annexa, quam ibi determinat ibi. {Ad hoc autem quod quærebatur.}

¶ Circa primum tria facit. Primo determinat quæstionem quantum ad malos. Secundo, quantum ad bonos. ibi {Boni vero qui perstiterunt.} Tertio, solutionis virtutem post inquisitionem colligit. ibi {Ex prædictis consequitur &c.}

¶ Circa secundum duo facit. Primo ponit quandam viam, per quam videtur angelos bonos, beatos creatos. Secundo excludit eam. ibi {Sed hæc magis opinando &c.}

+eth. c. 7. 8

QVAESTIO PRIMA.

Hic tria quæruntur.

Primo. Vtrum angeli in principio suæ creationis, beati fuerunt vel miseri.

Secundo. Si nó, Verũ beatitudinem suã, vel miseriam præsciuerunt.

† Libr. 11. sup. Gen. ad lit. cap. 17.

Tertio. Vtrum per fecti gratia, creati sunt.

perstiterunt, forte suç beatitudinis præscij fuerunt. Vnde August. super Genesim. Quomodo inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati, atque supplicij præscius non fuit? Quæritur autem, cur non fuerit? forte hoc Deus diabolo reuelare noluit, qd facturus vel passurus esset. Ceteris vero reuelare voluit, quòd in veritate mansuri essent. His verbis videtur Aug. significare, quòd angeli qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus: ideoque beati non fuerunt, & quòd angeli qui perstiterunt, beatitudinem sibi affuturam præscierunt, atque de ea certi in spe extiterunt: vnde quodammodo iam beati erant, & re vera si ita fuisset, posset dici illos aliquo modo fuisse beatos. alios vero, qui nescierunt euentum suum, non.

Quòd opinando hæc dixerit, non asserendo, scilicet quòd angeli, qui perstiterunt, præscij fuerint sui boni.

SEd hęc magis opinando, & quærendo dicit Augus. quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens, consequenter subdit. Sed quare discernebantur illi a cęteris, vt Deus istis, quæ ad ipsos pertinerent non reuelaret, alijs vero reuelaret, cum non prius sit ipsę vltor, quàm aliquis peccator? non enim damnat Deus innocẽtes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permãsuris futurum bonum reuelauerit. Ideoque nec illi, qui ceciderunt vnquàm, nec illi qui perstiterunt, vsque ad consummationem beati fuerunt, quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erãt, Vndę Aug. in eodem. Dicere inquit, de angelis, quòd in suo genere beati esse possunt, damnationis vel salutis incerti, quibus nec spes esset, quòd mutandi essent in melius, nimia præsumptio est. quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?

ARTIC. I.

a Vtrum angeli sint creati beati.

1. q. 62. 1.

AD PRIMUM procedit sic. Videtur quòd angeli creati sint beati. Primo per Aug. in lib. de ecclesiasticis dogmatib⁹, qui dicit, quòd angeli, qui in illa in qua sunt creati beatitudine perseuerant, nõ natura, sed gratia possident vt bonũ mutentur: sed angeli boni de quibus loquitur, perseuerant in beatitudine perfectæ gloriæ. ergo videtur, quòd in illa creati sint.

Tom. 3.

¶ 2 Præter. Tota substantia beatitudinis consistit in Dei visione, vnde dicitur Ioan. 17. Hæc est vita ęterna &c. sed angeli in principio suæ creationis Deum viderunt, aliàs in verbo creaturas non cognouissent cognitione matutina, quam Aug. ponit. ergo videtur quòd beati creati sunt.

super Geñ. ad lit. lib. 4. tom. 3.

¶ 3 Præter. Supra dictum est, quòd angeli in principio suæ creationis, aliquam cognitionem de Deo habuerunt. non antẽ cognouerunt in speculo, & enigmate sicut nos modo, vt dicitur 1. Cor. 13. Quia obscuritas ęnigmatis est rationis obũbratæ, per continuum tempus, inquantum a sensibus & phantasmatibus, cognitionem inquirendo accipit. ergo cognouerunt per speciem, & ita beati fuerunt.

¶ 4 Præter. Venire de posterioribus in priora, de causatis in causas, est virtutis inquirentis & conferentis: sed intellectus angelicus non est huiusmodi, quinimmo deiformiter intelligit, sine inquisitione sicut nos prima principia, quorum est intellectus. ergo videtur, ꝙ Deum non ea creaturis cognouerunt, sed ipsum in se: & ita visionem gloriosam habuerunt.

SED CONTRA. De ratione beatitudinis est status confirmatio. vnde Boetius dicit. Quid me fælicem toties iactastis amici? Qui cecidit, stabili non erat ille gradu: sed angeli in principio suæ creationis, non fuerunt confirmati omnes, quod quorundam casus ostendit, nec etiam quidam alijs non confirmatis, quia culpam non potuit præcedere distinctio in carentia beneficiorum, quæ a Deo conferebantur. ergo videtur, ꝙ non fuerunt creati beati in principio suæ creationis.

Met. 1. 1. li.

¶ 2 Præt. Simul boni angeli effecti sunt beati, & mali angeli miseri. ergo videtur, quòd cum mali angeli in principio suæ creationis non fuerunt miseri, sicut nec peccatores, quòd nec boni in principio suæ creationis beati fuerunt.

RESPONDEO. Dicendum, quòd beatitudo siue fœlicitas, est in perfectissima operatione habẽtis tõnem & intellectũ: intellis autem perfectissima operatio est in contemplatione altissimi intelligibilis, quod Deus est. Vnde tam Dei quàm angeli quàm etiam hominis vltima felicitas, & beatitudo, Dei contemplatio est, non solum secundum sanctos, sed etiam secundum Philosophos † hanc autem operationem non est possibile æqualiter in omnibus inueniri. vnde beatitudo vniuscuiusque consistit, inquantum hanc operationem attingit, secundum modum suæ perfectionis: & ideo diuersimode inuenitur in Deo, & in angelo, & in homine secundum eorum naturalia consideratis. Ipse enim Deus seipsum per essentiam suam videt, & non per aliquam sui similitudinem. intellectus autem angeli naturali cognitione ipsum videt per similitudinem eius acquisitam in ipso: vnde in libro de causis dicitur, quòd intelligentia scit quod est supra se, inquantum est creata ab eo. vnde similitudinem diuini esse participat, secundum modum suum: sed intellectus humanus non peruenit ad hanc visionem naturali cognitione, nisi per similitudinem a creaturis receptam, inquãtum, per ea quę facta sunt, inuisibilia cognoscit, vt dicitur Rom. 1. Et differt hęc triplex visio, vt sensibiliter loquamur, sicut oculus videt lucem existentem in pupilla, non per aliquam speciẽ eius, & hæc est similis visioni, qua Deus videt se. Sed visio qua angelus videt Deum, est similis visioni, qua aliquis videt hominem per similitudinem, immediate ab ipso receptam: sed visio intellectus humani qua Deum videt, similis est illi visioni, qua aliquis hominem videt intuendo speculum, in quo hominis imago resultat, & propter hoc dicuntur in speculo videre 1. Cor. 13. & in hac beatitudine visionis diuinæ, quæ naturaliter angelis debetur, angeli creati sunt, & hæc est perfectio eorum, secundum tempus illud. Sed est alia perfectio, in qua per naturam suam non possunt deuenire, cuius tamen capaces sunt, vt scilicet ipsum Deum in essentia sua videant, non per aliquam similitudinem receptam, vt eorum beatitudo diuinæ beatitudini sit conformis, & in hac beatitudine creati non sunt, sed ad eam alijs cadentibus peruenerunt.

† Lib. 11. super Gen. ad lit. cap. 19.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quòd Aug. nominat beatitudinem, illam visionem Dei naturalem, per quam tamen nõ erant beati simpliciter, cum maioris perfectionis capaces essent, sed secundum quid, scilicet secundum tempus illud: sicut & Philosophus in 1. Ethic. dicit aliquos in hac vita beatos, non simpliciter, sed vt homines. Cap. 10.

¶ Ad secundum dicendum, quòd viderunt verbum per similitudinem verbi in eis impressam: non tamen in hoc est vltima eorum beatitudo, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non proprie dicitur illa cognitio specularis, sicut homo non dicitur videre in speculo illud, cuius similitudo in oculo suo relinquitur, nisi ipse oculus speculum diceretur, in quo species rei resultat: nec tamen est visio beata, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ virtutis cognoscitiuę est, vna conuersio in speciem rei, & in rem ipsam. vnde ex hoc, ꝙ aliquis per speciem rei, quam apud se habet, rem illam cognoscit, non dicitur conferre: sed ex eo, quòd ex similitudine vnius rei, aliam rem accipit: & ita patet, ꝙ non oportet intellectum angeli ponere collatiuum & inquisitiuum. D: 712.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum angeli præsciuerint suã miseriam vel beatitudinẽ.*

Summa colligitur prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem, vel lapsum non fuisse beatos, nisi quis beatitudinem accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante casum.

EX prædictis consequitur, ꝙ angeli qui corruerunt, nũquàm beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi vero qui perstiterunt, aut suam beatitudinẽ futuram, Deo reuelante, præsciuerunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt, vel incerti extiterunt suæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quàm reliqui qui ceciderunt, mihi autem, quòd posterius dictum est, probabilius vĩ.

G

H

Responsio ad id quod quærebatur, an angeli essent creati perfecti, an imperfecti, & dicitur, quòd perfecti fuerunt secundum aliquid, & imperfecti secundum aliquid.

AD hoc autem quod quærebatur, vtrum pfecti vel imperfecti, fuerint creati, dici potest, quòd quodammodo perfecti fuerũt, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo dicitur aliquid perfectum, sed pluribus.

I

Quòd tribus modis dicitur perfectum, secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum.

DIcitur namque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus, & etiam perfectum secundum naturam, & etiam perfectum vniuersaliter. Secundum tempus perfectum est, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti, ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est, quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summe perfectum est: cui nihil vnquàm deest, & a quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei. Prima igitur perfectio est naturæ conditę, secunda naturæ glorificatæ, & tertia naturæ increatæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli suã miseriam, vel beatitudinem præsciuerunt: sicut enim angeli, ita & hominis miseria est per peccatum: sed homini suũ peccatum quãq; prænunciatur, sicut dñs Petro futurum peccatum prędixit, vt legitur Math. 26. ergo videtur, quòd etiam angelis suum casum prænuntiare debuerit.

In 1. Gradu superbię. ¶ 2 Præt. Bern. de gradibus humilitatis dicit, quòd diabolus præuidit se super malos principatum habiturum, propter hoc in latere aquilonis solium suum ponere volebat, vt dicitur Esa. 14. sed non est factus princeps malorum, nisi per peccatum. ergo videtur, quòd peccatum suum præsciuerit.

¶ 3 Præt. Ante peccatũ nullus dolor, vel pœna præcessit in angelis: sed esse incertum de sua salute, est sanctis magna causa doloris, vt dicit Greg. super illud Lib. 5. Mor. cap. 4. Iob 3. viro cuius abscondita est via &c. Ergo videtur, quòd boni angeli certi fuerunt de sua salute, & ita etiã mali de suo casu.

¶ 4 Præt. Quãto aliquid est magis remotum a cognoscente, tanto minus subiacet cognitioni eius: sed magis distant ab angelis ea, quorum ipsi non sunt causæ, sicut res naturales, quarum tam cognitionem habebant, quàm motus liberi arbitrij, quibus sunt conuersi vel auersi, quorum ipsi sunt causæ. ergo suam conuersionem & auersionem præsciuerunt.

SED CONTRA. Quicunque est certus de malo futùro, nõn potest simul sperare bonum contrarium. si ergo angeli, qui ceciderunt præsciuissent suum casum, oportebat eos desperare de beatitudine accipienda. ergo fuissent desperati antequàm peccassent, quod est inconueniens.

¶ 2 Præt. Omne quod quis appræhendit, oportet quòd sit vel
K conueniens suæ voluntati, vel discordans: sed malum culpæ, non potest esse concordans voluntati peccantis sine peccato, nec potest aliquid cognitum discordare a voluntate sine dolore & pœna. ergo si casum suum præsciuerunt, oportet quòd pœna vel culpa in eis, pręcederet primam culpam, quod est impossibile.

RESPONDEO Dicendum, quòd aliquod potest pręcognosci dupliciter, vel cognitione certa: sicut ea, quæ habent causas determinatas infallibiles, vt solem oriri cras, vel cognitione coniecturali: sicut ea quæ habent causas determinatas, vt in maiori parte, sicut medicus præcognoscit sanitatem futuram, & nauta tempestatem. cum ergo casus, & confirmatio angelorum dependeant ex libero arbitrio, quod non est causa determinata ad vnum, non potuit eorum pręcognitio haberi, secundum certitudinem nisi a Deo, qui pręsentialiter omnia intuetur; sed tamen secundum coniecturam, poterant præsumere omnes se habituros beatitudinem, quia ad hoc eorum natura erat magis inclinata, velut ad hoc instituta: sed suum
F casum præscire non poterant ex seipsis, nec per coniecturam, nec per certitudinem: sed tantum potentiam cadendi, nec etiam fuit congruum a Deo eis reuelari, ne pœna culpam præcederet, nec iterum bonis suam confirmationem, ne distinctio culpam præcederet, vt in litera dicitur. Si tamen vtrique reuelatum fuisset, recepissent id non secundum certitudinem, prout in Deo erat: sed secundum modum suum, quasi ad cautelam dictum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Petrus etiam domini prænuntiationem accepit non per certitudinem, sed ad comminationem dictam.

¶ Præter. Non est simile de homine & de angelo, quia homo cadit reparabiliter: vnde desperare non cogitur ea pręscientia sui casus, sic angelus, cuius casus est irreparabilis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãdo ad aliquod consequens potest per multa diuersa antecedentia veniri, contingit consequens sciri sine hoc, quòd antecedens determinate sciatur, sicut Ioseph præuidit suũ dominium super fratres, non tamen venditionem, & alia, ex quibus dominium consecutus est, ita & Dæmon potuit præuidere suũ principatum super malos sine hoc, quòd casum præsciret, quia poterat malorum princeps esse etiam bonus existens. Gen. 37.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa coniecturalis cognitio, per quam de sua bonitate pręsumebant, omnem dubitationem, & anxietatem ab eis auferebat cum hoc, quòd non erat in eis aliquid ad casum trahens, sicut in nobis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd effectus naturales, qui non habent causas determinatas ad vnum, præscire non poterant in causis suis: sed tantum illa, quæ ex causis naturalibus, determinatis ad vnum procedunt: & ita in seipsis cognoscebant ea, quæ in natura eorum determinata erant. non autem illa, quæ ex libero arbitrio dependebant, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum angeli creati fuerint in gratia.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. sic enim dicit Augustin. Per cælum quod primo creatum commemoratur, datur intelligi, in formis natura spiritualis: sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem: sed hæc conuersio per gratiam fit. ergo videtur, quòd angelica natura, creata est informis sine gratia. 1. p. q. 62. 22. q. 5. 1. De ver. q. 58 3. lib. de Geñ. ad lit. ca. 5. tom. 3.

¶ 2 Præte. Sicut supra in litera habitum est, per ea quæ angeli in principio creationis acceperunt, poterant stare, sed

sed non poterant proficere: sed per gratiam potest aliquis mereri gratiæ augmentum, & ita proficere. ergo non fuerunt in gratia creati.

Distin.3. ¶ 3 Præt. Aug. dicit, & supra habitum est, quòd diabolus non tinuo vt factus est, non cecidit ab eo quod accepit, sed quod acciperet si Deo subdi voluisset: cecidit autem a gratia. ergo gratiam nondum acceperat.

Prædicta breuiter tangit, addens qua les fuerunt angeli in conuersione & auersione.

C

Quales fuerint angeli in creatione ostensum est, boni scilicet & nô mali, iusti, idest innocentes, & perfecti quodammodo, alio vero modo imperfecti, beati vero non fuerunt vsque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur, vt iam dictum est, ille status innocentiæ & bonitatis, in quo conditi sunt.

Lib.Gen.ad lit.c.9. ¶ 4 Præt. Secundum Aug. per lucem primo creatam signi ficatur gratia angelorum: sed quam cito facta est lux diuisa est a tenebris, per quæ intelliguntur angeli peccâtes. cum ergo nullus angelus fuerat tenebra per peccatum in principio suæ creationis, videtur quòd nec ét fuerunt lux per gratiam.

¶ 5 Præt. Cum in principio creationis, non fuerit distinctio in angelis, quantum ad gratiam & culpam, si aliqui in gratia fuerint creati, omnes in gratia creati fuissent: sed illi qui ceciderunt, nũquàm in gratia fuerunt, quia tunc non fuisset in eis aliquid retrahens impetum gratiæ secure fuissent diligentis in Deum. ergo videtur, quod nullus in gratia creatus fit.

De ciu. De lib. 12. c.9. tex. ¶ SED CONTRA. Aug. dicit quòd Deus simul erat condens naturam & largiens gratiam. ergo in principio creationis gratiam habuerunt.

¶ 2 Præter. Supra illud Oseæ 3. Diligunt vinacia vuarum, dicit Glo. quòd dæmones in magna pinguedine sancti spiritus creati sunt, qua per peccatum sunt priuati: sed pinguedo sancti spiritus est gratia. ergo in gratia creati sunt.

¶ 3 Præt. Ad diuinam liberalitatem pertinet, vt gratiam infundat omnibus, qui sunt capaces gratiæ, nisi in eis aliquid resistens inueniatur multo amplius, & cuilibet materiæ dispositæ formam naturalem tribuit: sed angeli in principio suæ creationis motum liberi arbitrij habuerunt: nec aliquid in eis impediens fuit. ergo videtur, quòd statim eis gratiam infudit.

¶ 4 Præter. Gratiam per naturalia nullus mereri potuit, per quæ tamen ad eam se præparare potest: sed præparatio ad gratiam potest esse etiam per vnum motum liberi arbitrij, sicut patet in conuersione. ergo videtur, quòd cum motum liberi arbitrij habuerint in principio creationis suæ, quòd pro nihilo differretur gratiæ collatio. & ita videtur, quòd statim gratiam habuerunt.

RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. quidam enim dicunt, quòd angeli non in gratia, sed in naturalibus tantum creati sunt, & hæc opinio est communior. Alij vero dicunt, angelos in gratia creatos esse. harum autẽ opinionum, quæ verior sit non potest efficaci ratione deprehendi, eo quòd creaturarum principium ex simplici creatoris voluntate dependet, quam rationem inuestigare impossibile est: tamen secundum conuenientiam ad alia eius opera, potest vna pars, alia probabilius sustineri. Illa enim opinio, quæ ponit angelos in naturalibus tantum creatos, consonat illi opinioni, quæ ponit omnia simul in materia, non autem per species distinctas creata, quia sicut se habet materia informis ad formas corporales, ita natura angeli ad gratiam. Illa autem opinio, quæ ponit angelos in gratia creatos, magis consonat illi opinioni, quæ ponit omnia ex exordio creationis per species distinctas, quæ opinio mihi magis placet, absque alterius partis præiudicio, quia huic positioni præcipue, quantum ad gratiam angelorum plures sanctorum authoritates consonare videntur.

Super Gen. ad lit. lib. 4. cap.34. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug. in illa distinctione operum, quæ in principio Gen. memorantur, non designatur successio temporis, sed ordo naturæ tm, secundum quem in via generationis est imperfectũ ante perfectum, & in eodẽ potentia

D. 1021. ante actum, quamuis actus simpliciter præcedat potentiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dicuntur angeli non potuisse proficere, non quia mereri non poterant: sed quia per suam virtutem in gloriam transferri non poterant: nisi ampliori lumine infuso.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd oportet dicere angelos, qui peccauerũt ab aliquo quod habuerũt cecidisse, siue in gratia creati fuerint,

sine non, saltem ab innocentia, vel rectitudine naturali: & ideo hoc quod dicitur, quòd cecidit ab eo quod nondum receperat, referendum est ad casum a gloria: quod patet ex hoc quod præmittitur, Beatæ vitæ dulcedinem non gustauit &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in diaphano est aliquid de natura lucis, licet imperfecte, complet autem quũ efficitur in actu, ita & in angelis in principio creationis est aliquid de natura lucis vel gratiæ, vel saltem naturalis intellectus tm. vnde oportet, vt per hoc quod dicit fiat lux, intelligatur de luce perfecta, quę est gloria, quæ nõ prius bonis infusa, quàm a malis diuisi essent: si sit intelligatur cælũ factum, prius tempore ante lucem, si autem intelligatur nõ præfactum tẽpore,

DISTINCTIO V.

A

De confirmatione & conuersione stantium, & auersione & lapsu cadentium.

Post hæc consideratio adducit inquirere, qua les effecti sunt dum diuiderentur auersione & conuersione. Post creationem namque, mox quidam conuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad Deum fuit, ei charitate adhærere, auerti odio habere vel inuidere.

sed natura, vt Aug. exponit in primo super Genesim, tũc potest intelligi de luce gratiæ, & per tenebras non intelligitur peccatum angelorum, sed informitas corporalis creaturæ, quæ formãda restabat, vt ipse in eodem exponit. Cap.2.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ex inclinatione gratiæ in bonum, nõ potest concludi, quòd habens gratiam a bono diuerti nõ possit, etiã si nihil habeat retrahens, nisi sit perfecta gratia, quæ fini coniungat, qualis est in beatis, quia habens gratiam nõ agit ex necessitate gratiæ, sicut nec necessitate naturæ, quæ in bonum, etiam ordinata est: sed ex libertate voluntatis. Qui autem aliã opinionem sustinent, inñdent ad authoritates exponentes gratiam non prò gratia gratum faciente, sed pro alia gratia gratis data, sicut est perspicacitas ingenij, vel aliquid huiusmodi in hominibus: dicunt autem ad alias rationes, quòd Deus gratiam distulit vt ostenderetur, quòd distat inter possibilitatem naturæ & gratiæ, vt sic creatura magis bñficiem gratiæ acceptũ haberet. D.723 & 819.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVALES autem fuerunt angeli fuerunt &c. Est.n. de ratione felicitatis vt felix ea, quæ ad ipsum pertinẽt non ignoret, quãmuis non requiratur ad eam omnium scientiam habere. Vniuersaliter autem, & summe perfectum est &c. Huic consonat quod Philosophus dicit in 5. Meta. Illud esse simpliciter perfectum, quod habet in se omnes perfectiones, quæ in generibus rerum inueniuntur, & hanc perfectionem ibidem Commentator dicit esse in Deo. Tex. cõ.21.

DISTINCTIO V.

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc consideratio adducit &c. Ostenso quales angeli creati sunt, hic ostendit eorum differentiam adinuicem, per auersionem & conuersionem, & diuiditur in partes duas. In prima determinat de auersione angelorum. In secunda determinat, quæ consequuntur euersos & conuersos, secundum operationem eorum adinuicem. 6. dis. ibi Præter. Scire oportet. Prima in duas. In prima determinat auersionem & conuersionem quorundam. In secunda ostendit per quid sunt auersi & conuersi. ibi. {Habebant omnes &c.} Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd per liberum arbitrium sunt auersi & conuersi. Secundo inquirit, vtrum liberũ arbitrium suffecit ad cõuersionem sicut ad auersionem. ibi. {Si autem quæritur &c.} Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd conuersis apposita est gratia, per quam conuerterentur. Secundo inquirit vtrum per gratiam illam, suam beatitudinem meruerint. ibi {Hic quæri solet &c.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit obiectionem. ibi {Ideoque a quibusdam &c.}

QVAESTIO PRIMA.

Hic est duplex quæstio.

Prima. Est de auersione malorum engelorum.
Secunda. De conuersione bonorū.

e Inuidiæ nāque mater est b superbia, quia voluerunt se parificare Deo, in conuersis quasi in specnlo relucere cœpit Dei sapientia, qua illuminati sunt, auersi vero excęcati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati a Deo gratia apposita.
G Isti vero sunt excæcati non immisione malitiæ: sed ex desertiōe gratiæ, a qua deserti sunt, non ita quòd prius data subtraheretur: sed quia numquàm est apposita vt conuerterentur. Hæc est ergo conuersio & auersio, qua diuisi funr, qni natura boni erant, vt sint alij supra illud bonum, quod habebant per iustitiam boni, i alij illo corrupto per culpam mali, conuersio iustos fecir, & auersio iniustos: vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid sit.

HAbebant.n. omnes liberū arbitriū, quod ē libera potestas & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere qnodlibet, & ratione iudicare, idest discernere, in quibus constat liber. arbitr. Nec creati sunt volentes auerti vel conuerti: sed habiles ad volendum hoc vel illud, & post creationem spontanea volnntate, alij elegerunt malum, alij bonum, & ita discernit Deus lucem a tenebris: sicut dicir scriptura, idest angelos bonos a malis, & lucem appellauit diē, & tenebras noctem, quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos vero excæcauir.

Post creationem aliquid datum est stantibus, per quod conuerterentur, nec merito aliquo, sed gratia cooperante.

H SI autem quæritnr: vtrū post creationem conuersis aliquid collatum sit, per quod connerterentur, idest diligerent Deum, dicim', quia est eis collata gratia cooperans, sine qna non potest proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere n. potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

Circa primum quęruntur tria.

Primo. Vtrum angelus peccare potuerit.
Secundo. Quid appetēdo peccauerit.
Tertio. Ad quod genus peccati, eius peccatum reducatur.

a Vtrum in angelis possit esse peccatum.

cōtra Gent. 3.c.108. 1.q.63.de mal.q.16. Tex.19. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non potuit esse peccatum: sicut.n. dicitur in 9. Meta. In his, quæ semper sunt actu, non potest esse malum. vnde Auic. dicit, quòd supra sphæram lunæ non est malum: sed adhuc minus est de possibilitate in angelo, q̄ in corpore cælesti. ergo in angelis nullo modo potest esse peccatum.

¶ 2 Præt. Quòd aliquid fit malum, postq fuit bonum: hoc non potest esse sine motu: sed motus non est sine materia,
Tex.12. vt dicitur in 2 Meta. Cum ergo in angelis non sit materia, vt supra dictum est, videtur q non potuerit in eis peccatum esse.
Tex. 20. ¶ 3 Præt. Sicut dicitur in 7. Phy. Omnis mutatio virtutis, & vitij, reducitur in alterationem, quæ est secundum passiones partis sensitiuę sed huiusmodi passiones non sunt in angelis carentibus organis sensus. ergo in angelis non potest esse mutatio de virtute in vitium, vt peccent postquàm boni fuerant.

¶ 4 Præt. Voluntas non est nisi boni, vel apparentis boni. ergo cui non potest apparere bonum, nisi quod est bonum, non potest voluntas ferri, nisi in bonum verum: sed in angelis non potest esse bonum apparens, nisi quod est verum bonum. ergo non possunt desiderare, nisi id quod est verum bonum, & ita non possunt peccare. probatio mediæ. Intellectus numqnàm errat in his, quorum proprie est intellectus, sicut in cognitione principiorum: sed angeli non habent nisi intellectiuam cognitionem. ergo non possunt in sua cognitione errare. vnde
3. de anima tex.51. Philosophus dicit in lib. de anima, quòd intellectus semper est rectus, phantasia autem est recta & non recta, hoc idem dicit
Cap. 14. Aug. super Genesim lib. 12.

SED CONTRA Est quod dicitur Iob.4. Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis re. præ. ergo &c.
In lib. 3. dis. ¶ 2 Præt. Vt supra dictū est. Angelis in sui creatione datum est liberū arb. sed liberū arb. quod est ex nihilo potest etiā in malū deflecti. ergo videtur, q angeli peccare potuerunt.

RESPONDEO Dicendum, q apud omnes catholicos certum est, angelos peccasse, & dæmones effectos esse, quomodo autem peccauerunt difficile est videre: quia non potest esse peccatum in voluntate, nisi sit aliquo modo deceptio in ratione.
Cap. 1. vnde omnis malus est qnodammodo ignorans, vt in 3. Ethic. dicit Philosophus, quòd qualiter sit videndum, est ad propositæ qnęstionis intellectum. Ipse enim distinguit in 7. Ethic. ope-
Cap. 3. randorum duplicem cognitionem, scilicet vniuersalem & particularem, & quia operationes sunt circa singularia: ideo aliquem rectè in vniuersali opinantem, circa singularia peccare
F contingit: singulariter enim contingit cognoscere dupliciter, scilicet in habitu & in actu, contingit ergo aliquem peccantem rectam existimationem, etiam de singulari operabili in habitu habere: non tamen in actu, quia in nobis habitus passione ligatur, ne in actum exeat circa considerationem particularis operādi. sicut ebrietate, ita & ira, concupiscentia adeo, vt si verba pronuntiet, sensum mente non teneat, inquantum iudicium rationis, vehementia passionie absorbetur: vnde dicitur in 6 Ethic. q delectatio corrumpit existimationem prudentiæ: sed quis hoc modo in angelis iudicium intellectus ligari non possit, eo quòd tales passiones in eis non sunt, Cap. 5.
potest tamen ligari inquantum considerando vnum, retrahitur a consideratione alterius, eo quòd eius intellect' simul plurium non est, nisi sicut in verbo omnia contemplatur. Contingit autem aliquid esse eligendum secundum vnam cōditionem rei consideratam, quod tamen eligendum non est, omnibus conditionibus concurrentibus consideratis, & ita potuit in angelis error delectionis esse & peccatum. D. 149.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q in natura angelorum, non est alia potentia respectu alicuius formæ, quam acquirere & amittere possit, sicut est in generabilibus & corru-
I ptibilibus: & ideo non potest in eis esse malum naturæ, sicut nec in ingenerabilibus & incorruptibilibus, cuiusmodi sunt corpora cælestia. Sed tamen liberū arbit. eorum est possibile respectu motus ordinati, & ita potest esse qnantum ad hoc deordinatio ad malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut passio & receptio dicuntur æquiuoce in operibus intellectualibus & naturalibus, ita & motus. vnde non exigitur, quòd ad talem motum sit materia: sed sufficit potentia qualis dicta est in angelis esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dictum Philosophi est intelligendum de virtutibus & vitijs, quę sunt circa passiones, & de scientia, quæ est a sensibus acquisita, & hoc in angelis non inuenitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis intellectus non possit errare, ita vt iudicet aliquid huiusmodi quod non est, quantum ad illud quod de re percipit, nihilominus intellectus creatus, quia non est omnium simul, potest deficere, ex hoc quòd
X iudicat de re, quòd sit conueniens, secundum aliquam conditionem rei consideratam, quod non est conueniens, secundum alia quæ non considerat, sicut medicus iudicans aliquid esse expediens vni ægroto, secundum vnam infirmitatem eius consideratam, quod non est sibi simpliciter expediens, propter aliā ægritudinem, quam vel non cognoscit vel non considerat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum angelus malus appetierit æqualitatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus Dei ęqualitatem non appetierit, quia sicut dicit Aug. 2. dist. 22. a. 2. 2. q.163. a. 1. q.63. 3. de mal. 16.
de Adam

super Gen. ad lit. li. 11. cap. 42. de Adam loquens. Non est credendum, quòd vir spirituali mente præditus esse voluerit sicut Deus. Sed angelus multo sapientior fuit homine. ergo videtur quòd Dei æqualitatem non appetijt. A

Qua gratia indigebat angelus, & qua non.

B

NOn indigebat angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus non erat, sed qua ad diligendum Deum perfecte, & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur, qua iustificat impius, idest de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum, & ad operādum bonum, & ad perseuerandum in bono & huiusmodi de quibus postea plenius agemus. a Data est ergo angelis, qui perstiterunt cooperans gratia per quam conuersi sunt, vt Deum perfecte diligerent. Conuersi ergo sunt a bono quod habebant nō perdito, ad maius bonum, quod non habebant. Et est facta ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quę gratia alijs, qui ceciderunt apposita non fuit. B

An sit imputandum illis, quod auersi sunt.

IDeoque a quibusdam obiici solet, non esse imputandum illis, qui auersi sunt, & non conuersi, quia sine gratia conuerti non poterant. Sed illa non est eis data, nec culpa illorum fuit, quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia, non fuit ex meritis eorum. C Alioquin iam non esset gratia, si ex merito, quod esset ante gratiam, daretur.

¶ 2 Præt. Illud quod non cadit in apprehensionem, non cadit in voluntatem, quia voluntas non est, nisi de aliquo bono apprehenso: sed æqualitas creaturæ ad Deum, non cadit in apprehēsionem, quia ipse Deus omnem intellectū creatum sua magnitudine excedit. ergo videtur, quòd Dei æqualitatem non appetijt.

¶ 3 Præt. Quamuis voluntas sit possibilium & impossibilium, tamen electio non est: nisi possibilium, vt dicitur in 3. Cap. 2. Ethic. sed electio angeli fuit de eo quod desiderauit, quia quicunq; non peccat per electionem, peccat per infirmitatē vel ignorantiam, vt potest haberi e Philosopho Cap. 8. in 5. Ethi. quale non fuit peccatum angeli. Ergo suum desideratum fuit possibile: sed eum esse æqualem Deo est impossibile. ergo non fuit suum desideratum.

¶ 4 Pręt. Nullus peccat in desiderio sui finis, quia hoc naturale est: sed finis angeli, & cuiuslibet creaturę est assimilari Deo. ergo videtur, quòd non peccauit hoc appetendo.

¶ 5 Præt. Quicunq; vult assimilari alicui, conuertitur ad illud. nullus enim vult esse similis ei quem odio habet: sed angelus peccando non est conuersus, sed auersus a Deo. ergo non appetijt similitudinem Dei, vel æqualitatem.

Ps. 68. SED CONTRA supra illud Psal. Quæ nō rapui, tunc exsoluebam, dicit glo. quòd Eue sicut diabolus rapere voluit diuinitatem. ergo videtur, quòd diabolus Dei æqualitatem appetijt.

¶ 2 Præt. Esa. 14. Ex psona Nebuchodonosor in figura diaboli dicitur. In cælum ascendam: non autem potest intelligi de cælo empyreo: quia in illo creatus fuit. ergo oportet, vt intelligatur de cælo sanctæ trinitatis: & ita videtur, quòd æqualitatem diuinę celsitudinis appetijt. D

RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc triplex est opinio. Quidam namque simpliciter & absolute cōcedunt, quòd peccatum angeli fuit ex hoc, quòd Deo simpliciter æqualis esse voluit: nec obstat, quòd hoc est impossibile, quia secundum Aug. Cęca ambitio semper præsumit, plus q̄ possit: sed hoc non videtur conueniens, quia q̄uis homo possit plus desiderare, quàm possit habere: non tñ plus potest velle q̄ possit æstimare, quia intellectum voluntas sequitur, & non excedit. Et præterea, in angelo non est ponere passionem, quæ ex appetitu honoris iudicium intellectus liget, sicut est in nobis. Et præterea, nullus vult aliquid vnq̄, quo posito eius natura non maneret. Si autem angelus Deo æqualis esset, non esset huius naturæ sed diuinæ: & E ita suum non esse appeteret. Et ideo aliter alij dicunt, quòd Dei æqualitatem directe non appetijt, sed indirecte: quia appetijt aliquid quo habito sequeretur, quòd Deo esset æqualis, scilicet nulli subesse. Hoc etiam non videtur conueniens, quia totum bonum angeli est in hoc, quòd Deo subest: sicut tota claritas aeris est in hoc, quòd subijcitur radijs solis. & ideo hoc ab angelo non potuit appeti. Et ideo aliter est dicendum, quòd non appetijt æqualitatem simplr, quantum ad substantiam desiderati, vt. s. vellet tantam bonitatem habere quantam Deus habet: sed tñ appetijt ęqualitatē sm quid. s. quantum ad modum habendi: bonitas autem siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & a qua omnis creaturæ beatitudo, & bonitas transfunditur. videns ergo angelus dignitatem naturæ suę, qua creaturis ceteris præeminebat, voluit a se beatitudinem, & bonitatem in omnia inferiora deriuari, voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire: & ideo dicitur, quòd sine merito habere voluit hoc, quod meritis habiturus esset si perstitisset: nec etiam quantum ad modum habendi, simpliciter Deo ęquiparari voluit: non enim voluit a se beatitudinē habere: nec esse primum in alios transfundens: sed a Deo & sub Deo, secundum quòd ipse in omni natura operatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus noluit ęqualitatem simpliciter sicut nec homo: sed modo prædicto: quidam tñ dicunt, quòd Adam magis fuit p̄dictus spirituali mente q̄ angelus: non tamen quantū ad gradum naturæ: sed quā tum ad diuinam reuelationem quā habuisse creditur, cum dñs in eum soporem immisit.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quòd rationes illæ procedunt de æqualitate simplr, quam non dicimus angelum appetiisse.

¶ Ad quartum dicendum, quòd assimilatio diuinæ est finis vniuscuiusq; creaturę secūdum modum sibi a creatore pręfixum. vnde sine deordinatione non potest esse, quòd appetitus tendat in diuinam assimilationem, vltra terminum naturæ suæ e Deo statutum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in quolibet peccatore auersio a Deo est præter intentionē: quia malum non d potest esse intentum, sed semper bonum, in quo est ad Deum assimilatio: & ita præter intentionem ipsorum angelorum fuit, quòd a Deo se auerterent, cui assimilari volebant. D. 1200.

ARTICVLVS III.

c Vtrum primum peccatum angeli fuerit superbia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum angeli primum, non fuit de genere superbiæ, sed aliud: quia sicut 1. Ti. 6. dicitur Radix omnium malorū est cupiditas vel auaritia: sed peccatum angeli fuit quasi omnium peccatorum radix. ergo suum peccatum fuit cupiditatis vel auaritiæ. 1. q. 63. 2.

¶ 2 Pręt. In litera dicitur, quòd auerti e Deo est odio habere vel inuidere: sed angeli peccando e Deo auersi sunt. ergo eorum peccatum fuit inuidiæ vel odij.

¶ 3 Præt. Fugere laborem in bonis spiritualibus pertinet ad accidiam: sed Bernardus dicit, quòd in hoc fuit angeli peccatum, quòd sine labore gloriā habere voluit. ergo videtur, quod suum peccatum fuit accidiæ. E

¶ 4 Præt. Quicūque non facit illud ad quod tenetur, peccat per omissionem: sed angelus debuit conferre de Dei ordinatione, ne vltra ipsam appeteret aliquid, quod non fecit. ergo per omissionem peccauit.

¶ 5 Pręt. Inter virtutes, primum locum tenet fides quasi fundamentum: sed infidelitas fidei, opponitur. ergo cum angeli peccatum primum fuerit, videtur, quòd fuerit infidelitas.

SED CONTRA. Sicut dicitur Ecclesia 10. Initium omnis peccati superbia: sed a malicia diaboli omne peccatum originē trahit, ergo videtur, quòd suum peccatum fuit superbia.

RESPONDEO Dicendum quòd superbia tribus modis accipitur. Vno modo prout sumitur habitualiter, scilicet quędam inclinabilitas, vel ex naturæ flexibilitate tantum, vel ex fomitis d corruptione ad superbiam, & sic dicitur superbia initiū omnis peccati. Alio modo dicitur superbia, sm q̄ aliquis actualiter se effert extra præcepti limites, vt præcipienti non subijciatur, & sic non est speciale peccatum: sed quædam gñalis conditio, omne peccatū consequens ex parte auersionis. Tertio D. 374.

modo dicitur superbia inordinatus appetitus propriæ excel- F
lentiæ, & præcipue in dignitate vel honore, & sic est speciale
peccatum, vnum de septem capitalibus vitijs, & sic primum
D. 56 peccatum angeli superbia fuit, quod patet, tum ea desiderato,
D. 302 quia eminentiam dignitatis appetijt, tum etiam, ex motiuo,
306 quia ex consideratio
1144 ne propriæ pulchritudinis in peccatum ruit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cupiditas etiam tripliciter dicitur. Vno modo,[d] secundum quod
D. 56 est radix omnis pec-
D. 254 cati, & sic est quædam
304 inclinabilitas in desiderium inordinatum cuiuscunque desiderabilis, vel ex corruptione fomitis, vel ex conditione naturæ, quæ flexibilis est propter hoc, quòd est ex nihilo. Alio modo dicitur, secundum quod est conditio omne peccatum consequens ex parte conuersionis, prout dicit desiderium actualiter inordinatum, cuiuscunque desiderabilis, vel honoris vel scientiæ &c. Tertio modo dicitur, secundum quòd est speciale vitium, vnum de septem capitalibus, scilicet inordinatum desiderium habendi ea, quæ sufficientiam in vita promittunt, vt pecunia & alia, quorum pretium numismate mensuratur, & per se constat, quòd talium desiderio diabolus non peccauit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd odium & inuidia, respectu Dei præsupponunt in angelo voluntatis prauitatem, vt dicit
Cap. 2. August. super Genesim ad literam. 11. quod sic patet, quia nullius rei potest esse odium, nisi quod est dissonum, & contrarium voluntati, illud autem quod est optimum, nihil defectus habens admistum, non est contrarium, nisi voluntati non rectæ. Similiter inuidia est dolor, alienæ prosperitatis inquantum est impeditiua alicuius boni proprij, diuina autem felicitas, non est impeditiua alicuius proprij boni, nisi quod inordinate desideratur: quia ab eo omne bonum descendit, & ita odium & inuidia præsupponunt aliquod peccatum, per quod voluntas deordinaretur, & sic non fuit peccatum eius odij vel inuidiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli in hoc, quòd Deo ministrant & merentur, laborem vel tedium non habent: & ideo peccatum accidiæ eis non competit: sed pro tanto dicuntur, voluisse sine labore gloriam consequi, quia propria virtute assequi voluerunt, secundum quòd laboriosum dicitur illud, quod facultatem operantis excedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omissio quandoque est speciale peccatum, quando scilicet, dimittitur aliquid quod fieri debet, quòd specialiter præceptum est, quandoque vero est conditio, omne peccatum consequens, secundum quòd est dimissio alicuius circumstantiæ in opere obseruandæ, & hoc modo non est inconueniens, quòd in primo peccato angeli fuerit omissio: potest tamen dici, quòd non tenebatur, tunc actualiter conferre, quia alio modo peccatum vitare poterat.

¶ Ad quintum dicendum, quod ea quæ sunt prima in generatione, non oportet, quòd sint prima in destructione: vnde non se- K
D. 1179 quitur, [d] si fides est prima virtutum, quòd infidelitas sit primum vitiorum.

Qua culpa gratia non est data eis, qui ceciderunt.

QVòd vero aliis non est data, culpa eorum fuit, quia cum stare possent G noluerunt, quousque gratia apponeretur, sicut alij perstiterunt donec illis cadentibus, per superbiam, eis gratia apposita est. Aperte ergo cadentium culpa, in hoc deprehendi potest: quia licet sine gratia nequirent proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione, poterant non cadere, idest stare, quia nihil erat quod ad casum eos compelleret: sed sua spontanea voluntate declinauerunt, quod si non fecissent, quod datum est alijs, vtique daretur & istis.

b Quòd angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrum eam meruerint per gratiam tunc sibi datam, ambiguum est. de hoc enim diuersi diuersa sentiunt.

HIc quæri solet, vtrum in ipsa confirmatione beati fuerint angeli, & an ipsam beatitudinem

QVÆSTIO II.

B

Circa secundum principale quæritur de conuersione bonorum angelorum, & quæruntur duo.

Primo. Vtrum fuerit eis aliqua gratia apposita ad conuersionem.

Secundo. Vtrum per illam gratiam, suam beatitudinem meruerint.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli indiguerint gratia ad hoc, quòd conuerterentur in Deum. 1.q.62.1.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quòd non indiguerint appositione alicuius gratiæ, vt conuerterentur ad Deum. Ad libertatem enim liberi arbitrij pertinet, vt ad vtrunque reflecti possit, & præcipue in bonum: sed in angelis in statu creationis fuit liber. arb. nullo peccato debilitatum. ergo non indigebant gratia ad hoc, vt in bonum conuerterentur.

¶ 2 Præt. Vt supra ex verbis Aug. habitum est, Deus non distinxit inter angelos ante eorum conuersionem & auersionem: sed illis quæ sunt auersi, non fuit apposita gratia, vt in litera dicitur. ergo nec illis, qui fuerunt conuersi ante conuersionem. In lit. dist. 4.

H ¶ 3 Præt. Ex hoc, quòd angeli conuersi sunt a Deo gratia repleti sunt: ita quòd conuersio ad gratiam est præparatio. Si ergo conuersio non potest esse, nisi per gratiam aliquam præcedentem, nec iterum illa gratia sine præparatione aliqua: alias omnibus daretur, videtur quòd per hunc modum, sit procedere in infinitum, quod etiam intellectus & natura respuit. ergo est status in primo, quòd scilicet ad conuersionem, non oportuit dari gratiam, quæ ad conuersionem præpararet.

¶ 4 Præt. Idem habitus est, qui cooperatur habenti, bonum opus eius reddens, & qui operatur in eo, bonum ipsum faciens: sed angelus non indiguit gratia operante, vt in litera dicitur. ergo nec cooperante gratia ad opus conuersionis.

SED CONTRA. Proficere ad meritum vitæ, nullus sine gratia potest: sed per conuersionem angeli ad vitam profecerunt. ergo ad eam gratia indiguerunt.

I ¶ 2 Præt. Conuerti ad Deum est amore ei adhærere, vt in litera dicitur. Non autem intelligitur hoc de amore naturali, quia sic etiam eum prius dilexerant, vt supra habitum est. ergo videtur, quod intelligatur de amore charitatis, qui sine gratia non est. ergo conuersio sine gratia non potuit esse.

RESPONDEO Dicendum, quod circa hoc est duplex opinio: quidam. n. dicunt, quod [d] ad conuersionem meritoriam exigitur
duplex gratia. Vna gratum faciens, quæ informat conuersionis D. 74.
actum, & meritorium reddit. Alia gratia data, a qua elicitur sub 153. 399.
stantia actus, & quæ liber. arb. inclinat ad volendum. Sed istam gratiam ponere non videtur necessarium, nisi ipsa libertas arbitrij gratia dicatur, quæ proculdubio nobis a Deo est, vel aliquæ occasiones, quæ quandoque dantur hominibus a Deo ad conuersionem, vt instructio legis & castigatio ad humilitatem, & alia huiusmodi, sine quibus tamen possibile est gratiam consequi, quia si homo facit, quod in se est Deus, dat ei gratiam. Ad hoc autem faciendum, non exigitur aliquid aliud. Illud. n. ad quod non potest per se liber. arbit. non est in homine, vt faciat illud: illud enim in nobis esse dicitur, cuius nos domini sumus. vnde positio ista implicat contradictionem, dum posuit, quod ad faciendum illud, quod in nobis est liberum arbitrium non sufficit.

¶ Et ideo aliter est dicendum, quod ad eliciendum actum conuer-
sionis, [d] sufficit liberum arbitrium, quod se ad habendam gratiam, per D. 400 &
hunc actum præparat & disponit: sed efficacia conuersionis ad 889.
meritum, non potest esse nisi per gratiam: vnde vnus & idem D. 154. &
motus est [d] conuersionis liberi arbitrij, in quo gratia infunditur, 280. & 312.
qui est dispositio ad gratiam, secundum quod exit a lib. arb. & meritorius, & 888.
secundum quòd gratia informatur. Et simile est etiam in motu contritionis, quo primo iustificatur impius, qualiter autem hoc sit possibile, potest videri ex his, quæ in natura contingunt. In eodem. n. instanti, quo primo est dispositio necessitans in materia forma substantialis inducitur. cum. n. generatio sit terminus alterationis, oportet in eodem instanti alterationem terminari ad dispositionem, quæ est necessitas & generationem ad formam substantialem.

Sed

Sed quia alteratio est motus continuus: ideo principium alterationis, & medium quo materia disponitur ad formam substantialem, tempore præcedunt introductionem formæ substantialis, motus autem voluntatis, qui disponit ad gratiam est simplex & non continuus, ideo vel primus tantum est sufficiens dispositio ad gratiam, vel vltimus inter plures: qui agit in virtute omnium præcedentium: & ideo cum illo gratia infunditur.

¶ AD PRIMVM dicendum, quòd quamuis liberi arbitrij, de se possit in substantiam actus: non tamen in formam eius per quam meritorius est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus auersionis & conuersionis, secundum quòd sunt ex libero arbitrio, præcedunt infusionem gratię in quibusdam, & casum quorundam, non tempore, sed natura secundum viam materię, & generationis, prout dispositio præcedit formam: & per hoc patet solutio ad tertium.

aliquo modo meruerint. Quòd in ipsa confirmatione beati fuerint, plures cõtestant authoritates: & ideo pro constanti habendum est. Vtrum vero per gratiam, tũc sibi datam, ipsam beatitudinem meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet, quòd eam meruerint per gratiam, quam in confirmatione perceperunt, simulq; in eis meritum, & præmium fuisse dicunt, nec meritum præcessisse præmium tempore, sed causa. Aliis autem videtur, quòd beatitudinem, quam receperunt in confirmatione per gratiam tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis, collatam gratiam ad merendum, sed ad beatæ viuendum, nec tunc eis datum esse bonum quo mererentur, sed quo feliciter fruerentur. Quòd autem in pręmium tunc acceperunt, per obsequia nobis exhibita ex Dei obedientia, & reuerentia mereri dicuntur, & ita præmium pręcesserit merita, & hoc mihi magis placere fateor.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquid dicitur fieri, vel operatum esse dupliciter, vel sicut ex contrario, prout dicimus, quòd ex nigro fit album, & hoc modo dicitur gratia operans, qua de malo fit bonus, & sic non fuit in angelis, vt in litera dicitur. Alio modo dicitur, aliquod fieri ex negatione vel priuatione, sicut ex non lucente lucens, & ex non figurato figuratum, & sic dicitur gratia operans, qua de non bono, gratuita bonitate fit tali bonitate bonus, & sic gratia operans fuit in angelis.

C

ARTICVLVS II.

b Vtrum angeli meruerint suam beatitudinem.

1.q.62.4. quodli.9.8. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli suam beatitudinem non meruerint. Meritum enim præcedit præmium, sicut via terminum: sed in angelis non potuit esse meritum, quia ante habitudinem gratiam non habebant, quæ est radix merendi, ad minus si in gratia creati non sunt. ergo videtur, quòd suam beatitudinem non meruerunt. Si dicatur, quòd merentur eam per ministeria, quibus nobis iubente Deo obsequuntur. D

De cęlest. Hier.ca.7. & 13. ¶ 2 Contra. Secundum Diony. Superiores non mittuntur ad explendum vsum exterioris ministerij. si ergo inferiores per ministerium merentur, videtur quòd iniuste cum superioribus agatur, quibus merendi facultas non conceditur.

¶ 3 Præter. Ordo vnus in infinitum non excedit alterum. si ergo inferiores continuo merentur, per exterius ministerium, videtur quòd quandoque perueniant ad gradum superioris ordinis: & ita esset ordinum confusio.

¶ 4 Præter. Efficacia merendi in operatione est, vel propter difficultatem operis, vel propter perfectionem: sed non propter difficultatem, quia angeli sua ministeria explent sine labore omni & difficultate. ergo si propter perfectionem, cum operatio qua Deum contemplantur, sit nobilior & perfectior: videtur etiam, quòd per illam merentur, & cum hæc sit communis omnibus beatis, & non interrupta, videtur quòd facti sint in continuo merito: & ita quòd eorum gloria in infinitum crescat.

SED CONTRA. In quibuscunque inuenitur perfectio, vnius rationis, in eis sunt eadem principia consequendi perfectionem illam: sed in angelis & hominibus, est beatitudo vnius rationis. cum ergo homines ad beatitudinem sine merito non perueniant, videtur quòd nec angeli.

¶ Præter. Secundum Bernard. in hoc fuit peccatum angeli, quòd gloriam sine merito habere voluit, non autem hoc fuisset ei peccatum, si ad hoc ordinatus esset, vt beatitudinem haberet, quam non mereretur. ergo videtur, quòd non habuerunt beatitudinem sine merito.

A RESPONDEO Dicendum, quòd sustinendo angelos in gratia fuisse creatos planum est ad hoc respondere, quia sic certissime meritum præmium præcessisset. Si autem in gratia creati non sunt, sed gratia fuit eis simul data cum gloria, tũc sunt tres opiniones: quidam enim dicũt, quòd suam beatitudinem, nullo modo meruerunt, nec fuit eis data gratia ad merendum: sed ad beatæ viuendum: hoc autem non videtur cõueniens, quia beatitudo habet rationem præmij: d præmium autem sine merito esse non potest, sicut nec pœna sine culpa. D.886. Alij dicunt, quòd per opera, quę sunt post confirmationem, quibus nobis d ministrant merentur beatitudinem, quam prius acceperunt, sicut aliquis miles meretur munus sibi a rege collatum, posterius militando: sed hoc etiam simpliciter loquendo non videtur conueniens, quia beatitudo habet rationem termini, meritum autem cum sit tendens in aliud, habet rationem viæ. vnde non videntur se posse compati, vt aliquis beatus in statu merendi existat. D.157.158 Sed secundum quid potest sustineri, vt scilicet mereri intelligantur non pręmium essentiale, quod est eorum beatitudo: sed præmium accidentale quod est gaudium de illis, qui per eorum officia saluantur.

¶ Et ideo videtur, cum alijs dicendum, quòd meritum in eis, nõ d præcessit præmium tempore, sed natura: quod facile intelligi potest ex his, quę supra dicta sunt. D.160.887 Sicut enim actus liberi arbitrij est dispositio ad gratiam, ita actus informatus gratia est meritum gloriæ. Vnde vnus & idem conuersionis motus, est præparatio ad gratiam, secundum quòd est ex libero arbitrio, & meritorius gloriæ, secundum quòd est gratia informatus, & iterum fruitionis actus; secundum quod completur per habitum gloriæ.

D AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est necessarium meritum præcedere pręmium tempore, sed natura tantum. quilibet enim actus meritorius, habet aliquod præmium sibi adiunctum, sicut & quilibet actus inordinatus habet pœnam, vt dicit August. in libr. confess. Aug.in l.1. ca.12.

¶ Ad secundum dicendum, quòd & si superiores non mittantur: nihilominus tamen per eos reguiantur inferiores in suis ministerijs: & ideo meritum respectu accidentalis præmij commune est; & per hoc patet responsio ad tertium.

¶ Et præterea ordines distinguuntur, secundum gradum in præmio essentiali, quod per ministeria non augetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actus ministerij angelorum habent efficaciam d merendi ratione effectus, scilicet salutis hominum quibus ministrant, de quo redundat in eis gaudium, quod est accidentale pręmium. D.156.

EXPOSITIO TEXTVS.

AVERTI odio habere &c. Videtur hoc etiam esse impossibile, quia sicut nihil amatur, nisi bonum, vel in ratione boni: ita nihil odio habetur nisi ratione mali: sed in Deo nulla est ratio mali. ergo odio haberi non potest.

¶ Sed contra est, quod dicitur in psalmis, Superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper. Ad quod dicendum, quòd ipsum Deum, secundum quod est, nullus odio habere potest: sed ratione alicuius effectus eius, qui contrariatur voluntati iniquorum, est puniens vel prohibens, vel aliquid huiusmodi. Non ita quòd prius data subtrahuntur, ex quo videtur, quòd in gratia creati non sunt, sed hæc sunt verba magistri, qui huius opinionis videtur fuisse.

DISTINCTIO VI.

DIVISIO TEXTVS.

OSTENSA diuisione malorum angelorum a bonis, per auersionem & cõuersionem: hic incipit determinare ea, quæ consequuntur auersos & conuersos, secundum quòd in eis conueniunt vel differunt, & diuiditur in partes tres. In prima determinat ea, quæ cõsequuntur eos quantum ad naturæ cognitionem. In secunda, ea quę pertinent ad potestatem. 7. dist. ibi {Supradictum est, quòd angeli perstiterunt &c.} In tertia, ea quæ pertinent ad corporum assumptionem. 8. di. ibi {Solet i quæstione versari &c.} Prima in duas. In prima determinat veritatem. In secunda mouet quæstiunem ex determinatis. ibi {Solet autem quæri &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit eorum cõditionem, quantum ad naturæ gradum ante peccatum. In secunda cuoditiooẽ eorum post peccatum. ibi {Et tantę superbiæ &c.} Et primo quantum ad locum. Secundu, quã tum ad prælationis gradum, qui gradum naturalium sequitur. ibi {Sicut inter bonos &c.}

†Iob 40. ca.

†Ezech. 28. cap.

† Greg. sup Iob lib. 23. mor. ca. 24. & deinceps vsq; ad finẽ libri.

† Ibidem.

† Greg. sup. 25. Luc. Hom. 34.

¶ Solet autem quæri &c.} Hic mouet, quæstionem quantum ad ea, quæ dicta sunt de loco, & primo, determinat eam in communi. Secundo, in speciali. ibi {De Lucifero autem &c.} Vbi primo determinat eam, quantum ad primum angelum. Secundo, quantum ad alios. ibi {Alijs quoque, qui a sanctis &c.}

DSTINCTIO VI.

A

Quòd de maioribus & de minoribus, quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior, scilicet lucifer.

PRæterea sciri oportet, quoniam sicut de maioribus & minoribus, quidam perstiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. *a* Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior, nec inter stantes aliquis fuit eo digniot, sicut testimoniis authoritatum monstratur. Ait enim Iob Ipse principium viarum Dei. Et in Ezechiele legitur. Tu signaculum similitudinis plenus scientia, & perfectione, decorus in delitiis paradisi Dei fuisti. Quod exponens Gregor. ait. Quanto magis in eo subtilior est natura, eo magis in illo imago Dei, similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur. Omnis lapis præciosus operimentũ eius, idest omnis angelus quasi operimẽtũ eius erat, quia vt dicit Grego. In aliorum comparatione ceteris clarior fuit. Vnde & vocatus est lucifer, sicut testatur Isaias. Quomodo, inquit, cecidisti lucifer, qui mane oriebaris &c. Qui non vnus ordo: sed vnus spiritus accipiendus est, qui teste Isidoro postquàm creatus est, eminentiam naturæ, & profunditatem scientiæ suæ perpendens, in suum creatorem superbiuit, intãtum quòd etiam

G Deo se æquare voluit, vt in Isaia dicitur. In cælum ascendam supra astra cæli, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo. Similis quidem Deo esse voluit, non per imitationẽ, sed per æqualitatem potentiæ.

Vnde & quo deiectus fuit merito suæ superbiæ.

H ET tantæ superbiæ merito de cælo, idest de empyreo cælo, in quo cum aliis fuerat deiectus est in istum caliginosum aerem, cum omnibus suæ prauitatis consortibus. Nam vt Ioannes ait in Apocal. Draco de cęlo cadens, *b* secum tertiã partem stellarum traxit, quia lucifer aliis maior non solus cecidit: sed cum eo alii multi, qui ei in malitia consenserunt, eosque cadentes huius caliginosi aeris,

I habitaculum recepit. Et hoc ad nostram probationem factum est, vt sint nobis causa exercitationis. Vnde Apostolus. Colluctatio est nobis

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. De quo ordine fuit supremus angelus inter peccantes, qui lucifer dicitur.
Secundo. Qualiter peccatum aliorũ ad eius peccatũ se habeat.
Tertio. De loco eis post peccatum debito.
Quarto. Si est inter eos prælationis gradus.
Quinto. De pugna eorum ad nos.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum lucifer fuerit supremus omnium angelorum.

1. q. 63. 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd lucifer non fuit supremus omnium, quia ad eum secũdum Ezechi. 28. dicitur. Tu cherub protegens & extensus: sed ordo cherubin secundum Dio. & Greg. non est supremus ordo. ergo videtur, quòd nõ fuit de supremo ordine.

Diony. ca. de cæl. Hie. sup. 15. Lu.

F ¶ 2 Præt. Dam. dicit de ipso, quòd pręerat terrestri ordini: sed inferioribus ministerijs, secundum Diony. præferuntur inferiores ordines. ergo videtur, quòd fuerit de inferioribus ordinibus. — Dam. de ortho. fide l. 2 ca. 4. de cæl. Hie. ca. 4. 6. & 9.

¶ 3 Præt. Natura cuiuslibet angeli ordinata est ad beatitudinem: sed non est probabile, quòd diuina ordinatio i natura nobilissima totius vniuersi frustrata sit. ergo videtur, quòd iste angelus, qui ceteris superior fuit a beatitudine non cecidit. — † 14. c. Isid. de sũmo bono. lib. 1. c. 12.

¶ 4 Præt. Peccatum non potest esse in natura aliqua, nisi habente possibilitatem, quæ cõsequitur eam, secundum quòd ex nihilo est: sed superior angelus quanto Deo, qui est actus purus, vicinior fuit, tanto minus de possibili habuit. ergo videtur, quòd peccatum in eo minime locũ habere potuit. — † Ibidem.

SED CONTRA, Est quòd dicitur Ezechielis. 30. Omne lignum paradisi Dei, non est assimilatum illi, neque pulchritudini eius: sed per lignum paradisi significantur angeli. ergo videtur, quòd angelo peccanti, ad quem verba prædicta referuntur, nullus angelorum æquari potuit. — Ezec. 31. c. — † Apo. 12. c.

¶ 2 Præt. Gregor. dicit in litera, quòd in aliorũ cõparatione ceteris clarior fuit: Sed ordo claritatis est, secundum gradum naturæ. ergo peccans angelus ceteris altior fuit. — Sup. 15. Lu. Hom. 34. — † Eph. 6. ca.

RESPONDEO

Dicendum, quòd hanc quæstionem Augus. mouet. 11. super Gen. ad literam, & indeterminatam relinquit, eo quòd de his, quæ pertinent ad angelos, pauca voluit asserendo tradere: sed postmodum Greg. exprelse determinat, quòd fuit altior ceteris, non solum peccantibus: sed etiam stantibus, cui consentit communis sententia, quę quidem probabilis est. Tum propter multas authoritates, quæ hoc figuratiue exprimere videntur. Tum etiam ex hoc, quòd non est probabile creatoris æqualitatem, aliquo modo illum spiritum appetisse, qui etiam alteri

K creaturæ subiectus erat. vnde oportet, quòd ille, qui hoc appetijt, ceteris fuerit altior. — Lib. 11. sup. Gen. ad lit. ca. 17. Greg. li. 32. sup. 40. cap. Iob. capite 24. sm ord. librorum & infra vsq; i fine libri.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dona inferiorum ordinum, quibus nominantur sunt etiam in superioribus ordinibus eminenter, vnde superior ordo nomine inferioris nominari potest: & ideo dico, quòd angelus ille non dicitur Cherub, quia de ordine Cherubin fuerit, sed magis de ordine Seraphin. Dicitur autem Cherub, ad exprimendum qualitatem culpæ, quia enim per elationis vitium cecidit, ideo a scientia nominatur, quam nomen Cherub designat, de qua dicit Apostolus 1. Corin. 8. Scientia inflat &c.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd secundum quosdam, Damasce. loquitur recitando opinionem quorundam, & non veritatem asserendo. Vel dicendum, quòd quamuis inferiorum ordinum sit præferri terrestribus, secundum hoc, quòd operationes immediate exequuntur, tamen etiam illi qui sunt superiores terrestribus, præsunt in hoc, quòd inferiores illuminant, & eorum actus dirigunt.

¶ Ad tertium

A ¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina ordinatio de nulla creatura ſruſtrari poteſt, quia etiam ſi deficiat ab vno ordine, relabitur in alium ordinem, vt in 1. lib. dictum eſt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd engeli non agunt ſecundum neceſſitatem naturæ, & ideo ille in quo eſt minor diſpoſitio ad peccatum, pôt plus peccare: & ideo peccatum etiam primi angeli ceteris grauius fuit, inquantũ in eo minus fuit flexibilitas ad peccendum.

aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitię in cęleſtibus. Quia dæmones qui ſunt ſpirituales, & nequam, in hoc turbulento aere, nobis propinquo, quod cælum appellatur habitant. Vnde & B diabolus aeris princeps dicit̃.

ARTIC. II.

† Ioſ. 14.c. b *Vtrum peccatum primi angeli fuerit occaſio peccãdi alijs.*

Quòd non eſt conceſſum eis habitare in cælo uel in terra.

c

NOn enim eſt eis conceſſum habitare in cælo, qnia clarus locus eſt & amenus. Nec in terra nobiſcũ, ne homines nimis infeſtarent, ſed iuxta apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam. In aere iſto caliginoſo, q eis quaſi carcer vſque ad tempus iudicii deputatus eſt. Tũc autem detrudentur in baratrũ inferni, ſecundum illud. Ite maledicti in igne æternum q præparat° ẽ diabolo & angelis ei°.

1.q. 63. 8. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ primi angeli nõ fuerit occaſio peccandi alijs: illud enim qđ eſt deformatum nõ pôt occaſionaliter

† 2.Pet.2. mouere ad ſuam imitationem: ſed ſtatim vt angelus peccauit deformatus eſt. ergo non mouit alios ad ſuam imitationem.

¶ 2 Præt. Non videtur, ꝙ aliis occaſionem peccandi daret, niſi trahendo eos ad conſenſum ſui deſiderij, quod fuit, vt ceteris creaturis, ſicut Deus præferretur: ſed in hoc alij non videntur conſenſiſſe, quia vt ſancti dicunt, per ſuperbiam peccauerunt: dignius enim eſt ſuperiori ſubeſſe, ideſt Deo quàm inferioribus, ideſt angelis, & illud quod eſt dignius ſecundum æſtimationem, ad minus eſt magis a ſuperbiẽte deſideratum. ergo videtur, quòd ſupremus alijs non perſuaſerit caſum.

¶ 3 Præt. Inter alias cauſas vna aſſignatur reparationis hominis, quia per alium cecidit, vt ſic congrue per alium reſurgeret: ſed inferiorum angelorum caſus non eſt reparabilis. ergo videtur quòd nõ ad ſuggeſtionem ſuperioris angeli ceciderũt.

¶ 4 Præt. Sicut mali per auerſionem ceciderunt, ita & boni ꝑ conuerſionem confirmati ſunt: ſed non ponitur in bonis angelis vnus cauſa conuerſionis alterius. ergo videtur, ꝙ nec ponendum ſit in malis vnum eſſe cauſam ruinę alterius.

SED CONTRA. Apoc. 12. dicitur, quòd draco de cælo cadens, ſecum traxit tertiam partem ſtellarum: ſed trahere pertinet ad cauſam aliquo modo mouentẽ. ergo videtur ꝙ primus angelus alios ad peccandum commouerit.

¶ Præt. Iob. 41. dicitur de diabolo in figura Leuiathan, ꝙ ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, ſed ſecundum Philoſophũ

Tex.co.16. in 5. Meta Rex dicitur primus inquantum mouet per ſuam voluntatem & imperium, ſibi ſubiectos. ergo videtur quòd primus angelus alios ad peccandum traxerit.

RESPONDEO, Dicendum, quòd circa hoc, eſt multiplex opinio, quidam enim dicunt, quòd inter peccatum primi angeli & aliorum non attenditur aliquis ordo, niſi ſecundum quãtitatem culpæ, quia peccatũ primi angeli ceteris grauius fuit. Sed illud non videtur conueniens propter hoc, quòd ex modo loquendi, in ſcriptura deſignatur aliqua cauſalitas primi angeli ad peccatum aliorum. Et ideo alij dicũt, ꝙ præceſſit tam grauitate quàm cauſalitate, & etiam temporis duratione. Sed hoc

Li.2.c.4. videtur inconueniens, quia ſecundum Dama. quod eſt in hominibus mors, hoc eſt in angelis caſus, vnde ſicut morientes in peccatis, ſtatim damnationi ſubijciuntur, ita etiam angelus peccans, ſtatim ſuam damnationem accepit, & a bonorum conſortio eiectus eſt. vnde alios non potuiſſet ad peccandum trahere.

¶ Et ideo dicendum, quòd peccatum primi angeli aliorum peccata præceſſit, non tantum quantitate culpæ, ſed etiam cauſalitate, non tamen duratione: quod quomodo contingat ſic poteſt videri. Ipſe primus angelus, vt dictum eſt prius, voluit hoc conſequi, vt ſicut natura alios præcellebat, ita eis quodammodo cauſa fuiſſet vltimam perfectionem conſequendi, & quia ipſe motus deſiderij indiuiſibilis fuit, & non continuus, ideo principium eius non præceſſit terminum ipſius, & ideo motus alicuius cauſatus ab ipſo, qui incœpit in termino eius, ſimul omnino fuit cum ipſo ſecundum ꝙ hoc, qđ deſiderauit,

A attẽtauit, vt ad actũ perduceret, alijs ſuũ deſideriũ exponẽdo, & ſimul cum hoc fuit aliorum viſio & peruerſus deſiderij conſenſus. Et ſimile contingit in omnibus operationibus inſtantaneis, quarum vna eſt cauſa alterius, ꝙ ſunt ſimul tẽpore, ſicut illuminatio aeris, & d viſio coloris, & diſcretio rei viſę, & quãtũ ad ſenſibilia ꝑ accñs. D.745.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ deformitas cõſecuta eſt in primo angelo ea actu ſuo, ſimul cũ actu aliorum: viſio autem inferiorũ angelorum non ferebatur in angelum primum, ſecundum ꝙ ex actu i pſo relinquebat̃ deformitas: ſed ſecundum ꝙ ex ipſo actus ꝓcedebat, quæ enim coniũcta ſunt tẽpore, ꝑ actũ animæ ſeparantur, & præcipue quando vnũ naturaliter ꝓcedit alterum. Mat.25.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd inferiores angeli, etiam per ſuperbiam peccauerunt, & tamen ſuperiori ſubeſſe voluerunt, vnde aliquid appetebant ſibi ipſis ex quo ſuperbiebant, vt ſcilicet ipſimet ſecundum poſſibilitatem naturalium ſuorum, gloriam acquirerent, tamen ſub Deo, & non ſub ſuperioribus angelis, & quòd eam in alios angelos inferiores transfunderent, & aliquid appetebant ipſi ſuperiori, in quo ſibi conſentiebant, vt ſcilicet dictam dignitatem aſſequeretur, quia eadem ratio erat de vno & de omnibus. Et eſt ſimile de illis, qui pari ratione ſe habent ad aliquid acquirendum, & ideo omnes in vnum conſpirantes, quilibet ſibi & alijs deſiderat.

Quòd dæmones alij, alijs præſunt, & habent etiam alias prælationes.

d

ET ſicut inter bonos angelos alij alijs pręſunt, ita & inter malos alii aliis ꝓlati ſunt, & alij aliis ſubiecti. Quandiu n. durat mundus, angeli angelis, & homines hominibus & dæmones dæmonibus præſunt: ſed in futuro om-

B

C

¶ Ad tertium dicendum, quòd iſta non eſt propria cauſa, quare peccatum angeli fuit irremiſſibile, ſed eſt aliqua congruitas vt peccatum hominis magis remedietur. Et præterea non eſt ſimile, quia homo peccauit per alium tẽtantem, ſed inferiores angeli per alium occaſionem præſtantem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd conuerſio efficaciam habuit per gratiam, quæ non eſt ea aliqua creatura, ſed in coerſionem ſufficienter virtus creaturæ poteſt.

D ¶ Præt. Non eſt e veritate remotum, quin auerſio vnius angeli eſſet occaſio & exemplum conuerſionis aliorum, immo videtur ex hoc quod dicitur Apoc. 12. Michael & angeli ei° &c.

ARTICVLVS III.

e *Vtrũ angelis poſt caſum conuenienter aſſignetur locus.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter aſſignetur locus ipſis angelis malis poſt caſum. 1.q.64.4. Illi enim qui ex loco nullam impręſſionem recipit, æqualiter conuenit omnis locus: ſed dæmones cum ſint incorporeæ ſubſtantiæ, non recipiunt aliquas impreſſiones locales & corporales, quia nec illuminantur lumine corporali nec infrigidantur.

E ergo videtur ꝙ nihil ſit dictu, quòd eis vnus locus magis quam alius debeatur.

¶ 2 Præt. Peccantibus non debetur niſi locus carceralis & pœnalis, & ſecundum Philoſophum in 2. Cæ. & mun. Pithagoras locum ignis dixit eſſe carcerem. ergo videtur, quòd ibi deberent eſſe poſt peccatum, & non in aere. Tex.co.73.

¶ 3 Pręt. Locus debet eſſe proportionatus locato: ſed dæmones per peccatum ſunt obtenebrati. ergo videtur quòd debeatur eis locus circa terram, quæ eſt corpus opacum.

¶ 4 Præt. Cum dæmonibus debeatur perpetua pœna, non debet eis concedi a Deo locus quem deſiderant, quia deſiderium completum mitigat pœnam: ſed dæmones libenter vellet hic eſſe nobiſcum, vnde leguntur frequenter petiiſſe, ne in infernum mittantur. ergo videtur ꝙ ſemper debeant in inferno eſſe.

¶ 5 Præt. Peccatum dæmonis eſt grauius quam peccatum hominis: ſed animæ damnatorum ſtatim ad inferna deſcendunt, nec hic nobiſcum remanere permittuntur. ergo videtur quòd nec dæmones.

¶ 6 Præt.

¶ 6 Præt. Vt dicitur Ia. 3. in quadam glo. dæmones quocunq; vadunt secum ignem inferni portant: sed ignis ille cum sit corporalis agit ex necessitate naturæ. ergo vr̄ q̄ ad nos nunquam accedant, quia omnia quæ circa nos sunt comburerentur.

¶ 7 Præt. Quorum est vnum pondus in corporibus, est vnus locus, sicut omniū grauium centrum in qd̄ tendunt suo motu,
1. ad cor. 15. Cap. 11. Decimi c. 4.
sed secundum Aug. idem est amor in spiritibus, quod pōdus in corporibus. cum ergo omnes dæmones per affectū vnius vitij peccauerint. videtur quòd vnus locus tantum eis debeatur.

SED CONTRA, est quod in litera dicitur.

RESPONDEO. Dicendum, q̄ angelo secundum suam essentiam locus non debetur, vt in primo li. dictū est. dist. 37. Sed solum quantum ad operationē, vel per modum congruentiæ, sicut in opere contemplationis, vel per modum necessitatis, sicut in his q̄ circa nos operātur: operatio autē angeli s̄m naturam suam, cum sit intellectualis substantia est contemplari, vñ omnes in loco contemplationi cōgruēti, scilicet in cęlo empyreo creati sunt, operatio autem gloriæ non differt ab operatione naturæ eorum, nisi sicut p̄fectum ab imperfecto. Et ideo idem locus debetur angelis conditis & gloriosis, sed quantum ad statum culpæ, vel miseriæ potest eorum operatio tripliciter attendi, aut secundum lucem naturæ, quæ in eis remansit, quāmuis obtenebrata p̄ peccatū, vel quātū ad culpæ tenebras, & sic debetur eis locus tenebrosus & pœnalis, vel quantum ad ordinem diuinæ sapientiæ, quo ex eorum malitijs bonum elicitur, causa scilicet, nostri exercitij, & quantum ad hæc tria competit eis aer, præcipue quantum ad mediam sui partem, quia inquantum est diaphanus per naturam lucis consonat eorum naturæ perfectæ, quantum autem ad turbulentiam competit eis, vt pœnalis contra culpam, inquantum verò propinquus nobis competit ad exercitium. Sed inferni locus competit eis cōtra culpam, inquātum est horridus & tenebrosus, nostra autem habitatio competit eis propter nostrum exercitium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes, sed quasi circa locum operantes aliquid, propter quod locus conuenit.

¶ Ad secundum dicendum, quod inter alia corpora generabilia & corruptibilia ignis est subtilissimus & plus habet de luce, vnde angelis obtenebratis non competit, vnde magis De͑ & boni angeli secundum metaphoras ab igne sumptas describuntur, vt dicit Diony. in de cæle. hierar. Pythagoras autem
D. 735.
loquitur de igne, quem in medio vniuersi ponebat vt ibidē dicitur, hunc nos dicimus esse ignem inferni, qui est horridus & tenebrosus & locus pœnalis dæmonum.

¶ Ad tertium dicendum, quod pars aeris iuxta terram est lucidior & calidior ea, quæ est in media regione aeris, quia ex re-
F flexione radiorum solis multiplicatur splēdor & calor in aere, qui est iuxta terram, vnde vapores resoluti ex aqua & terra eleuantur, & vbi inueniunt minor calor propter distantiam a loco reflexionis, vapor ille diminuitur natura suæ, vnde infrigidatur & condensatur, sicut aqua calefacta separata a calefaciente, & p̄p hoc locus ille est frigidus & tenebrosus & exinde descendunt pluuiæ & grandines & venti & huiusmodi. Et ideo ratio supponebat falsum.

¶ Ad quartum dicendum, quod ex hoc, quòd circa nos sunt, Osee 13. c. nullo modo eorum pœna minuitur. nisi q̄ sibi pœnale æstimant non posse nobis nocere, sicut qui in inferno sunt.

¶ Ad quintum dicēdum, q̄ error græcorum est ponentium nullam animam ante diem iudicii neq; in infernum neque in cælum ire, & est deriuatus a fabulis Pythagoricis & poetarum, qui ponebāt animas occisorū circuire sepulchrū vsq; Apoc. 20. c ad vindictam mortis, & iterum non redire ad comparem stellam ante cōpletū periodū vitę q̄ ante Mat. 24. c. terminū sit natura, morte finita est.

¶ Sed quòd statim animæ damnatorū ad inferna descēdat, probatur in litera ex iustis, qui illuc descēdebant. & Iob. Ducunt in bonis &c. Lucæ 15. Mortuus est diues &c.

¶ Et similiter q̄ sancti statim in cælos ascendant, probat, ex hoc quod habetur 2. Cori. 5. Scio enim quod si terrestris &c. Et tn̄ vtriq; circa nos aliqñ apparent ad vtilitatem nostram, sicut angeli beati huc ad nos accedunt. nec est simile de animabus damnatorum & dæmonibus, quia dæmones secundum gradum naturæ suæ constituti erant supra nos, vt ex eis aliqua vtilitas nobis proueniret, uel hoc omnino per eorum peccatum deperire debuit, vnde dati sunt nobis in exercitium, quod animabus non competit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quidam dicunt pœnam sensibilem ipsorum dæmonum dilatam esse vsque ad diem iudicij, sed
K hoc vr̄ esse & contra sanctorū authoritates & contra rōnem diuinæ iustitiæ, quæ statim animas damnatorum pœnæ infernalis ignis adiudicat, quarum tamen peccatum, non est maius peccato dæmonum.

¶ Et ideo alij dicunt, quòd in igne infernali semper ardent, quem etiam semper secum deferunt, non tamen ignis ille alia corpora comburit, quia agit vt instrumentum diuinæ iustitiæ, in illa tantum quæ ad talem pœnam addicta sunt. Sed cū sint incorporei, nō videtur probabile, quòd ignem corporalem secum deportent. Vnde dicendum, quòd semper igne infernali ardent, non tamen eis semper præsente secundum locum, quia non agit corporali modo calefaciendo & desiccando, sed modo d spirituali, vnde nō requiritur determinata distantia D. 182. sicut in actione corporali.

¶ Ad septimum dicendum, q̄ tria dicta loca debentur cuilibet dæmoni, secundum diuersas conditiones, vt dictum est.

---

nis euacuabitur prælatio, vt docet Apostolus. Habent quoque secūdm modū sciētię maioris, vel minoris prelationes, alias maiores vel minores. Quidam enī vni prouintiæ, alii vni homini, alii etiā vni vitio præsunt. Vñ dicitur, spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ & huiusmodi, quia
G de illo vitio maxime potest homines tentare a quo denominatur. Inde est etiam, quòd nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet māmona, est enim nomen dæmonis mammona, quo nomine vocantur diuitiæ secūdum syram linguam. Hoc autem non ideo est q̄ diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit, sed q̄a eis vtitur ad hominum tentationē & deceptionem.

An omnes dæmones sint in hoc aere caliginoso, an aliqui sint in inferno.

SOlet autem quęri, vtrū omnes in isto aere caliginoso sint, an iam aliqui sint in inferno. Quòd in infernum quotidie descendant aliqui dæmonum verisimile est, quia animas illuc cruciādas deducunt. Et quòd illic aliqui semper sint alternatis forte vicibus, non procul est a vero, qui illic animas detinēt atque cruciant. Quòd autem malorū animę illuc descendant, atque ibi puniantur, ex eo constat q̄ Christus ad inferos descēdit, vt iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti, & sicut tradit authoritas, cū iustos eduxit, iniquos ibi reliqt. Momordit enim infernum, nō absorbuit.

Quidam putant luciferum in inferno religatum ex quo tentauit Christum, & victus est, quem primum hominem tentasse & vicisse dicunt.

DE lucifero autem, quidam opinantur quòd ibi religatus sit, & ad nos tentandos non habeat nūc accessum, quia in Apocalypsi
H legitur. Cum cōsumati fuerint mille anni soluetur sathanas de carcere suo, & exiet & seducet gentes, quod erit nouissimo tempore antechristi, quando erit tanta tribulatio, vt etiam si fieri potest moueātur electi. Quem ibi religatum dicūt, ab eo tempore quo tentauit Christum in deserto, vel in passione, & victus est ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse & vicisse, & secundo Deū,
I sed ab eo victum esse, & ideo in inferno religatum. Alij autem putāt, ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine, illic fuisse demersum.

ARTICVLVS IIII.

d *Vtrum in dæmonibus sit ordo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus non sit ordo. dicitur enim Iob. 10. quòd In terra miseriæ & tenebrarum nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat, illius autem terræ dæmones sunt incolę. ergo in eis non est aliqs ordo.

¶ 2 Præt. In qbuscunque est ordo prelationis est aliqua cõcordia pacis: sed dæmones videtur esse discordes, quia vt dicitur prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. ergo &c.

¶ 3 Præt. Ordo prelationis cuiuslibet, est secundum aliquã regulam iuris: sed voluntas dæmonum nullo iure dirigi potest. ergo non potest in eis esse ordo prælationis.

Quòd lucifer modo non habet potestatem, quam habebit tempore antichristi.

SEd siue in infernum dimersus sit, siue nõ, credibile est non eum habere facultatem accedendi ad nos, quam habebit in tempore antichristi, in quo fraudulenter ac violenter operabitur. Et ideo forte dicitur tunc soluendus, quia tũc dabitur ei a Deo potestas tentãdi homines, quam modo non habet.

B

¶ 4 Præt. Superiores dæmones grauius peccauerunt secundũ quod naturalia meliora acceperant per quæ stare possent: sed illi qui magis peccauerunt grauius debent puniri. ergo non videtur probabile quòd prælationem super alios acceperint.

C ¶ 5 Præt. Inter homines damnatos non ponitur aliquis ordo prælationis: sed hominum damnatorum & dæmonum est vna damnatio. ergo videtur ꝙ nec in dæmonibus sit aliquis ordo.

SED CONTRA Est quòd dicitur Iob. 15. de squamis Leuiathan per quam membra diaboli significantur, ꝙ vna vni adhæret &c. ergo videtur quòd sit inter eos aliqua concordia & ordo prælationis.

RESPONDEO, Dicendum, quòd ordinem prælationis in dæmonibus esse congruit eorum naturæ, diuinæ sapientiæ, & propriæ nequitię. Ex natura enim quidam alijs superiores fuerunt, & quia peccatum naturam non tollit, consequitur etiam post peccatũ, vt quidam alijs superiores remaneant. Ad sapientiam etiam diuinam pertinet, vt quæ a Deo sunt, ordinata sint ab eo a quo omnis potestas est, vt dicitur Rom. 13. Et ideo potestas dæmonum ad exercendum homines & puniendos dãnatos, a Deo est, & ideo ordinata per gradus prælationis debet esse. Similiter ex nequitia sua humano generi aduersantur,

D amicos autem esse eos qui vnius inimici sunt, consequitur: & ideo vt magis hominibus noceant quasi adinuicem confoederãtur, vt concorditer & ordinate impugnent.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ibi omnino remouebitur ordo in finem beatitudinis a quo irrecuperabiliter ceciderunt, erit tamen in eis ordo potestatis, quæ magis a Deo q̃ ab ipsis est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum in ipsis esset, dęmones nunquam concordiam haberent, sed ad aliquid vnum efficiendum concordant, non enim est probabile quòd beneuolẽtiam aliquam ad inuicem habeant, sed solum concordiam ad actum aliquem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in quolibet malo oportet aliquid boni remanere, cum non totum per malum corrumpatur, ita etiam in actibus iniustitiæ potest aliquis ordo iustitiæ remanere, sicut patet in latronibus qui alios iniuste spoliantes, inter se aliquam formam iustitiæ habent dum sibi inuicem fidem seruant, & ita in dæmonibus esse potest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per potestatem habitã in nullo eorum poena mitigatur, quin potius quanto sunt superiores officio, tanto etiam grauiori subiecti tormẽto. vnde dicitur Sapientiæ 6. Potentes potenter tormenta &c. nec potestas eis datur in præmium, sed in diuinæ sapientiæ obsequium.

¶ Ad quintum dicendum, quòd homines non sunt sibi inuicem præeminentes secundum ordinem naturæ, & etiam non ordinantur damnati in exercitium aliorum, vel in punitionem, & ita nõ est similis ratio de dæmonibus & hominibus.

ARTICVLVS V.

A

e *Vtrũ dæmones q̃ vincũtur a sanctis detrudãtur in ĩfernũ.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd dęmones qui a sanctis vincuntur, nõ retrudantur in infernum. Infligere enim poenam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandũ: sed hoc nũ pertinet ad Dei misericordiã. ergo &c.

¶ 2 Præt. Christus efficacius vicit suum tentatorem q̃ alij sancti: sed lucifer q Christum tentauit non est omnino a tẽtationis officio seclusus, quia tempore antichristi grauissime homines tentabit. ergo multo minus alij.

¶ 3 Præt. Quanto pauciores sunt tentatores tãto leuior est tentatio. cum ergo continue a sanctis aliqui dæmones vincantur, si a tentatione qui vincuntur cessarent, in fine mundi leuissima esset tentatio, quod falsum est. ergo & primum.

Quòd dæmones semel uicti a sanctis, non accedunt amplius ad alios.

e

ALiis quoque qui a sanctis iustæ & pudice viuentibus vincuntur, ptãs alios tentandi vr̃ adimi. Vnde Origenes. Puto inquit sane, quòd sancti repugnantes aduersus istos incentores & vincẽtes minuant exercitum dæmonum, vel quòd quàm plurimos eorum interimant; ne vltra fas sit illi spiritui qui ab aliquo sancto caste & pudice viuente victus sit, impugnare iterũ alium hominem. Hoc autem quidã

B Origen. to. 1. super 12. cap. Iosuæ.

C ¶ 4 Præt. Dæmones sunt ordinati a Deo ad nostrum exercitiũ. si ergo omnino a tentationis exercitio cessarent omnino ad nihil ordinati essent, quod non competit diuinæ sapientiæ, q nihil inordinatum reliquit. ergo &c.

SED CONTRA. Pugnantibus debet institui æqualis cõditio a iusto iudice: sed dęmones nos vincentes nostrum exercitium minuunt. ergo videtur ꝙ similiter sit econuerso.

¶ 2 Præt. Hoc potest probari ea iustitia humana, quæ pugilẽ victum ad pugnam vlterius non admittit.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ omnes concedunt dæmonem victum aliquo modo a tentatione cessare: sed circa hoc. s. qualiter cesset, sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ hoc modo repellitur, quòd nec ipsum nec alium tentare possit, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam vero dicunt, quòd potest tentare de alio peccato non autem de eodem, nec ipsum vincentem nec alios, & hę duę ponuntur in litera. Alij vero dicunt, ꝙ ex quo aliquis perfecte de vno vitio dæmonem tentantem vincit, nec potest de eodem vitio ab eo tentari, sed

D de alio potest: alios autem tentare potest, & de eodem vitio & de alio. hæc autem opinio habet causam magis manifestam, quia iste dr̃ pfecte diabolũ vincere de aliquo vitio in quo omnino vincuntur passiones ad vitium illud inclinantes, sicut est in illis in quibus acquiritur habitus virtutis consuetudinabilis, & tunc non remanet magna pronitas ad peccatum illud, & ideo a diabolo non tentatur de hoc peccato, qui vires eius cognoscit. aliarum autem opinionum ratio potest esse, quia cum charitas bona opera communia faciat in tota ecclesia, ex victoria vnius omnes aliquod commodum reportant, dum eorum hostes vincuntur. Quid tamen horum verius sit ignotum est, quia nec ratione nec authoritate, multum confirmari potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dæmonum voluntas semper manet in eadem obstinatione ad nocendum hominibus, & ideo magis prodest quòd remoueantur a pugna, q per hoc potestas impugnandi compescitur, quorum iniqua voluntas non minuitur nec augetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illi qui etiam ponunt dæmones ab omni tentatione cessare, intelliguntur ad tempus determinatum, post quod iterum ad pugnam redeunt. Et per hoc patet responsio ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum eorum semper est ordinatum per poenam quam & ipsi semper sustinent, & in inferno damnatis infligunt.

EXPOSITIO TEXTVS.

i

DRACO de cælo cadens &c. per draconem intelligitur ipse lucifer, per caudam suasio, qua alijs suum defectum expressit, per stellas angeli naturali luce fulgentes, quarum tertia pars cecidisse dicitur non quantum ad numerum, sed quantum ad qualitatem, quia qui remanserunt sunt Deo adherentes assistendo & ministrando,

& alij

& alij per auersionem ceciderunt. {Aduersus principes & potestates &c.} Sciendum quòd quamuis probabile sit aliquos cecidisse de singulis ordinibus, non tamen dæmones nominantur ab illis ordinibus, quorum nomina sumuntur ex donis gratiæ gratum facientis, sicut serephim nominantur ab incendio charitatis, & troni, ab inhabitatione diuina, sed ab alijs quorũ nomina sumũtur ex gratijs gratis datis quæ ad sciẽtiã & potentiam pertinẽt. {At quandiu durat mundus &c.} Contra. semper remanebunt in diuerso gradu naturæ & pœnę. ergo semper remanebit ordo. Et dicendum, quòd dicitur cessare prælatio bonorum & malorum spirituũ quãtum ad actus quos circa nos exercẽt, vel custodiendo, vel tentando. F

Dist. 5. lib. huius.

putant intelligendum tantum de illo vitio in quo superat' est, vt si de superbia aliquem virũ sanctum tentat & vincitur, vlterius non liceat ei illum vel aliũ de superbia tentare.

DISTINCTIO VII.

A

Quòd boni angeli sint a Deo confirmati per gratiam vt peccare non possint, & mali ita obdurati in malo, vt bene uiuere nequeant.

SVpra dictum est, quòd angeli qui pstiterunt, per gratiam Dei confirmati sunt, & qui ceciderunt a gratia Dei deserti sunt, & boni quidem intantum confirmati sunt per gratiã, ut quòd peccare nequeunt. *b* Mali vero p malitiã adeo sunt obstinati, quòd bonam volũtatem habere siue bene velle non valent, & si bo-

G num sit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri, nec tamen bona volun tate illud volũt, nec bene illud volunt.

DISTINCTIO VII.

DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATIS his, quæ pertinent ad naturæ conditionem quantum ad bonos & malos angelos communiter. ¶ Hic consequenter tractat ea, quæ pertinent ad eorum potestatem & virtutem. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat eorum potestatem respectu operationum quas in seipsis habent. In secunda, respectu illarum operationum quas in alia exercent. ibi {Quorum scientia atque virtute &c.} ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit eorum virtutem respectu operationum voluntatis vel lib. arb. In secunda, respectu operationis intellectus. ibi {Et licet mali angeli ita per malitiam &c.} ¶ Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo, inducit quandam quæstionem quam primo mouet. ibi {Sed est nihil boni &c.} Secundo determinat eam. ibi {Ad quod dicimus &c.} ¶ Circa quod, primo confirmat illud verum quod in obiectionem supponebatur, scilicet quòd boni angeli & mali habent liberum arbitrium. Secundo, respondet ad obiectionẽ. ibi {Quod ergo Hiero. ait &c.} {Quorum scientia &c.} Hic ostendit eorum virtutem in operationibus quas in subiectam materiam exercent. ¶ Et circa hoc tria facit. Primo enim, ostẽdit huius virtutis principium collatiuum & finem. Secundo, ostendit operandi modum. ibi {Nec putandum est de illis trasgressoribus &c.} Tertio, ostendit impedimentum iterandi sue virtute. ibi {Illud quoque sciendum &c.} ¶ Circa secundum tria facit. Primo, excludit duplicem modum talium. Secundo, ostendit modum verum. ibi {Omnium quippe eorum &c.} Tertio, proponit exemplum primo in corporalibus actionibus. ibi {Sicut ergo nec parentes &c.} Secundo, in spiritualibus. ibi {Sicut ergo mentem nostram.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De statu liberi arbitrij in bonis & in malis angelis.
Secunda. De cognitione malorum.
Tertia. De virtute eorum.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. De confirmatione bonorum angelorum.
Secundo. De obstinatione malorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli boni possint peccare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod angeli possint peccare, quia secundum Philosophum, potestates rõnales sunt ad opposita: sed lib. arb. quod in angelis bonis manet, est rationalis potestas, quia est facultas rationis & voluntatis secundum Aug. ergo videtur quod si possunt bene velle, quòd etiã possint peccare. 9. Met. t. 10.

Aug. t. cæli & Mat. t. 11.

¶ 2 Præt. Sicut corruptibile nunquam mutatur, vt fiat æternum, vt dicit Philosophus in 1. cæli & mundi, ita videtur quòd mobile nunquam fiat immobile: sed liberum arbitrium angeli fuit in statu creationis mobile in peccatũ. ergo nunquam secundum est immobile.

¶ 3 Præt. Quanto aliqua virtus magis est determinata ad vnũ, minus est libera, sicut patet in virtutibus naturalibus quę per necessitatem agunt: sed arbitrium angeli est liberius post con-

H firmationem quam ante, vt in litera dicitur. ergo videtur quod non sit determinatum tantum ad bonum, sed possit etiam in peccatum.

¶ 4 Præt. Nulla ratio laudabilitatis subtrahenda est a bonis angelis: sed hæc est ratio laudis in hominibus, quòd non peccent cum peccare possint. Eccle. 31. Qui potuit transgredi & non est transgressus, in laudem boni viri dicitur. ergo videtur quod hoc etiam in angelis sit.

SED CONTRA. Immobilitas est de ratione felicitatis, vt dicit Philosophus in 1. ethi. Non enim æstimandum est felicem esse Cameleuntha, sed si peccarent, mouerentur a statu beatitudinis. ergo beati angeli peccare non possunt. 1. Ethi. 10

¶ 2 Præt. Motus non est in termino, sed in via ad terminum: angeli autem non sunt viatores. ergo moueri in peccatum non possunt.

RESPONDEO, Dicendum, quòd sicut Deus per naturã

I suam habet quòd peccare non possit, ita & hoc angelus habet p gratiam confirmationis, quod sic patet. Principium mutationis & causa est rei possibilitas, nec defectus esse potest nisi p potentiam incompletam. Illud ergo, cui nihil admiscetur de potentia secundum naturam suam, nec mutari nec deficere potest, illud autem cui admiscetur potentia, quæ tamen tota per actum completur, potest quidem quantum in se est deficere & mutari secundum quòd esse & completionem suam nõ nisi ab alio habet, sed ratione perfectæ receptionis, quæ nihil potentiæ imperfectum relinquit, habet immobilitatem & indeficientiam. huiusmodi autem exemplum sumi potest in naturalibus & intellectualibus. Inuenitur autem in naturalibus quorundam potẽtia naturalis, omnino completa & per suum esse & p suam formam. & ideo esse indeficiens habent, sicut patet in angelis & in corporibus cęlestibus, quorum potentia non est susceptiua alicuius alterius esse vel formæ. vnde elongata sunt a

K priuatione, & per cõsequens a corruptione. Sed materia aquę non tota completur per formam equę hoc modo, vt reducatur in omnem perfectionem possibilem per eam. vnde simul cum forma aquæ manet priuatio formæ aeris. & ideo hæc corruptibilia sunt. Et similiter patet in intellectualibus, quia principium immediatum naturaliter cognitum determinat potestatem totam rationis. Ante enim quam ad ipsum deueniatur per inquisitionem resoluentem, ita adhęretur vni parti, vt relinquatur quædam pronitas ad partem aliam per modum dubitationis, sed quando resoluendo peruenitur ad primum principium per se notũ, firmatur ad vnum cum impossibilitate alterius. Similiter est de voluntate angeli beati ad quem ita se habet lumen gratiæ vel glorię & virtus, sicut forma vel actus in naturalibus & finis vltimus, sicut principium primum in speculatiuis, quia secundum Philosophum 6. & 7. Ethi. & 2. Physi. Finis in volũtarijs operationibus est sicut principium in speculatiuis. vnde cum per lumen gloriæ perfectæ, vltimo fini coniungantur per fruitionem plenam, eius bonitate 6. Ethi. c. 2. & 7. Ethi. c. 8. & 2. Phy. tex. 91.

re effecti toti in contrarium deflecti non possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ rationalis potestas dicitur esse oppositorum, quæ sub electiune cadunt, quorum ꝓprium ast libe arbi. electio autem non est de fine, sed de his q̃ sunt ad finem, & hæc non eliguntur nisi secundum regulam finis, quæ est in extimatione, & ideo de fine non potest volūtas contrarie se habere. voluntas enim non potest esse d de miseria, neque de malo inquātum huiusmodi, sed semper est de bono & de beatitudine, ad quā tamen consequendā possunt homines diuersas vias eligere. ſ. secundum ꝙ in illis melius estimant se posse felicitatem cōsequi. vnde potest esse error in electione eorum quæ sunt ad finem ipsum, & ideo apud illos quorum est indeficienter recta extimatio finis, sicut apud angelos qui ipso fine perficiuntur, impossibile est esse voluntates alicuius eorum, quæ a fine deordinantur, cuiusmodi est voluntas peccati. Sed tamen possunt velle hoc, vel illud, quorum neutrū n fine deordinat, & sic saluatur proprietas rationalis potestatis, inquantum possunt hoc facere vel non facere, quàmuis non possint in hæc opposita bonum & malum.

D. 897.

† Luc. 15. c. in tom. 3. ad Damasum Papam in fi. trac. de filio ꝓdigo.

Quòd utrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad utrumque flecti possunt.

Sed cum nec boni peccare possint, nec mali bene velle, vel bñ operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium, quia in vtramque partem flecti non possunt, cum liberum arbitriū ad vtrumque se habeat. Vnde Hiero. in trac. de prodigo filio dicit. Solus Deus est, in quem peccatum cadere nō potest cetera cum sint liberi arbitrij, in vtrâque partem flecti possunt. Hic dicere videtur, quòd omnis creatura in libero arbitrio constituta, potest flecti ad bonum & ad malum. Quod si est, ergo & boni angeli & mali, ad vtrumque flecti possunt. ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni.

B Ad quod dicimus, qa boni tanta gratia confirmari sunt, vt nequeant fieri mali, & mali adeo in malitia obdurati sunt, vt non valeant fieri boni, & tamen vtrique habēt liberū arbitrium, quia & boni nō aliqua cogente necessitate, sed ꝓ-

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non est possibile, vt in eodem subiecto succedant sibi corruptibilitas & incorruptibilitas, vel mobilitas & immobilitas, ita quòd vtrumque reducatur in eius principia naturalia. Et sic etiā dicimus, ꝙ lib. arb. angeli, quod per naturam mobile erat, non est factum per naturam immobile, sed per gloriam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ potestas angeli numquam determinatur ad vnum, nisi in actibus coniungentibus fini, quin possit hoc facere vel non facere, aut hoc vel illud facere, non tñ pōt ꝓp hoc peccare, quia secundū Ansel. in Proslogion, posse peccare non est lib. arb. nec pars libertatis, quia lib. arb. est libertas eligendi hoc vel illud, eorum quæ in finem ducunt.

Ansel. in ꝓsologion c. 7. de gratia & lib. arbit. circa princ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ laudabilitas non dependet essentialiter a potestate peccandi, sed a voluntate adherēte bono, alias virtuosus in quo est minor mobilitas ad peccandum, esset minus laudabilis in actu suo, quàm carens virtute & bonum operans, sed potestas peccandi est signum laudabilitatis respectu laudnotium, inquantum ostendit non coacte voluntatem bono adhęrentem.

ARTICVLVS II.

b Vtrum dæmones possint bonum facere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmones possint bonum facere, & non sint obstinati in malo. Natura enim intellectualis ordinata est ad beatitudinem, cuius facta est capax: sed in dæmonibus manet natura post peccatum. ergo non sunt adeo obstinati quin possint bonum velle & beatitudinem consequi.

Dio. 4. c. de di. no. circa medium.

¶ 2 Præt. Dion. dicit 4. cap. de di. no. ꝙ dæmones bonum appetunt, vt esse, viuere, & intelligere: sed bona appetendo habet quis bonam voluntatem. ergo videtur quòd dæmones bonam voluntatem habere possint.

¶ 3 Præt. Synderesis in dæmonibus non est extincta, aliàs vermen conscientiæ non haberent: sed actus synderesis est remurmurare malo, hoc autem bonum est. non ergo omnis eorum actus malus est.

¶ 4 Præt. Iac. 1. dicitur, ꝙ dæmones credunt & contremiscūt: sed vtrumque horum bonum est. ergo eorum aliquis bonus est actus.

¶ 5 Præt. Omni actu peccati aliquis in malitia crescit, & in merito maioris pœnæ. Si ergo dæmones omni actu suo peccant, videtur quòd pœna eorum in infinitum crescat, cum obstinatio reatum pœnæ non tollat. aliter enim ex sua malitia commodum reportarent, ergo pœna eorum in infinitum crescit, quod est inconueniens.

SED CONTRA. Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit. Dæ-

A mones nec mala voluntate carere possunt, nec pœna: sed ex mala voluntate numquam procedit nisi actus malus. ergo videtur, quòd omnis eorum actus malus sit.

¶ 2 Præt. Sicut angeli per conuersionē effecti sunt boni, ita dæmones per auersionē facti sunt mali. Sed angeli beati malū facere non pñt, vt prius dictum est. ergo nec dæmones bonum.

RESPONDEO, Dicendum, quòd in dæmone est natura bona a Deo creata, sed voluntas mala, cuius malitiæ ipsi sunt causa, & ideo omnis actus naturæ eorū bonus est, sed actus voluntatis eorum est malus. actū autem malum cōtingit esse dupliciter: aut quātum ad substantiam actus, sicut malus actus voluntatis est fornicari, vel mentiri; aut quantum ad modum agētis, sicut cum quis appetitu laudis dat elemosynas. Possunt ergo dæmones aliquem bonum actum ex genere facere, nullo tamē modo bona voluntate, cuius obstinationis ratio diuersimode assignatur. Quidam enim dicunt, ꝙ liberum arbitrium angeli medium est inter diuinum & humanum, in hoc quòd diuinum immobile est ante electionem & post: humanum vero mobile ante & post: angelicum vero mobile ante sed imobile post.

C Sed hæc ratio supponit illud, cuius causa quæritur, scilicet immobilitatem post angelorum electionem. Et præterea secundum hoc, non posset assignari ratio confirmationis & obstinationis hominum defunctorum.

¶ Alia ratio assignatur, quia cum angelus sit indiuisibilis, ad quodcunque se conuertit d totaliter conuertitur: sed hæc videtur insufficiens, quia quàmuis sit indiuisibilis in essentia, est tamen diuisibilis virtute, secundum ꝙ virtus eius ad multa se extendit, & hoc est secundum obiecta, & secundum ꝙ magis & minus alicui se applicāt, & hoc est secundum intensionem & remissionem actus. Vnde non oportet, ꝙ sua operatio procedat ab eo secundum totam suam virtutem, cum sit dñs sui actꝰ. D. 125.

¶ Alia ratio sumitur per hoc, ꝙ homo per alterum cecidit, vñ decuit ꝙ haberet reparatorem per quem resurgeret, angelus vero per seipsum; & ideo impossibile est eius ruinam reparari,

D quia per se non potuit resurgere, nec decuit alium reparatorē habere. Sed hoc etiam non videtur sufficiens, quia ꝑ se vel ꝑ alium cadere, sunt circunstantiæ peccati, q̃ in infinitum aggrauare non possunt, vt peccato recuperabilitas auferatur.

¶ Et pręterea, etiam si homo numquam reparatus esset, non tamen propter hoc obstinatus esset, vt patet in infidelibus, qui reparationis beneficium non consequuntur, quorum non omnes actus peccata sunt, vt infra dicetur dist. 31. Et ita etiam si casus dæmonis sit irreparabilis, non ex hoc sequitur obstinatio voluntatis in malo, qualis in ipso est.

¶ Alia ratio est, quia angelus peccauit contra deiformem intellectum: homo autem contra dictamen rationis, vt patet ex Dion. in 4. cap. de di. no. & ideo peccatum angeli fuit multo grauius & irrecuperabilius, quia ratio est intellectus quasi obumbratus, secundum ꝙ dicit Isaac in lib. de definitionibus, ꝙ

E ratio oritur in vmbra intelligentiæ, sed hoc etiam non videtur sufficiens, quia intellectus angelicus & ratio humana nō improportionabiliter distant, sicut recuperabile & irrecuperabile, cum vtrumque finitum sit.

¶ Alia ratio assignatur, quia natura hominis tota corrupta est per peccatum eius, in quo originaliter erat, non autem tota natura angelica. vnde magis indigebat reparatione humana natura quàm angelica. Sed hoc non videtur sufficiens, quia secundum hoc, si primo homine non peccante, aliqui de filijs eius peccassent, eorum peccatum irreparabile foret.

¶ Et præterea, in quolibet angelo est natura secundum speciem ab alio differens, & ideo eo peccante tota natura suæ speciei viciata est. Et ideo oportet aliter dicere, vt inueniatur eadem ratio obstinationis in hominibus damnatis, & in angelis peccantibus, quia secundum Dam. quod est in angelis casus, hoc est in hominibus mors. Dicendum est ergo, ꝙ sicut impossibile est a voluntate indeclinabiliter adhęrēte recto fini, procedere opus peccati, ita econtrario impossibile est, a voluntate adhęrente in

Dama. li. 2. c. 4. in calce.

conuertibiliter

conuertibiliter peruerso fini aliquod rectum opus prouenire.
peccatum autem voluntatis contingit dupliciter circa finem:
vel ex passione deducente rationem ab actuali consideratione
recti finis, & talis peccator pœnitens est passione cessante, vel
7.Ethi. c.8. ex malitia, quæ secundum Philosophum in 7. Ethic. est corru-
ptiua finis. Dicitur
D.834. n. ex malitia[d] pec-
care, q ex electione
praui finis peccat,
eo quòd qualis est
secundum habitum
talis finis videtur ei,
vt qui habet habitũ
luxuriæ delectatio-
nem veneream sibi
ponit finem, & cum
error circa finem in
operabilib⁹ sit sicut
error circa prima
principia in specula

pria ac spontanea voluntate, per gratiam quidem adiuti bonum eligunt & malum respuunt. Et mali quidem, similiter spontanea voluntate a gratia destituti, bonum vitant & malum sequuntur. Et mali habent liberum arbitrium, sed depressum atque corruptum, quòd surgere ad bonum non valent.

tiuis, circa quæ errantem non contingit ex alijs magis notis
7.Ethi. c.8. dirigi, oportet quòd sic peccans sit impœnitens, vt dicit Philo
sophus ibidem. ergo de peccato nullus potest pœnitere, nisi vel
ex passione cessante vel habitu remoto, quo malum finem eli-
gebat. Remoueri autem habitum non est possibile nisi in eo q
est in statu viæ & mutabilitatis. vnde quandocunque aliquis
deuenit ad terminum viæ, non potest deflecti ab eo fine cui
adhæsit, siue sit bonus siue malus. finis autem viæ hominis est
mors sua. finis autem angeli est terminus electionis suæ, qua bo
no adhæsit vel malo. Vnde sicut homines post mortem in bo-
no confirmantur vel in malo, ita & angeli post[d] conuersionẽ
D.443. vel auersionem. Datur autem homini longior via quàm ange
lo, quia erat magis a Deo distans, & oportebat quòd in eius co H
gnitionem inquirendo perueniret. angelus autem statim dei-
formi intellectu, sine inquisitione in diuina peruenire potuit.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in dæmonibus re-
manet naturalis potentia ad bonum, vt remota & indisposi-
ta, & per contrarium habitum deprauata, qua possent benefa-
cere si vellent, sed velle non possunt, quia habitus malitia ab
eius voluntate remoueri non potest, quia iã in statu viæ nõ est.
¶ Ad secundum dicendum, quòd cum in angelis natura sit bo
na, oportet quòd naturalis appetitus eorum bonus sit, qui tamẽ
per circunstantias deprauatur, quas apponit deliberatiua volũ
tas inquantum volunt esse & viuere sub tali deformitate pecca-
ti, sicut luxuriosos desiderat viuere in sua turpi delectatione.
¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum quosdam synderesis
in dæmonibus non remurmurat culpæ, sed pœnæ, & in hoc ma
gis peccant ordinationi diuinæ iustitiæ renitentes, sed hoc nõ
videtur verum, quia impossibile est, q aliquid nõ renitatur suo I
contrario. In synderesi autem sunt vniuersalia principia iuris
naturalis, vnde oportet q remurmuret omni ei, quod contra
ius naturale fit. Sed tamen istud murmur est actus naturæ. In
dæmonibus enim voluntas peruersa repugnat secundum quã
claudunt suas virtutes inspectiuas ab omni consideratione, vt
Diony.4.de diui.no. dicit Dion. in 4. cap. de diui. no.
¶ Ad quartum dicendum, q quàmuis isti actus in se boni sint,
non tamen bene fiunt, quia coacte & non ex electione bonum
quodcunque operantur.
¶ Ad quintum dicendum, q quidam dicunt, quòd eorum cul-
pa & pœna crescere potest vsque ad diem iudicij, sed hoc nõ vi
detur verum, quia cum non sint in statu viæ, sicut non in bonũ,
ita nec in peius mutari possunt. Vnde dicendum, quòd eorum
culpa vel superbia dicitur crescere, non quantum ad intensionẽ
malitiæ, sed quantum ad multiplicitatem actus: pœna etiam es-
D.447. sentialis non crescit, sed[d] accidentalis q est ex multitudine dã K
natorum, sicut est etiam de præmio bonorum angelorum.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de cognitione dæmonum, Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum dæmones vigeant acumine scientiæ.
Secundo. De diuinatione quæ per eos fit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a. Vtrum dæmones sint acutæ scientiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q dæmones
non sunt acuti scientie, sicut in litera dicitur. sicut
enim dicit Dion in 4. cap. de diui. no. Malum dæmo
Dio. 4. c. de di. no. nis est furor irrationalis, amens concupiscentia, &

F phantasia proterua. Hæc autem omnia hebetudinem cogni-
tionis important. ergo videtur quòd scientiæ acumine non
polleant.
¶ 2 Præt. Secũdũ Philosophos natura substãtiarũ intellectiuarũ
pficit intellectu & voluntate: sed sicut voluntas perficitur per
appetitum boni, ita
intellectus p cogni-
tionem veri. cum er
go voluntas eorum
non possit in bonũ,
videtur quòd nec in
tellectus in verum.
¶ 3 Præt. Reuelatio
† Ca. 1.53. superiorũ spirituũ
fit per illuminatio-
nem: sed dæmones
cũ sint in perpetuis
tenebris, illuminari
non possunt. ergo
nec aliqua cognosce

Quòd boni post confirmationem, liberius habent arbitrium quàm ante.

Boni vero, arbitriũ multo liberius habent post cõfirmationem quàm ante. Vt enim August. tradit in
G Enchi. Non ideo carent libero arbitrio, quia male velle non possunt, multo quippe liberius

re possunt reuelatione bonorum angelorum.
¶ 4 Præt. Cognitio per experientiam longi temporis est acci-
piens scientiam a rebus, quia ex multis memorijs fit vnum ex-
perimẽtum, vt in principio Metaphisicæ dicitur. memoria vero 1. Meta. in prin.
a sensu oritur. angeli autem cognitio non est ea rebus accepta.
ergo per experientiam longi temporis cognitionis acumen
non habent.
SED CONTRA Est quod in litera authoritatibus san-
ctorum probatur, quod etiam eorum nomen ostendit, quia dæ
mones dicuntur quasi sapientes. Item Dion. dicit 4. c. de diui. Dio.4.c.de di.no.
no. Data autem angelica dona nequaquam mutata esse dicim⁹,
sed manere integra & splendidissima: sed inter alia attributa na
turalia angelorum vnum fuit perspicacitas intelligentiæ. ergo
hoc adhuc in eis manet.
RESPONDEO, Dicendum, q cum peccatum non tol-
lat naturam, sed tantum diminuat habilitatem ad bonum se-
cundum q facit magis a gratia distare, oportet in dęmonibus
lumen[d] intellectuale perspicuum remanere, quia natura eorũ D. 440.
intellectualis est. cognitio autem eorum de rebus est duplex,
quædam enim sunt quorum cognitio per causas naturales vel
signa haberi nondum potest, & talia non nisi reuelatione sup-
norum spirituum cognoscunt. Quædam vero sunt, quorum co
gnitio per naturam haberi potest, & hoc dupliciter, vel per cau
sas determinatas ad effectus naturales, & talia cognoscunt per
subtilitatem naturæ suæ, inquantum in eis resplendent simili-
tudines totius ordinis vniuersi, vel per aliqua signa ex quibus
vt in pluribus potest alicuius cognitio haberi, sicut medici pro-
nosticantur de sanitate vel de morte & talia cognoscunt p ex-
perientiam temporum, secundum quòd talibus signis plures
tales effectus concurrerunt.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q furor & concupiscen-
tia & phantasia non sunt in dæmonibus proprie sed metapho-
rice, cum pertineant ad sensitiuam partem, quæ non est in an-
gelis. omnis enim defectus animæ qui in nobis accidit, vel est
ea phantasia quantũ ad cognitionẽ, cuius proprium est falsitas
sm Philosophũ in 4. Meta. vel ex passionibus irrascibilis & con- 4. Meta. tex. 24.
cupiscibilis quantum ad affectionem, & ideo voluntas dæmo-
num inordinate detestans & appetens aliquid, dicitur furor &
concupiscentia. Et intellectus suus deordinatus, dicitur phan-
tasia. hæc autem deordinatio intellectus est ex praua voluntate
& ideo dicitur phantasia proterua, quia proteruus est, qui per
tinaciter verum impugnat. Irrationalitas autem & amentia,
furori & concupiscentiæ important obliquitatem voluntatis a
recto iudicio intellectus vel rationis, & ignorantiam nõ specu
lationis, sed electionis, secundum quam omnis malus est igno-
rans.
¶ Ad secundum dicendum, q volũtas est domina sui actus ma
gis quam intellectus, qui ipsa in veritate compellitur, & ideo
secundum actum voluntatis homo dicitur malus vel bonus, q a
actus voluntatis est actus hominis, quasi in eius potestate exi-
stens. non autem secundum actum intellectus, cuius ipse non
est dominus.
¶ Ad tertium dicendum, q reuelatio supernorum spirituum
facta dęmonibus, non est per modum illuminationis, ita quod
lumen intellectuale dæmonis vigoretur per applicationem cla
ritatis luminis angelici, sed per modum locutionis, ita q sibi
exponuntur cognoscibilia quædam per modum quo prius non
exponebatur, sicut infra patebit dist. 11.
¶ Ad quartum dicendum, q quàmuis cognitionem a rebus nõ
accipiat dęmon, tamen[d] acuitur eius scientia per longitudinẽ D. 440.
temporis: per speciem enim rei quam habet innatam cognos
cit rem, & ea quæ in re sunt, sed antequam determinetur de-

terminata

terminate contingens, & præcipue ad vtrumlibet non est in eo effectus eius. Vnde potest in ipsa cognosci, qui tamen, cognita ipsa, cognoscitur qñ iam ad effectum determinata est. A

ARTICVLVS II.

est arbitrium quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut volūtas nō est, aut libera dicenda non est, qua beari esse sic volunt, vt esse miseri nō solum nolint, sed nec prorsus velle posint. Non possunt itaq; boni angeli velle malum, vel velle esse miseri, neque hoc habent ex naturæ, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratię nāque confirmationem, potuerunt peccare angeli, & quidam etiam peccauerunt & dęmones facti sunt. Vnde Augu. in lib. cōtra Maximum: creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum diabolus est princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerūt. Et cuicū q; creaturæ rationali præstatur vt peccare nō posit, nō est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ideoq; solus Deus est, q non gratia cuiusquam, sed natura sua nec potuit, nec pōt, nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur q angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Et quod potuerūt fuit eis ex libero arb. quod est eis naturale. Quòd vero modo non possunt peccare, non est eis ex natura .i. ex libero arbit. sed ex gratia, ex qua gratia etiam est, vt ipsum liberum arbitrium iā non posit seruire peccato.

b Vtrum per dæmones possit fieri diuinatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q per dæmones diuinatio fieri non possit. Prænūtiatio enim futurorum diuinitatis est signum. Vnde dicitur Esaiæ 41. Ventura quoque annuntiate, & dicemus q dij estis. Sed dæmones sunt omnino diuinitatis expertes. ergo per eos diuinatio de futuris fieri nō pōt.

Lib. 1. c. 13. tom. 6.

¶ 2 Præt. Bonorum prophetarum est veritatem de futuris prædicere, vt dicitur Hierem. 38. Quòd iste est propheta quem misit dominus, cuius verbum euenit. C Si ergo homines virtute dæmonum vera de futuris diuinando prænuntiant, videtur quòd qui per reuelationem dæmonū prophetant, veri prophetę dicendi sint.

¶ 3 Præt. Nō est cognitio rei nisi per speciem eius: sed species euentus futuri nō potest per dæmonem in anima fieri, nisi dæmon species causaret. ergo videtur q per ipsum diuinatio fieri non possit.

Aug. de Trinitate li. 9.

¶ 4 Præt. Mentem hominis nullus formare potest, nisi solus Deus, vt Aug. in litera dicit: sed non potest cognitio alicuius accipi, nisi mens alicuius aliquo lumine formaretur. ergo videtur q per dæmones præcognitio futurorum accipi nō possit.

SED CONTRA. In dæmonibus est potentior virtus intellectiua quàm in hominibus, sed homo potest alteri denuntiare, quod scit futurum. ergo & dæmones. Sciunt autem quædam futura, cum etiam quorundam futurorum cognitio ab hominibus habeatur, vt ab astrologis, & medicis. ergo per dæmones diuinatio fieri potest. D

De som. & vigi. c. 1.

¶ 2 Præt. Quādo anima retrahitur a motibus exterioribus circa corpus, vt in somno, quorundam futurorum præcognitionē accipit. non enim omnino negandum est diuinationem fieri in somnis, vt dicit Philosophus in libro de somno & vigilia. Sed dæmones circa regimen corporis non occupantur. ergo vr̄ q futurorum cognitionem & habere, & alijs conferre possint.

RESPONDEO, Dicendum, quòd futurorum quædam sunt determinata in suis causis, quædam vero non habent causas determinatas, sicut quæ sunt ad vtrumlibet. quilibet autem effectus secundum q in causa sua determinatur, sic in ea potest cognosci. Si enim determinatur in ea, vt ex qua necessario cōtingat, certitudinarie cognoscetur, sicut sunt ea quæ circa motum cęli accidunt, vt ortus & occasus, & eclipses, & cōiunctiones luminarium, quæ omnia multo melius dæmones sciunt per species causarū innatas, quàm astrologus per artem. Si autem determinentur in causis, vt ex quibus frequenter contingat, cum E potestate tamen deficiendi in minori parte propter impedimē tum ex parte agentis, vel ex parte recipientis actionum, eorum præcognitio nō certitudinalis, sed coniecturalis haberi potest, & hoc modo astrologus prædicat quædam futura, quæ consequuntur ex motibus cæli istis inferioribus, quæ tamen impediri possunt propter defectum inferiorum causarum, & hæc præcognitio tanto magis ad certitudinem accedit, quanto ad vnū effectum plures causæ concurrentes cognoscuntur, & quanto virtus causæ melius scitur. Vnde, dæmones subtilissimi sunt in talium futurorum pręcognitione, sed ea quæ non habēt causas determinatas, vt quæ sunt ad vtrumlibet, vel in minori parte, non possunt cognosci in causis suis, sed in seipsis tantum, vt præsentia sunt. vnde eorum præcognitio solius Dei est, cui ab æterno præsentia sunt, vt in primo dictum est. dist. 38. Et cui Deus reuelare voluerit, & talium futurorum cognitionem, nec homines nec dæmones habere possunt, nisi reuelatione super-

A norum spirituum. Ea vero quæ ipsi dæmones præcognoscunt, reuelare possunt, non quidem obijciendo se animæ, sicut in speculum, in quo videntur quę in speculo relucent, vt quidam dicunt, quia anima humana ad minus secundum statum viæ, nō videt ea quæ sunt a materia separata, nisi quatenus ex phantasmatibus in eorū cognitionē venit. Nec iterum species quæ sunt i intellectu angelico, sunt proportionatæ intellectui humano, cum multo simpliciores sint & vniuersaliores. Vnde, sicut species quæ sunt in intellectu, imaginatio non potest comprehendere, nec sensus species quæ sunt in imaginatione, ita nec intellectus humanus secundum statū viæ, species quæ sunt in intellectu angelico: sed angelus bonus, vel malus aliter ea q cognoscit reuelare potest, scilicet per applicationem luminis sui ad phantasmata, sicut applica- C tur lumen intellectus agentis, vt eis quædam intentiones in intellectu eliciantur, & quanto lumen fuerit fortius & perfecti⁹, tanto plures & certiores cognitiones elicientur. Et ideo ex phantasmatibus illustratis lumine angelico, resultat aliquorū cognitio in intellectu possibili hominis, ad quam eliciendam illustratio intellectus agentis humani non sufficeret, cum lumē eius sit debilius lumine angeli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q d futura secundum q habent determinationem in causis suis, accedunt ad rationem pſentiū inquātū iā quodāmō sunt determinata in causis suis, & ideo eorum præcognitio, non proprie dicitur diuinatio, vt quando medicus prædicit sanitatem futuram, & astrologus eclipsim vel pluuiam, & aliquod huiusmodi, nisi forte apud eum, quem latet ordo causæ ad causatum: vnde in illis quæ omnib⁹ nota sunt, nullus dicit diuinationem esse, vt solem oriri cras. Sed diuinatio proprie est eorum quæ causas determinatas non habent. hæc enim præcognoscere, solius Dei est, a cuius actus D vsurpatione, diuini vocanť, qui futuris prænuntiādis intēdūt. D. 453.

¶ Ad secundum dicendum, q falsi prophetę distinguuntur a veris quantum ad tria minus. Primo, quantum ad reuelationis authorem, quia boni prophetæ futura prædicunt diuino lumine, mediantibus bonis angelis inspirati, sed falsi prophetę, vel sequuntur spiritum suum nihil uidentes, sed mendacia confingentes, vel per reuelationem imundi spiritus. Secūdo, quātum ad intentionem prænuntiationis, quia falsorum prophetarum finis, est aliquod lucrum temporale. Vnde dicitur Ezech. 13. Violant me ad populum meum, propter pugillum ordei & fragmen panis, vel saltem ipsius dæmonis reuelantis intentio peruersa est, qui deceptionem intendit. Sed prophetarum bonorum tota intentio in rectum finem ordinatur. Tertio, quātum ad certitudinem prænuntiatorum, quia bonorum prophetia, in E nititur diuinæ pręscientiæ, quæ omnium futurorum euentus intuetur, sed pręnuntiatio malorum prophetarum innitur præscientiæ dæmonum, quæ coniecturalis est.

¶ Ad tertium dicendum, q dæmon potest aliquod ignotum manifestare sine causatione nouę speciei, dupliciter, aut ex speciebus in imaginatione seruatis, diuersimode compositis & diuisis, & fortiori lumine illustratis, alias intentiones eliciendo, aut etiam nouas species in imaginatione formando, secundum aliquam transmutationem organi corporalis.

¶ Ad quartum dicendum, q solus Deus format mentem hominis iustificando, non tamen solus immediate intellectuali lumine illustrat, nisi intelligatur a lumine connaturali, quod a solo Deo est.

¶ Ad quintum dicendum, q astrologi non possunt prænuntiare euentus, nisi quia reducuntur ad motum cæli sicut ad causam, vel per se, sicut transmutationes quæ accidunt in corporalibus, vt tempestates & sterilitates, & pestilentias, & huiusmodi, quæ tamen impediri possunt fortioribus motibus superuenientibus, vt dicit Philosophus in lib. de som. & vigi. vel p accidens sicu-

sicut ad transmutationem corporis disponitur animus ad aliquos actus, magis quàm ad alios, sicut ex naturali complexione quidam sunt proni ad luxuriam, vel ad iram, & huiusmodi, nō tamen talis dispositio corporis animæ necessitatem inducit. Vnde in his quæ ex libero arbitrio dependent, maxime eorum iudicia falluntur.

¶ Similiter etiá medici, ex signis exterius apparentib⁹ causas interiores cognoscũt, ex q̃bus sequit̃ sanitas, vel mors, vel semper, vel in maiori parte, & hęc omnia dæmones præcognoscere possunt. nō autem omnia futura sunt talia.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ diuinationes etiá quæ in somnis sunt, reducuntur in aliqua signa, vel causas naturales. hoc autem contingit dupliciter. Vnomodo in his, quorum causa est in ipso somniante, & hoc contingit dupliciter. vel ita q̃ ipsum somnium est causa euentus futuri, sicut quando quis propter hoc quod in somno videt, mouetur ad aliquid faciendum. vel est signum futuri, cuius causa in ipso est, sicut quádo quis somniat se comedere dulcia, significatur, quòd flegma dulce in eo dominetur, ex quo medicus potest aliquem euentum futurũ conijcere, vel morbi, vel salutis. Si autem neutro modo se habeat, tunc non est nisi per accidens, sicut contingit per accidens me cogitante de aduētu alicuius, illum venire. Alio modo in his quæ causam habent extra somniantem, & in his, euentus frequēter rei somniatę se habet ad somnum, vt per accidens, quandoque tamen somnum est signum euentus futuri: hoc autem contingit dupliciter. Vno modo ex parte illa qua cognitionem a corpore accipit, inquantum imprimitur in ipsum virtus corporis cælestis. Ex motibus enim corporum cælestium relinquuntur quædam impressiones & motus, quæ sunt signa motuum cælestium in corporibus inferioribus, & secundum q̃ isti motus perueniunt ad imaginationem figurantur imagines illorum effectuum, ad quos disponunt motus celestes, secundum similitudinem magis vel minus expressam, secundum q̃ virtus imprimens est fortior vel debilior, & secundum quòd virtus recipiens est magis disposita vel minus & magis quieta ab alijs occupationibus, & propter hoc huiusmodi sentiuntur in dormiendo, quia anima vacat ab exterioribus motibus, & præcipue in nocte, & circa horam digestionis completæ, & per hunc modum quædam animalia pręcognoscunt quædam futura, secundum quòd est necessarium ad eorum sustentationem, sicut pisces tempestatem futuram motibus suis prænunciant, dum de loco ad locum mouentur, & similiter et in formicis & multis alijs animalibus, ut ad sensum patet, quorum imaginationes sunt magis quietæ q̃ humanæ, pp multiplices motus rationis. Alio modo secundum quòd anima cognitionem accipit ex influentia luminis substantiæ separatæ, vel Dei, vel angeli, cui vehementius coniungitur, quanto magis ab occupatione corporis cessat. & propter hoc reuelationes in somniis fiunt, & in illis pręcipue, quorum anima corporis affectionibus non subditur, & quanto eorum imaginatio

† Lib. 1. de summo bono cap. 12.

Quòd post confirmationem angeli nō possunt ex natura peccare sicut ante, non quòd debilitatum sit eorum arbitrium, sed confirmatum.

NOn ergo post confirmationem angeli de natura sicut ante peccare potuerunt, non quòd liberũ arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam, sed ita potius confirmatum, vt iam per illud non posit bonus angelus peccare, quod vtique non est ex ipso libero arbitrio, sed ex gratia Dei. Quòd ergo Hiero. ait. Cetera cum sint liberi arbitrij possunt flecti in vtranque partem, accipi oportet secundum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, quòd ad vtrũque flecti poterat, sed postea boni angeli per gratiá ita cōfirmati sunt, vt peccare non posint, & mali ita vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud. Isido. intelligendum est angeli mutabiles sunt natura, īmutabiles sunt gratia, quia ex natura in primordio suæ conditionis mutari potuerunt, siue ad bonum, siue ad malum. sed post gratiam ita bono addicti sunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

F magis obedit intellectui, tanto figurantur in ea expressiores similitudines, & propter hoc virtutes morales multum faciũt ad scientiam, & præcipue virtus castitatis, vt dicit Commen. in 7. physic. castitas enim præcipue inter virtutes morales corpus animæ obedieńs reddit.

Cōment. 7. Physi. com. 20. & vltimo.

Quòd mali angeli viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant.

ET licet mali angeli ita per malitiam sint obstinati, viuaci tamen sensu nō penitus sunt priuati. Nam vt tradit. Isido. triplici acumine scientiæ vigent dæmones, scilicet subtilitate naturę, experientia temporum, reuelatione supernorum spirituum. De hoc etiam Aug. ait. Spirit⁹ mali, quędam vera de temporalibus rebus noscere permittuntur, partim subtilitate sensus, partim experientia temporum callidiores, propter tã magnã longitudinem vitæ, partim sanctis angelis, quod ipsi ab omnipotēti Deo discũt, iussu eius sibi reuelantibus. Aliquando autem idem nephãdi spiritus, & quę ipsi acturi sunt, velut diuinando prædicunt.

Quòd magice artes virtute & scientia diaboli valent, quæ uirtus & scientia est ei data a Deo, uel ad fallendum malos, uel ad mouendũ vel exercendum bonos.

QVorum scientia atque virtute, etiam magicę artes exercentur. quibusdam tamen tam scientia q̃

QVAEST III.

Deinde quærit de virtute dæmonum in operando.

Et circa hoc q̃runtur duo.

† Lib. 1. de summo bono. cap. 12.

Primo. Vtrũ possint aliquos veros effect⁹ operari in materia corporali.

Secundo. Vtrum eorum auxilio & cōsiliu vti liceat.

† Lib. 2. sup Gen. c. 17. in fine.

ARTIC. I.

a Vtrum dæmones possint inducere in materia corporali uerum effectum corporalem.

AD PRImum sic proceditur. Videtur, q̃ dæmones verum effectum corporalē inducere nequeant, quia dicitur 2. Thes. 2. q̃ antichristus veniet in signis mendacibus: sed tũc maximam potestatē dęmones habebunt. ergo videtur q̃ nullo modo possint aliquem effectum verũ inducere.

¶ 2 Præt. Id quod datum est in manifestationem & confirmationem fidei, non debet concedi fidei aduersarijs: sed operatio signorum data est ad confirmationem fidei, vt habetur Marci vltimo. Illi autem profecti &c. Ergo videtur q̃ non subsit potestati dæmonum miracula facere.

¶ 3 Præt. Omnis alteratio reducitur in motum localē, vt in 7. Physi. probatur, quorũ primus est motus cęli: sed dęmones motum cęli variare non possunt, quia hoc solius Dei est, vt Dio. dicit in epistola ad Policarpum. ergo videtur q̃ nullam transmutationem in corporibus inferioribus facere possint de forma in formam.

7. Phy. t. 10. Et 8. Physi. text. 55. & 56.

¶ 4 Præt. Id quod subiacet virtuti corporali non habet virtutem imprimendi in corpora: sed dęmones subduntur virtutibus stellarum. vnde etiá malefici constellationes determinatas obseruant ad inuocandum dæmones. ergo videtur q̃ nō habeant virtutem imprimendi in corpora.

¶ 5 Præt. Dæmones non operantur nisi per modum artis: sed ars non potest dare formam substantialem. vnde dicitur in ca. de numeris. Sciant authores alchimiæ, species transformari nō posse. ergo nec dæmones formas substatiales inducere possunt.

SED CONTRA. Est quod dicitur Exodi 7 q̃ Magi Pharaonis virtute dæmonum operantes, virgas in serpentes verterunt.

¶ Pręt. Fortius agit in id, quod minus est forte: sed virtus dęmonis est fortior virtute corporali. ergo possunt corpora transmutare propria virtute.

RESPONDEO, Dicendum, q̃ circa hoc potest eē duplex error: vnus fuit gentilium qui credebant dæmones, quorum virtute Magi operabantur, deos esse, & ita per modũ creationis

posse

posse nouos effectus producere, & iste est secundus modus A quem ponit in litera Magister. Alius est Auicen. qui ponit quòd materia corporalis multo fortius obedit conceptioni substantiæ separatæ, quàm qualitatibus contrarijs agentibus in natura, quia agentia naturalia sunt tantum disponentia ad formam quæ est ex influentia substantiæ separatæ. Vnde ad conceptionem substantię separatæ, etiã præter ordinem motus cęli, sequitur aliquis effectus in inferioribus, & ponit exemplum de anima humana, ad cuius cõceptionem totum corpus mouetur, vel in libidine ad imaginationem mulieris amatę, vel ad cadédum ex imaginatione & timore casus, & hic est primus modus qui tangitur in litera, quòd materia corporalis deseruiat dæmonibus ad nutum. Huic autem positioni cõtradicitur & a philosophis & a theologis. A philosophis quidem, quia dicunt quod motus cęli est instrumentum intelligentiæ mouentis. Vnde non nisi eo mediante, potest prouenire effectus in inferioribus ab intelligétia. A theologis etiam contradicitur, quia formæ corporales non sunt ex influétia dæmonum, sed ex influentia Dei qui eas in potentia materiæ posuit, & educere in actum potest sine adminiculo alicuius inferioris agentis, secũdum quod in actum educuntur secundum cursum naturæ ex determinatis agentibus naturalibus. Vnde huius positionis est falsum fundamentum. Et ideo dicendum, quod dæmones virtute propria nullam formã in materiam influere possunt, nec accidentalem, nec substantialem, nec reducere eam in actũ, nisi adminiculo proprij agentis naturalis, sicut etiam artifex, non propria virtute, sed virtute ignis appositi calefacit, ita & dæmones ad determinata passiua, possunt coniungere actiua, vt sequatur effectus ex causis quidem naturalibus: sed præter consuetum cursum naturæ, propter multitudinem & vehementiam virtutis actiuæ rerum aggregatarum, & propter habilitatem passiuorum, & ideo effectus qui non sunt in potestate alicuius virtutis actiuæ naturalis, producere nõ possunt, vt suscitare mortuum, vel aliquid huiusmodi

† Cap. 7.

† Exod. 7. & 8. cap.

† Lib. eodé cap. 8.

potestas a Deo data est, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamque iustorum patientiam. Vnde August. in lib. 3. de Trinit. Video inquit infirmæ cogitationi quid possit occurrere. Cur scilicet ista miracula, etiam magicis artibus B fiant. Nam & magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia. Sed illud est amplius admirãdum, quo modo magorum potẽtia, quæ serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas scilicet cinifes ventum est, omnino defecit, qua tertia plaga egyptus cedebatur. Ibi certe defecerunt magi dicentes: Digitus Dei est hic. vbi intelligi datur, nec ipsos quidem angelos transgressores, & aereas po C testates in vnam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis etheree puritatis habitatione detrusos, per quos magicę artes possunt quicquid possunt, aliquid valere nisi desupra data potestate. Dat autem vel ad fallendum fallaces, sicut in egyptios, & ipsos etiam magos data est, vt in eorũ spirituũ operatione iudicarent admirãdi, a quibus fiebãt a Dei veritate dãnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent, propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita, vel ad exercendam probandamque & manifestandam iustorum patientiam.

Quod transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium.

E Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam: sed Deo potius a quo hæc potestas datur quantum incommutabilis iudicat.

A secundum veritatem, sed in præstigijs tantum, vt infra dicetur. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod tépore Antichristi, aliqua vera miracula fient virtute dæmonum, permissione diuina, in illis tamen ad quæ virtus dæmonis se extendit, tamen dicuntur omnia mendacia ex parte finis, quia ad decipiendum fient. ¶ Ad secundum dicendum, quòd signa facta per bonos, possunt distingui ab illis quæ per malos fiũt simpliciter ad minus: Primo, ex efficacia virtutis operantis, quia signa facta per bonos, virtute diuina fiunt in illis etiã ad quæ virtus actiua naturæ se nullo modo extendit, sicut suscitare mortuos, & huiusmodi, quæ dæmones secundum veritatem facere non possunt: sed in præstigijs tantum, quæ diu durare non possunt. Secũdo ex vtilitate signorũ, quia signa per bonos facta, sunt de rebus vtilibus, vt in curatione infirmitatum & huiusmodi. Signa autem per malos facta, sunt in rebus nociuis vel vanis, sicut quòd volãt in aere, vel reddunt membra hominum stupida & huiusmodi, & hanc differentiam assignat beatus Pet. in itinerario Clementis. Tertia differentia est quantum ad finem, quia signa bonorum ordinantur ad ædificationẽ fidei & bonorũ morum: sed signa malorum sunt in manifestum nocumentum fidei & honestatis. Et quantum ad modum differunt, quia boni operantur miracula per inuocationem diuini nominis pie & reuerẽter: sed mali quibusdam deliramẽtis, sicut quod incidunt se cultris, & huiusmodi turpia faciunt, & ita signa per bonos facta, manifeste possunt discerni ab his quæ virtute dæmonum fiunt. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quod talé alterationem præcedit aliquis mot⁹ localis inquãtũ virtutes actiuas colligũt, & determinatis passiuis apponũt: sed talis motus localis nõ reducitur in motũ cęlestem, quia nõ est secundum aliquã virtuté mouẽté naturalé: sed inquãtũ obedit virtuti dæmonis ad motũ localé, qđ est virtute naturę suę, quæ supra corpora pót, nõ quidé vt aliquã formã influat: sed vt localiter moueat, quia mot⁹ localis nõ est secundum acquisitioné alicuius quod in re sit quæ mouetur, quia locus est extrinsecus locato. ¶ Ad quartũ dicendũ, quod corpora cælestia nõ habét aliquã impressionem

† Lib. & capit. eisdem.

Quòd non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt: sed solus Deus.

Nec sane creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos, B magi ranas & serpentes fecerunt. non enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerum quæ corporaliter visibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in corporeis huius mũdi elementis latent, quæ Deus originaliter eis indidit. Ipse enim creator est omnium rerum, qui creator est inuisibilium seminum, quia quęcunque nascẽdo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiũt C progrediendi hic primordia, & incrementa debitę magnitudinis, distinctionesque formarum ab originalibus, vt ita dicam, regulis sumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum, ita nec boni angeli, nec mali, & si per eorum ministerium fiant creaturæ.

D Sicut ergo nec patẽtes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugũ, quamuis eorũ extrinsecus adhibitis motib⁹, ad ista creãda Dei virtus interius operetur, ita nõ solũ malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores: sed pro vtilitate sui sensus & corporis semina istarum rerũ nobis occultiora nouerũt, E & ea per cõgruas tẽperatiões elementorũ latenter spargũt, atque ita & gignendarum rerũ & accelerandorum incremẽtorum præbent occasiones. sed nec boni hæc nisi quantum Deus iubet, nec mali hęc iniuste faciũt, nisi quantum ipse iuste permittit. Nã iniqui malitia voluntatem suã

pressionem in dæmones, vt eis subdantur. Sed ideo aduocati sub certa constellatione veniunt, quia sciunt virtutem illius constellationis iuuare ad effectum qui requiritur, vel propter hoc, vt homines inducantur ad venerandum aliquod numen in stellis, ex quo idolatriæ ritus procedit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ars virtute sua non potest formam substantialem [d] cōferre, quod tamen potest virtute naturalis agentis, sicut patet in hoc, quod per artem inducitur forma ignis in lignis: sed quædam formæ substantiales sunt quas nullo modo ars inducere potest, quia ꝓpria actiua & passiua inuenire non potest, sed in his potest aliquid simile facere, sicut alchimistę faciūt aliquid simile auro, quantum ad accidentia exteriora: sed tamen nō faciunt verum aurū, quia forma substantialis auri non est ꝑ calorem ignis, quo vtuntur alchimistæ: sed per calorem solis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis, & ideo tale aurum non habet operationem consequentem speciem, & similiter in alijs, quę eorū operatiōe fiūt.

D.24n.

† Li.3.c.8.

† Ca.3.eiusdem.

ARTIC. II.

[b] *Vtrum uti auxilio dæmonis ad effectus corporales sit malū.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod vti auxilio dæmonum in talibus operationibus non sit malum. Ipse enim Paulus Corinthium fornicarium tradidit sathanę in interitum carnis, vt dicitur 1. Cor. 5. sed io hoc non dicitur peccasse. ergo vti licet obsequio dęmonū.

† In princi. eiusdē cap.

¶ 2 Præt. Licet auxilium accipere etiam a peccatoribus, vt eleemosynam, vel aliquid huiusmodi: sed in dæmonibus non est inuenire nisi naturam quæ bona est, & peccatum. ergo videtur quòd auxilio eorum vti liceat.

¶ 3 Præt. Deus contulit virtutes verbis & rebus: sed virtute quorundam verborum & rerum dæmones aduocantur, & quasi compelluntur. ergo videtur quòd eorum auxilio vti liceat.

¶ 4 Præt. Id quod vergit in aliquā vtilitatem & nulli derogat, non videtur esse peccatum: sed per inuocationes dæmonum

habēt iniustam, potestatem autem non nisi iuste accipiūt, siue ad suam pœnam, siue ad aliorum, vel pœnam malorum, vel laudem bonorum.

Sicut iustificationem mentis, ita creationem rerum solus Deus operatur, licet creatura exterius seruiat.

G SIcut ergo mentem nostram iustificādo formare non potest nisi Deus. prædicare autem extrinsecus euangelium etiam homines possunt, non solum boni ꝑ veritatem, sed etiam mali per occasionem, ita creationem rerum visibilium Deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque cōtemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis, quàm malis, vel etiam hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibētur, quanto eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscunque angelis vicinas causas ab elementis contrahere, quanto facilius est, tanto mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates. sed non est creator nisi qui principaliter ista format, nec quisquam hoc potest nisi vnus creator Deus. Aliud est enim ex intimo ac summo causarum cardine condere ac ministrare creaturam, quod facit solus creator Deus, aliud autem pro distributis ab illo viribus & facultatibus aliquā operationem forinsecus admouere, vt tunc, vel tunc, sic vel sic exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt. Sed acceptis opportunitatibus postea prodeūt.

Quòd angeli mali multa possunt per naturæ vigorem quæ non possunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, idest quia non permittuntur.

ILlud quoque sciēdum est, quòd angeli mali quædam possunt per naturæ subtilitatem, quæ tamē nō possunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, idest quia non permittuntur illa facere a Deo vel ab angelis bonis. Possent vtique cinifes fecisse qui ranas serpentesque fecerunt. Quædam vero non possunt facere, etiam si permittantur ab angelis superioribus, quia non permittit Deus. Vnde Augu. in lib. 3. de
H trini. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod possent mali angeli, si permitterentur, ideo non possunt, quia non permittuntur. neque enim occurrit alia ratio, cur non potuerunt facere cinifes qui ranas serpentesque fecerunt, nisi quia maior aderat dominatio prohibētis Dei per spiritum sanctum. Quod etiam magi cōfessi sunt dicentes, Digitus Dei est hic. Quid antē possint per naturā,
I nec tñ possint ꝑꝑ prohibitionem. & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere nō sinantur, homini explorate difficile est, immo impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neque hoc posse si non permittatur, volare autem nō posse, etiam si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio Dei, quædam vero non
K possunt etiam si ab eis permittantur, quia ille non permittit, a quo illis est talis naturæ modus, qui etiam per angelos suos illa plerumque non permittit, quæ concessit, vt possint.

F frequenter multa vtilia fiunt, sicut patet in inuentione rerum amissarum. ergo videtur quod in talibus vti liceat eorum auxilio.

SED CONTRA. Deuter. 17. Præcepit dominus omnes incantatores & maleficos interfici. mors autem corporalis non infligitur sine graui peccato. ergo videtur quòd grauiter peccāt, qui talibus intēdūt.

¶ Præt. Augu. dicit super Gen. lib. 2. omnes diuinationes esse fugiendas & cauēdas. ergo &c.

RESPONDEO, Dicendum, quòd ea quæ sunt supra facultatem humanam & naturæ, a solo Deo requirenda sunt, & ideo sicut grauiter peccat qui aliud, quod est Dei creaturæ impendit per idolatrię cultum, ita etiam grauiter peccat qui ea quæ a Deo expetenda sunt, auxilio dæmonum implorant, & huiusmodi est vaticinatio de futuro, vnde dicitur Esa. 8. Nunquid nō populus a Deo suo &c. Et similiter etiam in alijs operibus magicis, in quibus complemētum operis ex virtute dęmonū expectatur. In his enim omnibus est apostasia a fide per pactum initum cum dæmonibus, vel verbo tantum si inuocatio interfit, vel facto aliquo, etiā si sacrificia desint. Non enim potest homo duobus dominis seruire, vt dicitur Matt. 7.

† Cap. 9. in medio.

† Exod. 8. a

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Paulus & quidā alij sancti leguntur aliqua ꝑ dæmones fecisse, non pacto cum eis inito: sed sicut virtutem diuinam in eis exercentes, sicut etiā potestatum cælestiū officium dicitur dæmones arcere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatores quandiu in hac vita viuunt, possunt fieri membra Christi, quantumcunque videantur in malitia [d] obstinati, & ideo ex charitate diligendi sunt, & ab eis beneficia recipi possunt & impendi, dūmodo contra charitatem non fiat, sed postquam a corpore in damnationem decedunt, idem est iudicium de eis & de dæmonibus.

D. 937.

¶ Ad tertium dicendum, quod non est credendum aliquibus virtutibus corporalibus dæmones subiacere, & ideo non cogitur inuocationibus & factis quibusdam maleficis, nisi inquantum ꝑ hoc cum eis fædus initur, secundum quod dicitur Esa. 28. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.

¶ Ad

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ nulla vtilitas eē pōt ꝑ qua aliqd faciendum sit, quod in Dei vergat iniuriā, quod contingit, qñ illud qđ ipsius est, nō ab ipso ǫrit, sed cū eius aduersario fedus initur.

EXPOSITIO TEX.

BONI vero argumentum &c. Sed cōtra li. arb. est ꝙ cogi nō pōt, sed negationes nō recipiunt magis & minus. ergo nec lib. arb.

¶ Ad quod dicendū, ꝙ quāmuis negatio ſm illud quod ē magis vel minus nō recipiat, tñ dr̄ intēdi & remitti, quia habet causam in subiecto, sicut qui caret substantia oculi, magis dicitur cecus, quam ille, cuius visus dicitur ab humore impeditus, ad pupillā cōfluente, & ideo dici potest libertas arbitrij maior & minor, secundum modum natura in qua est.

DISTINCTIO VIII.

A

Vtrum angeli omnes corporei sint, quod quibusdam visum est, quibus Augu. consentire videtur dicens: omnes angelos ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia, sed in casu mutata in deterius malorum corpora ut in eis possent pati,

B

SOlet etiā in quæstione versari apud doctos, vtrum angeli omnes boni, scilicet & mali, corporei sint. i. corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant innitētes verbis Aug. qui dicere videtur quòd angeli omnes ante cōfirmationem, vel lapsum, corpora aerea habuerint de puriore ac superiore aeris parte formata ad faciendum habilia, nō ad patiendum, & angelis bonis, qui perstiterunt talia conseruata sunt corpora, vt in eis posśint facere & non pati, quæ tantę sunt tenuitatis, vt a mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grosśiori forma, qua assumpta videntur, depositaque videri desinunt. Angelis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spisśioris aeris. Sicut enim a loco digniori in inferiorem locum, idest in caliginosum aerem deiecti sunt, ita illa corpora tenuia

C

OCCVLTA quædam scientia &c.) Per hæc semina, intelliguntur virtutes actiuæ, existentes in rebus ex virtute cælesti, & ex qualitatibus actiuis & passiuis, quia semen in 2. Physico. computatur inter causas actiuas.

DISTINCTIO VIII.

DIVISIO TEXTVS.

HIc DETERMINAT magistar de angelis bonis & malis, quantum ad corporum assumptionam, & diuiditur in partes duas. In prima determinat de eis quantum ad assumptionam corporum. Secundo, quantum ad impressionem in nos. ibi { Illud etiam consideratione &c.} Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de apparitione angelorum in corporalibus formis, vtrum fit per corpus assumptum, vel naturaliter vnitum. In secunda, determinat de apparitione diuina. ibi { Nec dubitandum est &c.} Vbi duo facit. Primo, dicit Deum apparuisse in corporalibus formis. Secundo, ostendit Deum nunquam in sua essentia visibiliter apparuisse. ibi { Ceterū hoc velit vn⁹ &c.} ¶ Circa primum duo facit. Primo, ostendit Deum in visibilibus formis apparuisse. Secundo, inquirit dictę apparitionis modum. ibi { Sed vbi Deus hominibus &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic sex quæruntur.

Primo. Vtrum angeli habeant corpora naturaliter vnita.
Secundo. Si non habeant, vtrum assumant.
Tertio. Si sic, qualiter sibi corpora assumant.
Quarto. Quas operationes per se exerceant.
Quinto. Qualiter in nos imprimere possunt.
Sexto. Quomodo Deus in formis corporalibus appareat.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli habeant corpora unita.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ angeli corpora vnita habeant. Aug. n. in li. de ci. Dei inducit verba Apullei definientis dæmones sic. Dæmones sunt genere animalia, animo passiua, mente rationalia, corpore aerea, tempore æterna, nec hanc definitionem improbat. ergo videtur quòd habeant corpora aerea naturaliter vnita.

Aug. de ci. Dei. lib. 8. cap. 16.

A ¶ 2 Præt. Greg. dicit in Homilia Epiphaniæ, ꝙ iudeis annunciauit Christi incarnationem rationale animal, idest angelus: sed animal est compositum ex anima ex corpore. ergo videtur quòd angeli habeant corpora naturaliter vnita.

Gre. in Homi. Epiphaniæ in prin.

¶ 3 Præt. Illud quod in se est incorporeū, respectu nullius potest corporeum dici, quia hæc prædicatio est absoluta, quod. n. absolute album est, respectu nullius est nigrū: sed ſm Dam. & Greg angeli in cōparatione Dei corporei sunt. ergo in se incorporei nō sunt.

Dam. lib. 2. c. 3. cir. princip. Et Gre. 2. mor. ca. 3. in medio.

¶ 4 Præt. Nobilius est quod in se habet vitam & alteri confert, q̄ quod alterum nō viuificat, quamuis in seipso viuat, sed vita angeli est nobilior quam animæ: ergo videtur ꝙ multo fortius habeat corpus vnitum quod viuificet, quam anima.

SED CONTRA. est quod Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. quòd angeli sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

C ¶ Præt. Omnis substantia viuificās corpus naturaliter sibi vnitum habet potentias aliquas, quæ sunt actus alicuius partis corporis. si ergo angelus vniatur naturaliter corpori tanquam viuificans illud, oportet quòd habeat potentias affixas organis, sicut sunt potentiæ animæ sensitiuę & nutritiuę, quæ si in angelo ponantur, non differret angelus ab homine.

RESPONDEO, Dicendum, quòd angeli neque boni, neque mali habēt corpora naturaliter vnita: hoc n. esse nō pōt, nisi essent formæ illorum corporum, vel saltem motores ꝓportionati illis corporibus, & cū sint perfectioris naturæ ipsis animabus, oporteret, quòd corpora nobiliora haberent, inter omnia autem corpora generabilia & corruptibilia est nobilissimū corpus humanū, quasi maxime accedens ad similitudinem cælestis corporis ꝑꝑ æqualitatem complexionis. vnde oporteret illa corpora esse corpora cęlestia, & sic rediret error philosophorum ponētiū angelos eē formas orbiū, & multiplicari ſm eorū D numerū, qđ tñ lōge probabilius eet, q̄ eos habere corpora aerea naturaliter vnita, quod videtur Aug. dicere, q̄uis dicatur hoc non nisi ex hypothesi eom dixisse, vt vtens positionibus Platonicorum, contra quos disputabat.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Apulei⁹ falsum dixit, nec Aug. cōtra hoc disputabat. q² pauca de angelis asserere voluit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ſm Dio. in 2. c. cęle. hier. proprietates animales & humanæ dicuntur de angelis per modum eminentiorem, quia quod habet natura inferior, habet & superior, nec eodē mō, sed eminēti⁹, vñ dr̄ angel⁹ a͞ial, nō q̄ a cōpositus ex a͞ia & corpore, sed ex eo ꝙ habet virtutem cognoscēdi sensibilia, nō tamē ꝑ modū sensibilem, sed intellectualem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ angeli dicuntur corporei in comparatione ad Deum, quia cōueniunt cum corporibus in quadam proprietate, quę est loco diffiniri, in quo corpora a Deo distat, E non ꝙ aliquo mō naturam corporalem habeant.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ quāto aliqd habet esse, vel vitā magis absolute, tāto nobili⁹ est, & iō cū omnis forma h̄at esse in cōiūctione ad materiā, nobilior est vita illius quod corpori nō vnit, q̄ id quod corporis forma est, sed quod influit vita ꝑ modum efficientis tm̄, & non sicut forma cōiuncta hoc nobilius est, sed hoc neque animæ neque angelo conuenit, sed Deo tantum.

ARTICVLVS II.

b Vtrum angeli assumant corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli corpora non assumāt. Omnis enim assumptio terminatur ad aliquam vnionem: sed angeli non possunt esse vniti corporibus. ergo nec corpora assumere.

¶ 2 Præt. Sicut se habet spūs vnitus ad separationē, ita spiritus separatus ad vnionē: sed spiritus vnitus, scilicet anima, nō potest separari secundum suam voluntatem. ergo nec spiritus separatus coniungitur corpori per assumptionem.

¶ 3 Præt. Si assumant corpora, hoc non est nisi propter eorum F
operationes, quia ad esse suum corporibus non egent, nec quã
tum ad principium nec quantum ad finem, sicut animæ ratio-
nales egent corporibus quantum ad principium, quia creantur
in corpore, sed non quantum ad finem, quia remanẽt post cor-
pus: sed omnis virt⁹ quanto magis est a corpore separata, tã
to est fortior in operationibus suis, vt
†Li.3.c.10. verũ li.8.de ciui.Dei,c.16.suam de hac re aperit sententiã. paret in aĩa rõnali. ergo vr̃ ꝙ nullo mõ corpora assumant.

¶ 4 Præt. Cum angeli non possint eẽ formæ corporum, vt dictum est, non põt corporibus coniũgi, nisi sicut motor mobili: sed hoc modo coniũgũtur omni ei circa quod operant̃. ergo si hoc esset corpus assumere, qñcunque essent circa nos, corpus assumerent, quod non dicitur.

¶ 5 Præt. Quodcũque corpus assumit angelus in illo est: sed omne corpus cũ sit diuisibile plures partes habet, & quod primo & p se est in aliquo, est in qualibet
Text.31. parte ei⁹, vt ꝓbat̃ in 6. Phys. qa si esset in vna parte tm̃, nõ dr̃ in toto esse nisi rõne partis. cũ ergo angel⁹ nõ possit esse in pluribus locis simul, vt in primo dictum est, vr̃ ꝙ corpus non assumat.

SED CONTRA. Illud quod per se incorporeum est, videri non põt: sed angeli frequenter hominibus visibiliter apparuerunt, vt in sacra scriptura legitur. cum ergo sint incorporei, vt dictum est, videtur quòd corpus assumant.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ hic est quorundam error, dicentium angelos nunquam corpus assumere, & omnia quæcũque de apparitionibus angelorum scriptura loquitur, in præstigijs facta esse dicunt, vel secundum visionem imaginariam: sed quia sancti communiter dñt angelos & corporali visione hoĩb⁹ apparuisse, cui scripturæ tex. concordare vr̃, iõ absq; dubio dicẽdum est, angelos qñq; corpora assumere, in quibus ab hoĩbus videntur. Quod qualiter fit, videndum est. Cum.n. natura spũalis, superior sit natura corporali, oportet ꝙ natura corporalis sibi obediat, non aũt quãtum ad formarum susceptionem, quia prima inchoatio formarum in materia ſm, qđ in ea dicũtur eẽ habilitates quædam ad formam, est ab opere creatoris, sed eductio earum in actum, est per virtutem agentium naturalium determinatorum, sed quãtum ad motum localem per quem nulla forma ponitur in re mota, ob eã corpus virtuti spirituali, & ſm hoc ꝙ virtus spiritualis mouet aliquod corpus, coniungit̃ sibi sicut motor mobili. Sed vlterius, quando angelus hoc corpus motum format per modum in præcedentibus dictũ, vt appareãt in eo aliquæ proprietates visibiles, inuisibilibus eius ꝓprietatibus congruentes, tunc dr̃ illud corpus assumere. vñ quãdoq; apparent in figura hominis, vel leonis, & hmõi per quorũ proprietates intelliguntur ipsæ virtutes spirituales angelorũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ talis assumptio terminatur ad aliquam vnionem quæ est motoris ad motum, vt nautæ ad nauem: non autem, vt formæ ad materiam.

¶ Ad secundum dicendum, quod spiritus coniunctus, s. anima, vnitur corpori ad vnum esse, vt forma eius, & ideo non põt separari per voluntatẽ, sed p naturã facta indispositione circa corpus, sed spũs separatus põt p voluntatẽ cõiungi corpori, non sicut forma, sed sicut motor instrũ. vñ virtute naturæ suæ põt as-
D.117. sumere d & deponere illud qñ vult, sicut & hõ suũ instrumẽtũ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ virtus angeli non impeditur per corpus assumptum, quia non assumitur, vt materia proportionata formæ, nec etiam iuuatur, sed tamen assumit ad consolationem eorum, quibus apparet per instrumentum, vt ea visibilibus in inuisibilium cognitionem manuducantur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad assumptionem corporis nõ sufficit motus, sed oportet ꝙ sit formatio, vt dictum est.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, ꝙ angelus assumens corpus, est tot⁹ in qualibet ei⁹ parte, nec tñ est in plurib⁹ locis, qa totũ hoc quod vno motu mouet̃, cõparat̃ ad ipsum sicut vnus locus indiuisibilis, qa non est in loco nisi p operationem, vt in primo dictum est.

transformata sunt in deteriora & spissiora. in qbus pati pñt a superiori elemẽto. i. ab igne. Et hoc Augu. sensisse videtur super Gen. ita dicens. Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporũ aereorũ natura vigẽt, nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementũ, aptius ad faciẽdum q̃ ad patiẽdum. Ad patiendum.n. humor & humus, ad faciendum aer & ignis aptitudinẽ præbẽt. Trãsgressores vero angeli, cum principe suo nunc diabolo tunc archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est, si cõuersi sunt ex pœna in aeream qualitatem, qua possent ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Aug. id tradere, quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum aliqui dixisse
G astruunt, nõ ita sentiendo, sed opinionem aliorũ referẽdo qđ ex ipsis verbis diiudicare volunt, quibus ait. Dæmones dñr aerea animalia, nõ ait sunt. Ita enim quidam dicebant. De habitatione vero caliginosi aeris in quem detrusi sunt, non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod istius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum corpora assumpta ab angelis habeant veram naturam quam ostendunt.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli assumant corpora illa secundum veritatem, quæ habent illam naturam quæ videtur. Nuntios.n. veritatis, non decet aliqua fictio: sed ostẽdere illud quod non est verum est quædã fictio. ergo videtur ꝙ veram naturã habeãt illarum rerum corpora assumpta.

¶ 2 Præt. Proprietates humanæ non inueniuntur nisi in vero corpore humano: sed hmõi apparitiones sũt ſm Diu. vt ex visibiliũ ꝓprietatib⁹ inuisibilib⁹ instruamur. ergo vr̃ idem quod prius. Dio. in cæl. hier. c.15.

H ¶ 3 Præt. Nõ sunt eędẽ ꝓprietates diuersorũ ordinũ: sed assumptio corporalĩũ figurarũ est ad ostendendũ inuisibiles ꝓprietates angelorũ. ergo vr̃ ꝙ non debeant in eadem figura apparere angeli superiorũ ordinum & inferiorum ordinum.

¶ 4 Præt. Quæritur de qua materia assumant, & vr̃ ꝙ non de aere: corpus.n. quod angeli assumunt, habet determinatã figurã & est distinctũ ab alijs corporib⁹, sed aer nõ est figurabilis nisi ſm figurationẽ corporis alterius, eo ꝙ cũ sit maxime humidũ minime suis terminis terminat̃, sed alienis, vñ & vna pars aeris alteri cõtinuat̃. ergo vr̃ ꝙ nõ assumat corpus aereũ.

¶ 5 Itẽ, vr̃ ꝙ nec terrenũ, Angeli enim apparẽtes statim dispatẽt, sed hoc nõ potest fieri in corpore grosso terrestri. ergo nõ hmõi corpus assumũt.

¶ 6 Præt. Constat quòd inter nos & cælum est ignis medius q est maxime actiuus in inferiora corpora. Si ergo de inferioribus elementis corpus assumerent, videtur quòd quando in cæ-
I lum ascendunt corpora eorum cremarentur.

¶ 7 Præt. Diun. in 15. cap. cæl hier. dicit quòd inter alia corpora ignis maxime repræsentat proprietates spiritualium substãtiarum, sed pp eorum cognitionem fit corporum assumptio, vt dictum est. ergo videtur ꝙ semper de igne corpus assumant.

¶ 8 Præt. Corpus cæleste est nobilissimum corporum: sed nobili motori debetur nobile mobile. ergo videtur ꝙ corpus quod ad motum assumunt, sit de natura quintæ essentiæ.

RESPONDEO, ꝙ qualitas corporis assumpti ab angelis põt dupl̃r inquiri, vel quãtũ ad veritatẽ naturæ qua habet, vel quãtũ ad materiã de qua corpus assumit. Quãtũ ad primũ dicendũ est, ꝙ corpus assumptũ ab angelo nõ habet veritatẽ illius naturæ q̃ ostendit̃. vnde & si aliquando angelus bon⁹ vel malus moueat corpus alicuius veri aĩalis, nõ dr̃ proprie illud assumere, sicut nõ dr̃ angelus assumpsisse linguam asinæ per qua locut⁹ est ad Balaã, nec demõ corpus hoĩs quẽ vexat, cui⁹ rõ est, qa proprie-
K tates q̃ ſm veritatem sunt in aliquo corpore, ducũt in cognitionem principiorũ subiecti, & nõ actu in cognitionẽ substantiæ spũalis, q̃ ductio est totius finis visibilium formationũ ſm Diu. Vnde quãtũ ad finẽ apparitionis, oportet vt sint illæ proprietates ſm similitudinẽ tm̃, vt nõ intelligat̃ illis subesse aliqua res, nisi angelus, vt quasi corpus angeli esse videat̃, & proprietates eius sint proprietates angeli. Si aũt quæratur de secundo, quale sit quãtũ ad materiã, dicẽdũ est, ꝙ materia corporis assumpti ab angelo põt cõsiderari dupl̃r, vel quãtũ, ad pricipiũ assumptiõis, vel quãtũ ad terminũ. Si quãtũ ad principiũ, sic dico, sicut in l̃ra dr̃, ꝙ assumit de aere pp hoc, qa aer maxime transmutabilis est & cõuertibilis in q̃cũq;. & hui⁹ signũ est, ꝙ qda vidẽtes corp⁹ a dæmone assumptũ scindere gladio, vel ꝑfodere volẽtes, id efficere nõ valuerũt, qa partes aeris diuisi statim cõtinuant. Sed ꝓpter hoc, ꝙ aliquã figurã recipere põt cõpetẽte angelo apparenti, oportet ꝙ quãtũ ad terminũ assumptionis aer iste sit in aliquo inspissatus, & ad ꝓprietatem terræ accedens, seruata tamẽ aeris veritate, quod efficere possunt tam per motum localem

congregando

congregando partes, tam etiam per semina in elementis resper A sa, vt post dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut in locutionibus metaphoricis non est falsitas, eo q; non proferuntur ad significandum res quibus nomina sunt imposita, sed magis illa in quibus dictarum rerum similitudines inueniũtur, ita etiam in apparitionibus angelorum nõ est fictio, quia figuræ illæ nõ ostẽduntur ad significandum esse naturale illius rei, sed proprietates angeli.

¶ Ad secundum dicẽdum, q; quoniam verę proprietates hominis non sint nisi in corpore naturali, tñ similitudines illarum proprietatũ in alijs esse põt, & tales similitudines sufficiunt ad finẽ apparitionis.

¶ Ad tertium dicendum, q; ẽm Dion. in li. cęle. hiera. in eadẽ figura quãdoq; ostẽditur superior & inferior angelus, quia vna res habet diuersas proprietates, per quarum quasda potest superiores repre sentare & per alias inferiores.

† Cap. 5. 6. & 7. & pluribus sequẽtibus.

¶ Præt. Eędem etiam proprietates sunt superiorum & inferiorum, quis diuersimode secundum Dion.

¶ Ad quartum dicendũ, q; aer aliquo mõ inspissatus, potest figurari & ab alio aere distingui.

plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse, atque id concorditer docuisse, q; angeli incorporei sunt, nec corpora habent sibi vnita. Assumunt autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionẽ ministerij sui sibi a Deo iniuncti, eadẽque post expletionem deponunt. B In quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt, & aliquando qdem locuti sunt ex persona Dei sine distinctione alicuius personæ, aliquando ex persona patris, vel filij, vel spiritussancti.

Quòd Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit.

NEc dubitandũ est Deũ in corporalib⁹ formis apparuisse hominibus, C sicut August. in secundo lib. de trinit. ostendit, conferens diuersa scripturæ testimonia, ex quibus Deum in corporeis formis hominibus apparuisse probat, & aliquando ex persona Dei sine distinctione, aliquando sub distinctione personarum sermonem factum esse eis.

¶ Ad quintum dicendum, q; est aliquo modo terrestre inquantum habet terræ proprietatem per condensationem, sed illa densitas subito dissoluitur remotis causis densitatis. D

¶ Ad sextum dicendum, quòd cum non assumant corpora nisi propter nos, non est probabile, q; corpora assumpta in cœlum empyreum deferãt, neque eis vtantur, nisi quatenus oportet ad operationes quas circa nos exercent.

¶ Ad septimũ dicẽdum, q; in corporibus assumptis a bonis angelis, apparent proprietates ignis, præcipue quantum ad splendorem, sicut & proprietates hominis, non tamen oportet q; huiusmodi corpora materialiter de igne assumantur.

¶ Ad octauum dicendum, q; cum corpus cæli sit incorruptibile, non potest diuidi nisi ẽm imaginationẽ, nec ẽt recipit peregrinas impressiones, vñ ex eo non põt corpus angeli formari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli possint comedere in corporibus assumptis. E

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli in corporibus assumptis comedere possint. Legitur enim Gen. 18. c. q; Habraam angelis sibi apparentibus cibos apposuerit: sed ipse cognouit eos esse angelos, quod ipsa collocutio cũ eis habita ostendit. ergo videtur q; comedere possint.

¶ Sed contra hoc est, q; expressissimum argumentum dominicę resurrectionis, est ipsius christi resurgentis comestio. vnde dicitur Actuum 3 Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo nobis qui manducauimus & bibimus cum illo: sed actus qui spiritui potest conuenire non est argumentum corporalis resurrectionis. ergo angeli corpora assumentes non vere comedunt.

¶ Item, videtur quòd possint generare. Dicitur enim Gene. 6. Videntes aũt filij Dei filias hominum quòd essent pulchre &c. Et hoc Iosephus exponit de dæmonibus incubis. ergo videtur, quòd generare possint.

A ¶ Sed contra est quòd completur generatio per virtutem formatiuam quæ est in semine ex corpore viuo resoluto: sed corpus assumptum a dæmonibus & ab angelis non est viuum, vt dictum est. ergo videtur quòd generare non possint.

¶ Si dicatur quòd generant per hoc, quòd idem dæmon succub⁹ ad virũ est recipiẽs ab eo quod postmodum in mulierem transfundit fact⁹ incubus ad eam.

¶ 2 Contra est q; semen non habet virtutem generãtiui nisi quandiu calor animæ in eo retinetur, quem oportet exhalare per magnam distantiam delatum. ergo videtur quòd per istum modum gñatio fieri non possit.

¶ 3 Præt. Si fieret generatio talis per modum istum, non esset nisi secundum virtutem illius seminis. ergo ex hoc nõ sequeretur q; geniti essent maioris virtutis quam alij homines, vt innuitur ex his quæ sequuntur. ibi {Isti sunt potentes a seculo &c.}

† Lib. 3. de Trin. c. 1. & lib. 2. c. 7.

¶ Item, videtur q; possunt sentire. Assumunt enim corpora habentia diuersa organa sensibilia, sed hoc frustra esset, nisi per oculos viderent & per aures audirent. ergo &c.

¶ Sed contra est, q; sentire per organa corporalia est accipere cognitionem a rebus, quod angelis non conuenit, vt dictum est. ergo &c.

¶ Itẽ, vr̃ q; possint localr̃ moueri p id qđ legit̃ Tobie 6. & deinceps de angelo q comitat⁹ est Tobiã p multa terrarum spatia. D

¶ Sed contra est, quia quod coniungitur alicui solum vt motor, si in se sit imobile nõ mouetur ad motũ eius, sicut patet in motoribus orbium ẽm Philosophos: sed angelus inquantum in se est, est substantia spũalis immobilis. ergo vr̃ q; ad motum corporis cui sicut motor tm̃ coniungitur non moueatur.

¶ Item, videtur quòd loquantur ex multis scripturæ locis quæ frequenter eos hominibus locutos commemorat.

SED CONTRA est, quia in omni locutione exprimunt̃ quædam intentiones intellectꝰ: sed hmõi intentiones nõ põt peruenire de intellectu ad vocem, nisi aliquo mediante quod est proportionatum ad hmõi suscipienda, sicut imaginatio humana ergo videtur quod per corpus inanimatum assumptum, vel per corpus binum loqui non possunt.

De perplexa quæstione quam ponit August. quærens an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata, an angeli qui ante fuerant missi, & si missi sunt, vtrum seruata qualitate sui spiritualis corporis, aliquam speciem corporalem de corpulentiori materia assumpserint, an suũ propriũ corpus mutauerint in speciem suæ actioni aptam. B

SEd vbi Deum hominibus in corporalib⁹ imaginibus apparuisse asserit, perplexam quæstionem proponit, quam nec soluit, quærẽs vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tm̃, in qua Deus hominibus appareret, an angeli qui ante erant ita mitterent, C vt manentes in suis spiritualibus corporibus assumerent ex corpulẽta inferiorũ elemẽtorũ materia aliquã speciem corporalẽ, quã coaptatã quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet spẽs corporales, veras quidem, an corpus suum propriũ verterent in spẽs aptas actionibus suis p virtutẽ

RESPONDEO, Dicendum, q; vt prædictum est, angeli E corporibus assumptis vitam non influunt, sed tm̃ motũ, & id considerandum est, q; omnes operationes quæ consequunt̃ corpus viuum, inquantum viuunt, non põt angelis in corporibus assumptis conuenire, sed tm̃ illę quæ consequuntur corpus mobile inquantum hmõi, vt mouere, impellere, diuidere, & hmõi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q; comedere ẽm cõpletam rõnem sui, non dicit solum diuisionem cibi & traiectionem in os, sed & istum actum procedere a virtute potente digerere & conuertere in nutrimentum, ideo angeli non vere comedunt, sed fuit ibi vera diuisio cibi & tractio in corpus assumptum, q postmodum non est conuersus in corpus illud, sed virtute angeli aliqua, dissolutus est in præiacentem materiam, Christus aũt vere comedit, q̃uis cibus conuersus non fuerit, quia illa decisio cibi fuit habentis virtutem nutritiuam & conuersiuam. Habraã aũt & si in fine cognouerit eos esse angelos, nõ tñ est incõueniens q; hoc eũ in principio latuerit, vel si cognouerit, in alicuius mysterij cõmendationem, eis cibos apposuit.

¶ Ad id qđ secũdo q̃ri, dñt quidam q; dęmones in corporibus

assumptis, nullo modo generare possunt, nec per filios Dei angelos incubus significari dicunt, sed filios Seth, & per filias hominum eas, quæ de stirpe Cayn descenderunt. Sed quia contrarium a multis dicitur, & quod multis videtur non potest
Cap. 14. omnino falsum esse secundum Philosophum in 7. Ethicorum. & in fine de som. & vigi. ideo pōt dici ꝙ
† Cap. 1. ꝑ eorū actum completur generatio, inquantum semen humanū apponere pñt in loco conuenienti ad materiam proportionatam, sicut etiam semina aliarum rerum colligere possunt ad complendū aliquos effectus, vt in præcedenti distinctione dictū est, vt attribuatur id tantum eis, quod est motus localis, non autem ipsa generatio, cuius principiū nō est virtus dæmonis, aut corporis ab eo sumpti, sed virt⁹ illius, cuius semen fuit, vnde & genitus nō dæmonis, sed alicuius hoīs filius est.
† Ibidem. ¶ Et sic patet rñsio ad primū quod contra obiicitur.
¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ cū hic dæmones velocissime moueantur ꝑꝑ victoriā virtutis mouētis sup rē motā, pñt aliqua ponere ad conseruationem seminis, ne calor vitalis euaporet.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ dæmones pñt scire virtutē seminis decisi ex dispōne eius a quo decisum est, & silr mulierē pportionatā ad seminis illius susceptionē, & ēt cōstellationē iuuātē ad effectū corporalē. s optimę cōplexionis in genito, qb⁹ oībus cōcurrētib⁹, possibile ē sic genitos, corpe magnos eē vel fortes.
¶ Ad id quod tertio quæritur, dicendū est, ꝙ angeli nullo mō vident per oculos corporis assumpti, quia hæc est operatio potentię corporis viuentis. vnde partes corporis assumpti nō sunt organa sensibilia, sed similitudinē eorū hñtia, ad ostendendum angelorum spirituales virtutes. vnde Dio. in fine cæ. hierar. ex omnibus partibus humani corporis docet proprietates angelicas considerare. vnde non frustra assumuntur.
¶ Ad id quod quarto quæritur dicendū est, ꝙ mouent p accñs, motis corporibus in quib⁹ sunt, qa diffinitiue sunt in illis corporibus, ita ꝙ nō alibi, Deus aūt nō mouet ad motū alicui⁹ corporis, qa ita est in vno, ꝙ ēt in alio, sicut aīa nō mouet p accñs ad motū manus, sed ad motū totius corporis. Silr ēt motor orbis cōiungit orbi sm totū, sm Philosophos, & nō vni parti tm, quis virtus eius primo appareat in parte dextra. vnde incipit motus, & ideo nō mouet p accñs, quia totus orbis nō mouet extra locū suū, nisi hoc mō, ꝙ sit in alio loco rōne & nō subiecto.
¶ Ad id quod quinto quæritur dicendum, ꝙ loqui proprie est per formationem vocum ex percussione aeris respirati determi-
K natis organis ad exprimendū aliquē intellectū, & ideo locutio corporalis angelis conuenire non pōt in corporibus assumptis, sm completam significationem, cum non habeant vera organa corporalia, sed est aliqua similitudo locutionis inquātum intelligunt, & intellectum exprimunt quibusdam sonis, qui pprie non sunt voces, sed similitudines vocum, sicut etiam quædam animalia non respirantia dicuntur vocare, & ēt quædam instrumenta, vt dicit Philosophus in 2. de anima. Intentiones autem
Tex. c. 87. intellectę ab angelo efficiunt in illis sonis nō eędē numero, sed sm similitudinem significationis p motus determinatos ab intellectu, sicut similitudo artis efficitur in materia, vt domus.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmones possint esse intra corpora hominum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ dæmones intra corpora hominum esse non possint. Dicit enim glossa sup
F illud Abacuch. 2. Dominus in templo sancto suo, ꝙ dæmones simulacris exterius præsidere possunt, non autem interius adesse. ergo multo minus intra humana corpora.
¶ 2 Præt. Duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco, vt in primo dictum est: sed anima est in qualibet parte corporis. ergo videtur, ꝙ in nulla parte eius possit esse dæmon.
¶ 3 Præt. Secundū Dam. angel⁹ est vbi operatur: sed sicut operatur in corpore ita ēt habet aliquam operationem circa animam. ergo sicut intra animā nō est, ita nec intra corp⁹. Dama. li. 2. cap. 3. † Ioan. 2. c.
¶ 4 Præt. Videtur, ꝙ in sensus corporales imprimere non possit pstigijs deludendo. Illa anim forme quæ videt, oportet ꝙ sit alicubi: sed non potest esse tātū in sensu, quia sensus non habet aliquam speciem nisi a rebus acceptam, nec iterum potest esse in re, quæ videtur sic, quòd mulier videatur æqua, quia duæ formæ substantiales non possunt esse in eodem.
¶ Et præterea res illa videretur talis ab omnibus, nec iterū in aere circunstante qui susceptibilis figurę nō est, nec semper vnus & idem, circa rem illam manet, præcipue quando mouetur. ergo videtur quòd huiusmodi ludificationes per dæmones fieri non possunt.
SED CONTRA. videtur quòd etiam in animam illabi possunt, quia ea quæ sunt in corde, nullus scire potest nisi cordis intima penetret: sed dæmones sciunt cogitationes malas peccatorum, quas apud Deum accusant, & ex quibus occasio-
I nem tentandi sumunt. ergo videtur, quòd animæ illabantur.
¶ Præt. Ipsi immittunt malas cogitationes, vt dicitur in psalmis, Immissiones per angelos malos. ergo videtur quòd intellectum penetrare possunt.
¶ Præt. Ipsi etiam dicuntur incentores malorum: sed incendere pertinet ad affectum cuius est amare. ergo videtur, quòd etiam in voluntatem nostra imprimere possint, & eam intrare.
RESPONDEO, Dicendum, quòd angeli boni & mali ex virtute naturæ suæ habent potestatem trasmutandi corpora nostra, sicut etiam alia corpora naturalia, & quia vbi operantur ibi sunt, ideo nostris corporibus illabuntur, & per cōsequens, etiam impressionem habent in potentias affixas organis, quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus imaginationis & huiusmodi, sic etiam per accidens eorum operatio resul-
K tat in intellectum, cuius obiectum est phantasia, sicut color visus, vt dicitur in tertio de anima. sed tamen hoc non pervenit vsque ad voluntatem, quia voluntas neque quantum ad actum, neque quantum ad obiectum dependet ex organo corporali, quia obiectum suum ab intellectu accipit, secundū ꝙ intellectus apprehendit aliquid in ratione boni. D. 757.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dæmon dicitur non intus adesse simulacro, quasi virtus coniuncta, ita quòd ex dæmone & simulacro fiat vnum, sicut idolatrę putabant aliquod numen in imaginibus corporalibus esse.
¶ Ad secundum dicendum, quòd anima non est in corpore, sicut in loco, sed sicut forma in materia, & ideo non est vnius rationis operatio quā anima in corpus efficit, & dæmō. vñ sine cōfusione operationū vtrūq; simul in eadē corporis parte eē pōt.
¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ eē intra aliqd, est esse intra terminos ei⁹, corpus. n. habet terminos duplicis rōnis. s. qtitatis & essentiæ, & ideo

sibi a Deo datam. Ait enim Augu. ita in tertio libro de trinit. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis & visis, vtrum ad hoc opus tantum creatura formata sit, in qua Deus sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostende-
G retur aspectibus, an angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerētur, assumentes corporalem speciem de creatura corporea in vsum ministerij sui, aut ipsum corpus suum cui non subduntur, sed subditum regunt mutātes, atque vertentes in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis, secūdum attributam sibi a creatore potentiam. Sed fateor excedere
H vires intentionis meæ, vtrum angeli manente spirituali corporis sui qualitate, per hanc occultius operantes, assumant ex inferioribus elementis corpulētioribus corpus, quod sibi coaptatū quasi aliquā vestē mutent & vertant in quaslibet species corporales, & ipsas veras, sicut aqua vera in vinum verū conuersa est a domino, an ipsa propria corpora sua trāsformant in id quod volunt accōmodatum ad id quod agūt.
G Sed quod horum sit, quoniam homo sum, nullo experimento comprehendere valeo, sicut angeli qui hæc agunt; Attende lector, quia quæstionem propositam non soluit, sed indiscussam relinquit, vtrum angeli qui mittebant seruatis suis proprijs spiritualibus corporibus, superuestirētur aliqua corpulētiori specie, in qua possent videri, an ipsum corpus mutarent & transformarent in quācunque vellēt speciem, in qua possent cerni. In quibus ver-
H bis videtur Aug. attestari angelos esse corporeos, ac propria & spiritualia habere corpora.

Quòd Deus in specie qua Deus est, nunquam mortalibus apparuit.

Eterú, hæc velut nimis profunda atque obscura relinquêtes, illud indubitâter teneamus quòd De⁹ in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit, sicut famulo suo Moysi dicit. Non videbit me homo & viuet. Et in euangelio Ioannis legitur. Deú nemo vidit vnquam. Visibile enim quicquam non est, quod non sit mutabile. Ideo substantia siue essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo potest per seipsam esse visibilis. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt, cum Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestú est. Et si nos latet quo modo ea ministris angelis fecerit Deus, per angelos tamen esse facta dicimus. Audeo iterum fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec verbum eius, nec spiritum sanctum eius qui est vnus Deus per id quod est inuariabile atque idipsum est, vllo modo esse mutabilé, ac per hoc multo minus visibilem.

A & ideo angelus operans intra terminos corporalis quantitatis corpori illabitur, non autem ita quòd sit intra terminos essentiæ eius, nec sicut pars, nec sicut virtus dans esse, quia esse est per creationem a Deo, substantia autem spiritualis non habet terminos quantitatis, sed tantum essentiæ, & ideo in ipsam nô intrat, nisi ille q dat esse, s. Deus creator, qui habet intrinsecam essentiæ operationem, aliæ autem perfectiones sunt superadditæ ad essentiam, vnde angelus illuminâs, non dicitur esse in angelo & in anima, sed extrinsecus aliqd operari.

B ¶ Ad quartum dicédum, quòd formæ q videntur in istis præstigijs, non sunt nisi in sensu: hoc aût pôt dupliciter contingere per dæmonû operationem. Vno modo, vt species q sunt in imaginatione seruate, operatione dæmonum ad organa sensuum fluât, sicut contingit in somno, & ideo quando illę species contingűt organa sensus exteriores, videntur ac si essent res præsentes, extra, & actu sentirentur. Alius modus potest esse ex immutatione organorum, quibus immutatis, fallitur sensus iudicium, sicut in eo qui habet gustum corruptum, cui omnia videntur amara, hoc aûté facere possunt virtute quarundam rerum naturalium, sicut ad vaporationem cuiusdam fumi trabes domus videntur serpentes, & multa ea per imanta huiusmodi inueniuntur.

† Exo. 33. c.

† Ioan. 1. c.

† Aug. li. 3. de trinit. c. 10. & 11.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cogitationes cordium scire solius Dei est, possunt tamen angeli aliquas earum conijcere ex signis corporalibus exterioribus, scilicet ex immutatione vultus, sicut dicitur. In vultu legitur hominis secreta voluntas, & ex motu cordis, sicut per qualitatem pulsus, etiam a medicis passiones animæ cognoscuntur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd mali angeli cogitationes immittunt, vt prius dictum est, illustrando phantasmata, vt secundum diuersas eorum compositiones, possint nouæ intentiones ab eis accipi, non tamen intellectus cogitur eas accipere, quia præter obiectum & potentiam cognoscentem, exigitur ad actualem cognitionem intentio cognoscentis, vel per sensum, vel per intellectum, sed boni angeli etiam directe in intellectû E imprimere possunt, quia secundum Aug. operantur in intelligentias nostras, miris quibusdam modis, hoc autem est inquantum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectuale lumen ipsorum, sed hoc dæmonibus non competit, quia quamuis naturale lumen eorum sit efficacius quàm lumen intellectus nostri, tamen lumine gratiæ non sunt perfecti, sed tenebris culpæ obumbrati: & ideo non intendunt iudicium rationis nostræ rectificare per confortationem intellectualis luminis, sed aliqua nobis ostendere, ex quibus decipiamur, quod faciunt phantasmata illustrando.

Aug. de ci. Dei lib. 1. c. 16.

¶ Ad septimum dicendum, quòd dæmones dicuntur incentores, inquantum faciunt feruere sanguinem, & sic anima ad concupiscendum disponitur, sicut etiam quidam cibi libidinem prouocant. In voluntatem autem imprimere solius Dei est, quod est propter libertatis voluntatem, quæ est domina sui actus, & non cogitur ab obiecto, sicut intellectus cogitur de- A monstratione. vnde patet ex prædictis, quòd dæmones imprimunt in phantasiam, sed angeli etiam in intellectum. Deus autem solus in voluntatem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum dæmones intrent corpora hominum substantialiter, & illabuntur cordibus, an id per effectum dicatur.

Illud etiam consideratione dignum videtur, vtrû dæmones siue cor- B porei siue incorporei sint, hominum substantialiter intrent corpora eorumque animabus illabâtur, an ideo intrare dicâtur, quia malitiæ suę effectû ibi exercent Dei permissione, opprimêdo atque vexâdo eas, vel in peccatum pro voluntate sua trahêdo. Quòd in homines introeât atque ab eis expulsi exeant, euágelium aperte declarat commemorans dæmonia in quosdam ingressa, & per Christû eiecta. C Sed vtrû secundû substâtiá fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeo perspicuum est. De hoc autem Genadius in diffinitionibus ecclesiasticorum dogmatum ait. Dęmones per inergiam operationem non credimus substantialiter illabi animæ, sed applicatione & oppressione vniri. Illabi autem menti, illi soli possibile est qui creauit, qui natura subsistens incorporeus, capibilis est suæ fa- D cturæ. Ecce hic videtur insi-

Vtrum Deus apparuerit in figuris corporalibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd ipse Deus incorporalib⁹ figuris non apparuerit. huiusmodi enim apparitiôes factæ patribus in prophetis, factę sunt mediantibus angelis, quorum etiam dispositione lex tradita est, vt dicitur Actuum. 7. & ad Hæb. 2. Sed ille apparet, qui immediate reuelationem facit. ergo videtur q in huiusmodi formis corporalibus Deus non apparuerit.

† Matt. 8. c.

† Mar. 1. c.

¶ 2 Præt. Angelus apparens visibiliter assumit corpus i quo videtur: sed Deus nû quam assumpsit corpus, nisi in vnitate personæ. ergo videtur q ipse in corporalibus figuris non videatur.

† Aug. c. 83. tom. 3.

¶ 3 Præt. Angelus q apparet in aliquo corpore, est in eo in quo prius non fuerat: sed in illis creaturis in quibus apparere dicitur Deus, nô est nisi sicut pri⁹ fuerat. s. p essêtiá, pñtiá, & potétiá. ergo vř q ipse Deus non apparebat.

¶ 4 Præt. Si ipse Deus apparuerit. ergo videtur quòd missio visibilis facta fuerit in veteri testamento, sicut etiam in nouo, quod a sanctis negatur.

SED CONTRA. est quod dicitur Exodi 20. Vbi dominus loquitur ad populum dicens. Non erunt tibi alij dij præter me, & frequenter etiam inueniuntur, Ego dominus. ergo videtur quòd ipsemet Deus apparuerit.

¶ Præt. Isa. 6. dicitur. Vidi dominum sedentem &c. Quod non pôt côuenire nisi ipsi Deo. ergo vř q ipsum Deum viderit.

RESPONDEO, Dicendum, q Deus secundum essentiam suam, corporalibus oculis nûquam videri potest, nec etiam intellectu nisi a beatis, sed in corporalibus formis hominibus ap- E paruit. hæc autem apparitio facta est ministerio angelorû, vt dicit Aug. in lib. de Trini. Quia diuinæ illuminationes nô veniût in nos, nisi medianta cælesti hierarchia, vt dicit Dion. Vnde in omnibus illis apparitionibus corporalibus, corpus formatû est & assumptû & motû ab angelo, sed tñ in corpore assumpto per angelû dr apparere angelus, & aliqñ Deus. Formatio enim & apparitio corporis assumpti, vt dictû est, fit ad ostendendas proprietates spiritualiû substantiarû, qñq3. n. angelus qui immediate illuminat hominé, vult instruere eû de propria virtute quam ipse habet, & tûc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis, & sic dr illa inferior angelus apparere. Aliqñ aût vult instruere hoiem de virtute diuina, vel ét superioris angeli p quá opať, & tûc format corp⁹ assumptû ad exprimédá eminétiá diuinæ maiestatis, vel ét pprietates superioris angeli, & tûc dr De⁹ apparere, vel ille superior angel⁹. & hoc ét Greg. dicit in plo. Exodi. 3. assignans cám quare angelus q loquebať Moysi, qñq3 vocatur angelus, quandoque dominus.

Aug. de trinita. lib. 2.

Dion.

Greg. in gl. Exo. 3.

¶ Et p hoc patet rñsio. ad primû qa nô dř apparere ille angel⁹ q

immediate corpus format, sed Deus cuius proprietates in figura ostensi corporis significantur.

¶ Et similiter ad secundum, quia quàmuis angelus corpus formet, vel moueat, nō tñ ipse apparere dr̄, rōne iam dicta, sed De⁹.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ Deus erat in illis creaturis nouo modo, sicut signatum in signo.

¶ Ad quartum dicēdū, ꝙ immissio visibilis diuinæ personæ differt ab apparitione, de qua differētia dictum est in 1. dist. 16.

†Act. c. 5.

EXPOSI. TEX.

AD patiendum humor & hum⁹ &c. Videtur hoc esse falsum, quia in aqua dominatur qualitas actiua, scilicet frigidum, & ita videtur magis esse actiua q̄ aer in quo dominatur qualitas passiua, scilicet humidum. Et dicendum, quòd ista obiectio procedit cōsiderata actione & passione secundum qualitates actiuas & passiuas. Sed aliter est, si consideretur secundum formas substantiales q̄ sunt prima principia actionis, quanto aliqd est magis subtile, magis ē actiuū, quia plus habet de forma, & grossum ē magis passiuum, qa plus habet de materia. {Sed vbi dicendum hominib⁹ &c.} Hic mouet quæstio habens tres partes, s̄m tres modos, qb⁹

†Sup c. 28. act. circa illud vipera cū pcesset a calore.

nuari quòd substantialiter non illabantur dæmones, vel introcār corda hominum vel corpora. Beda quoque super illum locum apostolorum actuum, vbi Petrus ait Ananiæ. Cur tētauit vel impleuit sathanas cor tuū? dicit. G Notandum, quòd mentem hominis iuxta substātiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas, quia tantummodo secundum operationem & volūtatis instinctum, anima de his quæ sunt creata impletur, Implet ergo sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in sensum eius, neque introiens aditum cordis, siquidē potestas hæc solius Dei est, sed calida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitię trahens per cogitationes & incentiua vitiorum, quibus plen⁹ est. H Impleuit autem sathanas cor Ananię, non intrando, sed malitiæ suæ virus inferēdo. Idem. Spiritus immundus flāma virtutum de cordibus fideliū expulsus, doctoribus veritatis luctantibus venenū persecutionū infundit. His authoritatibus ostendit, ꝙ dæmones nō substantialiter intrāt corda hominū, sed propter malitiæ suæ effectū, de quibus pelli dicunt I cum nocere non sinuntur.

potest diuina apparitio æstimari. Vnus modus est, vt aliqua noua creatura creetur, ad hoc ꝙ in ea Deus appareat, & hoc verū est, si per creationem intelligatur formatio corporis facta p ministerium angelorum. Secundus modus est, vt angeli corpora naturaliter vnita diuersimode transformēt, ad exprimēdum diuersas similitudines. Tertius modus est, vt supra corpora quæ habent, alia grossiora assumant, quasi indumēta quibus induātur, & vtrūque istorum falsum est, quia supponit angelos habere corpora naturaliter vnita. {Visibile est quicquid nō est &c.} Istud absolute verum nō est, si intelligatur de viso exteriori, qa omne visibile est corpus naturale, & oē corpus naturale est mobile, vel s̄m locum, vel alio mō. Per energumenos &c. Energia dr̄ ab en qd̄ est in, & ergia, qd̄ est labor, & geos quod est terra, K & conuenit his qui interius terrestri & melancholico humore laborant, quia tales vſu rōnis priuantur. ideo energumini etiā dicuntur illi, qui interius a dæmone possidentur.

DISTINCTIO IX.
DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATIS his quæ pertinent ad statum creationis angelorum & ad distinctionem eorum p conuersionem & auersionem. Hic determinat ea q̄ pertinent ad dignitatem bonorum. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de distinctione ordinum. In secunda, determinat quosdam actus qui sequuntur ordines distinctus. 10. dist. {Hic inuestigandum est &c.} Prima in duas. In prima determinat ordinum angelorum distinctionem. In secunda, ostendit quō homines assumunt ad ordines angelorū. ibi {Est etiam notandum ꝙ diuinus ordo &c.} Prima in tres. In prima, ostēdit ordinum distinctionē. In secunda, distinctionis F principium quantum ad durationem. ibi. {Iam nunc inquirere restat &c} In tertia, distinctionis modum quantū ad æqualitatem. ibi {Præterea considerari oportet &c.} ¶ Circa primā tria facit. Primo ponit ordinum distinctionem. Secundo, assignat distinctionis rōnem. ibi {Hic considerandum est &c.} Tertio assignat rōnē nominationis ipsorū. ibi {Hæc nomina illis &c.} Et circa hoc duo facit. Primo, determinat veritatem. Secundo, excludit obiectionē. ibi {Sed oritur hic qō &c.} {Notandū est &c.} Hic ondit qūo hoies ad angelorum ordines assumuntur. Et circa hoc duo facit. Primo, ondit p quē modum assumunt, vtrū ad vnū ordinē decimum, vel ad oēs nouē. Secūdo, ondit eorū q assumunt numerū. ibi {Nō. o. iuxta &c.} Vbi duo facit. Primo, ondit veritatē. Secūdo, excludit cōtrarietatem. ibi {A quibusdam tamē putatur &c.}

DISTINCTIO IX.
A

De ordinum distinctione, & quot sint. & quid sint.

POst prædicta, superest cognoscere de ordini G bus angelorum, quid scriptura tradat quę in plurib⁹ locis nouē esse ordines angelorū pmulgat. s. angelos, archāgelos, principatus, potestates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Vnde Diony. tres ordines angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. H Sunt enim tres ordines superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphin, cherubin, & throni. Medij, dominationes, principat⁹, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, & angeli.

†Dio. lib. 1. de cælc. hierar. c 6. Nō a Dion. Sed a Greg. positus ordo in hac enumeratione seruatur super Caput Lucæ 15.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque.

HIc considerandum est, quid appelleī ordo. Deinde, vtrum ab ipsa I creatiōe fuerit distinctio illorum ordinum. Ordo angelorū

QVAESTIO I.
A

Hic q̄runt octo.

Primo. Quid sit hierarchia.
Secūdo. De actibus hierarchiæ.
Tertio. De distinctione hierarchiarum & ordinum.
Quarto. De nominatione ordinum distinctorum.
Quinto. De distinctione, vel æqualitate personarū in vno ordine existentium.
Sexto. De generatione hierarchiarum.
Septimo. De principio ordinum.
Octauo. De eorum restauratione per homines facta.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrū diffinitio hierarchiæ data a Dionysio, sit cōueniens.

AD PRIMVM sic proceditur. Et ponitur diffinitio Diony. 4. c. cælest. hierar. Hierarchia est diuinus ordo & scientia, & actio deiformi quātum possibile est, similās, & ad inditas ei diuinit⁹ illuminationes pportionabilr in Dei similitudine cōscēdēs. Vr̄ aūt ꝙ sit incōpetēs, qa diffō nihil supfluū debet cōtinere: sed ipse alibi diffinīēs hierarchiā dicit. Hierarchia est ad Deū q̄tū possibile est vnitas & similitudo. cū ergo in præassignata descriptione pp diuinā similitudinē multa ponant, videtur, ꝙ sint superflua.

Dio. 4. c. cæle. hier.

¶ 2 Præt. Pars nō debet poni ī diffōne toti⁹: nā min⁹ sicut gen⁹: sed ordo est pars hierarchię, cū vnaqueq; hierarchia tres ordines cōtineat. ergo vr̄ incōuenienter dicere. hierarchia est ordo.

¶ 3 Præt. In angelis nō tm̄ est ordo s̄m scientiā, sed et̄ s̄m alia dona & naturalia & gratuita, q̄ oīa excellēti⁹ sunt in supioribus q̄ īferiorib⁹. ergo sicut posuit sciam, debuit alia dona ponere.

¶ 4 Præt. Actio pertinet ad ministrantes: sed hierarchia est cōmunis ministrantibus & assistentibus. ergo videtur quòd describat commune per proprium, quod est contra artē diffōnum.

¶ 5 Præt. Idem non potest poni in diuersis generibus non subalternatim positis. ergo videī cum scientia, & actio, & ordo non subalternentur inuicem, ꝙ inconuenienter assignentur hierarchię tanquam genera in prædicta descriptione.

¶ 6 Præt. In diuinis personis non est ordo scietiæ & actionis, cum

eum sit vna scientia, & actio trium, hoc autem pertinet ad rationem Hierarchiæ, quòd sit ordo scientiæ & actionis. ergo videtur, quòd non similiter deiforme. A

¶ 7 Præt. Idem est deiformitas, & similitudo diuina. ergo videtur esse verborum inculcatio, cum dicit in diuinam similitudinem ascẽdens postquàm dixerat deiformi simulans.

RESPONDEO. Dicendum, quod hierarchia dicitur, quasi sacer principatus a hieros quod, est sacrũ, & arcos quod est princeps. In omni autẽ principatu requiritur gradus potestatis & finis. vnde in sacro principatu oportet huiusmodi sacra & diuina esse: & ideo sicut in principatu sęculari finis est, vt subiecta multitudo pacifice disponatur ad bonum intentum a principe, sicut pater in exercitu, qui secundum Philosophum. 12. metaphy. ordinatur ad bonũ ducis sicut ad finem vltimum. Ita oportet, quod in sacro principatu finis, sit assimilatio ad Deum. Hunc autem finem non est possibile angelos consequi, nisi per ordinatam actionem ad quam exigitur ordinata potestas, & scientia dirigens: & ideo in diffinitione hierarchię ponitur ordo, in quo exprimitur gradus potestatis, & scientiæ sicut dirigens, & actio sicut ad finem inducens, & Dei similitudo sicut finis intentus.

† ibidem. & Homil. 34. eundẽ seruat ordinẽ.

12. Meta. tex. 52.

dicitur multitudo cælestium spirituũ, qui inter se, in aliquo munere gratiæ assimilantur, sicut & in naturalium datorum munere conueniunt, verbi gratia. Seraphin dicuntur, qui prę alijs ardent in charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel succedens. Cherubin, qui præ alijs in scientia eminent. Cherubin enim interprætatur plenitudo scientię. Thronus dicitur sedes, throni autẽ vocantur, vt beatus Greg. ait, qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis sedeat Deus, & per eos iudicia discernat atq; informet. Dominationes vero vocantur, qui principatus, & potestates transcendunt, principatus dicuntur qui sibi subditis, quæ sunt agẽda disponunt, eisque ad explenda diuina ministeria principantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius, in suo ordine acceperunt. Vt virtutes aduersæ eis subiectæ eorum refrenentur potestate, ne homines tentare tantum valeant, quantum desiderant. Virtutes vocantur illi, per quos signa & miracula sæpe fiunt. Archangeli, qui maiora nuntiant, angeli, qui minora. B

Quòd hæc nomina non propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt a donis gratiæ, quæ non habent singulariter, sed excellenter, & a præcipuis nominantur.

Hæc nomina non propter se illis, sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt contemplatione, nobis innotescũt cognominatione, & nominantur singuli ordines a donis gratiarum, quæ non singulariter; sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim cælesti patria, vbi plenitudo boni est: licet quędam data sint excellenter: nihil tamen possideC

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis est causa causarum: & ideo diffinitio, quæ sumitur ex fine [d] formalior est inter omnes diffinitiones, & medium demonstrans eas: & ideo illa descriptio hierarchiæ est ad Deum vnitas, & similitudo est sicut diffinitio, quæ est medium demonstrationis, hæc autem hierarchia est ordo, scientia & actio, si nihil addatur est quasi demonstrationis conclusio, quia includit essentialia principia hierarchię. vnde Diony. eam ex prædicta concludit: sed illa quę posita est, perfecta est, quia comprehendit vtrũq;. vnde est quasi demonstratio positione differens. D

D. 512.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo potest sumi dupliciter, vel secundum quod nominat vnum gradum tantum, sicut qui sunt vnius gradus, dicuntur vnius ordinis, & sic ordo est pars hierarchiæ, vel secundum quod nominat relationem, quę est inter diuersos gradus, vt ordo dicatur ipsa ordinatio, & sic sumitur quasi abstracte, & sic ponitur in diffinitione hierarchiæ, primo autem modo sumitur concretiue, vt dicatur ordo vnius gradus ordinatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut anima in corpore quendã effectum inducit immediate in omnibus membris, vt esse, inquantum est forma corporis. aliũ autem inducit in vno membro mediante alio, vt motum, ita etiam Deus in omnibus ordinibus cælestis hierarchiæ immediate inducit vitam naturæ, gratiæ & gloriæ: sed ad executionem officiorum diuinorum mouet coordinate per primos medios, & per medios vltimos: & ideo non ponitur natura vel gratia, vel gloria in diffinitione hierarchiæ: sed scientia velut dirigens actionem in diuinis officijs. E

¶ Ad quartum dicendum, quòd actio circa nos exercita est propria ministrantium, quæ non ponitur in diffinitione hierarchiæ: sed actio communis prout significat transfusionem percepti luminis a Deo, ab vna in aliam communis est omnibus.

¶ Ad quintum dicendum quòd Diony. non intendit ordinare diffinitionem, sed principia essentialia hierarchiæ tangere, quorum aliquod est sicut materiale, per modum generis se habẽs. s. ordo, alia vero sunt sicut formalia cõplentia, sicut hierarchiæ per modum differẽtiæ, quorũ primum est ipsa receptio diuini luminis, quæ in scientia importatur, quia scientia illa est secundum receptionem diuini luminis, & secundum, est eius transfusio in alterum quam designat actio, & tertium, est consecutio finis in Dei similitudinem, & sic patet, quod semper sequens est formale respectu pręcedentis. vnde si debet ordinate tradi diffinitio potest sic dici, quod hierarchia est diuinus ordo, secundum conscientiam, & actionem &c.

¶ Ad sextum dicendum, quod secundum quosdam in diuinis personis, est quędam hierarchia quam dicunt supercælestem, quæ attenditur secundum ordinem naturæ in personis diuinis, quã assimilat hierarchia cælestis angelorum, & subcelestis hominum, sed hoc non est conueniens, nec secundum intentionẽ Diony. quia in diuinis personis principatum ponere vnius ad alterum, est hæreticum, aut quòd pater purget filium, vel illuminet vel perficiat, vel quod id quod patris est recipiat in filio inferiori modo, quæ tamen requiruntur ad rationem hierarchiæ, secundum intentionem Dion. & secundum vocabuli significationem. Et ideo dicendum est aliter. s. quod similat deiforme, inquantum per lumen perceptum diuinæ claritati assimilatur, non quidem per æquiparantiam: sed secundum suam proportionem, propter quod dicit quantum possibile est. Omnis etiam perfectio creaturæ est similitudo diuinę bonitatis, licet quędam expressior alia.

¶ Ad septimum dicendum, quòd alicui agenti vel imprimenti, potest aliquod recipiens assimilari dupliciter, vel secundum formam tantum, vel secundum formã & actionem, sicut aliquid illuminatur a sole, vt etiam alia illuminet ad similitudinem solis, sicut luna, & hæc est assimilatio secundum conuenientiam, in forma & actione, aliqua autem illuminantur, vt in seipsis luceant: sed lumen in alterum non transfundant, vt terrestria colorata, quia color est aliquid lucis. sic etiam assimilantur angeli Deo, in receptione diuini luminis, & hæc assimilatio ostenditur in hoc, quòd dicit deiformem inquantum possibile est &c. & etiam in transfusione eiusdem in alios, & hoc ostẽditur cum dicitur ad inditas illuminationes, i. secundum virtutem & regulam datarum illuminationum, ascendens in Dei similitudinem operando in alios secundum suam proportionem: & ideo nominat ascensum, quia in hoc est perfectio similitudinis, & omnium diuinius est Dei cooperatores fieri, sicut ibidem dicit Diony. propter quod etiam philosophi posuerunt finem intelligentiarum mouentium orbes, quem intendunt assimilationem diuinam in causando, & sic patet, quòd prima similitudo respondet scientiæ: sed secunda actioni.

ARTICVLVS II.

b Vtrum vnus angelus purget alium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alium non purget. Purgatio enim non est nisi per gratiam: sed solius Dei est dare gratiam. ergo ipse solus purgat.

¶ 2 Præt. Purgatio non est nisi ab immunditia: sed in angelis bonis post casum malorum, nulla remansit immunditia. ergo non est ibi purgatio. Item videtur, quòd nec illuminatio vnius per alterum fiat, quia informare mentem est solius Dei vt ait Augustin. sed illuminari non potest angelus, nisi mens sua

Aug. de trinitate li. 9.

sua informetur. ergo videtur, quòd vnus angelus alium non illuminet.

¶ 4 Præter. Sicut habetur Math. 23. Magister vester vnus est Christus. vbi dicit Aug. quod ipse solus est, qui interius docet: sed illuminatio est per modum cuiusdam doctrinę. ergo videtur, quod solus Deus mentem angeli illuminet.

¶ 5 Præt. Omnes angeli beatitudinem suam habēt ex hoc, quòd immediate vidēt Deum: sed Deus est sufficient mediū ad omnium cognitionem, ergo videtur, quòd vnus aliū non illuminet.

¶ 6 Præt. Si vnus illuminat alium, aut hoc facit creādo nouum lumen in mente eius, aut transmutando lumen a Deo acceptum: sed primū est hæreticum, cum angeli non sint creatores. Secundum autem videtur impossibile, nisi ponatur aliquod medium deferens: sicut in illuminatione corporali, quod ibi non est etiā facile fingere. ergo videtur, quòd vnus aliū non illuminet. † 1. Cor. 13.

¶ 7 Item videtur, quod nec pficiat, Quia vt supra in 4. distin. dictum est, perfectio quæ possibilis est in angelo, est vel naturę conditę vel glorificatæ: sed neutra potest esse in angelo ab angelo. ergo videtur, quòd vnus alium non perficiat.

¶ 8 Præt. Nulla perfectio pōt esse in angelo, nisi secundum receptionem diuini luminis: sed hęc receptio est per illuminationem. ergo perfectio ab illuminatione non differt.

RESPONDEO Dicendum, quòd actio non potest esse, nisi secundum exigentiam rei, cuius est actio: cum autem hierarchia perficiatur in scientia, vt ex diffinitione patet, oportet vt actio hierarchica in transfusione scientiæ consistat. vnde dicit Dion. 7. c. cælest. hier. quod purgatio,[d] illuminatio, & perfectio est diuinæ scientię assumptio. Ad scientiam autem concurrunt duo in sui acquisitione. s. expulsio contrarij vel priuationis, & consumatio eius, sicut est etiam in acquisitione cuiuslibet formæ: sed consumatio scientiæ, in duobus consistit, sicut & visio corporalis ad quam requiritur lumen, sub quo videatur visibile, & consequitur cognitio ipsius visibilis. Similiter etiam per lumen intellectuale habetur cognitio intellectiua. ergo quantum ad remotionem priuationis est purgatio, quantum ad influentiam luminis est illuminatio: sed quantum ad cognitionē consequentem, in quam dirigit lumen, sicut in vltimum terminum est perfectio, & propter hoc, perfectiones a Dionysio dicuntur, secundum traditionem sacrarum doctrinarum. D. 147.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd purgatio a culpa est per gratiam, sed a[d] nescientia est per lumen doctrinæ, & hoc etiam ab alio esse potest quàm a Deo. D. 540.

¶ Ad secundum dicendum, quòd purgatio quæ est in angelis, non est ab immunditia: sed a dissimilitudinis confusione, vt dicitur in 3. c. cælest. hierar. vel a nescientia, vt dicitur in 6. c. cælest. hier. & hæc duo in idem redeunt: confusio enim intellectus est ex hoc, quod est in potentia respectu plurium, & in hoc dissimilis est a primo intellectu, s. diuino, cui nulla possibilitas admiscetur. per lumen ergo receptum a Deo mediante superiori angelo, liberatur intellectus angelicus ab hac dissimilitudinia confusione, inquantum terminatur ad vnum, cui fortius subiacet, quanto magis medium cognitionis efficax est: sicut patet in eo, qui nescit quā partē contradictionis eligat: sed inuento medio probabili, magis ad vnam flectitur: sed addito medio demonstratiuo firmatur in illo. Dion. 3. ca. cæl. hier & 6. c. eiudē.

¶ Ad illud quod postea de illuminatione quęritur, dicendum, quòd circa hoc contrarię quidam opinati sunt. Quidam. n. dicunt, angelos inferiores, nunquàm essentiam Dei videre: sed per illuminationem[d] superiorum, qui eum immediate vident Dei notitiam capere, cui obuiat quod dicitur Math. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, vbi loquitur de angelis inferioris ordinis, hominibus ad custodiam deputatis. Alij vero econtrario, dicunt angelos omnes immediate a Deo illuminationem recipere, negantes inferiores a superiorib' illuminari, & negantes totum hoc, quod Dionysius de angelis tradit, authoritatibus sacræ scripturæ probatum, & consonum philosophorum doctrinæ. vnde mediam viam eligētes dicimus, omnes quidam angelos essentiam diuinam immediate videre, ex quo beati sunt, sed non est necessarium, quod qui videt causam, videat omnes eius effectus, nisi ipsam secundum totam potentiam compræhendat: sicut Deus seipsum compræhendens, omnia cognoscit. Aliorum autē, qui ipsum videndo non cōpræhendunt, vnusquisque tanto plura in eo cognoscit, quanto ipsum plenius capit fruitione glorię: sicut etiā ex principijs speculatiuis, qui melioris intellectus est, plures conclusiones elicere potest. vnde in his diuinis effectibus pertinentibus ad statum naturæ vel gratiæ, quæ per angelorum officia dispensantur, superiores inferiores illuminant & instruunt, vt expresse habetur in 7. cęlest. hierar. & in principio 4. de diui. no. Quod ergo tertio obijcitur, quòd mentem solus Deus formare potest. Dicendum, quod verum est iustificando per gratiam: sed de hac formatione nihil ad præsens. F D. 139. Math. 23. † Hom. 34. euang. † ibidem. I

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in actionibus naturalibus, inferius agens non habet efficaciam in productione effectus, nisi per virtutem agentis primi, quæ vehementius imprimit in effectum; ita etiam in intellectualibus, inferior illuminans, nihil potest efficere, nisi per virtutem primi illuminantis, & propter hoc ipse Deus est, qui omnes docet: nec tamen excluditur ab alijs illuminatio: sicut nec ab agētibus naturalibus naturalis actio. Vel dicendum, quod docere proprie dicitur, qui in cognitionem rei ducit. Sicut autem in cognitionem coloris sensibilem, peruenit homo ex duobus. s. ex visibili obiecto, & ex lumine sub quo videtur (vnde & vterq; dicitur demonstrare rem. s. qui lumen pręparat, & qui obiectum repræsentat) ita etiam ad cognitionem intellectualem duo exiguntur, scilicet ipsum intelligibile, & lumen per quod videtur: & ideo dupliciter dicitur aliquis docere, vel sicut proponens intelligibile, vel sicut præbens lumen ad intelligendum: hoc autem lumē est duplex: vnum intrinsecum vel connaturale intellectui, cui similatur lumen, quod est de compositione oculi, & per collationem huius luminis, solus Deus docere dicitur. Secundum lumen, quod superueniens ad confortationem connaturalis luminis, cui similatur in visu corporali lumen solis vel candelę, & sic potest angelus alium angelum, vel etiam hominem illuminare ad aliquid cognoscendum. non autem homo sic docere potest, cum in eo lumen intellectuale debilissime recipiatur. Quidam tñ dicunt, quod nullo modo angelus docet: sicut lumen præbens, quod expresse dictis Dion. contrariari videtur. Similiter etiam intelligibile duplex est, vnum ad quod intelligendum sufficit intellectus alicuius hominis, dummodo sibi considerandum proponatur. vnde & ipsa proponens docere dicitur, quasi in cognitionem ducens, sicut in visu corporali monstrat rem, qui eam coram oculis ponit. Aliud est, ad cuius cognitionem non sufficit intellectus discipuli, nisi in hoc manuducatur K Dion. de cęlest. hierar. cap. 10.

tur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt. non quidem æqualiter, quia alij alijs sublimius possident, quæ tamen omnes habent. Cumque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimius & perfectius perceperint: tamen ex pręcipuis sortiti sunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem, vt seraphin. qui ordo excellentissimus æstimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutū dona cęteris, oībus sublimi' & perfectius percepit: & tñ ab excellentiori dono. i. a charitate nomen accepit ille superior ordo: maius enim donum est charitas quàm scientia. Item, maius est scire quàm iudicare, scientia nāque informat iudicium. Ideoq; secundus ordo, a secundo dono. i. a cognitione veritatis appellatus est. scilicet cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellentia ordinum, secūdum excellentiam donorum: & tamen sicut Grego. ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & sciētia pleni sunt, sic & de aliis. Sed superiores aliis excellentius, vt iam dictum est, ipsa dona acceperunt, a quibus & nominantur. Vnde Grego. In illa summa ciuitate, quisque ordo eius rei censetur nomine, quam plenius accepit in munere. Sed oritur hic quæstio talis. Si quis ordo ab illo dono nominatur, quod plenius possidet, tunc cherubin in scientia pręeminet omnibus, quia a scientia nominatur. Sed qui magis diligit plus cognoscit. Tantum enim vt tradit authoritas cognoscit ibi quisque, quantum diligit. Itaque seraphin non solum in charitate: sed etiam in scientia præeminēt. Ideoq; authoritas illa sic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, sed ad quos- G H

dicatur per aliquid sibi notum. vnde & qui hoc magis notum A sibi proponit, docere eum dicitur. Huius simile est in visu corporali in hoc, quòd aliquis alicui rem a longe apparentem digito monstrat, & his duobus modis homo docere dicitur, & hæc doctrina est non per modum illuminationis, sed per modum locutionis.

dam, scilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius seraphin, accipit scientiam in munere: sed plenius aliis ordinibus, qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re, quam plenius aliis accepit, sed ab aliqua rerũ, quas B accepit. Vel potest comparatio referri, non ad ipsos ordines, sed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, sed ad quędam: sicut enim homines cum plura habeant dona, quædam aliis excellentius possident: ita forte & angeli quibusdam muneribus magis pollent, & aliis quibusdam minus.

Vtrum hi ordines ab initio creationis, ita distincti fuerint.

IAm nunc inquirere restat: vtrum isti ordines a creationis initio, ita distincti fuerint. Quòd ita fuerint distincti, a primordio suæ conditionis, videtur testimonio authoritatis insinuari, quæ tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine námque superiori Lucifer ille fuit,

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ quamuis Deũ omnes videãt, non tñ ipsum comprahendunt: & ideo non oportet, ꝙ omnia omnes in ipso cognoscant, & propter hoc, non remouetur, quin vnus angelus, qui aliquid in verbo Dei cognoscit possit quantũ ad hoc alium illuminare angelum, qui hoc in verbo Dei non cognoscit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut in corporalibus illud, quod est i actu agit, per hoc quod educit potentiam patientis in actum; ita etiam cum intellectus inferioris angeli sit in potentia respectu quorundam, poterit per superiorem angelum, qui est in perfectiori actu, reduci in actum similem, non per creationem alicuius noui luminis, nec per hoc, quòd idem numero lumen, quod est in superiori recipitur ab inferiori, nec oportet esse aliquod medium deferens virtutem agentis, quia in eis falso imaginatur, C quis distantiam situalem. Sed quod est in corporibus situs, hoc est in spiritualibus ordo secundum Augustinum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd perfectio hic dicitur illud, ad quod terminatur motus illuminationis. non autem perfectio gloriæ vel naturę.

¶ Ad octauum dicendum, quòd istæ tres actiones, qñq; coniunguntur: & ideo non differunt nisi secundum rationem, quia oĩs perfectio in hoc, quod perficit, illuminat & purgat, & omnis illuminans purgat: sed non conuertitur, vt patet præcipue in nostra hiararchia ſm Dion. Non. n. quãlibet purgationem sequitũ luminis receptio, sed perfectam. & sic non quàmlibet illuminationem sequitur perfectio cognitionis, sed consumatam.

ARTICVLVS III.

Vtrum hierarchia angelica diuidatur conuenienter in tres hierarchias, & nouem ordines. D

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur angelica hierarchia in tres hierarchias, & in nouem ordines. Aut. n. illa diuisio est per diuisionem totius integralis in partes, vel generis in species. primo modo non diuiditur, quia diffinitio communis non conueniret partibus, sicut diffinitio domus, non conuenit parieti: nec item per modum generis, quia non omnes ordines æqualiter se habent, ad participandum rationem hierarchiæ. ergo videtur, quòd nullo modo possit esse competens diuisio.

¶ 2 Præt. Quanto aliquid est propinquius vni primo, tanto est minoris multiplicationis: sed hierarchia angelica media est E inter nos & Deum, vt in 4. cap. cælest. hierar. dicitur. ergo cum hominum sit tantum vna hierarchia, videtur ꝙ angelorum non sint tres hierarchię.

¶ 3 Præt. Superius & inferius in angelis non est, nisi secundum diuersam proportionem ad receptionem diuinorum: sed ordines se habent sicut superius & inferius. ergo videtur, ꝙ sic in eis diuersa proportio ad receptionem diuinorum, & similiter hierarchiæ se habent secundum superius & inferius. ergo vẽ ꝙ eadem sit ratio distinguendi ordines & hierarchias.

¶ 4 Præt. Ratio hierarchiæ consistit in ordine potestatis: sed potestates determinantur per actus. cum ergo actus hierarchica sit triplex, vt dictum est, videtur ꝙ sint tantum tres ordines cælestis hierarchiæ.

¶ 5 Præt. Ecclesiastica hierarchia exemplata est a cælesti ſm Dio. sed in ecclesiastica hierarchia, secundum eundem, sunt tantum tres ordines. ergo videtur, ꝙ similiter in cælesti.

¶ 6 Præter. Vnitas ordinis est, vt in litera dicitur, ex hoc, ꝙ multi spiritus conueniunt in vno munere gratię: sed dona spi-

A ritus sancti sunt septem, vt habetur Esa. 11. ergo videtur, quòd sunt tantum septem ordines angelorum.

¶ 7 Præt. Videtur esse diuersitas in distinctione hierarchiarum secundum Greg. & Dionysium, quia Dion. ponit virtutes medium ordinem secundæ hierarchiæ, & principatus primum tertiæ hierarchiæ. Gregorius autem econuerso, & quæritur ratio huius.

RESPONDEO. Dicendum, quòd in angelis inuenitur triplex distinctio. vna est hierarchiarũ adinuicem. Secũda est ordinum in eadem hierarchia. Tertia est personarum eiusdẽ ordinis, & quęlibet illarum sumitur, secũdum diuersam ꝓportionem ad receptionem diuini luminis. Diuersitas. n. hierarchiarum est, ſm diuersum modũ recipiẽdi diuinas illuminationes, diuersitas vero ordinum est ſm diuersos actus, quos diuinum lumen perficit ſm perfectius, & minus perfectũ. diuersitas vero personarum vnius ordinis est, ſm diuersam virtutem in executione actus minus, vel magis efficaci: verbi gratia. Nostra hierarchia distinguitur ab angelica, in hoc ꝙ nostra perficitur in diuino lumine velato, per similitudines sensibiles C tam in sacramentis, q̃ in metaphoris scripturarum; sed angelica perficitur lumine simplici & absoluto, & cum dictus modus sit cõis omnibus, quæ sunt in nostra hierarchia: tñ eorum sunt diuersi actus, secũdum quos diuersi ordines distinguuntur. Alius enim est actus sacerdotum & diaconorum, & in exercitio cuiuslibet horum actuum, quidam sunt alijs magis idonæi: angeli autem omnes, q̃uis in hoc modo conueniant, sine inquisitionis discursu, & sine velamine figurarum, diuinum lumen recipiunt: tñ differunt in hoc, ꝙ quidam eorum recipiunt in maiori vniuersalitate q̃ alij. vnde superiores dñr habere scientiã magis vlem, vt dictum est. hoc autem non potest nisi tripliciter variari: aut. n. cognitionem diuinorum effectuum recipiũt in ipsa causa prima vli, & hic est modus proprius primæ hierarchiæ, q̃ est proportionata ad recipiendum illuminationes, in ipso fulgore diuini luminis, & propter hoc dicuntur circa Deum esse, vt omnes ordines eius denominẽtur, ab operatione circa Deũ.

D Aut cognoscunt res in vniuersalibus rerum rationibus, & hic est modus secundæ hierarchiæ: & ideo angelorum huius hierarchiæ, est accipere perfectionem cognitionis, per illuminationem primæ hierarchiæ, in qua sunt formæ maxime vniuersales, & propter hoc, ordines huius hierarchię, non denominantur ab operibus circa Deum: sed nominibus pertinentibus ad potestatem operandi in res, inquantum formæ per quas cognoscunt, sunt operatiuę ad minus respectu effectuum, in quibus Deo ministrant, & quia istæ formæ sunt vl̃es [d] nominantur a D. 133.
potestate non limitata vel determinata ad aliquem, vel ad aliquos: Aut cognoscunt res in proprijs rationibus, & hic est modus vltimæ hierarchiæ, in quo sunt formę particulares & proportionatæ, vt ab eis recipiantur in intellectus nostros, propter quod dñr angeli hierarchiæ tertiæ, accipere diuinum lumen, secundum conuenientiam hierarchiæ nostræ; & inde est, quòd E ordines tertię hierarchiæ denominantur ab actibus limitatis, circa vnum hominem, vel vnam [d] prouinciam: huius autem simile, potest videri in terrenis principatibus, quia ministrorum D. 162.
qui sunt sub vno rege, quidam operantur immediate circa personam, regis quasi cubicularij, & consiliarij, & assessores, & hoc competit primæ hierarchię respectu Dei. Quidam vero habent officia ad regimen regni in cõi, non deputati huic vel illi prouinciæ, vt dñi regalis curiæ, & principes militiæ, & iudices curię, & huiusmodi, similes sũt angeli secundæ hierarchiæ. Quidam vero proponuntur ad regimen alicuius partis regni, vt prępositi & balliui, & huiusmodi officiales minores, & his siles sunt ordines tertiæ hierarchiæ, & sic patet distĩo triũ hierarchiarum.

¶ Ordinum autem primę hierarchiæ, sic potest accipi numerus & distinctio, ſm tres actus fruitionis, quibus anima Deo fruitur, quorum vnus est comprehendere, vel tenere, quo perficitur memoria, & ſm hoc accipitur ordo Tronorum, quia in eis sedet Deus, & quiescit, dum eos in se quiescere facit. Alius actus est videre, quo perficitur intellectiua, & secundum hoc accipitur ordo

† Ezech. 38. c.

ordo cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ. Alius actus est amare, quo perficitur voluntas, & secundum hoc accipitur ordo seraphin, qui interpretatur ardens vel incendens, & quia in hoc tactu est completissima vnio ad Deum, ex eo ꝙ amor facit interiora amati penetrari: ideo ordo seraphin est primus. secūdus cherubin, propter vnitatem assimilationis, in qua complet sciā in actu. tertius est tronorum, quia in sessione importatur vnio secundum contactum solum.

¶ Ordinum vero secundæ hierarchiæ, sic potest accipi diuisio & numerus, quia regimen alicuius cōmunitatis est secundum hoc, ꝙ ordinate & pacifice bonum cōe dispensatur. hic aūt ordo pacis disponitur tribus. s. aliquo sententiante, quid vnicuiq; debeatur, & ad hoc est ordo potestatum. vnde dr̄ arcere aereas potestates, & hic non est vltimus finis: sed quietem & vtilitatem bonorum dispensare, sicut potestas sæcularis suspendit latronem ad pacem ciuitatis, sed sententia debet esse efficax & recta: sed ad hoc vt sit efficax indiget aliquo adiuuante & propugnante, vt nihil sit impossibile exequi, quod per sententiam determinatur. H Et ad hoc est ordo virtutum, quę attingunt vltimū in operandis omnibus difficilibus, pertinentibus ad ministeria diuina: & ideo attribuitur eis miracula facere, quia obuiare legibus naturæ, est arduissimum. Ad hoc autem, ꝙ sit recta indiget aliquo dirigente & imperāte, & ad hoc ordo dominationis est, ad quem pertinat dirigere in omnibus ministerijs diuinis, sicut architector in mechanicis, qui etiam est præceptiuus. & ideo hic ordo est primus secundæ hierarchiæ, quia ab ipso dirigitur, & imperatur quicquid in ministerijs diuinis, per angelos agitur. & secundus est ordo virtutum a quibus actus potestatum efficaciam habet, sicut & leges sæculares oportet esse armatas, vt habeant vim coactiuam.

¶ Ordinum aūt tertiæ hierarchiæ, sic numerus & ordo accipitur, quia cum habeant potestatem limitatam, oportet ꝙ actus eorum, vel limitētur ad vnam prouinciā, vel ad vnum hoiem. si ad vnam prouinciā, sic est ordo principatuū, vt princeps Persarum, qui præerat Persis, de quo habet Dañ. 10. Si autem limitatur ad vnum hominem aut est de his, quæ pertinēt ad ipsum tantum, & sic est ordo angelorum. vnde dicuntur minima nunciare, quorum est etiam singulos custodire. Aut de his, quæ pertinent ad bonum multorum, quæ explentur per actum, vnius singularis personæ, & ad hoc est ordo archangelorum, sicut Gabriel qui nunciauit natiuitatem Christi, & Ioannis baptistę: & ideo nomen eorum compositum est, ex duobus ordinibus extremis, dicuntur. n. archangeli quasi principes angeli. & propter hoc etiam dicuntur maiora nunciare, quia bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis secundum Philosophū in 1. Ethic. Numerus autem eorum, qui sunt in vnoquoque ordine, ignotus est nobis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuisio hierarchiæ, in ordines est totius potestatiui in partes potentiales: sicut anima diuiditur in suas potentias, & hoc totum est quasi medium, K inter totum vlē & integrale. vlē. n. est s̄m essentiam, & completam virtutem in qualibet sua parte. vnde de omnibus æqualiter prædicatur. Sed integrale, nec est secundum essentiam, nec s̄m virtutem totam in vnaquaque suarum partium: & ideo nullo modo de parte prædicatur: sed totum potentiale, adest quidem s̄m essentiam cuilibet parti: sed secūdum completam virtutem est in parte suprema, quia semper superior potentia habet in se completius, ea quæ sunt inferioris, & ista est comparatio hierarchiæ ad ordines.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnes homines sunt vnius speciei: & ideo in omnibus est, vnus modus cōis recipiendi diuinas illuminationes, & propter hoc omnium est hierarchia vna: sed angeli sunt diuersarum specierum, & propter hoc in diuersis hierarchijs ordinantur, secundum diuersum modum receptionis, vt dictum est. Sed verum est, ꝙ quælibet natura in angelis est magis, vna & simplex, q̄ natura humana, quæ est vltima natura intellectualis.

† Eph. 6.

quo nullus dignior †conditus est. Apostolus etiam principatus, & potestates tenebrarum nominat: ostendens de ordinibus illis cecidisse, qui cum in malis ministerium exerceant: non tamen penitus nominibus suorum ordinum, priuati sunt. G Sed non videtur illud posse stare. non. n. tunc charitate ardebant, nec sapientia pollebant, neque in eis Deus sedebat. si. n. hoc habuissent nō cecidissent. Non ergo tunc erant seraphin, vel cherubin, vel troni. Ad qđ dicimus, quia ante casum quorundam non erant isti ordines, quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt: sed quibusdam cadentibus, alijs apposita sunt, eisque qui ceciderunt collata fuissent, eadem dona si perstitissent. Ideoq; scriptura dicit, de singulis ordinibus cecidisse aliquos, nō qđ fuerint ī ordinibus, & postea corruerint: sed q̄a si perstitissent eorum aliq̄ in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perspicacitate differentes gradus habebant, sicut illi qui

F ¶ Et per hoc, patet responsio ad tertium. quia sicut humanę hierarchiæ, sunt tres ordines secundum Dion. ita & cuiuslibet cælestis. vnde secundum tres hierarchias sunt nouem ordines, vt sic in omnibus trinitatis, similitudo reluceat, secundum principium, medium, & finem.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in nostra hierarchia distinguunt ordines, secundū tres actiones hierarchicas, quia ministrorū est purgare, sacerdotū, illuminare simul & purgare: sed episcoporum perficere. talis autem distinctio, nō potest esse in cælesti hierarchia, quia minimus ordo angelorum est superior supremo ordine nostræ hierarchiæ, vnde potest & perficere, & illuminare & purgare.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ diuersitas proportionum potest sumi multipliciter, aut secundum diuersum genus proportionis, sicut duplum & sexquialterum, quorum primum est multiplex. secūdum superparticulare. alia est. n. genere proportio quatuor ad duo, qm̄ dupla, & trium ad duo, qm̄ sexquialtera, aut secundū diuersas species eiusdem generis, sicut duplum & triplum, quorum est vnum genus proportionis. s. multiplex, aut secundum diuersos numeros in eadem specie proportionis, vt quatuor ad duo, & sex ad tria. & prima diuersitas competit distinctioni hierarchiarum. seconda, distinctioni ordinum. tertia, distinctionum personarum vnius ordinis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ dona secundum, quæ distinguuntur ordines sunt dona perficientia in actibus hierarchicis, & hæc variantur, vt dictum est. dona autem & virtutes perficiunt ad actus personales: & ideo secundum ea, ordines non distinguuntur.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ ordinatio Dionysij est rationabilior, quia ipse distinguit secundam hierarchiam a tertia, s̄m vlē & particulare, non limitatum & limitatum: & ideo virtutes posuit in secunda, & principatus in tertia. Greg. autem non multū intendit ordinare sed numerare, nihilominus ista ordinatio potest sumi s̄m actus exteriores, & s̄m conformitatem ad nostrā I hierarchiam, & quia in nostra hierarchia habentes prælationē, sunt super personas priuatas: ideo in secunda hierarchia ordinat illos, quorum nomina important officium prælationis, s. dominationes principatus & potestates. In tertia autem ordines, quorum actus sunt etiam personarum priuatarum, vt mirabilia facere, quod est virtutum & nunciare magna, quod est archāgelorum, & nunciare parua, quod est angelorum.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum nomina angelorum, conuenienter distinguantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ nomina angelorum, non conuenienter distinguantur. Nomen enim totius, non debet parti imponi: sed ordo est pars hierarchiæ. cū ergo hierarchia sit idem, quod sacer principatus, vt dictum est. K videtur quòd nullus ordo principatus debeat dici.

¶ 2 Præt. Nomen totius non debet imponi alicui ordini illius naturæ: sed omnes cælestes spiritus, angeli vocantur. ergo videtur, quòd vltimus ordo angelorum, non debeat nomine angelorum vocari.

¶ 3 Præter. Illud quod est superioris ordinis, non necessario inuenitur in inferiori, q̄uis econtrario: sed nomina respondent rebus. cum ergo omnes angeli dicantur cælestes virtutes secundum Dion. videtur, ꝙ hoc nomine non debeat nominari medius ordo secundę hierarchiæ, quia nomina superiorum non sunt inferiorum.

¶ 4 Prær. Omnis virtus est media, inter essentiam & operationem: sed nullus ordo vocatur in angelis, nomine essentię vel operationis. ergo nec etiam nomine virtutis.

¶ 5 Præter. Per nomina ordinum deuenimus in proprietates eorum secundum Dion. sed nulli angelo conuenit per charitatem inflammare, nec in voluntatem imprimere, quia hoc

solius

fodius Dei est. ergo videtur, quòd inconuenienter dicantur seraphim incendentes.

¶ 6 Præt. Ardere charitate & videre Deum & tenere ipsum: sunt de substantia beatitudinis: sed omnes angeli sunt beati. ergo nulli ordines debent ab his actibus nominari.

perstiterunt. Alij enim vt supra diximus, superiores, alij inferiores conditi sunt, superiores. qui magis natura subtiles, & sapientia amplius perspicaces. Inferiores, qui natura minus subtiles, & intelligentia minus perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias B inuisibilium. illæ solus ponderare potuit. qui omnia in numero & mensura, & pondere disposuit. i. in seipso, qui est mensura, omni rei modum præfigens, & numerus, omni rei speciem præbens, & pódus, omnem rem ad stabilitatem trahens, idest terminans & formans & ordinans omnia.

Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales. C

PRæterea considerari oportet, vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales. Ita esse quibusdam placuit: sed non est hoc probabile, nec assertione dignum. Quia Lucifer, qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiam dignior extitit, qui alijs

† Dist. 3. huius. ¶ 7 Prær. Queritur quomodo differant hæc tria seraph, seraphin, & seraphim & cherub, & cherubin, & cherubim.

RESPONDEO. † Sap. 11. Dicendum, quòd circa nominationes ordinum attendendum † Aug. lib. 4. de Gen. ad literam c. 3. est, quòd sicut vnusquisque ordo est altior: ita etiam a perfectiori nominatur, & quis ea quę sunt superiorum participentur, quodammodo ab inferioribus & econtrario: non tñ debent esse confusa nomina, sed distincta. Ad hoc enim, quòd aliquod nomen nominet proprie aliquam ré, duo requiruntur. s. ꝙ hoc quod significatur per nomen habeatur perfecte, secundum completum actum, & vt sit vltima perfectio eius: & quia omnis denominatio est a forma, quę dat esse & est principium operationis: ideo angeli denominantur ab eo quod est in eis loco formę tanq̃ a digniori. verbi gratia in homine est, quædã participatio intellectus, & quia non habet plenum actum intellectus, vt sine inquisitione, & imaginatione intelligere possit, ideo in ordine intellectualium non ponitur. Similiter etiam, q̃uis sensum habeat secundum completissimã operationem respectu omnium animalium, quia tamen sentire non est secundum vltimam perfectionem eius, non ponitur in ordine sensitiuorum: sed in ordine rationalium, quia ratio oia actum plene habet, & est actus eius inquantum est homo. Secũdum hoc ergo dico, quòd donum superiorum ... inferioribus, secundum quandam participationem, non secundum completum actum: & ideo ab eo non possunt denominari: econtrario vero dona inferiorum, sunt in superioribus eminentius, sed in illis actibus, non est ultimum complementum eorum: vnde ab his nõ denominãtur sicut proprio nomine, & inde est, ꝙ dicuntur sibi in denominationibus cædere, vt. s. superior ordo ab excellẽtiori actu, proprium nomen sortiatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principatus cõiter sumptus, ad cuiuslibet prælationis officium intelligitur nomine hierarchiæ: sed principatus specialiter sumptus ad regimen determinatę prouinciæ, est nomen vnius specialis ordinis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nomen angeli designat manifestationem, cũ angelus nuntius dicatur. esse. n. manifestatiuum simplr conuenit omnibus ordinibus, inquantum. s. s̃m descensum ordinum, lumen intellectuale est in eis minus simplex, & magis proportionatum intellectui sequentium: & ideo dicit Dion. in 10. c. cel. hierar. ꝙ semper inferior angelus manifestat superiorem omnibus sub se ordinatis: & ideo esse manifestatiuũ omnium superiorum respectu nostri est vltimi ordinis: propter quod vltimum ordinem, angelorum nomine significamus: alijs ordinibus nominatis ab his, quæ designant excellentiorem modum, nuntiandi vel manifestandi, & per hunc modum angelus est nomen naturæ, quia conditionem naturę exprimit. Sed si nuntiare sumatur secundum exterius ministerium, quod exercent, sic angelus est nomen officij non naturæ, vt dicit Grego.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nomen virtutum, secundum quod nominat specialem ordinem, sumitur a speciali dono vel actu A quod est exequi & perficere, quicquid est arduum, & difficillimum in ministerijs diuinis: sed secũdum qđ conuenit omnibus cælestibus spiritibus sumitur a virtute sequente naturam.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ angelorum nomina quædam sunt cõia omnibus ordinibus, quædam autem propria determinatorum ordinum, communium autem quædam sumunt ab essẽtia vel aliqua conditione naturali, vt ꝙ dicuntur cælestes essentię & angeli, & spiritus, & diuinæ mentes, & diuini intellectus, & cælestes animi, quædam vero a virtute, vt ꝙ dñr cęlestes virtutes, quędã vero ab operatione, ut ꝙ dicuntur angeli: sed nominibus specialium ordinum, sumuntur a donis superadditis, & officijs consequentibus dona: & ideo nomina specialium ordinum magis possunt æquinocari, cum nominibus generalibus, quæ sumũtur e virtute, & ab operatione, quę essẽtiæ superadduntur, q̃ cum illis quæ sumuntur a natura, quæ nõ superadditur, sed substernitur.

excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, ĩ ordine superiori fuisset, & alijs eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo apostolorum, & alter martyrum, & tamen in apostolis alij sunt alijs diguiores, similiter & in martyribus, alij alijs B sunt superiores, ita & in ordinibus angelorum recte creditur esse.

Quomodo dicat scriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non sint nisi nouem ordines angelorum.

C NOtandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurandus: sed cum non sint nisi nouẽ ordines, nec plures fuissent, etiam si illi perstitissent, qui ceciderunt, mouentur lectores, quomodo scriptura dicat, decimũ ordinem compleri ex hominibus. Grego nãque dicit homines assumendos in ordine angelorũ, quorum alij assumuntur in ordine superio-

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ seraphim nõ dñr incẽdentes, quasi habitũ charitatis influant: sed quia illuminant de his, quæ ad amorem charitatis pertinent. † Hom. 34. super 15. c. Lucæ.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ nomina superiorum ordinum, non sumuntur simplr ab actibus fruitionis, sed ab excellentia eorum, quæ tantum in superioribus inueniuntur, quàmuis fruitio cõis sit omnibus. non. n. dicuntur amãtes sed ardentes, in quo consummatio charitatis exprimitur. D Similiter cherubim, non dicuntur simpliciter videntes vel scientes, sed pleni scientia. vnde per istum modum scientiam habere non est commune omnibus: quàmuis scientia vel visio omnibus sit communis, & propter hoc non possunt omnes dici cherubim, vt dicit Diony. in 12. ca. cel. hierar.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ nomina ista desinentia in, in, vt cherubin seraphin, sunt neutri generis pluralis numeri, & ponuntur pro toto collegio vnius ordinis. Desinẽtia autem in, im, sunt masca. generis, & pluralis numeri, & ponuntur pro pluribus personis vnius ordinis: sed cherub & seraph sunt masculini generis & singularis numeri, & significant vnam personam illius ordinis.

E

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes angeli vnius ordinis, sint æquales.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnes angeli vnius ordinis sint æquales. Maior. n. est conuenientia eorũ, qui sunt vnius ordinis quàm eorum, qui sunt vnius hierarchiæ, sed Diony. frequenter vocat æquipotentes eos, qui sunt vnius hierarchię. ergo videtur multo fortius, ꝙ illi, qui sunt vnius ordinis, sint ęquales.

¶ 2 Præt. Quæcũq; se habent sicut superius, & inferius sunt in diuerso gradu vel ordine ordinari: sed quæcũque in angelis sunt ęquales, se habent sicut superius & inferius. ergo videtur quòd sint diuersorum ordinum. ergo si aliqui sint vnius ordinis, videtur quòd sint æquales.

¶ 3 Præt. Dignitas angelorum est s̃m dona percepta: sed illi q sunt vnius ordinis perficiuntur vno dono, vt habetur ea diffinitione ordinis in litera posita. ergo videtur, ꝙ sint æquales.

¶ 4 Prę.

¶ 4 Præt. Qnanto aliquid immediatius coniungitur alteri, tanto minus distat ab illo: sicut tria minus distant a duobus q̃ decem: sed si angeli, qui sunt vnius ordinis essent inæquales, inferior angelus vnius ordinis, immediate se haberet ad primum angelum inferioris ordinis, q̃ ad superiorem sui ordinis. ergo angeli diuersorum ordinum magis conuenirent, q̃ angeli eiusdem ordinis, qđ videtur absurdum. ergo omnes angeli vnius ordinis, sunt sibi immediati, ita ꝙ se mutuo non excedunt.

SED CONTRA. Vbicũq; est primum medium & vltimũ, ibi est inæqualitas: sed in angelis vnius ordinis est inuenire primos medios & vltimos, secundũ Dionysium in 10. c. cæl. hierar. ergo angeli vnius ordinis, non sunt æquales.

¶ Præt. In angelis est summa pulchritudo post Deum: sed ĩ diuersorum graduũ consonantia ordinata, consistit ratio pulchritudinis. ergo videtur, quòd in angelis, etiam vnius ordinis, est huiusmodi gradum inuenire.

H RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, angeli secundum diuersitatem naturalium, diuersimode etiam in gratuitis perfecti sunt, secundum quę dona in ordinibus distinguuntur. cum autem supradictum sit, ꝙ in vna specie non sint plures angeli, & species in angelis non possint differre, nisi secundum ꝙ magis & minus habent de potentialitate & actu, oportet quòd vnius angeli, semper natura sit sublimior quàm alterius: ideo non est accipere duos angelos æquales in tota cælesti hierarchia

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ angeli vnius hierarchiæ, dicuntur æquipotentes non simpliciter, sed secundum quid, s. quantum ad modum accipiendi illuminationes diuinas, qui est proprius illi hierarchiæ, & similiter angeli vnius ordinis sunt ęquipotentes, secundum conuenientiam in actu illius ordinis, & non simpliciter.

I ¶ Ad secundum dicendum, quòd non quælibet distinctio gradus. facit distantiam ordinum, vt supra dictum est: sed illa quæ est secundum diuersos actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis omnium sit vnum donum, non tamen æqualiter omnes illud participant: sed secundum magis & minus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut in naturalibus diuersa quantitas, & diuersa intensio qualitatis, non facit diuersitatẽ in specie, sed est dispositio ad diuersam speciem, inquãtum vnaquęq; species, requirit determinatam quantitatem dimensionis, vt dr̃ in 2. de anima. & sĩr ad spẽm ignis requiritur determinata intensio caloris, vnde possibile est, vt aliqua minus distent, in quãtitate, vel intensione qualitatis, quę magis distant secundũ speciem: ita etiam est in ordinibus angelorum. si consideretur distantia, ſm rationem quantitatis tm̃, non est inconueniens, ꝙ infimus angelus alicuius ordinis, plus distet a supremo sui ordinis, quàm a supremo sui inferioris ordinis, a quo tñ differentia formali, & ſm speciem magis distat, inquantum attingit rationem superioris ordinis, quam alius non consequitur, sicut si diceretur, ꝙ frigidissimus vir, minus distat a calidissima muliere, quàm a calidissimo viro, cum quo tñ magis conuenit ratione sexus. & hoc vniuersaliter inuenitur verum in omni re, quæ compatitur aliquam latitudinem diuersorum graduum.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum omnes hierarchiæ sint connexæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes hierarchiæ sint connexę. Quorũcũq; .n. ratio cõsistit in distinctione, eorum non est aliqua connexio, quia connexio distinctioni opponitur: sed ratio hierarchiæ consistit in distinctione superioris & inferioris. ergo earum non est connexio.

rum, qui scilicet magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui. s. minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse, de hominibus formandum decimum ordinem, tanquàm nouem sint angelorũ, & decimus hominum: sed homines ꝓ qualitate meritorum statuẽdos in ordinibus angelorum. Quòd ergo legitur decimus ordo cõplendus de hominibus, ex tali sensu dictum fore accipi potest, quia de hominibus restaurabitur, quod ĩ angelis lapsum est, de quibus tot corruerunt, vt posset fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit, omnia restaurari in Christo quæ in cælis, & quæ in terris sunt, quia per Christum redemptum est humanum genus, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ, tamen non minus saluaretur homo, si angelus non cecidisset.

G *Quòd homines aßumuntur iuxta numerum stantium non lapsorum.*

NOn enim iuxta numerum eorum, qui ceciderũt, sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Grego. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quam credimus tantos humani generis ascendere, quan-

F ¶ 2 Præt. Quæ differunt in eo, quod est maxime cõe, non habent vlterius, in quo connectuntur: sicut quæ specie differunt, genere conueniunt, & quæ differunt generibus generalissimis, non vniuocantur in aliquo: sed hierarchia, est quid communissimum compræhendens sub se ordines & personas. ergo diuersæ hierarchiæ in nullo connectuntur.

¶ 3 Præt. In angelis non est inuenire, nisi naturalia & gratuita: sed in naturalibus non connectũtur, cum sint diuersarum specierum, nec iterum in gratuitis, cum diuersis muneribus gratiæ, diuersi ordines perficiãtur. ergo videtur, ꝙ ua q̃ non coniũguntur in aliquo vno termino cõi, non videntur cõnexionem habere, sicut discreta: sed hierarchiæ, & ordines non vniuntur in aliquo vno termino cõmuni, cum non sit vnus ordo diuersarũ hierarchiarum, nec vnus angelus diuersorum ordinum. ergo videtur, quòd non sit aliqua eorum connexio. †Loco præallegato.

H SED CONTRA. Est quod Diony. dicit in c. 10. cæl. hier. assignans connexionem ordinum & hierarchiarum.

¶ Præter. Dicit Cõmen. in 11. Meta. ꝙ ordo substantiarum separatarum sub Deo & adinuicem, est sicut plurium artium sub vna arte cõi. vnde sciẽtiam Dei assimilat Metaphysicę, sub qua sunt omnes scientiæ, & sicut plura officia ordinantur sub principe ciuitatis: sed in omnibus his, est aliqua connexio, secundũ ꝙ adinuicem dependent. ergo videtur, quòd hierarchiarum cælestium, & ordinum sit connexio.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ordines angelicæ hierarchię, omnes sunt connexi adinuicem, & etiam ordinibus nostræ hierarchiæ, vt Dion. tradit. Hęc autem connexio intelligenda est ad modum ordinis vniuersi, cuius partes adinuicem ordinatæ sunt, inquantum vna alteram iuuat ad consecutionẽ sui finis, & etiam ad vltimũ bonũ, quod est finis totius vniuersi: ita etiam & connexio hierarchiarum est, & ſm relationem in
I vnum finem vltimum, ſm ꝙ omnis hierarchiæ finis est vnitas, & similitudo ad Deum, & ſm ea quæ sunt de essentia ipsius hierarchię. s. ſm ordinem, scientiam, & actionem: ſm ordinem quidem, inquãtum in omnibus inuenitur distinctio, per primum, medium, & vltimum. sicut. n. angelica hierarchia, media est inter Deum [illegible] ita etiam est accipere in ipsa hierarchia primam hierarchiam, & mediam, & vltimam, & in vnaquaq; primum ordinem, mediũ, & vltimũ, in quorum vnoquoq; est accipere primos angelos, medios, & vltimos, & hoc a primo vsq; ad vltimum: secundum scientiam vero, inquantum irradiatio diuini luminis extenditur, a primis vsq; ad vltimos, vt dicitur Iob. 25. Nunquid est numerus militum eius, & super quem nõ surgit lumen eius? quod tñ non vniformiter ab omnibus recipitur; sed a superioribus in maiori simplicitate, & ab inferioribus in minori: secundum actionem autem, quia primi habent actionem hierarchicam in medios, & medij in vltimos, & medij manifestant primos, & vltimi medios eo modo, qui supra
K expositus est, & sic secundum quatuor, quæ in diffinitione hierarchiæ ponuntur, quadruplex eius connexio assignatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ distinctio quę est de ratione hierarchiæ, est ordinatorum adinuicẽ, & ad aliquod vnũ, & talis distinctio connexionem non excludit, sed ponit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ plurium hierarchiarum, est vnus finis cõis, & vna cõis perfectio & ratio: & ideo quæ differunt in hierarchia, connectuntur in fine vltimo, & in cõi ratione hierarchiæ, & in lumine perficiẽte hierarchiam: sed ordines vnius hierarchiæ, præter hoc connectuntur in his, quæ sunt propria illius hierarchiæ, & qui sunt vnius ordinis, in proprijs illius ordinis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ angeli perficiuntur duplici [d] lumine, lumine, s. naturali, prout sunt intell's quidam, & lumine gratuito perficiente ad actus hierarchicos, & vtrũq; lumen est vnũ in omnibus, ex parte principij a quo est, & finis ad quem ordinatur D. 145.

tos illic contingit angelos remansisse, sicut scriptum est in cãtico Deuteronomij. Statuit terminos populorum, iuxta numerum angelorum Dei.

Quòd quidam putant, secundum numerum lapsorum angelorum, homines reparandos.

A Quibusdam tamen putatur, ꝙ homines reparentur iuxta numerum angelorum, qui ceciderũt, vt illa cælestis ciuitas, nec suorũ ciuiũ numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quòd August. in Enche. sentire videtur hoc asserens de hominibus plus saluari, quàm corruit de angelis, sed non minus, ita dicens. Superna hierusalem mater nostra, ciuitas Dei, nulla ciuium suorũ numerositate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque. n. numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus, in quorum locum succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis appare-

naturæ: sed vtrũque distinguitur, & appropriatur diuersis, secundum diuersam capacitatem recipientium: tñ distinctio ordinata est: & ipse ordo connexionem ponit: & ideo talis distinctio connexionem non excludit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ inuenitur in hierarchijs, & in ordinibus, quidam cõmunis finis, non ꝙ vnum sit in diuersis: sed inquantum inuaniuntur in vno diuersorum proprietates, sm̃ conuenientiam, & sm̃ ordinem sapientiæ diuinæ, q̃ finem primorum, cõiungit principijs secundorum, vt dicit Dion. in 7. c. de diui. nomi. Et hoc patet discurrenti per singulas hierarchias. Primus. n. ordo primæ hierarchiæ, quodam modo secũdum maximum excessum accedit ad diuinas proprietates. vnde nominatur seraphin, ex proprietate ignis, qui maxime significat diuinas proprietates, vt dicit Dion. in fine cæl. hierar. vltimus vero ordo illiut hierarchiæ, habet quãdam conglutinationẽ, cũ ordinibus secundæ hierarchiæ: vnde & nõ denominatur tñ ab actu, qui est circa Deum: sed ab actu qui est, & in inferiora: & ideo dicuntur throni, inquantum Deus in eis sedet: vt omnia iudicãs: sic etiam in secunda hierarchia primus ordo. s. dominationum habet aliquid siẽ, cum hierarchia prima. s. præesse & non exeq. ita etiam primus ordo tertię hierarchiæ, s. principatus habet aliquid simile, cum ordinibus secundæ hierarchiæ: vnde & nomen eius, prælationem importat. Similiter etiam & summus ordo, nostræ hierarchiæ habet aliquid simile, cũ vltimo ordine cæl. hierar. & ideo sacerdos vocatur angelus. Malach. 11. Labia sacerdotis custodiunt scientiam &c. quia angelus dñi exer. &c.

Circa finé.

C.15. & 7.

ARTICVLVS VII.

g Vtrum distinctio ordinum sit a natura.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ distinctio ordinum non sit a natura, ita ꝙ a creatione inceperit. Cõformitas. n. mentis ad Deum est per gratiam: sed hierarchia est deiforme, inquantum possibile est, similans. ergo videtur, ꝙ ordines hierarchiæ non distinguantur, nisi per gratiam.

¶ 2 Præt. Secundum Dionysium, Per nomina ordinum ostẽduntur proprietates eorum: sed quædam nomina ordinum exprimunt gratiam, præcipue nomen seraphim, quod imponitur ab ardore charitatis. ergo videtur, quod distinctio ordinum sit per gratiam.

Cap.7. cel. hier.

¶ 3 Præt. Nostra hierarchia exemplata est a cælesti: sed in nostra hierarchia, non est distinctio ordinum per naturam: sed solum per gratiam sacramentalem, quæ cõfertur in sacramento ordinis. ergo videtur, quòd nec in cælesti sit distinctio ordinum per naturam.

¶ 4 Præt. Ad distinctionem ordinum requiritur gradus, sm̃ actiones hierarchicas, vt vnus alium purget, illuminet, & perficiat: sed hoc non potest esse, nisi per diuinum lumen in eis receptum. ergo videtur, quòd ante collationem gratiæ, nulla fuerit ordinum distinctio per naturam.

SED CONTRA. est quod dicitur in diffinitione ordinis, in litera posita, ꝙ ordo est multitudo cælestium spirituum, qui conueniunt in naturalibus datis, & in muneribus gratiæ. ergo videtur, ꝙ etiam per naturam sit distinctio ordinum.

¶ Pręt. Vbicunq; est diuersitas gradus, secundum superius & inferius, ibi est diuersus ordo: sed a principio creationis ante infusionem gratiæ, si in gratia creati non sunt, fuit in eis gradus superior & inferior, sm̃ q̃ quidam erãt subtilioris essentię, & perspicacioris intelligentiæ, vt supra dictum est. ergo videtur, ꝙ a principio creationis fuerint in eis ordines distincti.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ donum gratiæ est perfectiuum naturę: & ideo distinctio ordinum est per diuersum donum gratuitum, sicut per principium formale, & per diuersum donum naturale, sicut per principium quasi materiale & dispositiuum, vnde diffinitio ordinis, vtrũq; complectitur, comprehendent principia materialia & formalia. sic ergo quodammodo e principio creationis, fuit distinctio ordinum; non tamen secundum vltimum complementum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ etiam in natura angelica est, quędam deiformitas, sm̃ q̃ prime & nobilior est, inter naturas creatas, & magis accedens ad similitudinem diuinã, sm̃ proprietates naturales: sed completa deiformitas est, per dona gratuita.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in angelis ante infusionem gratię erat etiam dilectio, & cognitio naturalis, a cuius ardore, & plenitudine possent dici. Cherubim & Seraphim, q̃uis nõ secundum cõpletam rationem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homines nostræ hierarchiæ, oẽs sunt vnius speciei, & naturæ formaliter: vnde tota diuersitas indiuiduorum in eadẽ specie, causatur ex principijs materialibus: & ideo secũdum naturam, non est distinctio ordinis in nobis: sed secundum potestatem gratis concessam, nec oportet, ꝙ in omnibus nostra hierarchia, cum cęlesti conueniat, & si eam secundum modum suum imitetur.

C ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ si angeli haberent naturalia tantum, adhuc lumen vnius excederet lumen alterius. & ita posset esse aliqua illuminatio & perfectio, sed non complete.

ARTICVLVS VIII.

h Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ hoẽs nunq̃ ad ordines angelorum assumantur: quia secundum Dion. 4. ca. cælest. hierar. distinguuntur quatuor gradus rerum, s. intellectualium: in quo comprehenduntur angeli, rationalium, in quo sunt homines: sensibilium, in quo sunt bruta animalia, & existentium, in quo sunt res insensibiles: sed sensitiua nũquàm possunt pertingere ad gradum rationalium. ergo rationalia nũquàm possunt pertingere ad gradum intellectualium: & ita homines non assumuntur ad ordines angelorum.

D ¶ 2 Præt. Plus distat natura hominis a natura angelorum, & pręcipue superiorum, quàm natura vnius angeli a natura alterius: sed angelus inferioris naturæ, non fuit capax illius doni, per quod superiores ordinantur in suo ordine, nec breuiter angelus vnius ordinis, potest pertingere ad superiorem ordinem. ergo videtur, ꝙ nec homines ad ordines angelorum assumanẽ.

¶ 3 Præt. Quantũcunq; intellectus perficiatur lumine gratiæ vel gloriæ, semper oportet, ꝙ intelligat sub lumine naturali, quia gratia non tollit naturam sed perficit: sed lumen naturale in nobis est obumbratum, respectu luminis naturalis angeli. ergo homo semper magis obscure videbit quàm angelus: sed tota substantia gloriæ est in visione. ergo videtur, quòd homo nunquàm pertingat ad gloriam angelorum.

E ¶ 4 Præt. Quæcunq; differunt in hierarchia, differunt etiã in ordine: sed angeli & homines differunt in hierarchia. ergo videtur, ꝙ etiam in ordine, & ita homines non assumantur ad ordines angelorum.

¶ 5 Pręt. Quicunq; est in ordine aliquo, habet actum illius ordinis: sed actus alicuius ordinis, est custodire homines, & mitti in ministerium, quod nõ conuenit animabus sanctis. ergo videtur, ꝙ homines ad ordines angelorum non assumantur.

SED CONTRA. est quod dñs dixit Matth. 22. ꝙ Erunt sicut angeli Dei in cęlo. Diony. etiam dicit in cap. 1. de diui. no. quòd homines angelorum gloriam sortiuntur. Greg. etiam dicit in homelia de centum ouibus, ꝙ homines secundum diuersitatem meritorum, ad diuersos ordines transferentur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc est triplex positio. Quidã. n. Com. Græcus episcopus Eustrachius nomine, dicit in cõmento super 6. Ethi. Arist. ꝙ nullus tantum animę suæ profectum sperare potest, vt ad operationum intellectuum separatorum Super Luc. hom. 34. c.2.

bat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt, sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, iu contemplatione eius artificis est, qui vocat ea quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt. Ecce aperte dicit, non minus de hominibus saluari, quàm corruit de angelis: sed plus non asserit.

paratorum pertingat, & secundum hoc hominum, qui in gloria assumuntur, esse vnus ordo decimus, inferior nouem ordinibus angelorum. Sed hæc positio est contraria dictis sanctorum, & videtur sapere hæresim: cum etiã beata virgo super choros angelorum exaltata sit: nisi forte dictum Commen. intelligatur, quantum ad naturalem operationem, inquantum. s. ex naturalibus pertingere potest. Alia positio est, quòd hominum quidam assumuntur ad ordines angelorum. Alij vero faciunt vnum ordinem decimum, & sic impletur similitudo. de 10. dragma perdita, quã ponit Lucæ 15. Sed hoc diuersimode assignatur: quidam enim dicunt, quòd solum virgines ad ordines assumuntur, eo quòd cognata est angelis virginitas, vt dicit Hiero. alij vero electi decimum ordinem constituunt: sed hoc nõ est verũ, cum multi non virgines, vt Petrus & Magdalena: multis etiam virginibus eminentiores sint. vnde alij dicunt, quòd perfecti assumũtur ad ordines angelorum: sed illi qui sunt imperfectorum meritorum, decimum ordinem consumabunt,

H sed cum ex hominibus & angelis, futura sit vna ecclesia, & vna hierarchia, non est probabile, quòd numerus ordinum, qui cęlesti hierarchię competit per tria terna distinctus, vt ipse numerus ordinum exprimat trinitatis increatę vestigium, per homines augeatur. vnde tertia positio plus mihi placet, quæ etiam dictis sanctorum magis consonat, s. q̃ omnes electi assumantur ad ordines angelorum, quidam ad superiores, quidam ad inferiores, quidam ad medios pro diuersitate suorum meritorum: sed beata virgo Maria super omnes. Sed vtrum assumantur tot de hominibus, quot ceciderunt angeli, vel quot perstiterunt, vel quot fuerunt, vtrique vel plures vel pauciores: ille scit, cui soli cognitus est numerus electorum, in superna fælicitate locandus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd plus distat ratio a sensu, quàm intellectus a ratione: quia sensus & ratio, non communicant in vno obiecto, cum sensus appræhendat intentiones rerum, cum conditionibus materiæ: ratio autem & intelle-

I ctus intentiones, a conditionibus materię separatas; vnde in obiecto conueniunt. differunt autem in modo, quia in cognitionem veritatis, ratio inquirendo peruenit, quam intellectus simplici intuitu videt: vnde ratio ad intellectum terminatur, vnde etiam in demonstrationibus, certitudo est per resolutionem ad prima principia, quorum est intellectus: & ideo non est inconueniens, si homines in sui vltimo gradu, ad gradum intellectualium pertingunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meritum hominis est efficacius, quam meritum angeli: tum propter difficultatem, quæ est occasio maioris conatus: tum etiam propter continuum augmentum gratiæ, quod potest esse in homine, vt de virtute in virtutem proficiat, cum homo sit diutius viator, quàm angelus fuerit: tum etiam inquantum merita nostra, efficaciam habens ex merito Christi, cuius gratia est quodammodo infinita. Nusquam enim angelos appræhendit: sed semen ha-

D. 156.

K bræ. Hebre. 2. Et ideo magis possunt homines virtute meriti, transferri in gradum altioris naturæ, quam etiam angeli.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in homine, naturalis actio nunquam potest attingere ad æqualitatem angelorum, sed lumen glorię superabundans omnem vmbram euacuabit, non quidem tollendo naturam, sed perficiendo lumen intellectuale, quod secundum naturam in nobis defectiue percipiatur.

De cel. hie. cap. 1. & de eccle. hier. 1. & 4. c.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundum Dionysium, sicut se habet nostra hierarchia, vel ecclesia ad cælestem: ita hierarchia veteris legis ad nostram: vnde sicut vetus hierarchia erat via in nostram, & significabat eam, & propter hoc veniente noua vetus assumpta est in illam & ad ordines eius: ita etiam nostra hierarchia est via in cęlestem, & signum eius. vnde in patria non erit alia hierarchia hominum & angelorum: sed vna & eadem, & homines in ordines angelorum distribuentur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd actus angelorum in nos, consequuntur ordines angelorum magis quantum ad gradum

F naturæ, quia angelica natura medium est inter Deum & nos, quam secundum essentiales proprietates ordinis. Ideo sicut animæ damnatorum non dantur nobis in exercitium, ita nec animæ sanctorum in custodiam, quia hoc non competit eis, secundum gradum naturæ suæ. Vnde Diony. &c. Sciendum quòd magister in verbis sequentibus, partim accipit sententiam Dionysij, scilicet quantum ad numerum ordinum, partim sententiam Gregorij, quantum ad eorum dispositionem, quia secundum Dionysium principatus, sunt de inferioribus, & virtutes de medijs, secundum Gregorium econuerso: sed ordo Dionysij, est secundũ quòd ipse prius enumerauit, incipiens ab inferioribus. ibi {Angelos archangelos &c.

DISTINCTIO X.

A

An omnes spiritus cælestes mittantur, & ponit duas opiniones, & authoritates quibus innituntur.

G HOc etiam inuestigandum est, vtrum omnes illi cęlestes spiritus ad exteriora nuntianda mittantur. Quidam putant, aliquos in illa multitudine esse, qui foras pro officio exeũt, alios qui semper intus assistunt, sicut

DISTINCTIO X.

DIVISIO TEXTVS.

H POSITA distinctione ordinum, Magister hic determinat quosdam actus, qui ordines distinctos consequuntur. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de quibusdam actibus, qui consequuntur omnes ordines, scilicet assistere & ministrare. In secunda determinat de actu custodię, qui specialiter, vni ordini cõpetit. distinctione 11. {Illud quoq; sciendũ &c.} Prima in tres secundum tres opiniones, quæ in litera ponuntur. Secunda incipit, ibi {Quibus obiicitur &c.} Tertia vero ibi {Alij vero dicunt &c.}

¶ Circa secundum tria facit. Primo ponit ea, quæ sunt ad confirmationem secundæ positionis contra primam. Secundo, excludit quandam quæstionem. ibi {Hic oritur quæstio &c.} Tertio, respondet ad probationes primæ opinionis. ibi {Qui autem omnes &c.} Quæstio autem, quam remouet sumitur ex nomine angeli, vnde primo remouet eam. secundo exponit

I quędam nomina angelorum, ostendens in quibus conueniant, ibi {Et putant illi Michael &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum angeli assistant.
Secundo. Vtrum omnes ministrent.
Tertio. Si non, qui assistunt, & qui ministrent.
Quarto. Vtrum illi, qui ministrant, per ministerium a contemplatione retardentur.

ARTICVLVS PRIMVS.

K *a Vtrum omnes angeli assistant.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ omnes angeli assistant. Assistere. n. dicuntur regi, qui eius vultum prętentialiter intuentur: sed Matth. 18. dicitur de angelis ad custodiam deputatis, q̃ Semper vidẽt faciem patris, qui tamen sunt inferioris ordinis. ergo videtur, quòd omnes Deo assistant.

¶ 2 Præter. Secundum Gregorium, illi dicuntur assistere, qui intima contemplatione perfruuntur: sed omnes angeli intime contemplantur, cum eos a contemplationis acumine, nec pondus corporis, neque culpa retardat. ergo videtur, quòd omnes assistant.

¶ 3 Præt. Cuicũq; conuenit illud, quod maius est, videtur etiam quod minus est sibi conuenire, si vtrũq; sit dignitatis: sed inter omnes actus patriæ fruitio est nobilissima. ergo cum omnes fruantur, videtur multo fortius, q̃ omnes assistant.

¶ 4 Præt. A conspectu Dei, multo amplius distant mali angeli

geli quàm boni: sed mali angeli etiam dicuntur Deo assistere, A vt habetur Iob primo. quòd cum venirent filij Dei, vt assisterent coram domino affuit inter eos etiam Sathan. ergo videtur, quòd omnes angeli assistant.

SED CONTRA Dan. 7. dicitur Milia milium ministrabant ei. vbi dicit Gregorius, quòd alij sũt qui assistunt, alij qui ministrant. ergo nõ omnes assistunt.

† Dan. 7. ca. Dio. c. 7. de cælest. hier.

¶ Præt. Illi dicuntur regibus assistere, qui in eorum palatijs habitant: sed secundum Dion. esse inuestigabilis diuinitatis est proprium primę hierarchiæ. ergo videtur, quòd illi tantum assistant.

RESPONDEO. Dicendum, quòd assistere dicitur in angelis ad similitudinem eorum, qui regibus assistunt. assistere autem regi dicuntur, qui circa eũ sunt. Vnde cum proprium primæ hierarchiæ assignat Dionysius circa Deum esse, eis tantum conuenit assistere. dicuntur autẽ circa Deum esse, inquantum immediate illuminationes percipere possunt in ipsa simplicitate diuini luminis, & hoc

† Esa. c. 6.

† Heb. 1. c.

† Ioã. 1. ex patri.

scriptum est in Dan. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dionysius in hierarchia, quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait. Superiora illa agmina, ab intimis nunquàm recedunt, quoniam ea quæ præeminent, vsum exterioris officij, B nunquàm habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti, nisi inferiores inficiantur. Quibus obiicitur quod Isaias ait. Volauit ad me vnus de Seraphin, qui ordo superior est, & excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum, quinetiam & de alijs mittantur. Apostolus quoque ait. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi. C His testimonijs asserunt quidam, omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri, si

propter perspicacitatem suæ intelligentiæ. Quanto enim aliquis intellectus est perspicacior, tanto ex principio vniuersali cognito, in plures cõclusiones, & in plura scibilia potest deuenire, & illi qui minus sunt perspicacis intellectus, non possunt quæstionum veritates videre, nisi in principijs contractis, & appropriatis ad materiam illam. Et ideo illi supremi intellectus primę hierarchiæ, in ipso primo illuminationum principio, omnis illuminationis rationes percipiunt, & propter hoc circa Deum esse dicuntur, & ei assistere: inferiores vero cognitionem accipiunt ex ipso lumine iam diuiso, & multiplicato in D ipsis supremis angelis respectu diuinæ simplicitatis, & propter hoc, non dicuntur circa Deum esse, & sibi assistere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quamuis omnes immediate essentiam diuinam contemplentur: non tamen in ipsa omnes inspicere possunt hoc, quod ad eorum ordinem, idest hierarchiam pertinet: & ideo non assistunt proprie loquendo omnes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intime contemplari potest dici aliquis tripliciter. vel secundum quòd eius consideratio non distrahitur ad exteriora sensibilia, & sic omnes angeli boni & mali intime contemplantur, quia scientiam a sensu non accipiunt: aut per hoc, quòd non indigent exteriori similitudine, in qua Deum contemplantur, quę sit extra essentiam eius, sed eum in essentia sua vident, & sic intime contemplantur omnes beati, non autem in statu creationis, nec etiam mali angeli, aut per hoc, quòd non tantum effectum Dei vident: sed ipsam penetrantes, in E ipsa inspiciunt eius effectus, qui in ipsa per similitudinem relucent, & sic intime cõtemplari est proprie assistere, & hoc solum angelis primæ hierarchiæ conuenit, secundum alios vero modos, dicitur secundum quid assistere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fruitio est nobilissimus actus patriæ, qui quamuis omnibus cõis sit: non tñ æqualiter omnibus contingit: sed sunt diuersi gradus fruitionis, & altissima fruitio est in assistendo. Vnde non loquit, quòd omnes fruentes assistant.

D. 147. ¶ Ad quartum dicendum, quòd dæmones dicuntur interd assistentes, inquantum cum eis conueniunt in primo modo intimæ contemplationis.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd A omnes angeli in ministerium mittantur. Nulli enim dubium est, quin diuinę personę excedant omnes angelos in infinitum: sed diuinæ personæ mittuntur, vt filius & spiritussanctus, vt in 1. lib. dictum est. ergo multo fortius omnes angeli.

¶ 2 Præterea. Inter omnes ordines, primus ordo est seraphim: sed seraphim leguntur missi. Isaiæ. 6. Volauit ad me vnus de seraphin. ergo videtur, quòd multo fortius alij mittantur.

Di. 15. q. 1 art. 1. ad 4.

¶ 3 Præter. Apostolus ad Hebræos, intẽdit probare per ministerium angelorum, Christum angelis maiorem esse, per hoc quòd ipse, non sicut minister: sed sicut verus hęres in domo Dei patris est. Vnde dicit ad Hebræ. 1. quòd omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi: sed Christus simpliciter omnibus angelis maior est. ergo videtur, quòd secundum intentionem Apostoli, omnes angeli in ministerium mittantur.

¶ 4 Pręt. Omnes cælestes spiritus angeli dicuntur: sed angelus idem est, quòd nuntius. ergo videtur, quòd omnes ad exteriora nuntianda mittantur. † Psal. 103.

etiam superiores mittantur, cum & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

Quòd si omnes mittantur, cur vnus tantum ordo nomine angelorum censetur.

HIc oritur quæstio: si oẽs mittũtur, & nuntij Dei existũt, quare B vnus tantũ inter nouem ordines angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti: sed alios sæpius, & quasi ex officio iniuncto, qui proprie angeli vel archangeli nominantur. Alios vero rarius mitti, scilicet maiores, causa extra communem dispensationem oborta, qui cum angelorum mini- C sterium suscipiunt, ẽt nomen assumunt. Vnde in Psal. Qui facit angelos suos spiritus, quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando angeli, i. nuntij fiunt.

¶ 5 Præterea. Quòd angeli ministrent nobis, hoc est propter eximiam charitatem eorum in nos: sed quãto superiores sunt, tanto maiori charitate feruent. ergo videtur, quòd eis conueniat magis nobis ministrare.

SED CONTRA secundum Diony. hæc est lex diuinitatis inuiolabiliter stabilita, quòd a primis, vltima per media perficiantur: sed inter nos & primos angelos sunt medij inferiores. ergo primorum actio, immediate non peruenit ad nos, sed est per medios secundos. Cæl. hier. ca. 3.

D ¶ Præterea. Inter agens, & recipiens dicitur esse proportio: sed recipere diuinas illuminationes proportionatas nobis, & per conuenientiam nostræ hierarchiæ, conuenit inferioribus angelis. ergo videtur, quòd tantum immediate ipsi ad nos mittantur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Gregor. istam quæstionem mouat: sed in neutram partem assertiue determinat. Quidam vero dicunt, aliquos d angelos ex officio ad ministerium deputari, vt inferiores, sed aliqua causa extra communem dispensationem exorta, etiam superiores in ministerium mittuntur. Sed istud non videtur necessarium, quia ad quantumcunque maxima nuntianda, vel exequenda inferiores ordines sufficiunt. Et præterea, quàmuis huiusmodi magna fiant præter communem cursum naturæ, non tamen fiunt præter ordinem gratiæ, secundum quem ordinem distinctio attenditur. Et ideo secundum Diony. dicendum, quòd superiores angeli, nunquàm immediate, circa nos ministerium habent, & huius ratio ex tribus potest assumi. Primo, ex dispositione diuinę sapientiæ, cuius ordinatione vel lege sancitum est, vt a superioribus in vltima per medias actiones perueniant, vt sic sit ordinata connexio in omnibus partibus vniuersi, & nulli sua nobilitas subtrahatur, quæ est in hoc, vt inferiorum quodammodo causa existat, quantum ad aliquid. Secundo ex parte illuminationum. Sicut enim in actionibus corporalibus, requiritur proportio inter agens & recipiens, quod præcipue in sensibus patet, qui ab excellenti sensibili corrumpuntur: ita etiam est in intellectualibus. Vnde intellectus hebes, ad subtilissimas veritates non pertingit. Cum ergo lumen intellectuale in supre-

Humil. 34. de cẽtũoui. D. 151.

mis angelis sit simplicissimum, & vniuersalissimum, non est proportionatum intellectui nostro, qui est in vltimo gradu intellectualium substantiarum: nisi prius contrahatur, & de-
D. 133. terminetur in [d] ipsis inferioribus, qui sunt minoris simplicitatis. Tertio, ex parte ipsarum actionum quas circa nos exercent: cum enim actiones ministerij sint particulares, & circa particularia, oportet quòd earum consecutio fit per formas maxime contractas, & particulares in inferioribus. hæ autem sunt formæ, quæ sunt in angelis inferiorum ordinum: & ideo executio diuinorũ mysteriorum, pertinet ad inferiores angelos, & hæc est causa, quare Philosophi posuerunt duplices motores orbium, scilicet quosdam coniunctos, quos vocabant orbium animas, quorum conceptiones sunt determinatæ & particularizatæ, & hus etiam
Trat. 9. suæ met. c. 2. circa finẽ. Auicen. dicit angelos ministrantes. Alios vero separatos, quos intelligentias dicunt, in quibus sunt formæ simplices & vniuersales, & hos dicit angelos esse assistentes. Vnde patet, quòd hæc positio rationabilior est, tum quia
Cel. hier. ca. 11. 12. & 13. Diony. hoc tradit, qui discipulus Pauli fuit, & dicitur eius visiones scripsisse. Vnde eum frequenter in authorem inducit, & præcipue in diuisione hierarchiarum, & sicut in 13. cap. cælest. hierar. innuit, hæc positio vulgata erat tempore primitiuæ ecclesiæ, tum etiã quia dictis philosophorum magis consonat, vt ab eis, ea quæ contra fidem non sunt, accipiamus, alijs resecatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio æquiuoce conuenit diuinis personis, & ipsis angelis. diuinæ enim personæ non mittuntur mutando locum: sed per nouum effectum, gratiæ gratum facientis in sanctis animabus: sed angeli mittuntur mutando locum, & operando in nos, non sicut agens primum: sed sicut agentia secunda determinata, & proportionata respectu propriorum receptiuorum: & ideo ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illam obiectionem soluit Diony. in 13. cap. cælest. hierar. dupliciter. Primo vt dicatur, quòd ille, qui missus est ad purgandum labia Isaiæ, fuit de inferiori ordine, & dictus est de seraphim æquiuoce, quia per ignem purgare venerat. Secundo vt dicatur, vere eum fuisse de ordine seraphim. Non tamen ille angelus, qui visionem reuelabat, erat de superiori ordine sed de inferiori: sed cum virtus hierarchica, quæ est in inferioribus angelis sit primo a
D. 132. Deo, & consequenter a superioribus angelis in [d] inferiores descendens, angelus visionem formans reduxit prophetam, in cognitionem non solum virtutis immediate agentis: sed etiam virtutis diuinæ. Vnde ostendit dominum super solium sedentem, & per consequens virtutem supremorum in angelis. Vnde ostendit seraphim, circa thronum stantia, & ostendit virtutem purgatiuam ab eis, per inferiores angelos, vsque in homines deuenire, per hoc, quòd seraphin videbatur ad eum volans peruenire, & ponit exemplum de sacerdote, qui absoluit ex potestate a Pontifice descendente, ac si diceret, Pontifex te absoluit, qui mihi tradidit potestatem absoluendi te: ita & angelus ostendit seraphin purgantem: quia ipse in virtute eius purgabat. Et per hoc etiam patet respon-
F sio ad tertium, quòd omnes dicuntur ministrare, inquantum inferiores virtute superiorum, ministerium exequuntur. Vel potest dici, quòd Apostolus intendit probare præeminentiam Heb. 1.
nouæ legis ad veterem, propter eminentiam Christi, qui nouam legem dedit ad angelos, per quos vetus lex tradita est. Vnde loquitur quantum ad angelos, vltimi ordinis, per quos lex tradita est, vt sic lex noua, cui[9] Christus est author, legi veteri preponatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes cælestes spiritus secundum Diony. dicuntur angeli, non quia ad aliquid nobis nũtiandum mittantur, quia diuinum lumen quod caligini, & tenebris propter sui simplicitatem, & immensitatem fulgoris cõparatur, secundum quòd est in suo fonte, in ipsis recipitur cum minori simplicitate. Et ideo magis est proportionatum intelligibilibus sequentium, & propter hoc dicuntur nunciare vel manifestare lumen diuinum, & sic vnusquisque angelus inferior, sui superioris manifestatiuus est, sicut nubes nunciãt lumen solis, quod in suo fonte inspici nõ potest. Si autem dicantur angeli, propter nuntiationem exteriorem, vt Gregor. dicere videtur, sunt etiam angelis superioribus conuenit, inquantum de rebus nuntiandis inferiores illuminant.
Cel. hier. c. 13. Et de diui. no. c. 4.
† Dam. c. 7. Dio. c. 7. & 13. c. de cæl. hierar.
Super. 11. Luc. hom. 34.

¶ Ad quintum dicendum, quòd superiores angeli propter
I charitatem, quam in nos habent, inferiores mouent, & dirigunt ad operandum nostram salutem: nec aliquid perfectæ charitati detrahitur, si ministerium immediate non exequunt.

Putant quidam Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem de superiori ordine fuisse, & sunt hæc nomina spirituum, non ordinum.

ET putant quidam, Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur, quis vt Deus. Gabriel fortitudo Dei. Raphael medicina Dei. Nec sunt ista nomina ordinum: sed spirituum, & dicunt quidam singulum horum, vnius proprie ac singulariter spiritus esse nomen. Alij vero non vnius singulariter, & determinate: sed nunc huius, nunc illius esse no-
G men secundum qualitatem eorum, ad quæ nuntianda, vel gerenda mittuntur. Sicut & dæmonum quædam nomina sunt, quæ quidam putant vnius esse propria, alij vero pluribus communia. Diabolus quippe qui græce ita vocatur, & criminator interpretatur, vel deorsum fluens, hebraice dicitur sathan, idest aduersarius: dicitur & belial, idest apostata, & absque iugo: dicitur etiam leuiathan, idest additamentum eorum. & alia plura reperies nomina, quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Quomodo determinent præmissas authoritates, quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti.

QVi autem omnes angelos mitti asserũt, pmissas authoritates Danielis, scilicet & Dionysij, ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquàm recedere,
H non quin aliquando mittantur: sed quia rarissime ad exteriora prodeunt; neque tunc ab intimis recedunt; sed Dei præsentiæ, & contemplationi semper assistunt. Quod etiam faciunt, qui frequenter mittuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. Omnes enim angeli, vel assistunt, vel ministrant: sed assistere est proprium primæ hierarchiæ, cuius est circa Deum esse secundum Dionysium. ergo omnes alij in ministerium mittuntur. De celest. hier. ca. 7.

¶ 2. Præterea. Secundum Gregorium, plures sunt qui mittuntur, quam qui assistunt: sed si angeli secundæ hie- Grego. 17. libr. moral. ca. 7. super 25. Iob.
K rarchiæ non mittantur, plures assisterent, quia sex ordines, tribus tantum ministrantibus, ergo illi de media hierarchia mittuntur.

¶ 3. Præterea. Cum nullus angelus alteri sit æqualis, quilibet angelus præter primum, & vltimum est medius inter aliquos duos. si ergo de ratione mediæ hierarchiæ esset, quòd in ministerium non mitteretur, pari ratione, nullus angelus mitteretur in ministerium, nisi vltimus tantum, quod dissonat, & a veteribus scripturis, & a dictis sanctorum. ergo videtur, quòd illi de media hierarchia mittantur.

¶ 4 Præterea. Omnis potestas est ordinata ad executionem operis: sed nomina ordinum secundæ hierarchiæ imponuntur a gradu potestatis. ergo videtur, quòd eorum sit mitti ad exequendum ministerium.

A SED CONTRA. Ordines vnius hierarchiæ, videntur esse æquipollentes in modo accipiendi diuinas illuminationes: sed dominationibus, quæ sunt in media hierarchia non conuenit in ministerium mitti, quia ministrare est contra rationem domini. ergo videtur, quod nec alij ordines mediæ hierarchiæ mittantur.

¶ Præt. Lex diuinitatis est, vt superiores reducit vltimos per media: sed inter mediam hierarchiam angelorum, & nostram, est vltima hierarchia angelica. ergo videtur, quod illuminationes non immediate perueniant ad nos a media hierarchia: & ita angeli illius hierarchiæ non mittuntur.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum, quæ videntur sibi aduersari.

B ALij vero dicunt tres ordines supremos, scilicet seraphin, cherubin, & thronos, ita creatori Deo assistere, quòd ad exteriora non exeunt. Inferiores autem tres, ad exteriora mitti. Tres vero medios inter vtrosq; consistere; nó modo dignitate vel loco: sed etiam officio, quia præceptum diuinum a superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoque cum supremi medijs, & medij imis atque hi hominibus præceptum Dei nuntient, merito omnes Angelos nominari dicunt. Et ob id forte Apostolus dicit, omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministeriũ. Vel per oẽs non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus.

RESPONDEO. Dicendum, quod quidam dicunt angelos primæ hierarchiæ, nullo modo mitti: sed assistere: angelos vero tertiæ hierarchiæ mitti ad nos: sed angelos mediæ hierarchiæ mitti ad illos de tertia. Et hæc opinio tangitur in litera: sed nó videtur conueniẽs. Tum quia sẽm hoc non esset differẽtia inter primam, & mediam hierarchiam. non. n. potest intelligi missio angeli ad angelum, nisi per hoc, quod vnus alium illuminat. sicut autem secunda illuminat tertiam: ita prima secundam. Tum etiam quia dictis sanctorum non consonat, qui assignant ordinibus secundæ hierarchiæ actus, qui in executione exterioris ministerij complentur, vt miracula facere, dæmones arcere, & huiusmodi. Et ideo sequendo rationes nominum, in sacra scriptura nobis traditorum, ex quibus secundum doctrinam Dion. ordinum proprietates, & officia colligere oportet, dicimus quod mediæ hierarchiæ, duo vltimi ordines, s. virtutes & potestates in exterius ministerium mittuntur. dominationibus autem mitti in ministerium nó competit, sed dirigere omnes inferiores in suis ministerijs. hoc. n. pertinet ad dignitatem domini, vt ad nutum eius dirigantur actiones subditorum, & ipse actionibus eorum non admisceatur. Vñ a Greg. principibus, & potestatibus præesse dicitur. Et a Dionysio maior omni subiectione describitur dominationum ordo: & ita relinquitur, quod ordo virtutum sit supremus omnium ordinum, qui mittuntur, quasi pertingens ad vltimum in diuinis ministerijs, quod nomini competit, quia virtus dicitur vltimum in re de potentia, vt ponitur in primo Cæli & mundi.

De cæl. hie. c. 7. vsq; ad 9. cap.

Greg. super 15. Lucæ, homil. 34. Dio. de cæl. hier. cap. 8.

D ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod nullus ordo mediæ hierarchiæ est, proprie loquendo, de dispositione assistentium: sed pertinet ad dispositionem ministrantium. sicut autem in artificialibus inuenitur aliquis artifex, qui tantum manu operatur, exequens præceptum alterius, & nulli imperans: sicut ille qui præparat materiam. alius vero qui præcipit præparanti materiam, & ipse operatur ad inducendam formam. Alius vero qui nihil operatur, sed præcipit habens rationes operis sumptas ex fine, cuius est coniectator, & talis dicitur architector, quasi princeps artificum, vel vsualis inquantum vtitur ministerio subditorum ad suum finem, vt ex 2. Physi. habetur: ita etiam in ministerijs diuinis, dominationes sunt quasi artifices dirigentes, & imperantes. Alij vero sicut exequentes, secundum gradum & modum suum: nihilominus omnes ministri dicuntur, sicut & isti omnes artifices.

Tex. 25.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum hanc positionem verificatur dictum Grego. quia plures erunt ordines ministrantium, quia sex, quàm assistentiũ, qui sunt tres, vt ex dictis patet.

Greg. 17. li. mor. c. 7. super 25. Iob.

¶ Ad tertium dicendum, quod medium inquantum huiusmodi non est immediate operantium. quia actio est secundum contactum, vel sẽm situm in corporalibus, vel sẽm ordinem in spiritualibus. sed si aliquid sit medium quantum ad aliquid, & quantũ ad aliud vltimum, potest immediate agere. hoc autem cõtingit, quando plures sẽm gradum potentię differentes, super idem operationem habent. erit. n. aliqua actio, quam circa illud potest efficere superior, quam non potest inferior facere, & quantum ad illam actionem illud supremum est vltimum. Alia vero actio est, quam poterit inferior facere, & in illa est supremum operans & non vltimum: sed medium inter primum dirigens, & vltimũ operans. vnde hanc actionem non faciet medium, nisi mediante vltimo, quod patet in exemplo prius inducto. artifex. n. qui inducit formam, in has operatione est vltimus, quia nullus infra eum hoc potest, vt verbi gratia, compaginare tabulas ad formam nauis complendam. Et ideo hoc immediate facit: sed præparationem materiæ per dolationem tabularum, facit mediante inferiori artifice, inquantum dat sibi regulas, quales debeant esse tabulę aptæ ad compaginationem nauis: ita est etiam in ordinibus angelorum. Potestates. n. habent actum circa ea, quę pertinent ad tranquillitaté totius vniuersi, inquantum habent potentiam nó limitatam, & talis ordo potestatum per se facit. Alia vero sunt, quæ pertinent ad statum vnius prouinciæ vel regni, & hoc non faciunt potestates, nisi mediantibus principatibus, qui hæc per se exequuntur. Quædam vero sunt pertinentia ad aliquem, vel ad aliquas specialiter, & hæc etiam principatus non exequuntur, nisi mediantibus angelis, i quibus etiam quæ maiora sunt, fiunt immediate per superiores, & quæ minora sunt, immediata ab inferioribus.

† Heb. 1. ca.

¶ Ad quartum dicendum, quod ex hoc, quod ordines secundæ hierarchię nominantur a potentia, significatur quod ad ministratiuam dispositionem pertinent: sed non oportet, quòd omnes immediate ministerium exequantur.

C ¶ Ad alia etiam duo, patet responsio per ea quę dicta sunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli impediantur a contemplatione per executionem ministerij.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli per executionem ministerij a contemplatione retardantur, quia vt habetur Thobiæ 12. Angelus in ministerio existẽs, dixit, Tempus est vt reuertar ad eum qui me misit: sed non reuertitur nisi per contemplationẽ. ergo videtur quòd per ministerium a contemplatione Dei abscesserit.

¶ 2 Pręt. Vna potentia finita, non potest simul in plures operationes. sed potentia angeli finita est. ergo videtur, quòd non

D potest simul contemplari & ministrare.

¶ 3 Præter. Intellectus creatus non potest simul plura intelligere: sed quando ministrant angeli, intellectu considerant ea quæ agunt. ergo videtur, quòd tunc diuina contemplari non possunt.

¶ 4 Pręter. Locus contemplationis est cælum empyreum: sed cum sunt hic secundum Dam. non sunt in cælo. ergo videtur, quòd exequendo circa nos ministerium, a contemplatione retardentur.

De orth. fi. li. 2. c. 3. Greg. hom. 34. sup 15. Lucæ.

SED CONTRA, est quod dicit Grego. quòd sic ad exteriora prodeunt, quòd ab intimis nunquam recedunt. ergo videtur, quòd semper contemplentur vel assistant, si sunt idem ministrantes & assistentes.

E ¶ Preterea. Beatitudo angelorum non minuitur ex eorum ministerio: sed eorum beatitudo tota est in contemplatione diuinitatis. ergo in nullo per ministerium, eorum contemplatio retardatur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd angeli beati nullam operationem habent, quæ non sit essentialis beatitudini, vel in qua per contemplationem beatam non dirigantur. Et ideo contemplatio eorum se habet ad eorum ministeria quæ exequuntur, sicut in artifice consideratio regularum artis, ad executionem operis, eo quòd ipse Deus est finis omnium operum hierarchicorum, & a fine sumitur ratio cuiuslibet operis: & ita se habet finis ad operabilia sicut principium ad speculabilia, vt in secundo Physic. dicitur. Et ideo sicut artifex simul considerat rationem artis, & exequitur opus: ita & angelus simul contemplatur Deum, & ministrat nobis.

Tex. 91.

¶ AD PRIMVM ergo Dicendum, quòd angelus dicitur discedere a Deo, non per intermissionem contemplationis, sed per locum. quia intra Deum currunt, quocunque mittantur. vt dicit Ven. Beda, eo quòd Deus

vbique est: sed per hoc, quod ab inuisibilitate recedens, visibilis apparet: sicut filius exiuit a patre, & venit in mundum, visibilis hominibus factus, Ioã. 16. & sic dicuntur reuerti ad Deum, quã deposita visibili specie, ad pristinam inuisibilitatam reuertunt. F

¶ Ad secundum dicendum, quòd contemplatio angelorum magis se habet per modum receptiõis, quã actionis: & ideo sicut luna, simul recipit lumen a sole, & illuminat inferiora corpora: ita etiam angelus simul illuminatur in diuina contemplatione, & illuminat inferiorem, vel ministrat circa nos.

† Esa. ca. 6. Dio. de cæl. hier. c. 13.

singulos angelos cõplexus est, Illud vero quod Isaias dicit, per verba Dionysij, determinant, dicentis. hi spiritus, qui mittuntur percipiunt horum vocabulum quorum gerunt officium. Vnde dicnnt illum angelum, qui missus est ad Isaiam G vt mundaret, & incenderet labia prophetæ, fuisse de ordine inferiorum, sed ideo dictus est fore de Seraphin, quia veniebat incendere & consumere delicta Isaiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ cognoscuntur diuersis rationibus, intellectus non potest simul considerare: quia nõ potest cõsignari diuersis similitudinibus simul: sicut nec corpus diuersis figuris: sed ea quę cognoscuntur vna ratione, vel quorum vnum est ratio alterius, nihil probibet simul intelligi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cælum empyreum non est locus, contemplationis secundum necessitatem, sed secundum congruentiam, sicut & ecclesia domus orationis dicitur: & H ideo ratio non sequitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dion. cæl. hier. c. 7. Greg. hom. 31. sup 15. Lucæ.

ITAM Diony. &c.} Verba, quæ sequuntur sunt Gregorij inducentis authoritatem Diony. non quantum ad verba: sed quantum ad sensum. Et putant illi Michaelis &c.} Hoc expresse contradicit scripturæ, quia Michael Danielis. 10. ponitur in ordine principum. Gabriel autem dicitur de ordine archangelorum. Raphael autem posset poni in ordine angelorum, secundum ea, quę circa singulares personas exercuit.

DISTINCTIO XI.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de quibusdam actibus, qui consequuntur omnes ordines. f. assistere & ministrare: hic determinat de quodam actu, ad quem vnus ordo specialiter deputatur, scilicet custodire homines. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de angelis, quantum ad officium custodiæ. In secunda quantum ad profectum, prædictum officium consequentem. ibi {Præterea. Illud considerari oportet &c.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo circa determinata, mouet quæstionem. ibi {Solet etiam quæri &c.} Vbi tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo excludit alteram partem. ibi {Sed cum electi tot sint &c.} Tertio excludit reliquam, & exponit eam. ibi {Ideo dici oportet &c.} K

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa custodiam angelorum, quæruntur hic quinque.

Primo. Vtrum angeli hominibus ad custodiam deputentur
Secundo. Cuius ordinis sit custodire.
Tertio. Quorum hominum sit custodiri.
Quarto. Vtrum custodes angeli, semper custodiant homines, quibus deputantur, vel quandoque eos derelinquant.
Quinto. Cum de salute hominum gaudeant angeli, Vtrum econtrario, de perditione eorum tristentur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum angeli custodiant homines.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli homines non custodiant. Deus enim est custos hominum. vt dicitur Iob 6. sed perfectior est custos, qui per seipsum sufficit ad custodiam, quã qui custodit mediantibus alijs: cum ergo omne quod est perfectissimum, Deo sit attribuendum, videtur, quod ipse nos per angelos non custodiat. Iob. ca. 7.

DISTINCTIO XI.

A

Quòd quæque anima habet angelum bonum ad sui custodiam delegatum, & malum ad exercitium.

ILlud quoq; sciendum est, quòd angeli boni deputati sunt a ad custodiam hominum: ita vt quisque electorum habeat angelum ad sui profectum, atque custodiã specialiter delegatũ. Vnde in euangelio veritas, a pusillorũ scãdalo prohibẽs ait.

¶ 2 Præt. Custodia & conseruatio hominum est per gratiam: sed gratiam Deus immediate infundit animę, & nõ per angelos. ergo videtur, quòd eis non competat custodire nos.

¶ 3 Preterea. Vnus effectus custodię angelorum ponitur, quòd deferant orationes nostras ad Deum: sed hoc videtur omnino superfluum, cum Deus omnia cognoscat. ergo videtur vanum ponere angelos hominum custodes.

¶ 4 Præt. Custos ponitur alicui, aut propter imbecillitatem, vt scilicet, iuuetur & defendatur, aut propter ignorantiam, vt instruatur: sicut mulieribus & pueris doctores, & pedagogi dantur: sed homo per se potest cognoscere ea, quæ sunt facienda vel vitanda per legem naturalem cordi impressam, & potest etiam exequi propter arbitrij libertatem. ergo videtur, quòd custodia angelorum non egeat.

¶ 5 Preter. Custodis officium est retrahere custoditum ab his, quę sibi sunt nociua: sed angeli non retrahunt homines a peccatis, cum multos in peccata præcipitari videamus. ergo videtur quòd angeli hominum custodes non sint.

¶ 6 Præterea. Custodis est instruere custoditum secundum modum eius: sed modus hominis est cognitionem a sensibilibus accipere. ergo videtur quòd visibilibus apparitionibus nos deberent instruere, hoc autem non faciunt, nisi forte raro. ergo vr, quod vel non custodiunt, vel sunt negligentes in custodiendo.

I SED CONTRA est, quod dicitur in psalmo: Angelis suis Deus &c. ps. 90.

¶ Præt. Deus est pronior ad miserendum quã ad puniendum: sed Deus hominibus dedit dæmones ad exercitium, vt habetur ad Ephe. vltimo: Non est nobis colluctatio &c. Ergo videtur, quod multo fortius dederit angelos ad custodiendum.

RESPONDEO. Dicendum, quod secundum Boetium in libro de consolatione, Deus prouidentiam suam, quam de omnibus rebus habet, mediantibus quibusdem causis exequitur, vt autem in primo dictum est, quis omnium rerum prouidentiam habeat: speciali tamen modo, substantiæ rationales, suæ prouidentiæ subduntur, inquantum altiori modo præ cæteris finem diuinæ bonitatis natæ sunt consequi, & per altius principium, quod est voluntas: quia ergo inter Deum & homines, media est natura angelica, & secundum legem sapientiæ suę hoc est ordinatum, vt inferioribus per superiora prouideat: ideo ipsi angeli exequuntur diuinam prouidentiam circa salutem hominum, adiuuando ad tendendum in finem, & liberando ab his, quę processum in finẽ impediunt, & hæc executio diuinę prouidentię per angelos de hominibus, vocatur custodia angelorum. 4. de consa. prosa 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus est custos primus & principalis, apud quem summa prouidentie residet, nec est propter suam insufficientiam, quod suam prouidentiam de hominibus exequitur per angelos: sed propter ordinẽ suæ sapientiæ. Tum, quia congruit angelis vt. f. eis hæc dignitas nõ n[illegible] quod sint duces hominum, reductionis in Deum, & in hoc De[illegible] quodammodo imitantur, inquantum cooperantur Deo in introductione hominum in finem. Tum, quia congruit hominibus, qui sunt in statu imperfectionis, qui pueritiæ Ap[illegible] comparat 1. Cor. 13. Vñ eis custodes tanq̃ pueris assignantur, donec veniat te quod perfectum est, euacuetur quod ex parte est.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in operationibus artificialibus, in quibus instrumenta quodammodo disponunt ad formam, vt ignis mollificando ferrum, & marcellus dilatando sed

sed forma cultelli inducitur ab artifice, per similitudinem artis A quam habet: ita etiam[d] Deus, qui est primus custos inducit vl- D.608. timam perfectionem coniungentem fini, & per hoc conseruantem, scilicet gratiam & gloriam. Sed angelorum est præparare homines, ad susceptionem gratiæ per illuminationes, & alia huiusmodi.

Angeli eorum semper vident faciem patris, angelos dicit eorum esse, quibus ad custodiam deputati sunt. Super quem locum Hieronymus tradit, vnáquáque animam ab exordio natiuitatis, habere angelũ ad sui custodiam deputatum, inquiẽs ita. Magna dignitas animarum B est, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Gregorius quoque dicit, quòd vnusquisque vnum bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communiterque saluti omnium studeant: ille tamen qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonũ, sicut legitur de angelo Thobiæ & de angelo Petri, B in actibus apostolorum. Similiter & mali angeli cum desiderent malum hominum, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius instat ille, qui ad exercitium eius deputatus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nõ dicuntur Deo, orationes nostras deferre: † Super 18. Matth.10.9 quasi ipsum de hoc docentes: sed quasi ipsum orantes pro nobis: sicut etiam sacerdos offert Deo orationem populi, inquantum sua interuentione, effectum orationibus impetrat.

† Super 15. Lucæ hom. 34. ¶ Ad quartum dicendum, quòd lumen naturalis cognitionis imperfectum est, & præcipue ad dirigendum in illa, quæ naturam excedunt: voluntas etiam eius potest ad malum inclinari multis occasionibus: & ideo prouidet hominibus angelorum præsidium.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut prouidentiæ diuinæ est, sic impedire mala: vt tamen saluetur naturę conditio: ita etiam & angelorum custodię: & ideo ad angelos non pertinet quòd homines custodiendo ad virtutem cogant: & a vitijs retrahant, quia sic periret libertas arbitrij, & ratio meriti.

¶ Ad sextum dicendum, quòd huiusmodi appariciones visibiles angelorum, eo quòd sunt supra cursum naturæ, stuporem C quendam incutiunt, & quodammodo violenter, incutiunt ad consensum, in quo perit aliquod bonum hominis quantum ad conditionem naturæ, quod est inquisitio rationis. Vnde huiusmodi apparitiones non omnibus fiunt, sed aliquibus factę sunt ad confirmationem fidei in multis: sicut etiam miracula: nihilominus tamen per modum nostrum instruunt nos, illustran- D. 190. do[d] phantasmata & confortando lumen intellectus nostri, & excitando ad aliquid rectius considerandum.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum ad omnes ordines tertiæ hierarchiæ pertineat custodire homines.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd D custodire pertineat ad omnes ordines tertiæ hierarchiæ, Dion.9. ca. de cęl.hier. quia secundum Diony. tertiæ hierarchiæ proprium est lumen diuinum accipere, per conuenientiam nostræ hierarchiæ, idest proportionatum ad immediate transferendum in nos: sed ille angelus dicitur custos hominis, qui immediate ipsum illuminat. ergo videtur, quòd custodire ad omnes pertineat.

¶ 2 Pręt. Angelus custos defendit hominem ab impugnatione inuisibilis hostis. Sed arcere sm Grego. pertinet ad potestates. ergo vr, quòd illi ordini præcipue conueniat custodire. Greg.hom. 34. sup 15. Lucæ.

¶ 3 Præter. Missio ordinatur ad custodiam: sed angeli quinque ordinum mittuntur ad explendum exterius ministerium, vt dictum est. ergo omnibus conuenit custodire.

¶ 4 Præter. In hominibus inueniuntur diuersa officia: sed secundum diuersa officia distinguuntur ordines angelorum, E quorum officiorum aliquæ similitudines, inueniuntur in officijs humanis, vt dicit Grego. ostendens qualiter homines, ad Greg.hom. eadem 34. ordines angelorum assumuntur. ergo videtur, quòd omnes ordines ad custodiam deputentur.

SED CONTRA est, quod dicit Gregor. angelos esse, Greg. eadẽ homil.34. qui minima nunciant, sed minima sunt, quæ ad singulares personas pertinent, quia quanto bonum est communius: tanto est diuinius secundum Philosophum in 1. Ethi. ergo videtur, quòd Ethi.1. ca. illi qui singulis hominibus præsunt, sunt tantum de ordine angelorum.

¶ Præter. Ber. dicit in lib. de consideratione. Putamus ange- Bernar. de considera- tione lib.5. los dici, qui singulis hominibus prępon untur in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. ergo videtur idem quod prius.

RESPONDEO. Dicendũ, quòd illi angeli dicuntur hominum custodes, qui immediate illos illuminant, & habent actus limitatos circa humana officia, & procurant, quæ ad ipsos A specialiter pertinent. Et ex hoc quòd immediate illuminant, excluduntur a custodia angeli assistentes. Ex hoc autem, quòd habent actus limitatos, ad dirigendum in humanis officijs. excluditur media hierarchia, quæ habet potestatem non limitatam ad humana officia. Per hoc autem, quòd per custodiam procurant ea quæ pertinent ad aliquas determinatas personas, quod est vltimũ & minimum in actibus angelorum, deputatur custodia vltimo ordini, qui est ordo angelorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tota tertia hierar. † Thob.c.5. Actuũ c.12. accipit illuminationes proportionatas ad actus, & officia humana: non tamen ad hanc, vel ad illam personam: sed hoc est angelorum. Et ita, eis conuenit custodire singulos homines, alijs vero conuenit custodire singulas prouincias vel regna.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inferiores angeli participant virtutem superiorum, inquantum ab eis illuminantur: sicut secundum Diony. dicitur inferior angelus purgasse Isaiam, per Diony. 13. de cęl. hier. ignem virtute seraphim: & ita etiam inferiores angeli, virtute potestatum dæmones cohibent, & similiter virtute aliorum superiorum ordinum, possunt exequi aliqua, quæ ad eos pertinent circa determinatas personas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes angeli custodes mittuntur: non tamen omnes, qui mittuntur custodiunt, sed vltimi tantum custodiunt, vt dictum est, quia superiores exequuntur ea, quæ ad multos pertinent, & quanto ad plures, tanto est ordo superior: & ideo virtutes sunt supremi, inter exequentes ministeria, quia eorum actus se extendunt, non tantum ad res humanas: sed etiam ad res naturales, vt patet in operatione signorum. & post potestates, quorum actus non tantum ad homines: sed etiam ad dæmones se extendit, & post[d] principatus, D. 162. quorum operatio est circa totam multitudinem. Et vltimi angeli, qui operantur circa determinatas personas. Archangeli vero medij sunt habentes aliquid commune cum vtrisque, vt prius dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnia officia, humana pertinentia ad singulares personas, cum quibuscũq; ordinibus similitudinem habeant, diriguntur per vltimum ordinem, inquantum participant virtutes superiorum, vt dictum est. Sed illa officia, quæ ad multitudinem pertinent, diriguntur per principatus vel archangelos: & ideo homo in prelatione constitutus, illuminatur ab angelo inferioris ordinis de his, quæ ad statum personę suæ pertinent. Sed ab angelo[d] principo de his, quæ D. 163. spectant ad regimen multitudinis.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum omnibus hominibus deputentur angeli ad custodiam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd omnibus[a] E hominibus deputantur angeli ad custodiam. Custodia. n. angelorum valet hominibus ad euitandum pericula, & ad instruendam ignorantiam. Sed Adam in primo statu, ab vtroque liber fuit. ergo angelum custodem non habuit.

¶ 2 Prat. Gratia confirmata, in quibusdam hominibus hoc efficit, vt mortaliter peccare non possint, vt patet in sanctificatis in vtero: sed contra impedimentum salutis, per peccatum principaliter ordinata est custodia angelorum. ergo videtur, quòd tales ea non indigeant.

¶ 3 Prat. Ante natiuitatem ex vtero, sacramenta salutis puero conferri non possunt: sed hoc est, quòd angelus custos in homine promouere intendit. s. salutem. ergo puerperio animato ante natiuitatem angelorum custodia non debetur.

¶ 4 Prę er. Custodia angelorum est per hoc, quòd homines illuminando instruunt: sed pueri ante perfectam ætatem non sunt capaces doctrinæ. ergo videtur quòd careant angelorum custodia.

¶ 5 Prat. Secundæ Thess. 2. dicitur, quòd omnis actus Anti

christi, erit secundum operationem Sathanæ. Sed custodia angelorum ordinatur contra tẽtationes malignorum spirituum. ergo videtur, ꝙ frustra ab angelo custodietur. F

SED CONTRA. Videtur quòd etiam Christus, angelum custodem habuit. Primo per hoc quod dicit Dio. 4. c. cælest. hierar. ꝙ subdebatur paternis dispositionibus mediãtibus angelis: sed vt dictum est, per custodiam, executio diuinæ dispositionis, fit da hominibus per angelos. ergo videtur, quòd Christus angelum custodem habuit.

¶ Præt. Lucę. 22. dicitur, ꝙ Apparuit angelus domini confortans eum. ergo videtur, quòd cum confortare sit vnus act⁹ custodię, ꝙ angelum custodem habuit.

Vtrum singulis hominibus, singuli angeli an pluribus vnus deputatus sit.

SOlet antè quęri, vtrum singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam, vel ad exercitium deputatus sit. Sed G cum electi tot sint, quot & boni angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quàm boni angeli sint, & cum tot sint electi, quot angeli boni, & angeli boni plures sint, quàm mali pluresque sint homines mali: quàm boni, non est ambiguum plures esse bonos homines quàm sint mali angeli, & plures esse malos homines, quàm sint mali angeli H vel boni angeli.

Distin. 34. Expositione tex.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut in primo libro dictũ est, prouidentia propriè est ad conferendum ea, quæ promouent in finem, & remouendũ ea quę impediunt. Vltimum autem in his adiutorijs est, id quod coniungit fini, quod a solo Deo est: & ideo ea quæ ab angelis custodibus, per diuinam prouidentiam circa singulares personas exequuntur, sunt quędam præparationes iuuantes ad consequendum finem vltimum, pręparans autem nõ habet operationem circa rem, nisi quæ est ordinata ad finem, ante finis consecutionem: & ideo omnibus hominibus, ab infusione animæ rationalis, per quam ad finem salutis ordinantur, custodia debetur vsque ad mortem, quando terminatur via proficiendi in finem. nulli ergo carent ᵈ custodia angelorum, nisi vel per hoc ꝙ fiunt impœnitibiles, vt damnati, vel per hoc, ꝙ finem gloriæ consequuntur, vt beati.

D. 163.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis in Adam, nõ esset periculum ex aliqua corruptione carnis instigante ad malum: erat tamen periculum ex potentia peccandi, & ex dæmone oppugnante, & similiter erat debilioris cognitionis quàm angelus: & ideo indigebat præsidio custodis angeli.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ etiam si confirmati peccare non possint: possunt tamen proficere, & eorum profectus potest impediri, & propter hoc indiget custodia angelorum, ad promouendum in bonum, & remouendum impedimentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pueri in materno vtero, non recipiunt sacramenta ecclesię, quia non subduntur actibus ministrorum: sed operibus diuinis & angelorum subduntur: & ideo eis ab infusione animæ ᵈ rationalis, custos angelus assignatur, per quem prohibetur virtus dæmonis ab eius nocumento, & propter multa impedimenta, quibus potest eius complexio deteriorari, vt efficiatur pronior ad peccandum, vel etiam ipsa vita extingui, & in hoc etiam prosunt paruulis, natis, quàmuis eos non illuminent.

D. 164. & 165.

¶ Vnde patet responsio ad quartum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ Antichristus etiam habebit angelum custodem, quia lex communis, propter vnum mutari non debet, & in hoc eius pœna iustior apparebit, quia beneficia toti naturæ humanæ prouisa, sibi non subtrahuntur: nec tamen est omnino frustra custodia, quia & si ad bonum non conuertatur: a multis tamen malis cessabit, retractus ab angelo custode: hũc enim effectum ad minus semper consequitur angelus per custodiam, in quocunque obstinato.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ Christus non habuit ᵈ angelum custodem. Tum, quia anima sua omnibus angelis superior, fuit immediate a verbo sibi vnito illuminata. Tum, quia erat verus comprehensor. vnde eius bonum nec impediri, nec iuuari poterat. Dicitur vero subdi paternis dispositionibus per angelos, quodammodo indirectè, inquantum angeli instruebãt Ioseph, & matrem eius de his, quę circa ipsum puerum existentem agenda erant, vt habetur Matth. 2.

D. 166.

¶ Ad septimum dicendum, quòd angelus dicitur confortasse eum, non aliquid in ipsum imprimendo: sed per modum ministerij, inquantum congratulabatur fortitudini eius: sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad præsentiam amicorum: & ita per modum quo fuerat vera tristitia: fuit confortatio vera, & non apparens tantum, vt quidam dicunt.

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, siue simul siue diuersis temporibus.

G IDeoque dici oportet, vnum eundemque angelum bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam, vel exercitium, siue eodem tempore, siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus, eodem tempore, vel diuersis temporibus, quia videtur quibusdam, quòd omnes homines, qui sunt simul in aliquo tempore singuli singulos angelos habere possint, bonos vel malos, H quia licet maior sit numerus hominum computatis in vnum

ARTIC. IIII.

ᵈ Vtrum angelus quandoque relinquat hominem cui deputatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelos, quandoque relinquat hominem, cui deputatur custos. Primo per hoc quod habetur Hiere. 51. Curauimus Babylonem, & non est curata, derelinquamus ergo eam: sed hoc dicitur ex persona angelorum, vt dicit glo. ergo videtur, quòd relinquat, quando a peccato non corrigitur.

¶ 2 Præterea. Isa. 5. dicitur. Auferam sępem eius, & erit in direptionem, Gloss. idest custodiam angelorum. ergo idem quod prius.

¶ 3 Præter. Efficacius custodit Deus hominem quàm angelus: sed Deus quandoque relinquit hominem, vt in psal. dicitur. Quare me dereliquisti &c. ergo multo fortius angelus.

¶ 4 Præter. Zachariæ primo dicitur. Quòd reuersus est angelus, qui loquebatur ad eum. Et similiter etiam Danielis 10. Sed non reuertitur, nisi qui abscedit. ergo videtur, quòd angelus quandoque hominem relinquat.

¶ 5 Pręterea, Angeli quandoque sunt in cælo empyreo: sed cum sint ibi, non sunt circa nos secundum Dam. ergo videtur, ꝙ aliquando nos relinquunt.

I ¶ 6 Præterea. Medicus sapiens infirmum desperatum relinquit: sed angeli custodes possunt scire aliquem esse præscitum per reuelationem, & videre aliquem obstinatum in peccatis, talis autem est, sicut infirmus desperatus. ergo videtur, quòd etiam angelus, qui est quasi medicus spiritualis, talẽ relinquat.

SED CONTRA. Boni angeli sunt magis proni ad iuuandum, q̃ mali ad infestandum, sed mali nunq̃ cessant ab infestatione. ergo nec boni a custodia.

¶ Præt. De nemine est desperandum, quãdiu est in statu viæ: sed infirmus non relinquitur a medico: nisi propter desperationem. ergo videtur, quòd angelus non dimittat hominem, quantũcunq; peccatorem.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum custodia angelorum sit quædam executio diuinæ prouidentiæ, oportet esse idem iudicium de vtroque: diuina autem prouidentia, nunquam relinquit hominem ex toto, quia omnino in nihilum redigeretur, K sed verum est, quòd magis & minus prouidet diuersis, secundum eorum conditionem: & ideo Oculi Dei super iustos dicuntur, & aures eius &c. quibus adeo perfectè prouidet, vt omnia eis cooperentur in bonum, vt dicitur Rom. 8. Sed malos secundum aliquid derelinquit, inquantum permittit eos subiacere tribulationibus, & quod grauius est, etiam in peccata ruere. Vnde ad Rom. 1. Propterea tradidit eos Deus in reprobum sensum &c. Similiter etiam angeli dicuntur aliquos derelinquere secundum quid, inquantum exponuntur tribulationibus, vel etiam iusto Dei iudicio ab aliquo peccato non retrahunt: nunquàm tamen ita relinquunt, quin sit aliquis effectus custodiæ inquantum aliquod malum prohibent, & ad aliquod bonum promouent.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hoc intelligitur esse vox angelorum discedentium ab homine peccatore in hora mortis, quia tunc primo desperatur de eius salute, vel potest dici, ꝙ derelinquunt secũdum quid, vt dictum est, sicut etiam & Deus.

¶ Vnde patet responsio ad secundum & tertium.

¶ Ad quar-

¶ Ad quartum dicendum, quod Angelus ab eo recesserat quantum ad aliquem effectum, quia, s. ipsum de futuris non illuminauerat, & non quantum ad omnem effectum custodiæ.

¶ Ad quintum dicendum, quod quicunque aliquod agens, imprimit fortem impressionem, remanet illa impressio in patiente, per aliquod tempus, etiam ad absentiam agentis, vt patet in motibus violentis, & ita dico, quod ad vnam actionem angeli in hominem, potest homo bonam dispositioné accipere, quæ manet in eo, ad aliquod tempus. vt patet quando aliquis semel deuote orat, ad plures dies remanet inde deuotior: & ita angelus quamuis non semper sit præsens, potest semper custodire, inquantum effectus eius, manet post actioné suam.

¶ Ad sextum dicendum, quod nullus in statu viæ, est adeo obstinatus, quin possit post pœnitentiam conuerti; vnde non est de eo desperandum,

Ad quintū præceden. artic. & si angelus sciret eum præscitum: posset tamen multa mala in eo impedire: sicut de Antichristo dictum est.

omnibus qui fuerunt, & sunt & futuri sunt quàm angelorũ, tamen quia decedentibus hominibus succedunt homines: & ideo nunquàm simul sunt in hac vita. Angeli vero nũquàm decedunt, sed simul omnes sunt, ideo esse potest vt singuli hominũ, dum in hac vita sunt, singulos habeant angelos bonos vel malos, ad sui custodiam, vel exercitium destinatos: Ceterum siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquéque hominem habere angelum sibi deputatum, siue pluribus simul deputatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirandum, vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cum vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisque suum dicatur habere dominũ, vel episcopum vel abbatem.

DISTINCTIO XI.

A

Vtrum angeli proficiant in merito, vel in præmio vsque ad iudicium,

PRæterea, illud considerari oportet, vtrum angeli boni in merito vel in præmio proficiant, vsque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant, atque quotidie magis ac magis mereantur, qui·

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli doleant de damnatione hominum, quos custodiunt.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de damnatione hominum quos custodiunt. Exterior. n. luctus est signum interioris doloris: sed Isa. 33. dicitur. Angeli pacis amare flebunt. ergo videtur quòd doleant.

¶ 2 Præt. Amicorum est compati sibi in necessitatibus: sed angeli feruentissima charitate nos diligunt. ergo videtur, quòd contristentur, hominum damnationi compatiendo.

¶ 3 Præt. Sapientis est dolere de his, per quæ suum gaudium minuitur: sed per damnationem hominum minuitur gaudiũ angelorum, quod esset de conuersione eorum, de quo habetur Lucæ. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore &c. ergo de hominum damnatione dolent.

¶ 4 Præt. Omne id quod est contrarium volito, & repugnás fini est contristans: sed damnatio est contraria saluti quam volunt, & per officium custodiæ procurant. ergo damnatio hominum eos contristat.

SED CONTRA. Apoc. 21. dicitur quod in cælesti hierusalem, nec est luctus nec est dolor: illius autem vrbis ciues sunt angeli. ergo de nullo dolent.

¶ Præt. Perfecta beatitudo non compatitur secum miseriam: sed omnis tristitia ad miseriam pertinet, & fugienda est, vt in

Cap. 13. 7. Ethicorum Philosophus dicit. ergo angeli beati tristes esse non possunt.

RESPONDEO. Dicendum, quod cum angeli beati, sint in diuinæ voluntatis continua contemplatione, cui perfectissime conformantur, nihil potest esse contra voluntatem eorum: sicut nec contra voluntatem Dei: potest tamen esse aliquid præter voluntatem eorum: sed hoc ipsum, inquantum est permissum a Deo, est volitum ab eis, sicut a Deo: & ideo nihil potest accidere, de quo doleant angeli, sicut nec de quo doleat Deus. Et ideo simpliciter dicendum est, quod neque de peccatis hominum tristantur, neque de damnatione: sed vtrobique lætantur de iusta permissione & punitione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud secundum literam intelligitur, de nuntijs Ezechiæ, quos misit ad pacem ab Assyrijs quærendam, qui audientes blasphemias Rapsacis scissis vestibus fleuerunt. Allegorice vero exponitur de apostolis in glos. Si autem ad angelos referatur, intelligendus est dolor non propriè: sed metaphorice, per modum, quo etiam frequenter in scripturis Deo attribuitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd compati non potest: quia passibilis non est. Et ideo ex impassibilitate angelorum hoc accidit, quod condolere non possunt, non ex charitatis defectu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelorum gaudium, non minuitur ex damnatione: quia electorum numerus, minui non potest. Vel potest dici, quòd ipsi semper gaudent de suis bonis operibus, quę custodiendo egerunt: licet ille qui custoditus est non saluetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli volunt salutem hominis voluntate antecedente, sicut & Deus, sed voluntate consequente volunt hominem damnari si meruerit. vnde cõsequés est, vt de eius damnatione non doleant.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET VNVM malum ad exercitiũ &c.}

¶ Videt iniuste agi cum homine, quia dæmones, multo potentiores sunt hominibus, non. n. est potestas super terram, quæ ei comparetur, vt dicitur Iob. 41. ergo non iustum est pugnam inter hominem, & dæmoné constitui.

¶ Et dicendum, quod cum liberum arbitrium, non possit cogi ad peccandum, quantumcunque sit dæmon fortis, homo resistere potest. Vnde dicitur, quòd debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem, & super hoc homini adest præsidium angeli, & auxilium diuinum, si suscipere velit.

DISTINCTIO XI.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

HIc inquirit Magister, vtrum angeli, dum officium custodiæ durat, in merito, vel præmio proficiant, & diuiditur in partes duas. Primo ponit duas opiniones. Secundo, eligit alteram illarum. ibi {Illud quoque &c.} Prima in duas, secundum duas opiniones, quarum secunda incipit. ibi {Alij autem dicunt &c.}

¶ Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo, confirmat per authoritatem. ibi {Et quòd angeli proficiant.} Tertio, soluit contrarietatem. ibi {His autem videtur &c. Hic eligit alteram opinionem, & circa hoc duo facit. Primo, eligit primam opinionem. Secundo, respondet ad quasdam authoritates, quæ sunt in contrarium. ibi {In quibus tamen videtur &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. Vtrum angeli proficiant in cognitione Dei, quæ est præmium essentiale.

Secundo. Vtrum proficiant in cognitione aliarum rerum, per illuminationem superiorum.

Tertio. Vtrum accrescat eis aliqua cognitio per mutuam locutionem.

Quarto. Vtrum mysterium incarnationis per ecclesiam didicerint.

Quinto. Vtrum inter eos sit pugna, & contradictio.

Sexto. Vtrum ordinum distinctio maneat post diem iudicij.

busdā videtur ex eo, quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt eorumq; profectibus student. a. Quibusdam etiam nihilominus videtur, quòd in præmio proficiant, scilicet in cognitione & dilectione Dei. Licet enim, vt aiunt, in confir-
G matione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamē quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoscunt, & est eorum charitas, qua Deū & nos diligunt, & meritum & præmium. Meritum, quia per eam & per obsequia, ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt, & ipsa eadem est præmium, quia ea beati sunt.

Authoritatibus confirmant quod dicunt.

ET quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimonijs sanctorum confirmant, Dicit enim Esaias ex per- † Isa. c.65.
sona angelorum, Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edon, tinctis vestibus de bosra? Et in psal. Quis est istæ rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd mysterium verbi incarnati plenius cognouerunt angeli, post implerionem quàm ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autem in huius mysterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus dicens. Quę sit dispensatio sacramenti absconditi, a sęculis in Deo, vt innotescat multiformis sapientia Dei, per ecclesiam principibus, & potestatibus in cælestibus. Super quem locum dicit Hiero. ange-
H licas dignitates præfatum mysterium ad purum, vel plenum non intellexisse, donec completa est passio Christi, & apostolorum prædicatio per gentes dilatata.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum angeli proficiant in visione Dei.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in visione Dei proficiant. Perfectio.n. virtutis non tollit, sed auget efficaciam merendi: sed in angelis beatis, est perfecta charitas, quæ est radix merendi, qua omnes eorum actus informantur. ergo videtur, quòd semper magis, & magis mereantur diuinam visionem in eis augeri.

¶ 2 Præt. Secundum Auitē. Omnis actio creaturæ est ad aliquod cōmodum agentis, vnde liberalitatem putam, solius Dei propriam dicit: sed angeli creati sunt. ergo ex actibus eorum, circa nos aliquid ei accrescit; & ita videtur, quòd eorum bonum, semper magis ac magis augeatur.

¶ 3 Præt. Quanto aliquis intellectus est clarior, tanto perspicacius intuetur: sed inferiores angeli, continue a superioribus illuminantur. ergo videtur, quòd semper limpidius Deum contemplentur.

¶ 4 Præt. Si non possunt proficere in Dei visione, aut hoc est, quia peruenerunt ad summam perfectionem, aut quia maioris perfectionis capaces non sunt: sed primum esse non potest, quia summa perfectio solius Dei est, quia seipsum comprehendendo videt: similiter nec secundum, quia sic homines essent capaciores inferioribus angelis, quia homines, vt dictum est, possunt peruenire ad modum contemplationis supremorum ordinum. ergo videtur, quòd angeli etiam in diuina contemplatione proficere possunt.

SED CONTRA. Magister supra dixit, quòd perfectio naturę glorificatæ est, quando habet quicquid nata est habere: sed angeli sunt glorificati. ergo totum id quod nati sunt habere, habent.

¶ Præter. In termino motus non contingit esse motum: sed angeli non sunt in statu vię, cui competit motus, sed in termino. ergo videtur, quòd ipsi proficere non possint, cum profectus sit motus quidam.

RESPONDEO. Dicendum, quòd secundum Philosophum operatio, & motus differunt: operatio enim est actus perfecti, vt lucidi lucere, & intellectus in actu, intelligere: sed motus est actus imperfecti tendentis in perfectionem: & ideo id quod est,
K in sua vltima perfectione, habet operationem sine motu, sicut Deus. Quod autem distat ab vltima perfectione, habet operationem coniunctam motui: & quia proficere in beatitudine est
D. 889. quidam motus naturæ, tendentis in perfectionem ideo quandocunq; angelus vel homo ponitur in vltima sua perfectione, operatio eius non est meritoria, nec proficiens. Sed in hoc quando scilicet, angelus sit in sua vltima perfectione, est duplex opinio. Vna quam Magister approbat, scilicet quòd erit in die iudicij. Alia est, quę in litera tangitur, quòd hoc fuit in prima eorum confirmatione, & hæc videtur mihi probabilior: tum, quia vltima perfectio rei est in termino suæ viæ, terminus autem viæ angelorum fuit ad eum confirmatio. non enim nunc viatores dicuntur: nisi forte secundum quid, inquantum circa viatores operantur, tum quia idem iudicium est de hominibus post mortem, & de angelis post confirmationem vel casum; homini autem statim post mortem, vltima sua perfe-
F ctio confertur: nisi forte aliquid purgandum repugnet, nec differtur vsque ad diem iudicij, vt Græci errantes dicunt: & ideo dicimus, quòd angeli statim in sua confirmatione, vltimam perfe- D. 159.
ctionem beatitudinis consecuti sunt, nec postmodum in visione Dei proficiunt, in qua eorum beatitudo essentialiter consistit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio virtutis includens finem, tollit rationem meriti & motus, qui repugnat fini, sed in via ad finem auget efficaciam meriti. † Isa.25.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis operatio creaturæ, ordinata est ad perfectionem eius: sed quandoque operatio, non est ad alium finem, sed ipsamet est finis, vt in primo Ethic. dicitur, & sic dico, quòd illuminare inferiores, in angelis est dignitas eorum; quia in hoc maxime consequuntur Dei similitudinem. Et ideo non oportet, quòd per huiusmodi operationes aliquid mereantur. † Ad Ephe. cap 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium, vt dictum est de his, quæ ad essentiam beatitudinis pertinent, sed de alijs: & ideo non oportet, quòd propter hoc limpidius videant Deum; sed ea de quibus illuminantur. †Super 3.c. ad Eph. tom.6.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli summum gradum contemplationis non attingunt, sed propter hoc dicuntur non posse
I proficere, quia tota eorum capacitas plena est. nec ampliari potest illa capacitas angelorum per meritum, sicut in hominibus qui sunt in statu viæ.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum angeli inferiores illuminentur a superioribus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli inferiores, per superiorum illuminationem in cognitionem rerum, siue diuinorum effectuum non proficiant: Omnis enim operatio angeli, aut pertinet ad naturam, aut ad meritum, aut ad præmium; sed in naturali cognitione non proficiunt, quam totam simul in creatione receperunt, nec etiam in merito, aut in præmio proficiunt. ergo videtur, quòd in eis cognitio diuinorum effectuum, non crescat.

¶ 2 Præterea. Deus est causa rerum per essentiam suam. ergo in hoc, quòd videtur essentia sua, cognoscitur ipse esse causa; sed quando cognoscitur aliquid, inquantum est causa, cognoscitur etiam effectus eius. ergo videtur, quod cum angeli beati essentiam diuinam videant, quòd etiam in ipsa effectus eius cognoscant, & sic in cognitione diuinorum effectuum non crescunt.

¶ 3 Præterea. Nihil est cuius ratio, non sit in Dei scientia siue verbo eius, quod est ars plena rationum viuentium, vt dicit Augustinus: sed angeli beati vident Dei verbum. ergo cognoscunt omnes diuinos effectus, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præt. Qui videt speculum necessario videt formas relucentes in speculo, nisi diuersitas partium speculi impediat, vt dũ intuetur vnam partem speculi, formas resultantes in alia parte non videat: sed Dei verbum, quod est sapientia genita est speculum sine macula, vt dicitur Sapientiæ 7. in quo omnes rerum rationes resplẽdent. ergo cum verbum sit indiuisibile angeli intuentes verbum omnia in eo cognoscunt, & sic idẽ quod prius.

† Augu. sup gen. ad lite. lib. 5. ca. 19. Tex. 7.

¶ 5 Præt. Secũdum Philosophum in 3. de Anima. Intellectus cum intelligit difficilia non minus intelligit infima, sed magis; altissimũ, aũt intelligibile est essentia diuina: sed eam angeli vident. ergo videtur quòd omnia alia cognoscere possunt, & ita eorum cognitio nõ crescit.

Dio. in 6. & vlomo c. cæli hier. † Aimó sup 3. ad Ephe.

SED CONTRA, est quod dixit Dio. in fine cæl. hierar. q multæ rationes sacramentorum latẽt supernas essentias, i. angelos: sed quæcunque latent aliquem ipse potest in cognitionem eorum proficere, ergo angeli in cognitione proficere possunt &c.

Quòd in hac sententia videtur Aug. aduersari Hierony.

HIs autem videtur contradicere August. super eundem locũ epistolę dicens, Non latuit angelos mysterium regni cælorum: quod opportuno tempore reuelatum est ꝓpter salutem nostram. Illis ergo a seculis innotuit supra memoratum mysterium, quia omnis creatura nõ ante secula. sed a seculis est. Attende lector, quia videntur dissentire in hac sententia illustres doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Aimonẽ sequentes ita determinemus: vt illis angelis qui maioris sunt dignitatis, & per quorum ministerium illa nuntiata sunt. ex parte cognita a seculis fuisse, vtpote familiarib' & nũtijs. Illis vero qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus, d vsquequo impleta sunt & per ecclesiã prædicata. & tũc ab omnibus angelis, perfecte fuerunt cognita. Constat itaque omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorũ, secundum processum temporis profecisse. Vnde non incongruenter ipsi idem, dicũt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consumationem, quando in sciẽtia ac beatitudine ita perfe-

in 6 c. cæle. hier.

¶ Præt. In 6. cap. eiusdem lib. dicit, quòd angeli inferiores per superiores a nescientia purgantur: sed non liberatur aliquis a nescientia nisi per scientiæ acquisitionem. ergo videtur quòd angeli in acquirendo scientiam proficiant.

RESPONDEO, Dicendum, quòd angeli proficiant in cognitione diuinorum effectuum per illuminationes in inferiores a superioribus descendentes, & hoc patet sic. Cum eñ Deus sit vniuersalissima causa omnium entiũ in visione essentiæ eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate, nisi intellectus totam virtutem eius comprehendat, & quanto aliquis intellectus limpidius eam videt, tanto plura in eo cognoscere potest, sicut in principijs primis speculatiuis, qui perspicacioris intellectus est, plures conclusiones in eis videt, & ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscunt quam inferiores, & de illis superiores inferiores illuminare & instruere possunt, & tamen aliqui effectus sunt, quos omnes immediate in visione diuinæ essẽtiæ percipiunt, quamuis ẽt hos superiores perfectius cognoscant, sicut & diuinam essentiam clarius intuentur, & vnusquisque ordo ex illo nomen & rationem recepit, quod est vltimum suæ virtutis ad capiendũ rerum cognitionem immediate in visione diuinæ essentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd reuelationes diuinorum effectuum pertinent ad præmium, non quidem essentiale: sed accidentale, & dicitur præmium accidentale ad quod merita directe non ordinantur: sed superadditur ex liberalitate retribuentis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per hanc rationem probat Algazel, Deum creaturarum scientiam habere, inquantum suã essentiam cognoscit, non tamen sequitur, quod videns essentiam eius omnia sciat, nisi ipsam perfecta cognitione cõprehẽdat, & hoc angelis non conuenit. Et propter hoc patet responsio ad tertium, quia quamuis verbum videant, non tamen ipsum secundum modum rei cognitæ vident: sed secundum modum cognoscentium, idest suipsorum, & ideo non oportet, quòd omnia quæ in verbo sunt, cognoscant.

Cap. 2.

¶ Ad quartum dicendum, q sicut dicit Boe. in lib. de Trin. In diuinis non oportet ad imaginationem deduci. Vnde non est imaginandum rationes rerum resplendere in speculo æterno, sicut formæ visibiles in speculo materiali: sed magis sicut causatorum rationes præexistunt in sua causa, vt Dio. dicit in lib. de diuinis nominibus. non est autem necessarium, vt qui causam videt, hoc ipso omnes rationes effectuum in ea cognoscat, vt dictum est, & ideo ratio non procedit. Vel dicendum, vt communiter dicitur, quòd speculum æternum voluntariũ est, quia in eo non videtur, nisi quod ipse vult ostendere, secus est autem de speculo materiali, quod ex necessitate naturæ repræsentat formas in eo relucentes.

Dio. 4. & 7. c. de di. no.

A ¶ Ad quintum dicendum, quòd quia nostra cognitio a sensu incipit, ideo de minus notis in magis nota secundum naturã deuenimus, & ideo manifestissima naturæ sunt nobis vltimo nota, & difficillima ad cognoscendum, scilicet res immateriales, vt Deus & angeli; sed in angelis est econuerso, quia ea quę sunt magis nota simpliciter, sunt etiam notiora quo ad eos, & ideo licet essentiã diuinã maxime cognoscant, non tamen ex hoc sequitur quòd d omnia alia cognoscant. sed secundum quòd perfectius ipsam vident, ex ea in plurium effectuum cognitionẽ procedere possunt. D. 144.

ARTIC. III.

c Vtrum angeli cognoscant aliqua per mutuam loquutionem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non accipiant cognitionem aliquorum per mutuam locutionem. Dicit enim Basil. Si nuda & intecta anima veneremus, ex solis nutib' intentionum cogitationes alterutrum panderentur: sed angeli habent intellectum non obtectum corpore. ergo vnus alterius cogitationes videt, & ideo mutua locutione non egent.

Basilius in sermone super illis verbis Moysi, attẽde tibi. in prin.

¶ 2 Præt. In omni locutione oportet esse aliquod signũ, quod mentis occultum conceptum exprimat: sed tale signum in angelis sensibile esse non potest nec intellectuale: non sensibile, quia sensitiuam cognitionem non habent, nec etiam manens in intellectu tantum, quia hoc esset æqualiter ignotum cum alio concepta mentis qui manifestandus esset. ergo videtur q in angelis manifestatio per locutionem esse non possit.

¶ 3 Præt. In omni locutione oportet esse aliquod medium, per quod intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non põt. ergo nec locutio.

¶ 4 Præt. In locutione corporale sonus ad aures perueniens, excitat audientem ad audiendum: sed in angelis nõ potest poni aliquod tale excitatiuum, cum nihil sit in vno postmodum in altero factum, & tamen necessaria esset excitatio ad attendẽdum si esset locutio, quia vnus angelus non semper alterum cõsiderat. ergo non est ibi locutio.

¶ 5 Præt. A loquente recipitur aliquid in audiente: sed superiores ab inferioribus nihil recipiunt. ergo videtur quòd ad minus inferiores superioribus loqui non possint.

SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum; sed locutio est actus linguæ. ergo angeli loquuntur.

¶ Præt. Angelus est maioris virtutis naturaliter quàm homo: sed homo potest alteri loquendo suam cogitationem exprimere. ergo multo fortius angelus.

RESPONDEO, Dicendum, quòd in angelis est quædam locutio, quæ tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo, quantum ad ea de quibus sunt, quia illuminatio propria est de his quæ superior angelus in lumine diuinæ essentiæ apprehendit, quæ inferior ibi non videt. vnde indiget, vt in lumine superioris angeli magis determinato & contracto, quam sit lumen diuinum illa cognoscat: sed locutio est de motibus lib. ar. quos in vno alius non videt: his enim duobus modis aliquid potest esse notum vni angelo & ignotum alteri. Secundo, quantum ad modum quo vtrumque perficitur, differentem secundum duo, quæ ad visionem intellectualem requiruntur ad similitudinem visionis corporalis, scilicet ipsa res quæ intellectui proponitur, & lumen sub quo videtur, illuminatio ergo fit p hoc q lumen intellectus vnius angeli, per perfectius lumẽ superioris confortatur ad aliquorum cognitionem, sed locutio per hoc quòd aliqua prius occulta proponuntur, vt cognoscenda sine hoc, quod virtus cognoscentis fortificetur, vt patet in recitationibus hystoriarum, in quibus aliquis cognoscit quod prius nesciebat sine hoc, quod suus intellect' clarificetur. Qualiter autem aliquid possit proponi angelo, vt cognoscendum

ab

ctissimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Aliorum opinio, qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum no profecisse.

ALij autem dicunt, angelos in confirmatione, tāta deitatis dilectione atque notitia, fuisse prædítos, vt in his vlterius non profecerint nec profecturi sint: pfecerunt tamen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis, quia trinitatem in vnitate, & vnitatem in trinitate, non plenius intelligunt siue intellecturi sunt, quàm ab ipsa confirmatione perceperint. Ita etiam dicunt, eos in charitate non profecisse post confirmationem, quia eorum charitas postea non est aucta. & sic dicunt eos non profecisse in meritis. G Sed hoc quātum ad vim merendi, non quā tum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt postea, quæ tunc nō fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, nec est aucta. ex qua tantum meruerunt antequam ista adderentur, quantū postea his adiectis. Illud vero quod alij superius dīt, pbabilius vr. s. q angeli vsq; ad iudicium in scientia & in alijs proficiant.

ab ipso pater ex simili nostræ locutionis. Est enim aliquid in homine, quod alius homo de ipso naturaliter pcipere potest, vt ea quæ exterioribus sensibus subiacent, aliquid vero quod videri non potest, sicut interiores conceptus mentis. Species ergo conceptæ interius secundum quod manent in simplici cōceptione intellect⁹, habent rationem intelligibilis tantum, secūdum autem qđ ordinantur ab intelligente, vt manifestatæ alteri, habent rationem verbi, qđ dicitur verbum cordis, secundum autē qđ aptantur & quodammodo ordinantur signis exteri⁹ apparentibus, siquidē sunt signa ad visum, dicitur nutus. si vero ad auditum, dicitur proprie locutio vocalis: hi enim duo sensus disciplinabiles sunt. Similiter in angelis interior conceptus mētis lib. ar. subiacens ab alio videri nō potest: quādo ergo speciem conceptam ordinat, vt manifestandam alteri, dicitur verbum cordis, quando vero H coordinat eam alicui eorum, quæ vnus angelus in alio naturaliter videre potest, illud naturaliter cognoscibile, fit signum expressiuum interioris conceptus, & talis expressio vocatur locutio, non quidem vocalis: sed intellectualibus signis expressa, & virtus exprimendi dicitur lingua eorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Basilius intendit ab anima separata excludere indigentiam vocalis locutionis, non autem spiritualis, qualis dicta est in angelis esse, & sic ēt exponendæ sunt multæ authoritates similes, quæ ad hoc induci possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud naturaliter notum in vnu angelo ab alio, est quasi signum latentis interius cogitationis non sensibile: sed intellectuale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli non debent cogitari vt distantes secundum situm, sicut dicimus duo corpora vel duo puncta, quia quod facit in corporalibus situs, hoc facit in spiritualibus ordo, vt dicit Aug. I Vnde non exigitur aliquod medium per quod deferatur locutio vnius ad alterum, sed sufficit ad hoc solus ordo intentionis vnius, ad manifestandum alteri.

¶ Vel dicendum, quòd omnes continuantur in radiatione diuini luminis, vel naturalis, vel superadditi, vt supra dictum est, quod non sit vnum numero in omnibus, sed ab vno principio & in vnum finem, & ordinate in diuersis acceptum. vnde per illud lumen vnius alterius locutionem cognoscit, sicut & essentialia eius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angelus præcipue beatus, semper est in actuali consideratione sui ipsius, & per consequens eorum quæ ad ipsum pertinent, quorum omnium ipse est ratio cognoscendi. nihil enim prohibet plura intelligi simul, quę vna ratione cognoscuntur, quàm cito autem vnus angelus ordinat locutionem suam ad alterum, efficitur locutio eius de pertinentibus ad illum, & ita ab eo cognoscitur, & inde patet K quomodo vnus angelus plures sibi loquentes audire potest, & vnus sanctus plures eum inuocantes.

¶ Ad quintum dicendum, quòd inferior angelus potest loqui superiori non illuminare eum, quia loquens non influit aliqd in audientem: sed solummodo proponit sibi, vt cognoscibile.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum angeli didicerint mysterium incarnationis per homines.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli per homines mysterium incarnationis didicerint. Primo, per hoc quod habetur Ephes. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus &c.

¶ 2 Præt. Superioris est illuminare & instruere inferiores: sed F quidam homines quibusdam angelis superiores sunt, quod pbatur ex hoc quod dicitur 2. Cor. 6. Nonne angelos iudicabimus, comparatione meliatis facta secundum Glo. ergo angeli per homines illuminari possunt & instrui. 2. Cor. 6. c. Et Glo. ibidem.

¶ 3 Præt. Illi qui immediate a Deo recipiunt cognitionem, alios instruunt: sed Apostoli imediate de mysterijs ecclesię a Dei filio instructi sunt. ergo videtur q de hoc etiam angelos istruere possint.

¶ 4 Præt. Paulus dicitur ad tertium cælum raptus 2. Cor. 12. Et exponit quędam Glo. tertium cęlum, tertiam angelorum hierarchiam: sed illi qui sunt i tertia hierarchia ascendendo, idest in summa, illuminant inferiores angelos. ergo videtur q Paulus inferiores angelos illuminare potuerit.

¶ 5 Præt. Angeli cognitionem aliquorum accipiunt & p illuminationem & p locutionem: sed lo- H qui etiam possunt inferiores superioribus. ergo videtur quòd angeli ab hominibus & si sint inferiores, cognitionem accipere possint.

SED CONTRA. Est quod Diony. dicit in 4. c. cæle. hier. q angeli de natiuitate Christi primo edocti sunt, & per eos ad homines deuenit. ergo ipsi ab hominibus non didicerunt.

¶ Præt. Mysterium incarnationis a prophetis est pronunciatum: sed reuelationes factæ patribus & prophetis mediantib⁹ angelis a Deo processerunt, vt sancti communiter dicunt. ergo videtur quòd ipsi præcognouerint mysterium incarnationis, & non ab hominibus didicerint.

RESPONDEO, Dicendum, quòd in hoc videtur esse q̄dam controuersia inter Hiero. & Aug. & Dion. Hiero. enim ponit duo, scilicet angelos ante incarnationem mysterium humanitatis Christi nesciuisse. & quantum ad hoc videtur Aug. sibi obuiare dicens, eos a seculis, idest a principio mundi cognouisse. I Secundo, ponit Hiero. q hoc per homines didicerunt. & quantum ad hoc videtur sibi obuiare Dion. ponens homines de hoc ab angelis edoctos esse, secundum ordinem diuinæ legis inuiolabiliter constitutum. Vt autem sciatur, qualiter vnumquodque veritatem habere possit, distinguendum est quantum ad primum, quòd mysterium incarnationis dupliciter potest considerari, vel quantum ad substantiam facti, & sic omnes a principio cognouerunt, scilicet incarnationem, passionem, & huiusmodi, vel quantum ad conditiones circunstantias mysterij, scilicet quòd sub tali præside, vel tali hora & huiusmodi, & hoc a principio non cognouerunt. His etiam modis differenter enarrant Propheta & Euangelista, quia propheta annunciauit substantiam facti: sed euangelista recitat expletionis modum. Quantum etiā ad secundum, distinguendū est, q angeli dupliciter accipiūt cognitionē aliquarū rerū, aut per illuminationem, & sic angeli per homines nihil recipiunt: sed inferiores a superioribus illuminantur, & superiores imme- K diate a Deo, per quem modum multas rationes mysteriorum ecclesiæ edocentur, aut per modum expletionis rerum, & sic futura contingentia cognoscunt quando actu complentur, per hoc quòd eorum causæ ad effectus determinantur, vt in eis cognosci possint: & ita quædam quæ circa incarnationis mysterium nesciebant, quādo explebantur prædicantibus apostolis cognouerunt, non tamen ab apostolis edocti.

Hieron. to. 9. sup 3. ca. ad Ephe. Augu. to. 3. super Gen. ad lit. c. 19. Dio. de cæl. hie. c. 4. i fi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. vult vt dicitur in Glo. super eundem locum, quòd hæc determinatio, per ecclesiam non determinet hoc verbum innotescat, sed præcedens, scilicet illuminare omnes, vt sit sensus, q apostolo erat data gratia illuminandi omnes per ecclesiam, idest omnes de ecclesia. Hieron. tamen vult, quòd determinet hoc verbum innotescat, & tunc intelligendum est modo prædicto, vel potest intelligi de ecclesia angelorum, vbi prima fuit ecclesia, & ibi vltimo nostra ecclesia congreganda est, vt sit sensus. Incarnationis mysterium fuit absconditum in Deo, ita tamen quòd a seculis

Vt habet in corpore.

culis innotuit principibus per ecclesiam, idest in ecclesia cælesti. & hanc expositionem ponit Aug. super Gen. 5.

Aug. super Gene. lib. 5. cap. 19.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum conditionem status, quilibet angelus quolibet homine simpliciter viatore maior est. vnde dicitur Matth. 11. quòd Qui minor est in regno cælorum maior est illo, s. Ioãne Baptista, quo tamẽ nullus maior inter natos mulierum surrexit. sed quantum ad causam potest dici secundũ quid aliquis homo, aliquo angelo maior, inquantum per gratiã quam habet, meretur gradũ quibusdam angelis altiorem.

¶ Ad tertium dicendum, q apostoli immediate instruebantur a verbo incarnato, non quòd essentiam verbi immediate viderent, quam tamen inferiores angeli videbant, & ideo multo plura a verbo discebant, quam etiam ipsi apostoli.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Paulus in illo raptu secundum quid participauit statum comprehensorum, non tamen tanta gloria perfectus fuit, vt lumen in angelos transfunderet posset, quia vt dicitur, Factus est illius gloriæ particeps miraculose quantum ad actum, & non quantum ad habitum, quod est lumen gloriæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd angelus ab homine per locutionem, quorundam cognitionem accipere potest, eorum scilicet, quæ subduntur libero arbitrio hominis: sed talia nõ sunt mysteria incarnationis.

Quòd quædam authoritates videntur obuiare probabiliori sententiæ.

Quibus tamen videntur obuiare quarũdam authoritatum verba. Ait enim Isid. in lib. de summo bono. Angeli in verbo Dei omnia sciunt antequam fiant, sed nec omnes nec omnia perfecte angelos scire dixit, & ideo eos in scientia proficere nõ remouit, Greg. quoque in lib. dialogorum ait. Quid est quod illi nesciant, qui scientẽ omnia sciũt? Vbi videt dicere q omnia sciãt

ARTICVLVS V.

e Vtrum inter angelos possit esse pugna.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos pugna esse nõ possit. Omnis discordia & pugna, repugnat vnitati charitatis: sed angeli sunt perfecti in charitate. ergo inter eos pugna esse non potest.

¶ 2 Præt. Quicunque patrocinium præstant contrarijs causis, ita se habent quòd alter eorum iniustam causam defendit: sed hoc sanctis angelis conuenire non potest, quorum rectitudo confirmata, iniustitiam non patitur. ergo videtur quòd non possint dici contrarijs causis patrocinando pugnare.

¶ 3 Præt. Vbicunque est ordinata prælatio, non potest esse pugna vel contrarietas, quia hoc est contra rationem prælationis, vt inferior superiori resistat: sed angeli ordinantur omnes secundum superius & inferius, vt prius dictum est. ergo videtur quòd vnus alteri non repugnet.

In 3. ar. distin. 9.

¶ 4 Præt. Cum nullus angelus nitatur nisi ad hoc quod rectũ sibi videtur, oportet quòd si ad contraria nitatur, q contrarias opiniones habeat: sed contrariarum opinionum altera est falsa. ergo aliquis angelus habebit falsam opinionem. hoc autem est falsum, quia falsitas in nobis appropriatur phantasiæ secundum Philosophum in 4. Meta. qua tamen angeli carent. ergo inter eos non potest esse pugna.

Arist. 4 Meta. text. 24.

SED CONTRA est quod habetur Danielis 7. q Quatuor venti cæli pugnabant, per quos secundum glos. intelliguntur quatuor angelicæ potestates, regnis principalibus prælatæ. ergo angeli inuicem pugnant.

Dan. 7. c. & glos. ibidẽ.

¶ Præt. Hoc expresse habetur Danielis. 10. vbi angelus ad eũ loquẽs dixit. Princeps persarum restitit mihi 21. diebus. ergo videtur quòd etiam longas concertationes ad inuicem habeat.

RESPONDEO, Dicendum, q ista verba Danielis. vnde tota dubitatio orit, a sanctis diuersimode exponũtur. Hieronymus enim dicit, quòd ille princeps persarũ qui restiterat liberationi populi, erat malus angelus, Persis prælatus: sicut enim vnicuique homini datur ad exercitium vnus bonus & alter malus angelus, ita singulis gentibus duo spiritus præponũtur, vnus bonus & alter malus. Sed in hoc non est minor dubitatio. Constat enim q angelus Danieli loquens, bonus angelus erat. Quomodo autem sibi efficaciter tot diebus malus angelus restitisset, nisi iustam causam haberet, non potest dici q si iustam habebat, etiam impossibile erat illam resistentiam multo magis per bonum angelum fieri. Et ideo dicendum est cum Greg. q vterque bonus angelus fuit, quod etiam magis literæ consonat, quæ in eadem locutionis serie, principem persarum nominat, & Michaelem principem iudæorum, quem constat bonum angelum esse. hæc autem pugna sic intelligenda est secundum Greg. Cum enim Iudicia Dei sint abyssus multa, profunditatem iudiciorum eius, angeli comprehendere nõ possunt. Et ideo quid vnicuique genti, vel homini debeatur secundum dispositionem diuinam, non semper intelligunt, nisi eis reueletur. Contingit autem quandoque q in diuersis gentibus, inueniãtur diuersa merita, secundum quorum diuersitatem, videtur q vna gens alteri subesse debeat, vel ab eius dominio liberari, sicut tunc in iudæis erat, quia Danielis oratio, quãtum in se erat, liberationem populi merebatur: sed peccata populi & etiam vtilitas quam iudæi faciebãt i regno Persarum, dum per eos Dei notitia diffundebatur, erant in contrarium, & quia vnusquisque angelus secundum officium suum, ad examen diuinæ scientiæ referebat merita sibi subditorum, & ideo relatio contrariorum meritorum per diuersos angelos facta sententiam diuinam expectantes, pugna inter angelos vocatur, & eorum concordia est in diuinæ illuminationis perceptione, per quam de diuina voluntate instruuntur. hoc enim omnes concorditer volunt, quod percipiunt Deum velle. vnde dicitur Iob. 25. de Deo, q facit concordiam in sublimibus.

Hiero. sup eundem ca. Greg. super 28. cap. Iob lib. 17. c. 7. vsq; in finẽ libri. Grego. parũ supra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q secundum Philosophũ in 9. Ethi. amicitiæ, vel concordiæ, non repugnat diuersitas opinionum: sed solum diuersitas voluntatum. vnde talis pugna quæ est secundum iudicia ex diuersis meritis sumpta, non obstat vnitati charitatis, cum voluntas eorum sit vna, vt diuina scilicet prouidentia expleatur. *Cap. 6.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens contrariarum causarum, vtramque aliquid iustitiæ habere, & secundũ hoc vtraque a bono defendi potest, & præcipue expectando diuinam sententiam.

¶ Ad tertium dicendum, q ordo prælationis angelorum perficitur per illuminationes diuinitus receptas, & ideo ea recepta, vnus alteri non obsistit.

¶ Ad quartum dicendum, q quamuis in angelis non possit esse falsa opinio, potest tamen in eis esse quorundam nescientia, ita hoc q intellectus eorum propter potentialitatem admistã, non omnino terminatur ad vnum, & secũdum qđ eorum quæ nesciunt, cognitionem a Deo, vel superioribus angelis expectant, interrogare in scriptura dicunt, quia tamen ei quod nesciunt per iudicium non adherent, ideo falli non possunt: sed secundum contrarietatem rerum quæ in iudicium diuinum veniunt, contrarietates inter eos memorantur.

ARTICVLVS VI.

f Vtrum ordines durabunt post diem iudicij.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines post diem iudicij non durabunt. Dicitur enim 1. Corin. 15. Quòd cum Christus Tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuabit omnem principatum & potestatem: hoc autem erit in resurrectione. ergo videtur, quòd eadem ratione, alios ordines euacuabit.

¶ 2 Præt. Quidam ordines actum proprium habẽt in directione diuinorum ministeriorum, sicut principes, vt præsint regnis & prouincijs, & angeli, vt custodiant homines: sed ista ministeria cessabunt post diem iudicij. ergo & ordines.

¶ 3 Præt. Maior perfectio erit in angelis quàm in corporibus inferioribus: sed in corporibus inferioribus post diem iudicij non erit actio, quia cessabit motus primi mobilis, & hoc propter perfectionem vniuersi. ergo multo minus in angelis: sed hierarchia est scientia & actio. ergo non erunt hierarchiæ & ordines post diem iudicij.

¶ 4 Præt. Post diem iudicij, angeli in cognitione non proficiẽt: sed per purgationem & illuminationem superiorũ, inferiores proficiunt in cognitione (vt dictum est) ergo non erit illuminatio & purgatio, & ita nec hierarchiarum & ordinum distinctio.

SED CONTRA. Homines assumuntur ad ordines angelorum, sed frustra esset iam distincta & ordinata assumptio, si completo numero electorũ, ordinata distinctio esse desineret. ergo videtur q ordines post diem iudicij remanebunt.

¶ Præt. Ad distinctionem ordinum duo cõcurrunt. scilicet gradus naturæ, & distantia gratiæ: sed vtrumque remanebit post diem iudicij. ergo & ordinum distinctio.

RESPONDEO, Dicendum, q distinctio ordinum & hierar-

hierarchiarum cælestium potest considerari, vel quantum ad essentialia hierarchiæ & ordinis, sic semper erit, quia semper manebunt distincti gradus naturæ in angelis, & diuersę sortes gloriæ, & etiam actiones hierarchiæ, quia vnus alium illuminabit, purgabit & perficiet, vel quantum ad actum consequentem secundum qđ mediantibus ordinibus angelorum homines reducuntur in Deũ, & quantum ad hoc prælatio ordinũ cessabit, cessante statu viatorum.

ET PER HOC patet respõsio ad primum, quia secundũ hoc vltimum, intelligitur authoritas.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ actus essentialis ordinũ est principaliter in receptione diuini luminis, & consequẽter in trãsfusione eiusdem in inferiores: sed quòd hoc ordinetur ad reductionem hominũ viatorum, accidit ipsis ordinibus. vnde cessante statu viæ, nõ oportet ꝙ cesset distinctio ordinum, nihilominus tamen remanebit modus recipiendi diuinum lumen, proportionatum statui viatorum reducendorum, si essent.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ actio corporum, quæ est per motũ tolletur, quia motus cessabit & omnis imperfectio euacuabitur, sed actio quæ est sine motu manebit: semper enim sol illuminabit inferiorem aerem, ita etiam & actiones hierachicæ, q̃ sine motu sunt, post diem iudicij remanebunt. Per hoc etiam patet responsio ad quartum, quia si non sit illuminatio & purgatio ordinata ad quorundam nouorum cognitionem per modum profectus, & motus cuiusdam, erit tamen continuatio illuminationis secundum ꝙ inferiores in lumine superiorum, rationes secretorum diuinorum cognoscent.

angeli, & nihil sit qđ nesciant. Sed accipiẽdum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt sunt ea quæ ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent.

DISTINCTIO XII.

A

Post considerationem de angelis habitam, agitur de aliarum rerũ creatione, & præcipue de operum sex dierum distinctione.

HAec de angelicę naturę conditione dicta sufficiãt. Nunc superest de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipue de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cũ Deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supra memorata scriptura Gen. quæ dicit, † In principio Deum creasse cæ-
G lum, idest angelos, & terram. s. materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informẽ, q̃ a græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinxit, & proprias atque distinctas species singulis rebus secũdum genus suum dedit, quę non simul, vt quibusdam sanctorum patrum placuit, sed per interualla temporum ad sex volumina

† Gen. 1.

F tur propositum secundum alteram illarum. ibi {Secundum hanc itaque traditionem &c.} ¶ Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, & tangit opinionum diuersitatem. Secundo, explicat eas ibi. {Quidam namque sanctorum &c.} {Secundum hanc vtique &c.} Hic prosequitur opus creationis, secũdum alteram dictarũ opinionum. Et circa hoc duo facit. Primo, manifestat creationem materiæ primo creatę, quantum ad nomen quod in scripturis nominatur. Secundo, quantum ad ipsius conditionem. ibi {De qua prius quàm tractemus &c.}

¶ Circa primũ duo facit. Primo, manifestat propositum. Secundo, dubitationem excludit ibi. {Attende, ꝙ hic dicit Augu. &c.} {De qua prius quàm tractem⁹ &c.} Hic ostẽdit materiæ primo creatę conditionem, & primo quãtum ad formam; secundo, quantum ad locum. ibi {Quia secundo proponebatur &c.}
H {Nunc superest, vt dispositionem &c.} Hic determinat de opere creationis per comparationẽ ad alia opera. Et circa hoc duo facit. Primo, ponit operis vniuersalitatem. Secundo, ponit diuinorum operum distinctionem. ibi {Quatuor. n. modis &c.}

EXPOSITIO TEXTVS.

Dio. in fine 4. c. cæl. hie.

DICIT ENIM Isaias ex persona angelorum &c. Hanc quæstionem Dion. dicit esse superiorum angelorum expectantium ab ipso Christo illuminari de secretis mysterijs suæ incarnationis, non tamen ipsi Christo quæstionem proponunt: sed sibiinuicem, ad signãdum reuerentiam eorum ad Christum, sicut discipuli mutuo disputantes, determinationem magistri expectant. {Quid est quod ibi nesciant &c.} hoc situ dicit Magister potest intelligi de his quæ ad beatitudinem pertinent, vel etiam quia nihil est, ad cuius cognitionem medium illud non sufficit, scilicet diuina essentia. vnde non est ex defectu eius, vt aliquid lateat ipsam videntem, sed ex defectu videntis, qui ipsum perfecte nõ comprehendit. Quãto autem intellectus videntis perspicacior est, tanto plura in ipsa videt, ad altiorem autem perspicacitatis gradum non nisi dono ipsius Dei visi ascendit, quod quidem non communicat necessitate, sed voluntate; & ideo dicitur illud speculum voluntarium esse, vt in se hoc solum quod vult ostendat.

DISTINCTIO XII.

DIVISIO TEXTVS.

IN PARTE præcedenti determinauit Magister de natura pure corporali, quãtum pertinet ad theologi considerationem, scilicet secundum qđ a Deo in operibus sex dierum primitus instituta est. Diuiditur autem in partes tres. In prima determinat institutionem corporalis naturæ, quantum ad opus creationis. In secunda, quantum ad opus distinctionis. 13. dist. ibi {Hierarchiarum distinctionis operatio &c.} In tertia, quantum ad opus ornatus. 15. dist. ibi {Sequitur. Dixit dominus, Fiant luminaria.} Prima in duas. In prima determinat de opere creationis secundum se. In secunda per comparationem ad alia opera. ibi {Nunc superest, vt dispositionem illam &c.} Prima in duas. In prima ponit diuersas opiniones de opere creationis. In secunda sequi-

QVAESTIO PRIMA.

A

Circa partem istam quinque quæruntur.

Primo. Vtrum omnium corporalium sit vna materia.
Secundo. Vtrum omnia corpora sint simul creata in speciebus suis distincta.
Tertio. Si simul distinctionem receperunt, quomodo accipiendi sunt dies, qui in principio Gen. numerantur.
I Quarto. Si non simul distincta sunt, qualis fuit illa informis materia.
Quinto. De numero quatuor coenorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum omnium corporalium sit eadem materia.

Idẽ auctor 1. q. 66. 2. a. Et opusc. 9. c. 34. Cõtra 2. c. 26. 2. de anima, t. c. 26.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnium corporalium sit materia vna. Quorumcumq; enim est forma vnius rationis, eorum est vna materia cõmunis, eo ꝙ proprius actus in propria potentia sit, vt dicit Philosophus: sed forma corporeitatis est vnius rationis in omnibus corporibus, ergo videtur quòd vna materia sit superiorum, & inferiorum corporum.

¶ 2 Præt. In litera dicitur, ꝙ ex materia informi primo creata omnia corpora, in formas distinctas formata sunt, per opus distinctionis & ornatus. ergo omnium corporũ est vna materia.

K ¶ 3 Præt. Quorumcumque est resolutio actu vel intellectu in vnum & idem, sicut in subiectum primum, eorum est materia vna: sed omnia corpora sunt huiusmodi. ergo &c. probatio mediæ. Illud in quo stat vltima resolutio omnium, est simplex materia sine aliqua forma, quia quãdiu inuenitur aliqua forma in materia, contingit vlterius resoluere: sed in materia quę est sine omni forma non est aliqua diuersitas, quia principium distinctionis materiæ est ex parte formæ. ergo omnium corporum resolutio stat in vno vltimo.

¶ 4 Præt. Philosophus in 1. Phys. vnam tantum materiam primam ponit. cum ergo in illo lib. de mobili in communi determinetur, videtur quòd omnium corporum mobilium sit vna materia. Text. 8.

¶ 5 Præt. Secundum Philosophũ in 2. Meta. necesse est imaginari materiã in re mota. ergo quæcũq; cõueniũt in aliquo motu, vñr in materia cõuenire: sed loci mutatio communis est superioribus & inferioribus corporibus. ergo & materia. Tex. c. 12.

A SED CONTRA. Quorumcunque non est vna potentia, nec vna materia, quia sicut forma est actus, ita materia est potentia, sed corporum inferiorum & superiorum, non est potentia eadem, quia secundum Philosophum in t t. Meta. & in 8. in inferioribus est potentia ad esse; sed in superioribus tantũ ad vbi. ergo videt ꝙ non eorum tantũ sit vna materia.

12. Metaphy. tex.c.10. 8.Meta.t.c. 12. & text. c. 4.

¶ Præt. In quocũq; inuenitur aliqd, oportet inuenita illud a quo nunquam separatur: sed materia prima quæ est in inferioribus, nũquam separatur a priuatione formæ, quia quãdocumque est sub forma vna, adiungitur sibi priuatio formæ alterius: priuatio autem adiuncta materiæ, inducit corruptibilitatem. ergo videtur ꝙ materia prima inferiorum corporum, non inueniatur in corporibus cælestibus per suam naturam incorruptibilibus.

dierum, vt alijs visum est, formauit.

Quòd sancti tractatores uidentur super hoc, quasi aduersa tradidisse, alijs dicentibus omnia simul facta in materia & forma, alijs per interualla temporum.

B QVidam namque sanctorum patrum, qui verba Dei atque archana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata, quod Aug. sensisse videtur. Alij vero hoc magis probauerunt atque asseruerunt, vt primum materia rudis atque informis quatuor elementorum commistionem atque confusionem tenẽs, creata sit. Postmodum vero per interualla sex dierum illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam sententiam Gregorius, Hieronymus, Beda, alijque plures commendãt ac præferunt. Quæ quidem ẽt scripturæ geneseos, vnde pri-

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ super hoc inuenitur duplex Philosophorum opinio, quarum vtraque sectatores habet. Auic. enim, videtur ponere vnam materiam esse omnium corporum, argumentum ea ratione corporeitatis assumens, quæ cum sit vnius rationis, vna sibi materia debetur. hanc autem positionem Commen. improbare intendit in princ. Cæ. & mun. & in pluribus alijs locis, ex eo ꝙ, cum materia quantum in se est, sit in potentia ad omnes formas, nec possit esse sub pluribus simul, oportet ꝙ fm ꝙ est sub vna, inueniatur in potẽtia ad alias. nulla autem potentia passiua inuenitur in natura, cui non respondeat aliqua potentia actiua, potens eam in actu reducere, alias talis potentia frustra esset. vnde cum non inueniatur aliqua potentia naturalis actiua, quæ substantiã cæli in actum alterius formæ reducat, quia non habet contrarium, sicut motus ostendit, quia motui naturali eius, scilicet circulari, non est aliquid cõtrarium, vt dicitur in primo Cæli & mũ. oportet ꝙ in ipso nihil inueniatur de materia prima inferiorũ corporum: nec potest dici quòd materia prout est sub forma cęli, tota potentia terminetur, ita ꝙ nihil remaneat in eadem potentia ad aliam formam, non enim terminatur potentia, nisi per adeptionem formæ, ad quam erat in potentia. vnde cum materia prima secundum se considerata sit in potentia ad omnes formas naturales, nõ poterit tota eius potentia terminari, nisi per adeptionem omnium formarum. Non enim vna forma recepta in materia (etiam si sit nobilior & magis perfecta) tollit potentiam ad formam aliam minus nobilem: materia enim sub forma ignis existens, adhuc remanet in potẽtia ad formam terræ. vnde & si forma cæli sit nobilissima, nihilominus tamen recepta in materia prima, non terminabit totam potentiam eius, nisi simul cum ipsa recipiantur omnes aliæ formæ, quod est impossibile. Et præterea, si poneretur ꝙ forma cęli per suam perfectionem, totam materiæ potentiam terminaret, adhuc oporteret, ꝙ materia stans sub forma elementari, esset in potentia ad formam cæli, & reduceretur in actum per actionem virtutis cælestis, & ita cælum esset generabile & corruptibile, & ideo ipse vult, ꝙ nullo modo in materia, cõueniant superiora & inferiora corpora, & hoc videtur probabilius & magis cõsonum dictis Philosophi. Nec dico, sicut quidam dicunt, quòd conueniunt in materia, si sumatur pro fundamento primo, qđ nec est album, nec est nigrum, vt dicitur in 1. Meta. sed differunt in materia, secundum ꝙ materia determinatur per motum. diuersitas enim motus est signum diuersitatis materiæ & non causa, sed econuerso, quia motus est actus existentis in potentia. vnde oportet ꝙ vbi inuenitur vna materia per essentiam, inueniatur potentia respectu eiusdem motus, secundum quòd materia est in potentia ad plura.

Snff.li. 1.c. 3.med.

C

D

12. Met.c.4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corporeitas secundum intẽtionem logicam, vniuoce in omnibus corporibus inuenitur, sed secundum esse considerata, non potest esse vnius rationis in re corruptibili & incorruptibili, quia non similiter se habent in potentia essendi, cum vnum sit possibile ad esse & ad non esse, & alterum non, & per modum istum dicit Philosophus in 10. Meta. ꝙ de corruptibili & incorruptibili nihil commune dicitur, nisi communitate nominis, & per hoc Com. ibidem hanc rationem soluit.

Text.16.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut omnes res prout modo sunt in suo complemento, dicũtur vnus mũdus, vel vnum vniuersum, ita etiam prout erant informes ex defectu vltimi complementi, dicebant vna materia informis, non quidem ꝑ continuitatem, tanquam omnia ex vna materia numerò facta sint.

† Sup gen. ad literam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ secundum Auic. non est quærẽda differẽtia per aliquos actus, nisi in illis quæ in vna potẽtia conueniunt: species enim quæ conueniunt in vna potẽtia generis, distinguunt specificis differẽtijs: sed ipsæ differentiæ quæ nõ cõueniunt in genere, sic ꝙ genus sit pars essentiæ earum, seipsis distinguuntur: similiter etiam genera generalissima non diuiduntur aliquibus differentijs: sed seipsis. Similiter etiam composita quæ conueniunt in materia distinguuntur per formas diuersas: sed diuersæ materiæ seipsis distinguuntur secundum analogiam ad diuersos actus, prout in eis diuersa ratio passibilitatis inuenitur.

Snff.li.2.ca. 83.

12.Met.ca. 40.

C ¶ Ad quartum dicendum, quòd Philosophus in lib. Physi. nõdum probauerat esse quintam essentiam, quod in principio Cęli & mun. demonstrat. & ideo in lib. Physi. nihil determinat de his, quæ sunt propria illi essentiæ, propter quod etiam tractatũ de infinito replicat, vt Com. in 1. Cæli & mun. recitat.

Lec. 10.cõ. vsq; 82.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut in 1. de gene. dicitur. Materia est immediate subiectum generationis & corruptionis. aliorum autem motuum per prius & posterius, tanto plus, quãto illud secundum quod est mutatio, maiorem perfectionem motus præsupponit, & ideo in illis tantum est vnitas materiæ primæ, quæ in generatione & corruptione conueniunt, & per consequens etiam illa quæ conueniunt tribus motibus. s. augmẽto & diminutione & alteratione, secundum ꝙ augmentũ & diminutio non est sine generatione & corruptione, quæ etiam alterationis terminus est, sed loci mutatio, vt in 8 Physi. probatur, est maxime perfecta, quia nihil variat de eo quod est intraneũ rei. vnde subiectum huius motus, est ens completum in esse primo, & in omnibus proprietatibus intraneis rei, & talis motus conuenit corpori cælesti, & ideo materia eius, est sicut subiectum completum in istis inferioribus, vt dicit Commen. in lib. de substantia orbis. vnde remanet communitas materiæ secundum analogiam tantum.

Cap.3. post med.

D D.659.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia sint creata simul, & distincta per species.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnia sint simul creata & distincta per species. Primo, per hoc qđ habetur Eccle. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul.

Sępe li. 1.& 2. circa me.

E ¶ 2 Præt. Magis distat spiritualis & corporalis creatura, quàm duæ corporales: sed spiritualis & corporalis simul facta esse ponuntur. ergo multo fortius omnes corporales.

¶ 3 Præt. Vt dicitur Deut. 32. Dei perfecta sunt opera, nec potest esse ratio, quare perfectio ad tempus differtur, quam creatura per se consequi non poterat, nec ab alio nisi a Deò. cum ergo creaturæ secundum suas perfectiones in species distinguantur, videtur quòd a principio sub distinctione specierum creata sint omnia.

¶ 4 Præt. Opus creationis diuinam potentiam manifestat: sed potentiam agentis minus demonstrat effectus successiue cõplatus, quàm subito in sua perfectione productus. ergo videtur ꝙ a principio omnia simul distincta sint.

¶ 5 Præt. Constat ꝙ Deus totum opus vnius diei in vno momento produxit. ergo videtur ridiculum dicere, ꝙ in toto die ab operando cessauerit vsque ad principium alterius diei, quasi ea opere lassatus. ergo videtur ꝙ non per successiones dierũ, creaturæ distinctæ sint, sed a principio creationis.

¶ 6 Præt.

¶ 6 Præt. Partes vniuersi dependent adinuicem, & præcipue inferiores a superioribus, sed eorum quæ dependent adinuicem, vnum non est sine altero. ergo videtur inconuenienter dici, ꝙ primo fuerit aqua & terra, & postmodum stellæ factæ sint.

Ad literam lib. 2. c. 5.

Sed contra. August. dicit super Genes. ꝙ maior est huius scripturæ authoritas quæ habetur in principio Genes. q̄ omnis humani ingenij perspicacitas: sed ibi scriptum est per senarium dierum creaturas distinctas esse. ergo videtur ꝙ ita necessarium sit ponere.

¶ Præt. Natura imitatur operationem creatoris: sed in operatione naturali est processus de imperfecto ad perfectum. ergo videtur, quòd etiam in operatione creatoris, & ita videtur quòd non omnia simul distincta sint in ipso creationis principio.

ma huius rei cognitio ad nos manauit, magis congruere videtur.

Quòd per interualla temporis, res corporales conditæ sunt.

Secundum hanc itaque traditionem, ordinē, atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus, sicut supra memoratum est. In principio creauit Deus cælum. i. angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet, & terram. i.

G illam cōfusam materiam quatuor elemētorum, quam nomine terræ, vt ait Aug. contra Manich. ideo appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minus est speciosa. Et illa inanis erat & incomposita propter omnium elementorum cōmistionem. Eādē etiam, vocat abyssum dicēs. Et tenebre erāt super faciem abyssi, quia confusa erat & commista, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta ē aqua, super quam ferebatur spiritus domini, sicut superfertur fabri-

Respondeo. Dicendum, ꝙ quæ ad fidem pertinent, dupliciter distinguuntur. quædam enim sunt per se de substantia fidei, vt Deum esse trinum & vnum, & huiusmodi, in quibus nulli licet aliter opinari. Vnde Apostolus ad Gal. 1. dicit. H ꝙ si angelus Dei aliter euangelizauerit quàm ipse docuerat, anathema sit. Quædam vero per accidens tantum, inquantum sin scriptura traduntur quam fides supponit, spiritu sancto dictante promulgatam esse, quæ quidem ignorari sine periculo possunt ab his, qui scripturas scire non tenentur, sicut multa hystorialia, & in his etiam sancti diuersa senserunt, scripturam diuinam diuersimode exponentes. Sic ergo circa mundi principium aliquid est, quod ad substantiam fidei pertinet, scilicet mundum incepisse, creatum, & hoc omnes sancti concorditer dicunt: quo autem modo & ordine factus sit, non pertinet ad fidem nisi per accidens, inquantum in scriptura traditur, cuius veritatem diuersa expositione sancti saluantes, diuersa tradiderunt. August. enim vult, in ipso creationis principio, quasdam res per species suas distinctas fuisse in natura propria, vt elemēta, corpora cælestia, & substantias spirituales. Alia vero in rationibus seminalibus tantum, vt animalia, plantas, & homines, quæ omnia postmodum in naturis proprijs producta sunt in illo opere, quo post senarium illorum dierum Deus naturam prius conditam administrat, de quo opere Io. 5. dicitur. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. nec in distinctione rerum attendendum esse ordinem temporis, sed naturæ & doctrinæ. Naturæ sicut sonus præcedit cantum natura, sed non tempore, & ita quæ naturaliter priora sunt, prius facta memorantur, sicut terra prius quam animalia, & aqua prius quam pisces, & sic de alijs. Doctrinæ vero ordine, sicut patet in docentibus geometriam: quamuis enim partes figuræ sine ordine temporis figuram constituant, tamen geometria docet constitutionem fieri protrahendo lineam post lineam, & hoc fuit exemplum Platonis, vt dicitur in principio cæli & mun. Ita etiam & Moyses rudem populum de creatione mundi instituens, per partes diuisit quæ simul facta sunt. Ambro. vero & alij sancti ponunt ordinem temporis in distinctione re K rum seruatum. & hæc quidem positio est communior, & magis consona videtur literæ quantum ad superficiem: sed prior est rationabilior, & magis ab irrisione infidelium sacram scripturā defendens, quod valde obseruandum docet Aug. super Gene. libro 1. vt sic scripturæ exponantur, quòd ab infidelibus non irrideantur. & hæc opinio plus mihi placet, tamen vtranque sustinendo, ad omnia argumenta respondendum est.

Platon in Timeo post princ.

Supra li. 1. c. 1. Et de ciuit. Dei lib. 11. c. 33.

Li. 1 examerō ca. 7. Et Greg. li. 32. mor. c. 10.

Ad lit. lib. 1. c. 19.

Supra in li. examer. Et Greg. vt supra ꝑ totū.

¶ Ad primum ergo dicendum est, ꝙ sm Greg. dicuntur omnia simul creata per substantiam materiæ & non per speciem formæ, vel etiam in sui similitudine, sicut anima rationalis quæ angelis similis est, non ex materia propaganda.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corporalia omnia communicant in materia, siue sit vna, siue plures: & quia materia non præcedit compositum, ideo vt ordo temporis ordini naturæ responderet, prius facta est materia corporalis, & deinde per turmas distincta, non autem corporalis natura ex spirituali producitur, vel sicut ex materia, vel sicut ex efficiente, & ideo nō est similis ratio.

F ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut creatura non habet esse ex se, ita nec perfectionem, & ideo ad vtrumque ostendendum, voluit Deus, vt creatura prius non esset, & postmodū esset, & similiter prius esset imperfecta, & postmodum perfecta.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in creatione non tantum debet ostendi potentiæ virtus: sed etiam sapientiæ ordo, vt q̄ prius natura sunt, prius ēt instituantur.

Lib. 1. ca. 7.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ad ostendendū diuersam distinctorum naturam, voluit Deus, vt vnicuique rerū distinctioni, dies vnus responderet, & non ex aliqua necessitate, vel lassitudine agentis.

1. gen. ad literam sæpe, Et cōtra Manic. li. 1.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ non est eadem natura rei iam perfectæ & prout est in suo fieri. Et ideo quàmuis natura mūdi completi hoc exigat, vt omnes partes essentiales vniuersi sint simul, potuit tamen aliter esse ab ipsa mundi factione: sicut in homine perfecto non potest cor esse sine alijs partibus, & tamen in formatione embrionis, cor ante omnia membra generatur.

H ¶ Ad septimum dicendum, ꝙ authoritati scripturæ in nullo derogatur, dum diuersimode exponitur, salua tamen fide. quia maiori veritate eam spiritussanctus fecundauit, quàm aliquis homo adinuenire possit.

¶ Ad octauum dicendum, quòd hoc est ex imperfectione creaturæ, ꝙ ex imperfecto ad perfectionem operando venit, quæ proculdubio vltimam perfectionem daret quantumcunque posset, seruata tamen operis conditione, & ideo non oportet ꝙ in hoc, diuinum opus operationi creaturæ sit simile.

ARTICVLVS III.

Vtrum distinctio dierum saluetur secundum expositionem Augustini.

I AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd secundū expositionem Aug. dierum distinctio non saluetur. Dies enim nominat quoddam tempus: sed in rerum formatione secundum Aug non fuit successio temporis. ergo nec saluata est distinctio dierum.

Super gen. ad lit. lib. 5. c. 3. & 4.

¶ 2 Præt. Cum dies ponat illuminationem quandam, oportet ꝙ dies intelligantur, vel secundum illuminationem lucis corporalis, vel intellectualis: sed nō secundum lucem corporalem, quia hoc nō facit dies nisi in pluribus reuolutionibus, quæ successione temporum complentur. nec iterum secundum lucem intellectualem, quia lux intellectualis creata, non influit ꝑ motum irradiationis ad creationem rerum: sed ratio diei requirit irradiationem aliquam, ergo videtur quòd dies illi non cōuenienter assignentur.

¶ 3 Præt. In illuminatione spirituali non est inuenire diuersas partes: sed diei assignantur diuersæ partes. scilicet mane & vespere. ergo videtur ꝙ non possint intelligi dies illi, secūdum K illuminationem lucis spiritualis.

¶ Si dicatur quòd mane huius diei est secundum cognitionem rerum in verbo, vespere autem secundum cognitionem rerum in propria natura.

¶ 4 Contra, quia in illo dicitur res cognosci, a quo similitudo rei accipitur: sed angeli non habent rerum cognitionem per similitudines a rebus acceptas, sed per species a verbo in eorū mentem influxas. ergo tantum in verbo cognoscunt res creatas, & non in propria natura, & sic habent tantum mane, non vespere.

¶ 5 Præt. Vbicunque est res, ibi potest cognosci: sed res creata habet triplex esse, scilicet in verbo, & in mente angeli, & in propria natura, quod significatur secundum Aug. super Gen. 1. ꝑ hoc ꝙ dixit, fiat. Quantum ad esse rei in verbo, factum est, quantum ad esse rei in mente angeli: fecit. quantum ad esse rei in propria natura. ergo huius diei debent tres partes assignari. Cap. 8.

¶ 6 Præt. Sicut quilibet dies vsitatus habet vespere & mane, ita & meridiem. ergo sicut assignatur cognitio matutina & vespertina, ita & meridiana.

¶ 7 Præt.

¶ 7 Praet. Omnes dies debent esse vniformes: sed primae diei non assignatur mane, quia mane quod post vespere ponitur nõ potest esse mane a quo incipit primus dies, sed in quod terminatur. Septima autem dies ponitur habere mane ad quod terminatur sexta dies & non vespere. ergo nec alijs diebus mane simul & vespere assignari debent.

candis rebus volũtas artificis, quia subiacebat bonae voluntati creatoris, quod formandum perficiẽdumque inchoauerat, qui sicut dominus & conditor praeerat fluitanti & confusę materiae, vt distingueret per species varias quando vellet & sicut vellet. Haec ideo dicta est B aqua, quia omnia quae in terra nascuntur, siue animalia, siue arbores, vel herbae & similia, ab humore incipiũt formari atq; nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota, notis vocabulis insinuetur imperitioribus, & non vno tantum. Nam si vno tantum significaretur vocabulo, hoc esse putaretur qđ consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa cõfusa & informis, quae nulla specie cerni, aut tractari poterat, idest nominibus visibilium rerum, quae inde futurae erant, propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei sunt inuisibilia cõprehẽdere. Et tunc erant tenebrae. i. lucis absentia. Non enim tene-

¶ 8 Praet. De vespere in mane non transitur nisi per noctẽ: sed de nocte nulla fit mentio. ergo insufficienter traditur dierum ordo.

RESPONDEO, Dicendum, quod secundũ Aug. illi sex dies sunt vnus dies, sex rerum distinctionibus secundum quas numeratur simul praesentatus, sicut etiam vnum verbũ est quo omnia facta sunt, scilicet Dei filius, quãuis frequenter legatur. Dixit Deus: & sicut illa opera saluantur in omnibus sequentibus quae ex eis propagantur operatione naturae, ita etiam illi sex dies manent in tota successione temporis. quomodo autem hoc fit, videndum est. Natura angelica intellectualis est, & lux est, & si proprie lux est, oportet quod eius illustratio dies dicatur. Angelica autem natura in principiu conditionis rerum cognitionem earum accepit, & sic quodammodo lux intellectus eius rebus creatis praesentabatur, inquantum cognoscebantur. vnde ipsa C cognitio rerum, dies dicitur, & secundum diuersa genera cognitorum, & ordinem distinguuntur, & ordinantur dies, vt in primo die intelligatur formatio spiritualis creaturae per conuersionem ad verbum. In secũdo die, formatio corporalis creaturae quantum ad superiorem partem, quae firmamentum dicitur. In tertia, quantum ad inferiorem partem, scilicet terrae aquae & aeris vicini. In quarta, superior pars, scilicet firmamẽtum ornatum. In quinta, inferior quantum ad aerem & aquã. In sexta, quantum ad terram. Cum autem Deus sit lux plena, & tenebrae in eo non sint vllae. 1. Ioan. 1. cognitio ipsius Dei in se est plena lux, sed quia creatura ex hoc quòd ex nihilo est, tenebras possibilitatis & imperfectionis habet, ideo cognitio qua creatura cognoscitur, tenebris admista est. potest autem cognosci dupliciter. vel in verbo secundum quod exit ab arte diuina, & sic eius cognitio matutina dicitur, quia sicut mane est D finis tenebrarum, & principium lucis, ita creatura a verbo etiã principiũ lucis sumit postquã prius non fuerat, cognoscitur etiã prout est in natura propria existens, & talis cognitio dicitur vespertina propter hoc, quod sicut vespere est terminus lucis & tendit in noctẽ, ita & creatura in se subsistens, est terminus operationis verbi, quasi facta per verbum, & de se in tenebras defectus tendens, nisi verbo portaretur: nihilominus haec cognitio dies dicitur, quia sicut in comparatione ad cognitionem verbi tenebrosa est, ita est lux in comparatione ad ignorantiam, quę omnino tenebra est, sicut vita iustorum praesens, caliginosa dicitur respectu futurae gloriae, quae tamen lux est in comparatione ad vitam peccatorum, & sic attenditur quaedam circulatio inter mane & vespere, secundum quod angelus seipsum cognoscẽs in propria natura, hanc cognitionem retulit ad verbum, sicut ad finem in quo sequentis operis cognitionem sumpsit, sicut in principio, Et sicut huiusmodi mane est finis diei praecedentis, & principium sequentis: & haec quidem expositio subtilis, E & congrua est, dummodo lux & dies proprie in spiritualibus dicantur, & non metaphorice, vt Aug. vult super Gen. 4. aliter enim esset expositio mystica & non literalis. Sed quia a pluribus negatur, ideo sustinentes cum Augustino quod omnia sunt simul creata & in species distincta, possumus dicere quod dies accipiuntur secundum illustrationem lucis corporalis, ita tamen quod ordo dierum attendatur, secũdum ordinem eorum & distinctionem in quae lux corporalis refulget. sicut enim omnium creaturarum naturalium cognitionem angeli acceperunt, ita etiam lux in omnia corporalia se diffundit, vt Dion. dicit. diuersimode in diuersis recepta, secundum diuersitatem recipientium, & ideo sicut Aug. distinguit sex dies secundum praesentationem lucis spiritualis, quae primo die facta dicitur, sex rerum generibus, ita secundum praesentationem lucis corporalis sex rerum generibus possunt eodem modo sex dies distingui, sine A distinctione temporis. Et quia periodus vnicuique rei corporali secundum influentiam lucis praefigitur quasi inter duos terminos, cũ qualibet virtus corporalis finita sit, ideo illi termini mane, & vespere dicuntur, vltra quos virtus rei non extenditur.

Supra c. 23. in fine.

Aug. supra

Ex Aug. li. 4. sup Gen. c. 22. 23. & & 29. 30. 31 32. 33.

Cap. 23. Supra ca. 1. Et cõtra Manic. tom. 1. c. 7.

Dion. 4. ca. di. no. Aug. supra c. 23. Gene. ad lit. 703.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dies etiam est pars temporis, & lucis effectus, distinctio ergo primorum dierum, non sumitur ex parte temporis, sed ex parte lucis, secundũ quod diuersa per lucem declarantur, vel quãtum ad cognitionẽ angelicam, vel quantum ad influentiam lucis corporalis in diuersa.

¶ Ad secundum dicendum, quod lux illa & corporalis & spiritualis potest intelligi, & si intelligatur corporalis, dies distinguetur secũdum diuersa illuminata, & non secundum illuminationis tempus. Si autem intelligatur spiritualis, non est per influentiam lucis ad res creandas, sed per fulgorem lucis ad res cognoscendas.

¶ Ad tertium dicendum, quod partes diei secundum lucem spiritualem non sunt secundum diuersa cognita, sed secundũ diuersos modos cognitionis eiusdem rei: & sicut dies non sunt successiui, quia angelus in verbo simul diuersa genera rerum intuetur, ita C nec partes diei vnius, quia simul videt in verbo creaturas, & in propria natura.

¶ Ad quartum dicendum, quod non dicitur cognitio vespertina quae est rerum in propria natura, ex eo quod ab ipsis rebus species sumant per quas cognoscant. Sed quia per species quas a creatione receperunt res cognoscunt, prout in propria natura subsistunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd species rerum primum habent esse in arte diuina, quae est verbum, quod esse significatur cum dicitur. dixit Deus fiat, idest verbum genuit, in quo erat vt fieret. Secundum esse habent in intelligentia angelica, quod significatur in hoc quod dicitur, factum est, per influentiam verbi. Tertium esse habent in rebus, quod significatur in hoc quod dicitur, fecit, & ideo ista triplex distinctio non ponitur in productione lucis spiritualis, nec informatione hominis, quia etiã intellectualis ponitur, & sic etiam angelus triplicem de rebus D.140.
D cognitionem habet, scilicet prout in verbo sunt, prout sunt in mente eius, & prout sunt in propria natura: quamuis autem nunquam cognoscat res in propria natura nisi per species quas habet apud se, tamen differt cognitio qua cognoscit prout sunt in seipso, & prout sunt in propria natura: potest enim intellectus conuerti ad speciem quam apud se habet dupliciter. Aut Supra Aug.
considerãdo ipsam secundum quod est ens quoddam in intellectu, & sic cognoscit de ea quod est intelligibile, vel vniuersale, vel aliquid huiusmodi, aut secundum quod est similitudo rei, & D.620.
sic intellectus consideratio non sistit in specie, sed per speciem transit in rem cuius similitudo est, sicut oculus per speciem quę est in pupilla videt lapidẽ, & est simile de imagine lapidea, quę potest considerari secundum quod est res quaedam, vel similitudo rei, & ita patet quod duae cognitiones dictae differunt, sed vtraque est vespertina, quia etiã esse ipsum intellectus angeli, creatura E est, & in tenebras defectus tendens quantum in se est.

¶ Ad sextum dicendum, quod cognitio meridiana non potest esse cognitio creaturae cui defectibilitatis tenebra admista est, sed cognitio ipsius Dei, qui est plena lux: et ideo in operibus creationis meridies non nominatur.

¶ Ad septimum dicendum, quod in prima die secundum Augu. formatio narratur ipsius intellectualis naturae, cuius cognitio, esse 1. Sup gen. 9. Et super gene. lib. 4. c. 22.
eius in propria natura naturaliter sequitur, & ideo sui ipsius cognitionem matutinam non habet, sed vespertinam. Similiter & septima dies pertinet ad quietem Dei in seipso, ex omnibus operibus quae propter se fecit. & haec quies nullo defectu clauditur, & propter hoc in die illa vespere non nominatur.

¶ Ad octauum dicendum, quod si angelus cognitione creaturae acceptam, eam in laudem creatoris non referret, in ipsa creatura sistens, nox in eo fieret. hoc enim esset peruerse frui creatura. hoc autem non conuenit beatis angelis qui per lucem significãtur, & ideo in illo dierum senario, nox nõ commemoratur. vel

potest

poteſt dici ſecundum aliam viam, quòd mane & veſpere ponun tur, quia ſunt principia diei & noctis. ibi autem oſtenditur inſtitutio principiorum naturæ, ex quibus omnia propagata ſunt, & ideo ponuntur extrema relictis medijs.

ARTIC. IIII.

Vtrum prima materia fuerit informis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt quòd prima materia informis erat. Illa enim materia cõmunis erat omnibus elementis, quia ex illa omnia facta ſunt: ſed elementa nõ cõueniunt niſi in materia informi. ergo prima materia omnino informis erat.

Li.12.c.3. Gen. ad lit. 1.cap. ¶ 2 Præt. Aug. dicit in li. confeſ. ad Deũ loquẽs. Docuiſti domine famulum tuũ quòd prius quàm iſta faceres, nõ aliqd erat, nec ſpecies, nec color &c. nec tamen Dan. 3. omnino nihil erat, quia informitas qdã erat. ergo prima materia omnino forma † Supra, & opus impf. carebat.

¶ 3 Præt. Si illa materia formam aliquã habebat, aut habebat formam corporis miſti, aut corporis ſimplicis, ſed non corporis miſti, quia ſic eſſet miſtũ prius corporibus ſimplicibus, quod eſſet cõſonum poſitioni Anaxagoræ. ergo oportet quòd haberet formã corporis ſimplicis, & ſic redibit opinio antiquorum naturalium, I qui ponebant vnum elementum omnium, vel ignem, vel aqua, vel aerem.

¶ Si dicatur, quòd non habebat aliquam harum formarum, ſed aliam.

¶ 4 Contra. Omne quod generatur, generatur ex ſuo contrario, ſed ex iſta prima materia exiſtente ſub forma corporali, facta ſunt elementa. ergo oportet quòd habuerit contrarietatem ad elementa quæ ex ea facta ſunt: ſed contrarietas primorum corporum non poteſt extendi vltra quaternarium numerum, vt in ſecundo de Gene. probatur. ergo oportuit materiam illã eſſe ſub forma alicuius quatuor elementorum, ſi fuit ſub forma aliqua corporali, & ita vnum tantum eſſet elementum primum, quod improbat Philoſophus. oportuit ergo, quòd materia illa omnino fuerit informis.

SED CONTRA. omne eſſe eſt a forma. ſi ergo materia prima fuit ante rerum diſtinctionem, oportet quòd formam K aliquam habuerit.

¶ Præt. Sicut ſe habet corpus naturale ad diuerſas figuras, ita ſe habet materia prima ad formas ſubſtantiales: ſed impoſſibile eſt eſſe aliquod corpus abſque omni figura, ergo impoſſibile eſt eſſe materiam abſque omni forma.

RESPONDEO, Dicendum, quòd materia prima dicitur dupliciter. vel ita quòd primum importet ordinem naturæ. vel ita quòd importet ordinem temporis. ſecundum quòd importat ordinem naturæ, materia prima eſt illud in quo vltimo ſtat reſolutio corporum naturalium, quod oportet eſſe abſque omni forma, quia omne ſubiectum quod habet formam, eſt diuiſibile in formam & ſubiectum formæ: & ideo quia omnis cognitio eſt per formam, hæc materia prima eſt ſcibilis, vt dicit Philoſophus in 1. Phyſi. ſecundum analogiam tantum, prout dicimus illud eſſe materiam primam, quod ita ſe habet ad omnia corpora, ſicut ſe habet lignum ad lectum, & quàmuis materia prima ſic accepta, non habeat aliquam formam partem F eſſentiæ ſuæ, nunquam tamen diuiditur ab omni forma, vt probat Aui. in ſua Metaphyſica, immo quando amittit vnam formam, acquirit aliam, ſecundum quòd corruptio vnius eſt generatio alterius, & ideo materia prima ſic accepta, non potuit eſſe duratione ante corpora ex ea formata. Alio modo dicitur materia prima ſecundũ quòd primũ importat ordinem temporis, illud ſcilicet, quod duratiõe pceſſit ordinatam diſpoſitionem partium mũdi, qualis nũc cernitur ſecundum eos q ponunt mundum non ſemper fuiſſe, nec a principio creationis omnia diſtincta fore, & ſic accipiendo primam materiam, oportuit eam habere aliquam formam. Sed circa hoc antiq Philoſophi diuerſificati ſunt. Quidam enim poſuerunt eã eſſe totam ſub vna forma, ponẽtes vnũ elementorum omniũ primã materiã eſſe, vel aliquid inter ea. & ex iſto omnia generari conſtituunt denſitate & raritate.

¶ Alij vero poſuerunt eam ſub pluribus formis, non tamen ordinatis adinuicem: ſed quadam confuſione pmiſtis, quæ creatoris operatione ad ordinem & diſtinctionem reductæ ſunt, & hoc tamẽ diuerſimode poſuerunt, vt Philoſoph narrat, quod ad præ- 1. Phyſ. cõ. text. 20. vſque ad 44. ſens nõ pertinet. & hæ omnes poſitiones a Philoſopho ſufficiẽter improbatæ ſunt. Moderni etiam in has duas vias diuidunt. quidam enim ponunt materiam illam primam totam ſub vna forma creatam: ſed ne in antiquum errorem labi videantur, ponunt illam formam non eſſe vnum quatuor elementorum, ſed aliquid quod ſe habet in via ad ea, vt imperfectum ad perfectum, ſicut forma embrionis ſe habet ad animal completum, ſed hoc non poteſt ſimiliter dici in elementis, quia ſecundum Commen. 11. metaphyſicę. prima habilitas quæ eſt in materia, eſt ad formam elementi. vnde non inuenitur aliqua forma me- D.542. dia inter materiam primam & formam elementi, ſicut inueniuntur multa media inter materiam primam & formam animalis, quarum vna alteri ſuccedit, quouſque ad vltimam perfectionem veniatur, intermedijs multis generationibus & corruptionibus, vt Auic. dicit.

¶ Et præterea, cum tunc naturalia principia inſtituta fuerint, oporteret etiam nunc in naturali elementorum generatione aduertere aliam formam ante formam elementi, quod eſt contra ſenſum, niſi forte dicatur ſecundũ poſitionẽ libri fontis vitæ, eſſe vnam primam formam, & ſic in materia, primo inductam fore formam corporalem communem, & poſtmodum formas ſpeciales diſtinctas. Sed hanc poſitionem Aui. improbat, quia omnis forma ſubſtantialis dat eſſe completum in genere ſubſtãtiæ. quicquid autem aduenit poſtquam res eſt in actu, eſt accidens: eſt enim in ſubiecto quod dicitur ens in ſe completũ. vnde oporteret omnes alias formas naturales eſſe accidentia, & ſic rediret antiquus error, quòd generatio eſſet idem quod alteratio. vnde ipſe vult, quòd ab eadem forma per eſſentiam, ignis ſit ignis, & corpus, & ſubſtantia: & ideo tenendo viam aliorum ſanctorum, qui ponunt ſucceſſionem in operibus ſex dierum, videtur mihi dicendum, quòd prima materia fuit creata ſub pluribus formis ſubſtantialibus, & quòd omnes formæ ſubſtãtiales partium eſſentialiũ mundi, in principio creationis productę ſunt. & hoc ſacra ſcriptura oſtẽdit, quæ cælum, terram, & aquam in principio commemorat. & hoc etiam Magiſter dicere videtur,

poenus

bre aliquid ſunt, ſed ipſa lucis abſentia. Sicut ſilentium nõ aliqua res eſt, ſed vbi ſonus nõ eſt, ſilentium dicitur. Et nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore vbi tegumentum non eſt, nuditas dicitur, ſicut & inanitas G non eſt aliquid, ſed inanis dicitur eſſe locus, vbi non eſt corp', & inanitas abſentia corporis.

Quo ſenſu tenebræ dicantur non eſſe aliquid, & quo dicantur eſſe aliquid.

ATtende, quòd hic Aug. tenebras dicit non eſſe aliquid, cum alibi tenebrę inter creaturas ponãtur, quæ benedicunt dominum, vnde dicitur. Benedicite lux & tenebrę domino. Ideoque ſcien- H dum eſt, tenebras diuerſis modis accipi, ſcilicet, vel pro lucis abſentia. qualiter ſupra accepit Aug. iuxta quam acceptionem non ſunt aliquid, vel pro aere obſcurato, ſiue aeris obſcura qualitate. & ſecundum hoc aliqua res creata ſunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia nondũ erat lux. Quę ſi eſſet, ſupereſſet & ſuperfunderetur. Sed nondum lucis gratia opus ſuum Deus venuſtauerat, quæ poſtea in primo die facta eſt.

Duo hic conſideranda ſunt: quare illa materia confuſa, ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodijt. quantumque in altitudinem aſcenderit.

DE qua prius quàm tractemus duo nobis diſcutienda occurrunt. Primum, quare illa materia cõfuſa informis dicatur, an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundo, vbi ad eſſe prodierit, & quantum in altum aſcenderit. Ad illud vero quod primo poſitum eſt, breuiter reſpondentes. dicimus illam primam materiam non ideo dictã fore informem, quòd nullã formã omnino habuerit, quia non aliquid corporeum tale exiſtere poteſt, quòd nullam habeat formam, ſed ideo non abſurde informem appellari poſſe dicimus, quia in confuſione & permiſtione quadam ſubſiſtens, nõ dum pulchram apertamq; & diſtinctam receperat formã, qualem modo cernimus: facta eſt

Trac.2.c.3.

A ponens in illa informi materia hoc terrenum elementum in medio consistere, & aquas rariores fuisse in modum nebulę supra patensas; sed dico, quod virtutes actiuæ & passiuæ nondum in principio partibus mundi collatę fuerant, secundum quas postmodū distingui & ordinari dicuntur, & hoc esse possibile patet, si sustinere volum^9 opinionem

Metha. sua Trac. 2. c. 2. Auic. qui ponit elementa in misto remanere secundum formas substantiales quantū ad primū esse, trāsmutari autem quantum ad secūdū. s. quātū ad qualitates actiuas & passiuas, est. n. mistio miscibilium alteratorum vnio. vnde possibile est materia esse sub forma substantiali sine hoc, quod habeat qualitates actiuas & passiuas in sui complemento, & sic enim esse primum naturaliter præcedat esse secūdum, expressus est ordo naturę in successione temporis; dum res prius sūt in esse primo, quam pficiantur in esse secūdo.

ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata, postmodum vero in forma dispositionis sex dieb^9 sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo quærebatur respondet.

NVnc super est quod secundo proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nil temere asserentes

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod illa materia prima quæ vna numero est in oībus elemētis, vt pars essentiæ eorū, est omnino informis in sua essentia considerata, sed hæc non potuit elementa duratione præcedere. vnde illa materia quæ duratione præcessit corporalis fuit, non vna per vnitatem essentiæ: sed per similitudinem informitatis, quantum ad formas secundas.

Contra aduersariū legis & pphetarum c. 8. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cum August. non ponat ordinem durationis: sed naturæ tantum, secundum ipsum oportet dicere, quòd materia prima est omnino informis, quod nō potest esse secundum aliorum positionem sanctorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non habebat formam vnam, sed plures, non quidem formas corporum mistorum, quia hæ consequuntur virtutes actiuas & passiuas principiorum mundi, ex quibus essentialiter integratur. Et per hoc patet responsio ad quartum.

ARTICVLVS V.

Vtrum quatuor coeua conuenienter assignentur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd incōuenienter assignentur quatuor coeua. s. cælū empyreum, angelica natura, materia quatuor elementorum, & tempus: locus enim consequitur generationem rerum sicut & tempus, sed de loco nulla fit mētio inter prima creata. ergo nec de tpe.

¶ 2 Præt. Tempus est accidens quoddam, sed de alijs accidentibus non fit mentio: sed intelliguntur cum suis subiectis creata. ergo videtur quod nec de tempore debet fieri.

¶ 3 Præt. Tempus est mensura motus primi mobilis: sed primum mobile, scilicet firmamentum factum est secundo die. ergo tempus in principio creationis non fuit.

¶ 4 Præt. Superiorum & inferiorum corporum non eadem est materia: sed in principio creationis instituta est omnium corporum materia. ergo videtur quòd debeant esse sex. s. cælū empyreum, materia firmamenti, materia quatuor elementorū &c.

¶ 5 Præt. In quolibet sex dierum dicitur, dixit Deus, fiat, vt ostendatur opus illius diei per verbum factum esse. cum ergo informis materia per verbum facta sit, videtur quòd in eius creatione debeat dici, dixit Deus, fiat cælum & terra.

RESPONDEO. Dicendum, ad hoc vltimum. Primo quod per opus creationis instituta est tota creatura quantum ad esse suū informe. vnde quæ non possunt duci ad vnum informe principium, quod est materia, faciunt numerum in operatione creationis. Substantia enim & accidens, non reducuntur in vnam materiam, quia accidentis pars materia non est, & ideo non conueniunt in materia ex qua, potest tamen dici aliquo modo accidens conuenire cum substantia, in materia in qua, secundum quòd accidens est in substantia, & ideo illud accidens quod est sicut extra mensurando denominans, substantiæ connumeratur, scilicet tempus: Similiter substantia spiritualis & corporalis, non reducuntur in vnam materiam, cum spiritualia materia careant, & ita connumeratur angelus. Similiter etiam corporum cælestium & inferiorum non est vna materia, & ideo numeratur cælum & materia quatuor elementorum, & sic oportet in creationis opere, quatuor prædicta connumerari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus est superficies corporis locantis, & ideo creatio loci cum creatione corporalis naturæ intelligitur. D. 820.

dicimus, quod illa prima rerū omniū moles quā creata est, ibidē ad esse videtur prodiisse, vbi nūc formata subsistit. Eratq; terreum hoc elemētum in vno loco eodemq; medio subsistēs, cæteris trib^9 in vna cōfusione pmistis, eisdem circumquaque in mo- B dum cuiusdam nebulę oppansis, ita obuolutum erat, vt apparere non posset quod fuit. Illa vero tria in vna permistione confusa circūquaque suspensa, cousq; in altum porrigebantur quousque nunc summitas corporeę naturę pertingit. & sicut quibusdam videtur, vltra locū firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior, atque grossior erat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidentia quędam denominant illud in quo sunt, sicut albedo, & talia intelliguntur creata in creatione suorum subiectorum: sunt de illis quæ esse primum consequuntur, vt figura & quātitas & huiusmodi. quędā autem denominant etiā illud in quo non sunt, vt in subiecto, sicut locus. Non. n. est locus corporis cōtinentis in quo est, vt subiecto, sed corporis contenti, & tempus est numerus omnium motuum, & si primo eius in quo est, vt in subiecto. s. motus primi mobi- C lis per quē oēs alij numerant, vt in 10. Meta. dicitur, sed tñ alia est ratio de tpe & de loco, quia locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis. tempus autem non est idem numero cum aliquo accidente in substantia fundato.

¶ Et præterea locus totum complementum suum habet in re: sed temporis ratio aliquo modo completur ex actione animæ numerantis. vnde magis habet rōnem extrinseci quam locus, & ideo potius cōnumeratur primo creatis quam locus, vel aliud aliquod accidens. D. 1149. Et pcipue hoc factū puto, ad remouēdū antiquū errorē philosophorū, qui tps posuerūt æternū præter Platonē, vt in 8. Phys. dicitur. Text. 10.

¶ Ad tertiū dicendū, quod mot^9 cæli incepit scda die: sed non oīa simul creata sunt. vnde nō pōt intelligi de tpe quod est numerus motus primi mobilis: sed oportet quod vel p tēpus significetur quādā, vt qdā dñi, vel tēpus large sumatur pro numero cuiuscunque successionis, vt sic tēpus primo creatum dicatur quod mensurat ipsam creationē rerū, qua post non esse, in esse res prodierunt.

D ¶ Ad quartum dicendum, quod firmamentum secundum quosdam est de natura inferiorum corporum, & sic materia eius intelligitur in materia quatuor elementorū, & sic solum empyreum erit alterius naturæ, & quinta essentia: sed si dicamus firmamētum esse quintam essentiam, tunc per cælum intelligitur empyreum cælum, & cælum crystallinum, & cælum sydereum, sed quantum ad naturam informē horum duorum, cælum enim empyreum statim in sua creatione vltimum complementum habuit.

¶ Ad quintum dicendum, quod verbum proprie loquendo importat rōnem formæ exēplaris ad creaturas, eo quod verbū est ars, vt Aug. dicit, & ideo in senario dierū vbi formatio creaturæ narratur, conuenienter mentio de verbo fit. vbi aūt narratur productio informis materiæ, filius ostenditur causa vt principium & non vt verbum. vnde diuersimode vtrobiq; totius trinitatis causalitas ondit. In creatione siquidē informis materiæ, designatur E pater nomine Dei qui creauit, filius nomine principij, spūssanctus noīe pprio, cum dicitur, Spūs dñi. In formatione vero rerū significatur pr vt dicens, filius vt verbum, spūssanctus, vt benignitas, qua approbatur quod factum erat. eodē namque amore quo Deus voluit vt creatura fieret, ei placuit vt maneret. Aug. 4. Gene. ad literā sępe 6.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVIA NOMINE terrę &c.} Sciendum quòd secundum Aug. qui ponit in distinctione rerum ordinem temporis, oportet quòd materia prima intelligatur omnino informis, vt dictum est, & sic vocabitur nomine aquæ vel terræ, propter similitudinem tantum, vt dicatur terra propter carentiam formæ, terra enim inter omnia elementa minus habet de specie cum sit magis elemētum grossum, aqua vero propter receptibilitatem formarum, quia humidum est bene receptibile & terminabile: sed abyssus dicitur ex hoc, quod est turpis per accidens, vt in primo Physico. dicitur.

In superiori vero rarior & levior atque subtilior existebat. De qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quae super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio priusquam reciperet formam vel dispositionem. G

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio incipit prosequi operum sex dierum distinctionem.

NVnc superest, ut dispositionem illam qualiter perfecta sit ordine prosequamur. Sex diebus sicut docet scriptura Genesis distinxit Deus & in formas redegit proprias, cuncta quae simul materialiter fecerat, perfecitque H opus suum die sexto, & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere, idest cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, sex rerũ genera distinxit, nihilque postea fecit quod in aliquo illorum non contineatur. Operatus est tamẽ postea, sicut veritas in euangelio ait, Pater meus operatur vsq; nũc, & ego operor illud.

F Abyssus enim dicitur ab a, quod est sine, & bysso, quod est genus lini candidissimi, idest sine candore, & hoc accidit materiae ratione priuationis. vel dicitur abyssus quasi sine basi de aliqua magna profunditate, & praecipue aquarum, secundum Au-

Li. 1. super Gen. ad literam. c. 1. gu. & similiter materia prima abyssus dicitur, inquantum priuatur forma, p quã esse substantiale cum recipit. Sed secundum alios sanctos possumus dicere, q ad literam erat sub forma substantiali terrae vel aquae. {Terra autem erat inanis & vacua.} Si intelligitur per terrã materia informis, sic oportet exponi, receptibilitas materiae quodammodo esse similis receptibilitati loci, inquantum in vna materia manente, succedũt sibi diuersae formae, sicut in vno loco diuersa corpora, propter quod, Plato locum & materiam idem esse dixit, vt in 4. Physi. dicitur, & ideo ea quae sunt loci, similitudinarie de materia dicũtur, vt materia dicatur inanis, & vacua, secundum carẽtiam formae: sed vacua, inquantum forma implet capacitatẽ materiae, inanis, inquantum forma est finis in quem tendit appetitus materiae. Si autem terra sumatur pro elemento adhuc informi, sic ad literam dicitur vacua & inanis, propter carentiam corporum mistorum, quorum ipsa est locus, & ad quae quasi ad finem ordinatur. Sine aeris obscura qualitate &c. I

¶ Sciendum, quòd omnis priuatio quantum ad id quod significatur per nomen, est non ens; sed tamen oportet quod aliquid praesupponat, quia enim priuatio est negatio in subiecto apto

Text. 4. nato, vt in 4. meta. dicitur, vnde praesupponitur subiectũ & habilitas ipsius ad receptionem formae quae priuatur, & ideo cũ tenebra opponatur luci per modum priuationis potest tripliciter sumi, aut pro ipso subiecto priuato, quod est aer obscurus, & sic constat tenebras aliquid esse & creaturas esse. Secundo modo potest sumi pro ipsa virtute aeris, per quam est receptiuus lucis, quae est diaphaneitas secundum quòd non est perfecta per lucem, & sic tenebra potest dici obscura qualitas aeris, quae aliquid creatũ est. Tertio mõ sumit propriè, pro eo quod significatur per nomen, & sic priuatio est non ens, & hoc modo per se loquendo, non potest dici creata a Deo, sed solum K per accidens, inquantum fecit naturam opacam, ex cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquitur, sicut dicit tenebras in domo facere qui claudit fenestram. {Primo in verbo omnia disponendo &c.} videtur hoc esse falsum, quia nihil quod fit in verbo, est factũ, & ita in verbo De' nihil opatur.

¶ Ad quod dicendum, quòd secundum quosdam Alcuinus improprie locutus est, & est exponendum operatur in verbo, idest genuit verbum quod est ars omnium operandorum per ipsum. Hoc autem ideo dicunt, quia non faciunt differentiam inter operari & facere, cum multum differant, quia facere pro-

Cap. 5. prie est actus rei transiens in exteriorem materiam. vnde Philosophus dicit in 6. Ethic. artificialia esse factibilia, & sic Deus non fecit aliquid ab aeterno. Sed operatio dicitur quilibet actus rei, etiam si exterius non transeat, sicut intelligere est operatio intellectus, & potest esse sine motu, vnde Philosophus

Elicitur ex 10. ca. 8. in 7. Ethic. dicit, quod Deus vna simplici operatione gaudet, & per hunc modum Deus ab aeterno in verbo operatur, sicut artifex excogitando formas artificialium.

DISTINCTIO XIII.

DIVISIO TEXTVS.

DIcto de opere creationis, hic prosequitur distinctionis opus. Et diuiditur in partes tres. In prima determinat de opere primae diei. In secunda de opere secundae. 14. di. ibi {Sequitur, dixit Deus, Fiat firmamẽtum.} In tertia de opere tertiae diei. ibi {Sequitur, dixit Deus. Congregẽtur aquae &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat primũ op' distinctionis per lucis productionem. In secunda exponit quaedam dubia, quae possent esse in his quae contra hoc opus dicuntur, & circa opera scda ibi {Praeterea inuestigandum &c.} Circa primum tria facit. Primo, determinat lucis pductionem, Secundo, eius cõditiones. ibi {Sed quaeritur qualis illa lux fuerit &c.} Tertio, lucis effectũ &c. ibi {Hic notandum est q dies &c.} Secũda in duas. In prima ostẽdit cõditionẽ lucis, quatũ ad eius naturã vel genus. In secũda, quatũ ad ei' locũ. ibi {Si aũt quaerĩtur vbi facta est &c.} Tertia pars in qua determinat effectũ lucis qui est dies, diuidit in tres. In prima distinguit diẽ, quãtũ ad variã acceptionẽ. In scda, quatũ ad ordinẽ partiũ. ibi {Hic ẽ naturalis ordo &c.} In tertia, quãtum ad cãm efficientem. ibi {Solet ẽt quaeri &c.}

† Primo ca.

† Eccle. 18.

De quatuor modis diuinae operationis.

QVatuor enim modis, vt ait Alcuinus super Gene. operatur Deus, Primo in verbo, omnia disponendo. Secundo in materia informi quatuor elementorum, G de nihilo eam creando. Vnde, Qui viuit in aeternum creauit omnia simul, omnia scilicet elementa, vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio per opera sex dierũ varias distinxit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non incognitae oriuntur naturae, sed notae saepi' reformantur, ne pereant.

DISTINCTIO XIIII.

A

Quae prima fuerit distinctionis operatio.

PRima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostẽdit scriptura, q cõmemorata rerũ informitate earũ dispõnẽ a luce inchoauit, subdens. Dixit De', fiat lux, & fcã ẽ lux. & diuisit lucẽ a tenebris, appellauitq; lucẽ diẽ, & tenebras noctẽ, &

I ¶ Praet. Inuestigandum &c}. Hic exponit quõ intelligẽdum sit qd dr. Dixit Deus. Et primo ponit expositionem. Scdo mouet dubitationẽ cõsequẽtẽ. ibi {Hic qri solet &c.} Circa qd tria facit. Primo mouet qõnẽ. Scdo quorũdã errorẽ ponit. ibi {Putauerũt qda haeretici &c.} Tertio determinat fm veritatem. ibi. {Nõ est itaq; intelligẽdũ &c.} Vbi duas ponit solutiões. Quarum secunda incipit ibi {Potest & aliter &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit responsionem. Secundo excludit haereticorum ubuiationem, ibi {Sed dicit haereticus &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quaeruntur quinque.

K Primo. De opere distinctionis, per differẽtiã ab alijs operib'.
Secundo. Vtrum lux proprie in spiritualibus inueniatur.
Tertio. Vtrum lux corporalis sit substantia, aut accidens.
Quarto. De lucis productione.
Quinto. Quomodo pater dicitur per filium operari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum opus distinctionis fuerit necessarium post opus creationis.

AD primum sic proceditur. Vr q post opus creationis, distinctionis opus necessarium nõ fuerit. Distinctio enim non est nisi prius confusorum & commistorum. si ergo post creationem facta est rerum distinctio oportet res prius mistas fore creatas, & sic redibit opinio Anaxagorae & Anaximandri quòd res fiant per extractionem ex vno confuso & misto.

2. q. 47. ar. 1. 2. cõt. c. 39. 1. vsque 45. Et li. 3. c. 97 opu. 3. c. 71. 72. 73. 110. 12. Metha. tex. 9.

¶ 2 Praet.

¶ 2 Præt. Creatio terminatur ad esse, ens enim, vt dicitur in libro de causis est per creationem: sed materia secundum esse distincta est, quàmuis secundum essentiam sit vna. ergo videtur ꝙ post creationem distinctione opus non sit. A

Propos. 16.

¶ 3 Præt. Eorum est distinctio, quorum potest esse cõmistio & cõfusio ſm locũ: sed hæc nõ pñt conuenire, nisi communicantibus in materia. si ergo superioribus & inferioribus corporibus materia communis non sit, videtur ꝙ superiorũ ab inferioribus nulla sit faciẽda distinctio.

¶ 4 Præt. Quodlibet corp' est distinctũ ab alijs corporibus. Cũ ergo describat in textu distinctio cæli crystallini & cæli siderei, videtur ꝙ incõuenienter subiceatur distinctio cæli empyrei.

1. sup Gen. ad literam.

¶ 5 Præt. Supra dictum est in litera, ꝙ sex dieb' Deus creaturas per species distinxit. ergo videt ꝙ totum opus sex dierum ad distinctionem pertineat, & ita ornatus videtur a distinctionis opere non differre.

factũ est vespere & mane dies vnus. Congrue mundi ornat' a luce cepit. vnde cetera quæ creanda erant viderentur.

b Qualis fuerit lux illa, spiritualis, an corporalis.

SI quæritur qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet an spiritualis, id respondemus quod a sanctis traditum legimus. Dixit enim Augu. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit: sed postea formata est cum ad creatorem suum conuersa, ei charitate adhesit, cui' informitatis creatio, superius significata est, vbi dictũ est. In principio creauit Deus cælum & terram. Hic vero eiusdem formatio ostendit, cũ ait. Fiat lux & facta est lux. Hęc ergo angelica natura pri' tenebrę & postea lux fuit, quia prius habuit ĩformitatẽ & imperfectionẽ, deinde formationis perfectionẽ, & ita diuisit De' lucẽ a tenebris. Nam vt ait Aug. super Gene. Huius creaturę informitas & imperfectio, fuit antequam formaretur in amore conditoris. Formata vero est, quando conuersa est, ad incommutabile lumen verbi. c Si vero corporalis fuit lux illa (qđ vtique probabile est) corpus lucidũ fuisse intelligitur, B

Li. 1. c. 6.

C

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ natura in operibus sex dierum taliter instituta est, vt naturæ principia tunc condita in se subsisterent, & ꝙ ex eis alia ꝑpagari possent ꝑ mutuã actionem & passionem, & ideo oportuit eis tunc esse conferri & virtutes actiuas & passiuas, quas Augu. vocat rationes seminales quibus ex eis effectus consequentes producerentur: quantum ergo ad ipsorum principiorum sumitur opus creationis, per quod substantia elementorum mũdi in esse producta est. Sed virtutum actiuarum & passiuarum quædam sunt mouentes ad determinatas species, vt virtus quæ est in semine leonis & equi: quædã vero sunt communes mouentes ad omnem speciem, vt calidũ, frigidum, & hmói: per opus ergo distinctionis attributę sunt rebus creatis virtutes actiuæ & passiuæ cões, mouentes ad oẽm speciem. Sed per opus ornatus collatæ sunt rebus virtutes mouentes ad determinatas species: sed distinctio non potest nisi tripliciter variari. Cũ.n. motus alterationis ſm quẽ fit gñatio & corruptio, reducatur in vnum primum alterans non alteratum. s. cælum, oportet. n. in principijs essentialibus mundi esse tria. Primum quod est alterans non alteratum, vt cælum. Secundum quod est alterans alteratum, vt media elementa quæ sunt ignis, aqua, & aer. Tertium quod est vltimum & minimum hñs de virtute alterandi. s. terra. Primo ergo oportuit distingui primum ab vltimo, & hoc factum est per lucis productionem quæ quidem formaliter est in cælo, & participatur in medijs elementis ſm plus & minus. Sed vltimum elementum. s. terra caret luce, vel minimum de ipsa habet. Secundo, oportuit esse distinctionẽ primi a medio, & hoc factum est sc̃da die, qñ diuisę sunt aquę inferiores a superioribus facto firmamento. Tertio, est diuisio medij ab vltimo, & hoc factum est tertia die, qñ congregatę sunt aquę in vnum locum & apparuit arida. D

5. li. Gen. ad literam. c. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ distinctio partiũ mundi non est intelligẽda per extractionem materialem ab aliquo misto, sed formaliter per hoc quòd diuersis rebus diuersæ virtutum collatę sunt. E

¶ Ad secundum dicendum, quòd per opus creationis principia mundi distincta sunt quantum ad esse primum, quod est per formas substantiales. Sed oportuit aduenire opus distinctionis, vt distinguerentur etiam quantum ad agere & pati, secundum diuersas virtutes rebus collatas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in istis distinctionibus est quædam diuersitas, quia n. corpora superiora non sunt eiusdẽ materiæ cum inferioribus, & per consequens ſm locũ confundi nõ pñt, ideo prima distinctio q̃ est primi ab vltimo, & sc̃da q̃ est primi a medio, est tm̃ ſm collationem diuersarum virtutum ad agendum & patiendum. Sed tertia quæ est medij elementi ab vltimo, quæ cõmisceri possunt, & ſm locum cõfundi, est ſm virtũque, inquantum elemẽtis collatę sunt qualitates quę sunt principia alterationis, vt calor & frigus, & hmói. Et illa quæ sunt principia motus localis, vt grauitas & leuitas, & ideo in tertio die facta est mentio de loco, cum dicitur, Congregentur aquę in vnum locum & non alijs præcedentibus. A

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ cælum empyreum, vt supra dictũ est, non habet influentiam super inferiora corpora, & ideo inter operum distinctionis cõmemorari nõ debuit, per quam rebus virtutes actiuæ datę sunt: sed cælum empyreum ordinatum est ad gloriam beatorum, & ideo in principio creationis suæ totum complemẽtum suũ habuit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ opus distinctionis supra acceptum est communiter prout dicit discretionem ſm quãcũq; virtutis dñiam, & sic in se includit etiã ornatũ, alio aũt mõ ab ornatu differt, vt dictũ est. Et hæc dña põe sumi ex mõ loquendi ipsius scripturę, q̃ in operibus trium dierum quandam diuisionem insinuat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum lux proprie inueniatur in spiritualibus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ lux ꝑprie in spiritualibus inueniatur. Primo, per id quod dicitur Io. 1. Erat lux vera &c. Quod de Deo intelligitur, qui maxime spiritualis est. ergo videtur quòd lux proprie in spiritualibus substantijs inueniatur. Idem 1. q. 67. ar. 1.

¶ 2 Præt. Aug. dicit 4. super Gen. Non Christus sic dicitur lux quomodo dicitur lapis: sed illud proprie, hoc vtique figuratiue: non autem Christus proprie diceretur lux, nisi lux proprie in spiritualibus inueniretur. ergo &c. Cap. 22.

¶ 3 Præt. Inter alias creaturas, spiritualis substantia nobilior est quasi Deo proximior: sed non est probabile scripturam diuinam nobilissime creaturæ creationem subticuisse. Cum ergo de creatione angelorum mentionem non faciat, videtur ꝙ ad literam, & proprie, per lucis productionem, creatio naturæ angelicę sit intelligenda. D

¶ 4 Luci conuenit maxime actiuum esse. Vnde luci attribuitur diffusiuum esse: sed actio conuenit verius spiritualibus q̃ corporalibus. ergo & lux.

¶ 5 Præt. Actus proprius lucis est manifestare: sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus vbi est nobilior cognitio. ergo videtur quòd & lux verius in eis inueniatur.

SED CONTRA. est quod dicit Ambro. qui inter ea quæ transsumptiue de Deo dicuntur, ponit splendorem qui contingit ex multiplicatione luminis. ergo videtur quòd lux in spiritualibus non nisi metaphorice inueniatur. Dam. lib. 1. ortho. fidei c. 14. & 15.

¶ 2 Præt. Dion. dicit in 4 cap. de diui. nomi. quòd Deus dicitur lumen ex hoc ꝙ similitudo eius maxime resultat in radio solari quantum ad causalitatem. Sed omne nomen quod dicitur de Deo per similitudinem a creatura corporali sumptã, conuenit sibi metaphorice. ergo &c. De nomine luminis. E

RESPONDEO, Dicendum, quòd in hoc videtur esse quædam diuersitas inter sanctos. Augustinus enim videtur velle, quòd lux in spiritualibus verius inueniatur quàm in corporalibus. Sed Ambro. & Dionysius videntur velle quòd in spiritualibus non nisi metaphorice inueniatur. Et hoc quidem videtur magis verum, quia nihil per se sensibile spiritualibus conuenit nisi metaphorice, quia quàmuis aliquid commune possit inueniri analogice in spiritualibus & corporalib', non tamen aliquid per se sensibile, vt patet in ente & calore: ens enim non est per se sensibile, quod vtrique commune est, calor autem quod per se sensibile est, in spiritualibus proprie non inuenitur. Vnde cum lux sit qualitas per se visibilis, & species quædam determinata in sensibilibus, non potest dici in spiritualibus nisi vel æquiuoce vel metaphorice. Aug. vt supra Damasc. ca. 22.

¶ Sciendum tamen ꝙ transferuntur corporalia in spiritualia ꝑ quandam similitudinem q̃ quidem est similitudo proportio-

nabilitatis, & hanc similitudinem oportet reducere in aliquã communitatem vniuocationis vel analogiæ, & sic est in proposito: dicitur enim lux in spiritualibus illud, quod ita se habet ad manifestationem intellectiuam, sicut se habet lux corporalis ad manifestationem sensitiuam. Manifestatio aũt verius est in spiritualibus. Et quantum ad hoc, verum est dictũ Aug. quod lux verius est in spiritualibus quam in corporalibus nõ secundum propriam rationem lucis, sed secundum rationem manifestationis, put dicit in prima Can. Io. quòd Omne quod manifestatur lumẽ est, per quem modũ omne quod manifestum est clarum dicitur, & omne occultum obscurum.

Aug. 4. sup Gen. c. 22. ac Sæpe. 16.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus dicitur lux vera, quantum ad veritatem mus a quo sumitur similitudo, & non quantum ad veram naturam lucis per quem ẽt modũ dicitur vita vera Ioan. 15.

4. sup Gen. 22.

¶ Ad secundum dicendum, quòd August. attendit quantum ad rationem manifestationis, magis quam ad nomen lucis. Vel dicendum, quòd ea quæ ibi dicit, vt ipse ibidem protestatur nõ asserendo: sed inquirendo dicit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Dionysium Scriptura diuinæ proponit nobis spiritualia sub similitudine rerum corporalium, & ideo non decuit, vt creationem angelorum expresse describeret, sed dedit eam intelligere ex productione corporalis lucis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ad propriam naturam lucis nõ pertinet qualibet actio: sed talis, quæ est in corporalibus, & similiter non qualibet manifestatio, sed quæ est ad sensum visus: vnde patet responsio ad quintum.

ARTICVLVS III.

c Vtrum lux sit accidens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd lux nõ sit accidens. Primo per authoritatem Augu. qui dicit in lib. de lib. arb. quod lux in corporibus tenet primũ locũ & multa huiusmodi in libris suis dicit: sed nullũ corpus est accidens, ergo &c.

1. q. 67. arti. 2. Aug. li. 1. episto. ad Volusian. episto. 3.

¶ 2 Præt. Quæcunq; coniunguntur & separantur abinuicem, manentia eadem numero non sunt accidentia, quia accidẽs de subiecto in subiectum non transit, nec duo accidentia eiusdem speciei distincta, in eodem subiecto esse possunt: sed duorum luminarium lumina coniunguntur & separantur abinuicem, vt dicit Dio. in 2. c. de diui. no. ergo lux non est accidens.

Dio. 2. c. di. no. 3. parte

¶ 3 Præt. Quicquid prædicatur de genere & de specie: sed secundum Philosophum lux est species ignis. Cum ergo ignis sit corpus & substantia, videtur quòd similiter & lux.

5. Topi. c. 3. 2 de anima. lectio 147.

¶ 4 Præt. Nihil mouetur nisi corpus, vt in 7. Phys. probatur, sed radij mouent descendentes de sole ad nos. ergo sunt corp⁹.

Physic. tex. 113.

¶ 5 Præt. Nihil reuerberatur ad corpus, nisi corpus, quia accidenti corpus non obsistit. Sed radij solares reuerberantur ad corpus solidum. ergo &c.

¶ 6 Præt. Corporum est vt ex eorum confricatione & compressione calor sequatur, sed ex intersecatione radiorum solis & multiplicatione sequitur calor. ergo &c.

A

¶ 7 Item nihil agit vltra speciem suam, quia effectus non est altior agente: sed per lumen solis producuntur formæ substantiales in inferioribus, vt patet ex Diony. in 4. cap. de diui. nom. vbi dicit, quòd lumen solare corporum visibilium generationi confert, & ad vitam ipsam mouet. Cum ergo forma substantialis sit vltra naturam accidentis in perfectione & dignitate, videtur quòd lumen accidens esse non possit.

Diony. Libi. c. 4.

¶ 8 Præt. Si accidens est, oportet quòd ad aliquod accidentis genus reducatur, nec potest ad aliud reduci quàm ad genus qualitatis, cuius sibi nulla species competere videtur nisi tertia. Si ergo in tertia specie qualitatis non sit, videtur quòd non sit

F accidens. Quòd autem non sit in tertia specie qualitatis, sic probatur. In illa enim specie est passio, vel passibilis qualitas: sed cuilibet passibili qualitati est aliquid contrarium. cum ergo luci nihil contrarie opponatur, sed solum priuatiue, sicut tenebra, videtur quòd lux non sit in tertia specie qualitatis.

In capi. de Qualita.

velut lucida nubes, quod nõ de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factũ est, vt lux esset, & vim lucendi haberet. Cum qua dies prima exorta est, quia ante lucem, nec dies fuit, nec nox: licet tẽpus fuerit.

d Quòd lux illa facta est vbi sol apparet, quæ inter aquas lucere poterat. G

SI autem quæritur, vbi facta est lux illa, cũ abyssus omnem terræ altitudinem tegeret, dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione sepius illustrent, qui in profundum mersi misso ex ore oleo aquas sibi illustrant, quę multo rariores fuerunt in principio q̃ modo sint, quia nondũ cõgregatę fuerant in vno loco. facta est ergo lux illa q̃ vicem & locũ solis tenebat, q̃ motu suo circumagitata noctẽ diemque discernebat. Ibi ergo primum lucẽ apparuisse verisimile est, vbi sol quotidiano cursu circũ nectus apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primo ad occasum descendẽs, vesperam faceret. Deinde renocata ad ortum, auroram, idest mane illustraret, & ita diuisit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diẽ, & tenebras noctem. e

¶ 9 Præt. Omnis qualitas passibilis introducitur successiue in materiam, quia secundum eam contingit alteratio, & motus qui successiuus est, illuminatio autem fit subito. ergo lumen non est huiusmodi qualitas.

¶ 10 Præt. Qualitates passibiles impressæ in subiecto ab aliquo agente, remanent per aliquod tẽpus, etiam agente remoto, vt patet in aqua calefacta: sed lumen factum in aere statim esse definit ad absentiam solis illuminatis. ergo &c.

SED CONTRA est quod dicit Damasc. lucem esse qualitatẽ ignis, qualitas autem est accidens. ergo & lux.

Dam. lib. 2. ortho. fidei cap. 7.

H ¶ Item Auic. dicit, quòd lux est qualitas corporis lucidi inquantum huiusmodi, & quod lumẽ est qualitas quam mutuat corpus diaphanum a corpore lucido. ergo vr quod tã lumen q̃ lux sit accidens.

Auic de aĩa par. 3. c. 1.

RESPONDEO. Dicendum, quod ista quatuor differunt, lux, lumen, radius, & splendor. Lux enim dr secundum quod est in aliquo corpore lucido in actu, a quo alia illuminãtur, vt in sole. Lumẽ aũt dr, ẽm quod est receptũ in corpore diaphano illuminato. Radius autem dicitur illuminatio ẽm directam lineam ad corpus lucidum. Et ideo, vbicunque est radius, est lumen: sed non conuertitur. Cõtingit enim lumen esse in domo ex reflexione radiorũ solis, quia nõ ex directa oppositione, pp aliquod corpus interiacens. Splendor aũt est ex reflexione radij ad aliquod corp⁹ tersum & politum, sicut ad aquam & ad argentum, vel ad aliquod hmói, ex qua reflexione etiam radij proijciuntur.

¶ His ergo visis sciendum est, quod circa naturam lucis & luminis est multiplex opinio. Quidam enim dixerũt quòd lux est corpus quod est ipsa substantia solis ex quo fluunt quædam corpora, & illa corpora dicuntur lumen, vel radius. Hæc autem positio multipliciter a Philosophis improbata est. Primo, quia sequeretur quod illuminatio esset motus localis corporũ a sole fluẽtium, cum motus localis non possit esse subito, sequeretur illuminationem fieri successiue, quæ successio non posset sensum latere ẽm maximum spatium ab oriente. s. in occidentem, & a sole ad nos. Secundo, quia sequeretur duo corpora esse simul in eodem loco, cum totum spatium quod illuminatur sit plenum aere, quàmuis hæc pro inconuenienti quidam eorum non habeant, omnino sensum negligentes. Alij vero dicunt, lumen recipi in poros aeris. Sed hoc ridiculum est, oporteret enim obtenebrato aere, poros vacuos remanere, & aerem non totum illuminari, & multa hmói. Tertio quia illa corpora, aut deciduntur de substantia solis, & sic oporteret eum quotidie minorari, & quandoque consumi, nisi forte dicatur cibari vaporibus ex aqua & terra ascendentibus, vt sic deperdita restaurentur, quod est omnino fabulosum. Aut oporteret, quòd continue illa corpora de nouo fiant, & hoc vel ex materia præiacente, & sic fierent corruptis quibusdam alijs, & cum in cælo sit illuminatio, sequeretur aliqua corpora ibi corrumpi, vt alia generentur & multa alia absurda. Aut quòd fiant per creationem nouæ materiæ & naturæ, nec posset esse tunc illuminatio, nisi per miraculum a Deo. Sequeretur etiam, cum corpora creata in nihilum non reducantur, quòd quantitas mundi semper augmentaretur, nouis corporibus quotidie creatis, & huiusmodi multa absurda.

Opinio Emped. vt in 2. de Animæ, tex. 70.

I

K

¶ Præt. Contra hæc, Auic. multas rationes ponit in sexto de naturalibus. vnde hæc positio tanquam absurda & extranea relinquenda est, nõ enim potest sustineri, nisi alijs principijs naturalis philosophię inuentis. Alij aũt dñt, quod lumen quod est receptũ in corpore diaphano est accñs, quia post esse completum aduenit & recedit rebus manentibus: sed in corpore lucido lux est

De Anima, par. 3. c. 3.

est substantia, vel ipsum corpus lucidum ſm quosdam, vel for- A
ma substantialis eius secundum alios, hoc iterum stare nō po-
D. 365. est. Illuminatiu enim est actio in aliud, quia lucidum illumi
nat, vnde si lumen in hoc aere est accidens, oportet quòd prin
cipium illuminationis in corpore lucido, sit accidens, sicut ēt
Commen. probat ꝙ calor non est forma substantialis ignis, quia in corporibus calefactis est accñs.
D. 752. ¶ Præt. Nulla substantia est per se sensibilis, quia quodqd est obiectum intellectua. Vnde oportet ꝙ lux per se videtur non sit forma substātialis. Et si dicatur, quòd illud quod videtur non est lux: sed fulgor quidam. Dicendum, quòd illud quod nos appellamus lucem est illud quod per se videatur, & si forma substantialis solis dicatur lux non erit nisi æquiuoce, quia accidens & substātia nō vniuocantur in aliquo, & sic nihil phi
bet etiam lapidem vocari lucem, aut tenebras, quia ēt secūdū C
Text. 11. Philosophum in 4. Metaphisicę non est inconueniens, quòd eodem nomine apud nos significetur homo, & apud alios non homo. Alij dixerunt, ꝙ lux nihil addit supra colorem: sed ipsa euidentia coloris vocatur lux, vel lumen, & hanc positionem
De anima, par. 3. c. 2. & 3. Auic. multipliciter improbat, accipiēdo omnes modos quibus intelligi potest. Sensibiliter tamen apparet esse falsum in noctilucis, quorum color in nocte occultatur, quando lux apparet & quando color videtur in die lux non sentitur: sed verum ꝙ per lucem videtur color, quia facit colorem esse visibilem in actu. Alij dicunt, quòd lux non habet esse firmum & ratum in natura, sed est tātum intentio: sicut enim dicitur quòd species coloris per aerem ad pupillam delata, in aere nō habet esse
D. 87. naturale, sed spirituale. vnde & per eandem partem aeris species albedinis & nigredinis deferuntur, ita etiam intentio corporis lucidi in aere relicta, est lumen. Et hæc opinio valde probabilis est. Primo, quia cum lumen det esse spirituale colori, multo fortius videtur quòd ipsum spirituale esse habeat. D
D. 1119. Secundo, quia nulla qualitas habens esse naturale, immediate superposita organo visus potest videri, lumen autem videtur contingens pupillam, vnde videtur ꝙ esse spirituale habeat: sed hoc non videtur vsqueq; verum, quia per illud quod habet
D. 787. esse intentionis tantum, non sequitur transmutatio nisi secundum operationem animæ, vt in videndo & audiendo: per illuminationem autem videmus sensibiliter naturales trāsmutationes fieri per caliditatem ex radijs solis consequentem. vnde non potest esse, quòd habeat esse intentionis tantum. Et ideo dicunt alij, quibus consentiendum videtur mihi, ꝙ lux est forma accidentalis, habens esse ratum & firmum in natura, & ꝙ sicut calor est qualitas actiua ignis, ita lux est qualitas actiua ipsius solis, & in alijs est secundum quòd magis cum sole communicant qui totius luminis est fons. Vnde Auic. dicit, quòd E
Li. de ex. & mū. c. 14. in fine. nulla actio est a corporibus superioribus in inferiora, nisi mediante luce, sicut ignis etiam agit mediante calore, vnde lux & lumen differunt, sicut calor in subiecto per se calido & in calefacto. Et quia cælum est primum alterans, inde sequitur ꝙ omnis alteratio quæ est in inferioribus, perficiatur per virtutem luminis, siue sit alteratio ſm esse naturale, siue ſm sensum, & ex hoc habet lux ꝙ omnibus corporibus generationem conferat, vt dicit Dion. ex hoc etiam est, quòd coloribus esse spirituale
De diu. no. confert, secundum ꝙ esse recipiuntur in medio & in organo: vnde & ipsum lumen virtutem spiritualem habet: & inde est etiam ꝙ secundum Aug. lumen est medium in omni sensu, sed
7. sup Gen. ad lit. c. 25. in visu primo & immediate: qualitates enim visibiles sunt priores ceteris prout secundum esse formale sunt inuētæ in corporibus inferioribus, secundum quòd conueniunt cum corpore cælesti, vt patet in 2. de anima. & in 2. de gene. sed aliorum sensuum mediantibus alijs qualitatibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut tenebra sumitur quandoq; pro aere obscurato, vt supra dictū est, ita etiā lux pro cor-
A pore lucido sumitur, & sic potest intelligi, ꝙ Aug. lucem alijs corporibus connumerat per modum loquendi, quo etiam Commen. in 2. de Anima, calorem naturalem corpus esse probat, nihilominus Aug. non intendit hoc asserere, quasi fidei conueniens: sed sicut vtens his, quæ philosophiam addiscēs audierat. Et ideo illę authoritates parū cogunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non intelligitur coniūctio & separatio luminū, nisi secundum intē-
D. 827. sionem & remissionem luminis, multiplicatis, vel subtractis luminarib⁹, quorum radij confusi eē dicuntur pp luminariū distinctionē.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa diuisio ignis sic intelligenda est, vt per lucem intelligatur ignis secundum ꝙ in ppriā materia est, vt sic cōiunctiue sumatur: p alia vero secundum ꝙ est in materia aliena, per carbonem quidē ſm ꝙ est in sicco terrestri, p flāmā aūt
C ſm ꝙ est in humido aereo, & sic ipsemet se exponit in lib. de animalibus: sed tū authoritates Aristo. quæ exemplis inductis sumunt nihil valēt, quia ipsemet testatur in principio de gene. ꝙ in eis nō qrit subiectū, sed modū, vnde induxit ea nō adasserendū, sed quia erāt suo tpe apud quosdam probabilia.

¶ Ad quartum dicendum secundum Auic. quòd cum dicitur radius moueri, vel descendere, non proprie dicitur, sed transum- De Aia par. 4. c. 1.
ptiue, ex eo, s. ꝙ alteratio illuminationis incipit ab eo quod supra nos est, per quem etiam modum possumus dicere calorem ascendere, vel descendere.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ radius non dicitur reuerberari ad corpus solidum, sicut repulsus secundum motum localem, sicut pila quædam, sed inquantum obsistit sua densitate illuminationem, per quem etiam modum alię qualitates reflectunt.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ ex intersectione radiorum, non sequitur calor sicut ex confricatione corporū, sed quia ex cōcurrentibus multis radijs, ad vnum punctum oportet multiplicari
D lumen, & ex hoc multiplicatur calor inquantum lumē, ex hoc ꝙ est qualitas primi alterantis, habet ꝙ ad alterationē iuuet, & præcipue ſm illam qualitatem q̄ est simplr, & maxime actiua. s. calor, ac per hoc virtuti primi alterantis maxime conformis.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ forma substantialis educitur in actum per virtutem cæli, & ideo oportet ꝙ lumen quod per cælum in inferiora agit, generationem rebus conferat, & ad formā substantialem moueat inquantum agit in virtute ipsius cæli, sicut etiam calor ignis mouet ad formam substantialem ignis, secundum ꝙ agit in virtute formæ substantialis a qua fluxit.

¶ Ad octauum dicendum, ꝙ lux & etiam lumen, in genere qualitatis est, vt dicit Auic. & quia passionem in sensu infert, opor- Vt supra cap. 2.
tet ꝙ sit in tertia specie, nec tamen oportet ꝙ contrarium habeat, eo ꝙ est qualitas illius corporis quod a contrarijs natura remouit, vt sit vniuersaliter mouens alterans.

E ¶ Ad nonum dicendum, ꝙ successio quæ est in alia rōne alíatū qualitatum contingit ex hoc, quòd in patiente est qualitas contraria quæ resistit actioni alterantis, quam oportet successiue expelli. Sed cum lux non habeat contrarium, sicut nec forma substantialis, diaphanum ad præsentiam illuminantis statim lumē, recipit, sicut materia facta necessitas per alterationē præcedētē, recipit formā substātialē. Et ideo sicut & generatio est terminus alterationis, ita illuminatio motus localis, quo illuminans fit præsens illuminato, vt dicit Com. in 6. Physic.

¶ Ad decimum dicendum, ꝙ sicut dicit Dion. in 4. cap. de diui. nomi. lumen solis recipitur in diuersis corporibus diuersimode, secundum diuersam capacitatem eorum, & ideo aliqua sunt quæ illuminantur in superficie tantum, vt corpora opaca. Aliqua vero sunt, quæ illuminantur etiam in profundo, sicut diaphana, quæ tamen lucem non retinent, quia imperfecte lumen recipiunt: vnde oportet quòd lumen in eis cesset absente illuminante. Alia vero sunt quæ perfectius lumen recipiunt, & lumen tenent, vt carbunculus & huiusmodi.

Quòd dies diuersis modis accipitur.

HIc notādum est, ꝙ dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat, & dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies, spa- B tium. 24. horarum qualiter accipitur cum ait. Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguendum est. Factum est vespere prius, & postea mane, & ita fuit dies vnus expletus. 24. horarum, dies scilicet naturalis qui habuit vesperā, sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis, & initium sequentis diei, quod est aurora, quæ nec plenam lucē, nec oīno tenebras habet. Mane ergo primus dies nō habuit, qa nec dies pręcesserat, qui sequētis diei initio terminaret, & eo præcipue, quia luce apparente mox super terram plenus atque præclarus dies extitit, qui B non ab aurora, sed a plena luce inchoauit, & mane sequentis diei consummatus est. Vnde Beda super Genes. Decebat, vt dies a luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet, vt opera dei a luce inchoasse, & in lucem completa esse figurarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & vesperam, quorum quisque a suo mane incipiens, vsque ad

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum productio lucis conuenienter recitetur.

1.q.68 ar.4. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter lucis productio recitetur. Cum enim Deus lux sit, non decet eum, vt a tenebris opera sua inchoet: sed ante lucem tenebræ fuerunt: ergo videtur quod lux debeat esse de primo creatis, non ad opus distinctionis: sed ad opus creationis pertinens.

¶ 2 Præt. Lux inuenitur in pluribus corporibus, nec omnium corporum est lux vna: ergo videtur quod inconuenienter vnius tantum lucis productio describatur, in illo tantum loco existentis, vbi nunc est sol, vt in litera dicitur.

¶ 3 Præt. Dies & nox non fuerunt nisi secundum accessum & recessum luminarium: sed hoc non potest esse, nisi per motum circularem lux deferatur: cum ergo firmamentum quod circulariter mouetur secunda die sit factum, videtur quod inconuenienter in prima die secundum lucem tunc Sup Gen.1. creatam, fuisse dies & nox commemoratur.

¶ 4 Præt. Omne quod fit ex aliquo, fit ex incontingenti, idest contrario, vt ex 1.Phys. patet: sed soli non est aliquid contrarium: ergo non potest esse quod ex luce tunc creata sol factus fuerit.

¶ 5 Præt. vt in 3. Metheororum habetur, nubes ex vaporibus congregantur qui ex terra & aquis resoluti superius ascendunt: sed corporum superiorum non communicant in materia cum inferioribus, vt supra dictum est: ergo lux ex qua sol quasi ex materia postmodum factus dicitur, nubes esse non potuit.

SED IN CONTRARIVM sunt quæ in litera dicuntur.

RESPONDEO, Dicendum, quod sicut dictum est, lux est qualitas actiua corporis cœlestis, sicut calor est qualitas actiua ignis. K Calor autem habet quandam actionem communem inquantum est calor, quia secundum quod in diuersis rebus inuenitur, determinatur sua actio ad determinatos effectus, sicut calor qui est in homine operatur ad conuersionem cibi in carnem humanam, & in planta ad substantiam plantæ, ita etiam & lux, quamuis habeat actionem consequentem naturam lucis inquantum huiusmodi, determinatur tamen sua actio secundum quod in diuersis recipitur ad diuersos effectus, vnde alium effectum habet radius Saturni quam Iouis. Secundum hoc ergo dico, quod ipsa lux secundum virtutem communem pertinet ad opus distinctionis sicut & calor, sed ideo inter opera distinctionis primo ponitur, quia prima corporis qualitas actiua est. Sed postea determinatio ad diuersos effectus secundum diuersas virtutes corporibus cælestibus collatas, pertinet ad opus ornatus. Et ideo dicit Dion. in 4.cap. de diui. nomi. quod lumen solare est illud lumen quod Moyses in tribus diebus nostri temporis narrat, quamuis tunc informe esset, quia scilicet terminatio virtutis non aderat.

alterius diei mane extendebat.

De naturali ordine computationis sex dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est.

HIc est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atque G computetur dies mane vsque ad mane. Postea vero in mysterio factum est, vt dies computentur a vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione, cum iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequenti nocti adiungi debeat, quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum. Deinde per Christum, a tenebris ad lucem rediit. H Vnde Apostolus, Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed a plena luce incipiens, et post paulatim vesperam occidente luce excipiens, mane sequentis diei completus est. Vnde Beda. Occidente luce paulatim, & post spatium diurnæ longitudinis & inferiores partes subeunte, factum est vespere sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane, I eodem super terram redeunte, & alium diem inchoante, & dies expletus est vnus 24. horarum, fuitque nox illo triduo omnino tenebrosa, quæ post creata sydera, aliqua luce claruit.

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat.

SOlet autem quæri, quare factus est sol, si lux illa faciendæ diei sufficiebat. Ad quod dici G potest, quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat, & ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto sole, diei fulgor auctus est. Ampliori enim multo luce radiauit dies postea, quam ante. Si vero quæritur quid de luce illa factum sit, cum modo non appareat, potest dici, aut de ea corpus solis formatum, aut in parte cæli esse in qua sol est, non quod ipsa sol, sed sit sic ei vnita, vt di- H scerni non valeat.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter.

PRæterea inuestigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait. Dixit Deus, vtrum temporaliter vel sono vocis illud dixit, an alio modo? Aug. sup Gene. tradit, nec temporaliter, nec sono vocis I Deum fuisse locutum quia si temporaliter & mutabiliter, & si corporaliter dicatur sonuisse vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam verbi

F ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod opus distinctionis statim cum opere creationis incepit, & ideo statim lux creata est cum primo creatis. Et sic patet, quod non a tenebris, opus Dei inchoauit. Et hoc quidem oportet dicere secundum expositionem Augustini, quamuis etiam Augu. velit quod productio informis materiæ intelligatur ante omnem diem non tempore, sed natura. Alij vero dicunt quod prius tempore fuit opus creationis, & postea per aliquod interuallum temporis formata est lux, & tunc dies primo incepit, vnde dicunt creationis opus ante omnem diem fuisse. Et hoc quidem magis consonat literæ Genesis secundum suum sensum planum: statim enim posita creatione, tenebras super faciem abyssi commemorat, & postmodum de lucis productione dicit: nec tamen est inconueniens tenebras præcedentes non in genere priuationis ponere, quia priuatem esse non potuit antequam natura habitus oppositi, scilicet lucis, corporibus indita esset, sicut nec catulus ante nonum diem, cecus vel priuatus visu dicitur, vnde per tenebras præcedentes lucem imperfectio corporalis naturæ ostenditur, quam quidem ex Deo non habet, a quo habet omnino id quod perfectionis est: decens est autem vt ab imperfectione ad perfectum diuina opera adducerentur, vt sic ab ipso omnis perfectio esse ostenderetur. vnde dicit August. in 2. super Gen. quod si aliquid imperfectum Deus fecisse dicatur, quod postmodum ipse perficeret, nihil reprehensionis habet ista sententia.

Super Gen. ad lit. 10.3. c.1. & imperfectu.c.1.

†Agu.super Gen.ad lit. li.1.c.13.

¶ Ad secundum dicendum, quod in lucis productione intelligitur proprietas luciditatis & diaphaneitatis, quæ ad lucis genus reducitur, omnibus corporibus lucidis & diaphanis collata fuisse, sed tamen secundum Dion. 4.c. de di. no. Sol est principium & fons luminis, illuminans superiora & inferiora corpora, & ideo per lucem illam ipse intelligit lumen solis tunc informe, & Magister etiam dicit in litera, quod ex ea formatum est corpus solis. Dio.vt sup.

¶ Ad tertium dicendum, quod circa hoc est duplex opinio, Dama. enim dicit, quod in illo die fiebat dies & nox per contractionem luminis & emissionem, sicut etiam suos radios retraxit in terra Egypti, cum alibi lux esset, vt dicitur Exod. 10. Et similiter in passione domini quando tenebræ factæ sunt super terram, vt habetur Matth. 27. Sed hoc non potest esse, quia illuminare est actio a corpore lucente proueniens, secundum necessitatem naturæ, & ideo oportet quod semper illuminet corpora sibi directe opposita, nisi forte poneretur habere aliqua coopercula, sicut sunt palpebræ oculorum, quibus se tegeret, quod est ridiculum dicere. Aut nisi ponatur hoc virtute diuina fieri, & quasi miraculose, & hoc non conuenit ponere in prima institutione naturæ, vt Augu. dicit. Et præterea, exemplum de passione Christi non est conueniens, quia obscuritas illa non fuit facta per contractionem radiorum solis, sed per interpositionem corporis lunaris, In 7.c.a. li. de fid.orth. paulo post princ.

Dionys. ad Policar. epistola 7.

lunaris, vt Diony. in epistola ad Policarpum dicit, sicut etiam fit in eclipsi solis, quamuis tunc tempus non esset eclipsis, vnde miraculosa fuit. Et ideo alij dicunt, vt in litera dicitur ꝙ dies & nox fiebant per motum circularem illius lucis quo accedebat & recedebat, nec est inconueniens substantias spherarũ quæ lucem reuoluerẽt a principio creationis fuisse quibus postmodum aliquę virtutes collatę sunt in operibus distinctionis & ornatus. Aut si substãtię spherarum nõ erant suis figuris determinatę ipsum corpus lucidum naturaliter circulariter mouebatur, cum esset de natura quintæ essentiæ, & ita suo motu circulum describebat sicut lapis suo motu lineam rectam fecit rectius etiam q̃ ars.

¶ Ad quartum dicendum, quòd substantia corporis solaris a principio creationis in sua forma sobstantiali fuit, vnde ipsum corpus lucidum substantia solis fuit, sed dicitur ex eo sol quarta die factus per additionem nouę virtutis, sicut dicitur ex homine non musico fieri homo musicus.

¶ Ad quintum dicẽdum, ꝙ non fuit nubes ſm veritatẽ substantiæ, sed ſm similitudinẽ ꝓprietatis, quia sicut nubes lucida recipit lumẽ a sole in minori claritate q̃ sit in ipso fonte ita etiam substantia solis habuit primo lumen imperfectũ, quod postmodum quarta die consumatum est.

per quod omnia facta sunt, referẽ. Dixit ergo Deus. Fiat &c. non temporaliter non sono vocis: sed in verbo sibi coeterno, idest verbum genuit non temporaliter in quo erat & disposuit ab æterno vt fieret in tempore, & in eo factum est.

B

Quomodo accipiendum est quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, uel in spiritu sancto.

HIc quęri solet quomodo accipiẽdum sit qđ dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto. Hęc enim scriptura frequenter nobis proponit, vt illud, Omnia in sapientia fecesti domine, idest in filio. Et in principio, idest in filio creauit Deus cælum & terram. Et illud, Per quem fecit & secula. Super illum quoq; psal. locum. Verbo domini cęli firmati sunt &c. dicit Augu. quòd pater operatur per verbum suum & spiritum sanctũ, quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hęretici, quòd pater velut author & artifex filio & spiritu sancto in rerũ operatiõe quasi instrumento vteretur, ex prædictis verbis errandi occasionem sumentes: Quod velut blasphemum atque sanę doctrinę aduersum abijcit pia fides. Non intelligendum ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio, vel per filium, tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis: sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio & cũ spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere.

Contra hanc expositionem surgit hæreticus.

SEd dicit hęreticus, hac ratione posset dixisse filium operari per patrem, vel in patre, & spiritum sanctum cum vtroque, vel per vtrumque, quia filius cum patre, & spiritus sanctus cũ vtroque operatur. Cui breuiter respondetur, ideo illud dictum esse, & non istud, vt in patre monstraretur authoritas. Non enim pater a filio, sed filius a patre operatur & spiritus sanctus ab vtroque. Ideoque filius etiam per spiritum sanctũ legitur operari, quia cum spiritu sancto operat, hoc ipsum a filio habente vt operetur.

C

Alia prædictorum expositio.

D

POtest & aliter illud accipi vt dicat pater in filio, vel p filiũ operari, quia eum genuit omnium opificem, sicut dicitur per eum iudicare, quia genuit iudicem.

ARTICVLVS V.

Vtrum pater faciat omnia per filium.

AD QVINTVM sic ꝓcedit. Vr ꝙ pr̃ nõ faciat oĩa p filiũ. Illud.n. p qđ fit aliqd imediatius se habet ad effectũ q̃ faciẽs p ipsum: sed filius nõ est imediati⁹ principiũ rerũ q̃ pr̃, cũ ambo ęque ĩmediate operent. ergo pater p filiũ non operatur.

¶ 2 Pręt. Per, denotat habitudinẽ causę. sed fili⁹ respectu nulli⁹ qđ ẽ ĩ pse cã, vel principiũ dici põt. ergo fili⁹ nõ ẽ p quẽ pr̃ opaẽ.

Dam. l. 2. c. 3. in fi.

¶ 3 Præt. Scd̃m Dam. excogitatio Dei est op⁹ eius: sed nõ põt dici ꝙ pr̃ sit sapiẽs p filiũ, vel intelligens. ergo vr̃ ꝙ nec per filiũ operetur, cum idem sit Deo esse quod operari.

¶ 4 Præt. Per, notat cãm media, filius aũt ẽst cã prima. ergo vr̃ ꝙ non conuenienter dicatur, pater per filium operari.

SED CONTRA. est quod dicitur ad Hæb. 1. Quem constituit hęredem vni. per quem fecit & secula.

Aug. super Ioan. to. 9. tract. 1.

¶ Præt. Quilibet artifex p suã artẽ opaẽ, sed ſm Aug. filius est ars patris plena rõnũ viuẽtiũ. ergo pater p filium operatur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ operari per aliquem dicitur dupliciter. Vno modo operari per virtutem alicuius sicut dicitur Balliuus operari per regem, scilicet per potestatem regis sibi commissam, quæ immediatior est operi quàm virtus eius, & hoc modo nec pater per filium, nec filius per patrem dicitur operari, quia vna & indiuisibili virtute ambo operantur. Alio modo, dicitur aliquis operari per aliquem, sicut per operantẽ. Et hoc modo rex per ꝓfectum operari dicitur, & huius distinctionis rõ est, quia cũ operatio sit mediũ inter operantẽ & operatum, causalitas importata per præpositionem, per, põt referri ad operationem ſm ꝙ exit ab operante, & sic dr̃ aliquis operari per illum q est cã ꝙ iste operet, & est ille cuius virtute operatur: vel põt referri ad operationem ſm ꝙ terminatur ad operatum, & sic dicitur aliqs operari per illud quod est ab operante ordinatum ad operatum vt causa. vnde designatur authoritas ĩ operãte respectu ei⁹ per quem operatur, in quo est causalitas respectu operati, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quando illud quod ordinaẽ ab operante, vt causa operati, est causa eius ſm virtutem aliam a virtute operantis, quã tñ ab ipso recipit, & hoc oportet esse instrumentum operantis, inquantũ est motum ab operãte, vel per imperium sicut seruus, vel motu corporali sicut res inanimatę, vt securis. Vnde Philosophus dicit in 8. Ethico. ꝙ seruus est sicut organum animatum, & organa sunt sicut serui inanimati, & hoc modo pater per filiũ non operatur sicut hæretici itelligebãt.

8. Ethic. ca. 11. Et 1. Poly. cap. 3.

¶ Alio modo, qñ eadem virtute operaẽ, quam tamen ab operante recipit, & sic dicimus patrem per filium operari, quia est causa ipsorũ operatorum vna & indiuisibili virtute cum patre, quam tamen a patre nascendo recipit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis Deus operetur effectus naturæ per causas naturales, ipse tamen immediate in omnibus effectibus naturæ operatur, vnde multo fortius immediate operatur in his, quæ per filium facit, cuius est eadem numero virtus, quæ est & patris.

B

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ causalitas præpositionis non refertur ad operantem, sed ad operatum, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur pater intelligit, non connotatur aliquid respectu cuius filius possit esse principium, & ideo non potest dici ꝙ pater per filium intelligat, vel sciat, sicut dicitur in illis q̃ effectum in creatura important.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ primum dicitur, quo non est aliqd prius, illa autem athoritas patris respectu filij inquantum fili⁹ a patre habet & esse & operari, rõne cuius vr̃ p filiũ operaẽ, nõ facit patrem filio maiorẽ, vel priorẽ esse, vnde nõ sequiẽ ꝙ filius nõ sit prima causa ex hoc ꝙ pater per filium operatur.

EXPOSITIO TEXTVS.

HIC NOTANDVM est, quòd dies &c.} Hic ponit acceptiones diei. vna est secundum quòd dicimus diem naturalem qui habet 24. horas, & sic sumiẽ qđ habetur Gen. 1. Factum est vespere & mane dies vn⁹. Alio modo, ſm ꝙ dicitur artificialis. s. tẽp⁹ quo sol nostrũ hemisperiũ illuminat, & hoc mõ sumiẽ cũ dicit ꝙ tenebras appellauit

noctem & lucem diem. Non ab aurora: sed a plena luce &c.} Videtur hoc esse falsum, quia a plena luce, quæ est in meridie vsque in mane alterius diei non sunt. 24. horæ, & ita primus dies non habuisset tot horas, sicut in litera dicitur.

¶ Ad quod dicendum, quod in primo die dicitur dies non habuisse auroram, quod quia lux illa quæ suo motu diem faciebat, in oriente creata non fuerit, sed quia primæ illi illuminationi tenebræ commistæ non erant, sicut modo est, cum quod aurora nunc est finis noctis & principium diei, quod tunc non contingit. {Potest etiam illud accipi &c.} Hæc expositio differt a prædicta in hoc, quod prædicta sumebatur secundum operationem quam filius a patre habet, hæc vero sumitur ex parte operantis secundum quod filius qui est operans a patre est. {Si enim causa eius pater est &c.} Hic communiter & improprie Chrisostomus loquitur. Non enim proprie in diuinis personis causa recipitur: sed nomine principij vtimur ad signandum originem personarum, & de hoc in primo libro dictum est.

Ita & per spiritum sanctum dicitur operari siue pater siue filius, quia ab vtroque procedit spiritussanctus factor omnium. Vnde Ioannes chriso. in expositione epistola ad Hæbr. sic ait. Non vt hæreticus inaniter suscipiatur tanquam aliquod instrumentum patris extiterit filius, neque per eum pater dicitur fecisse tanquam ipse facere non posset, sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit, sic etiam dicitur operari per filium, quia eum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est secundum quòd pater, multo amplius eorum causa est quæ per filium facta sunt, hæc de opere primæ diei dicta sunt.

DISTINCTIO XIIII.

DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATO primo opere distinctionis, quo lux formata est, hic determinat de opere secundæ distinctionis, quod secundæ diei competit, in quo firmamentum esse factum describitur. Diuiditur autem hæc pars in partes duas. In prima, ostendit distinctionem secundo die factam. In secunda, mouet quasdam quæstiones. ibi {Quæri etiam solet cuius figuræ &c.} ¶ Circa primum duo facit. Primo, determinat opus primæ distinctionis secundum positionem quorundam, dicentium firmamentum ex aquis factum esse. Secundo, secundum expositionem eorum qui dicunt firmamentum esse de natura ignis. ibi {Quidam vero cælum &c.} {Quæri etiam solet &c.} Hic mouet tres quæstiones. Primam de figura cæli. Secundam, de motu eius. ibi {Quæritur an si stet &c.} Tertiam, quare prætermittitur huius diei benedictio. ibi {Post hoc quæri solet &c. {Sequitur. {Dixit Deus &c.} Hic ponitur opus tertiæ distinctionis, ad quod tertia dies deputatur. Et circa hoc duo facit. Primo, describit opus tertiæ diei. Secundo, mouet quasdam quæstiones circa hoc. ibi {Si autem quæritur &c.} Vbi primo quæritur de congregatione aquarum. Secundo, de vnitate & pluralitate earum. ibi {Cumque multa constat esse maria &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. Vtrum supra firmamentum sint aliquæ aquæ.
Secundo. Cuius naturæ sit firmamentum.
Tertio. A quo moueantur.
Quarto. De numero cælorum.
Quinto. De opere diei tertiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum aquæ sint super cælos.

a. super gene. ad lit. c. 5. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aquæ super cælos sint, quia vt dicit Aug. Maior est Sacræ scripturæ authoritas, quam omnis humani ingenij perspicacitas: sed scriptura in pluribus locis aquas super cælos esse commemorat. ergo videtur quòd nulla ratione negandum sit.

Auicē. in li. de intellig. c. 4. 2. de partibus aial. c. 7 Et 1. de natura aial. c. 26.

¶ 2 Præt. Homo dicitur minor mundus, quia in eo est similitudo totius vniuersi: sed in corpore humano cerebrum in quo est frigiditas secundum Philosophum est positum supra cor, quod est fons totius caliditatis. er- F go videtur quod in vniuerso aqua sic supra ignem collocata & supra solem.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in 2. cæ. & mun. corpora cælestia per velocitatem sui motus, in inferioribus calorem generant: sed Saturnus inter alios planetas velocissime mouetur motu diuturno, quia partibus sphæræ quanto pars plus distat a centro, tanto velocius mouetur. ergo oportebit secundum hoc, quod saturnus sit calidissimi effectus, cuius contrarium ab astrologis dicitur, oportet ergo ibi esse aquas, per quarum propinquitatem calor Saturni minuatur. Com. 42.

¶ 4 Præt. Omne continuum diuisibile est in infinitum: sed quia aqua aliquo modo diuisa per rarefactionem ad aliquod spacium aeris ascendit, vt quando vapores eleuantur. ergo tantum poterit diuidi quod supra cælum ascendet, & ita videtur aquas super cælum esse. 1. cæl. com. tex. 3.

SED CONTRA. Corpori eiusdem speciei, debetur vnus locus naturalis secun- † Psal. 133.

DISTINCTIO XIIII.

A

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

DIxit quoque Deus. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diui-
G dat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum. Sciendum est, quod illius cæli hic describitur creatio, sicut ait Beda super Genesim, in quo fixa sunt sidera, cui superpositæ sunt aque in aere, & in terra, & superpositæ aliæ, de quibus dicitur. Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, idest

H dum numerum. vnde in 3. Physicorum dicitur, quòd ad eundem locum mouetur pars terræ & tota terra: sed omnis aqua omni aquæ est eadem secundum speciem, vt Philosophus dicit. Cum ergo naturalis locus huius aquæ sit sub aere & super terram, quod motus eius ostendit, videtur quod supra cælum locus naturalis aquæ esse non possit. 4. Phy. tex. 45.

¶ 2 Præt. Secundum Philosophum in 4. Physicorum, corpus continens se habet ad corpus contentum, sicut totum ad partem, & sicut forma ad materiam, quia continens inuenitur habere plus de specie quàm contentum. vnde in 2. de gene. dicitur, quod species in terminis est: sed aqua habet minus de specie quàm aer & ignis, quod eius grossities ostendit. ergo videtur quod nullo modo aqua naturaliter possit esse super ignem & aerem. 4. Phy. tex. 43.

RESPONDEO. Dicendum, quod circa hoc varia dicta sunt. Ambro. enim in lib. de spiritu sancto videtur dicere, quod per aquas, quæ supra cælos sunt, spiritussanctus intelligitur, sed hoc magis ad analogicam expositionem pertinet quàm ad literalem, siue ad spiritum sanctum siue ad angelos referatur. Alij vero dicunt, aquas Li. 1. exem. cap. 8. & de spir. sancto. c. 6. & vlt.
I de natura huius elementi, quod apud nos est, super cælos virtute diuina contineri. Sed hoc remouet Aug. quia in operibus sex dierum, quibus natura instituta est, non quæritur quid Deus facere possit sua virtute: sed quid rerum natura patiatur. Augu. etiam inquirendo tangit alium modum, vt. s. firmamentum dicatur aer iste super quem aquæ per vapores ascendunt: sed hoc non videtur Sacræ Scripturæ conuenire, quæ in firmamento cæli stellas positas dicit, nisi forte firmamentum æquiuoce sumatur, sicut Rabi Moy. dicit, qui etiam hanc expositionem innuit. Sed tamen melius possumus dicere, quod intelligatur de firmamento, quod est cælum sidereum, supra quod sunt aquæ, non quidem de natura huius aquæ, quæ apud nos est, sed de natura quintæ essentiæ, habentes similitudinem cum hac aqua, ratione cuius nomen aquæ scriptura eis attribuit, occulta per sensibilia nota manifestans. Hæc autem similitudo non potest attendi in se secundum lucidum & diaphanum, Li. 2. direc. dub. c. 31.
K in quibus inferiora corpora conueniunt cum cælestibus, vt in 2. de anima dicitur. Et ideo, sicut cælum empyreum dicitur, quod est sicut ignis in hoc quod est lucidum totum, ita etiam cælum crystallinum, vel aqueum dicitur inquantum conuenit cum aqua in hoc quod est diaphanum, sine quod si aliqua pars eius lucens, sicut est in cælo sidereo, cuius quædam partes lucent. s. stellæ. et aliqua pars est diaphana. et huic etiam videtur consonare quod supra dixerat Magister quod per aquas intelligitur prima materia, de cuius subtiliori parte factæ sunt aquæ, quæ super cælos sunt, vt sic non cogamur ponere aquas elementum supra cælos esse, hoc autem cælum aqueum est nona sphæra, ad quam primo reducunt astrologi motum orbis signorum communem omnibus stellis qui est de occidente in orientem, & iterum spheram decimam ad quam reducunt motum diurnum, qui est de oriente in occidentem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc nihil authoritati scripturæ derogatur, si diuersimode exponatur, dummodo hoc firmiter teneatur, quòd Sacra scriptura nihil falsum contineat, constat tamen in scriptura sacra multa metaphori-

metaphorice tradita, quæ secundum planam superficiem literæ, intelligi non valent.

¶ Ad secundum dicendum, quod non oportet esse eundem situm partium in vniuerso, qui est in homine, quia in vniuerso ordinantur corpora super nos, secundum quod minus sunt immaterialia: sed in homine, secundum quod expedit ad conseruationem vitæ, & ad conuenientem executionem animæ, & propter hoc illud, quod est principium vitæ in homine, scilicet cor, est in medio positum, vt ab omni læsione conseruetur, & vitam proportionaliter in omnes partes corporis diffundat: sed cælum quod propter suam impossibilitatem est conseruans, non conseruatum a corpore alio, est in extremo positum, quasi continens: cuius tamen motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus, vt in 8. Physicorum dicitur, ad similitudinem motus cordis in animali, vt dicit Rabi Moyses.

¶ Ad tertium dicendum, quod Saturnus habet infrigidare ex propria natura, & virtute consequente speciem suam: vnde non oportet, quod ad eius infrigidationem aquæ super cælos ponantur, quia si ibi essent ipsum non infrigiderent, cum sint de natura quintæ essentiæ non susceptibilis peregrinæ impressionis: quod iterum si esset possibile, magis infrigidarent stellas octauæ sphæræ, velut sibi propinquiores, quarum tamen quædam inueniuntur esse calidissimi effectus.

¶ Ad quartum dicendum, quod corpora naturalia in infinitum diuidi non possunt, quia omnium natura constantium, vt in 2 de anima dicitur, est terminus magnitudinis: nec tantum in augmento, sed etiam in diminutione: & ideo etiam est inuenire minimam carnem, & minimam aquam, vt in primo physicorum dicitur: & ideo in qualibet specie oportet esse terminum quendam rarefactionis, vltra quem, species non saluatur. Vnde vltima raritas, ad quam potest peruenire, est secundum quod materia stat sub forma ignis, vt dicit Commentator in 4. physico. Vnde posset aqua tantum rarefieri, quod iam non esset aqua nec vapor, sed aer vel ignis.

Cōtex.41.

Com.70. & 71.

¶ Præterea. Cum ignis sit maxime actiuus, non posset pertransire regionem ignis vapor ille, qui consumaretur, & adhuc minus possibile esset, vt substantiam orbium penetraret, qui secundum omnes sunt indiuisibiles, nisi metaphorice diuidi dicantur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum firmamentum sit de natura inferiorum corporum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod firmamentum sit de natura inferiorum corporum. Dicit enim Basilius in Exameron, quod est de natura ignis. In litera etiam dicitur, quod est de aqua in modum crystalli congelare, quæ duo constat esse de natura inferiorum corporum. ergo & firmamentum.

¶ 2 Præt. Ignis est nobilissimum corporum, inter elementa: sed non est probabile, vt nobilissimum corpus, in operibus creationis prætermitteretur: cum ergo scriptura specialem mentionem de igne non faciat, videtur quod nomine firmamenti intelligatur.

¶ 3 Præter. Omne agens agit sibi simile: sed corpora superiora in inferioribus habent effectum caliditatis & humiditatis. ergo videtur, quod qualitatibus afficiantur: & ita videtur esse de natura inferiorum corporum.

¶ 4 Prætere. Proprium ignis est secundum Philosophum esse specie nobilissimum corporum: sed nihil corporum est cælo

sidereum cælū, quod de aquis factum esse credi potest. Chrystallinus enim lapis cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem vero mouet, quomodo aquæ natura fluidę & in ima labiles super cælum possint consistere de Deo scriptum esse meminerit, qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cælum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cæli sphæram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere, ne labantur. Quare autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis, quod cælum factum sit, scilicet illud, in quo fixa sunt sidera, idest quod excedit aerē, & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquæ, quę super illud cælum sunt, scilicet vt glacies solidatæ sunt.

Alij putant cælum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus.

B Quidam vero cælum, quod excedit aeris spacium, igneę naturæ dicunt, asserentes super aerem purum ignem esse, qui dicitur esse cælum, de quo igne sidera & luminaria facta esse coniectāt. quibus Augustinus consentire videtur. Vtrum vero nomine firmamenti, cælum quod excedit aerem: an ipse aer hic intelligatur, idem Augus. quærit nec absoluit. Magis tamen approbare videtur cęlum, illud

C hic accipi, quod spatia aeris hic excedit, aquas vero quæ super illud cælum sunt † dicit

A subtilius & nobilius. ergo videtur, quod cęlum sit ignis, & sic idem quod prius.

SED CONTRA. Diony. dicit in 4. cap. de diui. nomi. quod cæli & stellæ, habent substantiam ingenerabilem & inuariabilem: sed inferiora corpora sunt generabilia & variabilia. ergo firmamentum non ē de natura inferiorum corporum.

¶ Præter. Cum natura sit principium motus & quietis, oportet, quod per motum iudicium de natura corporis accipiamus: sed motus circularis naturalis cælo est, quia est primus motus, motus autem violentus nō potest esse primus: nulli autem inferiorum corporum naturalis est motus circularis. ergo oportet, quod cęlum non sit de natura inferiorū corporum, nec habens contrarium sicut nec motus eius. † 2. super

RESPONDEO. Dicendum, quod circa hanc quęstionem fuit philosophorum diuersa positio. Omnes enim ante Arist. posuerunt cælū esse de natura quatuor elementorum. Aristo. autem primus hanc viam improbauit, & posuit cęlum esse quintam essentiam sine grauitate & leuitate, & alijs contrarijs, vt patet in primo cæli & mundi, & propter efficaciam rationum eius, posteriores philosophi consenserunt sibi: vnde nunc omnes opinionem eius sequuntur. Similiter etiam expositores sacræ scripturæ, in hoc diuersificati sunt, secundum quod diuersorum philosophorum sectatores fuerunt a quibus in philosophicis eruditi sunt. Basilius enim & August. & plures sanctorum sequuntur in philosophicis, quæ ad fidem non spectant, opiniones Platonis: & ideo ponunt cęlum de natura quatuor elementorum. Dionysius autem fere vbique sequitur Aristo. vt patet diligenter inspicienti libros eius: vnde

3.cæl.a 60. cōtex. vsq; in fin.

Tom.1.sup Gen.aduer. mart.& sup Gen. ad lit. lib.1.c.1.& sæpe alias Dio.3.cæl. hier.3. cęl. tex.64.

D ipse separat corpora cælestia ab alijs corporibus; & ideo hanc positionem sequens dico, quod cælum non est de natura quatuor elementorum, sed est quintum corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod alij sancti hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut vtentes his, quæ in philosophia didicerant: vnde non sunt maioris authoritatis quàm dicta philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc, quod sunt ab omni infidelitatis suspitione separati: vel potest dici, quod sumunt ignem & aquam, secundum similitudinem lucis, & diaphaneitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quod Rabi Moy. dicit, quod ignis intelligitur per tenebras, quæ in principio creationis commemorantur, vt sic numerus & ordo elementorum designetur, dum super terram aqua, super aquam spiritus, idest aer super spiritum, qui est facies abyssi tenebrę describuntur, eo quod ignis in sua sphæra non lucet, vt a philosophis probatum est. Lib.2.31.

E Sed quia hæc expositio videtur nimis extranea, ideo potest melius dici, quod ibi non tanguntur nisi creaturæ, quæ habent manifestam apparentiam, & vtilitatem apud nos omnes: & propter hoc etiam de aere, non fecit mentionem, quia aer esse corpus a vulgo non percipitur: vnde quidem vacuum plenum aere dixerunt: similiter & ignis elementum, secundum quod in sphæra sua est, non sensu, sed ratione deprehenditur: & ideo horum creatio rudi populo explicite non proponitur: sed per aquam omnia ista intelliguntur, quasi medium corpus inter cęlum & terram. Vel dicendum secundum Aug. quod aer quantum ad superiorem partem propter tranquillitatem, cum cælo computatur quod est ignis, secundum eius positionē, & idem nos possumus dicere de igne, ex quo non ponimus cælum, de natura quatuor elementorum. Super lib. Gen. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quod quando materia est proportionata ad recipiendam actionem, secundum virtutem agentis, tūc agens facit sibi simile in specie, & dicitur agens vniuocum: quā autem

uutem materia non est proportionata ad recipiẽdam actionem, secundum virtutem agentis, seruatur quidem aliqua similitudo effectus ad agentem, secundum quod dicit Dio. 10 s. ca. de diui. nomi. ꝙ habent causata, causarum suarum contingentes imagines: & tamen non oportet eodem modo inueniri aliquid in causa, quo est in effectu: sed emiocontori, & ite etiam calor aliquo modo est in sole, non quidem denominans ipsum, vt dicatur calidus formaliter, sed effectiua secundum virtutem calefaciendi, quæ in eo est.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ subtilitas & raritas non inuenitur vniuoce in corporibus cælestibus, & inferioribus, vt dicit Cõmen. in lib. de substantie orbis. vnde ignis dicitur esse subtilissimum corporum, secundum illã acceptionem, qua subtilitas in inferioribus corporibus inuenitur: tamen authoritates ex exemplis sumptæ parum cogunt.

vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terrę aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua, sicut videmus ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerẽ, aquis naturaliter leuiorem, cur non credemus etiam super illud leuius cęlum minutioribus guttis, & leuioribus emanare vaporibus. Sed quoquo modo ibi sint, ibi esse nõ dubitamus.

ARTICVLVS III.

c Vtrum motus cæli sit ab intelligentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd motus cæli non sit ab anima vel intelligentia. Motus enim cęli

Cõt. 82. est motus naturalis, vt i primo cæli & mun. dicit Philosophus: sed motus naturalis est, cuius principium est forma corporis naturalis. ergo videtur, ꝙ motus cæli sit a forma naturali eius, & non ab aliquo mouente per apprehensionem.

¶ 2 Præterea. Omnis motus ab anima est, cum labore &

Cõt. 63. pœna, vt in 2. cœl. & mund. dicitur: sed motus cęli non est huiusmodi, quia non posset esse continuus & vniformis. ergo non mouetur ab anima.

¶ 3 Præterea. Anima intellectiua non coniungitur corpori: nisi mediante sensitiuo & nutritiuo, vt patet ex comparatione

Cõt. 29. partium animæ ad species figurarum in 2. de anima: sed corpora cælestia, non possunt habere animam sensitiuam vel nutritiuam, quia non habent corpus complexionatum, quale exigitur vt sit instrumentum operationum animæ vegetatiuæ & sensitiuæ. ergo videtur, ꝙ nec ab anima intellectiue moueri possit.

¶ 4 Præterea. Omne corpus motum ab anima, habet dextrum, & sinistrum, & alias differentias positionis: sed corpus cęleste cum sit totum vniforme, non habet huiusmodi diuersitatem in partibus. ergo videtur, quòd non possit esse motum ab anima.

Cõt. 3. SED CONTRA est, quia probatur in 7. Physicorum, ꝙ omne quod mouetur localiter, oportet reduci i primum, quod ex se mouetur: sed ex se motum non potest esse (vt probatur ibidem) nisi illud, cuius vna pars est mouens, & altera mota, & omnis talis motus, est motus virtutis appręhẽdentis. ergo oportet motum cæli, esse ab aliqua virtute apprehendente.

¶ Preter. Omnis motus naturalis est corpus, existentis extra vbi suum, hoc autem est impossibile in cælo ponere. ergo motus cæli est ab aliqua apprehensione.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc est multiplex opinio. Quidam. n. dicunt, quòd sicut motus aliorum corporum simplicium est ea naturis eorum corporalibus, ita etiam motus corporis cęlestis. Illud autem non videtur esse verum, quia omnis motus est ab aliquo motore. In motu autem corporum simplicium, quia forma naturalis sit principium motus, non ta

D. 691. men est motor d. Sed essentialis motor est generans quod dedit formam, & accidentalis est remouens prohibens, vt probatur

Cõtt. 33. io. 8. physic. quæ nullo modo competunt corpori cælesti.

¶ Et prętere, motus naturalis, est ad vnam partem tantum, & perficitur quiete naturali, & est corporis existentis extra vbi naturale, quæ omnia etiam a corpore cęlesti aliena sunt. Et ideo alij dicunt, ꝙ oportet motum corporis cælestis esse ab aliquo intellectu & voluntate: sed non imediate ab ipso Deo, hoc etiam ordini diuinæ sapientię non congruit: cuius effectus ad vltima per media deuoluuntur, vt Diony. dicit. Et ideo Greg. dicit in 4. dialogorum, ꝙ corporalis creatura, per spiritualem admi-

F nistratur: & ideo probabile est, ꝙ aliquis intellectus creatus, sit motor proximus cæli. Sciendum tamen, ꝙ philosophi posuerunt diuersos motores, diuersis motibus & mobilibus. vnde secundum eorum numerum probauerunt, numerum intelligentiarum mouentium: vnicuique tamen orbi assignauerunt duos motores, vnum coniunctum quem dixerunt animam orbis, & alterum separatũ, quem dixerũt intelligentiam, cuius positionis ratio fuit, quia intelligentiæ secundum eos habent formas vniuersales, † vt su. c. 9. quę non conuentũt, vt immediate dirigant in renouationib' diuersis motus cæli, & in his quæ per motum cæli educuntur: & ideo oportet habere motorẽ, in quo sint formæ particulares dirigentes in motu, & hunc dicunt esse animam orbis. Hæc autem positio partim est hæretica, & partim catholice sustineri potest. Ipsi enim ponunt, quòd res secundum ordinem exeunt a Deo, ita quòd a causa prima, quę Deus est, creat immediate intelligentia, e qua iterum exit anima orbis, & ab ille producitur substantia ipsius orbis, & pro tanto potest dici motor proximus forma eius vel anima, quia dat sibi esse, sicut

H causa sibi proportionata. Hoc autem fides nostra non patitur, quæ solum Deum, rerum creatorem ponit, vt supra dictum est. Et ideo angelos, qui mouent orbes proxime, possumus motores dicere, non formas vel animas, quia orbes recipiunt ab eis motum tantum, non autem esse. In hoc autem sustineri potest, vt dicamus superiores angelos, qui habent formas magis vniuersales esse motores separatos & remotos, angelos autem inferiores, qui habent formas magis particulares, vt prius dictũ est esse motores proximos. Vnde etiam Auicen. dicit quòd intelligentiæ apud philosophos sunt, qui in lege vocantur superiores angeli vt cherubim & seraphim: animæ vero orbium dicuntur inferiores, qui dicuntur angeli ministerij. Verapõ. Tract. 10. c. 1. princ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut Commentator dicit in primo cæli & mundi. q motus cęli dicitur naturalis, non quia principium eius effectiuum sit aliqua forma naturalis, sed quia ipsum corpus cæleste, est talis naturæ, vt talem mo- D. 334.

I tum natum sit suscipere, ab aliquo intellectu, non habens naturam repugnantem, huic motui voluntario, sicut est in nobis. Natura enim non tantum dicitur de forma, sed etiam de materia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ philosophus loquitur contra illos, qui ponebant cælum de natura inferiorum corporum: tunc enim motus illæ esset ab anima, contra naturam corporis moti: & ideo oporteret laborem, & pœnam esse in mouendo. Sed si ponatur motus illæ ab intellectu, secundum conditionem corporis moti, non est ibi violentia nec labor.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dicit Cõmen. in libro de substantie orbis, corpus cæleste non est generabile, nec est corruptibile, sicut corpus nostrum: & ideo non indiget aliqua forma vegetante ipsum. Similiter etiam motor eius, non acquirit cognitionem a rebus, sed habet scientiam quasi actiuam: & ideo non indiget anima sensitiua: & ideo etiam secundum philosophos non dicitur vniuoce anima cæli & hominis. Cep. 2.

K ¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum Philosophum in 2. cæli & mun. in corpore cæli est assignare differentias positionis: ita quòd dextrum eius dicatur oriens, vnde incipit motus, & sinistrum occidens, & superius polus meridionalis, & inferius polus septentrionalis, & anterius, superius hemispherium, & posterius, inferius: tamen istæ partes, vt idem Cõmẽ. dicit, diuersimode assignantur in corpora cælesti, & in corporibus nostris quantum ad duo. Primo, quia in nobis istæ partes figura, & virtute diuersificantur: non autem in corpore cælesti, cum vndique sit sphæricum. Secundo, quia in nobis determinata pars est dextra, quę nunq̃ fit sinistra. In corpore autem cęli illa pars orbis, quæ nunc est dextra postmodum fit sinistra, quia pars, quæ nũc est in oriente postmodum est in occidente, quod contingit ex hoc, quòd virtus exequens motum in nobis est actus corporis cuiusdam affixa organis, scilicet musculis & neruis. quod non contingit in corpore cælesti. A cõe 7. usque ad 16

Quales sint aquæ, & quæ sit figura firmamenti.

B

QVæri etiam solet, cuius figuræ sit cælum. Sed spiritussanctus, quãuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod

G prosit saluti. Quæritur etiam si stet, c an moueatur cælum, si mouetur inquiunt, quomodo est firmamentum? si stat, quomodo fixa sidera in eo circumeunt? sed firmamentum dici potest, non propter stationem: sed propter firmitatem, vel termi-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum numerus cælorũ conueniẽter assignetur a Rabano.

Beda super 1.c.Gen. A AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter a Rabano numerus cælorum assignetur. Ponit enim septem cælos, scilicet empyreum, crystallinum, sydereum, igneum, olympium, æthereum, & aereum. Est.n. cęlum sanctæ trinitatis, in quod Lucifer ascendere voluit, vt supra dictum est: hoc autẽ ab omnibus enumeratis differt. ergo insufficienter videntur cæli enumerari.

¶ 2 Præterea. Sicut in sphæra aeris & ignis differt conuexum & cõcauum, ita etiam in sphæra cæli empyrei & crystallini: sed penes cõuexum & cõcauum ignis & aeris, sumitur duplex cælum, vt infra dicetur. ergo similiter in cælo empyreo debet duplex cælum assignare.

...num aquarum intransgressibilem, si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sidera.

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei, quod in alijs dixit.

B POst hæc quæri solet, quare hic non est dictum, sicut in aliorũ dierum operibus, Vidit Deus, quod esset bonum, Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortasis non est dictum, quod tamen sicut in alijs factum est. quia binarius principium est alteritatis, & signũ diuisionis.

¶ 3 Pręterea. Præter cælum sidereum, in quo sunt sidera fixa, sunt etiam orbes septem planetarum, qui etiam cæli nomen sortiuntur. cum ergo de eis mentionem non faciat, videtur insufficienter cælos assignare.

C ¶ 4 Præt. Sicut aer & ignis communicant cum cælo in luce & diaphaneitate, ita etiam & aqua: sed ratione huius conuenientiæ aer & ignis cælum dicuntur. ergo videtur, quòd oportuisset similiter aquam elementum, inter cælos computare.

SED CONTRA. Videtur quòd non sint tot cæli, sed solum tres, per hoc quod legitur 2. Corin. 12. Paulus vsque ad tertium cælum raptus.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cælum potest nominari, aut solum ab aliqua celesti proprietate, aut simul a proprietate & natura. Natura.n. corporo cælestis est, vt separatũ sit a corruptione & a contrarijs, proprietates autem eius pręcipue attenduntur in altitudine situs, & claritatis participatione. Si ergo nominemus cælum a natura, & proprietate cælesti, sic est triplex cęlum, quorum vnum est vniforme & immobile, scilicet empyreum. Secundum vniforme & mobile, scilicet cælum crystallinum. Tertium difforme in partibus & mobile.s. sidereum. Si autem dicatur cęlum a proprietatibus cælestibus tantum, sic erit quadruplex cęlum. Sunt.n. duo elementa, quę si- D mul claritatem lucis participant, & altitudinem situs, s. aer & ignis, in quorum vtroq; distinguitur pars superior, quantum ad conuexum sphæræ ipsius, & pars inferior quantum ad concauum: pars ergo superior sphærę ignis dicitur cælum igneum, eo quod ignis ibi purissimus est, propriam naturam seruans, pars autem inferior eius cælum olympium dicitur, a quodam monte, qui nominatur olympus in Macedonia, qui vltra nubes in altum dicitur porrigi, superior vero pars aeris, dicitur cęlum ęthereum, propter inflammationem illius partis ex propinquitate ignis, quia vt in 1. Cæl. & mun. dicitur, nomen ætheris designat corpus velocis motus, cito inflammabile vt inflammans, inferior vero pars aeris dicitur cælum aereum, in qua est aer seruans proprietate aeris nubis notis, & in vsum nostrũ vaniens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum sanctæ Trinitatis nominatur metaphorice ipsa celsitudo diuinæ maiestatis, & transumptiua similitudine, qualis potest esse corporalium, & spiritualium secundum proportionabilitatem: & ideo non oportuit, vt in eandem diuisionem cum cælis corporalibus veniret. E

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpus illud quod natura cęlum dicitur, non est alterabile ex contactu alterius corporis: & ideo eãdem naturam retinet, in qualibet sui æternitate; & ideo in talibus corporibus non distinguitur duplex cælum, secundum superiorem & inferiorem partem, sicut in aere & igne, cuius extremitates, ex alteratione corporum contingentium diuersis proprietatibus disponuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quod sub cælo sidereo includuntur cæli septem planetarum, qui omnes in hoc conueniunt cum sphæra stellarum fixarum, quod habent difformitatem in partibus ex eo, quòd aliqua pars est lucida vt stella, & altera pars diaphana, vt sunt reliquæ aliæ partes orbis.

A ¶ Ad quartum dicendum, quod quàmuis aqua participet diaphaneitatem: non tamen participat altitudinem situs, cum in pluribus sit graue quàm leue: est enim graue in loco ignis & aeris, leue vero in loco terræ totum, ignis vero est leue simpliciter, aer autem in pluribus leuis quàm grauis, vt dicitur in 4. Cæl & mun. & ideo elementum aquæ, non consequitur nomen cæli.

¶ Ad quintum dicendum, quòd per triplex cælum intelligitur secũdum Gl. triplex genus visionis, vel etiam triplex hierarchia: vel potest dici, quòd tertium dicitur empyreum, vt tantum triplex cælum sumatur quod naturam cælestem habet, vt dictum est, scilicet empyreum, crystallinum, sidereum.

De opere tertiæ diei. quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum.

C SEquitur Dixit Deus. Congregẽtur aquæ in vnum locum, & appareat arida. Tertij diei opus est, cõgregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ enim sunt omnes aquæ cælo inferiores in vnam matricẽ, vt lux quæ præ-

ARTICVLVS V.

e Vtrum opus tertiæ diei, conuenienter describatur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter opus tertiæ diei describatur. In tertia.n. die facta est distinctio medij elementi ab vltimo: sed sub medio elemento includitur ignis, aer, & aqua, vt dictũ est. cum ergo ignis & aer sint nobiliora quàm aqua, videtur quod inconuenienter eorum mentionem prætermisit. 1. q. 69. art. 10.

C ¶ 2 Præterea. Cuilibet corpori debetur locus naturalis, secundum exigentiam suæ formę. Vnde Cõmen. dicit in 8. phy. quod quantũ ignis accipit de specie in generatione, tantum habet de vbi: sed aqua etiam ante tertium diem, formam naturalẽ habuerat, quod patet ex scriptura, quæ ipsius aquę in principio mentionem facit. ergo a principio suæ creationis in suum locum tendebat. ergo non videtur tertiæ diei opus, congregatio aquarum in vnum locum.

¶ 3 Præt. In elementis est talis ordo, quod subtilius se habet ad minus subtile, sicut continens ad contentum. vnde ignis continet aerem, & aer aquam: sed aqua etiam est subtilior terra. ergo aqua debet totam terram continere, & non in vnam partem eius congregari.

D ¶ 4 Præter. A loco in quem mouetur corpus naturaliter, non potest moueri nisi violenter, vt in 2. Cęl. & mun habetur. Si ergo aqua naturaliter congregatur, in vnam partem terræ, videtur quod ad alias partes defluere non posset nisi violenter. Nullus autem motus violentus est perpetuus, vt in 1. Cęl. & mun. dicitur. Cum ergo ex mari, quod dicitur locus congregationis aquarum, indeficienter aqua ad reliquas partes terræ deriuetur, quod ipsa perennitas fluuiorum ostendit, videtur quod non naturaliter aquæ in vnum locum congregentur, & ita inconuenienter talis congregatio in institutione naturæ commemoratur.

¶ 5 Præt. In loco naturali vnumquodq; elementum est purum & simplex: sed aqua in mari non videtur esse purum elementum, quod ipsa salsedo ostendit, cum aqua de natura sua sit insipida. ergo videtur, quòd non naturaliter in locum vnum, s. in mare aquæ congregentur, & sic idem quod prius.

E ¶ 6 Pręter. Plantę videntur ad ornatum terræ pertinere: sed ad ornatum deputantur tres vltimi dies. ergo in opere tertiæ diei de productione plantarum mentio facienda non erat.

¶ 7 Præter. Herbæ quędam vel plantæ, non videntur in tertia die esse productæ: sed post peccatum hominis, vt habetur Gen. 3. Spinas & tribulos germinabit tibi. ergo videtur, quòd inconuenienter in tertia die dicatur terram, herbam virentem protulisse, cum hoc non sit vniuersaliter verum.

¶ 8 Pręterea. Sicut plantæ generantur in terra: ita etiam & corpora mineralia. ergo videtur, quòd insufficienter rerum productionem determinet scriptura, cum in hac die de mineralibus mentio non fiat.

RESPONDEO. Dicendum, quod opus distinctionis attenditur, secundum hoc, quòd corporibus, quę sunt elementa mundi, conferũtur virtutes, vniuersaliter ad naturales effectus mouentes, cuiusmodi sunt qualitates actiuæ & passiuæ elementorum: & ideo huiusmodi qualitates, in inferioribus elementa tertia

tis tertia die collatæ intelliguntur, quibus abinuicem & proprietate & situ separantur, eo quòd inter qualitates elementares, etiam grauitas & leuitas continentur, quæ sunt principia motus elementorum ad propria loca, & etiam quietis naturalis eorum in eisdem, sicut caliditas & frigiditas, sunt principia alterationis: & ideo ex collatione talis virtutis, dicuntur eque terria die in vnum locum congregatę.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignis & aer sunt elementa magis latentia, eo quòd non ita sensu percipiuntur, sicut aqua: & ideo legislator rudi populo legem proponens, ex manifestis quæ tetigit, occulta intelligenda relinquit. Vel dicendum, vt prius dictũ est, quòd aer quantum ad superiorem partem comprehenditur nomine cæli, quantum vero ad inferiorem nomine aquę propter similitudinem humiditatis, quam cum aqua habet, cuius vaporibus resolutis, quodammodo aer inspissatur.

terito biduo aquas clara luce illustrauerat, in puro aere elarior refulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quę aquis limosa erat, fieret arida, & germinibus apta. Eodem.n. die protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum. Si autem quæratur, vbi congregatę sunt aquæ, quæ totum texerant spatium vsque ad cælum, potuit fieri, vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet: potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse, quæ sicut nebulæ tegerent terras: sed cõgregatione esse spissatas, & ideo facile in vnum posse redigi locum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut calor & frigus non sunt formæ substantiales elementorum, ita nec grauitas & leuitas, quia non possent esse alijs corporibus accidentales. vnde sicut substantia non est principium alterationis, nisi mediante calore vel frigore: ita nec est principium motus vel quietis localis, nisi mediante grauitate & leuitate: & ideo quis aqua formam substantialem ex opere creationis habuerit, non tamen ex hoc in proprium locum congregabatur: sed per opus suę distinctionis intelliguntur hæc opera ordinata, secundum tempus, siue secundum naturam. Verbum autem Commentatoris intelligendum est de corporibus, secundum quòd sunt in sui complementa quantum ad primum, & ad secundum esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanto aliquod elementum est subtilius, tanto est maius in quantitate: & ideo aer est maior quàm aqua, & aqua quàm terra: & ideo aer complectitur ista duo, vndique complexus sphæricam figuram, a quo deficit aqua, quæ quidem terram cingit, non totam operiens ipsam, complexu quidem circulum, sed deficiens a cõplexione sphęræ, & hoc etiam sequitur necessitatem finis, vt in terra possit esse habitatio animalium respirantium, & generatio plantarum. terra vero quasi minima in centro concluditur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd corpora inferiora præter motus proprios sequuntur quodammodo motum superiorum, & quanto est perfectius corpus inferius, tanto magis consequitur de motu superioris, quod patet ex hoc, quòd in corporibus cælestibus orbis inferior, præter motum proprium, retinet motum superioris orbis quo defertur: ita etiam est in elementis, quòd ex motu corporum cælestium aliquid consequuntur de motu circulari, præter motus proprios naturales, quod euidentissime apparet in refluxu maris, qui sequitur motum lunæ: non tamen hoc fit per motum violentum, quia dicit Commen. in 4. cæli & mun. quòd motus quibus elementa sequuntur impressiones corporum cælestium non sunt violenti, cum sit secundum naturalem ordinem corporum, quòd inferiora impressionem superiorum sequantur, & tanto plus, quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius, & per hunc modum ex impressione cæli mouentis elementa, ad mistionem aqua subingreditur terram, vt sit apta ad generationem mineralium, & animalium, & plantarum, & exinde in locum proprium naturali motu reuertitur, vt dicitur Eccles. 1. Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd omnia elementa in loco vbi contingunt se, alterantur a sua natura, vt fit quidam motus con inuentionis inter ea, & exinde in mari causatur salsedo ex admistione vaporis terrestris, simul cum adustione radij solaris, & hoc præcipue prope terram, & in superficie. In profundo enim pelagi inuenitur aqua dulcis, vt patet ex verbis Phi-

F losophi dicentis in libro de animalibus, quòd quidam piscis, qui dicitur Malarie, inuenitur valde magnus in locis pelagosis, in quibus abundant aquæ dulces.

¶ Ad sextum dicendum, quòd de productione plantarum, videtur esse diuersitas inter August. & alios sanctos. August. enim videtur velle, quòd cum dicitur, Producat terra herbam virẽtem &c. non intelligitur tũc plantas esse productas in propria natura, sed tunc terrę datam esse virtutem germinatiuam, ad producendum plantas opere propagationis. alijs autem videtur, quòd tunc etiam plantæ productæ sunt. vtroque autem modo cõueniente productio plantarum ad opus distinctionis pertinet, quia ad earum pullulationem sufficit virtus cælestis loco patris, & virtus terræ loco matris, vt Philosophus dicit.

Quomodo omnes sunt in vnum locum congregatæ, cum multa sint maria & flumina.

G CVmq; constet esse multa maria & flumina, in vnum tamẽ locum, dicit aquas congregatas propter continuationem omnium aquarum, quæ in terris sunt. Quia cuncta flumina, & maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in vnum locum: deinde dicit pluraliter, congregationesque aquarum propter multiplices sinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium est.

H Et sic principia communia actiua, quæ ad opus distinctionis pertinent, sufficiunt ad generationem plantarum. non autem ad productionem animalium, ad quam requiritur virtus formatiua in semine existens, vel quia quælibet res pertinet ad ornatum illius loci, in quo mouetur, & non in quo quiescit. Plantæ autem radicitus infixæ terræ adhærent: & ideo ad ornatum eius non pertinent: sed cum ipsa computantur: sicut dicit August. super Gen. secundo.

¶ Ad septimum dicendum, quòd plantæ nociuæ, simul etiam cum alijs productę sunt: non tamen homini ante peccatum nociuæ fuissent, diuina prouidentia ipsum protegente: sed post peccatum in nocumentum hominis esse ceperunt. vnde signanter dicitur, germinabit tibi. Ad literam, c. 12. & 13.

¶ Ad octauum dicendum, quòd generatio mineralium est occulta in visceribus terræ, & ideo non oportuit de his populo facere mentionem: sed de his solum, quæ manifesta sunt.

I ¶ Præterea. Mineralia non participant aliquem gradum dignitatis in entibus supra elementa, cum vita careant: propter quod oportuit de his specialiter fieri mentionem.

EXPOSITIO TEXTVS.

VNDE aquis factum esse credi potest &c. Hoc intelligendum est, quantum ad proprietatem perspicuitatis, & non quantum ad naturam corporis elementaris: sed hoc etiam credi potest, quia contra fidem non est. {Sed spiritussanctus quamuis &c.} Notandum, quòd hic authores nostros nominat eos, qui libros canonicos ediderunt, scilicet Apostolos & Prophetas, K qui hæc scribere non curauerunt: sed ab alijs Sanctis asseritur, & philosophis probatur cælum esse sphæricæ figuræ, quod rationibus naturalibus, & etiam mathematicis demonstratur. {Quę autem sistet &c.} De hoc etiam apud Philosophos est duplex opinio. Aristote. enim vult tantum orbes moueri, & non stellas habere: sed Ptholę. vult stellas habere proprium motum, præter motum orbis. quamuis autem vtroque modo motus localis cælestibus orbibus ascribatur, motus tamen varians aliquid in eius substantia, ab eo excluditur, ex cuius priuatione firmamentum vocatur. {Post hęc quæri solet &c.} Præter hanc rationem misticam, quæ in litera tangitur, aliam literalem magister 10 hystorijs assignat, quam etiam & Rabi Moyses tangit, quia scilicet in secunda die, medium elementum a supremo distinguebatur, & tamen non erat perfecta distinctio medij elementi, nisi etiam ab infimo distingueretur: & sic patet opus secundæ diei in tertia die cõsummatum esse; & ideo benedictio terrę dici ad vtrumque refertur. Almagesto. li. 7. c. 1. & 2.

DISTINCTIO XV.

DIVISIO TEXTVS.

POST opus creationis & distinctionis. hic incipit Magister prosequi opus ornatus. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de opibus triū vltimorū dierū, qui ad ornatū deputat. In scd'a determinat de quiete septimæ diei: i qua toti' operis cōsummatio osté ditur. ibi {Iam de septimæ diei requie &c.} Prima in duas. In prima prosequitur opus ornatus secundum sententiam aliquorum sanctorum. In secūda prosequitur sententiam August. de operibus sex dierum. ibi {Sed antequàm de hominis creatione &c.} Prima in tres, secundum tres dies, quibus opus ornatus perficitur. In prima enim determinat de opere quartæ diei. In secunda de opere quintæ. ibi {Dixit Deus: Producant aquæ &c.} In tertia de opere sextæ diei, ibi {Sequitur dixit Deus producat terra &c.} Circa primam duo facit. Primo distinguit opera ornatus abinuicem, & ab operibus distinctionis. Secundo, prosequitur specialiter opus quartæ diei. ibi {Quia ergo cælum &c.} Tertio, mouet quidam dubitationem & soluit. ibi {Quod autem subditur, & sint in signa &c.} {Sequitur dixit Deus &c.} Hic describitur opus sextæ diei. Et circa hoc tria facit. Primo ponit opus quod sexto die factum est. Secundo mouet circa hoc duas quæstiones, vnā de animalibus nociuis. ibi {Quæri solet de venenosis &c.} Aliam de animalibus ex putrefactione generatis. ibi {De quibusdam etiam minutis &c.} Tertio assignat rationem ordinis eius, quod vltimo factum est ad opera præcedentia. ibi {Omnibus autem creatis &c.} {Iam de septimæ diei requie &c.} Hic Magister prosequitur ea, quæ ad septimum diem pertinent. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo intelligatur authoris requies. Secundo, quomodo intelligatur operis consummatio. ibi {Sed quæritur quomodo septima die &c.} Tertio ostendit, quomodo intelligatur ipsius diei sanctificatio. ibi {Illum autem diem sanctificasse &c.

DISTINCTIO XV.

A

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria.

SEquitur. Dixit Deus. Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem. In præ- B cedenti triduo disposita est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die, quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mundi e firmamento, scilicet & aeri, & terræ & aquæ. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquarum molibus, intra receptacula sua collectis, terra est reuelata, atque aer serenatus. C Quatuor igitur mundi elementa illis diebus, suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequētibus diebus, ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim ornatum est firmamentum sole, & luna, & stellis. Quinta aer in volatilibus, & aqua in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terrę iuméta & reptilia & bestias, post quę omnia factus est homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram: sed ad cælum, & propter cælum.

Ante alia de ornatu cæli agitur sicut prius factum est.

QVia ergo cęlum cæteris elementis specie præstat, priusque alijs factum est ideo ante alia ornatur in quarto die, quo fiunt sidera. Quæ ideo facta sunt, vt per ea illustraretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebro-

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic tria quæruntur.

Primo. De productione stellarum, quę ad quartum diem pertinet.
Secundo. De productione animalium, quę pertinet ad quintum & sextum.
Tertio. De quiete opificis, quæ pertinet ad septimum.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. De ipsa productione stellarum.
Secundo. De effectu earum in inferiora corpora.
Tertio. De effectu earum in ea, quæ sunt ex libero arbitrio.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum productio stellarum conuenienter describatur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd stellarum productio incompetenter describatur. Ea enim quæ sunt priora secundum naturam, per prius debent a diuinissimo authore prodire: sed sol & aliæ stellæ naturaliter præcedunt inferiora corpora, sicut mouens præce- A dit motum, & agens passum. ergo inconuenienter describitur productio solis, & aliarum stellarum post distinctionem inferiorum elementorum.

¶ 2 Præterea. Secundum Philosophum in 2. Cæli & mundi. Stellæ sunt partes orbium immobiles in orbibus permanentes, per eorum motum delatę. Sed plantæ dicuntur ad ornatū non pertinere, quia terræ affixæ sunt. ergo videtur, quòd nec etiam stellæ. a tex. 4. vsq; ad 46. & 48.

¶ 3 Præt. Sicut probant astrologi, multæ stellę sunt maiores luna. Sed cum dicitur, esse duo magna luminaria discretiue intelligitur excedens magnitudo. ergo videtur, quòd inconuenienter hæc de luna dicantur. Pto. libr. 5. al magest. c. 16.

¶ 4 Præt. Luminare videtur dici, quòd est vas luminis: sed illud corpus dicitur vas luminis quod a se lumen habet, quod lunę non competit: quam a sole illuminari eclipsis lunę, & augmentatio, & diminutio ostendit. ergo videtur inconuenienter luna luminare dici.

¶ 5 Præt. Vnumquodque luminare, tempori illi præesse videtur, in quo apparet: sed luna quandoque etiam in die apparet. ergo non debet dici solum nocti præesse.

¶ 6 Præter. Nobilius nunquam est propter vilius factum: sed non nisi absurde dici potest minuta animalia, quæ lucem solis ferre non possunt, luna & sideribus digniora esse. ergo videtur, inconuenienter in litera dici: ideo factam esse lunam & sidera, vt lucerent propter talia animalia.

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, præter principia & communia actiua in tota natura exiguntur determinatæ virtutes mouentes ad determinatas species, & huiusmodi virtutes per opus ornatus, rebus inditæ sunt. Sicut au- D tem actio virtutum inferiorum communiter agentium reducitur in virtutem cęlestem actiuam vniuersaliter: ita etiam virtutes quæ sunt in inferioribus, mouētes ad determinatas species, reducuntur in aliquas virtutes cęlestes determinatas, & huiusmodi virtutes determinatæ, consistunt præcipue in stellis, quæ secundum diuersos aspectus, & coniunctiones, imprimunt ad determinatas species, vt dicit Cōm. in 12. Meta. vnde virtutes inferiores sunt, sicut instrumenta virtutum superiorum, vt dicit Commentator in 8. Physi. & ideo vt ordo ornatus distinctionis ordini responderet, Primo ponitur ornatus supremi elementi, secundum productionem luminarium, in quibus determinatæ virtutes consistunt. Secundo, ornatus medij elementi per formationem piscium & auium. Tertio, ornatus infimi elementi in productione animalium terrestrium. Cōm. 31.

E ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur. Fiant luminaria in firmamento cęli, non intelligitur, quòd huiusmodi corpora luminarium, secundum esse suum specificum ex preiacenti materia facta sint: sed eorum substantia prius existente, sic primo virtutes determinatę ei collatæ sunt, ex quo vltimum complementum sui acquisiere. Hæ autem determinatæ virtutes corporum cælestium, non respondent communibus virtutibus, quæ sunt in elementis: sed proprijs quæ sunt in determinatis rebus, vt sicut furit productio elementorum distinctionem præcesserat: ita luminarium institutio præcederet naturalium specierum diuersitatem.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ad productionem plantarum, sufficiunt communes virtutes elementorum, quæ ex diuersa commixtione elementorum, diuersimode speciem sortiuntur, quod in animalibus perfectis[d] accidere non potest, quamuis quidam Philosophi hoc posuerint: & hæc est causa quare plantæ ad opus distinctionis pertinent. Vnde non oportet, quòd stellæ pertineant ad opus distinctionis, in quibus sunt virtutes D. 208. 214 309

mouentes ad determinatas species. Vel potest dici, ꝙ stellæ, & si non mouentur in cælo per se, mouentur: tamen cum orbibus suis. plantæ vero nec per se, nec cum alio mouentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sol dicitur magnum luminare, & propter quantitatem, & propter virtutem. Luna vero dicitur magnum, non tam propter quātitatem verā, q̄ propter quātitatem apparētem, & propter excessum claritatis respectu aliarum stellarum, ex propinquitate eius ad nos, & propter euidentiam effectus quem habet in rebus humidis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Philosophi probāt, & etiam Dion. asserit in 4. cap. de diui. no. a sole illuminantur omnia corpora, & superiora & inferiora, & non tm̄ luna: nec tamē hoc impedit, quin alia corpora luminaria dicātur, quia cum lumen solis, vt Dion. dicit, recipiatur diuersimode i diuersis corporibus, secundum eorum proportionem, quędam corpora recipiunt lumen prædictum, vt lucentia & radios emittentia, sicut luna & stellę, & talia possunt luminaria & vasa luminis dici: quędam autem recipiunt, non vt radiosea se emittentia, & hoc dupliciter, vel in profundo vt aer, vel in superficie, vt corpora opaca, quorum neutrum luminare dici potest.

† Augus. 2. Gen. ad lit. c. 13. & 14.

sa. Infirmitatique hominum prouisum est, vt circumeunte sole, potirentur homines diei noctisq; vicissitudine, propter dormiendi vigilandiq; necessitatem. & etiam ideo ne nox indecora remaneret: sed luna ac syderibus consolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas incumberet, & quia quædam animalia sunt, quæ lucem ferre nō possunt. *b.* Quod autem subditur, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, quomodo accipiendū sit, quæri solet. Ita. n. dictum videtur, quasi quarto die cæpissent tempora, cum tamen prius triduū sine tempore non fuerit. Ideoq; tempora quæ fiunt, per sidera non spatia morarum: sed vicissitudinem aereæ qualitatis debemus accipere, quia talia motibus siderum fiunt, sicut dies & anni quos vsitare nouimus. Sunt enim in signa serenitatis, & tempestatis, & in tempora, quia per ea distinguimus. quatuor tempora anni, scilicet ver, æstatem, autumnum, & hyemē. Vel sunt in signa & tempora, idest. in distinctionē horarum

¶ Ad quintum dicēdum, quòd quàmuis luna in die appareat: non tamen lumen eius in die dominatur, propter pręsentiam maioris luminis: & ideo dicitur nocti præesse non diei.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ aliquid potest esse, propter aliud dupliciter: aut quia ordinatur ad ipsum, sicut ad finem proprium & principalem, & sic inconueniens est dicere, ꝙ aliquid sit propter vilius se, vt luna & stellę propter noctuas & vespertiliones, cum finis potior sit his, quæ sunt ad finem.

Alio modo potest dici, aliquid esse propter aliud, cui ex ipso prouenit aliqua vtilitas, eo modo quo posset rex dici propter rusticum, ex cuius regimine prouenit ei pax, & per hunc modū est intelligendum quod in litera dicitur. omnes enim vtilitates, quæ ex corporibus cælestibus proueniunt in inferioribus, sont a Deo prouisę, qui corpora illa instituit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum corpora cælestia habeant aliquem effectum in corporibus inferioribus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia non habeant aliquem effectum in inferioribus corporibus. Primo per hoc, quòd in litera dicitur, ꝙ facta sunt huiusmodi corpora, vt sint in signa. Signum autem contra causam diuiditur. ergo videtur, ꝙ non sint causæ aliquorum, quę in inferioribus contingunt.

1. q. 115. ar. 2. o. & 3. cōtra c. 82.

¶ 2 Præt. Damascenus dicit. Nos autē dicimus, quòd ipsa. s. corpora cælestia non sunt causa generationis eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: sed generatio & corruptio ad corporalia pertinent. ergo videtur, ꝙ nec in corporalibus effectum habeant.

Lib. 2. c. 7.

¶ 3 Præt. Necessitas effectus procedit ex necessitate causæ, vt in 5. Meta. Philosophus dicit. Sed motus corporum cælestium, & dispositiones eorum sunt de rebus necessarijs, & inuariabilibus, vt etiam dicit Dion. in epistola ad Polycarpū 7. Si ergo ex corporibus cælestibus causarentur alterationes, & motus corporum inferiorum, oporteret, ꝙ in inferioribus omnia ex necessitate contingerent. Hoc autem apparet esse falsum: ergo &c.

cap. de Necessario.

¶ 4 Præter. Omne agens agit sibi simile: sed corpora superiora non efficiuntur qualitatibus inferiorum corporum, scilicet calore & frigore, vt Philosoph^9 probat. ergo videtur, ꝙ non possint esse causa motuum & alterationum ad has formas.

Si dicatur, ꝙ causant calorē per motum, & per naturā lucis.

¶ 5 Contra. Vbi est eadem causa, & idem effectus. Sed omnia corpora cælestia cōmuniter motus & lumen habēt. ergo omnia haberēt eūdem effectum, quod est cōtra omnes, qui ponūt causalitatem corporum cęlestiū, super inferiora, cum quædam eorum dicantur effectiue calida vt sol. quædam vero frigida, vt Saturnus & Luna.

† Hic exordium habet distin. 15.

¶ 6 Præter. Cum mouens, & motum oporteat esse simul, & agens & passum, vt ꝓbatur in 7. Phy. non potest ab vno extremo prouenire actio in alterum, nisi per impressionem factam in medio: sed inter stellas superiores, & corpora inferiora sunt medij orbes planetarum. cum ergo illi orbes non recipiant impressionem caloris & frigoris, non videtur, quòd ad minus a superioribus stellis aliqua impressio in inferiora corpora fiat, nec etiam ab aliquo planetarum, nisi forte a Luna.

Cōtex. 10.

temporis, quia prius quàm fierent, ordo temporum nullis notabatur indicijs. vel meridiana hora, vel qualibet hora, hæc quarta die facta sunt.

G *De opere quintæ diei quando creauit Deus ex aquis, volatilia & natatilia.*

B

DIxit etiam Deus. Producant aquæ reptile animę viuentis, & volatile super terram &c. Opus quintæ diei est formatio pisciū & auium, quibus duo elementa ornantur, *a.* & de eadem materia, idest de aquis pisces, & aues creauit. Volatilia leuās ī aera, & natatilia remittens gurgiti.

H *De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.*

SEquitur: dixit Deus. Producat terra animam viuentem, iumenta & reptilia & bestias terræ, secundum species suas &c. Sexte diei opus describitur, cum terra suis animalibus *b* ornari dicitur.

I

SED CONTRA est quod dicit Aug. lib. 5. c. 6. de ciui. Dei. Non vsquequaque absurde dici potest ad solas corporum differentias afflatus quosdam sidereos peruenire. Dionysius etiam dicit in 4. ca. de diui. nomi. de radio solari tractans generationem visibilium corporum confert, & ad vitam ipsam mouet & auget, & nutrit, & perficit, hoc etiam ipse sensus ostendit, præcipue quantum ad effectum Solis & Lunæ.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hanc quæstionem fuit multiplex error. Quidam. n. antiqui naturales nō intelligentes aliquam substantiam præter corpora esse, ea quæ sunt nobilissima in corporibus, posuerunt esse nobilissima in entibus. vnde etiam scientiam naturalem, primam scientiarum dicebant, vt in 4. Meta. dicitur, & propter hoc, corpora cælestia deos appellabant, credentes etiam ea esse animata, quia ipsam animam corpus esse dicebant, vt in 1. de anima patet: & ideo sequebatur, corpora cælestia habere primam influentiam in inferiora corpora ex se, & non ab alio, & hæc fuit causa inducens idolatriam. Sed hęc positio ostenditur erronea, nō tantum per scripturas sanctas, sed etiam per rationes philosophorum, qui substantias intellectuales primas esse probauerunt, quarum vnam esse primam omnium causam ostendunt. s. Deum. Alia positio est quorundam philosophorum, qui quidem concedunt nobiscum corpora cælestia, non esse primas causas inferiorum: sed ipsa esse ab alio, habere, et virtutem agendi. dicunt tamen, ꝙ esse corporum inferiorum procedit a Deo mediantibus corporibus cælestibus. vnde & materiam elementorum. Auic. dicit a substantia cæli causari, & hoc vt ostendat omnia a Deo, secundum ordinem processisse, scilicet animas mediantibus intelligentijs, & corporalia mediantibus spiritualibus, & corruptibilia mediantibus incorruptibilibus. Sed hæc positio erronea est, & contra fidem quæ ponit Deum solum materiæ, & omnium re-

K

In sua Met. tract. 9. c. 4. & tract. 6. & de intellig. c. 4.

rum

A yam creatorem esse, vt supra dictum est. Aliorum positio est, quod omnino nullum effectum in corporibus habent. Sed hoc omnino est contra sensum, & contra sanctorum authoritates. Et ideo aliter dicendum est, quod secundum Auic. duplex est agens, scilicet agens diuinum, quod est dans esse, & agens naturale, quod est trasmutans. Dico ergo, quòd primus modus actionis soli Deo conuenit, sed secundus modus & alijs conuenire potest, & per modum istum dicendum est, corpora cælestia causare generationem, & corruptionem in inferioribus, inquantum motus eorum, est causa omniũ inferiorum mutationũ. Sed cum omnis motus sit actus motoris & moti, oportet quod in motu relinquatur virtus motoris, & virtus mobilis, vnde ex ipso mobili, quod corp' est, hẽt virtutẽ mouendi inferiora corpa, ad dispositiones corporales, ex parte autem motoris, qui est substãtia spiritualis, quæcũq; sit illa, habet virtutem mouendi ad formas substantiales, secundum quas est esse specificum, quod diuinum esse dicitur. relinquitur autem virtus spiritualis substantiæ in motu corporis cælestis ad modum, quo virtus motoris relinquitur in instrumento, & per hũc modum omnes formæ naturales descendunt a formis, quæ sunt sine materiã, vt Boet. dicit 1. de Trin. c. 3. in fin. & Cõm. in 11. Meta. sicut formæ artificiatorum ab artifice.

Tract. 6. vt sup.

† Augus. 3. Geñ. ad lit. c. 15.

Vtrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cæperint, prius facta innoxia.

B Quæri solet de venenosis animalibus & perniciosis: vtrum post peccatum hominis, ad vindictam creata sint, an potius creata innoxia, peccatoribus nocere cœperint. Sane dici potest, quod creaturæ nihil homini nocuissent, si non peccasset. Puniendorum namque vitiorum & terrendorũ, vel probandæ & perficiendæ virtutis causa nocere cæperũt. Fuerunt ergo creata innoxia; sed per peccatum facta sunt noxia.

C ¶ Ad primum ergo dicendum, quod contingit aliquando idem esse signum & causam: causam inquãtum operatum perseratur ad effectum: signum inquantum sensibus repræsentatum in cognitionem effectus ducit. Vnde per hoc, quòd dicũtur signa, non excluditur eorum causalitas, quam tamen scriptura subticuit, ne idolatrandi aliqua occasio daretur, ad quam tunc temporis homines proni erant.

D. 1124.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Dam. intendit negare a corporibus cælestibus illam causalitatem, quæ idolatriam inducebat, vt patet ex prædictis.

D ¶ Ad tertium dicendum, quòd impressio alicuius agentis non recipitur in aliquo, nisi per modum recipientis, & quia natura inferior est talis, quæ impediri põt & deficere in minori parte. Ideo impressiones corporum cælestium, non recipiuntur in corporibus inferioribus, secundum necessitatem, vt semper ita eueniat: sed vt in pluribus, sicut expressa habetur a Philosopho in fine de somno & vigil.

¶ Ad quartum dicendum, quòd similia sunt, quę in eadem forma communicant: sed contingit, quod illam formam non vniformiter participant quædam, quia quod est in vno deficiẽter, in altero est eminentius, & hoc oportet inueniri secundum Dionysium, in omnibus causis essentialibus: & ideo ipse dicit, quod sol vniformiter præaccepit in se omnia ea, quæ diuisim per eius actionem in alijs causantur, & secundum hoc dico, quòd calor & frigus, & huiusmodi, inueniuntur in corporibus cælestibus, nobiliori modo q̃ in elementis, non quòd istis qualitatibus afficiantur & denominentur: sed sunt in eis, sicut in virtute actiua, & talis similitudo sufficit ad actionẽ agẽtis nõ vniuoci.

E ¶ Ad quintum dicendum, quòd lux quantum est de se, semper est effectiua caloris, etiam lux Lunæ. Vnde dicit Philosophus de partibus animal. lib. 4. c. 5. quod noctes plenilunij sunt calidiores: sed præter naturam lucis, quæ communis est omnibus corporibus cęlestibus, quælibet stella habet virtutem determinatam, consequentem suã speciem, ratione cuius, lux eius & motus habet vel infrigidare vel humectare, & sic de alijs: sicut etiã & pręter motum communem, qui est motus diurnus, quilibet orbis habet motum proprium.

¶ Ad sextum dicendum, quod cuiuslibet agentis habentis situm, actio prius recipitur in medio q̃ in termino: non tamen oportet, quòd recipiatur in vtroque eodem modo: sed secundum quòd exigit dispositio vtriusq;, sicut ponit exemplum Cõmẽ. in 8. Physic. de pisce, qui retentus in rheti, stupefacit manum piscatoris.

A ter hoc, quod stupefaciat rhete, quæ stupefactionis capax non est, & tamen secundum aliquem modum rhete alteratur ex virtute piscis: ita etiam oportet, quod virtutes superiorum stellarum, prius recipiantur in medijs orbibus, q̃ in inferiora corpora, quàmuis non eosdem effectus vtrobique habeant.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint.

De quibusdam etiam minutis animantibus, quęstio est, vtrum in primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint. B Pleraque enim de humidorum corporũ vitijs, vel exalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur. Quædã etiam de corruptione lignorũ, & herbarum, & fructuum, & Deus author omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium maxime mortuorum nascũtur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter.

ARTIC. III.

Vtrum corpora superiora habeãt causalitatem super motus liberi arbitrij.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd corpora superiora habeant causalitatem, etiam super motus libe. arbi. Dionysius enim in 4. cap. de di. no. de corporibus cælestibus tractans, sic inquit. Quę sunt in tempore determinãt & numerant, & ordinant & continẽt: sed opera quæ sunt ex libe. arbit. sunt in tempore. ergo determinantur & ordinantur virtute corporum cælestium.

1. q. 115 ar. 4. & 3. contra cap. 84. 85. 87.

† Aug. super Geñ. lib. 3. c. 14.

C ¶ 2 Præt. Omne quod non est eodem modo se habens, oportet reducere in causam, semper eodem modo se habentem, quia contingentia procedunt ex necessarijs, & difformia ab vniformibus: sed actus ex liber. arbit. dependentes maxime sunt variabiles, ergo oportet eos reducere in motus cælestes, sicut in causas vniformes.

¶ 3 Præt. Sicut se habet mouens & mobile, ad aliud mouens & mobile, ita se habet motus ad motum: sed motor corporis cælestis est nobilior motore corporis humani, & potens in ipsum imprimere, & similiter corpus cęleste, quam corpus humanum. ergo & motus cælestis est aliquo modo causa operum humanorum, quæ ex lib. dependent arbitrio.

¶ 4 Præter. Præcognitio aliquorum futurorum, non potest accipi nisi ex illis, in quibus illa futura sunt aliquo modo, sicut in causis, siue per se cognoscantur causæ illæ, siue per aliquos effectus, qui dicuntur eorum signa, & per consequens aliorum D effectuum: sed præcognitiones operum humanorum ex libertate arbitr. dependentium, accipiuntur ex motibus cælestibus, sicut patet ex Astrologis, qui multa de his diuinando prædicũt. ergo videtur, quòd corpora cęlestia habeant causalitatem super ea, quæ ex libertate arbi. dependent.

SED CONTRA. Sicut dicit Philosophus in 3. de anima. Agens oportet esse præstantius patiente: sed corpus cęleste est multo inferius in ordine entium, q̃ anima rationalis. ergo non potest in ipsa agere, vt causet aliquem effectum eius. Contex. 8. t 4. 18.

¶ Pręter. Vt probat Philosophus in 3. Ethic. in nobis est, bonos vel malos esse: sed boni vel mali efficimur p actus nostros. ergo in nobis est, quod nos actus nostros faciamus. ergo non causantur ex aliqua virtute, impressione virtutis cælestis. c. 5. & 1. magnorũ mor. c. 9.

RESPONDEO. Dicendum, quod cum propria rei operatio sequatur naturam ipsius: illud tantum causa operationis esse potest, quod aliquo modo naturam in esse producit: & ideo cum E actus ex libertate arbit. procedentes, ex hoc quòd voluntarij sunt & in potestate nostra, actus humani proprie dicantur, nõ possunt in aliquam causam directe reduci, quæ ipsius animę cã non sit: & ideo secundum diuersas positiones de causalitate rationalis animę, consecutæ sunt diuersæ opiniones de operibus humanis. Quidam enim antiqui Philosophi sensum & intellectum, idem esse dixerunt, in tantum, quòd sicut ex trãsmutatione corporis transmutatur sensus: ita etiam mutaret intellectus, vt de Democrito, Philosophus narrat, & cum omnes virtutes corporales ex corpore dependentes, reducantur in virtutes primorum corporum sicut in causis, sequebatur quòd corpora cælestia directe causalitatem haberent super animam rationalem, & per consequens supra operationes eius, vnde ponebant, quod qualis vnusquisque est, secundum dispositionem quam ex natiuitate sortiebatur, secundum impressionem superiorum corporum, talis finis videbatur ei, & secundum hoc diuersificabantur electiones hominum, quibusdam hoc, quibusdam aliud eligentibus.

eligentibus. hęc autem positio reprobata est a Philosophis, & quantum ad causam, quia probauerunt intellectum nō esse virtutem corporalem, nec actum eius proprium organo corporali expleri, tum etiam quantum ad id quod sequitur, ostendentes bonam vel malam electionem in nostra potestate esse, aliàs iniuste darentur pœnæ vel præmia. Similiter etiam damnata est a sanctis tanquam fidei contraria. Alij vero Philosophi ponentes intellectū a sensu differre in hoc, quod ad corpus non dependet nec corporali organo suum actū explet, dixerunt, nullam virentem corporalem causalitatem, super intellectū humanum habere: sed omnino ab extrinseco esse: & ideo etiā electionem humanā non dependere ex corporibus cęlestibus, nisi per accidēs, inquantū, videlicet ex dispōne corporis, quam impressio cęlestis relinquit, aliquo modo anima inclinetur ad sequendum affectiones corporis, per modum quo passiones corporales rationem inclinant, & quandoque deducunt. Sed tamē quia ponunt animas humanas creari a Deo mediātibus intelligentijs, ponunt quod motores orbium causent ipsos motus volūtatis, præter ordinē motus, vt Auic. dicit in fine Metaph. suæ, quòd varietas operum voluntatis, reducitur sicut in causam, in cōceptiones vniformes motorum cælestium: nec tamen ponunt, quod tollatur libertas electionis, cum impressio recipiatur, per modum recipientis. Hæc etiam positio falsa est, & contra fidem quę immediate animas humanas a Deo creari ponit: vnde relinquitur, quod electionis humanæ, non sit causa per se loquendo, neque corpus cæleste, neque anima eius, vel intelligentia mouens ipsum: sed solus Deus, qui operatur omnia in omnibus.

D. 766.

Tract.10.c.5.post pri.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus liber. arbit. non sunt temporales nisi per accidens, inquantum, s. habent ordinem ad virtutes corporales, a quibus ratio scientiam accipit, & voluntas earum passionibus inclinatur.

¶ Ad secundum dicendum, quod motus voluntatum reducitur in vnam causam vniformem: sed illa causa non est motus cælestis, aut aliqua virtus creata: sed ipsa voluntas diuina a qua est omnis voluntas.

¶ Ad tertium dicendū, quod motus actuum qui dependent ex lib. arbit. quidam in sola electione cōsistunt: sicut interiores actus, & in hos non habent causalitatem cælestia corpora, nisi forte per modum dispositionis, secundum quòd ex qualitate corporis inclinatur anima, ad hanc vel ad illam electionem, & si etiā poneretur, quòd essent ex impressione superiorum motorum, hoc esset præter ordinem motus, quod tamen falsum est, nisi Deum immediate cælos mouere dicamus. Alij vero motus, sunt per organa corporalia completi, vt ambulare & huiusmodi, & super hos actus non est dubium, motus corporum cælestium causalitatem habere, non quidem a parte illa, qua sunt a voluntate imperati: sed secundum quòd consistunt in executione corporis: cum omnis motus inferiorum reducatur in superiores motus, sicut in causas.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum est, electio animæ F multum inclinatur ex complexione corporis, vnde etiam medici indicant aliquem esse inuidum, vel tristem, vel lascruum, vel aliquid huiusmodi, quorum indicia frequenter vera sunt, eo quod vt in pluribus ratio passionibus succumbit, & ab eis deducitur, quamuis non de necessitate, eo quod ratio imperium super passiones habet, & per hunc etiam modū, ex motibus corporum celestium aliqua possunt de operibus humanis præsciri, cum non sit dubium, dispositiones corporis humani impressiones corporū cælestium sequi, quantis talibus prædictionibus, non sit tutum nimis intendere, vt dicit Augu. 2. super Gen. cum plerumq; astrologi de futuris vera prænotiens, non tam ex signis cælestibus, quam ex occulto dæmonis instinctu, quem humanæ mentes interdū nescientes patiūtur, & sic cum huiusmodi diuinationibus, quodammodo fœdus initur. † li.4.c.18. † li.2.c.18.

ter. Ea vero quę ex terra vel ex aquis nascūtur, vel ex eis quę terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incongrue dici potest.

Quare post omnia factus est homo.

G Omnibus autem creatis, atq; dispositis, nouissime factus est homo, tāquam dominus & possessor, qui & omnibus pręferendus erat. Vnde sequitur. Vidit Deus, quòd esset bonum & ait. Faciamus hominem &c. Sed antequàm de hominis creatione tractemus, quod supra breuiter tetigimus, plenius versantes, clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt supra diximus, inueniuntur. Alijs dicentibus res creatas, atque distinctas secundum species suas per interualla. vj. dierum. Quorum sententiæ, quia litera Genesis magis inseruire videtur, atq; eā catholica ecclesia magis approbat: ideo hactenus studiose docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, postea rerum corporalium genera, per sex dierum volumina distinctim sint formata. Alijs autem videtur, quod non per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierint. Quod Augustinus super Gen. pluribus modis nititur ostendere. dicēs elementa quatuor ita formata, sicut modo apparent ab initio extitisse, & cælum syderibus ornatum fuisse. Quędam vero nō formaliter: sed materialiter tunc facta fuisse, quę post per tēporis accessum formaliter distincta sunt, vt herbæ, arbores, & forte animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quędam formaliter, & secundum species, quas habere cernimus, vt maiores mundi partes, quædam vero materialiter tantum, sed vt dicunt. H Moyses loquens rudi, & carnali populo, locutionis modum tēperauit de Deo loquēs, a simili hominis, qui per moras temporum opera sua perficit, cum ipse omnia opera sua fecerit. Vnde August. Ideoque, inquit Moyses diuisim, refert deū illa opera fecisse, quia non potuit simul ab homine dici, quod a Deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus. quod Deus operandi temporibus non diuisit. I Illi, qui his authoritatibus, &

QVAEST. II.

B Deinde quæritur, de productione animalium, quæ ad quintam & sextam diem pertinet.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. De materia ipsorum.

Secundo. De locis, qui eis ornari dicuntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum quædam animalia sumpserint materiam ex aquis, quædam ex terra.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur falsum esse quod dicitur, quędam animalia ex aquis, quædā ex terris materiam suscepisse. Corpus. n. cuiuslibet animalis oportet esse sensibile: sed nihil est sensitiuum sine calore, vt Philosophus dicit in 2. de anima: ergo in corporibus animalium, præcipue debet ignis dominari, qui est fons caloris. Tex.cō.38 & 40.

¶ 2 Præter. Inter omnia corpora inferiora, sunt nobilissima K corpora animalium, quod patet ex hoc, quod nobilissimam perfectionem sortiuntur, s. animam. cum ergo corpora rariora, scilicet ignis & aer sint nobiliora, quasi plus habentia de specie, & minus de materia. videtur quod ex ipsis præcipue animalium corpora constare debeant.

¶ 3 Pręter. Vt dicit Philosophus in 4. Metheo. quæcunque ex calido condensantur, terræ sunt magis: quæ vero ex frigido aquæ: sed corpora omnium animalium condensantur ex calore digerente & humores in membra conuertente. ergo non videtur esse aliquod animal, in quo dominetur aqua. Cōtex.52.

¶ 4 Pręter. Vnicuique corpori mixto debetur locus, secundum elementum prædominans in ipso, vt dicitur in primo Cęli & mundi: sed locus autem est aer, vt in litera dicitur. ergo videtur, quod non aqua: sed aer præcipue in auibus dominetur. Contex.5.

SED CONTRA est quod in litera dicitur, quod ex aquæ pisces & aues producuntur. ex terra autem alia animalia.

RESPON-

A RESPONDEO. Dicendum, ꝙ elementũ prædominari, in aliquo corpore pōt intelligi dupl̃r, vel sm̃ suum genus, vel quãtũ ad id qđ est propriũ illi corpori in gñe illo. cum.n. alicui generi deputatur aliqua cōplexio, hoc non est sm̃ aliquẽ indiuisibilem gradũ: sed sm̃ latitudinem quãdam: ita ꝙ est inuenire aliquos terminos vltra quos non saluať cōplexio illi' generis: sed inter illos terminos est multa diuersitas, sm̃ ꝙ acceditur ad vnum vel ad alterum. v.g. complexio debita corpori humano est cōplexio tẽperatissima: & tñ sunt multi gradus tẽperamenti, sm̃ quos quidã dñr melãcholici, qdã cholerici, & sic de alijs, sm̃ ꝓpinquitatem ad terminos cōplexionis humanæ speciei, vel in calore, vel in frigore: ita tñ ꝙ est aliqs gradus caloris vel frigoris, quẽ non transit humana cōplexio. Dico ergo, ꝙ si loquimur de elemento ꝓdominante in corpore aĩalis, quantũ ad cōplexionem consequentẽ ipsum genus, oportet ꝙ aĩata inferiora grossiora sm̃ q̃titatem, excedant elẽta subtiliora, quæ tñ excedunt sm̃ virtutem. s. sm̃ calidum & humidũ, in quo vita consistit, q̃ sunt qualitates principales ignis & aeris. cum.n. corpora aĩalium debeant esse alijs tẽperatiora, vt magis a contrarijs remota, ꝑ æqualitatẽ cōplōnis naturæ corpori cæleſti assimilata, ꝑfectionem magis siłem sortiantur virtuti, q̃ mouet cælos, oportet inferiora elẽta, quæ sunt minus actiua, eo ꝙ habent plus de materia, & minus de forma, sm̃ q̃titatem excedere, vt virtutis defectũ suppleat q̃titatis excessus: sed tñ cōplexio in qua saluať natura aĩalis, habet multas diuersitates, & sm̃ ꝙ accedit ad vnũ extremũ, vel ad alterũ, dr̃ in altero dñari hoc vel illud elẽtum.

AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ ignis dominatur secũdum virtutem in corpore sensitiuo, eo ꝙ calor est instrumentũ animæ: non tñ potest esse, ꝙ ignis dominetur sm̃ quantitatem materiæ, eo ꝙ cum sit maxime actiuus, alia elẽta cōsumeret: & ideo non dr̃ animalis corpus ex igne materialiter formatum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in quolibet genere tanto aliqđ est nobilius, quãto magis accedit ad nobilissimũ in genere illo: & ideo simpliciter loquendo, per respectum ad vltimam perfectionem, corpus æqualis perfectionis, in quo sm̃ quantitatem excedunt corpora grossiora, est nobilius corpore ignis vel aeris; quia nihil est corpori cælesti similius: sed nihil prohibet quantum ad aliquas virtutes corporales, vt calorem & frigus & huiusmodi, subtiliora corpora nobiliora esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in corporibus omnium animaliũ simpliciter dñatur terra sm̃ quantitatẽ, eo ꝙ aqua est quasi cōtinuans partes, vt non communionẽ, sed cōmistionẽ faciens, sed illa aĩalia, quæ plus habent de aqua alijs animalibus, dñr ex aque constare, pensata eorum propria complexione, sm̃ cōparationem ad cōplexionem debitã generi cōi, & sm̃ hæc ex aqua dicuntur esse pisces, quantum ad id, quod in ea grossius est. Aues autem quantum ad id, quod in ea subtilius est, quod quidem in vapore resolutum est, quasi medium inter aerem, & aquam, propter hoc aues in aere eleuantur, & pisces gurgiti remittuntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Philosophus loquitur de loco naturali, qui est terminus motus naturalis, & in quo naturaliter quiescit corpus. sic autem aer non est locus auium, quia nō in aere: sed in terra quiescunt, sed est locus eorum, secundum motum animalem, cuius principium nũ est grauitas & leuitas.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum ornatus elementorum conuenienter describatur secundum tria genera.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter ornatus, trium elementorum, sm̃ tria genera animalium describatur. Ignis.n. est principalior inter elemẽta: sed ei nullus ornatus assignatur. ergo videtur, ꝙ insufficienter ornatus elementorum assignetur.

¶ 2 Præter. Locus naturalis est locus quietis: sed aues non quiescunt in aere, vt dictũ est. ergo vr̃, ꝙ aer auibus non ornet.

alijs huiusmodi inhærentes dicunt quatuor elementa, atque cęli luminaria, ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies, quos scriptura cōmemorat sex rerum gña. i. distinctiones appellant, quæ simul factę sunt, partim formaliter, partim causaliter.

Quomodo intelligendum sit Deum, requieuiße ab omni opere suo.

C

IAm de septime diei requie, aliquid nos eloqui oportet. Scriptũ est, quia compleuit Deus die septimo opus suum. & requieuit die septimo, ab vniuerso opere quod patrarat. *b.* Requieuisse dicitur Deus, septimo die non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare

B dicitur. Vñ in Apocalypsi dr̃ Non habebant requiem dicentia. Sanctus, sanctus, sanctus, i. dicere non cessabant. Requieuisse igitur Deus dicitur, quia cessauit a faciendis gñibus creaturę, quia vltra noua nō condidit. Vsque nunc tñ vt veritas in

A ¶ 3 Præt. Reptile est genus terrestris animalis: sed diuersorũ elementorum diuersus est ornatus. ergo vr̃, ꝙ inconuenienter in ornatu aquæ reptile commemoratur.

¶ 4 Præt. Nobiliori corpori debetur nobilior locus: sed animalia gressibilia sunt nobiliora auibus vel piscibus, quia sunt magis completa, vt eorũ generatio ostẽdit, & membrorum dispositio. ergo cum aer & aqua sint nobiliora elemẽta quàm terra, vr̃ ꝙ inconuenienter aues & pisces aeri & aquæ, animalia vero gressibilia terrę describantur.

¶ 5 Præt. Secundum Philosophum in lib. de animalib', quędã animalia sũt media inter terrestria & aquatica. & vtrobiq; morantur. horum autem mentio nulla facta est. ergo videtur, insufficienter elementorum ornatus describi per animalia. hist. aĩal. 4. c. 1. & 8. c. 3.

¶ 6 Præter. Plus distat homo a gressibilibus, q̃ gressibile a volatili, quia est in alio gradu entium. s. rationalium, cum omnia bruta, in vno gradu entium. s. sensibilium computentur: sed non eadem die, producta sunt gressibilia & volatilia. ergo

C videtur, quòd nec eadem die debuit homo, cum alijs animalibus fieri.

¶ 7 Præter. Quorum est maior similitudo, est etiam maior continuatio, sed vt dicit Auic. corpus humanum est simillimũ corporibus cęlestibus. ergo videtur, ꝙ statim post ornatum cælorum corpus hominis formari debuit ante alia animalia.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ animalia non dñr ornamenta elementorum: nisi sm̃ ꝙ cōparantur ad elementa, vt locatum ad locum. Comparatio aũt corporis ad locum suum, ast sm̃ motum & quietem. motus aũt aĩalis est duplex, vnus consequens naturam corporis eius, secundum virtutẽ elemẽti dominantis in ipso. alius consequitur appræhensionẽ & appetitum, & hic est motus proprius aĩalis, inquãtum est aĩal: & ideo ad illius elementi ornatum aĩal pertinet, in quo motum aĩalem habet proprium, non ad qđ motu cōsequente naturã sui corporis. huiusmodi.n. motus nō sequiť aĩal inquãtũ huiusmodi: sed sm̃ ꝙ cōponitur ex grauibus & leuibus: & ideo aĩalia gressibilia ad ornatum terræ ꝑtinere dñr, qa in ea motum aĩalem hñt, & pari rōne natatilia ad ornatum aquæ, & volatilia ad ornatum aeris,

D ¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ quãuis aliquę res cōmistę possint, ad tp̃s sine læsione in igne seruari: tamen nulla res est, quæ tandem ab igne non consummatur, si diu in eo permaneat, vt Gal. dicit in libro de simplici medicin. & ideo non est possibile aliquod animal viuere in igne, vt in libro de proprietatibus elementorum Philosophus dicit: nisi forte ad modicum tempus, vt de Salamandra dicitur. De hist. animal. ... c. 19. ...

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ aĩa auis in motu aĩali mouet corpus, contra naturã corporis: & ideo talis motus est cũ labore & pęna, vt in 2. cæ. & mun. dr̃: & ideo oportet, ꝙ quies qua huic labori succurritur sit, in loco cõuenienti naturæ corporis, ex quo tñ non hr̃, ꝙ terra sit proprius locus auis inquantum est aĩal.

E ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ reptilium q̃dam genera sunt terrestria, quædam aquatica: & ideo reptile cum vtroq; cōmemoratur. dr̃.n. reptile quod se rapit. hoc aũt cōtingit multipliciter, quoddam.n. rapit se virtute costarũ, vt serpentes, quoddã vi quorũdam annulorum, vt aĩalia annulosa, quoddã vi oris, vt quidam vermes, qui ore terræ affixo totũ corpus post se trahunt. quoddam vero vi pennularum, quarũdam se mouet, vt pisces & vniuersaliter omne animal, videtur reptile dici, cuius corpus non multum a terra eleuatur, per instrumenta motus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ nobilioribus animalibus, debetur nobilior locus, per comparationem ad ipsa animalia, quãmuis autem aer sit nobilior terra, in natura sua: tamen terra inquantum competit, in dispositionibus animalium, est nobilior aqua vel aere, quia in ea nutrimenta animalium magis abundant, & magis competit locus istę, ęqualitati complexionis.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ animalia media computantur, cũ illo extremorum, cum quo magis cōmunicant. nã.n. inuenitur aliquod animal quod alterius, naturam non magis sapiat.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ illud hoĩs, quo cæteris animalibus, antepo-

anteponitur non est aliquid corporale vel corporalis forma F sed intellectus: sed quantum ad naturam corporis sui, non est inconueniens, quod magis côueniat cum quibusdam animalibus, quam quædam cum alijs secundum materiam. Animalia.n. deputantur diuersis diebus vel vni, secundum materiam ex qua corpus producitur, diuersis vero elementis in ortum secundum diuersum motum, qui etiam corporalibus organis complatur.

¶ Ad septimum dicendum, quod in via generationis, quanto aliquid est perfectius, & magis assimilarum agenti, tanto tempore posterius est, quamuis sit prius natura: & ideo, quia homo perfectissimum animalium est, vltimo inter animalia fieri debuit, & non immediate post corpora cælestia, quæ cum inferioribus corporibus non ordinantur, secundum viam generationis, cum in materia non communicent cum eis.

euangelio ait. Operatur pater cum filio, scilicet administrationem eorundê generum, quæ tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus, causa subsistendi est, omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, illud, G vniuersæ creaturæ continuam administrationê ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturâ non faceret vlterius, cuius materia vel similitudo nô pcesserit; sed vsq; nûc operatur, vt quod condidit contineret, & gubernare non cesset.

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de his, quæ ad septimum diem pertinent.

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo, De consummatione operum diuinorum.
Secundo, De quiete Dei.
Tertio, De sanctificatione septimæ die.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum Deus compleuerit opus suum septimo die.*

1.q.73.ar.1, & 2. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non côsummauerit septimo die opus suum. Perfectus.n. numerus consummationi operum diuinorum conuenit: sed senarius numerus perfectus est, & non septenarius. ergo die sexto & nô septimo, Deus opus suum consummare debuit.

¶ 2 Præt. Consummatio operis attenditur secundum hoc, quod aliqua perfectio operi adiicitur: sed nulla perfectio potest rei operatæ accrescere, nisi ex actu operantis. cum ergo Deus die septima quieuerit, vt scriptura dicit: non videtur ista die opus suum consummasse.

¶ 3 Præt. Quadiu artifex ab opere suo non cessat, opus suum non consummat: sed Deus nunquàm ab operatione sua cessat, cum operatio sua sit essentia sua, quæ æterna est, ergo Deus die septimo opus suum non consummauit.

De intellig, c.4. ¶ 4 Præt. Secundum Auic. omne agens quod non agit per motum, non habet actionem in effectu solum quadiu fit, sed quadiu in eo perdurat: cum nô tantum sit causa fieri, sed essendi: sed Deus est causa agens rei, non per motum, cum non requirat materiam, ex qua agat, quam oporteret esse subiectum motus. ergo videtur, quod ipse quadiu mundus durat, sua actione esse mundo influat: & ita videtur, quòd septima die non cessauerit ab opere, & sic idem quod prius.

¶ 5 Præt. Deus non tantum rerum factor est, sed etiam conseruator: sed non potest dici, quòd conseruet nisi per aliquam actionem in res. ergo videtur, quòd quadiu res in esse conseruatur, quod Deus in res operatur. ergo &c.

¶ 6 Præt. Dies septimus creatura quædam est; sed omnis creatura est ex operatione diuina, nec prius diem septimum fecit quàm esset, quia esse successiuorum est in fieri. ergo videtur, quod die septimo nouam creationem fecerit: & ita non ab omni opere cessauit. vnde vt prius.

De genera, anima.li.3. c.vlt. ad finem. ¶ 7 Præt. Vt dicit Philosophus in 17. de aialibus, frequenter apparent nouæ spês aialium, quæ prius nunquam apparebant, vt patet in illis, quæ ex putrefactione gñantur. ergo vr, quod nec etiã ab instituêdis nouis spêbus, Deus die 7. cessauerit, & sic idê qđ prius.

¶ 8 Præt. Quædam sunt, in quibus sola diuina virtus operatur, sicut in creatione animarum, in infusione gratiæ & miraculorum operatione. ergo videtur, quod tunc non cessauerit ab operatione, & institutione nouarum creaturarum. ergo &c.

F CONTRA hæc est qđ dr Gen.2. quod côsummauit De⁹ die 7. &c.

¶ Præt. In pfectione operis cuiuslibet diei spûssctûs signatur, cum dicitur vidit Deus, quod esset bonum, vt dicit Aug. in 1. super Gen. sed septênarius numerus spirituiâctio attribuitur, qui septiformis in munere dicitur. ergo conuenienter consummatio operum. 7. diei ascribitur. Et 4. super Gen. ad lit. cap.9.

a *Qualiter accipiendum sit, quòd Deus dicitur compleße opus suum septimo die, cum tunc requieuit ab omni opere suo.*

G SEd quæritur: quomodo septimo die dicatur, Deus côpleuisse opus suum, cum ab omni opere, illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio habet. Consumauit Deus die septimo opera sua, quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt, quæ in eo facta sunt, & eo die omnium

RESPONDEO, Dicendum, quod sicut Magister dicit in litera, in hoc discordat nostra translatio ab alia, quam Aug. exponit. In nostra enim trâslatione côsummatio operum ascribitur diei.7. in alia vero diei.6. vtraque aût veritatê habere potest, siue intelligatur septimus dies, sequi alios. 6. successiôe temporis, vt alij sancti volût, siue ponantur septê dies vnus dies, vt Aug. vult, septêplr rebus præsentatus. s. cognitio angelica: loquêdo.n. sm Aug. distinguenda est rei duplex perfectio. Vna.n est perfectio totalitatis, quam res habet ex hoc, quod eu omnibus partibus suis essentialibus integrata est, & talis perfectio mundi, sextæ diei competit, H quia post sex primos dies nulla creaturâ mundo addita est, quæ non aliquo modo in operibus. 6. dierum esset, vt patebit. Alia vero perfectio rei est, quam habet ex ratione finis, quæ est vltima perfectio, & talis perfectio mundi debet 7. diei, in qua De⁹ ab oibus operibus requieuit in se sicut in fine: sed sequendo alios sanctos distinguenda est iterum duplex perfectio. vna est perfectio prima, quam. s. res habet sm esse suum, & hęc pfectio mûdi completa est. 6. die, quia nulla pars mundi postmodum addita est, quæ in primis sex diebus non præcesserit aliquo modo. Alia est perfectio secunda, quæ est operatio rei, vt dr 2. de aia. & talis perfectio mundi fuit in septimo die, quia ex tunc cessante operatione, qua Deus naturam instituit, incœpit operatio propagationis in toto vniuerso, sm quod ex naturis iam conditis, res aliæ producuntur, quã operationem in rebus omnibus Deus, vsq; nunc facit. Ioã. 5. Pr meus vsq; modo opat, & ego operor. Côtex. 24.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod senarius numerus rône partium perfectus dr, quia ex oibus partibus eius aliquotis aggre I gatus consurgit: & ideo perfectio senarij, congruit illi perfectioni mundi, quæ consistit in totalitate partium, quantû ad esse primum, & sicut partes aliquotæ senarij ordinatim, & côtinue sibi succedunt sine alterius numeri interpositione. s. vnum, duo, tria: ita etiam in productione partium vniuersi, ordo seruatus est, vt post productionem primæ partis statim narraretur productio secundæ partis, & sic deinceps vsq; ad sextam.

¶ Ad secundum dicendum, quod consummatio operum intellr sm aliquid perfectionis ipsis rebus collatum, quod est ipsa operatio, per quam natura propagatur. Hæc autê operatio est a Deo, & a virtute creaturæ: & ideo & Deus dicitur côsummasse opus, cuius virtute natura mota, in operationem exiet: nec eñ aliquid nouum in natura efficitur, quia operatio côsequitur ex virtute naturæ, prius rebus collata. Consummatio autem, quæ est ex parte finis, non est secundum aliquid additum in re.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non dicitur cessare ab ope K ratione, nisi ex parte effectus consequentis. ipse.n. non agit aliqua operatione media, vel intrinseca vel extrinseca, quæ non sit sua essentia, quia suum velle est suum facere, & suum velle est suum esse: nec tamen ab æterna operatione sequitur effectus, nisi secundum determinationem voluntatis, vt prius dictum est. vnde dicitur incipere operari, vel ab operatione cessare ex parte effectus.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut influentia solis, per irradiationem est semper, quadiu aer illuminat, vt possit dici semper, sol facit lumen in aere, ita diuina bonitas semp esse rebus influit, nô aliud & aliud, sed vnum & idê: nec tñ res dicuntur semper fieri, vel creari, vel institui apud nos: sed tunc cum primo esse acceperint. Et ideo dicitur, quod cessat creare, vel facere mundum.

¶ Ad quintum dicendum, quod conseruatio rerum in esse, nihil aliud est, quam influentia esse rei, secundum quod dictum est. s. quod Deus quadiu res est causat, & efficit esse rei: nec tamen talis côseruatio repugnat prædictæ cessationi, quia esse rei côsequitur principia essentialia, sicut operatio virtutem.

¶ Ad sextum

¶ Ad sextum dicendum, q dies illæ septimus præcesserat, se- A
cundum similitudinem ad minus, in primis sex diebus. Et
præterea esse dies, causarent a principijs naturalibus, prius natu
ræ collatis, quia motus est causa temporis, vel est idem dies cũ
præcedentibus, secundum Augustinum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd illæ noue species producuntur ex virtute cælesti, quæ tenet locũ virtutis formatiuæ, in animalibus ex putrefactione generetis: & ideo istæ species fuerunt productæ in operibus sex dierum, in suis principijs.s.materiis, & in rationibus seminalibus, sicut etiam alia, quæ per operationem naturæ producuntur.

¶ Ad octauum dicendum, q nihil facit Deus in creatura, quod aliquo modo in primis diebus non præcesserit: sed diuersimode. Quędam enim fuerunt in operibus sex dierum, vt in principijs actiuis & materialibus, & secundum similitudinem speciei, vt ea quæ generantur ex sibi similibus in natura, quædam vero sicut in principijs actiuis & materialibus: sed nõ secundum similitudinem speciei, sicut quædam animalia ex putrefactione generata. quædam vero sicut ex principijs disponentibus & non actiuis, & secundum similitudinem speciei, sicut anima rationalis. quædam vero vt in potentia obedientiæ tantum, sicut ea quę per miraculum fiunt.

consummatio perfecta est: sicut scriptura ostendit, cum ait, Vidit Deus cuncta quę fecerat: & erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilq; in sui natura vitij habentia. Et sunt bona quæ condidit Deus etiam singula, simul vero vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo, ĩ qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatũ, & loco suo positum eminentius commendat bona vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Sexta ergo die facta est omniũ operum consummatio. Ideo præmissa oritur q̃stio. scilicet: quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complesse: quod hebraica veritas habet: in quo tamen ni- B hil nouum creasse dicitur, nisi forte dicat die septimo cõplesse opus suum, quia ipsum bñdixit & sctificauit: sicut subiicit scriptura. Bñdixit diei septimo & sanctificauit illũ. Opus. n. est bño & sctificatio, sicut Salomõ

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus conuenienter dicatur quieuisse septima die.

1.q.73. art. & 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q inconuenienter dicatur Deus die septima requieuisse. Opposita. n. nata sunt fieri circa idem. Sed quies opponitur motui. ergo cum Deus non moueatur. Iac. 1. Apud quẽ non est trãsmutatio &c. Videtur quòd nec possit dici quiescere. Si dicatur quòd quies dicitur de Deo, non secundum q opponitur motui: sed secundum quòd opponitur labori.

Cap. 4.

De consol. lib. 3. Metr. 9.

¶ 2 Contra. Secundum Philosophum in septimo & decimo Ethicor. operatio cui non adiungitur motus, est secundum se delectabilis, & nullo modo laboriosa, quia labor in operatione causatur ex motu innaturali: sed operatio Dei est omnino sine motu, quia immobilis manens dat cuncta moueri, vt dicit Boetius. ergo nullus labor sibi accidit in hoc, quòd res creauit. ergo nec quies quæ opponitur labori sibi conuenit. Si dicatur, quòd Deus dicitur requieuisse inquantum facit nos in se requiescere: sicut dicitur cognoscere aliquem, quando facit nos illud cognoscere, vt Gen. 22. dicit Abrahæ, Nunc cognoui, quòd timeas Deum.

¶ 3 Contra. Requies septimæ diei condiuiditur contra operationem sex dierum: sed in sex diebus dicitur Deus fecisse, quia ipsemet fecit, non quia fecit nos facere. ergo & in 7. die ipsemet requieuit, non solum fecit nos requiescere. Si dicatur, quòd Deus quieuisse dicitur, sicut voluntas quiescit in fine.

¶ 4 Contra. Sicut quies corporis opponitur motui eius; ita quies voluntatis opponitur motui eius, vt vtrunq; per similitudinem de voluntate dicatur: sed motus voluntatis nõ potest esse nisi secundum quòd procedit de his, quę sunt ad finem in finem ipsum. cum igitur talis motus Deo non cõueniat, qui ex rebus alijs, nec in sui cognitionem, nec in sui amorem venit, videtur q nec quies voluntatis sibi conuenire possit.

¶ 5 Præt. Ea quæ sunt ęterna, non conuenienter connumerantur inter ea, quę ex tempore inceperunt: sed quies voluntatis diuinæ in suo fine est æterna. ergo inconuenienter dies quietis diuinæ connumeratur diebus creationis rerum, quæ ex tempore inceperunt.

¶ 6 Pręter. Finis diuinæ voluntatis non est aliud a Deo. Si igitur intelligitur requieuisse propter volũtatem quiescentem in hoc, videtur inconuenienter dici in die. 7. requieuisse, cum dies. 7. creatura sit. Si dicatur, quòd non requieuit in die 7. sicut in obiecto quietis, sed sicut in tempore quietis.

A ¶ 7 Contra. Illud quod est æternum, non est in tempore, sed supra tempus: sed quies diuinę voluntatis est æterna, igitur nõ est in 7. die sicut in tempore.

¶ 8 Præter. Sicut quies Dei, qua in se quiescit non habet finem, ita nõ habet principium, sed sicut vesperum est finis diei ita mane est principium eius. ergo dies 7. si dicto modo accipiatur quies, non debet habere mane, sicut nec habet vespere. ergo cum assignet sibi mane, nõ potest dici Deũ die 7. modo prædicto quieuisse.

SED CONTRA. Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera: sed omnis artifex perfecto opere suo quiescit. ergo Deus post naturę institutionẽ quæ fuit in sex diebus, quies die septima conuenit.

¶ Præter. Homo bene dispositus dicitur ex operibus suis in Deo requiescere, quia opera sua ad Dei bonitatem refert, Cum ergo Deus omnia, propter bonitatem suam operatus, vt dicit Aug. & dictum est in prima dist. 2. lib. videtur quòd sibi conueniat ex his quę fecit, in seipso requiescere.

RESPONDEO. Dicendum, q quies proprie loquendo motui opponitur, quia vero motus causat laborem in operationibus nostris, vt dicit Philosophus: inde consecutum est, vt C quies labori opponatur, & ex his duabus significationibus quietis, transumptæ sunt aliæ duę: quia enim nostris operationibus motus adiungitur, inde in vsum venit, vt omnis operatio motus dicatur quãmuis impropriẽ. & secundum hoc omnis cessatio a quacunque operatione, quies dicitur, & hæc significatio transumitur e prima. Sed quia nihil laborat, nisi ex hoc, quòd a perfectione propriæ naturæ distat, vt patet in motibus violentis, inde est vt in illo res requiescere dicatur, in quo sufficientiam inuenit, & secundum hunc modum, voluntas quiescit in vltimo fine, & hęc significatio quietis transumitur a secunda.

1. cœli t. 11. Mech. con tex. 51.

D. 806.

¶ Constat ergo, q Deo non potest quies attribui, quantum ad primam vel secundam significationem: sed quantum ad tertiam vel quartam, potest. Sed quantum ad tertiam sciendum, vt ex præcedenti articulo patet, q Deus ab operatione cessare non dicitur, quasi ipsa operatio qua operatur deficiat, cum sua opera- D tio sit essentia eius: sed ratione effectus hoc dicitur, quia operatione æterna facit, vt aliquis effectus temporaliter fit. Nec sic tamen ex parte effectus operatio eius cessare dicitur die. 7. quasi nihil in rebus fecerit postea, vel saltem in die 7. quia si operatio eius in creatura vel ad momentum cessaret, creatura esse desineret, vt dicit Aug. 4. super Geñ. sed sic dicitur ab opere cessasse die 7. quia e die. 7. deinceps, nouam creaturam non fecit, quæ non aliquo modo in operibus sex dierum præcesserit, vt supra dictum est.

Ca. 5. & 6 vsq; ad 8.

¶ Sed quantum ad quartum notandum, quòd quies voluntatis diuinæ in fine, potest accipi dupliciter, Vel absolute, secundum quòd in seipsu sufficientiam inuenit, & sic quies æterna est.

Alio modo potest intelligi per relationem ad creaturam, secundum q creatura Deo placet: non tamen ita vt ea indigeat quasi in ea sufficientiam suæ beatitudinis inueniens: sed eam ad E seipsum ordinans in seipsu sufficientiam inuenit, & sic quiescere dicitur Deus proprie a rebus conditis, quod non potest intelligi, nisi rebus iam conditis, quod est post senarium diem; & ita quies Dei, secundum duas vltimas acceptiones, conuenientes septimo diei ascribitur.

¶ PRIMVM ergo & secundum concedimus, quia Deo non attribuitur quies opposita motui vel labori.

¶ Tertium similiter concedimus, quia non solum illo modo dicitur Deus quieuisse. 7. die: sed, vt dictum est, alijs modis.

¶ Ad quartum dicendum, q motus voluntatis diuinæ metaphorice dicitur, non ex hoc, quòd voluntas eius finem consequatur per aliqua media: sed quia ea quæ ab ipso sunt, in seipsum ordinat.

¶ Ad quintum dicendum, q quãmuis Deus ab æterno in seipso quieuerit, non tamen quieuit a creaturis conditis in seipso, sed solum quieuit sic, quando iam creaturę fuerant conditæ.

¶ Ad sextum dicendum, quòd dies septimus nullo modo ponitur vt obiectum quietis, sed vel secundum Aug. Deus dr in 7.

die quieuisse, inquantum quietem propriam, qua in seipso a rebus conditis quiescit naturæ angelicæ monstrauit: cuius cognitionem diem appellat, vel secundum alios sanctos, dies septima significat tempus quoddam: non ita quod quies diuina tempore mensuretur: sed quia simul cum tempore est, per quem modum verba temporalia de Deo dicuntur. Vnde patet responsio ad septimum.

¶ Ad octauum dicendum, quod quamuis quies Dei principium non habeat, tamen quies creaturæ a Deo, secundum quod in eo stabilitur, principium habet: sed non finem, quia qualitercunque creatura mutet, nunquam in non esse simpliciter cedit, et dicit Aug. 4. sup Gen. Vel aliter dicendum, quod etiam ipsa quies, qua Deus quiescit, quodammodo principium habet, non inquantum quiescit in seipso absolute: sed inquantum quiescit in seipso a rebus conditis, non egendo: quod tamen finem non habet: quia eis nunquam egebit: & ideo dies septima habet mane, sed non vesperam.

c. 6. 7. 8.

aliquid operis fecit cum templum dedicauit.

Quæ sit sanctificatio & benedictio septimi diei.

Illum autem diem sanctificasse & benedixisse legitur, quia mistica præ cæteris benedictione, & sanctificatione, eum donauit. Vnde in lege dicitur. Memento sanctificare diem sabbati. Et inde est, quod numerando dies, vsque ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies quorum repetitione omne tempus agitur; non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt. Et in septimo: licet non fuerit nouum genus rerum institutum: tamen fuit in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum, & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud. Compleuit die septimo opus suum, id est completum & consummatum vidit.

F nit duplicem perfectionem rerum, vnam qua vniuersum perfectum est, ex omnibus suis partibus essentialibus constans. Vnde Philosophus in 4. Metheororum dicit, quod perfectum est vnumquodque quod potest facere alterum quale ipsum est, & alia: quo. s. vniuersum perfectum est et ordinatum ad finem, quia ... eius ... est ad finem, vt diuinæ esse ... possint participent. Vnde 1. de Anima dicitur. Omnis etiam creatoris operatio naturalis, ad finem ordinata est: & ideo benedictio diei septimæ debetur, in qua post perfectionem primam vniuersi, quæ sex diebus completa est, etiam in ordine ad finem vniuersum perfectum est: sed quia etiam ad secundum, quæ est quies opificis debetur diei septimæ sanctificatio. Iterum etiam in scriptura sanctificatio interdum dicitur ex hoc, quod aliquid ad cultum Dei dedicatur: sicut dicitur tabernaculum sanctificatum, & vasa eius & ministri. Et sic dies septimus sanctificatus est, i. ad cultum Dei deputatus est, sicut. s. Deus qui res condidit, non in ipsis rebus conditis, quasi in fine quiescit: sed a rebus conditis in seipso, in quo beatitudo sua consistit, cum non sit beatus ex hoc, quod res fecerit: sed quod factis non eget in seipso sufficientiam habens, ita et & nos non in operibus eius, aut in operibus nostris dicamus quiescere sicut in fine, sed ab operibus in ipso Deo, in quo beatitudo nostra consistit, propter hoc. n. institutum est, vt homo sex diebus laborans in operibus proprijs, septimo die quiesceret eius cultui vacans, hæc aut quies in Deo christianis non ad tempus, sed perpetuo indicitur, quibus indicitur sine intermissione orare. Tes. 5. & ideo illa temporalis obseruatio in lege noua cessauit.

Cóm. 19.

Cóm. 4.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus debuerit sanctificare septimum diem præ alijs.

1. q. 73. ar. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod diem septimum Deus, præ alijs sanctificare non debuit. Operatio enim nobilior est ocio, vt dicitur 10. Ethic. Vnde non in ocio, sed in operatione fælicitas consistit, sed 6. diebus Deus operatus est, 7. vero die ab opere cessauit. ergo 6 dies potius quam 7 sanctificare debuit.

¶ 2 Præter. Sanctificatio & benedictio congrue bonitati respondet: sed bonum est communicatiuum sui, vt dicit Diony. Cum ergo Deus in 6 diebus bonitate sua suam communicauerit res in esse producendo, videtur quod eisdem ... magis quam 7. sanctificatio competat.

Diui. nom. cap. 4.

¶ 3 Præt. Vt dicit Rabi moy. Obseruatio sabbati in lege fuit instituta, vt in ea populi firmiter permaneret notitia mundi, ex qua facillima probatio sumitur, ad ostendendum a Deo esse, & omnipotentiam eius, & alia huiusmodi. Sed secundum Apostolum Ro. 1. per ea quæ facta sunt, in notitiam Dei deuenimus. ergo potius 6 dies in quibus creaturæ factæ sunt, sanctificari deberent quam dies 7.

Lib. 2. dub. cap. 32.

¶ 4 Præt. Ei cui nihil decrescit in operando aliquid, acceptior non est quies quam operatio: sed Deo nihil decrescit in faciendo creaturas, quia faciendo non laborat, vt dictum est, neque virtus eius exhauritur, quia semper in infinitum posset: neque intellectus eius distrahitur, quia semper in sui contemplatione perfecte maneat. ergo non debuit magis sanctificare diem quietis quam dies, in quibus operatus est.

¶ 5 Præter. Magis indicat diuinam potentiam operatio, qua Deus operatur instituendo naturam, quam illa qua operatur in natura operante ad naturæ propagationem: sed in primis sex diebus, Deus operatus est, naturam instituendo ... In 7. vero die, & deinceps operatus est, naturam conseruando & mouendo motibus naturæ & principijs. ergo senarius dierum magis manifestat diuinam potentiam, quam dies septimus: & ita magis sanctificari debuit.

SED CONTRA. Sanctificatio & benedictio bonitati debetur. sed bonum secundum Philosophum in 3. Metaph. dicitur ex ratione finis: cum igitur perfectio rerum, quæ est ex ordine ad finem debeat diei 7. ille dies præ alijs sanctificari & benedici debuit.

¶ Præter. Vita contemplatiua actiuæ præfertur. Vnde Luc. 10. Optimam partem elegit sibi Maria, per quam vita contemplatiua signatur: sed senarius dierum attribuitur actioni qua Deus res produxit, septimus autem quieti diuinæ contemplationis, qua seipso Deus perfruitur. ergo sanctificatio & benedictio præcipue diei septimæ debetur.

RESPONDEO. Dicendum, quod septimæ diei duo attribuuntur, s. consummatio operum, & quies opificis. Quantum vero ad primum debetur diei septimæ benedictio, quia secundum Greg. benedictio Dei, significat collationem donorum eius, & multiplicationem eorundem, multiplicatio aut creaturarum præsuppo-

& Ambro. lib. de bñ. patriarcharum. c. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod fælicitas Dei non consistit in operatione qua creaturas condidit, sed in operatione qua seipso perfruitur creaturis non egens, & hæc operatio ad quietem septimæ diei pertinet.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis bonitas Dei manifestetur in hoc, quod esse communicauit rebus per creationem, tamen perfectio bonitatis ostenditur in hoc, quod rebus conditis Deus non eget sed in seipso sufficientiam habet.

¶ Ad tertium dicendum quod creaturæ sunt sicut via, per quam deuenitur in cognitionem creatoris, perfectio autem non consistit in via, sed in termino viæ. Vnde non debuit sanctificari dies, in quo creaturæ sunt conditæ: sed dies in quo sicut in fine quieuit.

¶ Ad quartum dicendum, quod quamuis per operationem qua res in esse produxit, nihil Deo decreuit, tamen hæc potius apud eum est; quod alijs non eget in seipso quiescens, quam quod alia facit: & ideo dies quietis magis benedicitur, quam dies productionis creaturarum.

¶ Ad quintum dicendum, quod Deus eadem virtute, qua esse rebus tribuit, eas in esse proprio conseruat. Vnde non magis ostendit diuinam potentiam productio creaturarum, quam earum conseruatio.

EXPOSITIO TEXTVS.

IVMENTA & reptilia & bestias.] Quid sit reptile dictum est. Iumenta vero dicuntur, quæ adiutorium homini conferunt, præcipue vehendo ipsum, vt equi vel asini & huiusmodi. Bestiæ dicuntur propter crudelitatem quasi vastiæ vt leones, vrsi, & huiusmodi creata non fuerunt nisi potentialiter & materialiter, vt intelligatur tam de potentia actiua quam de materiali. {Quia non potuit simul ab homine dici &c.} Videtur hoc nihil esse, quia licet non potuerit simul pronunciare, potuit tamen dicere ea quæ successiue narrabat, simul esse facta. Sed dicendum, quod dicitur non potuisse dicere, non quia non simpliciter non potuit dicere simul esse facta, sed quia non potuit ita dicere secundum conuenientiam disciplinæ, vt faciliter quod dicebatur a rudibus caperetur, vt faciunt geometræ in descriptionibus figurarum, lineam post lineam protrahentes, quæ tamen simul figuram constituunt. Alia translatio habet: consummauit Deus die septimo, vtraque translatio veritatem continet, si vt prædictum est, completio distinguatur.

DISTINCTIO XVI.

DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATO de natura pure spirituali, idest angelica, & de natura pure corporali, Hic tertio multipliciter prosequitur de natura composita ex spirituali & corporali, scilicet de homine. Diuiditur ergo pars ista in partes duas. In prima, determinat de homine, quãtum ad primam sui institutionem. In secunda quantum ad eius casum 21. dist. ibi {Videns ergo diabolus &c.} Prima in duas. In prima, determinat conditionis humanæ principium. In secunda ostendit hominis conditi statum. 19. dist. ibi. {Sciens plura quæri de primi hominis statu &c.} Prima in duas. In prima, ostendit formationem hominis, secundum quod exit a sua causa, & in similitudine eius, vt ostendatur quodam modo esse actio vniuoca. In secunda, determinat institutionem hominis, secundum quod ex suis partibus cõstat. 17. dist. ibi. {Hæc de origine animæ.} Prima in tres. In prima ostendit hominem, ad imaginem & similitudinem Dei institutum. In secunda, ponit horum expositionem. ibi {Imago autem & similitudo &c.} In tertia ostendit, secũdum quam partem hominis, esse ad imaginem sibi conueniat. ibi {Factus est homo secundum animam.} Secunda pars diuiditur in tres. In prima ponit suam expositionem. In secunda excludit, alias quorundam expositiones. ibi {Filius vero imago patris dicitur.} In tertia, supplet quoddam ad suam expositionem, quod in alijs expositionibus tangebatur, scilicet in quo imago & similitudo differant. ibi {Verũtamen hæc distinctio.} {Factus est homo &c.} Hic ostendit, secundum quam partem in homine, sit imago assignanda: Et primo ostendit, quod secundum animam. Secundo ostendit, quod huiusmodi indicium etiam in corpore ostenditur ibi. {Sed in corpore quandam habet &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit hominem esse ad imaginem trinitatis, non solum patris vel filij, vt alij dicebant, & hoc secundum animam. Secundo ostendit, quomodo differenter imago secundum animam homini, & filio Dei cõueniat. ibi {Quocirca homo & imago.}

DISTINCTIO XVI.

A

De hominis creatione, vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt, & qualis factus & qualiter lapsus: postremo quomodo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

B HIs excursis, quæ supra de hominis creatione promisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus. Vbi hæc consideranda videntur, scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde qualiter sit lapsus, postremo qualiter, & per quem sit reparatus. Horum autem primo loco, & secundo positam causam creationis humanæ, & modum institutionis superius, pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideoque superest vt qualis, vel quomodo factus sit, discutiamus. In

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum in aliqua creatura imago Dei inueniri possit.
Secundo. In quibus inueniatur.
Tertio. Vtrum in illis in quibus inuenitur, æqualiter inueniatur.
Quarto. De differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliqua creatura possit dici esse ad imaginem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulla creatura possit dici, ad imaginem Dei esse. Cuiuscunque est aliqua imago creata, ei contingit aliquam imaginem ponere: sed Deo non contingit aliquam imaginem ponere. Esaia. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem pones ei? ergo &c.

¶ 2 Præter. Proprietates vnius non inueniuntur in alio: sed imago indicat proprietatem filij, vt in primo dictum est, qui increatus est. ergo nulli creaturæ conuenit.

¶ 3 Præt. In imagine importatur conuenientia quædam, in aliquo vno: vnde dicit Hylarius, imaginem esse speciem, nõ differentem eius rei ad quam imaginatur: sed quæcunque conueniunt in aliquo vno, habent aliquid prius & simplicius se, siue sit cõuenientia analogiæ siue vniuocationis, est. n. ens prius substantia & accidente, sicut animal prius homine & equo. Deo autem nihil est prius & simplicius. ergo non potest esse, eius imago in creatura. Da finodis in Arrian. can.1.

¶ 4 Præt. De ratione imaginis est æqualitas. Dicit. n. Hylarius, imaginẽ esse rei ad rem coæquandam: sed nulla æqualitas potest esse creaturæ ad Deum. ergo nec imago eius esse potest. & Aug. li. 6 Retract. c. vlt.

¶ 5 Item, infinite distantium, non potest esse indiscretio & vnio: sed imago vt dicit Hylarius, est similitudo indiscreta & vnita. ergo creata non potest esse ad imaginem Dei, a quo in infinitum distat.

Genesi legitur. † Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. In eo quod dicit faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur. In hoc vero, quod dicit, ad imaginem & similitudinem nostrã, vna & æqualis substantia, trium personarum mõstratur. Ex persona enim patris, hoc dicitur ad filium, & spiritumsanctum: non vt quidam putant angelis, quia Dei & angelorum non est vna, & eadem imago & similitudo. † August. 3. Gen. ad lit. c.19.

Quòd imago & similitudo hic a diuersis accipitur uarie, a quibusdam increata, ab alijs creata, & increata uel essentia trinitatis, uel pater uel filius, & spiritussanctus.

C IMago autem, & similitudo in hoc loco, vel increata intelligitur, idest, trinitatis essentia ad quã factus est hõ, vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini

CONTRA est quod habetur Genesis primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

¶ Præter. Ad perfectionem operis exigitur, vt perducatur in similitudinem agentis: sed Dei perfecta sunt opera. Deuter. 32. ergo oportet esse aliquod operum eius, in quo ipsius imago repræsentetur.

D RESPONDEO. Dicendum, quòd imago proprie dicitur, quod ad alterius imitationem est: nec tamen qualibet imitatio rationem imaginis perficit, vt si hoc sit album, & illud album, non ex hoc dicitur eius imago: sed ad rationem imaginis exigitur imitatio in aliquo, quod speciem exprimat & essentiam, propter quod ab Hylario dicitur species indifferens. Et inde est, quòd in corporalibus secundum imitationem figuræ, potissimum imago attenditur, quia figura est quasi certum signum ostendens vnitatem, & differentiam speciei, hæc autem imitatio potest esse dupliciter, aut simul quantum ad speciem, & signum speciei, & sic imago hominis est in filio suo, qui ipsum in humana specie, & figura imitatur, & hæc est perfecta imago: aut quantum ad signum tantum, & non quantum ad veritatem speciei, sicut imago hominis est statua lapidea, & hæc est imperfecta imago. Et primo modo filius est imago patris: sicut in natura communicans. Secundo autem modo, imago Dei est in creaturis: & ideo creatura potest esse imago Dei, licet non perfecta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Propheta loquitur contra idolatras, qui Deum in corporalibus figuris imaginari nitebantur: & ideo non est ad propositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd imago secundum perfectam rationem indicat proprietatem filij: & sic creaturæ non conuenit, sed secundum imperfectam significationem, vt sic nomen imaginis a filio in creaturas descẽdat, sicut a patre nomen paternitatis, ad Ephe. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conuenientia potest esse dupliciter, aut duorum participantium aliquod vnum, & talis conuenientia non potest esse creatoris, & creaturæ vt obiectum est, aut secundum quòd vnum per se est simpliciter, & alterum participat, de similitudine eius quantum potest, vt si poneremus calorem esse sine materia,

& ignem conuenire cum eo, ex hoc ꝙ aliquid caloris participa ret, & talis conuenientia esse potest creaturæ ad Deum, quia Deus dicitur ens hoc modo, ꝙ est ipsum suum esse, creatura vero, nõ est ipsum suum esse: sed dicitur ens, quasi esse participãs, & hoc sufficit ad rationem imaginis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad rationem imaginis, non exigitur æqualitas æquiparantiæ, cum magni hominis in parua pictura imago exprimatur: sed exigitur æqualitas proportionis, vt.i. eadẽ sit proportio partiũ ad inuicem in imagine, quæ est in imaginato, & talis æqualitas inuenitur in anima respectu Dei, q a sicut ex patre filius, & ex vtroq; spiritus sanct⁹, ita ex mente notitia, & ex vtroq; amor procedit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ vbi est perfectæ imaginis ratio: ibi est perfecta indiscretio & vnitas, vt patet in filio ad patrem: creatura autẽ quantum ad hoc, ꝙ Deum imitatur nõ discernitur: sed quodammodo sibi vnitur vnitate conuenientiæ, quàmuis semper remaneat maior differentia, & sic non ex toto tollitur ratio imaginis: sed solum imaginis perfectæ.

concreata. Increatam.n. imaginem, quæ Deus est, videtur intellexisse Beda cum dicit, non esse vnam imaginẽ Dei & c angelorum, sed trium personarũ: & ideo personis non angelis fit ibi sermo. Improprie tamen imago dicitur: quia imago relatiue ad illud dicitur, cuius si- G militudinem gerit, & ad quod repræsentandum facta est: sicut imago Cæsaris, quę ipsius similitudinem præferebat, ipsumq; quodammodo repræsentabat. Improprie autem imago dicitur id, ad quod aliud fit, sicut exemplum proprie dicitur, q̃d sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen aliquando abusiue alterum pro altero. Ita & minus proprie accipitur imago essentia trinitatis, si tñ ea noie H imaginis, ĩ hoc loco intelligit.

Opinio eorum, qui putauerunt filium per imaginem, & similitudinem hic accipi.

Filius vero proprie imago patris dicitur, sicut supra in tractatu de trinitate diximus. Vnde fue- G runt nonnulli, qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium hominem vero nõ imaginem: sed ad imaginem factum dicerent, quos refellit Apostolus dicens. Vir quidem imago & gloria Dei: hæc nãque imago, i. homo cum dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filiũ dicitur fieri: alioquin non diceret ad imaginem nostram: quomodo n. nostram diceret, cum filius solus patris imago sit? Fuerunt autem, & H alij perspicacius hæc tractantes, qui per imaginem filium,

ARTICVLVS II.

b Vtrum imago Dei, inueniatur tantum in creaturis rationalibus.

1.q.93.ar.2 AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ nõ tantum in rationalibus creaturis, imago Dei inueniatur. Ad rationem enim imaginis, qualis in creaturis esse potest, non exigitur perfecta similitudo, vt dictum est: sed sufficit imperfecta imitatio: sed quælibet creatura ex hoc esse habet, quòd diuinam perfectionem imitatur. ergo quælibet creatura dici debet ad imaginem Dei.

De consol. li.3.metr.9 ¶ 2 Præter. Dicit Boetius in libro de consola. philosophiæ de Deo loquens. Mundum mente gerens similiq; imagine formans: sed quælibet creatura in esse prodijt, ex hoc ꝙ in mente diuina, per suam ideam gestabatur. ergo quælibet creatura potest dici facta ad imaginem Dei.

¶ 3 Pręter. Vbi est expressior similitudo, ibi magis saluatur ratio imaginis: sed perfectio diuinæ bonitatis, expressius repræsentatur in toto vniuerso, quàm in aliqua parte eius. ergo totum vniuersum magis debet dici ad imaginem Dei, quàm aliqua creatura rationalis.

Post principium. ¶ 4 Præter. Dion. in 4. ca. de diui. no. ostendit similitudinem diuinę bonitatis, maxime apparere in radio solari: sed expressio similitudinis causat imaginem. ergo radius solaris debet dici esse ad imaginem Dei.

¶ 5 Præter. Illud quod maxime exprimit proprietatem, alicuius, maxime videtur ad ipsum conuenientiam habere: sed in fine cęlest. hierarchiæ dicit Diony. quòd in igne maxime ostenduntur diuinæ proprietates. ergo ignis maxime debet dici ad imaginem Dei.

Ex lib.83. qõ.q.51. SED CONTRA. Ex hoc anima dicitur imago Dei, quia eius capax est, vt Aug. dicit: sed sola creatura rationalis est capax Dei. ergo ipsa sola est ad imaginem Dei.

¶ Præt. Quanto aliqua creatura est perfectior, tanto est Deo similior: sed inter alias creaturas, rationalis natura altissimum gradum tenet: in ipsa ergo præcipue imago Dei inuenitur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ vt dictum est, illa imitatio rationem imaginis constituit, quæ est in aliquo ad speciem pertinẽtem. ex primo autem & communi nihil sortitur speciem: sed ex vltimo & proprio: sicut est differentia constitutiua. Consideratis autem diuinæ bonitatis processibus in creaturis, quibus G naturæ creatæ constituuntur in similitudinem naturæ increatæ, vltima inuenitur intellectualis dignitatis participatio, & quæ omnes alias præsupponat: & ideo intellectualis natura attingit ad imitatione diuinã. in quæ quodammodo cõsistit species naturæ eius, & inde est ꝙ in eadem operatione ponimus, vltimam felicitatem intellectualis creaturæ, in qua est fęlicitas Dei. s. in contemplatione intellectiua: & ideo sola intellectualis creatura rõnabiliter ad imaginem Dei dicitur esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis quælibet creatura aliquid participet de ratione similitudinis diuinę: non tamẽ potest dici eius imago ratione prædicta. † Aug.7.de Trin.c.vlt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ similitudo operis potest dici ad operantem dupliciter: aut quantum ad id quod habet in natura sua, sicut homo generat hominem, aut quãtum ad id, quod habet in intellectu suo, sicut artificiatum ab artifice, in similitudinem artis suę procedit, Vtroque modo procedit creatura a Deo, in similitudinem eius. Primo modo, quia ab ente, sunt entia, & a viuo, viuentia. Secundo modo, quia ꝓcedunt x rationibus idealibus. cum ergo vnaquęque res pertingat ad perfectam imitationem eius, quod est in intellectu diuino, quia talis est qualem eam esse disposuit: ideo quantum ad hunc modum similitudinis, quælibet creatura potest dici imago ideæ, in mente diuina existentis: vnde dicit Boe. in lib. de trinitate, ꝙ formæ quę sunt in materia, possunt dici imagines, eo quòd ab his formis venerunt, quæ sine materia sunt, sed quantum ad alium modum sola intellectualis natura, pertingit ad vltimum gradum imitationis, vt dictum est: & ideo ipsa sola dicitur ima- I go Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd similitudo diuinæ bonitatis, quantum ad nobilissimas participationes ipsius, non resultat in vniuerso nisi ratione nobilissimarum partium eius, quę sunt intellectuales naturæ: nec per se de toto potest dici, & primo. quia non conuenit sibi ratione omnium partium, vt in 6. Phy. dicitur frequenter: & ideo vniuersum non potest dici imago Dei, sed intellectualis natura.

¶ Ad quartum dicendum, quòd similitudo radij solaris, ad diuinam bonitatem tota attenditur, quantum ad causalitatem, & non quantum ad dignitatem naturæ, quæ ratione imaginis perficit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd proprietates diuinæ, ostenduntur in creaturis dupliciter. Vel secundum similitudinem analogiæ: sicut vita, sapientia, & huiusmodi, quæ analogicę Deo, & creaturis conueniunt, & sic diuinæ proprietates præcipue ostenduntur in rationali natura. Vel secundum similitudinem K proportionis, secundum quòd spirituales proprietates corporalibus metaphoricæ designantur, & hoc modo in igne ostenduntur proprietates diuinæ, vt in 2. lib. dist. 33. dictum est: sed hæc similitudo non facit rationem imaginis. Vnde Dio. vocat eam in 2. cap. cælest. hierar. dissimilem similitudinem.

ARTICVLVS III.

b Vtrum imago Dei, magis reperiatur in angelis, quàm in hominibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd imago non magis in angelis, quàm in hominibus inueniatur. Ea enim quę sequuntur naturam, æqualiter inueniuntur in omnibus habentibus naturam illam, vt visibile in hominibus: sed esse ad imaginem Dei, consequitur intellectualem naturam. ergo in omnibus habentibus intellectum, est æqualiter. 1.q.93. art.3.

¶ 2 Prę.

A ¶ 2 Præt. Secundum Aug. eo ipso est anima imago Dei, quod capax eius esse potest: sed non magis capax Dei est angelus quàm homo, cum in fruitione diuinitatis homines angelis æquentur. ergo esse ad imaginẽ non magis angelis, quàm hominibus conuenit.

li. 83. quæst. q. 51. ¶ 3 Præt. Vt dicit Aug. inter mentem nostram & Deum, nihil est medium: sed quod magis imitatur Deum, cadit medium inter ipsum, & id quod minus imitatur ipsum. ergo angelus non magis est ad imaginem Dei, quàm mens humana.

¶ 4 Præt. ad Heb. 2 dicit Glo. quod natura mentis humanæ, quam Christus assumpsit, nihil post Deum est melius: sed Christus assumpsit mẽtem eiusdem naturæ, cum nostris mentibus. cum ergo vnumquodque tanto sit melius, quanto expressiori imagine Deum imitatur, videtur quod esse ad imaginem nõ magis angelis quàm hominibus conueniat.

Sermo, de Assũp. to. 4. ¶ 5 Præt. De beata virgine dicit Hiero. quod exaltata est super choros angelorũ ad cælestia regna: sed hoc non posset esse, si ipsa esset minus ad imaginẽ Dei quàm angeli. ergo cum ipsa vere, & pure naturam humanam habeat, videtur quòd imago nõ plus in angelis quàm in hominibus inueniatur.

32. mor. c. 25. SED CONTRA est quod dicit Greg. quod angelus dicitur signaculum similitudinis, quia in eo diuinę imaginis similitudo magis insinnatur expressa: sed secundum hoc, aliquid dicitur esse magis ad imaginem, secundum quod expressius imago Dei, in ipso relucet: ergo angeli sunt magis ad imaginem Dei quàm homo. ¶ Similiter etiam videtur, quod vir magis quàm mulier per id quod primæ Cor. 11. quidam gradus inter virum, & mulierem constituitur, dum dicitur, vir imago Dei, & mulier imago viri: & ita non in omnibus habentibus imaginem, imago E æqualiter inuenitur.

RESPONDEO: Dicendum, quod de imagine possumus loqui dupliciter, aut quantum ad id, in quo proprie consistit imaginis ratio, aut quantum ad id, ad quod secundario assignatur similitudo imaginis: propriæ enim & principaliter imago intellectualem naturam cõsequitur. Vnde oportet, quod vbi intellectualis natura perfectius inuenitur, etiam ibi sit imago expressior, & sic cum natura intellectualis, multo sit dignior in angelis quàm in homine, eo quod propter obumbrationem intellectualis luminis, homo rationalis dicitur, cum ratio sit quidam intellectus obumbratus, oportet quod in angelis sit expressior Dei imago quàm in anima, & in angelis superioribus quàm in inferioribus, & in viro quam in muliere, quàmuis ista diuersitas sit minor quàm prima, quia non sequitur diuersitatem naturæ secundum speciem, assignatur etiam imago Dei in homine: sed non ita proprie, quantum ad aliquas proprietates consequentes, sicut quod homo dominatur inferioribus creaturis, sicut etiam Deus in toto vniuerso, & est quodammodo finis earum, & hoc innititur Gen. 1. vbi post id quod dictum est. Faciamus hominem ad imaginem &c. subiungitur. Vt præsit piscibus &c. Et similiter, sicut Deus est totus, in qualibet parte vniuersi, ita anima in qualibet parte corporis: & secundum hoc & huiusmodi alia, nihil prohibet hominem magis ad imaginem Dei esse quàm angelum: sed hoc est secũdũ quid, & non simpliciter, quia iudicium similitudinis vel diuersitatis quod sumitur ab essentialibus rei, est multo firmius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea quæ consequuntur naturam, æqualiter inueniuntur in omnibus habentibus naturam: aliam æqualiter naturam intellectualis, non æqualiter inuenitur in angelis, & in hominibus, sed in angelis multo nobilior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd imago inuenitur in homine & in angelis, quantum ad naturalia sua, non quãtum ad habitum gratiæ, vel gloriæ. Considerantis autem naturalibus angeli, & hominis, magis est capax diuinæ cognitionis angelus quàm homo, & quod homo ad æqualitatem angelorum perducitur in diuina fruitione, est gratiæ & non naturæ, & ideo obiectio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quod inter mentem nostrã & Deũ, nihil est mediũ quasi obiectum beatitu- † c. vlt. dinis, sed immediate in Deum nostra mens tendit, a quo etiam immediate, per gratiam viuificatur, & tamen est aliquid medium, quantum ad gradum naturæ, scilicet angelica natura, vt patet ex Dio. in 4. ca. cælest. hierar. Aug. etiam dicit, angelum prope Deum factum, & materiam prope nihil: & ideo obiectio nulla est. 12. confess. c. 7.

¶ Ad quartum dicendum, quod natura humana quam Christus assumpsit, est multo nobilior quàm quęlibet creatura, sed hoc habet ex vnione diuinitatis, & non ex principijs essentialibus; & ideo non sequitur similis ratio de mentibus humanis non vnitis. Assumpsit enim Dei filius humanam naturam, vt Damasce. dicit, in athomo, idest in indiuiduo, & non in specie, & sic etiam natura mentis humanæ in glosa prædicta accipitur. lib. 3. c. 11.

¶ Ad quintum dicendum, quòd exaltatio beatæ virginis, super choros angelorum, non fuit naturæ sed gratiæ: & ideo per hoc nihil probatur.

& per similitudinem spiritumsanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij: & ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantum, ad imaginem vero subintelligẽdum esse meã. Hominem vero & imaginem B esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt. & imaginem imaginis esse, & similitudinis.

Neque horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem Dei in homine quærendam & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur.

VErũtamen hæc distinctio, licet reprobabilis penitus non vi- C deatur: quia de medio montium .i. authoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago & similitudo Dei, quærenda est & consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem Dei, & similitudinem secundum mentem b qua irrationalibus antecellit: d Sed ad imaginem secũdum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem secundum innocentiam, & iusti- D tiam, quę in mẽte rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis. Vel imago in alijs omnibus, similitudo in essentia, quia immortalis & indiuisibilis est. Vnde Aug. in lib. de quantitate animæ. Anima facta est similis Deo, quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo, secun- B dum animam ad imaginem, & similitudinem Dei, non patris. vel filij, vel spiritussancti, sed totius trinitatis: Ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur, & tabula, & pictura, quæ in ea est: sed propter picturã, quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis etiam illud, in quo est hæc imago, nomine imagi- C nis vocatur.

Quare homo dicitur imago & ad imaginem, filius uero imago & non ad imaginem.

QVocirca, homo, & imago dicitur, & ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem, quia natus est, non creatus, æqualis & in nullo dissimilis: homo creatus est a Deo, non ge- D nitus, non parilitate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei. Vnde Aug. in vij. lib. de trini. In Genesi legitur, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Faciamus & nostram pluraliter dixit. Et nisi

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum imago & similitudo conuenienter distinguantur in litera.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter imago, & similitudo in litera distinguantur. Illud enim quod ponitur in diffinitione alicuius vt genus, non distinguitur ab ipso, sicut animal ab homine, sed secundum Hylarium

De synod. in Arria. ca. 1.

Imago est rei ad rem coæquandum imaginata & indiscreta similitudo. ergo imago & similitudo distingui non debent.

¶ 2 Præt. Secundum quorundam opinionem, homo in gratuitis creatus non est: sed innocentia & iustitia ad gratiam pertinent. ergo inconuenienter similitudo, in qua homo factus est, per iustitiam, & innocentiam, exponitur in littera.

¶ 3 Præt. Cognitio & amor nominant actum vel passionem: sed actus & passio non semper remanent in anima. Cum ergo imago semper maneat, uidetur quod inconuenienter imago secundum dilectionem, vel cognitionem assignetur.

¶ 4 Prætere. Amor ad voluntatem pertinet, voluntas autem est pars imaginis. ergo inconuenienter distinguitur similitudo ab imagine, per hoc, quod similitudo in amore virtutis consistit.

¶ 5 Præt. Voluntas ad cognitionem non pertinet, & tamen pars imaginis ab Augustino ponitur. ergo videtur quod inconuenienter dicatur imago ad cognitionem veritatis pertinere.

12. de Tri. c.4.& 5.

¶ 6 Præt. Natura intellectualis ad essentiam animæ pertinet: sed naturam intellectualem sequitur imago, vt dictum est. ergo videtur inconuenienter dici, quod similitudo ad essentiam pertineat, imago vero ad alia, quæ sunt in anima.

Respondeo. Dicendum, quod in ratione imaginis includitur similitudo, & non e conuerso: vnde si similitudo contra imaginem distinguatur, oportet specialiter sumi similitudinem quæ deficit a ratione imaginis: sicut proprium condiuiditur diffinitioni non secundum nomen commune, quod de diffinitione prædicatur: sed secundum illam rationem determinate acceptum, qua deficit a perfectione diffinitionis. cum ergo imago importet imitationem eorum, quæ pertinent ad speciem demonstrandam, oportet quod similitudo accipiatur in eo, quod deficit a demonstratione specialis naturæ, hoc autem contingit dupliciter, aut quia est prius, & communius quam sit natura speciei: sicut proprietates consequentes naturam generis: aut quia est posterius his, quæ speciem demonstrant, vt accidentia consequentia principia indiuidui. Si ergo accipiatur defectus primo modo, sic est vltima distinctio, quæ in litera assignatur: secundum hoc enim dicetur similitudo, secundum conuenientiam in illis, quæ consequuntur essentiam, inquantum est essentia, & non inquantum est intellectualis, vt incorruptibile & indiuisibile & huiusmodi. imago autem attenditur secundum ea, quæ proprie intellectualem naturam consequuntur. Si autem attendatur defectus, ex hoc quod est posterius, hoc est duplex, quia aut hoc est secundum ordinem potentiæ naturalis ad potentiam, & sic primum demonstrans naturam intellectualem est potentia cognoscitiua, & actus eius, & posterius erit voluntas & actus eius, quæ consequitur apprehensionem cognoscitiuæ virtutis, & sic erit secunda dist. quia imago pertinebit ad cognitionem veritatis, quæ est primum demonstrans naturam intellectualem: similitudo autem ad amorem virtutis, aut secundum ordinem potentiæ ad habitum, & sic erit prima distinctio, secundum quod imago pertinet ad potentias, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Similitudo vero ad habitus consequentes, scilicet innocentiam & iustitiam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod similitudo communiter sumpta, non diuiditur contra imaginem: sed similitudo deficiens a ratione imaginis, sicut proprium contra diffinitionem.

¶ Ad secundum dicendum, quod etiam si ponatur homo non creatus in habitibus gratuitis: constat tamen eum esse creatum in habitibus naturalibus, integris & perfectis, & quantum ad hoc similitudo attenderetur.

ex relatiuis, idest personis accipi non oportet; vt faciat intelligantur pater & filius, & spiritussanctus, scilicet & imaginem patris & filij & spiritussancti, vt subsisteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago; tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata, ideo ita imago dicitur: quod & ad imaginem, quia non æquatur parilitate: sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago: sed non ad imaginem, quia æqualis est patri. Dictus est ergo homo ad imaginem propter imparem similitudinem: & ideo nostram, vt imago trinitatis esse homo intelligatur non trinitati æqualis: sicut filius patri. Ecce ostensum est, secundum quid homo sit similis Deo, scilicet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet, quæ hoc indicat, quia est erecta statura, secundum quam, corpus animæ rationali congruit, quia in cælum erectum est.

G

H

F ¶ Ad tertium dicendum, quod potentiæ innotescunt per actus & passiones: & ideo per cognitionem & amorem, debet intelligi potentia cognoscitiua & amatiua, quæ est voluntas.

¶ Ad quartum dicendum, quod ratio illa non valet, quia procedit ex diuersis distinctionibus, nec est inconueniens, quod secundum vnam dist. aliquid pertineat ad imaginem, & secundum aliam pertineat ad similitudinem, quia a vna comparatione potest aliquid accipi, vt per aliquo, quod in alia accipitur, vt posterius respectu alterius; secundum quem modum possunt comparari potentiæ intellectiuæ naturæ ad habitus, quibus perimuntur priores, vel vna ad alteram, & sic est vna prior altera, Et ita sicut aliquid est prius & posterius, in aliqua comparatione diuersimode accepimus: ita etiam potest ad imaginem & similitudinem pertinere ratione prædicta.

¶ Et similiter dicendum est ad quintum.

¶ Ad sextum dicendum, quod intellectualitas, quamuis pertineat ad essentiam naturæ intellectualis: non tamen est de ratione essentiæ, inquantum essentia: & ideo non pertinet ad similitudinem, quæ assignatur secundum communes differentias entis, scilicet simplex & compositum, corruptibile & incorruptibile & huiusmodi.

DISTINCTIO XVII.

A

Hic de creatione animæ, vtrum de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.

Hic de origine animæ, plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quando & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cum dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ: ita eiusdem secundum animam describitur factura, cum subditur. Et inspirauit in faciem eius, spiraculum vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit. Non quod faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit, Spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositus est. Non ergo corporaliter pu-

EXPOSITIO TEXTVS.

I Quare creatus sit homo. i. causa finalis hominis, & qualiter institutus, quia ex anima & corpore: hæc duo in prima distinctione huius libri dicta sunt. Et qualiter & quando factus sit: hic incipit prosequi. Deinde qualiter sit lapsus: hoc prosequitur. 21. dist. Et deinceps postremo qualiter &c. hoc in 3. lib. & in 4. Quæ in mente rationali naturaliter sunt: hoc potest intelligi etiam de habitibus gratuitis ad quos anima naturaliter est ordinata, non quod per principia naturæ causentur: vel potest intelligi de habitibus innatis, sicut Philosophus in 6. Ethic. ponit etiam quasdam virtutes naturales. imago ergo pertinet ad formam s. specialem, similitudo ad naturam s. communem, & hoc secundum vltimam distinctionem quam posuit. {Quocirca homo & imago &c.} Ratio huius est, quia hæc præpositio, ad, notat distantiam, quia vt dicit Aug. Filius est imago patris, nulla ex parte ei dissimilis: ideo ita dicitur imago, quod non ad imaginem, homo autem quia ipse Deum imitatur in natura intellectuali & a perfecta imitatione filij distat, in quam tamen tendit vt potest: ideo imago dicitur, & ad imaginem. K

DISTINCTIO XVII.

DIVISIO TEXTVS.

Stando quod homo prodijt a Deo, in similitudine eius, sicut a causa quodammodo vniuoca. Hic determinat productionem hominis in se, secundum quod ex suis partibus constat. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima, determinat productionem viri. In secunda, productionem fœminæ. 18. dist. ibi {In eodem quoque paradiso &c.} Prima in duas. In prima, determinat constitutionem hominis. In secunda, determinat locum, qui sibi constituto in esse assignatus est: sicut etiam in naturalibus rei generatæ debetur aliquis locus. ibi {Hominem autem formatum &c.} Prima in duas. In prima determinat productionem hominis, ex parte animæ. In secunda ex

da ex parte corporis. ibi { Solet quæri vtrum Deus hominem &c. } Circa primum tria facit. Primo, determinat animæ productionem a Deo. Secundo, excludit circa hoc quorundam errores, vnum ex parte creantis. ibi { Non ergo carnaliter putemus. } Alterum ex parte creati. ibi { Putauerút enī quidā &c. }.

Tertio, determinat quandam dubitationem. ibi { Sed vtrum in corpore, an extra corpus. } { Hominem autem ita formatum &c. } Hic determinat locum qui homini creato est assignat⁹, scilicet paradisum. Et diuiditur i duas partes. In prima describit paradisum. In secunda ligna paradisi. ibi In hoc autem paradiso &c. }

temus Deum corporeis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit, iubendo, volendo, idest voluit, & verbo suo iussit, vt ita illa fieret. Et inspi. in fa. eius spi. vitæ. idest substantiam animæ in qua viueret creauit, non de materia aliqua corporali, vel spirituali, sed de nihilo. a Putauerunt enim quidam hæretici,

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic duo quæruntur.

Primo. De creatione eius ex parte corporis.
Secundo. De formatione eius ex parte corporis.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum anima humana sit de essentia diuina.
Secundo. Si non, Vtrum sit de aliqua materia creata.
Tertio. Vtrum anima extra corpus creata sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum anima humana sit de essentia diuina.

1.q.90.ar.1 Et 2.contra c.83.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit de essentia diuina per id quod habetur Gen. 2. Inspirauit in faciem eius &c. sed illud quod inspirat aliqd, flatū de se emittit. ergo aīa est de essentia Dei.

¶ 2 Præt. Dicitur Actuum. 18. Nos enim genus Dei sumus: hoc autem non conuenit homini, nisi secundum animam, qua ab alijs sensibilibus secernitur. ergo videtur quòd anima sit de substantia naturæ diuinæ.

¶ 3 Præt. Cum naturalis operatio consequatur naturam, oportet ea quæ in operatione conueniunt in natura, vel essentia cóuenire: sed anima rationalis conuenit in operatione intellectus cum Deo, vt Philosophus in 10. Ethic. dicit. ergo communicat cum ipso in essentia.

¶ 4 Præt. Omne quod intelligitur, intelligitur per similitudinem, vel identitatem, oportet enim quòd intellectum in actu sit intellectum in actu, quod non contingit, nisi vel quia sunt idem per essentiam, sicut Deus seipsum intelligit, vel quia similitudo intellecti recipitur in intelligente, vt perfectio eius: sed intellectus noster intelligit Deum, & similiter materiam primam: sed hoc non potest esse per similitudinem abstractam ab eis, quia simplicissimis nihil potest abstrahi. ergo oportet quod intelligat ipsa per identitatem, & sic est idem per essentiam Deus, & materia prima, & anima intellectiua.

¶ 5 Præt. Quæcunque sunt & nullo modo differunt sunt penitus idem: sed intellectus & materia prima & Deus sunt, & nullo modo differunt. ergo sunt penitus idem. Probatio mediæ quantum ad secundam partem, quia prima constat. Quæcunque differunt aliqua differentia differunt: sed omne quod differt ab altero aliqua differentia, est compositum ex differentia, & quodam alio. Cum ergo prædicta tria sint penitus simplicia, videtur quòd nullo modo differant.

¶ 6 Præt. Illud quod participatur ab esse cuiuslibet rei est de essentia cuiuslibet rei. Sed sicut dicit Diony. in 4. cap. de diui. nomi. participatione diuinæ bonitatis animæ, & omnes aliæ res sunt, & bonæ sunt. ergo videtur quòd diuina bonitas sit essentia cuiuslibet animæ, & cuiuslibet rei: sed diuina bonitas é sua essentia. ergo essentia diuina est ipsa essentia animæ, vel aliquid eius. Circa med.

SED CONTRA. Illud quod est in se tantum actus, nō est possibile ad speciem alteram, vel ad esse aliud: sed essentia diuina est actus purus cui nulla potentia permiscetur. ergo non est possibile adhoc, vt transformetur in naturā animæ, vel alicuius alterius, vel additionem aliquam recipiat.

A ¶ Præt. Ei quod est actus purus non admiscetur aliqua priuatio, quia priuatio est eius quod est natum haberi, & nondum habetur: sed animæ adiunguntur multi defectus vel priuationes, vt ignorantia, malitia, & huiusmodi. ergo anima non est de essentia diuina.

Deum de substantia sua animā creasse, verbis scripturæ pertinaciter inhærentes quibus dicitur, Inspirauit vel sufflauit &c. Cum flat inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sicut ergo cū dicitur Deus flasse, vel spirasse spiraculum in faciē hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, idest B de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse, sufflauit, idest

RESPONDEO, Dicendum, quod quorundam antiquorū philosophorum error fuit quod De⁹ esset de essentia omnium rerum, ponebant. n. omnia esse vnū simpliciter & non differre, nisi forte secū dū sensum, vel estimationem, vt Parmenides dixit, & illos etiam antiquos philosophos secuti sunt quidam moderni, vt David de dinā do. Diuisit enim res in partes tres, in corpora, animas, & substantias æternas separatas. Et primum indiuisibile ex quo constituuntur corpora, dixit yle. Primum autem indiuisibile ex quo constituuntur animæ, dixit nuym vel mentem. Primum autem indiuisibile in substantijs æternis, dixit Deum, Et hæc tria esse vnum & idē; ex quo iterum consequitur esse omnia per essentiam vnum. Veruntamen hæc potiri & sensui contradicit, & a philosophis sufficienter improbata est. D. 172.

¶ Alij vero minus errantes dixerunt Deum esse, non quidem essentiam omnium, sed substantiarum intellectiuarum, considerantes similitudinem operationis & dignitatem intellectus C & immaterialitatem eius, qui error ortum habere potuit ex opinione Anaxagoræ, qui posuit intellectum mouentem omnia. Et fulcimentum habere potuit ex authoritate Gen. 1. inducta male intellecta, hoc etiam fidei contrariatur & philosophorum dictis, qui substantias intellectuales in diuersis ordinibus constituunt; & intellectum humanum vltimum in ordine omnium intellectualium, inter quos primum ponunt intellectum diuinum, & hunc quidem esse omnino immobilem, vt fides tenet, & ratio demonstrat, anima autem humana aliquo modo variabilis est; scilicet secundum virtutum & vitium, & scientiam & ignorantiam. Horum autem omnium errorum & similium vnus videtur esse principium & fundamentum, quo destructo nihil probabilitatis remanet. Plures enim antiquorum ex intentionibus intellectis iudicium rerum naturalium sumere volunt, vnde quæcunque inueniuntur conuenientia in aliqua intentione intellecta, voluerunt quod communicarent in vna re, & inde ortus est error Parmenidis & Melissi, D qui videtes ens prædicari de omnibus, locuti sunt de ente sicut de vna quadam re, ostendentes ens esse vnum & non multa, vt eorum rationes inducuntur 1. Physi. recitatæ. Ex hoc etiam secuta est opinio Pythagoræ & Platonis, ponentium mathematica & intelligibilia principia sensibilium, vt quia numerus inuenitur in his & in illis quæ communicant in numero, sicut in quadam essentia vna, & similiter quia Sortes & Plato sunt homo quod sit vnus homo per essentiam qui de omnibus prædicat, Ex hoc etiam procedunt plures rationes Auicebron in libro fontis vitæ, qui semper vnitatem materiæ venatur ex æquali cōmunitate prædicationis. Ex hoc etiam deriuatur opinio, quæ dicit vnam essentiam generis esse in omnibus speciebus re, non tantum secundum rationem. Sed hoc fundamentum est valde debile: non enim oportet quòd si hoc est homo, & illud homo, quòd eadem sit humanitas numero vtriusque, sicut in duobus albis non est eadem albedo numero: sed quòd hoc similetur illi in hoc quòd habet humanitatem, sicut illud intellectus accipiens humanitatem, non secundum quod est huius: sed vt est humanitas format intentionem communem omnibus, & ita etiam non est necessarium quòd si in anima est natura intellectualis, & in Deo, quòd sit eadem intellectualitas vtriusque per essentiam, per quam eandem essentiam, vtrumque dicatur ens. Li. de iusto. sed de rupub. long. ver. disp.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Augu. dicit 7. super Gen. illa authoritas non cogit ponere animam de substantia Dei esse. Primo, quia hoc quod homo flando emittit, est de aere exteriori quem respirando attraxit, non de substantia eius. Secundo, quia & si esset de substantia sufflantis, nullo modo esset de substantia animæ. et si etiam poneretur de substantia corporis, Deus autem hoc modo se habet ad totum vniuersum regendo ipsum, sicut anima ad corpus, vnde non sequitur C 2. 3. & 4.

flatum hominis scilicet animam fecit: flare enim est flatum facere & flatũ facere est animam facere. Vnde dominus per Isaiã. Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animam esse partem Dei. Si.n. hoc esset, nec a se, nec ab alio decipi posset; nec ad malum faciendum, vel patiendum compelli, nec in melius, vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est a Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

b Hic quæritur quando facta sit anima, an ante corpus an in corpore.

SEd vtrum in corpore, an extra corp᷑, etiam inter doctores scrupulosa quæstio est. Aug. enim super Genesim tradit animã cũ angelis *b* sine corpe fuisse creatam, postea vero ad corpus accessisse, neque compulsa est incorporari, sed naturaliter illud voluit, idest sic creata fuit, vt vellet, sicut naturale nobis est velle viuere. Male autem velle viuere, non naturæ, sed voluntatis est puersæ. Alij vero dicũt, animam primam hominis in corpore fuisse creatam, ita exponentes verba illa. Inspi. in faciem eius spiraculum vitæ.i. animam in corpore creauit, q̃ totum corpus animaret, faciẽ tamen specialiter expressit, qa

quitur animam hominis esse de substantia Dei. Tertio, quia anima tantummodo corpori dominatur, vnde flatum non nisi de corpore facere potest: Deus autem est supra omnem naturam, vnde non oportet, vt de corporalibus elementis animam faciat: sed de nihilo eam creat immensitate potestatis suæ, vnde figuratiue dicitur, flare, quasi flatũ facere. Isai. 58. Omnem flatum ego feci.

¶ Ad secundum dicendum, q᷑ dicimur nos esse genus Dei quantum ad animã, non ita q᷑ anima sit de diuina essentia, sed quia participat naturam intellectualẽ quæ etiam in Deo est ſm q᷑ ẽt dicitur ad imaginem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, q᷑ cũ aĩa non habeat eandem operationẽ numero quã Deus habet, sed similem, non sequitur q᷑ habeat eandem naturam: sed similem, nec ex tali similitudine vnitas essentiæ concludi potest, vt dictum est.

C. 25. vsq; ad 30. ¶ Ad quartum dicendum, q᷑ intellectus creat᷑ intelligit Deũ nõ per identitatem naturæ: sed per vnionem ad ipsum, quæ est vel per aliquam similitudinẽ non quidem abstractam, sed effluxam a Deo in intellectum, & hũc modum intelligendi vocat Au. per impressionem dicẽs, in

De Intelli c.4. part. 2. telligentias in nobis esse, ex hoc q᷑ impressiones earum in nobis sunt, vel p vnionem ad ipsam essentiam increatæ, sicut erit in patria: materia autem prima cognoscibilis est, non per aliquam speciem ab ipsa receptam: sed per analogiam ad formam, vt dicitur in 1. Phys. & ideo est de illis quæ suo defectu pfecte intelligi non valent, vt dicit Boe. in lib. de duabus naturis.

¶ Ad quintum dicendum, q᷑ ſm Philosophum in 10. Meta. nõ est idem esse diuersum & esse differens, quia differens ad aliqd dicitur, vnde oportet omne differẽs, proprie loquendo, aliquo differre: diuersum aũt absolute dr, vnde quæ diuersa sunt, non oportet aliquo diuersa esse, sed seipsis. Si enim oporteret omnia diuersa in aliquo differre, in infinitũ abiretur, & ideo oportet deuenire ad prima simplicia, quæ seipsis diuersa sunt, vt patet in differentijs, quibus species distinguuntur. si ergo differẽs stricte sumatur ſm prædictam acceptionem, sic prima propositio falsa est, eo q᷑ aliqua non differunt q̃ diuersa sunt. Idem autem, non differenti, sed diuerso opponitur. Si autem sumatur differens large pro diuerso & differenti, sic prima propositio vera est, sed media est falsa, vt ex prædictis patet.

¶ Ad sextum dicendum, q᷑ creaturæ non dicuntur diuinam bonitatem participare quasi partem essentiæ suæ: sed quia similitudine diuinæ bonitatis in esse constituuntur, ſm quam nõ perfecte diuinam bonitatem imitantur: sed ex parte.

ARTICVLVS. II.

1.q.75. art. Et 2. contra c.50. & 51. & quodlib. 3. 8. *b Vtrum anima humana sit constituta ex aliqua materia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q᷑ anima ex aliqua materia constituta sit. Omne enim quod est hoc

hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de alijs certissime sentiendum est, quod in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creat. Dicendum est etiam

G animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti, vel iniusti.

c In qua ætate Deus hominem fecerit, in ætate virili factus est homo secundum superiores causas.

SOlet etiam quæri: vtrũ Deus hominem repẽte in virili ætate fecerit an perficiendo & ætates augendo, sicut nũc format in matris

H vtero. Augu. super Gene. dicit quod Adam in ætate virili cõtinuo factus est, & hoc secundum superiores non inferiores causas, idest secundum voluntatẽ & potentiam Dei, quam naturæ generibus nõ alligauit, qualiter & virga Moysi conuersa est in draconem. Nec enim talia contra naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturæ cursus innotuit, Deo autem natura est quod facit. non ergo con

I tra dispositionẽ suã illud fecit Deus. Erat enim in prima causarum cõditione sic hominem posse fieri, sed non ibi erat necesse, vt sic fieret, hoc enim nõ erat in cõditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius

F aliquid in natura, est compositum ex materia & forma, vt in 2. de Anima patet: sed anima rationalis est huiusmodi, quia est per se sine corpore existens ab alia anima eiusdem speciei numero distincta. ergo &c.

¶ 2 Præt. In quocunque inueniuntur proprietates materiæ; oportet materiã inueniri, cum proprietates rei a se nõ separentur: sed in anima inueniuntur q̃dam proprietates materiæ, vt subijci, recipere, pati, & huiusmodi. ergo videtur q᷑ sit ex materia cõposita.

¶ 3 Præt. Secundũ Philosophum in 2. Metaph. necesse est imaginari materiam in re mota: sed animæ mutabilitas ostẽditur ex hoc, q᷑ vitijs & fallacijs deformis redditur, formatur autẽ virtutib᷑, veritatisque doctrina, secundum Aug. 7. sup. Gen. ergo in anima est materia. Ad lit. c. 6.

¶ 4 Præt. Secũdum Philosophum in 8. Metaphysi. nullius agentis actio terminatur nisi ad cõpositum: sed actio creantis Dei terminatur ad animam, quã in esse producit. ergo est ex materia & forma composita. Tex. 13. † Li. 6. c. 14. & 25.

¶ 5 Præt. Nihil viuit seipso nisi De᷑: sed anima non tantum viuificat corp᷑: sed etiam viuit. ergo seipsa non viuit: sed aliquo sui: sed omne illud in quo est principiũ vitæ & recipiens vitam, est ex materia & forma cõpositũ ergo &c.

¶ 6 Præt. In omni creato differt quod operatur & quo operatur, quia solũ primo agenti conuenit per essentiam agere, alij autem per participationem alicuius, quod ad essentiam additur. sed anima habet operationes proprias, & sic illis operationibus ipsa est operans. ergo non est quo operatur, & sic non videtur esse forma simplex, sed materiam habens, quia forma est principium quo operatio producitur.

K SED CONTRA. Quanto aliquid est propinquius vni primo & simplici, tanto magis est vnum & simplex, vt in lib. de causis dicitur: sed inter formas naturales, anima Deo est propinquior. ergo cum aliæ formæ sint simplices, multo fortius anima.

¶ Præt. Formæ substantialis non est forma substantialis, sicut nec qualitatis qualitas: sed omne quod habet materiam, habet etiam substantialem formam dantem esse materiæ. cum ergo anima sit forma substantialis, videtur quod ex materia composita non sit.

¶ Præt. Aug. super Gen. 7. deducendo per singula ostendit animam ex materia non esse factam. Non enim potest facta fuisse ex materia spirituali rationali, quia si natura rationalis ex qua fit, beata fuisset, nõ in pœnis mutata esset, quia materia cũ formatur a Deo, in melius formatur. Si vero misera fuit, oportet q᷑ præcesserit culpa, quod est contra Apostolum Roma. 9. cum nondum aliquid boni egissent, aut mali &c. Si autem nec beata nec misera, tunc vsum rationis nondum habebat, sicut in pueritia contingit, & sic ociosa erat. Similiter nec ea materia Ad lit. c. 1

teria spirituali irrationali, quia hoc esset propinquum opinioni, quæ ponit animarum de corpore in corpus transitum. Et peius adhuc, quia illa positio non dicit animam bestiæ in hominem transire, sed econuerso. Similiter nec ex materia corporali, non enim ex eodem facta est anima, ex quo facta est caro. Et præterea, cum anima aliqd intelligit, ab omnibus corporalib[us] se retrahit, qđ non contingeret, si de natura corporis esset, sed ex omnib[us] prædictis sic potest argui. Omne quod habet materiam secundum Aug. dicitur ex materia factū,

voluntas necessitas est. Hoc. n. necessario futurum est, quod vult & præscit. Multa vero secūdum inferiores causas futura sunt, sed in præscientia Dei futura non sunt. Si autem aliter ibi futura sunt, potius futura sunt sicut ibi sunt, vbi pscit ille qui nō pōt falli. Sic ergo factus est Adam non secundū inferiores cās, quia nō erat in rerū causis seminalibus, vt ita fieret, sed secundum superiores, non contra naturam operantes. quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

B quamuis materia tempore non præcesserit. Si ergo anima nō potest dici facta ex materia, vt probatum est, anima materiam non habet.

RESPONDEO. Dicendum, quòd mihi non videtur in anima, vel in aliqua spirituali substantia aliquo modo esse materiam, sed ipsas esse simplices formas & naturas, quàmuis quidam aliter dicant. Et præter alias rationes, quibus hoc de angelis impossibile videtur, vt supra dist. 4. dictum est, etiam quadā speciali ratione, materia a ratione animæ secluditur: cum enim anima sit forma corporis, oportet q vel tota essentia sua sit corporis forma, vel partem essentiæ suæ. si sm essentiā suam totam, impossibile est quòd pars essentiæ sit materia, quia id qđ in se est potentia pura, non potest esse forma, vel actus alicuius, omnis autem potentia in genere substantiæ est potentia pura, quia est immediatum subiectum substantialis formæ & generationis, vt in 1. de generatione dicitur. Si autem secundum partem substantiæ suæ est forma corporis per quam est in actu, & C non secundum alteram quæ est materia eius, sequuntur duo inconuenientia. Vnum est, quòd vnus actus numero est forma diuersarum materiarum, scilicet materiæ corporalis & materiæ spiritualis, ex qua essentia animæ constituitur. Aliud est, quòd in potentijs non vnius generis est vnus actus perficiens, corporalis autem materia & spiritualis non possunt esse vnius rōnis.

¶ Et præterea: illud quod est tantum actus corporis viuentis, animam vocamus. Et simili ratione Auic. ostendit in sua Metaphisica intelligentias esse simplices, nec tamen negamus animam rationalem quendam modum compositionis habere, scilicet ex esse & quod est, vt supra dist. 3. de angelis, & in 1. di. 8. de ipsa anima expositum est, qui tamen compositionis modus in alijs formis non inuenitur, quia non possunt esse subsistentes, quasi in esse suo, sed sunt per esse compositi, & in hoc anima deficit a simplicitate diuina, hoc etiam in 2. dist. 8. plenius expositum est.

Trac. 9. c. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid in natura potest dici ex duobus, aut ex eo q habet esse subsistens in natura, & sic anima rationalis est hoc aliquid, sed ex hoc non sequitur quòd ex materia componatur, hoc enim subsistenti accidit, scilicet ex materia componi. Alio modo potest dici hoc aliquid per hoc, q aliquid quod est pars essentiæ suæ indiuiduatur, & sic anima non est hoc [d] aliquid, principium enim indiuiduationis animarum est ex parte corporis, & tamen etiam post separationem corporis remanent indiuiduatæ & distinctę, vt in 2. lib. dictum est. dist. 8. & sic accipit Philosophus hoc aliquid in 2. de anima. vnde ibi expresse negat animam esse hoc aliquid.

D. 176.

Cōtext. 3.

¶ Ad secundum dicendum, q pati & recipere & omnia hmōi, dicuntur de anima, & de rebus materialibus æquiuoce, vt patet ex Philosopho in 3. de anima, & ex Commen. ibidem. vnde non oportet, quòd materia in anima inueniatur: sed sufficit q E sit ibi aliqua potentialitas, qualis autem illa sit, supra tertia dist. de angelis dictum est.

Cōtext. 6.

¶ Ad tertium dicendum, q non requiritur materia eiusdem rationis ad omnes motus, quia ad motum localem non requiritur materia quæ sit in potentia ad esse, sed solum quæ est in potentia ad vbi. Similiter etiam ad variationem, quæ est de vitio ad virtutem, vel ecōnerso, non requiritur materia quæ sit in potentia ad esse, quasi pars essentiæ ipsius mobilis, sed requiritur materia tantum, quæ sit in potentia ad virtutem, & hæc est ipsa substantia animæ.

¶ Ad quartum dicendum, q Philosophus loquitur de agente naturali, quod ex materia operatur, vt rationes sua ostendunt, quæ ex hoc principio procedunt, q in omni factione oportet esse tria, scilicet ex quo fit, & id in quod factio terminatur, & ipsum faciens, & ex hoc concludit quòd fieri non est formarū, nisi per accidens: ista autem principia non cōcedimus in actione diuina per quam animam creat, & ideo non oportet animā

A vel aliam substātiam spiritualem a Deo creatam, ex materia cōpositam esse, quia etiam secundum Auic. agens diuinum non agit per motum, vt materiam exigat. Commen. etiam dicit in 11. Metaphys. quòd actio æquiuoce dicitur de actione qua Deus agit, & de actione naturali.

Metha. tractā. 9. cap. post princ. 1. & 4.

¶ Ad quintum dicēdum, quòd secundū Philosophum in 2. de Anima, viuere nihil aliud ē, quam esse viuentium. vnde sicut anima rationalis est, nec est illud quo est, ita etiam viuit, nec est illud quo viuit, sed sicut illud quod est forma liter non est aliqua forma quæ sit pars essentiæ eius, sed ipsum suum esse, ita id quo viuit formaliter, non est aliqua forma quę sit pars essentiæ eius: sed ipsum suum viuere, sed id quo est, & quo viuit effectiue est ipse Deus, qui omnibus esse, & vitam influit: in rebus quidem compositis mediante forma, quæ est pars essentiæ earum, in substantijs autem simplicibus per totam essentiā earū, Deus aūt nō est, nec viuit ab aliquo efficiente principio, sed ipse etiam est suum viuere & suum esse, & in vtroque horum deficit anima a perfectione diuinæ vitę.

Cōtext. 37.

¶ Ad sextum dicendum q [d] illud quo operatur anima, dupliciter acceptum differt ab ipsa. Operatur enim anima aliquo influente sibi esse viuere, & operari, scilicet Deo qui operatur omnia in omnibus, quæ constat ab anima differre: operatur etiam naturali sua potentia, quæ est principium suæ operationis, scilicet sensu, vel intellectu, quæ nō est essentia eius, sed virtus ab essentia fluens. Neutro autem modo Deus operatur alio a se, quia a seipso operari habet, & ipse est sua virtus, non autem dicitur anima operari aliquo, quod non sit ipsa, sed pars essentiæ suæ, sicut corpora naturalia operātur forma, quæ est pars essentiæ eorum, licet mediante aliqua virtute quasi instrumento, sicut ignis mediante calore.

D. 197.

QVAESTIO II.

B

Tertio quæritur, vtrum anima extra corpus creata sit.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum sit vna anima, vel intellectus, omnium hominum, quasi quædam substantia separata in omnia corpora influens.

D Secundo. Si sint plures, vtrum sint in corpore, an extra corpus creatę.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima intellectiua, vel intellectus, sit vnus in omnibus hominibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q anima rationalis, vel intellectus, sit vnus numero in omnibus. Nulla enim forma multiplicatur secūdum esse ad diuisionem materiæ, nisi forma materialis: sed intellectus, vt in tertio de Anima probatur, non est forma materialis, cum non sit actus corporis cuiusdam, quod ex ipso suo actu probatur, quia cognoscit omnes formas materiales, quod E non posset esse, si aliquam earum haberet in natura sua, vel determinaretur ad eam ex corpore, cuius esset actus, sicut virtus visiua non cognosceret omnes colores, si pupilla quæ est organum eius, haberet determinatum colorem. ergo intellectus nō multiplicatur secundum esse ad diuisionem materiæ, & ita manet vn[us] in omnibus indiuiduis humanæ speciei, quæ non nisi per materiam diuiduntur.

1. q. 76. ar. 2. Et 2. contra c. 73. & 75. Et Ani. 3. tex. 4. 6.

¶ 2 Præt. Impossibile est, quòd principiū sit materialius quàm principiatū, quia principiū oportet esse simplicius, sed sicut ab omnibus conceditur, aliquæ sunt potentiæ animæ rationalis, quæ nō sunt actus corporis cuiusdam, nec organis affixę, cuius principium & radix est ipsa essentia animæ. ergo videtur q nec ipsa anima rationalis corpori vniatur per essentiam suam sicut actus eius, & ita sequetur, vt videtur, q ad diuisionem corporum, anima rationalis non distinguatur.

¶ 3 Præt. Omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis & non per modum sui, vt ex Dion. & ex li. de causis habet. si ergo intellectus indiuidnetur ad diuisionem

corporis,

corporis, vt sit alius & alius diuersorum, oportet quòd formæ intellectuales in eo receptæ, etiam sint indiuiduatæ, ex quo videntur sequi duo inconuenientia. vnum est, cum nullum particulare sit intellectum in actu, sed in potentia, quòd huiusmodi species non erunt intelligibiles in actu: sed indigebunt intelligi per alias species, & sic in infinitũ procedetur. Aliud est quòd erit idem modus recipiendi formas in materia prima & in intellectu possibili, quia vtrobique recipiuntur, vt sunt istæ & nõ vt sunt formæ simpliciter: & ita sicut materia prima non est cognoscibilis per formas quas recipit, ita nec intellectus possibilis, vt videtur.

b Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus, & quare ita factum sit.

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis quã G plantauerat a principio. His verbis aperte Moyses insinuat quòd homo extra paradisum creatus est, postmodum in paradiso sit positus, quod ideo factum dicitur, quia non erat permansurus in eo, vel vt non naturæ, sed vt gratiæ hoc assignaretur.

¶ 4 Præt. Quæcunque distinguuntur adinuicem, oportet quòd aliquid diuersum sit in natura vtriusque. sed cũ intellectus nihil sit eorum quæ sunt anteintelligere, videtur quòd non sit aliquid diuersum inuenire in eo, nisi secundum diuersitatem specierũ intellectarum. ergo non differunt intellectus istius & illius per essentiam, sed per species intellectas tantum.

D. 157. ¶ 5 Præt. In omnibus substantijs per se existentibus & immaterialibus, diuersitas secundum numerum redundat in diuersitatem speciei, quia si habens esse suum absolutum subsistẽs, nõ possunt distingui essentialiter per aliquid quod sit extra essentiam earum, super quod deferantur, sicut formæ corporales super materiam delatæ. In essentia autem earum non est diuersitas formæ quæ diuersitatem speciei inducit, sed non est dicere, quòd intellectus diuersorum hominum differant secũdum speciem, quia & ipsi homines specie differunt ad diuersitatem suarum formarum. ergo cum anima rationalis sit substantia in se subsistens, aliàs post corpus non maneret, & etiam sit immaterialis, videtur quòd nec etiam numero in diuersis hominibus differat.

SED CONTRA est, quòd impossibile est plurium indiuiduorum esse vnam formam numero: sed anima rationalis est forma cuiuslibet hominis. si enim hõ haberet esse a substantia sensitiuæ, vel nutritiuæ, nõ posset in homine inueniri quãtum ad suum esse primum vnde alia anima ha excederet, quod est inconueniens. ergo impossibile est vnam tantum esse animam rationalem omnium.

¶ Præt. Impossibile est inuenire diuersitatem quo ad esse secundum in illis, quorum nulla est diuersitas quo ad esse primum, quia diuersitas secundarum perfectionum & contrarietas, non potest esse simul cum vnitate perfectionis primæ, quia sic contraria essent in eodem: sed nos inuenimus perfectiones vltimas quantum ad esse secundum, esse in diuersis hominibus diuersas & contrarias, quorum quidam sunt stulti, & quidam sapientes, & quidam vitiosi, & quidam virtuosi. ergo oportet primam perfectionem, scilicet animam quantum ad esse primum, in diuersis variari.

¶ Præt. Aĩa est forma corporis & motor: sed in corporib⁹ cælestibus, secũdum positionem Philosophorum, diuersis corporibus assignantur diuersi motores. ergo videtur quòd multo fortius in diuersis hominibus sint diuersæ animæ.

RESPONDEO, Dicendum, quòd circa vnitatem & diuersitatem animæ rationalis sunt plures Philosophorum opiniones, prætermissis illis qui ponunt intellectum esse vnum in tota natura intellectuali, vel qui ponunt intellectum esse idem quod diuina essentia, ad quarum intellectum oportet intelligere, quòd distinguitur secundum Philosophos tripliciter intellectus, scilicet intellectus possibilis, intellectus agens, & intellectus in habitu. & dicitur intellectus possibilis qui est in potẽtia ad recipiendum omnes formas intellectas, sicut oculus est in potentia ad recipiendum omnes colores. intellectus autem agẽs dicitur, qui facit intelligibilia in potẽtia esse in actu, sicut lumen quod facit colores in potentia visibiles, esse actu visibiles, intellectus autem in habitu, vel formalis ab eis dicitur, quãdo intellectus possibilis iam perfectus est specie intelligibili, vt operari possit. nulla enim potentia passiua habet operationẽ, nisi per speciem obiecti sui perfecta fuerit, sicut visus non videt antequam recipiat speciem coloris.

3. de Aĩa. ¶ His ergo visis, sciendum est, quòd in hoc fere omnes Philosophi concordant post Arist. quòd intellectus agens & possibilis differunt secundum substantiam, & quòd intellectus agens sit substantia quædam separata & postrema in substantijs separatis, & ita se habet ad intellectum possibilem quo intelligimus, sicut intelligentiæ superiores ad animas orbium, sed hoc secundum fidẽ

non potest sustineri. Si enim vt Ansel. probat, reparationem hominis per angelum Deus fieri noluit, ne paritas hominis & angeli in gloria tolleretur, dum angelus hominis fieret causa salutis. Li. Cur Deus homo. c. 18. Similiter si poneretur anima nostra secundum naturalem operationem dependere ab aliqua intelligentia, vel angelo, non posset rationabiliter sustineri, quòd anima angelis par sit in gloria futura, quia vltima perfectio vniuscuiusque substantiæ, est in complemento suæ operationis, & ideo vniri cum intelligẽtia agente ponunt prædicti Philosophi vltimam felicitatem hominis. † Ang. li. 8. Gen. ad lit. c. 1. & deinceps. Et ideo quidam catholici doctores corrigentes hanc opinionem, & partim sequentes, satis probabiliter posuerunt ipsum Deum esse intellectum agentem, quia per applicationem ad ipsum, anima nostra beata est, & hoc confirmant per hoc quod dicitur Io. 1. Erat lux vera &c. De intellectu autem possibili similiter fuit magna diuersitas inter Philosophos sequentes Arist. Quidam enim dixerunt, intellectum possibilem esse diuersum in diuersis, quidam vero esse vnũ in omnibus. Eorum autem qui posuerũt eum diuersum esse in diuersis, sunt tres opiniones. quidam enim dicunt intellectum possibilem nihil aliud esse quam præparationem, quæ est in natura humana ad recipiendam impressionem intellectus agẽtis, & hanc esse virtutem corporalem consequentem complexionem humanam. & hæc fuit opinio Alex. Sed hoc non potest In princ. de anima. H stare etiam secundum intentionem Arist. qui vult quòd intellectus possibilis sit receptiuus specierum intelligibilium. præpa 3. de anima tex. 18. ratio autem non est receptiua, sed magis præparatiua. præparatum autem hac præparatione est corpus, vel virtus in corpore, & ita illud quod recipit formas intelligibiles, esset corpus vel virtus in corpore, quod Philosophus improbat.

¶ Præt. Sequeretur quòd intellectus possibilis non esset virtus cognoscitiua. Nulla enim virtus causata ex commistione elementorum est cognoscitiua, quia sic qualitas elementorum ageret vltra suam speciem, quod est impossibile. Et ideo alij dixerũt quòd intellectus possibilis nihil aliud est quàm virtus imaginatiua secundum quod est nata, vt sint in ea formæ quæ fuerunt intellectæ in actu. & hæc est opinio Auẽpace. Sed hoc etiam est impossibile, quia secundũ Philosophũ in 3. de Anima. Phantasmata quæ sunt in imaginatiua, se habent ad intellectum humanũ sicut co- Tex. 30. 31. 32. lores ad visum, & ideo oportet quòd phantasmata sint mouentia intellectum possibilem, sicut color mouet visum, vnde apti- I tudo quæ est in intellectu possibili ad intelligendum, est similis aptitudini quæ est in patiente in potentia, vt sit patiẽs in actu, aptitudo autem quæ est in imaginatiua, est sicut aptitudo agentis in potentia, vt sit agens in actu. Impossibile autem est, quòd idem sit mouens & motum, & agens & patiens. ergo impossibile est quòd virtus imaginatiua sit intellectus possibilis.

¶ Præt. Adhuc sequeretur quòd virtus recipiens intelligibilia in actu, quæ dr̃ intellectus possibilis, esset vtens organo corporali, cum virtus imaginatiua habeat determinatum organum.

¶ Sciendum est etiam, quòd secundum has opiniones, intellectus possibilis generatur generato corpore, & corrumpitur corrupto corpore, & cum non sit differentia intellectus in diuersis hominibus, nisi intellectus possibilis, quia agens est vnus, sequeretur quòd illud quod remanet de intellectu ex omnibus hominibus post mortem, esset vnum numero, scilicet intellectus agens, & hoc est valde hæreticũ. quia sic tolleretur retributio K meritorum post mortem: & ideo tertia opinio est Auic. qui po- De anima. c. 7. parte 5. & sequen. nit intellectum possibilem in diuersis diuersum, fundatum in essentia animæ rationalis, & non esse virtutem corporalem, & cum corpore incipere, sed non cum corpore finiri. vnde quãtum ad intellectum possibilem, eius opinio est quam tenemus secundum fidem catholicam, quàmuis erret cum alijs de intellectu agente, vt dictum est. Eorum autem qui ponunt vnum intellectum possibilem in omnibus, duplex est opinio. Vna est Themistij & Theophrasti, vt Com. eis imponit in 3. de Anima. Com. 5. Dicunt enim quòd intellectus in habitu qui est tertius, est vnus in omnibus & æternus, & est quasi compositus ex intellectu agente & possibili, ita quòd intellectus agens est sicut forma eius, & per continuationem intellectus possibilis, continuatur etiã nobis intellectus agens, ita quòd intellectus agens est de substantia intellectus speculatiui, qui etiam dicitur intellectus in habitu per quem intelligimus, & huiusmodi signum inducunt, quia illa actio intellectus quæ est in potestate nostra, pertinet ad intellectum in habitu. Cum ergo abstrahere species a phantasmatibus

A fantasmatibus sit in potestate nostra, oportet quòd intellect⁹ agēs sit intellectus in habitu sicut forme eius. Et ad hanc positionem deducuntur qui ex demonstratione Arist. volunt habere, quòd intellectus possibilis sit vnus in omnibus, quia non est hoc aliquid, nec virtus in corpore, & per consequens φ sit æternus. Et dicunt iterum, φ intellectus agens similiter sit æternus, & φ impossibile est effectum esse generabilem & corruptibilem, si agens & recipiens sit æternum: vnde posuerunt φ spēs intellectæ sunt æternę, & ideo non contingit φ intellectus quandoque intelligat, & quandoque non, per hoc quòd fiant nouæ species intelligibiles quæ prius non fuerunt, sed ex coniunctione intellectus agentis cum possibili secundum φ continuatur in nobis per impressionem suam. Sed hanc opinionem Com. improbat, quia sequeretur φ formæ rerum naturalium quæ intelliguntur, essent ab æterno sine materia & extra animam, ex quo species illę non ponuntur in intellectu possibili, et formę eius, quia forma intellectus possibilis ponitur ab eis intellectus agens. Sequeretur etiam φ cum vltima perfectio hominis sit secundum intellectum in habitu, & prima secundum intellectum possibilem, φ homo non differret ab homine, neque secundum vltimam perfectionem, neque secundum primam, & sic esset vnum esse, & vna perfectio omnium hominum, quod est impossibile. Et ideo aliam ponit viam, quòd tam intellectus agēs quàm possibilis, est æternus & vnus in omnibus: sed species intelligibiles non sunt æternæ: & ponit φ intellectus agens non se habet ad possibilem, vt forma eius, sed vt artifex ad materiam, & species intellectæ abstractę a phantasmatibus, sunt sicut forma intellectus possibilis, ex quibus duobus efficitur intellectus in habitu. Et per hanc positionem nititur euadere omnia inconuenientia quæ contingunt Themistio. Primo, quia ostendit φ non est necessarium φ si intellectus agens est æternus & recipiens æternum, scilicet intellectus possibilis, φ facta sint æterna, scilicet species intelligibiles. Sicut enim species visibilis habet duplex subiectum: vnū in quo habet esse spirituale scilicet visum, & aliud in quo habet esse naturale, scilicet corpus coloratum, ita etiam species intelligibilis habet duplex subiectum, vnum in quo habet esse materiale, scilicet ipsa phantasmata quæ sunt in imagine; & secundum hoc esse, istæ species non sunt æternę. Aliud est in quo habet esse materiale, scilicet intellectum possibilem, & secundum hoc subiectum non habet φ sint generabiles & corruptibiles. Sed ista responsio nulla videtur, sicut enim nō est eadem numero species coloris quæ est in pariete, & quæ est in oculo, ita non est eadem numero species quę est in imaginatione & in intellectu possibili. vnde adhuc remanet φ illa species quæ est in intellectu possibili, habet vnum subiectum tantum, & illa quæ est in imaginatione generabilis & corruptibilis, sit alia numero, nisi forte dicatur φ sunt æternæ simpliciter: sed non quo ad eum in quo ab æterno non sunt phantasmata, quorum similitudines sunt apud intellectum possibilem, sed tamen cū nulla phantasmata sint æterna, adhuc sequeretur φ illæ species quæ sunt ab æterno in intellectu possibili, non essent abstractæ ab aliquibus phantasmatibus, & hoc est contra intentionem & verba Philosophi. Secundo autem nititur ostendere, quòd ex hac positione non sequitur φ omniū hominum sit vnum esse, & vna operatio sicut quàm omnes sint æqualiter sapientes. Dicit enim, quòd cum species intellecta se habeat ad intellectum possibilem, quodammodo vt forma ad materiam, hoc modo φ ex eis quodammodo efficitur vnum completum, coniunctio eius ad nos est per id quod est formale in dicta coniunctione. s. per speciem intellectam, cuius vnum subiectum dicit esse phantasma, quod est in nobis, & ad ipsum intellectum possibilem. vnde cum in diuersis sint diuersa phantasmata, diuersis hominibus coniungitur intellectus possibilis diuersa coniunctione. & sic homines habent esse diuersum, et hoc etiam vnus scit quod alter ignorat, quia secundum vnam speciem intellectam coniungitur vni, secundum quam nō coniungitur alteri, quamuis quædam intentiones intellectę sint, vt primæ conceptiones intellectus, secundum quas omnibus coniungitur, a quibus intellectus possibilis nunquā denudatur, hominibus ab æterno existentibus, vt ipse dicit. Vnde concludit quòd illud quod est in nobis de intellectu, quodammodo est corruptibile & quodammodo est incorruptibile, quia ex parte illa, vnde multiplicatur phantasmata, accidit corruptio, sed ex parte intellectus possibilis est incorruptibilitas. vnde sequitur etiam ex hoc, φ post corporum corruptionem nulla diuersitas animarum remaneat. Sed hæc ratio ostenditur esse friuola multipliciter. Primo, quia vt dictum est, species quæ est forme intellectus possibilis, nō est eadem numero in phantasmate & in subiecto: sed est similitudo illius. vnde sequitur, φ intellectus nullo modo nobis coniungitur, & sic per ipsum non intelligemus. Secundo, quia coniunctio intellectus cum specie intellecta, est per operationem intellectus potentiæ ad perfectionem secundam. vnde impossibile est φ mediante tali coniunctione acquiratur homini perfectio sua prima, & esse substantiale, & sic cum homo ex tali coniunctione sit habens intellectum, vt dicunt, homo non esset homo, in specie determinatus per hoc quòd est habens intellectum, quia illud medium, scilicet species intellecta, cum vtroque extremorum coniungitur modo accidentis ad subiectum: scilicet cum virtute imaginatiua, & cum intellectu possibili, quod est contra Philosophum in 8 Meta. vbi dicit, animam corporis nullo mediante vniri, nec etiam mediante scientia, vt Licophron dicebat: & quod ista positio redire videtur. Tertio, quia operatio non egreditur ab obiecto, sed a potentia: non enim visibile videt, sed visus. si ergo non coniungitur intellectus nobis, nisi per hoc φ species intellecta aliquo modo habet subiectum in nobis, sequitur φ hic homo scilicet Sor. non intelligat, sed φ intellectus separatus intelligat ea quę ipse imaginatur, & plura alia absurda nō difficile est adducere. Et ideo remotis omnibus prædictis erroribus, dico cum Arist. intellectum possibilem incipere quidem esse in corpore, sed cum corpore non deficere, & in diuersis diuersum esse, & multiplicari secundum diuisionē materiæ in diuersis indiuiduis, sicut alias formas substantiales, & superaddo etiam intellectum agentem esse in diuersis diuersum: non enim videtur probabile φ in anima rationali non sit principium aliquod quod naturalem operationem explere possit, quod sequitur si ponatur vnus intellectus agens, siue dicatur Deus, vel intelligentia. Nec iterum dico hæc duo, scilicet intellectum agentem & possibilem esse vnam potentiam diuersimode nominatam secundum diuersas operationes, quia quæcunque actiones reducuntur in contraria principia, impossibile est eas reducere in eandem potentiam, propter quod memoria a sensu distinguitur, quia recipere species sensibilium quod est sensus, & tenere quod est memorię, reducuntur in cōtraria principia et in corporibus, scilicet humidum & siccum. Cum ergo recipere species intellectas, quod est intellectus possibilis, & facere eas intelligibiles actu, quod est intellectus agentis non possint secundum idem conuenire: sed recipere conuenit alicui secundum φ est in potentia, & facere secundum quòd est in actu, impossibile est agentem & possibilem non esse diuersas potentias. Sed quomodo possint radicari in vna substantia est difficile videre: non enim videtur φ vni substantię possit conuenire esse in potentia respectu omnium formarum intelligibilium, quod est intellectus possibilis, & esse actu respectu omnium illarum, quod est intellectus agentis, alias non posset facere omnes formas intelligibiles, cum nihil agat, nisi secundum φ est in actu. Sed tamen secundum φ non est inconueniens aliqua duo esse, quorum vtrumque secundum diuersa est in potentia respectu alterius, sicut ignis est in potentia frigidus, quod actu aquæ conuenit, & aqua est in potentia calida, quod actu est in igne. vnde agunt & patiuntur adinuicem. Similiter dico φ se habet res sensibilis ad animam intellectiuam: res enim sensibilis est potentię intelligibilis, & actu naturam distinctam habens: in anima vero est actu lumen intellectuale, sed determinatio cognitionis respectu huius, vel illius naturæ, est in potentia, sicut pupilla est in potentia respectu huius, vel illius coloris: & ideo anima virtutem habet per quam facit species sensibiles esse intelligibiles actu, quæ est intellectus agens, & habet virtutem per quam est in potentia, vt efficiatur in actu determinatę cognitionis a specie rei sensibilis, facta intelligibilis actu, & hæc virtus vel potentia dicitur intellectus possibilis, & harum duarū virtutum operationes sequitur omne nostrum intelligere, tam principiorū quàm conclusionum. vnde apparet falsum esse quod quidam dicunt, habitum principiorum esse intellectum agentem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, φ intellectus non naturæ esse formæ materialis quo ad esse, tamen sicut forma substantialis quantum ad esse primum, & ideo oportet φ ad dura-tionem

Intelligitur autem paradisus localis & corporalis, in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum. Altera eorum qui spiritualiter tantum. Tertia eorū qui vtroquē mō paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in paradiso corporali sit positus. Qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui & si præsentis ecclesiæ,

Tex. 33.

Vbi supra.

Tex. 16.

De anima parte 5. c. 7.

Com. 5.

sonem materiæ quæ causa diuersa indiuidua sequatur etiam multiplicatio intellectus, idest animæ intellectiuæ. Sed dicitur immaterialis respectu actus secundi qui est operatio, quia intelligere non explet mediante organo corporali: & hoc cõtingit, quia ab essentia animæ non exit operatio, nisi mediante virtute eius, vel potentia: vnde cum habeat quasdã virtutes quæ non sunt actus aliquorum organorum corporis, oportet q quædam operationes animæ sint non mediante corpore.

vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amenissimum, fructuosis arboribus magnum, & magno fonte fecundum. Quod autem dicimus a principio, antiqua translatio dicit, ad orientem. Vnde volunt quidam in orientali parte esse paradisum longo interiacente spatio, vel maris, vel terræ a regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm vsque ad lunaré circulum pertingẽtem, vnde nec aquę diluuij illuc peruenerunt.

¶ Ad secundum dicendum, q quandocunque coniungũtur duo, quorum vnus est potentius altero & trahit ad se illud, habet aliquam virtutem præter illud quod sibi subijcitur, vt patet in flamma, quia ignis vincens vaporem cui coniungitur, habet virtutem illuminandi, vltra quam possit se extendere actio vaporis incensi calefaciendo. Cum ergo in coniunctione formæ ad materiam, forma inueniatur dominãs, quanto forma est nobilior & magis vincens materiam, tanto magis poterit habere virtutem præter conditionem materiæ. vnde quædam corpora mista, præter virtutes qualitatum actiuarum & passiuarum quæ tenent se ea parte materiæ, habent quasdam virtutes quæ consequuntur speciem, vt q magnes attrahit ferrum, & magis hoc inuenitur in plantis, vt patet in augmento quod terminatur per virtutem animæ, quod nõ posset esse per virtutem ignis, vt dicitur 2. de Anima, & hoc adhuc Tex. 40. 41 inuenitur plus in animalibus, quia sentire omnino est supra virtutem qualitatum elementarium, & perfectissime in anima rationali, quæ est nobilissima formarum, & ideo ipsa habet quasdam virtutes, in quibus nullo modo communicat corpus, & quasdam in quibus communicat.

¶ Ad tertium dicendum, q secundum Auic. species intellectu Loco, vt supra. potest dupliciter considerari. aut secundum esse quod habet in intellectu, & sic habet esse singulare, aut secundum q est similitudo talis rei intellectæ, prout ducit in cognitionem eius, & ex hac parte habet vlitaté, q nõ est similitudo huius rei secundum q hæc res est, sed secundum naturam in qua cum alijs suæ speciei conuenit: nec oportet omne singulare esse intelligibile tantum in potentia, sicut patet de substantijs separatis, sed in alijs quæ indiuiduantur per materiam, sicut sunt corporalia, sed species illæ indiuiduantur per indiuiduationem intellectus, vnde non perdunt esse intelligibile in actu, sicut intelligo me intelligere, quàmuis ipsum meum intelligere sit quædã operatio singularis. patet etiam per se, q secundum inconueniens non sequitur, quia alius indiuiduationis modus est per intellectũ & per materiam primam.

¶ Ad quartum dicendum, q sicut Com. etiam dicit in 3. de Com. 5. Anima, illud quod est receptiuum aliquorum, nõ oportet q sit priuatum qualibet natura determinata; sed quòd sit denudatũ a natura receptorum, sicut pupilla a natura colorum, & ideo intellectum possibilem necesse est habere naturam determinatam, sed ante intelligere, quod est per receptionem speciei, non hebet in natura sua aliquid eorum quæ a sensibilibus recipit. & hoc est quod dicitur, q nihil est eorum quæ sunt.

¶ Ad quintum dicendum, q quàmuis anima non habeat materiam partem sui ex qua sit, habet tamen materiam in qua est, cuius perfectio est, ad cuius diuisionem multiplicatur secũdum numerũ & non secundum spẽm. secus aũt est in illis substantijs immaterialibus, quæ non habent etiam materiam cuius sint formæ, quia in eis nulla materialis multiplicatio esse potest, sed tantum formalis, quæ diuersitatem speciei inducit.

ARTICVLVS. II.

Vtrum animæ fuerint creatæ extra corpora.

1.q.90.art. 4 s. contra ca. 83. pot. q.3. en.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q animæ fuerint creatæ extra corpora. Gen. 2. dicitur. q die 7. requieuit Deus ab omni opere quod patrauit, i. cessauit aliquod opus nouum facere, sed nouum opus est quod nec in se vnquã fuit, nec in materia præcessit. cum ergo anima immaterialis sit, & non possit dici q secundum materiam præcesserit in operibus sex dierum, videtur q ipsa in se præcesserit, alias Deus nouũ opus faceret in animæ creatione. ergo videtur quòd animæ extra corpora creatæ fuerunt, cum corpora singularium ab initio non fuerint.

F ¶ Si di. q quàmuis anima non pcesserit in materia in operibus sex dierum, præcessit tamen quantum ad rationem seminalé.

¶ 2 Contra. si ratio seminalis animæ præcesserit, oportet quòd in aliqua creatura præcesserit, vel corporali, vel spirituali: sed illud in quo est ratio seminalis alicuius rei est effectiuum eius, vñ Philosophus in 2. Phys. ponit semen in genere causæ efficiẽtis. ergo vel angelus esset factor animæ, vt Philosophi qdam posuerunt, quod falsum est, vel aliqua creatura corporalis, quod est magis falsum. ergo & primũ est impossibile. Tex. 31.

G ¶ 3 Præt. Opus creationis præcedit distinctionem & ornatum: sed anima educitur in esse per creationem. ergo nõ incipit esse post opera sex dierum, in quibus res distinctæ & ornatæ sunt, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præt. Omne illud quod non dependet ab altero secundũ suum esse, potest incipere non incipiente illo: sed anima rationalis non dependet ex corpore secundum suum esse, cum destructo corpore remaneat. ergo non videtur inconueniens ponere animas extra corpus creatas.

¶ 5 Præt. Anima & angelus conueniunt in natura intellectuali. cum ergo naturæ intellectualis conditio sit immaterialitas videtur quòd sicut angeli ex sua creatione habent quòd corpori non vniantur, quòd similiter animæ rationales in sua creatione corpori vnitę non sint.

H ¶ 6 Præt. Magis pertinet ad perfectionem vniuersi natura spiritualis quàm corporalis. Si ergo animæ rationales quotidie de nouo creentur, videtur quòd a principio vniuersum perfectum non fuerit, & q quotidie eius perfectioni adijciatur, cuius contrarium habetur Gen. 2. igitur perfecti sunt cæli & terra &c.

SED CONTRA. Proprius actus est in propria potẽtia, sed anima rationalis est proprius actus corporis. ergo videtur quòd non sit nisi in corpore.

¶ Præt. Terminus motus nunquam præcedit motum, præcipue in generatione: sed anima est terminus generationis humanę, sicut quælibet alia substantialis forma rei generatę. ergo ante generationem corporis anima esse non potuit.

RESPONDEO. Dicendum, q quorundam antiquorum opinio fuit animas esse extra corpora a principio creatas, cuius erroris occasio fuit, quòd animam corpori vniri posuerũt quasi accidentaliter, sicut nautam naui, vel sicut hominem indumento, vt de Platone Greg. nissenus narrat. vnde dicebat hominem esse animam corpore induťam. Et ideo et secundum Pythagoricos, de I corpore in corpus transibat. Hoc autem Arist. reprobat ostendens animam cum det esse substantiale & specificum, in tali corpore habere essentialem habitudinem ad corpus, in tantum q anima quæ dat esse vni corpori, aliud perficere non possit. Similiter Auic. istum errorem reprobat satis efficaci ratione, supposita animæ immaterialitate. impossibile est enim diuersitatem in numero sub eadem specie causari, nisi ex diuersitate materię, quia ad diuersitatem formalium principiorum sequitur diuersitas specierum. si ergo anima, vt dictum est, non habeat materiã ex qua sit, non possent plures animæ vnius speciei esse diuersę numero, nisi per diuersitatem materiæ in qua sunt. Vnde si ante corpus creatę fuissent, oportuisset eas, vel eẽ diuersas in specie, & sic omnes homines specie differrent ex diuersitate formarum autem, q esset vna tantum in numero, & sic rediret error tactus in præcedenti artic. Aug. tamen dicit 7. super Gen. animam primi hominis creatam esse ante formationem corporis, quod tamen non asserit. Plato, in Alcibiade de natura hominis. 1. de Aia, text. 53. & 2. de Anima, tex. 26. De Aia parte. 5. c.4.

K ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q pro tanto Deus dicitur ab opere 7. die cessasse, quia nihil postea fecit, quod non aliquo modo in primis operibus præcesserit, vel secundum materiam & rõnem seminalem, sicut corpora quæ de nouo generantur, vel secundum similitudinem, sicut animæ quæ de nouo creantur.

¶ Sciendum autem, q similitudo animæ præcessit etiam in opere creationis aliquo modo, cum omnia simul creata legantur, vt Eccle. 18. dicitur: sed hæc similitudo fuit in natura communi, in qua anima & angelus conueniunt. s. in intellectuali, præcessit etiam in operibus sex dierum, huius animæ quæ nunc creatur similitudo in specie, quia inter alia sex dierum opera, etiam homo creatus est, rationali anime perfectus secũdũ alios sanctos, quàmuis secundum Aug. 7. super Gen. fuerit in illis sex dieb⁹ fact⁹ hõ, quãtũ ad materiã & rõné seminalé rõne corporis. rõne vero animæ, ipsa primi hominis anima fuerit in se facta.

¶ Ad

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum, quia concedimus ꝙ A ratio seminalis aię, eius creationem in nulla creatura precedat.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quædam creatio est quæ non præsupponit materiam, nec ex qua, nec in qua illud quod creatur fiat, & talis est creatio quæ distinctionem & ornatum præcessit, sed creatio animæ, quamuis nõ sit ex materia, tamen præexigit materiam in qua creatur, & quia illa materia non pot disponi, vt efficiatur ppria, nisi per actionem naturæ, ideo talis creatio sequitur distinctionem & ornatum secundum ꝙ principia actiua in natura constituta sunt, vt prius dictum est.

De lignis paradisi inter quæ erat lignum uitæ & lignum scientiæ boni & mali.

IN hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis, inter quæ vnum erat quod vocatum est lignum vitæ, alterum vero lignum sciẽtiæ boni & mali. Lignum vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur, nec vlla infirmita-

B ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut Auic. dicit anima quàmuis
De aĩa parte 3.ca.1. non dependeat a corpore quantum ad suum esse, vel quantum ad suum finem, dependet tamen quodammodo quantum ad suum principium. cuius ratio est, quia cum vniuersalia non habeant aliquod esse nisi in anima, oportet ꝙ quicquid in esse naturæ producitur, producatur secundum hoc ꝙ indiuiduatur. cum ergo anima esse indiuiduatum non possit habere, nisi s̃m ꝙ coniungitur corpori vt forma eius, vt probatum est, oportet ꝙ non incipiat esse nisi in corpore, sed tamen in corpore acquiritur sibi esse absolutum, non depressum, vel obligatum ad corpus, & ideo etiam post destructionem corporis manet secundũ suum esse indiuiduata, & distincta ab alia anima.
¶ Ad quintum dicendum, ꝙ anima & angelus in hoc conueniunt, ꝙ vtrumque est substantia subsistens, esse absolutum habens, & ꝙ d materiam partem sui non habent, ex quibus cõ
D.177. sequitur intellectualitas in vtroque, in hoc tamen differunt, ꝙ C cum natura angelica sit sublimior & Deo propinquior, acquiritur sibi esse altius, in cuius participatione nullo modo corpus adduci potest, ac p hoc nec angelus potest forma corporis esse, sed animæ acquiritur esse inferius & minus nobile, in quo corpus sibi vnitur, vt vnum sit animæ esse & corporis, quod est esse coniuncti: & ideo est forma corporis & indiuiduatio sua est ex vnione eius ad corpus. & de hoc etiam in 2. lib. distin. 8. habitum est.
¶ Ad sextum dicendum, quòd essentialis vniuersi perfectio cõsistit in speciebus. accidentalis vero in indiuiduis. cũ ergo multiplicatio animarum non fit secundum diuersam speciem, sed secundum numerum tantum, relinquitur quòd per hoc quòd multæ animæ quotidie creantur, nihil ad essentialem vniuersi perfectionem adiungitur, sed ad accidentalem tantum, & hoc non est inconueniens.

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de formatione hominis ex parte corporis.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. De qua natura corpus hominis compositum sit.
Secundo. De loco corporali in quo positus est, scilicet in paradiso.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in compositione hominis sit aliquid de natura corporis cælestis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in compositione corporis humani sit aliqua pars de natura corporis cælestis. Eidem enim formæ debetur idem perfectibile, sed forma corporis humani conuenit in natura intellectuali cum forma separata quæ corpus cæli mouet. ergo videtur quòd aliquid de natura cælestis corporis in compositione humani corporis veniat.
¶ 2 Præt. Impossibile est contraria ad maximam æqualitatem venire, nisi per aliquid concilientur, sed non potest contraria conciliare nisi quod est a contrarietate remotum, quale est inter corpora solum corpus cæleste. ergo oportet ad compositionem corporis humani, in quo ad maximam æqualitatem elementa perueniũt, aliquid de natura corporis cælestis aduenire.
De aĩa, parte 3.c.8. Et parte 5.c.8. Text.69. ¶ 3 Præt. Auic. dicit quòd spiritus qui per membra diffunduntur sunt de natura lucis. hæc autem est natura quinti corporis. vnde etiam Philosophus dicit in 2. de Anima. ꝙ lucidum & diaphanum inuenitur in inferioribus corporibus secundum ꝙ A communicant cum superiori corpore. ergo videtur ꝙ in corpore humano sit aliquid de essentia corporis cælestis.
¶ 4 Præt. Sicut dicit Philosophus de gene. animal. lib. 2. cap. 2. oportet quòd in semine sit triplex calor, scilicet calor elementaris scilicet igneus, & cælestis, & vitalis qui est animæ, sed accidentia indicant naturam, vt in 1. de anima dicitur. ergo videtur ꝙ præter naturam alemẽtarem sit etiam in corpore hominis natura cælestis, & natura aĩæ. †Vbi supra.
¶ 5 Præt. Homo dicitur minor mundus, quia in eo omnium creaturarum B naturæ concurrunt, sed corpus cæleste est maxima pars vniuersi. ergo videtur ꝙ aliquid de natura illius corporis veniat in compositionem corporis humani.
SED CONTRA. Quicquid venit in compositionẽ corporis humani est aliquo modo perfectum ab anima, sed quicqd incipit esse sub aliqua forma substantiali, est generabile & corruptibile. anima vero substantialis forma est. cum ergo natura corporis cælestis sit incorruptibilis & ingenerabilis, videtur ꝙ ad compositionem corporis humani non veniat.
¶ Præt. Vt in 1. cæ. & mun. Philosophus dicit. idem est locus naturalis totius corporis & partis eius, sed locus corporis cælestis est supra elementa. ergo nihil de natura illius corporis potest hic esse nisi sicut in loco innaturali & per motum violentum. Text.18. illius autem corporis non potest esse violentus motus, cum motus eius circularis contrarium non habeat, vt in 1. cæ. & mun. probatur. cum tamen oporteat motum violentum naturali cõ Text.20. C trarium esse. ergo nihil de natura corporis cælestis ad compositionem hominis venit.
RESPONDEO, Dicendum, ꝙ aliquid venire in compositionem alicuius contingit dupliciter. Aut per essentiam suam per modum principij materialis vel formalis, & sic nullo modo aliquid de natura corporis cælestis venit in compositionem humani corporis, quia quòd plura corpora veniant ad constitutionem vnius, hoc non potest esse nisi tribus modis, vel per simplicem aggregationem sicut a lapidibus fit aceruus, vel per cõpositionem quæ est cum ordine partium determinatę, & ligamẽto, sicut ex lignis & lapidibus fit domus, vel per mistionem, sicut ex elementis efficitur mistum. nullo autem istorum modorum potest aliqua pars corporis de natura cælestis corporis in compositionẽ humani corporis venire, quia in primis duobus modis, oportet vnamquanque partium esse distinctam s̃m situm ab alia. non autem videmus hoc in compositione huma- D ni corporis, ꝙ sit ibi aliquid de natura corporis cælestis ab alijs, scilicet elementis secundum situm distinctum. In tertio autem modo oportet adesse alterationem componentium, quia mistio est miscibilium alteratorum vnio, vt in 1. de gene. dicitur. natura autem cælestis inalterabilis est. Alio autem modo venit aliquid in compositionem alicuius, per effectum virtutis suę, & hoc mõ natura corporis cælestis venit in cõpositionẽ corporis humani & omnium mistorum corporum, quia nihil consequit̃ formam substantialẽ, nisi per virtutem cælestem, eo ꝙ corpus cæli est primum alterans, cuius virtute omnes alterationes regulantur, & ad fines proprios perducuntur. Quidam tamen dicunt aliquid de natura corporis cælestis venire in compositione humani corporis essentialiter, quasi concilians elemẽta, & hoc dicũt esse lucem, quam ponunt corpus esse. Sed hæc positio falso fundamento innititur dum ponit lucem esse corpus, E vt supra dictum est, quo remoto veritatem haberet quodammodo, quia vt supra dictum est virtutes corporum cælestium participantur ab inferioribus corporibus mediante luce, nec tamẽ adhuc esset de compositione humani corporis, corpus cælestis naturæ, quia illa lux non est forma substantialis corporis humani, sed aliquo modo est causa eius, & de hoc supra dictum est dist. 13.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima quæ mouet corpus humanum non est eiusdem speciei cum natura quæ mouet corpus cæleste, quàmuis sit simillima sibi inter omnes formas naturales. vnde non oportet quòd aliquid de cælesti corpore sit essentialiter pars humani corporis, sed quòd humanũ corpus maxime cælo similetur, quod contingit in hoc ꝙ est tẽperatissimæ complexionis & maxime recedens a cõtrarietate, dum ad medium peruenit quod neutrum est contrariorum.
¶ Ad secundum dicendum, quòd ad illam elementorum conciliationem sufficit affectus virtutis cælestis. vndè non oportet corp' cælestẽ cõpositionẽ humani corporis essẽtialiter ingredi.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quod non oportet omne quod est lucidum, pertinere ad naturam quintæ essentiæ, nisi per similitudinem, & conuenientiam quandam. vnde quanto corpus fuerit nobilius, tanto magis participat proprietates eius. vnde in igne est plus de luce quam in aere, & sic deinceps. non ergo intendit Aug. dicere spiritus esse de natura quintæ essentiæ, cum post ipse dicat ex quibusdam cibis vel potibus subtiliores & clariores spiritus generari.

¶ Ad quartum dicendum, quod in semine non est calor cælestis corporis, qui sit in corpore cælesti sicut in subiecto. sic enim sequeretur corpus cæleste in semine esse, sed quod virtus corporis cælestis operatur in semine, sicut virtus motoris primi relinquitur in instrumento.

¶ Ad quintum dicendum, quod non omnia veniunt in compositione humani corporis per essentiam, sed per similitudinem & conuenientiam quandam, vt dicit Greg. quòd homo intelligit cum angelis, viuit cum arboribus, & sic de alijs. H

Homi. eſcẽſionis.

te, vel ætatis imbecillitate inde terius, vel in occasum laberet, lignum autem scientiæ boni & mali, non a natura hoc nomen accepit: sed ab occasione rei postea securæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali ideo dicta est, quod post prohibitionem erat in illa transgressio futura, qua homo experiẽdo disceret, quid eẽt inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde positum est illud nomen, sed de re trãsgressionem secuta. Cognouit enim homo prius quàm tangeret hoc lignum, bonum & malum, sed bonum per prudentiã & experientiam, malum vero per G prudentiam tãtum. Quod etiã per experientiam nouit vsurpato ligno vetito, quia per experiẽtiam mali didicit quid sit inter bonũ obedientiæ & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obediẽtes essent, nec cõtra peccatum peccassent, non ideo tamen minus diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo homo prohibitus est, quod malũ non erat, vt ipsa præcepti obseruatio bonum illi esset, transgressio malum. nec melius consideratur quantum malum sit inobediẽtia, quàm hoc modo, cum ideo, scilicet reus factus esse homo intelligitur, quia prohi-

ARTICVLVS II.

b Vtrum paradisus in quo fuit Adam possit esse locus corporalis.

1. q. 102. arti. 1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd paradisus de quo fit hic mentio, locus corporalis esse non possit. Homo enim ab alijs animalibus in re corporali non distinguitur, cum quibus vitam & sensum communicat, sed in re spirituali. s. intellectu, cum ergo ab alijs animalibus in paradiso dicatur distingui, quia alia animalia ibi posita non fuerunt, videtur quòd paradisus sit locus tantum spiritualis.

¶ 2 Præt. Nullus locus terrenus est vsque ad lunarem globum pertingens, cum circa lunam sit ignis maxime actiuus, & extranei corporis consumptiuus, sed in litera dicitur quòd pertingit paradisus vsque ad lunarem globum. ergo videtur quod nõ sit locus terrenus, sed spiritualis. I

¶ 3 Præt. Philosophi & hystoriagraphi inuenientur de diuersis terræ locis scripsisse, de hoc autem loco nullus vnquam scripsit ergo videtur probabile quod non sit locus corporalis.

Li. 2. de fid. ortho. c. 9.

¶ 4 Præt. Dam. dicit quòd fons vnde dicuntur egredi flumina paradisi est ipse oceanus: sed oceanus circuit totam terram, & non aliquem locum determinatum. ergo videtur quòd nullus locus determinatus in terra sit paradisus.

¶ 5 Præt. Quatuor flumina quæ scriptura commemorat de paradiso egredi, ex diuersis fontibus emanant. Cum ergo scriptura de vno fonte qui in paradiso est, dicat horum fluminum omnẽ originem, videtur quod non possit intelligi de fonte & fluminibus corporalibus, nec alia quæ de paradiso dicuntur.

¶ 6 Præt. Lignum vitæ est sapientia, vt dicitur Prouerb. 03. Cum igitur sapientia non sit quid corporale, videtur quòd nec hæc nec alia quæ de paradiso dicuntur, corporaliter accipienda sunt. K

¶ 7 Præt. Id quod debetur homini damnato non conuenit proprie naturæ institutæ, sed agricultura data est in pœnam homini damnato Gene. 3. In sudore vultus tui &c. ergo videtur quod non nisi mistice dictum sit, hominem in paradiso positum, vt operaretur illum.

¶ 8 Præt. Vbi nullus inuasor timetur non est necessaria custodia, sed nullus paradisum inuadere poterat. ergo non potest proprie intelligi hominem in paradiso positum ad custodiendum illum.

SED CONTRA est quod in litera determinatur, & communis ecclesiæ traditio tenet.

RESPONDEO, Dicendum, quod Origen. posuit paradisum non esse locum aliquem corporalem, sed omnia quæ de paradiso dicuntur, allegorice de paradiso spirituali interpretanda esse, quod pro errore reprobat Epiphanius cypri episcopus in quadam epistola per Hiero. translata. vnde simpliciter concedendum est, paradisum locum quendam corporalem esse in determinata parte terræ sic situm, temperatissimum & amenũ, vt homo nullis perturbationibus impeditus, spiritualibus delitijs quietè frueretur. Hunc autem locum existimant sub æquinoctiali esse versus partem orientalẽ, eo quod quidã Philosophi locũ illũ temperatissimũ asserũt, ex quo ẽt loco Nilus vnus de quatuor fluminibus paradisi fluere videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ẽt in virtute sensitiua homo alia animalia excedit, quia etiã meliorẽ tactus est, & magis vigẽt in eo inferiores sensus, vt per eos operatio intellectus melius compleri possit, & ideo etiã vt quietius operationi intellectuali vacaret, locum tranquillum seorsum ab alijs animalibus accepit, non enim probabile est illos alia animalia peruenire potuisse ex seipsis, nisi aut virtute diuina ad tẽpus, vt quando adducta sunt animalia ad Adam vt videret quid vocaret ea, vt legitur Gene. 2 nisi forte hoc per instructurem reuelationem factum exponatur, vel etiam operatione dæmonis, vt patet de serpente.

† Aug. 11. super Gen. c. 13.

¶ Ad secundum dicendum, quod non potest intelligi paradisus terrestris vsque ad lunarem globum se extendere secundum situm, sed secundum quandam similitudinem propter temperantiã & incorruptione, quæ loco illi debebat & habitatoribus eius, a luna vero & supra neque contrarietas neque corruptio est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus ille, vt in litera dicitur, est semotus etiam a nostra habitatione aliquibus impedimentis, vt adiri non possit, vel montibus, vel aquis, vel etiam aeris intemperie in loco intermedio, & ideo eius notitia haberi nõ potuit nisi per reuelationem scripturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod primum principium illorum fluminum sicut & cæterarum aquarum est oceanus, sed principiũ proximum est fons ille qui in illa parte terræ surgit.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut contingit in quibusdam fluminibus, vt fontes a quibus originem habent, sub terram intrẽt postquam per aliquod spatium fluxerunt, & iterum in alijs locis erumpant, ita etiam dicit Aug. 8. super Gen. hoc in illis fluminibus cõtingere quod primũ principiũ eorũ est locus paradisi, qui in aliquo locò nobis ignoto terrã subintrant. & deinde in alijs locis aqua illa erumpit, vbi vẽ aliorum fluminũ esse principiũ. Cap. 7.

¶ Ad sextum dicendum, quod sicut per Hierusalem significatur præsens ecclesia, & etiam cælestis patria, & tamen ad literam Hierusalem ciuitas quædam fuit, ita etiam quãmuis per lignũ vitæ sapientia significetur, non remouetur quin lignum vitæ arbor quædam ad literam intelligatur.

¶ Ad septimum dicendum, quod in statu innocentiæ non fuisset agricultura laboriosa, sicut est in statu peccati, sed delectabilis ex consideratione diuinæ prouidentiæ & naturalis virtutis.

¶ Ad octauum dicendum, quod homo est positus in paradiso ad custodiendum ipsum sibi, non contra aliquem inuasorem, ne scilicet per peccatum ipsum amitteret.

¶ Vel dicendum, quòd hoc non sic intelligendum est quasi homo debeat operari paradisum, vel custodire, sed ideo positus est in paradiso, vt Deus ibi operaretur hominem & custodiret eum. sicut enim homo operatur terram, vt faciat eam fructiferam, sic Deus operatur hominem, vt iustus sit & custodit eũ, quia sine eius adiutorio tutus esse non potest, vt dicit Aug. 8. super Genes. Ca. 10. c. 5. & 11.

EXPOSITIO TEXTVS.

ANimã cũ angelis sine corpore fuisse creatã. Hæc positio vẽ irrationalis, quia eorũ quæ sunt vnius speciei est ẽt vnus modus originis. vnde si aliæ animæ in corpore creantur, non põt rationabiliter sustineri quod aia primi hominis extra corpus creata sit, quãmuis Aug. sine assertione

tione hoc dicat. 7. super Genes. Deus aut natura est quod facit. A
Ipse enim per naturam suam omnipotens est, etiam ipse naturarum institutor & conditor est. sicut. n. ex operatione hominis formæ artificiales proueniunt, ita etiam ab intellectu Dei formæ naturales profluxere. vnde id quod ab eo fit, naturæ rónem habet. Si autem

ibi aqr futura sit &c. Hui' ratio est, quia causæ inferiores impediri possunt, vt nō omne contingat quod in eis futurū est, sed scientia Dei falli non potest, & ideo non potest esse vt ipse sciat aliquid futurum quod non fit. Vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt &c. Hæc nō tantum fuit propter loci altitudinem q̃ propter loci puritatem qui purgatione non indigebat.

bitus rem tetigit, quā si nō prohibitus tetigisset nō peccasset, nec pœnam sensisset, si enim venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo ꝓhibuisset, similiter sequeretur. Si etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantum, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia, ideo prohi- B bitum est peccatum, quia ꝓhibenti est damnosum. Cum vero tangitur quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur, ideo prohibetur, vt per se bonum obedien

DISTINCTIO XVIII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit originem hominis ex parte ipsius viri. hic determinat de origine mulieris. Et diuiditur in duas partes. In prima de origine ipsius secundum corpus. In secūda de origine ipsius C secūdum animam. ibi {Quemadmodum mulieris corpus &c.} Prima in duas. In prima ostendit modum productionis mulieris ex parte corporis. In secunda inquirit ꝓducti corporis principium. ibi {Solet etiam quæri vtrum de costa illa &c.

¶ Circa primum duo facit. Primo, proponit modum originis. Secūdo, assignat propositorum causas. Vbi primo ostendit quare de viro formata sit mulier. ibi {Hic attendendū est &c} Secundo, quare de tali parte. ibi {Cum autem his de causis.} Tertio, quare de viro dormiente. ibi {Non sine causa quoq;.} {Solet etiam quæri &c.} Hic inquirit principia producti corporis. Et primo inquirit principium materiale. Secundo principium actiuum. ibi {Illud etiam sciri oportet} Vbi primo inquirit vtrum corpus mulieris productum fuerit per actionem angeli. Secundo, vtrum per actionem naturæ. ibi {Sed quærit an ratio quam Deus.} Et circa hoc duo facit. Primo, præmittit quædam necessaria ad solutionis manifestationem. Secundo, D quæstionis solutionem prosequitur. ibi {Omnium rerum &c.} {Quēadmodum mulieris corpus &c.} Hic inquirit modū originis mulieris ex parte animæ, vbi excludit duas hæreses & astruit veritatem catholicam, vt per se patet in litera.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De productione mulieris ex parte corporis.
Secunda. De origine animæ.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum corpus mulieris de costa viri factū fuerit, & quia dicitur hoc non fuisse factum actiuè per rationes seminales, sed primordiales.
Secundo. Queritur de differentia harum rationum. Et quia ea quæ præter rationes seminales fiunt, dicuntur in litera miraculosè fieri.
Tertio. Queritur cuiusmodi opera debeant dici miracula.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum corpus mulieris debuerit fieri de costa viri.

1. q. 92. ar. 3. AD PRIMVM sic procedit. Vī, q̄ corpus mulieris de costa viri fieri non debuit. distinctio. n. sexus cōis est hoī & alijs aīalibus, sed in alijs aīalibus mas & fœmina simul ꝓducta sunt, & neutrū ab altero sumptū, ergo videtur q̄ nec fœmina hominis de viro sumi debuit.

¶ 2 Præt. Materia nō pōt transmutari de parua quātitate in magnā, nisi vel ꝑ rarefactionē, sicut ex vno pugillo aquę gñant̄ decē aeris, vel ꝑ alteri' additionē. Vñ dicit Aug. 10 sup Gen. quid est absurdi' q̃ vllū esse corp' manēte naturæ suæ quātitate sine

A additione, quod vndiq; crescat nisi rarescat, sed nō potuit eē, vt ꝑ rarefactionē vna costa in quantitatē mulieris excresceret, q̄ inueniret̄ corp' mulieris ēt ipso aere rarius. ergo oportebit hoc ꝑ additionē exterioris fieri, qđ oportuit multo amplius esse q̃ costā ipsam. cū ergo vnūquodq; denoīandū sit a maiori parte, vr̄ q̄ nō dēat dici ex costa viri corp' mulieris formatum.

tiæ, malū inobediētiæ mōstret. Sicut primus hō a re bona ꝓhibitus, pœnam incurrit, vt nō ex re mala, sed ex inobediētia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

DISTINCTIO XVIII.

A

B IN eodē quoq; paradiso mulierem formauit Deus de substātia viri, sicut post plātatum paradisum hoīemq; ī eo positū, & post vniuersa aīalia ad eū ducta, suisq; nominibus designata, subnectit

¶ 3 Præt. Cum in opib' diuinis nihil sit superfluū, oportet q̄ costa illa da ꝑfectione corpis Adę fuerit, sed subtracto eo quod ad ꝑfectionem rei pertinet, sequitur diminutio. cum ergo omnis diminutio in resurrectione restauretur, videtur quòd costa illa in corpore Adæ resurget. si ergo de costa illa factum est corpus Euæ, videtur quòd Eua nō resurget quod est inconueniens. non ergo de costa viri facta est mulier.

¶ 4 Præt. In corpore sensibili non potest esse diuisio continui sine dolore, sed corpus Adę propter naturæ institutę integritatem maxime sensibile fuit. ergo cum nullus dolor in ipso pręcederet colpam, videtur quòd ex eius costa mulier formata non sit.

C ¶ 5 Præt. Vt dicit August. 2. super Genes. in omnibus operibus creationis non quid Deus facere possit quæritur, sed quid rerum natura patiatur. cum ergo naturalis modus propagationis mulieris non sit da costa viri, sed ex semine, quia his quę sunt eiusdem speciei debetur vnus modus originis, videtur q̄ inconuenienter ex costa viri mulier facta ponatur. Ad lit. c. 1.

SED CONTRA. est quod dicit Boet. in lib. de consol. necesse est quòd imperfectum a perfecto sumat originem, sed mulier est vir imperfectus siue occasionatus, vt in 16. de animalibus Philosophus dicit. ergo congruum fuit, vt da corpore viri corpus mulieris sumeretur. Li. 3 pr. 10. Et lib. 2. de gen. aīal. c. 3

¶ Præt. Primum principium & finis in idem reducuntur. vnde idem ponimus, vniuersitatis finem & principium, sed mulier propter virum facta ast, quia in adiutorium viri facta legitur Gen. 2 ergo congruum fuit, vt etiam vir mulieris esset principium, & sic idem quod prius.

D RESPONDEO, Dicendum, quòd apud catholicos dubium esse non debet quin mulier de costa viri formata fuerit, quàmuis iudei de hoc multa fabulentur, non enim magis rationi resistit, vel diuinæ potentiæ mulierem ex corpore viri summi, quàm corpus viri ex limo terræ formari, cum vtrumque a naturæ virtute separatum sit, modum tamen quo id factum est non omnes similiter assignant. Quidam enim vt Magister in litera, & Hugo de sancto Victore Li. de sacra. volunt ex costa viri sine alicuius exterioris additione, vel lib. 1. par. 6. nouæ materiæ creatione corpus mulieris formatum fuisse. c. 36. Hoc autem non videtur intelligibile. si enim per multiplicationem materiæ hoc factum dicatur, oportet multiplicationem hanc, aut secundum quantitatem tantum attendi, aut secundum essentiam materiæ. Si primo modo, sic oportet vt eadem materia numero quæ fuit primo sub paruis dimensionibus, postmodum maiores dimensiones recipiat. Hoc au- E tem idem est quod rarefieri, vt ex 4. Physico. patet, & ita Conre. 35. sequeretur corpus mulieris ex costa viri per modum rarefa- vsque 42. ctionis esse formatum, quod expresse impossibile est. Si vero multiplicatio essentiam materiæ attingat, cum nihil aliud sit multiplicari quàm aliquid fieri quod prius non erat, oportet quòd aliquid materiæ sit sub forma corporis mulieris, quod prius sub forma costæ non erat. Hoc autem aliter esse non potest nisi vel per cōuersionem alterius corporis in corpus mulieris, cuius materia sub forma eius remaneat. vel per hoc quòd aliquid materiæ sit de nouo creatum, & ita oportet quòd per additionem alicuius materiæ, vel de nouo creatæ vel sub forma alterius corporis præexistentis, ex costa viri corpus mulieris formatum sit, & sic etiam panum multiplicatio intelligi potest. verius tamen videtur quòd per d additionem materiæ præexistentis hoc factum fuerit, cum omnia simul fuisse creata ad minus in materia, sancti communiter tradant. D. 961.

Cap. 1. ¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vt dicit Philoſ. in 1. Aeconom. mas & fœmina in hominibus coniunguntur, non ſolum pp prolis generationem ſicut in alijs animalibus, ſed etiam pp communicationem operum in vita communi, vt ſic ſibi ſufficiant adinuicem propria opera conferentes. vnde apparet diuerſa eſſe opera viri & mulieris, quia ergo in communicatione vitæ & regimine domus, vir caput eſt mulieris, idõ mas in hominibus magis habet rationẽ principij reſpectu fœminæ, quàm in alijs animalibus. & propter hoc, magis decuit fœminam hominis ex viro ſumi q̃ in alijs animalibus.

¶ Et præterea in litera aſſignatur duæ rationes quæ per ſe patent.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ per additionem rei exterioris, ex coſta, corpus mulieris factum eſt, nec tamen oportet, ꝙ ex illo adiecto, corpus mulieris factum dicatur, & ſi ſit amplius in quantitate, quia illud adiectum nõ venit in materiam mulieris, niſi mediante coſta, ſicut etiam [d] menſtruum materia embrionis dicitur, quamuis oporteat etiã ex cibis conuerſis corpus embrionis maiorem quantitatem aſſumere, ſicut etiam aqua in ſanguinem Chriſti transfertur mediante vino, etiam ſi eſſet maior quantitas aquæ, dummodo virtute potentioris vini, natura aquæ abſorberi poſſit.

scriptura. Immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis ei⁹ & formauit eam in mulierem. Hic attendendum eſt quare nõ creauit ſimul virum & mulierẽ ſicut angelos, ſed prius virum, deinde mulierem de viro, ideo ſ. vt vnũ eſſet humani gñis principium, quatenus in hoc & ſuperbia diaboli cõfunderet, & hominis humilitas Dei ſimilitudine ſublimaretur: diabolus quippe aliud a Deo principiũ eſſe concupierat, ideoque vt eius ſuperbia retũderetur, hoc homo in munere accepit, qđ diabolus peruerſe rapere voluit, ſed obtinere non potuit, & per hoc imago Dei in homine apparuit. Quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principiũ creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiã ex vno homine oẽs eſſe voluit Deus, vt dum cognoſcerẽt ſe ab vno eſſe, oẽs ſe quaſi vnũ amarent.

G *Quare de latere viri & non de alia corporis parte formata ſit.*

CVm autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt, oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis, ne forte, ſi fuiſſet de capite viri facta, viro ad dominationem

D. 868.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aliquid dicitur eſſe de perfectione alicuius dupliciter, vel quia eſt neceſſarium ad eſſe indiuidui, & ſic coſta illa non erat de perfectione corporis Adæ, aut quia eſt neceſſarium ad conſeruationem ſpeciei, ſicut ſemen in 15. de animalibus, dicitur eſſe ſuperfluum reſpectu indiuidui, quo tamen indigetur ad ſpeciei conſeruationem. & hoc modo coſta fuit de perfectione corporis Adæ, inquantum Adam erat principium humani gñis. ex quo patet ꝙ coſta [d] illa remanſit in Eua & non in Adam cum ſit de perfectione corporis ſpeciei quantum ad eſſe indiuidui, & ita magis ad ipſam pertinet.

Et i. de gen. ani. a c. 19. vſque in fi.

D. 406.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud quod ordinatum eſt ad confirmationem ſpeciei, non ſolum ſine dolore, ſed etiam cum delectatione reſcinditur, & ita non oportet quòd in ſeparatione illius coſtæ, dolorem ſenſerit.

¶ Vel dicendum, vt Magiſter dicit hoc diuina virtute & miraculoſe factum, vt dolorem vulneris non ſentiret.

D. 193. ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ inſtitutio [d] rerum naturalium, poteſt conſiderari dupliciter. vel quantum ad modum fiendi, vel quantum ad proprietates conſequentes res inſtitutas. Modus quidem fiendi naturalis eſſe non potuit, cum non præceſſerint aliqua principia naturalia, quorum actiones & paſſiones ſufficerent ad effectus naturaliter producendos, & ideo oportuit per virtutem ſupernaturalem prima principia in naturis conſtituere, vt corpus hominis formaretur ex terra, & corpus mulieris ex coſta, & ſic de alijs: ſed proprietates conſequentes naturas inſtitutas non debent miraculo attribui, vt quòd aquæ miraculoſæ ſuper cœlos conſiſtant.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus conuenienter indiderit materiæ rationes ſeminales.

1. q. 115. ar. 2. Et veri. q. 5. ar. 9.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter dicatur rõnes ſeminales materiæ Deus indidiſſe. quod enim recipitur in materia ſenſibili, eſt in ea per eſſe naturæ & non per eſſe intentionis, quia materia cognoſcitiua non eſt formarũ quas recipit, ſed per eas in eẽ ſpecifico pficit: ſed rõ nõ nominat formam ẽm eſſe naturæ, ſed per modũ intentionis. ergo virtutes rebus ſenſibilibus inditæ rationes dici nõ debent.

Cõtext. 31. ¶ 2 Præt. Semen, vt ex 2. Phyſic. habetur, principium actiuum nominat: potentia autem materiæ non eſt actiua, ſed paſſiua, cum nihil agat niſi ſecundum ꝙ eſt in actu, ergo ratio ſeminalis materiæ attributa non eſt.

F ¶ 3 Præt. Quod eſt in aliquo, nõ producitur ab eo niſi per modum exitus. ſi ergo omnium rerũ ſemina Deus in natura prius poſuit, vr ꝙ gñatio rerum ſit per exitum vnius rei ab alia, & ſic redibit error Anaxagoræ, qui poſuit quodlibet eſſe in quolibet, & nihil pure eſſe hoc vel illud, vt os vel caro, ſed vnumquodq; nominari ex prædominante, quod in 1. Phyſi. improbatur. a cõtex. 33. vſq; 40.

¶ 4 Præt. Ad generationem rerum naturalium non tantũ ſunt neceſſariæ virtutes actiuæ, ſed etiã paſſiuæ. cum ergo in ſeminalibus rationibus virtutes paſſiuæ non includantur, videtur quòd præter rationes ſeminales etiam aliæ rationes rebus inditæ debeãt dici.

¶ 5 Præt. In natura inferiori effect⁹ nõ procedunt ex ſuis cauſis, vt ſemper, vel neceſſario, ſed vt frequenter. cum ergo in litera deſcribantur rationes ſeminales ſecundũ quas neceſſe eſt aliquid fieri, videtur quòd ad minus in natura inferiori rationes ſeminales poſitæ non ſint. † Auguſt. de Gen. ad lit. li. 9. c. 13.

H SED CONTRA. quia vt dicit Greg. benedictio Dei dicitur bonorum eius collatio, & eorundem multiplicatio. cum ergo Deus legatur Gen. 1. ſua opera benedixiſſe, videtur quòd eis dederit virtutes, quibus fieret eorum multiplicatio. hoc autem importat ratio ſeminalis. ergo rationes ſeminales a Deo rebus inditæ ſunt. Et Ambro. de benedic. patriarcha. c. 2.

¶ Præt. Deuter. 32. dicitur. Dei perfecta ſunt opera. perfectum autem vnumquodque eſt, vt in 4. Metheor. dicitur, quando poteſt alterum tale producere, quale ipſum eſt. ergo virtutes quibus hoc fieri poſſit, rebus attributæ ſunt, & hæ ſunt rationales ſeminales ergo &c. Cap. 3.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ emanatio creaturarum a Deo eſt ſicut exitus artificiatorum ab artifice. vnde ſicut ab arte & artifice effluunt formæ artificiales in materia, ita etiã ab ideis in mente diuina exiſtentibus, fluunt oẽs formæ & virtutes naturales.

I Sed quia vt Dion. dicit in 2. ca. de diui. no. ea quæ ſunt creatorum abundanter præexiſtunt in cauſis, formæ receptæ in materia, non adæquant virtutes, vel artem increatam a qua procedunt. vnde apud artificem remanet ex arte ſua virtus aliquid aliter operandi circa ipſa artificiata, quibus virtus artis alligata non eſt. & ſimiliter in virtute diuina eſt, vt aliquid rebus creatis addat, vel mutet, vel abſtrahat. in duobus autem differt operatio Dei ab operatione artificis. Primo, ex parte materiæ, quia, cum artifex materiam non producat, ſed ex materia data operetur, potentiam materiæ non confert ad recipiendum formas quas materiæ induit, nec inferre in materiam poteſt. Deus autem, qui totius rei auctor eſt non ſolum formas & virtutes naturales rebus contulit, ſed etiã potentiam recipiendi illud quod ipſe in materia facere vult. Secundo, ex parte formæ, quia formæ quas inducit artifex nõ producunt ſibi ſimiles, quia lectus putreſcens non pullulat in lectum, ſed in plantam, vt ex 2. Phyſi. patet. formæ autem naturales ſibi ſimiles producere poſſunt, & ideò proprietatẽ ſeminis hñt, & ſeminales dici pñt. formæ autem rerum ẽm ꝙ in arte diuina exiſtunt, primordiales eẽ dicuntur, eò ꝙ ipſæ ſunt prima principia ſimpliciter rerum producendarum. potentia aũt q̃ rebus indita eſt ad ſuſcipiendum illud in ſe quod voluntas Dei diſponit, rationes obedientales a quibuſdam dñr, ẽm quas ineſt materiæ, vt fieri poſſit ex ea quod Deus vult. Ipſæ autem virtutes in materia poſitæ per quas naturales effectus conſequuntur, rationes ſeminales dñr, ſed quid ſint ſecundum rem ſeminales rõnes, a diuerſis diuerſimode aſſignatur. quidam n. dñt ꝙ forma ſpeciei non recipitur in materia niſi mediante forma gñali, adeo ꝙ eſt alia forma numero p quã ignis eſt ignis, & p quam ignis eſt corpus. illa ergo forma gñalis incõpleta, rõ ſeminalis dr, q a pp talem formam ineſt materiæ quædam inclinatio ad recipiendũ formas ſpecificas. Hoc aũt nõ vr eſſe verũ, quia omnis forma q̃ aduenit poſt aliquod eẽ ſubſtantiale, eſt forma accidentalis. Si

K Cõtext. 16.

unum

enim post esse in genere substantiæ constitutum aduenit. ergo
ea recedente, adhuc remanet indiuiduum in genere substãtiæ,
quod est contra rationem formæ substantialis, sicut dicitur in
Cõtex. 8. 2. de Anima.
¶ Et præterea cum omnis forma det aliquod esse, & impossibi-
le sit vnam rem ha-
bere duplex esse sub
stantiale, oportet quod
si prima formæ sub-
stantialis adueniens
D. 650. materię, det sibi esse
d substantiale, quod se
cunda superueniens
det esse accidentale,
& ideo non est alia
forma qua ignis est
Suffic. li. 2. ignis, & qua est cor-
c. 3. pus, vt Auicē. vult.
Et si Com. dicat 12.
Meta. genus non eē
materiam, sed for-
mam mediam inter
materiam & vltimã
formam. hoc non di-
citur ed significãdũ
ordinē formarũ ſm
rē, sed ſm rōnē, quia
gen⁹ quãs significet
totũ, vt Aui. dicit si-
gnificat tñ vt idistin
ctũ, & ita ꝓpinquę se
hēt ad rōnē materię.
¶ Et præterea sequeretur quod res signata per genus, esset pars spēi
constitutę per formam superadditam, & ita de specie prædicari
non posset. Nec etiam hoc conuenit ſm intentionem Aug. quia
ex virtute formæ generalis non necessario sequitur forma spēa-
lis, vnde non est talis virtus ſm quam necesse sit fieri, sed ſm
quam fieri potest. Ideo alij dicunt quod cum omnes formæ ſm
De gen. aïa. li. 2. c. 3. Philosophum de potentia materiæ educãtur, oportet ipsas for-
mas præexistere in materia incomplete, secundum quandam
D. 644. quasi d inchoationem, & quia non sunt in esse suo perfectę nõ
habent perfectam virtutem agendi, sed incompletam, & ideo
non pñt per se exire in actus, nisi sit agens exterius quod exci-
tet formam incompletam ad agendum, vt sic cooperetur agen-
ti exteriori. alter. n. non esset generatio mutatio naturalis, sed
C. 1. & 3. violenta, quia vt in 3. Ethi. dicitur, violentum est cuius princi-
pium est extra, nil conferente vim passo. has ergo virtutes incõ
pletas in materia præexistentes, rōnes seminales dicũt, qa sunt
ſm esse completum in materia: sicut virtus formatiua in semi-
D. 66. ne. Hoc aũt verum non vr̃, quia quamuis formæ educantur de
851. potentia materiæ, illa tñ potentia materiæ nõ est actiua, sed d
passiua tm̃, sicut. n. vt Com. dicit in 8. Phys. in motu locali, opor
tet esse aliud mouēs & motum, ita etiam in motu alterationis,
& ponit exemplum quod qñ corpus naturaliter sanatur, cor est se
nans & alia membra sanata, & ideo sicut in corporibus simpli-
cibus non dicimus, quod sint mota ex se ſm locum, quia ignis nõ
potest diuidi in mouens & motum, ita & non potest esse altera-
tum ex se, quasi aliqua potentia existens in materia aliquo mõ
agat in ipsam materiam, in qua est, educendo eam in actum: sed
vtrumque contingit in animatis, quia sunt mota ſm locum ex
se, & etiam alterata pp distinctionem organorum, vel partium,
quarum vna est mouens & alterans, & alia mota & alterata, &
ideo non hoc modo potest accipi virtus seminalis in alijs reb⁹,
sicut in habentibus animam, nec tamen sequitur si in materia
est potentia passiua tantum, quòd non sit generatio naturalis,
quia materia coadiuuat ad generationem non agendo, sed in-
quantum est habilis ad recipiendum talem actionem, quæ etiã
habilitas appetitus materiæ dicitur, & inchoatio formæ. Non
enim eodem modo omnes motus naturales dicuntur, vt in 2.
Co. 3. Phys. & in 1. cæ. & mun. Com. dicit, sed quidam pp principiũ
actiuum intus existens, vt motus localis grauium & leuium, &
quidam pp principium passiuum quod est ſm potentiam ab
agente naturali, natam in actum educi, vt in generatione & al-
teratione simplicium corporum, vnde & natura diuiditur in ma
teriam & formam, & ideo concedo quod in materia nulla potētia
actiua est, sed pure passiua, & quod rōnes seminales dñr virtutes
actiuæ completæ in natura cum proprijs passiuis, vt calor & fri
gus, & formæ ignis, & virtus solis, & hmõi, & dñr seminales nõ
pp esse imperfectum quod habeant sicut virtus formatiua in se
mine, sed qa rerum indiuiduis primo creatis hmõi virtutes col
latę sunt, per opera sex dierũ, vt ex eis quasi ex quibusdam se-
minibus producerentur & multiplicarentur res naturales.

videretur præferenda, aut si de pedibus ad seruitutem subijciē da. Quia ergo viro nec dña nec ancilla parabatur, sed socia, nec de capite nec de pedibus, sed de latere fuerat producen da: vt iuxta se ponendam co gnosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti & non uigilanti ui ro costa subtracta est.

NOn sine cã dormienti quoq; viro potius q̃ vi gilãti detracta est costa de qua mulier in adiutoriũ ge nerationis viro est formata. s. vt nullam in eo sensisse pœnam monstraretur, & diuinę simul potentiæ opus mirabile ostenderet, quę hoīs dormiētis latus apetuit, nec eũ tñ a qete sopo ris excitauit. In quo ēt opere chrī sacrm̃ & ecclesiæ figuratũ est. Quia sicut mulier de latere viri dormiētis formata ē, ita ec clesia ex sacrīs q̃ de latere chrī in cruce dormientis ꝓfluxerũt, B scilicet sanguine & aqua, qui bus redimimur à pœnis atque abluimur a culpis.

a Quòd de illa costa sine additamen to extrīseco facta fuerit per Dei po tentiam sicut quinque panes in se multiplicati sunt.

SOlet etiam q̃ri vtrũ de costa illa sine adiectio ne rei extrinsecę facta

A ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hmõi virtutes actiuæ in
natura dicuntur rōnes non quod sint in materia per modum inté-
tionis, sed quia ab arte diuina producuntur, & manet in eis
ordo & directio intellectus diuini, sicut in re artificiata, manet
directio artificis in finem determinatum.
¶ Ad secundum di-
cendum, quod rōnes se-
minales dicunt ma-
teriæ inditę nõ quia
sint intelligendæ p̃-
existere in materia,
ante aduentum for-
mæ completæ, quasi
pertinentes ad essen-
tiam materiæ, vel ad
rōnem eius ſm quod ē
materia, sed per mo-
dum quo etiam for-
mæ completæ in ma
teria esse dicuntur.
¶ Ad tertium dicen
dum, quod Anaxago. as
ponebat in aere ex,
quo generabat ignis
præexistere quasdã
partes ignis in actu
latētes, per quarum
exitum & congrega-
tionem ignis genera
ri videbatur. Hoc au
tē nos nõ ponimus,
sed quòd in materia
C aeris præcessit aptitudo ad formam ignis, & in igne generante
virtus actiua per quam hæc aptitudo in actũ reducitur, & hoc
non est inconueniens.
¶ Ad quartum dicendum, quod sub rōnibus seminalibus com-
prehenduntur iam virtutes actiuæ, q̃ etiam passiuæ quæ perfici
possunt per agentia naturalia, sicut & in generatione aīalis se-
men eodem noīe dr̃ non solum sperma, sed etiã menstruum.
¶ Ad quintum dicendum, quod cõcurrentibus oībus causis natura-
libus, ex quibus omnibus vna perfecta cã cõstat, necesse est effe
ctũ seq, nisi aliquid impediat. Et hoc modo loquitur Aug.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum ea quæ fiunt præter rationes seminales sint miracula.

D AD TERTIVM sic procedit. Videtur quod ea quæ præter 1. q. 105. ar.
rōnes seminales fiunt, non omnia miracula sint. In opus 7.
eñ creationis virtus seminalis naturæ non potest, nec tñ opus
creationis miraculosum dicitur, quia miracula sunt ad mani-
festationem gratiæ, vt in litera dicitur, ad quod creatio non est
ordinata, sed magis ad institutionē naturæ. ergo vr̃ quod nõ sit rõ
miraculi in hoc, quod præter causas seminales aliquid fiat.
¶ 2 Præt. Creatio animarum & iustificatio impiorum cum fre
quenter fiat, miraculosa nõ est, quia miraculum est aliquid ar-
duum & insolitum, vt Augu. dicit, & tamen isti effectus præter Super Gen.
rationes seminales producuntur. ergo idem quod prius. ad lit. lib. 6.
¶ 3 Præt. Resurrectio mortuorum cum in spe fidelium sit, mi c. 14.
raculosa non est, quia miraculum est præter spem admirantis
apparens, vt Aug. dicit, & tamen resurrectio mortuorum per Super Ioã.
naturam fieri non potest. ergo non omnia quæ præter virtu- tract. 8.
tem naturæ fiunt, miracula dicuntur.
¶ 4 Præt. Quædam quandoque fiunt præter rationes semi-
E nales, quæ facultatem naturæ non excedunt, sicut quod aqua con-
uertatur in vinum, vt factum legitur Ioã. 2. Sed miraculum est De ciui. lib.
supra facultatem naturę apparens, vt Aug. dicit. ergo vr̃ quod non 10. c. 12.
omnia quæ præter rōnes seminales fiunt, miracula sint.
¶ 5 Præt. Omnes virtutes actiuæ creaturis collatæ, rationes
seminales dici possunt, sed angeli & homines dicuntur mi-
racula facere. ergo videtur quòd non omnia miracula præ-
ter rationes seminales fiunt.
¶ 6 Præt. Monstra in natura contingunt, & præter inten-
tionem naturæ agentis, non tamen miracula dicuntur. ergo
non in hoc consistit ratio miraculi, quod est præter rationes
seminales fieri.
SED CONTRA. Illa opera miraculosa dicimus,
quæ in admirationem diuinæ virtutis inducunt, sed muta-
re cursum solitum naturæ, non est nisi illius virtutis quæ natu
ram instituit. ergo ea propriè miracula dici debent, quæ præ-
ter virtutes actiuas in natura contingunt.

Probo. RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut ex verbis Philosophi F habetur in principio Meta. admiratiu ex duobus causatur, scilicet ex hoc, quòd alicuius effectus causa occulta est, & ex eo ꝙ aliquid in re videtur per quod aliter esse deberet, vnde in hoc ꝙ est diametrum quadrati non posse commensurari lateri, admiratiu causatur ex hoc, ꝙ huius causa ignoratur, & ex hoc ꝙ ex paruitate linearum vr, ꝙ vna alteri commensurari possit. cõtingit ergo aliquid esse admirabile simpliciter & aliquid esse admirabile quo ad hunc: admirabile hnic est esse id, cuius causa occulta ē sibi, & cui vr̃ ẽm suã esti matiõem aliquid obuiare, quare non ita esse deberet, quis in re nihil sit repugnans nec causa in se sit nimis occulta, & hoc pôt dici mirũ Matth. 14. Et Io. 6. alii: admirabile autẽ in se est id, cuius causa simpliciter occulta est, ita etiam ꝙ in re est aliqua virtus secundum rei veritatem per quam aliter deat contingere: huiõi autem sunt quæ immediate a virtute diuina causantur quæ est causa occultissima, alio modo quã in se hẽat ordo causarum naturalium, sicut ꝙ cecus iterũ videat & quòd mortuus resurgat & huiõi, & hæc proprie miracula dicuntur H quasi a seipsis & simpliciter & mira. Hæc [d] autẽ quãq; sunt supra

D. 917. naturam, quãq; præter naturam, quãq; contra naturam. Supra naturam dicitur esse miraculum, qñ natura non pôt in ipsam substãtiã facti, sicut diuisio maris rubri, suscitatio mortui, & huiõi: illa vero dñr præter naturam fieri, in quo quidẽ natura potest quantum ad substantiam facti, sed tamen præter operationem naturæ fiunt iussu diuino. Et ꝙ hæc dicantur miracula contingit ex tribus. Primo, ꝑ excessum & singularem quẽdã modũ, sicut ranę productę in egypto in tanta multitudine sicut antea vsum non fuerat. Secundo, propter hoc quod hora determinata contingunt ad inuocationem diuini nominis, sicut quòd manus Ierobo extensa contra prophetam, arefacta fuit, & ara eius diuisa 3. Reg. 13. Tertio quando aliquid virtualiter cõtingit sicut in veteri lege de aqua zelotypiæ Num. 5. ꝙ post potum illius, venter adulterę diuino miraculo putrescebat. Contra naturam autem dr̃ fieri, qñ in re est aliquid cõtrarium ei quod I fit, sicut si grano sursum moueretur & ꝙ virgo peperit, vel aliquid huiõi, ita ꝙ miraculose sequatur actus manente cõtraria natura, quæ scilicet est principium contrarii actus.

¶ AD PRIMVM Dicendum, ꝙ creatio proprie loquendo non est opus miraculosum, quia deficit vna conditio miraculi, quamuis enim causam occultam habeat, tamen non est in re, vnde aliter esse deberet, immo esse rerum naturali quodam ordine a primo ente producitur, quamuis non per necessitatem naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nec etiam creatio animarum, vel iustificatio impiorum proprie miracula debent dici, quia quãuis sint præter rationes seminales, agentes ad perfectionem effectus, non tamen est præter eas dispositiue: dispositio enim corporis ad receptionem animæ & præparatio voluntatis ad susceptionem gratię, est per virtutem creaturæ collatam, si tamen sine tali præcedente præparatione vel anima infunderetur, vel K gratia, conferretur & vtrumque miraculum dici posset, vt patet in formatione primi hominis & in [d] conuersione Pauli,

D. 985. nec tamẽ sequitur ex vi rationis inductę, quia insolitum quod in diffinitione miraculi ponitur, non dicit raritatem facti, sed excludit solitum cursum naturæ, vnde si quotidie ceci illuminarentur, nihilominus miraculum esset, quia præter cursum naturalem qui nobis est consuetus, contingeret.

¶ Ad tertium dicendum, quod resurrectio miraculosa est: quãuis enim sit secundum spem gratiæ, est tamen supra spem naturæ, & hæc duplex spes distinguitur in glo. Ro. 4. Qui contra spem in spe credidit &c.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quãuis conuersio aquæ in vinũ non fuerit supra facultatem naturæ quantum ad substantiam facti, tamen fuit supra eius facultatem quantum ad modum faciendi: non. n. pôt natura aquam in vase existentem subito in vinũ conuertere, sed per digestionem & maturationem vitis.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ miracula non faciunt homines & angeli quasi eorum virtute effectus iste agatur, sed homines impetrando precibus, & angeli per ministerium.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ quãuis monstra contingant in natura præter intentionem virtutis formatiuę, quæ agit in semine, tamen reducuntur in aliquas causas naturales: contingũt. n. ex aliqua indispositione materiæ, sicut ex principio primo, vel ex impressione alicuius signi cælestis, sicut ex principio remoto.

sit mulier. Quod quibusdam non placuit. Ceterum si ad perficiendum corpus mulieris, Deus extrinsecum augmẽtum addidisset, maius illud esset quàm ipsa costa. Ideoque potius de illo addito, quàm de ipsa costa mulier facta deberet G dici, de quo plures accepisset substantię partes. Restat ergo vt de sola ipsius costæ substãtia, sine oĩ extrinseco additamẽto per diuinam potentiã in semet ipsa multiplicata, mulieris corpus factum dicatur, eo sane miraculo, quo postea de v. panibus. Iesu cælesti benedictione multiplicatis v. milia hominum satiata sunt. Illud etiam scire oportet, quòd cum angelorum ministerio facta sit mulieris formatio, non eis tamen tribuenda est creationis potentia. Angeli enim nullam pñt creare naturã. ergo nec formare costã in mulierẽ, nec carnis supplementũ in locũ costę. Nõ quòd nihil agant, vt aliquid creetur, sed non ideò creatores sunt, sicut nec agricolę segetum, aut arborum. Solus De⁹, idest trinitas, est creator.

QVAEST. II.

Deinde quæritur de formatione mulieris ex parte animæ. Et circa hoc quęruntur tria.

Primo. Vtrum anima rationalis sit ex traduce, vel per creationem: si nõ est ex traduce.

Queritur secundo. Vtrum creetur a Deo immediate, vel mediantibus angelis.

Et tertiò quæritur. Vtrum anima sensibilis & vegetabilis sit ex traduce.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum anima humana traducatur a parentibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima humana etiam a parentibus traducatur. Dicitur enim Gen. 46. Omnes animæ quæ egressę sunt de femore Iacob &c. Sed non egreditur aliquid filii ex femore patris, nisi ꝑ traductionẽ seminis. ergo videtur quòd hoc modo anima filii ex parentibus veniat. c. q. 118. ar. 2. Et 2. cõt. c. 82. Et quo. li. 11.

¶ 2 Præt. Omne id quod dat cõplementum operationi cooperatur operanti. si ergo Deus per hoc quòd infundit animam, adulterorum operationẽ perficeret, videtur ꝙ adulteris cooperarẽ, & hoc videtur inconueniens, quia qui operatur iniquo nõ est ab iniquitate immunis. ergo videtur ꝙ anima rationalis nõ infundatur a Deo, sed traducatur a patre.

¶ 3 Præt. Filii a parentibus originale peccatum contrahunt, vt I Apostolus docet Ro. 5. Sed accidens non potest traduci nisi traducatur subiectum eius. ergo videtur ꝙ anima rationalis quæ est subiectum culpæ originalis, a parentibus traducatur.

¶ 4 Præt. In omni generatione vniuoca, generans dat speciem suam generato, quia agens & finis generationis incidit in idẽ specie, vt in 2. Phys. dicitur, sed cum homo ex homine procedit, est generatio vniuoca. cum ergo homo speciem habeat ex anima rationali, videtur ꝙ anima rõnalẽ ex parẽtibus recipiat. Cõtext. 31.

¶ 5 Præt. Sicut dicit Com. in 2. Meta. impossibile est, vt sint diuersi agẽtes quorũ vnius actio, terminet ad subiectũ formæ, & alterius ad formã, quia ad subiectũ formæ actio agentis non terminatur, nisi ẽm ꝙ recipit formam: sequeret. n. vt ipse dicit ꝙ subiectum & forma essent duo distincta, ex quib⁹ nõ fieret vnũ & essent termini diuersarũ actionũ: sed corpus organicum est subiectũ huius formę, q̃ est aĩa rõnalis. cũ ergo ꝑ actionẽ virtutis formatiuę corpus organizet, vr̃ ꝙ eius actio se extendat ad ipsam cõnexiem aĩam, & sic anima rationalis traducitur. Co. 7.

¶ 6 Præt. Vt in 4. Metheororum dicitur, perfectum vnumquodque est, quãdo sibi simile potest producere. cum ergo anima rationalis sit perfectior omnibus formis naturalibus, videt̃ quod cum virtute aliarum formarum educatur similes formę in actũ, multo fortius anima rationalis hoc possit facere. C. 3. Co. 13.

¶ 7 Præt. Deus die 7. a condendis nouis creaturis cessauit: sed nouum est quod nullo modo in præexistentibus præextitit. ergo oportet animas singulorum hominum qui modo generanẽ, in operibus sex dierum præextitisse. cum igitur in prima natura non præextiterint, vt hæretici dicunt, videtur oẽs aĩas in aĩa primi hominis extitisse. ergo vr̃ ꝙ ex eius anima, oẽs animę traducantur, sicut ex eius carne, omnis caro humana traducitur.

SED CONTRA est quod dicit Philos. in 10. de animalibus, ꝙ intellectus ab extrinseco est. & in lib. de proprietatibus elementorum dicit, quòd in nato fit spũs vitæ iussu Dei, & ita vr̃ quòd non traducatur a patre. Hoc etiã authoritate Sacræ Scripturæ ostenditur, quia Genes. 2. dicitur, Hoc nunc os de ossibus meis Et de gene. aial. 2. c. 3.

meis & caro de carne mea, multoque carius amantiusque diceretur anima de anima mea, si sic esset anima de anima, vt caro de carne, & os de osse. A

¶ Praet. Isa. 42. dicitur ex persona dñi, omnem flatū ego feci. i. animam, & sic vr̃ anima non ex traduce, sed ex creatione esse.

¶ Praet. Eccl. vlt. dr.

Facta est ergo femina a Deo etiam si costa ministrata sit per angelos.

b Vtrum secundum superiores, an secundum inferiores causas ita illa facta sit mulier. i. an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantum vt illa fieri possit, sed ut sic fieret in Deo tantum esset causa. B

Sed quaerit an ratio quā Deus primis operibus cócreauit, id haberet, vt secundum ipsam ex viri latere, feminam fieri necesse foret, an hoc tantum vt fieri posset;

C.17.21.22. Donec spūs reuertatur ad Deum qui fecit illū, & sic vr̃ humana anima a Deo creata esse. Et hoc Aug. disputando inducit 10. super Gen. ad literam.

RESPONDEO, Dicendum, q̃ traductio duo importat. s. originem & decisionem, non enim ignis generatus ab igne generante, traduci proprie dicitur. Similiter nec lignum diuisum in partes, dicitur quod eius vna pars ab alia traducatur, vnde traductio propriè dicitur in generatione animatorum, quae est per decisionem seminis, & ideo non potest dici traduci ab aliquo, illud quod ab eo originem non habet, nec diuisionem recipit. diuiditur autem aliquid dupliciter, scilicet per se, vt corpus, & per accidens, vt forma corporalis materiae impressa, anima vero rationalis nec corp' est, nec virtus corporalis, quod ipsa sua operatio ostendit, quae sine corpore est, & ideo traduci non potest, per modum diuisionis, & in hoc consistit ratio Arist. 16. de animalibus. vult enim quod quorum principiorum operationes sunt sine corpore, illa principia non traducantur per semen. Similiter etiam patet, quòd nullo alio modo, originem potest habere anima filij ex anima patris, aut enim hoc esset; quia intellectus filij ab intellectu patris oriretur, mediante virtute generatiue & formatiua, aut immediate. Primum autem est impossibile, quia effectus non potest esse immaterialior sua causa; vnde cum virtus generatiua sit potentia materialis, non potest eius actio ad formam immaterialem determinari. Secundum etiam esse non potest, quia cum sit duplex agens, secundum Auic. vnum quod habet causalitatem respectu totius speciei; sicut sol est causa generabilium & corruptibilium, aliud autem quod est causa respectu vnius indiuidui tantum, sicut quòd hic ignis est causa huius, neutro autem modo anima vnius potest esse causa animę alterius. In causis enim quae essentialiter habent ordinem ad totam speciem, oportet q̃ causa & causatū non sint eiusdem ordinis, nec eiusdem speciei, quia habet directe causalitatem suam supra essentiam speciei inquantū hmõi; vnde sm̃ hoc aiae non oẽs, rationales eẽnt eiusdem speciei. Similiter etiam non potest esse per alium modum quo aliquid in vna specie est causa alterius in eadem specie, quia hoc n ó contingit. nisi sm̃ hoc, q̃ agens mouet materiam ad talem formā; anima autem rationalis nõ est quid ex materia ad minus praeexistente & forma compositum, nec est forma materialis, quae posset educi de potentia materiae sicut aliae formae materiales, vt dictum est; vnde relinquitur quòd principiū originis ipsius animae rationalis, sit aliquod principiū separatum, & hoc qdẽ communiter conceditur & a theologis & a philosophis.

Et de gne. a.c.3.

Metha. tracta.9.c.4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ locutio ille est synedochia, ponitur enim pars principalis, scilicet anima pro toto homine, & hic modus loquendi consuetus est in Sacra Scriptura & apud Philosophos. vnde Philosophus dicit 9. Ethicorum, q̃ totus homo dicitur intellectus, per modum quo etiam tota ciuitas dicitur rector ciuitatis. E

¶ Ad secundum dicendum, q̃ operatio adulteri potest dupliciter considerari. Aut secundum esse morale, & sic q̃ vt est deformis non cooperatur ad ipsam Deus, sed phibet. Aut secundum quòd est in specie naturali, & sic est bonum quoddam, vnde non est inconueniens, vt tali operationi inquantū bona est Deus qui in omnibus operatur, complementum apponat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quamuis peccatum originale sit in anima sicut in subiecto, tamen causatur in anima ex infectione seminis, & est in eo, scilicet in semine, quāmuis non sicut in subiecto, tamen sicut in causa, & ideo per traductionē seminis, & non animae, peccatum originale traducitur.

¶ Ad quartum dicendū, q̃ hoc q̃ agens agat sibi simile, contingit dupliciter. Aut quia forma sm̃ quam similitudo attenditur, per actionem de potentia in actum educitur. Aut quia p actionem disponitur materia, vt sit necessitas ad receptionē formae; & primus modus est, quo ad omnes in formis accidentalibus; Secundus autem est etiam secundum Auic. in omnibus formis substantialibus, quia ipse vult omnes formas substantiales esse a principio separato, sed secundū Aristo. & Commen. formae substantiales materiales pertinent ad primum modum, & anima rationalis ad secundum, & hic modus sufficit ad hoc q̃ agens agat sibi simile, quia non proprie forma generatur, sed compositum. Vbi supra.

Ad quod sciendum est omniū rerum causas in Deo ab ęterno esse. Vt. n. hō sic fieret, vel equ' vel hmõi, i Dei potẽtia & dispositione ab ęterno fuit. Et hę dr̃r primordiales causae, quia istas aliae nõ praecedūt, sed ipse alias quae sunt causae causarum; Cūq; vnum sit diuina potẽtia, dispositio siue voluntas, & ideo vna omnium principalis causa, tamen propter effectus diuersos pluraliter dicit August. cās primordiales omniū rerū, in Deo eẽ, idducẽs similitudinẽ artificis in cuius dispositione est qualis

¶ Ad quintum dicendum, q̃ ratio illa procedit de diuersis agentibus non ordinatis, scilicet quorum vnū non operatur in altero, sed in ipsa operatione naturae, operatur Deus, vnde nō est inconueniens quòd actio eius pertingat ad aliquem terminum, in quem non se extendit actio formatae virtutis, sic enim ipse Deus in natura operans, etiam organizationem corporis facit, vnde est quasi actio continua, reducta in vnum agens, & quae terminatur ad vltimam dispositionem subiecti, & quae terminatur ad formam, quāmuis quantum ad primum cooperetur sibi natura, & non quantum ad secundum. † Sup Gen. li.9.c.18.

C ¶ Ad sextum dicendum, q̃ anima rationalis nec ex materia cōposita est, nec est forma materialis, quasi i materia impressa, & ideo non potest produci ab aliquo agente, quod accidentalem causalitatem habeat ad ipsam ex parte materiae quae inducitur ad formam, sicut est in alijs formis materialibus, sed oportet q̃ producatur a principio quod habet causalitatem essentialẽ, respectu essentiae eius, & hoc non potest esse vnius speciei.

¶ Ad septimum dicendum, q̃ animae quae nunc creantur, sunt eiusdem speciei cum anima Adae, quae in operibus sex dierum creata fuit, & ideo vt Aug. dicit 10. super Gen. tales tunc animā fecerat, quales & nunc facit, & ideo non aliquod nouum creaturae genus nunc facit, quod tunc in suis consummatis operibus non creauerit, scilicet quod quantum ad similitudinem speciei nō praecesserint, etiam quodammodo in illis primis operib', secundum causales rationes, quia sicut ibidem subdit Augusti. corporibus humanis, quorum ex illis operibus, propagatio cōtinuata successione procenditur, tales congruas animas inserit, quales nunc facit atque conserit. Cap.3. D

ARTICVLVS II.

b Vtrum anima rationalis sit a deo mediantibus angelis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ anima rationalis procedit a Deo mediantibus angelis. Primo, per hoc quod habetur in lib. de causis, quia intelligentię primo influunt formas fixas stantes, sicut est anima, sed intelligentias angelos dicimus. ergo videtur quòd a Deo mediantibus angelis producatur. 1.q.90.art.3 Et op 15.c.10.

¶ 2 Praet. A causa infinita non potest immediate procedere effectus finitus, vt potest probari per demonstrationes Philosophi in 8. ca. & mũo. vbi probat q̃ corpus infinitum nō pōt agere, sed Deus est causa infinitae virtutis. ergo cum anima sit quid finitum, non potest immediate a Deo produci. T.68.

¶ 3 Praet. Non minor est ordo in spiritualibus quàm in corporalibus, sed videmus in corporalibus superiora inferiorum causas esse. ergo multo fortius hic in substantijs spiritualibus esse debet. ergo cum angeli sint altioris naturae quàm animae, videtur q̃ ab angelis animae producantur.

¶ 4 Praet. Per eadem est reditus in finem vltimum, & exitus a primo principio, sed anima rationalis in Deum reducitur per angelos, vt Diony dicit. ergo videtur quòd etiam mediantib' angelis a Deo procedat.

¶ 5 Praet. Cum Omnis operatio sequatur naturam rei, ab illo res habet esse, cuius virtute propriam operationem participat, sed propria operatio animae rationalis, est operatio intellectualis, cum ergo haec operatio conueniat sibi ex virtute intelligentiae, vt in libro de causis dicitur. videtur quòd ipsa sm̃ suum esse, mediantibus angelis producatur.

SED CONTRA est quod Gen. 2. dr̃, ꝙ Inspirauit Deus in faciem eius spiraculum uitæ, hæc autem est anima rõnalis, qua homo viuit. ergo videtur ꝙ immediate a Deo sit.

¶ Præt. Dam. dicit omnes illos cum patre suo diabolo maledictos, qui angelos aliquid creasse dicunt: sed anima non potest educi in esse nisi per creationem, cum de potentia materię nõ educatur, vt dictum est, nec ex materia composita, vt sic possit generabilis esse, vel per se, vel per accidens. ergo videtur ꝙ mediantibus angelis ꝑducta nõ sit.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, res sub quodam ordine a primo principio ꝑ dijsse quidam philosophi opinati sunt: posuerũt. n. a primo principio quod Deus est, eo ꝙ est vnum & simplex non potuisse immediate plura prodire, eo quòd idem natum est facere idẽ, & ideo a primo immediate procedit intelligẽtia prima in quã incidit ex eo ꝙ ab alio esse habet quædam pluralitas potentiæ & actus, & ita ab hac intelligentia ſm hoc ꝙ intelligit primum principium dicunt effluere secundam intelligentiam, quæ est minoris actualitatis quam prima causa, cũ causatum sit deficiẽs a suã causa essentiali, secundum autem ꝙ intelligit se, prout est in actu, fluit ab ea anima orbis quem mouet, & secundum ꝙ cõsiderat se quãtũ ad id quod est in ipsa potentiæ, fluit ab ea ipsa substantia orbis, & sic deinceps vsque ad vltimam intelligentiã quæ mouet vltimum orbem, quam dicunt intelligentiam agentem, & ab hac dicit Auicẽ. effluere animas humanas & oẽs alias formas substantiales in istis inferioribus, & materiam generabilium & corruptibilium reducunt sicut in causam, in substantiam orbis, & diuersas variationes quæ circa materiam accidũt reducunt sicut in causam, in motus celestes, & oẽs has causas medias sicut & primam putant agentia essentialia, quę causant essentiam rei sine motu, nõ aũt sunt cã fiendi tãtũ ꝑ motũ sicut causæ agentes naturales, & ideo omnibus intelligentijs attribuunt quẽdam modum creationis, ſm ꝙ eorum actio nihil p̃supponit ex parte rei quæ producitur, sed tñ ex parte agentis cuius actio firmatur super actionem causæ superioris, vt sic sola actio primi principij possit vere dici creatio, quæ non firmatur in alterius actione, sed in ipsa firmantur ceteræ actiones. Hæc autem positio debile habet fundamentum, sicut ostendit Cõme. 11. Meta quia enim dicitur actio de Deo & de rebus naturalibus, est quasi æquiuõce dĩcta, quia in naturalibus agentibus actio sequitur ex necessitate formæ, vnde ſm vnitatẽ formæ oportet esse vnitatem in effectu, sed in diuinis actio sequitũ intellectũ, & iõ ſm ꝙ diuersa ab vno possunt intelligi, ita diuersi effectus ab vno immediate procedere põt, & ſm hoc multitudo a Deo processit prout se intelligens, vt idea plurium est participabilẽ diuersimoda imitatione: ipsa ẽt positio veritati fidei nõ cõsonat, quæ solum Deum creatorem enũciat, in quo omnis idolatria tollitur, cui proculdubio maximum fomentum dicta opinio subministrat, vnde secundum fidem nõ potest. poni aliqd̃ esse causa alterius post Deum, nisi per viam motus & generationis, & iõ omnium eorũ q̃ per gñationem non inceperũt, oportet Deum immediatã cãm ponere, vt sunt angeli, animæ, substantiæ cælorũ, & materia elemẽtorũ, & primæ hypostases in omnibus speciebus. Dicta ẽt positio tollit honorem animarũ sanctarũ, quibus promittitur angelorum æqualitas Matth. 22. in consummatione vltimi finis, qđ nõ posset esse si causa essentialis animæ angelus esset, cum esse causati semper dependeat a sua causa essentiali, sicut & Ansel. probat ꝙ reparatio humani gñis ꝑ angelum fieri non debuit, ne dignitati animarum derogaretur. Sequeretur etiam aliud inconueniens ꝙ vltima beatitudo aiarũ non esset in diuina fruitione, sed potius in fruitione angelorũ, quia vltima perfectio ad quam res potest peruenire est hæc, & vt coniungatur suo principio. Et ideo a philosophis ponitur vltimam felicitatem hominis esse in continuatione intellectus possibilis ad intelligentiam agentem, sive talis continuatio sit inuita secundum quosdam, siue post hanc vitam ſm alios.

De intellig. c. 4. diuis. 3.

Cõm. 30.

Cur Deus hõ. li. 1. c. 5. sæpe.

D. 274.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in hac materia authoritates libri de causis recipiendæ non sunt, quia ille qui librum

F illum composuit, huius erroris auctor fuisse inuenitur, nisi quis velit exponere, quod est præter nostrum propositum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illa ratio si vim habeat, concludit, quòd nihil a Deo immediate causetur, quia omne quod est præter ipsum, finitum est, nisi forte secundum aliquẽ modum substantias separatas infinitas esse ponamus non simpliciter, sed secundum quid, scilicet versus inferius, vt in lib. de causis dr̃, hoc est ſm ꝙ earũ virtus nõ limitatur ad determinatos effectus in his q̃ suæ operationi subduntur, quam etiam mõ infinitatẽ habet anima rationalis tam ex parte intellectus agentis, quo est omnia facere, quam ex parte intellectus possibilis quo est oĩa fieri, & cuius est formã vlem recipere i qua sunt potentia infinita singularia, quod est ẽt euidens argumentũ immaterialitatis ipsius animæ, & ꝙ ex traduce nõ sit, quia omnis forma materialis finita est, vt in 8. Phys. probatur. Et ideo ad rõnem illam dicendum est, ꝙ etiam si Deus sit infinitus simpl̃r, effectus tñ eius dupliciter limitatur. Primo & principaliter ex ordine sapientiæ eius, quæ cuilibet rei certos terminos p̃figit. Secundo ex parte recipientis, quia influentiã agentis recipit patiẽs per modũ virtutis suæ, & nõ ꝑ modũ virtutis ipsius agẽtis.

D. 112

D. 536.

H ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ etiã in corporalibus nõ ponim' superius esse cãm inferioris, nisi per modũ mouentis & gñantis, & hæc in substantijs spũalibus non ponimus, quia per gñationẽ & motũ in esse nõ producuntur, sed tñ sicut superiora corpora mouent inferiora ad generationẽ, ita superiores substãtiæ spũales mouẽt inferiores ad ꝓpriã operationẽ, ſm ꝙ Dion. dicit, inferiores angelos a superioribus illuminari, & homines ab angelis.

Cæle. hier. cap. 13.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quælibet res tendit in finem vltimum, per propriam operationem, & adeo ſm ꝙ per illuminationem superiorem inferiores illuminantur ad proprias operationes, dicuntur per eos in Deum reduci. Non est enim inconueniens, vt vna creatura ponatur causa motus, vel operationis alterius, sed non est similis ratio de exitu rerum a primo principio, quia res non exit a suo principio per hoc ꝙ aliquid operetur, sed solum per hoc ꝙ aliquid a principio recipiat.

I ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ si intelligatur anima participare operationem intellectualem ab intelligentia, hoc mõ ꝙ potentia intelligendi insit animæ per virtutẽ intelligentiæ, hæreticũ est: & redit in dictũ errorẽ, quia potẽtiæ intelligẽdi sequũt naturã animæ: si aũt intelligat hoc mõ ꝙ aia iuuet in sua operatione per illuminationem angelorũ, ex hoc nõ põt cõcludi ꝙ anima ſm suã naturã ab angelis creata sit, nõ. n. a quocunq; iuuatur vel mouetur ad opus, ab eo esse habet.

ARTICVLVS III.

c Vtrum anima sensibilis sit ex traduce.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiam aia sensibilis non sit ex traduce. Nulla enim substãtia simplex perfecta in esse quæ sit hoc aliquid, educitur in esse nisi per creationem: sed anima sensibilis est hmõi substantia. ergo &c.

K ¶ Probatio mediæ. Illud quod est tantum forma, & non hoc aliquid non potest esse motor. vnde in 8. Physicorum Philosophus vult quòd forma ignis non sit motor in motu eius naturali, non enim potest habere perfectam & absolutam actionem quæ debetur motori qui non habet esse perfectum: sed anima sensibilis est motor in animali. ergo est hoc aliquid habens esse perfectum, & quòd sit simplex per se patet.

1. q. 118. ar. 1. Et pot. q. 3. art. 11. Et quodl. 10. ar. 11. Et 2. cont. c. 82.

Cõtex. 29.

¶ 2 Præt. Com. dicit in 3. de anima quòd nõ potest esse aliqua virtus cognoscitiua ex commistione elementorum: sed ea quæ producuntur per actionem naturæ in inferioribus elementis producuntur per actionem qualitatum actiuarum & passiuarũ elementorum commistorum, eo quòd nulla virtus actiua est in istis inferioribus, nisi per qualitates elementares, vt Commen. dicit 11. Metaphisicæ. cum ergo anima sensibilis sit virtus cognoscitiua, videtur quòd non per operationem naturæ traduci possit, sed per creationem in esse producatur.

Com. 4. 5.

Co. 31.

¶ 4 Præt.

---

futura sit arca, Ita & in Deo vniuscuiusque rei futuræ causa præcessit. In creaturis vero quarundam rerum. sed non omnium causæ sunt, vt ait August. Quia inseruit Deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex alijs proueniunt, vt de hoc semine tale granũ, de hac arbore talis fructus & huiusmodi. Et hæ quoq; dicunt primordiales causæ & si non adeo ꝓprie, quia habẽt ante se causam æternam, quę proprie & vniuersaliter prima ẽ. Ille vero ad res aliquas dicuntur primę. quæ. s. ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur. quia in prima rerum cõditione rebus a Deo insitę sunt, & sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causę mutari possunt. quæ autẽ in immutabili Deo causa est, mutari non potest.

G *c Distinctio causarum rerum perutilis s. ꝙ quædã in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantum sunt.*

OMniũ igitur rerũ causæ in Deo sunt, sed quarũdã causę & i Deo sunt & ĩ creaturis. Quarũdã vero can-

¶ 4 Præt. Omnis operatio naturæ inferioris reducitur in virtutem cælestem, sicut in virtutem primi alterantis, sed per virtutem cæli anima sensibilis educi non potest, cum corpus cæleste inanimatum sit, & nihil agat vltra suam speciem, quia effectus non potest esse potior causa agente. ergo videtur quòd nō per operationem naturæ, sed per creationem in esse educatur.

¶ 5 Præt. Eorum quę sunt idem secūdum substantiam non potest vnum creari quin aliarum creetur, sed in homine anima sensibilis & anima rationalis sunt idē per essentiam. ergo videtur quod cum anima rationalis nō traducatur, sed creet, quod similiter nec anima sensibilis: sed secundum animā sensibilem non differt homo a bruto. ergo videtur quòd etiam in brutis aīa sensibilis fit per creationē.

† Sup Gen. li. 9. c. 18.

¶ 6 Præt. Quanto aliquid est nobilius, tanto nobiliorē causam habet, vel saltē non minus nobilē, sed anima sensibilis nobilior est in animalibus perfectis, quàm in gēratis ex putrefactione. ergo cum in gēratis ex putrefactione nō possit poni anima sensibilis ex aliquo principio naturali pduci, cum non generentur ex sibi similibus, & ita oporteat quod a principio supnaturali animā sortiant, vr quod multo fortius hoc necessariū sit in aīalib' pfectis.

† Num. 17.
† Luc. 1.
† Num. 17.

sæ in Deo tantum sunt, & illarum rerum causæ dicuntur absconditæ in Deo, quia ita est in diuina dispositione, vt hoc vel illud fiat, quod non est in seminali creaturæ ratione. Et illa quidem quę secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturæ hominibus innotuit. B Alia vero præter naturā, quorum causæ tātum sunt in Deo. Hæc autem dicit August. esse illa quę per gratiam fiunt, vel ad ea significanda nō naturaliter, sed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de costa viri ponit, ita dicens. vt mulierem ita fieri necesse foret, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat. Omnis creaturæ cursus habet naturales leges, super hunc naturalē cursum creator habet apud se, posse de omnib' facere aliud quàm eorum naturalis ratio habet, vt virga, scilicet arida repente floreat, fructum gignat, & vt in iuuentute sterilis fæmina, in senectutē pariat, vt asina loquatur, & huiusmodi. Dedit autem naturis

Sed contra. est quod di. Gen. 1. Producāt aquę reptile animæ viuentis, sed aquæ nō pducūr nisi illud quod virtute naturæ pducitur. ergo videtur quod per virtutem seminalem rebus collatam, animæ sensibiles producentur.

¶ Præt. Philosophus dicit 16. de aialibus quod intellect' solū ab extrinseco est. ergo vr quod aia sensibilis nō sit ab extrinseco.

De gen. an. li. 2. c. 3.

Respondeo. Dicendum, quod circa hanc qōnem diuersæ inueniuntur opiniones & Philosophorum & ēt magistrorum. Quidam enim philosophi, vt Plato, Auic. & Themistius posuerunt oēs animas a principio separato esse, quod quidem principiū Plato ideam posuit, Auic. intelligentiam agentem. Et theologi hanc viam tenentes, ipsum Deum. Ratio aūt quæ pdictos Philosophos mouit, vt Commen. narrat 7. & 11. Meta. est sumpta ex animabus putrefactis, quæ etiam obijciendo tacta est. Et similiter ex hoc quod in naturalibus nihil inuenitur agens nisi forma accidentalis, vt calor & frigus, quorum actione non potest anima produci, cum nihil agat vltra suam speciem. E Sed tamen aduertendum est quod nullus Philosophus inter animam sensibilem & alias formas substantiales distinxit quantum ad originem, quia prædicti Philosophi omnes formas substantiales esse a principio separato posuerunt tam animam sensibilem quàm formam lapidis, vel ignis. Alij vero vt Arist. & Com. eius quę ponunt formas alias materiales ex potentia materiæ educi virtute agentium naturaliū, ponunt etiam animam sensibilem & vegetabilem ex traduce esse, eo quod esse formarum naturaliū nō est ipsarum absolutè, sed ipsorum compositorum: non. n. per se psūt subsistere, & iō ipsis formis per se loquēdo nō acqrit eē, sed substantijs cōpositis, vñ forma p se loquēdo neq; fit neq; gñat, sed cōpositū: & qa omne quod gñat, gñat ex sibi simili, iō oportet quod gñans, vel inducēs ad formam sit compositum ex materia & forma, & non forma tm, vel substantia separata, & in hoc sustentatur Arist. in 7. Metaphisicæ, & p eandē ratiōem ostēdit in 17. de animalibus, animam vegetabilē & sensibilē nō ab extrinseco esse, quia cum eas esse formas materiales, ea non pp operatio-

Phile. li. 10. parte 5. & 8

Co. 31.
Co. 5.

A nes exercēt mediāte corpore, quod. n. habet esse absolutū a materia, habet ēt opationē a materia absolutā. Et iō vult quod omnia principia, vel virtutes quarū operationes nō exercent sine corpore, nō sint ab extrinsecu, sed ab agēte corporali, & quod intellectus solus sit ab extrinseco, qa eius operatio est sine corpore, & ēt eius esse absolutū est, vnde sibi debet factio non tm̄ p accidens, sed et per se, vt esse incipiat, & oportet enim quod hic fiet secundum modū sibi cōpetentē, & a principio separato. Alij vero philosophi antecedentes ad ipsas formas, ac si eis p se fieri deberetur, & ideo posuerunt oēs formas esse a principio formali separato. Sed positio Aristo. multo rōnabilior ē, quia nihil icipit, vel fit, vel gñatur, nisi secundum modū quo esse habet. Et iō concedimus animā sensibilem & vegetabilem ex traduce esse. Mod' aūt traductionis talis est, cū. n. oē agens vniuocū ꝑ pximū inducat speciē suam in patiente, & cibus sm̄ quod est patiens, & alteratū in nutrimentum corporis cedat, quia nutrit sm̄ quod est potentia caro, vt in 2. de gña. & 10. 2. de anima dī, oportet quod in fine spēm & virtutē nutrimentis recipiat. an ergo vitimā alimentationē qñ effit actu pars determinata, vt caro vel os, est in ea virtus spēi indeterminata ad hoc, vel illud, quia determinatio ad hoc vel illud, est sm̄ ppriā virtutem determinatæ partis, & ideo cum semē sit residuum vltimi cibi propinquissimi ad vltimam cōuersionem, est in ea potentia totum, & non actu aliqua pars: ante vero quàm resoluatur p actum virtutis generatiuę separatum a reliquo sui generis, est in eo potentia illa indistincta, sicut forma totius non est in parte nisi in potentia, qñ autem separatur, efficitur actu hñs talem potentiam, vel formam, sicut etiam videmus in animalibus annulosis, in quibus sm̄ Philosophū, vna est anima in actu & plures in potentia, vnde qñ diuiduntur, efficitur quælibet pars animata hñs animam distinctā. In hoc tñ differūt, quia pp paruam dfiā organorū in illis animalibus, pars est tñ tota consimilis, & iō in parte remanet anima perfecta sicut erat in toto, semen autem decisum nondum est actu simile toti, sed in potentia propinqua, & ideo non remanet post diuisionem anima in actu, sed in potentia, pp quod dicitur 2. de Anima, quod semen in potentia viuit, & non actu. Hæc autem potentia non est passiua in semine maris, sicut dicimus ligna & lapides esse in potentia domus. Sic enim est potentia in menstruo mulieris, sed est potentia actiua, sicut dicimus formam domus in mente artificis esse potentia domū, vñ arti comparat eam Philosophus in 17. de animalibus. & hanc potentiam Aui. & Com. in 7. Metaphisicæ vocāt virtutē formatiuā, quæ quidē virtus quasi ad modum operādi media est inter intellectum & alias vires animæ. Aliæ eñ vires vtuntur in suis operationibus determinatis organis. Intells aūt nullo, hęc aūt vtit aliquo corporali in sua operatione quod nondum habet determinatam speciem: subiectum autem & organum huius virtutis est spiritus vitalis inclusus in semine, vnde ad continendum huiusmodi spiritum semen est spumosum, & hæc est causa albedinis eius. Huic autem spiritui coniungitur virtus formatiua, magis per modum motoris quàm per modum formæ, & si forma eius aliquo modo sit, vnde dicit Commenta. in 7. Metaphi. quòd includitur in semine virtus illa quodammodo. sicut vniuntur motores

† Cap. 14.
Cō. ex. 32.
Cō. ex. 45. vsque 50.
† Aug. super Gen. lib. 10. cap. 1.
Cōtex. 40.
De genera. animal. lib. 2. ca. 20.
Com. 31.

vt ex his etiam hæc fieri possent, non vt in naturali motu haberent. habet ergo in se Deus absconditas quorumdā factorū causas, quas rebus cōditis non inseruit, easque implet non opere consueto prouidentiæ, quo naturæ subsistunt, vt sint. sed quo illas administrat, vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quę ad gratiā significandā non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, absconditę causæ in Deo fuerunt. Quorum vnum erat, quòd mulier facta est de latere viri dormiētis. Non habuit prima rerum conditio, vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset, ne contra causas quas Deus voluntarie instituit, mutabili volūtate aliquid facere putaretur. C

b De anima mulieris, quòd non est ex anima viri ut quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce.

Qvemadmodū mulieris corp' de viri corpore traductū fuit, ita putauerūt aliq ipsius animam a de-

orbibus. Illi autem corporali spiritui coniungitur triplex calor, scilicet calor elementaris, qui est sicut instrumentum resoluens & consumens, & huius operans, & calor animæ qui est viuificans, & calor cæli cuius virtute mouet ad speciem determinatam, & virtute huius triplicis caloris, virtus formatiua conuertit materiam a muliere præparatam in substantiam membrorum per modum quo est trasmutatio corporis in augmento, vt 15. de animalibus dicitur, & secundum quod procedit in perfectione organorum secundum hoc anima incipit magis ac magis actu esse in semine, quæ prius erat
Cap.14. in potentia, ita quod conceptum primo participat opera vitæ nutritiuæ, & tunc dicitur viuere vita plantæ, & sic deinceps donec perueniat ad completam similitudinis generantis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima sensibilis nullo modo est hoc aliquid, quia nec habet aliquam partem sui per quem indiuiduetur, nec habet esse in se subsistens & absolutum, cum nulla eius operatio fit nisi mediante corpore, nec hoc ipsum quod est mouere motu progressiuo, facit sine organo corporali: est enim duplex virtus motiua, vna imparans, & altera imparata. Imparans est virtus appetitiua sensitiua cuius actus constat quod non est sine organo corporali. Virtus autem motiua imparata & exequens motum, est vis quædam musculis & lacertis affixa, quorum motu totum corpus mouetur, & sic patet quòd in motu animalis hæc operatio, quæ est mouere non est animæ sensitiuæ secundum se, sed mediante organo corporali, vnde non sequitur quod esse absolutum habeat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex actione qualitatum elementarium sequitur aliquid dupliciter. Vno modo ex ipsis secundum se, sicut sapor & odor, durum & molle, & alia quæ de-
Cap.4. terminantur in 4 Metheororum, & sic nec anima sensibilis nec aliqua forma substantialis ex actionibus earum sequitur, quia sequeretur, quòd formæ substantiales ex necessitate materiæ producerentur, vt Empedocles dixit. Alio autem modo sequitur
Côtex. 40, 41. aliquid ex eis, sicut ex instrumentis, vt dicit Philosophus in 2. de Anima, quod ignis in motu augmenti, est sicut instrumentum regulatum, sed principaliter agens, & regulans, est virtus animæ dirigens in determinatam quantitatem, & similiter dico, quod ex actionibus qualitatum actiuarum consequitur anima sensibilis, & aliæ formæ substantiales secundum quod in eis, vt instrumentis manet virtus animæ, vel alterius substantialis formæ, & ipsius cæli: & ideo non oportet, cum non agant in virtute sua tantum, quod ex actionibus earum nihil sequatur vltra earum speciem, quia ex motu instrumenti sequitur effectus secundum rationem principalis agentis.

¶ Ad tertium dicendum, quod supposito secundum fidem nostram, quod cælum sit corpus inanimatum, nihilominus tamen ponimus quod motus eius sit ab aliqua substantia spirituali sicut a motore, & cum
D.748. motus sit act^9 motoris & mobilis, oportet quod in motu non tantum relinquatur virtus corporalis ex parte mobilis, sed etiam & virtus quædam spiritualis ex parte motoris, & quia motor est viuens nobilissima vita, ideo non est inconueniens, si motus cælestis inquantum est in eo intentio & virtus motoris, per modum quo virtus agentis principalis est in instrumento, est causa vitæ materialis, qualis est per animam sensibilem & vegetabilem.

¶ Ad quartum dicendum, quod quamuis homo & equus in hoc conueniunt quod est sensibile, non tamen oportet animam sensibilis sit
D.Au?. vnius rationis in homine & equo, quia homo & equus, non sunt vnum animal in specie, vnde in homine anima sensibilis est simul

viri anima propagatam, & omnes animas præter primam e de traduce esse sicut corpora Alij autem putauerunt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autem ecclesia nec simul, nec ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi, & infundendo
G
b creari. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus: animas hominum non esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus, neque cum corporibus per coitum seminari sicut Luciferiani & Cyrillus & quidam latinorum præsumptores affirmant. Sed dicimus, corpus tantum per coniugij copulam seminari. Creationem vero animæ solum creatorem nosse, eiusque iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari ac formato iam corpore, animam creari & in-

F
to nobilior quam in alijs animalibus, quantum ad principales actus, vt patet in actibus interiorum sensuum, & in operatione tactus, qui est principalis sensus: in omnibus enim toto potestatiuo potentiæ inferior superiori coniuncta perfectior inuenitur, vt patet. Præpositis multo excellentior est in rege: anima autem sensibilis in homine per essentiam coniungitur animæ rationali, & ideo totum est per creationem, sed tamen modus traductionis seminis est similis in homine, & in alijs animalibus, quia in semine hominis est etiam virtus formatiua, sicut in alijs animalibus: sed quia actio illius virtutis est materialis, vt dictum est, non potest actio eius pertingere ad essentiam immaterialem, sed tamen per actionem huius virtutis primo consequitur conceptus vitam nutritiuam, & postea vitam sensitiuam. Sed
De natura animal.c.9. Et de anima parte.5.c.7.
quia vt Aui. dicit, in hoc processu sunt plurimæ generationes & corruptiones, sicut quod semen conuertitur in sanguinem, & sic deinceps, quousque venit ad secundam perfectionem, prima perfectio non manet eadem numero, sed acquiritur simul cum acquisitione secundæ, & sic patet, quod in infusione animæ rationalis simul cum sequitur in vna essentia animæ animam sensitiuam & vegetatiuam, & priores perfectiones non maneant eędem numero.

fundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viu^9 ex vtero plenus in anima & corpore, humana substantia. Hieronymus etiam anathematis vinculo illos condemnat qui animas ex traduce dicunt, inducens authoritatem prophetę. Qui finxit singillatim corda eorum. Hic satis inquit, innuit propheta quòd non animam de anima facit Deus, sed singillatim animas de nihilo creat.

DISTINCTIO XIX.

A

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus & secundum animam.

H
SOlent quęri plura de primo hominis statu ante peccatum. s. qualis fuerit homo priusquam peccaret & in corpore & in anima, mortalis an immortalis, passibilis an impassibilis. De termino inferioris

¶ Ad quintum dicendum, quòd in animalibus generatis ex putrefactione, virtus cæli, vt Commen. dicit in 7. Metaphysicę, Com. 31.
supplet locum virtutis formatiuæ in semine: huiusmodi enim animalia propter sui imperfectionem non requirunt tot ad sui generationem sicut animalia perfectiora, in quibus oportet quod cum virtute cælesti adsit in semine virtus animæ a patre deri-
K
uata: est enim virtus cælestis in omnibus corporibus inferioribus sicut virtus motoris in moto, vt inducat vnumquodque in speciem secundum materiæ dispositionem, & hæ virtutes cælestes in elementis receptę vocatur a Philosopho in 2. de animalibus virtutes animæ, quibus omnia elementa plena dicit, eo quod huiusmodi virtutes sunt sufficientes ad animationem materię, De genera. animal. lib. 2. c. 3.
si pertingant ad aliquam complexionis æqualitatem.

SEQVITVR EXPOSITIO TEXTVS.

AVT si de pedibus ad seruitutem subijciendam. } Non videtur esse verum per hoc quod dicitur Gen. 3. Sub viri potestate eris. Et dicendum, quod hoc in pœnam mulieris in obedientis inductum est. Vel dicendum, quod non est sub potestate viri per modum seruitutis, sed per modum gubernationis. { Ideoque potius de illo &c. } Hæc conclusio non sequitur, cuius ratio in obiectionibus dicta est. { Eo sine miraculo } Hæc similitudo est ad probandum eius propositum non valet, & quia Aug. eo modo multiplicationem illam factam dicit super Io. sicut ex paucis granis crescunt multæ segetes, quod quidem per attractionem humoris a terra certum est fieri. { Angelorum ministerio facta sit &c. Quod quidem ministerium esse potuit in separatione costę, & in cōgregatione materię, ex cuius condicione corp^9 mulieris formatum est. } Tamen per effectus diuersus &c. Et hoc est secundum quod dicuntur plures ideę secundum diuersos respectus ad creaturas, vt supra in primo lib. dictum est.

DISTINCTIO XIX.

DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATA superius institutione humanæ naturæ, quantum ad vtrumque sexum: Hic prosequitur conditiones naturæ institutæ, quantum ad primum statum sui. Diuiditur autem in partes

partes duas. In prima determinat ea, quæ pertinent ad conseruationem indiuidui, in esse per immortalitatem. In secunda ea, quæ pertinent etiam ad multiplicationem speciei, per generationem. 20. distin. ibi {Post hoc videndum est, qualiter primi parentes &c.} Prima in duas. In prima ostendit immortalitatem hominis, quantum ad primum statum. In secunda inquirit causam & modum eius. ibi {Solet & hic quæri, cum homo primus &c.} Circa primum tria facit. Primo manifestat intentionem. Secundo proponit hominis immortalitatem. ibi {Primus ergo homo, secundum naturam corporis &c.} Tertio manifestet differentiam illius, primi status ad duos status sequentes. ibi {In primo statu fuit corpus hominis &c.} {Solet & hic quæri.} Hic inquirit causam immortalitatis, & modum vtrum. s. esset per gratiam vel per naturam. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo determinat eam, ex verbis Augus. ibi Ad quod dici potest &c.} Tertio inducit quorundem disceptationem super hac determinatione. ibi {Propter hoc aliqui dicunt &c.} Et circa hoc duo facit. Primo ponit quorundam opinionem, quæ simpliciter dictæ determinationi adhærens dicentes, solam gratiam esse causam immortalitatis. In secunda obijcit in contrarium, & ponit contrariam opinionem. ibi {Sed adhuc quæritur &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem contra primam opinionem. Secundo ex hoc inducit opinionem contrariam. ibi {Aliqui dicunt &c.} Tertio ponit quædam verba Augu. ex quibus secunda opinio firmamentum habere videtur. ibi {De hac vero hominis immortalitate.} Vbi prius verba Aug. ponit, qualitatem potentiæ immortalitatis exprimentia. Secundo ex his concludit secundam opinionem, ad quam firmandam aliam authoritatem Aug. inducit. ibi {Ideo alij dicunt &c.}

vitæ, & de transitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur: licet aliquando curiositate quærantur. At ptins quàm ad animi qualitatem, pertinentia prosequamur, de qualitate eius, secundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibusdam inspiciamus. *b* Primus igitur homo secundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit, quodammodo secundum aliquid, quia potuit non mori, & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & posse non mori, & hæc fuit prima humani corporis immortalitas. s. posse non mori. In secundo vero statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori, quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori, quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas, quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, idest egens alimonijs ciborum.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. De immortalitate hominis secundum animam.

Secundu. Vtrum homo in statu innocentiæ fuerit immortalis secundum corpus.

Tertio. Vtrum fuerit impassibilis.

Quarto. Supposito quòd sic, vtrum illa immortalitas, & impassibilitas fuerit, per naturam, vel per gratiam.

Quinto. Vtrum ille immortalitas sit eadem, cum immortalitate resurgentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima hominis corrumpatur ad corruptionem corporis.

1.q.75.art. 6.& 2. contra c.79. & 81. & quodlib.4. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima hominis corrupto corpore corrumpatur. Primo per hoc quod habetur Eccl.3. Vnus est interitus hominis & iumentorum: sed iumenta simul in corpore, & in anima intereunt. ergo videtur, quod etiam homo.

¶ 2 Præter. Differentiæ superiores participantur vniformiter ab his, quæ conueniunt in aliquo inferiori sicut omne animal æqualiter se habet, vt dicatur corporeum: sed incorruptibile & corruptibile sunt differentiæ entis. ergo eodem modo conueniunt omnibus, quæ sunt in aliquo determinato genere: sed in omnibus animalibus accidit corruptio per hoc, quod forma eorum in non ens recedit. ergo videtur, quòd similiter in hominibus.

¶ 3 Præt. Quorumcunque est vnum esse, non potest corrumpi vnum sine corruptione alterius, cum corruptio sit mutatio de esse in non esse: sed formæ & materiæ est vnum esse, cum esse debeetur composito quod ex vtroque resultet. ergo non pòt esse corruptio materiæ, sine corruptione formæ: sed animæ est forma corporis, vt in 2. de anima habet. ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur, quod animæ etiam est forma, & substantia, & post mortem non manet, inquantum est forma: sed inquantum est substantia. Tex. 6. 8.

¶ 4 Contra. Aut anima est forma per essentiam suam, aut per aliquod accidens suum. Si primo modo, ergo cum vnius rei, non sint plures essentiæ, si anima post mortem non manet, inquantum est forma, essentia sua penitus annihilabitur. Si autem secundo modo, cum ex anima & corpore non constituatur vnum quod est homo, nisi inquantum anima est forma corporis, sequeretur quòd homo sit ens per accidens, & non significet aliquid in prædicamento substantiæ, quod est valde absurdum. ergo videtur, quod post mortem nullo modo anima remaneat.

Vnde & homo factus esse dicitur in animam viuentem, non spiritualem, idest in animam corpus sensificantem. quod adhuc erat animale, non spirituale. quod egebat cibis, vt per animam viueret. Factus est igitur in animam viuentem, idest B vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum. & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori, & poterat non mori. Post peccatum vero factum est mortuum sicut dicit Apostolus. Corpus propter peccatum mortuum est, idest necessitatem moriendi in se habet. In resurrectione vero erit spirituale, scilicet agile. & cibis non egens, & immortale, non sicut in statu primo tantum fuit, scilicet quòd posit non C mori: sed etiam quòd non poterit mori. vnde Aug. super Gen. Apostolus ait. Corpus quidem mortuum est, propter peccatum &c. Prius de limo terræ formatum est corpus animale non spirituale, cum quali resurgemus, & renouabimur a vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, idest

¶ 5 Præt. vt in 1. Cæli & mundi probat Philosophus, impossibile est, quod aliquid habeat virtutem ad essendum semper, quod non semper fuit: quia virtus, quæ est ad hoc, vt sit semper, determinatur ad tempus infinitum, & quod in tempore infinito pòt esse, non hebet virtutem determinatam ad hoc, vt quandoque sit, & quandoque non sit, quod inuenitur in omni eo quod esse cæpit: sed anima rationalis non semper fuit, quinimmo cum corpore incæpit. ergo nec semper erit, sed cum corpore finietur. cap. 12. vel tex. 133.

¶ 6 Preter. Cum nulla sit substantia, sine propria operatione, vt Dam. dicit. impossibile est animam separari a corpore, si in omni operatione sua, indiget corpore: sed in intelligendo corpore indiget, quia non est intelligere sine phantasmate, vt in primo & tertio de anima dicitur, & huiusmodi intelligere corrumpitur corrupto corpore, vt in primo de anima dicitur, de alijs etiam operationibus eius planum est, quod sine corpore non exercentur. ergo animam e corpore separatam remanere, est impossibile. De fide ortho. lib. 4. c. 28. 1. de Aie t. 12. 3. de Aia t. 39.

¶ 7 Præt. Omne quod est ex nihilo vt Dam. dicit, vertibile est in nihil: sed anime cum sit creatura, ex nihilo est. ergo videtur, quod in nihil vertibilis sit, & ita est corruptibile. De fide orth. lib. 2. c. 3. & 6.

In contrarium est quod dicit Philosophus in 2. de aia, quod reliquum genus animæ, s. intellectus, separatur ab alijs partibus aiæ, sicut perpetuum a corruptibili. Et in primo de anima, quod intellectus videtur substantia quædam esse, & non corrumpi. non n. corrumpitur per se, cum etiam inferiores vires, vt sensitiuæ de quibus minus videtur, debilitentur tantum ex indispositione organorum, nec etiam per accidens cum non sit forma super aliud delata: sed substantia quædam per se subsistens. C. tex. 21.

¶ Præt. In 10. Ethicorum, Philosophus probat fælicitatem contem- c. 7. 8. 9.

contemplatiuam actiua digniorem esse, quia est diuturnior: sed fælicitas actiua extenditur, vsq; ad terminum huius corporalis vitæ, ergo contemplatiua remanet etiam post hanc vitam, non autem in corpore. ergo in anima.

¶ 3 Præt. Ad Deum pertinet habere curam, & prouidentiã de omnibus, quæ in mundo fiunt, & præcipua de his, quæ circa homines geruntur, & præcipue circa bonos, & qui sunt Deo simillimi, vt habetur ex verbis Philosophi. 10. Ethicor. cap. 7. & vltra. ꝙ homo sapiens est Deo simillimus, & sibi amātissimus: sed non potest esse sine iniustitia prouisoris & gubernātis, vt mali non puniantur, & boni non præmientur. Cum ergo iniustitia in Deum cadere non possit, oportet omne malum puniri, & omne bonũ præmiari: hoc autem in vita ista non contingit, cum frequenter bona malis eueniant, & econuerso. † super Gen. lib. 6. c. 25.

Tex. 6. argo videtur, ꝙ hoc erit post hanc vitam.

¶ 4 Præt. Vt in 3. de anima Philosophus dicit. anima est locus specierum: sed locus conseruat locatum. ergo si similitudo bona est, oportet ꝙ in anima intellectiua, de qua loquitur species intelligibiles conseruentur: sed intellectus potest intelligere præsentibus intelligibilibus: sicut sensus sentire præsentibus sensibilibus. ergo anima potest per se, in actum intelligendi, sine hoc ꝙ aliquid a corpore accipiat: & ita videtur, ꝙ sine corpore esse possit, ex regula quam Aristo. in principio de anima ponit, ꝙ si anima habet operationem propriam sine corpore, est separabilis. Tex. 12. & 13.

Respondeo. Dicendum, ꝙ circa hoc quatuor sunt positiones. Prima fuit antiquorum naturalium, qui intellectum a sensu non discernebant: vnde sicut operatio sensus dependet a corpore, ita etiam ponebant intellectus operationem ex corpore dependere, & animam intellectiuam consequi naturam corporalem: vnde quidam ponebant animam esse ignem, quidam vaporem, quidam armoniam, & sic de alijs, secundum ꝙ tantũ sensus, & motus animalium considerabant: & ideo sm eos necessarium fuit ponere animam post corpus non remanere. Hanc

Tex. 7. autem opinionem Aristo. sufficienter infringit, ostendens intellectum habere esse absolutum, non dependens a corpore: propter quod dicitur non esse actus corporis, & ab Auicen. dicitur

De aïa parte. 5. c. 1. non esse forma submersa in materia. & in libro de causis dicitur non esse super corpus delata. Huius autem probationis me- lectione. 7.

dium sumitur ex parte operationis eius: cum enim operatio nõ possit esse, nisi rei per se existentis: oportet illud quod per se habet operationem absolutam, etiam esse absolutum per se habere: operatio autem intell's est ipsius absolute, sine hoc, ꝙ in hac operatione aliquod organum corporale cõicet, quod patet præcipue ex tribus. Primo, quia hæc operatio est omnium formarum corporalium sicut obiectorum: vnde oportet illud principium, cuius est hæc operatio, ab omni forma corporali absolutum esse. Secundo, quia intelligere est vniuersalium, in organo autem corporali recipi non possunt, nisi intentiones indiuiduatæ. Tertio, quia intellectus intelligit se, quod non d contingit in aliqua virtute, cuius operatio fit per organum corporale, cuius D. 1123.

De aïa parte 3. c. 2. ratio est, quia sm Auic. cuiuslibet virtutis operantis, per organum corporale, oportet vt organum sit medium inter ipsam, & obiectum eius. Visus. n. nihil cognoscit, nisi illud cuius species potest fieri in pupilla: vnde cum non sit possibile, vt organum corporale cadat medium, inter virtutem aliqua, & ipsam essentiam virtutis, non erit possibile, vt aliqua virtus operans mediãte organo corporali, cognoscat seipsam. Et hæc probatio tangi-

Lcõne 8. tur in libro de causis, in illa propositione. Omnis sciẽs, qui scit essentiam suam est rediens, ad essentiam suam reditione completa. Et dicitur redire complete ad essentiam, vt ibi Commen. exponit, cuius essentia est fixa stans, non super aliud delata. Ex quibus omnibus patet, ꝙ anima intellectiua habet esse absolutum, non dependens ad corpus: vnde corrupto corpore nõ cor-

spirituale, cum hoc mortale induet immortalitatem, in quam mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis, peccando meruisset. Nõ enim ait Apostolus. Corpus mortale est propter peccatum: sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale, & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud est autem nõ posse mori. Aliud posse non mori: ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret: animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit. sed iam deterius est, habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Augus. quòd corpus hominis ante peccatũ mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem, Beda super Genesim ait. Non est credendum ante peccatum, ita fuisse mortua corpora nostra sicut modo. ait enim Apostolus. Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, nõ tamen mortua, quæ scilicet necesse esset mori.

d Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an ex gratiæ beneficio.

Solet hic quæri, cum primus homo mortale, & immortale cor-

F rumpitur. Secunda fuit Pythagoræ & Platonis, qui vidẽtes incorruptionem animæ errauerunt in hoc, ꝙ posuerunt animas de corpore in corpus transire. Et hanc positionẽ improbat Philosophus in 1. de anima: ostẽdens ꝙ anima est forma corporis, & Tex. 53.

motor eius, oportet autem vt determinatæ formæ determinata 2. de anima materia debeatur, & tex. 26.

determinato motori, determinatum organum, sicut quælibet ars in agenti vtitur proprijs instr.: † Cap. 2.

vnde hæc aïa nõ potest esse forma & motor, nisi huius corporis. Tertia positio est eorum, qui dicunt animam intellectiuam, sm quid corruptibilem esse, & secũdum quid incorruptibilem, quia secundum hoc, ꝙ de anima est hinc corpori proprium, corrumpitur corrupto corpore, secundum aũt, id quod omnibus est cõe incorruptibile est. Ponunt. n. intellectum esse vnum in substantia omnium, quidam agentem, &

H quidam possibilem, vt supra dictum est, & hunc esse substantiã incorruptibilem, & in nobis non esse, nisi phantasmata illustrata lumine intellectus agentis, & mouentia intellectum possibilem, quibus intelligentes sumus, secundum ꝙ per ea continuamur intellectui separato, ex quo sequitur, ꝙ si id quod est proprium destruitur, tñ cõi remanente, ꝙ ex omnibus animabus humanis, vna tantum substantia remaneat dissolutis corporibus. Hæc autem positio quibus rationibus inuitatur, & quomodo improbari possit, supra dictum est. 17. distin. Quarta positio est, quam fides nostra tenet, ꝙ aïa intellectiua sit substantia, D. 169.

non d depẽdens ex corpore, & ꝙ sint plures intellectiuæ substantiæ, secundum corporum multitudinem, & ꝙ destructis corporibus remanent separatæ, non in alia corpora transeuntes: sed in resurrectione, idem corpus numero quod deposuerat vnaquæq; assumat.

I ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Salomon ibi loquitur more concionatoris, assumens in se diuersorum hominum sententias, & sapientium & stultorum, vt in hue omnibus appareat, quæ sit verior sententia, vnde concludit quasi sententiam proferens, dicens, finem loquendi omnes pariter audiamus &c. Et hoc est vnũ ex illis, quæ ab eo in persona stultorũ inducunt.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corruptio inuenitur in omnibus corruptibilibus, secundum vnam rationem cõem, quantum ad id quod per se corruptioni conuenit, sed non quantum ad id quod accidit ei, cum enim corruptio sit propria compositi trãsmutatio de esse in non esse, hoc per se ad corruptionem pertinet, vt compositum esse desistat, & quia compositum habet esse, ex coniunctione formæ ad materiam: ideo diuisio formæ, a tali materia inuenitur, in qualibet corruptione, sed ꝙ forma in nihil cedat vel non, hoc corruptioni accidit, ex ratione propria huius formæ vel illius: si. n. sit forma talis cuius esse sit absolutum, & non dependens, in cuius esse participationem materia

K adducitur, ex hoc ꝙ perficitur tali forma, contingit, vt ex defectu materiæ compositum huiusmodi esse amittat, secũdum hoc, ꝙ improportionata ad ipsum efficitur: & tamen ipsa forma remanet in suo esse, & sic destructio est compositi, forma remanente, si vero forma non habeat esse absolutum, in quo subsistat: sed sit per esse compositi, tunc ex quo cõpositum desinit esse, oportet quòd forma etiam esse amittat, & per accidens corrumpatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit Cõm. in 3 de anima. Dispur. 1. in intellectus non eodem modo dicitur forma; cum alijs formis solu. vltimi materialibus, quod quantum ad hoc dico verum esse, licet ipse dubij.

aliud intendat, quòd anima cum habeat esse absolutum, vt eius operatio ostẽdit, non habet esse, per esse compositi, quin potius compositum per esse eius: & ideo corrupto corpore non corrumpitur per accidens anima, sicut aliæ formæ, quæ non sunt, nisi per esse compositi, nec aliquam operationem habent, nisi mediante materia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima rationalis præter alias formas dicitur esse substantia, & hoc d aliquid, secundum quòd D. 176.

habet

habet esse absolutum, & quod dicitur, ꝙ anima potest dupliciter considerari. s. ſm ꝙ est substantia, & ſm ꝙ est forma, nō est intelligendum, quantum ad diuersa quæ in ipsa sunt, quasi aliud sit essentia sua, & aliud ipsam esse formam, vt sic esse formam accidat sibi, sicut color corpori: sed distinctio accipitur secundum eius diuersam considerationem: non. n. ex hoc ꝙ est forma habet, ꝙ post corpus remaneat: sed ex hoc ꝙ habet esse absolutum, vt substantia subsistens, sicut etiam homo non habet ꝙ intelligat, ex hoc ꝙ est animal, sed ex hoc ꝙ est rationalis, quamuis vtrunque sit sibi essentiale.

lib. 6. c. 25. ¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ea ratione illa non plus probatur quam hoc. s. ꝙ id quod habet virtutem ad hoc, vt sit semper, dum habet illam virtutem, non terminat esse suum ad aliquod tēpus ante vel post, quasi nō potuerit per hanc virtutem plus q̃ certo tempore durasse, & hoc etiam in anima verum est, quia per virtutem quam modo habet, potuisset per mille milia annorum durasse: sed quia hanc virtutem a se nō habet, sed ab alio: tunc ex hac virtute incæpit sua duratio, quando hæc virtus data est sibi.

C ¶ Ad sextum dicendum, ꝙ intelligere cum aliquo, vel sine aliquo dicitur dupliciter, vel hoc modo, ꝙ illud etiam intelligere esse particeps operationis, sicut organum virtutis visiuę, simul cum virtute visiua videt, quia videre est compositi, & sic intellectum non sine corpore intelligit, quia hæc operatio non perficitur mediante organo corporali, vel ita ꝙ aliud sit obiectum operationis, sicut visus non potest videre sine colore, & hoc modo etiam intellectus in statu vitæ, non potest intelligere sine phantasmate, quod se habet ad intellectum, sicut color ad visum, vt

Tex. 30. Philosophus in 3. de anima dicit. Sed ex hoc nō monstratur, ꝙ anima intellectiua habeat esse dependens ad corpus, cum operatio egrediatur ab ipsa absolute: sed post mortem alium modum intelligendi habebit, de quo locus erit inquirendi in fine Quarti.

¶ Ad septimum dicendum, ꝙ vertibilitas in nihil: nihil aliud ponit in creatura, q̃ dependentiam esse eius, ad principium a quo esse habet, adeo ꝙ si influentia eius cessaret, qualibet creatura esse desineret: sed ex hoc non potest creatura corruptibilis dici, vt in primo libro dictum est. distinct. 8.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum homo in primo statu habuerit necessitatem moriendi.*

1. q. 97. ar. 1. AD SECVNDVM sic proceditur. Vř ꝙ homo in primo statu habuit necessitatem moriēdi ſm corpus. Quicquid enim sequitur ex necessitate materiæ, est necessarium necessitate absoluta, vt in 2. Physicorū habetur. sed corruptio compositi
Tex. 88. ex contrarijs sequitur ex necessitate materiæ. ergo corpus hominis quod ex contrarijs compositum erat, simpliciter & absolute erat necesse corrumpi.

¶ 2. Præt. Quod est corruptibile secundum partem, est etiā secundum totum dissolubile: sed corpus hominis in primo statu, secundum aliquam partem dissolubile erat: aliàs cibo non vteretur, præcipue quia est formatus in perfecta quantitate, cū nutrimentum sit, ad restaurationem deperditi. ergo videtur, ꝙ etiam totum corpus dissolubile foret.

Tex. 6. ¶ 3. Præt. Vt in 5. Meta. dicitur, necessitas cibi est de illis, sine quibus non potest esse vita: sed homo in primo statu habebat vitam cibis indigentem, vt in litera dicitur. ergo sine cibis viuere non potuisset: & ita videtur, ꝙ quantum in se erat, necessitatem mortis haberet.

¶ 4. Præt. Ea quę differunt secundum genus, non sunt transmutabilia inuicem: sed corruptibile & incorruptibile sunt huiusmodi, vt in 10. Meta. dicitur. ergo non potest esse, vt homo,
Tex. 26. qui nunc est corruptibilis, prius fuerit incorruptibilis.

¶ 5. Præt. Mortale, est vna de differentijs constituentibus hominis: sed vt in 8. Meta. dicitur, qualibet differentia apposita, vel ablata, fit alia species, sicut etiam numeris per additionem, &

pus habuerit, vtrum ex conditione naturę ipsius corporis habuerit vtrunque, an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, idest posse non mori. Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, idest posse mori. alterum vero scilicet posse nō mori erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde August. super Gene. Quodammodo creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quod omnino mori non posset, quod nō erit, nisi vbi fuerit spirituale. Aperte dicit, ꝙ non ex natura: sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quod nisi illo ligno vteretur, non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim, si illo ligno non vteretur, quia præceptum erat ei, vt comederet de omni ligno paradisi: nisi de ligno scientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibi-

A subtractionem vnitatis. ergo si homo ante peccatum fuisset immortalis, fuisset alterius speciei: quod est inconueniens.

SED CONTRA. Apostolus Rom. 6. dicit. Stipendia peccati mors. ergo homo ante peccatum mortuus nō fuisset. Idem potest haberi ex hoc, ꝙ dicitur Sapien. 1. Deus mortem non fecit: sed impij &c.

¶ Præt. Pœna non præcedit culpam: sed mors est maxima pœnarum. vnde a Philosopho dicitur terribilium
Cap. 9. dicitur in 3. Ethi. ergo ante peccatum mortuus nō fuisset.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vt ex
Tex. c. 89. 2. Physi. habetur. Ea quæ sunt ad finem, instituuntur ſm rationem finis, vt patet præcipue in artificialibus. cum ergo homo institutus esset ad finem beatitudinis excedentis omnem facultatem humanæ naturę, oportuit ꝙ in ipse sui institutione, aliquid sibi collatum fuerit, supra facultatem principiorum naturalium. ex principijs autem naturalibus, esse perpetuum habere non potest, cum ex contrarijs componatur, quod est causa corruptionis in rebus, cum forma materiam perficiat ſm eius capacitatem. vnde hoc sibi supra conditionem naturæ suæ collatum fuit, vt anima quæ in tam nobilem finem ordinabatur, secundum potestatem suam, supra communem naturæ ordinem, quo materia recipit esse, secundum sui conditionem, esse perpetuum materiæ communicaret. Et quia hæc potestas animæ super corpus, consequebatur ex ordinatione eius in finem, non poterat impediri eius effectus, nisi per deordinationem eius a fine, quæ sine peccato esse non poterat: & quia peccare poterat libero arbit. nondum in iustitia confirmato, poterat impediri eius effectus, vt mortem, esse perpetuum interciperetur: & ideo quodammodo erat mortalis, inquantum poterat mori & quodammodo immortalis, inquantum poterat non mori. Sed potentia moriendi, non poterat reduci statim in actum, nisi præcedente immutatione animæ, ſm actum peccati: ideo simpliciter dicendum erat, homo in statu illo immortalis, & mortalis non nisi secundum quid, si peccaret, quia vt in 9. Meta. dicitur, illud dicitur simpliciter esse in po-
Tex. cō. 12. tentia ad aliquid, quod potest statim reduci in actum vno motore: sicut non dicimus, ꝙ ex terra possit fieri statua, sed ex
D cupro, quāmuis ex terra fiat cuprum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si compositum esse reciperet secundum conditionem materiæ, & non secundum potestatem formæ, cuius esse perpetuum est, & hoc idem animæ in principio, super communem naturæ cursum, collatum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quidam dicunt, quòd nulla dissolutio, vel perditio facta fuisset in corpore Adæ, & cibus ab eo non sumebatur, ad restaurationem deperditi, sed contra hunc defectum, communem omni creaturæ, qui est vertibilitas in nihil. Sed hoc ridiculum videtur. quia secundum hoc, etiam corpora cœlestia cibis indigerent, & etiam incorporeæ substantiæ, nec contra hunc defectum per cibos subuenitur, vt vel tollatur dependentia sui esse per cibum, vel saltem minuatur. Iteratio hic autem est, ꝙ indigueris propter defectum aliquem, propter

E quem illi defectui subuenitur non possit: & ideo dicendum est, quòd cibus sumebatur ad restaurationem deperditi, & ad augmentum corporis, in quantitate perfecta, & ad multiplicationem speciei, per viam seminalem. ſm ꝙ nutritiuæ augmentatiuæ & vegetatiuę deseruire dicit: & ideo oportet ponere, quòd aliqua particularis deperditio in corpore Adæ fieret: non tamē poterat sublequi dissolutio in toto, propter virtutem regitiuā corporis, quæ erat ex parte animæ, vt dictum est: sicut etiam in partibus mundi contingit, elementorum in partibus corruptionem fieri. non autem in toto contingit elementa corrumpi, eo, ꝙ ad superiorum corporum ordo, virtutes superiorum conseruat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si Adam non comedisset moreretur: nec tamen mori poterat ante peccatum, quia hoc ipsum quod erat nō comedere tempore determinato, fuisset sibi peccatum, tum quia erat contra præceptum diuinitus promulgatum, quo præceptum erat sibi, vt de omni ligno paradisi comederet. Gen. 2. tum quia non existente præcepto, fuisset contra legem naturaliter

raliter insitam. tempus autem determinatum comedendi, non per experientiam defectus cognouisset: sed indicio rationis.

¶ Ad quartum dicendum, quod impossibile est, quòd de corruptibili, in incorruptibile träsmutatio fiat vel ecötrario, si sumantur vt opposita, i. supra ea deesse principia fundata. Incorruptibilitas aūt illa quam primus homo habuit, non fuit in principijs naturæ fundata, sed in virtute animę diuinitus concessa: & ideo quando naturę suæ derelictus est, mortem quā in natura sua habebat, necesse fuit in actū exire, quę quidem dictę immortalitati opposita non erat.

¶ Vnde patet responsio ad quintum, quia illa imortalitas principia naturæ, in quibus consistit mortalitas, non tollebat. vnde nulla differentia constitutiua diminuitur. dicebatur enim homo tūc mortalis, prout mortale est differentia eius, secūdum quòd ex conditione naturæ suæ mortem habuit.

tum; ita etiam peccaret si non comederet, quod erat iussum.

Si non foret præceptum, vt de illo ligno æderet, & alijs & non illo vteretur, an posset non mori.

Sed adhuc quæritur, si non esset præceptum, vt de ligno vitæ ederet & alijs, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori? Si semper viueret, non vtens illo ligno, nō erat ei ex illo ligno posse non mori. Si vero nō posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum, vesci de illo ligno, & alijs, & non illo vesceretur, viueret semper, sic determinantes illud, quod supra dixit Augus. scilicet erat ei de ligno vitę, non de conditione naturæ tantū, s. quasi non ex conditione naturæ, solummodo erat ei: sed etiam ex ligno illo. Alijs autem videtur, quòd ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo que enim dicitur potuisse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæstio Aug. quomodo immortalis factus sit homo.

De hac vero hominis immortalitate qualis fuerit. Aug. super Genesim quæstionem mouēs, sic ait.

ARTICVLVS III.

c Vtrum corpus Adæ fuerit passibile.

1.par.q.97. art. 2. 3. de anima lec.7.te. & có.t.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd corpus Adæ fuerit passibile. Sentire n. secundum Philosophum, quoddam pati est: sed Adam habuit corpus sensibile. ergo & passibile.

¶ 2 Præter. Corpora superiora sunt causa motuum in inferioribus corporibus: sed corpus Adæ, aliquo modo mutabile erat, ad minus secundum augmētum. ergo erat receptiuum impressionum superiorum corporum: sed recipere impressionem agentis est pati. ergo habuit corpus passibile.

De somno & vig. le.1.

¶ 3 Præt. Somnus est passio quædam, & immobilitatio organorum sensibilium, vt Philosophus ostendit: sed Adam in primo statu dormiuisset. Vnde Gen. 2. Immisit in eu sopor a Domino dicitur. ergo corpus passibile habebat.

Lect.16. & tex. có.38.

¶ 4 Præter. Augmentum sine alteratione esse non potest, nec alteratio sine passione, vt in 1. de generatione dicitur: sed corpus Adę erat augmentabile. ergo & alterabile & passibile.

¶ 5 Præter. Omne molle obuians duro, oportet quod cedat sibi: sed Adam habuit in carne sua mollitiem. ergo ab aliquo corpore duro, vt securi, secari potuisset, similiter etiam vri, vt diceretur ab excellenti calido, & sic de omnibus alijs passibilibus corporalibus.

Topicor. 6. cap.9.

Sed contra. Omnis passio magis facta abijcit a substantia, vt dicit Philosophus: sed quod abijcitur a substantia est via in corruptionem. ergo cum corpus Adæ fuerit incorruptibile, non potuit simul esse passibile.

¶ Præter. Cum semper patiens sit ignobilius agente. passio enim aliquem defectum importat in patiente: sed corpus Adæ nulli defectui subijci poterat. ergo passibile non erat.

Respondeo. Dicendum, quod pati dicitur dupliciter. Vno modo communiter. Alio modo proprie, communiter dicitur pati, quicquid recipit aliquid quocūq; modo, & sic cum omne recipiens careat eo quod recipit, & sit in potentia ad illud, & econtrario: omne quod est in potentia ad aliquid, sit receptiuum alicuius, a tali passibilitate nihil absoluitur nisi illud quod est actus purus, s. Deus. omnis enim creatura passibilis dici potest, secundum quod alicuius perfectionis receptibilis est. Sed quia illud quod perfectionem recipit, non proprie dicitur passum vel

Tex.c.16.

alteratum, sed magis perfectum, vt in 7. Physi. dicitur. ideo proprie pati, secundum quod passio sequitur alterationem, quando aliquid transmutatur ab eo, quod est sibi secundum naturam: sicut si aqua calefiat, vel aer inspissetur, & si corpus animalis infirmetur, non autem si sanetur. Primo ergo modo accepta passione, corpus Adæ passibile erat: sed secundo modo accepta, tunc dicendum est corpus eius fuisse passibile secundum quid, scilicet si peccaret, & impassibile simpliciter, sicut de mortali, & immortali dictum est.

Supra art. 1 in cor.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est passio. Vna quæ sequitur actionem naturæ, quando s. species agentis recipitur in patiente secundum esse materiale, sicut quando aqua calefit ab igne. Alia quæ sequitur actionem, quę est per modum animæ, quando s. species agentis recipitur in patiente, secundum esse spirituale, vt intentio quædam, secundum quem modū, res habet esse in anima, sicut species lapidis recipitur in pupilla, & talis passio semper est, ad perfectionem patientis. vnde talem passionem non excludimus a corpore Adæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum motus superiorum corporum sit vt vita quædam, non natura existentibus omnibus, vt in 8. Physic. dicitur. passio illa; secundum quam corpora inferiora, superiorum impressionem recipiunt, est ad perfectionem, & conseruationem eorum: vnde nec etiam talis passio a corpore Adę excluditur.

lib.3.c.21. Tex.có.1.

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum quosdam, homo in primo statu non dormiuisset: sed quia hoc ratione, vel authoritate firmari non potest, probabilius videtur, vt ex quo vitam animalem habebat, ea quę talem vitam consequuntur, sibi non deessent. Somnus autem, quandoq; cōuenit ex causa naturali, sicut ex vaporatione alimēti, vel ex humiditate cerebri, vt in prima ætate, & sic videtur vtraq; de causa potuisse esse somnum in primo statu, quandoque vero ex causa innaturali, sicut ex labore aut ægritudine, & sic non fuisset ibi somnus. Somnus n. quantum in se est, est passio ad perfectionem totius animalis pertinens, eo quod in somno intenduntur virtutes naturales, & quietantur virtutes aiales, vt postmodū fortiores sint in actibus suis.

¶ Ad quartum dicendum, quod in augmento est alteratio eius quod additur, quia conuertitur in substantiam eius quod augetur, non autem oportet, quod sit alteratio eius cui additur, per quam a perfectione naturæ suę transmutetur, & hoc quod augetur est illud, cui additur alimentum. vnde ex augmento non potest concludi passibilitas corporis augmentati.

¶ Ad quintum dicendum, quod quamuis caro Adæ mollis esset & diuisibilis: tamen per prouidentiam suam continebatur a tali passione, dum sibi a nociuis cauebat, quod si non faceret, peccares: sed per diuinam prouidentiam, ab omni violentia conseruabatur illæsus.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum homo in primo statu fuerit impassibilis, & immortalis per naturam.

1.par.q.97. art.1.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quòd per naturam, homo in primo statu erat impassibilis, & immortalis. Eiusdem n. est infundere & continuare vitam: sed anima naturaliter vitam corpori infundit. ergo etiam naturaliter in perpetuum, vitam in corpore continuasset.

Tex.có.19.

¶ 2 Præter. Vt dicit Aug. 12. super Gen. & Philosophus in 3. de anima. Agens est nobilius patiente: sed corpus Adæ nobilissimum corporum erat. ergo à nullo corpore pati poterat, vt corrumperetur, etiam secundum conditionem naturæ suę.

¶ 3 Præter. Corruptio cōtingit in corporibus mistis, ex hoc quod aliquod elementorum prædominans, harmoniam mistionis dissoluit: sed corpus Adę erat temperatissimum. ergo videtur, quod non poterat ibi sequi corruptio naturalis, per excessum alicuius contrarij.

¶ 4 Præter. Corruptio naturalis animalium contingit ex consumptione humoris naturalis: sed in corpore Adæ, si aliquid deperdebatur, poterat per cibum assumptum restaurari, præcipue cum ipse quantitatem deperditi, & virtutem cibi assumpti

sumpti cognosceret, & in edendo modum conseruaret. ergo videtur, quòd nunquàm naturaliter corruptus fuisset.

¶ 5 Præter. Illa dicimus naturaliter euenire, quę ex rationibus seminalibus, rebus inditis consequuntur: sed per virtutem ligni vitæ, immortalitatem consecutus fuisset, vt in litera dicitur. ergo videtur cum lignū illud esset corpus naturale, q naturaliter vitam conseruare potuisset.

Tit. neq; dęmones natura mali sūt.

SED CONTRA est, quia Diony. dicit in 4. c. de diui. no. q data naturalia dæmones per peccatū non perdiderunt: sed homo non amplius quàm dæmon peccauit: ergo si immortalitatem naturaliter habuisset, eam nullatenus amisisset.

¶ Preterea. Differentiæ consequuntur ex principiis essentialibus speciei: sed mortale est differentia hominis. ergo ex naturalibus principiis homo habet, q sit mortalis. cum ergo natura speciei eadem sit ante peccatum & post, videtur quòd ante peccatum etiam naturaliter mortalis erat.

Quæritur quomodo immortalis factus sit homo prę aliis animantibus. & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam. c. Sed alia est immortalitas carnis, quam in Adam accepimus, alia quam in resurrectione speramus p Christum. Ille factus est homo immortalis, vt posset non mori si nō peccaret, moreretur autem si peccaret. Filij vero resurrectionis nec poterunt vltra peccare nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Adę ante peccatum ita immortalis creata est. vt per alimoniam adiuta, esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis vt suam immortalitatem, & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret, per horum edulium immortalitatis dona conseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem, quæ conditori placeret, multiplicaret progeniem ipso iubente sumeret de ligno vitæ: quo perfecte immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret. Ecce his verbis videtur Aug. tradere q caro primi hominis immortalitatem in se habuerit, quæ per alimoniam ciborum conseruaretur, vsque ad tempus suæ translationis in melius. quando de ligno vitę comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt nō posset mori.

vita continuatur ab anima: sed hanc non est possibile semper durare secundum potestatem inferioris naturæ. vnde non oportet, q immortalitas sit naturalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd impossibile est aliquod mistum esse, in quo non prędominetur alterum contrariorum, multis de causis. Primo quia natura elementorum sic habeat, quasi materialiter ad formam misti, non posset mistum consistere vnam formam simpliciter nisi elementa aggregarentur in vnum hoc modo, quod vnum sit formale & prędominans. Secundo, quia ad mistionem exigitur elementorum alteratio, quam esse nō contingeret, si ponerentur eorum æquales virtutes: oportet enim, quòd virtus alterantis, virtutem alterati excedat. Tertio, quia nullum locum naturalem haberet, si nullum elementum in eo dominaretur, & sic nec motum naturalem, in quo deficeret a proprietate corporis naturalis. Quarto, quia in animatis specialiter calor est instrumentum animæ, vt in 2. de anima dicitur. vnde oportet calorē prædominari, & sic oportet, quòd in quolibet misto tandem sequatur corruptio. † lib. 8. c. 5. T. c. 50.

RESPONDEO. Dicendum, quòd immortalitas ille, & impassibilitas, quam homo habuit in primo statu, non inerat sibi ex suis principiis naturę, vt dictum est: sed ex beneficio conditoris. vnde naturalis propriè dici non potest: nisi forte naturale dicatur omne illud, quod natura incipiens accepit: sed contra multiplices modos corruptionis & causas, pluribus remediis e corruptione conseruebatur. Est enim quadruplex modus, quo corpora animalium corrumpuntur. Primus est, qui communiter inuenitur in omnibus generabilibus, & corruptibilibus, ex hoc quòd res materiales habent virtutem finitam ad essendum. vnde oportet, quòd omnes certa periodo corrumpantur, vt in 2. de generatione dicitur. Secundus est communis omnibus corporibus mistis, ex excessu inordinato alicuius contrariorum, & contra vtrunque illorum defectum subueniebatur homini, per quandam virtutem animæ collatam, ad hoc vt secundum conditionem suam materiam perficeret, vt sicut ipsa anima habet esse indeficiens, ita indeficiens esse corpori tribueret, & perpetuam æqualitatem complexionis. Tertium modū corruptionis proprium habent corpora animata, sicut & proprium modum generationis, ex hoc. s. q calor qui est instrumentum animæ, humidum consumit, in quo est vita, & contra hunc defectum subueniebatur sibi duplici beneficio, quia per esum aliorum lignorum paradisi, restaurebatur continua deperditio facta in corpore, sicut etiam in nobis fit per cibos quibus vtimur: sed quia illud, quod ex nutrimento conuertitur, non est adeo pfecte subseruiens virtuti speciei: sicut quod prius erat, eo q virtutes naturales semper debilitantur in agendo: ideo in nobis oportet, q in fine sequatur diminutio, quādo virtus speciei, adeo debilitatur propter mistionem extranei, q non potest fieri tanta restauratio quanta fit consumptio, & sic in fine oportet consumptionem esse, vt Philosophus in 1. de generatione dicit. & ponit exemplum de vino, cui semper admiscetur aqua, quod tandem equosum fit. Sed ad hoc subueniebat ei lignum vitę, cuius virtute diuinitus concessa alimentum assumptum, in perfectam assimilationem adducebatur, propter quod etiam a quibusdam dicitur, q ad restaurationem humidi radicalis deperditi cōferebat. Quartus autem modus corruptionis est, per violentiam ab aliquo extrinseco agente. sicut per incisionem gladii, vel adustionem ignis, & huiusmodi. Et ab hoc modo corruptionis conseruebat hominem illæsum diuina prouidentia, per quam decretum erat, vt nullum nocumentum homo pateretur in corpore, nisi prius a mentis innocentia deuiasset.

Tex. cō. 57.

Lectōne. 25. & cō. 88.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q animæ non est naturale infundere vitam: nisi tali corpori. s. quod est sic cōplexionatum & organizatum, & manente tali dispositione corporis,

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet, illud quod est nobilius simpliciter, esse minus nobile secundum aliquid, sicut caro humana, quæ quidem secundum naturam suæ speciei nobilior est gladio, tamen secundum proprietatem duri & mollis, est ignobilior. quia durum nominat potentiam naturalem respectu illius rei, cuius molle impotentiam dicit, & eodem modo est ignobilior quàm ignis cum habeat in potentia calorem, quem ignis habet actu. actus vero semper potentia est nobilior: & ideo contingit corpus nobilius ab ignobiliori pati secūdum naturam, vt corpus animalis ab igne. D. 53.

¶ Ad quartum dicendum, q illud quod ex nutrimento in carnem conuertitur, semper efficitur minus, ac minus habens de virtute speciei, tum quia virtus naturalis, ex actione debilitatur, eo q agens simul patitur, vt in 6. Physi. dicitur, tū quia perfectius recipit virtutem speciei, quod per se generatur, quam quod generatur per admistionem ad alterum, sicut vinum quod generatur in vite virtuosius est, quam hoc quod aggeneratur, ex additione aquæ transumptæ in vinum, ex cuius etiam admistione totum vinum debilitatur, tum etiam quia omnis virtus, quanto plus est vnita, tanto efficacior est ad agendum, & quanto materia magis multiplicatur, tanto calor naturalis magis diffunditur, vnde est minus potens ad conuertendum: sicut etiam in libro de animalibus, dicit Philosophus, q animalia, quæ habent magnum cor, sunt timida, quia calor in magno corde est dispersus, & in paruo congregatus: & ideo in paruo tantū de alimento conuertitur, quod sufficit non solum ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum: sed postea conuertitur solum hoc, quod ad restaurationem deperditi sufficit. tandem vero non tantum natura potest conuertere, quantum deperditur. vnde oportet, quòd sequatur diminutio, & tandem corruptio. Et ideo per virtutem naturalem, hoc non potest contingere, vt per sumptionem cibi, vita hoīs perpetuo cōseruaret̄. T. c. 50.

¶ Ad quintum dicendum, q lignum vitæ non erat principalis causa immortalitatis: sed coadiuuans ad continuationem vitæ modo predeterminato: & ideo immortalitas non est iudicanda naturalis, propter virtutem ligni vitæ: sed magis gratuita propter virtutem animæ supra naturam collatam, quę principalis causa immortalitatis erat. Et prætcrea in rebus viuentibus, non dicitur aliquid naturale, nisi quod ex principio intrinseco consequitur, quamuis etiam per actionem quarundam rerum naturalium extrinsecus agentium, aliquid in eis efficiatur, vt patet in vstione, & aliis similibus.

ART.

ARTICVLVS. V.

Vtrum immortalitas Adæ fuerit eadem cum immortalitate resurgentium.

1.par.q.102 artic. 2. Et vat.24.9. 4 sup Gñ. c.2.& 13.de trin. uersus fin:

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd immortalitas Adæ non sit eadem cũ immortalitate resurgentium. Primo per hoc, quòd August. dicit, quòd alia est immortalitas, quam in Adam perdidimus, & alia quam p Christum in resurrectione speramus.

¶ 2 Præterea. De eodem in idem, non est aliqua transmutatio: sed infra dicetur, quòd si Adam perstitisset transferendus erat de immortalitate quam habebat, in spiritualem vitam. ergo immortalitas spiritualis, qualis est resurgentium, nõ est eadem, cum immortalitate Adæ.

Quod ex prædictis consequi uidetur, hominem de naturæ suæ conditionis aliquo modò fuisse immortalem, sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno uitæ.

Deo aliqui dicũt, quòd immortalitatẽ de natura habebat qui poterat non mori, quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari; sed non poterat consumari, nisi per assumptionem ligni vitæ, quod videtur Aug. sentire super Geñ. dicens. Hoc quoque addo talem cibum illam arborem præstitisse; quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur, non sicut ex alio cibo: sed inspiratione salubritatis oc-

G culta. Hic innuere videtur, ꝙ cum alijs cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficienti sanitate firmaretur. Ex quo cõsequi videtur, ꝙ sicut in natura sua habuit mortalitatem, quandam scilicet aptitudinem moriendi, ita aliquam immortalitatem, in natura sua habuit, idest aptitudinem quandam, qua non poterat non mori cibis adiutus: sed si perstitisset immortalitatis perfectio, esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora August. verba quibus dicit ꝙ erat imortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

¶ 3 Præterea. Impassibilitas resurgentium est quædam ipsorum dos: sed Adam in primo statu dotem non habuit, cum dos non debeatur nisi ei, qui traducitur in domum cælestis sponsi per modum sponsæ. ergo &c.

¶ 4 Præterea. Ea quę causantur ex diuersis principijs, oportet esse diuersa: sed immortalitas Adæ, causabatur ex innocentiæ gratia. immortalitas autem resurgentium causabitur ex habitu gloriæ in beatis. ergo non eadem immortalitas est vtrobique.

SED CONTRA. Immortalitas corporis consequitur libertatem arbitrij, secundum eius diuersum statum, sed in omnibus statibus, est eadem libertas arbitrij. ergo eadem est immortalitas corporis, in primo & vltimo resurgentium statu.

¶ 2 Præterea. Vna & eadem potentia est, quæ prius disposita est, & postmodum efficitur necessitas: sed corpus hominis in primo statu erat immortale, quasi secundum potentiam dispositam tantum, eo quòd poterat mori & non mori. in vltimo vero statu erit immortale secundum potentiam, quæ est necessitas ad vitam, quia impossibile erit mori. ergo est vna, & eadem immortalitas.

RESPONDEO. Dicendum, quòd immortalitas dicit potentiam quandam ad semper viuendum, & non moriendum. hæc autem potentia in natura humana, ex parte corporis non inuenitur, nisi imperfecta, quasi potentia obedientiæ tantum, eo quòd per principia naturæ, vitæ sempiternitas haberi non potest: sed complementum huius potentiæ est, ex aliquo diuino munere gratis collato. sic ergo immortalitas dupliciter considerari potest. vel quantum ad potentiam incompletam naturalem, & sic est vna & eadem immortalitas, sicut vna & eadem natura. vel quantum ad munus gratiæ, quod est quasi formale complens dictam potentiam, & sic inuenitur differentia vtriusque immortalitatis & impassibilitatis, quia prima fuit per gratiam innocentiæ, vltima vero erit per donum gloriæ. In primo enim statu, talis erat victoria animæ super corpus, vt nihil in corpore fieri posset quod animæ aduersaretur: sed in vltimo statu amplior erit victoria in hoc, quod proprietates animæ quodammodo in corpus redundabũt, vt corpus agile, & lucidum, & spirituale efficiatur & impassibile. Et per hoc patet responsio ad vtranque partem.

EXPOSITIO TEXTVS.

IN PRIMO statu fuit corpus hominis &c.} Videtur quòd tale etiam erit in tertio statu, cum animal genus hominis sit, & semper de specie prædicetur. Et dicendum, quòd differt animal, & animale quantum ad nominis significationem, quia animal nominat naturam generis, quæ a specie nunquàm remouetur: vnde semper homo dicetur animal: sed animale dicit aliquod de-

F nominatum ex natura animalis. Cum autẽ denominatio propria sit ab eo quod est formale & perfectiuum rei, illi tantum animale esse competit, in quo proprietates animalis, quantum ad aliquid denominantur. Hæ autem sunt in quibus homo, cum alijs animalibus conuenit: & ideo qui brutales motus sequitur, idest passiones sensitiuæ partis, animalis homo ab Apostolo dicitur. 1. Corint. 2. quia ergo in primo statu, hominẽ oportebat occupari circa opera nutritiua, & generatiua, sine quibus vitam conseruare non poterat: ideo animalem vitam dicebatur habere. {Corpus propter peccatum mortuum &c.} Videtur hoc esse falsum, & expositio insufficiens quę adiungitur, quia quod in futurum necessarium est: nondum tamen dicitur esse factum. ergo & si ex peccato necessitatem mortis homo incurrat: non tamen corpus eius mortuum dici debet. Et dicendum secundum

H quosdam, quòd homo post peccatum, est in continuo actu deficiendi vsque ad mortem, secundum quòd dicitur Sapien. 5. Continuo nati desinimus esse: & ideo statim homo mortuus potest dici. Sed hoc videtur redire in opinionem Heracliti, qui ponebat omnia moueri semper. volebat enim omnem transmutationem, quæ in longo tempore contingit, puta augmenti, diuidere secundum omnes particulas temporis, vt in qualibet parte temporis, esset assignare aliquam partem motus: sicut est in motu locali, qui solus propriè, & vere continuus est, vt in octauo Physicorum. Commen. dicit, & hoc satis a Philosophis improbatur.

¶ Præterea. Non est impossibile, quòd duo motus contrarij sint continui. Vnde cum generatio, & corruptio sint contraria, oportet inter tempus generationis, & corruptionis eiusdem rei, esse aliquod tẽpus, in quo nõ corrumpitur nec generatur. ¶ Et præterea, adhuc non deberet dici mortuum, sed mori. Et

I ideo aliter dicendum est, quòd expositio Augustini est sufficiens, vt scilicet ex hoc mortuum dicatur, quia necessitatem mortis habet, quod enim est in futurum necessarium, & si nõdum in actu in seipso, est tamen iam determinatum in causa sua, vt quodammodo possit dici esse. Vnde & de ortu solis & luminarium & occasu, & eclipsibus fiunt demonstrationes, vt de his quæ sunt semper, quia causas determinatas habent, quas non contingit aliquo modo deficere. Vnde dicit August. in 9. super Geñ. quòd hoc modo dicitur corpus hominis post peccatum mortuum: sicut a medicis homo infirmus desperatus, propter impossibilitatem euadendi dicitur mortuus. {Quod autem dicitur continuo nati &c.} Non est intelligendum, quasi transmutatio corruptionis hominis, sit toto tempore vitę eius in actu: sed vel hoc dicitur, propter breuitatem vitæ, quod eo tam parum est, quasi nihil esse videtur, vt dicitur in 4. Physic. vel quia dies ad vitam determinati a Deo, continue labuntur.

K {Quod erat ei de ligno &c.} Videtur ꝙ hoc dictum redeat in fabulas antiquorum, quas Philosophus deridet, & improbat in 3. Meta. qui dicebant Deos, qui gustauerunt de quodam cibo, factos esse immortales. alios autem remansisse mortales. Sed dicendum, quòd non est simile, quia illi fabulose totam causam immortalitatis cibo conferebant. August. vero non intendit, quòd lignum vitæ esset principalis causa immortalitatis: sed quoddam ad immortalitatem coadiuuans, vt dictum est. Non quòd posset non mori &c. Ad huius quæstionis solutionem sciendum, quòd & si præceptum exterius non accepisset: tamen interior ratio dictabat, terminato tempore cibum sumendum esse, & ideo si cibum non assumpsisset, tam de illo ligno, quàm de alijs contra legem naturalem fuisset: & ideo peccasset, & mortuus fuisset.

DISTINCTIO XX.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM Magister determinauit de immortalitate Adæ, per quam esse indiuidui perpetuum conseruabat. Hic determinat de generatione filiorum, per quam species multiplicantur in indiuidua. Diuiditur autem in partes duas. In prima determinat ea, quæ pertinét ad statum generationis. In secunda ostédit, in quem statum post hoc transferendus erat. ibi {Talis erat hominis institutio &c.} Prima diuiditur in duas. In prima, determinat conditionem generationis ex parte generantis. In secunda determinat qualitaté generatorum. ibi {Si vero quęrit quales, si non peccassent &c.} Circa primum tria facit. Primo, ostendit modum generationis, quia per concubitũ sine pruritu libidinis. Secundo, ostendit generationis principium, quia non in paradiso coniuncti sunt ante peccatum ad generationem. ibi {Cur ergo in paradiso &c.} Tertio inquirit generationis terminum. ibi {De termino vero temporis &c.} {Si vero quæritur &c.} Hic inquirit qualitatem generatorum. Et primo, quantum ad corpus. Secundo quantum ad animam. ibi {Et cum de corpore humano &c.} Circa primum duo facit. Primo determinat qualitatem natorum in primo statu. Secundo, mouet quasdã obiectiones. ibi {Ad hoc opponitur &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo ostendit eam esse dubitabilem, ex verbis Aug. ibi {Et super hoc Aug. ambigue loquitur.} Tertio determinat ipsam, consentiendo in alteram partem. ibi {Sed cum August. &c.} {Ad hoc autem opponitur &c.} Hic mouet obiectiones contra determinata. Et primo ostendendo, q̃ comestione non indigebant. Secundo, quòd cibum non sumebant, quia superfluum non fuisset. ibi {Item opponitur &c.} Et vtrumque patet solutio in litera. Et cum de corpore humano &c. Hic ostendit qualitatem natorum, ex parte animę. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet quęstionem. Secundo determinat eam. ibi {Illi qui sentiunt &c.} In tertio mouet obiectionem in cõtrarium & soluit. ibi {Ad quod quidam opponunt &c.}

DISTINCTIO XX.

A

De modo procreationis filiorum si non peccassent, & quales nascerentur filij.

POst hæc videndum est, qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines, in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatũ, dicentes concubitum sine corruptione, vel macula non posse fieri: sed ante peccatum, nec corruptio nec macula in homine esse poterat, quoniam ex peccato hæc cõsecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & mistio sine concupiscẽtia, atq; genitalibus membris:
B sicut cæteris imperarẽt, vt ibi nullum motum illicitum sentirent, & sicut alia membra corporis alijs admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis, ita genitalibus vterentur membris, sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim letalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso *b* per coitum immaculatum, & sine corru-

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo.

Primo. De generatione primorum parentum.
Secundo. De qualitate natorum.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. An generatio fuisset in primo statu.
Secundo. Quis modus generationis fuisset.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

1.par.q.98. art.1. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentię, generatio non fuisset. Generatio.n. non est, nisi ad multiplicationem indiuiduorum: sed sicut dicit Damasc. Poterat Deus genus
lib.4. de fide orthod. c.25. hoc.s.humanum sine generatione multiplicare. cum ergo via compendiosior semper eligenda sit, videtur quòd generatio non fuisset.

T.c.102. ¶ 2 Præter. Secundum Philosophum. Omne generabile, est corruptibile & econuerso, vt probat in 1. cęli & mun. sed corpora humana in primo statu erant incorruptibilia. ergo videtur. q̃ per generationem in esse non producerentur.

T.c.35. ¶ 3 Præter. Finis generationis, vt Philosophus in 2. de anima ostendit, est vt id quod non potest conseruari in esse perpetuo, idem in numero, perpetuetur in esse, secundum idem specie: sed corpus humanum, secundum idem in numero in perpetua vita conseruari potuisset in statu innocentiæ. ergo videtur, quòd generatio non fuisset, cum in operationibus Dei, nihil sit frustra.

¶ 4 Præt. Eorum quę sunt idem in specie, est etiam vnus modus originis: sed primi parentes non sunt producti in esse, per generationem naturalem, sed per operationem diuinam. ergo & eorum posteritas sine generatione naturali propaganda esset.

SED CONTRA est qđ dicitur Gen. 1. Crescite & multiplicamini & replete terram: sed imperium ad aliquos factum, non est nisi de actibus, quorum ipsi sũt causa. ergo multiplicationis humani generis primi parentes naturali gñone causa fuissent.

¶ 2 Præt. Imago diuinitatis in homine, per innocentiam in nullo diminuta fuisset: sed in hoc quodammodo homo diuinæ
C imagini similitudinem gerit, quòd omnium sui generis principium est. ergo in statu innocentię, per generationem naturalem, principium fuisset posteriorum.

RESPONDEO: Dicendum, q̃ per peccatum natura specie variata non est, vnde quæcunque ad perfectionem humanæ speciei pertinent, oportet homini in statu innocentiæ attribuere. In omnibus autem per naturam generabilibus, & corruptibilibus ad perfectionem pertinet, vt vnumquodq; tale alterum facere possit, quale ipsum est, vt in 4. Metheo. dicit Phi- 2.de anim.
losophus: & ideo oportet in natura humana, ponere aliquem t.c.34.
statum naturalis generationis, etiam si in ea, nunquam peccatum fuisset, & hic est status innocentię, prius quàm homines transferendi erant in statu gloriæ, vbi omnino generationis cessat officium, vt dicitur Matth. 22. In resurrectione, neque nubent neque nubentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quàmuis Deus potuisset sine operatione alicuius naturalis principij humanum genus multiplicare: tamen hoc magis congruum ex ordine suæ sapientiæ decreuit, vt rebus omnibus operationes proprias con-
D ferret, in quibus earum perfectio consistit, quia tanto in eis diuina bonitas magis relucet, quanto res perfectiores sunt.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ corpus humanum quàmuis in statu innocentiæ fuerit incorruptibile, per gratiam innocentiæ erat tñ corruptibile per naturam: & ideo naturali virtute, ad generandum non priuabatur, quia & si quodammodo immortalis esset, vt posset non mori: alio tamen modo mortalis erat, quia poterat etiam mori.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ omne perpetuum est per se intentum in natura. vnde sm̃ q̃ aliqua se habent ad perpetuitatem, hoc modo sunt de intentione naturæ. Quædam igitur sunt, quæ non habent perpetuitatem, nisi ratione speciei, & in his multiplicatio indiuiduorum non est per se intenta a natura, sed per accidens, prout.s. in tali multiplicatione, speciei perpetuitas cõ-
E seruatur. vnde in his non est generatio, nisi vt cõseruetur idem sm̃ speciem, quod sm̃ numerum, idem conseruari non potest. in hominibus autem secus est, quia quantum ad aliquam partem sui.s. animam incorruptibilem, habent etiam sm̃ naturam: & ideo hominum multiplicatio est per se intenta, etiam sine hoc, q̃ ad conseruationem speciei pertinet.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ in primis operibus natura instituẽda erat: & iõ oportebat illa opa imediate a principio supnaturali esse: sed postmodũ natura instituta, in pprios effectus p naturalé operationem puenire poterat, & hoc de pfectione ipsius erat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vr̃ q̃ in primo statu, 1.par.q.98.
non fuisset generatio per coitum. Non.n. potest esse coitus art.2.
sine

fine virginitatis corruptione: sed indecens erat in primo statu F virginitatis corruptionem fuisse, quando humana natura omnino integra erat, & nulla dignitate priuanda. ergo videtur, quod non fuisset ibi generatio per coitum.

¶ 2 Preter. In meliori natura maior est delectatio, quia & maior consensus conuenientis, cum conuenienti, ex quo causatur delectatio: sed natura humana in primo statu purior erat, quam post peccatum. cum ergo post peccatum delectatio, quæ est in coitu propter suam magnitudinem, vsum rationis absorbeat, videtur quod multo amplius, in statu innocentiæ fuisset, & ita fuisset peruersitas ordinis in partibus animæ, quam originalis iustitia non patiebatur. Si dicatur, quod ratio poterat illam delectationem comprimere. † li.9.c.10.

¶ 3 Contra. Generatiua & nutritiua potentia, & augmentatiua ad eandem partem animæ reducuntur, quia sunt potentiæ vegetabilis animæ, sed ratio imperare non poterat nutritiuæ & augmentatiuæ, vt sine cibo homo nutriri, & augeri posset. ergo nec generatiuæ, vt delectatio actus eius conueniens remitteretur.

¶ 4 Præter. Generatio, quæ est per coitum completur per decisionem seminis: sed in corporibus naturalibus, decisio est inductiua corruptionis: ergo cum corpus humanum in primo statu incorruptibile foret: talis generationis modus, ibi esse non poterat. † lib.10.c.4.

¶ 5 Præt. Secundum Philosophum in 15. de animalib. Semen est superfluum alimenti: sed omnis superfluitas nutrimenti assumpti inordinationi attestatur, quæ in primo statu esse non poterat. ergo nec talis generationis modus.

¶ 6 Præter. Aliæ superfluitates alimenti, vt egestiones vrinæ & huiusmodi, vt videtur, in primo statu non fuissent, cum turpitudinem quandam habeant, quæ sine pœna esse non potest. ergo cum eadem sit ratio de vno superfluo, & de alijs, videtur quod nec generatio per seminis decisionem ibi fuisset, cum semen semper sit superfluum, vt dictum est.

Sed contra est quod dicitur Gen. 1. masculum & fœminam creauit eos: sed distinctio sexuum est ordinata in animalibus ad generationem, quæ est per coitum. ergo talis modus generationis ibi fuisset.

¶ Præter. Secundum id quod commune est, non attenditur aliquorum differentiæ: sed in virtute generatiuæ homo conuenit, cum alijs animalibus. ergo cum in animalibus perfectis, quibus perfectior est homo, fit generatio per coitum, videtur quod etiam hominibus talis modus generationis connaturalis sit.

Respondeo. Dicendum quod ad quamlibet generationem oportet duo concurrere. s. agens quod inducit formam, & patiens quod offert materiam, nec hæc duo in idem reducuntur, cum nihil patiatur, vel moueatur a seipso. in omnibus. n. viuentibus perfectis, in quibus est sexus distinctio fœmina se habet, vt patiens, & materiam ministrans, & mas se habet vt agens, & ad formam inducens, vt in 15. de animalibus dicitur. Vnde non poterat compleri generatio humana, nisi per coniunctionem maris & fœminæ, propter quod mulier in adiutorium viri facta, dicitur Gen. 2. D.664.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod ad perfectionem virginitatis duo concurrunt. s. integritas carnis, cum integritate mentis, quorum alterum, s. integritas mentis honorabilius est, reliquum virginitati essentialius. Dicendum ergo, quod in humani concubitu soluitur virginitas, quantum ad integritatem carnis, etiam in primo statu: sed integritatem mentis contingit solui dupliciter. Vel quantum ad habitum, & sic soluitur per illicitum concubitum, qui tollit habitum castitatis. Vel quantum ad actum, & sic in statu post peccatum soluitur etiam, per concubitum matrimonialem, eo quod propter vehementiam delectationis ratio in ipso actu absorbetur. In primo vero statu, neutro modo integritas mentis soluta fuisset: sed sola integritas carnis, cui præponderasset fœcunditas prolis. † lib.8.c.4 D. 357. 372. D.738. & 739.

¶ Ad secundum dicendum, quod quantitas alicuius potest attendi dupliciter, vel absolute, vel secundum proportionem. Dicendum ergo, quod absolute loquendo maior delectatio coitus fuisset in primo statu, quam etiam modo sit: sed secundum proportionem ad rationem, fuisset multo minor, quia ratio in suo actu fortiter persistens, delectationi penitus dominaretur: & ideo non fuisset superabundans, vel seruens delectatio, sicut modo est: quia secundum Philosophum in 2. Ethic. abundantia & defectus, in operibus humanis sumitur, secundum proportionem, vt aliquis cibus est moderatus vni, qui esset superfluus alteri. † Ibidē c.6. K

¶ Ad tertium dicendum, quod potentiæ animæ vegetabilis in actibus proprijs non obediunt rationi, vt in 1. Ethic. dicitur, sed quidam actus sunt sensitiuæ partis vel motiuæ, ordinati ad actus vegetatiuæ, & isti actus subiacent rationis imperio. delectatio autem non est per se, ad generatiuam pertinens, sed ad sensitiuam, quia secundum diffinitionem Platonis, delectatio est generatio sensibilis in natura, idest naturæ conueniens. C. 16.

¶ Ad quartum dicendum, quod emissio seminis non est, per decisionem alicuius, quod fuerit in actu pars, quia sic corrumperetur & non haberet virtutem speciei, vt in 15. de animalibus dicitur: sed est per quandam resolutionem cuiusdam humiditatis, propinquissime ad vltimam conuersionem, quæ non est actu pars, sed potentia totum, vnde per hoc nihil corporis humani corrumpebatur.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 15. de animalibus. Semen est superfluum quo indigetur, quia superest de eo quod

ptione. Vnde Augustin. super Gen. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere, sine voluptatis pruritu vtuntur? Incredibile enim non est, Deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent illis membris, sicut pedibus imperarent: nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum, motum illum meruerunt, quem nuptiæ ordinant, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis, excipitur honestate nuptiali, & quod sanis officium esset, ægrotis est in remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles, & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine dolore pariendi.

Quare in paradiso non coierunt duobus modis solut.

Cur ergo non coierunt in paradiso? Quia creata muliere mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso, vel quia nondum iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non augebat. Deus vero non iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo procreationis filiorum.

Determinatio illius inferioris vitæ, vtrum nati filij per successiones, an simul omnes transferendi fuissent.

De termino vero temporis, quo transferretur ad spiritualem cælestemque vitam, certum aliquid scriptura non tradit: & ideo ambiguum est, vtrum parentes genitis filijs, perfectaque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferrentur non per mortem, sed per aliquam mutationem. An patres in aliquo statu vitæ manerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirent, & sic impleto numero, omnes simul ad meliora transferrentur vt essent sicut sancti angeli Dei in cælis. G

H De quo Augustin ambigue disserit, super Gen. ita inquiens. Potuerunt primi homines, in paradiso filios gignere, non vt morientibus patribus succederent filij: sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filij ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalia corpora, in aliam qualitatem transirent in qua omnino regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante, sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere, vt per successiones numerus impleretur. Qui genitis filijs perfectaque humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, non per mortem: sed per aliquam I

A eo quòd per actum nutritiuæ, in substantia membrorum conuertitur. vnde superfluum dicitur: & tamen indigetur eo ad generationem: vnde tale superfluum inordinatam cibi sumptionem non ostendit. tantum enim homo ordinate de cibo sumere poterat, quantum necessarium erat ad actum nutritiuę, augmentatiuæ, & generatiuæ.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ quædam superfluitates sunt, q̃ attestantur defectui naturæ, vt putredines, sudores, & huiusmodi, & tales superfluitates in primo statu esse non poterant. quædam vero superfluitates naturæ perfectioně ostendunt: sicut semen & egestiones, & huiusmodi, quæ secũdum cursum naturalem fiunt, tanto melius, quanto robustior natura fuerit: vnde etiam ad virtutem naturalem reducuntur, scilicet expulsiuam, & tales superfluitates, in primo statu fuissent: licet absque omni fœditate.

mutationem. Ecce hic habemus, de transitu hominis ad meliora: sed incertum nobis relinquitur, vtrum simul transferantur, an per successiones.

b Quales procreassent filios, vtrum perfectam staturam, & vsum membrorum habentes, qualis primus homo fuit conditus.

SI vero quæritur, quales, si non peccasset homo filios genuisset; vtrum videlicet, sicut ipse primus homo secundum staturam corporis, & vsus membrorum perfectus mox conditus extitit: a ita etiam eius filij in ipso, natiuitatis exordio perfecti existerent, qui ambulare & loqui, & cætera cuncta facere possent.

B Respouderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem. Sed, vtrum mox nati perfectionem staturæ, & membrorum vsum haberent, an paruuli

QVÆSTIO II.

B

Deinde quæritur de qualitate natorum.

Et circa hoc quęruntur tria.

Primo. Quales fuissent, secundum corpus.
Secundo. Quales fuissent secundum intellectum in cognitione veritatis.
Tertio. Quales fuissent, secundum affectionem in amore virtutis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in statu innocentiæ homines habuissent omnem perfectionem corporis, quo ad virtutem, & staturam & sexum, statim post natiuitatem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines in statu innocentiæ statim nati, omnem perfectionem corporis habuissent, & quantum ad virtutem, & quantum ad staturam, & quantum ad sexum. Sicut enim Philosophus dicit in sextodecimo de animalibus. Mulier est vir occasionatus. illud autem occasionatum dicitur, quod non est per se intentum: sed ex aliqua corruptione, vel defectu proueniens. Cum ergo in primo statu nullus defectus naturalis operationis fuisset: videtur quòd omnes nati fuissent in perfecto sexu.s.virili.

1.p.q.99. artic.1.

¶ 2 Præterea. Agens perfectum inducit similitudinem suam in patiente, nisi sit defectus ex parte recipientis: sed in generatione hominum semen maris est agens, & sanguis mulieris est materia & patiens. cum ergo ex neutra parte in statu innocentię aliquis defectus fuisset: videtur quòd semper proles in similitudinem patris, producta fuisset in sexu virili.

¶ 3 Pręterea. Magis distat limus terræ ab humano corpore, quàm materia a muliere administrata, ad formationem conceptus in naturali generatione: sed primus homo de limo terræ formatus, statim in perfecta quantitate, & virtute membrorum productus est. ergo multo fortius filij, qui ex eo nascerentur.

¶ 4 Præterea. Augustinus dicit in litera, quòd infirmitas carnis, quæ est in pueris congruit infirmitati mentis: sed in statu innocentiæ, nulla fuisset mentis infirmitas. ergo nec in tali infirmitate carnis, pueri nati forent.

¶ 5 Præterea. Omnium animalium nobilissimus est homo: sed quorundam animalium filij naturaliter statim nati officia membrorum habent. ergo defectus, qui in pueris, nunc videtur accidere, non est naturalis: sed ex peccato inductus. ergo ante peccatum non fuisset.

A SED CONTRA. Omnis virtus naturalis, multiplicata materia, roboratur, secundum debitam proportionem. quia in maiori quantitate, maior est virtus: sed pueros oportebat, paruulos nasci propter materni vteri necessitatem, vt in litera dicitur. ergo oportuit, vt eorum virtus motiua, quę materialis est, imperfecta esset.

¶ Præterea. In pueris oportet expectari tempus ad generandum, quousque completur tempus augmenti. quãdiu enim est augmentum in suo vigore: sicut in duobus primis septennijs, generatiua opus suum non habet, quia digestio completa nõ est, vt semen debito modo maturari possit, tum etiam, quia quod residuũ est ab opere nutritiuæ, cędit in vsum augmentatiuę: sed sicut generatiuę deseruiunt, quędam membra, ita & alijs animę viribus. ergo & per eandem rationem, nec aliorum membrorum vsum habuissent: ad quorũ actus exigitur aliquorum membrorum fortificatio, & completio.

RESPONDEO. Dicendum, quòd in hominis vita, est quędam circulatio, eo quòd a defectu incipit in statum debitę perfectionis deueniens, ex quo iterum in defectum terminatur: vnde & principium hominis, quidam defectus consequuntur in pueritia, & similiter finem in senectute. homo
C autem ante peccatum, & si vitæ termino caruisset: tamen habuisset vitę principium per natiuitatem: vnde hos defectus, qui ordinantur ad vitę terminum, vt ægritudines & defectus seniles, non habuisset. defectus autem illos, qui principium originis consequuntur, nihil prohibet eum habuisse, vt Magister in litera dicit, nec hoc fuisset ei in pœnam: quia ex hoc nullum incommodum sentiret, diuina prouidentia eum gubernante. Quidam vero dicunt aliter, innitentes verbis Aug. quæ in litera ponuntur. Sed cum Aug. de his nihil asserat, vt in litera dicitur, probabilius sustinebitur illud, quod naturalis cursus habet, vbi scripturæ authoritas non repugnat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd q̃uis mulier sit, præter intentionem naturæ particularis, quæ agit in hoc semine, intendens prolem adducere, in perfectam similitudinem generantis: non tamen est præter intentionem naturæ vniuersalis, sicut nec corruptio, quia sine fœmina non posset esse generatio, vt perpetuitas speciei saluaretur: & ideo etiam per diuinam prouidentiam ad officium generationis, mulieres aliquas
D nasci oportebat, & in ęquali numero cũ viris, vt vna vnius esset.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ generatio mulieris contingit, vt in 18. de animalibus dicitur, ex hoc ꝙ semen viri, non potest vincere super materiam mulieris, vt digerat ipsam vltima digestione, & imperfectum sexum adducat: huiusmodi autem impotentiæ causa, potest esse triplex. Vna est ex defectu naturalis principij agentis cum semine, quia calor est diminutus in semine, propter eius indigestionem: vnde ante tertium septẽnium, vt Philosophus dicit, viri vt in pluribus fœminas generant, & talis causa, non multum fuisset in primo statu, quia tempus in quo est perfecta generatio, non anticiparetur. Alia causa est, ex virtute imaginatiua, quam sequuntur etiam virtutes corporales, sicut patet ꝙ ad imaginationem alicuius terribilis, totum corpus concutitur & tremit: & ita videmus, ꝙ filij frequenter
E nascuntur similes illis, quos parentes imaginantur in actu conceptionis: sicut etiam Hiero. narrat de quadam muliere, quæ peperit filium nigrum, propter hoc, ꝙ in tẽpore coitus, vidit imaginem nigram, & talis causa generationis fœminæ, potuit esse in statu innocentiæ, vt filij nascerentur in hoc, vel in illo sexu, sm voluntatem parentum, & præcipue propter magnam obedientiam corporis ad animam in statu illo. Tertia causa est, ex aliquo principio extrinseco, quia parua immutatio, vt Philosophus dicit in 18. de animalibus, vel vẽti, vel temporis, vel huiusmodi sexus variationem facit. Vnde dicit, ꝙ expertum est apud pastores, quòd quando flat ventus septentrionalis concipiuntur mares, & quando flat meridionalis concipiuntur fœminæ, propter abundantiam humiditatis. Et etiam si in tẽpore coitus aspiciant ad partem septentrionalem, vel meridionalem, sequi-

tur etiam dicta diuersitas, vt frequenter, & talis causa potuit F esse in statu illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de limo terræ corpus primi hominis formatum est virtute diuina, cuius est statim ad perfectum adducere cum voluerit: sed propagatio filiorum fuisset per virtutem naturę, cuius non est subito operari: & ideo per successiones temporum, in vltimũ perfectionis statum proles, producta fuisset.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infirmitas carnis, nunc in pueris duo complectitur. s. defectum vsus membrorum, et hoc congruit naturali infirmitati mentis, inquantum adhuc non peruenit ad vltimum complementum sciæ vel virtutis, quod etiam in primo statu esse potuit, complectitur ēt quandam pęnam in esurie & fletu, & talis infirmitas congruit infirmitati culpæ. vnde neutrum horum in primo statu fuisset scilicet nec pæna nec culpa.

† tom.7. de peccatorũ mer. & remiſ.c.37.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hoc est ex nobili complexione hominis, quòd defectum talem in pueritia, præ quibusdam animalibus patitur: quia enim est mollis complexionis: ideo membra puerilia, ex sui mollitie sunt impotentia ad suos actus exercendos, & etiam propter humiditatem abundantem in pueritia, quod contingit in hominibus, præ quibusdam animalibus: tum ex magnitudine cerebri, quod homo maius, præ alijs animalibus habet, secundum proportionem sui corporis, tum etiam propter qualitatem complexionis, a qua si in humidiorem recedatur, propter complexionem ętatis, inuenietur superabundans humiditas, quę præcipue impedit motum neruorum. Vnde animalia siccæ complexionis, vt capræ, nascuntur cum membris ad motum habilibus.

& in minori ætate constituti, vti possent membrorum officijs, an per interualla temporum, eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ, & vsum membrorum recepturi essent, de authoritatibus diffinitum non habemus. Et super hoc Augustin. ambigue loquitur. Mouet nos, inquit, si G primi homines non peccassent, vtrũ tales filios essent habituri, qui nec lingua nec manibus nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem, forte necesse erat paruulos nasci: sed quàmuis exigua pars corporis sit costa: non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit. Vnde & eius filios poterat omnipotētia creatoris, mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, H poterat certe eis præstare, quod multis animalibus pręstitit, quorum pulli quamuis sint paruuli: tamen mox vt nascuntur currunt, & matres sequuntur: econtra homini nato, nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quàm sugere. propriæ vero infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. I

His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli, officijs membrorum valerent vti.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in statu innocentiæ pueri mox nati, fuissent perfecti in cognitione.

1.p.q.101. artic.1. Et ver.q.18 artic.7.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd pueri mox nati perfecti in cognitione fuissent. Omnis enim virtus cuius actus impeditur ex imperfectione corporis, est virtus materialis: sed intellectus non est actus corporis cuiusdam, vt Philosophus dicit. ergo naturaliter non impeditur a suo actu propter defectum corporis. ergo videtur, quòd in statu integritatis naturæ, pueri perfectam cognitionem habuissent, etiam si defectum membrorum paterentur. Si dicatur, quòd intellectus impeditur per accidens, ex impedimento corporis, inquantum indiget accipere a virtutibus corporalibus.

Quibusdam non absurde placuit, quòd filij parui nascerentur, et per accessum temporis in statura, & in alijs sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum.

SEd cum Augnst. sub assertione de his, nihil tradat: non irrationabiliter quibusdam placuit, primorum parentum filios nascituros paruulos: ac deinde per interualla temporum, eadem lege qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum, & vsum membrorum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquēdum, sicut modo in nobis, quod vtique non esse vitio deputandum: sed conditioni naturæ, sicut a cibo non penitus abstinere valebant: nec tamen illud erat ex vitio: sed ex naturæ conditione. Ad hoc autem opponitur ita: si non peccarēt nec morerētur. sed nõ peccarēt si non comederēt. Poterāt ergo sine alimonia viuere. Cętetũ sicut supra diximus nõ solũ peccarēt si de ligno vetito ederēt: sed ēt si concessis non vterent, quia sicut erat ei præceptum nõ illo ligno vti ita alijs vesci. Præterea, contra naturalem rationem facerent qua intelligebant de illis esse edendum, qđ & naturaliter appetebāt. Item opponitur, cum fames sit pęna peccati, si nõ peccarent, famem non sentirent: sed sine fame su-

¶ 2 Contra. Quòd superiores vires ab inferioribus accipiant, videtur esse peruersitas ordinis: sed in primo statu nulla deordinatio in partibus animę erat. ergo intellectus non accipiebat perfectionem suam ex viribus sensibilibus.

¶ Præterea. Intellectus non indiget sensu, nisi ad acquirendam scientiam, vnde qui priuatur visu scientiam de coloribus retinet, quā per visum accepit: sed in primo statu habitum sciētiæ homo habuisset, immediate ex diuina influentia, & forte per ministerium angelorum. ergo ad intelligendum, & sciēdum in actu, sensibus non indigebat, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præterea. Sensus puerorum, in primo statu, non fuissent imperfectiores, quam modo sint: sed modo pueri perfectę possunt, videre & audire; & sic de alijs. ergo & tunc: & ita per defectum sensibilium virium, actus intellectus non impeditur. † Dist.19.

¶ 5 Præterea. Perfectioris cognitionis, secundum suam naturam alijs animalibus est homo: sed alia animalia, mox nata habent cognitionem quarundam rerum, quæ prosunt eis vel nocent. vnde Agnus sequitur matrem, & fugit Lupum. ergo multo fortius, hoc homo secundum suam naturam habere debet, & ita videtur, quòd defectus cognitionis, qui est in pueris, non est naturalis: sed ex peccato inductus: & ita videtur, quòd ante peccatum perfectam cognitionem K habuissent.

SED CONTRA. Vt dicit Philosophus septimo Physicorum. In quiescendo fit anima sciens & prudens: sed in pueritia non potest esse perfecta quies corporis, propter multos motus, & præcipue propter augmentum. ergo nec perfectam cognitionem, secundum naturam habere potest. Cóm.20.

¶ Præterea. Ad hoc anima infusa est corpori, vt in ipso acquirat perfectionem scientię & virtutis: sed hoc non esset, si per seipsam scientiam perfectam haberet, quam per temporum successionem, in corpore acquireret. ergo non statim, dum corpori infunditur perfectam cognitionem habet: sed experimentu indiget, & tempore intellectualis virtus, vt Philosophus in secundo Ethicorum dicit.

RESPON-

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut Magister dicit A in litera, oportet quòd positio de perfectione intellectus consonet positioni de perfectione corporis. vnde cum posuerimus pueros in principio non habituros fuisse membrorum vsum, oportet ponere, quòd nec vsum perfectæ cognitionis habuissent, qui autem membrorum perfectionem concedunt, & perfectum vsum rationis etiam cõcedere possunt. Inter alia enim membra corporis, cerebrum humidissimum est. Vnde si propter humiditatem ætatis, membrorum aliorum officia pueri habere nõ poterunt, multo minus plenum vsum imaginatiuæ virtutis, cuius organum est, in anteriori parte cerebri habere poterunt. Abundantiam enim humiditatis, cõfusionem quandam phantasmatum creat: sicut patet in ebrijs, ex multo vapore ad caput ascendente. Phantasmata autẽ vt in tertio de anima dicitur se habent ad intellectum sicut colores ad visum. vnde sicut ad confusionem colorum, sequitur indeterminatio, & confusio in actu virtutis visiuæ: ita ad confusionem phantasmatum sequitur, quædam cõfusio in actu virtutis intellectiuæ, & inde est, quòd pueri in principio confusam cognitionem habent vniuersalium quorundam, & postmodum per successiones temporis distincte, vnumquodque cognoscunt: vnde in primo Physicorum dicitur, quòd pueri in principio appellant omnem virum patrem, posterius autem determinant vnumquodque.

D.70. 740. 3127.

D.712. Cõm.31.

T.cõ.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectus non impeditur, propter defectum corporis per se, sed per accidens, vt dictum est, scilicet ex defectu virium, a quibus intellectus accipit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio intellectus possibilis est, per receptionem obiecti sui, quod est species intelligibilis in actu: sicut autem in obiecto visus est aliquid, quasi materiale, quod accipitur ex parte rei coloratæ: sed complementum formale visibilis, inquantum huiusmodi est ex parte lucis, quæ facit visibile in potentia esse visibile in actu: ita etiam obiectum intellectus, quasi materialiter administratur, vel offertur a virtute imaginatiua: sed in esse formali intelligibili, completur ex lumine intellectus agentis, & secundum hanc formam, habet quòd sit perfectio in actu intellectus possibilis: & ita non sequitur deordinatio in partibus animæ, si intellectus possibilis perficiatur per species a phantasmatibus acceptas, inquantum illustrantur lumine intellectus agentis, quæ est potentia altior, quàm intellectus possibilis.

D.752. D.359. D.361.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum phantasma sit obiectum intellectus possibilis, vt dictum est, secundum statum viæ, anima ad suum actum phantasmatibus indiget: non solum vt ab eis scientiam accipiat secundum motum, qui est a sensibus ad animam: sed etiam vt habitum cognitionis, quam habet circa species phantasmatum, ponat secundum motum, A qui est ab anima ad sensus, vt sic inspiciat in actu, quod per habitum cognitionis tenet in mente. Vnde etiam Dionysius dicit in epistola ad Titum, quòd illi qui intellectuales reuelationes accipiunt, eas quibusdam figuris circumponunt. vnde læsa imaginatione per læsionem organi, vt est in freneticis, intellectus impeditur, ab actuali consideratione etiam eorum, quæ prius sciebat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd exteriorum sensuum actus in pueris distincti sunt: sed imaginatio confusa est, propter cerebri humiditatem excedentem: & ita etiam oportet, quòd operatio intellectus sit confusa: non enim intellectus immediate ab exterioribus sensibus accipit: sed ab interioribus.

¶ Ad quintum dicendum, quod alia animalia non prosequuntur conuenients, & fugiunt nociuum, per rationis deliberationem, sed per naturalẽ instinctum æstimatiuæ virtutis, & talis naturalis instinctus est, etiam in pueris. vnde etiam mamillas accipiunt, & alia eis conuenientia, etiam sine hoc quòd ab alijs doceantur.

perfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum quia non poterant esurire si nõ peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames vere defectus est, & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi, cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio pec- B caret, nisi hunc defectum cibo præueniret: habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendũ erat, ne defectum famis sentiret: sicut ergo non ex vitio, sed ex naturę conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo .i. in primo parente a perfecto inchoata, in C subsequẽti propagatione a modico ad maiora proficeret, vt scilicet per interualla temporũ staturæ corporeæ incrementa, vsumque membrorum susciperet.

b Vtrum sicut statura corporis: ita & sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia ueritatis, an mox nati in his essent perfecti.

ET cum de corpore hu- D mano non sit absurdum vel inconueniẽs hoc existimare, quæri solet, vtrum de sensu animæ, & cognitione veritatis, eodem modo sentiendum sit, vt scilicet hi, qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent & per accessum temporis in his proficerent, vsque ad perfectionem, an B mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis, & vsu membrorum, per accessum tẽporis profecturos, non diffitentur, eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis, in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum. Ad quod quidam opponunt dicen- C tes. Si mox nati non haberent perfectionem sensus & intelligentię, ignorantia in eis esset, ignorantia autem peccati est pęna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant, quia non omnis qui aliquid nescit, vel minus perfecte aliquid scit, statim ignorantiam habere, siue ignorans esse dicendus est, quia ignorantia non dicitur, nisi cum id quod sciri, & non ignorari debet nescitur, talisque ignorantia pœna pec- D cati est, cum mens vitio obscuratur: ne cognoscere valeat ea, quæ scire deberet.

ARTIC. III.

c Vtrum in statu innocentiæ pueri nascerentur in gratia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocentiæ pueri in gratia nascerentur, quia secundum considerationem Philosophi, sicut se habet propositum in proposito, ita & oppositũ in opposito: sed homo corruptus per peccatum transmisit peccatum in posteros. ergo etiam, & gratiam, & iustitiam, quam habuit in posteros transmisisset. 1.p.q.100. artic.1. 1.top.c.12.

¶ 2 Præterea. Bonum est potentius, quàm malum, quia malum non agit, nisi virtute boni, vt dicit Dionysius quarto capitulo de diuinis nominibus. Si ergo malum primi ho- B minis adeo fuit potens, vt totum humanum genus interficeret, multo amplius eius gratia totum humanum genus iustificasset. Titulo, vnde prouenit malum in rebus.

¶ 3 Præterea. Adam non solum sibi, sed etiam nobis demeruit, quia per vnum hominem, peccatum, & mors, in mundum intrauit. Roman. quinto. Sed meritum, & demeritum ab eadem potentia procedunt. ergo & ipse, si perstitisset, omnibus mereri potuisset: & ita omnes per eius meritum primam gratiam consecuti fuissent.

¶ 4 Præterea. Impossibile est esse pœnam sine culpa: sed pœna peccati originalis est carentia visionis diuinæ. ergo cum in statu innocentiæ homines, sine peccato originali nati fuissent, habuissent meritum visionis diuinę: sed hoc non potest haberi, nisi per gratiam. ergo nati fuissent in iustitia gratuita.

De cōcept. virg. & peccato origi. c. 10.

¶ 5 Preterea. Homo per peccatum necessitatem peccandi incurrit. ergo si perstitisset, in iustitia confirmatus fuisset. Sed secundum Ansel. oportuit, vt qualis ipse fuit, tales etiam filios genuisset. ergo & omnes in iustitia confirmati fuissent, more a natiuitate sua, vt peccare non possent.

SED CONTRA. Illud quod infunditur imediate a Deo, vt anima rationalis, non trāsfundit a parentibus: sed gratia est huiusmodi, vt in primo libro probatum est dist. 14. ergo gratiam vel iustitiā, in posteros non trāsfudisset.

To 3. summæ sniarū trac. 3. c. 6.

¶ Præter. Hugo de sancto Victore dicit, quòd homo si perstitisset, generasset filios sine peccato: sed tamen non necessario paternę hæredes iustitiæ: & ita videtur, quòd iustitiam vel gratiam non trāsfudisset.

De hominis translatione in meliorem statum, & de duobus bonis, altero hic dato, altero promisso.

TAlis erat hominis institutio ante peccatum, secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua, ad meliorem dignioremq; statum, vbi cælesti & ęterno bono in cælis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo: ita illi duo bona conditor, a principio præparauit. Vnum temporale, alterum æternum. Vnum visibile, alterum inuisibile. Vnum carni, alterum spiritui. Et quia primum est, quod est animale: deinde quod spirituale est. temporale, ac visibile bonum prius dedit. Inuisibile autem & ęternum promisit & meritis quęrendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad G aliud promerendum quod promiserat, naturali ratione in creatione animæ hominis indita: qua poterat inter bonum & malum discernere, preceptū addidit obedientiæ, per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad premium.

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut dicit Philosoph⁹ in 2. de generatione. In generatione est quædam circulatio, quæ tamen non redit in idem numero: sed ad idem specie. homo enim generat hominem, non Sortes Sortem: & inde est, quòd generatum generanti assimilatur in omnibus illis, quæ ad naturam speciei pertinent, nisi adueniat impedimentum, vt in monstris apparet. non autem oportet, quòd assimiletur in proprietatibus, quæ consequuntur indiuiduum ratione indiuidui, & si aliquando contingat, quòd in aliquibus proprietatibus, etiam personalibus assimiletur filius patri, hoc tantum accidit in accidentibus corporalibus, sicut quòd albus generat album, & podagricus podagricum. non autem in perfectionibus animæ, generat sibi similem secundum actum, vt grammaticus generat grammaticum: sed forte secundum aptitudinem tantum, secundum quòd ex complexione corporis, vnus est habilior alio, ad scientiam, vel doctrinam vel virtutem. Sciendum est ergo quòd duplex iustitia primo homini poterat conuenire. vna originalis, quæ erat secundum debitum ordinem corporis sub anima, & inferiorum virium sub superiori, & superioris sub Deo, & hæc quidem iustitia, ipsam naturam humanam ordinabat, in sui primordio ex diuino munere: & ideo talem iustitiam, in filios transfudisset. Est etiam alia iustitia gratuita, quæ actus meritorios elicit, & de hac est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd primus homo in naturalibus tantum creatus est, & non in gratuitis, & secundum hoc videtur, quòd ad talem iustitiam requirebatur, quędam præparatio per actus personales: vnde secundum hoc, talis gratia, proprietas personalis erat ex parte animę: & ideo nullo modo transfusa fuisset, nisi secundum aptitudinem tantum. Alij vero dicunt, quòd homo in gratia creatus est, & secundum hoc videtur, q donum gratuitæ iustitię ipsi humanę naturę collatum sit: vnde cum transfusione naturæ, simul etiam infusa fuisset gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum originale est primo, & per se peccatum naturæ, & per posterius personę: actuale autem est proprie peccatum personæ, quod per actum personalem incurritur. Et ideo, sicut peccatum originale transfunditur, & non peccatum actuale: ita etiam iustitia originalis naturalis transfusa fuisset, & forte non gratuita.

¶ Ad secundum dicendum, sicut ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quod peccatum non transit in posteros a primo parente per modum demeriti, quasi ipse omnibus mortem meruerit, & infectionem peccati: sed per modum traductionis consequentis traductionem naturæ: non enim vnius personę actus toti naturæ mereri, vel demereri potest, nisi limites humanæ naturæ transcendat, vt patet in Christo, qui Deus & homo est, vnde a Christo nascimur filij gratię, non per carnis traductionem: sed per meritum actionis. Ab Adam vero, nascimur filij iræ per propagationem, non per demeritum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd carentia visionis diuinæ, potest dupliciter intelligi, vel negatiue, & sic non est poena, sed defectus naturalis, cuilibet enim naturæ creatę conuenit, vt ex se non habeat, vnde in Dei visionem ascendere possit: vel priuatiue, & sic est pęne; secundum quod importat quandam obnoxietatem ad non videndum Deum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd probabile videtur, quòd si Adam in prima tentatione perstitisset, nondum statum confirmationem iustitiæ, sed ad ... quando ... spiritualem vitam fuisset transmutatus, simul immortalitatem accepisset in corpore, & iustitiæ confirmationem in anima. Quod ergo dicitur, quòd quia tentationi succubuit, peccandi necessitatem incurrit, verum est de peccato veniali quod gratiæ non opponitur, sed cuidam accidenti gratiæ, scilicet feruori: sed necessitatem peccandi mortaliter, homo etiam in peccato existens non habet, nisi peccare intelligatur in peccato esse: sicut videre dicitur habere visum. Non enim, qui in H peccato est, potest per se non esse in peccato, vt possit a peccato, per se sine gratiæ infusione resurgere: nec tamen sequitur, si homo post peccatum, non potest in peccato non esse, quòd in gratia existens, non possit in gratia non esse, quia homo per seipsum peccare potest, sed non per se resurgere. Si tamen conceditur, quòd Adam confirmatus fuisset statim post victoriam tentationis, adhuc non sequitur, quòd filios confirmatos in iustitia genuisset, quia hoc sequebatur actus personales eius: & ita erat perfectio ad personam pertinens, quam non oportet in filios propagari: sicut si Adam donum philosophię habuit, vel miracula faciendi, non oportet, quòd filij eius hoc habuissent.

¶ Ad aliam etiam patet de plano solutio, quia non intelligitur gratia in posteros propagari a parentibus, quasi per virtutem seminalem, gratiam filij consequerentur: sed quia cum transfusione naturę, cui ex promissione diuina gratia debebatur, simul gratia infusa fuisset, secundum vnam opinionem. Alia I etiam authoritas inducta, intelligitur de iustitia gratuita, & non de originali, secundum vnam opinionem. Vel potest intelligi de operibus iustitię, quia si cum gratia nati fuissent, poterant per liberum arbitrium a iustitia parentum deuiare.

EXPOSITIO TEXTVS.

EXCIPITVR de honestate nuptiali, hoc modo, vt scilicet, quòd sine nuptijs turpitudinem culpæ, & pœnæ haberet, per honestatem matrimonij, turpitudine pœnę remanente, turpitudo culpæ tollatur. Sed potuerunt in paradiso esse nuptiæ honorabiles, quia in statu illo, nuptiæ simpliciter virginitate honorabiliores fuissent, eo quòd in nullo integritate mentis læsa, fecunditas carnis in matrimonio, sterilitati virginitatis præualuisset. Vel quia Deus nondum iusserat: videtur hoc esse falsum, quia actum matrimonialem præceperat Deus dicens. Crescite & K multiplicamini &c. Sed quod dicitur hic, potest intelligi de speciali iussione, ad determinatum tempus. Responderi potest, quòd filios paruulos. In hac responsione Magister, vnum asserit, scilicet quòd oporteat pueros, in principio natiuitatis, paruos quantitate esse. Sed tria sub dubio relinquit, quorum vnum est: si statim post natiuitatem in perfectam quantitatem transformari fuissent: sed hoc non potuit fieri operatione naturæ, sed solum diuino miraculo. Secundum est, an essent paruuli per aliquod tempus: ita quòd defectum quantitatis haberent: sed non virtutis, quantum ad mēbrorum officium. Tertium, si in vtroq; per aliquod tempus imperfecti fuissent, scilicet, & quantitate & virtute.

DISTINCTIO XXI.

A

{DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit hic Magister institutionem humanæ naturæ. Hic determinat lapsum eius per peccatũ. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat humanæ naturę lapsum ĩ primis parentibus, quãtum ad actuale peccatum ipsorum. In secunda, determinat lapsum humanę naturę in posteris. dist. 30. ibi {In superioribus insinuatum est &c.} Prima in duas. In prima determinat principium peccati in primis parentibus. In secunda autẽ principium, quo contra peccatum innitebatur, circa medium. 33. distin. ibi {Et quidem secundum animam, rationalis fuit homo.} Prima in tres. In prima determinat tẽtationem hostis, qui fuit principium peccati exterius. In secunda inquirit, quod fuit principium intrinsecum. 22. dis. ibi {Hic videtur diligenter inuestigandum.} Item inquirit de permissione diuina, quæ fuit causa sine qua non. 23. distinc. ibi {Præter. quæri solet &c.} Prima in duas. In prima determinat modum, & ordinem tentationis. In secunda ex modo tentationis, concludit grauitatem culpæ. ibi {Porro sciendum est, duas esse species tentationis.} Circa primum tria facit. Primo ostendit motiuum ad tentandum. Secundo tentationis ordinem. ibi {Vnde & mulierem tentauit.} Tertio tentationis formam. ibi {Tentatio autem est.} Circa secundum duo facit. Primo ostẽdit, quare per mulierem virum tentare voluit. Secundo quare mulierem per serpentem. ibi {Sed quia illi per violentiam &c. Circa quod duo facit. Primo assignat dicti rationem. Secundo remouet duas dubitationes. Vnam ibi {Ideoque serpens dictus &c.} Alteram ibi {Hic quæri solet: quare mulier.} Circa tertium tria facit. Primo ostendit astutiam tentantis inuestigando conditionem tentati. Secundo persuasionem sui propositi. ibi {Quia ad persuasionem suam &c.} {Porro sciendum est &c.} Hic ex ipsa tentatione ostendit modum culpæ. Et circa hoc tria facit. Primo distinguit tentationis modos, & quia eorum sit grauior, quia ille, qui est a carne. Secundo ostendit, ꝙ peccatum Adę grauitatem quandam habet, quia tantum exteriori tentatione pulsatus recidit, & tamen remissibile est, quia per alium tentatus fuit. ibi {Homo ergo, qui solo exteriori.} Tertio remouet quasdam dubitationes. ibi {Illud etiam notandum &c. Circa secundum duo facit. Primo ponit rationem, quam principaliter intendit, quare peccatum hominis sit remissibile, ex prædictis deductam. Secundo adiungit quandam aliam. ibi {Præt. angelica natura &c.} Circa tertium duo facit, secundum duas quæstiones quas mouet, quæ per se in litera patent. Secunda incipit ibi {Et quæritur, quomodo loqui potuit.}

DISTINCTIO XXI.

A

De inuidia diaboli qua ad hominem tentandum accessit.

VIdens igitur diabolus hominem, per obediẽtię humilitatem posse B ascendere: vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei. Et qui prius per superbiam fuerat diabolus, idest de deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est satan, idest aduersarius. a Vnde & mulierem tentauit, in qua minus quàm in viro, rationem vigere nouit, eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est. Vt si forte illic aliquatenus præualeret, post modum fiducialius ad alteram, quę robustior erat pulsandam, vel potius subuertendam accederet. Primum igitur solitariam fœminam explorauit, vt in ea primum omnem suæ tentationis vim experiretur.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De tentatione in communi.
Secunda. De tentatione primorum parentum.

Circa primum quęruntur tria.

Primo. Cuius sit tentare.
Secundo. Vtrum omnis tentatio passiue accepta, cũ peccato sit.
Tertio. Vtrum tentatio sit appetenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus tentet aliquem.

CIRCA PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Dei non sit tentare. Tentatio enim est ad sumendum experimentũ alicuius, quod nescitur: sed Deus nihil ignorat. ergo tentare sibi non competit.

¶ 2 Item. Videtur quòd nec dæmoni. Intentio enim dęmonis est ad fallendum: sed tentatoris inquantum huiusmodi, non est fallere sed experiri. ergo dæmonis proprie officium non est tentare.

¶ 3 Item. Videtur, quòd nec carni conueniat. Caro enim cognitionis particeps esse non potest: sed & ei quod non cognoscit, non conuenit experiri vel tentare. ergo nullus proprie ad peccandum, a carne tentatur.

¶ 4 Item. Videtur quòd nec mundo. Nullus enim tentat eum, quem abiectum reputat, quia tentatio de dubijs fit: sed mundus sanctos quasi abiectos reputat. ergo mundus non tentat eos.

¶ 5 Præter. Primæ Thes. 3. dicitur. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. s. solus diabolus, cuius officium est tentare. ergo videtur, ꝙ nec mundus, nec caro, nec etiã Deus tẽtat.

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 22. Tentauit Deus Abraam &c.

¶ Item Iaco. 1. dicitur. Vnusquisquè tentatur a concupiscentia sua: concupiscentia autem est peccatum, quod in carne habitat. ergo est aliqua tentatio a carne.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ad perfectam rationem C tentationis tria concurrunt. Primo vt per tentationem, alicuius dubij cognitio accipiatur. Secundo, vt hoc sit intentum ab eo qui tẽtat. Tertio, vt ipsemet qui tentat, cognitionem illius rei accipere velit, & secundum hunc modum inuenitur tẽtatio in hominibus, sm ꝙ homo hominem tentat, vt experimentum sumat scientiæ, vel alterius quod in ipso est. Alia vero dicitur tentatio, in qua saluantur duo ex his. s. manifestatio ignoti, & intentio eius, & hoc modo tentare dicitur Deus, vt patet in tẽtatione Abrahæ: pręceptum enim de immolatione filij, tentatio eius dicitur, quia per hoc manifestabatur qualis esset, in obedientia & fide. Hanc etiam manifestationem Deus intendebat: sed tertium prędictorum huic tentationi defuit: non enim ad hoc tentauit Deus Abraam, vt fidei eius cognitionem acciperet, quam prius sciebat, sed vt alijs manifesta esset in exemplũ. Alia vero tentatio est, in qua saluatur vnum tãtum dictorum, s. manifestatio tentati, & sic dicitur caro tentare vel mundus, quia in his cognoscitur manifeste virtus, vel infirmitas mentis, sicut D in bello cognoscitur virtus militis, quàmuis hostes non impugnent, vt cognoscant, sed vt vincant. vnde ipsa impugnatio virtutis tentatio dicitur. hoc autem est, vel a principio intrinseco, scilicet ex corruptione carnis, & sic dicitur tentatio a carne: vel a principio extrinseco, & hoc dupliciter, quia illud quod exterius est, vel impugnat per modum obiecti, & sic est tentatio a mundo, cuius rebus corda hominum alliciuntur ad peccandum: vel per modum agentis, qui trahit ad peccatum persuadendo, terrendo, blandiendo, & sic de alijs, & sic dicitur esse tentatio ab hoste. s. diabolo, & ab his, qui sunt membra eius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Deus non tentat, vt sibi aliqd ignotũ manifestũ fiat: sed vt alijs manifestet, vt dictũ est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ in tentatione dæmonis est duplex finis. Vnus vltimus, s. inducere ad peccatum, & quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundum ꝙ quęlibet impugnatio dicitur tentatio. Alius est finis proximus, s. experiri ad E quod vitium, quisque maxime pronus est, vt ad illud impugnãdo trahat, & sic saluatur ibi ratio tentationis, quantum ad primum modum, vnde Hugo de sancto victore diffiniens diaboli tentationem dicit sic. Tentare est callide experiri, & ante violentã impulsionem quasi quibusdã blandis conatibus probare. lib. 2. allegoriarum sup. math. c. 13.

¶ Ad tertium & quartum patet solutio, per illud quod iam supra dictum est, quia non saluatur ibi tentatio, secundum quòd includit omnia tria prædicta.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ solus diabolus dicitur tentare, non quia ipse sit semper immediatus tentator: sed quia ipse primo tentauit hominem, ex qua tentatione, parata est alijs tẽtantibus via. Vel aliter dicendum, quòd diabolus solus dicitur tentare, quia illi soli, & membris eius conuenit impugnare virtutem, cum intentione occidendi hominem per peccatum, hoc autem raro non intendit: sed delectabili cognito perfrui, vel quia ipse vtitur rebus mundi & carne: sicut instrumentis ad tentandum hominem.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum tentatio a diabolo sit peccatum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ tentatio, quæ est ab hoste, etiam sit peccatum. Potestas enim minor, non potest intentioné potestatis maioris repellere: sed potestas dæmonis est maior q̄ potestas hominis, vt dicitur Iob 40. Non est potestas super terram quæ ei. po. cõ. ergo cum intentio dæmonis sit, vt inducat homines ad peccandum, videtur ꝙ homo semper quando ab eo tentatur, peccet.

¶ 2 Prætet. Cum violétia excuset peccatum, vbi est maior violentia ibi minus peccatum: sed sicut in litera dicitur, grauior est tétatio, q̃ est a carne q̃ ab hoste. ergo cum illa, quæ est a carne sit peccatum, vt in litera dicitur, multo amplius illa, quæ est ab hoste peccatum erit.

a *Quare in aliena forma venit?*

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, ne aperte cognosceretur, & ita repelleretur. Iterum, ne nimis occulta foret fraus illius, quæ caueri non posset, & homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circumueniri permitteret, eum Deus, vt præcauere non posset, in aliena quidem forma permissus est venire diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facile posset depræhendi. Vt igitur in propria forma non veniret, voluntate sua factum est. Vt auté in forma, suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente, qui forte si permitteretur, in colũbæ specie venire maluisset: sed non erat dignum, vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua spiritussanctus appariturus erat. G Non ergo nisi per serpentem tentare, permissus fuit diabolus, vt p illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fęmina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ. Quia vt ait Augustin. mali angeli, licet superbia deiecti: natura tamẽ sunt excellentiores omnibus bestijs, propter eminentiam rationis, quàmuis H serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico, posſit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implẽs serpentẽ, sicut vates implebat, sapiẽtissimum reddiderat

¶ 3 Præter. Illud quod vitari non potest, non est in potestate nostra: sed quãdiu in hac mortali vita viuimus, nó omnino tentationé carnis vitare possumus. ergo non est in potestate nostra, & tamen peccatum est. ergo & tentatio quæ est ab hoste, q̃uis in potestate nostra non sit, peccatum erit, cum in idem illicitum tendat.

¶ 4 Præter. Diabolus tentare non potest, nisi aliquid in hominem imprimendo: sed cum ipse sit pater iniquitatis & mendacij. Ioã. 8. Ipse est mendax, & pater eius. impressum ab eo, nó potest esse nisi peccatum. ergo videtur, quod semper quando tentat, in hominem peccatum imprimat.

¶ 5 Præt. Motus vis concupiscibilis, in illicitum tẽdens tẽtatio carnis est, quę peccatum in litera dr: sed vis cócupiscibilis, cum sit affixa organo corporali cogi potest, & immutari per immutationem organi. ergo videtur, ꝙ dæmon tentando nos, posſit facere in nobis peccatum esse: & ita tentatio, quæ est tantum ab hoste, peccatum erit.

SED CONTRA. Vt dicitur Mat. 4. Christus a diabolo tentatus fuit: sed in eo locus peccati non fuit. vnde ipse dicit Io. 14. Venit princeps mundi huius &c. ergo non omnis tentatio, quæ est ab hoste peccatum est.

li. 3. de lib. arbitr. circa medium. ¶ Pręt. vt Aug. dicit, nullus peccat in eo quod vitare non potest: sed homo nullo modo vitare potest, quin hostis eum tentet. ergo tentatio, quæ est ab hoste non est peccatum.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ peccatum vnius non consistit in actu alterius, sed in actu proprio, ꝓut dicitur Ezech. 18. Anima quę peccauerit ipsa morietur. In tentatione autem K carnis, ipsę appetitus illicitus, secundum quem aliquis tentari dicitur, est actus eius, qui tentatur: non enim sola caro concupiscit sed cóiunctum: & ideo talis tentatio est d peccatum in eo D. 445. qui tentatur. tentatio autem quæ est a mundo, vel ab hoste est a principio extrinseco: vnde actus nó pertinet ad tentatum, sed passio tantum, & propter hoc non est peccatum in tali tentatione, nisi per delectationem consensus, quia tunc tentatus incipit cooperari tentanti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ q̃uis potestas dæmonis sit simpliciter maior q̃ potestas hominis: tñ quantum ad aliquid non est maior, s. quantum ad actus liber. arb. qui cogi non possunt, quia horum actuum ipse homo dominus est, & nó dæmõ: & ideo potest homo tentationi eius resistere.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ tentatio carnis, pro tanto dicitur esse grauior, quia est ipsi tentato proximior, s̃m ꝙ per eã, quodammodo in diuersa desideria diuiditur, interioris & exterioris hominis: nec tñ est ibi violentia absoluta, quia interior homo non cogitur, sequi motum exterioris hominis: & inde adhuc remanet ratio peccati, & magis quàm in tentatione hostis, secundum quòd ipsum desiderium est actus ipsius tentati, & quodammodo in potestate eius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quàmuis homo non posſit vitare tentationem carnis: ita ꝙ nullam habeat, potest tñ vitare hãc, vel illam singulariter: & ita quodammodo est in potestate eius: sed tentatio, quæ est ab hoste nullo modo.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ dæmon potestaté habet imprimendi in imaginationem, vel repræsentando aliqua sensibilia exterius, vel etiam turbando imaginem interius, & quomodo hoc fit, supra in tractatu de angelis dictum est: & ideo s̃m ꝙ hoc modo imprimit in nos tẽtare dicit, hęc auté impressio ea hoc, non habet rationem peccati: cum non sit in appetitu: sed in appræhensione tñ: & sed est tẽdens in peccatum, quantum est de ratione tẽtantis.

¶ Ad quintum dicẽdum, ꝙ motus vis cõcupiscibilis põt dupliciter insurgere, vel ex qualitate organi, sicut calefacto corpore insurgit motus libidinis, sine aliqua imagine, & ille motus est pure naturalis, nec rationem peccati habens, & ad hoc potest virtus dæmonis, ea potestate suæ naturæ, quæ in trãsmutationem corporalium, potest nisi virtute diuina cohibeatur. Alius motus concupiscibilis est, qui insurgit ex appræhensione delectabilis, & ex parte illa appetitus concupiscibilis, habet quandam libertatem, ad mi I nus in homine, secundum ꝙ potest obedire imperio rationis prohibentis, & sic in concupiscibili potest esse peccatum: sed hunc motum diabolus extorquere non potest.

ARTICVLVS III.

c *Vtrum tentatio sit appetenda.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd tentatio sit appetenda. Primo per hoc quod dicitur Iac. 1. Omne gaudium exi. &c. sed illud, de quo gaudendum est, quando habet, est appetendũ cũ non habet. ergo tentatio est appetenda. 3. par. q. 41. a. ad 2.

¶ 2 Præt. Illud in quo manifestatur bonum alicuius, est appetendũ, sed virtus mentis in tentationibus ostenditur, & ibi quodammodo reflorет. ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt. Illud quod est materia & organum virtutis est appetendum, sed sicut dicit Aug. tentatio cui non consentitur, est materia exercendæ virtutis. ergo est appetenda.

¶ 4 Præt. Illud sine quo, non potest perueniri ad regnum, est studio appetendum, sed tentatio est huiusmodi, quia non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. 2. Thi. 2. Certamen autem spiritnale sine tentatione non est. ergo tentatio est appetenda.

¶ 5 Præt. Vt scribitur 2. Corin. 12. Paulus petiuit stimulum carnis a se remoueri, per quem carnis tentatio intelligitur: sed ibi dicit glosa, ꝙ ipse hoc petens nesciuit, quid peteret. ergo videtur, ꝙ non est desiderandum extra tentationem esse.

SED CONTRA. Illud quod debemus orare, debemus desiderare: sed dominus Mat. 6. docet nos orare dicens. Et ne nos inducas in tentationem. ergo debemus desiderare tentationes a nobis remoueri.

¶ Præterea. Sicut voluntas nostra, debet diuinæ voluntati esse conformis: ita a voluntate hostis debet esse discordans, sed hostis vult & petit nos tentare, vt habetur Lucæ. 22. Ecce sathan expetiuit vos &c. ergo tentationem velle non debemus.

¶ Præt.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum bonum sit A obiectum voluntatis, & desiderij, eo modo aliquid est adamandum, quo est bonum. Inter bona autẽ inuenitur aliquid, quod est bonum simpliciter, & per se, sicut bona honesta, quæ tanquàm fines appetuntur sui gratia, & si in aliud ducant, quia in omnibus honestis, vtilitas honestati coincidit, nisi in vltimo, quod est finis finium, quod propter se tantum appetendum est: aliquid tamen est quod in se bonitatem habet, nõ tamen appetitur, si absolute consideretur: sed ex ordine ad finem bonitatẽ quandam sortitur, quę vtilitas nominatur, & hęc sunt tantum propter aliud appetenda, vt sectio membri propter sanitatem & huiusmodi. Sed sciẽdum, q ad finem aliquem consequendũ contingit aliquid dupliciter ordinari, per se. s. & per accidens. per se dico, qđ quantum est in se, in finẽ debitum ductiuum est. per accidens autem, quod quantum in se est, in aliud duceret: sed ex concursu alterius causæ ducitur ad finẽ ipsum: sicut qui comedit venenum vt moriatur, & contingit ex hoc sanitas.
D. 539. Cum ergo causa per accidens, non sit proportionata ad effectum, sed solum causa per se, ex ordine ad finem, qui est per accidẽs, non erit dicendum aliqd bonum vel appetibile simpliciter acceptum: sed solum concurrentibus omnibus, quæ ad hunc effectum determinant. Dico ergo, q tentatio per se ordinata est ad hominis perditionẽ, ad D salutem vero non ordinatur nisi per accidens. s. ex hoc, q vincitur per auxilium gratiæ diuinæ: & ideo tentari simpliciter nõ est appetendum: sed tentari & vincere simul acceptum appẽtendum est: sed quia propter nostram fragilitatem victoria nimis dubia est: ideo securius fugitur quàm quæratur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q beatus Iaco. loquitur de tentatione tribulationum, ad quarum patientiam hortatur, vt inter eas æquanimitatem & gaudium mentis seruent. non. n. aliter eas vincere possunt, nisi per patientiam: vnde ipsum gaudiũ victoria quædam est, quod quidam est non de tentationibus secundum se: sed de patientia, quæ tentationem vincit.

¶ Ad secundum dicendum, q in tentationibus, non relucet bonum hominis, nisi præsupposito quodam alio. s. earum victoria cum qua appetendæ sunt.

E ¶ Ad tertium dicendum, q non sunt materia virtutis, tanquàm per se ad virtutem ordinatæ: sed per accidens tantum.

¶ Ad quartum dicendum, q tentationes non sunt necessarię, vt perueniatur ad regnum: nisi necessitate conditionata, sic. s. vt si tentationes aduenient, non veniatur ad regnum nisi vincantur, sed tentationes aduenire non est necessarium absolute, nisi secundum corruptionem status præsentis, ex qua sequitur pugna carnis aduersus spiritum, quę tentatio dicitur.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, q Paulus petens a se stimulũ carnis remoueri, recte petije, habita cõsideratiõe ipsius stimuli absolute: sed quia considerato euentu pugnæ, in qua victor futurus erat, remotio stimuli non sibi expediebat qui tamen euentus sibi certus non erat, pro tanto dicitur nescisse, quid peteret: vnde certificatus de victoria, verbo domini dicentis, Sufficit tibi gratia mea, patienter stimulum sustinuit.

omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus: sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde Augustin. super Genesim. Non est putandum, q diabolus serpentem, per quem tentaret elegerit: sed cum decipere cuperet non potuit, nisi per B quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas inest cuique a se: sed potestas a Deo. Sic autem loquebatur diabolus, per serpentem ignorantem: sicut per energuminos vel per phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus, mouens naturam eius ad exprimendos sonos verborum, & signa quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus, callidissi- C mus tamen dictus est, propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. Boni enim & mali angeli, similiter operantur. Hic quęri solet, quare mulier non horruit serpentem? Quia cum nouerit creatum esse, etiam officium loquendi a Deo, accepisse putauit.

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur specialiter de tentatione primorum parentum.

De modo tentationis.

TEntatio autem hoc modo facta est. Stans coram fœmina hostis superbus, nõ audet in verba persuasionis exire, metuens depræhendi. Sed sub interrogatione B eam aggreditur, vt ex responsione colligeret, qualiter in malitia procedere posset. Cur inquit præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier. De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso vescimur. De fructu vero ligni, qđ est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus: ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti: cum dixit, ne for- C te moriamur. Vnde mox diabolus dixit ad mulierem. Nequaquàm moriemini. Scit enĩ Deus, quòd in quocunque die, comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Attende ordinem ac progressum humanę perditionis. Primo Deus dixerat quacunque die comederitis ex eo morte moriemini. Deinde mulier dixit

Et circa hoc quæruntur tria.

Primo de progressu tentationis.
Secundo. De quantitate peccati tentationem sequentis.
Tertio. Vtrum Adã potuerit peccare venialiter antequã mortaliter.

ARTIC. PRIMVS.

a *Vtrum diabolus ex inuidia, & in forma serpentis tentauerit Euam?*

AD primum sic proceditur. Videtur non fuisse talis tentationis progressus, qualis in litera describitur. Inuidia enim respectu superioris est: vnde dicitur Iob. 5. Paruulum occidit inuidia: sed Adam non erat superior dęmone, ad minus reputatione dæmonis, qui fuit superbissimus. ergo non est ex inuidia, stimulatus ad tentandum.

¶ 2 Præterea. In primo statu, anima corpori omnino imperabat. ergo diuersitas, quæ erat ex parte corporis, nullo modo in animam redundabat: sed mulier differebat a viro, secun- D dum corporis dispositionem, vnde Philosophus in 10 Meta. dicit, q mas & fæmina differunt differentijs materialibus. ergo tunc temporis non oportebat, q fæmina esset minus sapiens, vel fortis quàm vir: & ita nulla ratio videtur, quare per mulierem ad virum tentando transierit.

¶ 3 Præterea. Tentatio est assimilatio boni ad fallendum, vt Cassiod. super psalmos dicit. Si ergo iniquus persuasor, tantara hominem disponebat, formam boni persuasoris, scilicet angeli assumere debuit. Si dicatur q non fuit permissus, na homo quasi violenter deciperetur.

¶ 4 Contra. Ad pium custodem pertinet magis infirmis, maioris defensionis auxilium exhibere. cum ergo post peccatum, quando natura humana est infirmior, non cohibeatur sathanas, quin in angelum lucis se transformet, vt dicitur 2. Cor. 10. Multo minus tunc cohiberi debuit.

E ¶ 5 Præterea. Consideratio præcepti in actu a peccato retrahit, & sic tentationis effectum impedit. si ergo tentator ad trahendum in peccatum venerat, videtur q inconuenienter mulierem, in memoriam præcepti adduxerit.

SED CONTRA. Est qood dicitur Sapien. 3. Inuidia diaboli &c. Et ita videtur, quòd ex inuidia diabolus commotus fuerit ad tentandum.

¶ Præterea. vt August. dicit: ordo tentationis interioris, qui in nobis nunc agitur, præsentat ordinem tentationis, in primis parentibus seruatum: sed in nobis tentatio a sensualitate incipit, & per inferiorem rationem in superiorem producitur. cum ergo sensualitas serpentem repræsentet, & inferior ratio mulierem, & superior virum, videtur q decentissimus fuit talis ordo tentationis in primo peccato, vt in eo possit peccatorum sequentium similitudo ostendi.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut Magister dixit 7. dist. dæmones quædam possunt per naturæ suæ potestatem, quæ nō possunt propter Dei, vel angelorum cohibitionem: ita etiam & eorum astutia intellectus, & nequitia voluntatis in multis impeditur, vt non faciant omne quod volunt, etiam quod ad finē suæ intentionis conuenieus astute videt: vnde in tentatione primorum parentū, diabolus aliquid fecit quod voluit, vt. s. a muliere tentationem inciperet, & vt aliena forma veniret: quod autem in forma serpentis veniret, non sponte elegit: sed ex permissione diuina, quæ eum alias species, in quibus magis possit lætere, assumere prohibebat, vt in litera dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod diabolus homini inuidebat, quē sibi superiorem futurum putabat si illuc ascēderet: vnde ipse descenderat, & in hoc ipso iam superiorē, quod ad bonum illud habendum, paratus erat homo, quod ipse deę non in perpetuū amiserat, nec in hoc aliquid eius superbiæ derogatur, quia superbię potius est in appetitu excellentiæ, quam in æstimatione, nisi prout æstimatiu ex appetitu excellentiæ oritur, quæ oculos mentis claudit. Vnde superbi frequenter alios se superiores, in multis æstimant, qui tamen multa sibi magis digne esse cogitant, propter aliqua bona in quibus alios excedere videntur: & ideo ex ipsa superbia inuidiæ, zelus oritur, Vnde dicit Aug. 11. super Geñ. amando quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quod ei cū æquantur, vel inferioribus, ne sibi coæquentur, vel superioribus, quod eis non coæquentur.

¶ Ad secundum dicendum, quod alia est obedientia corporis, ad animam in primo statu, & alia in vltimo. In primo enim statu, sic erat subiectum corpus animæ, vt nihil in corpore contingere posset, quod contra bonum animæ foret, vel quantum ad esse, vel quantum ad operationem: nec tamen remouebatur, quin etiam tunc secundum diuersitatem corporum, diuersa fuisset dignitas animarum, cum oporteat animæ ad corpus proportionem esse, vt formæ ad materiam, & motoris ad motum: & ideo mulier etiam quātum ad animam, viro imperfectior erat. In vltimo vero statu, talis erit subiectio, vt etiam qualitas corporis, sequatur virtutem meriti: vnde secundum diuersitatem meritorum, erit anima vnius, aliæ dignior, & corpus gloriosius: vnde non erit differentiæ, propter sexum diuersum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut in litera dicitur, aliam speciem, in qua appareret, & præcipue boni angeli, libenter elegisset: sed permissus non fuit.

¶ Ad quartum dicendum, quod quāmuis homo in primo statu esset fortior: tamen post peccatum factus est cautior, per experientiam mali: vnde fraudibus hostis, quas quotidie experitur, melius resistere nouit, vel quia in pœnam peccati huc consecutum est, vt hō qui diabolo se sponte subiecit, violētius ab eo impugnetur.

Ne forte moriamur. Nouissime autem serpens dixit. Nequaquàm moriemini: Deus affirmauit. Mulier quasi ambigendo illud dixit, Diabolus negauit. Quæ igitur dubitauit ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit.

De uersutia diaboli, qui ut facilius persuaderet, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. G

QVi ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, idest vt malum quod intendebat libere persuaderet, & malum quod mulier timuit, negando remouit & promissionem addidit, & vt eius persuasio citius reciperetur, promissionem duplicauit. Vnam nēpe comestionem suadens, duo in præmio proposuit, H similitudinem Dei, sciētiamq; boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet gula in persuasione cibi, cum dixit. In quacūque die comederitis. Inani gloria in promissione deitatis, cum dixit. Eritis sicut dij. Auaritia in promissione scientiæ, cum dixit. Scientes bonum & malum. Gula est immoderata cibi auiditas. Vanagloria est amor proprię excellentiæ. Auaritia immoderata habendi cupiditas, quæ non est tantum pecuniæ: sed etiā altitudinis & scientiæ, cum supra modum sublimitas ambitur.

De duplici tentationis specie. b

POrro sciēdum est, duas esse species tētationis, interiorem. s. & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis exterinsecus, ma- G lum visibiliter suggeritur, verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit ad consensum peccati accli net, & talis tentatio tantum fit ab aduersario. Interior vero tentatio est, quando inuisibiliter malū nobis intrinsecus suggeritur. Et hæc tentatio aliquādo fit ab hoste, aliquando a carne. Nam & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus H illicit⁹, & titillatio praua. Ideo que tentatio, quæ est ex carne, nō fit sine peccato. Quæ autem est ab hoste, nisi ei cōsentiatur, nō habet peccatum, sed est materia exercendę virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur, quia interius oppugnans, de nostro contra nos roboratur. *b.* Homo igitur I qui sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, tanto grauius plectendus erat, quanto leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquam licet modicam cadendi occasionem habuerit: idcirco per Dei gratiam, iuuari potuit

F ¶ Ad quintum dicendum, quod secundum Philosophum in 3. & in 7. Ethic. omnis malus quodammodo ignorans est: oportet enim, quòd existimatio rationis in peccante corrūpatur, quia malum pro bono eligit. Hoc autem contingit dupliciter, vel in vniuersali, vel in particulari. rectam autem æstimationem in particulari corrumpit delectatio, vt Philosophus in 6. Ethic. dicit, & etiam aliæ passiones, quæ tunc in esse homini non poterant præter regulam rationis: & ideo oportuit, vt in vniuersali æstimatio eius impediretur: & ideo præceptum ad memoriam reduxit tentator, vt æstimationem etiā talibus suasionibus corrumperet, & sic ad peccandum inclinaret.

¶ Vel dicendum, vt dicit Aug. 11. super Geñ. Ideo prius interrogauit serpens, & respondet hæc mulier, vt in præuaricatione esset inexcusabilis, nec vllo modo diceret posse illud, quod præceperat Deus, oblitam fuisse mulierem, quamquam & obliuio præcepti maxime vnius, & tam necessarij ad maximam culpam damnabilis negligentiæ pertineret, verumtamē euidentior eius trāsgressio est, cum memoriæ retinetur, & tāquam in illo Deus assistens præsens, que contemnitur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum peccatū Adæ fuerit grauius omnibus alijs peccatis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum Adæ grauius fuerit oībus alijs peccatis, quia sicut dicit Aug. in lib. de ciui. Dei. Magna est n. in peccādo iniquitas, cui tanta est in non peccando facultas: sed Adam facilius potuit vitare peccatum quam aliquis sequentiū. ergo ipse grauius peccauit.

¶ 2 Præter. Aug. dicit, quod ex hoc aliquid est malum, quia adimit bonum: sed peccatum primi hominis plus de bono ademit, totam naturam humanam corrumpens, quàm aliquod peccatorum sequentium. ergo peius alijs fuit.

K ¶ 3 Præt. Maiori culpæ maior pęna debetur: sed peccatum Adę grauissime punitum fuit a Deo, quia ad omnes posteros eius pœne extenditur. ergo grauius alijs fuit.

¶ 4 Præter. Videtur quòd etiam irremissibile fuerit, quia bonum gratiæ excedit bonum naturę, angelus autem per peccatum a statu naturalium tantum cecidit, secundum opinionem illorum, qui dicunt eos in naturalibus tantum creatos, homo autem etiam e statu gratiæ cecidit. Cum ergo tantum casus sit grauior quantum gradus sit altior, videtur quod irremissibilius fuerit peccatum Adæ, quàm etiam dęmonis.

¶ 5 Pręterea. Bonum est potius quàm malum: sed Adam per peccatum totam naturam humanam corrupit, quia in eo originaliter erat. si ergo pœnitere potuisset, & sic remedium peccati sui habere, videtur quod totam naturam humanā reintegrare potuisset, quod falsum est, quia hoc solus filius Dei potuit. ergo idem quod prius.

SED CONTRA. Illud quod habet plures rationes mali, magis est malum, sed Adam peccauit faciendo illud quod erat malum solum, quia prohibitum, multi autem peccant faciendo illud quod est vtroque modo malum & secundum se, & quia prohibitum. ergo videtur quod multorum peccata grauiora sint pctō Adę. A

¶ Praete. Peccatum quod est ex certa malitia, grauius est peccato quod est per ignorantiam: sed peccatum primum hominis fuit quodammodo per ignorantiam, vt infra patebit. ergo videtur quod eo multa grauiora sint, quę ex certa malitia generantur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in peccato possunt multa considerari, ex quibus peccatum grauitatem trahere pōt. & contingit ꝙ illud peccatum quod secundum vnū est grauius, secūdum aliud leuius inueniatur, illud tamen simpliciter grauius considerandum est, quod secundū plura & potiora grauius inuenitur, & praecipue secundum speciem peccati. quia quantitas cōsequens speciem peccati, est peccato essentialior q̄ quę circunstantias peccati sequitur. Secundum hoc ergo dicendum, ꝙ peccatum Adę quantum ad hoc grauius alijs fuit quod minori tentatione pulsatus cecidit, & ꝙ facilius resistere potuisset, sed quantum ad speciem peccati, & quantum ad alias circunstantias, quę peccatum magis exaggerant, multa grauiora peccata sunt secuta.

ET PER HOC patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quod hoc fuit per accidens quod maiorem lęsionem intulit, ex hoc quod scilicet naturam integram inuenit, vnde non sequitur quod grauius ceteris fuerit, quia hoc idem etiam sequentia peccata fecissent, si talem naturam inuenissent, sicut & secundum peccatum mortale gratia non priuat, quia eam non inuenit, sed priuaret si inueniret. D

¶ Ad tertium dicendum, quod pęna peccati Adę, dupliciter dicitur. Vna quę debetur sibi inquantum est quoddam singulare peccatum & personale, & sic multis alijs peccatis grauior pęna debita fuit. Alia quę debetur sibi indirecte ratione infectionis originalis peccati ex ipso creatę, & sic maxima pęna ipsum primū peccatum secuta est, sed grauitas huius pęnę non commensuratur quantitati primi peccati, vt fuit quoddam personale peccatum, sed secundum ꝙ corrumpit naturam.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quāmuis gratia excedat naturam, tamen quia potentia naturalis est quę substantiam actus administrat, quę ea gratia informatur, ideo defectus naturalis boni magis excusat peccati actum, quam etiam carentia gratię: gratia enim non eleuat hominem, vt statim eliciat actum intellectus deiformis, quod tamen angelus ea natura habet, & ideo magis facit ad irremissibilitatem peccati superioritas naturę, quam excessus gratię. Causa tamen quare peccatum angeli est irremissibile & non peccatum humanum, supra in tractatu de angelis dicta est. E

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ sicut homo per se gratiam amittere potest, nec tñ per se pōt gratiam recuperare, quia gratia virtutem naturę excedit, ita ēt hō potuit integritatē innocentię amittere, quę cōditionem naturę excedebat, vt dictū est, nec tñ potuit eam recuperare, nā ille qui supra naturam erat, nam gratia q̄ postmodū Adę reddita creditur, non nisi ad actus personales se extēdebat, vñ naturam in illud quod supra se est, eleuare non poterat, sicut originalem iustitiam & impassibilitatem quę supra conditionem principiorum naturę humanę erat.

ad veniam, vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuste reparatorem habuit ad bonum. Diabolus vero qui sine alicuius tentatione peccauit, per alium, vt surgeret, iuuari non debuit, nec per se potuit, & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum vero hominis sicut per alium habuit initiū, ita per alium nō incongrue habuit remedium. B

Quare homo non angelus sit redemptus.

PRaeterea, angelica natura quoniā non tota perierat, sed ex parte perstiterat non est redempta, humana vero tota perierat, & ideo ne penitus perderetur, ex parte est redēpta, vt inde ruina suppleretur angelica. Vnde Aug in Enchi. Placuit vniuersitatis creatori, & moderatori, vt quoniam non C tota multitudo angelorū Deū deserendo perierat, ea quę perierat in perpetua perditione remaneret. Quę autem cum Deo illa deserente perstiterat, de sua certissime cognita semper felicitate gauderet. At vero creatura rationalis quę in hominibus erat, quoniam peccatis atque supplicijs tota perierat, ex parte reparari poterat, vnde angelicę societati suppleretur, quod ruina illa minuerat. hoc enim promissum est sanctis, quod erunt ęquales angelis Dei. B

Quod non soli viro preceptum fuit datum.

ILlud etiam notandum est, quod non soli viro preceptum videtur esse datum, cum ipsa mulier testetur sibi etiam esse mandatum dicens. Precepit nobis De' &c. Supra tamen legitur. Ante factam mulierem. Deum dixisse viro. De ligno scientię boni, C

ARTICVLVS III.

Vtrū Adā in statu innocētię potuerit peccare venialiter.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod Adam in primo statu venialiter peccare potuit: dispositio enim precedit perfectionem, sed veniale est dispositio ad mortale. ergo videtur ꝙ prius venialiter quām mortaliter peccauerit. 12.q.89 3. ad 3. Et Mala q.7.ar.7

¶ 2 Prae. Lib. arbi. si habet ad opposita, & precipue si confirmatum non sit: sed liberum arbitrium hominis in primo statu confirmatum non erat. ergo sicut potuit mortaliter peccare, ita etiam poterat peccare venialiter.

¶ 3 Prae. Quicunque potest id quod plus est, potest illud quod minus est: sed plus est peccare mortaliter quam venialiter. cum ergo potuit peccare mortaliter, potuit peccare venialiter.

¶ 4 Prae. Mortale peccatum magis repugnat rectitudini, & gratię, quam peccatum veniale: sed rectitudo innocentię nō impediebat quin mortaliter peccare posset. ergo multo minus impediebat, quin etiam venialiter peccaret.

¶ 5 Prae. Impossibile est quod aliquis credat, vel existimet illud de cuius contrario certus est: sed Adam vt dicit Aug. credidit peccatum quod ipse committeret veniale esse. ergo ipse nesciebat se non posse venialiter peccare: sed si non potuisset, sciuisset se non posse. quia hoc nobilitatis in eo erat, & inconueniens est nos habere nobilissimos habitus & non lateant, vt Philosophus in 2. poste. ergo Adam venialiter peccare potuit.

¶ Si dicatur. ꝙ non potuit peccare venialiter, quia non poterant inferiores vires auerti nisi prius rō superior auerteretur. D

¶ 6 Contra. In ratione superiori non tantū est peccatum mortale, sed etiam veniale, ergo potuisset deordinatio aliqua in superiori ratione fuisse per veniale peccatum, sicut & quando aliquis aliquem motum infidelitatis sentit.

SED CONTRA. Peccatum veniale in nobis causatur ex pronitate ad peccandum, & ex quadam impulsione carnis corruptę, sed hoc totum per peccatum secutum est. ergo videtur ꝙ ante mortale peccatum, veniale pctm̄ esse non potuit.

¶ Prae. Paruum motiuum nō commouet magnam virtutem: sed veniale peccatum paruum habet motiuum in quo appetitus non vt in fine quiescit. ergo cum virtus humana in primo statu esset fortissima, videtur q' per veniale peccatum commoueri non poterat.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, talis erat primi status rectitudo, vt superior pars rationis Deo subijceretur, cui subijcerentur inferiores vires, quibus subijceretur corpus, ita ꝙ prima subiectio erat causa secundę, & sic deinceps. Manente autem causa, maneret effectus: vnde sicut quandiu homo erat subditus Deo nihil in corporis partibus cōtingere poterat contrarium animę, ita etiam nihil in viribus animę contingere poterat, quod superior ratio non ordinaret in Deum, quod autem in Deum recte ordinatum est, veniale peccatum non est, & ita veniale peccatum in primo statu cōtingere non poterat sicut nec mors, nisi prius ordo mentis ad Deum tolleretur, quod sine peccato mortali fieri non potuit. E D. 75.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex est dispositio, quędam est, quę necessaria est ad esse eius ad quod disponit, & hęc semper precedit illud ad quod disponit, sicut calor formam ignis: quędam vero dispositio ordinatur ad facilitatem eius ad quod disponit, quod quidem sine ea esse potest, sed nō ita de facili, sicut quod ligna perfunduntur oleo, vt inflammentur

tur citius, & sic veniale peccatum est dispositio ad mortale.

¶ Ad secundum dicendum, quod Adam in primo statu habebat lib. arb. ad peccandum venialiter, sed hoc non poterat in actum exire, nisi prius peccaret mortaliter. Et ratio huius dicta est, vel potest dici quod comparando lib. arb. ad obiectum suum, confirmatum non erat, sed comparando vnum ordinem ad aliud, habebat quandam confirmationem, vt. s. inferior ordo superiorem inuiolabiliter sequeretur.

¶ Ad tertium dicendum, quod differt in potentijs actiuis & passiuis, quia in potentijs actiuis quod potest in plus, etiam in minus potest, vt qui potest ferre. 100. lib. potest etiam ferre 10. In potentijs autem passiuis est econuerso, qui enim potest pati a paruo potest etiam pati a maiori, vt si aliquis potest vinci ab vno, potest etiam vinci a duobus, sed non conuertitur, & talis potentia est potentia peccandi, qui enim peccat, a peccati sui concupiscentia vincitur.

& mali ne comedas, non dixit ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem, sic præcepit, vt per virum ad mulierem peruenirct mandatum, quia mulier quæ subiecta viro fuit, non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum.
G Vnde ait Apostolus, Si quid voluerint discere mulieres, domi viros suos interrogent. Si quæritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo, vel magisterio, dicimus quia Deus eos tales fecerat, qui possent loqui & discere ab alijs si essent.

¶ Ad quartum dicendum, quod rectitudo originalis iustitiæ in tantum repugnabat culpæ mortali, vt simul cum ea esse non posset, tamen culpa mortalis quæ ei opposita erat, ipsam priuare poterat. Venialis autem culpa nec priuare iustitiam originalem poterat, cuius principium erat in ordine superioris partis in Deum, a quo veniale peccatum non separat, nec simul poterat cum ea esse propter ordinem inferiorum sub superiori.

¶ Ad quintum dicendum, quod Adam etsi peccare non posset venialiter, tamen poterat de hoc certus non esse, quod enim habitus nobilissimi nos non lateant, intelligitur de habitibus cognitiuæ partis, de quorum perfectione certitudo est, non autem de habitibus affectiuæ, qui latent, vt in charitate patet. Et præterea si sciuisset in vniuersali poterat in particulari non considerare. Vel melius dicendum, quod veniale dicitur tripliciter, scilicet ex genere, vt verbum ociosum. veniale ex causa, vt quod ex infirmitate, vel ignorantia geritur, quod excusabilitatem quandam habet, & est veniale ex euentu, sicut culpam præcedentem mortalem confessio sequens venialem facit, vt Ambro. dicit, quia relinquitur reatus temporalis pœnæ: cum ergo Aug. dicit quod credidit peccatum esse veniale, intelligitur veniale ex causa, quod quandoque etiam mortale est simpliciter.

¶ Ad textum dicendum, quod sicut in parte intellectiua, speculatiua suprema pars est, quæ principijs per se notis inheret, ita in ratione practica suprema pars est, quæ fini adheret, quia finis in operabilibus est sicut principium primum indemonstrabile in speculatiuis, vt in 6. & 7. Ethi. Philosophus dicit. & hæc
Cap. 9. pars non potest deordinata esse nisi per peccatum mortale, quod finem contrarium ponit, ab ordine autem huius partis totus ordo originalis iustitiæ dependebat, & ideo nisi prius mortaliter peccasset, nulla inordinatio in coesse potuisset.

EXPOSITIO TEXTVS.

DIABOLVS per serpentem tentabat in quo loquebatur. Modus in quo angeli boni, vel mali in assumptis corporibus loqui possunt, supra di. 8. tactus est. {Serpens dictus est esse callidior &c.} Videtur hoc esse falsum, quia quodcunque animal diabolus assumpsisset, eandem calliditatem habuisset, si propria calliditate astutus non erat, vt ipse subdit. ¶ Sed dicendum quod in his quæ visibiliter gerebantur, ea quæ non videntur intelligi poterant. Serpens autem, & si astutiam ad nocendum homini spiritualiter ex se non haberet, habet tamen astutiam ad nocendum sibi corporaliter, vnde astutia exterior serpentis astutiam spiritualem dæmonis designat, & ideo callidior alijs animantibus dicitur propter astutiam dæmonis qua mouebatur, per quam & diabolus designabatur. {Sicut per energuminos & phanaticos} Energumini dicuntur quasi interius laborantes ab en quod est in, & erge quod est labor. Phanatici dicuntur ex hoc quod in phanis, vel templis idolorum a dæmonibus responsa accipiebant, sed vtrumque hic pro arreptis a dæmone accipitur. {Auaritia immode-
F rata habendi cupiditas &c.} Hoc quod hic dicitur de auaritia non est intelligendum de ea secundum quod est speciale vitium vnum de 7. capitalibus, quia sic non differt a superbia, quæ est appetitus immoderatus propriæ excellentiæ, sed sumitur hic auaritia prout est generale vitium ad omnia peccata, quæ in appetitu quorumcumque bonorum naturalium consistunt, vt curiositas, superbia, & huiusmodi, vt distinguit Augu. 11. super Genes.

DISTINCTIO XXII.

A

HIc videtur diligenter inuestigandum esse, quæ fuerit origo & radix illius peccati: a Quidam putant quandam elationem in animo
G hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod videtur Aug. innuere super Genesim ita dicens. Non est putandum quod homo deijceretur nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda, vt per humilitatem peccati sciret quam falso de se præsumpserit, & quod non bene se habet natura, si a faciente recesserit. Item

DISTIN. XXII.

DIVISIO TEX.

POstquam determinauit principium humani casus ex parte tentatoris, hic determinat principium intrinsecum ex parte ipsius hominis peccantis. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit quod fuerit in homine primum peccatum, origo & radix peccatorum sequentium. In secunda inquirit, quid fuerit principium illius primi peccati. ibi {Solet etiam quæri &c.} Prima diuiditur in partes tres. In prima dicit quod primum peccatum in homine fuit
H elatio. In secunda ostendendo quod diuersimode fuit in viro & muliere. ibi {Et talis quidem elatio.} In tertia ex hoc concludit peccatum mulieris grauius peccato viri fuisse. ibi {Ex quo manifeste animaduerti potest.} ¶ Circa primum tria facit. Primo, ponit quorundam opinionem, & rationes eorum, ponentium superbiam in corde hominis etiam tentationem dæmonis præcessisse. Secundo, obijcit in contrarium. ibi {Quod si ita fuerit &c.} Tertio, determinat veritatem. ibi {Quod circa prædicta Aug.} {Et talis quidem &c.} Hic ostendit qualis fuerit elatio viri & mulieris. Et primo qualis fuerit elatio mulieris. Secundo qualis fuerit elatio viri. ibi {Solet quæri vtrum talis.} {Ex quo manifeste &c.} Hic concludit ex prædictis quod peccatum mulieris grauius fuit peccato viri. Et primo ostendit propositum, Secundo, obijcit in contrarium ibi {Sed hoc videtur contrarium.} Quod autem peccatum mulieris grauius fuerit ostendit tripliciter. Primo, ex motiuo ad peccandum, quia
I ex maiori superbia. Secundo, ex offensa, quia in plures peccauit. ibi {Quæ etiam in se.} Tertio, ex pœna, quia grauius punita est. ibi {Inde etiam colligitur.} {Sed hoc videtur contrarium &c.} Hic obijcit contra hoc quod dictum est. Et primo ostendit æquale fuisse peccatum. Secundo, ostendit peccatum viri fuisse grauius. ibi {His autem opponi solet.} ¶ Circa primum duo facit. Secundum quod duas authoritates contra definita inducit. Secunda incipit ibi {Veruntamen & de viro &c.} Quælibet autem istarum partium diuiditur in obiectionem & responsionem. {Solet etiam quæri &c.} Hic inquirit quod fuerit principium illius peccati. Et diuiditur in duas partes secundum quod duas mouet quæstiones. Secunda incipit. ibi {Si vero quæritur &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic duo quæruntur.

K Primo. De peccato primi hominis.
Secundo. De ignorantia.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Quod fuerit primum peccatum secundum genus.
Secundo. Quid homo peccando appetijt.
Tertio. Quis plus peccauit: vtrum vir vel mulier.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum primum peccatum hominis fuerit superbia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod superbia non fuit primum hominis peccatum. Discredere enim verba diuina peccatum infidelitatis est, sed peccatum hominis ex hoc processisse videtur, quod verba Dei discredidit, vel de eis dubitauit, vt supra dictum

Margin notes: Luc. 11. c. 5. — 1. p. q. 63. ar. 2. Et 2. 2. q. 163. artic. 1. Mal. q. 8. ar. 5. ad 1.

dictum est. ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas.
¶ 2 Praet. In spirituali edificio primum fundamentum est fides, vt Haeb. 11. dicitur. Sed fidei opponitur infidelitas. ergo et in progressu perditionis humanae, primum peccatum fuit infidelitas & non superbia.
¶ 3 Praet. Rom. 5. dicitur. Per inobedientiam vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi, & loquitur ibi de peccato primi hominis. per peccatum enim mors in mundum intrauit. ergo primum peccatū est inobedientia.
¶ 4 Praet. Spes peccati determinat ex motiuo ad peccandum: sed mulier mota fuit ad peccandū ex delectabili secundum gustum. vnde dicitur Gen. 3. Videns ergo mulier lignum &c. Cum ergo circa delectabile ad esum fit gula, videtur quòd primum hominis peccatum sit gula.
¶ 5 Praet. Promissio daemonis mulierem ad peccandum instigauit: sed daemon promisit perfectionē scientiae. ergo ex appetitu scientię peccauit: sed immoderatus appetitus sciendi, est curiositas. ergo primum peccatum est curiositas.
¶ 6 Praet. Quicunque non facit illud quòd facere tenet, peccat peccato omissionis: sed tenebatur homo in tentatione conferre de praecepto iniuncto, quia si contulisset non peccasset. ergo videtur quod peccato omissionis primo peccauerit.
¶ 7 Praet. Primum peccatū hominis fuit radix & origo sequentium peccatorum: sed sicut dicitur 1. Timoth. vlti. Radix omnium malorum est cupiditas. ergo videtur quòd primum peccatum fuit cupiditas & non superbia, vel elatio, vt in litera dicit.
SED CONTRA. est quod dicitur Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia est, sed in primo peccato hominis, omne peccatum initium sumpsit. ergo primum peccatum fuit superbia.
¶ Praet. Diabolus tentans hominem, sui imitatorem coactus est reddere: sed daemon per superbiam peccauit, vt supra dictum est. ergo & homo.
RESPONDEO, Dicendum, quod contingit quandoque in vno actu, plurium peccatorum deformitates inueniri, sed illa deformitas est principalior & formalior complens speciē peccati, quę ex principali motiuo relinquitur, in quod ordinantur alia, quia finis est id quod primum cadit in voluntate ex qua est origo peccati, & ex fine actus [d] morales specificantur. vnde Philosophus dicit in 6. Ethi. quod si aliquis mechatur, vt accipiat lucrum, magis auarus seu iniustus quàm mechus est. secundum hoc dico quòd in primo peccato hominis multae deformitates apparent. vnde Magister supra in eo notauit gulam, inanē gloriam, & auaritiam, propter quod vnum peccatum multiplex potest dici, nihilominus tamen sunt omnia alia materialia respectu superbiae, quia ad finem excellentiae consequendę omnia ordinauit, sicut promissio daemonis ostendit, quę ad peccatum instigauit. dicit enim. Eritis sicut dij. Gen. 3. & merito vtriusque peccatum, & daemonis, & hominis incepit, quia omnium aliorum peccatorum, defectus aliquis occasio solet esse: sola vero superbia est quae fundamentum ex perfectione sumit. vnde Augu. dicit quod etiā bonis operibus insidiatur, vt pereant.

D 99t. Ca. 2.

In Regula monac.

in eodem. Quomodo verbis crederet mulier Deū se a re bona & vtili prohibuisse, nisi inesset eius menti amor ille proprię potestatis, & de se superba praesumptio? Quae per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non cōtenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum esu, decorū aspectu, nec credēs se inde posse mori, forte putauit Deum aliquius causa significationis illud dixisse. Ideo comedit & dedit viro suo, fortassis cum aliqua suasione, quam scriptura intelligendā relinquit. Vel forte nō fuit suaderi necesse, cum eam mortuam esse illo cibo nō uideret vir. Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fęminā nisi per serpentem, ita nec virū nisi per fęminam. Vt sicut praeceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierē ad virum trāsiret.

Quòd aliter locutus est diabolus in muliere quàm in serpente.

IN muliere verò quae rationalis erat, non est ipse locut' vt in serpēte, sed persuasio eius quàmuis instinctu adiuuaret interius, quod per serpētem gerebat exterius. Ex praedictis tentatiōis modus atq; progressus insinuatur. Necnon etiam qd' praediximus innui videtur, scilicet quòd tentationem praecesserit quaedam electio & praesumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem praecessisse in mente.

QVod si ita fuit, non igitur alteri' suggestione prius peccauit, cum authoritas tradat, ideo peccatū diaboli incurabile eē, quia non suggestione, sed propria superbia cecidit, hominis vero curabile, quia non per se, sed per alium cecidit, & ideo per alium surgere potuit. Quocirca, praedicta Aug. verba peritum ac diligentem lectorem efflagitant, quae sic intelligere sanequimus. Non duceretur homo scilicet in actum illius peccati, vt scilicet lignum vetitum ederet & in has miserias per tētationem diaboli, nisi elatio cōprimenda praecessisset, non vtique tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus. Diabolus tentando dixit. Si comederitis eritis sicut dij, scientes bonum & malum, quo audito, statim menti mulie

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non crediderunt Deum falsum dixisse. hoc enim simpliciter infidelitatis fuisset, sed crediderunt forte alio modo intelligendum fore metaphoricę, vel ad aliquid significandum dictum.
¶ Vel dicendum, quod ex ipsa electione, qua illud quod promittebatur appetebāt, oculus mentis impedit' fuit, ne actualiter veritatem diuini dicti attenderent secundū quòd omnis malus aliquo mō ignorās est, sed talis ignorantia, vel dubietas, etiam credēdorum, infidelitatem nō facit.
¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo cōpositionis est contrarius ordini resolutionis, quia quod est primum in compositione, est vltimum in resolutione, & ideo non sequitur quòd si fides [d] est prima in compositione ędificij spiritualis, quòd infidelitas sit prima in resolutione eiusdem. D.1003.
¶ Ad tertium dicendum, quod inobedientia dupliciter sumitur. quandoque. n. est speciale peccatū, quando scilicet, ex contemptu praecepti aliquis specialiter peccat. quandoque autem sumitur prout est conditio generalis, consequēs omne peccatum mortale. tum enim praeceptū legis actus omnium virtutum ordinet, cōsequens est, vt quodlibet vitium transgressionem annexā praecepti habeat & inobedientiam, & sic dicitur. Per inobedientiam vnius &c.
¶ Ad quartum dicendum, quod motiuum gulę non fuit principale motiuum, sed secundarium & ordinatum ad aliud, vt dictum est.
¶ Ad quintū dicendū, quod non peccauit mulier in hoc quod appeteret scientiam eorum quae ad ipsam non pertinebant, quia hoc curiositas fuisset, sed in hoc, quod in scientia, eminentiam desiderauit, vt in hoc quodammodo Deo aequaretur.
¶ Ad sextum dicendum, quod non tenebatur tunc conferre, quia etiam sine collatione poterat tentationi resistere. Vel dicendū melius, quòd fuit ibi omissio, non prout est speciale peccatum, sed prout est consequens omne peccatum. In omni peccato cōmune est hoc, quòd aliquis non facit quod in se est, ad resistēdū peccato, quod si faceret, non peccaret.
¶ Ad septimum dicendum, quòd cupiditas tripliciter sumitur. Vno modo, prout est speciale peccatum, & habet materiam specialem, scilicet bona ad vsum vitae pertinentia, prout possidentur, & sic non est radix [d] omnis peccati, nisi secundum quòd infra Magister dicit, quòd non est aliquod genus peccati, quod non interdum ex auaritia oriatur. Secundo modo dicitur cupiditas, vt est generale peccatum prout est immoderatus appetitus habendi quodcunque, vel scientiam, vel possessionē, vel quodlibet aliud, & hoc mō supra Magister dixit, in primo peccato hominis esse auaritiam, & hos duos modos ponit Augustin. 11. super Genes. Tertio modo, prout non est peccatum, sed radix peccati, prout dicit quandam pronitatem appetitus vt inclinetur ad aliquid inordinate appetendum in acta, & constat quòd primo modo, vt cupiditas, est speciale peccatum, homo ex auaritia non peccauit.

D. 54. 302. 306. 1144.

C. 15.

ARTI-

ARTICVLVS II.

2.2.q. 163. ar.2. Et 1 q. 63.art.3. b Vtrū peccatū hoīs fuerit hoc ꝙ appetierit esse sicut Deus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum hominis non fuerit in hoc quòd appetijt esse sicut Deus. Completa.n. voluntas prudentis de impossibili esse non potest, & præcipue de illo quod in apprehensione non cadit, sed aliquam creaturam esse sicut Deus est impossibile, nec in intellectu capi potest. ergo hoc modo non appetijt, cum prudentiam & reliquas virtutes haberet, vt infra Magister dicit.

¶ Si dicatur ꝙ non appetijt esse sicut Deus per æqualitatem, sed per similitudinem.

ris subrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis. Ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcessit, ex qua in mēte eius orta est elatio, quam peccatū operis secutum est, & pœna peccati.

Quæ fuit elatio mulieris.

ET talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem Dei cum æqualitate quadam putans illud esse verum quod diabolus dicebat, & ideo specialiter mulierem commemorat August. inquiens. Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio. Et quod

G ibi sequitur, scilicet quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda, ad mulierē referendum est, vt intelligatur, quę mulier, non q. elatio fuerat per tentationem &c.

¶ 2 Contra. Sicut dicit Augu. amor est eorum quæ habentur, sed appetitus eorum quæ non habentur. cum ergo homo in sui creatione ad Dei similitudinem factus sit, videtur quod hoc homo non appetijt.

¶ 3 Præt. Constat ꝙ malum per experientiam Deus scire non potest, sed scientia boni & mali intelligitur de malo per experientiam, quæ prius erat per cognitionem tantum. ergo videtur quod ex hoc ꝙ appetijt scientiam boni & mali, Dei similitudinem non affectauit.

¶ 4 Præt. Philosophus dicit in 10. Ethi. ꝙ debemus nos in diuina trahere quantum possumus, quia ipse nobis diuina non

9.de Trini. c.vlti. inuidet, vt quidam Poeta mentiebatur. Dion. autem & Aug. dicunt quòd ad Deum acceditur non loco, sed similitudine, cum ergo ad ipsum accedere debeamus, vt in psal. 33. dicit. Accedite ad eum & illu. videtur quòd non peccauit in hoc quòd Dei similitudinem appetijt.

¶ 5 Præt. Nullus peccat in appetendo illud quod naturaliter

Prohe. Meth. desiderat, sed omnes homines, vt Philosophus dicit, natura desiderant scire. cum ergo non appetijt diuinam similitudinē nisi in scientia, vt verba serpentis ostendunt, videtur quod in appetendo Dei similitudinem non peccauit.

SED CONTRA. est quod in litera dicitur per August.

Super psal. 70.con.2. Qui peruerse vult esse sicut Deus, peruerse vult esse similis Deo, vt diabolus & homo. Hoc etiam videtur ex improperio Dei quod Genes. 3. ponitur. Ecce Adam quasi vnus ex no. &c.

RESPONDEO, Dicendum, quòd homo quantum ad aliquid appetijt esse sicut Deus. quantum vero ad aliquid non. Si enim sicut dicat æqualitatem in aliqua perfectione, sic homo noluit quòd ipse haberet tantam scientiam, vel potētiam, vel bonitatem quantam habet Deus, quia hoc ipsum impossibile & incogitabile est, sed quantum ad aliquem modū habendi voluit Deo parificari, tam homo quàm diabolus, vt.s. vterque haberet perfectionem sibi datam, sicut habet Deus, secundum aliquem modum, sed differenter, quia superbus angelus appetijt talem æqualitatem in potestata, sed homo in scientia. Cuius ratio est, quia primus angelus inter alias creaturas excellentior erat. vnde quodammodo ex ordine suæ naturæ influentiam super alias creaturas habebat. voluit ergo dignitati suæ naturæ innixus, vt ipse principium quoddam creaturarum sequentium existeret, & gubernationis & causalitatis cuiusdam modi, tamen sub primo principio, a quo iniam potestatem recognoscebat, sed hoc secundum dignitatem naturæ suæ adipisci præsumebat, non ex diuino munere superaddito. homo vero qui creaturis inferioribus superpositus erat, vt eas regeret & eis vteretur, non tam per potentiam quàm per prudentiam, hoc modo appetijt, vt per naturæ suæ conditionem, & ligni prohibiti edulium, tantam scientiæ plenitudinem cōsequeretur, vt ex lumine propriæ rationis, quod tamen a Deo sibi collatum esse credebat, & seipsum regerat in omnibus, &

Super Psal. 70. med. inferiora sibi subiecta. Vnde Aug. dicit, ꝙ noluit vt seruus tenere præcepto quasi ab alia regula, per lumen naturali luminis superadditum. Et hoc etiam verba serpentis ostendunt, qui promisit scientiam boni & mali, quod ad actiones pertinet, & ad gubernationem rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ electio intantum cæ-

F cat oculos mentis, vt illud estimet esse possibile, quod possibile non est. vnde potuit esse, vt ad verba serpentis, homo excellentiam inordinate appeteret in communi. ex illo appetitu vero excæcatus, peruersum iudicium de impossibili proferret, & sic appetitus declinaret ad hunc excellentię modum. Vel dicendum, quòd æqualitatem æquiparantiæ, quod impossibile est & cogitari nō pōt, nō appetijt, sed assimulationem quādam vt dictum est, quam cogitare potuit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ similitudinem naturalis dignitatis quā in creatione accepit appetendo, nō peccauit, sed quia ipse super hoc, aliā similitudinē appetijt, vt scilicet, sicut Deus lumine suæ naturæ omnia regit & gubernat, ita etiam homo per naturale lumen rationis, sibi subdita gubernaret, & seipsum sine adiutorio exterioris luminis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo non appetijt mala per experientiam scientiæ, sed per inditium. sed hoc consecutum est ex peccato suo, ꝙ malum per experimentum cognosceret, vt sic, & dæmonis promissio verificaretur incompleta, cuius cōsuetudo est, vt dubijs verbis homines fallat, & vt nomen arbori impositum non frustra videatur.

H ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ad Dei similitudinem accedendū est, secūdum modum & ordinem vnicuique a Deo præstitum, sed qui proprio motu ad Dei similitudinem accesserit, peruerse vult esse similis Deo, vt Aug. dicit in litera, omnis enim peccator appetit similitudinē Dei, cum nihil sit appetibile nisi prout eius similitudinem habet, sed in hoc peccat, quia quærit eius similitudinem inordinate, & in quo quęrēda non est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non peccauit in hoc ꝙ scientiam appetijt, sed quia inordinata appetijt, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

c Vtrum mulier grauius peccauerit quàm vir. 2.2.q.163. art.4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ mulier grauius quam vir non peccauerit. Vterque enim elationis vitio peccauit, sed elatio illa non fuit nisi in hoc, ꝙ Dei si-

I militudinem peruerse appetierunt. ergo videtur ꝙ vterque idē appetijt, & æqualiter peccauerunt.

¶ 2 Præt. Infirmitas peccatum excusat, sed mulier infirmior fuit viro, propter quod diabolus, vt dictum est supra, eam primo aggressus est. ergo videtur ꝙ ipsa minus peccauerit.

¶ 3 Præt. Propter hoc peccatum dæmonis grauius iudicatur q̄ peccatum hominis, ꝙ eminentiorem cognitionem de Deo habebat, sed vir magis erat præditus spirituali mente quàm mulier, vt in litera dicitur. ergo videtur ꝙ ipse grauius peccauerit.

¶ 4 Præt. Regimen mulieris ad virum pertinebat. vnde & supra dictum est, ꝙ per virum ad mulierem præceptum delatum est. ergo videtur ꝙ etiam peccatum mulieris viro imputandū sit, & magis aggrauandum.

¶ 5 Præt. Peccata ex consideratione misericordiæ diuinæ, videtur esse peccatum præsumptionis, quæ est species peccati in spiritum sanctum, quod est grauissimum. cum ergo vir pecca-

K uerit cogitans de Dei misericordia, vt in litera dicitur. videtur ꝙ ipse grauius peccauerit quàm mulier.

SED CONTRA. Peccatum a diabolo peruenit in mulierem, & a muliere in virum, sed diabolus grauius peccauit quam mulier. ergo & mulier grauius quam vir.

¶ Præt. Ad idem sunt ea quę in litera adducuntur.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, nō est inconueniens ꝙ duorum peccatorum vnum sit altero grauius, diuersis circunstantijs consideratis, illud tamen simpliciter grauius dicendum est, quod in pluribus siue potioribus præponderat. illud autem potissimū in quolibet peccato est, quod ad peccatum mouet, vt prius dictum est. & ideo secundum hoc maxime grauitas peccati attendenda est. & secundum hoc patet ꝙ peccatum mulieris grauius est. mulier enim ex sola elatione mentis ad peccandum mota fuit. vir autem non ex sola elatione, sed simul cum hoc ex quadam amicabili benignitate ad

vxorem

vxorem quod aliquo modo peccatum eius mitigat. Item elatio quæ mouit mulierem, maior fuit quàm elatio quę mouit virum. In muliere enim talis fuit elationis progressus, vt ad verba serpentis tantum excellentiæ appetitum conciperet, vt iudicium rationis peruerteret, & crederet hoc possibile & verū, quod diabolus dicebat: & propter hoc dicitur esse seducta. In viro autem non tantum excreuit in principio amor ꝓpriæ excellentiæ, vt iudicium eius peruerteret, quasi crederet hoc esse futurum, sed q illud vellet, si possibile foret, & ideo non dicitur fuisse seductus, sed tamē talis elatio ad experiendum ipsum incitauit. vnde aliquam dubitationem elatio in eo fecit, quam in muliere firmam opinionē cōceperat, & ideo etiam voluntas mulieris perfecta consecuta est in appetitum diuinæ similitudinis, sed viri imperfecta, scilicet sub conditione, si possibile foret.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut ex prædictis patet, licet ad quodammodo vterque appetierit, non tamen æqualiter. quod n. creditur esse possibile, completum desiderium habet. id vero quod impossibile creditur esse possibile, vel de cuius possibilitate dubitat, habet desiderium conditionatum tantū, quia homo illud vellet si possibile foret: quia ergo mens mulieris per elationem ad verba serpentis conceptam in tantū excecata est, vt illud possibile crederet, quod diabolus promittebat, completum desiderium habuit. vir vero incompletum, quia hoc possibile nō credidit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in muliere non erat tanta debilitas quin peccato resistere posset, vnde quámuis debilitas mulieris sit aliqua circunstantia diminuens peccatum ipsius, per comparationem ad virum, non tamen simpliciter minus peccatum fecit.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, & quartum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ cogitare de Dei misericordia cum proposito pœnitendi & resiliendi a peccato, non facit præsumptionis peccatum, sed magis peccatum alleuiat, sed cogitare de Dei misericordia sine proposito pœnitendi, hoc præsumptionis est, & contemptus diuinæ iustitiæ, nec sic Adam de misericordia cogitauit.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit & voluerit quod mulier.

A

SOlet quæri: vtrum illa talis elatio & amor ꝓpriæ potestatis in viro fuerit sicut in muliere. Ad qđ dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier.

B

Non enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quòd commissum veniale putauerit quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit, nec in eo in quo mulier vt crederet Deū illud lignū ideo tangere prohibuisse, quia si tangerent, ferent sicut Dij. Veruntamen præuaricator fuit Adam. vt testatur Apostolus. Potuit ergo aliqua elatio menti eius inesse ilico post tētationem ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem non videret mortuam esca illa percepta. Vnde August. super Gene. Cum Apostolus, Adam præuaricatorem fuisse ostēdat dicēs, In similitudinem præuaricationis Adæ, seductum tamen negat, vbi ait. Adam nō est seductus, sed mulier. Vnde & interrogatus nō ait, Mulier seduxit me, sed dixit. Dedit mihi, & comedi. Mulier vero inquit. Serpēs seduxit me. Hāc autem seductionem proprie vocanit

D

Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verum putatum est, scilicet ꝙ Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, qa sciebat eos, si tetigissēt, sicut Deos futuros, tanquam eis diuinitatem inuideret, q eos homines fecerat. Sed & si virum propter aliquā mentis elationem, quę Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret, accepta illa esca non esse mortuam, non tamen eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat.

Quis plus peccauit, Adā vel Eua.

C

EX quo manifeste animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adam scilicet vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata. credidit ita esse futurum. Adam vero nec illud credidit, & de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit, dum vxori morē gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & a se alienatam relinquere, ne periret, arbitratus illud esse veniale, non mortale delictum. Vnde Aug. Apostolus inquit. Adā non est seductus. Quod vtique

D

ita accipi potest, vt intelligat nō esse seductus prior, scilicet, vel eo in quo mulier, vt scilicet

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de ignorantia, de qua fit mentio in litera.

Et quæruntur duo.

Primo. An ignorantia peccatum sit.
Secundo. An peccatum excuset.

A

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ignorantia sit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia peccatum non sit. Omne enim peccatū, vt Aug. dicit, est in voluntate: ignorantia autem est in intellectu. ergo nō est peccatum.

(t 2.q.76.ar.1. Et de Malo.q.3.ar.7.)

¶ 2 Præt. Omne peccatum est originale, vel actuale: sed ignorantia non est originale peccatum, sed magis concupiscentia, vt infra dicetur: nec etiam est actuale, quia non est dictum, vel factum vel concupitum contra legē Dei. ergo ignorantia non est peccatum.

(Li. de duabus anim. contra Manich. c. 10.)

¶ 3 Præt. Omne peccatum cōsistit in defectu alicuius actus, & non in defectu alicuius habitus, alias aliquis dormiendo peccaret: ignorantia autem magis opponitur habitui quam actui, ergo idē quod prius.

¶ 4 Præt. Ignorans in ignorantia sua cōtinue manet. si ergo ipsum ignorare peccatum esset, videtur ꝙ continue peccaret. non enim apparet ratio, quare magis nunc sit peccatū quàm prius, sed hoc videtur graue dicere. ergo videtur ꝙ ignorantia non sit peccatum.

¶ 5 Præt. Aug. dicit ꝙ omne peccatum est voluntarium: ignorantia aūt nō est voluntariū, cū ab hoīb' naturaliter scia deberetur sm Philo. ergo non est peccatum.

(Vbi supra.)

SED CONTRA est quod primę Cor. 14. dicitur. Qui ignorat ignorabitur, & loquitur de ignorantia reprobationis, sed nulli debetur reprobatio nisi ꝓ peccato mortali, ergo ignorantia est peccatum mortale.

¶ Præt. Esaiæ 5. dicitur. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: sed pœna nō debetur nisi culpæ. ergo carere scientia, est culpa.

RESPONDEO, quòd quidam dixerunt, nullam ignorantiam quātum in se est, culpam esse, sed ratione alicuius annexi, vel præcedentis vel sequentis: præcedentis, vt causæ, s. negligentiæ addiscendi: sequentis, vt effectus scilicet alicuius inordinati actus, qui ignorantiam sequitur: sed quia de ratione culpæ nō est plus, nisi quod sit priuatio alicuius, quod debitum est habere in potestate eius qui priuatur existēs, ideo etiam ipsam ignorantiam secundum se possumus culpam dicere, si tamen ignorantia priuatiue & non negatiue accipiatur, & dico ignorantiā priuatiue acceptam, quæ est eius quidem quod quis natus est addiscere, quicquid sit illud. non enim idem est quod omnes scire tenentur, cum ad plura scienda quidam magis alijs teneantur. vnde aliqua ignorantia est peccatum vni, quæ non est peccatum alteri, vnicuique enim peccatum est ignorantia eorum quæ ad bonos mores, & fidei veritatem pertinet, sed alicui in officio constituto, est etiam peccatum ignorantia eorum quæ ad suum officium pertinent, nec est mirum, si hoc ipsum qđ est scientia carere, peccatum est ei qui potest, & tenetur habere,

re, cum etiam carere aliquo corporali ad officium pertinente peccatum sit, vt tonsura vel veste ad officium accommodata, & quòd ista in se peccata sint, pœna ostendit quæ pro eis iuste infligitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ esse in voluntate contingit dupliciter,

D.996.

credcret illud esse verum ꝙ Eritis sicut dij. Sed putauit vtrūq; posse fieri, vt & vxori moré gereret, & per pœnitētiam veniā haberet. Minus ergo peccauit qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit, postquam G enim mulier seducta manducauit, eique dedit vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere. & a se alienatam omnino interire. Non quidem carnali victus concupiscentia, quam nondū senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerūque fit, vt offendatur Deus ne offendatur amicus, qđ eum facere non debuisse, diuinę sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodammodo H ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi quòd mulier plus peccauerit in qua maioris tumoris præsumptio fuit. Quæ etiam in se & in proximum, & in Deum peccauit. Vir autem tantum I in se & in Deum peccauit. Inde etiam colligitur, quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est. Cui dictum est. In dolore paries filios &c.

vel sicut in subiecto, & hoc modo nō omne peccatum in voluntate est. aliquod enim est in concupiscibili, vel irascibili, & sic de alijs viribus, vel sicut in causa, vt scilicet ipsa volūtas sit domina eius qđ in ea esse dicitur, quasi in eius potestate existens, & hoc modo omne peccatum in voluntate est, etiam ignorantia. ipsa enim voluntas imperat alijs viribus & intellectui. vnde actus aliarum virium sunt in potestate volūtatis & defectus earum, scilicet solum illi qui rationi obediunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorātia non est originale peccatum. nō enim ignorantia imputatur puero in peccatum, antequam ad tempus deputatum venerit, sed est peccatū actuale eo modo quo omissio peccatum actuale dicitur, & eodem modo conuenit peccati actualis descriptio ignorātię, sicut omissioni, quod qualiter sit infra dicetur.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ quàmuis sciētia cui opponitur ignorantia non sit actus qui est operatio, sed habitus, tamen per operationem aliquā quæ est in potestate voluntatis acquiritur, & ideo hoc ipsum quod est scientiam habere voluntati subiectum est, & per consequens hoc quod est scientia carere, & inde est quòd culpæ rationem habet.

¶Ad quartum dicendum quòd peccatum omissionis non habet rationem culpæ, nisi ex hoc ꝙ opponitur præcepto affirmatiuo legis naturalis vel scriptæ. Præceptum autem affirmatiuum obligat semper, sed nō ad semper, & ideo omnis omissio pro illo tempore est peccatum in actu, in quo quis per præ- K ceptum obligatur, & quoties illud tempus reuertitur toties peccatum multiplicatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd quàmuis omnis homo naturaliter scientiam desideret, & scientiam velit, non tamen omnes volunt id per quod ad scientiam peruenitur, & sic quodāmodo ignorantia voluntarium efficitur, non per se sed per accidens, sicut & quodlibet malum.

ARTICVLVS 2. CT.

Vtrum ignorantia excuset peccatum.

1.2.q.76.ar. 3. Et de Malo q.3.ar.8.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ignorantia peccatum non excuset. Primo per hoc quod dicit glo. Ambr. Rom. 11. Grauissime peccas si ignoras, sed quod aggrauat peccatum, non excusat. ergo ignorantia non excusat peccatum.

¶ 2 Præt. Qui per ebrietatem hoīem occidit, cōstat ꝙ p ignorātiā peccat, sed sēm Philosophum in 3. Ethi. talis meretur duplices maledictiones. ergo ignorantia non excusat, sed aggrauat.

¶ 3 Præt. Peccatum additum peccato non excusat, sed aggrauat, sed ignorantia peccatum est, vt dictum est supra. peccatum ergo non excusat.

Quòd prædictæ sententiæ aduersari videtur.

SEd huic videtur contrarium quod Aug. super Gen. de viro & muliere peccatū suū excusantibus G ait. Dixit Adā. Mulier quā dedisti mihi dedit mihi de ligno & comedi. Non dicit peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiā mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicēs. Serpens decepit me, & comedi, in impari sexu, sed pari fastu. Ecce hic dicit Aug. quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierunt H & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusque fuisse fastum in excusatione peccati, & in esu ligni vetiti, sed disparē & in muliere multo maiorem in eo ꝙ credidit & voluit esse sicut Deus, quod non vir. Veruntamen & de viro legitur ꝙ voluit esse sicut Deus. Dicit enim Aug. super illum locū psalmi: Quæ non rapui tunc exoluebam. Rapuit enim Adā I & Eua præsumētes vt diabolus de diuinitate. Rapere voluerūt diuinitatem, & perdiderunt fęlicitatem. Item super illum locum psalmi. Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse vt Deus peruerse vult esse similis Deo,

¶ 4 Præt. Illud quod consequitur omne peccatum nō potest excusare, vel alleuiare peccatum, quia sic de quolibet excusaret, sed ignorantia sequitur oē peccatū, quia omnis malus est ignorans secundum Philosophum in 3. Ethic. ergo idē quod prius. †Li. de gen. c.35.

¶ 5 Præt. Vt Beda dicit quatuor sunt pœnalitates quæ nos peccato primi hominis consequuntur. s. ignorantia, infirmitas, concupiscentia, & malitia, sed malitia non excusat, sed aggrauat peccatum, nec etiam concupiscentia. ergo videtur ꝙ nec ignorātia nec infirmitas.

SED CONTRA est quod Apostolus 1. Thimoth. 1. dicit. Misericordiam consecutus sum, quia igno. fe. sed nihil prouocat ad misericordiam, nisi peccatum excuset, vel alleuiet. ergo ignorantia excusat, vel alleuiat peccatum.

¶ Præt. Omne peccatum est voluntarium secundū Aug. ergo quod tollit vel diminuit rationem voluntarij excusat, vel alleuiat peccatū, sed ignorātia est huiusmodi, quia inuoluntarium per ignorātiam causatur, vt De duabus aiabus. c. 10 Philosophus in 4. Ethi. dicit. ergo ignorantia, vel excusat vel alleuiat peccatum.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ ignorantia quædam ex toto excusat peccatum, quædam vero alleuiat in parte, quædā vero nec in toto excusat, nec in parte alleuiat. Et ad huiusmodi euidentiam sciendum est, ꝙ ignorātiæ diuisio tripliciter potest sumi. Primo, ex parte ipsius scientis, quia quædam est in potestate scientis, & hæc dicitur ignorantia vincibilis, vel affectata. quædam autem non est in potestate eius, & hæc dicitur inuincibilis. Sed hoc ꝙ ignorantia sit in potestate eius qui ignorat contingit dupliciter, quia vel est in potestate eius secundū se, sicut qui ignorat aliquod præceptum quod statim scire posset, vel est in potestate eius quantum ad suam causam licet non in se, vt patet in ignorantia ebrij, quia ebrietas quæ est causa ignorantiæ in potestate eius fuit. non autem ignorantia consequens, cum vsus rationis impediatur. Secundo, sumitur diuisio ignorantiæ ex parte scibilis est enim quædam ignorantia eius quod quis scire tenetur, & hæc dicitur secundum Philosophum ignorantia vniuersalis, & secundum iurisperitos ignorantia iuris, & hæc variatur in diuersis, vt supra dictum est, quia quædam tenetur scire vnus quæ non tenetur scire alius. Quædam vero ignorantia est eius quod quis scire nō tenetur, & hęc est scientia particularium circunstantium in actu, quam Philosophus vocat ignorantiam particularis. Iuristę vero ignorantiam facti. Tertia diuisio sumitur ex ordine ad actum. quædam enim

vt diabolus qui noluit sub eo esse, & homo qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus. Item super illum locum epistolæ. Non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo. Quia non vsurpauit quod suum non esset, vt diabolus & primus homo.

Quorundam sententia q; Adam ambierit esse ut Deus, sed non credidit esse possibile. b

A Deo quibusdam videtur. quòd etiam Adam ambierit esse sicut De' non tamen id credidit posse fieri, & ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognouit, & licet diuinitatis æqualitatē concupiuerit, non tamen adeo exarsit, nec tanta est affectus ambitione, sicut mulier, quæ illud posse fieri putauit, & ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis subreptio mouit, sed non ita, vt illud putaret verum, vel possibile fore. Alijs autem videtur ideo dictū esse quòd Adā illud voluerit, quia mulier de eo sumpta illud voluit, sicut inquiunt, peccatū dicitur per vnum hominem intrasse in mundum, idest in humanam naturam, cum tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauit de viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere, si vir non peccasset, humanum genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio contra id quod dictum est, virum minus peccasse

His autem opponi solet hoc modo. Tribus modis, vt ait Isido. peccatum geritur, scilicet ignorātia, infirmitate, & industria. Et grauius est infirmitate peccare q̃ ignorantia. Grauiusque industria quàm infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam vero ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad

B quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit verum eē quod diabolus suadebat, non tamē in hoc quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse contra agere, & ideo excusari a peccato per ignorātiam non potuit. Est enim ignorantia quæ excusat peccātem, & est ignorātia q̃ talis nō excusat: est autem ignorātia vincibilis, & ignorantia inuincibilis.

C Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

b De triplici ignorantia quæ excusat & quæ non.

Est autem ignorantia triplex, eorum scilicet qui scire nolunt cum possint, quæ non excusat, *a* quia & ipsa peccatum est: & eorum qui volunt, sed non possunt, quæ excusat & est pœna peccati & non peccatum: & eo

D rum qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes vel proponentes scire, quæ neminem plene excusat, sed sic fortasse vt minus puniatur. Vnde Augu. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mādata Dei nouerunt, quam solent habere homines de ignorantia: & licet grauius sit peccare scienter q̃ nescienter, non ideo tamen cō fugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quis quàm excusationem requirat. Aliud

E est enim nescisse, aliud scire noluisse, quia in eis qui intelligere noluerūt, ipsa ignorātia peccatum est. In eis vero qui non potuerūt, pœna peccati. *b* Igno

---

enim ignorantia est, quæ est causa actus, quia si non ignoraret non faceret, & tunc dicitur per ignorantiam peccare, & huius signum est pœnitendo de actu. quædam vero est ignorātia quæ non est causa actus, sed per accidens se habet ad actum. Et s̄m

C. 3. In fin. hanc vt Philosophus in 4. Ethico. dicit. non dicitur aliquis per ignorantiam facere, sed ignorans, vnde in actu talis non pœnitet, vt si aliqs credēs accedere ad vnā mulierē, accedat ad aliam, ad quam tamen accederet si eā

† Super In. tract. 17. nō ignorasset. Quędam vero ignorātia est, quæ quodammodo affectum peccati consequitur, vt qñ ex cōcupiscētia peccati, quam voluntas non reprimit, absorbetur iudicium rationis & particulari operabili, secundum q; dicitur in 6.

Ca. 5. Ethico. q; delectatio corrumpit existimationem prudentiæ, & hæc est ignorātia electionis, s̄m quam omnis mal' dicitur ignorans.

¶ His ergo visis, sciēdum est, quòd ignorantia non excusat nec minuit pctīn oi, si s̄m q; causat inuoluntarium. non eīm potest esse voluntarium quod est ignoratum. Ignorantia autem quæ non est causa actus, non causat inuoluntarium, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. vnde illa nullo modo excusat, nec diminuit peccatum, sed solum illa quæ est cā act'. Hæc autem potest excusare peccatum, vel i toto vel in parte. si enim sit talis ignorantia cui nullo modo admisceatur ratio culpæ, ex eo quòd ignorantia est, sic excusat in toto, sicut ignorantia inuincibilis, & ignorantia particularis, adhibita tamen debita diligētia. Ignorantia vero quæ rationē culpæ habet, excusat quidē quantum ad aliquid, scilicet in quātum ignorantia est, quia sic ha

De summo bo. li. 2. c. 17 bet q; inuoluntariū causet. non autem excusat in quantum culpa est, quia sic rationem voluntarij retinet: & ideo ignorantia vniuersalis excusat peccatum sequens non ex toto, sed a tanto. Sic et̄ & ignorātia vincibilis siue sit s̄m se vincibilis siue secūdū cām suam, dum tamen rei illicitę operam non dederit qñ ignorantiam incurrit. si enim operam rei licitę dedisset moderate, ignorantia sequens culpam non haberet, & ita potest sequens peccatum ex toto excusare, vt patet in his qui exercitio spiritualium operationum in amentiam vertuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignorās dicitur gra-

A uissime peccare, non propter quantitatem peccati, sed propter periculum, quia dum morbum non cognoscit, medicinam non quærit. Vel dicendum, quòd Ambro. loquitur de grauitate peccati, quod est ignorantia ipsa beneficiorum Dei, quod est grauissimum inter species ingratitudinis, cum scilicet homo beneficium non recognoscit.

¶ Ad secundum dicendum, q; ebrius homicida duob' peccatis peccat, scilicet ebrietate & homicidio, propter quod dicitur, duplices maledictiones mereri: nihil tamen prohibet quin quantitas sequentis peccati per ignorantiam ex præcedenti consequente minuatur. vnde in processu argumenti est figura dictionis, quia mutatur discretū in continuū.

¶ Ad tertium dicendum, q; ignorantia omnis quæ est peccatum, est etiam in intellectu, sicut in subiecto, & in voluntate sicut in causa, vt supra dictum est. vn secūdum hoc quòd est in intellectu, p vt scilicet priuat directam scientiam in actu minuit quantitatem sequentis peccati, nec ex eo habet q; peccatum sit, sed prout est in voluntate, sicut in causa habet quòd peccatum sit, & sic non habet quod excuset, sed q; ad peccatum addat, & potest esse quandoque q; plus ponderat ipsum peccatū ignorātię q̃ illud qđ p ignorantiā de se quētu pctō minuit.

¶ Ad quartū dicendum, q; ignorātia q̃ cōsequitur oē peccatū nō est cā peccati, vt dictum est, & ideo non d excusat nec diminuit peccatum. † De natura & gratia. c. 17. De gratia, & lib. arb. c. 2. & 3. D. 7 & 8.

¶ Ad quintum dicēdū, q; ignorantia & infirmitas hñt q; excusent pctīn, vel i toto vel i parte ex hoc q; causant inuolūtariū. malitia vero & cōcupiscētia magis volūtariū augēt, & ideo non excusant, sed aggrauant peccatū, & hoc dico, si cōcupiscentia sumatur pro actu voluntatis. si vero sumat p passione cōcupiscibilis trahente volūtatē quodāmō renitentē, sic cōcupiscētia excusat, quia quanto aliquis maiori tentationi succūbit, minus peccat, sed hoc ad infirmitatem reducitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVAE PAR tentationem fuerat conuincenda.) Perimenda. i. spūali morte vel etiā corporali, vel a se, vel a viro, vel a Deo, si de muliere intelligatur, vt

Magister

Magister exponit. {In eo tamen fuisse seductum credi potest, F ꝙ commissum veniale &c.} Hoc intelligitur, vt supra dictum est de veniali ex causa, & non ex genere. putabit enim ꝙ quia fecit, vt vxori morem gereret, ꝙ peccatum suum excusationis causam haberet, & veniam de facili acciperet, & huiusmodi seductionis causa vides fuisse elatio mentis, quæ ad suggestionem mulieris surrepsit, ex qua voluit lignum vetitum experiri. Cum enim experimentum non sit nisi de dubijs, patet ꝙ ex elatione ī quādam dubitationē adductus est eius rei, puta experimenti ligni vetiti, in quo etiam mulier seducta fuit. {Tribus modis, vt ait Isido. &c.} Videtur ꝙ insufficienter enumeret, q̃a quoddam peccatum est ē ex cōcupiscentia, de qua mentionem nō facit. Et dicēdum, ꝙ peccatum ex concupiscentia proueniēs ad peccatum ex infirmitate reducitur. nō enim tunc solum est ex infirmitate peccatum, quando aliq̃s aliquo exteriori impulsu peccat, sed etiā quando per tentationē carnis in peccatū labitur. {Quæ etiā ipsa peccatū est &c.} Hoc verum est, si sit eorum quæ quis scire tenetur, alias nō, quia etiam habere voluntatem nō sciēdi geometriam, peccatum nō est ei qui illam non profitetur per officium magisterij.

† Dist. 34.

rantia vero quæ non est eorum qui scire volunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat, vt æterno igne non ardeat, sed fortasse, vt minus ardeat. Non igitur mulier excusationē habuit de ignorantia, cum & mandatum G nonerit, & peccatnm esse secus agere non ignoraucrit.

Vnde processerit consensus illius peccati, cum natura hominis esset incorrupta.

Solet etiam quæri, cum sine vitio esset natura hominis, vnde consensus mali processerit? Ad quod responderi potest, quia ex lib. arb. propriæ voluntatis fuit, & in ipso enim & in alio causa extitit, vt fieret deterior. In alio, H quia in diabolo, qui suasit: in ipso, quia voluntate lib. arb. consensit, & cum lib. arb. sit bonū, ex re vtiqne bona malus ille consensus prouenit, & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qna re calescat, inuestigabit.

An uoluntas præcesserit illud peccatum.

Si vero quæritur, vtrum I voluntas illud peccatum præcesserit? Dicimus, quia peccatum illud & in voluntate & in actu consistit, & voluntas actum præcessit. Sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala nō præcessit, atque ex diaboli persuasione & hominis arbitrio illa voluntas mala prodijt, qua iustitiam deseruit, & iniquitatem inchoauit, & ipsa voluntas iniquitas fuit.

DISTINCTIO XXIIII.

A

Quare Deus permiserit hominem tentari, sciens eum esse casurum.

Præterea q̃ri solet: quare Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum esse præsciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene viuere posset, quia nemo male viuere suaderet, cum in natura posse, & in potestate haberet velle, non cō- H sentire suadenti Deo inuante, & est gloriosins non cōsentire, quàm tentari non posse. Mouētur etiam quidam dicētes, cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturns. Sic enim fecit eos, vt relinqueret eis, vnde aliquid faceret, & si culpabiliter aliq̃d facerent, illnm de se landabiliter operantem innenirent, a se I habebant voluntatem malam, ab illo materiam bonam & iustam pœnam. Frustra ergo dicitur, nō deberet Deus creare, quos præsciebat malos futuros. Sciebat enim bonis pro fu-

DISTIN. XXIII.

DIVISIO TEX.

Postquam diffiniuit Magister principiū humanæ perditionis, & ex parte tentationis, & ex parte peccantis. In parte ista determinat de permissione diuina, quæ quodammodo principium peccati dicitur, sicut causa sine qua non. Si enim Deus nnn permisisset, homo nnn peccasset. Et diuiditur in quinque partes, secundum quinque quæstiones quas mouet. Secunda incipit ibi {Mouentur etiam quædam.} tertia ibi {Addunt etiam talem hominem.} quarta ibi {Itē inquiunt.} {Si Deus vellet.} Quinta ibi {Item inquiunt.} {Posset Deus &c.} Deinde accedendū K ad partem alteram, in qua ostendit quam perfectionem animæ habuit Adam ex qua posset peccato resistere, quæ incipit ibi {Et quidem secundum animam.} Et diuiditur ibi per tres. In prima ostendit qualis fuit factus secundum animam, quantum ad scientiam. In secunda, quantum ad naturalem potentiam. 24. dist. ibi {Nunc diligenter inuestigādum.} In tertia ostendit, qualis fuerit quantum ad gratiam. 26. dist. ibi {Hæc est gratia operans & cooperans.} Prima in duas. In prima ostendit, quorum cognitionem homo in principio suæ cōditionis accepit. In secunda ostendit qualem de his notitiam habuit. ibi {Rerū quippe cognitionem homo accepisset &c} ¶ Et circa hoc tria facit. Primo, ostēdit qualem cognitionem habuit de rebus creatis. Secundo, qualem de Deo. ibi {Cognitionem quoque creatoris.} In tertia, qualē de seipso. ibi {Porro sui cognitionē.} ¶ Et circa hoc duo facit. Primo, determinat veritatem. Scd̃o mouet dubitationē & soluit. ibi {Si aūt q̃riē: vtrū hō sciam habuit &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De permissione diuina respectu peccati primi hoīs.

Secunda. De cognitione primi hominis, quantum ad primum statum.

Circa primum q̃runtur duo.

Primo. Vtrū Deus potuerit conferre alicui naturæ creatæ, vt peccare non posset ex naturę cōditione.

Secūdo. Vtrū Deus debuerit permittere hominem tētari & peccare.

ARTIC. PRIMVS.

a *Vtrū alicui naturæ creatæ cōferri potuerit, vt peccare nō posset ex cōditione naturæ.*

† Augu. lib. 11. Sup Gene. ad lit. ca. 4. & 6.

Ad primum sic proceditur. Videtur, ꝙ alicui naturę creatæ conferri potuit, vt conditione suæ naturæ peccare non posset.

¶ Primo, per hoc qđ Aug. dicit in litera scilicet, quòd illa natura quæ peccare nō potest, est de sanctis angelis. hæc autem quæ peccare potest, est de hominibus, nec potest dici, ꝙ hoc angelicę naturæ per gratiam cōueniat, quia in hoc ab homine non differrēt, cui etiam per gratiam hoc conuenit. ergo videtur ꝙ per conditionem naturę suæ angeli habeant quod peccare non possunt.

¶ 2 Præt. Natura spiritualis est nobilior quàm natura corporalis, sed aliqua natura corporalis est, in qua nullo modo peccatū, vel error accidere potest, etiam secundum naturæ suæ conditionem, scilicet cælestis. ergo multo fortius est aliqua spiritualis, in qua nullo modo peccatum accidere posset secundum naturæ suæ conditionem.

¶ 3 Præt. Vt Dam. dicit, ex hoc quòd creatura est ex nihilo, du- K plex varietas sequitur ipsam in diuersis. vna secundum esse, sicut in his quæ corrumpuntur. alia secundum electionem, sicut in his quæ peccant, sed alicui rei secundum naturæ suæ conditionem confertur, vt sit inuariabilis quantum ad esse, sicut substantijs spiritualibus & corporibus cælestibus. ergo alicui naturæ conferri potest, quòd secundum naturalem conditionē sit inuariabilis quantum ad electionem.

Li. orth. fid. c. 3.

¶ 4 Præt. Constat quòd voluntas diuina hoc naturaliter habet, ꝙ peccare non potest. cum ergo ipse sit summæ bonus & summæ potens, videtur ꝙ alicui creaturæ contulerit, vel conferre potuerit suam similitudinem, vt per naturam suam non possit peccare.

¶ 5 Præt. Constat quòd alicui creaturæ hoc confertur per gratiam, ꝙ peccare non possit, sed potuit Deus facere, vt ille habetus gratiæ qui confirmationē in bono creat, alicui naturæ pars essentialis esset, vel etiam aliquid illo habitu perfectius. ergo

videtur

A videtur quòd si esset talis natura secundum naturale sibi principium, haberet confirmationem in bono. ergo videtur ꝙ alicui creaturæ conferri potuit, vt peccare non posset.

SED CONTRA. Perfectio vniuersi in hoc cōsistit, quòd omnes bonitates creaturarum communicabiles in genere, communicatæ sunt, sed hoc qđ est peccare non posse ex natura propria, nulli naturæ communicatum est, quia nec homini nec angelo, qđ vtrūque peccatum ꝓbat. ergo videtur ꝙ hoc creaturæ communicabile non fuit.

¶ Præt. Confirmatio in bono vr̃ consequi ex perfecta adhesione finis, sed finis ille ad quem rectitudo voluntatis ordinatur, & potestatem & intellectum, & desiderium cuiuslibet creaturæ excedit. ergo vr̃ impossibile ꝙ aliqua creatura sit, quæ naturaliter hẽat, ꝙ peccare non possit.

tutos, & iustæ ꝓ mala volūtate puniendos. Addunt ẽt talẽ debere hominem facere, q̃ nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturā esse quę omnino peccare nollet. Cōcedāt & ipsi non esse malā, quæ talis facta est, vt posset non peccare si vellet, & iuste punitam B quę voluntate non necessitate peccauit. Cum ergo hæc bona sit, illa melior, cur non vtrūque faceret vt vberius laudaretur de vtraque? Illa eñ de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Item inquiunt: Si Deus vellet, & isti boni essent, & hoc quidem concedimus, sed meliꝰ voluit, vt quod vellent essent. Et boni quidem non infructuose, mali vero non impune essent. Item inquiunt. Posset Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens B est Posset reuera. cur nō fecit? quia noluit, cur noluit? ipse nouit, nō debemus plus sapere q̃ oportet sapere. Et quidē secūdum aīum cōnalis fuit hō, hñs discretionẽ boni & mali. Scientiam quoq; rerum creatarum & cognitionem veritatis, quæ

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ nulli creaturæ communicatum est nec communicabile fuit, quòd peccare non posset per conditionem naturæ suæ. Cuius ratio est, quia cum omne creatum dependeat sicut a causa sui esse a Deo, oportet, ꝙ si sibi relinquatur, deficiat, quandiu autem causæ influentiam recipit, conseruetur, sed applicatio causati ad causam suā pōt eē dupliciter, vel ita, ꝙ sit in potestate causati a causa sua recedere quantum ad aliquid, vel non recedere, vel ita ꝙ non sit in potestate eius, & primum pertinet ad lib. arb. quia hoc est essentiale lib. arb. vt possit facere, vel non facere. si autem causæ suæ non inheret, oportet ꝙ deficiat. Vnde dicit Aug. 8. super Gen. Homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem cōtinuo tenebrabitur & ideo impossibile fuit, vt seruata libertate arbitrij alicui creaturę conferretur, vt secundum conditionẽ suæ naturæ peccare non posset. est enim quasi quædam contradictionis implicatio, quia si est lib. ar. oportet ꝙ causæ suæ possit inherere vel non inherere, & si non potest peccare non potest causæ suæ non inherere, & sic sequitur contradictio, sed naturæ diuinæ, quæ ex se rectitudinem habet, conuenit per conditionem naturæ suæ, vt deficere non possit, sicut nec ab esse, ita nec a rectitudine bonitatis, & quibuscunque hoc confertur, vt per grãm confirmentur in bono, hñt per donū gr̃æ per quod filij D Dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. non intendit dicere quòd angeli hoc habeant, vt peccare non possint per conditionem naturæ suæ, sed per donum gratiæ, in hoc tamen ab hominibus secernuntur quòd gratuitam confirmationem quasi a principio creationis acceperunt, quæ hominibus per longum tempus datur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ natura spiritualis etiam in esse inuariabilis est, sicut natura corporalis, sed habet electionẽ, vt possit sm̃ hoc in ea esse pc̃m̃, vñ quātum ad potentiā electionis nō stat cōparatio inter corporalẽ & sp̃ualem creaturam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quælibet res habet principia determinata ad suum esse, & proprietates naturales quę principia nō sunt de illis, quæ suæ potestati subiacent, & ideo aliqua creatura in illis inuariẽtatem habet, sed electio est eorum quę sunt in potestate eius. vnde, quia in his creatura rationalis aliquo modo sibi relinquitur, vt dicitur Eccl. 17. Reliquit eū in manu cō E silij sui, ideo deficere potest.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ non est ex imperfectione potentiæ diuinę, vt creaturæ conferre nō possit quantum ad hoc suā similitudinem, sed ex imperfectione creaturæ, partim ex hoc quòd recipere non potest, & partim ex hoc quòd est quædā impossibilitas in implicatione contradictoriorum, vt dictum est.

¶ Ad quintū dicēdū, ꝙ qñcūq; alicui naturæ cōuenit aliquod accñs ex influētia superioris tm̃, non pōt natura inferior illud actñs ꝑ se habere, nisi efficiatur naturæ superioris, sicut si aer illuminatur in actu ꝑ ignẽ nō pōt esse ꝙ sit de natura sua lucidus in actu, nisi fiat ignis Dico ergo, ꝙ cum confirmatio in bono insit creaturæ rōnali solū per grãm quæ est quoddam sp̃ūale lumẽ, & similitudo increati luminis, non pōt esse ꝙ aliqua creatura ex natura sua confirmationem habeat, vel gratiam, nisi efficeretur diuinæ naturæ, quod est omnino impossibile.

ARTICVLVS II.

b Vtrum Deus debuerit permittere hominem tentari, vel peccare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō debuit permittere hominẽ peccare, vel tentari. Sapiētis n. artificis est facere vnumquodq; quantumcunq; pōt finis competentius: homo autem ad beatitudinem sicut ad finem factus est. cum ergo competentior beatitudini fieret sine peccato, videtur quòd non debuit permittere eū in peccatum cadere.

¶ 2 Præte. Quibus datur idem finis, debet dari eadem facultas perueniendi ad finem illum: sed homo & angeli propter vnum finem creati sunt, scilicet propter beatitudinem participandam, vt in prima distinct. dictum est. cum ergo naturam angeli fecerit Deus quæ peccare non posset, vt in litera dicitur. videtur quòd naturam hominis talem facere C debuit. — Hugo li. de sacramen. 1 par. 6. c. 12.

¶ 3 Præt. Ad prouidentiam sapientis pertinet, vt impedimenta remoueat sui operis. cum ergo per tentationem dæmonis, homo a sua rectitudine impeditus fuerit, & prouidentia diuina sit omnium creaturarum & præcipue rationalium, videtur quòd hominem tentari permittere non debuit.

¶ 4 Præte. Quanto aliquid efficitur compendiosius tanto certius & melius est. vnde & omnium linearum inter duo puncta recta breuissima est, sed compendiosior fuit via perueniendi in beatitudinem, quòd homo non peccaret quam quòd homo post peccatum de peccato erutus in beatitudinem transferretur. ergo videtur quòd Deus non debuit permittere hominem peccare.

¶ 5 Præt. Minus malum pro maiori malo permittendum est, sed minus malum est diminutio alicuius laudis, quàm ipsum peccatum, quia minori bono opponitur. ergo videtur quòd non fuerit ratio sufficiens permissionis diuinæ quæ D in litera assignatur, scilicet quòd gloriosius est non consentire, quàm tentari non posse.

SED CONTRA est. Id ex quo apparet Deus laudabilis non debet penitus impediri: sed in peccatis etiam apparet laudabilis Deus, cum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. ergo videtur quòd non debuit omnino peccatum impedire.

¶ Præt. Omne bonum potentius est in sua bonitate, quàm malum in sua malitia. ergo non est conueniens, vt aliquod malum taliter impediatur, quòd per hoc aliquod bonum tollatur, sed si Deus non permitteret hominem peccare tolleretur libertas arbitrij quæ coactionem non patitur. ergo conuenienter permissus est homo peccare.

RESPONDEO, Dicendum, quòd ad prouidentiam diuinam pertinet, vt vnumquodque in sua natura relinquatur, quia vt Dionys. dicit 4. cap. de diui nomi. prouidentia non est corruptiua naturæ, sed saluatiua. Cuius ratio E est, bonum vniuersi excedit bonum particulare cuiusque naturæ creatæ, sicut etiam bonum gentis excedit bonum hominis, vt in 1. Ethico. dicitur. si autem aliqua natura a suo gradu translata in altiorem per prouidentiam mutetur, quāuis aliquod bonum illi naturæ excresceret, tamen bonitati vniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent illo gradu ex quo natura illa translata erat, vacuo remanente. Dico ergo, quòd si peccatum omnino impediretur per hoc multi gradus bonitatis tollerentur. tolleretur enim natura illa quæ potest peccare & non peccare, quæ quidem bona est, tolleretur etiam hoc, quod est de peccato posse resurgere, & multa huiusmodi, quibus ablatis, bonitati vniuersi multum detraheretur, & ideo ad prouidentiam diuinam pertinet, & hominem tentari permittere, & peccare si vellet.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sapiens artifex non tantum considerat quid competat parti ædificij secundū se acceptę, sed ēt sm proportionem ad totum ædificiū, & ideo sicut vnam partem alia meliorem facit, ita ēt Deus vnumquodq; facit in illa proportione ad finem, secūdum ꝙ competit naturæ suæ in ordine ad totum vniuersum. F

¶Ad secundum dicendum, ꝙ nec etiā angeli de natura sua habēt ꝙ peccare nō possint, quod aliquorū pctm mōstrauit, sed per gratiam confirmationis quā statim post principium suæ conditionis acceperunt, confirmati sunt, vt peccare non possint, ita etiā homo, cū ad terminum viæ recto tramite peruenerit, eādem confirmationē consequitur, sed ꝙ angelo breuior assignata est via quam homini, diuersitas naturarum facit, vt sæpe dictum est. nec est necesse, vt omnibus ordinatis in vnum finem assignentur eadem perducentia in finem, & eodem modo, sed vnicuique secundum suam conditionem.

primæ perfectioni cōgruebat, mox conditus nō incongrue accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua p interuallum temporis profecisse, sed ab exordio suæ conditionis diuinitus illam percepisse. G

Quòd triplicem cognitionem habuit ante lapsum scilicet rerum propter se factarum, & creatoris, & sui.

Vit itaque homo prim⁹ ante lapsum triplici cognitione præditus, rerū scilicet, propter se factarū, & creatoris, & sui. *b* Rerū quip

¶Ad tertium dicendum, quòd sapientis est remouere hoc modo impedimentum, quòd natura non tollatur, quod nō fieret, si hominem, vel angelum in peccatum cadere nō permitteret, quandiu est in statu viæ. H

¶Ad quartum dicendum, quòd non semper via breuior eligēda est, nisi quando per eam omnia quæ ad eam pertinant conuenienter saluantur, & hoc non fieret, si hominem in peccatū non permitteret cadere.

¶Ad quintum dicendum, quòd non tantum per prohibitionem peccati violenta tolleretur laus, sed etiam naturalis ordo rerum, quod nullo modo prouidentia diuina pateretur.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de cognitione, quam homo in primo statu habuit.

Et circa hoc queruntur tria.

Primo. Vtrum Deum per essentiam viderit.
Secundo. Vtrum rerum omnium scientiam habuerit.
Tertio. Vtrum potuerit falli.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Adam viderit Deum per essentiam.

1.p.q.94.ac,1. Et ver.q.18.1. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ Adam Deum per essentiā videbat. Visio.n.immediata Dei, dicitur visio per essentiam: sed Adam in primo statu videbat Deum sine medio, vt in principio 4. Magister dicit. ergo videtur ꝙ videbat Deum per essentiam.

83.qst.q.51 ¶ 2 Præt. Aug. dicit, quòd inter mentem nostram & Deum, nihil est medium secundum naturam mentis, sed omne medium cognoscendi, est medium inter cognoscentem & cognitū. ergo videtur ꝙ cum in primo statu homo esset in integritate naturæ suæ, ꝙ Deum immediate & per essentiam videtic. K

¶ 3 Præt. Vt Apostolus. 1. Cor. 13. dicit. Videmus nunc per speculum in enig. tunc autem fa. ad fa. sed Adam in primo statu non videbat in enigmate, quia nulla obscuritas in eo erat. ergo videtur, quòd tunc videbat facie ad faciem.

¶ 4 Præt. Quicunque non haber illud quod desiderat, affligitur: sed in primo statu non erat aliqua afflictio, quia pœna nō potuit culpam præcedere. cum ergo naturaliter visionem diuinæ essentiæ hō desideraret, videtur ꝙ Deū p essentiā videbat.

¶ 5 Præt. Illud, quod est naturaliter ordinatum ad aliquid, nō caret eo, nisi per aliquid impediatur, sicut lapis quòd sit deorsum, sed intellectus hominis naturaliter ordinatus erat ad vidēdum Deū per essentiā. cū ergo nō esset ibi aliquod impedimētū, qa nec culpa nec pœna, vē ꝙ Deum per essentiam videbat.

SED CONTRA. est quod dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Et sicut dicit quædam Glos. Esa. 6. idest, nullus homo in statu viæ existens: sed Adam erat viator, quia peccare poterat. ergo videtur quòd Deum per essentiam non videbat.

pe cognitionem hominem accepisse perspicuum est. cum nō ipse creator, vel angelus aliqs, sed homo omnibus animātib⁹ nomina imposuerit, vt ōnderet ꝙ singulorū notitiā homo ipse habuit. Quę enim propter illū creata erant, & ab illo regenda & disponēda erant, horū oīum Deus illi & sciam tribuit, & pui dētiā atq; curā reliqt. Quia vt ait Apostolus. Nō est cura Deo de bobus. Quorū aliorumque animalium Deus homini curam reliquit & prouidentiā, vt dominationi eius subijcerent,

Sup Psal. ver. vlt. ¶Præt. Vt dicit Augu. visio dei: est per essentiā, ē tota merces, sed cōstat quòd homo in statu innocentiæ mercedā beatitudinis nō habebat. ergo & Deū per essentiam nō vidit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut in litera dicitur. modus quo Adam Deū cognouit, medius fuit inter cognitionem viæ, qua nunc Deum videmus, & cognitionē patrię, qua sancti eū in gloria videbunt. Vnde ad huiusmodi euidentiam videndum est, quot modis Deus possit videri.

¶Sciendum aūt ꝙ triplr videri pōt. Vno mō per suam essentiā. Alio mō per effectum aliquem eius, effluentem in intellectum videntis. Tertio mō per affectum aliquem extra intellectū videntis, in quo diuina similitudo resultat. huius aūt exēplum in visione corporali inspici potest, lux.n. non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relictā, sed p suam essentiā oculum informans, & huic comparatur primus modus diuinæ visionis qui est per essentiam. & hic quidam modus ex cōditione naturæ suæ, nulli naturæ debetur, nisi diuinæ, in qua ē sciēs & scitum. Lapis autem videtur ab oculo corporali per similitudinem suam in ipso oculo relictā, & huic cōparat secūd⁹ mod⁹, qui est per effectum relictum in intellectu videntis. & hic quidem modus videndi, conuenit angelo sm conditionem naturę suæ, quia vt in lib. de causis dr. omnis intelligentia scit quod est supra se, per illud quod est causa ei. vnde cognoscens ipsum lumen naturæ suæ, qd est similitudo luminis increati, Deū videt. vultus aūt hominis relucens in speculo vē ab oculo, non quidem per similitudinem eius immediate in oculo relictā, sed per similitudinem relucentem in speculo, ex quo resultat in pupilla, & huic comparatur illa visio, qua Deus videtur p effectum extra intellectum videntis, siue per effectum naturalem, sicut per cognitionem creaturarū, naturali cognitione Philosophi in Deum deuenerūt, siue per effectum spiritualem, sicut est in visiōe fidei illius, qui adheret his, quæ alijs reuelata sunt per influentiam spūalis luminis, & ideo dicimur nunc in speculo videre, sm Apostolū. Modus aūt iste cōpetit homini sm conditionem naturę suæ, quia intellectus noster nec seipsum intelligere pōt, nisi per spēs rerū quas apud se habet, quia p obiecta venit in cognitionē actuū, & p actus in cognitionē potētiarū. I

¶Ad primum ergo modum visionis, qui soli Deo ex cōditione naturæ debetur, eleuatur angelus & homo per gloriam. vnde illa est visio beatorū, quam homo in primo statu nō habuit.

¶Ad secundum vero modum, qui est naturalis ipsi angelo, & supra naturam hominis, eleuatur homo per gratiam, etiā post statum culpæ, sicut etiam in viris contemplatiuis patet, qui reuelationes diuinas merentur, & multo amplius fuit in primo statu per gratiam originalis iustitiæ.

¶Tertius autem modus est cōmuniter viatorum, etiā post statum culpæ. vnde patet quòd modus quo Adam in primo statu Deum videbat, medius est inter vtrumque. Quidam vero aliter dicentes, errāt, ponētes Deū nunquām per essentiā, nec i patria nec in via videri, qđ hereticū est, & scripturæ contrariū, vt patet 1. Cor. 13. Et 1. Ioan. 3. Quidam vero econtrario dicunt, Deum per essentiam in omni statu videri, & his ēt authoritates sanctorum repugnant, quia Dion. dicit, ꝙ si aliquis videns Deum sciuit quid vidit, nun ipsum vidit, sed aliquid eorū, quæ sunt eius. Et Greg. dicit. ꝙ quantumcūque homo in statu viæ profecerit, ad statum tamen illum contemplationis, quo De⁹ per essentiam videatur, non pertingit. 18.mor.ca.37.38.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Adam in primo statu dicitur Deum sine medio vidisse, non quia ipsum p essentiā videret, sed quia non per medium argumentationis *d* ex creaturis sensibilibus pcedens, in cognitionem eius deueniebat, sed mediante effectu spūali, in intellectum eius resultante, sicut D. 71.

&

& angeli in primo statu videbant, ideo dicitur quòd post pec-
D 740. catum necessaria [d] fuerunt sacramentalia signa, vt ex sensibili bus homini spiritualia panderentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur, nihil esse mediū inter Deum & mentem nostram, intelligendum est non ſm naturæ dignitatem, qa natura mentis angelicæ supra naturam mentis humanæ est, vt Dionys. expresse dicit 4.c.cælc.hie.& Greg. in hom. de cētum ouibus. Et Augu. super Io. nec etiā per modū informantis priuatur medio, quia charitas creata est medium coniungens mentes Deo, sed intelligit̄ q̄ ipse immediate eam beatificat & iustificat sicut & creat.

& ratione ipsius gubernarētur, vt sciret illis necessaria prouidere, a quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando nō perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderent. Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi non eruditur. B sed de scientia animę quā peccando amisit.

De cognitione creatoris.

Cognitionē quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim a quo creatus fuerat, non eo modo cognoscendi quo ex auditu solo percipitur, quomodo a credentibus absens quæritur, sed quadam interiori inspiratione qua Dei præsentiam contemplabatur, non tñ ita excellēter, sicut post hanc vitam sancti visuri sunt, neq; ita in enigmate, qualiter in hac vita videmus.

De sui cognitione.

Porro sui cognitionem idem homo talē accepisse vř, vt quid debe-

¶Ad tertium dicendum, quòd enigma importat obscuritatem quandam cognitionis, eo quòd enigma est secundum Donatū, quæstio verborum obscuritate inuoluta, obscuritas autem triplex potest accidere alicui intellectui. Prima ex hoc, quòd ex nihilo est, qa in hoc deficit a claritate intellectus increati, & secundum hoc omnis intellectus creatus enigmaticus est. Secunda ex hoc q̄ intellectus intelligit inquirendo, & per continuum & tempus, & talis obscuritas accidit intellectui humano in comparatione ad intellectum angelicum qui deiformis est. Intellectus
D.71. vero [d] humanus est ratiocinatiuus & acceptiuus cognitionis a sensibilibus ſm conditionem suæ naturæ: & ſm vtrumque modum etiam in primo statu homo in enigmate vidisset. Tertia vero obscuritas intellectum, consequitur humanum, ex peccato, consecuta ex corruptione carnis aggrauantis animam. Sap. 9. & sic in enigmate nunc hō videt, tunc autem non vidisset.

¶Ad quartum dicendum, q̄ non facit afflictionem, vel pœnam carentia cuiusque desiderati, sed eius tm̄ quod debet hr̄i, & cum est tempus habendi: & iō Adam in primo statu & si Deū non videret quod summe desiderabat, nō tñ inde affligebatur, quia nō dū erat tp̄s ad illud perueniendi, aliàs sequeret̄, q̄ oē quod intēdit venire ad aliquem finē quē nōdū cōsequit̄, pœnā haberet.

¶Ad quintum dicendum, q̄ aliquem actum pōt aliquid impedire dupliciter. Vno modo per modum contrarium, sicut calor violentus impedit aquam ne infrigidetur, & per hunc modum culpa & pœna impediunt visionem Dei, & tale impedimētum homo in primo statu non habebat. Alio modo per modū simplicis negationis, sicut rusticus impeditur ab actu geometricandi. ex hoc q̄ habitū geometriæ non habet, & ita ēt Adā ab actu visionis Dei impediebatur, quia nundū intellectus erat ad hūc actum per habitum gloriæ subleuatus.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum Adam habuit perfectam cognitionem rerum a creatione sua.

1.p.q.94.ar. 3. Et ver. q.18. ar. 3. De concep. vir. cap. 1. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Adam nō habuit a creatione rerum perfectam cognitionem, qa secundum Ansel. qualis fuit Adam in primo statu, tales etiam filios generasset: sed supra habitum est, quòd pueri non fuissent nati perfecti in scientia secundum vnā opinionem, cui Magister magis assentire visus est. dist. 20. ergo nec Adā in scientia perfectus fuisset. E

Cap. 10. ¶2 Præt. Aug. dicit 8. super Genes. q̄ Adam ideo positus est ad operandum in paradiso, vt naturas rerum experiretur: sed experimentum est principium cognitionis accipiendæ a sensibilibus, & per inuentionem. ergo videtur q̄ non statim in principio perfectam rerum cognitionem habuisset.

Text. 5. ¶3 Præt. Secundum Philosophum in 3. de Anima. Intellectus nihil est in actu eorum quæ sunt antequam intelligat: sed non potest intelligere sine phantasmate, vt ibidem dicitur, sicut nec visus videre sine colore. cum igitur nihil sit eorum quæ sunt, nisi secundum quod perficitur actu habens speciem alicuius rei in natura existentis, videtur quòd cognitionem a sensibilibus accepisset mediante sensu & imaginatione, & sic non statim fuisset perfectus in scientia.

A ¶4 Præt. Secundum Philosophum, & sicut etiam Magister supra dixit 1. dist. anima infusa est corpori, vt in ipso perficiat̄ sciētia & virtutibus, & ad hoc sunt dati sensus & membra: sed hoc frustra esset, si per operationē sensus, intellectus perfectionem non acquireret. cum igitur nihil sit frustra in naturæ operib⁹, & præcipue in compositione humani corporis, videtur q̄ homo a sensibilibus cognitionem rerum accepisset, sicut & nunc, & non statim perfectam scientiam habuisset.

¶5 Præt. Ille qui est in scientia perfectus non est necesse, vt alio illuminante pficiatur: sed Adam in primo statu etiam p angelos fuisset illuminat⁹, alias perijsset naturalis ordo creaturarum, secundum quem natura angelica inter diuinam & humanā ponit, ab vna accipiens & in aliam refundens, vt in 4. ca. cæl. hier. dicitur. ergo non fuisset in scientia perfectus.

SED CONTRA. Nomina imponuntur rebus ex proprietatibus earum sumpta, quia vnaqueq; res nominatur ab eo quod in ipsa est nobilius, sed Adam animalibus nomina imposuit, vt Gen. 2. dicitur. ergo in principio suæ creationis ani-
C malium naturas cognouit, & per consequens aliarum rerum.

¶Præt. Quanto aliquid est nobilius, tanto minus decet esse defectum in eo, sed in corpore Adæ nulla fuit imperfectio in statu innocentiæ. ergo multo minus fuit imperfectio in intellectu eius.

RESPONDEO, Dicendum, q̄ illam sciētiam necesse est homini nobis in primo statu attribuere, sine qua imperfectus fuisset, & nihil amplius. tunc autem alicuius scientia imp̄fecta dr̄, qn̄ non nouit aliquid eorum quæ ad ipsum pertinent, & iō nulla notitia eorum quæ ad hominem pertinebant in primo statu homini defuisset. Pertinebat autē ad ipsum dispositio sui ipsius in actibus proprijs, & ideo dicitur cognitionem perfectā habuisse eorum quæ ab ipso agenda, vel vitanda erant, similiter etiam ad ipsum pertinebant aliæ creaturæ, inquantum p̄p ipsum factæ erant, vt vel ab ipsis emolumentum acciperet, vel eis præesset & ea gubernaret, & ideo tantum de vnaquaque re cognoscebat, quantum ad vsum hominis pertinebat, nec oportet plus cognitionis sibi ascribere in primo statu. Hanc autem cognitionem aliter Adam habuit, & aliter ad eam eius posteri p-
De consol. phil. lib. 3. pros. 10. uenissent: quia natura a perfectis exordiū sumit, vt Boet. dicit.
D Et Dei perfecta sunt opera, vt Deut. 32. dr̄. Ideo Adam tamquā principiū totius humani gn̄is, oēm perfectionem q̄ naturę humanæ cōpetit, in suo primordio accepit, sicut ſm corpus ita & ſm aīam, vt esset potens ad propagandum alios corporaliter, & instruendum intellectum. Filij autem eius, quia cum originali iustitia nascebantur, quæ sine prudentia esse non pōt, sicut nec
Cap. ult. aliqua virtus, vt in 6. Ethic. Philosophus dicit. Ideo oportuit q̄ statim nati habitum habuissent cognitionis illius, per quam cognoscere possent, qd agere & quid vitare deberent, q̄uis forte vsus rōnis impediretur ſm vnam opinionem, p̄p organorum indispositionem, sed habitus cognitionis aliarum rerum nō est necesse q̄ in sua natiuitate habuissent, sed p inuentionē & doctrinam, vt tantum simul cum perfectione corporis & perfectio
C. 8. cognitionis compleretur. vnde Philosophus in 6. Ethi. dicit, q̄ prudentia & habitus ad cognitionem rerum a nobis agendarū
E pertinētes, sunt nobis magis naturales q̄ scientia aliarum rerū. Quidam vero dicūt, q̄ ēt habitus cognitionis omnium rerum mox nati accepissent, sed hoc non videtur necessarium neque quantum ad integritatem naturæ, neque quantum ad originalem iustitiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vt supra dictum est, non oportuit, vt filij Adæ sibi similarentur, nisi in his quæ ad speciē humanā pertinebant, vel ex conditione naturæ, vel ex Dei beneficio, hoc autem quòd Adam in primordio suæ conditionis habitum omnium rerum accepit, non cōueniebat sibi inquantum homo, sed inquantum homo humani generis principium, vnde non oportet quod alijs conuenisset.

D.592. ¶Ad secundum dicendū, quod aliquis experitur [d] aliqd dupl̄r. vel vt ex sensibilibus, quorū experiētia habitū cognitionis acqrit, sicut i nobis fit q̄ ex multis experimētis vnū vl̄e colligim⁹,

quod est principium artis, vel scientiæ, & sic Adam experimẽto non indigebat. Alio modo, vt illud quod quis per habitum cognitionis tenet, etiam in rebus videat, hoc n. scienti delectabile est, & sic Adam experimenta de naturis sumpsisset. F

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus noster, vt supra dictũ est, indiget phantasmate, qđ est obiectum eius in duobus, scilicet in accipiendo scientiam secundum motum qui est a rebus ad animam, & in circumponendo illud quod apud se tenet phantasmatibus, sicut in quibusdam exemplis patet sm motũ qui est ab anima ad res. Dico ergo, ꝙ intellectus Adæ in primo statu non indigebat phantasmate quantum ad primum modum, sed quantum ad secundum, nec oportebat ꝙ illud phantasma esset a sensu acceptum, aliàs non potuisset intelligere nisi rem quam prius vidisset: contingit autem per operationem interiorum virtutum formari in imagine aliquod phantasma, quod nunquam per sensum est acceptum.

D. 752. ret superiori, & quid æquali, & quid inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suã & ordinem, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere intellexit. Si horum notitiam non habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset.

D. 70.

Vtrum homo præscius fuerit eorum, quæ sibi futura erant.

Si autem quæritur: vtrũ homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum ventura erant, idest, si ruinam suam præsciuerit, & similiter si præsciuerit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia perstitisset. Responderi potest, quòd ei magis facienda indicta sunt, quam futura reuelata. Accepit enim scientiam & pręceptum eorum quæ facienda fuerant, sed non G habuit præscientiam eorum q̃ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Augustin. super Genes. asserit, ratione vtens, quam supra posuimus: & hæc de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

H ¶ Ad quartum dicendum, quòd non propter hoc operationes sensuum in Adam frustra fuissent, si per eas cognitio rerum ad se pertinentium non accepisset, quia per operationem sensus expertus fuisset exterius, quod intellectus interius tenebat per habitum cognitionis innatæ.

¶ Et præterea, hoc sibi supra cõditionem naturæ suæ collatum fuerat, vt scientiam non a sensibilibus acciperet, & ideo oportebat, vt ea quæ ad naturæ perfectionem secundum sui conditionem conueniunt, ei non subtraherentur, sicut homini resurgenti, membra apta ad comestionẽ non subtrahũtur, quãmuis cibis vlterius non vtantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Adam non hoc modo fuit in scientia perfectus, quòd omnia sciret, & ideo in his quæ nesciebat, per angelos illuminatus fuisset, sicut & inferiores angeli a superioribus purgantur a nescientia, vt in 6. Cœle. hierar. Diony. dicit.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in primo statu decipi potuerit.

1. p. q. 94. arti. 4. Et ver. q. 18. ar. 6. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd homo in primo statu decipi potuerit, quia sicut Apostulus dicit, 1. Thimoth. 4. Mulier seducta est. Adam vero quãmuis non fuerit seductus in hoc in quo mulier, tamen in aliquo seductus est, vt veniale crederet quod mortiferum erat, vt in præcedenti dictum est. ergo in statu innocentiæ decipi potuit.

¶ 2 Præt. Magister supra dist. 21. dixit, quòd mulier ideo serpentem non horruit, quia quem a Deo creatum sciuit, ab eo etiam loquendi vsum accepisse credidit: hoc autem falsum erat, quia loqui, non est nisi intelligentis propriè. videtur igitur quòd decipi potuerit. K

¶ 3 Præt. Constat quòd Adam in primo statu secreta cordis alterius hominis scire non potuisset, cum nec angeli hoc sciãt, sed solus Deus, potuit autem contingere, vt aliquis diceret se illud cogitare, quod non cogitabat, nec Adam eum mentiri credidisset, cum hoc certitudinaliter non cognouisset. ergo videtur quòd deceptus fuisset.

¶ 4 Præt. Sensus quandoque nuntiant aliquid aliter quàm sit, sicut quod a remotiori videtur minus videtur: sed de sensibilibus cognitionem per sensus habuisset. ergo videtur quòd ibi quodammodo decipi potuerit, cum decipi nihil aliud sit quàm

De lib. arb. li. 3. c. 18. falsum verum æstimare.

Brud. theo. parte 7. c. 31 lib. 1. SED CONTRA. Augustin. dicit, quòd falsa pro veris approbare, non est natura hominis instituti, sed pœna damnati, cum igitur homo in primo statu omni pœna caruisset, videtur quòd decipi non potuerit.

F ¶ Præt. Deceptio sine ignorantia non est. Ignorantia autem vt Hugo de Sancto Victore dicit, est & culpa & pœna. hoc autem in primo statu esse non potuit. ergo nec aliqua deceptio.

RESPONDEO, Dicendum, quòd sicut supra dictum est, perfectio totius hominis pendebat ex superiori parte mentis, qua homo Deo per rectitudinem iustitiæ inhærebat, & ideo illa permanente Deo coniuncta, sicut nec defectus in corpore aliquis, vt passio & mors, ita nec deceptio in anima esse potuit: vnde sicut supra dictum est, Adam quodammodo potuit mori, scilicet, si prius peccaret, erat tamẽ quodammodo immortalis, quia in actu potentia moriẽdi nõ exisset, nisi prius peccasset, ita etiam homo in statu innocentiæ consideratus, poterat quidem decipi si prius peccasset, non tamen ante peccatum. Li. xi. c. 18.

H ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dictum est, elatio quędam mentem mulieris inuasit post verba serpentis, per quam verum credidit quod serpens suadebat, & ideo seductio illa secuta est elationem quæ fuit peccatum primum, & similiter est de viro, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mulier credidit serpentem vsum loquendi diuinitus accepisse, non quidem per conditionem naturæ, sed per ministerium spiritualis creaturæ, nec contulit vtrum hoc fieret virtute boni, vel mali angeli, aut vtrum fieret Deo permittente, vel Deo iubente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut diuina prouidentia corpus hominis seruasset illesum ab omnibus exterioribus læsuris, ita etiam seruasset intellectum hominis indeceptum in omnibus quæ suam cognitionem impediebant, vt statim intelligeret si quis falsum pro vero sibi diceret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quãmuis a sensibus fuisset ei aliquid alio modo repræsentatum quam res natura haberet, non tamen in eo fuisset illa deceptio, nec quantum ad sensum I qui hoc modo recipiebat secundum proportionem suam ad sensibilia, neque quantum ad intellectum, cuius iudicio subiacebat illa discretio, quæ inter sensum & rem erat, vt s. sciret quare aliter res videretur quàm esset.

EXPOSITIO TEXTVS.

SED NON esset laudabile homini &c. } Videt̃ hoc esse falsum, quia tunc si nec angelus, nec hõ peccasset, actus hominis laudabilis non fuisset, cum tunc nullus esset ad malum persuasor. ¶ Et dicendum, ꝙ hoc non est intelligendum, ita ꝙ laus humani actus dependeat a suasione mali, sed a potentia resistendi, suadendiq; impotentia manifestari potuit, si tentatus fuisset & vicisset. Vnde signanter dicit. { Et ideo &c. } vt quasi causa bene viuendi ostendatur hoc quòd nullus ad malum persuadet. { Et est gloriosius non cõsentire &c. } Vr̃ hoc esse falsum, quia cum Deus & angelus tentari non possint, aliquid esset in homine gloriosius q̃ in Deo. K

¶ Et dicendum, ꝙ hoc intelligendum est supposita conditione humanæ naturæ, per quam potest homo peccare & non peccare, vel exponat, vt primum. { Habuit aũt scientia homo &c. } Vr̃ falsum, quia nũc nõ hẽmus cognitionẽ omnium rerũ sicut Adã habuit. ¶ Et dicendũ, ꝙ etiam ista scientia aliquo mõ per pctm̃ diminuta est, sed nõ adeo ꝙ per hoc hõ a via salutis impediatur, & iõ in salutari doctrina, de hmõi instruendus nõ erat. { Sed nõ habuit præscientiam eorum &c. } Vr̃ falsum, quia cum nos quorundã futurorũ pręsciẽtia hẽamus, cognitio eius fuisset amplior q̃ nr̃a. ¶ Sed dicẽdũ, ꝙ nos nõ cognoscimus futura, nisi put quodãmodo sunt pñtia in suis causis, quæ sunt determinatę ad tales effectus, vel de necessitate, vel in maiori parte, & sic ẽt Adam in primo statu, futurorum cognitionem habuit multo plenius quàm nos, non tñ eorum quæ causas determinatas non habent, sicut ea quæ ex lib. ar. dependent, vt casus suus.

Distin.

DISTINCTIO XXIIII.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEX.

POSTQVAM determinauit de scientia quam homo in primo statu habuit. Hic incipit determinare de potentia naturali, per quam peccatum vitare poterat. Et diuiditur in duas partes. In prima parte ostendit, quod homo habuit naturalem potentiam per quam poterat peccatum vitare. In secunda ostendit quę sunt illa. ibi {Hic considerandum, quod fuerit adiutorium.} ¶ Circa quod, mouet duas dubitationes. Prima ibi {Sed & quomodo rectam & bonam voluntatem.} Secunda ibi {Ad hoc autem quod diximus.} {Hic considerandum est &c.} Hic ostendit quod fuerit illa potentia naturalis. Et dicit quod li. ar. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid sit lib. arbit. In secunda ostendit quasdam lib. arb. conditiones. a 5. dis. ibi {Iam ad propositum redeamus.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat quid est li. arb. In secunda notificat quasdam vires animæ, vt ostendat in quibus lib. arb. contineatur. ibi {Est. n. sensualitas &c.}

† Sup Gen. ad lit. ar. 13 vsque 30.

† C.107.

DISTINCTIO XXIIII.

A

De gratia hominis & potentia ante peccatum.

NVnc diligenter inuestigari oportet, quam gratiam, vel potentiam habuit homo ante casum, & vtrum per eam potuerit stare vel non. B Sciendum est igitur, quod homini in creatione sicut de angelis diximus, datum est per gratiam auxilium & collata est potentia per quam poterat stare, idest non declinare ab eo quod acceperat, sed non poterat proficere in tantum, vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato, Sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. Vnde August. in Enchi. Sic factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio, vtrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret, vel ab illo vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem quam Dei, de illo facta est voluntas Dei. Item in eodem. B Sic oportebat prius hominem fieri, vt & bene posset velle & male. Nec frustra si bene, nec impune si male. Idem quoque in libro de correctione & gratia ait. Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti sunt defuisset. Quoniam non talis natura facta erat, vt sine auxilio posset manere si vellet, non vtique sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutorium sine quo manere non posset. C Idem. Dederat Deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum. Dederat adiutorium, sine quo, non posset in ea manere si vellet, & per quod posset: vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. Idem in eodem. Acceperat posse si vellet, sed non habuit posse,

¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit quod illa potentia qua peccato resistere potuerit, est lib. ar. Secundo diffinit ipsum. ibi {Liberum vero arbitrium &c.} {Est. n. sensualitas &c.} Hic notificat quasdam D potentias animæ. Et circa hoc duo facit. Primo, notificat eas. Secundo, ostendit quasi in eis potest esse peccatum ibi {Illud quoque prætermittendum non est &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Et præterea pars cum præcedentibus est præsentis lectionis.

Circa quam duo quæruntur.

Primo. De libero arbitrio.
Secundo. De virtutibus libero arbitrio annexis.

Circa primum quatuor quæruntur.

Primo. Vtrum lib. arb. sit potentia vel habitus.
Secundo. Si est potentia, Vtrum sit vna vel plures.
Tertio. Si est vna vtrum sit distincta a ratione & voluntate.
Quarto. Vtrum homo in primo statu per lib. ar. peccato resistere potuit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum liberum arbitrium sit habitus.

1.p.q.83.arti.2.Et ver.24.ar.4.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod libe. arbit. sit habitus. Primo, per hoc quod dicit Bernardus, quod libe. arbit. est habitus animi liberi sui, & ita videtur esse habitus & non potentia.

¶ 2 Præt. Potentia non efficitur facilis ad actum nisi ex habitu: sed libe. arb. dicitur in litera esse facultas voluntatis & rationis, cum igitur facultas habilitatem quandam nominet, videtur quod lib. arb. sit habitus.

¶ 3 Præt. Sicut infra dicit, Philosophi diffiniunt lib. arb. liberum de voluntate iudicium: iudicium autem non nominat po- A tentiam, sed magis habitum. ergo videtur quod non sit potentia.

¶ 4 Præt. August. dicit, quod homo male vtens libe. arbit. & se perdidit & ipsum: sed per peccatum nulla potentia naturalis tollitur. ergo lib. ar. non est potentia, sed habitus. Super Psal. 70.

¶ 5 Præt. Nulla potentia recipit magis & minus: sed lib. arb. intenditur & remittitur, vnde & supra di. 7. dictum est, quod boni angeli lib. ar. habent post confirmationem quam ante. ergo lib. arb. non est potentia, sed habitus.

SED CONTRA. omnis potentia determinatur per habitum ad aliquid vnum vel simpliciter, sicut per habitum scientiæ ad vnum, vel ad minus, vt magis vni inhereat sicut opinio, sed per libe. arbi. homo æqualiter se habet ad vtrumlibet. ergo lib. ar. non est habitus. C.10.circa med.

¶ Præt. Habitus non potest esse subiectum alterius habitus, sed lib. arb. est subiectum gratię, quę ad ipsum comparatur, sicut sessor ad equum, sicut Aug. dicit. ergo lib. ar. non est habitus.

RESPONDEO, Dicendum, quod circa hoc quidam dicunt li. ar. secundum quod in vsum loquentium venit nomen habitus esse, quamuis eodem nomine & potentia & actus significetur, sicut patet in nomine intellectus, quod & potentiam & habitum & actum significare potest, hunc autem habitum quem nomen libe. arbi. designat, non dicunt esse aliquam qualitatem potentiæ superuenientem, D sed ipsam habilitatem potentiæ ad actum, vel facilitatem quam habet vna potentia ex adiutorio alterius, propter quod secundum eos, facultas voluntatis & rationis dicitur: sed hæc opinio non recte vtitur nomine habitus, quia habitus secundum proprietatem sui nominis, significat qualitatem quandam quæ est principium actus, informantem & perficientem potentiam, vnde oportet si proprie accipiatur, quod sit superueniens potentiæ, sicut perfectio perfectibili.

¶ Præt. Si consideretur ratio & voluntas, non potest esse nisi tripliciter. aut quod vtrumque secundum se consideretur, & sic constat quod vtrumque est potentia, & ita quodcunque eorum ponatur lib. ar. erit potentia, vel quod consideretur vnum in respectu alterius, nec sic potest dici quod vnum sit habitus alterius, quia potentia non est habitus potentiæ. vel relatio vnius ad alterum, nec hoc nomen habitus habere potest, vnde non videtur rationabiliter dictum, quod E lib. ar. sit habitus. Et ideo quidam dicunt, quod lib. arbi. nominat potentiam non absolutam, sed habitualem. i. prout est per habitum quendam perfecta, non quidem acquisitum, vel infusum, sed naturalem, per quem habitum facilis est in suum actum, in tantum vt dominium sui actus habere dicatur. Istud etiam non videtur conueniens, quia quod voluntas habeat dominium sui actus ex ipsa natura potentiæ habet prout est imperans aliis, & a nullo imperata, vnde hanc facilitatem ex se habet, & non ex aliquo alio habitu. Et præterea, D.725. vnusquisque habitus se habet ad actum, vt quo, non simpliciter efficitur actus, sed bene efficitur. libe. autem arbi. ad electionis actum se habet, vt quo talis actus efficitur, quandoque bene, quandoque quidem male & indifferenter, vnde non videtur habitum aliquem designare si habitus proprie accipiatur, sed illam potentiam cuius proprie actus est eligere, quia lib. ar. est quo eligitur bonum, vel malum, vt Aug. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Bernardus large vtitur nomine habitus pro habitudine quadam, ex hoc enim lib. ar. in homine dicitur, quod hoc modo se habet eius animus, vt sui actus liberam potestatem habeat.

¶Ad secundum dicendum, quòd facultas secundum communem usum loquendi significat potestatem, qua aliquid habetur ad nutum, vnde & possessiones facultetes dicuntur, quia in dominio sunt possidentis, & ideo lib. arb. facultas dicitur non quasi habitus quidam, sed quia actum suum in libera potestate habet, vnde & liberū nominatur.

¶Ad tertium dicendum, quod iudicium proprie loquendo non nominat potentiam nec habitū, sed actū: non autem inuenitur vnus habitus per quem omne iudiciū elicitur, cum secundum diuersos habitus in diuersis iudicium procedat, nisi forte dicamus habitum illum primorū principiorum, quorum cognitio naturaliter est insita nobis, secundum quod in omnibus iudicijs dirigimur, quem nullus liberum arbitrium diceret, quie non est proprium & proximum directiuum in electionis actum, potest autem ad vnam potētiam reduci omne iudicium electionis, & ideo congruētius hoc noie actus, datur intelligi potētie, quàm habitus.

¶Ad quartum dicendum, quòd homo dicitur liberū arbit. emisisse nō quidem essentialiter, sed quia quādam libertatem amisit, quæ quidem est a peccato, & a miseria, vt infra dicitur.

quo vellet, nam si habuisset, perseuerasset. His testimonijs euidenter monstratur, quod homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat. Alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis, in qua creatus est.

SEd quòmodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eā nec mereri vitam valuit, nec in ea stare voluit? Quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tempus stare voluit, sed non perseueranter, & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis. Ad hoc autem quod diximus, hominem non potuisse proficere, vel mereri per gratiam creationis, solet opponi sic, Per illum auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat: d Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile. Omne autem bonum meritum profectus est. Per gratiam igitur creationis proficere potuit, sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non fecisset illi meritum, & si non consensisset, quia nihil in co

G erat quod ad malum impelleret. Sicut angelis qui non ceciderunt, nec fuit meritum, quòd steterunt, idest quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando si malum non facimus, sed resistimus. Ibi duntaxat, vbi causa subest, quæ nos facere id mouet, quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, nō meremur, si ab eo declinamus.

H Declinare enim a malo semper vitat pœnam, sed non semper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat.

HIc considerandum est, quod fuerit illud adiutoriū homini datū in

¶Ad quintum dicendum, quòd omnis potentia in suo actu vigoratur aut debilitatur per habitum superuenientem, vel impedimentum adueniens, vnde lib. arb non dicitur liberum, quia ipsa potentia in se intendetur & remittatur, sed quia vel impeditur per corruptionem peccati, vel expeditur per habitum gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS II.

b Vtrum liberum arbitrium dicat plures potentias, vel unam.

Ver. q. 24. ar. 5. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod liberū arbit. non nominet vnam potentiam, sed plures. Aug. enim dicit. Cū de libero arbitrio loquimur, non de quadam parte animæ dicimus, sed de tota anime, totalitas autem animæ in pluralitate potentiarum consistit. ergo liberum arbitriū plures potentias colligit.

¶ 2 Præt. Ratio & voluntas sunt diuersæ potentiæ, sed lib. ar. est facultas voluntatis & rationis, vt in litere dicitur. ergo in se plures potentias colligit.

¶ 3 Præt. Potentiæ distinguuntur per actus, vt in 2. de Anima Philosophus dicit, sed lib arb. se extendit ad actus plurium

Li. 2. ortho, fid. c. 28. potentiarum, quie sicut Dam. dicit: liberum arbit. inquirit, disponit, & sic de alijs. ergo videtur quod plures potentias colligat.

¶ 4 Præt. Electio nihil aliud est quam duobus propositis alterum alteri præoptare, sed hoc cuilibet potentiæ competit, cum quælibet potentie conueniens appetat, & nociuum refutet. ergo cuiuslibet potentiæ est eligere, sed eligere assignatur proprius actus libe. arbi. in litera. ergo videtur quòd lib. arb. non sit determinata potentie.

¶ 5 Præt. Virtus & vitium nō nisi in libero arb. esse potest, inuenitur autem in omnibus virtutibus animæ, quòd in concupiscibili est temperantia, & in irascibili est fortitudo & vitie opposita. ergo videtur quòd liberū arbitriū determinatam potentiā non nominet, sed plures.

SED CONTRA. Actus determinatus est determinatæ potentiæ, sed eligere est quidam determinatus actus qui lib. assignatur. ergo lib. arb. est determinate potentia.

¶Præt. Nihil quod est vnum simpliciter in natura, constet ex pluribus, nisi illa vel alterum eorum e sui natura transmutetur. si ergo lib. ar. ex pluribus potentijs conficiatur, vel non erit aliquid vnum, vel hoc erit vnum cum corruptione quarūdem potentiarum animæ, quorū vtrūque est incōueniēs. ergo liberum arbitrium non colligit diuersas potentias.

RESPONDEO. Dicendum, quod quidam posuerunt lib. arb. non esse determinatam potentiā, sed colligere omnes vires rationalis animæ, sicut totum vīe suas partes, hoc aūt non vr conueniens. Tum, quia oporteret quod multiplicatis potentijs, li. ar. multiplicaretur secundum eē, multi enim homines sunt multa animalia & non vnum. Tum, quie oporteret quòd ratio lib. arb. in singulis potētijs salueretur, quod non potest esse, quie actus qui lib. arb assignatur, non est cuiuslibet potētiæ, sed alicuius determinatæ. Et ideo alij dicunt, quod lib. ar. colligit plures potentias, sicut totum integrale partes suas. Nec hoc iterum conueniens videtur, quia potentiæ nō possunt esse partes integrales alicuius vnius, si accipiatur vnum

I simpliciter, nisi forte dicatur vnum quod est aggregatione vel ordine vnum. lib. autem ar. non debet sic esse vnum, sed simpliciter, cum sibi vnus actus attribuatur. Quidam autem dicunt, quod lib. ar. colligit plures potentias. s. voluntatem & rationē, sicut habitus vtriusque, propter quod facultas voluntatis & rationis dicitur. Sed etiam hoc improprie dicitur, quia, si nomen habitus proprie sumatur, non potest esse immediate vnus habitus duarum potentiarum, quia vnus habitus ad vnum actum ordinatur, qui est vnius potentiæ. Et ideo aliter est dicendum, quod aliquid dr colligere plura dupl'r. Vno mō essentialiter, sicut totum colligit partes suas. Alio mō virtualiter, sicut qn virtus plurium rerū in vno participatur, secundum hoc ergo dico quod li. ar. non colligit plures potentias essentialiter, sed virtualiter, quasi vna potentia determinata. Sic. n. est in potentijs animæ, quod cū oēs ab essentia animæ oriantur, quasi proprietates ab essentialibus rei, est tn quidam ordo huiusmodi originis, vt. s. origo vnius potentiæ originē alterius

K præsupponat, qua mediante quodā mō ab essentia animæ procedat, quod ex actibus considerari pōt. Actus. n. vnius potētiæ necessario actū alterius præsupponit, sicut actus appetitiuæ actū apprehensiuæ, & inde est quod sicut virtus essentiæ animæ in potētia relinquit, ita et virtus vnius potentiæ præcedētis relinquit in subsequēti, & inde est, quod alique potētia virtutes pluriū potētiarū in se colligit, & sic est in lib. ar. quod ex actu eius patet. Eligere. n. quod actus eius ponit, importat discretionē & desideriū, vn̄ eligere est alterū alteri præoptare, hæc aūt duo sine virtute voluntatis & rōnis pfici nō pnt, vn̄ patet quod lib. ar. virtutem voluntatis & rationis colligit, propter quod facultas vtriusque dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod contingit aliquem potētiam esse determinatam in se, quæ tamen vīe imperium super omnes actus habet, sicut patet in voluntate, vnde lib. ar. propter hoc dicitur non pars animæ, sed tota anima, nō quie non sit determinata potentia, sed quia non se extendit per imperiū ad determinatos actus, sed ad oēs actus hominis, qui lib. arb. subiacent.

¶Ad

¶Ad secundum dicendum, quòd lib.arb.dicitur facultas volū tatis & rationis, non quia vtraque essentialiter comprehendat sed virtualiter, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, q actus aliquis attribuitur alicui potentiæ dupliciter. Vel quia elicit ipsum sicut proprium, sicut visus videre, & intellectus intelligere, & sic lib.ar. assignatur actus ille qui est eligere. Alio modo, quia imperat ipsum, & hoc modo actus omniū virium obedientiū rationi possunt voluntati attribui, quæ est motor omnium virium, & ita etiam actus diuersarum virium li.ar. attribuunt.

D.1175.

¶Ad quartum dicendum, q eligere non pertinet ad omnes vires, sed ad aliquā determinate, quis vnaqueq; vis in suū conueniens tendat, & contrarium refugiat: hoc enim nō fit ipsa vi eligente, sed vel p ordinem naturalem potētiæ ad obiectum, sicut lapis naturaliter descendit, & non per electionem liberi arbitrij, quia sicut dicit Augu. intelligentia non solum sibi intelligit, sed toti animæ, & similiter volūtas non soli sibi vult, & sic de alijs.

De spū, & aīa c. 34. c. Tom. 3.

¶Ad quintum dicendum, q virtus & vitium dicuntur eē in aliquo dupl'r. Vel sicut in causa, & hoc modo sunt in lib.ar. & voluntate. vel q-tum ad habit⁹, sicut in acquisitis habitibus, vel saltem quantum ad actus, quātū ad infusos. Alio mō vt i subiecto, & hoc modo contingit in diuersis potētijs animæ virtutes & vitia esse, vt supra dictum est.

creatione quo poterat manere si vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ sinceritas atque viuacitas: c Liberum vero arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua B bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente, & dicitur liberum quātum ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti potest. Arbitrium vero quantum ad rationem, cuius est facultas, vel potentia illa cuius etiam est discernere inter bonum & malum, & aliquando quidem discretionem habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquando vero quod bonum est, C sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum vero per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis qua naturaliter vult bonū, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet quæ adueniens iuuat eam & erigit, vt efficaciter velit bonum, per se autem potest velle malum efficaciter, illa igitur rationalis animæ potentia qua bonum, vel malum velle potest, vtrumque D discernens, liberum arbitrium nuncupatur, quod bruta animalia nō habent, quia ratione carent, habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

b Quòd bruta animalia non habent liberum arbitrium, sed appetitum sensualitatis.

Est enim a sensualitas quædā vis animæ inferior, ex qua est motus qui intēditur in corporis sensus atq; B appetitus rerū ad corpus ptinētiū. Rō vero est vis animæ superior, quæ vt ita dicamus, duas habet partes vel differētias, superiorē & inferiorē. Scd̄m superiorē supernis cōspiciendis, vel cōsulendis intendit. Secundum inferiorem ad tēporaliū dispositionem conspicit. Quicqd ergo in aīa nostra nobis cō sideraturibus occurrit, quod nō sit commune cum bestijs, ad rationem pertinet. Quod aūt in C ea reperis cōe cum bestijs ad sensualitem pertinet, & vbi nobis gradatim in consideratione partium animæ progredientibus, primum aliquid occurrit quod nō est commune cum bestijs, ibi incipit ratio. Hæc autem Augustin. docet in xij. lib. de Trinita. ita dicens. Videamus vbi sit, quasi quoddam hominis interioris exterioris que confinium. Quicquid enim habemus in animo D commune cum pecore, recte dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur, sed adiuncta quadam vita sua, qua compages

ARTICVLVS. III.

c Vtrū lib.arb. sit potentia distincta a voluntate & ratione.

1.p.q.83.art.4. Et ver. 24.art.6.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd lib.ar. sit potentia distincta a voluntate & ratione. Actus enim cuiuslibet potentiæ denominatur ab ipsa potentia, sicut velle a voluntate, & intelligere ab intellectu, sed eligere neque a voluntate neque a ratione denominatur. ergo cum sit actus lib. ar. videtur q lib.arb. sit potentia ab vtraque discreta.

¶ 2 Præt. Lib.arb importat iudicium & libertatem: sed vtrūque istorum simul nec voluntati conuenit, cuius non est iudicare, nec rationi quæ violentia argumenti cogitur. ergo lib.ar. est potentia ab vtraque discreta.

C.2.

¶ 3 Præt. vt Philosophus dicit in 3. Ethic. voluntas est finis, electio autem non est finis, sed eorum quæ sunt ad finem. ergo cum eligere sit lib. arbitrij, lib.arb. erit alia potentia a voluntate.

6.c.2.7.c.8.

¶ 4 Præt. vt Philosophus dicit in 6. & 7. Ethicorum. In operatiuis, finis se habet per modum principij in speculatiuis, sed non ad eandem virtutem pertinent principia & conclusiones in speculatiuis, quia intellectus principiorū est, & scientia conclusionum, ergo nec in operatiuis ad eādē virtutē ptinet finis, & id qd est ad finē, & ita volūtas cuius obiectū est finis & li.ar. qd A est electiuum eius quod est ad finem, non sunt vna potentia.

¶ 5 Præt. Potentia quæ habet iudicium de actibus aliarum est discreta ab eis, sicut sensus communis a sensibus particularibus, sed lib.arb. habet iudicium de actibus omnium potentiarum, quod etiam ipsum nomen sonat, a iudicando impositum, & et super actum totius voluntatis cum Philosophi lib.ar. diffiniant esse liberū de voluntate iudiciū. ergo videtur q lib. ar. sit potētia discreta a voluntate, & ab alijs viribus.

SED CONTRA. per virtutes affectiuas & apprehētiuas sufficienter diuiduntur vires intellectiuæ partis, sed voluntas & rō cōprehendunt sufficienter apprehensionē & affectionē & intellectiuam. ergo lib.ar. nō est aliud ab vtroq;.

¶ Præt. Commentator dicit super 12. Metaph. q substantiæ separatæ diuidū tur in voluntatē & intellectum solummodo: constat autem q in substantijs separatis est lib. ar. sicut in Deo & in angelis. ergo lib. ar. nō est potentia separata a voluntate & rōne, vel intellectu. Com. 36.

RESPONDEO, dicendum, quòd quidam dicunt lib. arb. esse potentiam distinctam a voluntate & ratiōe. Ad hoc autem ponendū diuersi diuersis vijs mouentur. Quidam enim ponunt li.arb. esse vnam potentiā habētem iudicium super act⁹ omnium potentiarum, ppter quod lib.ar. noīatur quod iudiciū importat. Sed hoc non videtur, quia iudicare de actibus omnium potentiarum non pōt cōuenire alicui potentiæ q̄ sit aliud q̄ volūtas vel rō, pcipue cū Ansel. dicat q volūtas est motor omniū viriū, oportet.n. vt ea quæ est liberrima, super alias dominium & imperium habeat. Dial. de casu diab.c.12.

Alij vero alia via ad hoc mouentur magis idonea. s. ex diuersitate actuum, vident.n. eligere quod est actus lib.arb. esse aliud q̄ velle simpliciter, & aliud quàm ratiocinari, & ideo inducunt hunc actum in quandā potentiam, a volūtate & rōne distinctā, E quam lib.ar. nominant, quod ponunt quodammō medium inter voluntatem & rōnem, & quodammō postremum vtroq;. secundum enim ordinē naturæ & dignitatis, oportet q vtrāque sequatur. s. voluntatem & rōnem, cum lib.ar. sit ab essentia animæ procedēs, præsupposita rōne & voluntate, quod etiam ipse actus ostendit, quia eligere non est nisi prius apprehenso fine per rationem, & desiderato per voluntatem, deficit etiam a dignitate voluntatis, cuius obiectum est principale bonum. s. finis. lib. autem ar. obiectum est secundarium bonum, quod est eligibile ad finem, sed quantum ad participationem proprietatis vtriusque, naturam medij habet, vt ex rōne habeat iudiciū, & ex voluntate desideriū, sm q virtutes præcedentium potentiarum in sequentibus relinquuntur, vt dictum est, sed illud vr extraneum, & si probabil'r dicat:, qa philosophi qui potentias animæ subtil'r scrutati sunt, nullam potentiam in intellectiua parte præter volūtatē & rōnē siue intellectū posuerūt, & iō non vr mihi q lib.ar. sit alia potentia a voluntate & rōne, quod etiam

corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendẽtibus igitur introrsum quibusdam gradibus considerationis p animę partes vbi incipit aliquid occurrere quod nobis nõ G sit commune cum bestijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior æternis rationibus conspiciendis, vel consulendis adherescit. Portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur, & illa rationis intẽtio qua contẽplamur æterna, sapientiæ deputatur. Illa vero qua bene vtimur rebus temporalibus, sciẽtię deputatur: b Cum vero differimus de natura mentis humanę, de vna quadam re differimus, nec eam in H hæc duo quæ cõmemorauim⁹, nisi per officia geminamus, carnalis autem vel sensualis animę motus qui in corporis sensus intenditur, nobis cum pecoribus communis est, qui seclusus est a ratione sapientiæ. Rationi autẽ scientiæ vicinus est.

Quòd talis est ordo peccandi uel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus.

Illud quoq; prætermittendum non est, quòd talis nunc in vnoquoque homine est ordo tentationis & progressio, qualis tunc in primis pręcessit parẽtibus, vt enim tunc serpens mulieri malum suasit, ipsaque consensit, deinde viro suo dedit, sicq; consummatum est peccatum: c ita & nunc in nobis pro serpente est sensualis motus animæ, p muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio, & hic est vir, qui secundum Apostolum dicitur imago & gloria Dei, & illa est mulier quæ secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem, est velut quoddam spirituale coniugium naturalisque contractus, quo superior rationis portio quasi vir debet præesse & dominari, īferior vero quasi mulier debet † subesse & obedire. Ideo vir, secundum Apostolum non debet habere velamẽ, sed mulier. Et sicut in cunctis animalibus non est repertum homini adiutorium simile sibi, sed de illo sumprũ quod ei formaretur in coniugium, ita in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti nostrę simile est adiutorium. Vnde August. in eodem. Illud nostrum quod in actione temporalium tractandorum ita versatur, vt non sit I nobis commune cum pecore, rationale est quidem, sed ex illa rationali mente qua subheremus intelligibili & incommutabili veritati tãquam ductum & inferioribus tractandis gu-

ex suo actu patet. Dicit enim Philosophus in 6. Ethico. quòd electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, & hoc magis videntur sua verba sonare, ꝙ electio sit act⁹ appetitus voluntatis, ẽm tamen ꝙ manet in ea virtus rationis & intellectus: quod sic patet. Quãdoque enim est aliquis actus alicuius potẽtię, ẽm ꝙ manet in ea virt⁹ alterius, semper ille actus illi potẽtię attribuit, ex qua mediante producitur, vt. gra. intellectus principiorum est. ratio autem proprie, vt Isaac dicit, est faciens currere causam in causatum, vnde proprie actus rationis est deducere principium in conclusionem. hoc ergo quod est conclusiones elicere, est actus rationis secundũ ꝙ manet in ea virt⁹ intellectus, vnde magis proprie attribuitur rationi quàm intellectui, ita etiã electionem præcedit cõsilium, vt in 3. Ethi. dicitur, sicut disputatio conclusionem, est enim electio præconsiliati appetitus, & ita eligere erit principaliter act⁹ voluntatis, non tamen absolute, sed ẽm ꝙ manet in ea virtus intellectus, vel rationis consiliantis. vnde sic consideratam voluntatem, nominat liberũ arbitriũ & non absolute.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ actus qui est absolute actus potentię denominatur ab ipsa potentia, actus vero qui est vnius ẽm ordinem ad aliam non denominatur ab aliqua earum sicut scire, neq; a rõne neq; ab intellectu nõiat, ita ẽt eligere neq; a volũtate neq; a rõne.

D.623. ¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis iudicium non pertineat ad voluntatem absolute, iudicium tamen d electionis, quæ tenet locum conclusionis, ad voluntatem pertinet, secundum quam in ea virtus rationis manet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnaqueque potentia diffinitur ex eo quod est per se obiectum eius & formaliter, cum autem obiectum voluntatis sit bonum, propter hoc a fine principaliter describitur, quia habet per se rõnẽ boni. Id autem quod est ad finẽ, nõ est bonum inquantum hmõi absolute, sed ex ordine ad finẽ: sed in ẽm hoc ꝙ participat rõnẽ boni, est obiectũ volũtatis, ẽm. s. ꝙ in voluntate est ius rõnis ordinantis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis principia & conclusiones pertineant ad diuersos habitus animæ, non tamẽ ptinẽt ad diuersas potentias. Vel melius dicendum, ꝙ si etiam ratio & intellectus diuersæ potentiæ ponantur, nõ tamen propter hoc sequitur ꝙ voluntas & lib. ar. sint diuersæ potentiæ, nihil enim diuiditur essentialr per id quod est accidentale sibi, sed p id qđ est essentiale. Conferre aũt & ordinare virtuti apprehensiuę p se conuenit, appetitiuę aũt non nisi per accidens, ẽm ꝙ est in ea vis apprehensiuæ, & ideo virtus apprehensiua conuenienter diuiditur in virtutem, quæ absolute accipit verum, sicut est intellectus, & q̃ est cũ collatione sicut est rõ, sed appetitiua nõ debet diuidi in eam q̃ accipit bonũ absolute, & in eã quæ accipit bonum in ordine ad aliud, quia ille ordo non est a voluntate, sed a F ratione, vnde voluntas est magis ordinati vel collati quàm cõferens seu ordinans.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ non oportet quòd iudicium act⁹ cuiuslibet potentiæ pertineat ad aliam potentiam, quia sic abiretur in infinitum, sed est deuenire ad summas potentias quæ super suos actus reflectuntur, sicut est voluntas & ratio, & ideo non oportet ꝙ sit alia potentia iudicans de actu volũtatis & ratiõis: iudicium autem lib. ar. intelligitur iudiciũ electionis, vnde qđ dicitur liberum de volũtate iudicium, ly de, non denotat causam materialẽ, quasi volũtas sit id, de quo est iudiciũ, sed originem libertatis, quia electio sit libera, hoc est ea natura voluntatis. † Aug. li. de Trin. c. 12.

ARTIC. IIII.

d Vtrum Adã potuerit uitare peccatum per liberũ arbitrium in primo statu.

AD QVARtum sic proceditur. Videtur, ꝙ Adam in primo statu per lib. arb. non poterat peccatũ vitare, quia sicut dicit Aug. in li. de vera innocẽtia. Natura hũmana & si in illa integritate in qua cõdita est pmaneret, nullo tamen modo seipsum sine creatore adiuuante seruaret, sed sua conseruatio erat, vt sine peccato maneret. ergo videtur, quòd per lib. arb. peccatum vitare non poterat. C. 307. 12. de Trin. c. 7.

¶ 2 Præt. Lib. ar. vt in litera dicitur est, quo malum eligit gratia desistente: sed Adam in primo statu gratiam non habuit, alìàs proficere potuisset ad meritum vitæ. ergo videtur quòd oportebat illum malum eligere.

¶ 3 Præt. Vincenti debetur corona: sed resistere tentationi est tentationem vincere. si ergo per lib. arb. potuisset tentationi resistere, videtur ꝙ per lib. arb. coronam mereri potuisset, quod K falsum est, & in litera negatur.

¶ 4 Præt. Vitare pctm̃ ẽ quoddã laudabile: sed op⁹ laudabile pficit ad meritũ vitę, qa op⁹ laudabile ẽ act⁹ virtutis. si ergo pctm̃ vitare potuit p se, ẽt potuit ad meritũ vitæ pficere, qđ i lr̃a negaẽ.

SED CONTRA. Nulli imputãdum est si facit illud, quod vitare nõ potest: sed homini imputatum est ad pœnam quòd peccato non restitit. ergo peccatum vitare potuit.

¶ Præt. In rebus naturalibus simul daẽ rei generatæ forma specifica: & virtus sese conseruandi in esse specifico: sed opera Dei sunt perfectiora quàm opera naturæ, cum ergo homini rectitudinem voluntatis dederit, videtur ꝙ dedit ei potentiam conseruandi se in illa rectitudine: sed hoc non potuit nisi peccatum vitando. ergo videtur ꝙ lib. arb. peccatum vitare potuit.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ hoc ꝙ aliquis nõ possit vitare peccatum, põt intelligi dupľr. Vno mõ ita, ꝙ ad pctm̃ p violẽtiam impellatur, & hoc oĩno libertati arbitrij repugnat, q̃ coactionẽ nõ patit. Alio mõ, qa lib. ar. ad malum inclinatur, vel per habitum aliquẽ, vel p passionẽ cui lib. arb. succumbit, neutro

neutro autem modo potest dici de primo homine, ꝙ peccato resistere non posset: quia & verum liberum arbitrium habebat, & integrum: vnde nec passiones inerant, quę ad malum impellerent: nec habitus peruersus naturam corrumpens, quæ omnia ex peccato consecuta sunt: & ideo nõ solum habuit, ꝙ peccato resistere posset: sed
D. 76. ꝙ[d] etiam illud facile potuit, quod etiã peccatum eius aggrauauit, vt supra dictum est.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Deus operatur in voluntate & natura: sicut prima causa, in causis secundis: & ideo sine ipso adiuuante, nec lapis in esse conseruaretur, nec deorsum tenderet: similiter etiam nec humana natura sine eo, vel consistere potest, vel rectum motum voluntatis habere: non tamen propter hoc sequitur, ꝙ aliquo dono naturalibus superaddito, quod scilicet in sui conditione acceperit, indigeret vt peccatum vitaret.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hic est duplex opinio: quidam enim dicunt, ꝙ homo in gratia creatus est, & isti dicunt, quòd est duplex profectus. vnus ad meritum, & hunc habere poterat, per id quod iam acceperat: & alius ad confirmationem beatitudinis, & hunc per id quod tunc acceperat habere non poterat: sed supposito etiam, secundum aliam opinionem, quòd gratiã gratum facientem non habuit, adhuc non sequitur, ꝙ non potuerit peccatum vitare: cum.n.dicitur, quòd liber.arbit.eligit C malum gratia desistente: non intelligitur obligatio liberi arbitrij, sine gratia consideranti ad malum: sed ostenditur, quòd liberum arbitrium, per se sine gratia potest in malum, non au-
D. 74. tem sine gratia[d] potest in bonum meritorium.

D. 882. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ non cuilibet victoriæ debetur corona vitæ æternæ: sed ei quę est gratia gratum faciente[d] informata, frequenter enim etiam peccatores alicui tentationi resistũt, per quod tamen vitam æternam non merentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non omnis actus laudabilis est virtute informatus, quia & actus, qui sunt ad virtutem, vel sicut causantes acquisitam, vel sicut disponentes ad infusam sunt laudabiles: nec etiam actus quacunque virtute informatus, est meritorius: sed ille tantum quem informat virtus, gratiæ gratum facienti & charitati coniuncta.

gubernãdisque deputatum est: sicut enim in omnibus pecoribus, non est inuentum viro adiutorium simile illi: nisi de illo detractum, qđ ei in coniugium formaretur: ita menti nostræ, qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum temporalium rerum, quantum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animę partibus, quas communes, cum pecoribus habemus. Ideoque rationale nostrum non ad vnitatis diuortium separatum: sed in auxilium societatis, quasi deriuatum in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo & in fœmina, sic intellectum nostrum & actionem siue rationem, & appetitum ra-
B tionalem, vel si aliquo modo significantius dici possunt, vna mentis natura complectitur, vt

A in desiderium & animum, vt in 3.de anima dicitur, siue irascibilem & concupiscibilem, quod idem est. ergo videtur, ꝙ inconuenienter dicat sensualitatem esse vim animæ quandam. Tex.46.

¶ 4 Præt. Vnius virtutis est vnus actus: sed ipsi sensualitati duos actus attribuit. i. appetitum & motum. ergo inconuenienter eam describit, sicut vnam quandam vim.

¶ 5 Præter. Si sensualitas est vna vis, non potest esse, nisi ꝙ sit appetitus sensibilis: sed appetitus nun est ex appetitu. ergo videtur, quòd inconuenienter dicat sensualitatẽ esse, ex qua est appetitus rerum ad corpus pertinentium.

Respondeo. Dicendum, ꝙ differt sensualitas & sensibilitas. Sensibilitas.n. omnes vires sensitiuæ partis compręhendit, tam appræhensiuas de foris: q̃ appręhensiuas de intus, q̃ etiam appetitiuas. Sensualitas autem magis proprie illam tantum partem nominat, per quam mouetur animal in aliquod appetendum vel fugiendum: sicut autem est in intelligibilibus, ꝙ illud quod est appręhensum non mouet voluntatem, nisi apprahendatur sub[d] ratione boni vel mali, propter D. 226. quod intellectus speculatiuus, nihil dicit de imitando vel fugiendo, vt in 3.de anima dicitur, ita etiam est in parte sensiti- Tex. 33. ua, quòd appręhensio sensibilis non causat motum aliquem, nisi apprahendatur sub ratione conuenientis vel inconuenientis.
C Et ideo dicitur in 2.de aïa, ꝙ ad ea quę sunt in imaginatiõe, hoc Tex.157. modo nos habemus, ac si essemus considerantes aliqua terribilia in picturis, quæ passionem non excitarent vel timoris, vel alicuius huiusmodi: vis autem apprahendens huiusmodi rationes conuenientis, & non conuenientis, videtur virtus æstimatiua, per quam agnus fugit lupum & sequitur matrem, quæ hoc modo se habet ad appetitum partis sensibilis, sicut se habet intellectus practicus ad appetitum voluntatis: vnde proprie loquẽdo, sensualitas incipit ex confinio ęstimatiuę & appetitiuę consequentis, vt hoc modo se habeat sensualitas ad partem sensitiuam, sicut se habet voluntas, & liberũ arbitriũ ad partẽ intellectiuam: hoc autem conueniens quod sensualitatem mouet, aut ratio suæ conuenientiæ est apprahensa a sensu, sicut sunt delectabilia secundum singulos sensus, quę alia per se sequunt. aut est non apprahensa a sensu, sicut inimicitiam lupi, neque videndo neque audiendo ouis percipit, sed ęstimando tantum:
D & ideo motus sensualitatis in duo tendit, in ea. s. quę secundum exteriores sensus delectabilia sunt. et hoc est quod dicitur, ꝙ ex sensualitate est motus, qui intenditur in corporis sensus: aut ad ea, quæ nociua vel conuenientia corpori, secundum solam æstimationem cognoscuntur, & sic ex sensualitate dicitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex ratione inferiori est etiam motus, & appetitus eorum, quæ ad corpus pertinent non tamen sicut ex proximo principio: sed sicut ex remoto, inquantum vires sensibiles, per imperium mouet, quæ sunt aliqualiter obedientes rationi, vt in 1.Ethicorum dicitur. Vel dicendum, ꝙ ratio huiusmodi motum causat, non concernendo intentiones particulares, & materiæ concreatas, sicut sensualitas: sed magis vniuersales, & a materiæ appenditijs separatas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad sensualitatem aliquid pertinet dupl̃r, vel sicut existens de essentia eius, & sic videtur
E. tantum appetitiuam partem continere, vel sicut præambulum ad ipsum, sicut ratio ad libe.arbit. pertinet, vt dictum est, & hoc modo etiam vires apprahensiuę sensitiuæ, pertinent ad sensualitatem, licet secundum quendam ordinem, quia æstimatiua proprie se habet ad eam, sicut ratio practica ad liber.arbit. quę etiã est mouens, imaginatio autem simplex, & vires pręcedentes se habent magis remote, sicut rõ speculatiua ad voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quod sensualitas non nominat simpliciter vnam potentiam: sed vnam secundum genus, scilicet appetitiuam sensitiuam: quæ tamen in irascibilem & concupiscibilem diuiditur. Sed tamen sciendum, ꝙ ratione differunt sensualitas, & irascibilis, & concupiscibilis. Cum.n. vt Diony. dicit 7.cap.de diui.no. Nam cũ inferior in sui supremo, attingat infimum superioris naturæ, natura sensitiua in aliquo sui quodammodo rationi coniungitur, vnde & quędam pars sensitiua. s. cogitatiua, alio nomine ratio dicitur, propter confinium eius ad rationem. sic ergo dico, ꝙ irascibilis & concupiscibilis,

nominant

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de virtutibus libero arbitrio annexis.

Et quæruntur quatuor.

Primo. De sensualitate quid sit.
Secundo. De superiori & inferiori parte rationis.
Tertio. De synderesi.
Quartu. De conscientia.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum notificatio sensualitatis posita in litera sit conueniens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter notificetur in litera sensualitas. Differt.n. sensualitas a ratione, vt in litera dicitur: sed inferior portio rationis, est quædam vis ex qua procedit appetitus rerum ad corpus pertinentium, quia temporalibus amministrandis intendit, vt in litera dicitur. ergo inconuenienter per hęc sensualitas describitur.

¶ 2 Præter. Vt in litera dicitur, quicquid cõe cum bestijs habemus, hoc ad sensualitatẽ pertinet: sed vires sensitiuæ apprahensiuę nobis pecoribusq; communes sunt. ergo ad sensualitatem pertinent: sed ex apprahensiuis, non procedit appetitus & motus. ergo inconuenienter per hæc sensualitas describitur.

¶ 3 Præter. Secundum Philosophum in 2.Elen. eadem est ratio rei, & vnius rei: sed sensualitas non est vna vis animæ, quia si colligit apprahensiuas & appetitiuas, constat ꝙ plures sunt: similiter etiam si colligit appetitiuas tãtum, quia appetitus sensibilis, qui nobis & pecoribus cõmunis est, in duo diuiditur. s.

nominant appetitum sensitiuum, secundum quod completus est, & per diuersa distinctus, & versus rationem tendens: vnde & in homine, irascibilis & concupiscibilis, rationi obtemperant: sensualitas autem nominat sensitiuum appetitum, secundum quòd est incompletus & indeterminatus, & magis depressus: & ideo dicitur, quod in ea non potest esse virtus, & quod est perpetuæ corruptionis, & ex ipsa sua indeterminatione, quandam vnitatem habet, vt quædam vis dicatur.

sicut de illis dictum est, erunt duo in carne vna, sic de his dici possit duo in mente vna. Ecce ex his verbis intelligi pōt, qualiter in aīa hominis, existat imago illius cōiugij, & qualiter in singulis nostrum spiritualiter

¶ Ad quartum dicendum, quòd si per motum intelligatur motus progressiuus exterior, non inconuenienter motus, & appetitus sensualitati attribuuntur, etiam si sit vna potentia, quia sunt actus non æque primi: sed ordinem ad inuicem habentes: appetitus enim interior motum exteriorem causat, & sic vnus mediante altero, e sensualitate procedit, si autem per motum intelligatur motus interior appetitus, tunc distinguuntur isti duo actus, secundum diuersa obiecta, quæ tamen potentiam non diuersificant secundum genus, & hoc quodammodo, sicut dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd appetitus est nomen potentiæ, & nomen actus: vnde non est inconueniens, quod ex appetitu potentiæ procedat appetitus actus.

ARTICVLVS II.

b Vtrum ratio superior & inferior sit vna potentia.

1. par q. 79. artic. 9. Et ver. q. 15 art. 2. Tex. 18. 19. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd ratio superior, & inferior non sint vna potentiæ: sed diuersæ. In partibus enim animæ non accipitur superius, & inferius animæ secundum situm, sed secundum dignitatem: sed inter partes animæ intellectiuæ est inuenire vnam partem alia digniorem, quia intellectus agens est nobilior possibili, vt in 3. de anima dicitur, quę diuersæ potentię sunt, vt supra dictum est ergo videtur, quod id quod est superius in ratione, & id quod est inferius, sint diuersę potentię.

¶ 2 Præterea. Æternum & necessarium idem esse videtur, & contingens & temporale: sed Philosophus in 6. Ethicorum dicit, quod scientificum animæ circa necessaria est ratiocinatiuum, aut circa contingentia operata a nobis. ergo videtur, quod scientificum sit illud idem, quod ratio superior, quę æterna conspicit, & ratiocinatiuum idem, quod ratio inferior, quę temporalibus inhæret, vt in litera dicitur: sed ratiocinatiuum & scientificum, vt ibidem dicitur, sunt diuersæ potentiæ. ergo videtur, quod ratio superior & inferior. cap. 2.

¶ 3 Præterea. In superiori parte animæ, est imago deitatis, vt in primo dictum est: sed superior pars animæ est superior pars rationis. ergo in superiori ratione est imago: sed imago colligit tres potentias, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, ergo ratio superior & inferior, non dicunt vnam quandam potentiam, sed plures.

¶ 4 Præterea. Regulans & regulatum, & imperans & imperatum non possunt esse idem, sicut nec agens & patiens: sed ratio superior se habet ad inferiorem, sicut regulans ad regulatum. ergo non possunt esse vna potentia.

¶ 5 Præter. Potentiæ distinguuntur per actus: sed officium actum nominat, vt Tullius dicit. ergo videtur, cum ratio superior, & inferior per diuersa officia geminentur, quod sint diuersæ potentiæ. lib. de offic.

SED CONTRA. Diuersitas potentiarum, constituit diuersitatem rei: sed in litera dicitur, quod cum de superiori & inferiori ratione loquimur, de vna quadam re dicimus. ergo videtur, quod non sint diuersæ potentiæ.

¶ Præterea. Potentia per diuersos habitus non diuersificatur: sed ratio superior dicitur, prout dono sapientiæ perficitur, inferior, prout dono scientiæ, vt in litera dicitur. ergo videtur, quod superior & inferior ratio, non sint diuersę potentiæ.

RESPONDEO. Dicendum, quod ratio hic accipitur, quæ hoc modo se habet ad voluntatem, & liberum arbitrium, sicut se habet apprehēsio sensitiua ad sensualitatem, sicut enim dictum est, nullus appetitus mouetur in suum obiectum, nisi fiat apprehensio alicuius, sub ratione boni, vel mali [d] conuenientia vel nociui, hanc autem rationem conuenientis & boni, aliter homo percipit, aliter brutum: brutum. n. non conferendo, sed quodam naturali instinctu, sibi conueniens vel nociuum cognoscit, homo autem per inuestigationem quandam, & col- D. 632.

F lationem huiusmodi rationes cōsiderat: & ideo vis illa, per quā in huiusmodi rationum cognitionem venit, consequenter ratio dicitur, quæ inuestigatiue est, & deductiua vnius in alterum, quia vero tota ratio potentiarum, ex obiectis sumitur, quorum speciebus informantur, inde est, quod oportet in ratione, quendam gradum constituere secundum ordinem eorum, quibus intendit. In rebus autem, quas ratio considerat talis inuenitur distinctio & ordo, vt quędam æterna, & necessaria, a temporalibus discreta, ei proponantur: vnde & ratio ex hoc, quendam gradum consequitur, quod his vel alijs intendit: sed quia ita est in ordine rerum, quod superiua est directiuum inferiorum & reusa, inde est, quod per ęterna in his, quæ temporalia sunt diriguntur: sicut id quod vno modo se habet, est mensura eius, quod multiforme est, vt ex 10. Metaph. accipitur. Et secundum hoc patet, quod ratio æternis dupliciter inhærere potest, vel considerando ipsa in se, vel considerando ipsa, secundum quod sunt regula temporalium, per nos disponendorum & agendorum. Et prima consideratio non exit limites speculatiuæ rationis. Secunda autem ad genus practicæ rationis pertinet. vnde patet, quod ratio superior partim est speculatiua, & partim practica. & ideo in litera dicitur, quod superna conspiciendis, inquantum est speculatiua, & inquantum est practica supernis, consulendis intendit. vnde ex hoc patet, quod ratio superior, prout contra inferiorem diuiditur, non distat ab ea sicut speculatiuum, & practicum, quasi ad diuersa obiecta respiciant, de quibus fiat ratiocinatio: sed magis distinguuntur secundum media, vnde ratiocinatio sumitur. ratio. n. inferior consiliatur ad electionem tendens, ex rationibus rerum temporalium, vt quod aliquid est superfluum vel diminutum, vtile vel honestum, & sic de alijs conditionibus, quas moralis Philosophus pertractat. superior vero consilium sumit, ex rationibus æternis & diuinis, vt quia est contra præceptum Dei, vel eius offensionem pariter, vel aliquid huiusmodi. diuersitas autem mediorum, ex quibus ad idem genus conclusionis proceditur, non potest facere diuersam potentiam: sed quandoque diuersum habitum: & ideo ratio superior & inferior, non distinguuntur sicut diuersæ potentiæ, sed magis secundum habitum, vel quem iam actu habet, vel ad quem naturaliter ordinatur. ratio enim superior perficitur sapientia, sed inferior scientia. Tex. 3. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio superior & inferior non differunt, sicut agens & possibile. quod sic patet, quia vt in litera dicitur. ratio superior & inferior habent actus respectu diuersorum. agens autem, & possibile semper concurrunt, ad idem obiectum vel medium, quia impossibile est nos, in intellectiuam operationem progredi, sine operatione possibilis & agentis. oportet. n. vt species phantasmatum, quæ [d] sunt obiecta intellectus nostri, efficiantur in actu intelligibiles, quod [d] ad agentem pertinet, & intellectui coniungantur in eo recepta, quod pertinet ad possibilem. vnde ex diuersitate possibilis, & agentis non sequitur diuersitas superioris, & inferioris rationis, sed ex diuersitate medij vel obiecti. D. 752. D. 777.

¶ Ad secundum dicendum, quod scientificum & ratiocinatiuum, non omnino distinguuntur, sicut ratio & superior & inferior, quia scientificum nullo modo ad praxim pertinet, sicut pertinet ratio superior, vt dictum est, inquantum. s. æterna consulit, & præterea scientificum ad quædam se extendit, quorum nō est ratio superior, prout hic accipitur. s. ad res creatas necessarias, quia Philosophus scientificum animæ, non tantum sapientiam, quę diuinorum est propria: sed scientiam & intellectum, quæ creatorum sunt, in 6. Ethic perfici docet. cognitio autem rerum temporalium siue quantum ad ea, quæ ad nos agenda pertinēt, siue quantum ad ea, quæ in his necessarijs demonstrationibus, considerantur, ad rationem inferiorem pertinet, quæ scientia perficitur, quam Aug. extendit iam ad speculatiuam, quā practicam considerationem rerum temporalium: vnde distinctio superioris & inferioris rationis, non est idem cum distinctione scientifici & ratiocinatiui, quamuis scientificum, secundum aliquid sui, cum ratione superiori conueniat, & ratio inferior, cum ratiocinatiuo. cap. 7.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio superior non est omnino idem, cum illa parte mentis, in qua consistit imago, sed includit eam & excedit, quod sic patet. Imago enim potissime distinguitur, secundum hoc, quod mens tendit in obiectum, quod Deus est, vt in primo dictū est. vnde potentię imaginis, prout ad imaginem pertinent respiciunt æterna, solummodo vt obiectum.

ratio

sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consumetur tentatio.

NVnc superest ostendere, quomodo per illa tria in nobis cōsume-

ratio autem superior considerat ea dupliciter. Et vt obiectum inquantum conspicit ea, vt medium inquantum ipsa consulit: nihilominus tamen, & si imago plures potentias essentialiter colligat, non oportet, ꝙ ratio superior in pluribus potentijs consistat, quia imago comprehendit, & cognitiuam & affectiuam: sed ratio comprehendit imaginem, secundum cognitiuam tantum, & excedit, vt dictum est: & ideo ratio supior, & mens, in qua est imago se habent, vt excedentia & excessa. superior.n. ratio est speculatiua & practica: sed mens, secundum ꝙ in ea est imago tantum, ad speculatiuã pertinet, quia obiectum imaginis non est aliquid operabile a nobis, & sic ratio superior excedit mentem, & exceditur a mente, inquantum mens comprehendit affectionem & cognitionem, cum ratio cognitionem tantum importet.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ diuersitas regulantis, & regulati non demonstrat diuersam potentiam, sed diuersum habitum. vnus.n. habitus est regulatiuus alterius, sicut patet in scientijs

D. 1155. speculatiuis, ꝙ omnes scientias [d] sapientias Metaph. dirigit: ita etiam ratio superior inferiorem dirigere dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ non quælibet diuersitas actus, ostendit diuersitatem potentiæ: sed quandoq; etiam ostendit, tantum diuersitatem habitus, sicut geometrizare & syllogizare, quandoq; autem neutrum, ista autem sic patent. quia enim substantia vniuscuiusq; potentiæ est, secundum ꝙ est nata operari

Tex. 20. circa proprium obiectum, vt de sensu dicit Philosophus in 2. de anima: ideo actiones, quæ differunt secundum diuersa obiecta, ostendunt diuersitatem potentiarum: vt tamen accipiatur differentia obiectorum, secundum id quod ad propriam rationem obiecti pertinet. homo enim & lapis differunt genere: sed conueniunt secũdum ꝙ sunt obiectum visus in colore: & ideo visio hominis & lapidis pertinent ad vnam potentiam, sed sentire sonum & colores pertinent ad diuersas potentias, quia sonus & color, secundum proprias rationes, quibus adinuicem distinguuntur, sunt propria obiecta sensus. Quandoq; autem diuersitas actuum causatur, ex diuersitate medij vel principij, ex quo peruenitur ad idem genus obiecti: & talis diuersitas actuũ, ostendit diuersitatem habituum. diuersę.n. scientiæ ex diuersis principijs procedunt: etiam si easdem conditiones demonstrẽt, sicut astrologus & naturalis, diuersis medijs rotunditatem ter-

Tex. 2. ræ ostendit, vt dicitur in 2. Physic. Similiter etiam virtutes morales, distinguuntur ex diuersis finibus, qui sunt in operatiuis, sicut principia in speculatiuis. quãdoq; vero diuersitas actuum causatur ex eo, quod est accidens actionis, vel ex parte agentis, secundum ꝙ est potentius, vel infirmius in agendo, sicut hebetudo vel subtilitas ingenij, quæ differunt secundum velocitatẽ, & tarditatem addiscendi. vel ex parte medij vt credere, & opinari quę differunt secundum efficaciam, & debilitatem medij, vel ex parte obiecti, sicut videre hominem & lapidem. accidit enim colorato, esse hominem aut lapidem, & talis diuersitas actionum, neque potentiam diuersam, neque diuersum habitũ requirit, quia illud quod est per accidens, non causat differentiam in specie. officium autem rationis superioris, & inferioris non differunt pęne ediuersam rationem obiecti, cum vtraque operabilia consideret: sed pęnes diuersam rationem medij, quia ratio inferior procedit ex rationibus temporalibus: sed ratio superior ex rationibus æternis: & ita etiam hæc diuersa officia, non oportet, ꝙ diuersas potentias demonstrent, sed diuersos habitus, vt dictum est.

tur peccatum, vbi agnosci poterit, si diligenter intendatur, qd sit in anima mortale vel veniale peccatum: vt enim ibi serpẽs persuasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus, cum illecebram peccati cõceperit, quasi serpens suggerit mulieri, scilicet inferiori parti rationis, idest rationi scientiæ. Quæ si consenserit illecebrę, mulier edit cibum vetitũ. Post de eodem dat viro, cum superiori parti rationis, idest rationi sapientiæ, eandem illecebrã suggerit. Quæ si consentit, tunc vir etiam cum fœmina, cibum vetitum gustat. *b.* Si ergo in motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum est peccatum. *d.* Si vero inferior pars rationis consenserit: ita vt sola cogitationis delectatione, sine voluntate p-

A non percipit ea, quæ sunt Dei, sed rationalis. hanc autem vocat synderesim: sed rationalis pars potentiam nominat. ergo videtur, quòd sit potentia.

¶ 3 Præter. Habitus non inscribitur nisi potentię: sed Aug. dicit, ꝙ vniuersalia iuris præcepta, scripta in naturali iudicatorio sũt, quod est synderesis. ergo cum vniuersalium iuris, sit aliquis, videtur, ꝙ synderesis cui inscribuntur, sit potentia quædam.

¶ 4 Præt. Ex identitate actuum colligitur identitas potentiarum: sed, vt ex inducta authoritate pa-

B tres. ad synderesim pertinet iudicium, cum ergo liberũ arbitriũ a iudicando nominetur, videtur quòd synderesis sit idẽ quod liberũ arbitriũ, sed liberũ arbitriũ est potentia. ergo & synderesis.

¶ 5 Præter. Habitus amittitur per obliuionem vel aliõ modo, sed synderesis semper manet, quę etiam post mortem peccato remurmurat, cuius murmur vermis dicitur. ergo synderesis nominat potentiam, & non habitum.

SED CONTRA. Potentia rationalis se habet ad opposita: sed synderesis se habet determinate ad vnum, quia nunq̃ errat. ergo videtur, ꝙ non sit potentia sed habitus.

¶ Præterea. Opposita in idem genus reducuntur: sed synderesi opponitur fomes, sicut enim fomes semper ad malum instigat ita & synderesis semper in bonum tendit. cum igitur fomes sit

C habitus quidam, vt in litera dicitur. videtur etiam ꝙ synderesis habitum nominet.

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut est de motu rerum naturalium, ꝙ omnis motus ab immobili mouente procedit, vt dicit Aug 8. super Gen. & probat in 7. & 8. Physico. & Circa fin. 7.
omne dissimiliter se habens ab vno, eodemq; modo se haben- Phy. a tex 1.
te, ita etiam oportet, ꝙ sit in processu rationis. cum enim ratio vsq; ad 9. &
varietatem quandam habeat, & quodammodo mobilis sit, se- 8 a tex. 21.
cundum ꝙ principia in conditiones deducit, & in conferendo vsque 45.
frequenter decipitur, oportet ꝙ omnis ratio ab aliqua cognitione procedat, quæ vniformitatem & quietem quandam habeat, quod non fit per discursum inuestigationis: sed subito intellectui offeratur. sicut.n. ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principijs per se notis, quorum habitus intellectus dicitur: ita etiam oportet, ꝙ ratio practica ab aliquibus principijs, per se notis deducatur, vt quod est malum non esse faciendum, præceptis Dei obediendum fore, & sic de alijs. & horum quidem habitus est synderesis. vnde dico, ꝙ synderesis a ratione practi-

D ca distinguitur, non quidem per substantiam potentiæ, sed per habitum, qui est quodam modo innatus menti nostrę ex ipso lumine intellectus agentis, sicut & habitus principiorum speculatiuorum, vt omne totum est maius sua parte, & huiusmodi: licet ad determinationem cognitionis eorum sensu, & memoria indigeamus, vt in 2. Poster. dicitur. Et ideo statim cognitis cap. vlt.
terminis, cognoscuntur. vt in 1. Posteriorum dicitur. Et ideo di- cap. 1.
co, ꝙ synderesis vel habitum tantum nominat, vel potentiam saltem subiectam habitui, sic nobis innato.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ synderesis diuiditur contra alias potentias, non quasi diuersa, per substãtiam potentiæ: sed per habitum quendam, sicut si intellectus principiorum contra speculatiuam rationem diuideretur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ rationalis pars, non simpliciter vocatur synderesis, sed secundum ꝙ talem habitum concernit.

E ¶ Ad tertium dicendum, quòd vniuersalia iuris non inscribuntur synderesi, quasi habitui potentiæ: sed magis quasi collecta in habitu inscribuntur ipsi habitui, sicut principia geometricalia geometriæ inscribuntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iudicium non eodem modo libero arbitrio, & synderesi conuenit, quia ad synderesim pertinet vniuersale iudicium, secundum vniuersalia iuris principia. semper.n. de conditionibus, per principia iudicatur. Vnde & scientia resolutiua iudicandi ars dicitur, sed ad liberũ arbitriũ pertinet iudicium particulare de hoc operabili, quod est iudicium electionis. vnde synderesis non est idem, quod liberum arbitrium.

¶ Ad quintum dicendum, quòd habitus naturalis nunq̃ amittitur, sicut patet de habitu principiorum speculatiuorum, quę semper homo retinet, & simile est etiam de synderesi.

ARTICVLVS III.

c Vtrum synderesis sit habitus uel potentia.

1. par. q. 79. art. 12. Et ver. q. 16 art. 1. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ synderesis sit potentia, & non habitus. Ea enim, quę veniunt in eãdem diuisionem videntur esse vnius rationis: sed synderesis diuiditur contra alias animæ potentias. scilicet contra rationalem, & concupiscibilem, & irascibilem, vt patet ex glo. Hiero. Ezech. 1. ergo videtur, ꝙ sit potentia.

¶ 2 Præterea. Hiero. dicit Malach. 2. super illud. Custodite spiritum vestrum &c. Spiritus dicitur non pars animalis, quę

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum conscientia sit actus.

1. par. q. 79. artic. 13. Et ver. q. 17. ar. 1. Super epi. Rom. c. 2.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd conscientia non sit actus. Origenes. n. dicit, ꝙ conscientia est spiritus corrector, & pedagogus animæ sibi sociatus, quo separatur a malis, & adhæret bonis: sed spiritus vel nominat potentiam, vel etiam ipsam essentiam animæ. ergo videtur, ꝙ conscientia non sit actus.

¶ 2 Præter. Conscientia, secundum ꝙ a quibusdam describitur, est dictamẽ rationis, quo iudicat & ligat ad faciẽdum, & non faciendum: sed iudicium de hoc faciendo vel non faciẽdo, vt dictum est, pertinet ad liberum arbitrium. ergo conscientia est liberum arbitrium, sed liberũ arbitriũ non est actus. ergo nec conscientia.

ficiendi teneatur, mulier sola manducauit, non vir, cuius authoritate cohibetur, voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si vero adsit plena voluntas perficiendi, vt si adsit facultas ad effectum perducatur, vir quoq; manducat: quia superior pars rationis illecebræ consentit, & tunc est damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier, sine viro gustat: aliquã-

¶ 3 Præter. In glo. Ezech. 1. dicit Hiero. postq̃ de synderesi locutus est. hanc autem conscientiam, interdum præcipitari videmus. ergo videtur, ꝙ conscientia sit idem quod synderesis: sed synderesis non nominat actum: sed potentiam vel habitum. ergo videtur, ꝙ etiam conscientia.

¶ 4 Præter. Conscientia est scientia quædam: sed scientia nominat habitum. ergo & conscientia.

H ¶ 5 Præter. Damasc. dicit, ꝙ conscientia est lex intellectus nostri: sed lex intellectus, est ipsa lex naturalis, quę est habitus principiorum iuris. ergo videtur, quòd conscientia sit habitus, & non actus.

¶ 6 Præter. Omnis actus vel generat habitum, vel saltem ex aliquo habitu est productus. si igitur conscientia est actus quidam, oportet ꝙ multiplicatis actibus generetur habitus, qui cõscientia dicatur, vel quod saltem tales actus, ex habitu aliquo procedant, quod in idem redit.

SED CONTRA. Conscientia peccatum aggrauare dicitur: sed aggrauatio peccati esse non potest: nisi per hoc, ꝙ contradicitur actuali rationis considerationi. ergo videtur, ꝙ conscientia actualem rationis considerationem nominet.

I ¶ Præt. Vt dictum est, conscientia a quibusdam dictamen rationis dicitur: sed dictamen actum quendam nominat, secundum quòd ratio aliquid faciẽdum diiudicat. ergo videtur, quòd conscientia actum nominet.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ conscientia multis modis accipitur. quandoque. n. dicitur conscientia ipsa res conscita, & sic sumitur 1. Timoth. 1. Charitas procedit de conscientia bona. Glo. i. spei, quia ex meritis, quæ conscientia tenet, motus spei insurgit. Quandoq; vero dicitur habitus, quo quis disponitur ad conscientiam. & secundum hoc ipsa lex naturalis, & habitus rationis consueuit dici conscientia. Quidam etiam dicunt, ꝙ conscientia quandoque potentiam nominat: sed hoc nimis extraneum est, & impropriè dictum, quod patet si diligenter omnes potentię animæ inspiciantur. nullo autem horum modorum conscientia sumitur, secundum quod in vsum loquentium venit, prout dicitur ligare, vel aggrauare peccatum. nullus enim ligatur ad aliquid faciendum: nisi per hoc, ꝙ considerat hoc esse agendum. vnde quandam actualem considerationem

K rationis, per conscientiam communiter loquentes intelligere videntur, sed quę sit illa actualis rationis consideratio videndũ

cap. 12. est. Sciendum est igitur, ꝙ sicut in 7. Ethi. Philosophus dicit. ratio in eligendis & fugiandis, quibusdam syllogismis vtitur. In syllogismo autem est triplex consideratio, secundum tres propositiones, ex quarum duabus tertia concluditur: ita etiam cõtingit in proposito, dum ratio in operandis ex vniuersalibus principijs, circa particularia iudicium assumit, & quia vniuersalia principia iuris, ad synderesim pertinent: rationes autẽ magis appropriatæ ad opus, pertinent ad habitus, quibus ratio superior & inferior distinguuntur, synderesis in hoc syllogismo, quasi maiorem ministrat, cuius consideratio est actus synderesis: sed minorem ministrat ratio superior vel inferior, & eius cõsideratio est ipsius actus: sed consideratio conclusionis elicitę, est consideratio conscientię. verbi gratia, synderesis hanc proponit, Omne malum est vitandum: ratio superior hanc assumit, adulterium est malum, quia lege Dei prohibitum, siue ratio inferior assumeret illam, quia ei est malum, quia iniustum siue

F inhonestum. conclusio autem, quæ est, adulterium hoc esse vitandum, ad conscientiam pertinet, & indifferenter siue sit de præsenti, vel de præterito, vel futuro, quia conscientia & factis remurmurat, & faciendis contradicit: & inde dicitur conscientia, quasi cum alio scientia: quia scientia vniuersalis ad actum particularem applicatur. vel etiam quia per eam aliquis sibi conscius est eorum, quę fecit vel facere intẽdit, & propter hoc etiam dicitur sententia, vel dictamen rationis, & propter hoc etiam contingit conscientiam errare, nõ propter synderesis errorem: sed propter errorem rationis, sicut patet in hæretico, cui dictat conscientia, ꝙ prius permittat se comburi q̃ iuret, quia ratio superior peruersa est in hoc, ꝙ credit iuramentum, simpliciter esse prohibitum, & secũdum hunc modum patet, qualiter differant synderesis, lex naturalis, & conscientia, quia lex naturalis nominat ipsa vniuersalia principia iuris: synderesis vero nominat habitum eorum, seu potentiam cum habitu. conscientia vero nominat applicationem quandam legis naturalis, ad aliquid faciendum, per modum conclusionis cuiusdam.

G do est mortale, aliquando veniale peccatum, vt enim dictũ est, tunc mulier sine viro gustat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur, vel cum quidam terminus, & mensura peccato adhibetur a viro, vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur, in delectatione cogita-

H ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd spiritus quandoque sumitur pro spirituali quadam operatione, & pro spirituali dono, & hoc modo sumitur hic spiritus, & non pro natura animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium ad liberum arbitrium pertinet, ad conscientiam, & synderesim, sed diuersimode, quia ad liberum arbitrium pertinet iudicium, quasi participatiue, quia per se voluntatis non est iudicare. vnde ipsum iudicium electionis liberi arbitrij est: sed iudicium per se, vel est in vniuersali, & sic pertinet ad synderesim. vel est in particulari: tamen infra limites cognitionis persistens, & pertinet ad conscientiam. vnde tam conscientia, quàm electio, conclusio quædam est particularis, vel agendi vel fugiendi: sed conscientia conclusio cognitiua tantum, electio cõclusio affectiua, quia tales sunt conditiones in operatis, vt in 7. Ethicorum dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ tota virtus conclusionis, d ex primis principijs trahitur, & inde est, ꝙ conscientia, & synderesis frequenter pro eodem accipiuntur, & iudicium vtrique attribuitur, & præcipue iudicium vniuersale, quod per delectationẽ peccati non corrumpitur: sed magis iudicium in particularibus: & ideo non dixit synderesim præcipitari, sed conscientiã. D. 1103.

I ¶ Ad quartum dicendum, quod conscientia & actum, & habitum nominare potest: est enim scire in habitu, & scire in actu. vnde & conscientia diuersimode accipi potest, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ conscientia, secundum quòd accipitur pro habitu, potest dici lex naturalis, quia ex habitu illo præcipue actus conscientiæ elicitur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd habitus ille, ex quo nascitur actus conscientię, non est habitus separatus ab habitu rationis & synderesi, quia non alius habitus est d principiorum, & conclusionum, quæ eliciuntur ab eis, & præcipue earum, quæ sunt circa singularia, quorum non est d habitus scientię: nisi secundum ꝙ continentur in principijs vniuersalibus. D. 702. D. 1104.

EXPOSITIO TEXTVS.

K SED NVNC perfice bonum.] Intelligendum est de bono meritorio, quia nihil in eo erat, quod ad malum impelleret. videtur hæc causa esse insufficiens, quia in Christo etiam, nihil fuit ad malum impellens, & tamen resistendo malo meruit. Et dicendum secundum quosdam, quòd hoc intelligitur, non de quolibet merito: sed de merito satisfactionis, ad quam pœna requiritur: sed hoc non videtur esse ad propositum, quia Adam merito satisfactionis non indigebat. Et ideo aliter potest dici, quòd ratio meriti ex duobus potest sumi, vel ex habitu informante, & sic omnis actus vel facilis, vel difficilis gratia informatus meritorius est, vel ex conditione actus præcipue in quo est difficultas, & hanc rationem merendi in resistendo peccato non habuit.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

ILLVD quoque prætermittendum non est, quod talis in vnoquoque homine &c.} Ostensa diuersitate quadam partium animæ: hic ostendit, quo modo contingat in eis peccatum esse. Et diuiditur i partes tres. In prima ostendit, qualiter in vnaquaque parte animæ, possit esse peccatum mortale & veniale. In secunda, assignat huiusmodi digressionis, quam fecit causam. ibi {Hic de partibus animæ inseruimus.} In tertia remouet quandã dubitationẽ, quæ posset accidere distinguendo sensualitatis nomen. ibi {Non est autem silentio prætereundum &c.} Prima diuiditur in duas. In prima adaptat p quandam similitudinem, processum peccati in viribus animæ peccato priorum parentum, quantum ad virum & mulierem & serpentem. In secunda ostendit, qualiter in singulis contingat esse peccatum. ibi {Nunc superest ostendere &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, qualiter contingat in partibus animę peccatum mortale, vel veniale esse. Secundo summatim colligit ea quæ dixerat. ibi {Itaq; vt breuiter summam perstringã &c.} Tertio inducit authoritates ad confirmandum. ibi {Hic autem Aug. in lib. 12. de trinitate &c.}

tionis: sed statim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur. veniale est. Si vero diu in delectatione cogitationis teneatur, & si voluntas perficiendi desit, mortale est, & pro eo damnabitur simul vir & mulier, idest totus homo, quia tunc vir non sicut debuit mulierem cohibuit, vnde potest dici consensisse.

QVAESTIO III.

C

Hic quæruntur sex.

Primo. Quis motus sit sensualitatis, & rationis inferioris & superioris.

Secundo. Vtrum motus sensualitatis possit esse peccatum.

Tertio. Vtrum in ratione possit esse peccatum.

Quarto. Vtrum delectatio rationis inferioris aliquo modo possit esse peccatum mortale, si diu permaneat.

Quinto. Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale.

Sexto. Vtrum veniale per multiplicationem, vel alio modo possit esse mortale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum motus sensualitatis, & rationis superioris & inferioris conuenienter, & sufficienter assignatur in litera.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q insufficienter, & inconuenienter distinguantur in litera motus sensualitatis, & inferioris, & superioris rationis. Omnis enim virtus, naturaliter in suum obiectum mouetur: sed virtus generatiua & nutritiua est quædam naturalis virtus, ergo habet aliquem motum naturalem, in actu generationis & comestionis: & ita præter motum sensualitatis, & rationis, oportet ponere motum naturalem.

¶ 2 Præterea. Motus specificatur per terminum, & actus per obiectum, sed aliquis actus peccati est actus generatiuæ, & obiectum alicuius actus peccati est obiectum generatiuę & nutritiuæ. ergo motus in istud obiectum ad generatiuam pertinet, & non ad sensualitatem & rationem: & ita insufficienter motus animæ diuiduntur.

¶ 3 Præterea. Diuersarum potentiarum diuersa sunt delectabilia, sicut & diuersæ operationes. delectatio n. operationem sequitur, vt in 10. Ethic. dicitur: sed sensualitas & inferior ratio sunt diuersæ potentię. ergo delectationem non habent circa idem: & ita inconuenienter ratio inferior ponitur, circa idem delectari, in quo delectatur sensualitas.

¶ 4 Præterea. Sicut supra dictum est, ratio superior & inferior, non differũt per essentiam potentiæ, sed in respectu eiusdem obiecti per diuersa media negociari habẽt. si ergo rationi inferiori attribuitur delectatio circa sensibilia ex hoc, q de sensibilibus negociari habet per rationes ciuiles, & a rebus creatis sumptas. videtur q etiam superiori rationi possit aliqua delectatio circa sensibilia ascribi, ex hoc, quòd de eis per rationes

A diuinas negociatur, secundum quòd intendit æternis consulendis, vt dictum est.

¶ 5 Præterea. Consensus pertinet ad eum, cuius est iudicium: sed eiusdem est iudicare & regulare. cum igitur ratio superior sit regula rationis inferioris, videtur quòd consensus in delectationem, ad rationem inferiorem non pertineat: sed ad superiorem.

¶ 6 Præter. Eiusdem potentiæ, non sunt diuersi actus? sed ratio inferior est vna potentia. ergo videtur, q inconuenienter assignentur sibi duo motus. s. delectari & consentire in delectationem.

SED CONTRA est quod in litera determinatur.

Repetitio summam perstringens.

B ITaque vt breuiter summam perstringam, qñ peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat, aliud frequenter, aliud semel, vel etiam quando cogitationis delectatione diu tenetur, mortale est. Cum vero in sen-

RESPONDEO, Dicendum, q motus: vt dicit Philosophus est via in ens. vnde in partibus animæ motus proprie dicitur inclinatio ad aliquid: & ideo quibus viribus inclinatio non conuenit, eis proprie motus non attribuitur. Inclinatio autem est in appetitu, qui mouet in aliquid agendum: & ideo actus appetitiuarum virtutũ, motus vocantur. nõ autem proprie actus apprehensiuarum. Est autem in nobis triplex appetitus. s. naturalis, sensitiuus, & rationalis. Naturalis quidem appetitus, puta cibi, est, quem non imaginatio gignit, sed ipsa qualitatum naturalium dispositio, quibus naturales vires suas actiones exercẽt.
C Hic autem motus in nullo rationi subiacet nec obedit: vnde nec in eo peccatum esse potest: & ideo hic prætermittitur. Appetitus autem sensitiuus est, qui ex præcedenti imaginatione, vel sensu consequitur, & hic vocatur motus sensualitatis. Appetitus autem rationalis est, qui consequitur apprehensionem rationis, & hic dicitur motus rationis, qui est actus voluntatis: sed rationis apprehensio dupliciter esse potest. Vna simplex & absoluta, quando. s. statim sine discussione apprehensum diiudicat, & talem apprehensionem sequitur voluntas, quæ dicitur non deliberata. Alia est inquisitiua, quando. s. ratiocinando bonum vel malum, conueniens vel nociuum inuestigat, & talem apprehensionem sequitur voluntas deliberata. ratio ergo inferior, quæ terrenis disponendis intendit, vtroq; modo motum voluntatis circa terrena elicere potest, vel quando subito apprehendit hoc esse conueniens, vel nociuum corpori, & tunc sequitur motus rationis inferioris, qui dicitur delectatio, quia tunc accipit illud, quod corpori delectabile est vt faciendum,
D vel quando inquirendo deliberat, & tunc non potest sequi appetitus, ante deliberationem finitam, & tunc consentire dicitur in delectationem. Ratio autem superior, quia per se rebus terrenis non intendit: sed solum secundum q regulatur rationibus æternis, non sequitur ipsam aliquis motus, nisi deliberatus respectu. s. harum terrenorum: & ideo respectu eorum, non attribuitur sibi delectatio, sed solum vltimus consensus, qui est consensus in executione operis.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd sicut dictum est, motus naturalis ideo prætermittitur, quia in ipso peccatum esse non potest.

¶ Ad secundum dicendum est, q cum vires superiores, aliquo modo ordinent inferiores, circa actum generatiuæ & nutritiuæ, contingit esse actus etiam aliarum potentiarum, vel sensus vel rationis: verbi gratia maturatio seminis, & organizatio prolis & huiusmodi, absolute ad generationem pertinent, & quia generatiua, nullo modo rationi obedit, ideo in his actibus nullo
E modo contingit esse peccatum: sed appetitus delectationis, & delectatio ipsa, quæ in coitu accidit, & alia huiusmodi, quæ ad virtutem sensitiuam & motiuam pertinent, possunt ordinari a ratione vel vitari. vnde in his peccatum est, quę nec ad potentiam generatiuam, vel nutritiuam pertinent.

¶ Ad tertium dicendum, q sicut contingit idem esse apprehensum, per sensum & rationem: ita etiam contingit idem esse desideratum per vtrunque: & ideo quamuis non sit eadem operatio vtriusque; tamen potest esse circa idem, & per consequens etiam delectatio, quę operationem consequitur. vnde non est inconueniens, si circa idem, sensus, & ratio delectatur: non tamen eodem modo, sed sensus delectatur in eo, sub ratione delectabilis in sensu. ratio vero inferior, secundum quòd accipitur in ratione boni, vel conuenientis ad regimen corporis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dictum est, ratio superior non habet motum circa res temporales, nisi deducendo ad

eas

eas per modum consilij rationes eternas: & ideo non se habet, F nisi vt deliberans de eis: & ideo sibi delectatio in hic rebus non attribuitur, quæ nominat quandam complacentiam, non deliberatam: sed tentum consensus, qui deliberationem consequit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ratio superior regulat inferiorem, & ratio inferior sensualitatem, & etiã seipsam aliquo modo dirigere potest. quandocunque autẽ sunt plura principia ordinata, semper ordinatio in vltimum attribuitur primo & summo: sicut patet in artibus subalternatis, quie ciuilis cõsiderat vltimum finem humane vitæ, militaris autem victoriam, quę est citra hunc finem, & sic de alijs. & secundum hoc dico, quòd rationi superiori reseruatur iudicium respectu vltimi, quod est executio operis: & ideo attribuitur sibi consensus in opus. rationi vero inferiori attribuitur iudicium, respectu aliquorum ad opus ordinatorum: & ideo attribuitur sibi consensus in delectationem: nõ tamen est dubiũ, quin etiam superior iudicare possit de hoc, de quo iudicat inferior. vnde & consensus in delectationẽ superioris esse potest, si fiat inquisitio per rationes æternas.

suali motu tantum est, vt prædiximus, tunc leuissimum est peccatum, quia ratio tunc non delectatur. f. Ideo autem supra dixi, aliud frequẽter aliud semel, quia vt quibusdam placet, quædam sunt, quæ si tãtum semel fiant, vel facienda dispo- G nantur damnant, quędam vero non nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur, vt de ocioso verbo, & huiusmodi. Hęc autẽ

¶ Ad sextum dicendum, quòd delectatio & consensus in delectationem non sunt diuersi actus, secundum genus, qui diuersitatem potentiæ exigant: sed differunt per deliberatum, & non deliberatum, vt dictum est. vnde non est inconueniens, vtrunque rationi inferiori attribui.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum in sensualitate sit peccatum.

De ver.q. 25.art.5. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in sensualitate non possit esse peccatum. Sensualitas enim nobis pecoribusq; communis est, vt supra dictum est: sed in pecoribus non est peccatum, vt de peccato agimus. ergo nec nobis, secundum sensualitatem peccatum conuenit.

1. Retract. c.13. ¶ 2 Præterea. Omne peccatum in voluntate est, secundum Augustinum: sed sensualitas a voluntate seclusa est, cum vo- 3.de anima tex.42. luntas sit in ratione, secundum Philosophum. ergo in sensualitate non est peccatum.

¶ 3 Præterea. Virtus & vitium cum sint contraria, sunt in eodem: sed sensualitas, cum sit perpetuæ corruptionis, secundũ statum pręsentis vitæ, subiectum virtutis esse non potest. ergo nec in ea peccatum esse poterit.

¶ 4 Præterea. Nulli imputatur aliquid ad culpam, quod in eius potestate non est: sed motus sensualitatis, non est in potestate nostra, cum deliberationem rationis præcedat. ergo non potest esse peccatum.

¶ 5 Præter. Actus proprius & naturalis alicuius non potest esse peccatum: sed moueri in delectabilia secundum carnem, est actus proprius & naturalis sensualitatis: cum sit motus potentię in proprium obiectum. ergo in hoc non potest esse peccatum.

¶ 6 Præterea. Peccatum post mortem etiam in animæ manet: Tex.21. sed sensualitas non manet, quia solus intellectus separatur, vt Tex.17. Philosophus dicit in 2.de anima, & 12.Meta. ergo in sensualitate non est peccatum.

SED CONTRA. Aug. dicit, quòd nonnullum vitium est, cũ caro aduersus spiritum concupiscit: sed hoc non contingit, nisi secundum inordinatos motus sensualitatis. ergo in ea est vitiũ & peccatum. hoc etiam expresse habetur per hoc, quod in litera dicitur, quòd si in motu sensuali, tantum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum peccatum est. ergo videtur, quòd saltem veniale peccatum in sensualitate esse possit.

RESPONDEO. Dicendum, quòd omnes primi d motus, qui sensualitati ascribuntur, vt verba Augu. asserunt, peccatum D. 375. sunt: sed motus præcedentes, quos supra naturales diximus, qui 445. imaginem non sequuntur: sed solum naturalium qualitatum 899. actionem, ratione peccati carent, secundum quòd potest verificari quorundam dictũ, qui dicunt, quòd motus primo primi non sunt peccatum: sed motus secundo primi sunt peccatum, vt per primo primos motus naturales, & per secundo primos, motus sensualitatis intelligamus, in qua peccatum est, etiam sicut in subiecto, quod sic patet. Peccatum.n. vt pertinet ad præsentem considerationem, non est aliud, quàm inordinatus actus, ad genus moris pertinens. nullus autẽ motus ponitur in genere moris, nisi habita comparatione ad voluntatem, quæ principium est moralium, vt ex 6.Meta. patet: & ideo ibi incipit genus mo- Tex.5. ris, vbi primo dominium voluntatis inuenitur. habet autem voluntas, in quibusdam dominium completum, in quibusdam vero incompletum. Completum dominium habet in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, & hi sunt actus deliberationem sequentes, qui rationi ascribuntur: sed incõpletum dominium habet in illis actib⁹, qui non per imperiũ rationis procedunt: sed tamen voluntas eos impedire poterat, vt sic quodammodo voluntati subiaceãt, quantum ad hoc, quod est impediri vel non impediri: & ideo inordinatio, quæ in his actibus contingit, rationem peccati causat, tamẽ completi: & ideo in his actibus, peccatum leuissimum & veniale est, non autem mortale, quod est perfectum peccatũ. deformitas autem cuiuslibet actus, illi potentiæ attribuitur vt subiecto, quæ actus principium est: & ideo cum sensualitas sit principium horum actuum, conuenienter in ea peccatum esse dicimus, vt in subiecto.

Aug. in 12, lib. de tri. tradit ita. Sicut in illo coniugio primorum hominum serpens manducandum persuasit. mulier autem non manducauit sola: sed viro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoscitur, cũ rationi scientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur, ani-

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quàmuis sensualitas nobis pecoribusq; communis sit: tamen aliquid conuenit sensua- H litati in nobis, quod non conuenit sibi in brutis. f. esse aliqualiter subiectam rationi, ratione cuius in sensualitate humana potest esse peccatum, non autem in sensualitate brutali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omne peccatum est in voluntate, non sicut in subiecto, sed sicut in causa, sed voluntatem esse causam alicuius peccati contingit dupliciter, vel per se, vt quando actus peccati ex imperio voluntatis procedit, vel quasi per accidens, quando non impedit quod impedire potest, sicut dicitur aliquis facere id, quod non impedit, cum impedire possit, & hoc modo est causa primorum motuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd electio est principale in virtute, vt Philosophus in Ethic. dicit. vnde oportet omnem actum virtutis ex electione procedere, propter quod etiam virtus habitus electiuus dicitur in 2.Ethic. & ideo virtus nõ potest esse, nisi in illis actibus, qui ex imperio volũtatis procedunt, quàmuis etiam sint sensitiuarum partium, propter quod in irascibili I & concupiscibili ponimus esse virtutem, & similiter etiam est de eo quod perfectam rationem peccati habet, quod per se virtuti opponitur: & ideo actus irascibilis & concupiscibilis, potest esse actus virtutis, vel peccati mortalis, sed sensualitas, vt supra dictum est, nominat partem sensitiuam, secundum quòd magis ad carnem depressa est, prout non sequitur in operando imperium voluntatis, sed mouetur proprio motu: & ideo in ea, non potest esse actus virtutis, vel peccati mortalis, sed quiddam incompletum in genere moris, quod est peccatum veniale.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus isti, quodammodo sunt in potestate nostra, & alio modo non sunt. Si.n. quilibet eorum singillatim cõsideretur, sic in potestate nostra sunt, quia quemlibet eorum præueniendo, impedire possumus, si autem omnes simul considerentur, sic in potestate nostra non sunt, quia dum vni obuiare nitimur, ex alia parte potest motus illicitus surrepere. non enim potest esse simul intentio rectitudinis voluntatis contra diuersa in actu.

K ¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquis actus potest esse proprius sensualitatis simpliciter, qui non est proprius sensualitatis, secundum quòd humana est, quoniam sensualitatis humanæ est, vt eius motus non sit contra rectitudinem rationis. vnde sequitur, quòd aliquis actus in brutis est laudabilis, qui in homine est vituperabilis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quàmuis potentiæ sensitiuæ, secundum quorundam opinionem per suam essentiam, non maneãt post mortem, manent tamen in sua radice. s. in essentia animæ, a que potentiæ fluũt, & sic manet peccatum sensualitatis in anima, secundum quòd peccatum vnius potentię in totum redundat.

ARTICVLVS III.

c Vtrum in ratione possit esse peccatum.

1.2.q.74. ver.q.15. art.3. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in ratione non possit esse peccatum. Ratio.n. potentiam cognitiuã nominat,

nominat: sed peccatum ad affectum pertinet, ergo in ratione peccatum non est.

¶ 2 Præter. In 3 de anima dicit Philosophus, ꝙ intellectus semper est rectus: sed vbi est rectitudo perpetua, ibi non potest esse peccati curuitas. ergo in ratione, quæ ad intellectum pertinet, peccatū esse non potest.

¶ 3 Præter. Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. peccatum esse contra rationem. si ergo in ratione esset peccatum, in ratione aliquid contrarium rationi existeret: qđ est impossibile. ergo & primum. s. in ratione peccatum esse.

¶ 4 Præt. Superior rō habet hunc actū, vt contemplandis ęternis inhęreat, sicut supra dictum est: sed ex hoc, ꝙ aliquis ęternis inhæret non peccat. ergo in ratione, ad min' superiori nō potest esse peccatum.

¶ 5 Præt. In partibus animæ inueniuntur aliquę perpetuæ corruptionis. s. sensualitas, inuenitur etiam aliqua, in qua potest esse & peccati curuitas, & virtutis rectitudo. ergo ad perfectionem potentiarum animæ oportet esse aliqua, quę sit perpetuę rectitudinis: sed hoc nulli congruentius ascribitur quàm superiori rationi. ergo in ea non potest esse peccatum.

malis sensus ingerit quandam illecebram, tunc velut serpens alloquitur fæminam. huic autem illecebrę consentire. de ligno vetito est ædere. Sed iste cōsensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superiori vero authoritate, ita retinentur membra vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato. B sic habendum æstimo, velut si lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensu illo ita decernitur quodq; peccatum: vt si potestas sit etiam opere impleatur. intelligenda est mulier dedisse viro suo, simul ædēdum illicitum cibum: neque enim potest peccatum, non solum cogitandum suauiter, verum etiam perpetrādum efficaciter mente decerni: nisi & illa mentis intentio penes quam summa potestas est, mēbra in opus mouēdi vel ab opere cohibendi, male actioni cædat. Nec sane cum sola cogitatione, mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens, idest delectans libenter, quæ statim, vt attigerunt animum respui debere, negandum est esse peccatum: sed longe minus, quàm si & opere statuatur implendum. & ideo de talibus quoque cogitationibus, venia petenda est, pectusque percutiendum & dicendum. Dimitte nobis debita nostra, sicut &

C

SED CONTRA. Eligere ad rationem pertinet: sed contingit esse electionem rectam, & non rectam. ergo videtur, ꝙ in ratione posset esse peccatum.

¶ Præt. Sicut se habet ratio speculatiua ad scibilia: ita se habet ratio practica ad operabilia: sed in scibilibus contingit esse peccatum in ratione speculatiua, ex eo, ꝙ quis non recte ratiocinatur. ergo videtur, ꝙ etiam in operabilibus contingat esse in ratione peccatum, ex eo, ꝙ non recte eligitur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ rationis peccatum potest dici dupliciter. Vno modo ex eo quod est ipsius rationis secundum se, & sic dicimus esse in ratione peccatū, quando iudicando errat, siue sit in speculatiuis siue in operatiuis, & hoc est peccatū in cognitione, ex eo, ꝙ male syllogizatur. Alio modo D dicitur esse peccatum in ratione, ex parte voluntatis, quę per iudicium rationis regulatur, vt tunc in ratione peccatum esse dicatur, quando sequitur peruersa electio. Sciendum est igitur, ꝙ quidam Philosophi posuerunt, ꝙ secundo modo, nō contingit esse in ratione peccatū, nisi etiam primo modo ratio erret, dicentes: omne peccatum ignorantiam esse, & scientem peccare non posse, quorum primus fuit Socr. vt in 7. Ethi. dicitur. hac ratione inductus, qđ non videtur conueniens, vt nobilissimum quod est scientia, ab ignobilibus passionibus vincatur. vnde si scientia esset in nobis, passiones viles non sequarentur, quod quia ad sensum falsum apparet: ideo Philosophus in eodem libro ondit, quomodo contingat scientem peccare, distinguens scientiā in vniuersali & particulari, & similiter scientem in habitu & actu, & in habitu dupliciter, quia habitus aliquando ligatus est, ne in actionem exeat, vt in ebrijs patet, quandoque autem non E est ligatus. Dicit ergo, ꝙ contingit peccantem esse scientem in vniuersali, & in actu: in particulari autem, non contingit esse scientem in actu: sed in habitu tantum ligato passione, vel iræ vel concupiscentiæ, ne ratio in rectam electionem prorumpat: sed motum passionis sequetur, & si etiā ore quis passioni subditus, ea, quæ secundum rectam rationem sunt proferat in particulari: non tamen mente id tenet, sicut ebrius sapientum verba potest ore proferre, quæ intellectu non capit: & ideo cum ratio in operandis quodammodo syllogizet, inuenitur iudicium rationis rectum in maiori propositione, quæ vniuersalis est, in minori autem propositione, quę particularis est, admiscetur passio, quę circa particulare viget. vnde sequitur corruptio rationis in conditione electionis. verbi gratia, si dicatur: nulla fornicatio est committenda, in hoc iudicium rationis perfectum est. Item proponatur alia. omnis fornicatio est delectabilis, sub quibus duabus assumatur vna particularis, hęc. s. accedere ad hanc mulierem est fornicatio. si ratio sit fortis, vt nec etiam in parti- Cap. 2.

A culari passione vincatur, inducet conditionem negatiuam eligens fornicationem non committere. si autem passione vincatur, eliciet conclusionem affirmatiuam, eligens in fornicatione delectari, & sic sumitur hic esse peccatum in ratione, quando. s. post rationis deliberationem, eo ꝙ ratio in particulari corrumpitur per passionem, sequitur praua electio, & si quidem deliberatio fiat per rationes diuinas, dicatur esse peccatum in superiori ratione, vt si procedat ex hoc, ꝙ omne prohibitum lege Dei est vitādum. si vero per rationes creatas dicitur esse peccatum in inferiori ratione, vt si procedet ex hoc, ꝙ omne in quod excenditur medium virtutis, est vitandum, vel aliquid huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ratio, quamuis sit cognitiua potentia: tamen est directiua voluntatis: vnde nō potest esse peccatum in voluntate, nisi sit aliquo modo in ratione, præcipue cum voluntas, non sit nisi boni, vel apparentis boni: vnde malam voluntatem aliquo modo pręcedit falsa æstimatio: sed peccatum contingit esse in ratione dupliciter, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ intellectus non est idem [d] qđ ratio. Ratio. n. importat quendam discursum, vnius in aliud. Intellectus autem importat subitam appræhēsionem alicuius rei: & ideo intellectus proprie est principiorum, quę statim cognitioni se offerunt, ex quibus ratio conclusiones elicit, quæ per inquisitionem innotescunt. vnde sicut in speculatiuis, in intellectu principiorum non potest esse error: sed in deductione cōclusionū ex principijs: ita etiam in operatiuis intellectus, semper est rectus, sed ratio recta & non recta. D. 1083.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ corrupta ratio, non est ratio, sicut falsus syllogismus, proprie non est syllogismus: & ideo regula humanorum actuum non est ratio quęlibet, sed ratio recta: & ideo Philosophus in 3. Ethi. dicit, ꝙ homo virtuosus est mensura aliorum. vnde ex hoc non sequitur, ꝙ in ratione non sit peccatum: sed ꝙ non sit in ratione recta. Et 9. Ethic. cap. 4.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut supra dictum est, ratio superior non tantum inhæret æternis conspiciendis per contemplationem: sed etiam consulendis ad directionem operis: cōtingit autem, ꝙ deductio rationis, quę est ex rationibus ęternis corrumpatur per passionem: sicut etiam illa, quæ est ex ciuilibus rationibus. vnde in vtraque peccatum esse potest.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ in anima est aliquid, quod est perpetuæ rectitudinis. s. synderesis, quæ quidem non est ratio superior: sed se habet ad rationem superiorem, sicut intellectus principiorum ad ratiocinationem de conclusionibus.

ARTICVLVS IIII.

E [d] *Vtrum in delectatione rationis inferioris, possit esse peccatum mortale.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in delectatione inferioris rationis, non sit peccatum mortale. Non. n. est peccare mortaliter, nisi eius cuius est aduertere rationem diuini pręcepti, cum peccatum mortale determinetur ex eo, ꝙ est contra legem diuinam, sed aduertere pręceptum diuinum, non est inferioris rationis: sed superioris quæ æternas rationes consulit. ergo peccatum mortale, non potest esse in ratione inferiori: sed tantum in superiori. 1. 2. q. 74. artic. 6.

¶ 2 Præter. Vt communiter dicitur, nulla circūstantia peccatum aggrauat in infinitum, quia quantitas, quæ ex accidente relinquitur, non potest esse maior, q̄ essentialis quantitas peccati, sed delectatio rationis inferioris, si non diu teneatur, est peccatum veniale, vt in litera dicitur. ergo etiam per hoc, ꝙ diu teneatur, non efficitur mortale peccatum. Si dicatur, ꝙ non dicitur diuturna, vel morosa a mora temporis, sed ex consensu aduenıente.

niente. ¶ 3 Contra. Cõsensus in veniale non est nisi veniale: sed delectatio per se sumpta est veniale vt dictum est. ergo consensus in ea non erit mortalis.

¶ 4 Præterea. Non est mortale, quod non est prohibitum lege diuina: sed consentire in huiusmodi delectationes, dummodo in opus non consentiatur, non est prohibitum lege diuina. ergo non est peccatum mortale.

¶ 5 Præterea. Maius est peccatum homicidij q̃ fornicationis: sed si aliquis cogitet de occisionibus multorum, & in cogitatione delectetur, & in delectationem consentiat, non videtur peccare mortaliter. ergo videtur, ꝙ nec etiam si consentiat in delectationem carnis: dummodo in actum non cõsentiat.

SED CONTRA Est quod in litera dicitur in pluribus locis.

¶ Præterea. Sicut vir poterat peccare mortaliter: ita & mulier in coniugio primorum parentum: sed inferior rõ mulieris figuram exprimit. ergo in ea mortale peccatum esse potest: sed non secundum subitam delectationem. ergo secundum delectationem morosam.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, delectatio rationis inferioris, nihil aliud est q̃ complacentia voluntatis in eo quod appræhenditur cõueniens, per inferiorem rationem. hæc autem delectatio est, vt in litera dicitur, si statim vt meotem attigerit, authoritate viri expellatur, veniale peccatum est. hoc enim contingit, quando talis complacentia sequitur subitam rationis appræhensionem. si vero diu teneatur, peccatum mortale est. Hec autem diuturnitas non est ex quantitate temporis iudicanda, sed magis ex deliberatione rationis. si. n. post deliberationem rationis inferioris, adhuc delectatio illa placeat, morosa delectatio dicetur, & tunc erit in delectationem consensus, & tunc mortale peccatum est, vt Magister dicit, & verba Aug. sonare videntur, quãmuis quidam in hoc Magistro contradicant, authoritates Augustini exponentes. Sed opinio Magistri, valde probabilior est & securior, quod sic patet. Quędã. n. operationes sunt, quę ex suo genere peccata mortalia sunt, vt fornicatio, furtum, & huiusmodi: ꝙ autem aliquod horum peccatorum mortale non sit, non potest esse, nisi per accidens, inquantum. s. eius subiectum peccati mortalis capax non est, vt quando est in sensualitate tantum. Philosophus autem

Cap. 4. vult in 10. Ethic. ꝙ idem iudicium est, de operatione & delectatione. Vnde si operatio est per se bona, & delectatio est per se bona, & econtrario: ꝙ ergo delectatio cõsequens per operationem, quæ est per se peccatum mortale nũ sit mortalis, hoc non est nisi per accidens. s. ex defectu subiecti, vnde quandocũque mala delectatio, vel operatio reducitur ad hoc, in quo potest esse perfecta ratio peccati vel virtutis, de necessitate incipit esse peccatum mortale. perfecta autem ratio virtutis, vel peccati mortalis, non potest esse sine electione rationis consiliantis, & deliberantis: & iden quicquid fornicationis, ante hoc inuenitur per accidens, peccatum mortale non est. vbi autem ad hoc peruenitur, statim peccatum mortale esse incipit. vnde etiam si vsus exteriorum membrorum, & delectatio eorum, esset sine voluntate tali, peccatum nõ esset, sicut beata Lucia dixit. Si inuitam me violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronã, sed consensus adueniens actui exteriori, facit peccatum mortale. Similiter appetitus sensualitatis, & delectatio consequens appetitum, ante consensum rationis deliberatæ, peccatum mortale non est, sed post consensum rationis deliberantis peccatum mortale incurritur.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ sicut ratio inferior, regit vires sensibiles: ita ratio superior regit inferiorem: vnde sicut in viribus sensibilibus, est virtus & vitium, ex hoc, ꝙ participant regimen rationis, ita etiam in inferiori ratione, potest esse peccatum mortale, ex hoc, ꝙ regitur a ratione superiori, cuius est aduertere diuina præcepta.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut dictum est, non dicitur diuturna delectatio ꝓpter moram temporis: sed ex consensu rationis deliberatę.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ consensus in veniale quod est veniale ex genere, vt verbũ ociosum, nõ est mortalis: sed consensus in illud veniale, quod est veniale per accidens, bene potest esse mortalis, quia per talem consensum remouetur illud accidens, quod rationẽ peccati mortalis auferebat. s. delectationem rationis non attingere.

¶ Ad quartum dicendum etiam, quòd interior delectatio diuino ꝑcepto prohibetur, vt per hoc q̃d dicitur, Non concupisces rem proximi tui: si tamen nullum tale præceptum esset, adhuc ratio non sequitur; q̃a ex hoc ipso, quòd aliqua operatio prohibetur, designatur esse per se mala, in quocunq ne sit tam ipsa quàm delectatio eius, nisi per accidens prohibeatur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ secundum diuersitatem operationum est diuersitas delectatioonum. vnde alterius naturæ est delectatio, quæ sequitur operationem appetitiuæ virtutis, & delectatio, quæ sequitur operationem cogitatiuæ: sicut. n. cogitatio de homicidio vel luxuria, sine appetitu aliquo, non reducitur, nisi inordinata sint, ad gen⁹ luxurię vel homicidij, sed ad aliud genus, quod est curiositas vel vanitas, ita etiam delectatio consequens talem cogitationem, non pertinet ad genus homicidij vel fornicationis, vnde consensus in talem delectationem, non est peccatum mortale sed veniale, quia enim vanitas cogitatio-

I nis, noo est mortalis ex genere suo, etiam delectatio consequẽs appetitum homicidij, vel fornicationis, reducitur ad idem peccati genus, sicut & appetitus ipse. vnde sicut in fornicatione, si aliquis consentiat in delectationem, quæ appetitum concupiscibilis respectu fornicationis sequitur, erit peccatum mortale: ita etiam & multo amplius, si consentiat in delectationem, quæ appetitum irascibilis respectu homicidij sequitur, erit peccatum mortale.

nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat: & ideo si sola mulier cibum illicitum edisset, sola vtique mortis supplicio plecteretur. Ita potest dici in homine vno, si delectationibus illicitis, a quibus continuo se deberet auertere, cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala: sed tantum suauiter in recordatione teneãtur, quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hic quippe vna persona est, vnus homo est, totusque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi: sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi: solius cogitationis sentiũtur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in

lib. contra Manichæos de hoc eodem sic ait. Apostolus dicit. † Secundum principem potestatis aeris huius spiritus, qui nũc operatur in filijs diffidentiæ. Nunquid ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cogitationem

G suggerit, quicquid potest, quibus suggestionibus resistẽdum est. Non enim ignoramus † astutias eius. Quomodo enim accessit ad Iudam quando ei persuasit, vt dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei visus est? Sed vtique, vt dictum est, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit enim hominem Deus in paradiso, vt operare-

H tur & custodiret. Quia sicut ecclesiæ dicitur in canticis canti-

† de Genesi lib. 2. c. 14.

† 2. Cor. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrum in ratione superiori possit esse peccatum ~~mortale~~. veniale

1. 2. q. 74. art. 7.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in superiori parte rationis, non possit esse peccatum veniale. Peccatum enim superioris rationis, non est nisi per hoc, ꝙ deflectitur a rationibus æternis: sed ab eis deflecti non contingit, nisi per peccatum mortale. ergo in ratione superiori, non erit peccatum nisi mortale.

¶ 2 Præterea. Contemptus, peccatum mortale facit: sed non potest esse, ꝙ aliquis post deliberationem, in actum peccati consentiat sine contemptu. ergo cum superior ratio, sine deliberatione non peccet, videtur quòd in ipsa nunquam sit, nisi mortale peccatum.

¶ 3 Prætet. Consensus in actum peccati mortalis, semper est mortale peccatum: sed motus superioris partis rationis, dicitur esse consensus in actum. ergo ad minus in ꝑenare mortalis peccati, superior ratio nunquam venialiter peccat.

¶ 4 Præter. In partibus animæ inuenitur aliquid, in quo non potest esse, nisi veniale peccatum. s. sensualitas, inuenitur etiam aliquid, in quo potest esse & veniale & mortale. s. inferior ratio.

ergo ad

ergo ad completionem partium enimę oportet esse aliud, in A quo non possit esse, nisi peccatum mortale. hoc autem non est synderesis, quie in ipsa non est peccatum. ergo relinquitur, quòd ipsa sit superior ratio.

¶ 5 Præt. Peccatum veniale ex corruptione carnis oritur, quie sicut supra probatum est: Adam in primo statu venialiter peccare nõ poterat: sed superior ratio est in summo remotionis a carne. ergo in ipsa peccatum veniale esse non potest.

Sed contra. Consensus in actum venialis peccati non est grauior q̃ ipse actus: sed quidã actus sunt venialia peccata, vt loqui ociosa & huiusmodi. ergo cõsensus in huiusmodi est etiam veniale: sed consensus in actum pertinet ad superiorem rationem. ergo in ipsa potest esse peccatum veniale.

¶ Præterea. Sicut aliorum peccatorum contingit esse aliquos motus subitaneos ex surreptione: ita etiam & infidelitatis: sed non est dicendum, tales motus esse peccata mortalia. cum ergo non sint motus nisi superioris partis rationis, cuius est diuina conspicere, videtur q̃ in ipsa veniale peccatum esse possit.

Respondeo. Dicendum, q̃ aliquem motum esse veniale peccatum contingit ex duobus, aut ex ipso genere actus, C quod veniale est, sicut verba ociosa, aut ex parte eius cuius est motus, inquantũ videlicet motus ille electionẽ præcedit, in que principalitas virtutis, & vitij consistit. Sciendum est igitur, q̃ vnaquæq; potentia, quam aliquo modo possibile est eleuari, ad

D. 203. illud quod est supra se, potest habere aliquem [d] subitum motũ in id quod sibi secundum se conuenit, & alium motum habere potest in id quod sibi cõuenit, ratione eius, q̃ est eleuata in aliquid superius: sicut in appetitu sensibili patet. nam ipse subitũ motum habet in id quod est conueniens secundum sensum, inquantum autem est regulatus ratione, & perfectus habitu virtutis, habet motum post deliberationem, in id quod est secundum rationem conueniens. sicut autem appetitus sensibilis eleuatur per regimen rationis, in id quod est supra se: ita etiam ratio superior eleuatur per lumen fidei, in id quod est supra naturalem suam cognitionem: & ideo subitus motus apprehensionis superioris rationis, est secundum naturalem suam cogni- D tionem, qui si in aliquo fidei obuiet, erit motus infidelitatis ex surreptione, & ita propter defectum deliberationis, erit veniale peccatum. secundum hoc ergo distinguendum est, quia aut motus superioris rationis est in id quod est veniale ex genere, & sic etiam motus eius venialis erit: aut est in id quod est mortale ex genere. & hoc contingit dupliciter, quia vel illud est proprium obiectum eius, & sic habet circa illud duos motus, vnum subitum qui præcedit deliberationem, & hoc erit veniale peccatum: alium deliberatum, & hoc erit mortale, vt in motibus infidelitatis patet. aut est obiectum inferioris potentiæ sicut sensualitatis, vt patet in delectabilibus secundum carnem, & sic superior ratio non habet motum in illud, nisi cõsultationis, quasi ministrans medium, quod de illa re syllogizari potest: & ita circa illud non habet motum nisi deliberatum: & ideo in talibus motus superioris rationis semper est mortale peccatum. alijs autem duobus modis in ea contingit veniale peccatum esse. E

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ peccatum superioris rationis est per hoc, q̃ deflectitur aliquo modo e rationibus æternis: sed hoc contingit dupliciter: vel simpliciter, sicut in mortali peccato, per quod deflectitur quis a lege Dei actu & habitu, non tantum faciens præter eam, sed contra eam: vel secundum quid, sicut in veniali peccato, quo quis relinquit legẽ Dei actu, sed non habitu, non contra eam, sed præter eam faciens.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ delibereius consensus in veniale non semper procedit ex tali contemptu, vt mortale peccatum faciat. quando enim hoc modo in veniale consentitur, vt si esset cõtra legẽ Dei, nullo mõ beret, manet intra limites venialis peccati, etiã si aduertatur esse veniale pctm̃: si autẽ hoc modo in

D.1009. ipsum consentiat, vt etiã si prohibitũ esset pceptu: nihilominus beret, talis cõsensus in veniale, ex genere [d] etiam mortalis esset.

corum. Ortus conclusus fons signatus. Quo vtique non admittitur peruersitatis ille persuasor: sed tantum per mulierem decepit. Non enim etiam ratio nostrá deduci potest ad consensum peccati: nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quę debet obtemperare rationi tanquàm rectori viro, etiam in vnoquoq; nostrum nihil aliud agitur nunc, cum ad peccatum quisque dilabitur, quàm tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & viro. Nam primo fit suggestio, siue per cogitationem, siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo vel audiendo, gustando vel olfaciendo. Quæ suggestio cum facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccandũ, excluditur serpẽtis astutia. B Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit: sed aliqñ ratio viriliter etiam commotam cupiditatẽ refrenat atque compescit. Qđ cũ fit, nõ la-

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in illud mortale quod pertinet ad obiectum inferioris potentiæ, non habet superior ratio alium motum, nisi consensum deliberatum, eo q̃ ad ipsam non pertinet secundum se considerare conuenientia corporis: sed solũ consiliari de his: & ideo in talibus non peccat nisi mortaliter. secus autem est in illis mortalibus, quæ circa pprium obiectum committũtur, vt supra dictum est.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ hoc q̃ sensualitas non peccet, nisi venialiter, est ex imperfectione eius: sed peccatum veniale non tantum causatur ex imperfectione agẽtis, sed etiam ex ipso genere actus: & ideo non oportet, q̃ potentia quancũcũq; sit perfecte, q̃ motus eius, nõ possit esse venialis: sequeretur autem, si tantum ex imperfectione agentis veniale causaretur. Sic enim per oppositum, imperfecto perfectissimum responderet.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ veniale peccatum non est ex corruptione carnis, sicut ex causa proxime, sed sicut ex causa prima, quia per hoc, q̃ caro corrupta traducitur, omnes animæ potentiæ quodammodo corrumpuntur, & ita corruptio redundat in ipsam rationem superiorem: q̃uis a carne sit remotissima.

ARTICVLVS. VI.

¶ Vtrum peccatum veniale possit fieri mortale.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ veniale possit fieri mortale. Ita.o.dicit Aug. super prima can. Iuen. de venialibus loquens. Iste leuie noli negligere, si contemnis quando ponderas, expauesce quando numeras, leuia multa faciunt vnũ grande, multæ guttæ implent flumium, multa grana faciũt massam: sed grande non dicitur nisi peccatum mortale. ergo ex multis venialibus, fit vnum mortale. 1.e.q.88. artic.4.

¶ e Item. Aug. in lib. de decem chordis. Nolite contemnere venialia, quia minima sunt: sed timete quie plura sunt. plerũq; enim bestiæ minutæ multa necant. Si proiiciatur quisque in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? & minutissima sunt grana harenæ: sed si harene amplius in nauim mittatur, mergit illam vt pereat, quàm minutæ sunt guttæ pluuię; nonne pluuię implent flumina & domos deiiciunt? timenda est ergo ruine multitudinis, & si non magnitudinis. Circa fin.

¶ 3 Præt. Omne finitum omni finito proportionabile est: sed complacentie que aliquis in peccato mortali, ad bonũ commutabile conuertitur finita est. ergo proportionalis est complacentię qua aliquis in peccato veniali, conuertitur ad commutabile bonum. ergo multiplicatũ veniale, vnũ mortale facit.

¶ 4 Præterea. Delectatio ante deliberationem rationis, est veniale peccatum: sed post consensum deliberatũ efficitur mortalis. ergo veniale peccatum potest fieri mortale.

¶ 5 Præt. vt in 5. Physic. dicitur. Motus est vnus, qui est continuus, sed contingit aliquem motum inordinatum, continuũ in prime parte sui, non in contemptu Dei fieri, & sic est venialis, & postmodum in contemptu Dei, & sic erit mortalis. ergo illud quod prius fuit veniale, potest fieri mortale. Tex.39.

¶ 6 Præt. Dispositio fit habitus, vt in prædicamentis Philosophus dicit: sed veniale est dispositio ad mortale. ergo veniale potest fieri mortale. Cap. de Qual.

¶ 7 Præterea. Eadem est distantia mortalis ad veniale, & venialis ad mortale: sed mortale per confessionem fit veniale, vt Ambr. dicit. ergo & veniale põt fieri aliquo modo mortale. De Interp. lib.1.ca.6.

¶ 8 Ad hoc etiã est quod in litera dicitur, quòd quędam non demnant nisi sępius fiant, vel faciende decernantur, vt de ocioso verbo & huiusmodi: sed damnatio non est, nisi per peccatum mortale. ergo si verbum ociosum sæpius iteretur, erit peccatum mortale.

Sed contra. Eorum quæ in infinitum distant, vnum non potest in aliud transmutari: sed mortale & veniale in infinitum distant, quod eorum pœna ostendit, quie veniali

debetur pœna temporalis, & mortali æterna. ergo veniale non potest fieri mortale.

¶ Præterea. Iteratio actus non diversificat speciem: sed veniale & mortale diversa genera peccatorum sunt. ergo per hoc, quòd veniale multiplicatur, non fiet mortale.

bimur in peccatum: sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni beata vita, tanquàm de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatũ imputatur, etiã si nõ subsequatur factum, quando rea tenetur in confessione conscientia. Hæc de animæ partibus interseruimus, vt ipsius animæ natura plenius cognosceretur, & secũdum quam sui portionem, in ea sit liberum arbitrium intelligatur, scilicet secundum rationem, quo omne mortale peccatum geritur: sed non omne veniale, illud scilicet, quod in solo intuitu, vel motu sensualitatis existit.

RESPONDEO.

D. 1009. Dicendum, quòd cum quæritur, an veniale possit fieri mortale, tripliciter potest intelligi: aut ita quòd vnus & idẽ numero actus, quandoque sit veniale, & postmodum fiat mortale, & hoc esse non potest, quia vnus actus non est nisi semel. ex quo enim semel transit, iterum resumi non potest idẽ numero: & ideo si semel fuit veniale, nunquàm erit mortale. Vel ita, quòd aliquis actus, qui ex genere suo venialis est, aliquo mõ mortalis fiat, & hoc possibile est, si tantum placeat, vt finis in eo constituetur. cum. n. impossibile sit esse duos fines vltimos, quandocunque ponitur aliquod bonum commutabile finis vltimus vitæ, oportet quòd Deus non pro fine habeatur, & cum finis semper maxime sit dilectus, oportet quod illud in quo finis constituitur, supra Deum diligatur, quod constat peccatum mortale esse. huiusmodi autem complacentiæ expressissimum signum est, quando aliquis alicui rei etiam non prohibitæ, tantum adhæret, vt consentiat, si etiam esset prohibitum, illud se non relicturum, vt præcipue patet in quibusdem ebriosis, qui totam vitam suam in vino posuerunt, & in histrionibus, qui verba ociosa sectantur. Alio modo potest intelligi, vt multa venialia pertingant ad quantitatem peccati mortalis. & hoc quidem per se loquendo, est impossibile, quia reatus & macula mortalis peccati, in infinitum distat ab ea, quæ est venialis, cum peccatum mortale priuet infinitum bonum, quod est bonum increatum: per veniale autem peccatum tollatur aliquod creatum, vt feruor charitatis. distantia autem priuationum mensuratur ex his quę priuantur, vni etiam eorum debetur pœna æterna, & alteri temporalis. Sed per accidens possibile est: cum enim veniale sit dispositio ad mortale ex hoc, quòd aliquis frequenter venialiter peccat, fit in eo etiam pronitas ad peccandum mortaliter. quanto enim magis consuescit in aliquo opere, tanto magis sibi placet illud, quia signum habitus est delectatio operis, vt in secundo Ethicorum dicitur.

Cap. 3 hoc tamen non de necessitate contingit. quantumcunque enim excrescat pronitas ad peccandum per iterationem venialium: semper tamen manet libertas in voluntate, ne in peccatum mortale delabatur.

ET SIC PATET responsio ad duas primas authoritates. Non enim intelligitur, quòd multa venialia faciant vnum mortale per se, sed per accidens, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non oportet omnium finitorum accipere proportionem aliquam, sicut lineæ & numeri nulla est proportio, quia vt in quinto Euclidis dicitur.

Lib. 5. Diffi 3. proportio est certitudo mensurationis duarum quantitatum eiusdem generis: & ita quàmuis complacentiæ mortalis sit finita, non tamen oportet, vt sit proportionata complacentiæ venialis, quia est alterius rationis. alia enim ratione placet finis, & alia ea quę sunt ad finem. semper enim plus placet finis. vnde quantumcunque multiplicetur complacentia venialis, non adæquabit complacentiam mortalis. Vel dicendum, quod complacentiæ mortalis peccati potest considerari dupliciter. Vel ex parte eius cui placet, & sic finita est, quia ex potentia finita, non potest procedere actus infinitus. vel ex parte eius quod placet, & sic infinita est, quia placet vt finis, qui desideratur vt infinitum bonum, quia propter finem vltimum omnia desiderantur.

F ¶ Ad quartum dicendum, quòd motus delectationis, qui est in sensualitate, nullo modo fit mortalis: sed consensus rationis adueniens, qui est aliud, cum diversarum potentiarum non sit vnus actus numero: vnde non sequitur, quòd actus, qui prius fuit venialis, postea fit mortalis.

Quòd sensualitas sæpe in scriptura, aliter quàm supra accipitur, scilicet ut inferior portio rationis eius nomine intelligatur.

G NOn est autem silentio prætereundum, quòd sæpe in scriptura nomine sensualitatis, non id solum in anima, quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis, quæ temporalium dispositioni intendit, intelligitur. Quod diligens lector in locis scripturę, vbi de ipsa fit mentio, vigilanter annotet.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ille actus continuus, quamuis sit vnus secundum esse naturæ consideratus: tamen non est vnus consideratus in esse morali: imo pro duobus actibus computatur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd dispositio proprie dicitur, illud quod se habet vt incompletum in motu ad perfectum, quod est terminus motus: sicut qui addiscit habet dispositionem scientię, quæ perficitur in termino motus disciplinæ. contingit autem terminum motus esse duplicem, quia vel eiusdem generis vel alterius, verbi gratia alterationis terminus est qualitas, sicut eiusdem ge-

H neris: sed forma substantialis sicut alterius generis. si ergo dispositio comparetur ad id quod est terminus motus eiusdem generis, sic constat, quòd dispositio potest fieri illud ad quod disponit, sicut calor imperfectus fit calor perfectus. si autem accipiatur terminus motus alterius generis, hoc nunquàm contingit, sicut calor imperfectus quantumcunque excrescat, nũquàm fit forma substantialis ignis. Dico ergo quòd veniale non est dispositio ad mortale sicut ad terminum eiusdem generis, sed alterius: & ideo veniale nunquàm fit mortale. D. 1008.

¶ Ad septimum dicendum, quòd est æquiuocatio in veniali. cum enim dicitur, quòd culpa mortalis, per confessionem fit venialis, non intelligitur de veniali ex genere, secundum quòd hic de veniali loquimur: sed intelligitur de veniali ex euentu. quod quidem dicitur veniale, per quandam similitudinem ad veniale,

I quia scilicet manet reatus ad pœnam temporalem, pro culpa mortali, quam confessio deleuit, non ita quòd culpa in culpem mutetur.

¶ Ad octauum dicendum, quòd hoc quod dicit Magister, intelligendum est non per se, sed per occasionem, inquantum s. venialia frequenter occasionaliter in mortale inducunt, inquantum faciunt pronitatem ad illud.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET SDAO de talibus cogitationibus &c.} Videtur hoc esse contra illud, quod prius determinatum est, quia percussio pectoris & Pater noster, valent ad dimissionem peccati venialis, & est satisfactio propria venialium. ergo videtur, quòd morosa delectatio, de qua hic loquitur, sit veniale peccatum. Et dicendum, quòd quamuis huiusmodi sit sufficiens satisfactio pro veniali peccato, & non

K pro mortali: tamen etiam ad dimissionem peccati mortalis valent: vnde etiam pro mortalibus Pater noster dicere debemus, & pectus tundere {Non enim ratio nostre deduci &c.} Videtur hoc esse falsum, quia quædam peccata spiritualia sunt, in quibus non est aliqua carnis delectatio. Sed dicendum, quòd hoc intelligitur in genere peccatorum carnalium, quorum appetitus ad sensualitatem pertinet. {Non est autem silentio prætereundum &c.} Hic per scripturas, non canonem bibliæ: sed dicta sanctorum signat: ratio autem dicti est propter conuenientiam sensualitatis & inferioris rationis, quia vtraque attendit ea, quę ad corpus pertinent, licet ratio inferior sub rationibus vniuersalibus, & sensualitas sub rationibus particularibus & materię concretis.

DISTINCTIO XXV.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de libero arbitrio ostendendo quid sit, & consequenter de alijs potentijs animæ, vt ostenderet in quibus liberũ arbitriũ poneretur: hic determinat quasdam liberi arbitrij conditiones. Et diuiditur in partes duas. In prima oñdit, quorũ sit liberũ arbitriũ vt obiectorum. In secunda, quorum sit vt subiectorum. ibi {Et quidem ẽm prædictã assignationẽ.} Circa primum duo facit. Primo oñdit, ꝙ liberum arbitriũ se habet ad vtrũq; oppositorum, ẽm ꝙ est tãtum futurorũ cõtingentium. ibi {Hoc aũt sciẽdum est &c.} Et quidem ẽm pdictam assignationẽ, diuiditur hæc pars in duas. In prima oñdit, quorum sit libe. arbit. quia Dei, angelorum, & hominum. In secũda, qũo in hominibus diuersimode inuenitur ẽm diuersos status. ibi {Ex prędictis perspicuũ fit &c.} Circa primũ duo facit. Primo inducit obiectionem, ꝙ liberũ arbitriũ nõ sit i Deo nec in beatis. Scd̃o determinat veritatem. ibi {Sed ꝙ De⁹ lib. arb. &c.} Et circa hoc duo facit. Primo determinat, quantum ptinet ad Deũ. Secundo q̃tum pertinet ad angelos. ibi {Angeli vero & sancti &c.} Circa primũ duo facit. Primo oñdit, ꝙ liberũ arbitriũ est i Deo. Secundo, ꝙ non eodem modo est i Deo sicut in alijs ibi {Sed aliter accipitur &c.} {Ex pdictis perspicuum fit &c.} Hæc pars diuidit in duas. In prima oñdit, qũo ẽm diuersos status liberũ arbitriũ accrescit, vel minuitur in omnib⁹. Et quia hoc ratione diuersarum libertatum contingit: ideo in secunda parte distinguit libertatem arbitrij. ibi {Est namque libertas arbitrij &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit ex pędictis ꝙ libertas arbitrij. quandoque maior, quandoque minor inuenitur. Secundo distinguit status hominis, secundum quos libertas variatur. ibi {Et posset notari in homine &c.} Tertio inducit quoddam corollarium ex dictis. ibi {Vnde manifestum est, ꝙ propter alias &c.} {Nãque libertas &c.} Diuiditur hęc pars in duas. In prima ostendit multiplicem arbitrij libertatem. In secunda ostendit, quę sit causa vniuscuiusq;. ibi {Libertas autem a peccato.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit libertatis distinctionem. In secunda inducit quandam conclusionem ex prędictis. ibi {Ex prædictis iam apparet &c.} Circa primum tria facit. Primo distinguit triplicem libertatem, & prosequitur de primo membro, quod est libertas a coactione. Secundo prosequitur de secundo membro, quod est libertas a peccato. ibi {Est & alia libertas a peccato &c.} Tertio prosequitur de tertio membro, quod est libertas a miseria. ibi {Est iterum libertas &c.} Circa secũdum tria facit. Primo ostendit, quæ sit libertas a peccato. Secundo, quorum sit. ibi {Istã libertatem &c.} Tertio mouet quandam dubitationem. ibi {Hic quæri pŏt &c.} Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationem, & ponit opiniones ad vtranque partem. Secundo determinat, secũdum suam opinionem. ibi {Verum nobis placet &c.} Item circa hoc duo facit. Primo, mouet quæstionem de libertate ad malum. Secundo, de libertate ad bonum. ibi {Similiter etiã quęri solet &c.}

DISTINCTIO XXV.

A

Redit ad liberi arbitrij considerationem.

IAm vero ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrij tractatum. Quod Philosophi diffinientes, dixerunt liberum de voluntate iudicium: B quia potestas ipsa, & habilitas voluntatis, & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet, quia libere potest moueri ad hoc, vel ad illud. liberum ergo dicitur arbitrium, quantum ad voluntatem, quia voluntatis moueri, & spontaneo appetitu ferri ad ea potest, quę bona vel mala iudicat, vel iudicare velit. C

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum.

HOc autem sciẽdum est, quòd liberum arbitriũ ad præsens vel ad præteritum non refertur: sed ad futura contingentia. Quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestatę nostra est, vt tunc sit vel non sit, quando est. D Potest enim non esse, vel aliud esse postea: sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dum est, i. quod est. Sed in futuro an hoc sit vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniũt, sed ea tantum, quæ per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri. Siquis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, E vel quod sine ipsius dispositione ęque fieret, ipse in hoc liberum arbitrium non habet.

Quòd suprapposita descriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati sunt.

ET quidem secundum prædictam assignationem, in his tantum videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in contraria possunt deflectere. B Inquorum scilicet potestate est eligere bonum vel malum, & vtrumlibet secundum electionem facere vel dimittere, secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iam peccare nequeant liberum arbitrium esse nequit. a. Sed quòd Deus liberum arbitrium habeat, August. docet in lib. 22. de ciuitate Dei. ita inquiens. † Cap. vlt. C Certe Deus ipse, nunquid, quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambrosius quoque in libro de Fide ait. † Cap. 3. a med. Paulus dicit, quia omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, | 1. Cor. 12. i. ꝓ liberę voluntatis arbitrio, nõ ꝓ necessitatis obsequio.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.

SEd aliter accipitur liberum arbitrium in D creatore, quàm i creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima, & omnipotens voluntas, quæ non necessitate: sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hieronymus attendens, non ita esse liberum arbitrium in Deo, sicut est in creaturis, ab ipso videtur excludere liberũ arbitriũ, in homelia quadã de prodigo filio, dicens. † Ad Damã. tom. 3. E Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere pŏt, cętera, cũ sint lib. arb. in vtrãq;

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. In quibus inueniatur liberũ arbitrium.

Secundo. Vtrum liberum arbitrium semper sit liberum a coactione: ita ꝙ cogi non possit.

Tertio. Vtrum ad omnia opera humana liberum arbitrium se extendat.

Quarto. Vtrum liberum arbitriũ augeatur vel minuatur.

Quinto. De diffinitione libertatis, quæ in litera tangitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum in Deo sit liberum arbitrium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ liberum arbitrium non sit in Deo, quia vt in lib. de som. & vigil. dicit Philosophus, cuius est potentia, eius est actus, & ecõtrario: sed actus lib. arbit. qui est eligere Deo non cõuenit, cum electio sequatur consiliũ, vt in 3. Eth. dr̃: Ver. q. 24. artic. 3. Cap. 1.

Consilium autem, inquisitio quædam est, cum quodam rationis discursu, quod Deo non competit. ergo videtur, quòd in Deo non sit liberum arbitrium.

¶ 2 Præterea. In his, quę secundum naturam sunt determinata ad vnam partem, non est liberũ arbitriũ. Non enim dicimus, quòd lapis libero arbitrio deorsum cèdat: sed Deus ex naturæ suæ conditione, sempé determinate bonum vult. ergo videtur, quòd libero arbitrio careat.

¶ 3 Præterea. Videtur, quòd nec in aliquibus creaturis sit: ad libertatem.n. liberi arbitrij pertinet, vt aliquis sit dominus sui actus: sed cuiuscunque agentis actus ab aliquo priore agente causatur, ipse agens non est dominus sui actus: cum igitur cuiuslibet creaturæ actus in causam priorem reducatur, quæ est ipse Deus, qui omnia opera nostra in nobis operatur, vt Isa. 26. dicitur, videtur quòd liberũ arbitriũ in creatura nulla inueniatur.

† Cap. 30.

† Cap. 105.

¶ 4 Præterea. Videtur quòd saltem in beatis non sit, qa electio est eorum, quæ sunt ad finem: sed veniéte fine cessant ea, quæ sunt ad finem cum ergo beati, fini vltimo coniũcti sint, videtur q̃ ad eos nõ pertinet electio, & p consequẽs nec liberũ arbitriũ.

Cap. 1. ¶ 5 Item videtur, quòd nec in viatoribus sit, quia electio eorum, quæ sunt ad finem, ex ratione finis trahitur: sed sicut in 3. Ethic. Philosophus dicit. Qualis vnusquisque est, talis etiam finis videtur ei: sed qualitas alicuius est determinata ex natura. ergo videtur, quòd electio eorum quæ sunt ad finem, determinetur alicui ex natura sua. ergo videtur, quòd lib. arb. non habeant hoĩes ad eligendũ ea, quæ ad ipsos ptinẽt.

¶ 6 Contra. Videtur q̃ etiam in brutis sit, In quibuscunque.n. est voluntarium, in illis liberũ arbitriũ est, sed vt in 3 Ethic. Philosophus dicit, voluntario & pueri & alia animalia communicant. ergo videtur, quòd alia animalia lib. arb. habeãt. Cap. 1.

¶ 7 Præt. Liberũ arbitriũ cõsistit in electione conueniẽtiũ, & refutat oẽ nociuũ: sed alia aĩalia fugiũt nociuũ, & prosequunť cõuenietẽs. ergo vr̃, q̃ lib. arb. habeãt, pcipue cũ spõte illud faciãt.

Respondeo. Dicendum, quòd nihil agit, nisi secundum q̃ est in actu, & inde est, q̃ oportet omne agens esse determinatum ad alteram partem, quod n. ad vtrumlibet est æqualiter se habens, est quodamodo potentia respectu vtriusq;: & inde est, vt dicit Cõm. in 2. Physic. q̃ ab eo quod est ad vtrũlibet nihil sequitur, nisi determinetur. determinatio aũt agentis ad aliquã actionem, oportet q̃ sit ab aliqua cognitione pstituente

A. cõ 75. vsque ad 87.

F finem illi actioni: sed cognitio determinans actionem, & præstituens finem, in quibusdam quidem coniuncta est, sicut homo finem suæ actionis sibi præstituit. In quibusdam vero separata est, sicut in his quæ agunt per naturam, rerum enim naturaliũ actiones non sunt frustra, vt in 2. Physic. probatur, sed ad certos fines ordinatę ab intellectu naturam instituente, vt sic totum opus naturæ sit quodammodo opus intelligentiæ, vt Philosophus dicit. sic ergo patet, quòd hæc est differentia in agentibus, quia quædam determinãt sibi finem & actum in finem illum, quædã vero non, nec aliquod agens finem sibi præstituere potest, nisi rationem finis cognoscat, & ordinem eius quod est ad finem ipsum, quod solum in habentibus intellectum est. Et inde est, quòd iudicium de actione propria, est solum in habentibus intellectum, quasi in potestate eorum consistentium sit eligere hãc actionem vel illam, vnde & dominium sui actus habere dicuntur, & propter hoc, in solis intellectum habentibus, liberũ arbitriũ inuenitur, non autem in illis, quorum actionum non determinantur ab ipsis agentibus: sed a quibusdã alijs causis prioribus. Ibidem. Ibidem.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd ea quæ dicuntur de Deo & creaturis, vt in primo. libro dictum est, semper eminentius in ipso inueniuntur, & ideo electio saluatur in Deo hoc modo, q̃ abiciatur id, quod imperfectionis est, retento eo quod ad perfectionem pertinet, quòd enim post inquisitionem consilij electio fiat, hoc imperfectionis est, & accidit libero arbitrio, prout est in natura ignorante: vnde secundum hoc, in Deo non saluatur: sed quantum ad hoc, quòd determinatio sui actus, non est sibi ab alio, sed a seipso: vnde ipse verissime sui operis dominus est, & propter hoc etiam in littera dicitur, quod liberũ arbitriũ, aliter in Deo, q̃ in alijs inuenitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad rationem liberi arbitrij non pertinet, vt indeterminate se habeat ad bonum vel ad malum, quia liberum arbitrium per se, in bonum ordinatum est, cum bonum sit obiectum voluntatis, nec in malum tendat nisi propter aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum, cum non sit voluntas aut electio nisi boni, aut apparentis boni: & ideo vbi perfectissimum est liberum arbitr. ibi in malum tendere non potest, quia imperfectũ esse non potest, sed hoc ad libertatem arbitr. pertinet, vt actionem aliquam facere vel non facere possit, & hoc Deo cõuenit, bona.n. quæ

---

partem flecti possunt. Dum ait cætera indicat liberum arbitrium, sicut est in cæteris non ita esse in Deo.

Quod angeli & sancti, qui iam beati sunt, libero arbitrio non carent.

G

ANgeli vero & sancti, qui iam cum domino fæliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti nec velint, nec possint, libero arbitrio non carent. Vnde Augustin. in lib. 22. de ciuitate Dei ait. Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adã perdidit posse non mori, ita primum liberum arbitrium posse non peccare, nouissimum non posse peccare. Idem in Enchirid. Sic oportebat prius hominem fieri, vt bene velle posset & male, postea vero sic erit, vt male velle non possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato: neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua sic beati esse volumus, vt esse miseri non solum nolimus: sed nequaquàm velle prorsus possimus. Sicut ergo anima nostra etiam nunc habet nolle infælicitatẽ: ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit, quo Deus voluit ostendere, quàm bonum sit animal rationale qđ etiam peccare posset, quàmuis sit melius, quod peccare non possit. Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem, erit in homine liberũ arbitriũ, quo peccare non poterit, & nunc in angelis est, & in sanctis, qui cum domino sunt, & tanto vtique liberius, quanto a peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa seruitute peccati, de qua scriptum est, qui facit peccatum seruus est peccati, longius absistit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur. liberũ videbitur dici arbitrium. quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere, quod ex ratione decreuerit. † Ioan. c. 8.

H

De libertatis arbitrij differentia, secundum diuersa tempora.

EX prædictis perspicuũ fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda, & tertia multo maior quàm secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare & non peccare. Vltima vero erit, in qua poterit non peccare, & nõ poterit peccare. Media vero est. in qua potest peccare & non potest peccare. ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem vero saltem venialiter.

I

De quatuor statibus liberi arbitrij. in homine.

ET possunt notari in homine quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatẽ ad malum. & habuit adiutoriũ ad bonum. Tunc sine errore

K

quæ facit potest non facere, nec tamen malum facere potest. A

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ Deus operatur in omnibus: ita tamen ꝙ in vnoquoq; secundum eius conditionem, vnde in rebus naturalibus operatur, sicut ministrans virtutem agendi, & sicut determinans naturam ad talem actionem. In lib. autem ar. hoc modo agit, vt virtutem agendi sibi ministret, & ipso operãte liberũ arbitriũ agat: sed tñ determinatio actionis & finis, in potestate liberi arbitrij constituitur. vnde remanet sibi dominium sui actus: licet non ita sicut primo agenti.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud quod est ad finem, est duplex: quoddam. n. est distãs a fine, & quoddam est coniũctum fini, vt patet in generatione naturali. Imperfectus. n. calor, q est dispositio ad formam ignis, dum est in alteratione præcedente, non coniungitur ipsi fini: sed caliditas vltima, quæ est in termino alterationis, coniungitur formæ substantiali, nec excluditur per eam: ita dico, ꝙ quædã ordinata sũt ad finem vltimum beatitudinis, q ipsi fini coniungunt, vt videre, amare, & huiusmodi, & respectu horum erit sempiterna & libera electio, non autem imperfectorum, quę a fine distant, vt fides, spes, & huiusmodi.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ qualitas alicuius est duplex, quædam ex habitu, & quędam ex naturali complexione. & secundum illam, quę est ex habitu videtur alicui finis talis, qualis est ipsa, verbi gratia, ei qui habet habitum luxuriæ, vł optimum delectabile venereum, quod est ſm similitudinem sui habitus, in his ergo puta hoc quod est habere virtuosum habitum, vel vitiosum est in potestate nostra, & consequenter eius fieri. Sed licet naturalis complexio, non sit in potestate nostra: tamen adhuc fieri eius, est in potestate nostra, a quo talis complexio, vel eius qualitas, est solum dispositio finis: sed eius ꝙ est tales esse, vel non tales, est in potestate nostra, quia vel opera causant habitum, sicut in acquisitis, vel saltem sunt dispositiones ad habitũ, sicut in infusis, qualitas autem quę est ex naturali complexione, non est ad hoc, ꝙ faciat finem videri huiusmodi, sed est sicut dispositio ad illud, sicut patet in illis, qui ex naturali complexione ad luxuriam proni sunt, ꝙ non omnes delectabile venereum prosequuntur, licet eos ad hoc, quodammodo naturalis complexio inclinet. E

¶ Ad sextum dicendum, quòd Philosophus accipit voluntarium large, non secundum quòd dicitur a voluntate: sed secundum quòd diuiditur contra violentum: vnde cum violentum sit, cuius principium est extra, voluntarium erit cuius principium est intra, & inde est, quòd animalia quæ mouentur ex seipsis, motus voluntarios habere dicuntur: nec tamen electionem habent, aut voluntatem, sicut Philosophus ibidem ostendit, vnde nec liberum arbitrium.

¶ Ad septimum dicendum, quòd animalia non appræhendunt rationem conuenientis per collationem: sed per quendam naturalem instinctum: & ideo animalia habent æstimationem, sed non cognitionem: sicut etiam habent memoriam, sed non reminiscentiam, quàmuis omnia hæc partis sensitiuæ sint: & ideo ex determinatione naturæ, actus suos exercent, non autem ex propria determinatione agentis: vnde omnia eiusdem speciei, similes operationes faciunt: sicut omnis aranea similem facit telam, quod non esset, nisi ea seipsis quasi per artem operantes, sua opera disponerent, & propter hoc in eis, non est liberum arbitrium. † Luc. 10.

ARTICVLVS II. † Iac. 1.

b *Vtrum liberum arbitrium possit cogi.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium cogi possit. Quod enim immutatur ab aliquo agente, cogitur ab illo: sed vt dicit glos. ad Roman. Deus potest immutare voluntatem hominum in quodcunque voluerit. ergo videtur, quòd volũtas a Deo cogi possit, & ita liberum arbitrium. c.pat.q.116 artic.6. cap.1. † Cap. 3.

¶ 2 Præter. Omne agens, quod non potest aliter operari quàm ab altero sibi determinatur, cogitur ab illo: sed liberũ arbitriũ, non potest aliter operari, quàm Deus præsciuit, vel prædestinauit. ergo videtur, quòd liberum arbitriũ a Deo cogatur. † 2.Petr.2.

¶ 3 Præterea. Virtus superior potest cogere inferiorem: sed in ordine vniuersi quædam virtutes sunt superiores quàm liberum arbitrium. ergo ipsum cogere possunt.

¶ 4 Præterea. Intellectus est altior potentia, quàm voluntas: sed intellectus cogitur in demonstrationibus, vt ex 5. Metaphy. apparet. ergo videtur, quòd etiam voluntas & liberũ arbitrium cogi possint.

¶ 5 Pręterea. Motus inferiores regulantur secundum motus superiores, quia omne quod non vniformiter se habet, regulatur per aliquid vniformiter se habens: sed motus liberi arbitrii maxime difformiter se habent. ergo videtur, quòd indigeant regulari per actiones vniformiter se habentes. huiusmodi autem in natura non sunt, nisi motus cæli. ergo per motus syderum regulantur opera liberi arbitrij, & per eorum potentiam cogi possunt, quod patet ex hoc, quòd astrologi per cursum syderum, aliqua de operationibus liberi arbitrij subiectis prænuntiant.

¶ 6 Præterea. Omne quod vincitur ab aliquo, cogitur ab illo: sed incontinentes, qui ducuntur passionibus, vincuntur, vt ex septimo Ethicor. patet. ergo videtur, quòd liberũ arbitriũ cogi possit.

¶ 7 Prętérea. Difficilius est aliquem priuare omnino suo actu, quàm suum actum immutare: sed vsus liberi arbitrij potest per violentiam impediri, vt in freneticis patet. ergo etiã videtur, ꝙ per violentiã cogi possit ad aliquid agendum.

ratio indicare & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum vero ante reparationem gratiæ præmitur a concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo: sed non habet gratiam in bono. Et ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiã damnabiliter. B Post reparationem vero, ante confirmationem præmitur a concupiscentia: sed non vincitur, & habet quidem infirmitatem in malo: sed gratiam in bono, vt possit peccare propter libertatem & infirmitatem, & possit non peccare ad mortem, propter libertatem et gratiam adiuuantem. Nondum tamen habet, posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem, nondum perfecte absorptam, & propter gratiam nondum plene consummatam. Post confirmationem vero infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec vinci poterit nec premi, & tunc habebit non posse peccare.

d *De corruptione liberi arbitrij per peccatum.*

VNde manifestum est, quòd præter alias pænalitates, pro peccato illo, incurrit homo pęnam, incorruptionem & depressionem liberi arbitrii, per illud D namque peccatum, naturalia bona corrupta sunt in homine, & gratuita detracta, hic est enim ille, qui a latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est priuatus. Alioquin non posset fieri reparatio. B Spoliatus vero gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hęc sunt data optima, & dona perfecta, quorum alia sunt corrupta per peccatum, idest naturalia, vt ingenium, memoria, intellect⁹. Alia subtracta, idest gratuita, quamquàm & naturalia ex gratia sint, ad generalem, quippe Dei gratiam pertinent. Sæpe tamen huiusmodi distinctio fit: cum gratiæ vocabulum ad speciem, non ad genus refertur. C Corrupta est ergo per peccatum libertas arbitrij, & ex parte perdita. Vnde August. in enchirid. Libero arbitrio male vtens homo, & se perdidit & ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est, & liberum arbitrium. A quo enim, quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce, liberum arbitrium dicit hominem amisisse, non quia post peccatum nõ habuit liberum arbitrium: sed quia libertatem arbitrij perdidit, non quidem omnem, sed libertatem a miseria & a peccato.

SED CONTRA. Vt dicit August. contra Tullium in libro de ciuitate Dei. Quod est necessarium non est voluntarium: sed liber. arbit. in róna sua voluntarium habet, cum sit facultas rónis & volūtatis. ergo vř, ꝙ nó possit p necessitaté cogi.

¶ Præter. Quicquid cogitur, non habet dominium sui actus, sed ex hoc liberū arbitriū in nobis dicitur, quòd domini sumus nostrorum actuum. ergo videtur, ꝙ hoc sit contra rationem liberi arbitrij, quòd cogatur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ est duplex coactio, quędā sufficiens, quæ compulsio vocatur: quædam vero insufficiés, quæ vocatur impulsio. Sciendum est igitur, ꝙ in partibus animæ, quędam sūt, quę compelli possunt: sed dupliciter. quędam enim compelluntur ex subiecto, sicut illę vires, quę sunt organis affixæ: cum enim sine organis operationes

† 2. Cor. 3. habere non possint compulsis organis, ipsæ virtutes prohibentur, vel compelluntur, earum acti-

† Ioan. 8. bus violenter extortis. quędā vero sunt, quæ quidem subiecto non compelluntur,

† Rom. 6. quia organis affixæ nó sunt, cópelluntur tamen obiecto, sicut intellect⁹, ipse enim non est actus alicuius partis

Tex. 4. & 6. corporis, vt Philosophus dicit in 3. de

† In enchi. cap. 30. anima: & tamen demonstrationis vi cogitur. voluntas auté neque subiecto cogi potest, cum non sit organo affixa, neque obiecto, quantūcūq; enim aliquid ostendatur esse bonum, in potestate eius remanet eligere illud, vel non eligere. Cuius ratio est, quia obiectum intellectus est verum: obiectum autem voluntatis est bonum. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nulla falsitatis apparentia admisceri potest, vt patet in dignitatibus: vnde intellectus non potest subterfugere, quin illis assentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falsum, quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in oppositis dignitatum: vnde illis nullatenus intellectus assentire potest. Similiter ét si proponatur voluntati aliqđ bonum, quod completam boni rationem habeat, vt vltimus finis, propter quem omnia appetuntur, non potest voluntas hoc

D. 897. non velle: vnde nullus non potest, no velle esse [d] fœlix, aut velle esse miser. In his autem, quę ad finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeo malum, quin aliquod bonum adiunctum habeat: nec aliquod adeo bonum, quod in omnibus sufficiat, vnde quantumcumque ostendatur bonum vel malum, semper potest adhærere, & fugere in contrarium, ratione alterius quod in ipso est: ex quo accipitur, si malum est simpliciter, vt apparens bonum, & bonum esset simpliciter, vt apparens malum: & inde est, quòd in omnibus, quæ sub electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc solo determinationem habens, quòd fęlicitatem naturaliter appetit, & non determinate in hoc vel illo: quàmuis autem cogi non possit, nihilominus tamen potest inclinari ad agendum aliquid per aliquas dispositiones & habitus, ex quibus pronior efficitur ad eligendum alteram partem.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd Deus ope-

F ratur in voluntate & in libero arbitrio, secundum eius exigentiam: vnde etiam si voluntatem hominis in aliud mutet nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit: vt illud in quod mutatur, voluntarie velit: & ita coactionis ratio tollitur: alias esset contradictionis implicatio, si diceretur nolle illud in quod mutatur, & cogi ad illud, quia necessitas coactionis voluntati cõtraria est, vt in 9. Metaphysi. Philosophus dicit. Tex. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuina præscientia necessitatem libero arbitrio nó imponit, quàmuis hoc quod præscitum est, impossibile sit non euenire, & hoc quomodo esse possit, in primo libro ostensum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad actum liberi arbitrij, nulla virtus est eo superior nisi Deus: quàuis forte aliqua alia virtus creata simpliciter potentior sit: vnde nulla virtus creata liberum arbitriū cogere, nec immutare potest: Deus autem potest quidem immutare, sed non cogere: eo modo quo dicitur, non posse facere, vt duo contradictoria sint simul.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quáuis intellectus sit superior virtus quàm voluntas, ratione ordinis, quia prior est, & a voluntate præsupponitur: tamen voluntas etiam quodammodo superior est, secundum quòd imperium habet, super omnes animę vires, propter hoc, quòd eius obiectum est finis, vnde conuenientissima in ipsa summam libertatis inuenimus. Liber enim dicitur, qui causa sui est, vt in primo Meta. dicitur. Tex. 1.

¶ Ad quintum dicendum, quòd motus cælestis se habet ad liberum arbitrium, sicut inclinans ad aliquid agendum: sed inquantum ex impressione corporis cælestis, relinquitur aliqua dispositio in corpore, secundum quam anima efficitur prona, ad hanc actionem vel illam: sicut ex naturali complexione, quidam sunt magis proni ad vnum vitium quàm alij: & hoc modo possunt astrologi prænuntiare aliquid ex his, quę ex li-

K bero arbitrio dependent coniecturaliter, & non per certitudinem scientiæ, quia virtutem coactiuam sufficienter super libero arbitrio, non habent corpora cęlestia. Vnde etiam Ptolomæus dicit, quòd homo sapiens dominatur astris, quia per sapientiam suam, potest vitare ea, ad quę astra disponunt. Auicenna tamen videtur velle, vt supra dictum est, quòd motus voluntatis reducantur sicut in regulans, in animas corporum cælestium, quia ponit, ꝙ animæ inferiores sunt ex animabus superioribus: vnde non est mirum, si impressionem habet anima superior in animam inferiorem: sed secundum fidem catholicam hoc stare non potest, quę ponit animas immediate a Deo creari, vnde ipse solus in voluntate operari potest, & in ipsam imprimere: & ideo diuersitates humanę voluntatis, in vniformitatem voluntatis diuinę reducuntur, sicut in primam regulam. In centiloquio propos. 5.

¶ Ad sextum dicendum, quòd incontinens dicitur vinci a passionibus

e De tribus modis libertatis arbitrij.

Est namque libertas arbitrij triplex, scilicet a necessitate, a peccato, & a miseria. A necessitate & ante peccatum, & post æque liberum est arbitriū. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec

G modo. Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quæ semp a necessitate libera est, *b* & nunquàm cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas. Vbi non est libertas, nec voluntas: & ideo nec meritum. Hęc libertas in omnibus est, tam in bonis quàm in malis. Est & alia libertas, a peccato scilicet, de qua dicit Apostolus. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Hæc libertas a seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit: sicut ecõuerso, seruitus peccati liberos iustitiæ facit. Vnde Apostolus. Liberati a peccato serui facti estis iustitiæ. Et ité. Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem homo peccando amisit. Ideoque Augus. dicit, ꝙ homo male vtens libero arbitrio, & se perdidit & ipsum, quia perdita est per peccatum libertas non a necessitate sed a peccato. Qui enim facit peccatum seruus est peccati. Istam libertatem, quæ est a peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat, non ita quòd penitus sint sine peccato in hac mortali carne: sed vt peccatum in eis nõ dominetur, neque regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem. s. iustitiæ. Vnde August. in ench. Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi a peccato liberatus, eẽ iustitię cęperit seruus, & ipsa est vera libertas, propter recte facti lætitiam simul, & pia seruitus propter pręceptum, idest obedientiam. Est alia libertas non vera, malę seruituti adiuncta, quę est ad malum faciendum, vbi ratio dissentit a

H voluntate, iudicans non esse faciendum, quod voluntas appetit. Ad bonum vero faciendum concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Augus. in enchirid. Serui addicti peccato. scilicet quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libenter facit, ac per

I hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.

passionibus, non quasi cogentibus, sed vehementer inclinantibus ad aliquid agendum. A

¶ Ad septimum dicendum, quòd vsus liberi arbitrij, non impeditur per se, sed per accidens, inquantum.s.ad vsum liberi arbitrij requiritur vsus rationis, & ad vsum rationis requiritur vsus imaginatiuę virtutis, qui per læsionem organi impeditur.

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia.

HIc quæri potest. vtrum hæc libertas, qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonum quidem est, quia libertas arbitrij bonũ B naturale est. Quibusdam videtur, ꝙ sit ipsa libertas arbitrij, quæ sempet bona est: sed propter peccati seruitutem ad malum fit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Alijs autem videtur, ꝙ hæc libertas arbitrij ad malum, quam supra commemorauit Augus. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quędam pronitas peccandi, & curuitas quæ ex peccato est, & mala est. C

Quæstio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas liberi arbitrij vel non.

SImiliter etiam quæri solet, vtrum & illa libertas vera, quę est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicũt illam eandem esse: sed per gratiam reparatam qua iuuante libera est ad bonum, sine gratia D vero non est libera ad bonum. vnde Augu. in Enchi. Ista libertas ad benefaciendum, nũquã erit homini addicto & vẽdito, nisi eum redimat ille qui dicit: Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. † Ioan.8. Quod antequàm fieri incipiat in homine, quomodo quisquàm de libero arbitr. gloriatur, qui nõdum est liber ad operãdum bene? Ecce aperte ostendit, liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per il- B lud bene operetur quis. Ideoq; dicunt illam libertatem verã, quæ est ad bene faciẽdũ, cuius supra meminit August. esse libertatem ipsam arbitrij, gratia Dei liberatam & adiutam. Alij vero putãt non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam, quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis Deo operante incipit esse, cum reparatus est.

C *c Certa determinatio vtriusque quæstionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum, esse libertas arbitrij.*

VErum nobis magis placet, vt ipsa libertas arbitrii sit, & illa, qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. D Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequàm per gratiã sit reparata. Sed cũ per gratiã fuerit reparata dicitur libertas ad bonũ faciẽdum, qa

ARTIC. III.

b Vtrum liberum arbitrium, se extendat ad omnia opera humana.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ liberum arbitrium, non se extẽdat ad omnia opera humana. Liberũ enim arbitrium cogi non potest, vt dictũ est: sed quædam opera humana cogi põt. Impeditur.n. homo a motu per violentiam. ergo non omnia opera humana sunt liberi arbitrij.

¶ 2 Præter. In 3. Ethic. dicitur, ꝙ quędam opera humana sunt fines: electio autem non est finis, vt in 3. Ethico. dicitur, Cap. 10. cum igitur eligere sit actus liberi arbitrij, videtur quòd liberum arbitrium, nõ sit omnium humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Omnes actus liberi arbitrij sunt in potestate nostra, sed quidã actus sunt in nobis, nõ in potestate nostra existẽtes, sicut actus generatiuæ, nutritiuæ, & augmentatiuę. ergo non oẽs actus nr̃i sunt liberi arbitrij. † Cap.3.

¶ 4 Præt. Potentia determinata, est ad determinatos actus. si igitur liber. arb. esset omniũ humanorũ actuum non esset determinata: sed vlis potentia, quod supra falsum esse dictum est.

¶ 5 Præt. Illud quod est præter voluntatem, est etiam præter liber. arbitr. cum lib. arb. sit facultas volũtatis & rõnis, vt supra dictum est. Sed vt Dion. dicit 4. ca. de diui. nomi. malum est præter voluntatẽ. ergo lib. arb. hominum ad mala opera nõ se extẽdit.

SED CONTRA. Est quod Dam. dicit in 2. lib. ꝙ homo libero arbitrio inquirit, eligit, imperium facit ad opus, & sic de alijs. ergo vr̃, ꝙ ad ipsum pertineant omnes actus humani. E

¶ Præterea. Vt supra dictum est, liberum arbitriũ est voluntas, sed omnes actus humani sunt voluntarij. ergo sunt ẽt lib. arbit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ actus alicuius potentiæ, vel habitus potest esse dupliciter, vel qa elicit ipsum. vel quia D.1175. imperat eũ. Ille aũt actus, proprie a potẽtia elici dr̃. qui immediate ab ipsa potẽtia procedit: sicut ab intellectu intelligere, & hoc modo, non oẽs actus humani sunt liberi arbitrij: sed proprius actus eius est eligere, vt supra dictum est: sed p imperium voluntatis & liberi arbitrij, mouentur etiã aliç potẽtiæ in suos actus, vnde virtus appetitiua dicitur mouens, quia imperat motum, & virtus motiua affixa musculis & neruis, quia exequitur, & per modum istum omnes actus humani sunt liberi arbitrij, quia ab ipso imperati: sed non eliciti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ liberũ arbitriũ non potest cogi in suo actu proprio, qui est eligere: sed tamen potest A cogi in aliquibus actibus imperatis ab ipso propter coactionem virtutum exequentium.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illud quod est finis respectu quorundam, potest esse ẽt ordinatum ad vlteriorem finem: nisi sit vltimus finis; nulla aũt operatio humana est finis vltimus nisi D. 621. per accñs, inquantum.s. fini vltimo cõiungitur: & ideo omnium operationum humanarum põt esse electio, non quidem inquantum est finis: sed inquantum sunt ad finem: quãuis.n. vincere sit finis militaris potentiæ, ordinatur tñ ad vlteriorem finem: vnde sub electione cadere potest.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ homo ex hoc dicitur homo, ꝙ rõnem habet. vñ illi tãtum actus dicuntur actus humani, q sũt virtutis rõnaliũ, vel per essentiam, vel p participationem, sicut actus concupiscibilis & irascibilis: virtutes aũt nutritiuę partis, nullo modo rõnem participant, vt in 1. Ethi. dicitur: vnde earũ actus operationes humanę nõ dicuntur.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd nõ illa sequeretur, si oẽs opera humana essent liberi arbitrij quasi elicita ab ipso: quod non est verum, vt dictum est, vnde non sequitur, ꝙ sit vniuersalis potentia.

¶ Ad quintum dicẽdum, ꝙ malum in eo, ꝙ malum est, præter voluntatem est: D. 842. sed operatio humana inquantum apparet bona, sub voluntate cadere potest, & ita potest esse eius electio, & libero arbitrio subiacere.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum libertas arbitrij augeatur vel minuatur.

E AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ libertas arbitrij non augeatur neque minuatur. Illud.n. quod pertinet ad rationem potentiæ, non variatur per actus vel habitus, cũ priora a posterioribus non varientur: sed eis subiaceant: sed libertas pertinet ad rationẽ potentiæ, quæ lib. arbit. dicitur. ergo nõ põt per actus, vel habitus virtutis, aut vitij augeri & minui.

¶ 2 Præter. Illud quod sequitur naturam aliquam, æqualiter inuenitur in omnibus habentibus naturam illam: sed liberũ arbitriũ consequitur naturam intellectiuam, vt dictum est. ergo in eis non augetur nec minuitur.

¶ 3 Præter. Liberum arbitrium dicitur ex eo, ꝙ cogi non potest: sed negationes non recipiunt magis & minus in diuersis, nec in eodem secundum diuersos status. ergo &c.

¶ 4 Præterea. Illud quod est fortius non vincitur, nec in seruitutem deducitur ab eo quod est debilius, sed liberũ arbitriũ est fortius quàm sint passiones peccati, quia eis resistere potest, & sibi subiugare. ergo videtur, ꝙ non minuatur liberum arbitrium per seruitutem peccati.

¶ 5 Præterea. Illud quod quilibet per se potest, vnus non est F altero liberior: sed in malum quilibet per se potest, & in gratia & sine gratia. ergo videtur quod liberum arbitrium alicuius, non sit liberius ad malum quam alterius: & ita videtur quòd liberum arbitrium, non augeatur vel minuatur.

ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam vero libera fit ad bonum. Semper igitur volũtas hominis aliquo modo libera est: sed non semper bona est. Non.n. est bona, nisi a peccato liberata. Est tamen a necessitate libera. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio. Semper in nobis voluntas libera est: sed non semper bona est: aut enim libera est institiæ, quando seruit peccato. & tunc est mala. aut a peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

De libertate a miseria.

Est iterum libertas a miseria, de qua Apostolus ait. Et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, hanc libertatem homo ante peccatum habuit, qui omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia, & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum, & vltimam confirmationem nemo a miseria liber est, quia pena peccati non caret.

SED CONTRA. est quod dicitur ad Rom. 7. Non quod volo bonũ hoc ago. hoc autem in persona hominis damnati dicitur, vt vna gl. exponit. cum ergo in statu innocentiæ, nihil ad bonum impediret. videtur quod liberum arbitrium augeatur & minuatur. † ad Valéti. c.15. 10.7.

¶ Præt. Non redimitur, nisi quod in seruitutem fuit: sed per sanguinẽ Christi de peccato redempti sumus, vt prima Petri. 1. dicitur. ergo per peccatum in seruitutẽ trahimur: & ita libertas minuitũ.

RESPONDEO. Dicendum, quod liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi nõ potest: coactio autẽ vt prius dictum est, est duplex. vna compellens, & alia inducens vel impellens. hoc autem est naturale & essentiale libero arbitrio, vt sufficienter non cogatur coactione cõpellente, & hoc sequitur ipsum, in quo liber statu, vnde non augetur talis libertas, nec diminuitur per se: sed per accidens tãtum. Omnis enim proprietas, quę consequitur naturam aliquam, quanto natura illa nobilius inuenitur in aliquo, tanto etiam proprietas illa perfectius participatur ab eo, secundum quem modum homo dicitur minus intelligens q̃ angelus, & ita etiam libertas a necessaria coactione nobilius inuenitur in Deo quàm in angelo, & in vno angelo quàm in alio, & in angelo quàm in homine. Libertas aũt illa, quæ est ab impellentibus & disponentibus in vnam partem, augetur & minuitur, & acquiritur & amittitur, secundum quod illa disponentia augentur, & minuuntur, & acquiruntur vel amittuntur, vnde libertas talis per se etiam augetur, & minuitur in homine secundum diuersos status.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod libertas a necessitate est, quæ consequitur naturam potentiæ. & ideo per actus, & habitus non variat: sed libertas a disponentibus, sequitur habitũ & actum: & ideo ſm diuersitatem actuum, & habituum variat.

¶ Ad secundum dicendum, quod in quibus inuenitur natura vna æqualiter, inuenitur etiam ęqualiter illud, quod consequitur naturam illam: sed natura intellectiua non inuenitur ęqualiter in Deo, angelo, & homine: vnde nec etiam libertas a coactione æqualiter in omnibus est.

¶ Ad tertium dicendũ, quod quàmuis negatio, per se non recipiat magis ac minus: tamẽ per accidens intendit & remittitur. i. per intensionem & remissionem suæ causæ, sicut dicuntur maiores tenebrę, quanto est maius obstaculum lucis, vnde etiam secundum quod causa libertatis quæ est natura intellectiua inuenitur nobilior & minus nobilis: secundum hoc etiam ipsa libertas intenditur quodammodo & remittitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd liberum arbitrium, nunquàm ita vincitur aut seruituti subiicitur passionibus peccati, vt ad peccandum compellatur, quia iam sibi in peccatum non imputaretur: sed dicitur esse subiectum peccato, inquantum ex pctõ inclinatur ad peccandũ, sicut a disponẽte, non sicut a cõpellẽte.

¶ Ad quintum dicendum, quod quàmuis quilibet per se possit in F malum: non tñ potest quilibet eodem modo malum facere, sicut ille, qui habet habitum malitiæ. vnicuiq; n. habenti habitũ est delectabilis operatio, quæ est secundum habitum illum: & ideo illis qui habent habitus corruptos, opera abhominabilia delectabiliter, & sine abhominatione exercent: & ideo liberè aliud facere dicitur, inquantum per habitum corruptum seprimitur contradictio rationis ratione obtenebrata, quod non potest esse in illis, qui talibus habitibus carent: & ideo dicit Philosophus in 5. Ethicor. quod iustus non potest statim facere opera iniustitiæ, sicut iniustus facit. Cap. 1.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

Ex prædictis iam apparet, in quo per peccatum sit imminutum, vel corruptum liberum arbi-
G trium. Quia ante peccatum, nulla erat homini difficultas, nullumque impedimentum de lege membrorum ad bonum, & nulla impulsio, vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis, ad bonum impeditur, & ad malum instigatur, vt non possit velle, & perficere bonum; nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Quia vt ait Apostolus. Peccatum habitat in carne, liberum ergo arbitrium eum semper, & in
H singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum, & in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius tamen est in bonis, vbi liberatum est, quàm in malis, vbi liberatum nõ est. Et liberius est ad malum, quod per se potest quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur, & adiuuetur non potest.

ARTICVLVS V. *Vtrum liberum arbitrium distinguatur tripliciter.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter distinguatur liberum arbitriũ tripliciter. ſm. n. diuersos status libertas arbitrij variatur. status autem hominis quatuor in litera assignantur. ergo & quatuor libertates arbitrij distingui debẽt. † Rom. 6. † Rom. 8.

¶ 2 Præterea. Plus differt peccatum a iustitia quàm peccatum a miseria, cũ prima se habeant vt opposita, secunda vt cã & effectus. si ergo assignatur alia libertas a peccato & a miseria, multo fortius debet distingui etiã
I alia libertas a peccato & a iustitia.

¶ 3 Præt. Ansel. dicit, quod posse peccare, neq; est libertas, neq; pars libertatis: sed libertas a iustitia est, ſm hoc quod est posse peccare. ergo videtur, quod inconuenienter libertatem talem assignet. De gratia & lib. arbit.

¶ 4 Præt. Sicut differt pctũ & iustitia, sic differt gr̃a & miseria. si ergo cõtra libertatẽ a pctõ ponit libertatẽ a iustitia, vr̃ quod etiã contra libertatẽ a miseria, deberet ponere libertatem a gloria.

¶ 5 Præter. Necessitas, quædam miseria est: sed pars non debet diuidi contra totum. ergo inconuenienter libertatem a necessitate diuidit contra libertatem a miseria.

¶ 6 Pręt. Ber. distinguit triplicem libertatem. s. libertatẽ arbit. libertatem consilij, & complaciti: cum igitur horum Magister mentionem non faciat, vr̃ insufficiens in libertatis distinctione. Trac. de gr̃a & lib. arb.

RESPONDEO. Dicendum quod libertas in sui rõne negationem coactionis includit, oĩs aũt priuatio distinguitur ſm ea quę priuantur, vnde secundũ ea quæ cogere possunt vel impedire, oportet libertatis distinctionem sumi: vt autem prius dictum est, du-
K plex est coactio, quædam perfecta, quæ quidem simpl'r coactio dici potest, & quædã quæ est imperfecta, quę potius impulsio, q̃ coactio dr̃. Si ergo consideretur libertas, ſm quod remouetur perfecta coactio, sic erit libertas a coactione & necessitate, q̃ quidẽ per se & semper liberum arbitrium sequitur. vnde in litera dr̃, quod in omnibus inuenitur, sine qua peccatum imputari nõ posset. Si autem dicatur libertas, per remotionem impellentis seu impedientis, hoc est dupliciter, quia hoc quod impellit liberum arbitrium, aut impedit vel facit hoc per se, sicut habitus & dispõnes, quæ sunt in ipsa aĩa, & sic est libertas a pctõ. vel per accidens, sicut impotentiæ vel pęnalitates, quæ sunt ex parte corporis, vsum libe. arbit. impedientes, & sic est libertas a miseria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod libertates non distinguuntur ſm diuersos status hoĩs, cũ vna libertas in diuersis statibus participet. libertas. n. a necessitate oĩb' statib' cõis est. Libertas autẽ a pctõ est tribus statibus cõis. s. primo statui innocentiæ. &

tiæ. & 3. qui est post reparationẽ gratiæ. & 4 qui est in gloria, tamen secundum magis & minus, sicut in litera designatur, libertas autem a miseria duobus statibus communis est, scilicet statui innocentiæ, & statui gloriæ. A

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ liberũ arbitriũ quãmuis possit in bonum & in malum, tamen per se in bonum ordinatum est, & ideo, illud quod impedit ipsum a bono simpliciter impeditiuum ipsius est & corruptiuum, & ꝓpter hoc, libertas ab eo quod impeditur a bono, simpliciter libertas dicitur, quæ est libertas a peccato: quod autem impedit illud a malo quod corruptio eius est, non est impeditiuum eius, nisi secundum quid, sicut et cum corrumpitur ignorantia in homine dicitur corruptio secundum quid. hoc autẽ quod a peccato ĩpedit, est iustitiæ rectitudo in ratione existens, & inde est ꝙ libertas a iustitia non est libertas simpliciter, sed secundum quid. Et ideo inter principales partes libertatis assignari non debet, sed tamen reducitur ad illam libertatem, quæ est a peccato ꝓpter similitudinem in modo, sicut enim peccatum per se impedit a bono per modum habitus, vel dispositionis, ita etiã iustitia impedit a malo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est libertas simpliciter, vt dictum est, libertas a iustitia, sed secundum quid, & propter hoc etiam, non computatur inter partes principales, sed quasi per consequens reducitur ad alteram libertatum, vt dictũ est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd de ratione beatitudinis, vel gloriæ est, vt aliquis omnia habeat quæ vult, & nihil mali velit. vt dicit Aug. & ideo gloria in nullo impedit vsum lib. ar. & propter hoc, nõ assignatur aliqua libertas a gloria, nulla enim voluntas miseriam quærit, & gloriam fugit, cum omnes naturaliter beati esse velint. D

De, mor. ex cō. li. 1.

¶ Ad quintum dicendum, quòd coactionem illam quæ per libertatem necessitatis excluditur, miseria non includit, eo quod nunquam ad tantam miseriam deuenitur, vt lib. ar. cogi possit, & ideo non est inconueniens, si libertas a necessitate contra libertatem a miseria distinguatur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Magister, vt ex dictis patet, distinguit lib. arb. secũdum ea, a quibus est libertas, & hæc est per se diuisio eius, vt dictum est. Barnardus autem distinguit libertatem secundum terminum ad quem, & hoc est illud quod sub electione cadit: cum igitur nihil cadat sub electione, nisi secundum quòd habet aliquam rationem boni, secundum diuersos gradus bonitatis in humanis actibus diuersas libertates distinguit, est enim aliquid in humanis actibus qđ est licitũ, quia nulla lege prohibetur, & respectu huiusmodi dicit libertatem arbitrij, quia in iudicio nostro consistit, vtrum hoc sequamur, vel non. vlterius est aliquid quod non tantum est licitum, sed etiam vtile est, quia omnia licent, sed non omnia expediunt, vt Apostolus ait, & secundum hoc, assignat libertatem consilij, quia consilium est de meliori bono, quod est expediens ad salutem: est etiam aliquid quod delectat, & respectu huiusmodi assignat libertatem complacitus, vnde dicit, quòd libertas arb. discernere habet, quid liceat, libertas autem consilij probare, quid expediat, libertas autem complaciti, experiri, quid libeat. E

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

Libertas ergo a peccato & a miseria per gratiã est. Libertas vero a necessitate per naturam, vtranque libertatem naturæ, scilicet & gratiæ notat Apostolus, cum ex persona hominis nõ redempti ait. † Velle adiacet mihi, perficere aũt bonũ nõ inuenio, ac si diceret, habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ. Ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, nisi per gratiã liberetur & adiuuetur, liberetur quidem, vt velit, & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, † Nõ est volentis velle, neque currentis currere, id est operari, sed miserentis Dei, † qui operatur in nobis velle & operari bonum. Cuius gratiã non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit, præparando, vt velit bonum, & præparatam adiuuat, vt perficiat.

† Rom. 7. B

† Rom. 9. C

† Philip. 2.

DISTINCTIO XXVI.

A

De gratia operante, & cooperante.

HAEc est gratia operãs & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum. Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Vnde August. in lib. de gratia & lib. arb. Cooperando Deus perficit in nobis, quod operando incipit: Quia ipse, vt velimus operatur incipiens, quod volẽtib' cooperatur perficiens: vt ergo velimus operatur. Cum autem volumus, & sic volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur. Tamen sine illo vel operante, vt velimus, vel cooperante cum volum' ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur, quę sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim est, quæ præuenit voluntatem bonam. Ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumq; efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatem iã bonã

EXPOSITIO TEXTVS.

QVod philosophi diffinientes dixerũt &c.} Sciendum, quòd illa nõ est vera diffinitio, sed quædam notificatio. vnde large diffinitionem innuit, differt autem a prædicta superius assignata, quia illa data est secũdum hoc, ad quod est lib. ar. quia scilicet in bonum & malum: hæc autem datur secundũ libertatis causã. {Vnde, cum dicitur liberũ de voluntate &c.} hęc præpositio, de, libertatis causam notat, quia voluntas, vt prius dictum est, totius libertatis finis est. Et quia secundum prædictam assignationem &c.} nõ secundum illam philosophorum, quam ponunt secundum suam expositionẽ, quam addidit dicẽs, quòd libera est ad vtrumlibet &c. Et secundum illam quam supra ex verbis August. accipit. {Nõ potest peccare añ reparationẽ &c.} Intelligendũ est, quãtum ad præsens pertinet, quia de hoc infra quæretur, non peccare, idest, non in peccato esse, sicut etiam videre dupliciter sumitur, ꝓ habere visum, & pro vti visu. {Corrupta est ergo &c.} Corruptam dicit, propter libertatem a necessitate quæ naturalis est, sicut etiam alia bona naturalia per peccatum corrumpuntur, licet semper maneant, perditam vero ostendit, propter libertatem a peccato, quæ quidam ex toto adueniente peccato tollitur, sicut & alia innocentiæ & gratiæ bona. {hic quæri põt. Et verum libertas &c.} Sciendum est, quòd si libertas dicat facultatem ipsius potentiæ, sic eadem est libertas arbitrij, & a peccato & a iustitia, quæ quidem per illa, sicut per quosdam habitus disponitur: si autem dicat facultatem habitus, tunc alia libertas est a peccato & a iustitia, & vtraque superadditur libertati arbitrij, sicut habitus potentiæ, vnde secundum aliquid vtraque opinio verum dicit. {Liberius est ad malum.} videtur hoc esse falsum, quia vt dictum est, ad malum non est libertas, nisi secundum quid, & quod est simpliciter, est magis eo, quod est secundum quid. Et dicendum, quòd hæc cõparatio non attenditur secũdum proprietatem libertatis, quia libertas ad bonum, magis est libertas quàm libertas ad malum, sed attenditur secũdum sufficiẽtiam liberi arbitrij, quod quidem per se in quodlibet malum potest, non autem in quodlibet bonum.

DISTINCTIO XXVI.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso, quam scientiam, & quam potentiam homo in primo statu habuit. Hic ostendit, quam gratiam accepit. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de gratia in se. In secunda determinat de ea in comparatione ad statum primi hominis 29. di. {Post hæc considerandum est &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de gratia secundum veritatem. In secunda remouet quosdam errores circa gratiam. 24. dist. {Hic vero inconcusse & incunctanter &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat gratiæ potestatem, distinguens eam per comparationem ad lib. ar. In secunda inquirit genus gratiæ, & quomodo

gratia

gratia mereri dicatur. 27. dist. ibi {Si vero quæritur, quomodo ipsa gratia præueniens &c.} Prima diuiditur in duas. In prima diuidit gratiam in operantem & cooperantem, quæ quidem diuisio sumitur secundum effectum quem gratia lib. ar. habet. Secundo, inquirit de partibus diuisionis: vtrum diuidant gratiã per essentiã, vel secundum rationem tantũ. ibi {Hic considerandum est cũ prædictũ sit &c.} In prima ponit gratiæ distinctionem. In secũda remouet quasdam dubitationes. ibi {Non est tamen ignorãdũ &c.} Prima diuiditur in duas. In prima distinguit gratiam in operãtem & cooperantem. In secũda ostendit ordine gratiæ ad bonam volũtatem. ibi {Ideoque bona volũtas &c.} ¶ Circa primũ duo facit. Primo, diuidit grãm in operantem & cooperantem. Secundo, exponit diuisionis membra. ibi {Operans enim est quæ præuenit &c.} {Ita bona voluntas &c.} Et hic ostendit ordinem gratiæ ad bonam voluntatem. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quòd quædam gratia quæ operans vel præueniens dicitur, bonam volũtatem præcedit. Secundo, quod q̃ iã gratia quæ subsequens, vel cooperans dicitur a bona voluntate præuenitur. ibi {Ipsa eadem tamen &c.} ¶ Circa primũ duo facit. Primo, ostendit quòd gratia bonam voluntatem præcedit. Secundo, ostendit quæ sit ipsa gratia. ibi {Sed diligenter intendas &c.} {Non est tamen ignorandum &c.} Hic soluit quæ prædictis contradicere videntur. Et diuiditur in duas partes secundum quòd duas authoritates inducit, quæ videntur pdictis aduersari. Secunda incipit ibi {Ceterum quæstionem hanc &c.} Et vtraque diuiditur in obiectionem & responsionẽ.

sequitur adiuuando. Vñ Augu. contra Iulianum hereticũ, qui bonam voluntatem ex libero arb. tantum esse dicebat, atque hominem per liberum arbitriũ posse bonum velle & operari sine gratia asserebat, ait. Aper- G tam de commendatione gratię Apostolus protulit sentetiam cum ait. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: hoc si attenderes Iulianæ non extenderes cõtra gratiam merita voluntatis humanæ. Nõ enim ideo miseretur Deus alicuius, quia voluit & cucurrit, sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Præparatur enim hominis voluntas a Deo, & a domino gressus hominis diriguntur. Ideoque cõgrue ait. Non est volentis neque cur. sed mi. Dei. Non quia hoc sine nostra volutate agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait. Non autem ego, sed gratia Dei mecũ. †1. Cor. 15. Non ideo hoc dicit, quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuatur, quia voluntas hominis gratia Dei pręuenitur atque præparatur, vt fiat bona, non vt fiat voluntas. Quia & ante gratiam voluntas erat, sed nõ erat bona & recta voluntas. Voluntatem ipsam Aug. in lib. de duabus animabus ita diffinit. Vo- †C. io. to. 6.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. Vtrum gratia ponat quid creatum in anima.

Secundo. Si ponit, vtrum sit substantia, vel accidens.

Tertio. Si est accidens, in quo sit sicut in subiecto, vtrum in essentia animæ, vel in potentia.

Quarto. Vtrum gratia sit virtus.

Quinto. De diuisione gratiæ in operantem & cooperantem, vel præuenientem & subsequentem.

Sexto. Vtrum gratia diuidatur per essentiam in diuersis virtutibus & donis, & huiusmodi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia sit aliquid creatum in anima.

1. 2. q. 110. arti. 1. Et cõt. 3. c. 155. Et ver. q. 27. arti. 1.

AD PRIMVM sic proceditur Videtur quòd gratia nihil creatum in anima ponat. Gratia acceptionẽ quandam ponit in eo qui habere gratiam dicitur, vt scilicet sit acceptus ei cuius gratiã habet: sed ex hoc quòd aliquis dicitẽ acceptus alicui, nihil ponitur in acceptato, sed in acceptione. ergo ex hoc quòd homo gratiam Dei habere dicitur nihil in eo ponitur.

¶ 2 Præt. Vt dicitur Sap. 11. Deus diligit omnia quæ sunt: sed gratia non aliud quàm acceptionem dilectionis significat. si ergo in homine aliquid ponitur supra sua naturalia per hoc quòd gratiam habere dicitur, videtur quod in omnibus creaturis aliquid supra naturalia ponendum sit, per hoc quod a Deo diligi dicuntur.

¶ 3 Præt. Quanto natura perfectior est, tanto expeditius suum finem consequi potest: sed natura humana inter alias creaturas, ad minus inferiores perfectior est. si igitur aliæ creaturæ sola Dei prouidentia sine aliquo superaddito suis naturalibus finem proprium consequi possunt, videtur quòd multo fortius hæc rationalis creatura consequi possit. ergo nullo super- F addito naturalibus indiget quòd gratia dici possit.

¶ 4 Præt. Eius est recreare cuius est creare: sed ipse Deus solus sine medio animam creauit. ergo eius solius est recreare, quod agitur gratia recreare dicitur, videtur quòd gratia nihil creatum dicat.

¶ 5 Præt. Sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ: sed anima viuificat corpus nullo medio. ergo & Deus viuificat animam immediate. nõ ergo gratia aliquid creatum in anima est, cum per gratiam animæ viuere dicantur.

¶ 6 Ad hoc etiam possunt induci quædam rationes quæ suprapositæ sunt in 1. li. 17. dist. de charitate. vnde hic dimittantur.

SED CONTRA. Isido. dicit, quod gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis fit exitus: sed dona quæ a Deo percipimus, quid creatum in anima ponunt, ergo videtur quòd gratia sit quid creatum in anima. H

¶ Præt. Nullus dicitur esse gratus alicui, si ille in diligendo non errat, nisi per hoc quòd aliquid boni in ipso est: sed Deus in diligendo non errat. ergo per hoc quòd aliquis gratiam Dei habere dicitur, aliquid in ipso præ alijs significatur.

RESPONDEO, Dicendum, quòd nomen gratiæ quandam liberalitatem importat, vnde ex hoc quod gratis datur, gratia dicitur. liberalis autem donationis principiũ est amor, & inde est, quòd nomen gratiæ dupliciter sumitur. Vno modo pro ipsa acceptatione amoris, secundum quòd aliquis gratiam alterius habere dicitur qui eum diligit. Alio modo, pro ipso dono quod liberaliter datur ex amore, vnde gratia dicitur donum quod gratis datur. vtrolibet autem modo gratia sumatur, oportet quòd aliquid creatum in anima significetur. si enim pro ipsa diuina dilectione gratia accipiatur, patet quòd aliquem effectum I eius in anima ponit. sicut enim scientia Dei a nostra differt in hoc, quia nostra scientia causatur a rebus, sua autem est causa rerum, ita etiam noster amor ex bonitate dilecti causatur, quæ ad amorem sui trahit. Amor autem diuinus bonitatem rebus profundit, vnde Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. quòd diuinus amor non permisit eum sine germine esse: vnde per hoc quòd Deus dicitur aliquem diligere significatur effectus diuinæ dilectionis in dilecto esse. Similiter etiam si accipiatur gratia donum gratis datum, oportet quòd aliquid creatum intelligatur. est enim quoddam donum gratis datum, quod quidem increatum est, scilicet S. S. Sed quod hoc donum nunc habeatur cũ prius non haberetur, hoc non ex sui mutatione contingit, sed ex mutatione eius cui datur. vnde oportet, quòd ex hoc ipso quòd S. S. alicui datur aliquid ipsi creaturæ accrescat, quod prius non habebat, secundum cuius adeptionem spiritumsanctum habere dicitur, vnde gratia qualitercunque significetur, ostendit aliquid creatum in anima esse quod gratis datur, quàmuis etiam K nomine gratiæ aliquid increatum significari possit, vt vel ipsa diuina acceptatio, vel etiam datum increatum quod est Spiritussanctus potest dici gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando aliquis acceptus homini dicitur, aliquid in homine significatur vnde acceptatur, sed tamen hoc non est causatum semper ab acceptatione, immo est acceptationis causa, sed cum aliquis Deo gratus vel acceptus dicitur, significatur aliquid in ipso, quod ex Dei acceptatione causatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dilectio Dei bonitatem creaturæ causet secundum diuersos gradus bonitatis in creaturis, diuersimode Deus aliqua diligere dicitur, nulla diuersitate in ipso intellecta, vnde & diligere omnes creaturas dicitur secundum quòd bonum naturæ omnibus tradit, sed illa est simpliciter & perfecta dilectio, quasi amicitiæ similis, qua non tantũ diligit creaturam sicut artifex opus, sed etiam quadam amicabili societate, sicut amicus amicum, inquantum trahit eas in societatem

societatem suæ fruitionis, vt in hoc eorum sit gloria & beatitudo, quo Deus beatus est, & hæc est dilectio qua sanctos diligit quæ anthonomasice dilectio dicitur, & ideo etiam effectus huiusmodi dilectionis anthonomatice gratia vocatur, quamuis & omnes naturales bonitates gratiæ dici possunt, quia gratis a Deo dantur. A

¶ Ad tertium dicendum, quod si finis hominis nō esset altior fine ad quem perueniunt ceteræ creaturæ, sequeretur quòd homo imperfectior alijs esset, si finem suum per naturam suam consequi non posset quod cetera possunt. Sed quia finis ad quem homo pertingit excellentior est omni fine quem creaturæ aliæ consequunt, & omnem facultatem naturæ excedit, hoc ipso quod homo talem finem consequi pōt, licet non per se, sed aliquib⁹ auxilijs diuinitus collatis, inuanit ceteris dignior, sicut ille qui perfectam sanitatem consequitur multis exercitijs, melioris naturæ est quam ille qui non nisi modicam sanitatem pauco exercitio consequitur, vt in 2. cæli & mun. dicitur.

† Rom. 9.

luntas est animi motus cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt nō admittat malum vel adipiscatur bonum, præuenit & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus, gratiam præuenientem & subsequētem commendans, idest operātem & cooperantem, vigilanter dixit. Non est vo. neque cur. sed mi. Dei. & non econuerso. Non miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si vt quibusdā placuit, quod dictū est ita accipiat. Nō est vo. ne. cur. sed mi. Dei, tanquam diceretur. Non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei, econtra dicitur. Non sufficit etiam misericordia Dei, si non sit etiā voluntas hoīs. At per hoc si recte dictū est illud, quia id voluntas hominis sola non implet, cur non etiam ecōtrario recte dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, cum id misericordia Dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare nō poterit nisi velit, nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo, vt ideo ita recte dictum intelligatur, vt totū detur Deo, qui hominis voluntatem bonam præuenit & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Nolentē præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce

Tex. cō. 62. & 64.

¶ Ad quartum dicendum, quod creare & recreare effectiue Dei est, vnde sicut creando, formam substantialem rei confert per quam in esse naturali subsistit, ita etiam recreando, formam gratiæ cōfert, p quā in esse grāæ permanet. non enim potest intelligi quod aliquis sit agens nisi aliquid in effectu suo faciat, vel formā aliquam inducat vel substantialem vel accidentalem, vnde gratia dicitur recreare formaliter, sed Deus effectiue.

¶ Ad quintum dicendum, quod anima quodammodo similiter se habet ad corpus, vt Deus ad animam, & quodammodo dissimiliter. In hoc enim similitudo tenet quod vtrumq; rationem causæ efficientis habet, sed in hoc differt, quod anima est etiā causa formalis corporis, vnde immediate corpus viuificat, cum inter materiam & formam non sit aliquid medium, vt in 8. Meta. Philosophus dicit. Deus autem nō est forma animæ nisi exēplaris, vnde oportet quòd mediante aliqua forma, in esse gratuito eam viuificet.

Tex. cō. 16.

ARTICVLVS II.

b Vtrum gratia sit accidens.

1. 2. q. 112. ar. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd gratia non sit accidens. Accidens enim non transit de subiecto in subiectum, cum indiuiduationem a subiecto habeat: sed gratia de subiecto in subiectum transit, vt dicitur. Num. 11. Tollam de spiritu tuo, & dabo senioribus &c. Et iterū 4. Reg. 2. Spiritus Helyæ requieuit super Helyseum. ergo videtur quod gratia non sit accidens.

¶ 2 Præt. Omne accidens habet aliquod subiectum, cuius per se accidens est, cum omne quod est per accidens, ad per se reducatur: sed gratiæ non est assignare aliquod subiectum per se, cum omne accidens per se ex principijs subiecti causetur. gratiæ vero nihil causatum sit causa, nisi solus Deus. ergo videtur quod gratia non sit accidens.

¶ 3 Præt. Nullum accidens est dignius suo subiecto: sed gratia dignior est quàm ipsa anima, quia per ipsam gratiam summo bono coniungitur. ergo videtur quod gratia non sit accēns.

¶ 4 Præt. Nullum accidens agit in subiecto in quo est, etiam si in aliud exterius agat: sed gratia agit in ipsam animam gratificando eam, & mouendo in opus. ergo &c.

¶ 5 Præt. Omne accidens quod amitti potest, etiam corrumpi potest: sed gratia amittitur, non tamen corrumpitur cum sit expressior similitudo Dei quàm etiam naturalis similitudo animæ, ratione cuius anima incorruptibilis dicitur. ergo videtur quòd gratia non sit accidens.

SED CONTRA. super illud Psal 103. Vt exhilaret faciem in oleo. dicit Glo. Gratia est nitor animæ concilians sanctum amorem, sed nitor accidens nominat. ergo videtur quòd gratia sit accidens.

A ¶ Præt. Omne quod intenditur & remittitur est accidens, quia substantia non recipit magis & minus, vt in prædicamētis dē. sed gratia est huiusmodi, vt ex litera patet, quia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. ergo est accidens. C. 5.

RESPONDEO, Dicendum, quòd ex quo gratia creatū quid ponitur, necesse est ipsam in genere accidētium poni. Cuius ratio est, quia omne illud qđ aduenit alicui post esse completum, accidentaliter se habet ad ipsum. vnde cum gratia post esse aīæ sibi adueniat, non est aliquid de essentia eius, vnde oportet quòd [d] accidentaliter ad ipsam se habeat, sed tamē aliqd accidentalius ad aliud se habet: quod tamen in se substātia est, sicut indumentum ad corpus, sicut etiam ecōtrario aliquid substātialiter ad alterum se habet, quod tamē in se accidens est, sicut color ad albedinem, & sic non potest de gratia accidere: cum enim ponatur gratia esse coniungens animam fini vltimo, hoc non potest intelligi nisi vel per modum formæ, vel per modum efficientis. Si per modum efficientis, sic oporteret aliquam substantiā creatam esse mediam inter animam & Deum, quæ eam Deo coniūgeret, & sic anima non immediate a Deo gratificaretur & glorificaretur, quod est alienum a fide. oportet enim quòd sicut anima immediate a Deo creatur effectiue, ita etiam immediate ab ipso [d] recreetur. Si autem intelligatur formaliter, tunc oportet quòd gratia sit forma animæ & cum adueniat post esse completum, de necessitate erit accidens: non enim inuenitur aliqua forma in genere substantiæ quæ alteri accidentaliter adueniat.

† August. in Ench. c. 32.

D. 12.

D. 680.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia eadem numero, non transit de subiecto in subiectum, sed talis modus loquendi intelligitur in scripturis propter similitudinem gratiæ ad similes actus in specie.

D ¶ Ad secundum dicendum, quòd quædam accidentia sunt per se, quæ semper actu consequuntur suum subiectum, quædam autem non semper in actu, semper autem in habilitate. vnde cum illud quod per se inest, semper insit, subiectum aliquando dicitur esse per se subiectum ratione ipsius accidentis, sicut ignis est per se subiectum caloris, & tale accidens ex principijs subiecti causatur, non solum quantum ad habilitatem, sed etiā quantum ad essentiam accidentis. Aliquando respectu habilitatis tantum, sicut aer qui non semper illuminatur in actu, semper tamen illuminabilis est, & hæc illuminabilitas ex principijs subiecti causatur, quamuis lumen ab extrinseco sit. Similiter dico, quod lumen gratiæ ab extrinseco est, sed receptibilitas gratiæ semper subiectum consequitur, & ex principijs subiecti causatur, sicut etiam patet in hoc, quod est disciplinæ perceptibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd simpliciter in esse suo consideratum subiectum, accidente nobilius est, sed quo ad quid, nihil E prohibet accidens subiecto melius esse quantum ad esse accidētale. semper enim illud quod se habet per modum actus, nobilius est eo quod se habet per modum potentiæ inquantum. huiusmodi. sicut autem forma substantialis est actus materiæ in esse substantiali, ita accidens est actus subiecti in esse accidentali. vnde secundum hoc, albedo est nobilior corpore, & gratia anima.

¶ Ad quartum dicendum, quòd agere aliquid dicitur dupliciter, scilicet formaliter, sicut albedo facit album parietem, & hoc modo accidens in subiectum agere potest, & sic gratia in animam agit, mundificando ipsam & gratificando. Alio modo effectiue, sicut pictor parietem album facit. & hoc modo nec gratia, nec aliquod accidens in subiectum suum agit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd imago Dei & similitudo dicitur de anima & de gratia, sed diuersimode, quia aīa dicitur imago secundum hoc quod Deum imitatur, sed gratia dicitur imago,

imago, sicut illud quo anima Deum imitatur, sicut corpus figuratum alio modo dicitur imago quàm figura ipsa. vnde cum non eodem modo anima & gratia dicantur imago, non sequitur, quòd si anima est incorruptibilis, quòd gratia non corrumpatur, immo cum corrumpitur, simul etiam in nihilum redit.

ARTIC. III.

c Vtrum gratia sit in potētia uel anima, sicut in subiecto.

his verbis & alijs præmissis euidenter traditur, ꝙ voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei, vt bonum velit, & adiuuatur ne frustra velit.

Quòd bona uoluntas comitatur gratiam.

Itaque bona voluntas comitatur gratiam, nō gratia voluntatem. Vnde Aug. ad Bonifacium papam scribens contra Pelagianos inquit. Cum fides impetrat iustificationem, sicut vnicuiq; Deus partitus est mensuram fidei, nō gratiā Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereat̄ & pficī voluntate comitante, non ducē

1.2.q.110. ar.4. Et ve. q.27.ar.6. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd gratia sit in potentia animæ sicut in subiecto. † Epist.106. tom.2. Illud enim quod naturalibus superadditur, inter naturalem causam & effectum medium non cadit: sed gratia naturalibus superadditur. cum igitur potentia sit effectus naturalis ipsius essentiæ, videtur ꝙ gratia non cadat mediū inter essentiā & potentiam, & ita non sit in essentia sicut in subiecto, sed magis in potentia.

¶ 2 Præt. Illud quod est immediatum principium actus, est potentia, quia sicut potentia ab essentia, ita operatio a potentia procedit: sed gratia immediate ordinat ad actum, quod ex diffinitione eius patet. dicitur enim gratia gratuitum Dei donū quod bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. ergo videtur ꝙ gratia sit in potentia sicut in subiecto.

Hipognost. tom.7. ¶ 3 Præt. Aug. dicit in litera, ꝙ gratia præparat voluntatem. non autem nisi sicut accidens præparat subiectum, alibi etiam dicit quòd gratia se habet ad lib. ar. sicut sessor ad equum. Cum igitur voluntas siue lib. arbit. sit potentia, videtur ꝙ gratia sit in potentia sicut in subiecto.

¶ 4 Præt. Gratia opponitur culpæ: sed omne vitium ad minus actuale, est in aliqua potentia sicut in subiecto. cum igitur opposita sint circa idem, videtur quòd gratia etiā sit in potentia animæ sicut in subiecto.

¶ 5 Præt. Habitus infusi & acquisiti non differunt, nisi secundū principium efficiens. constat enim quòd ad eosdem actus in specie ordinantur: sed habitus acquisiti sunt per prius in potentia quàm in essentia. non enim sunt in essentia nisi mediante potentia. ergo & habitus infusi. non igitur gratia est in essentia animæ sicut in subiecto, sed magis in potentia.

Tex. 37. SED CONTRA. Gratia dicitur esse vita animæ: sed viuere viuentibus est esse, vt in 2. de Anima Philosophus dicit. esse autem essentiam respicit. ergo & gratia per prius essentiā quàm potentiam respicit.

¶ Præt. Nullum accidens extenditur in agendo vltra actionem sui subiecti, cum agens non proprie dicatur accidens, sed subiectum accidentis, sed gratia nō determinatur ad aliquem actū, cum omnis actus humanus meritorius esse possit, nec hoc posset esse nisi a gratia, quæ merita bona in bonis causat, vt in litera dicitur. cum igitur omnis potentia se habeat ad determinatos actus, videtur quòd gratia non sit in potentia animæ sicut in subiecto.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ ab omnibus communiter dicitur, ꝙ gratia respicit essentiam animæ. virtus autem potentiam, sed qualiter hoc intelligendum sit, a diuersis diuersimode traditur. Quidam enim hoc accipere volunt secundū appropriationem quandam, & non proprie dictum. cum enim virtus dicatur id quod operationis principium est, operatio autem potentiam sequatur, conuenienter virtus ad potentiam refertur. gratiæ autem effectus est, vt Deo acceptum faciat. hoc autem per prius respicit ipsam animam quam operationē eius. vnde Gen. 4. dicitur. ꝙ respexit Deus ad Abel, & ad mu-
D 953. nera eius, quasi per prius d acceptans offerentem quàm ea quæ offerebantur. Quidam vero hoc accipiunt proprie dictum dicentes, quòd proprium & primum subiectum gratiæ est essentia animæ, virtutis autem potentia. & hoc rationabilius est & dictis Dion. consonat. Cum enim nullius operatio supra facul-

F tatem naturæ operantis extendatur, oportet ꝙ si operatio alicuius supra id quod naturaliter potest extenditur, quod etiam natura quodammodo supra seipsam eleuetur. cum igitur actus meritorij facultatem humanæ naturæ excedant, non possunt isti actus ab homine procedere, quia in eos solis naturalibus

te, pedissequa non præuia. Ecce hic expresse habes quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum, & ipsa voluntas pedissequa est gratiæ non præuia.

b Quæ sit gratia uoluntatem præueniens. s. fides cum dilectione.

G Et si diligenter intēdas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans, scilicet fides cum dilectione. Ideoque Aug. in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamē gratis, vtrumque enim dicit Apostolus qui dicit iustificati ex fide. † Rom. 5. Alibi ait. Iustificati gratis per gratiam. † Rom. 3. Hoc enim ideo

homo nō potest, nisi quodammodo natura humana etiam altius esset sublimata. Et ideo dicit Dion. in 2. c. cæle. hier. quia sicut in rebus naturalibus est, ꝙ illud quod nō habet speciem per generationem adeptā, non potest habere operationes speciei debitas, ita ille qui non est adeptus diuinum esse per spiritualem regenerationem, nō potest participare diuinas operationes. oportet ergo ꝙ primum donum quod gratis homini infunditur, hunc habeat effectum, vt ipsam essentiam animæ in quoddam diuinum esse eleuet, vt idonea sit ad diuinas operationes: & ideo quia vnumquodque simpliciter dicitur, quod per prius dicitur, sicut substantia eius, ideo
H tale donum quod essentiam animæ nobilitat, principaliter gratia vocatur, tam etiam quia non determinatur per aliquem specialem actum, vnde speciale nomen sortiatur, & ideo proprie & per se gratia respicit essentiam animæ sicut subiectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quàmuis gratia sit in essentia animæ sicut in subiecto, non tamen sequitur quòd intercidat media inter potentiam & essentiam, nisi esset eiusdem ordinis. s. vt sicut gratia esset ab essentia, ita potentia a gratia, per quem modum potentia cadit media inter essentiam & operationem, sed hoc non est ita, quia potentia non est per grām, sed per naturam. vnde obiectio non procedit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut potentia non habet ꝙ sit principium talis operationis, nisi secundum ꝙ manat a principijs talis essentiæ, ita etiam perfectio potentiæ habet quòd informat actum ex virtute gratiæ perficientis ipsam essentiam, &
I ideo gratia non tantum dicitur gratificans essentiam animæ, sed etiam opus gratum reddens, non quidem sicut proximum informans, sed sicut primum, quod naturam in altius esse eleuat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ inter potentias animæ, voluntas & lib. arb. maxime communis est, eo quòd eius imperio actus aliarum potentiarum subiaceant, vt dictum est, & quia gratia non respicit aliquem determinatum actum, cum sit in essentia quæ ad nullam operationem determinatur, ideo gratia immediatius voluntatem vel lib. arbi. respicit, cum omnes actus gratia informati quodammodo sint voluntatis & lib. arbi. non tamen sequitur ꝙ sit in voluntate vel libe. arbi. sicut in subiecto, sed ex gratia voluntas & libe. arbit. habet, vt actum meritorium educere possit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ culpa actualis non est per infusionem, vel immissionem, sed per aliquem determinatum actum nobis aduenit, & quia omnis operatio respicit determinatam
K potentiam, quæ est eius principium, inde est, ꝙ culpa per prius est in potentia quàm in essentia animæ. gratia aūt nō acquirit̄ p act⁹ nr̄os, sed a sup̄iori infundit̄, vñ illud qđ superius ait̄ est .s. essentiā quæ est origo oīum potentiarum per prius respicit.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad quintum, quia habitus acquisiti per actus nostros aggenerantur, & ita ad potentiam immediate pertinēt, vnde magis proportionātur virtuti quàm gratiæ. Similiter & culpa immediatius virtuti quàm gratiæ opponitur, secundum ꝙ in actu consistit.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum gratia sit uirtus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd gratia sit virtus. Cum enim sit in genere accidentis ad nullum genus 1.2.q.110.arti.3. Et ver. q.27.ar.2.

genus reduci potest nisi ad qualitatem, nec inter qualitatis species nisi ad primam, vt deducendo in singulis patet. erit igitur gratia, vel scientia, vel virtus. non enim inter habitus, vel dispositiones corporales computatur, sed constat quòd non est scientia. ergo de necessitate est virtus. A

¶ 2 Præt. Philosophus in 7. Physi. dicit, quòd virt⁹ nihil aliud est q̃ dispositio perfecti ad optimum: sed præcipue gratię competit quę animam quam perficit ad optimum disponit, scilicet ad vltimum finem. ergo ipsa est virtus. Text. 17.

Cap. 5. ¶ 3 Præt. In 2. Ethi. Philosophus dicit, quòd hoc est virtus vniuscuiusq;, quòd bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: sed gratia bonam facit animã & opus ei⁹, cum vtrumque gratificet, nec aliquid Deo possit reddi acceptum nisi per hoc ꝙ bonum sit. ergo videtur ꝙ gratia sit virtus. † Cap. 9.

¶ 4 Præt. In litera dicitur ab Augu. ꝙ gratia præueniēs est fides per dilectionē operans: sed fides est virtus. ergo & grã. De spiritu & lit. c. 32.

¶ 5 Præt. Charitas dicit̃ esse forma omnium virtutum, & mater. cum igitur informatio virtutum sic per gratiam per quam opera meritoria redduntur, videtur quòd gratia sit idem quod charitas: sed charitas est virtus. ergo & gratia. †C. 106. & 17.

dixit, ue fides ipsa superba sit, ne dicat sibi. Si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meruit, cur non potius redditur quàm donatur? Non dicat ista homo fidelis, qa cum dixerit habeo fidem, vt merear iustificationem, respõdetur ei. Quid habes quod nõ accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi tradita est. Hic aperte ostenditur ꝙ fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficiũ quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde Augu. in primo lib. retractationum. Voluntas est, qua & peccatur & recte viuitur. Voluntas vero ipsa nisi Dei gratia liberetur a seruitute qua peccati serua facta est, & vt superet vitia adiuuetur, recte pieque viui a mortalib⁹ non potest, & hoc beneficium quo liberatur, nisi eam præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis volũtas, illo gratiæ beneficio, quo liberatur & præparatur, & illud beneficium recte fides Christi intelligitur. Sicut Aug. in Ench. euidēter oñdit dicēs: ipsum lib. arb. liberãdũ est post illam ruinam a seruitute peccati, nec omnino p seipsum, B C D

SED CONTRA.

Omnis virtus est sicut in subiecto in aliqua determinata potẽtia. gratia autem non, sed essentiam animæ respicit. ergo videtur quòd gratia non sit virtus.

¶ Præt. Illud in quo conueniunt diuersa in specie, & illud in quo eadem distinguuntur, non possunt esse idem per essentiam: sed omnes virtutes conueniunt in hoc ꝙ est opera meritoria reddere, distinguuntur autem in hoc, quòd determinatos actus educunt. ergo illud quod est principium merendi, est aliud per essentiam, ab eo quod est principium distinctionis actuum: sed principium merendi est gratia, vt in litera dicitur. principium autem distinctionis in actu, est determinata species virtutis, quia qualis est virtus tales habitus reddit. ergo gratia & virtus per essentiam differunt.

RESPONDEO, Dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt, ꝙ gratia & virtus sunt omnino idem per essentiam secundum rem, sed differunt tantum ratione, quia gratia dicitur secundum quòd Deo hominem acceptum reddit. virtus autem dicitur secundum ꝙ est principium recti operis. Sed hoc non videtur conueniens, qa si virtus ab eodem haberet quòd esset virtus, & ꝙ gratum Deo redderet, oporteret ꝙ omnis virtus hoc faceret, & cum quędam virtutes per actus acquirantur, sequeretur secundum hæresim Pelagij ꝙ ex lib. arb. homo gratus Deo efficeretur. Si autem ab alio habet ꝙ sit virtus, & quòd gratum Deo reddat, oportet ꝙ gratia & virtus non sint omnino idem secũdum rẽ. diuersis n. effectib⁹ q. diuisim ueniunt, diuersa principia rñdēt.

D. 677. ¶ Et ideo alij dicunt, quod virtus d & gratia realiter differũt, non ita ꝙ sint diuersa per essentiam, sed quòd ex gratia & virtute efficitur vnum sicut ex forma, & eo cuius est forma. dicunt enim ꝙ hoc modo se habet gratia ad virtutem, sicut lumen

A manifestans colorem ad colorem ipsum. vnde sicut lumen efficitur quodammodo vnum cum colore existente cum eo in eodem subiecto, ita etiam dicunt ꝙ gratia vnitur virtuti in eodem subiecto, vt informans ipsam. Ponunt enim quòd proprie loquendo, subiectum gratiæ est potentia. Sed istud etiam

sed per solam Dei gratiam, quę in fide Christi posita est liberatur, vt voluntas ipsa præparetur. Ecce aperte dicit gratiam per quam liberatur arbitrium & præparatur volũtas, positam esse in fide Christi. Fides enim Christi, vt in eodem ait, impetrat quod lex imperat.

B *Quòd uoluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona præuenit.*

IPsa tamen eadem volũtas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Augu. in Enchi. Præcedit bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia. Quę autem non pręcedit, ipsa in eis est, & ipsa iuuat. Nã vtrumque legit̃ ĩ sanctis eloquijs: Et misericordia pręueniet me, misericordia ei⁹ subsequet̃ me. Nolentẽ quippe pręuenit, vt velit, volentem subsequitur, ne frustra velit. Cur enim admonemur orare p inimicis nostris nolentibus pie viuere, nisi vt Deus in eis operetur & velle? Itemque: cur admonemur petere, vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumus, a quo factum est, vt velimus? Inde Apostolus ait. Non est volentis, neque cur. sed mi. Dei. Ex his apparet ꝙ bona hominis voluntas quędam Dei do C D

non videtur conueniens, quia cum dicit, ꝙ ex lumine & colore efficiatur vnũ, aut accipitur lumen quod est de compositione coloris, cum hypostasis coloris sit lux, & sic redirettur in primam opinionem, scilicet ꝙ gratia & virtus essent idem secundum rẽ. non enim lumen qđ est de compositione coloris, re differt a colore. Aut accipitur lumen quod est in aere circũstante: † C. 32. & hoc constat quòd in alio subiecto est a colore, & per essentiam ab eo differt. Similiter etiam si accipiatur lumen, prout † Psal. 58. participatur in superficie corporis terminati, i. qua est color, † Psal. 22. de necessitate p essentiã a colore differt, quod patet ex hoc, ꝙ adueniente & recedente lumine, nihilominus color idẽ † Matt. 5. manet, quod nõ esset † Luc. 11. nisi per essentiã differret a colore. Similiter etiã oportet ꝙ vel virtutes efficiantur Deo gratę per aliquod a Deo influxum, & sic oportet † Rom. 9. id per essentiã differre a virtute, cum etiam quædam virtutes infusę, vt fides & spes recedēte gratia remaneant informes. vel oportet quòd virtutes Deo sint gratę sine hoc, ꝙ aliquid addatur a Deo infusum. & sic vel gratia nihil creatum in anima ponet, vel nihil aliud realiter a virtute distinctum. Et ideo alij dicunt, ꝙ gratia essentialiter a virtute differt. oportet enim perfectiones perfectibilibus proportionatas esse. vnde sicut ab essentia animæ fluũt potentiæ d ab ipsa essentialiter differētes, sicut accidens a subiecto, & tamen omnes vniuntur in essentia animæ, vt in radice, ita etiam a gratia est perfectio essentiæ, vt dictum est, & ab ea fluunt virtutes quæ sunt perfectiones potentiarum, ab ipsa gratia essentialiter differentes, in gratia tamen coniunctę sicut in sua origine per modum quo diuersi radij ab eodem corpore lucente procedunt. Et hoc secundum prædicta conuenientius videtur. D. 197.

E ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gratia ad genus qualitatis reducitur, & ad primam speciem qualitatis, nec proprie tamen naturam habitus habet, cum non immediate ad actum ordinet, sed est velut habitudo quædam, sicut sanitas se habet ad corpus. Et ideo dicit Chryso. ꝙ gratia est sanitas mentis. vñ To. 5. hom. non computatur, nec inter scientias, nec inter virtutes, nec in 40. ter alias qualitates, quas Philosophi numerauerunt, quorum non fuit tractare, nisi habitus naturales & acquisitos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus dicitur dispositio perfecti ad optimum, inquantum elicit operationem, per quam res suum finem consequitur. vnde per hunc modum gratia nõ est dispositio perfecti ad optimum, cum non primo operationẽ respiciat, sicut effectum proximum, sed potius esse quoddam diuinum quod animæ confert.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ bonitas quam virtus habenti confert, est bonitas perfectionis in comparatione ad opus, sed gratia confert animæ perfectionem in quodam diuino esse, & nõ

solum

solum respectu operis, secundum quod quodammodo gratiam habentes desformes constituuntur, propter quod sicut filij, Deo grati dicuntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia præueniens dicitur fides, non quod per essentiam gratia a fide non differat, sed quia in iustificatione quã gratia causat, prim⁹ motus fidei inuenitur, & ideo cum habitudines & habit⁹ per effectus nobis innotescant, illud in quo primo gr̃a manifestatur est fides, & propter hoc fidem, gratiam præuenientem dicit.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd charitas alio modo dicit forma ꝗ virtutũ quàm gratia. charitas enim est forma virtutum ex parte act⁹, inquãtum scilicet omnes actus virtutũ in suũ finem conuocat, eo quod eius obiectum est finis vltimus. sic enim est in omnib⁹ potentijs & actibus ordinatis, quod illa quæ altiorem finem respicit, largitur formam arti quæ sub ipsa est, cuius actus in suum finem ordinatur, sicut patet, quia gubernator ostẽdit factori nauis, qualis debeat esse forma temonis: vnde charitas informat alias virtutes, sicut virtus virtutẽ, sed gratia informat per modum originis, quia scilicet ea ipsa gratia quodammodo formaliter oriuntur habitus virtutum, ꝑ diuersas potentias diffusi. Illud autem quod ab alio oritur, formam & speciem ab eo trahit, & in suo vigore consistit, quandiu origini continuatur, & ideo non oportet quod gratia sit idem quod charitas, quamuis charitas nunquam possit esse sine gr̃a.

na prȩuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans, & quibusdam prȩuenitur, quia eam prȩuenit gratia operans, scilicet fides cum charitate.

Quæ prædictis uidentur contraria, scilicet quód uidetur dici fidem esse ex uoluntate.

D.307. Non est tamen ignorandum quod alibi Aug. significare videtur, quod ex voluntate sit fides, de illo verbo Apostoli, scilicet, Corde creditur ad iustitiam. Ita super

†Rom. 10. Ioan. tractans. Ideo non simpliciter Apostol⁹ ait creditur, sed

Tract. 26. corde creditur, quia cetera potest homo nolens, credere autem non nisi volens. Intrare ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens sed non credere. Item super Genesim vbi Labã & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatẽ. dicit expositor. Quia fides est voluntatis, non necessitatis. Ad quod respondentes

G dicimus non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire, cum ipsa sit proprie Dei donum, vt ait Apostolus, & ex ea bona hominis merita incipiant, per hanc enim vt ait Augu. super psalmum 66. Iustificatur impius, idest, de impio pius fit, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari, vnde omnia bona merita incipiunt.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia diuidatur conuenienter in gratiam operantem & cooperantem.

1. 2. q. 111. ar. 2. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter gratia per operantem, & cooperantem diuidatur, quia vt dictum est, gratia non per se respicit opus, sed vnumquodque diuidendum est secundum hoc quod sibi per se conuenit, vt in 7. Metaph. dicitur. ergo videtur cum operãs & cooperans respectu operis dicantur, quòd inconuenienter gratia per hæc duo distinguatur.

¶ 2 Præt. Si gratia est operans, oportet quòd aliquid in anima operetur. aut ergo seipsam, aut aliquid aliud, sed seipsa non facit, cum nihil suiipsius causa sit, nec est signare aliquid aliud quod in anima operetur. ergo videtur quod inconuenienter aliqua gratia operans dicatur.

¶ 3 Præt. Nullum opus est tantum gratiæ quod etiam lib. ar. non sit. si ergo gratia cooperans dicitur per hoc quòd simul cũ libero arbit. operatur, videtur quòd gratia qualibet cooperans dici debeat.

¶ 4 Præt. Illud quod cooperatur alienũ, non sic habet sicut principale in operatione: sed in omni operatione in qua lib. arbi. & gratia conueniunt, gratia principalitatem obtinet. ergo inconuenienter gratia cooperans nominatur.

Cap. 32. ¶ 5 Præt. Aug. dicit in lib. de natura & gratia. quod gratia præuenit, vt pie viuamus, & subsequitur, vt semper cum illo viuamus, & tunc præuenit, vt vocemur, & tunc subsequetur, vt glorificemur, & illa gratia præueniens, statum præsentis vitæ respicit, & gratia subsequens statum gloriæ, cum igitur operans & cooperans ad præsentem vitam pertineant, videtur quod gratia operans & cooperans non sint idem quod præueniens & subsequens, vt Magister innuit.

RESPONDEO, Dicendum, quòd gratia habet in nobis diuersos effectus ordinatos. Primus enim quod facit est hoc, quòd dat esse quoddam diuinum. Secundus autem effectus est opus meritorium, quod sine gratia esse non potest. Tertius effectus est præmium meriti scilicet ipsa vita beata, ad quam ꝑ gratiam peruenitur. In actibus etiam est quidam ordo, quia primum est opus interius voluntatis. Secundum est opus exterius

F quo voluntas completur, & secundum hoc quãdoq; Aug. diuersimode videtur accipere gratiam præuenientem & subsequentem, quia considerato ordine meriti ad præmium quod sequitur, nominat gratiam præuenientem, quæ principium est merendi. gratiam vero subsequentem, ipsum habitum gloriæ, qui in nobis beatã vitam efficit, vt patet in authoritate inducta. secundum vero ordinem actus interioris ad exteriorem, ponit gratiam præuenientem, quæ causat motum bonæ voluntatis. gratiam vero subsequentem, quæ opus exterius complet. vnde dicit, quod præuenit voluntatem, vt velit bonũ. subsequitur, vt compleat siue persistat, & sic in litera quasi per totum videtur accipere præuenientem & subsequentẽ. secundum vero ordinem esse quod dat ad actũ qui est operatio, sic ponit gratiam præueniẽtem quæ animæ quoddã

H esse salubre confert, & gratiam subsequentem, quæ opus meritorium causat. vnde dicit, quod præuenit vt sanemur, & subsequitur, vt sanati negociemur. Sed distinctio gratiæ operantis & cooperantis proprie accipitur tantum, prout pertinet ad statum vitæ præsentis. vnde dupliciter distingui potest. Vno modo, vt per gratiam operantem significetur ipsa gratia prout esse diuinum in anima operatur, secundum quod gratum facit habentem, & ꝑ gratiam cooperantem significetur ipsa gratia secundum quòd opus meritorium causat, prout opus hominis gratum reddit. Alio modo secundum quod gratia operans dicitur prout causat voluntatis actum, & cooperans secundum quod causat exteriorẽ actum in quo voluntas completur, ꝑ perseuerantiam in illo, & vtroque modo cooperans & operans, dicitur idem quod præueniens & subsequens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quàmuis non immediate gratia ad opus referatur, tamen est per se causa operis meritorij, licet mediante virtute, & ideo non est inconueniens

I si per operantem & cooperantem distinguatur.

¶ Ad secundum dicendum, quod gratia operans secundum vnam acceptionem dicitur operari in anima, non effectiue, sed formaliter secundum quod quælibet forma facit esse aliquod in subiecto, sicut albedo facit esse album. vnde per hunc modum gratia dicitur operans, quia formaliter hominem Deo gratum facit. secundum vero aliam acceptionem dicitur operans effectiue, secundum quod habitus effectiue causat opus, ita enim gratia motum meritorium voluntatis operatur eliciendo ipsum, licet mediante virtute, propter quod operans dicitur.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod si accipiatur gratia operans secundũ primam acceptionem, tunc planum est quod effectus quos operatur formaliter, ipsa sola operatur, sicut enim sola albedo formaliter facit album parietem, ita sola gratia formaliter gratum facit, sed secundum aliam acceptionem, verum est quòd ipse motus voluntatis non est a gratia sine lib. arb. & tamen quia se habet gratia, vt principale, quia inclinat in talem actum per

K modum cuiusdam naturæ, ideo ipsa sola talem actum dicitur operari, non quod sine libero arbitrio operetur, sed quia est principalior causa, sicut grauitas dicitur operari motum deorsum.

¶ Ad quartum dicendum, quod si dicatur gratia cooperans secundum quod causat quemcunque motum, vel extrinsecum vel intrinsecum, sic dicitur cooperans, non quia non sit principalis tã in agendo, sed quia liberũ arbitriũ ministrat substãtiã actus, & a gratia est forma per quam meritorius est. vnde illud quod gratia ministrat est, sicut vltimũ complementũ: & propter hoc dicitur cooperans quasi complens illud quod per libe. arbit. vt præiacens exhibetur. Si autem accipiatur cooperans prout respicit actum exteriorem tantum, sic dicitur cooperans, non propter principalitatem liberi arbitrij ad gratiam, sed propter principalitatem actus ad actum. actus enim interiores in moralibus potiores sunt exterioribus, vt in 10. Ethic. Philo- Cap. 8.
soph⁹ dicit. vñ cõueniẽter gratia s̃m quod causat principalẽ actũ

df

A dr̃ operans, & ſm q causat secundarium, dicitur cooperans.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis quantum ad illum modum acceptionis gratiæ præuenientis & subsequẽtis, operans & cooperans præuenienti & subsequenti non respõdeat, tamen secundum alias acceptiones penitus idem sunt, & hoc modo Magister in litera sumit.

ARTIC. VI.

Vtrum gratia sit multiplex in anima.

Ver. q. 27. art. 5. AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q gratia in anima multiplicet. Diuisiones enim gratiarum sunt, vt 1. Cor. 12. dicitur. Sed diuisio est causa numeri & multitudinis. vnde secũdum Isido. numerus dicitur quasi nutus memoriæ, id est diuisionis. ergo videtur q in vna anima inueniantur multę grę.

¶ 2 Præt. Non põt idẽ esse prius & posterius, præcedens & subsequens. ergo cũ in vno homine inueniatur gratia præueniens & subsequẽs, videtur q oporteat plures gratias ĩ vno & eodem homine esse.

¶ 3 Præt. Oĩs forma multiplicatur secundum differentiã eorũ q̃ informat, cũ diuersorum diuersæ sint formæ: sed gratia est forma virtutum, ergo videtur q cum virtutes sint diuersæ, q oporteat gratias esse multiplicatas.

¶ 4 Præt. Ea quæ differunt secundum genus, non reducuntur in idem principium: sed virtutes a donis etiã ſm gen' differunt, similiter a gratijs sacramentalibus. ergo videtur quòd a diuersis gratijs oriuntur.

¶ 5 Præt. Gratia datur in diuersis sacramentis, & vna habita non habetur alia. quæcunque autem hoc modo se habent, quòd vnum est sine altero, oportet esse numerata & distincta. ergo videtur quòd gratia non manet tantum vna, sed per essentiam multiplicatur.

SED CONTRA. Perfectio proportionatur perfectibili, sed gratia perficit immediate essentiam animę, vt dictum est. Cum igitur essentia animæ sit vna multiplicata in potentijs, videtur quòd etiam gratia sit vna multiplicata in virtutibus.

¶ Præt. Illud quod conuenit diuersis secundum eandem rationem, oportet q ab vno principio procedat, sed eadem ratio merendi est in omnibus actibus meritorijs. cum igitur gratia sit principium merendi, videtur q gratia sit vna tantum, non multiplicata.

RESPONDEO, Dicendum, q secundum illos, qui dicunt q gratia & virtus realiter non differunt, sed solum ratione, necesse est ponere q gratia multiplicetur per essentiam ſm numerum virtutum. quàmuis enim possint dicere quòd multiplicatio non contingit in virtutibus secundum q habent rationem virtutum, nihilominus tamẽ oportet dicere, quòd sint plures gratiæ per esse diuersæ. Sed secundum opinionem, quæ ponit gratiam a virtute differentem, est multiplex modus dicendi. Quidam enim qui ponunt gratiam nõ esse sicut in subiecto in essentia animæ, necesse habent ponere q sint plures gratiæ ſm numerum virtutũ distinctę. non enim potest esse, vt idem accidẽs numero in diuersis substantijs sit. Si autem gratia ex eo q est forma virtutum ponitur in eodem subiecto, in quo est virtus, necesse est q sit in qualibet potentia in qua est virtus, vel per prius vel per posterius, secũdum q quædam virtutes per prius a gratia informantur q̃ aliæ. nõ enim potest dici q sit idem lumen numero quod colores diuersorum corporũ informat, nisi ſm q accipit in vno subiecto continuo, quod est aer. Si enim consideretur, vt receptũ in superficiebus diuersorum corporũ, oportet de necessitate q secundum numerum multiplicetur, cũ accidens multiplicet, multiplicato subiecto. Quidã vero dicunt, quòd gratia est sicut in subiecto in essentia animæ, ĩ qua omnes potentiæ sicut in cẽtro colliguntur, vnde sicut lineæ & radij in centro vniuntur, & secundum q magis a centro elongantur plus abinuicem diuiduntur, ita etiam gratia secundum q in essentia animæ consistit, est vna. multiplicatur autem secundum q in diuersas potẽtias diffunditur, in quibus rationem virtutis accipit. Sed ista opinio videtur supponere quòd gratia & virtus non differant secundum speciem, vel E rationem, sed solum secundum diuersitatem subiecti. Si enim alterius rationis est virtus a gratia, tunc ea multiplicatione virtutum in potentijs non sequeretur multiplicatio gratiæ, quia diffusiones gratiæ in potentijs nomen & rationem gratiæ amitterent, sicut si lumen a centro diffundatur per diuersos radios, quandiu manet in ratione luminis, dicitur lumen multiplicari & diuidi, sed si secundum diuersas lineas diffusionis luminis lineæ rationes diuersorum colorum acciperent, tunc diceretur quòd lumen esset tm̃ vnũ scilicet, quod est in centro, & quòd colores in diuersis lineis causati essent multi, nisi forte dicant, quòd diffusio gratiæ in potentias est præter essentiam virtutũ, sicut diffusio lucis super colores, qui efficiuntur per eam visibiles actu secundum quorundam opinionem, est præter essentiã coloris, vt dictũ est, vt sicut lux sup colores diffusa præbet coloribus quòd sint visibiles actu, ita diffusiones gratiæ quasi quidã

Sed potius hæc ideo dicta sunt, quia non est fides, nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tẽpore, sed causa & natura. Vnde Augu. supra, congruenter dixit, quia bona voluntas in eis donis est, quæ præcedit, & ipsa iuuat, quia ea iuuat quibus B præuenitur, dum eis consentit ad effectum boni, & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur.

Quædam adhuc addit, quæ grauiorẽ faciunt quæstionem, scilicet quòd cogitatio boni præcedit fidem.

CEterum hanc quæstionem magis acuunt, & vrgent verba August. quibus in lib. de prædestinatione sanctorum vtitur, pertractãs illud verbum Apostoli, Non q sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Attendant (inqt) hic, & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei inceptũ, & ex Deo esse fidei supplementum. Commendans enim istam gratiam, quæ non datur secũdum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem non videat prius esse cogitare, quàm credere? Nullus qppe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. Si ergo cogitare bonum non est ex nobis, vt hic Apostolus tradit, nec credere, q̃q̃ & ipsum credere nihil est aliud quàm cum assensione mentis cogitare. Hic videtur insinuare, q cogitatio bona præcedat fidem, & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur, quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, q aliquando cogitatio bona siue voluntas præuenit fidem, sed non est illa bona voluntas, vel cogitatio, qua recte viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Augu. ad Anastasium. Sine spiritu non est voluntas hominis libera, cum cupiditatib' vincatur, non est libera ad bonum nisi liberata fuerit, nõ aũt liberatur, nisi p spiritũ sanctũ charitas diffundatur in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legẽ fidei, id est non est libera sine fide operante per dilectionem, & illam sufficienter habere bo- C num est. Non est enim fructus bonus, qui de radice charitatis non surgit. Si vero adsit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

† Epist. 144.

De illa cogitatione boni, quæ præcedit fidem plene disseritur.

ILla autem cogitatio siue voluntas, quæ fidẽ & charitatem aliasque iustificationes præcedit, non sufficit ad salutem, nec ea recte viuitur, & hac voluntate concupiscitur illa bona volũtas, quæ est D magnum bonum, ista vero non. Alia ergo est illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Augu. istã distinguẽs sup illũ locũ psalmi. Concupiuit aĩa. m d. iust. tuas. concupiui desiderare, inquit, non desiderani, videmus enim ratione nonnunquàm q̃ vtiles

† Psal. 118.

radij eius præbeant virtutibus efficaciam merendi. sic enim radius gratiæ recaptus in potentia retineret rationẽ lucis, & differat a gratia quæ est in essentia animæ, sicut lumen a luce, & ita gratia prout esset in essentia animæ, esset vna, sed gratiæ diffusæ in potentias essent multæ. Sed hoc non potest stare, quia ad actum meritoriũ non requiruntur nisi duo, vnũ est vt agẽs actum, dignus vita æterna habeatur, & ad hoc sufficit gratia quæ est in essentia animæ animam gratificãs. Aliud est vt actus ipse sit in debitum finem relatus, & debitis circũstantijs vestitus, & ad hoc sufficit virt⁹. vnde ad eliciendum actum meritorium non requiritur aliquid præter gratiã quæ est in essentia, & virtutem quæ est in potentia animæ quasi aliqua diffusio grẽ ab essentia animæ perueniat in potentiam præter virtutem. Et ideo alij melius dicunt, ꝙ scilicet gratia est vna tantum non multiplicata. virtutes autem sunt multæ, q̃ quidem virtutes in aliud genus cadunt, quãuis a gratia ꝓcedant, sicut etiam potentiæ animæ ab vna essentia ꝓcedũt, nec tamẽ est eadem ratio potẽtiæ & essentiæ, & ideo potẽtiæ multiplicantur, sed essentia manet tantum vna, quæ omnes conueniunt in hoc, quod conuenit eis secundum ꝙ sunt in tali essentia. distinguuntur autẽ secundum diuersas rationes potẽtiarũ, ita etiam & virtutes veniunt in ratione

D.876. merendi, ꝗ quætõuenit eis secundum hoc ꝙ a gratia oriũtur, differunt autẽ secundum ꝓprias rationes, inquantum virtutes sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Apostolus large accipit gratiam pro qualibet dono quod nobis gratis a Deo confertur. & hæc quidem dona, plura & diuersa sunt. Sed nos hic loquimur de gratia prout est primum donum, gratam faciens animam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ quocunque modo distinguatur maxime quantum ad duas distinctiones, operans & cooperãs, præueniens & subsequens, non differunt per essentiam, sed ratione tantum. vna enim forma est quæ dat esse, & quæ est principium operis. vnus etiam habitus est qui elicit actum extrinsecum & intrinsecum. vnde eadem gratia est operans & cooperans, nec dicitur præueniens & subsequens propter ordinem gratiæ ad gratiam, sed propter ordinem effectus ad effectum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de forma quę est intrinseca rei, & quasi constitutiua eius. sic autem gratia non dicitur esse forma virtutum, sed quasi principium a quo virtutes formaliter oriuntur.

sunt iustificationes Dei, sed infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Pręuolat ergo intellectus. sequitur tardus aut nullus effectus, scimus bonum, nec delectat agere, & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationẽ, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur; prius enim est, vt videãtur q̃ sint vtiles & honestæ, deinde vt earum desiderium concupiscatur, postremo vt proficiẽte gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarũ quem hic distincte assignat Aug. qualiter scilicet intellect⁹ bonorum præcedit concupiscẽtiam eorundem, & ipsa concupiscentia delectationem quę fit per fidem & charitatem. qua habita, vere bona est voluntas qua recte viuitur, ipsaque fidei comes est non pręuia. Qui verba August. præmissa secundum hanc distinctionem cõsiderat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit, non ignorans ẽt ante gratiam præuenientem & operantem qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & lib. arb. quędam etiam ex solo lib. arb. quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendę quæ voluntatem hominis sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatur impius, idest fit iustus qui prius erat impius, meritis autem impij non gratia. sed sed pœna debetur, nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, datur autẽ gratuita, quia nihil boni ante feceramus vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam,

G & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per lib. arbi. vt tradit Augu. in responsionibus contra Pelagianos, vbi dicit homines per lib. ar. agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Vtrum una eademque sit gratia quæ dicitur gratia operans & cooperans.

H Hic considerandum est cum prędictum sit per gratiam operãtem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari. vt bonum velit. & per gratiam cooperantem & subsequentem adiuuari ne frustra velit, vtrum vna & eadem sit gratia, idest, vnum munus gratis datum qđ operetur & cooperetur, an diuersa alterum operans, & alterum cooperans. Quibusdam non irrationabiliter videtur ꝙ

I vna & eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus, quę operatur & cooperatur, sed propter diuersos eius effect⁹ dicitũ operans & cooperans. Operãs enim dicitur inquantum liberat & præparat voluntatem hominis, vt bonum velit. Cooperans inquantum eandem adiuuat ne frustra velit. scilicet, vt opus faciat bonum, ipsa enim gratia non est ociosa, sed meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.

K

F ¶ Ad quartum dicendum, quòd diuersitas virtutum & donorum accipitur tantum secundum diuersitatem actuum. conueniunt autem actus in ratione merendi. vnde oportet quòd primum principium a quo rationem merendi habent, sit vnum, & ꝙ diuersitas eorum in genere & in specie, sit ex diuersitate actuũ & obiectorũ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ gratia in diuersis sacramẽtis datur ad diuersos effectus, secũdum quòd plures infirmitates ex peccato cõsequũtur, contra quas pręcipue gratiæ sacramentales ordinantũ, & ideo sicut differt virtus a virtute, per hoc quòd ordinatur ad diuersum actum, ita etiam differt vna gratia sacramentalis ab alia, ꝑ hoc quòd ad diuersos effectus ordinatur. vnde sicut ex multiplicatione virtutum non sequitũ multiplicatio gratiæ, ita etiam ex multiplicatione sacramentorum nõ sequitur multiplicatio illius gratiæ de qua nũc loquimur, quia illę etiam perfectiones quæ in diuersis sacramẽtis cõferũtur, quædã emanationes sunt illius gratiæ de qua nunc loquimur, sicut & virtutes. Sed quia non habent propria nomina, ideo communiter noia gratiæ nuncupantur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hæc est gratia operans & cooperans &c. D.25.&26 De qua, scilicet supra mentionem fecit cum dicit {Ipsa gratia ꝑuenit &c.} {Voluntas est cum motus &c.} Sciendum quòd hic non diffinit voluntatem quæ est potentia, sed volũtatẽ quæ est actus. hoc enim cõmune est fere in omnibus potentijs animæ, vt eodem nomine potentia & actus nominetur, & sic fere per totum hic voluntas accipitur. {Sed ipsa meretur augeri &c} De augmento gratiæ eodem modo potest disputari, sicut de augmento charitatis de quo supra dictum est primo lib. dist. 17. {Cetera potest homo nolens &c.} Intelligendum est de actibus exterioribus, non autem de interioribus, quia diligere nullus potest nisi volens. {Sequitur tardus, aut nullus affectus &c.} Iste affectus est per modum operationis præcedentis habitum virtutis, quæ ex sola deliberatione rationis procedit, sed affectus perfectus qui delectationem habet, est in operatione quæ sequitur habitum, quia signum oportet habitus accipere fientem in opere delectationem, vt in 2. Ethicorum. Philosophus dicit.

DISTINCTIO XXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POstquam distinxit gratiam in operantem & cooperantem. Hic quærit ad quod genus reducatur, verũ .s. sit act⁹ vel qualitas mentis, ponena cãdem quæstioné de gratia & virtute. vel quia eadem ratio est de vtroq;, vel forte, quia hm̃oi opinionis fuit, ꝙ grã e virtute non differt. Diuiditur autẽ in partes duas. In prima mouet dubitationẽ. In secunda determinet eam. ibi {Hic videndum est, quid sit virtus &c.} Vbi ẽt secundum quosdem 27. distinct. incipit. ¶ Circa primũ duo facit. Primo, mouet quæstionem. Secundo, ostendit quæstionis dubitationẽ. ibi {Vt autem hoc apte insinuari valeat &c.}

Cap. 9.a med.

DISTINCTIO XXVII.

A

Quid sit ipsa & quomodo mereatur augeri quæritur.

SI vero quæritur quomodo illa gratia præueniens mereatur augeri cum nullũ meritum sit sine B lib. arb. & quid sit ipsa grã, an virtus, an non. Et si virtus, an actus vel nõ. Vt hoc aperte insinuari valeat, præmittendum est. tria esse genera bonorum. alia nanque sunt magna. Alia minima. Alia media, vt Augu. ait in primo lib. de retractationibus. Virtutes, inquit, qbus recte viuitur magna bona sunt. Species autem quorũlibet corporum sine quibus recte viui potest, minima bona sunt. Potentiæ vero animi sine quibus recte viui non potest, media bona sunt. Item virtutibus nemo male vtitur. Ceteris autem bonis, idest medijs & minimis non solum bene, sed etiam male quisque vti potest, & ideo virtute nemo male vtitur, quia opus virtutis est bonus vsus istorum, quibus etiam non nisi bene vti possumus. nemo autem bene vtendo male vtitur. nõ solum autem magna, sed ẽt media & minima bona esse pręstitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorũ distincta.

Vbi quendam contrarietatem ex dictis Aug. colligit. Primo enim ponit verba eius in quibus dicitur, opus virtutis esse bonum vsum lib. arb. Secundo ibi {Inquirit in quibus bonis &c.} C Ponuntur quædam verba eiusdem, in quibus dicit, bonũ vsum lib. arb. esse virtutem. quæ duo aduersentur, quia opus virtutis non est virtus, vnde si vsus lib. arb. est virtus, non est opus virtutis. {Hic videndum est, quid sit virtus, &c.} Hic determinat dubitationem. Et primo determinat secundum vnam opinionem, ꝙ virtus siue gratia non sit actus. Secundo, determinat secundum aliorum opinionem, ꝙ virtus sit actus. ibi {Alij vero dicunt virtutes esse &c.} Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit, quòd virtus seu gratia non est actus. quo supposito, ostendit secundo, quomodo per gratiam quis mereri dicitur. quod dubium ex prædicta determinatione relinquitur, cum omne meritum in actu consistat. ibi {Cum ergo ex gratia dicitur esse &c.} ¶ Circa primum intendit talem rationem. Virtutis causa Deus in nobis est, & non nos: sed cuiuslibet act⁹ nostri causa nos sumus: ergo nullus actus est virtus. si ergo gratia est virtus vel aliquid simile virtuti. gratia nõ est actus. Circa hoc aliter hoc modo procedit. Primo, probat hanc quòd D virtutem solus Deus in nobis operatur. Secundo, assumit hãc ꝙ actus quilibet in nobis causatur ex lib. arb. ibi {Si igitur gratia quæ sanat &c.} Tertio, concludit propositũ. ibi {Propterea quidem non inerudite tradunt &c.} Primum ostendit tripliciter. Primo, de virtute in communi per eius diffinitionem. Secundo, de virtute iustitiæ per authoritatem Augu. ibi {Sicut de virtute iustitiæ &c.} Tertio, de virtute fidei quam etiam gratiã nominari dicit. ibi {Nam de gratia fidei Ephesijs scribens &c.} {Cum ergo ex gratia dicitur &c.} Ostenso quòd gratia nõ sit actus. Hic ostendit quomodo per eam quis mereri dicitur. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit propositum. In secunda ex dictis colligit dubitationis solutionem. ibi {Ex præmissis iam innotescere nobis &c.} ¶ Circa primum tria facit. Primo, ostendit quòd principaliter causa meriti est gratia. Secundo, ostendit quomodo per eam quis mereri dicitur, in quan- E tũ. videlicet. per eius actum quis meretur. ibi {Cum ergo dicitur fides mereri &c.} Tertio, concludit propositum. ibi {Ex muneribus itaque virtutum &c.} {Alij vero dicunt &c.} Hic determinat quæstionem secundum aliam opinionem in contrariam partem. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit eorum opinionem. Secundo, ponit probationes ipsorum. ibi {Quidam virtutes sint motus &c.} Tertio, ponit responsiones ad illas probationes secundum primam opinionem. ibi {Quibus alij respondentes &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur sex.

Primo. In quo genere sit virtus, vtrum scilicet in genere actus vel habitus.

A Secundo. De diffinitione virtutis quam Augu. in litera ponit.

Tertio. Vtrum contingat secundum actum virtutis & gratiæ ex condigno vitam æternam mereri.

Quarto. Vtrum possit aliquis sibi mereri gratiam.

Quinto. Vtrum possit aliquis sibi mereri gratiæ augmentũ.

Sexto. Vtrum vnus possit alij primã gratiam mereri.

ARTIC. PRIMVS.

a Vtrum virtus sit habitus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur ꝙ virtus non sit habitus. vltimũ. n. rei non ponitur in alio genere quàm res ipsa, sed vt in 1. cæli & mũ. Philosophus dicit. virtus est vltimũ in re de potentia. ergo non est in genere habitus: sed in genere potentiæ.

1.2.q.55.ar ti.1. Et virtut.q.1.art. 1. Et 3.d.23 3.q.1.3.

Text.11.

¶ 2 Præt. Potentiæ naturales non sunt magis perfectę quàm potentiæ rationales: sed potentiæ naturales possunt in suos actus sine habitibus medijs, vt patet in duro & molli. ergo multo fortius hoc possunt C rationales potentiæ. ergo virtus vel est potentia vel est actus. ¶ Si dicatur quòd in potentijs rationalibus requiruntur habitus vt potentiæ determinentur ad vnum.

¶ 3 Contra. Potentia determinata ad vnum, semper est in suo actu, nec in alteram partem inclinari potest: sed potentia rationalis perfecta per virtutem moralem, non est semper in suo actu, cum non contingat semper agere, secundum Philosophũ in 1. de somno & vigi. & quàmuis etiam esset in aliquo actu, potest nihilominus in contrarium actum inclinari. ergo potentia rationalis non determinatur ad vnum per habitum. Tex. 1.

¶ 4 Pręt. Præmium respondet merito: sed meritum est ipse actus bonus lib. arb. cum igitur virtuti & gratiæ debeatur præmium, videtur quòd virtus vel gratia sit actus.

¶ 5 Præt. Medium est eiusdem generis cum extremis, sed virtus est media inter passiones, vt in 2. Ethic. patet. ergo videtur C.3. quòd virtus non sit in genere habitus: sed in genere passionis D vel actus. nam & actiones animæ passiones dicuntur, vt in 6. prin. dicitur.

IN CONTRARIVM est quod Philosophus in 2. Ethicorum dicit, quòd virtus est habitus electiuus in mediatate cõsistens &c. C.6.

¶ Præte. Ex virtutibus sumus boni. sed bonitatem gratuitam non habemus ex actibus. ergo virtus & gratia non est actus.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ cũ effectus proportionetur suæ causæ, oportet actum potentiæ rationalis ipsi potentiæ proportionatum esse. In actu autem virtutis non solum cõsideratur substantia ipsius actus, sed etiam modus agendi: non enim qui caste operatur quocunque modo castus est: sed qui faciliter & delectabiliter, vt ex 2. Ethi. habetur. delectatio autem C.8. ex conuenientia causatur, sicut & in sensibilibus patet, ꝙ con- E iunctio conuenientis cum conuenienti, facit delectationem. Oportet ergo ꝙ actus virtutis procedat a potentia adaptata & assimilata ad hunc actum. Hoc autem potentia rationalis nõ habet ex seipsa, cum sit ad vtrumlibet. Oportet ergo aliquid potentiæ superaddi, vt perfectionem eius, per quod talem actũ educat vndecunque causetur, & hoc dicimus esse habitum virtutis, & ideo dicit Philosophus in 2. Ethi. ꝙ signũ generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationẽ, hinc ẽt est, C.3. ꝙ potentia perfecta per habitum virtutis, tendit in actum cõsimilem per modum cuiusdem naturæ. ppter quod dicit Tullius ꝙ virtus est habitus modo naturæ, rõni consentaneus, sicut. n. In Prolo. vet. Reth. grauitas deorsum tendit, ita castitas caste operatur, hinc etiã est ꝙ in natura completa, cuius potentia ad malum flecti nõ potest, non requiritur habitus quo mediante agat, quia ipsa potentia ex seipsa proportionata est ad actum perfectũ, vt in Deo patet, & sic patet ꝙ prima opinio veritatẽ cõtinet. secũda vero & a dictis sanctorũ discordat, & philosophiæ nõ cõuenit: sed ex

quibusdam authoritatibus praue intellectis ortum habuit.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Quæritur autem in quibus bonis contineatur lib. arb. de hoc Aug. in primo lib. retractationum ait ita. In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & male illo vti possumus, sed tamen tale est vt sine illo recte viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius iam virtus est, quæ in magnis reperitur bonis, quibus male vti nullus potest, & quia bona & magna & media & minima ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit ẽt bonus vsus liberę voluntatis qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta sunt & confer in vnum. Sic enim aperietur quod supra quærebatur.
G Dixit equidem opus virtutis esse, bonum vsum illorum bonorum, quibus etiam non bene vti possumus, idest mediorum. in quibus posuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vsum dixit esse virtutem, quod si est. non est ergo

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vltimum quod est aliquid rei, non reducitur in aliud genus: sed est in eodem genere, vel per se, sicut vltima pars lineæ, vel per reductioné sicut pũctus ad lineam, sic autem virtus non est vltimum potentiæ: sed
D. 1171. dicitur vltimũ d ei⁹ per respectũ ad actũ, quia altissimum in quod potentia eleuari potest, est act⁹ quẽ virtus elicit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ potentię naturales sunt determinatę ad suos actus ex seipsis, vnde non indigent habitu determinante, sicut potentiæ rónales, q̃ ad vtrumlibet sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam dicũt, ꝙ virtutes habent quosdam actus q continui sunt, nec in eis est interpolatio, quamuis a nubis non sentiatur, non enim virtutes posse ociosas esse æstimant, sed actus est duplex, scilicet primus, vt esse est actus formæ. & talis actus virtutis continuus est, manente enim castitatẽ continue manet esse castum. Et actus secundus qui est operatio, & hunc non contingit continuum esse. Hic.n. actus non tantum est virtutis, sed potentiæ quam perficit, sicut nulla forma quæ
H non est per se subsistẽs, habet operationem, præter communicationem subiecti, nec contingit actum aliquem esse vel operationem ex lib. ar. & præcipue cum electione, sine qua virtutis actus esse non potest, quin a nobis percipiatur. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ natura potentiæ per habitum non tollitur, potentiæ autem rõnalis natura est, vt cogi ad vnum non possit, vñ etiam si virtute perficiatur, in ipsa erit agere vel non agere, vel hoc aut contrarium agere, & non oportet quòd continue sequatur inclinationem virtutis: habet.n. actus virtutis aliquid in potentia, vt scilicet ex necessitate non sit, & aliquid ab habitu, vt scilicet faciliter fiat.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ alio mõ rñdet præmiũ gr̃æ & merito, gratiæ.n. respondet & virtuti sicut ei, vnde in actu est efficacia merendi: vnde secundum ꝙ ex maiori gr̃a procedit actus virtutis, efficacior est in merendo, ipsi autem actui qui meritũ dicitur respondet, sicut ei quo per se meretur, quia vt in pri-
C. 8. 10. mo Ethi. dr̃. ꝙ quemadmodum in olimpiadibus non optimi & I fortissimi coronantur, sed agonizentes, horum autem quidam s. qui vincunt, ita & eorum qui in vita bonorum & optimorũ operantes illustres fiunt, quod etiã sententiæ Apostoli cũgruit, 2. Thi. 2. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ medium dicitur de virtute dupliciter. s. essentialiter & effectiue. essentialiter quidem non est medium inter duas passiones: sed inter duos habitus vitiosos, qb⁹ aliqualiter ad passiones nos habem⁹. nec hoc est essentiale virtuti, cum aliqua virtus inueniatur quæ hoc modo non est mediũ,
C 1. s. iustitia, vt ex 5. Ethi. patet. Iustitiæ.n. quasi æqualitati & medio opponitur abundantia eius qui plus habet q̃ iustum sit, q ex hoc ipso iniustus est vitium iniustitiæ habens, & etiam defectus illius qui defraudatus est, qui defectus vitium in eo nõ est, & ita iustitia non est medium inter duo vitia. Effectiue vero dicitur medium inter passiones, quia in passionibus medium inuenit, vnde non oportet ꝙ sit in genere passionis.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum diffinitio virtutis posita ab Aug. sit conueniens.

1.2. q. 55. ar. 4. Et virt. q. 1. art. 2. Ca. 3. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Aug. incõuenienter virtutem diffiniat. Sicut enim in 2. Thopi. dicitur. Nullum genus denominatiue prædicatur de sua specie. sed bonitas est genus virtutis, est enim virtus, vt Philosophus in 1. Ethi. dicit, qua quis bonus est, & quæ opus bonum reddit. ergo inconuenienter dicitur virtus bona qualitas.

¶ 2 Præt. Illud quod transcendit genus, non debet poni vt differentia generis, sed bonum transcendit genus qualitatis, cum sit conuertibile cum ente. ergo inconueniẽter ponitur vt differentia qualitatis, cum dicitur bona qualitas mentis.

¶ 3 Præt. Subiectum quod ponitur in diffinitione alicuius ac-
F cidentis debet esse conuertibile cum illo, sed mens non hoc modo se habet ad virtutem, non enim omnis virtus est in mente, sicut in subiecto: sed quædam in concupiscibili, quædam in irascibili, & sic de alijs. ergo inconuenienter ponitur mens, vt subiectum commune virtutis in eius diffinitione.

¶ 4 Præt. Illud quod est alicuius speciei proprium, non debet poni in diffinitione generis: sed rectitudinem appropriat sibi iustitia. Vnde Ansel. dicit ꝙ iustitia est rectitudo voluntatis pp se seruata. ergo inconuenienter in diffinitione virtutis communis, ponitur, qua recte viuitur. Dialog. de Verit. c. 2.

¶ 5 Præt. Quicunque superbit de aliqua re, male vtitur ea: sed multi de virtutibus superbiunt, quia vt Aug. in regula dicit. Superbia ẽe bonis operibus insidiatur, vt pereant. ergo falsum est quod dicitur; qua nullus male vtitur.

¶ 6 Præt. Quicunque recte viuit non male vtitur. cum ergo dixerit virtutem esse qua recte viuitur, superflue addidit, qua nullus male vtitur.

H ¶ 7 Præt. August. dicit. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: sed iustificatio non est nisi per virtutem. ergo falsum est quod sequitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. De Verb. aposto. ser. 15.

¶ 8 Præt. Cuicunque diffinitio conuenit & diffinitum: sed gratia non est virtus, vt supra dictum est, & tamen huiusmodi diffinitio conuenit sibi. ergo hæc non est diffinitio virtutis.

¶ 9 Præt. Vnius rei vnica debet esse diffinitio, sicut & vnũ esse. si ergo quædam aliæ diffinitiones de virtute assignetur, si illę conuenientes sunt, videtur quòd ista sit incompetens.

RESPONDEO, Dicendum, quòd August. hic non intendit diffinire quamlibet virtutem, sed virtutem infusam, & hanc completissime diffinit, ponendo formalia ipsius, scilicet genus & differentiam cum dicit. Bona qualitas, & subiectum quod est materia in qua, cum dicit. Mentis, & actum qui est etiam finis virtutis, cum dicit. Qua recte viuitur &c. Et causam efficientem, cum dicit. Quam Deus in nobis &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter est in nomi-
I nibus illis quæ exprimunt formas generales, & quæ exprimũt formas speciales. Forma enim specialis quæ informat subiectum aliquod, non informatur alia forma eiusdem rationis,
sicut d color nõ informatur colore, sed forte luce, vnde non potest dici color coloratus: sed forte clarus. Et similiter nec albedo colorata, contingit autem quòd illud quod est perfectio vnius d secundum vnam rationem sit perfectum ab alio secundum rationem aliam, sicut lux perficit colorem, & color perficit superficiem, & superficies corpus, cuius terminus est, & ideo perfectio potest dici perfecta. Et similiter in omnibus alijs quæ exprimũt perfectionem in communi sicut est hoc nomen bonum, & inde est ꝙ virtus d quæ dicitur bonitas animæ secundum quòd perficit eam, potest dici bona secundum quòd est perfecta quodam alio d vt ordine ad finem & regula rationis, a quibus formam habet, & in speciem trahit. D. 1078. 360. 412. D. 1050. 300. D. 599. D. 63. 1171.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis bonum conuerta-
K tur cum ente, tamen quodam speciali modo inuenitur in reb⁹ animatis & habentibus electionem, vt in 5. Metaph. dicit. Cu- Tex. 19. ius ratio est, quia bonũ dicitur ex ratione finis, & ideo quamuis inueniatur in omnibus in quibus est finis, tamen specialius inuenitur in illis, quæ finem sibi præstituunt, & intentionem finis cognoscũt, & inde est ꝙ habitus electiui ex fine speciem sortiunt, & propter hoc horum habituum bonum & malum sunt differentiæ constitutiuę, non quidem prout communiter sumuntur, sed per modum iam dictum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in diffinitione accidentis nõ debet poni nisi subiectum eius. quis aũt contingat virtutẽ in aliqua potẽtia. vt in subiecto esse q̃ essentialiter mẽs nõ est, nõ tñ hẽt ꝙ sit subiectũ virtutis, nisi inquãtũ aliqd mẽtis & rõnis participat. vñ Philosophus in 1. Ethi. dicit ꝙ rõnale est subiectũ virtutis, vel rationale essentialiter, vel rationale per participationem.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ Ansel. vr̃ diffinire iustitia nõ q̃ est spãlis virtutis, sed iustitiã gñalem, quæ a philosopho legalis dicit, &

est

est idem subiecto cum virtute, differens ratione tantum, vt ex A
Cap. 3. 5. Ethi. patet. Si tamen pro iustitia spāli sumatur, sciendū est
ꝙ rectitudo pōt accipi dupl'r. vel ſm commēsurationem rei ad
rem, & sic rectitudinem vendicat sibi iustitia, quæ æqualitatem
C. 5. in datis & acceptis constituit, vt in 5. Ethi. dicitur. aut ſm cō-
mensurationem act⁹ ad finem & ad iudicium rationis, & sic rectitudo cuilibet virtuti conuenit, & ita sumitur hic.

opus virtutis quod supra dixit, quia aliud est virtus, aliud opus eius.

b De virtute quid sit & qd actus eius.

Hic videndum est quid sit virtus & quid sit act⁹ vel opus eius. Virtus est, vt ait August. bona qualitas B mētis, qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur, quam Deus solus in homine operat. ideoq; opus Dei tantum est, sicut de virtute iustitiæ Aug. docet sup illum locum psalmi. Feci iudicium & iustitiam, ita dicens. iustitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus. Ideoque cum ait propheta ex persona ecclesiæ. Feci iustitiam, non ipsam virtutē quā non facit homo, sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuatur hic, ꝙ iustitia in hoīe non est opus hominis, sed Dei, quod & de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

B *De fide itidem dicit quòd non est ex homine, sed ex Deo tantum.*

Nam de gr̄a fidei ephesiis scribēs Apostolus, similiter fidē nō ex homine, sed ex Deo tātū eē asserit ingens, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est: quod a sanctis ita exponitur. hoc. i. fides non

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ vti aliquo dicitur dupl'r. Vel sicut forma quæ est principium vsus, & hoc modo virtute nullus male vtitur,
Lib. 2. de lib. ar. c. 18 quia ex hoc ipso ꝙ est vsus a virtute procedens malus esse non pōt. Vel sicut obiecto, & hoc modo virtutibus male vti cōtingit, sicut patet de illis qui de eis superbiunt.
¶ Ad sextum dicendum, ꝙ recte viuere contingit duobus. s. virtute & lib. ar. sed lib. ar. contingit male vti, & ideo ad differentiam eius additur, qua nemo male vtitur, quàmuis enim qui recte viuit non male vtatur, non tamē C quomodocumque recte viuitur tale est, vt eo nullus male vtat.
¶ Ad septimum dicendum, ꝙ Deus non iustificat nos sine nobis consentientibus, quia non cogit ad virtutem, vt Damas.
Li. 2. de hor. 10. c. 12. dicit. Iustificat tamen nos sine nobis virtutem causantibus.
¶ Ad octauum dicendum, ꝙ si stricte accipiatur hæc diffinitio, gratiæ non conuenit, quia per hoc quod dicitur, qua recte viuitur, ostenditur virtus esse principium rectæ operationis, nō enim sumitur hic recte viuere, secundum ꝙ est esse viuentis: sed secundum ꝙ est operatio rei viuæ. gratia autē non est principium recti operis, nisi mediante virtute, & ideo non est illud quo immediate recte viuitur.
¶ Ad nonum dicendum, ꝙ si accipiatur diffinitio rei quæ cōplectitur totum esse rei secundum ꝙ ex omnibus causis constituitur quæ est perfecta diffinitio, tunc vnius rei non potest esse nisi vna diffinitio. dicta autem diffinitio virtutis, complectitur omnes causas eius, vt dictum est, inueniūtur autem & aliæ quæ D aliquas harum exprimunt, sicut illa philosophi, habitus electiuus in medietate consistens &c. quæ exprimit formalia vir-
2. Eth. c. 6. tex. 17. tutis & actum eius, & illa quæ est in 7. Phys. dispositio perfecti ad optimum exprimit ordinem ad finem. Et diuersæ descriptiones, diuersas conditiones virtutis exprimunt, & sic non est inconueniens si de virtute plures diffinitiones dantur.

ARTICVLVS III.

c Vtrum aliquis possit mereri ex condigno vitam æternam per actus virtutis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquis non
1. 2. q. 114. art. 3. possit ex condigno vitam æternam mereri per actus virtutis. Primo per id quod habetur ad Rom. 8. Non sunt condignæ pas. &c. sed per passiones quas sancti sustinent, maxime merentur: ergo videtur ꝙ nullus ex cōdigno vitā æternā mereat.
¶ 2 Præt. Condignum importat æqualitatem dignitatis: sed impossibile est ꝙ actus humanus æquetur in dignitate præmio vitæ æternæ, quod est ipse Deus. ergo videtur ꝙ nullus ex condigno vitam æternam mereri possit.
¶ 3 Præt. Ille qui reddit quod debet non meretur vltimum præmium: sed homo bene operans reddit quod debet, vt dicitur Luc. 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite serui inutiles sumus &c. ergo videtur quòd nullus ex condigno, recte viuendo, vitam æternam mereatur.
¶ 4 Præt. A quocumque quis meretur, ille debitor sibi efficitur, quia præmium merito debetur: sed Deus non potest effici debitor. ergo apud ipsum nihil ex condigno mereri possumus.
¶ 5 Præt. Nullus meretur præmium apud eum qui eius opere nec iuuatur nec iuuari potest, sed Deus nostris bonis operibus non iuuatur, quia bonorum nostrorum non eget, vt in A Psal. 15. dicitur. ergo videtur quòd apud ipsum mereri non possumus.

SED CONTRA. nihil ex iusto iudicio redditur nisi quod quis meretur: sed vita æterna quæ corona iustitiæ dicitur, qa pro ea redditur ex iusto iudicio sicut depositum redditur. 2. Ti. 4. In reliquo reposita est m. &c. ergo aliquis coronam iustitiæ meretur.
¶ Præt. Sicut se habet culpa ad pœnā, ita & opus virtutis ad gloriam, sed culpa ex condigno pœnam æternam meretur. ergo & actus virtutis ex condigno vitā æternā meret.

RESPONDEO, Dicendum, quod circa hoc sunt duæ opiniones. Quidam enim dicunt, quòd aliquis vitam æternam non potest mereri ex condigno: sed ex congruo. Alij vero dicunt, quod etiam ex condigno potest quis vitam æternam mereri per actus virtutum, dicitur autem aliquis mereri ex condigno, quando inuenitur C æqualitas inter præmium & meritum, secundum rectam æstimationem. Ex congruo autem tantum quando talis æqualitas non inuenitur: sed solum secundum liberalitatem dantis munus tribuitur quod dantem decet: videntur autem vtrique quantum ad aliquid verum dicere. Est enim duplex æqualitas, scilicet quantitatis & æqualitas proportionis. secundum quantitatis æqualitatem ex actibus virtutum vitam æternam ex cōdigno non meremur, non enim tantum bonum est in quantitate actus virtutis, quantum præmium gloriæ, quod est finis eius. secundum autem æqualitatem proportionis ex con- D. 883.
digno meremur vitam æternam. Attenditur enim æqualitas proportionis quando æqualiter se habet hoc ad illud, sicut aliud ad alterum, non autem maius est Deo vitam æternam tribuere q̃ nobis actum virtutis exhibere, sed sicut hoc congruit huic, ita illud illi, & ideo quædam proportionis æqualitas inuenitur inter Deum præmiantem & hominem merentem, dum tamen D præmium referatur ad idem genus in quo est meritū, vt si præmium est quod omnem facultatem humanæ naturæ excedit, sicut vita æterna, meritum et sit p talem actum in quo refulgeat bonum illius habitus qui diuinitus infunditur Deo nos consignans. Illi tñ qui dnt nos ex condigno vitam æternā posse mereri, verius dicere videntur. Cum enim sit duplex species iustitiæ, vt in 5. Ethi. Philosophus dicit. s. iustitia distributiua & cō- Cap. 2.
mutatiua quæ est in contractibus, vt in emptore & venditore: Iustitia commutatiua respicit æqualitatem arithmeticam quæ tendit in æqualitatem quantitatis. Iustitia vero distributiua æqualitatem respicit geometricā, quæ est æqualitas proportionis. In redditione autem præmij ad merita magis seruatur forma distributionis, cum ipse vnicuique ſm opera sua reddat q̃ commutationis, cum Deus a nobis nihil accipiat, q̃uis a sanctis quandoque inueniatur metaphorice dictum, ꝙ bonis operibus regnum cælorum emitur, inquantum Deus accipit opera nostra vt acceptans ea, & ideo verius dicitur, ꝙ ex condigno meretur quam ꝙ non ex condigno.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Apostolus per dictū suum intendit excludere æqualitatem q̃titatis, quia nō est tanta acerbitas præsentium passionum, q̃ gaudium futuræ gloriæ.
¶ Ad secundum dicendum, quòd non requiritur ad condignitatem distributiuæ iustitiæ æqualitas quantitatum, sed proportionis tantum, vt dictum est.
¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ ēt reddendo quod debet, meret aliquis, in hoc. n. aliquis apud Deum meretur, in quo ēt vitæ laudabilis apud hoīes consistit. actus aūt iustitiæ est laudabilis sicut & aliarū virtutū, vnde ēt actus iustitiæ meritorius est, q̃uis quidā hoc quondā negauerūt, & tñ actus iustitiæ in redditione debiti ēt qd hoī debet consistit, q̃uis. n. illud quod reddit quod debitū est alteri suum nō sit, nihilominus tñ modus operationis ī quo fundatur & ros merendi, & laus ipsius reddentis est, qui voluntarie, & propter bonum iustitiæ reddit.

D. 431. ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ Deus non efficitur ꝗ debitor nobis, nisi forte ex promisso, quia ipse bona operantibus præmiũ repromisit, & ideo non est inconueniens, si ab ipso quis mereri possit, ex quo aliquo modo debitor est. Vel dicendum, ꝙ in iustitia commutatiua ille apud quem quis meretur, efficitur debitor ei quod meretur, vt patet in illis, qui operationes suas locant in seruitium aliorum, sed in iustitia distributiua non requiritur ratio debiti ex parte eius qui distribuit: potest enim ex liberalitate aliqua distribuere, in quorum tamẽ di-
Ca. 6. to. 3. stributione iustitia exigitur, secundum ꝙ diuersis, prout eorum gradus exigit, proportionabiliter tribuit.

¶ Ad quintum dicẽdum, ꝙ illud tenet in iustitia commutatiua: sed in distributiua nõ ẽ necessariũ.

ARTIC. IIII.

d Vtrũ aliquis possit mereri gratiã.

1. 2. q. 114. ar. 5. Et cõt. 3. c. 149. AD QVARTUM sic proceditur. Videtur, ꝙ aliquis gratiam mereri possit. Iustificatio enim non fit nisi per gratiam, sed in litera dicitur ꝙ fides meretur iustificationem. ergo per actũ fidei aliquis gratiam meretur.

¶ 2 Præt. Aliquis bene vtendo re temporali quam ab aliquo
Cap. 9. domino accepit, meretur rem prius acceptam, vt equum aut aliquid hmõi: sed vsus gratię nõ est minoris efficaciæ in merẽdo, quam vsus rei temporalis. ergo aliquis bene vtens gratia quam accepit, ipsam meretur.

¶ 3 Præt. Oratio qua quis orat pro se, & de his quæ expediũt
Sup Io. c. 9. ad salutem, meretur exaudiri a Deo, vt Aug. dicit: sed si aliquis in gratia existens oret, vt si contingat eum a gratia decidere ꝙ gratia sibi reddatur, pro se petit maxime expediens ad salutem, ergo meretur gratiam recuperare.

¶ 4 Præt. Si Deus dat alicui gratiam, aut dat digno, aut indigno. Si dat indigno insipiens & iniustus est, quod impossibile est. ergo dat digno: sed nullus est dignus habere aliquid nisi qui hoc meruit. ergo quicunque accipit gratiam, prius meruit eam.

¶ 5 Præt. Non est minor ordo iustitiæ apud Deum in distribu-
In Timeo. tione gr̃æ, q̃ in distributione bonorũ naturaliũ: sed Plato dicit ꝙ formæ non dantur a datore, nisi ẽm merita naturæ. ergo nec gratia infunditur, nisi ẽm merita recipientium.

SED CONTRA. illud quod meritis redditur, non gratis datur: sed quod gratis non datur non est gratia. ergo gratia meritis non redditur.

¶ Præt. Illud quod est principium omnis meriti, non cadit sub merito: sed gratia est huiusmodi. ergo &c.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ in omni qui meretur, exigitur vt actus eius sit aliquo mõ proportionatꝰ ad id quod meretur, nullus enim meretur nisi id quod ẽm suam conditionẽ potest eum contingere, sicut seruus non meretur a dño, vt in he-
F reditate filiorum admittatur: sed vt mercedem suam recipiat. gratia vero omnino conditionem humanæ naturæ excedit, qđ patet ex eius effectu, quia ducit in finem quem nulla creata natura per se attingere põt, ꝑ quod dr̃ 1. Cor. 11. Quòd oculus non vidit &c. Vnde donum gr̃æ nullo modo sub merito cadere potest, eiꝰ qui in puris naturalibus est, & multo minus eiꝰ qui peccato deprimitur: sed tamẽ opera bona ante donũ gratiæ facta, præmio suo sibi proportionato nõ carent, cum sane. n. quandam habilitatem ad gr̃am, & secum etiam quandam honestatem & iocunditatem & pulchritudinem habent, in quibus præcipue. eorum præmium consistit, &
D. 950. aliquãtenam per accidens causant, vt bonorum temporalium affluentiam, aut aliquid hmõi, quia frequenter, vt Greg.
Moral. li. 5. c. 1. dicit. Deus in hoc mundo remunerat eum, qui præmium futuræ gloriæ non meretur, vt sic nullũ bonum irremuneratum inueniatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ pro tanto fides dicitur mereri iustificationẽ, quia in iustificatione primo apparet motꝰ fidei. Oportet .n. accedẽtẽ ad Deũ credere quia est Hæb. 11. Non aũt ita ꝙ iustificatio sub merito cadat.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, ꝙ in iustitia commutatiua cõtingit quãq; ꝙ præmium, vel id qđ est loco præmij ꝑcedat meritũ, vt patet in emptione & vẽditione, q. n. rem emptam prius accipit quàm pretium soluat, quodammodo præmium ante meritum accipit, quod etiam magis patet in eo, qui prius accipit ꝑmium laboris sui, q̃ laborẽ impendat in obsequium alicuius. In iustitia autem distributiua hoc non potest accidere, eo ꝙ ibi præmium redditur secundum gradum & dignitatem personæ, & ideo secundum illud quod præcedit meritum, oportet quòd præmium attendatur, ex quo quidam constituitur in tali dignitate, vnde cum gratia per modum iustitiæ distributiuæ diuersis hominibus a Deo detur, non potest esse ꝙ aliquis ex
K sequentibus actibus mereatur gratiam prius acceptam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd qui sic orat, non meretur sibi gratiam restitui post amissionem, quia per sequens peccatum oratio præcedens mortificatur, sicut & alia bona merita, nec oratio efficax est ad petendum, quia non instanter orat; sed orationem peccando interrumpit.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, ꝙ indignũ põt sumi dupl̃r, vel negatiue tãtũ, & sic Deus dat gr̃am indignis, q a his q nõ sunt sufficiẽter ad hoc digni: sed tñ hñt aliquã dispõnẽ ad recipiẽdum, ex quo dñr quodãmõ ex congruo gr̃am mereri, nec ex hoc sequitur quòd sit iniustus, sed liberalis. Vel sumitẽ cõtrarie, vt dicantur idigni qui habent volũtatem resistentem gr̃æ, & talibus gr̃am non in-
Li. 2. de hor to. c. 12. fundit, q a ad virtutem non cogit, vt Dam dicit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd potentia materię est proportionata ad receptionem formæ, & iõ dispositiones ipsiꝰ & habilitates cõuenienter põt merita nominari: sed gr̃a excedit omnẽ proportionem

est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Ecce & hic manifeste tradit ꝙ fides nõ ẽ ex libertate arbitrij, siue ex arbit. voluntatis, quod superioribus consonat, vbi dictum est gratiã præuenientem, vel operantem esse virtutem quæ voluntatẽ hominis liberat & sanat. Vñ Aug. in lib. de spũ. & litera ait. Iustificati sumus non per liberam volũtatem, sed per Christi gr̃am, nõ ꝙ sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

De gratia quæ liberat voluntatem, quæ si virtus est, virtus nõ est ex lib. arb. & sic non est motus mentis.

SI igitur gratia quæ sanat & liberat voluntatem hominis, virtus est vel vna vel plures, cum ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potius sanet ac præparet, vt bona sit, consequitur vt virtus nõ ex lib. sit arb. & ita non sit motus vel affectus mentis, cum omnis motus vel affectus mentis sit ex libe. arbi. sed bonus ex gratia & lib. arb. malus vero ex lib. arb. tantum, vt enim ait Aug. in primo lib. retractationum. Homo sponte & lib. arbi. cadere potuit, non ẽt resurgere. Item in lib. de duabus animabus. Animæ si libero ad faciendum & non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, earum peccatum tenere non possumus. Hic aperte ostenditur quòd motus animi siue ad bonum siue ad malum ex li.
G arbi. est. Ideoque si gratia vel virtus motus mentis est, ex lib. arb. est. Si vero ex lib. arbit. vel ex parte est, iam non solus Deꝰ sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mẽtis qualitatẽ, siue formam, quæ animam informat, & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea lib. arb. iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur, & ita ex virtute & lib. arb. nascitur bonus motus vel affe-
H ctus animi. Et exinde bonum opus procedit exterius. Sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat, nec pluuia est terra nec germẽ, nec fructus, nec terra, germen vel fructus, nec germen fructus. Ita gratis terræ mentis nostræ, idest arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, idest inspiratur gratia, qđ solus Deus facit, non homo cum eo, quia rigatur volun-
I tas hominis, vt germinet & fructificet, idest sanatur & præparatur, vt bonum velit secundũ quod dicitur operans; & iuuat vt bonum faciat, secũdũ quod

proportionem naturæ, unde actus naturales non possunt merita respectu gratiæ dici, sed dispositiones remote tantum.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliquis possit mereri augmentum gratiæ.

dicitur cooperās, & illa gratia virtus non incongrue nominatur. quia voluntatem hominis infirmam sanat, & adiuuat.

Quo sensu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur.

CVm vero ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans. i. Deus, uel potius gratia gratis data quę voluntatem hoīs præuenit. Non. n. magnū esset si hęc a Deo dicerētur esse, a quo sunt oīa, sed potius ei⁹ gr̄a gratis data itelligit̄ ex qua bona merita incipiunt, q̄ cū ex sola gratia eē dicant̄, nō excluditur lib. ar. qa nullum meritum est in homine quod nō sit ꝑ li. ar. Sed in bonis merendis causę principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cā bonorum meritorum est ipsa gratia qua excitatur li. arb. & sanatur, atq; iuuatur voluntas hominis vt sit bona.

Quòd bona uoluntas gratiæ principaliter est & etiam gratia est, sicut & omne bonum meritum.

QVæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritū, immo gr̄ę, qa ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde Aug ad Sixtum p̄sbyterum d Quid est meritum hominis ante gratiā? Cū oē bonum nostrum meritū nō in nobis facit nisi gratia? Ex gratia . n. vt dcm̄ est, q̄ p̄uenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio ꝓcreatur in aīa bonus affect⁹ siue bon⁹ motus mētis, & hoc est primum bonum hoīs meritū. Sicut ver. gra. ex fide, virtute & hoīs arbitrio gn̄at̄ in mēte, motus quidam bonus & remunerabilis. s. ipsum credere. Ita ex charitate & libe. arbit. alius quidam motus prouenit, scilicet diligere, bonus valde. Sic de ceteris virtutibus intelligendum est, & isti boni motus, vel affectus, nisi

1.2.q.114.arti.8.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ aliquis non possit gr̄æ augmentum mereri. Efficacia. n. merendi attenditur s̄m quantitatem radicis, sed si aliquis p actum minoris gratiæ maiorē gratiam meretur, efficacia merēdi excederet radicē gratiæ. ergo nō cōtingit augmetū gratiæ mereri.

¶ 2 Præt. Quilibet actus meritori⁹ meretur hoc quod sub merito cadit. si ergo contingit augmentū gratiæ mereri, sequitur ꝙ quolibet actu meritorio gr̄a augmētabitur, quod falsum est.

¶ 3 Præt. Ex eisdē principijs ex quibus aliquid innascitur, & augmentatur. Cum igitur principiū gratiæ sub merito non cadat, videtur quòd nec augmentum ei⁹.

¶ 4 Præt. Null⁹ meretur illud quod est in eius potestate, sed in potestate habentis gratiam, est vt non tantum in eo quod est persistat, sed vt in melius proficiat. ergo ipsum profectum gratiæ non contingit mereri.

¶ 5 Præt. Actus remuneratus non expectat vlterius præmiū: sed si contingeret augmentum gratiæ mereri gratia augmentata: actus ille remuneratus foret. ergo ei vlterius præmium non deberetur, quod est inconueniens.

Epist. 106. Tom. 2.

SED CONTRA. est quod Aug. dicit ꝙ gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, & ita augmentum gratiæ sub merito cadit.

¶ Præt. Magis est gratiam perfici quàm gratiam augeri: sed gloria cadit sub merito, quæ nihil aliud est quàm perfecta gratia, ergo & augmentum gratiæ sub d merito cadit.

D. 881.

RESPONDEO, Dicendum, quòd sicut culpæ redditur duplex pœna. Vna quæ comitatur ipsam culpam, vt conscientiæ remorsus & huiusmodi, secundum quod Aug. dicit in lib. confes. ꝙ inordinatus animus sibiipsi est pœna. Alia quæ infligitur exterius a iudice Deo vel homine, ita etiam duplex est præmium respondens merito. Vnum quod comitatur ipsum actum meritorium, vt ipsa delectatio boni operis & similia. Aliud quod pro bono opere redditur a Deo vel homine, vt vita æterna, & quicquid hoc modo redditur. Ad hoc autem duplex præmium diuersimode actus meritorius ordinatur, quia ad primum præmium est proportionatus s̄m formam suā, ver. gra. ex hoc ipso ꝙ est actus ab habitu perfecto procedens, delectabilis est, vnde in principium actus reducitur sicut in causam: sed ad præmium quod exterius redditur, ordinatur secundum proportionem dignitatis tantùm, vt qui tantum meruit, tm̄ remuneretur in quocunque bono, & qui tantum peccauit, tantū puniatur: secundum hoc ergo dico, ꝙ per actum meritoriū contingit mereri augmentum gratiæ, sicut præmium concomitans naturam actus meritorij, cum naturale sit, vt omnis actus perfectus in acquisitionem vel augmentum similis habitus, vel effectiue vel dispositiue.

Lib. 1. c. 12. fin.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd quamuis præmium quod quis meretur sit maius quàm gratia qua meretur, non tamen sequitur quòd sit maior efficacia merēdi in actu, quàm extat gratia informans actum. Constat enim ꝙ per actum meritorium charitate informatum, meretur quis charitatē perfectam, qualis est charitas patriæ, quæ longe maior est charitate viæ, eliciente actum meritorium. Cum enim dicitur ꝙ efficacia merendi in actu meritorio respondet quantitati gratiæ, nō intelligitur commensuratio quantitatis præmij ad principium merendi s̄m æqualitatem, sed proportionalitas qædam act⁹ meritorij, ad principiū merendi, quia quanto charitas & gratia maior est, tanto cōtingit per actum meritorium maius præmium mereri.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ qñ actus meritorius se habet ad præmium solum in ratione meriti, tunc verum est ꝙ sicut quis per vnum actum eiusdem rōnis meretur p̄miū, ita & per alium. Secus autem est quādo actus meritorius se habet ad præmium non solum, vt meritum: sed quodammodo vt causa, & sic se habet actus meritorius ad augmentum gratiæ, vñ nō oportet ꝙ quilibet actus meritorius augmentum gratiæ mereatur, quia nō in quolibet actu meritorio inuenitur illa conditio, per quā ea actu consequitur augmētum habitus: sed solum in illo actu quo quis vtitur, accepta gratia s̄m ꝓportiones suarū viriū, vt in nullo gratiæ Dei desit per negligentiam, vt in 1. lib. dist. 17. dictum est.

† Epist. 105.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ tam augmētum gratiæ q̄ etiam ipsius infusio est a Deo: sed tamen aliter se habent actus nostri ad infusionem gratiæ, & augmentum ipsius, quia ante infusionem gratiæ, homo nondum est particeps diuini esse, vnde act⁹ sui sunt omnino improportionati ad merendum aliquod diuinum, quod facultatem naturę excedat: sed per gratiam infusam constituitur in esse diuino, vnde iā actus sui proportionati efficiuntur ad promerendū augmentū, vel ꝑfectionem gratiæ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ hō habēs gratiā non dicitur posse proficere in melius, quasi ipse gratiā sibi augmētet, cū augmentū gratiæ a Deo fit. Sed qa hō pōt ꝑ gratiā acceptā augmētum gratiæ mereri disponendo se, vt maioris gratiæ capacior fiat.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ præmium concomitans actum nō excludit vlterius præmium, quod per actum redditur, sicut per hoc ꝙ aliquis delectationem ex actu virtutis sentit, non amittit vitæ æternæ præmium, cum non sit eadem ratio præmij vtrobique, ita etiam per hoc quòd actum meritorium sequitur augmentum gratię, non impeditur remuneratio quæ consistit in adeptione gloriæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliquis possit mereri alteri primam gratiam.

1. 2. q. 114. ar. 6.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnus nō possit alteri primam gratiam promereri. Accidens. n. non extendit se vltra suum subiectum: sed gratia quæ principium merendi est, accidens est. ergo efficacia merendi in alium non transit, vt scilicet vnus alteri gratiam mereri possit.

¶ 2 Præt. Christi meritum fuit perfectissimum. si ergo per alicuius meritum alicui gratia acquiratur, multo fortius hoc per meritum Christi contingeret. Cum ergo meritum Christi sit sufficientissimum, videtur quòd quibus per meritum Christi gratia non acquiritur, quòd nullius meritis gratia acquiratur, præcipue quia pro omnibus passus est, qui vult omnes homines saluos fieri.

¶ 3 Præt. Inter alios act⁹ maxime oratio meritoria vr̄: sed vna cōditio orationis quā Aug. ponit, est vt hō pro seipso oret. ergo videtur ꝙ nullum meritū valeat nisi ei qui meretur.

¶ 4 Præt. Actus hominis magis prodest operanti quàm alijs

Sed homo sibi ipsi primam gratiam mereri nó potest. ergo multo minus alijs.

¶ 5 Præt. Illud quo posito, vel remoto nihilominus aliquid accideret, non est causa eius: sed si iste paratus est ad gratiam consequetur eam, & si non est paratus, non habebit siue alius mereatur siue nó. ergo videt bonus actus vnius nó sit cã meritoria grãæ alterius.

Cap. 8. SED CONTRA. est illud quod Aug. dicit in lib. 1. de prædestinatione sanctorum, vnus alij primam grãm meret.

¶ Præt. Iac. vlt. dicit. Orate ꝓ inuicem vt saluemini: sed salus nó est sine gratia: cũ igitur oratio ecclesiæ cassa esse nó possit, vr vn⁹ grãm alteri mereri possit.

RESPONDEO, Dicendum, insufficientia causæ ex duobus contingere pôt, vel ex imperfectione causæ, vt qñ ignis est paruus qui calefacere non pôt, aut ex impedimento quod accidit circa effectũ, vt si ligna aqua humectantur, & ita cũ meritũ quodãmõ sit cã præmij, dupl̃r contingit, vt actus meritorius nõ sufficiat ad pręmij cõsecutionem, vna ex imꝑfectione act⁹, alia ex impedimẽto eius qui præmiũ cõsequi debet. Sed imperfectio actus pôe esse duplex, aut ita actus sit extra genus talis perfectionis q̃ meritũ causat, sicut sunt act⁹ gratiã pręcedentes, & hoc mõ dr̃ actibus talibus nó meretur qs grãm sibi ex cõdigno, sed solũ ex congruo: aut est in gñe talis ꝑfectionis, quæ tñ ꝑꝑ sui paruitatem non sufficit ad merẽdũ, & hoc modo dico, actus hñtis gratiam se habent ad acquirẽdam gratiam alteri, sufficit eñi gratia ad hoc vt homo per eã sibi ipsi mereat: sed alteri mereat ad hoc non sufficit nisi sit perfectissima gratia, q̃ quodãmodo in alios redundet. Et ꝑꝑ hoc dr̃ Chrs de cuius plenitudine oẽs accipimus. Io. 1. Oĩb⁹ ex cõdigno meruit: sed nullus alius alteri ex cõdigno meretur, sed solũ ex cõgruo, ita tñ est hic plus de rõne meriti, q̃ qñ aliquis dicit sibi mereri gratia ex cõgruo. Quãtũcũque aũt gratia ꝑfecta sit q̃ opus meritoriũ causat, pôt ipediri effectus meriti, vel pmij, dũmõ dicat vn⁹ alteri mereri: sed dr̃ aliqs alter vel ali⁹ dupl̃r. vel s̃m subiectũ sicut sunt diuersę personæ, & hoc mõ cõstat ꝓpt̃ meritũ Chr̃i, ne dũ merita aliorũ in multis effectũ nõ cõseqtur, ꝑꝑ eorũ indispõnẽ: aut s̃m actũ & s̃m rõnẽ, sicut dicit fortes in foro, est alter a seipso in domo, sicut ipse hodie est alter a seipso cras, & inde est, qñ aliqs hodie meretur vitã æternã, vt hẽat eã in fine vitæ suæ, licet meritũ sit sufficiens quãtũ in se est, tñ pôt impediri ne effectũ cõseqnaf ꝑ pctm̃, qd̃ interuenit cras & post cras, rõne cuius dicit præcedẽs mortificatũ meritũ esse: sed præmiũ illud quo qs sibi meret, qd̃ est cõcomitans meritũ impedire nõ pôt. S̃m hoc ergo patet ex dictis, aliqs alteri gratiã mereri pôt ex cõgruo & nõ ex cõdigno, nec tñ necessarium est ille gratiã eccipiat, cũ aliqs gratiam meretur.

merita sunt & dona Dei, quib⁹ meremur & ipsorum augumentationẽ & alia q̃ cõsequẽter hic & in futuro nobis apponũtur.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem & alia.

G CVm ergo dicitur fides mereri iustificationem & c vitam æternam, ex ea ratione dictũ accipitur, qa per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate & de iustitia & de alijs accipitur. Si.n. fides ipsa virtus præueniens diceretur esse mẽtis actus, qui est meritum, iam ipsa ex lib. ar. originẽ haberet, quod quia nõ est sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum, si tamẽ H adsit charitas, sine qua nec credere nec sperare meritum vitæ est. Vnde apparet vere, qa charitas est spiritussanctus, quę aię qualitates informat & sanctificat, vt eis anima informetur & sanctificetur. Sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, qa non valet sanare animam.

De muneribus uirtutum & de gratia quæ non est, sed facit meritum.

I EX muneribus itaque vel actibus virtutum boni sumus & iuste viuimus, & ex gratia, q̃ non est meritum: sed facit, non tamen sine lib. ar. proueniunt merita nostra. s. boni affectus eorumque progressus atq; bona opera, q̃ Deus remunerat in nobis, & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Augu. ad Sixtum presbyterum. Cum coronat merita nostra, nihil aliud coronat q̃ munera sua. Vnde vita æterna quæ in fine a Deo me K ritis præcedentibus reddit, qa & eadem merita quibus redditur non a nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiã. recte & ipsa vita gratia nuncupat, qa gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur, sed qa data sunt ꝑ gratiam & ipsa merita quibus dat. Ex præmissis iã inotescere nobis aliquaten⁹ pôt, q qualiter gratia ꝓueniẽs meretur augeri, & alia & quid ipsa sit, an virtus, an aliud. Et si virtus an sit act⁹ vel nõ. Ostẽsum ẽ.n. supra ex parte quorũdã, ipsa est virtus, & virt⁹ nõ est actus, sed eius causa. non tñ sine libe. arbi. vnde quod supra Augu. dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi pôt. i. actum virtutis. Alioqn sibi cõtradicere videretur q̃ ẽt opus virtutis supra dixit eẽ bonum vsum eorum quibus nos bene vti possumus, in quibus pôt lib arb. Si vero bonus vsus lib. arbi. opus virtutis est, iã virtus nõ est. Cum ergo bonum vsum eius virtutẽ esse dixit, nomine virtutis ipsi⁹ vsum significauit.

Epi. 105. to. 2. an med.

Quòd idem usus est uirtutis & liberi arbitrij, sed uirtutis principaliter.

I IDem nẽpe vsus bonus ex virtute est, & ex lib. ar. sed ex virtute principaliter, & bon⁹ ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, nõ vsus lib. ar. est. sed ex ea potius bonus vsus lib. ar. quæ nobis est a Deo, nõ a nobis. vsus vero bonus arb. & ex Deo est, & ex nobis, & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur, hic Deus & homo. hoc meritũ ex illa pu K rissima grã ꝓuenit, quod Apostolus notauit dicens, Grã Dei sum id qd̃ sum, & grã e. ĩ me va.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, cũ dicitur, accñs nõ excedit suũ subiectũ, nõ intelligẽ accñs nõ possit esse principiũ actionis in aliud subiectũ tendentis, qa hoc ẽt falsum est in oĩbus actionibus naturalibus, sed qa accñs nõ habet esse extra ꝓpriũ subiectũ, nec ẽt habet virtutẽ agendi, nisi s̃m cõditionẽ sui subiti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meritũ Christi est sicut radix oĩum meritorũ, a quo oĩum merita efficaciã trahũt, vñ est quodãmõ sicut cã vl̃is, quã oportet ad effectus determinatos applicari ꝑ cãs pticulares, sicut sunt sacramenta & orationes ecclesię, & inde est, nõ tãtum Christũ oram⁹, sed ẽt sanctos ei⁹, quorũ meritis & ꝓcib⁹ auxiliũ eius ꝑcipimus.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, Aug. ponit cõditiones orationis quã necesse est modis oĩbus exaudiri, & qa oratio q̃ pro altero fit, pôe impediri per indispõnẽ alteri⁹, inde est orationis cõditionẽ ponit, vt ꝓ se oretur, nec tñ sequit oratio vni⁹, alteri nõ ualet, si impedimentum nõ interueniat.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃uis plus ꝓficit alicui suũ op⁹ q̃ alienũ, dũmõ sit æqualitas in vtroq;, tñ op⁹ alienũ informatum gratia, pl⁹ accedit ad meritũ cõdigni, inquãtũ ex radice gratiæ ꝓcedit, q̃ opus ꝓpriũ, qd̃ ex puris naturalibus causatur.

¶ Ad qntũ dicẽdũ, frequẽter cõtingit ꝑ orationes sanctorũ oĩbus offeruntur occasiones, vt se ad Deũ conuertant, & ad gratiam recipiendam præparent, qua rõne facta, gratia eis infunditur. Quamuis autem sancti nõ orantibus homines saluarent, si se præparẽt ad gratiam, nõ tñ sequit ẽt præparatis suffragia sanctorũ nõ conferant, quia Deus hoc mõ præuidit & ordinauit, vt per horum merita illam gratiam accipiant.

EXPOSITIO TEXTVS.

PRAETERMITTENDVM est tria esse gñã bonorũ &c.] Sciẽdũ ẽ, ista diuisio boni est s̃m quantitatẽ ipsius non absolutam, sed in comparatione ad hominẽ, vñ cõtingit idẽ s̃m diuersas cõparatiões sub diuersis membris

membris cadat, potentiæ enim naturales hominis comparatæ A ad ipsum, cuius sunt media, bonæ sunt, quia sine eis non recte viuitur, contingit tamen eis recte non vti, comparatæ vero ad aliud cadunt sub minimis bonis, quia sine aliquo alterius hominis hō pōt bñ viuere. Sumitur ergo distinctio ista sm diuersos gradus in approximatione ad vltimam perfectionē hominis, quæ consistit in operatione perfecta, sm quam contingit recte viuere, ad quam hō quibusdā deseruit quasi organice & instrumentaliter, vt Philosophus dicit in 1. Ethi. sicut sunt bona fortunæ, quæ quidem non pertinent ad necessitatē recte viuendi, cū sine eis recta vita esse possit: sed sunt, sicut expedientia ad rectā vitam, vt hō facilius operetur bñ, quasi adminiculis sustentatus. Quædam vero sunt, quæ per se conferunt ad rectā vitam, sicut ministrātia substantiā actꝰ, & huiusmodi computantur inter media bona, sine quibus nullus recte viuit, quibus tamen aliquis pōt ēt peruerse viuere, aliqua vero sunt q̄ conferunt ad rectam vitam, quasi dantia pfectionē ipsi actui, recte informādo ipsum, sicut sunt habitus virtutum & gratiarum, & hæc magna bona dicuntur, quia ppinquissima sunt operationi pfectæ, in qua est vltima hominis perfectio. {Virtutibus nemo male vtitur} verū ē, quasi habitu informante vsum, vtitur tamē eis aliquis male quasi obiecto. {Est bonꝰ vsus liberæ voluntatis q virtꝰ ē &c.} i. actꝰ virtutis, vt Magister in fine exponet. {Si igit gr̄a quę sanat & liberat &c.} Hic expresse vr̄ Magister huiusmodi opinionis esse, q gr̄a & virtus sint idē, nisi forte hoc exponeretur, quia gr̄a in operatione nō nisi mediāte virtute pcedit: sed tñ supposito, q gr̄a nō sit virtus, eadem magis rōne, virtꝰ ē nō. n. minꝰ est manifestū de gr̄a, q̄ de virtute q a solo Deo in nobis fit. {Vñ apparet vere, quia charitas est spiritus sanctus &c.} Hic loquitur Magi. sm suam opinionē quā i 1. li. supponit, s. charitatē in nobis nihil aliud, q̄ spūm sanctū esse, non autē oportet hoc de charitate opinari, quia ipsa virtutes informat & sanctificat, sicut hic concludere vr̄, hoc enim cōtingit ex hoc, q charitatis obiectū est finis vltimus, vñ ipsa mediate oēs virtutes vltimū ordinat.

De gratia & li. ar. ad Valen. c. 5. 6.

Cap. 12.

Tract. 40.

non fuit. Super quem locum Aug. ita ait. Recte gratiam nominat, primum enim solā gratiā dat Deus, & non nisi gratiā nominat, cum non præcedunt nisi mala merita. Sed post per gratiam incipiunt merita bona, & vt ostenderet etiam lib. arb. addit, & gratia eius in me B vacua non fuit. & ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit: Nō aūt ego solus, scilicet sine gr̄a sed gr̄a Dei mecū, idest cū lib. arb. Plane cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt uirtutes esse bonos usus lib. arbi. idest actus mentis.

Alij vero dicunt, virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarū, non tamen omnes, sed tantummodo interiores qui in mente sunt, exteriores vero, qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutū, & ideo quod Augu. dicit opera virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum, de vsu exteriori accipiunt. Quod vero dicit bonum vsum lib. arb. virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt, & virtutes nihil aliud esse, quàm bonos affectꝰ vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit, non homo, quālicet illi motus sint lib. arb. nō tamen quenunt nisi Deus ipsum liberet, & adiunet gratia sua operante & cooperante, quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est, qui & operatur in nobis velle, & operari bonum.

Quibus authoritatibus muniunt, quod dicunt.

Vod autē virtutes sint motus mentis, testimonijs sanctorū astruunt. Dicit enim Augu. super Ioannem. Quid est fides? credere quod nō vides. Credere autem motus mentis est. Idem in lib. 3. de doctri. christ. Charitatem autem voco motum animi. si vero charitas & fides motꝰ animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quibus alij respōdentes præmissa verba Aug. ita intelligenda fore inquiunt. Fides est credere quod nō vides, idest fides est virtus qua creditur quod nō vr̄. Item, charitas est motus animi. i. gratia qua mouetur animus ad diligendū, & q hæc, & his similia ita accipienda sint, ex his conijcitur, q̄ alibi Aug. ait. Nam in 2. lib. q̄ōnum euangelij, inquit. Est fides qua creduntur ea, quæ non vidē tur, quæ proprie dicitur fides. Idem in 13. li. de Tri. Alia sunt C ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando pcedūt. Aliud est credere, aliud ē illud, quo creditur. Sic ergo credere non est fides. quia credere non est id quo credit̄. Addunt quoque, virtus opus Dei tātum est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbi. sed credere est actus libe. arb. non est itaque virtus. Præmissis, alijsque rationibus ac testimonijs innituntur vtrique. horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans. D

DISTINCTIO XXVIII.

A

Prædicta repetit, ut alia addat, diffinitam assertionem ponens de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos.

Id vero inconcusse & incunctanter teneamus, E lib. ar. sine gratia præueniente & adiuuante non sufficere ad iustitiam & salutem obtinendam, nec meritis præcedētibus gratiam Dei aduocari, sicut pelagiana heresis tradidit. Nam vt ait Aug. in primo libro Retractationū. Noui heretici pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitriū vt grę Dei non relinquerent locū, quā sm merita nostra dari asserunt.

DISTIN. XXVIII.

DIVISIO TEX.

Postquam determinauit de gr̄a sm veritatē. Hic excludit quosdā errores circa gratia. Et diuidit in partes duas. In prima excludit errorē Pelagij q gr̄æ derogabat. In secūda excludit errorē Iouiniani & Manichei, q negabāt lib. arb. ibi {Id ergo de gr̄a & lib. ar. &c.} Prima diuidit in duas. In prima narrat positiones Pelagij. In secūda inducit rōnes ipsius. ibi {Quidam vero dñt, hoiem sine gratia &c.} Ponunt ergo quatuor pōnes, quarū prima est, q sine gr̄a pōt hō pfecte legē Dei iplere ex solo lib. ar. quis gr̄a ad hoc det, vt facilꝰ hō ipleat, ad qd̄ ēt nos Deꝰ iuuat instruēdo p sua legē. Scd̄a positio cōsequēs ex prima est, q nō oportebat orare neq; p fidelibus neq; pro infidelibꝰ, cū ex seipsis homines bñ, vel male operari hēant. Et hoc ibi {Destruuntur & orones &c.} Tertia est, q̄ dñt q hō ex proprijs actibus gratiam Dei meret. ibi {Gratiā Dei, qua liberamur ab impietate &c.} Quarta est, q̄ hoiem sine pc̄ō originali nasci dñt. Et hoc ibi {Paruulos etiam sine vllo &c.} {Quid vero dñt &c.} Hic ponit cōfirmatio p̄dictarū pōnum. Et diuidit i ptes sex, sm sex authoritates Aug. q̄ inducunt, ex q̄bus error Pelagij cōfirmari vr̄. Scd̄a incipit ibi {Ait ēt in eo lib. &c.} Tertia ibi {Alibi ēt Augu. dicit &c.} Quarta ibi {Sic etiā intelligendū &c.} Quinta ibi {In expositione quoque &c.} Sexta ibi {Illud etiam diligenter &c.}

Cap. 10.

C. 39.

C. 2.

Cap. 9.

QVAEST. I.

A

Hic quinq; quæruntur.

Primo. Vtrū sine gr̄a homo

homo aliquod bonum facere possit.
Secundo. Verum sina gratia possit homo vitare peccatum.
Tertio. Vtrũ hõ sine gratia possit mandatum legis implere.
Quarto. Vtrum sine gratia, saltem gratis data, possit se homo ad gratiam præparare.
Quinto. Vtrũ sine gratia possit hõ scıẽtıã veritatis habere.

Pelagianorũ enim heresis omnium recentissima, a Pelagio monacho est exorta, hi Dei gratiæ qua prędestinati sum⁹, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tantum inimici sunt, ut sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pela- G gius a fratribus increpatus, q nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, non eã lib arbit. præponebat, sed infideli calliditate supponebat dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per lib.arbi. iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicẽdo vtique facilius possint implere per gratiam, voluit credi etiam si difficilius, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam vero gratiam Dei, sine qua nil boni possumus facere non esse dicunt nisi in lib.arb quod nullis suis præcedentibus meritis ab G illo accepit nostra natura. Ipso ad hoc iuuante nos per suam legem atque doctrinam vt discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti vt quę didicerimus esse facienda faciamus. Ac p hoc diuinitus dari nobis scientiam confitentur, qua ignorãtia pelliẽ Charitatem autẽ negant diuinitus

ARTIC. PRIMVS.

Vtrum homo possit facere aliquod bonũ sine gratia.

1. 2. q. 109. art. 5. Et var. q. 24. art. 14. AD PRIMUM sic proceditur. Videtur q homo sine gratia nullum bonũ facere possit, quia sicut Io. 15. dicitur a Christo discipulis. Sine me nihil potestis facere: sed Deus non habitat in nobis nisi per gratiam. ergo videtur q sine gratia homo nihil boni facere possit.

¶ 2 Præt. Cogitatio boni præcedit operationem eiusdem: sed vt dicitur 2. Corin. 3. Non sumus sufficientes aliquid cogitare H a nobis quasi ex nobis. ergo videtur quòd multo minus sine gratia bonum operari possumus.

Li. 1. c. 3. ¶ 3 Præt. Sicut dicit Aug. ad Bonifacium papam. Non potest homo aliquod bonũ velle, nisi iuuetur a Deo, qui malum velle nũ põt: sed adiutoriũ eius q malũ velle nõ põt. i. Dei est gratia ipsius. ergo homo sine gratia bonũ nec velle nec facere potest.

¶ 4 Præt. Non potest homo esse iustus & bonus sine gratia: sed in hoc quòd aliquis bona & iusta operatur, iustitia & bonitas hominis attenditur. ergo homo sine gratia non potest aliquod bonum facere.

¶ 5 Præt. Nihil potest in effectum qui est vltra suam perfectionem: sed boni actus excedunt bonitatem naturalium potentiarum, quia computantur inter magna bona, cum potentiæ inter media bona computentur. ergo homo per potentias naturales sine additione grã, non potest in bonã operationem.

SED CONTRA. Nulli fit admonitio vel præceptum de eo quod facere non potest: sed quotidie homines admonen- I tur vt bona faciant. ergò bona facere est in eorum potestate, etiam sine gratia.

Li. 2. c. 23. ¶ Præt. Secundum Dam. Nulla res destituitur propria operatione: sed bona operatio hominis est quæ est propria eius, id est secundum rationem ordinatam, sicut & malum hominis est contra rationem esse, vt Dion. 4 c. de diui. no. dicit ergo homo per se sine gratia adiuncta potest in bonam operationem.

RESPONDEO, Dicendum, q cum virtus essentiam cõsequatur, oportet q secundum diuersitatem naturarum sit diuersa facultas ad operandum, quod quidam non attendentes, pari modo operationem lib arb. & rerum naturalium determinauerunt, credentes quòd sicut lapis de necessitate suam operationem habet vt eat deorsum, nisi aliquid impediat, ita etiam homo necessario operationes suas exerceat secundum congruentiam alicuius naturæ in ipso existentis, & quia in homine considerantur duplex natura: vna scilicet intellectualis, ex qua inest K homini inclinatio ad appetendum per se desiderabilia & honesta: & altera sensibilis secundum quam pronus est ad appetẽdum & ad concupiscendum ea quæ sunt delectabilia secundum sensum, ideo ad hæc duo respicientes heretici, contrarias hereses ex eadem radice prodeuntes confecerunt: quorum quidam. s. Iouiniani attẽdentes ad intellectualem naturam, hominem de necessitate bene operari & nunquam posse peccare asserebant. Alij vero scilicet Manichei, respicientes ad naturam sensibilẽ, quam secundum se malam esse dicebant, & a malo Deo originem habuisse, dixerunt, q homo de necessitate peccat, nec bonum facere potest. In hoc penitus lib. arbi. vtrique destruentes: non enim esset homo liber arbi. nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eligeret hoc, aut illud, vt supra dictum est. Et ideo alij naturam lib. arb. saluare volentes, in alium errorem prolapsi sunt, scilicet Pelagiani, facultatem liberi arbitrij amplificantes. Dicunt enim quòd

quia lib. arb. de se non est terminatum ad aliquod opus, sed ex ipso pendet determinatio cuiuscunque operis, ideo homo per libe. arb. in quodlibet bonum opus potest sine aliqua gratia superaddita, etiam in opus meritorium, non attendentes quòd opus meritorium non determinet genus actus, sed efficaciam. Genera enim actuũ, distinguuntur secundũ diuersitatẽ obiectorum: & quia lib. arb. ad nullum obiectum determinatũ est, ideo in quodlibet genus act⁹ ex se põt, vt videlicet facere fortia & iusta, & huiusmodi. Sed actus meritorius habet efficaciam excedentẽ naturalem virtutẽ, inquantum est efficax ad illud præmiũ consequendum, qđ facultatem naturæ excedit, & ideo q opus sit meritoriũ, non põ. lib. arbi. ex seipso nisi subleuet per habitum, qui ẽt naturæ facultatẽ excedat, q gr̃a dr̃. Et iõ, fm fidem catholicã, in medio contrariarũ heresum intendendum est, vt scilicet di- H camus hominem per lib. arb. & bona & mala facere posse, non tamen in actum meritorium exire sine habitu gratiæ, sicut etiã nõ põt hõ sine habitu virtutis acquisitę talẽ actũ facere, qualẽ facit virtuosus quo ad modũ agẽdi, licet possit talẽ facere, quãtũ ad genus operis, vt ly per se, non excludat diuinã causalitatẽ fm: q ipse Deus in omnibus operaĩ, vt vl̃is cã boni, vt dr̃ Esa. 26 Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Sed excludit habitum aliquem creatum naturalibus superadditum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra dicit Magister. Gratia dupliciter dicitur. Vno modo donum gratuitum. Alio modo ipse Deus gratis dans. Dona autem gratuita proprie dicuntur, quæ naturalibus superaddita sunt, sine quibus bonis, homo multa bona facere potest, quamuis nõ meritoria, nihil tamen boni potest facere sine gratia Dei, fm q intelligitur gratia ipse Deus gratis dans, eo q ipse est principium omnis boni, non tantum in hominibus, sed etiam in alijs creaturis, & sic intelligendum est quod dicitur, Sine me nihil pote- I stis facere. Et sic etiã potest intelligi quod Apostol⁹ dicit, q nõ sumus sufficientes cogitare &c. Vel intelligendum est de cogitationibus illorum, quæ ad fidem pertinent, quę capacitatem naturalis rationis excedunt, & ad hæc homo sufficiens non est sine gratia fidei. Vnde patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, q Deus non tm̃ iuuat nos ad bñ agẽdum per habitum gratiæ, sed ẽt interius operando in ipsa volũtate, sicut in qualibet re operatur, ẽt exterius occasiones & auxilia præbendo ad bñ agendum, & sine his omnibus, nullus bñ facere põt: oportet. n. q sicut motus difformes regulantur a motũ vniformi, ita volũtates nostræ, q in bonum & malum flecti põt, dirigantur ab illa voluntate, quæ non nisi recta esse potest. Vel dicendum, q intelligit de bono meritorio.

¶ Ad quartum dicendum, q aliquis potest dici iustus dupliciter: vel iustitia ciuili, vel iustitia infusa. Iustitia autem ciuili potest aliquis iustus effici sine aliqua gratia naturalibus superaddita, non autem iustitia infusa, neutra tamen iustitia consistit in K hoc, quod est iusta operari: nõ enim quicunque iusta operatur iustus est, sed qui hæc operatur sicut iustus, vt in 5. Eth. dicitur. Vnde non sequitur q si etiam iustitia ciuilis sine gratia haberi Cap. 4. non posset, q homo per lib. arb. non posset iusta operari.

¶ Ad quintum dicendum, q bonum opus dicitur dupliciter. vel opus quod est a virtute procedens ea informatũ, & hoc op⁹ bonum naturalem perfectionem rationis excedit, siue sit virt⁹ acquisita, siue infusa: vnde talis actus non elicitur a potentia nisi sit per habitum virtutis perfecta: est autem aliud bonum opus, etiam virtutem antecedens, quod virtutem acquisitam causat, & ad infusam disponit, vt patet in eo qui iusta operatur, non sicut iustus, quia indelectabiliter, & talis operatio naturalem perfectionem rationis nõ excedit, quia tota rectitudo huius operis est fm regulam rationis, in qua sunt principia iuris, quibus opus bonum regulatur, nisi forte dicatur quòd qualibet operatio excedit potentiam, sicut complementum eius.

ARTI-

ARTICVLVS II.

b Vtrum homo sine gratia possit vitare peccatum.

1.2.q.109. art.8. Et cont. 3. cap. 160. Et Veri. q. 24. art.12. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo sina gratia non possit peccatum vitare. Primo per hoc quod supra Magister dixit, q̄ homo ante reparationem gratiæ, per liberum arbitrium, non potest non peccare etiam mortaliter. ergo sine gratia homo vitare non potest peccatū.

¶ 2 Præterea. Per peccatum in aliquo libertas arbitrij immutata est: sed homo in primo statu hoc habuit, q̄ bonū facere poterat, sed non meritorium. in statu naturalium: ergo saltem in hoc per peccatum etiam immutatum est liberū arbitrium, q̄ homo vitare peccatum nō possit.

Cap.13. ¶ 3 Præter. Aug. dicit in libro de vera rel. q̄ natura superba necesse habet alij inuidere, eadem autem ratione, qui est in vno peccato necesse habet in aliud peccatum cadere: sed quantum ad præsentem statum, quilibet homo vel est in peccato, vel in statu gratiæ. ergo videtur, quòd si non est in gratia, quod peccatum vitare non possit.

¶ 4 Præterea. Habens pedem claudum, non potest ambulare nisi claudicando: sed peccatum est sicut quædam curuitas voluntatis. ergo homo in statu peccati existens, non potest non peccare.

¶ 5 Præter. Mors a peccato consecuta est, vt Rom. 5. dicitur. ergo vbi est necessitas moriendi, ibi est necessitas peccandi: sed in statu isto inest nobis necessitas moriendi. ergo & necessitas peccandi.

D ¶ 6 Quicunque tentationi resistit, tentantem vincit: sed vincenti præmium æternum promittitur Apoc. 2. & 3. Cum ergo ad præmium æternum, nullus sine gratia venire possit, videtur q̄ nec sine ea aliquis possit tentationi resistere peccatū vitando.

Mor. lib.4. cap.17. SED CONTRA Greg. dicit, q̄ debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem: sed quod est per voluntatem non est per necessitatem. ergo homo non necessario a peccato superatur: sed illud vincere potest.

¶ Præterea. Vbicunque est necessitas agendi, ibi est virtus activa determinata ad vnum: sed hoc est contra rationem liberi arbitrij ergo homo in peccatu existens, non habet necessitatem peccandi: sed peccatum vitare potest.

RESPONDEO. Dicendum, quòd vt supra dictum est, quidam hæretici posuerunt in nobis naturam quandam esse malam, quæ hominem necessario ad peccandum impellit. Hic autem error, vt dictum est, omnino liberum arbitrium excludit, & naturam rationis & voluntatis, vnde nec fides nec philosophię consonat. Alij vero naturam liberi arbitrij seruare volentes, dicunt quidem, q̄ homo secundum naturalem suam virtutem, hoc modo conditus est, vt peccatum vitare possit: sed per peccatum virtus illa adeo immutata est, vt homo in peccato existens, vitare peccatum nō possit, sed in aliud peccatum præcipitetur, nisi per gratiam liberetur: ne autem omnino peccatum necessitatem ponere videantur, dicunt q̄ homo in peccato mortali existens, potest quidem hoc vel illud peccatum vitare: non tamen omnia, sicut etiam de venialibus dicitur. Dicūt etiam, q̄ potest homo in peccato mortali existens ad tempus stare, ne in peccatum [d] cadat: sed non diu. Ista autem positio multipliciter apparet falsa. Primo, quia cum peccatum bona naturalia non tollat sed diminuat, illud quod ad naturam potentiæ naturalis pertinet, homo per peccatum amittere non potest, & si in illo D. 687.

A infirmetur. Cum igitur libera electio, vel fuga boni seu mali ad naturam liberi arbitrij pertineat: non potest esse, vt per peccatum subtrahatur homini facultas fugiendi peccatum, sed solum q̄ minuatur, ita s. q̄ illud peccatum quod homo ante vitare de facili poterat, postmodum difficulter vitet. Similiter etiā quod inducunt de peccato veniali non est simile: quod. n. nō possumus [d] omnia venialia peccata vitare: sed singula, præcipue propter primos motus dicitur, D. 688. 999. ad quos non requiritur deliberatus cōsensus: sed sunt quidā subiti motus: vnde dum homo vni obstare nititur ea alia parte alius motus insurgit: sed peccatum mortale requirit cōsensum determinatum: vnde si potest vitare hoc [d] & illud, D. 1093. potest eadem ratione vitare omnia: neque iterum potest dici, q̄ ad tempus vitet, & non diu, quia liberū arbitriū resistens malo, non efficitur infirmum ad malum vitādum: sed multo fortius: vnde multo magis postea, potest vitare peccatum q̄ ante. Et ideo cum aliqui dicendum est, q̄ vitare peccatum intelligi potest dupliciter, aut peccatum iam commissum, aut peccatum committendum. Si intelligatur de peccato iam commisso, sic homo in peccato mortali existens, non potest peccatum vitare sine gratia quia non potest se a peccato præterito absoluere, & a reatu culpę, nisi per gratiam liberetur, & in hoc errabat Pelagius æstimans hominem proprijs virtutibus sine gratia posse se a peccatis præteritis absoluere satisfaciendo, peccatum autem committendum potest homo vitare, etiam sine gratia, quantumcunque in peccato mortali existat. Si tamen gratia intelligatur aliquis habitus infusus, & non ipsa diuina voluntas, per quam omnia bona causantur, & mala repelluntur. D

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd sicut videre dicitur dupliciter. s. habere visum, & vti visu, ita & peccare: vnde cum dicitur, q̄ homo non potest non peccare, ante reparationem, intelligitur non habere peccatum: sed non potest intelligi, q̄ non possit non vti peccato.

¶ Ad secundum dicendum, quòd libertas arbitrij, immutata est per peccatum: sed non ablata. Quod autem dicitur, vt liberū arbitriū omnino non possit quod prius poterat, hoc ablationem facultatis designat, & non solum diminutionem: sed hoc ad diminutionē pertinet, vt quod prius facile poterat, postmodum non sine difficultate & pugna possit, quantum ad vitationem mortalium: sed venialia omnia non potest vitare, propter rebellionem carnis ad spiritum.

E ¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum Aug. non est intelligendum de necessitate absoluta, sed conditionata, quæ est necessitas finis, vt enim superbus si fini suo inhærere vult, vt. s. propriam excellentiam quærat, necesse habet vt inuideat excellentiæ aliorum, quæ propriæ excellentię derogat: sed qui semel per superbiam peccauit mortaliter, non propter hoc necesse habet, vt semper in actum superbiæ exeat. potest. n. de vno peccato in contrarium peccatum transire, vel in bonum ex genere: & ideo non est necessarium, q̄ inuideat.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ ratio illa tenet in illis, quę agunt propter necessitatem naturæ, in quibus de necessitate operatio sequitur, secundum exigentiam perfectionis, & defectum operantis: non autem tenet in voluntarijs, quia homo habens virtutem potest non vti virtute, sed in contrarium vitium exire, & similiter habens habitum vitiosum, potest non vti habitu illo.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ mors non respondet pro pœna cuilibet peccato, sed peccato primæ transgressionis, ex qua tota natura

dari qua pie viuitur, vt scilicet sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat, & non sit donum Dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet ædificat. Destruunt etiam orationes quas facit ecclesia, siue pro infidelibus, & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum, siue pro fidelibus, vt augeatur B eis fides, & perseuerent in ea, hæc quippe non ab ipso accipere: sed a seipsis homines habere contendunt gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari, paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem verbis Augustin. contra ipsum vtentes,

C QVod vero dicunt, sine gratia hominem per liberum arbitriū, omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniunt. Si inquiunt non potest ea facere homo quæ iubentur, non est ei imputandum ad mortem. Sicut tu ipse Augustine in libro de libero arbitrio asseris. Quis inquis peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? Peccatur autem, caueri igitur potest. Hoc testi- B monio Augustin. Pelagius vsus est disputans aduersus eum: immo aduersus gratiam, sicut Augus. in libro Retractationum, [f] Lib.1.c.9. & illud & alia huiusmodi retractans commemorat inquiens. In his atque huiusmodi verbis meis: quia gratia Dei commemorata non est de qua tunc nō agebatur. putant Pelagiani suā nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur & recte viui C tur, quod his verbis egimus: sed ipsa nisi gratia Dei liberetur, & vt vitia superet adiuuetur, recte a mortalibus viui non potest. Ecce aperte determinat, ex quo

ex natura infecta est: vnde sicut à necessitate moriendi homo non liberatur nisi per gratiam, ita & a necessitate subiacendi illi peccato per originem a parentibus in posteros transfuso: non tamen oportet, quòd homo necessariò in peccatum mortale actuale labatur. F

¶ Ad sextum dicendum, quòd aliud est resistere peccato, & aliud victoriã de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum, peccato resistit: vnde hoc potest fieri etiam sine gratia, nec oportet, quod tunc homo resistendo peccato mereatur præmium æternum: sed ille propriè vincit peccatũ, qui potest pertingere ad hoc, contra quod est pugna peccati, hoc autem non potest esse nisi in eo, qui opus meritoriũ operatur: vnde talis victoria vitam æternam meretur, & sine gratia non fit.

† Lib. retractã.c.15.

sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Aliud testimonium August. quo Pelagius pro se vtebatur.

SImiliter & innitebatur Pelagius verbis Aug. contra gratiam, quæ G in libro de duabus Animabus dicit. Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis, & insaniæ est. His auditis, exiliit Pelagius, dicens. Cur ergo paruuli, & illi, qui non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina, rei tenentur? hoc autem qua occasione dixerit, in libro retractationum, Pelagio respondens aperit. Id enim contra manicheos dixit, qui in homine duas naturas esse contendunt, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunq̃ bona fuit, nec bonũ velle potest. Quod si esset, non videretur ei imputandum esse, si non bonum faceret.

ARTICVLVS III.

c Vtrum homo possit implere præcepta Dei sine gratia.

1.2.q.109. art.4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod homo sine gratia, Dei præcepta implere non possit. Qui enim mandata Dei seruet, vitam æternam meretur, vt dicitur Matth.19. Hoc fac, & viues: sed hoc non potest homo sine gratia. ergo nec mandata legis implere.

¶ 2 Præterea. Charitas non potest sine gratia haberi: sed dilectio charitatis est in præcepto. Matth.22. ergo præcepta non possunt sine gratia impleri.

¶ 3 Præter. Vt supra Aug. probauit. Virtutes in nobis solus Deus operatur: sed actus virtutum sunt in præcepto. ergo præcepta ex nobis ipsis implere non possumus.

¶ 4 Præter. Expresse hoc videtur per illud Actuum.15. Hoc est onus, quod neque nos, neque patres nostri &c. sed onus illud sunt præcepta legis. ergo præcepta legis homo per se implere non potest.

¶ 5 Præterea. Nullus damnatur nisi pro peccato omissionis vel transgressionis: sed nullus damnatur, qui præcepta legis implet. si ergo homo potest sine grã præcepta legis implere, cũ etiã possit sine gratia, vt dictum est, peccatum mortale vitare, videtur quod homo possit sine gratia damnationem penitus vitare: sed quicunque non damnatur, est in gloria. ergo homo sine gratia poterit ad gloriam peruenire, quod est omnino hæreticum.

In expõne Symbo. ad Dam. to.4.

SED CONTRA. Hiero. dicit. Qui Deum dicit præcipere impossibilia, anatheme sit: sed impossibile est homini illud, quod implere non potest. ergo mandata Dei homo per se implere potest.

¶ Præterea. Deus non est magis crudelis quàm homo: sed homini imputatur incredulitatem, si obligat aliquem per præceptum ad id, quod implere non posset. ergo hoc de Deo, nullo modo est æstimandum: & ita sine gratia homo per se, legis præcepta implere potest.

RESPONDEO. Dicendum, quòd de præceptis legis dupliciter contingit loqui, aut quantum ad id, quod directè cadit K in præcepto, aut quantum ad intentionem legislatoris. Directè autem cadit in præcepto actus virtutis, quantum ad substantiã operis, & non quantum ad modum agendi, quem circa ipsum virtus ponit. hoc.n. directè alicui præcipitur, quod licitum in ipso est, vt faciat illud. non autem est in homine vt faciat actum virtutis, eo modo, quo virtuosus facit prius quam virtutẽ habeat, vel acquisitam vel infusam: sed intentio legislatoris est, vt in 2.

Cap. 1.

Ethic. dicitur. ciues facere bonos, & per assuetudines operum, quæ præcipiuntur inducere ad virtutem, & huic consonat verbum Apostoli 1.Tim.1. Finis præcepti charitas est, ad hoc enim date sunt præcepta legis, vt homines in dilectione Dei, & proximi instituantur. est ergo intentio legislatoris, non tantum vt hæc opera fiant, sed vt ex charitate fiant. Dicendum est ergo, quod præcepta legis, quantum ad id quod directè sub præcepto cadit, potest aliquis implere per liberum arbitrium, sine gratia gratis data vel gratum faciente: si tamen gratia accipiatur, pro aliquo habitu infuso: sed quantũ ad intentionem legislatoris non sine gratia impleri non possunt, quia donum charitatis, non inest nobis ex nobis: sed a Deo infusum: sed si gratia pro diuina voluntate gratis in nobis omnia bona causante accipiatur, tunc dicendum, quod neutro homo modo, sine gratia præcepta implere potest: & ideo Pelagius errauit, qui simpliciter impleri præcepta legis posse, sine gratia posuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod præcepta legis, non qualitercunq; obseruata in vitam æternam inducunt: sed solum secundum quod opera, quæ præcipiũtur charitate informata sunt, secũdum quod cadunt sub intentione legislatoris, & hoc modo planum est, quòd sine gratia seruari non possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut aliarum virtutum actus, dupliciter considerari possunt, vel secundum quod sunt e virtute, vel secundum quòd antecedunt virtutem, ita etiam est de charitate: potest.n. aliquis etiam charitatem non habens, diligere proximum & Deum, etiam super omnia, vt quidam dicunt, & hoc diligere intelligitur actus charitatis sub præcepto directè cadere, & non solum secundum quod a charitate procedit. H

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus virtutum non sunt in præcepto, secundum quod a virtute procedunt: sed quantum ad substantiam operis, vt dictum est, secundum quod contingit aliquem facere iusta, etiam si non faciat, vt iustus facit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hoc dictum est propter multitudinem præceptorum veteris legis, præcipue quantum ad cerimonialia, quæ nunquàm multitudo populi obseruauerat, & non nisi cum magna difficultate obseruari poterant.

¶ Ad quintum dicendum, quòd homo, & si nunquàm transgrederetur vel omitteret, nihilominus tamen peccato originali subiectus esset, a quo non nisi per gratiam liberari potest, pro quo merito subiret damnationem, & etiam ad legitimam ætatem deueniens in hoc ipso peccaret, quod se ad gratiam non præpararet: vnde etiam pro tali negligentia puniretur. Si autem præparatur se, faciendo quod in se est, proculdubio gratiam consequeretur, per quam vitam æternam mereri posset. I

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum homo possit se præparare ad gratiam sine aliqua gratia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit se præparare ad gratiam sine aliqua gratia. Primo per id, quod dicitur Hiere.10. Non est in homine via eius: nec viri est, vt diriget gressus suos: sed nullus præparatur ad gratiam, nisi gressus eius dirigantur, & viam salutis quærat. ergo non est in potestate hominis, vt se ad gratiam præparet.

1.2.q.109. artic. 6. Et Quodl.1.7 Et 4. d.17. q.e. Et ver. q.e4. ar.15.

¶ 2 Præterea. Illud quod est in potestate hominis, non est necessarium, vt homo ab alio petat, sed quod homo præparetur ad gratiam, petendum est a Deo, vt patet in psal. Deduc me dñe &c. ergo præparatio ad gratiam non est in potestate hominis. 118

¶ 3 Præter. Illud quod visibiliter factum est in quibusdam, qui gratiam consecuti sunt, probabile est etiam in alijs, saltem inuisibiliter fieri, cum eadem ratio sit de vno & de omnibus: sed quidam cum etiam gratiæ resisterent, per speciale munus gratiæ ad gratiam præparati sunt, vt patet in conuersione Pauli. ergo etiam alij sine gratia, saltem gratis data, ad gratiam præparari non possunt.

¶ 4 Præter. Heb.11. Oportet accedentem ad Deum credere quia est: sed fides non potest haberi nisi per gratiam. Dei enim donum est, vt ad Ephe.2. dicitur. ergo cum nullus se, ad gratiam præparet, nisi accedendo ad Deum, videtur quòd sine munere gratiæ homo se ad gratiam præparare non possit.

¶ 5 Præter. August. dicit, quòd timor seruilis inducit charitatem, sicut seta linum: sed timor seruilis est donum spiritussancti. ergo per gratiam gratis datam, homo præparatur ad gratiam gratum facientem.

Trac.9 super epist. Ioã.10.9.

SED CONTRA. Zacha. 1. dicitur. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: sed conuersio quam nobis indicit, non videtur esse aliud quàm præparatio ad receptionem gratiæ. ergo hoc primo a nobis exigitur, vt ad gratiam præparemur, quàm quòd Deus ad nos gratiam infundendo, conuertatur.

¶ Præt. Ansel. dicit, quòd aliquis nõ habeat gratiam, non est ex hoc, quòd Deus non velit eam dare, sed quia

† Retracta. lib. 1. c. 22

homo non vult accipere. ergo si homo vult accipere, Deus eam dabit: sed illud quod in voluntate hominis constitutũ est, in potestate liberi arbitrij est. ergo in potestate liberi arbitrij est, vt homo ad gratiam se præparet.

RESPONDEO. Dicendum, quòd gratia dupliciter potest

Ca. 26. to. 6

accipi. vel quodcũque excitatiuum voluntatis exhibitum homini ab ipsa diuina prouidentia, qua omnibus rebus gratis impendit, ex sua bonitate ea, quæ ipsis conueniunt. vel aliquod donum habituale in anima receptum, quod gratis a Deo confert. Si ergo primo modo accipiatur gratia, nulli dubium est quòd

D. 399.

homo sine gratia Dei non potest se præparare ad habendum gratiam gratũ facientem: vt enim

Tex. 20.

in 8. Physic. ostenditur, mutatio voluntatis effici nõ potest sine aliquo mouente per modum excitantis. omne .n. motum, necesse est ab alio moueri, nec differt quicquid sit illud, quod huiusmodi variationis occasionem præbeat, quasi voluntatem excitando, siue sit admonitio hominis, vel ægritudo corporis, vel aliquid huiusmodi, quæ omnia constat diuinę prouidentiæ subiecta esse, & in bonum electorum ordinata. Vnde quicquid illud fuerit, quod hominem excitauerit ad conuertendum se, vt gratiam gratum facientem accipiat, gratia gratis data dici potest, & sic sine gratia gratis data homo, se ad gratiã non præparat, & etiam si gratia gratis data dicatur ipse actus liberi arbitrij, quem Deus in nobis facit, quo ad gratiam gratũ facientem præparamur. Si autem accipiatur gratia, pro aliquo munere habituali animę infuso; sic duplex est opinio. Quidã enim dicunt, quòd nullus potest se ad gratiam gratum facientem præparare: nisi per aliquod lumen mentis infusum, quod est donum gratię gratis datæ. Istud autem non videtur conueniens, quia præparatio, quæ est ad gratiam, non est per actus, qui sint ipsi gratiæ æquandi, ęqualitate proportionis: sicut meritũ ęquatur præmio: & ideo non oportet vt actus, quibus homo se ad gratiam habendam pręparat, sint naturam humanam excedentes. sicut .n. natura humana se habet in potentia materiali ad gratiã: ita actus virtutum naturalium se habent, vt dispositiones ma-

D. 1120

teriales ad ipsam: vnde non exigitur ad hoc, vt homo ad gra-

889

tiam se præparet aliquod aliud lumen gratię præcedens. Et prę-

888

terea secundum hoc, esset abire in infinitum, quia illud etiam

402

lumen gratiæ gratis datę non daretur alicui, nisi qui ad illud reci-

686

piendũ se præparauit, aliàs omnibus daretur, quod non potest

689.

intelligi, nisi forte gratia gratis data, dicatur naturale lumen rationis, quod pertinet ad bona naturalia, & non ad gratuita, nisi large accepta. Si autem præparatione indiget talis gratia gratis data, tunc redibit quæstio de ista præparatione, vtrum in eam possit homo ex se, vel non: & sic vel abiretur in infinitum, vel erit deuenire ad aliquam gratiam ad quam homo, per se præparare potest se, & non est ratio efficax quare hoc magis in vna gratia fit, quàm in alia. Et ideo alijs cõsentiendo dicimus, quòd ad gratiam gratũ facientem habẽdam ex solo libero arbitrio, se homo potest præparare. faciendo enim quod in se est, gratiam a Deo consequitur. hoc autem solum in nobis est quod in potestate liberi arbitrij constitutum est. † Propositione 60.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd directio gressus spiritualis nõ potest esse nisi a Deo, sine cu- † Li. 1. c. 23.

ius prouidentia nullum bonum contingit: nec tamen oportet, quòd hoc per aliquẽ habitum infusum fiat, si directio gressuum ad præparationem ad gratiam gratum facientem præcedentem referatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo non potest se ad gratiam præparare, nec aliquod bonum facere sine Dei auxi- † Snia. 315.

lio: & ideo rogãdus est, vt nos ad se conuertat & etiã alios nec tamen oportet, quòd illud auxiliũ semper sit per aliquem habitum infusum: sed potest esse p multa, quæ exterius sunt salutis occasio, & per ipsum actũ interiorem, quem Deus in nobis causat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd claritas illa quæ circumfulsit Paulum, fuit claritas corporalis, quæ fuit quędã occasio, quę ipsum induxit, vt se ad gratiam habendã præpararet, deiiciẽdo ipsum & conterendo, & cum se ad gratiam præparauit, gratiam consecutus est: non tamen oportet, quòd antequàm gratiam gratum facientem acceperit, sibi aliquod lumen gratię gratis datę infusum fuerit: vnde non dicitur, quòd intus in ipso fulserit claritas: sed quia eum circumfulsit, quasi exterius: ita etiã alijs, qui ad Deũ conuertuntur occasiones salutis Deus præparat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etiam ad fidem habendam aliquis se præparare potest, p id quod in naturali ratione est: vnde dicitur, quòd si aliquis in barbaris natus nationibus, quod in se est faciat, Deus sibi reuelabit illud, quod est necessarium ad salutẽ, vel inspirando, vel doctorem mittendo. vnde non oportet, quòd habitus fidei præcedat pręparationem ad gratiam gratum facientem: sed simul homo se pręparare potest ad fidem habendam, & ad alias virtutes, & gratiam habendam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis per timorem seruilem charitas inducatur: tamen non est necessarium, vt timor seruilis charitatem præcedat: timor .n. seruilis semper cum peccato mortali habetur. multi autem charitatem consecuti sunt, qui nunquam mortaliter peccauerunt. vnde obiectio nihil probat ad propositum.

Aliud quod uidetur contradicere gratiæ Dei additu.

A Libi etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ contradicere videtur qua iustificamur. Ait .n. in lib. contra Adamantium Manichæi discipulum. Nisi quisque voluntatem suam mutauerit, bonum **B** operari non potest, quod in nostra potestate esse positum dominus docet, vbi ait. Aut facite arborem bonam &c. Quod August. in retractationibus nõ esse contra gratiam Dei, quam prædicamus ostendit. d. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi a Deo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. **C** Cum enim hoc sit in potestate nostra, quod cum volumus facimus: nihil tam in potestate, quàm ipsa voluntas est, sed prępatur a domino voluntas. eo ergo modo dat potestatem.

Alıud teſtimonium eiuſdem quod uidetur aduerſum.

S Ic etiam intelligẽdum est. quod in eodem ait, scilicet in nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate **D** Dei, vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cum præparatur a domino, facile fit opus pietatis, etiã quod impossibile † & difficile fuit. In expositione quoque quarũdam propositionum epistolę ad romanos, quędam Augustin. interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari: ait enim. Quod credimus nostrum est, quod autem bonum **B** operamur illius est. qui credentibus dat spiritumsanctum. Et paulopost. Nostrum est credere & velle. illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operãdi p spiritũsanctum. Quæ qualiter intelligi debeant August. in libro retractationum aperit dicens. Verum est quidem a Deo esse, quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusque est. & volendi, scilicet & faciendi, & vtrunque **C** ipsius est, quia ipsæ præparat voluntatem, vtrũque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis Illa itaque profecto non dixissem, si non scirem etiam ipsam fidem inter spiritussancti munera reperiri. Illud etiam diligenter est inspiciendum quod August. in libro sententiarum Prosperi ait, scilicet, quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est ho- **D** minum. habere autem fidem sicut habere charitatem gratiæ est fidelium, quod non ita dictum est tanquàm ex libero arbitrio, valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem

naturalem, habet mens hominis ad credendum, vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit, & diligit, quod sine gratia non valet.

Testimonio Hieronymi astruit, quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio, ubi triplex hæresis inducitur, scilicet Iouiniani, Manichei, & Pelagij. G

ID ergo de gratia & libero arbitrio indubitater teneamus quod Hierony. in explanatione fidei catholicæ ad Damasum papam Iouiniani & Manichæi, ac Pelagij errores collidens docet. Liberum, inquit, sic cōfitemur arbi. vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio. *b.* Et tam illos errare, qui cum Manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse: quàm illos, qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterq; tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem semper, & peccare & non peccare

ARTICVLVS V.

e Vtrum homo possit scire aliquid verum sine gratia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd sine gratia homo nihil verum scire possit. Primo per id quod dicitur 1. Corin. 12. Nemo potest dicere dñs Iesus, nisi in spiritu sancto. vbi dicit Ambr. ꝙ omne verum, a quocunq; dicatur, a spiritu sancto est: sed spiritussanctus non habitat in nobis, nisi per gratiam. ergo nullum verum dici aut sciri, sine gratia potest.

¶ 2 Præterea. Reuelatio diuina, non fit nisi per infusionē alicuius luminis gratis dati: sed Rom. 1. dicit. ꝙ Deus illis, s. Philosophis reuelauit ea, quæ etiam naturali ratione cognouerunt. ergo nulla cognitio veritatis potest esse sine aliquo lumine gratiæ infuso.

¶ 3 Præter. Facilior via est cognoscendi aliquid per doctrinam q̃ per inuentionem: sed sicut August. in lib. de Magistro dicit. nullus potest discere exterius, nisi interius Deus doceat. (Cap. 12.) vnde patet, ꝙ per doctrinam cognitionem veritatis, homo habere non potest, nisi per gratiæ auxilium interius operantis. H ergo multo minus per inuentionem: & ita nullo modo, quia omne quod quis nouit, discens vel inueniens nouit, vt Philosophus dicit.

¶ 4 Præt. Sicut se habet lux corporalis ad visum: ita se habet lux spiritualis ad intellectum: sed nihil potest videri corporaliter, nisi per influxum lucis corporalis, & præcipue maxime lucentis quod est sol. ergo nihil potest intelligi, nisi per influxum luminis spiritualis a Deo, & hoc est gratia. ergo nullum verum sine gratia sciri potest.

¶ 5 Præter. Quæcunque sunt in genere aliquo, reducuntur sicut in causam, in vnum primum, quod est maximum in genere illo: sed primum in genere intellectiuorum est ipse Deus. ergo est maxime intelligens, & causa intelligendi omnibus intelligentibus: sed non causat aliquid in nobis, nisi aliquid influendo. ergo non possumus aliquod verum intelligere sine infusione alicuius gratiæ.

(De orthod. fide. lib. 2. cap. 23.) SED CONTRA. Dam. dicit, ꝙ nulla res destituitur propria operatione: sed intelligere verum est propria operatio intellectus. ergo sine omni gratia superaddita, veri cognitionem habere potest. I

¶ Præterea. Non est impotentior intellectus in intelligendo, quam sensus in sentiendo: sed sensus sine gratia potest sentire sensibilia. ergo & intellectus sine gratia potest intelligere intelligibilia.

RESPONDEO. Dicendum, quòd verorum, quædam sunt naturali rationi proportionata, quædam naturalem rationem excedunt. Illa naturalem rationem excedunt, quæ non possunt concludi ex primis principijs per se notis. cum. n. propria principia sint, sicut instrumenta intellectus agentis, vt Cōm. dicit in 3. de anima. (Cō. 5. & ta. 20. 36.) oportet ea esse proportionata virtuti eius, sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motiuæ: vnde quæ ex primis principijs concludi non possunt, naturale lumen intellectus excedunt. huiusmodi autem sunt ea quæ fidei sunt, & futura contingentia & huiusmodi: & ideo horum verorum cognitio sine lumine gratiæ gratis datæ haberi non potest, sicut est lumen fidei, & etiam prophetiæ & aliquid huiusmodi. K Si autem loquamur de illis veris, quæ naturali ratione proportionata sunt: sciēdum est, ꝙ circa hoc est duplex opinio. Quidam. n. dicunt, vt supra dictum est, ꝙ intellectus agens est vnus omnibus, intellectum agentem Deum esse dicentes, & cum intellectus agens se habeat hoc modo ad intelligibilia, sicut lucidum ad visibilia, volunt ꝙ sicut non potest videri aliquid visibile, nisi per emissionem radij corporalis: ita non possit intelligi aliquod intelligibile, sine noua emissione radij spiritualis, qui est gratia gratis data. Sed hæc positio conueniens non est, vt supra dictum est. (dist. 17. q. 2. art. 2.) non. n. intellectus agens est aliqua substantia separata, vel Deus, vt quidam Theologi dicūt, vel intelligentia vt plures philosophorum, vt supra dictum est: sed naturalis virtus ipsius rationalis animæ: nec tamen oportet hac positione supposita, F vt semper noua infusio gratiæ fieret, in cuiuslibet veri cognitione, eo ꝙ infusio & emanatio spiritualium donorum, non est successiua per modum motus: sed est fixa & permanens, vnde secundum vnam irradiationem spiritualem, intellectus possibilis ad omnia sibi proportionata cognoscenda perficeretur. Aliorū vero opinio est, ꝙ intellectus agens sit, quædam potentia animæ rationalis, & hæc sustinendo non potest rōnabiliter poni, ꝙ oporteat ad cognitionem veri, talis de quo loquimur aliquod aliud lumē superinfundi. Quia ad hoc verum intelligēdum sufficit recipiēs speciem intelligibilem, & faciens speciem esse intelligibilem in actu, & verūque est per virtutē naturalem ipsius animæ rationalis, nisi forte dicatur, ꝙ intellectus agens insufficiens est ad hoc: & ita natura humana alijs imperfectior esset, quæ non sibi sufficeret in naturalibus operationibus. Et ideo dicendum est, quòd hæc vera, sine omni lumine gratiæ superaddito, per lumen naturale intellectus agentis cognosci possunt.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd sicut Deus operatur in natura, & continet virtutem naturalem: ita etiam operatur in intellectu & continet virtutem intellectiuam: vnde sicut nullum opus naturale est, nisi in Deo sicut in continente, nec ambulatio, nec aliquid huiusmodi: ita etiam nec cognitio veritatis est, nisi in spiritusancto, qui in intellectu operatur, & ipsum conseruat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut ibidem in glo. exponitur, pro tanto dicitur eis Deus reuelasse, quia naturalem rationem eis dedit, & creaturas condidit, in quibus maiestas creatoris cognosci poterat, & non per aliquod lumen gratiæ naturali lumini superadditum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dicit Aug. in 1. de doctrina Christiana, ille qui docet, similis est ei, qui mouet digitum ad aliquid ostendendum. (In prologo) vnde sicut homo potest exterius mouere digitum, vt aliquid ostendat: non autem potest conferre virtutem visiuam, per quam ille qui docetur, doctrinam visibilem aduertat: ita etiam potest homo exterius verba proferre, quæ sunt signa veritatis: non tamen veri intelligendi virtutem præbere, quæ a solo Deo est, pro tanto ergo dicitur ipse solus Deus docere, quia vim intelligendi in nobis continet & causat: non ex hoc, ꝙ in qualibet cognitione veritatis nouum lumē gratiæ superinfundat. qualiter autem diuersimode Deus, angeli, & homo docere dicuntur, dictum est supra dist. 9.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ipsum lumen intellectus agentis, est quædam irradiatio primæ lucis, secundum quòd Dion. 4. c. de diui. nom. dicit, ꝙ omnes bonitates in creaturis participatæ, sunt quidam radij diuinæ bonitatis: & ideo non oportet, quòd huic irradiationi aliud lumen superaddatur in his, quæ naturali rationi sunt subdita.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ipse Deus est causa cuiuslibet nostræ cognitionis: non tamen oportet, quòd hoc fiat per influxum alicuius gratiæ: sed per influxum naturalis luminis, quod quidam lumen ab ipso est.

EXPOSITIO TEXTVS.

VT SINE hac credant hominem posse facere omnia Dei mandata &c.} Intelligebant, vt simpliciter impleri possint, secundum ꝙ sunt efficacia, ad vitam æternam promerendam. {Ad hoc tamen iuuante nos per suam legem &c.} Ex hoc patet, ꝙ Pelagius ponebat eorum, quæ in lege sunt, aut quæ ad fidem pertinent cognitionē a nobis haberi non posse, per naturalem virtutem rationis, & in hoc recte sentiebat. {Recte a mortalibus viui non potest &c.} Vt intelligatur rectitudo, quæ est necessaria ad opus meritorium: nec tamen sequitur si hoc non potest homo sine gratia, ꝙ non possit cauere transgressionem futuram: sicut Pelagius videbatur arguere, ex vno aliud volens concludere. {Id enim cōtra Manichæos dixit &c.} Videtur ꝙ hæc responsio nihil valeat, quia dictum Augu. & si obuiet positioni istorum, nihilominus potest

A potest confirmare positionem, quam Pelagius astruere videbatur. & videtur quod obuiet per rationem eandem. Sed dicendum, quod non sequitur, quia opinio Manichæi erat, quod voluntas erat determinata ad vnum faciendum, quod si esset, ab ea ratio culpę, & laudis, & vituperij auferretur, sicut ab illis, quæ agunt per necessitatem naturæ: sed quod fides catholica ponit hominem nō posse se a peccato liberare, quod incurrit vel per actum proprium, vel per originem vitiatum, non est ea determinatio ne volūtatis ad vnū: sed ex eius insufficiētia ad per se acquirēdum illud, sine quo a peccato liberari non pōt: nec diuina mandata implere perfecte sine gratia. Vnde non eodem modo authoritas August. vtriqꝫ obuiat. { In potestate quippe hominis &c. { Sciendū quòd immutatio voluntatis in melius dupliciter potest intelligi, vel secundum bonitatem eiusdem, & sic homo per potestatem naturalem quam a Deo accepit, potest voluntatem mutare in melius: sicut in prædicamentis dr̄. prauus ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas perficiet vt melior sit: vel secundum bonitatem gratuitam, vt scilicet acquirat gratiam quam prius non habuit, & hoc non potest ex potestate naturali. sed ea potestate gratiæ, p quam meretur gratię augmentum & cōsummationé.

In Præd. Qual.

posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. hæc est fides quam in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

DISTINCTIO XXIX.

A

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante, & quod operante & cooperante gratia eguerit: sed operante non eguit secundum omnem modum, quo ipsa operatur.

POst hæc considerandū est, vtrum homo ante peccatum eguerit grā operāte & cooperāte. a. Ad qđ

breuiter dicimus, quod non cooperante tantum: sed etiam operāte gratia indigebat, nō quidem secundum omnē operandi modum operantis gratiæ. Operatur enim liberando, & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo B ea, non vt liberaret volūtatem suam, quæ peccati serua non fuerat: sed vt præpararer ad volendum efficaciter bonum, qđ per se non poterat. non. n. poterat bonum mereri sine gratia, vt Aug. in Ench. euidenter tradit. Illam inquit immortalitatem, in qua poterat non mori, natura humana perdidit per liberum arbitrium. Hanc vero

DISTINCTIO XXIX.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de gratia absolute, Hic determinat de ea per comparationem ad statū primi hominis in primo statu. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, an homo in primo statu gratiam habuerit. Secundo, determinat quam pęnam pro peccato incurrerit. ibi { In illius quoque peccati pœna &c. } Circa primum duo facit. Primo inquirit, an homo in primo statu gratia eguerit. Secundo, an virtutes gratuitas habuerit. ibi { Primum quæri solet &c. } { In illius quoque &c. } D Hic determinat pœnam, quā homo incurrit pro peccato, quo gratiam & virtutem amisit. Et diuiditur in duo. Primo determinat pœnam. Secundo, ostendit veritatem cuiusdam quæstionis ea prædictis occasionatæ. ibi { Potest etiam quęri &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod Adam pro peccato, & locum deliciarum, & cibum saluberrimum amisit. Secūdo quomodo impeditus est ab eius recuperatione. ibi { Nā vero posset ad illud accedere &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit pœnam ex verbis scripturæ. Secundo, mouet quasdam dubitationes ex verbis illis, quam primo mouet. ibi { His verbis insinuare &c. } Secūdo soluit ibi { Sed quia per peccatū &c. } Potest autem quæri &c. } Hic mouet quandam dubitationem, ea prædictis occasionatam. s. an homo ante peccatum de ligno vitæ comederit. Et primo determinat quod sic. Secundo mouet iterum dubitationem contra hęc ortam, & determinat eam. ibi { Quare ergo perpetua soliditate &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. An homo in statu innocentiæ gratia indiguerit.
Secundo. An gratiam habuit.
Tertio. Si habuit: vtrum gratia humani generis si in innocentia perstitisset, fuisset maior quam modo sit.
Quarto. Vtrum actus humani fuissent efficaciores ad merendum.
Quinto. De pœna quæ in litera ponitur, hominem propria transgressione consecuta.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum natura in statu innocentiæ eguerit gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ gratia non eguerit. Ad hoc. n. gratia datur hominibus, vt Deo sint accepti: sed cum humana natura integra erat, sine aliqua corruptione peccati homo ex bonitate naturali Deo acceptus erat. omne. n. bonum, & præcipue malo impermistum, Deo acceptum est. ergo gratia superaddita non indigebat. ¶ 2 Præter. Gratia diuiditur in operantem & cooperantem: sed non indigebat in statu illo gratia operāte, quia impius non erat: cum tamen effectus gratiæ operantis sit, de impio facere pium: nec iterum cooperāte, quia nullam difficultatem ad bonum agendum patiebatur. gratia vero cooperans ad hoc datur, vt homo bonum facile facere possit. ergo nulla gratia indigebat. † T.c.106. princ.

C ¶ 3 Præter. Vt dicitur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera, non autem esset in diuinis operibus perfectio, si aliquis gradus nobilitatis possibilis esset in creaturis, qui institutus a Deo non esset. ergo omnis gradus bonitatis possibilis, in creaturis in rerum natura inuenitur: sed poterat Deus talem naturam condere, quę per propria naturalia, vitam æternam mereretur: aliàs non esset omnipotens. cum igitur nulla alia creatura hoc magis habere videatur q̃ homo vel angelus, videtur quod hoc eis conueniat: & ita si natura humana pura eēt, sicut in primo statu erat, homo gratia non indigeret ad vitam æternam promerendam. ¶ 4 Præter. Pœna nunquàm præcedit culpam, cum sit effectus eius: sed carentia visionis diuinę est pœna originalis culpę. ergo si in natura humana non fuisset culpa, nec etiam ibi fuisset carentia diuinæ visionis: sed poterat homo in statu innocentiæ omni culpa carere absque gratia. ergo & gratia non indigebat ad hoc, vt ad Dei visionem perueniret.

¶ 5 Præt. Ad hoc gratia datur homini, vt per eam Deo configuretur & assimiletur: sed ea conditione naturæ suæ homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est. ergo si natura in eo D integra maneret, alia gratia non indigeret.

SED CONTRA. Rom. 6. dicitur. Gratia autem Dei vita æterna, sed necesse erat homini, vt ad vitam æternam perueniret. ergo indigebat gratia, pr quam ad eam peruenitur.

¶ Præterea. Peccatum naturam humanam non mutauit: sed eadem manet ante & post: sed meritum vitę æternæ excedit virtutem naturæ post peccatum. ergo etiam excedebat vires eius ante peccatum, ergo indigebat gratia, per quam vitam æternam mereretur.

RESPONDEO. Dicendum, quod duplex est necessitas. Vna absoluta, quę est ex prioribus causis, vt ea materiali & formali, ex quibus componuntur res, vt quod omne compositum ex contrarijs necesse est corrumpi, & huiusmodi. Alia vero est conditionata ex suppositione finis, vt si serra debeat facere serrę opus, scilicet sectionem, necesse est eam dentes ferreos habere. Hæc E autem necessitas est duplex: quædam. s. sine qua non potest haberi finis intentus: sicut sine cibo non potest haberi conseruatio vitę. quædam vero sine qua non potest aliquis ad finem de facili pertingere, sicut dicitur equus necessarius homini ad peragendum iter, & nomen vtilitatis commune est vtrique modorum necessitatis vltimo positorum: sed nomen indigentiæ magis se habet ad primum modum eorum. Illo. n. proprie dicimus indigere: sine quo finem consequi non possumus, secūdum hoc dico, quod homo ante peccatum gratia indigebat: quia sine gratia finem vitæ ęternę nullo modo consequi potuisset: ad finem. n. non peruenitur nisi per opera proportionata fini: vita autem ęterna est finis omnino naturę humanæ facultatem excedens, vnde etiam intellectum & desiderium superat 1. Corin. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit &c. Ideo oportet, quod opera per quæ ad vitam æternam peruenitur, vires naturæ humanæ

excedāt:

D. 74. excedant: vnde in ea homo non potest, sine aliquo dono naturalibus addito: & ideo quantumcunq; natura humana sit integra: nihilominus homo d gratia indiget ad vitam æternam consequendam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vnumquodque bonum Deus acceptat secundum mensuram suæ bonitatis: sed illud simpliciter a Deo acceptari dicitur: cui ab ipso præparatur illa gloria, qua ipse gloriosus est. s. visio eius per essentiam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ homo ante peccatum & operante gratia egebat: gratiæ. n. operanti aliquid per se conuenit, & aliquid per accidens. per se. n. sibi conuenit, vt hominem iustum formaliter faciat & Deo gratum: sed hoc accidit sibi, vt iustum ex iniusto faciat ex parte subiecti, in quo iniustitia inuenitur, hoc etiam per se est sibi conueniens, vt ex non iusto iustum faciat, vel ex non grato gratum: sicut albedinis est ex nō albo facere album: sed hoc albedini accidit, vt ex nigro album faciat. Similiter etiā gratiæ cooperantis non est, vt solam facultatem faciat in operando. hoc. n. hæresis Pelagiana ponebat: sed vt efficaciam & virtutem quandam nouam, operibus hominum præbeat, scilicet merendi vitam æternam.

in qua non poterat mori accepta est per gratiam, quam fuerat si non peccasset, accepturа per meritum, quamuis sine gratia: nec tūc vllum meritum esse potuisset, quia & si peccatum in solo erat arbitrio constitutum: non tamen iustitię habendæ vel retinendę sufficiebat liberū arbitriū: nisi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur, ꝙ ante peccatum homo indigebat gratia, operante & cooperante. Non enim habebat, quo pedem mouere posset, sine gratię operantis, & cooperantis auxilio, habuit tamen quo poterat stare.

Quòd homo ante lapsum virtutes habuerit.

G PRæterea quæri solet, vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur, quòd non habuit, id ita probare conantibus. Iustitiam inquiunt non habuit, quia præceptū Dei contempsit, nec prudentiam, quia sibi non prouidit, neque temperantiam, quia aliena ap-

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non potest esse aliqua creatura, quæ ex proprijs naturalibus, vitam æternam promereri possit. sicut non potest esse aliqua creatura, quæ naturę diuinæ æquetur: nec hoc omnipotentię Dei derogat. Et hoc patet ex his, quę supra dicta sunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd carentia diuinæ visionis, potest intelligi dupliciter, vel negatiue, & sic non est pœna, sed defectus naturam creatam consequens: nulla. n. natura creatā ex se sufficiens est ad Dei visionem, & sic fuisset carentia diuinæ visionis in homine, ante peccatum, si gratiam non habuisset. Alio modo potest sumi priuatiue, vt intelligatur aliqua obnoxietas ad carendum Dei visione, & sic est pœna peccati, & in primo statu non fuisset.

¶ Ad quintum dicendum, quòd similitudo Dei, quæ conuenit homini, secundum sua naturalia est alia ab illa, qua homo assimilatur Deo per gratiam: nec est inconueniens, vt homo in pluribus Deo assimiletur, eo quòd secundum quemlibet gradum bonitatis superadditum, noua similitudo in creaturis ad Deum consurgit.

ARTICVLVS II.

b Vtrum homo ante peccatum habuerit gratiam.

1.par.q.95. art.1. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo ante peccatum gratiam non habuerit. Quicunque enim habet gratiam, potest proficere ad meritum vitæ, eo quòd per gratiam meretur quis, augmētum gratię, & eius consummationem: sed vt supra Magister dixit. 24. dist. Homo in primo statu non habuit, vnde ad meritum vitæ proficere posset. ergo gratiam non habuit.

¶ 2 Præterea. Maior est potestas gratiæ quàm naturæ: sed quanto peccans est maioris potestatis, tanto grauius est peccatū eius. si ergo homo a statu gratię cecidisset, cum angelus ante lapsum gratiam non habuerit, vt multi dicunt, videtur quòd peccatum hominis, grauius, quàm peccatum dæmonis fuisset, quod supra negatum est.

¶ 3 Præterea. Gratia magis conuenit cum gloria quàm cum natura: sed gratia tempore in homine gloriam præcedit. ergo multo fortius natura gratiam, & sic in primo statu gratiam non habuit.

¶ 4 Præterea. Gratia quantum in se est, hominem in Deum promouet. cum igitur in homine ante statum peccati, nihil esset trahens ipsum inferius, videtur ꝙ si gratiam habuisset, quòd nunquā peccauisset: peccauit autem. igitur gratiam non habuit.

¶ 5 Præter. Ea quæ homo per primum peccatum amisit, sibi restituta non sunt, sicut impassibilitas & huiusmodi. si ergo gratiam in statu innocentię habuisset, eam per peccatum amissam per pœnitentiam non recuperasset. hoc autem falsum est, quia sic totum humanum genus periret. ergo gratiam in primo statu non habuit.

SED CONTRA. Nullus spoliatur illis quæ non habet: sed homo per peccatum fuit vulneratus in naturalib(us), & spoliatus gratuitis, vt dicitur in Gl. Luc. 10. ergo gratiā habuit.

¶ Præterea. Charitas nunquā est informis: in litera autem probatur, ꝙ Adam in primo statu charitatem habuit. ergo & gratiam sine qua non est charitas.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc est triplex opinio. Quidam. n. dicunt, ꝙ homo in primo statu gratiam nō habuit, nec virtutes gratuitas. omnes autem authoritates sanctorum, quas Magister in litera inducit ad probandum hominem virtutes habuisse, exponunt de virtutibus naturalibus: quę in ipso propter integritatem humanę naturę excellentissime erant. Sed hoc non videtur authoritatibus conuenire, in quibus ponitur ꝙ Adam charitatem habuit, quæ sine gratia non habetur, & plura alia dicuntur, quæ non possunt commode ad virtutes naturales referri possunt. Alij vero distinguunt statum innocentiæ in duos status, dicunt. n. ꝙ homo in principio creationis suę, sine gratia creatus est in naturalibus tantum; postmodum verò ante peccatum gratiam consecutus est, & secundum hanc distinctionem, varia dicta sanctorum, & doctorum concordare nituntur. Sed istud non videtur conuenire dictis sanctorum & doctorum, qui de statu innocentiæ quasi de vno statu non distincto loquuntur. & ideo hæc positio non magnæ authoritatis est. Ideo alij dicūt, ꝙ homo in principio creationis suæ in gratia creatus est, & hęc quidem positio satis congruere videtur opinioni Aug. qui ponit res simul tempore perfectas fuisse creatas, in materia & in forma. Prima vero opinio magis congruere videtur opinioni aliorum sanctorum, qui dicunt per successionem temporū res creatas perfectas fuisse. Quę autem harum opinionum verior sit, multum efficaci ratione probari non potest, sicut nec aliquid eorum, quæ ex voluntate Dei sola dependent. hoc tamen probabilius est, vt cum homo creatus fuerit in naturalibus integris, quæ ociosa esse non poterant, ꝙ in primo instanti creationis ad Deū conuersus, gratiā consecutus sit: & ideo hanc opinionem sustinendo dicendū est.

1. sup Gen. ad lit. ca. 1. & 2. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut secundum Aug. distinctio primorum dierum, attenditur secundum ordinem naturæ, & non secundum successionem temporis: ita etiam secundum ordinem naturæ, status in naturalibus puris, ad statum eius in gratia comparatur, & non secundum ordinem temporis; & sic intelligendum est, ꝙ homo in statu naturalium, intellectū non habuit vnde proficere posset, quia dum gratiam habet, non habet hoc ex naturalibus, sed ex gratuitis. Vel dicendum, quòd hoc intelligendum est, ꝙ homo non potuit proficere per se, etiā habita gratia vt beatitudinem consequeretur & hoc supra Magister dixit proficere ad meritum vitæ.

K ¶ Ad secundum dicendum, quod secundum tertiam opinionem, tam homines quam angeli in gratuitis creati sunt: & ideo contra eā non est huiusmodi obiectio: sed contra secundam, quam sustinentes dicimus, ꝙ potētia naturalis hoc modo se habet ad gratiam, ꝙ ipsa subministrat substantiam actus, & gratia præbet efficaciam merendi informando actum, & sicut maioris perfectionis est forma actus, quàm ipsa substantia eius: ita econtrario maior defectus est deficere in ipsa substantia actus, quàm deficere in forma ipsius. quamuis autem ponatur homo gratiam habuisse, & in hoc angelo superiorem fuisse: tamen debilior fuit in potentia naturali: & ideo defectus potentiæ naturalis magis excusat peccatum hominis, quam defectus gratiæ peccatum angeli: vnde simpliciter peccatum hominis, minus quàm peccatum angeli inuenitur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ per gratiam aliquis meretur gloriam: & ideo conuenienter gratia tempore gloriam præcedit, sed per naturam non meretur gratiam: vnde nihil impedit, et simul cum natura gratia infundatur.

¶ Ad quar-

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in illis, quæ agunt per necessitatem naturæ, oportet quòd agens de necessitate agat, secundum exigentiam formæ, quę in ipso est, vt per calidum calefaciat. hoc autem in voluntarijs non tenet: vnde etiam, si homo gratiam habuerit: nihilominus potest in contrarium actum transire.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ actus personales non attingunt naturam, sed personam: & ideo Adam per pęnitentiam, quã de peccato egit, potuit recuperare illa bona, quæ sibi ad actus personales data erant: sicut gratiã & virtutes. non autem illa, quæ toti naturæ collata erant, vt immortalitas corporis, & obedientia inferiorum virium ad rationem, & huiusmodi.

petijt, nec fortitudinem, quia prauæ suggestioni cessit: Quibus respõdentes dicimus, eum quidem non tunc habuisse has virtutes, quando peccauit, sed ante, & tunc amisisse. Quòd multis testimonijs sanctorum comprobatur. ait enim Aug. in quadam Hom. Adam perdita charitate malus inuentus est. B Item Princeps vitiorum dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum: *b* charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterq; peremit. De hoc eodem Ambro. ad Sabinum ait. † Epist. 41. Quando Adam solus erat, non est præuaricatus, quia eius mẽs Deo adhærebat. Super psalmũ † 118. Ser. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in statu primo habuisset tantum de gratis, quantum habuit post peccatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in primo statu homo non tantum de gratijs habuisset, quantum Cap. 10. post peccatum. Vt enim Philosophus dicit in 10 Ethic. Ridiculum est temperantiam, & fortitudinem in dijs ponere, cum in eis passiones innatæ & illatę, non sint circa quas fortitudo, & temperantia medium communicant. sed in primo statu Adam C huiusmodi passionibus caruisset. ergo & per consequens his virtutibus, quas tamen homo post peccatum habuit gratuitas. non ergo tot gratias homo ante peccatum habuisset, sicut post habuit.

¶ 2 Præterea. Perseuerantia quædam virtus est, quam multi post peccati statum habent. hæc autem Adæ defuit, vt eius casus ostendit. non igitur tot virtutes habuit, quot homines in peccato nati habent, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præter. Plus indigenti, Deus plus tribuit, quia misericordia miseriam intuetur, vt dicit Bernar. sed homo plus indiget gratię auxilio post peccatum quàm ante, cum magis in naturalibus infirmetur. ergo plus de gratia post peccatum homini confertur, quàm ante contulisset.

Lib. de Côtinent. c. 6. ¶ 4 Præter. Deus cum sit summe bonus, vt Aug. dicit. mala esse non permitteret, nisi esset adeo potens, vt ex malis bonum eliceret: sed non ostenderetur perfecte diuina bonitas, nisi bonum quod ex malo Deus elicit, excederet illud bonum quod D per malum priuatur. ergo bonum hominis, quod ex peccato eius Deus elicit, excedit illud bonum quod ante peccatũ erat, & est postmodum per peccatum priuatum, & sic maior est gratia post peccatum, quàm ante.

¶ 5 Præt. Tota plenitudo gratię humani generis ex virtute incarnationis, & passionis Christi procedit: vnde dicitur Ioã. 1. De plenitudine eius omnes accepimus: sed si Adam non peccasset, Christus non fuisset incarnatus, vt quidam dicunt, vel saltem non fuisset passus, vt omnes dicunt. ergo non tanta plenitudo gratiæ fuisset in humano genere ante peccatũ, sicut post.

SED CONTRA Matth. 25. Dedit vnicuique secundũ propriam virtutem, & exponitur in Glo. de collatione gratiarum. virtus autem hominum naturalis, maior erat ante peccatum quàm post. ergo & plus de gratia consecuti fuissent ante peccatum, quàm post.

¶ Præterea. Nullus ex peccato reportat commodum: sed si ho- E mo post peccatum maiorem gratiam haberet quàm ante, commodum ex malo reportaret. ergo &c.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ donorum gratuitorum, quędam ordinantur absolute in perfectionem eius, cui conferuntur. quędam autem ad vtilitatem aliorum, vt dicitur prime Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. vtilitas autem quædam est, vt defectibus proximorum subueniatur, sicut per operationem signorum infidelitati succurritur, quia signa data sunt, non fidelibus sed infidelibus. Et similiter est etiã de generibus linguarum, & de alijs huiusmodi donis. Et quia huiusmodi defectus, in primo statu non fuissent: ideo etiam nec talia dona homini collata forent, quæ contra hos defectus ordinantur. Dona vero absolute in perfectionem recipientis, ordinata sunt ea, quibus homo in actibus proprijs perficitur, & secundum animam & secundum corpus, sicut est gratia gratum

A faciens, virtutes, donum scientię & sapientiæ, & huiusmodi, & impassibilitas corporis: & in his homo in primo statu simpliciter loquendo, magis abundasset quàm in secundo statu post peccatum: sed iste excessus potest considerari dupliciter, vel intensiue vel extensiue. Extensiue quidem, quia plura de huiusmodi homo in primo statu quàm in secundo habuisset. habuit. n. impassibilitatem corporis, & perfectam obedientiam inferiorum virium ad rationem, & huiusmodi, quæ in hominibus post peccatum non inueniuntur. Sed verum est, quòd etiam quædam dona post peccatũ sunt quę imperfectionẽ annexam habent, q̃ aut in primo statu nõ fuissent omnino, aut si fuissent, secundũ alium modum & alios actus fuissent: vt tamen hoc intelligatur de imperfectione, non quę naturam consequitur: sed quæ ex peccato consecuta est. Fides. n. perfectionem habet consequentem naturam, cuius est diuina quasi in speculo intueri, & hoc etiam homini in primo statu congruisset, licet vidisset *d* clarius D. 68 diuina, vt supra dictum est. Et ideo fides in primo statu fuisset 73 etiam secundum eiusdem generis actum, quamuis perfectiori quàm modo sit. Continentia vero, quæ importat imperfectionem in repugnantia passionum ex peccato causata, secundum Cap. 8. ꝙ Philosophus continentiam accipit in 7 Ethic. in primo statu non fuisset, & similiter pęnitentia, si specialis virtus ponatur, C ad minus secundum eosdem actus, quos nunc habet, & similis ratio est de alijs similibus. Si autem excessus intensiue consideret, & præcipue quantum ad dona gratum facientia, sic considerando statum ad statum, vniuersaliter homo ante peccatum ampliori gratia præditus fuisset quàm post: sed tamen non est inconueniens, ꝙ aliquis post statum peccati, multo maiorem gratiam habeat, quàm aliqui habuissent etiam in primo statu, eo ꝙ gratiæ non tantum dantur, secundum mensuram naturalis virtutis seu capacitatis: sed secundum conatum, quem contingit esse maiorem in eo, qui minoris virtutis est, sicut etiam dicitur de comparatione hominum noui & veteris testamenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quàmuis angeli quos Philosophus Deos vocat, sicut & Diony. huiusmodi 10. Ethico. c. 10. virtutes cardinales non habeant, secundum eosdem actus, qui- de di. no. bus in nobis sunt: habent tamen eas secundum quosdam emi- c. 13. nentiores actus, & pręcipue secundum ꝙ constituuntur eorum actus circa finem. & hoc modo in homine etiam ante statum D peccati fortitudo, & temperantia esse potuisset: tamen sciẽdum est, ꝙ alia ratio est de homine ante peccatum, & de angelo & de homine glorificato. homo. n. in primo statu quamuis huiusmodi passionibus actu non subiaceret: tamen naturam habebat, quæ quãtum in se est, his passionibus subijcibilis erat, & possibile erat eis subijci si peccaret: nondum homine confirmato, sed homo glorificatus, & si naturam habeat, cui secundum se consideratę, nata sunt huiusmodi passiones inesse: tamen per habitũ glorię omnino aditus his passionibus tollitur. angelus vero nec naturam, nec passibilitatem respectu harum passionum habet. vnde patet, quod huiusmodi virtutes quantum ad actus, qui sunt viæ, nunc in nobis magis remotæ sunt ab angelis quàm ab hominibus glorificatis, & ab hominibus glorificatis magis quàm ab eis in primo statu existentibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perseuerantia dupliciter di- E citur. Vno enim modo specialis virtus, cuius actus est habere propositum, semper in bono permanendi, & talem virtutem Adam habuit, & multi qui post corruerunt. Alio modo est quædam circũstantia consequens virtutes alias, & sic non ponit specialem virtutem: sed continuationem quandam virtutis vsque ad mortem, & sic Adam in primo statu perseuerantiam non habuit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ plus indigenti Deus plus tribuit, dummodo sit magis ad recipiendum dispositus. alias non est verum: tamen sciendum est, ꝙ cum indigentia dicatur respectu finis, vt dictum est: non est dicendum, ꝙ homo post peccatum magis eguerit gratia quàm ante. Illud enim ad quod per se gratia est ordinata. s. gloria, supra vires hominis est, siue ante peccatum siue post peccatum. Vnde quantum ad hoc, non magis indiget post, quàm ante. sed quantum ad hoc ad quod per accidens gratia ordinatur, quod est remotio mali, magis homo post peccatum indiget, & per respectum ad gloriam, attenditur mensura

sura gratiæ, quia per gratiam maiorem, maiorem quis gloriam meretur. non antem per respectum ad remotionem peccati vel infirmitatis, quia minima gratia sufficit, ad deleudum omnia peccata: vnde non maiori gratia indiget homo post peccatum quàm ante: sad verū est ꝙ ad plura gratia indiget, quæ tamen plura, quæcunque libet gratia facere potest.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ Deus ex malo, semper maius bonum elicit: non tamen illi de necessitate, in quo malū esse permittit: sed in cōparationa ad vniuersum, cuius pulchritudo consistit ex hoc, quòd mala esse sinūtur. bonum autem vniuersi præponderat bono particularis rei, sicut bonum gentis est diuinius quàm bonum hominis, vt in 1. Ethicor. Philosophus dicit. (Li.2.c.42.)

¶ Ad quintum dicēdum, ꝙ Christus ad hoc fuit passus, vt hominis naturam repararet. Vnde per passionem Christi non apparet, ꝙ maiorem gratiam homo consecutus sit post peccatū, quàm ante fuisset sine ea, loquendo da gratia in ordine ad præmium essentiale, quia aliquod præmium accidentale homo per passionem Christi consequitur, quod ante paccatum non habuisset. s. gaudium de victoria Christi.

quoque dicit, quòd homo ante peccatum beatissimus, auram carpebat æthereams: sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Aug. quoque super Geñ. dicit. Adam ante peccatum spirituali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse, sed illis per peccatum spoliatum fuisse.

e De eiectione hominis de paradiso.

IN illius quoque peccati pœnam eiectus est de paradiso, in istum miseriarum locū, sicut in Geñ. legitur. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum, emisit eum Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, ꝙ nunq̄ moreretur si postea de illo sumpsisset ligno.

G *Quomodo intelligendum sit illud, ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.*

SEd quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba, ex tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati, loquens de homine superbo ait. Videte ne forte mittat manum suā &c. idest cauete vos angeli, ne comedat de ligno vitæ, quo indi-

ARTICVLVS. IIII.

d Vtrum opera hominis sint magis efficacia ad merendum gratiam post peccatum, quàm ante peccatum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ post paccatum opera hominis fuissent magis efficacia ad merendum, quàm ante peccatum. In primo. n. statu, homo, sicut nec ad malum impellens aliquid habebat, ita nec a bono retrahens: sad supra. 24. dist. Magister dixit, ꝙ primus homo resistendo tentationi non meruisset: quia nihil erat, quod ad malum impelleret. ergo similiter faciendo bonum, vel nihil vel minus meruisset, quia nihil erat quod a bono impediret.

¶ 2 Præter. Dicit Apostolus. 2. Timoth. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit: sed homo in primo statu non ita impugnabatur, sicut post peccatum. ergo nec ita coronam efficaciter merebatur.

Cap. 3. ¶ 3 Præter. Vt Philosophus dicit in 2. Ethic. virtus est circa difficilia: sed difficilius est homini post peccatū bonum operari quàm ante. cum ergo ex virtute procedat efficacia meriti: videtur ꝙ ante peccatum actus hominis fuerint minus efficaces ad merendum quàm post.

¶ 5 Præterea. Homo in primo statu fuit quasi medius inter statum angelorum & statum nostrum, vt ex his quæ 23. dist. dicta sunt patet: sad operationes angeli non sunt ita efficaces ad merendum sicut operationes hominis. quod patet ex hoc, ꝙ inferior angelus mereri gradum superioris non potest: sed homo potest mereri, vt ascendat ad supremum ordinem angelorum, vt

Hom. 34. ex dictis Greg. patet in Hom. de centum ouibus. ergo & homo in primo statu habuit opera minus efficacia ad merendum, quàm post peccatum.

¶ 5 Præter. Vt in 1. dist. 2. Magister dixit: homo factus est ad reparationem ruinæ angelicæ: sed de quolibet ordine angelorū aliqui ceciderunt, vt supra 6. dist. dictum est ergo oportet. quòd qualitercūque vadat humana natura, siue in statu innocentiæ, siue in statu peccati, ad singulos ordines angelorum aliqui homines transferantur. cum ergo hoc non fiat, nisi ex virtute meriti, videtur ꝙ saltem non maioris efficaciæ ad merendum fuerint opera hominis in statu innocentiæ, quàm post peccatum.

SED CONTRA. Quanto aliquid est magis purum in genere aliquo, tanto magis habet virtutem illius generis, sicut ignis purus quàm ignis commistus: sed merita nostra sunt admista alicui demerito. quod patet ex hoc quod dicit Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Cum igitur

F in primo statu absque omni permistione demeriti fuissent: videtur, ꝙ tunc fuissent efficaciora ad merendum.

¶ Præterea. Quanto voluntas promptior est ad operandum, tanto homo magis meretur. 2. Cor. 8. Si voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet: sed in primo statu, voluntas promptior erat ad bona agendum, quia minus impediebatur. ergo opera hominis magis erant efficacia ad merendum.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum meritum non consistat in habitu: sed in actu, nec in actu quolibet: sed in eo, qui per habitum gratiæ informatur. actus autē omnis meritorius ex voluntate procedat, oportet ꝙ meritum aliquid habeat a gratia, & aliquid a voluntate, & aliquid āt ab obiecto actus, vnde species actus trahitur: & ideo ex his tribus efficacia merendi, mensurari potest, ex gratia, volūtate, & obiecto. Quanto. n.

H maiori charitate & gratia actus informatur, tanto magis est meritorius. similiter etiam quanto magis est voluntarium plus habet de ratione meriti & laudabilis. Similiter etiam, quanto magis obiectum est arduum, tanto magis est actus meritorius, semper intelligatur comparatio de vno cæteris paribus. Quod autem aliquod arduum augmentet rationem meriti: nō habet ex difficultate laboris, sed ex bonitate, quia quanto aliquid melius est, tanto supra vires hominis operantis est magis eleuatum, quia homo in primo statu, vt dictum est, maiorem gratiam communiter habuisset quàm post peccatum, & promptior fuisset volūtas ad operandum, quæ resistentiam non habebat, sequitur ꝙ opera hominis in primo statu, simpliciter magis erant efficacia ad merendum quàm post, dummodo circa idem obiectum operatio consideretur vtrobique, quamuis maiori difficultate circa illud operetur homo post peccatum, quàm ante. Non enim arduum opus auget rationem meriti, nisi ratione bonitatis, & nō

I ratione difficultatis, nisi per accidens, inquantum videlicet, in id quod difficile est, maiori attentione aliquis consurgit, & cum maiori conatu voluntatis.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ non consentirē tentationi in primo statu, si homo in naturalibus tantum consideretur, vt Magister hic loquitur, non fuisset homini meritorium: sed hoc contingit ex hoc, ꝙ gratiam non habebat, sicut ex causa per se, & non ex hoc, ꝙ nihil ad malum impellebat nisi per accidens, inquantum videlicet ex hoc, ꝙ homo non habebat impellens ad malum, magis poterat conseruari a casu in peccatum sine gratia, quàm post. Vel dicendum, ꝙ non consentire tentationi dicitur dupliciter, vel ita ꝙ importetur negatio tantum: & ita cum non relinquatur aliquis actus, non remanebit ratio meriti, & hoc potuisse contingere in primo statu propter hoc, ꝙ homo non cogebatur tentationem exteriorem discutere, cum interiori tentatione non vrgeretur. vel ita ꝙ importat actum voluntatis tentationi repugnantem, & sic resistere pecca-

K to semper est meritorium in eo, qui gratiam habet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis homo in primo statu non habuerit certamen interius, habuit tamen certamen exterius, vnde & victoriam habere potuit, qua coronam mereretur: nec tamen est de necessitate meriti certamen contra aliquem impugnantem, quia sic in angelis meritum non inueniremus: sad de necessitate meriti est certamen, quo quis contendit apprehendere aliquid quod supra se est, secūdum ꝙ aliquis quasi viribus suis luctatur: nec oportet, vt vbi est maius certamen, ibi sit maius meritum: sed vbi est magis legitimum. contingit autem in minori impugnatione, magis legitimum certamen esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aliquid potest dici difficile dupliciter, vel ex arduitate operis, & sic virtus intelligitur circa difficile esse, quod. s. in se difficile est & arduum, vel ex imperfectione operantis, & sic virtus circa difficila non est: sed talem difficultatem

ęstatem virtus tollit. quanto.n.aliquis virtuosior est, tanto fa-cilius opera virtutis exercet. nec tamen dicendum est, quòd quanto virtuosior fit, minus mereatur, & per hunc modum est difficultas maior in operibus hominis post peccatum ex imperfectiona operantis.

gnus est. De quo si perstitisset comederet, & viueret in æternũm. Sed modò propter inobedientíam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit.n.eum Deus de paradiso voluptatis in locũ sibi congruum: sicut plerunque malus, cum inter bonos viuere cęperit: si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ consuetudinis pressus.

B

De flammeo gladio ante paradisum posito.

NE vero posset ad illud accedere, collocauit Deus ante paradisum Cherubim, & flammeũ gladiũ atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ, quod iuxta literam potest hoc modo ac- H C cipi. Quia per ministerium angelorum ignea custodia illi constituta fuit. Hoc.n. per cælestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium illi esset quædam ignea custodia: non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubim.n. interpretatur plenitudo scientiæ. hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flã- D meus pœnæ temporales sunt, quæ versatiles sunt, quoniam tẽpora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ, ideo posita sunt ante paradisũ, quia ad vitam non reditur, nisi per Cherubim.s. plenitudinẽ scientiæ, idest charitatem, & per gladium versatilem, i. tolerantiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ.

POtest autẽ quæri, vtrũ de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc Aug. in lib. de bap. paruulorum, sic ait. Rectè profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse a cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, q̃ de ligno vitę ante peccatum sumpserint, quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ.

QVare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiri nõ sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo sumeret semel, & non sæpius,

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ hoc, q̃ opera alicuius angeli D.156. sint minus meritoria, quàm alicuius hominis non contingit ex imperfectione angelorum: sed ex conditione gratię, quæ quàmuis in angelis sit maior secundum statũ, quia propinquior sit, cũ sit minor via angelo data quàm homini, vt supra dictum est, tñ gratia hominis potest esse maior in virtute merendi. Angelis.n.data est gratia ad determinatum gradum, secundum determinatum ordinem promerendum: & ideo vlterius præmium per gratiam illã mereri non possunt. homo autem cum ex conditione naturæ ad nullum ordinem determinetur: sed indifferenter ad omnes se habeat, accipit gratiam etiam indifferenter ordinatã ad promerendũ gradum cuiuslibet ordinis secundum genus suum: & ideo non oportet, q̃ ratione ista homo in primo statu minus mereri potuisset, quàm post peccatum.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ quàmuis homo nunc ad eundem terminum perueniat ad quem peruenisset ante peccatum: non oportet tamen vt æqualem efficaciam in merendo habeant actus eius, quia quod tunc ex paucis actibus mereri potuit, nunc oportet quòd ex multis actibus mereatur: ita quòd per exercitium actuum in quandam perfectionem crescat, secundum quam sibi competat maius meritum præmij, quam prius habuisset.

ARTICVLVS V.

Vtrum expulsio de paradiso, & priuatio iustitiæ originalis, sit conueniens pœna primæ transgressionis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ pœna hominis inconueniens in litera determinetur pro peccato primę transgressionis. Illud.n. quod propter hominem factum est, in aliquo homini seruire debet: sed paradisus terrestris propter hominem factus est, sicut aliæ creaturę. cum igitur homini inde eiecto in nullo seruiat, videtur q̃ inde expelli non debuerit.

¶ 2 Præterea. Propter peccatum hominis, tota natura deteriorata est, quæ propter hominem facta est, vt dicit Glo. Rom. 8. multo ergo magis locus ille in quo peccatum commissum est, scilicet paradisus terrestris infici debuit: sed homini infecto debetur locus infectus. ergo post peccatum, de paradiso terrestri expelli non debuit.

¶ 3 Præter. Vt supra Magister dixit distin. 17. Paradisus terrestris de se, locus inaccessibilis est. ergo frustra apponuntur custodię, ne homo ad illum accedere posset, ad quem etiam sine illis peruenire non valeret. A

¶ 4 Præterea. Homo post peccatum statim necessitati mortis addictus fuit: sed ex quo necessitatem moriendi habuit, non poterat non mori. ergo frustra dominus dixit. Videte ne forte sumat de ligno vitæ &c.

¶ 5 Præt. Lignum vitæ, non habuisset maiorem effectum in hominem post peccatum quàm ante: sed homo ante peccatum de ligno vitæ edidit, vt in litera dicitur. nec tamen in æternum vixit. ergo etiam licet post peccatum de eo comedisset, non in æternũ vixisset. Si dicatur, q̃ lignum vitę hunc effectum non habebat, nisi frequenter sumptum. †lib.2.c.21

¶ 6 Contra. Causa multiplicata, non variat effectum secundum speciem: si ergo semel sumptum immortalitatis causa non erat, videtur quòd nec etiam, si frequenter sumaretur.

SED CONTRA. Id quod innocentiæ debebatur, non debuit remanere, innocentia amissa: sed locus ille, & cibus innocẽtiæ debebatur. ergo post peccatum homo vtroque priuari debuit.

¶ Præterea. Magis erat proprius locus angeli cælum empyreum, in quo creatus est, quàm hominis paradisus terrestris, in quo positus est homo extra ipsũ creatus: sed angelus post peccatum de cælo empyreo deiectus est. ergo & homo post peccatum de paradiso terrestri expelli debuit.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ad fœlicitatem seu ad beatitudinem aliquid pertinet, quod est de substantia eius, sicut visio Dei, gaudium, & huiusmodi. aliquid autem correspondet sibi per modum congruentię, sicut beatitudini sanctorum respondet locus excellentissimus, qui est cælum empyreum. ita etiam ad statum innocentiæ, in qua quodammodo homo beatus erat, vt dicit Aug. 14. de ciui. Dei, quędam pertinebãt quasi E essentialiter, sicut immortalitas, & obedientia virium inferiorum ad rationem, & huiusmodi: sed quędam alia pertinebant p modum cuiusdam congruentiæ. Immortali.n. vitæ & ab omni inquietudine segregatę debebatur locus temperatissimus, & delitijs plenus, qualis est paradisus terrestris: vnde sicut post peccatum deiectus est a statu illo innocentiæ, in quem eleuatus erat supra conditionem naturæ suę absolute consideratę: ita etiam & locum amisit, qui illi excellentię debebatur, & in locum vbi formatus fuerat deiectus erat.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd paradisus terrestris, quàmuis non seruiat homini quasi in vsum eius veniens, seruit tamen sibi ad instructionem eius proficiens, sicut homo ex hoc ipso, quòd in scriptura cognoscit se tali loco per peccatum priuatum, ad peccatum vitandum incitatur, & ad miseriam suam cognoscendam.

F ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut peccati infectio non venit ad creaturas alias: nisi per creaturam rationalem peccantem: ita etiam illa infectio siue corruptio, non in irrationalis creaturæ pœnam ordinatur, vnde non oportet, quod locus ille per peccatum inficiatur, in quo homo & angelus peccauit: scilicet paradisus terrestris & cælum empyreum: sed illa loca, quæ peccantibus deputata sunt post peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quod ille impedimenta ratione quorum inaccessibilis dicitur paradisus terrestris, forte hic gladius flammeus vocatur, quia præcipue locus ille inaccessibilis videtur, propter intemperatum calorem in locis intermedijs: & ideo nó sequitur, quod huiusmodi impedimenta superflua sint.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis homo post peccatum lignum vitæ sumpsisset, mortem euadere non potuisset: potuisset tamen mortem differre: ita vt vita eius auxilio ligni vitæ
D.1006.
D.1007. prolongaretur, sicut de Enoch & Elya creditur, & hoc homini non expediebat, vt tandiu in hac misera vita permaneret. Et verba illa domini sunt magis accipienda, per modum compassionis quam insultationis. Vel pôt dici, sicut dicit Magister in litera.

¶ Ad quintum dicendum, quod & si homo ante peccatum de ligno vitæ sumpsisset: non tamen immortalitatem consecutus fuisset, quam lignum vitæ conferre non potuit; nisi frequenter sumptum. Et ideo.

¶ Ad sextum dicendum, quod lignum vitæ non erat causa per se immortalitatis, vt ex prædictis patet: sed potius erat vt dispositio quædam. dispositio autem non perducit ad effectum, nisi multiplicata: sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis, quæ sunt dispositiones ad formam elementi: non enim inducitur forma elementi, nisi quando perducitur materia ad intensionem qualitatum illarum.

qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier. & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

G

DISTINCTIO XXX.

A

Quod per Adam, peccatum, & pœna transiuit in posteros.

IN superioribus insinuatum est, licet ex parte. nô.n. perfecte sufficim⁹, exponere qualiter prim⁹ homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit, quibus adiiciendum est peccatum simul ac pœnam per eum transisse in po-

H

steros, sicut Apostolus ostêdit, inquiens. Sicut per vnum, hominem in hunc mundum peccatum intrauit. ita & in omnes homines mors pertransijt.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, an actuale.

HIc primo vidêdum est, quod fuerit illud pctm, originale. s. an actuale, & si de originali intelligat, consequêter quid sit originale peccatû, & quare dicat originale & quomô pertransierit vel ptranseat in oês. diligenter inuestigâdum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, asserêtibus hoc Apostolû sensisse, cum inferius ait. Sicut per inobedientiam vnius hoîs

EXPOSITIO TEXTVS.

OPERATVR liberando, & præparando &c.} Vt liberatio referatur ad expulsionem peccati, & præparatio ad informationê animæ. {Non tamen virtutes habendæ vel retinendæ.} Contra, supra dictum est, quòd quamuis homo nô haberet, vnde proficere posset, habuit tamen vnde posset stare. ergo. liberû arbitriû sufficiebat ad iustitiam retinendam. Et dicêdum, quòd ab eadem causa est esse rei, & conseruatio eius: vnde sicut esse iustitiæ gratuitæ, non est nisi a Deo: ita etiam & conseruatio eius. Sed verum est, quòd homo habens gratiam non indiget alia gratia ad eius conseruationê. Et propter hoc dicitur, quod homo potest per se stare. {Quibus respondentes, dicimus &c.} Videtur hoc falsum, quia si virtutes non habuit, tunc prius amisit quàm peccaret, quod videtur falsum. Sed dicendum, quod ante intentionem peccati habuit virtutes: sed simul in stadio fuerût, commissio peccati & amissio virtutis, sicut vnum est instâs, in quo expellitur nigredo, & in quo inducitur albedo. {Homo ante peccatum beatissimus &c.} Non est intelligêdum de patriæ beatitudine: sed sm quòd beatitudo includit talem perfectionem, qualis illi statui congruebat, & capiebat auram æthcream, inquantum fixus in diuinorum contemplatione manebat. {Atq; vnde fuisse concessis.} Ex hoc non sufficienter probatur, quàmuis homo in statu illo de ligno vitæ comedebat. præceptum enim affirmatiuum non obligat ad semper: vnde & si præceptum sibi fuerit, quòd lignis omnibus concessis vteretur; potuit tamen esum alicuius eorum differre vsque ad terminum sibi a Deo præfinitum, & ideo a quibusdam non côceditur quod Magister hic determinat: sed quid verius sit, determinari non potest, cum scriptura non determinet, nec ratione probari possit.

DISTINCTIO XXX.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit lapsum humanæ naturæ, quantum ad peccatum primorum parentum. In parte ista incipit determinare, quomodo natura humana viciata est in posteris. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de peccato quod a primis parêtibus in posteros eorum transiuit per carnis originem. s. de peccato originali. In secunda determinat de peccato quod transiuit in posteros per imitationem operis. s. de peccato actuali. 34. dist. {Post prædicta de peccato actuali &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato originali, ostendendo, an sit, & qoid sit. In secunda determinat quasdâ côditiones eius. 31. dist. {Sicut superest inuestigare &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato originali secundum veritatem. In secunda excludit quasdam obiectiones, quibus peccati originalis traductio impugnatur. ibi {Quòd ergo ait. per inobedientiam &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit aliquod peccatum a primis parentibus in posteros transire. In secunda inquirit, quid sit illud. ibi {Hic primo videndum est &c.} Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, an sit peccatum actuale vel non, quod dicit Apostolus per vnum hominem in mundum intrauisse: ostendens quòd est peccatum originale & non actuale. In secunda iterato inquirit, quid sit illud originale peccatum. {Quòd diligenter inuestigandum est &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo excludit falsam opinionem quorundam, hoc

I exponentium de peccato actuali tantum. ibi {Quibusdam placuit &c.} Tertio ostendit, hoc intelligi de originali peccato. ibi {Et est illud peccatum originale &c.} {Quòd diligenter inuestigandum est &c.} Hic inquirit, quid sit peccatum originale. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit, quid sit secundum genus moris. In secunda, quid sit secundum genus naturæ. ibi {Nunc superest videre &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit quorundam opinionem, qui peccatum originale reatum tantum esse dicebant, & non culpam. Secundo ostendit peccatum originale culpam esse. ibi {Sed quòd originale peccatum &c.} {Quòd ergo ait, per inobedientiam &c.} Hic excludit obiectiones peccatum originale impugnantes. Et diuiditur in duas. In prima excludit obiectiones, quæ impugnant directe peccatum originale. In secunda excludit obiectionem, quæ impugnat peccatum originale quantum ad causam eius, quæ est carnis traductio. ibi {Ad hoc autem quod diximus &c.} Circa primum duo fa-

K cit. Primo excludit obiectionem Pelagij ex authoritate procedentem. Secundo excludit obiectiones duas Iuliani, qui ratiocinando originale peccatum impugnabat. Quarum prima incipit ibi {Vnde Augustin. Iuliano &c.} Secunda ibi {Item inquit Iulianus &c.} {Ad hoc autem quod diximus &c.} Hic excludit obiectiones eorum, qui peccatum originale impugnant ex parte causæ eius, quæ est carnis traductio ex vno, in quo omnes materialiter fuerunt. Et circa hoc tria facit. Primo mouet obiectionem. Secundo ponit responsionem. ibi {Quibus responderi potest &c.} Tertio ponit responsionis confirmationem ibi {Quòd vero nihil extrinsecum &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De peccato originali.
Secunda. De traductione carnis.

Circa primum quęrũtur tria.

Primo. An pro peccato primorum parentum, in nos illi defectus deuenerunt, quos sentimus: sicut necessitas moriendi, & huiusmodi per modũ, quo pœna consequitur culpam.
Secundo. Vtrum defectus aliquis ex primis parentibus in nos deuenire potuerit, qui rationem culpæ habeat.
Tertio. Supposito, ꝙ sic quæritur, quid sit originalis culpa, quæ a parentibus contrahitur.

peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mũdum, scilicet inobedientiam. Inobedientia vero peccatum actuale est. Hoc autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis: sed similitudine præuaricationis. Omnesque in illo vno peccato peccasse dicuntur, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc male senserunt quidam heretici, qui dicti sunt Pelagiani, de quibus Augustin. in primo libro de Baptismo paruulorum commemorat dicẽs. Sciendum est hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primæ transgresionis in alios homines non propagatione: sed imitatione transisse: vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. B Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis, non propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam: sed diabolum diceret, de quo in libro Sapientię dicitur. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. & qa nõ vult intelligi hoc esse factũ propagatione, sed imitatione, cõtinuo subiũxit scriptura,

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum defectus quos sentimus sint nobis, quasi pœna pro peccato primi hominis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ defectus, quos sentimus non sint nobis, quasi pœna pro peccato primi hominis inflicta. Sicut.n. dicit Sen. mors est hominis natura non pœna, inter omnes autem defectus mors maior est. vnde & finis terribilium a Philosopho in 3. Ethic. dicitur. ergo nec etiam alij defectus pœnæ deberent dici, qui naturam humanam consequuntur. (Ad Lucil. cap. 9.)

¶ 2 Præterea. Quæcunque inueniuntur in aliquibus ex eisdem principijs creata: secundum rationem vnam in illis inueniuntur, cum ex vnitate principiorum pendeat vnitas rei: sed mors, fames, sitis, & huiusmodi, inueniuntur ex eisdem principijs in homine, ex quibus in alijs animalibus, s. ex pugna contrariorum, ex quibus corpus componitur: cum igitur in alijs animalibus non sint sub ratione pœne, nec in homine tanquam D pœne erunt.

¶ 3 Præterea. Non magis peccauit homo q̃ angelus: imo minus, vt supra dictum est 21. dist. sed angelus per peccatum, nihil amisit de bonis naturalibus sibi collatis, vt Diony. 4. ca. de diuino. dicit. ergo nec homo. si igitur de natura hominis esset, vt corpus suum esset incorruptibile & impassibile, hoc per peccatum non amisisset. cum igitur amiserit, videtur ꝙ non fuerit naturæ sed gratiæ. ergo & priuatio horum, non sicut pœna naturam consequitur: sed sicut naturalia defectus.

¶ 4 Præter. Omnis virtus naturaliter tendit in suum obiectum: sed virtutis concupiscibilis obiectum, est delectabile secundum sensum. ergo ꝙ concupiscibilis moueatur in illud hoc non est pœna: sed hominis natura, & similiter de irascibili, & de alijs viribus: sed ex hoc causatur pugna virium inferiorum ad superiores, quòd vnaquæque virtus in suum obiectum mo- E uetur. videtur ergo quòd huiusmodi pugna sit naturalis homini, & non pœna eius sicut dicitur.

¶ 5 Præter. Nulli dicitur esse pœna, si non attingat ad illud quod vires naturæ suæ excedit: sicut ꝙ homo non potest volare, non est sibi pœna: sed pertingere ad videndum Deum, in sua essentia omnes vires humanæ naturæ excedit, alias, homo ex naturalibus, in illud venire posset. ergo nec carentia visionis diuinę pœna hominis dici debet: & ita nihil eorum, quę pœna esse dicuntur primi peccati, rationem pœne habere videntur.

SED CONTRA. Omnis passio inuoluntaria pœna est: sed mors est passio maxime inuoluntaria: adeo ꝙ nec senectus voluntatem non moriendi Petro abstulerit, vt Ioã. vlt. in Glo. dicitur. ergo mors & alia huiusmodi sunt pœnæ.

Tex. 26. ¶ Præterea. Vt Philosophus dicit in 2. Phys. & 2. de Anima. actus proprius sit in propria materia. vnde oportet perfectioné perfectibili proportionatam esse: sed aia rationalis, quæ est per- A fectio corporis humani, sm suam naturam incorruptibilis est. ergo & corpus humanum naturaliter incorruptibile est. si ergo corrũpitur, hoc erit per defectum naturę, & ita erit pœna.

¶ Præter. Potentius non vincitur a minus potenti, quia agens est nobilius patiente, vt Philosophus in 3. de Anima dicit: sed corpus humanum est nobilius alijs inanimatis corporib⁹. si ergo ab ais patiatur: hoc erit per infirmitatem naturæ eius. infirmitas autem & defectus eius, quod secundum naturam ĩ homine est, pœna est. ergo passibilitas a talibus corporibus est in homine quasi pœna. (Tex. 19.)

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ea q̃ sunt ad finem, disponuntur secundũ necessitatem finis, vt ex 2. Phys. patet: finis autem ad quem homo ordinatus est, est vltra facultatem naturæ creatæ, s. beatitudo, quę in visione Dei consistit, soli. n. Deo hoc connaturale est, vt ex dictis in 23. dist. patet. vnde oportuit naturam humanam taliter institui, vt non solum haberet illud, quod sibi ex principijs naturalibus debebatur: sed etiam aliquid vltra, per quod facile in finem perueniret, & quia vltimo fini amore inhærere non poterat, nec ad ipsum tenendum peruenire nisi, per supremam partem suam, quæ est mens, & intellectus, seu ratio, in qua imago Dei insignita est: ideo vt illa pars in Deum tenderet, subiectæ sunt sibi vires inferiores, vt nihil in ais accidere posset, quod mentem retineret & impediret ab itinere in Deum, & pari ratione corpus hoc modo dispositum est, vt nulla passio in eo accidere posset, per quam mentis contemplatio impediretur, & quia hęc omnia ex ordine ad finem, vt dictum est, homini inerant: ideo facta deordinatione a fine per peccatũ, hæc omnia in natura humana esse desiere, & relictus est hõ, in illis tm̃ bonis, quæ cum ex naturalibus principijs consequuntur. Et hoc expresse Dion. dicit. 3. c. cęlest. hierar. sic inquiens. Proprium aũt principium habens hõ in generationibus corruptibilibus, merito ad principij consequentem ductus est finé, i. D hoc ex peccato meruit, vt cum ex principijs suis, ex quibus cõpositus est, sibi corruptio deberetur, ꝙ reduceretur per peccatũ ad talem finem, qui suis principijs congrueret, & hoc accipitur ex hoc, quod dictum est Geñ. 3. Terra es, & in terram ibis. Secundum hoc ergo dico, ꝙ isti defectus possunt ad naturam humanã dupl'r comparari, vel ad eam, sm ꝙ in principijs naturalibus suis tm̃ consideratur, & sic proculdubio non sunt pœnæ eius, sed naturales defectus: sicut etiã esse ex nihilo vel indigere conseruatione est defectus qdam naturalis oém creaturã consequens, & nulli est pœna, vel ad eã prout instituta est, & sic proculdubio pœna sunt sibi: quia etiã ex priuatione eius qđ gratis alicui conceditur, postq̃ concessum est, puniri dicitur aliquis. (Part. 3.)

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ Señ. & alij philosophi considerauerunt naturam humanã secundum ea, quæ ex principijs suis naturalibus ipsam consequuntur: statum. n. illum pri- E mæ conditionis scire non potuerunt, quã non nisi fides tenet: & ideo de morte non nisi sicut de naturali defectu locuti sunt, q̃uis etiam naturalis defectu aliquo modo pœna dici possit.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ alia aialia, non sunt ordinata in finẽ, q̃ facultatem naturalem ipsorum excedat: & ideo in illis tm̃ bonis creata sunt, quæ eis ex principijs naturalibus debẽtur, vnde non est similis ratio de homine, & de alijs animalibus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ bona naturalia dñr dupliciter: vel prout sunt in se considerata, sm ꝙ naturæ debentur ex proprijs principijs, & sic nec homo nec angelus per peccatum aliqd naturalium amisit, vel in aliquo diminutus est, quia Dion. etiã integra data naturalia in angelis peccantibus ꝑmanere dicit: vel sm ꝙ ordinantur in finem vltimum. & hoc modo in vtroque bona naturalia diminuta sunt, non quidem pęnitus amissa, inquantum vterq; factus est minus habilis, & magis distãs a finis consecutione, & propter hoc etiam hõ gratuitis spoliatus dicitur, & in naturalibus vulneratus. Luc. 10. in Glo.

¶ Ad quartum dicendum, quod quandocunque multa conueniunt ad constitutionem alicuius, aliquid eorum potest aliquid secundum se conuenire naturaliter, secundum naturam propriam, & aliquid conuenit sibi secundum naturam totius: sicut patet de elementis in mistionem corporis venientibus. secundum hoc ergo dico, quòd vis concupiscibilis naturale habet hoc, vt in delectabile secundum sensum tendat: sed secundum quod est vis concupiscibilis humana, habet vlterius vt tendat in suum obiectum secundum regimen rationis: & ideo quòd in suum obiectum tendat irrefrenate, hoc nõ est naturale sibi inquantum est humana: sed magis contra naturam eius inquantum huiusmodi: & secundum hoc, rationem pœnæ habere potest, maxime considerata natura humana, secundum quod tota est sub regimine rationis, vt in prima conditione fuit.

¶ De Trin. lib. 13. c. 16. &c.

¶ Ad quintum dicendum, quod quãuis natura humana, per se non possit in visionem Dei pertingere, potest tamẽ ad eam peruenire cum adiutorio gratiæ, & ea in habet habilitatem, vt in illã perueniat, & similiter etiam ex his, quæ sibi gratis in prima conditione collata fuere, maiorem habilitatem habebat, cuius habilitatis diminutio, pœna est hominis, si ad institutionem eius referatur, & sic carentia diuinæ visionis pœna dicitur, secundum quod non nominat negationem tantum: sed etiam priuationem quandam, cum quadam obnoxietate, vt supra dictum est. Et quia aliæ rationes videntur concludere, quod etiam humanæ naturæ in suis principijs consideratæ, isti defectus sunt pœna: ideo ad eas etiam respondendum est.

¶ Dicendum ergo ad sextum, quòd inuoluntariorum, illa tantum rationem pœnæ habent, quæ sunt voluntati subijcibilia: voluntas.n. non tm̃ est possibilium: sed etiam impossibilium: & ideo si alicui sit inuoluntarium illud, quod potestati voluntatis non subiacet, non propter hoc rationem pœnæ habet, sicut quod aliquis est breuis nimis in statura, vel aliquid huiusmodi, & hoc modo mors, & alia huiusmodi inuoluntaria sunt.

¶ Ad septimum dicendum, quod inter animam & corpus oportet esse proportionem, sicut potentiæ ad actum: non autem sicut cõuenientium in eadem natura seu proprietate: non.n. oportet quod si anima est sine quantitate, quod etiam corpus sit huiusmodi: similiter non oportet, quòd si anima est incorruptibilis naturaliter, quod corpus etiam huiusmodi sit.

¶ Ad octauum dicendum, quod quãuis corpus hominis simpliciter nobilius sit corpore ignis vrentis, vel ferri secantis, inquantum est nobiliori forma perfectum: nihil tamen prohibet illa corpora nobiliora esse secundum quid, inquantum.s. hoc habent in actu, quod corpus humanum habet in potentia, vt caliditatem vel aliquid huiusmodi.

imitantur aũt eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei: sed aliud est quod exẽplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus: non est igitur accipiẽdum peccatum Adæ G transisse in omnes imitationis tantum exemplo: sed propagationis & originis vitio.

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros. b

ET est illud peccatum originale, vt aperte Augus. testatur, quod per Adam transiuit in omnes, H per eius carnem vitiatam, concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur.

QVod diligenter inuestigandum est, quid sit. De hoc enim sãcti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici lectores varia senserunt. Quidam enim putãt, originale peccatum esse reatum pœnæ, pro peccato primi hominis, idest debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali, & æternæ pro primi hominis G actuali peccato; quia pro illo, vt aiunt, omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici originale peccatum nec pœnam nec culpam esse. Culpam non esse ipsi fatentur pœna quoque secundum eos esse non potest, quia si debitum pœnæ originale peccatum est, cum debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna. Quod etiã quidam eorũ H admittunt, dicẽtes in scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum, & reatũ illi intelligunt, vt dictum est obnoxietatem pœnæ. Et ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro ipso primo peccato rei sũt pœnæ sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori. i

F his quæ in nobis sunt, vt Philosophus in 3. Ethic. dicit: sed illud quod per originem trahitur, nõ potest esse in prãte eius, qui illud originaliter trahit. ergo impossibile est, quod aliquid per originem tractum rationem culpæ habeat.

¶ 2 Præt. Secundum Aug. omne peccatum est voluntarium, adeo quod si non est voluntariũ, non est peccatũ: sed illud quod per originem trahitur non potest esse voluntarium, quia actus voluntatis originem voluntatis nõ præcedit: ergo impossibile est aliquid per originem tractũ esse pctm̃ vel culpã.

¶ 3 Præter. Nullũ accidens potest trahi, nisi subiectum suum traducatur: sed subiectum culpæ est aia rationalis, quæ cum non sit ex traduce, vt supra probatũ est, vr quod nec aliquid per originem tractum rationem culpæ habere possit. Si dicas, quod traducitur peccatum per traductionem seminis.

¶ 4 Contra. Nihil dat alteri, vel alij id, quod ipsum non habet. sed semẽ non potest esse subiectum infectionis culpæ. ergo nec ex eo culpa in animam deuenire potest.

¶ 5 Præter. Nobilius nõ patitur a minus nobili: sed anima est nobilior corpore. ergo corpus non potest agere in animam inficiando ipsum.

¶ 6 Præt. Iniustum est, vt culpa patris in filium redundet, & quod I filius pro patre puniatur: sed si ex hoc quod Adam peccauit, in nos culpa redundaret originaliter, sequeretur filium, pro transgressione patris puniri. ergo hoc diuinæ iustitiæ non competit.

SED CONTRA. 2. ad Ephe. dicit Apostolus. Eramus natura filij iræ: sed nullus est filius iræ, nisi per hoc, quod culpam habet ergo homo ex ipsa natiuitate culpam contrahit.

¶ Præter. Sicut dicit Ansel. homo si perstitisset, iustitiam originalem in qua creatus est in filios profudisset: sed sicut se habet iustus ad iustos, ita & peccator ad peccatores. ergo etiam quia peccauit, culpam suam in alios generando transfudit. De concep. virg. & pec. orig. c. 1.

RESPONDEO. Dicendum, quod circa hanc materiem duplex error tangitur in litera. Vnus est eorum, qui simpliciter peccatum originale negabant, sicut error Iuliani & Pelagij, & hic error veritati fidei non consonat, quia sacramentorum necessitatem & redemptionis collit, quæ contra seruitutem peccati, in qua nascimur ordinata sunt. Alius est error eorum, qui K peccatum originale nomine concedentes, secundum rem negabant, dicentes in puero nato, nullam culpam esse: sed solum obligationem ad pœnam. Et hoc manifeste iustitiæ diuinæ repugnat, vt.s. aliquis obligetur ad pœnam, qui culpam non habet, cum pœna iuste, non nisi culpæ debeatur. Et ideo his euitatis, simpliciter concedendum est, etiam culpam per originem trahi ex parentibus vitiatis in pueris natis, quod qualiter sit, inuestigandum est. Sciendum est igitur, quòd hæc tria defectus, malum, & culpa ex superadditione se habent. defectus enim simplicem negationem alicuius boni importat: sed malum nomen priuationis est, vnde carentia alicuius etiam si non sit natum habere, defectus potest dici, sed non potest dici malum, nisi sit defectus eius boni, quod natum est habere, vnde carentia vitæ, in lapide potest dici defectus, sed non malum. homini vero mors est, & defectus & malum. culpa autem super hoc addit rationem voluntarij, ex hoc enim aliquis culpatur, quòd deficit in eo, quod per suam voluntatem

ARTICVLVS II.

¶ 1. 2. q. 81. artic. 1. Et Mal. q. 4. artic. 1. Et Cont. 4. cap. 50. 51. & 52.

b *Vtrum aliquis defectus veniens in nos per originem, habeat rationem culpæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod nullus defectus in nos per originem veniẽs, rõnem culpæ habere possit. Ex hoc.n. aliquid culpabile vituperabile est, si malũ sit quod est in ptãte eius, q da hoc culpatur, non.n. vituperamus nisi ex

A tatem habere potuit: vnde oportet quòd secundum hoc, q aliquid rationem culpæ habet, secundum hoc ratio voluntarij in ipso reperiatur, sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam: ita etiam est quædam culpa naturæ, & quædam personæ. vnde ad culpam personę requiritur voluntas personæ: sicut patet in culpa actuali, quę per actum personæ committitur. ad culpam vero naturæ nō requiritur, nisi voluntas in natura illa. Sic ergo dicendum est, q defectus illius originalis iustitię, quę homini in sua creatione collata est, ex volūtate hominis accidit, & sicut illud naturæ donum fuit, & fuisset in totam naturam propagatum, homine in iustitia persistēte: ita etiam & priuatio illius boni in totam
D.1006. naturam perducitur, quasi priuatio & vitium naturæ: ad idem enim genus priuatio & habitus referuntur, & in quolibet homine rationem culpę habet,
D.1007. ex hoc, q per voluntatem principij naturæ, idest primi hominis, inductus est talis defectus.

C ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q peccatum originale, cum non sit vitium personæ, vt persona est: sed quasi per accidens, inquantum persona habet talem naturam: ideo non oportet, q sit in potestate huiusmodi personæ, hunc defectum habere vel non habere, sed sufficit, q sit in potestate alicuius, qui est in natura illa, quia ex hoc, q habens aliquam naturam peccauit, natura infecta est: & per consequens inficitur in omnibus illis, qui ab illo naturam trahunt. Et ideo potest dici culpa naturæ, cum aliquis in natura illa subsistens, per voluntatem, defectum istum in totam naturam creauerit.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum originale non traducitur per traductionem sui subiecti, quod est anima rationalis: sed per traductionē seminis, quia ex quo anima patris per peccatum infecta fuit, sequitur etiam inordinatio in corpore, sub-
D tracto illo ordine, quem natura instituta prius acceperat: & ita etiam ex semine illo generatur corpus tali ordine destitutum: vnde & anima quę tali corpori infunditur, deordinationē culpæ contrahit ex hoc ipso, q huiusmodi corporis forma efficitur, cum oporteat perfectionem perfectibili proportionatam esse: sicut propter aliquam corruptionem seminis contingit, non tantum defectus in corpore prolis ex illo semine generatæ, vt lepra, podagra, vel aliqua huiusmodi infirmitas: sed etiam defectus in aia, vt patet in his, q a natiuitate naturali sunt stolidi.

¶ Ad quartum dicendum, q licet semen non habeat in se infectionem culpæ in actu, habet tamen in virtute: sicut etiam patet, quòd ex semine leprosi generatur filius leprosus, quamuis in ipso semine, non sit lepra in actu: est enim in semine virtus aliqua deficiens, per cuius defectum contingit defectus lepre in prole, similiter etiam ex hoc ipso, quòd in semine est talis dispo-
E sitio, quæ priuatur illa impassibilitate, & ordinabilitate ad animam, quam in primo statu corpus humanum habebat, sequitur quòd in prole, quæ est susceptiua originalis peccati, efficiatur originale peccatum in actu.

¶ Ad quintum dicendum, q anima non inficitur p infectionem corporis, quasi corpore agente in aiam: sed per quadam colligationem vnius ad alterū, quia forma recipit in materia sm conditionē ipsius materiæ, cū oē quod est in altero, sit in eo p modū recipientis: & ideo ex hoc ipso q corpus illa virtute priuatur, qua perfecte erat subiicibile animę, sequitur etiā q aia illa virtute careat, qua perfecte corpus subditū regat, & talis defectus originalis iustitiæ, culpa est naturę, put consideratur consequēs ex volūtate alicuius habētis naturā. ex quo natura traducta est.

¶ Ad sextum dicendū, q iniustū esset, q filius p pctō pris pęnā sentiret: nisi et pctm pris in filiū transiret, vt iam filius nō pro pctō pris: sed pro pctō proprio, qđ originaliter trahit, puniatur.

¶ *Quòd originale peccatum culpa sit authoritatibus probat.*

SEd quòd originale peccatum culpa sit, pluribus sanctorum testimonijs edocetur, super Exodum vbi dicitur, primogenitum asini mutabis oue. Grego-
B rius ait. Omnes qui in peccato nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobis contraximus; vnde & voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dicit nos trahere: vnde constat originale peccatum culpam esse. August. quoque in lib. de natura & gratia de hoc eodem sic ait. Omnes vt ait Apostolus peccauerunt, vtique vel in seipsis vel in Adam, quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter attraxerūt, vel qđ malis moribus addiderunt. Peccatum n. primi hominis non solum ipsum: sed oē nocauit genus humanū, quia ex eo damnatione
B simul & culpam suscepimus. Idem super psal. quinquagesimū. Quòd de corpore mortuo seminatur, cū vinculo peccati originalis nascitur & mortis: ideo igitur se in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam & vinculum mortis: nemo. n. nascitur nisi trahens pęnam & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatū est.

ARTICVLVS III.

Vtrum originale peccatum sit concupiscentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd originale peccatum non sit concupiscentia, vt in litera dicitur: Vbi supra. Nihil n. est causa sui ipsius: sed peccatum originale est causa concupiscentiæ, vt patet ex verbis Apostoli Rom. 7. Peccatum occasione accepta per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. ergo peccatum originale non est concupiscentia.

¶ 2 Prætere. Nihil naturalium potest dici peccatum vel malum: sed concupiscibilis vis in homine est virtus naturalis. ergo ipsa non potest dici peccatum originale: sed ipsa est per quam homo habilis est ad concupiscendū. ergo concupiscētia qua sumus habiles ad concupiscendum, non est peccatum originale, vt in litera dicitur.

C ¶ 3 Preterea. Sicut per motum concupiscibilis perturbatur iudicium rationis, ita & per motum irascibilis: sed peccatum originale consistit in deordinatione ipsius animæ, secundum quod inferiora superioribus non obediunt. ergo non solum concupiscentia, sed simili ratione iracundia peccatum dici debet originale.

¶ 4 Prætsrea. Defectus, qui ex origine trahitur, rationem culpę non habet, vt dictum est: nisi secundum quòd ex voluntare habentis naturam consequitur: sed multi defectus corporales ex voluntate illa consequuntur, vtq necessitas moriendi & huiusmodi. ergo non solum concupiscentia, sed quodlibet istorum debet dici peccatum originale.

¶ 5 Præterea. Inter alia quæ homo per peccatum amisit, etiam scientia illa priuatus est, qua in primo statu pollebat: sed defectus scientiæ ignorantia dicitur. ergo ignorantia originale peccatum dici debet, & non solum concupiscentia.

D SED CONTRA est quod dicitur in Glos. Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, idest fomes peccati. fomes autem peccati concupiscentia est. ergo peccatum videtur ipsa concupiscentia esse.

¶ Præterea. Sicut se habet concupiscentia actualis, ad actuale peccatum, ita se habet concupiscentia originalis ad originale peccatum: sed concupiscentia actualis est ipsum actuale peccatum. ergo & concupiscentia, quæ per originem trahitur, est originale peccatum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd in quolibet peccato est inuenire aliquid quasi formale, & aliquid materiale. Si enim consideremus pctm actuale, ipsa substantia actus deordinati materialiter in peccato se habet: sed deordinatio a fine, formale in peccato est, quia ex hoc rationem mali pcipue habet: vnde dr, q conuersio ad bonū cōmutabile, est ibi sicut materiale, & auersio
E a bono incōmutabili, est sicut formale, & hoc contingit ex hoc, q et in actu perfectio virtutis ex ordine ad finē est forma actus, sicut aūt pctm actuale consistit in deordinatione actus, ita etiā peccatum originale consistit in deordinatione naturæ, vn oportet, q ipsæ vires deordinatę, vel deordinatio virtū fini, sicut materiale in pctō originali, & ipsa deordinatio a fine sit ibi sicut formale. Illa aūt pars, quæ per se nata est coniungi fini, est ipsa voluntas, q habet ordinē finis omnibus alijs partibus imponere, & tunc destitutio ipsius voluntatis ab illa rectitudine ad finem, quam habuit in institutione naturę, in peccato originali formale est, & hoc est priuatio originalis iustitię. vires autē appetitus sensibilis, sunt natę recipere ordinem ad finē ab ipsa voluntate, sm q sibi subiectę sunt: & ideo subtractio illi9 vinculi, quo quodāmodu sub pcite voluntatis rectę detinebat, materiale in pctō est. Ex hac aūt subtractione seqtur, q vnaquęq; vis in suū obm inordinate tēdat, cōcupiscēdo illud: & ideo cōcupiscētia qua habiles sumus ad male concupiscendum, pctm originale dr, quasi

materiale in peccato originali existens: est enim considerare materiale & formale in actibus moralibus, sicut in rebus artificialibus, in quibus materia de toto prædicatur, vt possit dici cultellus est ferrum. Et similiter de peccato prędicari potest illud quod est materiale in ipso, & per hunc modum peccatum originale concupiscentia dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q concupiscentia dicitur dupliciter. s. ipse actus concupiscendi, & ipsa habilitas ad concupiscendum, & actus ex habilitate causatur: vnde non est inconueniens si peccatum originale quod concupiscentiam actualem causat, habitualis concupiscentia esse dicatur.

¶ Ad secundum dicendum, q differt dicere potentem & habilem: quòd enim aliquis sit potens concupiscere, est ex potentia concupiscibili, sed quòd sit habilis ad concupiscendū, est ex aliquo habitu, vel ex eo quod per modum habitus se habet. Contingit enim vt etiam priuatio aliqua habilitatem quadam relinquat, inquantum priuatur aliquid quod impedimentum præstare posset: & ita dicitur concupiscentia habitualis esse peccatum originale: non quidem vis concupiscibilis, neque iterum aliquis habitus, qui aliquid positiue dicat: sed ipsa habilitas quę relinquitur in inferioribus viribus, ad inordinate concupiscendum, ex hoc q ab appetitu subtrahitur retinaculum rationis, quo detinebatur ne effrenate posset in sua obiecta tendere.

¶ Ad tertium dicendum, q concupiscentia non dicitur esse materiale in peccato, secundum quòd denominatur a vi concupiscibili, quę contra irascibilem diuiditur, sed secundum quòd sumitur ab appetitu sensualitatis, qui in vtranque vim diuiditur, scilicet irascibilem & concupiscibilem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vt in 2. Phy. dicitur, peccatum contingit in his, quæ ad finem ordinata sunt, secundum quòd a suo fine deficiunt: & ideo in partibus animæ in illis præcipuum est peccatum hominis, secundum quas homo ordinatur in finem, & quia appetitus est tendens in finem: ideo in appetitu præcipue peccatum consistit, ad finem autem hominis ordinatur appetitus rationis, qui est voluntas immediate. appetitus autem sensibilis mediate, inquantum, scilicet ordinem huius ex voluntate rationis recipiunt, propter quod dicuntur aliqualiter rationi obaudibiles, vt Philosophus dicit in fine 1. Ethic. & ideo defectus ordinis in appetitu voluntatis est formale, & completiuum originalis peccati, quod est priuatio rectitudinis voluntatis, quæ inerat secundum originalem iustitiam. defectus autem ordinis in appetitu inferiori, est naturaliter in peccato se habens, & hoc est concupiscentia, vt dictum est: & ideo nullus alius defectus naturę ex parte rationis, nec ex parte sensibilis partis, originale peccatum dicitur, nisi concupiscentia sicut materiale, & priuatio originalis iustitiæ sicut formale.

Tex. 62.

Cap. 18.

¶ Ex quo patet responsio ad quintum, quia ignorantia non per se respicit voluntatem: vnde etiam defectus ille sicut & alij retinent rationem pœnæ, sed non culpæ, & si inueniatur ignorantia originale peccatum dici, intelligendum est, de ignorantia priuante illam scientiam, quæ includitur in originali iustitia: nullus enim est iustus vel temperatus, qui non sit prudens, vt in 6. Ethic. dicitur, & ad hoc attendens Socrates dixit omnem virtutem esse scientiam, & omne vitium esse ignorantiam, vt ibidem narrat.

Cap. 18.

omnis ergo, qui nascitur per carnis concupiscentiam peccatum trahit, peccatum itaq; originale culpa est, quam omnes cōcupiscentialiter cōcepti trahūt. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus scriptum est. Firmissime tene & nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cū originali peccato nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium, a qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominū. His alijsq; authoritatibus euidenter ostēditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi a parentibus.

b Quid sit quod dicitur originale peccatum, scilicet fomes peccati, idest concupiscentia.

NVnc superest videre, quid sit ipsum originale peccatum, quod cū non sit actuale, non est actus siue motus animæ vel corporis. Si enim actus est animæ, vel corporis, actuale vtique peccatum est. Sed actuale non est, non est igitur actus vel motus. quid igitur? originale peccatum dicitur fomes peccati. s. concupiscētia vel concupiscibilis, quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnis. Vnde August. in libro de verbis domini. Est in nobis concupiscentia, quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentię, quæ sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturę. languor autem iste tyrānus est, qui mouet mala desideria. si ergo vis esse victor tyrāni, atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentiæ malæ. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de traductione carnis a parentibus, per quam originale peccatum trahitur.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum alimentum in veritatem humanæ naturæ conuertatur.

Secundo. Vtrum ex alimento semen decidatur.

ARTICVLVS I.

a Vtrum alimentum transeat in veritatem humanæ naturæ.

T. Serm. 12.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q alimentum i veritatem humanæ naturæ non transeat. Quicquid enim sumptū emittitur ad veritatem humanę naturæ nō pertinet, quę semp eadem manet: sed oē quod per os sumitur in ventrem vadit, & in secessum emittitur, vt dicitur Matthę. 15. Ergo nutrimentum quod per os sumitur in veritatem humanæ naturæ non transit.

1. p. q. 119 artic. 1. Et Quol. q. 85.

¶ 2 Præterea. Veritas vniuscuiusque rei est in eo, quod secundum speciem est. illud autem quod per modum nutrimenti aduenit, per modum materię se habet, vt in 2. de Generatione dicitur: sed caro secundum materiam non fit caro secundum speciem, vt ex primo de Generatione patet. ergo nutrimentum in veritatem humanę naturæ non transit.

Tex. 50.

Tex. 83.

I ¶ 3 Præterea. Illud ad veritatem humanæ naturæ pertinet, in quo calor conueniens radicatur: sed tale humidum, vt medici dicunt, consumptum non restauratur, vt patet in his, qui tertia specie Ethicæ laborant, quæ incurabilis est ex eo, quòd tale humidum non restauratur. Cum igitur omne illud, in quod alimentum conuertitur, post consumptionem restaurari possit, videtur quòd nutrimentum in id quod proprie ad veritatem humanæ naturæ pertinet, non mutetur.

¶ 4 Præter. Omne id in quod cibus conuertitur, etiam per calorem continuo agentem dissoluitur, vt fluens & refluens idē iudicetur: sed non potest esse, quòd totum quod est in corpore sit fluens & refluens, vt probabitur. ergo oportet aliquid in corpore esse manens, in quod alimentum non conuertatur. hoc autem præcipue ad veritatem humanæ naturæ pertinet. ergo alimentum in id quod per se est, de veritate humanę naturæ non mutatur. Probatio mediæ. si non esset aliquis permanens fixum in corpore humano, tunc contingeret, quòd quęlibet

K pars eius posset euanescere, aliquo alio in eius locum substituto, & per eandem rationem sic contingeret in toto, sicut in qualibet eius parte. contingeret ergo quòd de illa materia, quæ primo fuit in corpore alicuius hominis, nihil in fine remaneret: sed varietas indiuidui est, ex varietate materiæ. ergo non esset vnus numero homo in fine vitę, & in principio, qđ est absurdū.

¶ 5 Præter. Nulla virtus naturalis debilitatur multiplicata materia sibi conuenienti: sed solum per admixtionem alicuius extranei: sed virtus conuersiua in homine debilitatur in fine vitæ: alias homo in infinitum posset augeri & viuere. ergo hoc contingit per admistionem extranei: sed nihil admiscetur ad materiam illam, in qua virtus conuersiua prius fundabatur: nisi quod est ex alimento generatum. ergo hoc quod est ex nutrimento generatum, est extraneum ei, in quo veritas naturæ fundatur, & sic idem quod prius.

¶ 6 Præterea.

¶ 6 Præter. Natura facit vnumquodque faciliori modo, quo fieri potest. Deus autem multo ordinatius, quàm natura operatur, cum igitur facilior modus augmentandi aliquid sit per multiplicationem materiæ, quàm per conuersionem alterius, in id quod augetur, videtur quòd ille modus diuinæ prouidentiæ cõpetat, vt. s. corpus humanũ augeatur nullo exteriori in illud transeunte: sed sola eius materia multiplicata, & sic idem quod prius.

¶ 7 Præt. Ea quæ sunt vnius speciei per eandem rationẽ suũ complementum cõsequentur: sed quidã paruuli defuncti, in resurrectione perducẽtur in completam quantitatem, nõ per additionem nutrimenti: sed per multiplicationem materiæ. ergo etiam hoc modo alij homines in quantitatem completam perducent, & sic idem quod prius.

SED CONTRA est, quia secundum Philosophum primo de generatione. nihil nutrit carnem nisi quod est potentia caro: sed omne quod est in potentia ad aliquid, mutatur in id per actionẽ eius quod est in actu. ergo nutrimentum in illam carnem, quæ ad veritatem naturæ pertinet, transmutatur.

1. Physicor. tex. 39.

¶ Præterea. Nutrimentum in principio est dissimile: sed in fine est simile, cum nihil nisi suo simili nutriatur & foueatur: sed illa sunt similia, quæ eandem formam communicant, cum igitur veritas naturæ a forma sit, videtur quòd illud quod nutrit in finem ad veritatem naturæ ipsius nutriti perducatur. D

RESPONDEO. Dicendum, quod circa hoc sunt multæ opiniones. Quidam posuerunt, vt in litera Magister sentire videtur, quòd illud quod ex parentibus decisum est, est illud solum, in quo veritas huiusmodi nati consistit. hoc autem in maiorem quantitatem excrescit omnino saluatum: ita quòd nihil sibi addatur, vt maiorem quantitatem recipiat: sed tota quantitas hominis completi, per multiplicationem illius materiæ efficitur, & hoc tantum esse dicunt, quod in resurrectione resurget. Reliquum autem quasi superfluum deponetur. Ponunt etiam alimenti sumptionem necessariam esse, non quidem ad augmentum, vt nutritiua augmentatiuæ deseruiat, neque iterum ad restaurationem deperditi: sed solum in fomentum caloris naturalis: sicut quando liquefit aurum, admiscetur sibi plũbum ne aurum consumatur: sed solum plumbum. Hęc autem positio irrationalis videtur ex duobus, scilicet ex parte eius E quod augetur, & ex parte alimenti quod aduenit: non enim potest fieri [d] augmentum, nisi secundum hoc, quòd materia quæ primo est terminata sub paruis dimensionibus, postmodum ad maiores dimensiones perducitur. hoc autem nõ potest fieri nisi dupliciter. vel ita quòd de materia sit tantum sub magnis dimensionibus, quantum sub paruis, & talis mutatio de paruo in magnum, necessario fit per rarefactionem. Densum enim & rarum in hoc differunt, quia in raro est parum de materia sub magnis dimensionibus, & in denso multum sub paruis, vt ex 4. Physi. patet, vel ita quod plus de materia sit sub magnis quàm sub paruis. hoc autem non potest contingere, nisi vel quia est materia de nouo creata, vel per hoc, quod illud quod erat materia alterius corporis, efficitur materia huius, in hoc illo corpore transmutato: vnde etiam Augu. super Gen. ad literam lib. 10. dicit,

D. 261.

Tex. 84.

Cap. 26. circa fin.

Quid nomine concupiscentiæ intelligitur, quæ dicitur fomes peccati.

NOmine autem concupiscentiæ non actum cõcupiscendi, seu vitium primum significauit, cum eam dixit legem carnis. vnde idem in tractatu de verbis Apostoli, B sic ait. Semper pugna est in corpore mortis huius, quia ipsa cõcupiscentia, cum qua nati sumus, finiri non potest, quãdiu viuimus, quotidie minui potest, finiri non potest. Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? vitium vtiq; est quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentem reddit. sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis est: sed non apparet, nec C discernitur inter videntem, & cæcum nisi luce veniente, sic in puero vitium esse non apparet, donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatum. s. vitium concupiscentiæ, quod in omnes concupiscẽtialiter natos per Adam intrauit, eosq; commaculauit. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorũ. Adam præter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Vnde Apostolus recte ait. In quo omnes peccauerunt. Circũspecte & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. B Siue. n. intelligatur, in quo homine, siue quo peccato, sanum est. In Adam. n. omnes peccauerunt vt in materia. non solum eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes. n. ille vnus homo fuerãt, idest in eo materialiter erant. Manifestum est itaque omnes in Adam peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum est corrupt', quos genuit, oẽs nati sunt sub peccato. Ex C eo igit, sicut cũcti cõstituti sũt pctõres: ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum, recte omnes dicuntur peccasse, quia sicut ab illo vno homine, sic ab eodem vno peccato immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluantur. alia ergo ppria sunt peccata, in quibus tm̃

A quòd nihil est absurdius quàm putare vllum esse corpus, quod manente naturę suæ quantitate, vndique crescat nisi rarescat, cum nullum fiat augmentum corporis, nisi per additionem vel rarefactionem. augmentum autem corporis humani constat, quod per rarefactionem non fit, necesse est per additionem materiæ, de nouo creatæ, quia materiam omnium simul creauit Deus, vt sancti dicunt. Restat ergo, vt fiat augmẽtum humani corporis per hoc, quòd additur materia, quę suberat formæ alterius corporis, illo corpore in corpus humanum secundũ veritatem conuerso, & hoc est nutrimentũ, nec potest exponi dictum Augu. vt quidam dicunt, quòd Augustin. loquatur secundum communem modũ, quo res crescunt, quia secundum hoc, probatio sua contra Tertullianum nihil valeret, qui ponebat animã crescere: sed nullo modo diminui. Magis autem communis est modus augmẽti quo corpus humanum crescit, quam quo anima cresceret, simul enim etiã secundum Tertullianum, crescente corpore crescit anima. Nec iterum potest dici sicut dicunt, quod facienda est vis in hoc quod dicit, manente sua quantitate, vt sit sensus, corpus manens in sua quantitate: ita quòd quantitas eius non sit augmentata, neque per additionem, neque per multiplicationẽ non crescit, nisi per rarefactionem. Cum igitur augmentum D proprie sit quantitatis, non potest intelligi, quod corpus crescat, & maneat eius quantitas secundum eandem dimensionem. sed oportet intelligi quod dicit, manente quantitate naturæ suæ, vt nulla quantitas adiiciatur. vel quæ eiusdem naturæ sit, sicut aurum adiungitur auro, vel quæ eandem naturam in ipsa coniunctione accipiat, sicut cibus adueniens carni, vnde per hoc, quod dicitur manente &c. non remouetur nisi additio similis in natura. Si. n. intenderet remouere multiplicationem, tunc probatio sua nihil valeret, quia multo probabilius posset dici si anima esset corpus, quod per multiplicationem quam ponunt cresceret, quàm dicatur de corpore hois, quia spiritualior est. Ex parte aũt eius quod additur, apparet etiam falsitas, quia sicut sumptio alimẽti non esset per se intenta a natura: sed per accidens tantum, vt. s. alicui nociuo occurreret. s. calori naturali digerenti, & si transmutatio cibi non esset per se necessaria ad corpus humanum, E tunc calor conuertens esset superfluus, & sic in operibus naturę a Deo institutę multa superflua inuenirentur. Sustinentes tñ hanc positionem tres modos adinueniunt in eius assertionem, quorum quemlibet facile est confutare. Quidam itaque dicunt, quòd hæc talis multiplicatio fit miraculose operatione diuina, sicut etiam panes euangelici multiplicati sunt. Ioan. 6. Sed istud expressam continet falsitatem, dum opus naturæ in miraculum conuertitur. Et præterea etiam in illorum panum multiplicatione non est remotum, imo forte est necessarium factam fuisse additionem materiæ, per conuersionem aliorum corporum in panes, virtute diuina. Istam autem conuersionem cibi in carnem veram, natura facere potest, quæ transmutat id, quod est in potentia, in actu, quamuis successiue compleat, quod Deus subito facit, quod autem naturę potẽ est, operationi naturæ a Deo committitur, qui vnicuique dat perfectionem secundum quod capax est: vñ non oportet ad miraculum confugere.

peccant quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, idest ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quod sit peccatum in quo omnes peccauerunt, scilicet, originale quod ex inobedientia processit.

Hoc est originale peccatum quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti, quod ex Adam siue ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter per inobediẽtiam vnius hominis, multos dicit esse constitutos peccatores, quæ est actuale peccatum. Cum ante dixerit, per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & in eo omnes peccasse, quod de originali dictum est, oporteret accipi.

Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam vnius multos constitui peccatores.

Quod ergo ait, Per inobedientiam vnius multi constituti sunt pecca-
G tores, eo sensu dictum esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adæ. scilicet ex peccato actuali Adæ, processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur, vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Quod peccatum originale in Adam fuit & in nobis est.

Vnde Aug. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis esse con-
H tendenti respõdens, aperte asserit, peccatum originale ex voluntate Adæ ꝓcessisse ac ꝑ eius inobedientia in mũdũ intrasse.

Alij dicunt, ꝙ cum in corpore humano sit multum de quinta essentia, ꝙ multiplicatio corporis humani est, secundum quód multiplicatur quinta essentia: vnde sicut lux solis multiplicatur in seipsa diffusa per aerem: ita etiam corpus humanum sine additione alicuius extrinseci. Sed hæc adinuentio continet duas falsitates. Prima est, quia corpus quintæ essentiæ nõ venit in compositione humani corporis: nisi secúdum virtutem tantum: cum neque sit commiscibile, neque diuisibile, neque extra locũ proprium possit esse. Secunda est, quia diffusio lucis nõ est per multiplicationẽ alicuius materiæ, cũ lumen non sit corpus: sed est multiplicatio formalis tantum: sicut est etiam in qualibet alteratione & generatione, ꝙ agens multiplicat formam suã in materia. Alij vero aliũ modũ adinueniunt, dicunt enim ꝙ materia prima quantum in se est, caret omni quãtitate & forma. ergo æqualiter se habet ad recipiendum omnes quantitates, sicut ad recipiendum omnes formas, vnde quãtumcũq; parum sit de materia prima, in quouis paruo corpore potest recipere quãtamlibet quantitatem: adeo ꝙ ex grano milij totus mundus fieri potest: nec mirum, cum ex materia punctali totus mundus sit factus: cum. n. materia quantitate careat indiuisibilis est, & ad modum puncti se habens. Ille autem modus multipliciter deficit. Primo, quia imaginatur indiuisibilitatem materiæ ad modum puncti; vt sic ex materia mundus sit factus per quandam quasi extensionem: sicut si res parua in magna extendatur. hoc autem non est verum. Materia. n. dicitur indiuisibilis per negationem totius generis quantitatis. Punctus autem est indiuisibilis, sicut quantitatis principium, situm determinatum habens: vnde ex materia res quanta efficitur, nõ per extensionem loquendo de materia prima, cum extensio nõ sit, nisi eius quod alicuius quantitatis erat: sed per quantitatis susceptionem. Secundo, & si prima materia, prout in se consideratur nullam quantitatem habeat: non tamen sequitur, ꝙ sit in potentia, respectu cuiuslibet quantitatis imaginabilis: cum. n. quantitates determinatæ, & omnia alia accidentia secundum exigentiam formæ materiam recipiant, eo ꝙ subiecta materia
Tex.80. cum forma, est causa eorum quę insunt: vt in 1. physic. dicitur, oportet ꝙ materia prima ad nullam quantitatem, sit in potentia, nisi quæ competat formæ naturali, quæ in materia esse potest. materia vero prima non est in potẽtia, ad alias formas nisi ad illas, quæ sunt in rerum natura, vel per principia naturalia educi possunt. Si. n. esset aliqua potentia passiua in materia, cui non responderet aliqua potentia actiua in rerum natura, illa po-
Côm.81. tentia passiua esset superflua, vt Commen. dicit: & ideo materia prima, non est receptibilis maioris quantitatis, quàm quantita-
Tex.69. tis mundi, propter quod in 3. Physi. dicitur ꝙ non est possibile magnitudinem augeri in infinitum, loquendo naturaliter. Tertio, quia si materia eadem, quę primo sub paruis dimẽsionibus erat, sub maioribus dimensionibus fiat, non potest hoc accidere nisi per rarefactionem, vt dictum est. & ille modus non competit in augmentatione corporis humani, vt per se patet. Quarto, quia quando loquimur de materia existente in hac re, iam dimittimus considerationem materiæ absolutæ: non enim potest accipi illud materiæ quod est in hac re, nisi secundum ꝙ est diuisum ab illa parte materiæ, quę est in re alia. diuisio autem non accidit materię, nisi secundum ꝙ consideratur sub dimen-
Tex.18. sionibus, saltem interminatis, quia remota quantitate, vt in 1. Physicor. dicitur. substantia erit indiuisibile: vnde consideratio materię huius rei est consideratio non materiæ absolutæ: sed materię sub dimensione existentis. vnde non oportet, vt quòd
F conuenit materię, inquantum est absoluta & prima, quòd conueniat materię existenti in hac re, prout accipitur vt in hac re existens, quia ex hoc ipso receditur a consideratione materię primæ. vnde materia quæ est in hac re existens, non est in potentia ad totam quantitatem mundi: sed vsque ad determinatum quid, quantum per rarefactionẽ potest consequi, & hoc non excedit raritatem ignis, quia nulla raritas potest esse maior, vt Commen.
in 4. Phy. dicit, & sic Côm.84.
patet, quòd hęc positio tam in se falsitatem continet, ꝙ etiam in modis adinuentis ad eius expositionem: & ideo aliorum positio est, concedentium quidem cum primis, quòd aliquid est in humano corpore, & similiter in alijs corporibus quæ nutriuntur, quod quidem semper manet fixum toto tempore vitæ, secundum determinatam partem materię. in quo principaliter veritatem humanę naturæ consistere dicunt. aliquid autem est aliud quod superfluit & influit, idest aduenit & consumitur. hoc autem est quod ex cibo generatum est. Differunt tamen a primis in hoc, quòd dicunt sumptionem alimenti, non solum in fomentum caloris naturalis necessariam esse: sed etiam in augmentum quantitatis; non enim posset illud quod primo a generantibus decisum est, quod quidem permanens esse dicunt, in tantam quantitatem extendi, quanta est quantitas humani corporis: nisi adderetur aliqua materia, quæ simul cum materia præexistente, quantitatem totam reciperet, sine aliqua rarefactione. Et hoc quidem quod est permanens dicitur diffundi per totum, & similiter illud quod est adueniens & recedens, ad modum qui con-
I tingit in mixtione vini & aquę: vinum. n. non excrescit in maiorem quantitatem, nisi per additionem aquæ, quæ quidem in vinum conuertitur: ita tamen quod virtus vini semper in illa parte materię manet magis, quæ prius sub forma vini fuerat, & secundum hoc ponunt isti, quòd illud quod est ex alimento generatum, non est omnino alienum a veritate humanę naturæ, sicut primi dicebant: sed est secundario ad ipsam pertinens, secundum quòd est necessarium ad debitæ quantitatis complementum: vnde non totum hoc in resurrectione deponetur quod ex alimento conuersum est: sed reseruabitur tantum quantum expedit ad perfectionem quantitatis. & huiusmodi positionis primus author, inuenitur Alexander Com-
mentator, vt Auerrois in libro de generatione dicit. Sed illud t.Com.39.
non videtur veritatem habere: cum enim de natura caloris sit vt humorem consumat, caloris dico ignei, oportet quòd calor ignis, qui est instrumentum animæ vegetabilis, vt in
K secundo de Anima dicitur, indifferenter quantum in se est Tex.41.
omne humidum consumat: vnde non potest efficax ratio inueniri, quare aliquod humidum figuratum permaneat in tota vita. Et præterea secundum hoc sumptio alimenti non esset primo & per se necessaria ad restaurationem deperditi: sed solum ad augmentum, constat tamen quòd opus augmenti pręsupponit opus nutrimenti, & illud tantum nutritur, in quo deperditio facta est, quod per nutrimentum restauratur: vnde si non esset consumptio, nisi eius quod propter augmentum principaliter assumitur, nutrimentum non esset nisi per augmentum. Et præterea concedi potest, ꝙ illud quod in carnem conuertitur per virtutem formatiuam, in principio generationis, ad maiorem perfectionem speciei perducitur, quàm illud quod postmodum per actum nutritiuæ conuertitur, cum semper inueniatur generatio alicuius, quod per se generatur esse perfectiue, quàm illa qua aliquid accipit speciem alicuius per immixtionẽ ad illud, quia qđ immiscetur aliqua

A aliquo modo alterat naturam eius cui admiscetur, vt patet in vino quod in vite generatur, & quod ea admissione aquę ad vinum accrescit. Et sic etiam videmus ꝙ ex humido nutrimentali adueniente, immutatur corpus nutritum, vt assequatur in aliquo conditiones ciborum ex quibus nutritur. Oportet tamen ad hoc ꝙ fiat nutritio vel augmentũ, ꝙ hoc caro a qua ex cibis generatum est, cũ carne preexistente misceatur. Quãcunque autẽ fit mistio aliquorum differentium, vel secundum contrariam qualitatem, vel secundum puritatem & impuritatẽ eiusdẽ, mistione cõpleta, nõ retinet vnũquodque qualitatem propriam, alias admistio esset ex rebus saluatis, & esset compositio earum: sed oportet vt totum simul vnam formam accipiat, quæ est medium, vt patet in mistione vini & aquæ, quia post mistionem non remanet ibi aliqua pars signata habens completam virtutem vini, & habens aliquid eam debiliter, sed totum est habens eam mediocriter, vnde nec est possi- C bile, completo actu nutritiuę & augmentatiuę remaneat aliquid signatum, complete participans naturam speciei, & aliquid incompleta, sed totum vniformiter. Assumit etiam in assertionem suæ opinionis distinctionem Philosophi de carne secundum speciem & secundum materiam, & medicorum de humido nutrimentali & radicali. Sed ꝙ neutra earum pro eis faciat in responsione ad argumenta patebit. ¶ Tertia positio est quã ponit Auer. in 1. de generatione dicens, ꝙ nihil materiæ potest accipi in corpore signatum, quod sic fixum & permanens, sed totum quicquid est in corpore potest dupliciter considerari, vel ex parte materiæ, & sic non est permanẽs, vel ea parte formæ & speciei, & sic est permanens. Comparat enim Arist. in 1. de generatione, transmutationem cibi in carnem adustioni lignorum. Videmus n. ꝙ si ignis accendatur & continue ligna addantur, secundum ꝙ alia consumantur, ꝙ forma ignis semper manebit in lignis: sed tamen materia quælibet consumi- D tur, alia materia sibi succedẽte, in qua species ignis saluabitur, & secundum hoc, etiam illud quod pertinet ad speciem & formam carnis semper manebit, quamuis illud quod recipit hãc formam continue consumatur & restauretur. Hæc eũc positio differt a duabus primis in hoc, ꝙ non ponit aliquid materiæ posse signari quod semper maneat: sed quælibet pars signata ex hoc ꝙ est materia in ipsa, habet ꝙ fluat & refluat, ita tamen ꝙ illud quod est formæ semper maneat. primæ vero opiniones ponebant aliquid materiæ signatum semper esse permanens, in quo primo & principaliter veritas humanæ naturæ consistebat, & etiam in hoc differt, quia prima opinio ponebat alimentum nullo modo in veritatem naturæ conuerti. Secunda autẽ ponebat conuerti quidem in id quod est secundo de veritate humanæ naturæ: sed non primo. Hæc autem tertia ponit cõuerti in illud quod simpliciter & primo est de veritate humanę E naturæ, quamuis enim illud quod primo in carnem conuersum est, perfectius sit speciem carnis affectum, quam illud quod ex cibis aggeneratur, tamen adueniente cibo in fine digestionis fit admistio, vt totum vniformiter veritatem speciei suscipiat sine aliqua distinctione, & secundum hoc etiam patet ꝙ oportet in resurrectione tantum de eo quod ex alimento aggeneratum est resurgere, quantum pertinet ad complementum debitæ quantitatis, & huic positioni inter omnes magis consentio sine præiudicio aliarum.

1. de Gen. tex. 83.

Com. 35.

Tex. 59.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa authoritate non potest haberi, ꝙ de eo quod post assumit nihil remaneat, quod in veritatem carnis transeat, quia hæc dictio omnis non

D. 945.

designat totum integrale: sed totum in quantitate: vnde nõ oportet ꝙ totum per secessum emittatur: sed quod de quolibet aliquid secedat, & hoc est necessarium, quia oportet in ab impuro separationem fieri. nullus autem cibus assumitur in quo non oporteat aliquid impuritatis esse ex hoc ꝙ in principio est dissimilis. vnde si ad similitudinem reduci debeat, oportet ꝙ tollantur illæ partes secundum quas dissimilitudo erat. ver. gra. Si in cibo dominentur partes terrestres magis quàm in eo quod nutritur, oportet id quod terrestre est remoueri, & quod subtilius est assumi, & similiter etiam quæcunque partes magis dominentur.

Quærit enim Iulian' per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens. Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum? Et respondet ei sancta pagina, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, per vnius inobedientiam ait Apostolus, quid quærit amplius? quid quęrit apertius? Item inquit Iulianus. Si per hominem vnum peccatum in mũdum intrauit, peccatum vel ex voluntate vel ex natura est. Si ex voluntate est, mala est voluntas quæ peccatum facit. Si ex natura est, mala est natura. Cui respondeo ex voluntate peccatũ est. Quærit forte vtrum originale peccatum ex voluntate sit. Respondeo prorsus & originale peccatum ex voluntate esse, quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret.

B *Obiectio quorundam contra id quod supra dictum est, Omnes homines in Adam fuisse.*

AD hoc autem quod diximus in Adam fuisse omnes homines, quidam verborum sectatores sic obijciunt dicentes. Non omnis caro quę ab Adã traducta est, in eo simul existere potuit, quia

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundũ tertiam opinionem non est diuersa caro secũdum materiam distincta, quæ dicatur caro secundum materiem, & caro secũdum speciem, sed eadem secundũ numerum caro, dicitur secundum speciem inquantum participat formam & proprietates consequentes speciem, secundum materiam dicitur inquantum ex materia consistit. Et ꝙ hic sit intellect' Aris. patet ea verbis Cõme. exponentis hoc modo, & iterũ ea verbis Philosophi in litera positis: dicit enĩ, ꝙ hoc modo est distinguere, quod est secundum speciem, & secundum ma- C teriã in carne & osse, sicut & in vno quoq; alio, quod habet formam in materia. Constat autem ꝙ talis distinctio non potest fieri in lapide & aque, vt dicatur pars secundum speciem quæ ex primis generantibus tracta est, & pars secundum materiam quæ ex nutrimento aduenit, & ita patet ꝙ nec in carne & osse hoc intelligendum est, sed modo prædicto, vnde obiectio procedit ex malo intellectu verborum Philosophi.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ secundum medicos, humidũ quod ex primis generantibus trahitur non oportet vt dicatur radicale, quia semper remanet distinctum secundum materiam & proprietatem ab humido ex alimento aggenerato: sed quia calor naturalis in illo humido prius existit, & illud quod permiscetur non participat speciem, nisi ea virtute illius humidi cui permiscetur, vnde est quasi radix totius illius quod postmodum ex alimento conuertitur. non autem ita quòd vtrumque humidum post finem digestionis vltimæ distinctum remaneat: sed D totum permistum accipit vnam proprietatem, & vtraque materia, scilicet quæ prius suberat primo humido & secundo adueniens, æqualiter se habet ad hoc ꝙ transeat, & ad hoc quòd virtutem speciei participet, nec dicitur consumi humidum radicale propter discessum talis materiæ: sed propter hoc ꝙ non permanet proprietas, quam totum mistum habebat ea virtute primi humidi, tunc enim non potest fieri restauratio, quia virtus speciei non manet, sicut etiam si tota manus amputetur, nõ restauratur per nutrimentum, quia non manet virtus speciei determinata huic organo, & propter hanc etiam causam dicuntur quædam membra ex humido radicali composita, non quòd nihil nutrimenti in substantiam illarum membrorũ transeat, cum quodlibet membrum corporis proportionabiliter augeatur: sed quia in illis membris principaliter virtus speciei consistit, quę est ex humido radicali: nec põt aliqua abscissio ab eis E fieri, quin auferatur virtus speciei quantum ad aliquam partẽ determinatam. & propter hoc etiam talia membra decisa non sanantur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum illud quod aduenit ex alimento aggeneratum, fit permistum ei quod prius erat, & similiter vnum effectum ex ambobus fit, semper fit deperditio in vtroque proportionaliter, vnde oportet ꝙ & de vtroque remaneat proportionaliter, & ideo nunquam contingit ꝙ totũ illud quod prius erat abscedat, ita ꝙ nihil prioris materiæ remaneat: sed semper manet aliquid, & illud quod aduenit est vnũ cum eo quod præerat effectum, & ideo est materie vna & indiuiduum vnum per totam vitam, sicut patet etiam in igne qui nutritur lignis, semper enim manet vnus numero ignis, quamuis aliquibus lignis appositis alia consumantur, quia illud quod aduenit semper efficitur vnum cum eo quod præerat, & magis esset simile si fieret commistio secundum totum, sicut est in nutrimento. Secus autem esset si ex materia adueniente generaretur ignis vel caro seorsum, tunc enim propter omnimodam diuersitatem

sitatem materiæ esset etiam diuersitas secundum numerum.

¶ Ad quintum dicendum, quod illud quod ex nutrimento aggeneratur, non ita perfecte consequitur naturam speciei, sicut illud quod primò per virtutem formatiuam in carnem vel os conuersum est, tum quia prima generatio erat carnis secundum se. Secunda autem est carnis in alio; quasi per commistionem, tum etiam, quia quanto virtus animæ magis diffunditur, & spargit, debilior redditur, vt patet in eo, de quod quanto magnus est, tanto minus calidum est, vnde animalia habentia magnum cor sunt timida naturaliter, vt Philosophus in lib. 13. de animalibus dicit. & in aliquo modo est extraneum, & propter hoc permistum, et quod prius erat est causa debilitatis virtutis, sicut aqua admixta vino, vt ponit exemplum Philosophus in 1. de generatione. & ideo ad vltimum oportet quod sequatur diminutio & corruptio.

De par. animal. c. 4.

Tex. 42.

¶ Ad sextum dicendum, quod modus ille, scilicet per multiplicationem materiæ, non est possibilis ad modus naturæ, quæ quia non secundum se totam egit, sed secundum formam tantum, ideo multiplicat tantum formam & non materiam, & propter hoc vt opus naturæ seruaretur, oportuit modum illum in augmento esse, qui virtuti naturæ competat.

¶ Ad septimum dicendum, quod omnia quæ sunt eiusdem [d] speciei operatione naturali vno modo suam perfectionem consequuntur, si tamen vnus naturaliter id consequatur, & alius per miraculum, nõ erit idem modus, sicut in cæco nato qui per miraculum illuminatur, qui alio modo habet visum ab eo qui videns nascitur, ita etiam illi qui pueri moriuntur, per miraculũ ad debitam quantitatem peruenient, nec tamen oportet quod illud miraculum fiat per multiplicationem materiæ, sed per additionem exterioris materiæ, qui autem vsque ad perfectam ætatem viuunt, naturali operatione ad perfectam quantitatẽ perueniunt. vnde non oportet quòd sit vtrobique idem modus, & si esset idem, non sequeretur quòd hoc esset per multiplicationem materiæ.

D. 19. 205. 214. 406. 1038.

multo fortius quantitatis est, quàm fuerit corpus Adę. In quo nec tot etiam athomi fuerũt, quot ab eo homines descẽderunt. Quo circa verũ nõ esse asserunt, substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parente.

Respõsio ubi aperitur, qualiter fuerunt in Adã secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderint, scilicet propagationis lege.

QVibus responderi põt, quòd materialiter atque causaliter, nõ formaliter dicitur fuisse in primo homine, omne quod in humanis corporibus naturaliter est. Descenditque a primo parente lege ꝓpagationis, & in se actũ & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeũte, & ipsum ĩ futuro resurget. [a] Fomentum quidem habet a ci-

G bis, sed non conuertuntur cibi in humanam substantiam, quæ secundum propagationem descendit ab Adam. [b] Transmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, idest aliquid modicum de

F pater ab auo traxit, & auus a proauo.

¶ 5 Præt. Id quod est de substantia alicuius, magis est proximũ sibi quàm hoc quod est ab eius substantiæ alienum: sed id quod est ex alimento conuersum, non fuit radicaliter de substantie ipsius generantis, fuit autem de substantia radicali alicuius animalis, cuius carnes comestæ sunt, vt bouis & porci. ergo maior erit cognatio & similitudo ad bouẽ & porcum, quàm ad patrem suum, hoc autem inconueniẽs. ergo semen non est ex humido nutrimẽtali decisum.

¶ 6 Præt. Sit ita, quod aliquis tantum ex carnib' humanis vescatur, & vt quęstio sit grauior, ponatur etiam quòd ex ipsis embrijs etiam generet aliquem, qui ẽe simili modo nutriatur, inde sic arguo. Humidum radicale vniuscuiusque hominis est illud quod ex parentibus traxit. si ergo semen ex quo cõceptus est iste natus ex humido nutrimẽtali sit humidum radicale eius, oportet quod sit de substantia eliorum quorum carnes comestę sunt. Si ergo secundum Aug. resurget caro comesta ab aliquo in eo in quo primo fuit, tũc to-

De ciui. li. 2a. c. 20.

H tum humidum radicale resurget in illis, quorum carnes e patre eius comestæ sunt. Et similiter humidũ nutrimentale, quorum carnes ipse comedit. ergo nihil istius resurgeret. & sic non omnium esset resurrectio, quod est contra fidem nostram. ergo impossibile est quòd semen ex humido nutrimentali sit decisum, & ita non videtur esse superfluum alimenti.

SED CONTRARIVM huius ostendit Philosophus in 15. de animalibus. duabus rationibus, & tribus signis.

¶ Prima ratio est per diuisionem hę, quicquid est in corpore animalis vel est naturaliter vel occasionaliter, siue per accidẽs in eo: sed semen non est occasionaliter, sicut sunt putredines & sanies vulnerum, quia illud quod est per accidens non consequitur totam speciem, sicut semen in omnibus inuenitur. ergo est ibi naturaliter: sed omne quod est naturaliter in corpore, vel est pars sicut caro & neruus, vel est superfluũ sicut lac & vrina & huiusmodi, sed semen non est pars, cum non sit nec pars organica, quia semen est simile in toto & in parte, quod parti-

I bus organicis non conuenit, nec iterum est de partibus consimilibus, cum in constitutione membri non veniat, sicut partes consimiles in constitutionem membrorum organicorum. Restat ergo quòd sit superfluum alimenti. ¶ Secunda ratio est, quod si semen non est superfluum, oportet quod sit dissolutum e membris. omne autem resolutum vel decisum ex animali, corrumpitur & amittit naturam suam. ergo semen amitteret naturam membrorum, ex quibus decideretur. & virtutem, & ita virtute seminis non posset generari aliquid simile illis membris, quia oportet quod forma generati sit in generãte, ad minus virtualiter. Item ponit tria signa ad hoc ibidem, quorum vnum est, quòd nullum dissolutum a corpore habet locum determinatum in corpore: sed vagatur per corpus. semen autem habet determinatum locum in corpore, sicut aliæ superfluitates, scilicet vias seminales, & quasi in eadem parte corporis, in qua sunt loca aliarum superfluitatum. ergo semen est superfluum, & non decisum de substantia membrorum. Secundum signum est, quia

K natura alleuiatur per emissionem superflui, nunquam autem per dissolutionem eius quæ est de substantia membri: sed quandoque alleuiatur natura per emissionem seminis. ergo semen non est quid dissolutum a membris: sed superfluum. Tertium signum est, quod vbi inuenitur minus de superfluo alimenti, ibi inuenitur minus de semine, & propter hanc causam in pueris nõ est semen, quia per superfluum nutrimenti in augmentum conuertitur. propter hanc ergo cãm etiam pingues homines sunt pauci seminis, & paucæ generationis, quia superfluum alimenti conuertitur in pinguedinẽ, propter hoc etiam animalia maioris quantitatis, habent minus de semine secundum proportionem corporis sui, & sunt paucæ generationis, quia indigẽt multo nutrimento, & ideo parũ põt in eis esse superfluum, vt patet in elephante. Si autem esset semen dissolutum, deberet eẽ econtrario, quia ex maiori corpore potest fieri maior dissolutio. ergo semen non est quid dissolutũ: sed superfluũ alimenti.

RESPONDEO,

ARTICVLVS II.

[b] Vtrum semen decidatur ex eo quod generatur ex alimento.

1. p. q. 119. ar. 2. Super Gen. ad lit. lib. 10. c. 18. 19. 20.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod semen nõ sit ex eo decisum quod ex alimento eggeneratum est. Augu. n. dicit quod secundum corpulentam substantiam omnes fuimus in Adam, & etiam secundum seminalem rationem præter Christum, qui in eo tantum secundum corpulentam substantiam fuit: sed corpulenta substantia nostra non venit a parentibus, nisi mediante semine. ergo oportet quod semen quod ea ꝓximo parente traducitur, non sit ex eo decisum, quod ex alimento conuersum est, sed ex eo quod ipse a suo parente acceperat, vt sic corpulenta substantia nostri corporis, a primo parente decisa inueniatur.

Li. 1. de ortho. fid. c. 8.

¶ 2 Præt. Secundum Dam. Generatio est opus naturæ ex substantie generantis, producens id quod generatur: sed illud quod est superfluum alimenti non est de substantia generantis. ergo si ex hoc tantum generatio fieret in hominibus, non esset vera generatio.

¶ 3 Præt. Ex liberatione alicuius superflui non sequitur aliquis debilitatio: sed magis alleuiatio ex seminis autem emissione debilitatur generans. ergo semen non est ex superfluo alimenti. sed ex ipso humido radicali decisum.

¶ 4 Præt. Filius pro tanto assimilatur patri magis quàm alij homini, quia generatur ex semine quod ab eo traducitur. Sed natus quandoque non solum patri: sed etiam auo assimilatur, vel proauo etiam vsque ad multas generationes, vt Philosophus in 15. de animalibus dicit. ergo oportet quòd semen exeat non solum a patre, sed etiam ab auo & proauo: sed humidum nutrimentale nunquam fuit nisi in patre. ergo non est ex humido semen decisum: sed magis ex illo radicali quod

7. de part. animal. c. 6 & 4. de gen. ani. ca. 3.

A RESPONDEO, dicendum, ꝙ circa hoc sunt tres opiniones. Vna opinio est, ꝙ semen est quædam pars decisa ab eo quod est de substantia membri, ita ꝙ tota substantia seminis est ex humido radicali, ex quo primo & principaliter substantia membrorum componi dicunt, quod ex substantia generantis tractum est, & quia supra substantiam seminis nihil in generato additur, quod sit ad veritatem naturæ ipsius pertinens, ideo secundum eos tantum id quod est de veritate naturæ in filio, fuit in patre de veritate naturæ eius existens, & sic ascendendo sequitur ꝙ quicquid est de veritate naturæ in hominibus omnibus, totum fuerit actualiter in Adam. Hæc autem positio à quibusdam philosophis antiquitus posita est, & etiam a quibusdam theologis, vt de magistro in litera patet, alia tamen & alia ratione ad hoc inclinati. Quidam enim antiquorum philosophorum, sicut præcipue Anaxagoras, ponebat generationem alicuius non fieri, nisi per congregationem similium partium, quæ prius inerant in eo ex quo fit generatio, ita quòd nihil in naturam carnis transiret, quod prius caro non fuerit, vnde oportebat ad hoc ꝙ generaretur caro & os in nato, ꝙ aliquid ex patris carne & ossibus resolueretur, & sic de alijs partibus & membris. Quidam etiam qui totam virtutem agendi materiæ attribuere, quam solam naturam rerum esse dicebat, vt in 2. Phys. patet. non poterant inuenire causam assimilationis filij ad patrem in singulis membris, nisi per hoc ꝙ materialiter aliquid de singulis membris resoluerent, ex quibus corpus pueri construitur: sed harum rationum radices a philosophis sequentibus sufficienter improbatæ sunt, scilicet ꝙ non solùm ex extractione & congregatione fit generatio: sed etiam per hoc ꝙ materia transmutatur de forma in formam, vt sic quod prius naturam carnis non habebat, postmodum caro fiat, similiter etiam virtus actiua non est ex parte materiæ: sed magis ex parte formalis principij, vnde causa assimilationis filij ad patrem non est conuenientia in materia, vt oporteat membrorum fieri de materia, quæ ex membris patris resoluitur, cum etiam sit similitudo filij ad patrem in illis, a quibus nullo modo semen deciditur, sicut in vnguibus & capillis: sed causa similitudinis est virtus formatiua quæ in semine relinquitur ex operatione virtutis formalis ipsius patris agentis in semen. Magister vero & alij theologi hoc ponentes, ad hanc positionem inducuntur propter traductionem originalis peccati, quasi in similem errorem cum prioribus declinantes, vt non possit esse traductio originalis peccati in filios a parentibus, nisi secundum hoc ꝙ materia ipsius corporis filiorum, fuit in ipsis parentibus primis quando peccauerunt, vt sic assimilatio in corruptione peccati fit secundum conuenientiam in materia, & non secundum rationem virtutis actiuæ, cuius contrarium expresse Aug. asserit dicens, quòd non propter hoc in nobis originale peccatum est, quia ex Adam secundum corpulentiam substantiam propagati sumus, quia sic etiam in Christo originale peccatum fuisset, sed quia secundum seminalem rationem concupiscentialiter ex eis descendimus. vnde patet ꝙ rationes, quibus hæc opinio asseritur, nullum fundamentum habent. Ipsa etiam positio in se falsa est. Quòd enim illa substantia humani corporis quæ in primis parentibus fuit in tot diffunderetur, hoc non potest esse nisi tribus modis. vel per multiplicationem materiæ, vt quidam dicunt, vel per diuisionem, quia continuum in infinitum diuisibile est, sicut alij ponunt. vel etiam per mistionem secundum alios, sicut augmentatur vinum per admistionem aquæ: sed multiplicatio materiæ, ita ꝙ nulla superadditio fiat, sicut ipsi volunt, nõ potest esse nisi per modum rarefactionis, vt in præcedenti articulo probatum est. vnde sequeretur ꝙ filius rarius corpus haberet quàm pater. & quod tandem generatio naturaliter finiretur, quia non potest esse rarefactio in infinitum, nisi metaphorice loquendo, vt in 4. Phys. Commen. dicit. idem etiam sequeretur si per diuisionem illa materia quæ in corpore Adæ fuit, in tot distributa esset. Corpus enim naturale non est diuisibile in infinitum, sed solum corpus mathematicum, vt ex 3. Phy. ex verbis Commen. & Philosophi habetur. Vnde oporteret ꝙ necessario deficeret generatio. Et dicitur corpus mathematicum, corpus consideratum secundum dimensiones quantitatiuas tantum. & hoc est corpus in genere quantitatis. Hoc enim in infinitum diuidi potest, quia in ratione quantitatis continuæ non est aliquid, quod diuisioni repugnet. Corpus autem naturale dicitur quod consideratur secundum aliquam determinatam speciem & virtutem. & hoc non potest diuidi in infinitum, quia quælibet species determinatam quantitatem requirit, & in plus & in minus, sicut dicitur in 2. de Anima. Omnium natura constantium positus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti, & ideo est inuenire minimam aquam & minimam carnem, vt dicitur in 1. Physic. quæ si diuidatur, non erit vlterius aqua & caro. Constat autem ꝙ corpus humanum naturale corpus est, vnde in infinitum diuidi non potest, vt in infinitum generatio duret.

> massa substantiæ eius diuisum est & inde formatum est corpus filij, suique multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est. Et de illo ita augmentato aliquid inde separatur. vnde formantur posteriorum corpora, & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis vsque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicue intelligentibus patet, omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

B ¶Præt. Dato ꝙ corpus naturale diuidatur in infinitum sicut mathematicum, hoc non posset esse secundum eandem quantitatem: sed secundum eandem proportionem: si enim à quocunque corpore finito remoueretur quantacunque parua pars, illa aliquoties sumpta, mensurat totum & etiam excedit, vnde oportet semper tali parte sumpta per diuisionem, totum corpus tandem consumi. Si autem accipiatur aliquid a magnitudine semper seruata eadem proportione: vt gra. vt primo a tota magnitudine abscindatur tertia pars, & deinde a residuo tertia pars non totius magnitudinis, sed illius residui, & sic deinceps, nunquam cessabit diuisio in infinitum, sed tunc oportet ꝙ illud quod accipitur in secunda decisione sit secundum quantitatem minus eo quod auferebatur in prima. Primum enim subtractum erat tertia pars totius: secundum autem tertia pars partis, & sic deinceps. vnde si hoc modo fiat decisio humidi radicalis ex quo semen secundum eos deciditur, oportet ꝙ in semine ex quo generatur filius, sit minus de humido radicali, quod erat de veritate naturæ quàm in semine ex quo generabatur pater, & ita semen filij non poterit producere generatum in tanta quantitate, sicut potuit semen patris, quia minor virtutis naturalis diuiditur ad diuisionem subiecti, vt in minori magnitudine sit minor virtus, & ita sequeretur ꝙ filius semper esset minoris quantitatis quam pater: vnde homines iam peruenissent ad minimam quantitatem, etiam si primi homines fuissent gigantes, sequeretur etiam ꝙ filij semper debiliores parentibus essent, quia quanto aliquis minus habet de eo quod ad veritatem naturæ suæ pertinet, debilius est. Similiter etiam non est possibile ꝙ per mistionem talem, talis augmentatio fiat humanæ naturæ, quia quando aliquid paruum alicui maximo admiscetur, non facit mistionem, vt in 1. de genera. dicitur. sed soluitur species parui quod magno additur, sicut si gutta vini mille milijs amphoris aquæ addatur, vnde iam in nobis nihil de veritate humanæ naturæ mansisset, sed totum euanuisset, quod de veritate humanæ naturæ erat per maximam extranei admistionem. ¶ Alia opinio est, quæ semen non tantum ex humido radicali esse asserit quod ex parentibus decisum est, sed ex hoc simul cum humido nutrimentali quod fuit superfluum alimenti in patre, & hoc totum erit humidum radicale in filio & ad veritatem naturæ humanæ in ipso pertinens primo modo, & sic aliquid de eo quod in nobis est de veritate humanæ naturæ fuit etiam de veritate naturæ in patre & patre patris, & sic vsque ad Adam, per quem modum omnes nos in Adam secundum corpulentam materiam fuisse nos asserunt. Sed quamuis hæc opinio euadat, quædam inconuenientium quæ ad primam consequuntur, non tamen omnia euadere potest. Primo, quia rationes & signa Philosophi inducta euidenter ostendunt, quòd semen nullo modo est aliquid ex membris resolutum, vnde eisdem rationibus improbatur opinio, ponens totum semen esse quid resolutum vel partem eius. Secundo, quia per modum istum, vt ipsi ponunt, esset augmentatio veritatis humanæ naturæ per admistionem, & sic sequerentur inconuenientia quæ ad duos modos supra positos sequuntur. esset enim tunc minus de veritate humanæ naturæ in filio quàm in patre. quod patet si alicui vino admisceatur aqua. & admisceatur iterum parti diuisæ ab illo vino commisto iterum aqua, vt perueniat ad eandem quantitatem, & sic deinceps. constat enim ꝙ semper minus de vino remanebit in secundo quàm in primo, & sic tandem vinum annullaretur. vnde patet ꝙ etiam sequeretur ad hanc positionem, ꝙ generatio naturaliter deficeret, & ꝙ in nobis iam quasi veritas naturæ humanæ & infectio peccati euanuisset.

¶ Tertia opinio est Philosophi, ꝙ semen sit tantum de superfluo alimenti. vult enim ꝙ semen non est aliquid resolutum a toto, sed illud quod est habens naturam, vt sic conueniens toti, quod sic potest contingere. Cum enim omne agens assimilet sibi patiens quantum potest, oportet ꝙ cibus per virtutem animæ agentem

1. phys. tex. 33.

Tex. 7.

Super gen. ad lite. lib. 10. c. 20.

T. 77. & 79

Tex. 36.

T. 41.

T. 36.

Tex. 86.

1. de gene. anima. c. 18 & 19.

agentem in ipsum assimiletur in naturam corporis, quod ab anima est perfectum, & quanto amplius digeritur, tanto magis erit virtutem animæ participans: quando igitur venit ad vltimam digestionem antequam sit in membra conuersum, quasi perfectam similitudinem totius consecutum est virtute, & si nõ actu, & ideo in eo est virtus per quam potest formari totũ corpus. Qñ ergo nutritiua pars ea alimẽto hoc modo assimilato assumpserit in nutrimentum membrorum, illud quo ad nutrimentum indigetur, vel ad augmentum residuum, quod dicitur vltimæ digestionis superfluum administrat nutritiua virtuti generatiuæ, & hoc est substãtia seminis, vt sit semen, & sit superfluum inquantũ residuum est ab opere nutritiuæ, & sit tamen necessarium in quantum indiget eo virtus generatiua, vnde dicit Philosophus in 15. de animalibus. ꝙ semen est superfluum quo indigetur, ita hoc semen per virtutem generatiuã H ministratum & præparatum habet naturam, vt ea eo generetur totum cum administ[r]one eius, quod ex matre ministratur, ꝗcquid sit illud. Et huic opinioni consentio, quæ rationabilior ceteris videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hunc esse in Adam secundum corpulentam substantiam, potest intelligi dupliciter. Aut ita ꝙ corpus istius fuerit in Adam, sicut quædam corpulenta substantia, & hoc modo est impossibile, nec sic Aug. intelligit, aut ita ꝙ corpulenta substantia huius fuerit in Adã aliquo modo. & hoc verum est, quia materia propria ex qua corpus humanum formatũ est, fuit in Adam virtute, sicut in principio effectiuo originaliter. vnde secundum hoc patet qualiter differt esse in Adam secundum corpulentam substantiam tãtum, & secundum rationem seminalem. Ad hoc enim ꝙ corpus humanum constituatur, oportet duo aduenire, scilicet materiam ex qua formaretur corpus, quæ dicitur corpulenta substã- I tia, & virtus formans, quæ dicitur ratio seminalis, & vtraque originata est ab Adam: & ideo illi qui ex coitu viri & mulieris generantur, dicuntur fuisse in Adam originaliter secundum seminalem rationem, & secundum corpulentam substantiam. Christus autem cuius corpus virtus spiritussancti formauit, de materia virginis administrata, dicitur in Adam fuisse secundum corpulentam substantiam tantum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ si dictum Dam. intelligatur vniuersaliter de omni generatione, non oportet ꝙ generatum sit de substantia generantis materialiter, sed formaliter tantum. non quidem secundum vnam formam in numero, sed secundũ vnam formam in specie. Si autem intelligatur specialiter de generatione viuentium, sic generatum est ex substantia generantis, quia ea alicuius decisione, quod fuit conueniens in substantiam generantis transire. sanguis enim aliquo modo dicitur esse de substantia generantis, & multo amplius semen quod est K ad vlteriorem digestionem perductum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ si per coitum emitteretur solum illud seminis, quod residuum est ab opere nutritiuę & augmentatiuę, nunquam sequeretur debilitatio, sed ex immoderato coitu aliquando emittitur etiam id, quod necessarium erat ad membrorum nutrimentum, adeo ꝙ propter immoderantiam coitus, vt in 15. de animalibus dicitur, loco seminis aliquis sanguinem emittit, ideo oportet quòd debilitas naturæ sequatur. nec mirum, cum etiam ex superflua egestione vel vrina, debilitetur corpus, sicut ex moderata alleuiatur.

1. de Gene. aial. c.19.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ assimilatio non est propter conuenientiam in materia, sed propter motum virtutis actiuæ quo mouet in suam similitudinem, & quia aliquando corrumpitur motus patris in semine, nascitur filius similis auo & proauo, cuius motus manet, vt 18. de animalibus Philosophus ostendit, & non ꝓp hoc, ꝙ materia corporis nati ex auo & pauo traducat.

4. de Gene. a.li.ca.3.

¶ Et per hoc patet responsio ad quintum, quod similiter proce F debat ex hoc, ꝙ cognationis causa esset magis ex parte materię quam ex virtute actiua, cuius contrarium Philosophus ostendit in 5. Meta. dicens, magis homo est de genere patris sui quam matris, cum a patre formam recipiat, & a matre materiam. Tex.16.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ in corpore hominis & in corpore embrionis sunt diuersæ humiditates magis & minus ad perfectam participationem speciei accedentes, sicut sanguis & humiditas, in quã vlterius sanguis digestus cõuertit. & vlterius caro & os.

¶ Sciẽdum est ergo, ꝙ vnũquodque resurget in eo in quo magis fuit perfecte participãs naturam speciei, & si in vtroque fuit perfecte naturam speciei participans, resurget in eo i quo primo fuit. secundum hoc ergo dicendum est, ꝙ quicquid fuit in illis carnib⁹ quas pater pueri comedit, quod iã vltima conuersione assimilatum erat membris, resurget in eo cuius carnes comestę H sunt. Sed quod fuit in illis carnibus de humiditatibus & humoribus a perfecta assimilatione distantibus, resurgent [d] in puero qui ex illo semine generatur, & in vtroque illud supplebitur, quod deest ex virtute diuina, hoc tamen ad tractatum de resurrectione magis pertinet. D. 406.

Authoritate & ratione probatur nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adã est.

QVòd vero nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat, veritas in euangelio signi- G ficat dicens. Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quod etiã ratione ostendi potest hoc modo. Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsque ad etatem. xxx. annorum, nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substãtia quæ adeo parua fuit in ortu, in resurrectione tam magna erit, nisi sui multiplicatione in se? Vnde apparet, quòd etiam si viueret, non aliunde, sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa de qua facta est mulier, & sicut panes G euangelici. Non inficiamur tamen, quin cibi & humores in carnem & sanguinem transeãt, sed non in veritatem humanæ naturæ, quæ a primis descẽdit parentibus. Quæ sola in resurrectione erit, reliqua vero caro in quam cibi transeunt, tanquam superflua in resurrectione deponetur. Quæ tamen ciborum aliarumque rerum fomentis coalescit.

EXPOSITIO TEXTVS.

HOC MALE senserunt quidam heretici &c.} Pelagius ad hoc inducebatur, propter hoc, ꝙ potestatem lib. ar. ampliabat nimis, vt nullum peccatum esse in homine posset, nisi ex eius lib. arb. prouenirêt, & ꝙ nulla gratia indigebat hõ ad hoc, vt a peccato immunis existeret. {Originale peccatum dicitur fomes peccati &c.} Hic ponuntur octo nomina originalis peccati, quorum differentia sic accipi potest. potest enim hoc peccatum nominari. vel per com- I parationem ad modum quo causatur in nobis. vel per comparationem ad subiectum in quo est. vel per comparationem ad peccatum actuale in quod inclinat, & quia per originem vitiatam in nos peruenit, ideo ea modo quo creatur in nobis nominatum dicitur originale peccatum. In peccato autem actuali duo considerantur, scilicet defectus seu deformitas peccati. & secundum hoc nominatur fomes peccati, quasi fomentum præbens ad peccandum, sicut siccitate lignorum fouetur ignis, & iterum delectatio quæ consistit in conuersione ad bonum commutabile, & sic dicitur concupiscentia quantum ad deordinationem, actu existentem in partibus animæ, subtracto retinaculo iustitiæ originalis. vel in ordine ad actum concupiscentiæ ad quem peccatum originale inclinat, & sic dicitur concupiscibilitas. Subiectum autem in quo originale peccatum consistit, est homo, qui ex duabus naturis constat, rationali & sensitiua. potest ergo originale peccatum nominari. vel per comparationem ad rationalem, vel per comparationem ad sensitiuam. Si K primo modo, sic ex parte eius quod est formale in originali peccato, scilicet debitæ iustitiæ carẽtia, dicitur languor naturę. ex parte vero eius quod est materiale, scilicet inordinatio inferiorum virium dicitur tyrannus, inquantum per inordinationẽ inferiorum virium iniuste & quodammodo tyrannice ratio in seruitutem peccati trahitur. ex parte autem sensitiuę quæ est potentia organis affixa, dicitur lex carnis, ex eo ꝙ ꝑ traductionem carnis traducitur, & dicitur lex membrorum, inquantum in membris completis dominatur, & quodammodo secundum conditionem eorum inclinat in actum, vt scilicet in delectabile membris homo inclinetur, quod est eis conueniens. {In eo materialiter erant &c.} Non ita ꝙ illud quod fuit materia corporis Adæ, sit postmodum materia omnium hominum: sed qa materia omnium hominum originaliter ab Adã traducta est, sicut a principio effectiuo primo in humana natura. materia. n. humani corporis est menstruum, vel etiam [d] semen simul vt D. 868. quibusdam placet. Quòd autem semen & menstruum causetur

in

in nobis, hoc non est nisi per virtutem naturalem quæ in nos A ex parentibus deuenit, & ita tota materia corporis humani originem habet ab Adam, non quasi ab eo decisa, sed quasi a virtute quæ ab ipso descendit præparata. } Quod etiam osten di potest &c.} Ista ratio non valet, quia procedit a maiori af firmando. magis.n. videtur ꝙ in resurrectione quæ tota miraculosa erit, aliquid diuina virtute fiat, vel per multiplicationem, vel etiam alio quocunque modo, quàm in naturali augmento, quod actione naturæ cõpletur. {Non inficiamur tamen &c.} Istud videtur incõueniens, ꝙ Magister hic ponit, quia vel caro & sanguis ex cibis generata distincta erant ab illa quę a parentibus descendit, & sic non tota quantitas humani corporis saluaretur in carne, quæ ex parentibus descendit vel commista illi, & sic oportebat ꝙ ex eis vnum quid generaretur quod neutrum illorum esset, sed mediũ inter ea, & sic totum æqualiter ad veritatem naturæ pertineret, nisi fuisse poneretur esse mistio secundum minima saluata, vt quidam posuerunt, quod etiam in primum modum rediret.

DISTINCTIO XXXI.

A

Quomodo peccatum originale a patribus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum carnẽ.

NVnc superest inuestigare, qualiter illud peccatum a patribus traducatur in filios, scilicet an se- B cundum solam animam, an secundum carnem, siue secundũ vtrumque. Putauerunt quidam secundum animam trahi originale peccatum, non solum secundum carnem, quia non solum carnem, sed & animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro, ita & de gignentis anima, animam geniti essentialiter deduci ab his existimabat. Ideoque sicut de corru- C pta carne, caro corrupta seminatur, ita etiam de anima peccatrice, anima peccatrix corruptione originali infecta ab illis trahi dicitur.

Prædictam opinionem damnat, & ꝙ per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo ostendit.

HOc autem fides Catholica respuit, & tanquã veritati aduersum dãnat, quæ non animas, sed carnem solam, sicut superius diximus ex traduce esse admittit. Non igit secũdũ aiam, sed secũdum carnem solam peccatum originale trahitur a parentib⁹. Est enim peccatum originale, vt supra diximus, concupiscentia, non quidem actus, sed vitium. Vnde Aug. ad Valerium. Ipsa concupiscentia est lex mẽbrorum vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus vel languor, qui commouet illicitum desiderium, idest carnalem cõ

DISTINCTIO XXXI.

DIVISIO TEXTVS.

OStenso ꝙ peccatum originale est, & quid sit, hic prosequitur quasdam conditiones ipsius. Et diuiditur in partes tres. In prima determinat de peccato originali, quantum ad eius principium, ostendens quomodo traducatur. In secunda determinat de eo quantum ad eius terminum, ostendens quomodo per baptis- D mum remittatur. 33. dist. {Quoniam supra dictum est &c.} In tertia determinat de eo quantum ad eius numerum inquirẽs, an sit vnum vel plura ibi {Prædictis adijciendum videtur &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit modum, quomodo peccatum originale traducitur. In secunda mouet contra hoc quandam dubitationẽ. ibi {Sed ad hoc opponitur hoc mõ &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat modum quo peccatum originale in nos peruenit. In secunda ex ipso modo concludit rationem nominis. ibi {Iam ostensum est quid sit originale peccatum &c.} Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæstionem, vtrum scilicet peccatum originale per traductionem animæ, vel per traductionem carnis in nos deueniat. In secũda excludit sententiam illorum, qui per traductionem animæ peccatum originale in nos deuenire dicebant. ibi {Putauere quidam secundum animam &c.} In tertia ostendit qua- E liter secundum traductionem carnis originale peccatum traducatur. ibi {Est enim peccatum originale, vt supra diximus &c.} Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit ꝙ propter feditatem quæ est in carne cum traductione carnis simul culpa vel pœna traducitur. In secunda inquirit de illa feditate quid sit, vtrum scilicet culpa vel pœna. ibi {Hic quæri solet &c.} In tertia ostendit quomodo illi qui ab hac feditate purgati sunt, peccatum originale transmittere possint. ibi {Ne autem intereme & intellectu turbemur &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quæruntur duo,

Primo. De traductione originalis peccati.
Secundo. De subiecto eius.

A Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum per traductionem carnis originale traducat.
Secundo. Vtrum in omnes homines necessarium sit originale peccatum transire.

ARTIC. PRIMVS.

a Vtrum originale peccatũ possit trãsire in posteros per originem carnis.

AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ per originem carnis, originale a primo parente in posteros transire nõ possit. Actio enim personæ non extendit se ad naturam, quia persona inferior & minus est potens quam natura in qua instituitur, sed origo carnis debetur ipsi naturæ, cum generatio sit ordinata ad conseruationem speciei & non indiuidui. ergo peccatum primi parentis per originem carnis in posteros transire nõ potuit, quia hoc esse non potuit, nisi per actionem personæ natura inficeretur. 1.2 q.81.ar ci.1. Et Ma. q.4.ar.1. De Nap. & Cõc. c.32.

¶ 2 Præt. Contrariorum oportet esse idem subiectum: sed infectio culpæ perfectioni virtutis opponitur. cum ergo semen subiectum virtutis esse non possit, nec infectioni culpæ subijci poterit. caro autem non traducitur nisi mediante semine. ergo per modum illum mediante semine non poterit per traductionem carnis originale peccatum traduci.

¶ Si dicatur ꝙ per libidinem coitus semen inficitur, & illa infectio est causa culpæ originalis.

¶ 3 Contra. Libido secundum Augu. dicitur improba volun- De ciui. li. 14. ca. 16 & 19. tas: sed improba voluntas peccatum est. ergo si ratione libidi- D nis culpa originalis causatur in nato, tunc natus traheret peccatum originale a proximo parente, & non a primis parentibus, & hoc est contra id quod infra Magister determinat.

¶ 4 Præt. Illa infectio seminis defectus quidam est. omnis autem defectus in nobis videtur vel culpa vel pœna esse. aut igitur est culpa aut pœna. Culpa non potest esse, quia semen subiectum culpæ esse non potest. nec etiam pœna, quia pœna culpam præcederet, & culpa ex pœna causaretur, quod est inconueniens. ergo nullo modo potest ex infectione seminis peccatum originale in generato causari.

¶ 5 Præt. Etiam post baptismum, quamuis originalis culpa deleatur, remanet tamen concupiscentia in corpore per modum pœnę. si ergo infectio concupiscentiæ in semine animam inficere posset culpa originali, etiam postquam homo a peccato originali mundatus esset, per concupiscentiam in corpore rema- E nentem, anima similiter inficeretur, & ita peccatum originale de necessitate rediret, quod est inconueniens, quia oporteret etiam de necessitate & pœnam eius redire, quæ est carentia visionis diuinæ. ergo non est possibile ꝙ infectio seminis infectionem culpæ in anima causet.

SED CONTRA. est quod Apostolus dicit ad Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in mundum intrauit: sed non potuit ex vno homine humanum genus infici, nisi eo mõ quo totum genus humanum ex vno homine processit. hoc autem fuit per originem carnis. ergo hoc modo peccatum originale a primis parentibus in nos transit.

¶ Præt. Sicut se habet personale peccatum ad actum personæ, ita se habet peccatum naturæ ad actum naturæ, sed peccatum personale, idest actuale ex actu personæ causatur. ergo & peccatum naturæ. s. originale ex actu naturæ in nobis causatur, sed actus naturæ est actus generationis, per quem ipsa natura speciei saluat. ergo per actum generationis peccatũ originale in nos trãsit.

RESPONDEO,

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ in progressu originalis talis ordo seruatur, ꝙ persona naturam infecit per actum peccati, & naturæ infectio in personam secundario transiuit, quæ a persona peccante propagatur: quod qualiter fit videndum est. sicut enim prius dictum est, hoc Deus humanæ naturæ in sui principio supra conditionē suorū principiorum contulerat, vt esset in ratione rectitudo quædā originalis iustitiæ, quam sine aliqua resistentia inferioribus viribus imprimare posset, quia hoc gratis collatum fuerat, ideo iusta per ingratitudinem inobediētiæ subtractum est: vnde factum est, vt primo homine peccante, natura humana quę in ipso erat, sibiipsi relinqueretur, vt consisteret secundum conditionem suorum principiorum, & per modum istum ea actu personæ peccantis i ipsam naturam defectus transiuit, & quia natura deficiens ab eo quod gratis impēsum erat, non potest causare hoc quod supra naturam collatum erat, cum nihil agat vltra suam speciem, ideo sequitur, ꝙ ille qui generatur ab habente naturā hoc modo deficientem, naturam in simili defectu suscipiat, quia actus personæ secundum conditionem suæ naturæ procedit, & vltra non se extendit, inde est ꝙ defectus in ipsam personam generatam redundat. sed ratio culpæ inde venit, quia illud quod collatum fuit gratis Adę, scilicet originalis iustitia, non fuit sibi collatum personaliter, sed inquantum talem naturam habebat, vt omnes scilicet in quibus talis ab eo accepta natura inueniretur, tali dono potirentur, & ideo eum propagatione carnis etiam illa originalis iustitia propagata fuisset. In
I potestate ergo naturæ erat, vt talis iustitia semper in ea conseruaretur: sed per voluntatem personæ existentis in natura factum est, vt hoc perderetur, & ideo hic defectus comparatus ad naturam, rationem culpæ habet in omnibus, in quibus inuenitur causa natura accepta a persona peccante, & quia per originem carnis defectus iste naturali generatione traducitur simul cum natura, ideo etiam & culpa originalis per originē carnis traduci dicitur, & quia per voluntatem personæ ratio culpę ad naturam transit, ideo dicitur personam naturam infecisse: quia vero in personis alijs est originale peccatum a prima persona generantis, non est ratio culpæ ea ipsis, cum non ꝓpria voluntate peccatum tale incurrant, sed inquantum talem naturam cum ratione culpæ recipiunt, inde est, ꝙ secūdo natura
K personam inficere dicitur. inde etiam est, ꝙ ista infectio ex ordinata voluntate primi parentis, in ipso quidem primo parēte fuit dupliciter. scilicet per modum peccati actualis, inquantum eam per propriam voluntatem contraxit, & etiam vitarius per modum peccati naturalis, inquantum natura in eo infecta est. In sequentibus autem non est nisi peccatum naturale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quāmuis natura absolute considerata immobilis sit, tamen secundum esse suum cōsiderata, oportet ꝙ ad variationem personæ varietur per accidens. constat enim, ꝙ deficiente hoc homine, deficit humana natura, quæ in ipso est, & ita etiam peccatum personale Adæ in naturam humanam transiuit, secundum ꝙ in ipso esse habebat. Ipso enim peccante priuatus est his, quæ sibi ratione naturæ suæ gratis concessa erant, & eo priuato, etiam natura priuata fuit, vt in ipso erat, & per consequens in alijs qui ab ipso naturam accepturi erant.

cupiscentiam, quæ lex peccati dicitur, quæ dicitur manere in carne, non quia in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima sit.

Causam corruptionis carnis ostendit, ex qua in anima peccatum sit.

G CAro enim per peccatū corrupta fuit in Adā adeo, vt cū ante peccatum vir & mulier sine incentiuo libidinis & concupiscentiæ seruore possent conuenire, essetque thorus immaculatus iam post peccatum non valeat fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscentia, quæ semper vitium est, & etiam culpa, nisi excusetur per bona cōiugij. In concupiscentia igitur & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipsa quæ concipitur in vitiosa concupiscentia polluitur & corrumpitur, ex cuius contractu anima cum infunditur maculam trahit qua polluitur, & ita fit ea, idest vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum.

F ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ semen non est actu subiectū culpæ, sed virtute tantum. hoc modo enim se habet semen ad peccatum originale, sicut ad naturam [d] humanam, vnde sicut in semine non est natura humana nisi in virtute, ita etiam nec originalis culpa, quia per virtutem quæ est in semine, generatio ad naturam humanam terminatur infectam originali peccato. D. 1006.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ libido tribus modis dicitur. Vno modo secundum ꝙ consistit in actu voluntatis, illicite & inordinate aliquid desiderantis, & hoc mō libido ē actuale peccatum. Alio modo dicit libido quę cōsistit magis in delectatione sensualitatis, † & præcipue in actu generatiuæ, vbi supexcedit delectatio, & sic est quiddā ex peccato derelictum, non quia sine peccato non esset delectatio, sed quia inordinata nō esset, qđ nomē libidinis importat. Tertio mō pōt sumi libido, quasi habitualiter, pro illa inordinatione virium nimia, ex qua est in nobis pronitas ad inordinate concupiscēdum. A prima igitur libidine mēs cuiusli bet iusti generantis liberatur, cum contingat actum [d] matrimonialem sine omni culpa & mortali & veniali exerceri. vnde constat, ꝙ non intelligitur illa libido transmittere originale peccatum in prolem, nec iterum illa quæ est inordinata delectatio sensualitatis, & si enim per miraculum a tali inordinatione delectationis coitus aliquorum purgaretur, nihilominus eorum nati, peccatum originale contraherent. vnde patet ꝙ libido tertio modo dicta, intelligitur esse peccati originalis causa. omne enim generans generat sibi simile in natura. vnde cum hæc sit conditio naturæ humanæ iustitia originali destitutæ, vt talis inordinatio viriū animæ in ea existat, constat ꝙ etiam talis conditio in prole remanebit, & si feruor coitus inueniatur dici causa originalis peccati, hoc non propter se dicitur, sed inquantum est signum eius quod est substantiæ causa, quia ex inordinatione virium inordinata delectatio in coitu procedit, quasi signū & effectus causam suam indicans.

† Super ad Roma. c. 7. tom. 4.

D. 858.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ illa infectio quæ est in semine, sic non habet rationem culpæ, proprie loquendo, ante infusionem animæ, ita nec pœnæ. oportet enim esse idem subiectum culpæ & pœnæ, & ideo sicut in rebus irrationalibus non proprie est pœna, quæ de se ordinem ad culpam habet, ita etiam nec in semine pœna potest esse, sed est defectus quidam inquā-
K tum similitudo naturæ generātis in semine virtualiter manet, per modum etiam, quo lepra in semine leprosi non est egritudo, si tamen pœna esset, posset esse causa culpæ non inquantū huiusmodi, sed secundum ꝙ ea culpa causatur. virtus enim causæ manet in effectu: vnde quia per peccatum primi hominis ista infectio consecuta est in tota natura humana, ideo vbi inuenitur subiectum susceptiuum culpæ, habet rationem culpę in actu, sicut in puero iam nato. vbi vero hoc non inuenit, manet in tali infectione virtus culpæ, vt sic causa culpæ eē possit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ cum peccatum originale per se loquendo sit naturæ vitium, non potest causari per id quod est personæ per se, sed solum per id quod naturæ debetur. Conseruatio autem coniunctionis corporis ad animam, pertinet specialiter ad esse huiusmodi personæ in natura humana subsistentis, & ideo talis coniunctio infectionem originalis peccati non facit in anima, nisi adiungatur aliquid, quod per se ad naturam

b Quòd propter corruptionē carnis, quæ est causa peccati, dicitur peccatum esse in carne.

IDeoque ipsum peccatū dicitur manere in carne, caro igitur quæ in concupiscentia libidinis semi-
G natur, nec culpam habet, nec actum culpæ, sed causam. In eo igitur qđ seminatur, corruptio est, in eo autē qđ nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vnde Ambro. de verbis Apostoli sic ait. Quomodo habitat peccatum in carne, cum non sit substantia, sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatū. Ipsaq; corruptio per cōditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ da-
H tæ in Adam, cuius cōsortio anima maculatur peccato, per id ergo ꝙ facti causa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne, hæc est lex carnis. Idem. Non habitat peccatum in anima, sed in carne. quia peccati causa ex carne est, non ex anima, quia caro est ex origine

naturam pertinet, & hoc est actus generationis, qui per se naturæ conseruandæ debetur; & ideo ex concupiscentia quæ remanet post baptismum, non inficitur iterato anima illius qui baptizatus est, sed per generationem in filium suum traducitur, vt in originali nascatur.

ARTIC. II.

b Vtrum sit necesse omnes homines nasci in peccato originali.

† Li.4. contra Iul.c.4. & 6.

1.2.q.81.art.3. Et Ma. q.4. ar. 6.

AD SECVNdum sic proceditur. Videtur quod nõ sit necesse omnes homines i peccato originali nasci. Baptismus enim redditre generatis per ipsum hoc, quod per Adã perditum fuit, quia donum Christi excedit delictũ Adę, vt dicitur Ro.5. sed si Adam non peccasset, homines in peccato originali filios non generassent. ergo & homines baptizati in filios peccatum originale nõ transmittunt.

¶ 2 Præt. Mors est pœna originali peccato debita, ergo vbi nõ erit mors, ibi nõ erit originale: sed Hiero. ponit quosdã in fine mundi non morituros. ergo videtur quod illi in originali non nascantur. *Sup 1. Corinth.c.15.*

¶ 3 Præt. Sicut Deus ex costa viri mulierem formauit, ita et potens est nunc ex digito hominis vel alio membro corpus humanum formare. constat autem quod ille qui sic formatus esset, non descenderet ex Adam secundum rationem seminalem. cũ igitur hęc fuerit causa, vt Aug. dicit, quare Christus originale non contraxit, quia nõ fuit in Adam peccãte secundum seminalem rationem, videtur quod iste originale nõ habebit, & ita non est necessarium, iñ oẽs originale transire. *De fide ad Pet.c.26.*

¶ 4 Præt. Si muliere peccante quæ ante virũ peccauit, vir in lib. arb. remansisset, poterat etiam non peccare: sed si Adam non peccasset, etiam muliere peccante, non fuissent ex eis homines in originali geniti. ergo cum hoc fuerit possibile, non est necessarium, vt peccatum parentis primæ, scilicet Euæ, in omnes posteros eius transeat.

¶ 5 Præt. Vt August. dicit in litera. Concupiscentia libidinis quæ est in actu coitus, originale peccatum causat: sed qualitercunque sumatur concupiscentia, potens est Deus ab ea hominem liberare per miraculum. ergo contingit aliquem sine peccato originali nasci.

A SED CONTRA est quod Apostolus Rom.5. dicit. Peccatum in omnes homines transijt.

¶ Præt. Ille qui non est peccato obnoxius, redemptione non indiget. si ergo esset aliquis qui non in peccato originali nasceretur præter Christum, inueniretur aliquis qui redemptione facta per Christum non indigeret, & sic Christus non esset caput omnium hominũ, quod non est conueniens secundum fidem. ergo nec posse re quod aliquis sine peccato originali nasci possit.

RESPONDEO, Dicẽdum, quod necessarium est omnes qui ex Adam generantur per viam coitus, peccatum originale trahere. Cuius ratio ex dictis accipi potest. Ad esse enim originalis, duo concurrunt, scilicet defectus quidam, principia naturæ humanæ consequens. & iterum, quod fuerit in potestate naturæ, vt isto defectu careret. vel non, sine quo ratio culpę in hoc defectu non esset. vtrumque autem necessarium est inueniri in illis, qui ex Adam per modũ dictum generantur. Si enim defectus ille non traduceretur, non posset contingere nisi per hoc, quod natura generantis perfecte reintegrata esset. non enim potest contingere, vt virtute naturę deficiẽte aliqd in natura non deficiens generetur. natura vero humana in statu huius vitæ non reintegratur quãtum ad id quod naturæ est, & si per gratiã reintegratur quãtum ad hoc, quod ad personam pertinet: sed in futuro pfectẽ reintegrabitur in beatis. vnde oportet quod secundum totum decursum huius vitæ, defectus iste ex parẽtibus in filios propagetur: similiter etiã & ratio voluntarij quæ culpam causabat in natura, in omnes homines qui ab Adam naturam accipiunt trãsit. Erat enim, vt supra dictum est, tali conditione sibi iustitia originalis concessa, vt omnes qui ab eo naturam humanam acciperent, simul cum natura & iustitiam consequerentur. vnde quod illi qui ab ipso nati sunt tali iustitia careant, ex voluntate ipsius Adæ consecutum est. vnde ratio voluntarij in omnes qui ab eo naturam humanam accipiunt simul cum defectu transit; & quia genitum naturam recipit a generante, & patiens ab agente, ideo omnes qui secundum seminalem rationem quæ est virtus actiua, ab Adam descendũt, oportet quod in culpa d originali nascantur. † Li. 3. c.7. D. 37a.

¶ Ad

carnis peccati, & per traducem omnis caro fit peccati. anima vero non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Aug. quoque ex carne peccatũ animam trahere in sermone quodã de verbis Apostoli ostẽdit dicens. Vitiũ concupiscẽtiæ est quod aĩa nõ ex se sed ex carne cõtraxit. B Natura quippe humana nõ opere Dei cum vitio primitus est instituta, sed ex volũtatis arbitrio priorum hominum, venienti vitio est sauciata, ita vt non sit in carne bonum, sed vitium quo inficitur anima.

De causa originalis peccati quæ est in carne, utrum sit culpa, an pœna.

HIc quæri solet, vtrum causa peccati originalis quæ dicta est esse in C carne, culpa sit, vel pęna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest, quia culpa non est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionem animæ, actualis esset, vel originalis. Sed actualis ibi non est, nec originalis culpa est, quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pęna est, quæ est illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio? hos enim defectus carni inesse constat. D

b Hic aperitur, quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium uel corruptio dici potest.

AD quod dici potest, quod multiplex defectus carnis, & præcipue pollutio quædam, quam ex feruore coitus parentum & concupiscẽtia libidinosa contrahit caro dum concipitur, causa est originalis peccati, quę recte vitiũ siue corruptio carnis appellari potest: quæ fœditas maior esse videtur in carne concupiscentialiter traducta, quãm in ea vnde traducitur. Et quod vitium vel corruptio sit in carne ante coniunctionem animæ, effectu pbatur cum anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur. Sicut in vase dignosci tur vitium esse, cum vinum infusum acescit.

B *Inductu ostendit similium non absurde filios trahere peccatum a parentibus etiam mundis dici.*

NE autẽ miremur & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere a parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mũdatis, diuersarũ similitudinũ inductione id posse fieri insinuat Aug. in lib. de baptismo paruulorum, ita inquiens. Quomodo præputium C per circuncisionem aufertur, manet tamẽ in eo quem genuerunt circuncisi. Quõ ẽt palea quæ opere humano tãta diligentia separatur, manet tamen in fructu qui de purgato nascitur tritico, ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignũt quod adhuc vetustum trahunt, nõ ex hoc quod lex in nouitate pmouit eos inter filios Dei. Non.n. ge-D nerant parentes filios secundũ illã generationem, qua denuo sunt nati, sed potius secundum illam qua carnaliter & ipsi primum sunt generati.

Quare dicatur originale, hic dicitur cum epilogo.

IAm ostensum est quid sit originale peccatũ, & qualiter a parẽtibus in filios, & per carnem in animam transeat. Ex quibus etiã innotescit, quare dicatur originale peccatum, ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in quã cõcipimur, scilicet car-

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd redemptio Christi totum nobis reddit, quod in Adam perdidimus: non tamen simul: sed vnumquodque tempore suo. non enim per Christum in primum statum innocentiæ perducimur, vt simus immortales in hac vita, sicut & Adam fuit: sed hoc per Christum in patria consequi speramus: & ideo per baptismum, & alia sacramēta, quæ ex passione Christi virtutem sortiuntur, expurgatur homo quā tum ad id quod personæ est: & etiā quātū ad naturā in his, quæ personæ sunt cō parata: vt ipse homo in actibus personalibus peccato non seruiat: sed non inquantum ad naturam in his, quæ per se naturæ debentur: & ideo oportet, vt per actū etiam naturæ infectum originalis in prolem transeat: quāuis etiam pater sit a culpa originali immunis, secundum quòd ad personam suā spectat. sicut enim peccatum originale qui libet trahit particulari generatione sua: & non per generationem patris sui: ita etiam oportet, ꝙ & mundationem suam cōsequatur per specialem regenerationem suam & non per hoc, ꝙ pater suus regeneratus est.

Caro. med.

nis lib idinosa cōcupiscētia traducitur, vt supra dictum est. Nō enim quia ex carne traducta ab Adā concepti sumus: ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est, quæ ab Adam descē dit: sed eius conceptus est celebratus: non lege peccati, idest concupiscentia carnis: vnde caro eius peccatrix non fuit: immo operatione spiritus sancti. Noster vero conceptus non fit sine libidine: & ideo nō est sine peccato. Quod euidenter Augustinus ostendit in lib. de fide ad Petrum sic dicens. Quia dū sibiinuicem vir, mulierque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus: ob hoc filiorum ex eorum carne nascen

G

tium, nō potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido, nec fœcunditas naturæ humanę facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis: quā homines habēt ex illius primi iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum; quo naturaliter obstricti sunt filii iræ, dicit. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne: anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Psal. 50.

H

F tur, ꝙ illi filii passibilitatem, & defectus corporales contraxissent: non autē originalem culpam: & defectus qui sunt ex parte animæ. Cuius ratio in euidenti est, quia secundum Philosophum in Sexto de animalibus. corpus non est nisi ex fœmina. Anima autem est ex mari: non ita, ꝙ anima rationalis traducatur, sed quia in semine est virtus formatiua, per quā in aliis animalibus inducitur anima sensibilis. in homine vero organizatur corpus, & præparatur ad receptionem animæ rationalis. Si autē e conuerso Adam peccasset, muliere non peccante, filii ex viroque concepti verūque haberent, & defect9 animæ, & corporis: quia ex defectu aīæ, etiā defect9 corporis causantur. deficiente. n. priure, necesse est & posteri9 deficere: sed non conuertitur.

Cap. 3.

¶ Ad quintum dicē dum, ꝙ hoc non posset esse: vt concupiscentia habitualis, q̄ in ordinatione virium animæ consistit tolleretur ex toto, nisi natura penitus reintegraretur. & hoc quidem nulli dubium est, quin Deus facere posset. & si hoc fieret, proculdubio geniti sine originali nascerentur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ hoc non conceditur ab omnib9, ꝙ aliqui in fine mundi inueniantur: qui nō moriantur: immo Aug. & Amb. contrarium dicunt: & dictum Hierony. Magister exponit in 43. dis. quarti libri hoc modo, ꝙ dicantur illi, qui inuenientur viui non mori: ex eo, ꝙ statim resurgent: & mors eorum, breuissimi temporis erit: si tamen detur, ꝙ nō morientur: non sequitur, ꝙ sine culpa originali nascātur. hoc enim ex speciali dispensatione Dei agetur, vt hanc pœnam remittat ex sua liberalitate, quia voluntas, & potestas eius non est subdita ordini culpę ad pœnam, sicut nec ordini naturalis causæ ad effectum. potest enim facere, & facit quandoque Deus, vt ignis nō comburat, vt in tribus pueris patet Dan. 3. vnde non est inconueniens si faciat, vt nati in originali non moriantur: & præcipue cum mori in actu non sit directe pœna originalis, respondens: sed necessitas moriendi. Illi autem homines necessitatem moriendi in natura sua habebunt: sed hac positione facta, ab hac necessitate naturæ per specialem gratiam liberabuntur, sicut necesse est, secundum causas inferiores ignem comburere: a qua tamen necessitate pueri in camino per gratiam liberati sunt.

Aug. Euch. c. 55. Amb. 1. cor. c. 15.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aliquis diuina virtute ex digito formaretur, originale non haberet: haberet nihilominus tamen omnes defectus, quos habent, qui in originali nascuntur: tamen sine ratione culpæ, quā sic patet. poterat De9 a principio quādo hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare: quem in conditione naturæ suæ relinqueret, vt s. mortalis, & passibilis esset, & pugnam cōcupiscentiæ ad rationem sentiens, in quo nihil humanæ naturæ derogaretur. quia hoc ex principiis naturæ consequitur: non tñ iste defectus in eo rōnē culpæ, & penæ habuisset, quia nō p voluntatē iste defectus causatus esset: similiter dico, quòd in isto, qui ex digito generatur tales defectus essent & principiis suæ naturæ relinquerentur, nisi dominus gratia hoc sibi vellet conferre, quod primo homini contulit: nec isti defectus ex voluntate primi hominis procederent, quia defectus non causantur ex voluntate primi parentis, nisi in eis, qui ab eo naturam accipiunt. non autem aliquis accipit naturam a materia, sed ab agente: vnde cum iste sit ab Adam solum materialiter: non autem sicut a principio actiuo ab eo descendat: constat, quòd naturam humanam ab eo nō accipit: nec culpam originalem per eum incurrit: nec prędictos defectus: & ideo ratiōnē culpæ, vel pœnæ non habebunt, cū non comparētur ad voluntatē, sicut ad causam.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ si mulier peccasset, viro non peccante: forte illa in peccato suo mortua fuisset: & Deus viro aliam vxorem prouidisset: si tamen ex ea filios genuisset, dici-

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de subiecto originalis peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum originale sit in essentia animæ, sicut in subiecto, vel in aliqua potentia eius.

Secundo. Vtrum generatiua præ aliis viribus infecta sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccatum originale sit subiectiue in aliqua potentia.

I

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ originale sit in aliqua potentia, sicut in subiecto. Illud enim quod est a corpore absolutum, & immateriale, non vnitur corpori, nisi mediante aliquo materiali: sed anima rationalis absoluta est a materia, & immaterialis, ut in Tertio de anima Phylosophus probat. ergo oportet, ꝙ vniatur corpori mediantibus potētiis sensitiuæ, & nutritiuæ partis, quæ sunt materiales, & organis adiunctæ: sed peccatum originale trāsit in animam ex hoc ꝙ corpori coniungitur: ergo per prius inuenitur in potentiis sensitiuæ, & nutritiuæ partis.

1. 2. q. 83. ar. 2. & M lo. q. 4. ar. 5.

tex. 19. te.

¶ 2. Præt. Originale per originem traducitur. origo autem humanæ naturæ est per actum generatiuæ potentiæ. ergo in ea primo, & principaliter est originale, sicut in subiecto: & non in essentia animæ.

K ¶ 3 Præt. Concupiscentia siue habitualiter, siue actualiter sumatur, ad vires sensitiuas pertinet: sed in præcedenti distinctione Magister dixit, originale esse concupiscentiam. ergo est in potentiis illis, sicut in subiecto: & non in essentia animæ.

¶ 4 Præt. Sicut Aug. dicit. omne peccatum in volūtate est: sed originale peccatum est. ergo in voluntate est. Voluntas autem potentia est animæ ergo est in potentia, sicut in subiecto.

De duab. animab. cap. 10.

¶ 5 Præt. Pœna respondet culpæ: sed pœna originalis. s. carentia diuinæ visionis est in ratione. ergo & peccatum originale. ratio autem potentia quædam est. ergo originale, &c.

SED CONTRA. Per originale omnes potentiæ animæ inficiuntur: sed potentiæ non vniuntur, nisi in essentia. ergo originale per prius essentiam respicit.

¶ Præt. Originale est culpa, & infectio naturæ: sed ad naturam per prius comparatur essentia, quàm potentia: quia essentia est pars essentialis naturæ. ergo in ea originale principaliter est.

D

RESPONDEO, Dicendū, ꝙ peccatum originale est in essen-

in essentia animæ, sicut in subiecto. quod sic patet. Philosoph⁹ A in 8. Metaphy. ostendit, quòd vnio formæ, & materiæ non est per aliquod vinculum medium: immo per se vnum alteri vnitur, alias non esset vnio essentialis: sed accidentalis. anima autē forma corporis est: vnde oportet, vt ipsa anima vniatur per essentiam suam immediate corpori, vt ex ea & corpore efficiatur vnum, sicut etiā ex cera & sigillo, vt

Tex.7. in 2. de anima dicitur. & quia originale causatur i anima ex cōiunctione eius ad tale corpus per formam est. sic enim ex vtrisque coniunctis talis natura resultat: oportet, quòd in essentia animæ sit

Cap.21. primo & principaliter sicut in subiecto, originale: in potentijs autem per consequens, sicut & supra de gratia dictū est.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd anima rationalis potest cōparari ad corpus, vt motor: secundum quod est principium aliquorum operum, & vt forma. Si primo modo, cū actus quarumdam potentiarū inueniantur sine instrumentis corporalibus exerceri, aliarum vero cum corporeis instrumentis corporalibus: oportet illas potentias, quæ in sua actione organo corporali non indigent, scilicet intellectiuas, mediantibus sensitiuis corpus mouere, sicut

Tex.3. plane in 3. de anima ostenditur, quòd ab appetitu intellectus non sequitur motus, nisi mediāte appetitu sensus, & sic verum est, quòd anima rationalis vnitur corpori mediantibus viribus sensitiuæ partis. Si vero consideretur, inquantum est forma, sic immediate corpori vnitur, quia esse quod est actus formæ coniuncti, est ex anima & corpore. originale autem non transit in animam, secundum quòd coniungitur corpori vt motor: sed secundum quòd coniungitur sibi vt forma, quia sic humanam naturam constituit. D

¶ Ad secundum, dicendum, quòd hoc modo per actum generatiuæ virtutis originale traducitur, sicut & natura humana: vnde sicut non oportet, quòd principalitas humanæ naturæ in potentia generatiuę consistat, ita nec quòd ipsa sit primum subiectum originalis: sed magis essentia animæ, quæ naturam humanam integrat, & constituit.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd vt supra dictum est, concupiscētia non est totum esse culpæ originalis: sed solum id quod materiale in originali est. quod vero in eo formale est, ex parte voluntatis attenditur: & ideo in viribus superioribus & inferioribus simul originale saluatur: & hoc non posset esse, nisi per hoc, quòd defectus & infectio primo in essentia animæ inueniatur, quę vtrarumque potētiarum principium est, vt sic ea entitas omnes potentias corruptio originalis transeat.

¶ Ad quartum, dicendum, quòd peccatum omne in voluntate est, sicut in causa: non tamen semper est in ea, sicut in subiecto, cum etiam concupiscibilis & irascibilis subiectum peccati esse possit: & hoc modo etiam originale in voluntate est, sicut in causa, quia ex voluntate primi parentis in omnes transiuit. E

¶ Ad quintum, dicendum, quòd per visionem Dei non solum ipsa ratio glorificatur, sed etiam totus homo: vnde carentia diuinæ visionis non est pœna tantum rationis, sed totius hominis: neque oportet, quòd sicut diuina visio est primo in potentia rationis, ita & rationale in potentia primo existat: quia originale consequitur naturam: sed beatitudo animæ in operatione quadam consistit. operatio autem potentiæ debetur: sed natura essentiam respicit. & præterea ad visionem beatam, anima peruenire nō

D. 486. potest sine lumine gratiæ: cuius subiectum est essentia, vt supra 26. distin. dictum est.

Obiectio quorundam intendentium probare peccatum non traduci ex lege coitus.

SEd ad hoc opponitur hoc modo. In ipso cōceptu vbi dr̄ trāsmitti peccatum: propagatur caro: nec tamen tunc infunditur anima secundū physicos: sed iam effigiato corpore, quod etiam Moyses in Exodo aperte significat: vbi ait de percussura mulieris pregnātis. Siquis, inquit, percusserit mulierem pregnantem, & abortum fecerit: si adhuc informe fuerit puerperiū: mulctabitur pecunia. Si autem formatum fuerit reddat animā pro anima. Formatum vero intelligitur propria anima animatum, & informe quod nondum habet animam, in ipso ergo conceptu cum caro propagatur: nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur cum peccatum non possit esse: vbi anima non est? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale sit: sed quia caro ibi contrahit id ex quo peccatum fit in anima cum infunditur, & vtrunque vocatur conceptus, scilicet cum & caro propagatur formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur: quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur quod natum est in te. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia generatiua sit magis infecta alijs potentijs.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd generatiua non sit præ alijs viribus infecta. Illud enim quod non est aliqualiter obediens rationi, nō potest virtute perfici, vel culpa inquinari, sed potentia generatiua est huiusmodi. ergo in ea infectio peccati esse non potest. I.2.c ar.3. lo.q.

¶ 2 Præt. Potētię infectę non contingit esse actum sine peccato: sed actum generatiuæ virtutis, sine peccato esse contingit, vt patet in actu matrimoniali. ergo generatiua infectione peccati infecta non est. Matth.1.

¶ 3 Præt. Infectio originalis peccati est per fomitem. fomes autem est in sensualitate. ergo & infectio in ea principaliter est: & non in generatiua.

¶ 4 Præterea, Infectio peccati est in eo, quod est subiectum peccati: sed subiectum originalis est essentia animę, & non potentia, vt dictum est. ergo in ea est infectio, & non in generatiua.

¶ 5 Præt. Nutritiua augmentatiua, & generatiua ad eandem partem animæ pertinent, scilicet vegetabilem: sed nutritiua non ponitur infecta originali peccato: nec iterum in augmentatiua aliquod peccatum ponitur. ergo nec generatiua debet dici præ alijs viribus specialiter infecta.

SED CONTRA. Infectio originalis consistit in resistentia carnis ad animam. hæc autem resistentia præcipue in actu generatiuæ sentitur. ergo ipsa maxime infecta est. D

¶ Præt. Illud quod est causa alicuius, maxime participat illud: sed generatiua est causa infectionis originalis, quia per actum eius traducitur. ergo ipsa maxima infecta est.

RESPONDEO Dicendum, quòd infectio originalis peccati tribus attribuitur: quia inter partes animæ attribuitur generatiuæ, & inter sensus, tactui, & inter vires appetitiuas attribuitur concupiscibili. Cuius est ratio, quia originale peccatum est naturæ, vt dictum est. vnde infectio eius ad illas potentias principaliter pertinet, quæ aliquem ordinem habent ad actum, quo natura traducitur. actus autem ille duo habet, scilicet substātiam actus, & delectationem. delectatio autem ad sensum tactus pertinet. substantia vero actus virtuti generatiuæ attribuitur sicut exequenti: sed virtuti concupiscibili, sicut imperanti, quia eius est tendere in id quod est conueniens, & delectabile secundum sensum, & ideo diuersis rationibus his tribus viribus talis infectio præcipue ascribitur. E

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum actuale, quod consistit in actu eius, qui peccat, & voluntario, non potest esse in illa parte quæ rationi non obedit: nihil tamen prohibet quin in illa parte, quæ principium naturalis operationis est infectio naturæ saluetur. Sciendum tamen est, quòd etiam actuale peccatum in generatiua esse dicitur, non quidem sicut in subiecto, sed materialiter: inquantum, scilicet concupiscibilis actum generatiuę imperat.

¶ Ad secundum dicendum: quòd infectio generatiuę est infectio naturæ. vnde non oportet, quòd ex ea relinquatur infectio peccati per actum eius in persona generante: sed solum in persona generata. D.858.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in sensualitate etiam est infectio inquantum ordinat, & disponit actus generatiua, sed in generatiua est immediate, secundum quod ipsa est immediatū principiū traductionis naturæ, sed verū est, quod infectio fomitis in sensualitate

tata principalius ostenditur, secundum quod infectio naturæ redundat in infectione personę per actuales concupiscentias.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infectio est in essentia animæ, sicut in primo subiecto, sed in generatiua, sicut in cuius actu pcipue manifestatur. essentia enim nõ est principium actus, nisi mediante aliqua potentia: vnde sic ex infectione actus nõ dicitur essentia esse infecta, sicut hic de infectione loquimur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd generatiuæ ascribitur, & originalis, & actualis peccati infectio, Originalis quidem, inquantum est principium actus naturalis, quo natura traducitur: sed actualis, secundum quòd habet aliquos actus exteriores ad generationem ordinatos, qui ad virtutem motiuã sensitiuam pertinẽt: & quia nutritiua similiter quosdam tales actus habet, vt apponere cibũ ori: masticare, & delectationem sentire, & huius modi: ideo sibi etiã actualis infectio attribuitur quasi materialiter: non autem originalis, quia ipsa non est principium illius actus, quo natura traducitur nisi remote, inquãtũ generatiuæ deseruit. augmentatiuæ vero nulla infectio attribuitur, quia neċ ad actũ naturalis ppagationis ordinatur, nec iterum habet actus exteriores, qui per motum sensitiuę partis expleantur.

{de nup. & conc. ca. 3. & 25. to. 7.

DISTINCTIO XXXII.

A

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo: cum postea sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

QVoniã supra dictũ est, G originale peccatũ esse vitium concupiscẽtiæ assignatumque est quõ a parentibus trahatur: & originale dicatur: superest inuestigare, quõ in baptismo dimittatur. cum etiam post baptismũ remaneat concupiscẽtia, quæ ante fuerat. vnde videtur: vel peccatum originale non esse concupiscentiã, vel nõ remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius vitiosis desideriis H non obedire præcipimur: quæ tamen concupiscẽtia quotidie minuitur in proficientibus, & continentibus. Sed licet remaneat cõcupiscentia post baptismum: non tamen dominatur & regnat sicut ante: immo p gratiam baptismi mitigatur, & minuitur, vt post dominari nõ valeat. nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscẽtias, nec post baptismũ remanet ad reatum: quia nõ imputatur in pec- I catum: sed tantum pœna peccati est: ante baptismum vero pœna est & culpa.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, scilicet extenuatione sui, & solutione reatus.

DVplici ergo ratione pec- G catum originale dicit dimitti in baptismo, quia per gratiã baptismi vitiũ concupiscentiæ debilitatur, atque extenuatur: ita vt iam non regnet, nisi consensu reddantur ei vires, quia & reatus ipsius soluitur. Vnde Augu. in lib. de baptismo paruulorum. Gratia p baptismum id agitur, vt vetus hõ crucifigatur & corpus peccati destruat: non ita ut in ipsa viuente carne concupiscentia respersa, & innata repente absu- H mat: & nõ sit: sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nã si post baptismum vixerit in carne, habet concupiscentiam cum qua pugnet: eamque adiuuãte Deo superet: si tamen non in vacuũ gratiã eius suscepit. Non itaq; hoc præstatur in baptismo: nisi forte miraculo ieffabili creatoris, vt lex pctĩ quę est ĩ mẽbris: pr9sus extinguat & nõ sit: sed vt quicquid mali ab hoĩe factũ, dictum, cogitatumque est: totum I aboleatur, ac velut factũ nõ fuerit habeat. Ipsa vero concupi-

2 EXPOSITIO TEXTVS.

AD quod dici potest, &c.} Sciendum, quod Magister hoc soluit negando vtranque partẽ. s. quod illa infectio nõ est culpa nec pœna: sed defectus quidã, & dicitur de feruore coitus parentum causari: non sicut ex per se causa: sed sicut ex signo causæ. {Et quæ fœditas maior esse videtur, &c } Videtur hoc esse falsum, quia sic originale magis abundaret in filio, quàm in patre. Sed dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad istum actum tantum, qui quidem propter concupiscentiam in generante, non est nisi infectio pœnalis: sed in genito est infectio culpę. non tñ maior, quam fuerit in patre, sm quod ex alio genitus fuit. {In iniquitatibus conceptus sum, &c.} Hoc non referendum est ad iniquitatem concipientis, qui sine omni peccato actuali concipere potest: sed ad iniquitatem originalem concepti: quę vtrum sit vna, vel plures, & quare pluraliter dicatur, infra dicetur. 33. dist.

DISTINCTIO XXXII.

3 DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM ostendit qualiter originale peccatum trahatur a parentibus: hic ostendit qualiter per baptismum dimittatur, & diuiditur in partes duas. In prima ostendit, sm quid originale in baptismo tollatur: & sm quid maneat. In secunda inquirit, quę sit causa illius concupiscentiæ, quæ per baptismum nõ tollitur: sed post baptismum manet. ibi. {Præterea solet quæri, vtrum concupiscentia, &c } Prima diuiditur in duas. In prima ostendit, quomodo per baptismum originale remittatur quantum ad animam. In secunda inquirit, vtrum etiam purgetur homo e fœditate carnis, ibi. {Solet quæri: vtrum ipsa caro, &c.} Prima diuiditur in tres. In Prima, mouet dubitationem. In secunda, ponit solutionem, ostẽdens quòd duobus modis originale dicit. ibi. {Sed licet remaneat concupiscentia, &c. In tertia, modos magis explicat, & authoritatibus cõfirmat, ibi, {Multiplici vero ratione, &c }Et primo ostendit, quod originale peccatum per baptismum solui dicitur, inquantum reatus eius tollitur. Secundo, quod solui dicitur, inquantum concupiscentia ipse mitigatur, ibi. {Deinde {Cap. 39 vide ipse ostẽdit, &c } {Præterea solet quæri, &c. } Hic inquirit: vtrum concupiscentiæ remanentis post baptismum De9 sit causa, & concupiscentia illa simul cũ reatu, & infectione maculæ trahat. Ideo circa hoc tria facit, Primo inquirit: vtrũ illius cõcupiscentię Deus sit author. Secundo inquirit, vtrũ diuinæ iustitiæ hoc conueniens sit, vt p peccato parentis, natus reatum pœnæ incurrat, ibi. { Solet et quæri.} Tertio, inquirit quomodo diuinã sapientiam deceat, vt eius opus, scilicet anima statim in sua creatione inficiatur, ibi. { Si vero quæritur, &c.} Circa secundam, duo facit. Primo determinat principalem quæstionẽ & quia reatus sequitur voluntarium in peccato sine quo null9 ad pœnam obligatur: ideo, secundo ostendit quomodo originale peccatum necessarium & voluntarium dici possit. ibi. {Illud etiam non immerito, &c. Circa tertium, tria facit. Primo, ostendit quomodo diuinam sapientiam deceat hoc, quòd anima statim macula originali inficiatur ex corporis sui coniunctione. Secundo, inquirit, vtrum anima aliquando in sui puritate permaneat qualem Deus creauit, an statim in primordio suæ creationis maculetur. ibi. {Hoc a quibusdam quæri solet, &c.} Tertio, inquirit, supposito quòd non: vtrum vna anima alteri K ex ipsa sui creatione in bonitate naturali præferatur. {Illud ergo non incongrue quęri solet, &c.}.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio.

Primo. Quomodo per baptismum originale diminitus tollatur.

Secundo. De causa eius: vtrum etiam similiter diuinitus hoc sit, quod homo originale incurrat.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Vtrum culpa originalis per baptismum soluatur.

Secundo. Vtrum pœna originalem culpam consequens post baptismum remaneat.

Tertio. Vtrum originalis concupiscentia in quibusdã maior, & in quibusdam minor inueniatur.

ARTICVLVS. PRIMVS.

b Vtrum peccatum originale tollatur per baptismum.

3.p.q.69. art.1. Et 4. d.4.q.2.ar.1 Et Quodl. 12.15. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ p baptismum originalis culpa non tollat. Priuatio.n.non tollit nisi habitus oppositus restituatur: sed originalis iustitia, cui' priuatio ẽ originale peccatum, p baptismum non restituitur, cum non remaneat debitus ordo inferiorum virium ad rõnem. ergo nec originale peccatum p baptismum tollitur.

¶ 2 Præt. In baptismo est duplex res. vna quæ est res & signum .s. character. & alia quę ẽ res tm̃ .s.

† Rom.6. grã. si ergo baptism' pctm̃ originale delet, aut hoc erit virtute caracteris quẽ imprimit, aut virtute grãæ quam confert. si virtute caracteris: cũ igitur caracterem cõsequantur etiã fictæ accedentes: sequeret ꝙ eis etiã originalis culpa dimitteretur: & sic aliqs in mortali existens peccato a culpa aliqua purgaretur: qd' est inconueniens. Si aũt virtute grãæ: grã aũt post baptismum frequenter p peccatum mortale amittitur. ergo opor-

† Li.2.prin. teret, ꝙ originale p qdlibet sequẽs mortale rediret: sed peccatum originale nõ nisi per baptismum potest purgari. ergo oporteret, ꝙ quandocũque aliquis de peccato mortali pœnitentiam agit, simul etiam contra pctm̃ originale baptizaretur.

¶ 3 Præt. Sicut se habet actus in peccato actuali, vt materialiter deformitati substans. ita etiam concupiscentia in originali: vt supra dictum est. sed nõ potest esse, ꝙ deformitas peccati tollatur manente actu peccati: quia tales actus sunt qui bene fieri non põt. ergo & manente tali cõcupiscentia, non põt originalis culpa deleri. Si dicatur, ꝙ manet intensa, sed diminuitur.

¶ 4 Contra. Magis & minus non diuersificãt speciem: sed pœna & culpa nominant diuersas spẽs mali. ergo non põt esse, vt intensa concupiscentia sit culpa, & remissa sit tantum pœna. Si dicatur, ꝙ non soluitur, nisi quantum ad reatum.

¶ 5 Contra. Reatus consequitur deformitatem culpę, quia ad hoc pœna infligitur, vt culpæ deformitas ordinetur per pœnã, quæ in se deordinata est. si ergo originale peccatum quantum ad deformitatem maculæ non tollitur, videtur, quòd nec etiam quantum ad reatum solui possit.

¶ 6 Præt. Quales sunt habitus, tales actus reddũt: vt in 2. Eth. dr̃: sed concupiscere qd' procedit ex concupiscentia inordinata est peccatum post baptismum, sicut & ante. ergo & ipsa concupiscentia per baptismum rationem culpæ non amittit.

SED CONTRA. Rom.6. Qui mortuus est peccato iustificatus est a delicto: sed baptizatus per baptismum cõmoritur, & consepelitur Christo: vt ibidem Apostolus dicit. ergo oportet, ꝙ p baptismũ oẽ pctm̃ præteritæ vitæ deleatur, nisi effectus baptismi ex parte baptizati impediatur.

¶ 2 Præt. Nõ põt aliquis esse simul filius grãæ, & filius iræ, sed p originale pctm̃ nascimur filij iræ, vt Eph.2. Eramus natura filij iræ, &c. p baptismũ aũt regeneramur in filios grãæ. ergo non põt esse, ꝙ post baptismum originalis culpa remaneat.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ de remissione culpæ originalis oportet nos loqui proportionaliter ad remissionẽ culpę actualis: ex actu enim peccati duplex effectus in peccante relinquitur. s. priuatio

A grãæ ea rõne auersionis a fine: & dispõ quædã ad similẽ actũ: quã actus peccati inducit, ex rõne cõuersionis: & ex hoc ipso, ꝙ gratia priuatus est ppria voluntate, reatũ pœnæ incurrit: vnde grã sibi restituta, simul & macula illa tollit, q̃ in defectu grãæ cõsistebat, & obligatio ad pœnã quæ reatus dr̃: dispositio vero ex actu peccati inducta, non ex toto statim tollitur, sed minuitur, inquãtum grã inclinat ad cõtrariũ illius dispositionis: sed postmodum per consuetudinẽ bonorũ operũ & illa dispositio tollit, & in contrariũ mutatur. Similiter etiã ex actu naturæ, qui est carnis propagatio, relinquitur quædã dispõ inclinans ad malũ in ipsa natura generati, q̃ concupiscẽtia, vel fomes dr̃: & ex hoc ipso, ꝙ illa naturæ corruptio in se virtutem peccati, ex quo causata est continens, personã attingit: ipsam indignam Dei grã efficit: vnde relinquẽ macula & defectus grãę in aĩa, & p hoc etiã ad reatũ pœnæ obligatur, vt.s. pmio illo careat quod grãę debebat: p baptismũ aũt grã confert: cuius virtute illa infectio ab hoĩe tollit, quæ ex natura in psona deuoluebatur, & s̃m hoc aĩa purgat a macula culpæ, & p consequens soluitur reatus pœnę. Illa aũt dispõ ad malum, quę fomes, & concupiscẽtia dr̃, nõ ex toto tollitur, quia illa dispõ sequitur conditionẽ naturæ, baptismus aũt non purgat natura, nisi quantũ pertinet ad infectionem personæ: & ideo illa dispõ ex toto non tollitur vsque ad statum beatitudinis, quo natura pfecte curabitur: sed tñ dispõ illa per baptismum minuitur, inquantum gratia quam quis in baptismo consequitur in contrarium inclinat, ei ad quod fomes disponebat. & ita vires fomitis in nobis minuitur per auxilium gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in originali iustitia erat aliquid quasi formale. s. ipsa rectitudo voluntatis, & s̃m hoc sibi opponitur culpę deformitas, erat in ea etiã aliquid quasi materiale. s. ordo rectitudinis impressus in inferioribus viribus: & quantum ad hoc opponitur sibi concupiscentia, & fomes: quãuis ergo non restituatur originalis iustitia, inquantum ad id quod materiale in ipsa erant: restituitur tamen quantum ad rectitudinem voluntatis, ex cuius priuatione ratio culpæ inerat: & propter hoc id quod culpæ est tollitur per baptismum: sed aliud pœnale remanet.

E ¶ Ad secundũ, dicendũ, ꝙ baptismus virtute gratiæ quam confert ex qua rectitudo voluntatis causatur, originalem culpa delet: non tñ sequitur, ꝙ subtracta gratia originalis culpa redeat. Cum.n. oĩum pctõrum mortalium genera hoc cõe habeant, ꝙ grãm tollunt: non tñ oĩum est vna macula, sed diuersæ, s̃m ꝙ defectus gratiæ ad diuersas causas refertur: vnde defectus gratiæ ex actu luxuriæ proueniens, est macula illius peccati, & sic de aliis. vnde non redit macula peccati alicuius, quantumcumque gratia subtrahatur nisi per reiterationem causæ: causa autem p quam macula originalis relinquebatur in anima, erat ipsa propagatio humanæ naturæ quam impossibile est reiterari circa eundem hominem, & ideo macula originalis redire non potest: sed defectus ille gratiæ, qui per peccatum mortale incidit, erit macula, vel luxurię, vel homicidij, & sic de aliis.

¶ Ad tertium, dicendũ, ꝙ non eodem modo se habet concupiscentia, & fomes ad originalẽ maculã, sicut actus pctĩ ad maculã actualem

---

scentia soluto reatus vinculo: quo p illã diabolus aĩam retinebat: & a suo creatorẽ separabat: maneat in certamine. Ecce hic aperte ostẽdit, ea rõne dimitti ĩ baptismo: non qa nõ remaneat post baptismũ: sed quia reat' in baptismo abolet. Deinde idem ipse ostẽdit, eo modo etiã dimitti, qa baptismi grã concupiscẽtia ipsa mitigat, & minuitur, in eodem lib. ita dicens. Lex carnis, quã Apostol' appellat pctm̃, cũ ait. Non regnet pctm̃ in vestro mor. cor. non sic manet in mẽbris eorũ: qui ex aqua & spiritu renati sunt: tanquã nõ sit eis facta remissio: vbi omnino plena fit remissio peccatorũ. sed manet in vetustate carnis tanquã superatũ, & peremptũ, nisi illicito consensu quodãmodo reuiuiscat & in regnũ proprium dominationemq; reuocetur. Hic aperte insinuatur, in baptismo concupiscẽtiam debilitari: ex quo & dicitur dimitti non solũ ideo, quia reat' ibi absoluit, quem remissionis modum aliis etiam pluribus testimoniis scriptura edocet. Ait. n. Aug. cõtra Julianum. Lex quę in tenebris est: vitium carnis est, qd' ex pœna peccati, & ex traduce mortis pruenit. Sed lex ista quæ est in membris remissa est in regeneratione spũali: & manet ĩ carne mortali: Remissa est, qa reatus solutus est sacramento: quo renascuntur fideles. Manet aũt, quia operatur desideria, cõtra quę dimicant & fideles. Idem in sermone quodam dę concu-

† Et li.1.cõtra duas ep sto. Pela. piscentia carnis. Per grãm ba-

B ptismatis, & lauacrũ regenerationis solutus est & ipse concupiscentiæ reatus; cum quo eras natus, & quicquid antea cõsensisti malę concupiscentiæ, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idẽ in lib. de nuptiis

Cap.23. & concupiscentia. Concupiscẽtia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatũ: quecunq; tñ proles nascit obligata est originali pctõ. Item dimittit concupiscentia carnis in

C baptismo, non vt non sit: sed vt non imputet in peccatum. Hoc est. n. non hr̃e peccatum, & non esse reum peccati. Quo modo ergo alia pctã ptereunt actu, & remanẽt reatu, vt homicidium & similia ita ecõuerso fieri põt, vt concupiscẽtia ptereat reatu, & remaneat actu. Ex pdictis euidenter mõstrat, qũo peccatum originale ĩ baptismo remittat.

actualem: concupiscentia enim, & si quodammodo ad maculã F originalem materialiter se habeat: non tamen est causa eius: secundum q́ in eodem subiecto inueniuntur: sed actus peccati causat actualem maculam: & ideo non potest contingere, vt act⁹ maneat: & macula, vel reatus transeat: sicut in originali, manente concupiscẽtia trãsit reatus, & macula.

¶ Ad quartum, dicẽdum, q́ intensio, & D.648. remissio nunquã speciei [d] diuersitatẽ causant: sed quandoque ea speciei diuersitate consequuntur, qñ enim intensio, & remissio super vnã naturam fundantur, q́ decrescit, & proficit: tunc nec diuersitatẽ speciei causant: nec ab ea causantur, vt patet, qñ eadem albedo intenditur, & remittitur, qñque vero sup diuersas naturas intensio, & remissio fundatur, & tunc intensio & remissio, ea diuersitate speciei proueniunt: sicut dicitur angelus homine intelligentior, & sicut dicitur color illustratus visibilior, q̃ sine lumine, quia lumen est illud p quod efficitur visibile in actu: ita etiam intensio, & remissio fomitis super diuersam naturam fundatur: dicitur.n. intensus, s̃m q́ ad suum formale coniungitur, quod est defectus iustitiæ: & remissus, s̃m q́ a tali defectu separatur. H

¶ Ad quintum, dicendum, q́ sicut transit reatus: ita etiam macula transit. vnde hoc concedendum est, qđ obiectio concludit.

¶ Ad sextum, dicendum, q́ etiam in peccatis actualibus contingit dispositionem peccati remanere, gratia adueniente: & tunc si ex dispositione illa aliquis actus sequatur: peccati rationem haberet, quamuis dispositio illa, quæ actum causat culpa non esset: ita etiam quamuis concupiscere quod est actus fomitis, post baptismum sit culpa: nõ tamẽ oportet, q́ fomes post baptismũ sub ratione culpæ remaneat, nec oportet esse similitudinem inter actum & habitum, sicut culpæ ad culpam: sed ex parte conuersionis, vt actus ad illud obiectum terminetur ad quod habitus inclinabat. I

ARTICVLVS II.

b Vtrum pœna peccati originalis debeat manere post baptismum.

3.p.q. 69. arti.2. Et 4. d.4.q.2. ar. 1.q.3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q́ pœna originalis peccati post baptismum remanere non debeat. Iniustũ.n. est vt sine culpa aliquis puniatur: sed p baptismũ originalis culpa tollitur, vt dictũ est. ergo iniustũ eẽt, q́ pœna remaneret.

¶ Præt. Iustitia gratuita potentior est, q̃ originalis: sed originali iustitia manente in anima, nihil pœnale in ea erat, nec rebellio carnis ad spiritum, nec etiam corruptio, vel passibilitas; cum ergo per baptismum gratuita iustitia conferatur: videtur, q́ pœna remanere non debeat post baptismum.

¶ 3 Præt. Generatio spiritualis potentior est, q̃ carnalis, q̃a nõ sicut delictum: ita & donum: immo multo amplius, vt Rom. 5. dicitur. Sed generatio carnalis inducit corruptionẽ culpæ & pœnæ. ergo generatio spiritualis, quæ est per baptismum vtrunque tollere debet. Si dicatur, quòd non est ex defectu baptismi, quòd pœna non tollatur, sed quia est vtile, & expediens, & promouens in salutem. K

¶ 4 Contra. Vnumquodque iudicandum est, secundum id qđ per se sibi conuenit magis, quam secundum id quod per accidens debetur: sed fomes per se ad malum inclinat. non autem nisi per accidens in bonum promouet, inquantum aliquis resistendo coronatur, vel secundum quòd aliquis humilior redditur. ergo magis esset expediens homini fomitem nõ habere, quam quòd ipsum habeat.

¶ 5 Præt. Gratia quæ in baptismo cõfertur fomitem diminuit: sed augmentata causa crescit effectus. ergo si maior gratia infundatur, fomes plus minorabitur. ergo tantum poterit gratia augmentari, q́ fomes ex toto tolletur.

SED CONTRA. Gala. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. & tamen illis loquitur, qui per baptismũ renati erãt. ergo per baptismum talis rebellio non tollitur: hoc etiam habetur per illud. Rom. 7. Non ergo operor illud: sed quod habitat in me peccatum, idest fomes peccati, vt glo. dicit.

b De fœditate quã caro ex libidine coitus contrahit, utrum in baptismo diluatur.

SOlet autem hic quæri, vtrum et ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur: quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit. Quibusdã videtur, quòd sicut anima a G reatu purificatur: ita & caro ab illa pollutione purgatur, vt sicut duobus completur ministerium baptismi, scilicet aqua & spiritu: ita hi duo purgentur anima. s. a reatu: & caro ab illa contagione: quod quidem probabile est. Alii vero putant tantum animam ibi mundari: carnem vero non ab illa fœditate purgari. si vero remanet illa fœditas vsque ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis: videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis videtur corrupta caro prolis quàm parentis, quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinenti trahitur polluta, & in concupiscẽtia concipitur: vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. c Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad qđ illi dicunt, q̃a licet caro prolis ex carne fœda seminet. & in concupiscentia seminis concipiat: non tñ fœditatẽ maiorẽ trahit, q̃ caro vnde seminatur, habuit. Quamuis etiam si fœdior, atque immundior sit caro prolis:

¶ Præt. Ex concupiscentia parentis procedit originale in prolem, vt supra dictum est. si ergo baptizat⁹ concupiscentiam fomitis non haberet post baptismũ, null⁹ i peccato originali, si ltũ generaret: & hoc supra improbatũ est a Magistro. ergo baptismus concupiscentiã nõ tollit ex toto.

RESPONDEO, Dicendum, q́ peccatum originale est primo & per se infectio naturæ, & per consequens inficit personam, secũdum quòd dispositio naturæ in personam redundat: & secundum hoc duplex pœna originali debetur, vna inquantum personam inficit, scilicet carentia H diuinæ visionis: visio enim diuina actum quendam designat. actus autem omnis personæ est: quia actus indiuiduorum sunt, vt Philosophus dicit. 1.Me.ph. vnde & carentia visionis ad personam referenda est, cum opposita sint circa idem: alia pœna debetur sibi inquantum naturam inficit: sicut necessitas moriendi: passibilitas: rebellio carnis ad spiritum, & huiusmodi: quæ omnia ex principiis naturæ causantur, & speciem totam consequuntur, nisi miraculose aliter contingat. Dicendum est ergo, quòd baptismus infectionem originalis mundat, secundum quòd infectio naturæ in personam redundat: & ideo per baptismum illa pœna tollitur, quæ personæ debetur, scilicet carentia diuinæ visionis. non autem baptismus remouet infectionem naturæ, secundum quòd ad naturam per se refertur: sed hoc erit in patria: quando nostra natura perfectæ libertati restituetur: & ideo oportet, quòd remaneat illa pœna post baptismum, quæ culpæ originali debe- I tur, secundum quòd naturam inficit: & huiusmodi est fomes et necessitas moriendi, & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundũ hoc, q́ culpa deletur, etiam pœna sibi respondens tollitur, vt ea dictis patet, & ideo nihil iniustum consequitur.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd in omni effectu quod per se iustitiæ est: potentior est gratuita iustitia, quàm originalis, sed excludere huiusmodi pœnalitates nõ est effectus iustitiæ, inquãtum iustitia est: sed fuit effectus originalis iustitiæ ratione cuiusdam accidentis sibi annexi, inquantum scilicet, fuit continuata, & non intercisa in natura humana: decuit enim, vt sicut anima sine interruptione in Deũ dirigebatur per iustitiã: ita etiã corpus animæ sine interruptione totaliter obediret, & ideo non oportet, q́ ille effectus gratuitæ iustitiæ conueniat, cũ facta fuerit interruptio rectitudinis humanæ naturæ ad Deũ.

K ¶ Ad tertium, dicendum, q́ generatio spiritualis efficacior est in eo ad quod ordinatur, quàm generatio corporalis. generatio autem corporalis terminatur per se ad naturam, quia forma est terminus generationis, sed generatio spũalis terminatur ad perfectionem personę, quæ est per gratiam, & ideo plus mundat generatio spũalis personã, q̃ generatio corporalis inficere possit. Generatio.n. corporalis non potest inficere p̃sonã, nisi infectione originali: sed generatio spũalis purgat personam a culpa originali, & actuali, sed huiusmodi defectus pœnales principia naturæ consequuntur, vt dictũ est, vnde se habet magis generatio corporalis ad eos inducendum, quàm generatio spiritualis ad eos curandum.

¶ Ad quartum, dicendum, q́ simpliciter loquendo melius esset hoĩ fomite carere, quam ipsum habere: constat.n. q́ ex abũdantia grĩę fit in aliquibus, q́ a fomite liberant, sed quo ad aliqd, & quãtũ ad aliquẽ statũ hoĩs, expedit fomitem habere ne in superbiam elatus cadat, & hoc etiam obiectio concludebat.

¶ Ad quintum, dicendũ, q́ quantumcũque ex gratia baptismali

in ba-

In baptismo infundatur: nunquam tñ potest hoc efficere, vt ex toto tollat fomitem: quia gratia illa non est ordinata nisi ad curandum infectionem personæ ex infectione naturæ procedentem: posset tamen deus alterius generis gratiam infundere per quam totum tolleretur, vt sic simul & personæ, & naturæ infectio, gratiæ cederet.

& ideo magis corrupta quàm caro parentis: non tamen, vt aiūt, fit præiudicium veritatis quia nec absurdum esse dicunt: si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur: neque ex ipsa magis corrupta anima magis inficitur.

Ex quo authore sit illa concupiscentia, Deo, vel alio.

B

PRæterea quæri solet, vtrum concupiscētia quę post baptismū remanet: & tātum pœnalitas est, ante baptismū vero pœna erat, & culpa: ex Deo authore sit, vel ex alio. a Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia inquantum pęna est, Deum habet authorem: inquantum vero culpa est, diabolum, siue hominem habet authorem.

ARTIC. III.

c *Vtrum fomes inueniatur maior in vno quàm in alio.*

1.2.qō.81. art.4.

AD TERTIVM sic proceditur. Vī, q̄ fomes, & concupiscētia i qbusdā pl', & in qbusdam min' inueniatur. Multiplicata. n. causa, multiplicaē effectus: sed ex fœditate coitus infectio fomitis causatur: cum ergo quāto magis homo a primo generante distat, tāto plures tales actus inficiantes inueniātur: videtur, q̄ semp in prole inueniatur maior infectio fomitis, quàm in parente.

¶ 2 Præterea Fomes nihil aliud dicit q̄ pronitatem quādam ad inordinata concupiscendū: sed ex naturali cōplexione vnus alio pronior nascit ad luxuriam, vel ad iram, vel ad quodlibet aliud genus peccati. ergo vnus nascitur cum maiori infectione fomitis, quàm alius.

¶ 3 Pręt. Ex consuetudine actuū, & dissuetudine relinquit in agēte p voluntatē maior facilitas, vel difficultas ad aliquid agēdum: sed contingit aliquos concupiscentiæ operibus operā dantes esse. alios aūt ab eis retrahi honestis exercitiis occupatos. ergo in quibusdam inuenitur fomes intensior q̄ in aliis.

¶ 4 Præt. Sicut corruptio fomitis ex peccato primi parentis procedit: ita etiam & aliæ pœnalitates, vt passibilitas, & mortalitas, & huiusmodi: sed alię pœnalitates semper in homine crescūt: quanto humana natura a primo parente longius recedit p successionem gñationis, quia cōiter dr, q̄ homines sunt nūc breuioris vitæ, & minoris virtutis, q̄ antiquitus. ergo & simili ratione corruptio fomitis magis in filiis, quàm in parentibus inuenitur.

¶ 5 Prę. Constat, q̄ alię pœnalitates intenduntur, & remittuntur, secundum diuersas complexiones corporis: ex quo contingit, quòd quidam sint aliis passibiliores, & breuioris vitæ. si ergo per eandem causam inueniatur in omnibus fomes, per quam & aliæ passibilitates: videtur, quòd secundum diuersas complexiones hominum intendatur, & remittatur.

SED CONTRA. Consequens naturam æqualiter inuenit in omnibus habentibus naturā: sed fomes consequitur humanā naturam, sicut corruptio eius, sicut dictum est. ergo cū oēs homines ęqualiter humanā naturam participent: videtur, q̄ etiam æqualiter corruptionem fomitis incurrant.

¶ Præt. Aequalitas pœnæ debet respondere æqualitati culpæ: cum ergo non sit maior culpa originalis in vno, q̄ in alio, quia vna pœna oibus p illa culpa debet. s. carētia visionis diuinæ: videtur, q̄ etiā infectio originalis non sit in vno, magis q̄ in alio.

RESPON. Dicendum, q̄ cum corruptio fomitis sit per se infectio humanæ naturæ, oportet idem esse iudicium de intensione eius, & de intensione humanæ naturæ. natura aūt ipsa potest considerari dupliciter. vel quātum ad rationem speciei & sic æqualiter in oibus inuenitur. vel inquantum redundat p infectio naturæ in perfectionē indiuidui per modum quo ex principiis speciei sequuntur operationēs indiuiduorum: & sm hoc vnus homo alio est potentior in explendis operationibus speciem concernentibus. vnus. n. alio promptior aūt ad intelligendum, vel ad ratiocinādum: & sic de aliis. similiter est etiā de corruptione fomitis, quia si consideratur sm q̄ per se naturam respicit: sic proculdubio æqualiter in omnibus inuenitur, & hæc est absoluta consideratio eius: qđ. n. liberabatur rectitudo illa, quę oēs vires animæ in vnum continebat, hoc omnibus æqualiter conuenit, quia priuatio quantum in se est, nō suscipit magis & minus: sed si consideretur sm hoc, q̄ infectio originalis redundat in infectionem personæ, inquantum potentię sua rectitudine carentes in turpes operationes inclinant: sic in vno est maior corruptio fomitis, quam in alio. s. inquantum vel p naturalem complexionem, vel per consuetudinem concupiscibilis, vel irascibilis in vno est efficacior, & feruentior ad suū actū, q̄ in alio: & p hunc etiam modum fomes dicit' post baptismum diminui inquantum gratia retardat impetum concupiscibilis, & irascibilis in contrarios actus inclinans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ causa inducens originale pctm, nō est actualis delectatio, quę est in coitu: sed concupiscentia habitualis, q̄ est in generante: illā aūt nō pōt maiorem concupiscentiam inducere in prole q̄ sit in parente, quia generans, generat sibi similes: & ideo non sequitur, q̄ post multas generationes aliquis magis sit infect' originali peccato: sed eodē modo, sicut & omnes proprietates naturam consequentes, eodē modo in tota natura inueniuntur.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur: cum non possit vitare.

SOlet etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens a Deo creata: cum non sit in potestate sua illud vitare. Non enim per liberū arbitriū illud committitur. quia nō prius est anima; quâm illi peccato est obnoxia Ad hoc quidam dicunt. ideo illam animam ream esse illius peccati: licet munda a Deo sit creata, quia cum infunditur corpori condelectatur carni, ex quo peccatum contrahit. Quod si esset: iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo recte potest dici: illi imputari animę illud peccatum, quòd ex

¶ Ad secundum, dicendum, q̄ diuersitas complexionis est ex diuersa dispositione materiæ, quæ principium indiuiduationis est, quæ quanto magis est disposita: tanto perfectius naturā speciei consequitur, sm q̄ est principium personalium operationum: & per hunc etiam modum potest esse fomes in quibusdā intēsior i cōparatione ad operationes, quæ indiuiduo debentur: non aūt absolute prout naturā respicit. & per hoc patet solutio.

¶ Ad tertium, quia etiam illa facultas, quæ ex consuetudine relinquitur est sm hoc, q̄ potentiæ inclinant ad actus indiuidui.

¶ Ad quartum, dicendum, quòd aliæ passibilitates nō sunt modo magis in homine, q̄ antiquitus fuerint a tempore diluuij. vnde enim Dauid de hominib' sui temporis loquitur, Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: sed verum est, q̄ ante diluuium homines diutius viuebant, virtute diuina hoc faciante ad generis humani multiplicationem.

¶ Ad quintum, dicendum, q̄ aliæ passibilitates, vt mortalitas, & hmōi: non intenduntur, & remittuntur ex diuersitate cōplexionis, sm q̄ naturā respiciunt: vnde mortale prout est dña naturā d speciei constituens, non recipit magis & minus, sed solū sm q̄ ad consistentiā, & operationes indiuidui comparantur. D.907.

QVÆSTIO II.

C

Deinde quæritur de causa originalis infectionis, & circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum a Deo sit.

Secundo. Vtrum diuinam sapientiam deceat, quòd hoc modo permittit animam maculari.

Tertio. Vtrum animæ ex sua creatione sint inæquales, vt Magister in litera dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum infectio peccati originalis sit a Deo*

AD PRIMVM sic pcedit. Vī q̄ infectio originalis a deo sit. Anima. n. dum creatur infunditur, vt Aug. dicit: sed anima in infusione maculatur. ergo & in creatione, & sic a Deo maculam habet. De ec. dog.

¶ 2 Præt. Magr supra dixit, q̄ si angel' i primordio suæ creatiōis mal' fuisset, sequeret Deū mali eē actorē: sed aīa in pricipio suæ creatiōis maculata est. ergo sequit, q̄ illi' maculæ De' sit causa.

¶ 3 Præt. Vt Aug. dicit. Oīs pœna a Deo est: sed hęc infectio pcti pue sm q̄ post baptismū remanet, pœna qđā est. ergo a Deo ē. De ciui. lib.5.ca.10.

¶ 4 Prę. Quicquid cōsequit principia naturę, pcedit ab autho re naturę: sed hmōi deordinatio ex principiis naturæ cōsequit, vt su-

vt supra dictum est, inquantum qualibet vis naturaliter in suũ obiectum tendit: ergo a Deo, qui est actor naturæ, procedit.

¶ 5 Præt. Nihil est ordinatum ad bonum, quod a Deo nõ fiet: sed fomes est promouens ad bonum: maxime secũdum ꝙ post baptismum remanet. ergo a Deo est.

SED CONTRA Dama. dicit, ꝙ Christus assumpsit quod in natura nostra plãtauit: sed corruptionem fomitis non assumpsit. ergo fomes in natura nostra ab ipso non est.

1ll.15.c.5.

¶ Præt. Aug. dicit, ꝙ illud quo homo fit deterior, non potest esse a Deo: sed per infectionẽ fomitis tota humana natura deteriorata est. ergo talis infectio a Deo nõ est.

RESPON. dicendũ ꝙ in infectione originalis peccati est cõsiderare rationẽ culpæ, & pœnæ. Culpæ siquidem rationẽ habet, inquantũ ex voluntate inordinata primi parentis talis defectus cõsecutus est: vñ sicut actuale peccatum ipsius Adæ, ꝑ quod voluntas eius inordinata est, non habet Deum auctorem: ita etiam nec ab ipso est totus defect⁹ consequens, secundum ꝙ rationẽ culpæ habet. si autem consideretur secundũ ꝙ defecit ab aliqua perfectione: sic pœna est: & huiusmodi pœnæ quidem Deus causa est. Sed sciendum est, ꝙ non eodem modo est causa omnis pœnæ. Quædam enim pœna est per inflictionem alicuius contrarii affligentis, vel corrũpentis, & talis quidẽ pœna est a Deo agente, a quo omnis actio, secundum ꝙ ordinata est: & passio per consequens, principium fomit. omnis autem pœna cum iusta sit, ordinata est. Quædam vero pœna est, quæ simpliciter in ablatione, vel defectu consistit: sicut est subtractio gratiæ, & aliquid huiusmodi, & hę quidem pœnæ a Deo sunt: non quidem sicut ab agente aliquid: sed potius sicut a non influente talem perfectionem, quia in ipso est influere, & non influere: & vtriusque sua voluntas causa est. Si ergo consideretur fomes, secundum quòd est pœna, non dicit aliquam pœnam inflictam: quia supernaturalia principia non supponit aliquid positiue in homine: sed pertinet ad illud genus pœnarum: quod in solo defectu consistit, ex hoc enim cõcupiscentia, vel fomes inordinate inclinat, quia subtractum est vinculũ originalis iustitię inferiores vires in obediẽtiam rõnis conuertens, & s̃m hoc dicitur huiusmodi pœnæ Deus causa esse, inquantum illam originalem iustitiam non confert homini nato: quam primo homini creato contulerat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ creatio, & infusio licet simul sint respectu aiæ: tñ differunt, quia creatio dr̃ s̃m respectũ ad principium a quo est aia tñ: infusio vero dr̃ s̃m respectum ad duo s. ad principium a quo ꝓcedit: & ad materiam quam ꝑficit. cum ergo dr̃: aia creatione maculatur: ablatiuus iste potest denotare habitudinem alicuius causæ, & sic falsa est: quia creatio aiæ non est causa, ꝙ maculetur: nihil .n. ea creatione aia habet, qđ a Deo non sit, vel potest denotare concomitantiam. & sic vera est: quia dum creatur maculatur: ex quo tñ non sequitur, ꝙ Deus maculę auctor sit. Cum vero dr̃: aia infusione maculatur: si ablatiuus cõcomitantiam designat absolute, vera est. Si autem denotet habitudinem causæ, duplex est, quia vel intelligetur infusio esse causa maculæ ex parte principii a quo: & sic falsa est. vel ex parte termini ad quem, & sic vera est.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ non est simile de aia, & de angelo: angelus .n. creatus est non vt forma alterius corporis: vnde non poterat ex parte materiæ defectus incidere: sed oportebat, ꝙ si in principio creationis, peccati maculam habuisset: ꝙ ex parte creantis esset: anima vero creatur, vt actus cuiusdam corporis, ex cuius coniunctione potest aliquam maculam contrahere, nec sequitur, ꝙ maculę illius Deus principium sit.

¶ Ad tertium patet responsio per ea, quę dicta sunt.

¶ Ad quartum, dicendum, ꝙ quamuis ferri in delectabile carnis sit de natura ipsius concupiscibilis absolute considerate: nõ tamen est de natura eius secundum, ꝙ est humana, idest per rationis iudicium nata ordinari, & præcipue secundum hoc, ꝙ in natura humana potuit esse talis perfectio in ratione, qua concupiscibilem penitus ordinaret: & Adam, quando præter ordinem rationis in suũ obiectum fertur, ex defectu quodã contingit: & causa isti⁹ defect⁹, inquantum culpæ rationẽ habet: ex Deo nõ est, vt dictum est.

¶ Ad quintum, dicendum, ꝙ fomes per se in malũ inclinat: sed ꝙ in bonum promoueat, hoc est per accidens, vnde nõ sequit̃, ꝙ quolibet modo cõsideratus ex Deo sit, quia ex quolibet malo, aliqua bona per accidens proueniũt.

corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia, vt ait Augustinus de ciuit. Dei. Non fuit corporis corruptio quę aggrauat animam causa primi peccati: sed pœna. Nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit: sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Vtrum illud peccatum sit voluntarium, vel necessarium.

Illud etiam non immerito quæri potest vtrum peccatum originale debeat dici voluntariũ, vel necessarium. Et necessariũ potest dici, quia vitari non potest. Vnde Propheta. De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongrue appellatur: quia ex voluntate primi hominis processit. Vt August. in primo lib. retractationum ostendit dicẽs. Illud quod in paruulis dicit̃ originale peccatum cum adhuc non vtantur libe. arb. voluntatis: non absurde vocatur voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate cõtractum: factum est quo

G dammodo hęreditarium.

b *Quare Deus animam corpori coniunxit, sciens eam inde maculari: & ideo damnari.*

Si vero quæritur: cur Deus, qui fecit animam ipsam sine macula: & scit eam ex corporis cõiunctione maculam peccati, contrahere: & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore; & sic dãnari: eã corpori con

H iungit. Rñdemus ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, nec iniuste hoc a Deo fieri. Ipse

ARTIC. II.

b *Vtrum conueniat sapiẽtię diuinę infundere aiam corpori a quo cõtrahat maculam.*

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ diuinã sapiam non deceat, ꝙ anima corpori infundat ex quo maculã contrahit. Nullus sapiens ponit thesaurum suum in loco, in quo inquinat, sed aia ꝑciosissimus thesaurus Dei, est imagine Dei insignita. ergo non decet diuinam sapientiam, vt tali corpori infundatur ex quo maculam contrahat.

¶ 2 Præt. Si Deus aliquem in inferno poneret sine ꝓpria culpa, non esset decens iustitiæ eius, & sapientiæ: sed ex hoc, ꝙ aia ex infusione maculatur, reatum infernalis pœnæ incurrit. ergo non decet Deum, vt tali corpori eam infundat.

¶ 3 Præt. Infectio spiritualis est peior quàm corporalis: sed cõsulitur infectis lepra corporali, vt a coitu abstineant, ne filios infectos generẽt, ergo & multo fortius & Deus instituere debuit, vt hoĩes a carnali opere cessarent: ex quo per coitum genitos maculam originalis culpæ contrahere necesse est.

I ¶ 4 Præt. Nullus artifex faciens, facit tale opus ex quo sua intentio perfici non potest: sed finis propter quem Deus fecit hominem est, vt eius beatitudine perfruatur, cum ergo per hoc, quòd anima tali corpori infunditur reatum incurrat, et visione careat Dei: videtur, ꝙ hoc sapientiam Dei non deceat.

¶ 5 Præt. Vt fulgentius dicit Deus illius rei non est vltor, cui⁹ non est auctor. ergo eadem ratione illius rei non est auctor ex qua de necessitate consequitur hoc cuius est vltor: sed ex vnione animæ ad tale corpus, de necessitate sequitur infectio originalis culpę, cuius Deus est vltor. ergo tali corpori animam vnire Deum non decet. De dup. p. de lib. 1.

SED CONTRA. Non est decens, vt Deus opera sua mutaret: sed Deus sic instituit, vt homines per sexuum commixtionem generarentur: & quòd corpori per coitum seminato, anima infundatur ergo non decuit vt Deus hoc mutaret.

¶ Præt. Non est sapientis inducere maiorem defectum, vt minor defectus vitetur: sed maior defectus esset si humanum ge-

K nus non multiplicaretur: per cuius multiplicationem electorũ numerus impletur, q̃ quòd puer in culpa originali nascatur. ergo non decet Deum, vt multiplicationem naturalem humani generis cessare faciat ad originalis peccati infectionẽ vitandã.

RESPONDEO, Dicendum, quòd sicut bonum gentis diuinius est quàm bonum vnius hominis, vt in primo Ethicorum dicitur: ita etiam bonum vniuersi præpollet bono particularis rei, & specialis naturæ: vnde etiam defectus in vniuersum redundans deterior est. Si autem humani generis naturalis multiplicatio tolleretur, in defectum totius vniuersi redundaret, quia vel subtraheretur natura aliqua de vniuerso, quæ ad perfectionem vniuersi confert, vel etiam alicui parti vniuersi sua naturalis perfectio tolleretur, secundum quòd vnumquodque natum est sibi simile generare, & vtrunque in defectum vniuersitatis redundaret: & ideo non debuit intermitti humanæ generationis processus natura- Cap. 2.

lis:

tis: vt infectio originalis vitaretur. Et praeterea iste est ordo naturalis in rebus, vt posteriori remoto, id quod prius est remaneat, nec ad eius remotionem tollatur, sicut quando remoues vitium remanet esse: vt in libro de causis dicitur. Bonitas autem naturalis praeexistit omni superadditę bonitati, & acquisitę, & gratia collatae. vnde subtracta illa bonitate quam De⁹ homaoae naturae gratis contulerat .s. originalis iustitia: non congruit ordini quē diuina sapientia rebus instituit, vt aliquid eorum quae ad naturalem bonitatē pertinent immutetur, & praecipue cū remaneat in natura facultas ad recuperandum illud quod deperditum est, vel aliud eo excellenti⁹.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sicut nō esset sapiens qui thesaurū in loco mondo conseruabilem, in immundo reponeret: ita esset valde insipiens, qui thesaurū non aliter conseruabilem, non etiā in immūdo loco collocaret, & praecipue si emendandi thesaurum possibilitas remaneret: dico etiam, q̄ anima habet talē naturā, vt tali corpori vniatē. vnde si tali corpori non vniretur, oporteret, q̄ vel oino anima non crearetē: vel q̄ alterius naturae esset: & si alterius naturae eēt: & sic haec natura nō esset. vnde cōstat, q̄ hanc naturā conseruari ipossibile est oīs p hunc modū.

¶ Ad secundum, dicendum, q̄ poena inferni est duplex, quaedā est, quae p peccato actuali debetur: & ista est corruptio alicuius boni, qđ etiam ex naturalibus principiis naturā humanā consequitur: vnde iniustū esset vt aliquis talē poenā subiret nisi per hoc, q̄ ppria culpa illam meruisset: quaedā vero poena est originali debita, quae nihil subtrahit eorum, quae naturae ex principiis suis debenē: sed aliquid humanā facultatem excedēs tollit: ad qđ tñ ordinata erat p aliquid naturę gratis collatum: vnde nulla iniuria isti homini fit, si nō sibi datur quod suae naturę nō debetur s̄m, q̄ eam accepit.

¶ Ad tertium, dicendū, q̄ lepra est corruptio illius boni quod principia naturae consequitur, & sanari non pōt: sed originalis infectio est corruptio illius boni quod principia naturae nō sequitur, & curabilis est: & ideo non est similis ratio de vtroque.

¶ Ad quartū, dicendum, q̄ ad hoc Deus creaturam facit, vt vnaquaeque de sua bonitate participet quantum possibile est, meliusque est, vt s̄m aliquem modum participet quàm nullo modo. Dico ergo, q̄ quamuis illi, qui in peccato originali nascuntur: sint obnoxij, vt priuentur illa participatione diuinę bonitatis, quae beatos efficit in patria: tamen participant, & facultatem participandi habent s̄m modum, qui possibilis naturae est s̄m suorum principiorum conditionem. vnde patet, q̄ non penitus deficit opus Dei a fine in quem ordinatum est, & praecipue cum veniendi in vlteriorem participationem facultas non tollatur.

¶ Ad quintum, dicendum, q̄ originali culpae debetur poena s̄m hoc, q̄ culpa est: & hoc non habet ex vnione animę ad corpus: sed ex voluntate primi parētis, q̄ culpa sit: vnde quāuis De⁹ animam corpori vniat, nō sequitur quòd sit causa illius cuius vitor est.

enim non incongrue humanae conditionis modum quē a principio instituit: licet peccata hominum intercesserint, sine mutatione continue seruat: corpora de materia principio sine vitio facta fingens: animasque de nihilo creans eorumque coniūctione hominem perficiens. Cū igitur vtraque hominis natura (B) a Deo sine vitio sit instituta: licet a se peccato sit vitiata: non ideo immutabilis Deus humanae conditionis primariam legē mutare debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis, qualis a Deo creatur.

HIc a quibusdam quaeri solet: vtrum anima talis sit ante baptismū, qualis a Deo creatur. Quod non esse probare conantur hoc modo: anima in corpore creatē: in cuius coniunctione peccato maculatur: quàm cito igitur ē, peccatum habet: nec prius fuit q̄ pc̄m habuerit. Non est igitur talis, qualis a Deo creatē: creatur. n. a Deo innocens, & sine vitio, & nunquam talis est. Ad qđ dici pōt, quia nō omnino talis est, qualē eam Deus fecit. Deus (B) enim eam bonam fecit & bonitatem ei sine corruptione indidit: & dicitur illa naturalis bonitas quā in creatione a conditore suscepit: quam bonitatem per peccatū penitus non amisit: sed vitiatā habuit, quā Deus tñ sine vitio fecit. Si. n. res bona non esset aīa, in ea malū esse nequiret. cum non possit malum esse nisi ī bono: vt post dicetur. Nō igitur oīno talis est anima, qualis est a Deo creata. Sicut qs (C) pollutas habēs man⁹, nō tale habuit pomū, quale ego dedi mūdis manib⁹: ego. n. dedi mūdū.

(A) ¶ 2 Praet. Gregorius dicit, q̄ omnes homines sunt natura pares: sed dignitas rei praecipue attenditur s̄m formam suam. si ergo vnus homo habet animam ex creatione anima alterius nobiliorem, vnus homo etiam secundum naturam alii praeponetur. quod est contra auctoritatem inductam.

¶ 3 Praet. vt in secundo de generatione dicitur. Idem semp est natum facere idē, vnde oportet, q̄ ab agente vniformi sit effectus vniformis: sed anima immediate a Deo creatur: cū ergo in Deo nulla sit diuersitas, videtur, q̄ animae inęquales ex creatione non sint. Si dicatur, quòd quāmuis non habeāt diuersitatē ab agēte, hāt tñ ex materia. Tex. 53.

¶ 4 Contra formę quae secundum diuersitatem materiae diuersificantur de potentia materiae educuntur, vt in formis corporalibus patet: sed anima rationalis non educitur de potentia materiae: quia vt in 16. de animalibus dī: intellectus est ab extrinseco. ergo necessariā ę a diuersitate materiae inaequalitas in aiabus esse pōt. Tex. 11.

¶ 5 Praet. in 3. Meta. Phylosophus dicit, q̄ in indiuiduis vnius speciei non est praedicatio secundum prius, & posterius: sed in diuersis speciebus contingit esse huiusmodi pręedicationem: vt scilicet genus de eis s̄m prius & posterius pręedicetur, tunc autē praecipue videtur, q̄ species per prius generis praedicationem recipiat, quando nobilior forma, vel differentia naturam generis participat. ergo in indiuiduis hoc non contingit, vt vnus homo nobiliorem formam, q̄ alius possideat: ergo videtur, q̄ nec vnus hō animam ex creatione nobiliorem habeat q̄ alius.

SED CONTRA In 1. de anima Commentator dicit, q̄ diuersitas materiae ex diuersitate formae procedit, sed videmus in (D) hoibus ex parte corporis magnam diuersitatem secūdum quam vnus alio ad bonum & malum promptior est, vt patet in diuersis hominum complexionibus. ergo oportet, q̄ eorum animae ex sua creatione diuersitatem habeant. Com. 53.

¶ Praet. Videmus ad sensum, quosdam homines esse melioris intellectus, quàm alios: sed bonitas intellectus non potest causari ex parte corporis, quia intellectus a corpore absolutus est, vt in 3. de anima probatur. ergo oportet, q̄ hoc contingat ex diuersitate quam animae a sua creatione habent. Tex. 19. 20.

RESPONDEO, dicendum, q̄ de anima & angelo est duplex opinio. Quidam enim dicunt animam & angelum ex materia & forma compositum, vel ex aliquibus duobus, quae sunt partes essentiae eius, & s̄m hoc pōt forte aliquis modus inueniri quo assignatur dīa aīarum & angelorum, vt sint plures in specie vna, etiam ex seipsis, quia vnitas speciei erit ex principio formali in ipsis. diuersitas autem d indiuiduorum est ex diuersitate materialis principii: & ex hac etiā posset in eis gradus quidam nobilitatis attendi, & hoc videntur verba Magistri sonare, qui dicit eo modo in animabus esse differentiam, quo etiam in angelis est, sed quia supra dictum est s̄m aliam opinionem, quia anima & angelus naturae simplices sunt, & non est in eis compositio, nisi ex esse, & quod est, ideo oportet, q̄ quaecunque dīa in eis est ex seipsis, q̄ sit dīa formalis, & speciei diuersitatem inducens, & propter hoc etiam tactum est, q̄ in angelis tot sunt spēs, quot indiuidua: & ideo non est possibile vt diuersitas animarum ponatur ad modum illum quo distinguuntur gradus in natura angelica, cum omnes animae rationales vnius speciei sint. differunt autē numero solo. oīs aūt talis diuersitas ex materia causatur, & ideo cum aīa nō habeat materiā partē sui: oportet, q̄ diuersitas & distinctio gradus in aiabus causetur ex diuersitate corporis, vt quanto corpus melius complexionatū fuerit, nobiliorem animā sortiatur: cum omne qđ in aliquo recipitur D. 177.

ARTICVLVS III.

Vtrum animae sint aequales in sui creatione.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ animae ex sui creatione sint aequales. Differentia formalis diuersificat speciem: sed anima est forma corporis: cum omnes ergo homines vnius sint speciei, videtur, q̄ ex parte animae nulla sit differentia in hominibus.

cipitur per modum recipientis sit receptum: & hoc quidem duplici signo patet. Primo ex his, quæ diuersi generis sunt, in quibus vnumquodque inuenitur tanto nobilius genus animæ participare, quanto corpus eius ad nobilius genus complexionis pertingit, vt in hominibus, brutis, & plantis. vnde etiam in his, quæ sunt vnius generis: ex hoc contingit diuersitas animarũ, quod est in corporibus diuersitas: & hoc etiam patet ex signo boni intellectus: quod Philosophus in Secundo de anima dat intelligere, dicẽs: quod qui sunt boni tactus, & molles carne, aptos mente esse. bonitas autem tactus ab æqualitate complexionis contingit: quia oportet vt instrumẽtum tactus inter contraria tangibilia sit medium: & quanto magis peruenit ad medium, tanto maior erit tactus. vnde patet, quòd ex diuersitate corporis, animarum diuersitas resultat.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd diuersitas formalis ẽ duplex. Quædam, quæ est formę per se secũdum id quod ad rationem formæ pertinet: & talis diuersitas formæ, diuersitatem speciei inducit. Est autem quædam diuersitas formæ non per se, sed per accidens ex diuersitate materiæ resultans, secundum quòd, in materia melius disposita dignius forma participatur: & talis diuersitas speciem non diuersificat: & hæc est diuersitas animarum.

¶ Ad secundum, dicendum, quòd Gregorius loquitur de paritate & imparitate, quæ attenditur secundum dominium & subiectionem: quia vnus homo ex natura sua non habet, quòd dominetur alii. vnde patet, quòd non est ad propositum.

¶ Ad tertium, dicendum, quòd quamuis Deus sit vnum agẽs, in quo nulla est diuersitas: tamen quia per voluntatem agit, potest multiformes effectus producere pro libito suæ voluntatis: I sed hoc esse non potest quòd aliqua in specie conuenientia, in forma habeant diuersitatem: quia hæc contradictionem implicant, & ideo oportet, quòd diuersitas, quæ est in animabus eiusdem speciei, in diuersitatem materiæ reducatur.

¶ Ad quartum, dicendum, quòd quàmuis anima rationalis nõ educatur de potentia materiæ: tamen creatur in materia, vt actus ipsius: & ideo oportet, quod in ea per modũ materiæ recipiatur.

¶ Ad quintum dicendum, sicut ad primum.

¶ Ad sextum, dicendum, quòd diuersitas materię potest accipi dupliciter, vel diuersitas partium speciei, idest partium specie differentium: siue formaliter, vt manus, pes, & huiusmodi. & talis diuersitas causatur ex parte formæ, quia ex hoc, quòd forma est talis: oportet, quòd corpus sit sibi sic dispositum. est autem quædam diuersitas materialis tantum, quæ ad speciem nõ pertinet, sed ad indiuiduum tantum, & ista redundat ex materia in formam: & non econuerso.

K ¶ Ad septimum, dicendum, quòd quàmuis intellectus sit absolutus a corpore, quantum ad propriam operationem, quæ corporali organo non expletur: tamen coniunctionem habet ad corpus dupliciter, scilicet ex parte essentiæ animæ, quæ forma corporis est: & ex parte inferiorum potentiarum, ex quibus intellectus recipit: & per istum modum diuersitas corporis in diuersitatem intellectus redundat.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus.

ILlud quoque non incõgrue quæri solet: vtrũ omnes animæ ex creatione æquales sint: an aliæ aliis excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ aliis excellant in naturalibus donis: vt in essentia: alia aliis sit subtilior: & ad intelligendum memorandũq; habilior: vtpote, acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuisse constet, & licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant: tamen ante baptismum a corpore discedẽtes, parem pœnam, & post baptismum statim H æqualem coronam sortiuntur: quia ingenii acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

DISTINCTIO XXXIII.

A

An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahant, ut peccatum Adæ.

G PRædictis adiiciendum videtur: an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum trãseant in paruulos, vtrũ omnium qui fuerunt ab Adam vsq; ad ipsos. an aliquorum, & nõ oium. De hoc Aug. in Ench. ambigue disserit. Videtur enim H approbare peccata parentum præcedentium imputari par-

F peccatum actuale pronitas in peccatum augetur: neutro autem modo originale redit: vt ex prædictis patet: quia, & si gratia subtrahitur: non tamen per actum originis: vnde non originalis macula: sed actualis consequitur: similiter etiam nec ex hoc, quod pronitas per consuetudinem augetur: quia hoc non pertingit ad id quod naturæ est, quã per se originale respicit: sed personã consequitur ex actib. personalib. relictã. {Prætereat reatu, & maneat actu &c.} actus nõ sumitur hic pro operatione: quia sicut originale peccatum in actu non consistit: sed per modum quo actus contra potentiam diuiditur, ve id quod iam præsens est, actu esse dicatur: sicut recitas in actu esse dr, qñ aliqs actu recus est. {Quibusdã videtur, quod sicut anima, &c.} vtraque opinio vera est secundum aliquid intellecta: quia si accipitur pollutio carnis, quantum ad hoc quòd personam respicit, sic in baptismo mundatur: vt si per illam pollutionẽ anima illi. hominis infici non possit: sed quantũ vero respicit naturã: sic non purgatur, quia infectio illa in prolem ex actu naturæ propagatur. {Non tñ, vt aiunt sit præiudicium veritatis &c.} verum est, si intelligatur de veritate fidei: quia contrarium fidei non est: tamen est contra veritatem: quam ratio adinuenire potest, & experientia docet. {Quia cum infunditur corpori delectatur carni &c.} hoc non potest esse, quia illa delectatio aut diceret operationem aliquam, & sic esset peccatum actuale, vt Magister dixit: aut diceret naturalem inclinationẽ, qua anima corpori coniungitur, & in hoc non potest esse peccatum. quia quod naturale est, malum esse non potest.

DISTINCTIO XXXIII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de peccato originali quantum ad principium, & quantum ad terminum, ostendens quomodo a parentibus contrahatur: & quomodo per baptismũ dimittatur. Hic determinat de eo, quãtũ ad numerũ, inquirẽs: vtrũ originale sit vnum, vel multa. Et diuiditur in duas. In prima inquirit si peccatum originale sit vnum, quasi ex vno peccato causatum & inductum: an multa: quasi ex peccatis omnium præcedentium parentum relictum. & ostendit, quod ex peccato primi parentis inducitur tantum. In secunda inquirit, si ex peccato proximorum parentum aliqua pœna in filios redundet, ibi {Et licet peccatis parentum &c.} prima diuiditur in duas. In prima K ostendit, quod ex solo peccato primi parentis tota posteritas originali inficitur. In secunda inquirit de illo peccato primo, cuiusmodi fuerit, ibi. {Hic quæri solet: verum peccatum &c.} Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæstionem. In secunda inducit probationem ad partem falsam, ad ostendendum peccata præcedentium parentum in paruulos transire, ibi. {De hoc Augus. in Enchiridion &c. In tertia inducit ad partem veram, ibi. {Deinde de parentum præcedẽtium peccatis,} Quòd autẽ peccatum originale ex pluribus peccatis causetur: & non ex vno tantum primi parentis, tripliciter in secunda parte ostendit. primo ex auctoritate Exodi. 20. {Ego sum Deus &c. Secundo ex hoc, quod in scriptura originale pluraliter significat, ibi. {Et quod non illud solum &c.} Tertio ex multiplicitate peccati ipsius Adæ. ibi. {Quia vero in actuali &c.} {Deinde de parentũ &c. Hic inducit ea quę sunt ad contrariam partem. Et primo ostendit, quod etiam ea quæ prædicta sunt ab Augustino, per modũ dubitationis tradita sunt. Secundo ostendit, quod etiam eius senten-

EXPOSITIO TEXTVS.

VT post dominari non valeat &c. videtur ex hoc, quod aliquis eundo post concupiscentias, dominiũ originalis peccati reuocet: & ita ex actuali peccato culpa originalis redit. Sed dicendũ, quod per peccatum actuale dupliciter dominium concupiscentiæ reuocatur, tum. quia gratia tollitur, quę impetum concupiscentiæ mitigabat: tũ, quia per

tiæ

tię contradiceret si ita poneretur, ibi {Alioquin sibi contradicaret &c.} Vbi etiam soluit ea, quæ pro parte alia induxerunt, ibi {Quæri solet &c.} Hic inquirit, quale fuerit illud Adæ peccatum, quod totam humanam naturam infecit. Et diuidit in partes duas. In prima inquirit de grauitate eius, vtrum s. cęteris peccatis grauius fuerit. In secunda inquirit de remissione ipsius, etrum, s. cæteris parẽtibus remissum sit. ibi {Si vero quæritur an id peccatum &c. Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo inducit quandam opinionem, & probationem eius. ibi {Quod quibusdam ita esse vr &c.} In tertia inducit solutionem illius probationis. ibi {Ad qđ dici põt &c.} {Et licet peccatis parentũ &c.} Ostenso, ꝙ peccata proximorũ parentum in filios nõ redundant, quãtum ad infectionem originalis maculæ. Hic inquirit: vtrum in eos redũdent aliquo modo, quantũ ad aliquam pœnã. Et diuiditur in partes duas. In prima mouet dubitationem. In secunda determinat eam. ibi {Sed vt ait Hiero. &c.} Et diuiditur in duas. Quia primo determinat eam, exponendo authoritates ad literam. In secunda exponendo eas mystica. ibi {Quòd enim mystice intelligendum esse ostendit &c. Circa primum duo facit. Primo ponit authoritatem, & expositionem per quam ad concordiam reducũtur. Secundo excludit quandam obiectionem. ibi {Verũtamen de imitatoribus &c.} Quod etiam mystice &c.} Hic determinat dubitationem secundum mysticam expositionem. Et primo ponit expositionem. Secũdo inducit probationem eius quod supposuerat. ibi {Ad probandum vero vt ait Hiero. &c.}

uulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili, & nimia sarcina in pœna ęterna grauarẽtur paruuli: sed tantum eorum parentum, qui eos a quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis verbis, quibus in Exodo Dominus ait. **B** Ego sum Deus visitans iniquitates patrum, vsque in tertiam & quartam generationem; quasi peccata parentum a proximorum tantũ paruulis imputentur, & non alia, quod est per moderationem diuinæ miserationis. Et quòd nõ illud solum primi hominis delictum paruulos teneat: sed & alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, ꝙ etiam paruuli, nõ modo maiores dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem nume- **C** rum, non per singularem, in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dicit ĩ iniquitate vel peccato. Vnde putant, non tantum illud vnum peccatum originale: **B** sed etiam plura quę in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

c Quod in illo vno primo peccato plura reperiuntur.

QVòd vero in actuali peccato Adę plura notari valeant pctã. Aug. in enchir. insinuat. † Possunt, inquit, intelligi peccata plura in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. **C** Nam et superbia est illic. quia homo in sua potius esse, quàm

† Cap. 45.

QVAESTIO PRIMA. **D**

A

Hic est duplex quæstio.

Prima. De vnitate originalis peccati.
Secunda. De pœna eiusdem.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Si peccata proximorum parentum in filios trãseant, quantum ad infectionem maculæ originalis.
Secundo. Dato quòd non, si eos ad aliquam pœnam obligant.
Tertio. Si originale peccatum est vnum, vel multa.

ARTICVLVS PRIMVS. **E**

a Vtrum aliquis contrahat maculam ex parentibus proximis.

1.2. q. 81. ar. 2. & Mal. q. 4. ar. 9.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ ex proximis parentibus aliquis contrahat maculam originaliter. In successiua n. generatione hominum, quanto accipitur generans propinquius, tanto efficacius similitudinem suam in genito inducit: vnde filij magis assimilantur patribus quàm auis & proauis, & sic deinceps: sed traductio originalis fit, secundum assimilationem generantis ad genitũ, quia in originali natus etiam in originali generat. ergo magis contrahit natus originale per peccatũ proximi parentis quam per peccatum Adæ.

¶ 2 Præterea. Ex libidine coitus, vt supra dixit August. relinquitur originale in prole: sed libido illa est proximi parentis, **A** qualitercunque fuerit. ergo ex peccatis proximorum parentum proles originaliter inficitur.

¶ 3 Præter. Omnium conuenientium in specie est eadem relatio ad naturam speciei: sed omnes homines in specie conueniunt. si ergo Adam per actum proprium naturam humanam corrumpere potuit, videtur ꝙ etiam alij pes actualia peccata humanam naturam in seipsis corrũpant: sed filius accipit naturam humanam a patre. ergo oportet ꝙ ex peccato actuali proximi parentis sequatur infectio originalis culpæ in prole. Si dicatur, quòd hoc non potest esse, quia ex quo natura humane, corrupta est per primum parentem, vlterius per sequentia non corrumpitur.

¶ 4 Contra. Primum peccatum non ex toto naturam humanam corrumpit: sed quod non ex toto corruptum est, adhuc corruptibile remanet, & magis ꝙ primo fuit. ergo humanam naturã possibile est etiam per sequentia peccata corrumpi, & præcipue cum alia sint æque grauia vel grauiora quàm primũ fuit. Si dicatur, ꝙ ideo per actum Adę natura corrumpi potuit, quia ipse principium naturæ suæ fuit, quod alijs non conuenit.

¶ 5 Contra. Ponatur ꝙ aliquem alium hominem Deus ex limo terræ formaret, constat ꝙ istius Adam principium nõ esset: sed illud quod est naturæ principium habet habitudinem principij ad omnia participantia naturam illam. ergo videtur, quòd Adæ non per se conueniat, ꝙ sit principium humanæ naturæ: sed per accidens tantum. Illud autem quod est per accidẽs non causat variam habitudinem indiuidui ad naturam speciei, inquantum species est. ergo ex hac non sequitur, ꝙ Adam potuerit inficere naturam humanam, cum & alij possent.

D SED CONTRA. Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & loquitur de peccato originali, vt supra dixit Aug. ergo tantum ex primo parente traducitur peccatum originale, & non ex peccatis proximorum parentum.

¶ Præt. Originale ex actu originis causatur: sed actus originis est vniformis, & vnus in tota natura humana. ergo oportet, quòd infectio, quæ ex eo cõsequitur, non in diuersa principia, sed in vnum tantum reducatur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, nullus defectus traducitur de necessitate ex parente in prolem, maxime qui ex parte animæ se tenent, nisi qui naturam speciei respicit. defectum autem ad naturam pertinentem solum primum peccatum induxit. ipsum. n. discontinuauit adhæsionem hominis ad Deum. Ex hoc autem, ꝙ cõtinue homo Deo adhærebat, **E** hæc virtus illi indita erat, vt sub obedientia rationis continue subderentur inferiores vires, & sub obedientia animæ corpus, propter hoc. s. ꝙ ratio suo superiori cõtinue subdita fuerat. interrupta autem prima obedientia per hoc, ꝙ ratio primi hominis a Deo auersa est per peccatum, consecuta est disturbatio ordinis in inferioribus viribus ad rationem, & corporis ad animã. sequentia autem peccata, non sunt causa huius interscisionis. s. rationis humanæ ad Deum, quia siue alij homines peccarent siue non, semper hoc remanebat in natura humana, ꝙ aliquando ratio hominis a Deo auersa fuerat: sed ex alijs peccatis relinquuntur defectus, & corruptiones personam respicientes, inquantum qui peccat efficitur promptior ad peccandum: & ideo peccata actualia proximorum parentum nullo modo in filios transeunt.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd assimilatio generantis ad genitum per se loquendo, est in natura speciei, quia generans vnumquodque generat sibi simile in specie. contingit autem quandoque, ꝙ etiam in accidentibus indiuiduis, fit assimilatio

filij

D. 663. filij ad patrem, sed hoc non est nisi in accidentibus [d] corporalibus, vt q podagricus generet podagricum, non autem in accidentibus animæ. non. n. musicus generat musicum: sed rationalis rationalem. peccata autem proximorum parentum nihil in naturam corruptionis inducunt inquantum natura est, quia natura iam corrupta est, secundum quòd corrumpi potuit per peccatum primi hominis: & ideo natura, cũ illa corruptione peruenit ad proximos parentes, & cum illa corruptione naturam traduxit: & ideo dicitur q omnia homo generat inquãtum est Adam, & ita patet, q ex solo peccato primi parentis originale contrahitur.

¶ Ad secundum dicendũ, q libido proximi parentis, per quam peccatum originale in prolem inducitur, quocunque modo sumatur, non habet virtutem inficiendi prolem macula culpæ: nisi secundum q consecutum est ex voluntate inordinata primi parentis, & ideo tota causa infectionis, in peccatum primi parentis retorquetur.

¶ Ad tertium dicendum, q in Adam fuit natura integra dotata munere, qđ Deus humanæ naturæ gratis contulerat: vnde per peccatum ipsius potuit natura humana corrumpi I ipso, & p consequẽs in omnibus, qui naturam humanam ab eo acciperent, quia genitum accipit naturam a generante qualam generans habet. In alijs autem hominibus inuenitur natura iam corrupta, vñ illius corruptionis vlterius illud peccatum causa esse non potest: sicut q semel mortuum est, iterum non occiditur. in quocunq; autem homine fuisset inuenta humana natura integra, per peccatum ipsius poterat corrumpi in eo, & in his, qui ab eo descenderent. Vnde patet, q seruatur eadem ratio omnium hominum ad naturam communem.

¶ Ad quartum dicendum, q per peccatum personæ non corrũpitur i natura illud, quod ex principijs naturæ relinquitur: nisi forte quantum ad personam illam pertinet: sed corrumpitur solum quantum ad id bonitatis, quod naturæ superadditum fuit. hoc autem totum per primum peccatum subtractum est. Vnde illud naturæ quod integrum remanet, per alia peccata corruptibile non fuit, nisi quantum ad personam peccantis, prout in eo relinquitur minor habilitas ad consequendum gratiam, & ta lis corruptio ab vno in alterum non transfunditur.

¶ Ad quintum dicendum, q principium alicuius naturæ potest accipi dupliciter. Vel secundum quòd natura consideratur absolute secundum rationem speciei, & hoc modo Adam non

Dei potestate dilexit. Et sacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ, serpentina persuasione corrupta est. Et furtum, G quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plus q̃ sufficere illi debuit appetiuit. Et si quid aliud in hoc vno inueniri potest. Deinde de parẽtum præcedentium peccatis, vtrum paruulis imputẽtur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens. Parẽtum peccatis paruulos obligari, non solũm primorum hominum: sed etiam ipsorum de quibus ipsi nati sunt, nõ improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina senten H tia: Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem, vsqueadeo vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cum & hoc recte dici posset, sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno qđ in oẽs homines pertransiit atq; I tã magnum est, vt eo mutaretur in necessitatẽ mortis humana natura, reperiũt (sicut supra disserui) plura pctã, & alia parẽtũ, quæ nõ ita pñt mutare naturã, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum quibus ab ipso Adam, vsque ad patrem suum pro generationibus suis quisque succedit, nõ immerito disceptari potest, vtrum omniũ malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur K implicetur, vt tanto peius quanto posterius quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantum ad progeneratorum culpas, non exten G dit vlterius moderatione miserationis suæ, ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione premerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani, omnium precedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere: [b] & pœnas pro eis debitas pendere, an aliquid aliud de re tanta scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis, valeat H vel nõ valeat reperiri, temere affirmare nõ audeo. Ecce perspicuum fit lectori Aug. superiora dixisse non asserendo: sed diuersorum opiniones referendo.

b Ostendit Aug. sibi fore contrarium si id sentiret.

ALioquin sibiipsi contra dicere ostenderetur, q in eodem libro omniũ mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tan I tum tenentur peccato his verbis. [a] Mitissima sane pœna eorum erit, qui præter peccatum qđ originale cõtraxerunt, nullum insuper addiderũt, & in cæteris qui addiderunt, tãto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem. Ecce hic aperte dicit paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum esse lenissimam. Quod si est, non igitur peccatis patrũ K præcedentium obligantur nisi

F fuit principium naturæ humanę nisi per accidẽs. nec sic etiam totam naturam humanam infecit, quia si aliquis de limo terræ iterum formaretur, originalem maculam nõ haberet, aut prout habet esse natura communis in indiuiduis, & hoc modo quodlibet generans est quodammodo naturæ principium in genito, & secundum hunc modum, ille homo, ex quo omnes homines geniti sunt, naturę humanæ principium dicitur esse.

ARTICVL. II.

b Vtrũ culpa proximorum parentum redundet in filios quantum ad pœnam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q culpa proximorum parentum in filios redundet, quãtum ad pœnam. Primo per id quod dicitur Exod. 2. cap. Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitates patrum in filios, & loquitur ibi de visitatione correctionis, quæ per pœnam fit. ergo pro peccatis parentum filij puniuntur. Si dicatur, q intelligitur tãtum de imitantibus peccata patrum, vt in litera dicitur.

¶ 2 Contra. Ipsa imitatio qua qs peccatorẽ imitator, peccatum quoddam est, † Cap. 9 nec est peccatũ imitati sed imitantis. si ergo pro hoc puniãtur filij, q peccata patrum imitantur, non peccata patrum in eis visitat Deus, vt scriptura dicit: sed peccata propria.

¶ 3 Præter. Non magis peccat, qui imitatur patrem in aliquo genere peccati, quàm ipse pater peccando sit i eodem peccato: immo forte minus, secundum q habet magis inclinans ad peccandũ. s. exẽplum patris: sed qui plus non peccat plus non debet puniri. si ergo pater pro illo peccato temporaliter punitus non fuit, iniustum est vt pro eius imitatione filius puniatur. Si ergo punitur, videtur q pro vtroque peccato filius puniatur. s. proprio & patris.

¶ 4 Præter. Iustitia humana exemplata est a diuina: sed secundum humanam iustitiam filij pro peccato parentum exhæredantur. ergo & secundum diuinam iustitiam filij pro peccatis patrum puniuntur.

¶ 5 Præter. Magis est coniunctus filius patri quàm populus regi: sed pro peccato regis populus punitur, vt legitur secundi Regum vltimo, quando Dauid populum numerauit. ergo multo fortius pro peccato parentum filij puniuntur.

SED CONTRA. Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris: portaret autem si pro eius peccato pœnam subiret. ergo filij pro peccatis parentum non puniuntur.

¶ Præter.

¶ Præter. Pœna respondet culpæ: sed culpa patris actualis nõ transfunditur in filium, ergo iniustum est, q̃ pro culpa patris filius puniatur.

Respondeo. Dicendum q̃ filius potest dupliciter considerari: vel inquantum est persona quædam, vel prout est quædam res parentis, q̃a ad felicitatem ciuilem inter alia bona fortunæ, quæ conferũt organice etiam proles conferre dici (Cap. 12.) tur Ethic. 8. a Philosopho. Est autem filius res quædam parentis, quantum ad corpus quod a patre habet, & quantum ad res mundi de quibus filius patrem iuuare tenetur: sed quãtum ad animam, quę imediate a Deo creatur, non est res parẽtis: sed ipsius Dei. & hoc significat Ezech. 18. Sicut anima patris mea est: ita & anima filij. Sciẽdum est ergo, q̃ peccatum consequitur duplex pœna, vt per se, quæ ad animam pertinet († Cap. 44) & in præsenti, vt amissio gratiæ, & turbatio conscientię & huiusmodi, & in futuro vt pœna inferni: & huiusmodi pœ († Num. 21.) na, nunquam filius pro peccato patris punitur, q̃a illa pœna non attingit ipsũ secundum q̃ est res patris: alia pœna cõ († Matth. 21.) sequitur peccatum, quasi per accidens, sicut infirmitates corporales, & aliæ pœnę temporales: vnde nec etiam semp̃ peccantibus tales pœnæ infliguntur: sed secũdum moderationem prouidentię diuinæ cuncta gubernantis, & tali pœna quandoq̃ punitur filius p̃ peccato patris, nisi sit impedimentum ex parte filij, vt contrarius peccato patris existat per bonam vitam. hæc. n. pœna contingit ipsũ secundum q̃ est res patris: sicut etiã pro peccato huius, quandoq; occiduntur animalia, & effodiuntur domus in quibus nulla est culpa.

¶ Ad primum ergo dicẽdum. quòd authoritas ista intelligitur de pœna tem († Cap. 48.) porali, & in illis qui imitando peccatum parentum, non præstant impedimentum vindictę.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ imitatio non ponitur causa prima, pro qua pœna temporalis infligatur: sed quasi causa media per quam influentia causæ primę ad effectum coniungitur. virtus. n. peccati parentis non peruenit in istum, si peccato repugnet: sed per imitationem quodãmodo continuatur: vnde ex hoc non tollitur, quin pro peccato patris aliquo mõ puniat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in filio imitante peccatum patris, est duplex ratio quare temporaliter puniatur, tum quia ipsemet peccat imitando patrem, tum quia res patris est, & decet, vt pro peccato patris puniatur, inquantum est res eius. In patre autem erit vna ratio tantum: & ideo magis punitur filius quàm pater, & præcipue quia contingit, vt filij q̃ peccata patrum imitantur, liberius peccant quasi in his nutriti, & in plura peccata se præcipitant cum minori conscientiæ remorsu propter cõsuetudinem, & authoritatem maiorũ suorum. († Lib. 14. ca. 11. 15.)

¶ Ad quartum dicendum, q̃ iustitia humana non punit filium pro peccato patris, in eo etiam quod ex patre iam accepit: sed in eo qđ ex patre accepturus esset, vel quãtum ad corpus vel etiã quantum ad possessiones. nõ. n. quia pater peccat, filius iam natus truncatur, neque filius emãcipatus exhæredatur: sed per accidens pœna patris redundat in filium, quando patri aufertur id quod in filium ex patre transire debebat, vt hęreditas vel etiam membrum, quia ex truncatis truncatus nascitur.

¶ Ad quintam dicendum, q̃ populus est res regis, & punitur populus in pœna eius rex puniatur, & hoc præcipue contingit, vt Grego. dicit, quando peccata populi merentur, vt super eos rex peccator constituatur, vel in peccatum labi p̃mittatur, vt Iob. 34. Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi. Et sic patet, q̃ ppls eiũ pro pctõ proprio punit. († Lib. 25. mor. c. 20.)

ARTICVL. III.

Vtrum peccatum originale sit vnũ tantum.

AD TERTIVM sic proceditur. (1. 2. q. 82. artic. 2.) Videtur, q̃ peccatum originale non sit vnum tantum. Quod enim pluraliter significatur, vnum esse non potest: sed sancti de originali loquentes pluraliter ipsum significant, vt Rabanus q̃ (De pœnit. dist. 4.) dicit, q̃ hominis in peccatum redeunti, non solum peccata, quæ post baptismum egit imputabuntur ad pœnam: sed originalia quę

Adæ. Si enim p̃ peccatis actualibus parentum æternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minus: sed forte magis quàm ipsorum parentes punirentur. Non igitur pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, sed pro originali, quod a parentibus trahitur, paruuli B damnabuntur, pro eo nullam aliam ignis materialis vel conscientiæ vermis *b* pœnam sensuri, nisi quòd Dei visione carebunt in perpetuum. Vno igitur & non pluribus peccatis paruuli obligati sunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur. s. q̃ peccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Augus. in eodem libro, quia in scriptu- C ra per singularem numerũ, pluralis numerus sæpe significari solet vt ibi: Ora ergo ad Deum, vt auferat a nobis serpentem, non ait serpentes, quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numerus, vt in euangelio, Mortui sunt enim, qui quærebant animã pueri. non ait. mortuus est, cum loqueretur de Herode. Et In Exo. Fecerunt deos aureos, cum vnum fecerint vi- D tulum de quo dixerũt. Isti sunt dij tui israel. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cum dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris.

HIc quæri solet, vtrum peccatum trãsgressionis Adæ, ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibusdam ita esse videtur, q̃a illud peccatum totam humanã naturam mutauit, sicut Aug. in Ench. dicit. Illud vnum peccatum in loco, & habitu tantę fælicitatis amissum, tam magnũ est, vt in vno homine originaliter, & vt ita dixerim radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem de ciuitate Dei. Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, B quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondũ. n. ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His, alijsq; vtuntur authoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo. Magis nocuit illud peccatum, quàm aliquod aliorum, quia to- C tum humanum genus vitiauit, ac morti vtrique subdidit, qđ nullo alio peccato factum est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Responsio contra illos, vbi alia peccata ostenduntur illo maiora.

AD quod dici potest, q̃a licet illud peccatum humanam naturã mutauerit in necessitate mortis, & D in totum genus humanum reatum diffuderit, non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritumsanctum, quod neque hic, neque in futuro, vt veritas ait, dimittitur. Quòd vero totam humanam naturam corrupit: non ideo est, quia grauius fuerit cunctis alijs peccatis, sed quia ab homine commissum est, quando in vno homine tota humana natura con- E sistebat: & ideo tota in eo corrupta est. Maioremque effectum mali intulit, quantum ad multiplices defectus, qui ex eo manauerunt: sed non quantum ad pœnam ęternam, quam grauiorem non meruit. quàm plures postea meruerunt per alia peccata: imo alios grauiorem pro-

F quę in baptiſmo ei dimiſſa ſunt, vt 4. lib. ſententiarum. 22. diſt. ergo originale peccatum non eſt vnum tantum.

¶ 2 Præter. Impoſsibile eſt, ꝙ vnus habitus inclinet ad omnes actus peccati, præcipue cum quidam eorum adinuicem contrarientur: ſed ſecundum Anſel. originale eſt pronitas ad omne malum. ergo impoſſibile eſt, ꝙ ſit vnum tantum. (De pec. origin. cap. 7.)

¶ 3 Præter. Vni culpę debetur vna pœna: ſed peccato originali multiplex pœna debetur, vt carentia viſionis diuinę, neceſſitas moriendi, & huiuſmodi. ergo non eſt tantum vna culpa.

¶ 4 Præt. Impoſſibile eſt idem accidens in anima & corpore eſſe ſicut in ſubiecto: ſed fœditas originalis ex carne reſultat in animam, & tamen poſtquàm animam infecerit, in carne eſſe non deſinit. ergo non eſt vna tantum infectio ſed plures. († Lib. 10 cap. 44.)

¶ 5 Præt. Diuerſarum potentiarum, diuerſæ ſunt priuationes & habitus: ſed per originale omnes potentię animæ ſunt corruptæ. ergo originale impoſſibile eſt vnum eſſe.

meruiſſe credimus iram, quàm Adam meruerit.

An illud peccatum ſit primis parentibus dimiſſum.

SI vero quęritur: an illud peccatum primis dimiſſum fuerit parẽtibus, dicimus eos per pœnitentiam veniam conſecutos. Vnde Aug. in lib. de baptiſmo paruulorum. Sicut illi primi parentes poſtea iuſte viuendo, credũtur per domini ſanguinem ab extremo liberari ſupplicio: non tamen in illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari, ſic & caro peccati etiã remiſſis peccatis, ſi homo in ea iuſte vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit a propagine peccati.

SED CONTRA. Rom. 5. in Glo. Vnus homo vnum peccatum miſit in mundum, & loquitur de originali. ergo originale eſt vnum.

¶ Præterea. Subiectum originalis eſt eſſentia animæ, vt ſupra dictum eſt: ſed eſſentia animæ eſt tantum vna. ergo originale eſt tantum vnum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd in aliquo habente plures partes, poteſt eſſe corruptio in partibus duplex. vel ex eo, ꝙ ſoluitur illa æqualitas, ex qua omnium partium bona habitudo erat, vel ex eo, ꝙ ſoluitur aliquid eorum quod determinatam partem ſeruabat, vt patet in corpore. contingit.n. debilitatem fieri in partibus corporis ex eo, ꝙ ſoluitur ęqualitas complexionis, ex qua erat vigor in omnibus partibus corporis, ſicut in febre accidit: & ideo vna febris eſt, qua partes omnes corporis debilitantur, & non ſingulę in ſingulis partibus: contingit etiam partes corporis debilitari per hoc, ꝙ defectus eſt alicuius in quo virtus membri conſiſtebat, & tunc oportet, ꝙ diuerſis partibus diuerſæ corruptiones reſpondeat, ſicut ꝙ oculus eſt lippus, & pes eſt claudus, & ſic de alijs. ſimiliter contingit eſſe corruptioné in partibus animæ dupliciter. Aut ex eo, ꝙ vniuſcuiuſque partis animæ ſit corruptio, quantum ad id quod proprium eſt ſibi, ſicut eſt in peccato actuali, quia per proprium actum potentię inducitur praua diſpoſitio, & habitus in ipſa, & ſecundum hoc oportet, vt plurium potentiarum ſint plures corruptiones. non.n. eodem habitu peccati corrumpuntur concupiſcibilis & iraſcibilis, & ſic de alijs: ſed ſicut diuerſis habitibus virtutum perficiuntur, ita etiam diuerſis habitibus vitiorum corrumpuntur: aut ex eo ꝙ tollitur illud, quod omnes partes animę in recto ordine conſeruabat, & talis corruptio eſt per originale peccatum. prima eſt per actuale peccatum, quod eſt priuatio originalis iuſtitiæ. & ideo peccatum originale, quo omnes partes animę corrumpuntur, eſt vnum tantum in homine vno, in pluribus autem numero differunt.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd peccatum originale quodammodo eſt actualium peccatorum principiũ, inquantum fomes ad actualia peccata inclinat. omnis autem effectus ſecundum virtutem eſt in ſua cauſa. peccatum ergo originale per eſſentiam eſt vnum, ſed virtute multiplex: & ideo pluraliter ſignificari poteſt, vel ꝓ multos defectus coincidẽtes. (D.1007.)

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut mouens eſt duplex: vnum per ſe, & aliud per accidens, quod eſt remouens prohibens, ita etiam inclinãs ad peccatum inuenitur in anima duplex. vnum per ſe. ſ. habitus & diſpoſitio ex peccato relicta, quia ſecundum ſimilitudinem diſpoſitionis eſt actus, ad quem diſpoſitio inclinat: aliud per accidens, quaſi remouens prohibens, & ſic peccatum originale ad omnia actualia inclinat, inquantum remouet originalem iuſtitiam, per quam vires a lapſu in peccatum continebantur. Et ideo non oportet, ꝙ ſecundum diuerſitatẽ peccatorum actualium diuerſificetur originale. contingit.n. quòd idem remouens prohibens eſt cauſa per accidens contrariorum motuum, ſicut patet in corruptione corporum mixtorum, quia abeunte virtute, quę miſcibilis in vnum continebat, quodlibet elementorum in ſuum locum tendit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ pœna quæ per ſe originali culpæ reſpondet, eſt carentia viſionis diuinę, aliæ autem pœnæ conſequũtur ipſum quaſi per accidens, quia ex quo ſubtracta eſt originalis iuſtitia, qua corpus animæ ſubiecebat, oportet, quòd vita hominis permaneat ſecundum exigentiã corporis: inde ſequitur neceſſitas moriẽdi, quia corpus ex contrarijs cõpoſitũ eſt. Et ſimilr̃ eſt de alijs. († Cap. 20. † Cap. 18)

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſubiectum originalis culpę non eſt caro ſed anima: oportet.n. ꝙ in eodem ſubiecto ſint priuatio & habitus: vnde ſicut illa originalis iuſtitia, quæ in anima erat, continebat corpus a morte virtute animę iuſtitiam habentis: ita etiam ex priuatione, quæ eſt in anima reſultat defectus omnis, qui eſt in corpore, nec defectus iſte erat in carne ante infuſionem animæ in actu: ſed virtute tãtum, vt ſupra dictũ eſt.

¶ Ad quintum patet reſponſio, per id quod ſupra dictum eſt.

Quòd peccata parentum viſitentur in filios, & quòd non ſunt aduerſa, quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele.

G ET licet peccatis parentum, niſi Adę, paruuli non obligentur, non eſt tamen diffidendũ peccata parentum in filios redundare, ſicut dominus ĩ Exodo ad Moyſem ait. Ego Deus fortis zelotes, viſitãs iniquitates patrum in filios, vſque in tertiã & quartam generationem, his qui oderunt me. His verbis aperte inſinuatur, ꝙ Deus reddit peccata patrum ſuper filios, tertios, & quartos, huic autem videtur aduerſari qđ dominus in Ezechiele ait. Quid eſt, quòd inter vos parabolam vertitis in H prouerbium iſtud, dicentes. Patres comederunt vuam acerbã,

QVAESTIO II.

B

I Deinde quæritur de pœna originalis peccati. Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrum peccato originali poſt mortem debeatur pœna ſenſibilis in illis, qui in originali tantum peccato decedunt.

Secundo. Vtrum aliquem interiorem dolorem ſentiant in anima ſpiritualem, qui pro peccato originali tantum puniuntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum pœna ſenſibilis debeatur peccato originali ſecundum ſe.

K AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccato originali ſecundum ſe debeatur pœna ſenſibilis. Dicit enim Aug. de fide ad Petrum. Firmiſſime tene & nullatenus dubites, paruulos qui ſine ſacramento baptiſmatis de hoc ſęculo tranſierunt, æterno ſupplicio puniendos: ſed ſupplicium pœnam ſenſibilem nominat. ergo paruuli qui pro ſolo originali punientur, ſenſibilem pœnã ſuſtinebunt. (De Mal. q. 4. art. 2. Cap. 27.)

¶ 2 Præterea. Maiori culpæ debetur maior pœna: ſed originale eſt maius peccatum quàm veniale, quia plus habet de auerſione, eo quòd gratiam ſubtrahit. veniale autem gratiam ſecum compatitur, & iterum æterna pœna punitur originale: ſed veniale temporali. cum ergo veniali peccatu debeatur pœna ſenſibilis, multo amplius originali.

¶ 3 Præter. Grauius puniuntur peccata poſt hanc vitam q̃ in vita iſta, vbi eſt miſericordiæ locus: ſed in hac vita reſpondet originali pœna ſenſibilis. pueri.n. qui ſolum originalem habẽt, multas pœnas ſenſibiles ſuſtinent nec iniuſte. ergo & poſt hanc vitam pœna ſenſibilis ſibi debetur.

¶ 4 Prę.

¶ 4 Præter. Sicut in peccato actuali est auersio & conuersio: ita & in peccato originali aliquid auersioni respõdet. s. priuatio originalis iustitiæ, & aliquid conuersioni. s. concupiscentia: sed peccato actuali ratione conuersionis debetur pœna sensibilis. ergo & originali ratione concupiscentiæ.

¶ 5 Præt. Corpora puerorum post resurrectione aut erũt passibilia aut impassibilia, si ipassibilia, & nullum corpus humanum potest esse impassibile: nisi vel per dotem impassibilitatis, sicut est in beatis, vel ratione originalis iustitiæ, sicut in statu innocentiæ. ergo corpora puerorum vel habebunt dotem impassibilitatis, & sic gloriosa erunt, & non erit differentia inter pueros baptizatos & nõ baptizatos, quod est hæreticum. vel originalem iustitiam habebunt, & sic originali pctõ carebunt, nec pro peccato originali punientur, qđ est similiter hæreticum. si autẽ sint passibilia: omne autem passibile de necessitate patitur, actiua præsente, ergo præsentibus corporibus sensibilibus actiuis sensibilem pœnam patientur.

† In Ezech. cap. 8.

Enchirid. c. 93.

Sed contra. Aug. dicit pœnã paruulorum, qui originali tantum tenentur, omnium esse mitissimam: sed hoc nõ esset, si sensibili pœna torquerentur, quia pœna ignis inferni est grauissima. ergo pœnã sensibilem nõ sustinebunt.

¶ Præter. Acerbitas pœnæ sensibilis delectationi culpæ respõdet Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit &c. Sed in peccato originali non est aliqua delectatio sicut nec operatio. delectatio enim operationem cõsequitur, vt ex 10. Ethic. patet. ergo peccato originali nõn debetur pœna sensibilis.

Cap. 4.

Respondeo. Dicendum, quod pœna debet esse proportionata culpæ, vt dicitur Esa. 27 In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit in eam. defectus autem qui per originem traducitur rationem culpæ habens, non est per subtractionem, vel corruptionem alicuius boni, quod naturam humanam consequitur ex principiis suis: sed per subtractionem vel corruptionem alicuius quod naturæ superadditum erat: nec ista culpa ad hunc hominem pertinet: nisi secundum quod talem naturam habet, quæ hoc bono quod in eo natum erat esse, & possibile conseruari, destituta est: & ideo nulla alia pœna sibi debet, nisi priuatio illius finis ad quem donum subtractum ordinabat, ad qđ per se natura humana attingere non potest. hoc autem est diuina visio: & ideo carentia huius visionis est propria, & sola pœna originalis peccati post mortem. si. n. alia pœna sensibilis pro peccato originali post mortem infligeretur, puniretur iste non secundum hoc, quod culpam habuit, quia pœna sensibilis pertinet ad id quod personæ proprium est, quia per passionem huius particularis, talis pœna est. Vnde sicut culpa non fuit per operationem eius: ita nec pœna per passionem ipsius esse debet: sed solum per defectum illius ad quod natura de se insufficiens erat. in aliis autem perfectionibus & bonitatibus, quæ naturam hu- A manam consequuntur ex suis principiis nullum detrimentum sustinebunt, pro peccato originali damnati.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod supplicium non nominat in authoritate illa, pœnam sensibilem: sed solum pœnam damni, quæ est carentia diuinæ visionis, sicut etiã nomine ignis frequẽter in scriptura, quælibet pœna significari consueuit.

¶ Ad secundum dicendum, quod inter omnia peccata minimũ est originale, eo quod minimum habet de voluntario. non. n. est voluntarium voluntate istius personæ: sed voluntate principii naturæ tantum. peccatum autẽ actuale & etiam veniale est voluntarium, voluntate eius in quo est: & ideo minor pœna debetur originali quam veniali. nec obstat, quod originale non compatitur secum gratiam. priuatio. n. gratiæ non habet rationem culpæ, sed pœnæ, nisi inquãtum ex volũtate est. Vnde, vbi minus est de volũtario minus est de culpa. similiter etiam nõ obstat, quod peccato actuali veniali, temporalis pœna debetur, quia hoc est per accidens, inquantum decedens in veniali, iãtam gratiam habet, virtute cuius pœna purgata est. si autem veniale peccatum sine gratia in aliquo esset, perpetuam pœnã haberet.

¶ Ad tertium dicendum, quod non est eadem ratio de pœna sensibili ante mortẽ & post mortem, quia ante mortem pœna sensibilis consequitur virtutem naturæ agentis, siue sit pœna sensibilis interior, vt febris vel aliquid huiusmodi, siue etiam sensibilis pœna exterior, vt vstio & siue aliquid huiusmodi: sed post mortem nihil aget virtute naturæ: sed secundum iustitiæ diuinæ ordinem tantum, siue in animam separatam in quam constat, quod ignis naturaliter agere non potest, siue etiam in corpus post resurrectionem, quia tunc omnis actio naturalis cessabit, cessante motu primi mobilis, qui est causa omnis motus & E alterationis corporalis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dolor sensibilis respondet delectationi sensibili, quæ est in conuersione actualis peccati. concupiscentia autem habitualis, quæ est in originali peccato, delectationem non habet: ideo dolor sensibilis non respondet sibi pro pœna.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpora puerorum non erunt impassibilia ex defectu potentiæ ad patiendum in ipsis: sed ex defectu exterius agentis in ipsa, quia post resurrectionem nullum corpus erit agens in alterum, præcipue ad corruptionem inducendam per actionem naturæ, sed erit actio tantum ad puniendum ex ordine diuinæ iustitiæ, vnde illa corpora pœnam non patientur, quibus pœna sensibilis ex diuina iustitia non debetur. corpora autem sanctorum erunt impassibilia, quia deficiet in eis potentia ad patiendum, & ideo impassibilitas erit in eis dos, non autem in pueris.

& dentes filiorũ obstupescunt. Viuo ego dicit dñs. Si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel: Ecce oẽs animæ meæ sunt, vt anima patris: ita & aĩa filij mea est. Et anima quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater nõ portabit ini- B quitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum erit. His verbis videtur Deus corrigere per prophetam, quod male dixerit in lege. Si enim peccata patrum reddit in tertiam, & quartam generationem, iniustitia videtur esse Dei, vt alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iustũ est alium peccare, & alium peccata luere?

Determinatio præmissarum authoritatum conuenientiam ostendens.

Sed vt ait Hier. ne lex & prophetæ, i. Exodus & Ezechiel: immo ipse Deus, qui & hic, & ibi locutus est, in sententiis discrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exodi. Dicto. n. reddam iniquitates patrum i filios: addit his qui oderunt me, per quod euidenter ostendit: non ideo puniri filios, quia peccauerunt patres: sed quia eis similes quodam hæreditario malo Deum oderunt.

Illud ergo quod in Exodo dominus dicit, sicut Hierony. tradit, nõ id sonat quod multi existimant, nec est simile huic prouerbio. Patres comederũt vuã acerbam &c. Illud enim Exodi Hierony. super Ezechielem. & August. super psal. 108. Deus laudem meam ne tacueris, de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum censent, super quos dicitur Deus reddere peccata patrũ, quia punit eos, eo quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit dominus in propheta quod ante dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit aperit. Vnde & illos qui praue intelligebãt, C arguit, qui dicebant. Patres comederunt &c.

Quare dixerit in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorat.

Veruntamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur; quare tertiam & quartã generationẽ tantum commemorauit, cum in qualibet generatione reiteD rentur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres cõmemorauit, cum & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maxime patres filij

Artic.

ARTICVLVS II.

b Vtrum pueri non baptizati sentiant in anima afflictionem spiritualem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri non baptizati afflictionem spiritualem in anima sentiãt, quia sicut dicit Chrysost. (In Math. hom. 33.) in damnatis grauior erit pœna, ꝙ Dei visione carebũt, quàm ꝙ igne infernali cremabuntur. sed pueri visione diuina carebunt. ergo afflictionem spiritualem ex hoc sentient.

¶ 2 Præt. Carere illo quod quis vult habere, sine afflictione esse non potest: sed pueri vellent visionem diuinam habere, alias voluntas eorum actualiter peruersa esset. ergo cum ea careant, videtur, ꝙ ex hoc afflictionẽ sentiant. Si dicatur, ꝙ non affligentur, quia sciunt se nõ culpa propria ea esse priuatos.

¶ 3 Cõtra. Immunitas a culpa dolorem pœnæ non minuit, sed auget. non enim si aliquis non propria culpa exhæredatur vel mutilatur, propter hoc minus dolet. ergo etiam, quàmuis pueri non propria culpa tanto bono priuentur, ex hoc eorum dolor tollitur.

¶ 4 Præter. Sicut pueri baptizati se habent ad meritum Christi: ita non baptizati ad meritum Adæ. sed pueri baptizati ex merito Christi consequuntur premium vitæ ęternæ. ergo & non baptizati dolorem sustinent, ex hoc ꝙ per demeritum Adę æterna vita priuantur.

¶ 5 Præter. Absentari a re amata non potest esse sine dolore: sed pueri naturalem cognitionem de Deo habebunt, & eadem ratione naturaliter eum diligent. ergo cum ab eo sint in perpetuum separari, videtur ꝙ hoc sine dolore pati non possint.

SED CONTRA. Si pueri non baptizati post mortem dolorem interiorem habeant, aut dolebunt de culpa aut de pœna. si de culpa, cum a culpa illa vlterius emundari nõ possint, dolor illę erit in desperationem inducens: sed talis dolor in damnatis est vermis conscientiæ. ergo pueri vermem conscientię habebunt, & sic non esset eorum pœna mitissima, vt in litera dicitur. Si autem de pœna dolerent. ergo cum pœna eorum iuste a Deo sit, voluntas eorum diuinæ iustitię obuiaret, & sic actualiter deformis esset, quod non conceditur. ergo nullum dolorem interiorem sentient.

¶ Præter. Ratio recta non patitur, vt aliquis perturbetur de eo quod in ipso non fuit vt vitaretur, propter quod Seneca (Epist. ad 17. Lucillũ. 1.) probat, ꝙ perturbatio in sapientem non cadit: sed in pueris est ratio recta nullo actuali peccato obliquata. ergo non turbabuntur de hoc, quòd talem pœnam sustinent, quam vitare nullo modo potuerunt.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc est triplex opinio. Quidam enim dicunt, ꝙ pueri nullum dolorem sustinebunt, quia in eis adeo ratio obtenebrata erit, vt non cognoscant se amisisse quod amiserunt, quod probabile non videtur, vt anima ab onere corporis absoluta ea non cognoscat, quæ saltem ratione inuestigari possunt, & etiam multo plura. Et ideo alij dicunt, ꝙ in eis est perfecta cognitio eorum, quę naturali cognitioni subiacent, & cognoscunt Deum, & se diuina visione priuatos esse, & ex hoc aliquem dolorem sentient: tamen mitigabitur eorum dolor, inquantum non propria voluntate culpam incurrerunt pro qua damnati sunt: hoc etiam probabile non videtur, ꝙ talis dolor paruus esse non potest de tanti boni amissione, & præcipue sine spe recuperationis. Vnde pœna eorum non esset mitissima. Præterea, & omnino eadem ratione qua dolore sensibili & exterius affligente non puniuntur, etiam dolorem interiorem nõ sentient, quia dolor pœnę delectationi culpæ respõ- F det. Vnde delectatione remota a culpa originali, omnis dolor ab eius pœna excluditur. Et ideo alij dicunt, ꝙ cognitionem perfectam habebunt eorum, quę naturali cognitioni subiacent, & vita æterna se priuatos esse cognoscent, & causam, quare ab ea exclusi sunt. nec tamen ex hoc aliquo modo affligentur, quod qualiter esse possit, videndum est. Sciendum ergo ꝙ ex hoc, quòd caret aliquis eo quod suam proportionem excedit, non affligitur, si sit recte rationis: sed tantum ex hoc, quòd caret eo ad quod aliquo modo proportionatus fuit, sicut nullus sapiens homo affligitur de hoc, quòd non potest volare sicut auis, vel quia non est Rex vel Imperator, cum sibi nõ sit debitum. affligeretur autem si priuaretur eo ad quod habẽdum aliquo modo aptitudinem habuit. dico ergo, quòd omnis homo vsum liberi arbitrij habens proportionatus est ad vitam æternam consequẽdam, quia potest se ad gratiam præparare, per quam vitam æternam merebitur: & ideo si ab hoc deficiant, maximus erit dolor eis quia amittunt illud quod suum esse possibile fuit. pueri autem nunquàm fuerunt proportionati ad hoc, quòd vitam ęternam haberent, quia nec eis debebatur ex principijs naturæ, cum omnem facultatẽ naturæ excedat, nec actus proprios habere potuerunt, quibus tantum bonum consequerentur: & ideo nihil omnino dolebunt de carentia visionis diuinæ: imo magis gaudebunt de hoc, quòd participabunt multum de diuina bonitate, & perfectionibus naturalibus. nec potest dici, quòd fuerunt proportionati ad vitam æternam consequendam, quamuis non per actionem suam: tamen per actionem aliorum circa eos, quia potuerunt ab alijs baptizari: sicut & multi pueri eiusdem conditionis baptizati, vitam æternam consecuti sunt. I hoc. n. est superexcedentis gratiæ, vt aliquis sine actu proprio præmietur: vnde defectus talis gratię non magis tristitiã causat in pueris decedentibus non baptizatis, quàm in sapientibus, hoc quòd eis multæ gratiæ non fiunt, quæ in alijs similibus factę sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in damnatis pro culpa actuali, qui vsum liberi arbitrij habuerunt, fuit aptitudo ad vitam æternam consequendam. non autem in pueris, vt dictum est: & ideo non est similis ratio de vtrisque.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis voluntas sit possibilium & impossibilium, vt in 3. Ethic. dicitur. tamen voluntas ordinata & completa, non est nisi eorum, ad quæ quis aliquo modo ordinatus est, & si in voluntate deficiant homines dolẽt. non autem si deficiant ab illa voluntate, quæ impossibilium est, quæ potius velleitas quàm voluntas debet dici. non enim aliquis illud vult simpliciter: sed vellet, si possibile foret.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad habendum proprium patri- K monium vel mẽbra corporis sui, quilibet est ordinatus: & ideo non est mirum si dolet aliquis de earum amissione, siue pro culpa sua siue aliena eis priuetur. Vnde patet, quòd ratio non procedit ex simili.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ donum Christi excedit peccatum Adę, vt ad Rom. 5. dicitur. vnde non oportet, quòd pueri non baptizati tantum habeant de malo, quantum baptizati habent de bono.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis pueri non baptizati sint separati a Deo quantum ad illam coniunctionem, quę est per gloriam: non tamen ab eo penitus sunt separati: imo sibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum: & ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione & dilectione.

imitari solent, quos præcipue diligũt. Et tertiam, & quartam gñationem ideo commemorauit, quia solent parentes interdum tãdiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant, qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum recte intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium.

QVod etiam mystice intelligendum esse ostenditur, ex eo ꝙ parabola dicitur. Si enim parabola est, vt ait Hierony. aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt, Patrem in nobis esse dicunt leuem punctum sensuum. s. primum motum suggestionis, vel cogitationis. Filium vero, si cogitatio conceperit peccatum, in quo notatur consensus, & delectatio mulieris. Nepotem, si quod cogitaueris atque conceperis, G opere compleueris, vel complere decreueris, in quo notatur cõsensus viri, siue patratio peccati. Pronepotem autem si non solum feceris, sed si in eo glorieris, & hæc est quarta generatio. Non quia tres præcesserint: sed quarta dicitur, quia quarto loco a primo motu, qui est quasi pater, enumeratur. Deus igitur primos & secundos motus, i. stimulos cogitationũ, quos Græci propatheis vocant, sine qui- H bus nullus hominũ esse potest, non puniet æternaliter: sed si cogitata quis facere decreuerit,

EXPO-

EXPOSITIO TEXTVS.

A Q Von vero in actuali peccato &c.} Sciendum est, quod in aliquo peccato possunt notari deformitates plurium peccatorum dupliciter. Aut proprie, & sicut in peccato Adæ apparet deformitas superbiæ, gulæ, & inobedientiæ, & huiusmodi. Aut quasi metaphorice, & sic in eo ostenditur deformitas homicidij, quia seipsum spiritualiter occidit: & fornicationis, quia spiritualiter fornicatus est a Deo recedens: & tamen est vnum solum peccatum, has deformitates ex diuersis circunstantijs habens, speciem peccati ex vltimo fine retinens: & ideo etiam non oportet, quod peccatum originale ex eo causatum simul ea. {Non est putandum grauius fuisse &c.} Contra: homo primus habuit minus impellens ad peccatum quàm sequentes. quanto autem aliquis minori tentatione cadit, grauius peccat. ergo primus homo grauius peccauit cæteris sequentibus.

& quæ fecerit corrigere noluerit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Per quid probetur, quód primus motus non puniatur æternaliter.

B A D probandum vero vt ait Hierony. quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter a Deo illud de Genesi afferendum est. Cham enim peccauit irridens nuditatem patris, & sententiam non ipse, sed filius eius chanaam accepit. Maledictus chanaam, seruus erit fratrum suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit? Sed in mysterio illud dictum est. C

¶ Præterea. Magis malum est quod magis nocet. illud autem peccatum plus cæteris nocuit. ergo peius fuit. Et dicendum, quod contingit aliquod peccatum esse simpliciter leuius altero, quod quantum ad aliquam circunstantiam grauius est, vt supra dictum est, cum de peccato Adæ ageretur, eo quod peccatum simpliciter grauius esse dicitur, quod ex specie sua grauitatem maiorem habet, vel ex pluribus circunstantijs magis aggrauatur, vel ex vna circunstantia magis actum deformante. vnde multa alia peccata simpliciter grauiora sunt primo peccato Adæ, tum quia ex maiori contemptu, tum quia ex sua specie maiorem turpitudinem habent: sed quo ad hanc circunstantiam, quod sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, grauius est illis peccatis, ad quæ etiam exterior tentatio impellit. Vnde patet responsio ad primum. D

Distinc. 22.

¶ Ad secundum dicendum, quod hoc est per accidens, quod tale nocumentum naturæ humanæ intulit, quia. s. fuit primum peccatum quod naturam humanam vitiauit, & ordinem animæ ad Deum interrupit in illo, ex quo omnes homines per coitum generati, naturam humanam traxerunt. quodcunque autem aliud peccatum fuisset: hoc modo primum etiam similem effectum habuisset, siue fuisset peccatum operis, siue voluntatis, quàmuis quidam aliter dicant dicentes: si Adam alio modo peccasset, non incurrisse eum necessitatem moriendi, quia hæc pœna illi tantum culpæ videtur ordinata esse a Deo, cum dixit. Quacunque die comederis &c. Sed in hoc ostenditur etiam si alia peccata commisisset, quod similem pœnam sustinuisset, quasi a minori. grauius est. n. præceptum præterire naturalis legis, quo prohibetur illud quod in se est malum, quàm præterire præceptum disciplinæ, quo prohibetur quod non est malum, nisi quia prohibitum. {Si vero quæritur: an illud peccatum primi parentis &c.} Videtur quod primi parentes pro peccato non satisfecerint, quia cum bonum sit potentius quàm malum, vt probat Dion. 4. cap. de diui. no. si peccato proprio totum genus humanum primi parentes infecerunt, multo fortius satisfactione propria maculam, quam induxerant abstersissent, si satisfecissent. Sed dicendum est, quòd primum peccatum interrumpere potuit rectum ordinem humanæ rationis in Deum: ratione cuius inducta est necessitas, vt interrumperetur ordo corporis ad animam per mortem, & sic vitium personæ in naturam potuit redundare: sed eius pœnitentia non potuit facere, vt ordo ille non fuisset interruptus, quia quod factum est, pro infecto haberi non potest. vnde non potuit instituere quod peccatum abstulerit quantum ad naturam: sed solum quantum ad personam, quæ a reatu actuali purgabatur per pœnitentiam. non enim potest natura in statum altiorem reuocari nisi per id, quod naturam totam excedit: & ideo oportuit ad curationem naturæ, vt esset Deus & homo, qui naturam perfecte curaret. Sed hoc ad tertium librum magis pertinet. A

Si homo in ea iuste vixerit &c.} Hoc ideo contingit, quia quàmuis per iustitiam hominis purgetur infectio originalis culpæ, secundum hoc quod ex natura in personam redundat: non tamen purgatur quantum ad ipsam naturam absolute: & ideo pœnæ quæ ipsi naturæ debentur, non remittuntur quamdiu in tali natura infectio maneat, etiam si centies moreretur homo, & in pristinum statum resurgeret. semper enim manente infectione naturæ, manet obligatio ad pœnam.

DISTINCTIO XXXIIII.

A

Quæ de peccato animaduertenda sint.

P Ost prædicta de peccato actuali diligenti indagine, quædam consideranda sunt, B scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati, vtrum res bona, an res mala: postea in qua re sit peccatum. *b.* Deinde quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

c Quæ fuerit origo & causa peccati primi.

C Ausa & origo primi peccati res bona extitit, quia ante primum C peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum enim

DISTINCTIO XXXIIII.

DIVISIO TEXTVS.

P Ostquam determinauit de peccato originali, quod a primis parentibus in posteros transit per carnis originem: hic incipit determinare de actuali, quod a parentibus in posteros etiam fit per imitationem operis. Et diuiditur in partes duas. In prima, determinat de peccato actuali quantum ad rationem mali. In secunda, determinat de eo ex parte actus, in quo deformitas fundatur, per quam malum dicitur esse actuale peccatum. ibi {Post hoc videndum est quid sit peccatum &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de malo veritatem ostendens. In secunda excludit quandam obiectionem. {Vero hoc autem quod dictum est &c.} Circa primum tria facit. Primo dicit de quo intendit. Secundo prosequitur suum propositum. ibi {Causa & origo primi peccati &c.} In tertia epilogat, quæ dicta sunt. ibi {Ex his aperitur, quod primos & secundos &c.} Prima diuiditur in duas. In prima inquirit causam mali. In secunda subiectum eius. ibi {Ostensa origine mali &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit primam causam propriam mali culpæ, quæ extra genus mali est. Secundo, ostendit causam proximam, quæ est quasi vniuoca in eodem genere. ibi {Mala autem voluntas &c.} {Ostensa origine mali &c.} Hic inquirit subiectum mali. Et primo ostendit, quod subiectum mali est bonum. Secundo ex hoc inducit quandam conclusionem. ibi {Ex quo colligitur nihil aliud &c.} Tertio ostendit in hoc regulam artis dialecticæ fallere. {Ideoque in his contrarijs.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. An malum sit.
Secundo. Quid est malum.
Tertio. Si bonum est causa mali.
B Quarto. Si malum est in bono, sicut in subiecto.
Quinto. Si per malum totum bonum corrumpitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum malum sit.

A D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd malum nō sit: omne enim quod est, vel est existēs, vel est in existentibus, quia vel est substantia vel est accidens, sed malum neque est existens neque in existentibus, vt probat Dio. 4. cap. de diui. no. ergo malum non est. 1. par. q. 48. art. 2. Et Mal. q. 1 art. 1. Et cont. 3. c. 7. 8. & 9.

¶ a Præter. Omne quod esse dicitur, vel est ens rationis vel est ens naturæ. omne autem quod est ens rationis, vel est existēs vel non existens. ergo quod non est existens, neque non existēs nullo modo potest dici esse: sed malum distat ab existēte, & ad-

huo

hinc plus distat a non existente, vt Diony. 4. ca. de diui. no. dicit. ergo nullo modo potest dici malum esse.

¶ 3 Præter. Deus præhabet in se omnem affirmationem & Cap. 1. negationem, vt in lib. de mystica theologia dicit Dion. oportet enim omnium positiones in eo ponere, & adhuc omnium negationes in eo negare: sed malum nullo modo præexistit in Deo. ergo malum neque est affirmatio neque negatio: sed inter affirmationem & negationem nihil est medium, vt in 4. Tex. 16. Meta. probatur. ergo malum nullo modo est.

¶ 4 Præter. Quæcunque positio seipsam destruit, impossibile est eam poni, sicut qui negat veritatem ponit veritatem esse, vt dicit Aug. & Ansel. & qui negant demonstrationem ponunt demonstrationem esse, vt in 4. Meta. dicitur. sed malum destruit seipsum, vt in 4 Ethicorum dicitur. ergo malum non est.

†De nup. & com. c. 28. Augu. soliloq. libr. 2. Ansel. de ver. c. 2. Tex. 27. Cap. 10.

¶ 5 Præt. Vnusquisque artifex prouidus a suo opere propellit malum quantum potest: sed diuina prouidentia omnia regunt, vt in primo lib. habitum est. ergo cum Deus sit omnipo- D. 1143. tens, ab vniuerso malũ omnino expellit. ergo malum[d] non est.

SED CONTRA. Sicut appetitus non est nisi boni: ita fuga non est nisi mali: sed multa sunt quæ secundum rectam rationem fugiuntur. ergo malum est.

¶ Præterea. Nihil discrete prohibetur neque punitur iuste nisi malum: sed constat prohibitiones discretas multas esse & puni- D. 835. tiones iustas. ergo constat malum[d] esse.

Tex. 14. RESPONDEO. Dicendum quod Philosophus in 5. Meta. ostendit, quod ens multipliciter dicitur. vno enim modo dicitur ens quod per decem genera diuiditur, & sic ens significat aliquid in natura existens, siue sit substantia vt homo, siue accidens vt color. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis, prout dicitur, quod affirmatio est vera quãdo significat esse de eo quod est, & negatio quando significat nõ esse de eo quod non est, & hoc ens compositionem significat, quam intellectus D. 546. componens & diuidens[d] adinuenit. quæcunque ergo dicuntur esse entia quantum ad primum modum, sunt entia quantum ad secũdum modum, quia omne quod habet naturale esse in rebus, potest significari per propositionẽ affirmatiuam esse, vt cum dicitur: color est, vel homo est. non autem omnia, quæ sunt entia quantum ad secundum modum, sunt entia quantum ad primum, quia de priuatione vt de cæcitate, formatur vna affirmatiua propositio, cum dicitur: cæcitas est, nec tamen cæcitas aliquid est in rerum natura: sed est magis alicuius entis remotio: & ideo etiam priuationes & negationes dicuntur esse entia, quantum ad secundum modum: sed non quantum ad primum. ens autem secundum vtrunque istorum modorum diuersimode prædicatur, quia secundum primum modum acceptum, est prædicatum substantiale, & pertinet ad quæstionem quid est: sed quantum ad secundum modum, est prædicatum accidentale, vt Cõm. ibidem dicit & pertinet ad quæstionem, an est. sic ergo accipiendo ens secundo modo dictum, prout quæstio quærebat, simpliciter dicimus mala esse in vniuerso. hoc. n. & experientia docet, & ratio ostendit, quia vt Dio. probat 4. cap. de diui. nomi. malum nihil aliud est, nisi bonum imperfectum. Si autem nullum bonum esset in aliquo diminutũ, omnia bona æqualia essent, & sic pulchritudo vniuersi deperiret, quæ ex gradibus bonitatis colligitur: periret etiam ordo essentialis causarum in partibus vniuersi, secundum quod nobiliora in minus nobilia influunt. In idem etiam rediret inconueniens, si poneretur, quod nulla res perfectione sibi debita carere posset, quia tunc esset æqualis stabilitas bonitatis in omnibus entibus, nec essent omnes gradus bonitatis impleti si non essent quædam bona, quæ suis perfectionibus priuari non possent, & quædam suis perfectionibus priuabiles propter distantiam a summo bono.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dion. accipit existens secundum primam acceptionem entis. & per hunc mo- F dum, malum non est existens, neque in existentibus, quia neque ipsum est natura quædam in vniuerso: neque est aliquid in existente, sicut pars perfectionis eius. sic. n. procedunt suæ probationes, quibus sigillatim ostendit in nullis existentibus, sicut priuationes in subiecto, vt cæcitas in oculo.

originem & causam habuit, aut ex hoc bono, aut ex malo habuit. Sed malum ante non erat. Ex bono igitur ortum est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus nisi bona natura Dei? Nõ ex Deo ortum est malum quod fuit in angelo. nõ ex alio quàm ex angelo, ex bono igitur ortum fuit. Vnde Augus. in responsionibus contra Iulianum hæreticum, qui dixerat. Si ex natura peccatum est tunc mala est natura, ait. Quæso vt si potest respondeat, manifestum est ex voluntate mala tanquàm ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquàm fructus malos: sed ipsam malam voluntatẽ: vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo, quid est angelus nisi bonum opus Dei? Si ex homine, quid erat ipse homo nisi bonũ opus Dei? Immo quid erant hæc duo antequam oriretur in eis mala voluntas, nisi bonum G opus Dei, & bona & laudanda natura? ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo quia voluntatem malam nullum malum præcessit: sed ex bono originem habuit. Hic aperte docetur primam causam & originẽ mali, bonam fuisse naturam, & nihilominus ostenditur cuius

¶ Ad secundum dicendum, quod Dio. accipit non existens illud, quod nullo modo est, & ab hoc quidem magis distat malum, quàm etiam ab existente, quia in existente malum est tanquàm in subiecto, quamuis ipsum malum, in se non sit existens: sed a non existente magis absistit, quia simpliciter non existens, non potest priuationis subiectum esse: nec etiam ipsa priuatio est absolute non existens: sed est non existens in hoc, quia priuatio est negatio in subiecto, vt in 4. Meta. dicitur. Tex. 2. Cæcitas autem nihil aliud est, quàm negatio visionis in eo quod natum est videre.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis negationes omnium H creatorum in Deo verissime sint propter eius excessum: tamen nulla priuatio in eo est, quia nihil est natum habere quod non habeat. malum autem dicitur esse secundo modo dicendi ens sicut negatio. non quidem absoluta: sed quæ est priuatio, aliter omnia mala essent, quia nihil est a quo aliquid negari non posset.

¶ Ad quartum dicendum, quod Philosophus non dicit simpliciter, quod malum seipsum destruat. sed quod malum si integrum & per- D. 837. fectum sit, seipsum[d] destruit: quia non potest esse malum integrum nisi corrumpatur omne bonum, corrumpitur illud ens quod mali subiectum esse potest: subiecto autem corrupto etiã priuatio. quæ in subiecto erat esse desinit. vnde ex hoc efficaciter concluditur, quòd summum malum esse non possit, non autem absolute, quod non sit malum.

¶ Ad quintum dicendum, quod prouidus artifex non expellit ab opere suo malum, nisi saluata conditione sui operis. cum autem quædam sint res a Deo creatæ, de quarum conditione est, vt defe- I ctum maliciæ incurrere possint, vel in alsa inducere, si simpliciter malum ab eis prohiberetur, destrueretur operis eius conditio: & ideo decet vt mala facere permittat, quorum tamen actor non est. de hoc in primo libro dictum est.

ARTICVLVS II.

b Vtrum malum sit quoddam ens positiuum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod malum sit 1. par. q. 48. art. 2. ens, sicut natura quædam primo modo accipiẽdi ens, vt ea quæ positiue aliquid prædicant. Omne. n. genus est natura quædam, quoniam non entis non sunt, neque species neque differentiæ, vt Philosophus dicit, cum tamẽ omne genus in species per differentias diuidatur: sed bonum & malum, sunt genera K aliorum, vt in prædicamentis dicitur. ergo malum est aliquid positiue prædicans.

¶ 2 Præter. Omne contrarium est natura quædam, quia contraria in eodem genere sunt, & nihil est in genere, vt species nisi sit natura quædam: sed bonum & malum sunt contraria, vt in litera dicitur. ergo malum est natura quædam.

¶ 3 Præter. Omnis differentia quæ constituit speciem, est aliquid positiue prædicans: sed bonum & malum sunt differentia in prima specie qualitatis, constituentes diuersas species habitus. ergo malum aliquid positiue prædicat.

¶ 4 Præter. Nihil pugnat aut corrumpit nisi agendo: nihil autem agit nisi habeat naturam aliquam. cum ergo malum corrumpat bonum, & pugnet contra illud, videtur quòd malum sit naturam quandam habens.

¶ 5 Præterea. Omne quod corrumpit, generat aliquid, quia corruptio vnius est generatio alterius, vt in primo de generatione dicitur. sed mali est corrumpere, vt Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. ergo eius est etiam generare: sed nihil generat nisi habens

habens naturam aliquam, quam generato tradat. ergo malum est naturam aliquam habens.

Sed contra. Omne quod est e primo bono, bonum est, cum ex hoc omnia bona sint, quòd ab eo sont, vt in libro de
Cap. 22. hebdomadibus Boetius dicit: sed omnis natura e Deo est, qui est summum bonű. ergo malum non est natura aliqua, vel ens aliquod positiue dictum.

¶ Præterea. Nihil appetit suom contrarium: sed omnis naturæ appetit bonű, quia vnumquodque appetit suispsius perfectionem. ergo cum malo sit bonum op-
Cap. 23. positum, malum nó erit ens, naturam aliquam habens.

Respondeo.
Trac. 9. c. 6. Dicendum, q̃ Auic. in sua Metaphy. ponit perutilem diuisionem quádem mali, quę ex verbis eius colligi potest. dicit enim, quòd malum dicitur aliquid dupliciter: vel per se, vel per accidens: per se malum dicitur ipsa priuatio perfectionis, qua aliquid malũ est, qđ etiã a quibusdam malum abstracte sumptum dicitur. hoc autem est duplex, quia illa priuatio vel est priuatio perfectionis, quæ est necessario inesse primo rei, & ista priuatio in omnibus est malum, vt priuatio pedis & manus & huiusmodi. vel est priuatio alicuius perfectio-
C nis secundæ, sicut priuatio geometrię & huiusmodi: & talis priuatio, non semper cuilibet est malum: sed ei tantum qui ad eam habendam operam dedit, vel eam habere debet. malum autem per accidens est duplex, vel id quod est subiectum talis priuationis, vel id quod talem priuationem in altero causat, & vtrúq; istorum est malum concretiue sumptum. Illud autem quod est subiectum priuationis potest accipi quadrupliciter, quia vel est actio, vel habitus, vel passio vel substantia. Actio quidem, si priuationem debiti finis, & debitę circunstantię habeat, rationem mali culpæ habebit, & quia ex similibus actibus, similes habitus generantur: inde contingit, quòd habitus ipsi, qui ex talibus actionibus relinquuntur, mali sunt, sicut habitus vitiorum. passio autem priuationem habet, per quam aliquid in patiente corrumpitur, & talis passio malum pœnę dicitur, vel defectus na-
D turæ in illis, in quibus non potest esse culpa, nec etiam pœna esse: & quia nullum accidés, potest esse subiectum alicuius quod priuatiue vel positiue dicatur, nisi gratia substantiæ, quæ ei subiicitur: ideo oportet, quòd vlterius intelligatur subiectum huius priuationis, q per se malum est, substãtia esse ſm q̃ dicitur homo malus, & anima mala. Si autem dicatur malum per accidens, quia causet talem priuationem, hoc potest esse dupliciter, quia causa priuationis debitæ perfectionis, vel est ex parte materiæ, quæ est indisposita ad perfecte recipiendam virtutem agentis, sicut est defectus in monstris, & in alijs quæ ex defectu materię contingunt. aut est ex parte agentis, & hoc contingit dupliciter, quia vel agens est coniunctum agenti, in contrarium perfectionis debitæ, sicut ignis adurens, & gladius secans. Et ex hoc sequitur malum, quod dicitur pœna sensus in sentientibus, in quibus culpa & pœna esse possunt, quia tale agens quod priuat perfectionem debitam, eo quòd coniunctum est, sentitur, aut est agens non coniunctum, impediens influentiam causę perficientis, sicut dicuntur nubes malę, inquantum impediunt lumen solis, ne ad nos perueniat, & quia talis causa nó sentitur ex ipsa perfectionis subtractione, cum non tollat perfectionem agendo in id quod priuatur, sed magis impediendo agentem, ex hoc quòd perfectionem subtrahit, cum remota sit: sed forte sentit: alio modo per accidens, sicut quia nubes videntur. Ideo malum quod ex hoc sequitur, non dicitur pœne sensus, sed pœne damni: in illis tamen, quæ pœnę susceptiua sunt. in malis. ergo hoc modo dictis, est talis ordo, quòd id quod est per se malum primo dicitur, & omnia alia per relationem ad id, & secundum gradum, tenet malum per accidens, quod est subiectum mali, quod dicitur malum ex hoc, quod priuationem, quæ per se malum est, in se habet. & in tertio gradu est, id quod dicitur malum per accidens, sicut causa inducens malum. hoc enim non habet in se, de necessitate priuationem: sed facit aliquid esse priuationem habens. vnde primum dicitur absolute malum, & secundum in ordine ad primum, & ter-
A tium in ordine ad secundum. Dicendum ergo, quòd malum nominat non ens. vnde illud quod per se malum est, non ponit aliquid: sed dicitur esse vt priuatio. malum vero quod est subiectum priuationis, est aliquid positiue: sed non ex eo quod malum est, sicut oculus est aliquid: sed non ex eo quod cæcus est, quia cæcitas non est in eo, nisi vt negatio visionis. Quòd autem dicitur malum, vt causa mali, in se quidé consideratum est aliquid: sed in ordine ad effectum, ratione cuius malum dicitur, etiam priuatiue dicitur. Dicitur enim malum ex hoc, quòd priuationem inducit, & sic etiam ratio non entis, in ipsum redundat causaliter, sicut & ratio mali.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ genus dupliciter potest accipi. Vno modo proprie, prout praedicatur de pluri- D. 671.
bus in eo quòd quid est, & sic neque bonum, neque malum sunt genera, quia sunt de transcendentibus, quia bonum & ens conuertuntur. Alio modo communiter, vt genus dicatur, omne id quod sua communitate multa ambit & continet, & sic bonum, & malum dicuntur genera omnium contrario-
C rum, quia vt in primo Physicorum dicitur. omnia contraria, Tex. 81.
hoc modo se habent, quòd alterum est nobilius & alterum vilius, ita quòd vilius priuationem in se includit, sicut nigrum in respectu ad album, & frigidum in respectu ad calidum, propter quod in primo de Gener. dicitur, quòd frigus est priuatio Tex. 18.
caloris: & per hunc modum semper alterum contrariorum pertinet ad bonum, & reliquum ad malum: vnde etiam Pythagoras ponebat duos ordines rerum, vnum boni sub quo colligebat omnia perfecta, vt dextrum, triangulum, æquilaterum & similia, & alterum mali sub quo ponebat omnia, quæ imperfectionem implicant, vt sinistrum, fœminam, & huiusmodi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si consideretur malum, per se siue in abstracto: sic malum opponitur bono vt priuatio, si autem consideratur malum per accidens, sicut est in actione vel in habitu, sic opponitur bono vt contrarium, vt prodigali-
D tas liberalitati, & timiditas fortitudini.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malum per se, vel abstracte sumptum non est differentia specifica: sed malum per accidens, vel concrete acceptum. omnia enim moralia ex fine speciem consequuntur: ex ordine autem ad finem debitum, specificatur bona actio, & bonus habitus: ratione cuius bonum differentia specifica ponitur habitus, & actionis moralis. Mala vero actio specificatur ex ordine ad finem indebitum, cui admiscetur priuatio finis debiti, ex qua ratio mali incidit. vnde patet, quòd non sola priuatio specificat malum habitum & actionem. sed positio ordinis ad finem quendam, cum priuatione debiti finis: & sic patet, quòd malum, secundum quòd differentia, non est malum per se: sed per accidens vel concretiue sumptum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum potest intelligi corrumpere dupliciter, vel formaliter, vel effectiue. sicut enim formaliter albedo facit album: ita etiam formaliter priuatio
E priuat, & corruptio corrumpit: malum vero per se sumptum, est ipsa priuatio vel corruptio. vnde non sequitur, quòd sit ens positiue dictum. quia non priuat, & corrumpit agendo. Si autem sumatur effectiue sic non potest intelligi, de malo per se vel abstracte sumpto, quia priuatio nihil efficit: sed oportet, vt sumatur de malo per accidens, quod est subiectum & causa mali, & hoc quidem efficit aliquid non quidem, inquantum priuatum est: sed inquantum est quod-
dam ens quod agere potest: & ideo dicit Dionysius. quòd De diui. nomi. cap. 4.
malum nihil agit, nisi virtute boni, & ipsum bonum non posset impugnare, nisi ex boni virtute: nihil enim prohibet vnum bonum alterius contrarium esse, vt calor frigoris.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ corruptio & generatio, quis semp coniungantur non tñ sunt eadem per se, sed per accidens. qđ patet ex earũ terminis, ex quibus motus & mutationes specifican-

peccati fuerit causa, scilicet malę voluntatis.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

Mala autem voluntas illa angeli, & hominis, causa est etiam malo-
B rum subsequẽtium, scilicet malorum operum, & malarum voluntatum. Vnde Aug. in Enchi. Nequaquàm dubitare debem⁹, rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei. Malarum vero ab immutabili bono, deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, postea hominis, hoc primum est creaturæ rationalis malum, idest prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, idest angeli vel hominis, deficientem ab immutabili bono, idest a Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium, quia causa est tam peccatorum quàm pœnarum, quibus premitur humana natura. Prima igitur origo, & cã peccati bonũ fuit, & secunda malum, qđ ortum est ex bono.

tur. terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse: terminus vero corruptionis est priuatio, quia est mutatio ad non esse. forma autem vnius, & priuatio alterius, vt forma ignis & priuatio aeris, sunt quidem idem subiecto: sed differunt ratione: & ideo etiam illud quod corrumpit & generat, nó ex eodem habet, quod generat & corrumpit, sed ex eo quod formam suam inducit generat, & sic inquantum ens generat, ex eo autem, quod forma sua necessario coniungitur priuationi alterius formæ, corrumpit. vnde patet, quòd in eo, quod priuationem habet, vel non ens est, aliquid corrúpit. & propter hoc Dio. dicit quod boni est per se loquendo generare & saluare, & mali est corrumpere. vnde non sequitur, quòd malum in eo, quòd malum est, aliquid sit.

d In qua re sit peccatum, an in bona, an in mala, & dicitur quia in bona tantum.

OStensa origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui recte acuteque sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, idest in natura bona. Malum enim est corruptio, vel priuatio boni. vbi autem bonum non est, non potest non esse priuatio, vel corruptio boni. Peccatum igitur non potest esse, nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora quæ vt ait August. in Enchirid. Sunt priuationes eius boni quod dicitur sanitas. Ita & animorum, quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dici-
G tur, nisi priuatio boni? e Bonum enim minui malum est, quàmuis quantumcumque minuatur necesse est, vt aliquid remaneat si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum, quod est natura, nisi & ipsa consumatur. Cum vero corrumpitur, ideo malum

ARTICVLVS III.

e Vtrum bonum sit causa mali.

1.par.q.49. artic. 1. Et cont.3.c.10 Et Mal.q.1 artic.3. Tex.8.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod mali causa bonum esse non possit. Boni enim vt dicit Diony. est saluare & producere: sed malum est corruptio quædam. ergo mali causa bonum non est.

¶ 2 Præterea. Vnum oppositorum, non est causa alterius nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, vt in 8. Physic. dicitur. sed malum non tm̃ habet causam per accidens: sed per se, quia quod est per accidens, est vt in paucioribus, malum autem videtur esse, vt in pluribus. ergo oportet, quòd prima causa mali sit malum.

¶ 3 Præterea. Omnis effectus causæ secundæ reducitur in causam primam: sed omne bonum est effectus causę primę. si ergo aliquod malum ab aliquo bono causatur: tunc causa prima quæ Deus est, mali causa erit, & sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

¶ 4 Præter. Oportet vt effectus sequatur, conditionem suæ causæ: sed omne malum defectiuum est. ergo oportet, quod in causa eius aliquo modo defectus sit. aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potentia. si defectus in actu, omne autem quod deficit in actu, malum est. ergo causa mali non erit bonum sed malum, nec hoc erit primum malum, cuius causam quæsiuimus. Si autem defectus est causa in potentia tantum, id autem quod est in potentia tantum non sufficit, vt educat aliquid in actu,
Tex.39. quia in 2. Physi. dicitur, ędificatio in actu est causa ædificati in actu, & ędificatio in potentia est causa ædificati in potentia. ergo ex tali causa malum actu oriri non potest.

¶ 5 Præterea. Diony. dicit in 4. cap. de diui. nomi. quod malum non habet causam: sed quod a bono causatur habet causam. ergo malum non est ex bono.

SED CONTRA. Quicunque facit aliquid, ad quod alterum de necessitate consequitur, etiam illius causa est: sed res bona est causa alicuius boni, ad quod malum cósequitur, ex eo quòd ex illius aduentu alterum bonum priuatur: sicut patet in igne adurente, qui formam suam inducens formam rei adustæ tollit, & tamen vtraque forma bonum quoddam est. ergo bonum est causa mali.

¶ Præterea. Omne quod est per accidens, reducitur ad per se: sed malum non causat nisi per accidens, quia non agit nisi virtute boni, vt Dionysius dicit. ergo oportet, vt causalitas mali in bonum reducatur sicut in primam causam.

RESPONDEO. Dicendum, quod nihil agit, nisi secundum quòd est in actu. nihil autem est in actu: nisi secundum quòd formam vel perfectionem aliquam habet. vnde oportet, quòd omne quod agit, agat inquantum perfectum est, & ita inquantum est bonum, cum omne perfectum, inquantum huiusmodi bonum sit: intentio autem cuiuslibet agentis, est similitudinem suam in altero efficere: & ideo id quod est, per se intentum ab agente est, quo aliquod bonum efficiatur. vnde bonum per se causam habet: sed defectus incidit, prętet intentionem agentis. hoc autem contingit tripliciter. aut ex parte eius, quod
F intentum est ab agente, quod cum non compatiatur secum quandam aliam perfectionem, excludit eam, vt patet in generatione naturali. Ignis enim intendit formam suam, in materiam inducere: sed quia forma ignis, non compatitur formam aeris, inde sequitur præter intentionem agentis priuatio formę aeris: aut ex parte materiæ recipientis actionem, quæ indisposita est, ad consequendam perfectionem, quam agens intendit inducere, vt patet in naturalibus in partibus monstruosis, & in artificialibus in ligno nodoso, quod non dirigitur ad actionem artificis. vnde remanet artificiatum aliquem defectum habens. aut ex parte instrumenti, vt patet in claudicatione, quia a virtute gressiua sequitur gressus distortus propter curuitatem cruris. Malum autem culpæ ex duobus horum modorum contingere potest, scilicet vel ex parte d eius quod intentū est. vel ex parte instrumenti. ex defectu enim materiæ, culpę malum non accidit, quia operationes morales non sunt factiones, vt per eas aliquid
H in materia constituatur, vt in 6. Ethic. dicitur, sed sunt actiones in ipsis agentibus permanentes, & eos perficientes aut corrumpentes, in omnibus enim peccatis, quæ per deliberationem rationis procedunt, malum incidit ex parte eius quod intentum est. sicut enim in naturalibus, non possunt esse duę formæ substantiales vltimæ actu, perficientes eandem partem materiæ ita non possunt esse duo vltimi fines voluntatis. vnde sicut agens naturale, ex hoc quòd inducit vnam formam causat defectum alterius formæ: ita etiam voluntas, ex hoc, quòd alicui tanquam vltimo fini inhæret, quòd debitus sibi finis non est, auertitur a fine vltimo sibi debito, in quo completur ratio mali culpæ præter intentionem voluntatis. peccata vero, quæ præter deliberationem rationis procedunt, vt primi motus, incidunt ex defectu instrumenti, idest inferiorum virium, quę sunt sicut instrumenta voluntatis aut rationis: sicut patet in primis motibus. sic ergo patet, quòd eo modo quo malum causam habere potest, bonum efficiens causa mali est, scilicet per accidens,
I non autem id quod est perfectum & summum bonum: quod patet per similitudinem in agentibus naturalibus, in quibus inuenitur aliquod agens vniuersale, & aliquod agens particulare. Agens particulare, quod habet actionem determinatam ad vnam formam, sicut est causa formę illius, ita est causa priuationis formę alterius, vt patet in igne vel aqua: sol autē cum sit causa agens vniuersaliter ad omnem formam inferiorem corporalem, non est causa priuationis formæ, nisi per suam elongationem, vt dicitur in secundo de Generatione. Similiter etiam illud, quod est bonum particulare, causando aliquod bonum determinatum, excludit bonum alterum, quod non se cum illo compatitur. bonum autem completum, quod vniuersaliter omnis boni causa est, non est causa defectus alicuius boni, neque etiam per suam absentiam, quia ipsum, quantum in se est, semper pręsens est, vicissitudinem non patiens absentiæ & præsentiæ.

† Cap.13. D. 842. Cap. 2. Tex.56.57 58.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd boni ef-
K fectus, per se est saluare & producere: sed etiam corruptio, vel priuatio potest esse per accidens effectus boni, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum in toto vniuerso contingit vt in pluribus. malum autem vt in paucioribus, plures enim sunt partes vniuersi, in quibus malum naturæ accidere non potest, scilicet superiora corpora, quàm illę in quibus malum naturę accidit, scilicet inferiora corpora, in quibus etiam malum naturę, vt in paucioribus est, quia causæ naturales non deficiunt a suis ordinatis effectibus, nisi in minori parte. Similiter etiam est in voluntarijs, si accipiatur completa causa, quæ est voluntas per habitum perfecta, quia hæc ab actu virtutis, vt in minori parte deficit. voluntas autem, nondum, per habitum perfecta, est incompleta causa, quia se ad vtrumlibet habet, & sicut mala pluribus modis contingunt quàm bona, ita in

ita in pluribus flectitur in mala quàm in perfecte bona. In nullo enim voluntas hoc modo deficit, vt saltem in aliqua bona non conuertatur, quia malum si perfectum sit seipsum destruit,
Cap. 10 vt in 4. Ethicor. dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ causa secunda habet per se effectum, secundum ꝙ est sub causa prima: & ideo talis effect⁹, qui per se est eius, in causam primam reducitur: sed si sit aliquis defectus eius per accidẽs, inquantum exit ab ordine causæ primæ, non oportet ꝙ effectus ille in causam primam reducatur, sicut patet in crure claudicante, quicquid enim de ratione gressus est in claudicatione, totum efficitur mediante crure a virtute gressiua: sed crus inquãtum est improportionatum virtuti gressiuę inducit deformitatem, quæ est in claudicatione: vnde non oportet, ꝙ talis deformitas sit effectus virtutis gressiuę: ita etiam bona particularia non sunt causæ per accidẽs aliquorum defectuum: nisi secundum ꝙ deficiunt a perfectione summi boni. vnde non oportet, ꝙ defectus illi, qui consequunt, in summum bonum, sicut in causam reducantur.

est eius corruptio, quia eã qualicũq; priuat bono. Nam si nullo priuat bono, non nocet. Nocet autẽ adimit ergo bonum: Quàmdiu itaq; natura corrumpitur, inest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullũ est, quod dicitur malum si nullum sit bonum: sed bonum omnino carẽs B malo, integrum bonum est. Cũ vero inest malum vitiatum, vel vitiosum bonum est, nec malũ vnq̃ potest esse vllum, vbi est bonum nullum. Vnde res mira cõficitur, vt quia omnis natura inquantum natura est, bonum est, nihil aliud dici videatur, cum vitiosa natura, mala natura esse dicitur, nisi malum esse, quod bonum est, nec malum esse, nisi quod bonum est. Hac contextione, vel ostensione euidenter insinuatur, malum non posse esse, nisi in re bona. Vbi etiã licet absurdum videatur, manifeste dicitur esse malum qđ bonũ est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in voluntate creata inuenitur duplex defectus. Vnus qui est potentialis causa mali. s. ex nihilo: ex hoc. n. ꝙ a nihilo est, potest deficere peccando, secundum C vertibilitatem electionis: non tamen iste defectus est actualis causa mali, quia sequeretur ꝙ voluntas semper deficeret: sicut crus claudum semper claudicat. Alius autem est defectus actualis, secundum ꝙ actu deficit, & quicquid procedit ab ipsa, prout sub isto defectu stat, totum est malum. illius autem defectus, qui est in actu voluntatis, nõ oportet ꝙ sit causa aliquis alius defectus, in voluntate præexistens actu, quia sic in infinitum iretur: sed ipsamet voluntas secundum se considerata illius defectus causa est. Ille. n. defectus in voluntate est, secundum ꝙ voluntas ad aliquid aliquo indebito modo conuertitur. Eius autem quod est conuerti ad bonum creatum indebito modo, voluntas dominiũ habet, quia ad vtrumlibet libera est. non. n. est simile de voluntate & agente naturali. agens. n. naturale est determinatum ad vnum ex sua natura. vnde non potest esse causa actionis inordinatę nisi per hoc ꝙ aliquis defectus in ipso agente est. voluntas autem non est determinata ad vnũ: sed seipsam determinat, D secundum ꝙ huic vel illi adhæret, & in tali adhæsione primum malum voluntatis consistit: vnde primi mali culpæ, quod est in actu volũtatis, res bona. s. voluntas causa est: sed per accidens, vt dictum est, secundi autem mali quod est in actu exteriori ipsa voluntas iam mala per interiorem actum causa est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ malum non habet causam per se: sed per accidens, vt dictum est. & hoc Dion. intendit, & sic per accidens bonum mali causa esse potest.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum malum sit subiectiue in bono.

1. par. q. 48. artic. 3. Et Mal. q. 1. artic. 2. Et cõl. 3. cap. 11. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd malum non sit in bono sicut in subiecto. Sicut enim dicit Dio. 4. cap. de diui. nomi. malum, neque est existens, neque in existente: sed propriissime dicitur esse in altero, quod est in eo sicut in subiecto. ergo existens nõ est subiectum mali: sed omne bonum est existens. ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ 2 Præter. Malum se habet ad bonum, sicut non ens ad ens: sed ens non est subiectum non entis, quia simul esse non possunt. ergo nec bonum est subiectum mali.

¶ 3 Præterea. Nullum contrarium est subiectum sui contrarij: sed bonum & malum sunt contraria. ergo bonum non est
Tex. 66. 67. subiectum mali. prima patet ex hoc qđ 1. Physic. dicitur, ꝙ subiectum neutrum contrariorum est. Si dicatur, quòd regula ista fallit in his contrarijs, quæ sunt bonum & malum, vt in lrã dr.

¶ 4 Contra. In posteriori semper prius includitur: sed prima oppositio est affirmationis & negationis. ergo affirmatio & negatio includitur in omnibus contrarijs: sed affirmatio & negatio non possunt esse simul vera. ergo nec aliqua contraria: subiectum autem simul est, cum eo cuius est subiectum. ergo bonum mali subiectum esse non potest.

A ¶ 5 Præt. Illud quod est per se subiectum alicuius, est etiam per se causa eius, quia sicut dicit Auic. subiectum est in se completum præbens alteri occasionem essendi: sed malum non causatur per se ex principijs boni. ergo bonum, non est vniuersale, & per se subiectum mali. Tract. 1. c. 1

SED CONTRA. Omne qđ est subiectum est ens: sed oẽ ens inquantum huiusmodi bonum est, quia ens & bonum conuertuntur. ergo oportet, quòd subiectum mali sit bonum.

¶ Præterea. Philosophus dicit in 9 Metaphy. quod non esset præter res malum, esset autem præter res si in rebus non esset. ergo malum est in rebus sicut in subiecto: sed omnia res inquantum huiusmodi bona est, quia per se malum nulla res est, sed priuatio vt dictum est. ergo bonum est subiectum mali. Tex. 19.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ per se malum, vt dictum est ex dictis Auic. est priuatio: priuatio autem, vt in 4. Meta. dr. Trac. 9. c. 6. Tex. 2.
est negatio in substantia, i. in substantia habet subiectum: negatio autem quæ subiectum non determinat, priuatio dici non potest, sed simplex negatio. vnde oportet, quòd malum aliquod ens subiectum habeat. omne aũt ens inquantum huiusmodi, bonum est. vnde oportet, quòd subiectum mali sit bonum. Sed sciendum, quòd nõ omne bonum subiectum mali esse põt: est. n. quoddã d bonum, cui nihil bonitatis deest, quia perfectum est; D. 291.
nec deesse potest, quia oẽs bonitates in eo vnum sunt, vt vna ab altera separari non possit, quia simplex est, & in tali bono, malum nec esse nec cogitari potest, & hoc est summum bonum quod Deus est. Est autem quoddam bonum, quod q̃uis nõ oẽm bonitatẽ perfecte colligat: sed in aliquo a summo bono deficiat tñ non potest sibi deesse aliqua bonitatum, quæ debita est sibi, vt patet in angelis, & in corporibus cælestibus, quę bonitatẽ naturalem nullo modo amittere possunt, & tale etiam bonũ subiectum mali esse non potest. non. n. omnis carentia bonitatis malum est: sed illius tm̃ est, quam nata est res habere, & debita est ei: carere. n. visu non est malum in lapide sed in oculo: hoc. n. est commune priuationi omni, ꝙ aptitudinem ad actum in subiecto requirat. Est autem quoddam bonum, quod nec omnem perfectionem consequitur, & propter distantiam a summo bono, illa etiam quæ debita est sibi carere potest, & quam natum est habere, & tale bonum est subiectum mali, quicquid sit illud. Vnde Diony. dicit 4. cap. de diui. no. quòd bonum particulare, est subiectum mali. hoc autem bonum, quid sit quod malo subijcitur, considerandum est ex perfectione, quæ per malum priuatur, eo ꝙ priuatio & habitus, sunt circa idem. est autem quędam perfectio. s. secunda, cuius subiectum est ens actu completum in esse primo, & hoc idem ens illi malo subijcitur, per quod ista perfectio priuatur: sicut anima culpę per quam gratia tollitur, est autem quædam perfectio prima, vt forma substantialis, subiectum cuius est in potentia tantum. s. materia prima, quæ sicut est ens incompletum & in potentia, & ipsa etiam subijcitur priuationi substantialis formæ, vt dicit Philosophus in 1. Physic. ꝙ Tex. 79.
materia non est malum per se: sed per accidens, scilicet ratione priuationis cui subijcitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Dionysius intelligit esse in existente, sicut aliqua pars perfectionem existentis constituens, & hoc modo in nullo existente malum est: sed sicut priuatio in subiecto.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ malum non esse habet ad bonum, sicut non ens absolute sumptum ad ens, non ens enim absolute sumptum est negatio pura, quæ sibi subiectum non determinat. malum autem est non ens quoddam, quod est priuatio: & ideo oportet, quòd habeat determinatum subiectum, quod non potest esse, nisi ens bonum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non quodlibet malum contrariatur cuilibet bono directe: sed nec cuilibet virtuti quodlibet vitium: sed illi tantum bono, cuius perfectio per malum priuatur. malum autem non est sicut in subiecto, in illo bono, quod per malum tollitur, sicut vita naturalis hominis, non tollitur per malum culpæ. vnde malum culpæ non opponitur huic bono, quod est viuum vita naturali: & ideo non est inconueniens, si hoc malum in hoc bono sit, sicut in subiecto.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ oppositio mali ad bonum põt considerari dupliciter. vel ſm determinatam rõnem huius boni & illius mali, & sic non fallit in istis oppositis, bonũ & malũ, dialecticorum regula, q̃ prohibet contraria simul esse nõ posse, quia vt dictum est, sic accipiendo oppositionem boni & mali, malum non opponitur illi bono, i quo est sicut in subiecto. Põt etiã considerari oppõ mali ad bonũ ſm cõem rõnem, vtriusq; : & sic malum simplr opponit̃ bono simplr: sicut huic bono hoc malum, & p hũc modum fallit dialecticorum regula in istis cõtrarijs, qa malũ est i bono, & rõ quare fallit est ista, qa bonum non imponit̃ ab aliqua determinata pfectione: sed a perfectione in cõi. vñ qcquid perfectionis res habeat, cõem rõnem boni consequit̃. Sirr etiam quacũq; perfectiõe priuatur, cõem rõnem mali incurrit. contingit aũt vt aliqd habeat primã perfectionem & priuetur secunda: & ita simul habebit rõnẽ boni & mali: sed ſm diuersa, & ex hoc nõ sequit̃, q̃ cõtradictoria sint simul vera.

¶ Ad sextum dicendum, quòd malũ nõ habet subiectum, sicut per se accidens: sed sicut priuatio pfectionis: & ideo nõ oportet, q̃ per se ex principijs sui subiecti causet̃: sed sufficit q̃ tm̃ i subo aptitudinẽ, & debitũ reqret.

Quòd ex præmissis sequitur, scilicet, quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

EX quo colligitur nihil aliud significari, cũ dicitur hõ malus, nisi bonum malũ. Vnde Aug. in Ench. subdit. Quid est malus hõ, nisi mala natura? Quia homo natura est. Porro si hõ aliquod bonũ est, qa natura est, quid aliud est malus hõ, nisi malum bonum. Tñ cũ duo ista discernimus inuenimus: nec ideo malum quia hõ est, nec ideo bonum qa iniquus est. Sed bonum qa homo, malum quia iniquus. Oĩs itaq; natura etiã si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est, inquãtum vitiosa est, mala est.

Quòd regula dialecticorum de contrarijs fallit in his .s. bono & malo. H

IDeoq; in his cõtrarijs, quæ mala & bona vocãtur, illa dialecticorũ regula deficit, qua dicunt nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus .n. potus aut cibus simul dulcis ẽ & amarus. Nullũ simul corpus vbi albũ ibi & nigrũ, & hoc in multis ac pene, in oĩbus reperitur i contrarijs, vt in vna re simul esse non possint. Cum aũt bona & mala, nullus ambigat esse contraria, nõ solũ simul esse possunt: sed mala oĩno sine bonis, & nisi ĩ bonis esse nõ pñt, & hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonũ non esset, in quo esset malũ, prorsus nec malũ eẽ potuisset, qa non mõ vbi cõsisteret, sed vñ orireť corruptio nõ G haberet: nisi esset quod corrumperetur, quoniã nihil est aliud corruptio q̃ boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt, & nisi in bonis non sunt, nec fuit prorsus, vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hoĩs natura bõa, vnde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum fecit, ad alia transiturus.

EX his aperitur, qđ primo & scđo supra diximus inuestigando, s. q̃ fuerit origo mali, & i qua re sit. Ex bona .n. re ortum, & in bona re consistere præmissis testimonijs comprobatur.

Sententiæ illi, qua dictum est bonum, esse malum, opponitur de prophetia quæ ait, veh his qui dicunt bonum malum.

AD hoc autẽ qđ dictum est malũ esse qđ bonum est, quidã sic opponũt.

ARTICVLVS V.

Vtrum malum possit corrumpere totum bonum.

1. par. q. 48. artic. 4. Et cont. 3. c. 12 Tex. 58.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ malum bonum totum corrũpere possit, quia vt in 1. Physi. dr̃, omne finitum consumitur ablato quodam, sed bonum creatum, quod solum subiectum mali esse potest, finitum est. ergo per multiplicationem mali potest ex toto consumi. Si dicatur, q̃ quis sit finitum in actu: est tamen infinitum in virtute & potentia.

¶ 2 Contra. Quantitas virtutis vel potentię mensuratur ex obiecto: sed obiectum potest habere infinitatem, vel ſm rõnem quantitatis cõtinuæ, vel ſm rõnem quãtitatis discretę: sed neutro mõ per peccatum diminuitur potentia, vel virtus boni naturalis, qa sicut ante peccatum erat anima capax infiniti boni, qđ Deus est: ita etiam & post. Similiter etiam sicut ante peccatum poterat in infinitos actus: ita etiam post. nec alicuius actus potentia ab ea aufertur ad minus remota. ergo diminutio boni per malum non attenditur ſm quantitatem virtutis. ergo nec infinitas virtutis consumptionem boni, vel mali excludere potest. Si dicatur, q̃ diminutio boni per malũ, non est semper ſm eãdem quãtitatẽ: sed ſm eandẽ proportionẽ, sicut in diminutione continui: & ideo semp in infinitũ diminuit̃, nec ex toto aufert̃.

¶ 3 Contra. Quandocũq; est diminutio, ſm eandem proportionem, semper illud quod secundo aufertur: est minus eo quod primo auferebatur, quia si primo ablatum fuit tertium totius, secundo ablatum erit tertium residui, & sic deinceps, sed secundũ malum non tollit minus de bono quãm primum malũ auferebat, quia potest esse malum tam magnum, nec bonum est fortius ad resistendum: sed debilius. ergo non est diminutio boni per malum semper, secundum eandem proportionem.

¶ 4 Præt. Ex hoc malum dicitur, q̃ bonum corrũpit. ergo quãdiu malum durat continue corrũpit, sed quod continue corrũ- F pit tandem ad non esse perducit, quia sicut nullius rei generatio est infinita, ita nec corruptio, cum tempus corruptionis cuiuslibet rei tẽpori gñonis eius æquale sit, vt in 2. de Generatione dr̃. ergo necessariũ est, q̃ bonum ex toto per malum tollat. Tex. 5

¶ 5 Præter. Si malum diminuit bonum, aut illud bonum quod est ei subiectum, aut illud bonum quod est ei oppositum: sed non illud quod est sibi subiectum, cũ nullum accidens suum subiectũ diminuat. ergo intelligitur diminuere illud bonũ, quod sibi opponit̃. ergo cum illud bonum ex toto priuet, quia opposita non possunt esse simul. vñ videtur, quòd bonum quod per malum diminuitur ex toto tollatur.

SED CONTRA. Inter alia mala, perpetua, est malum culpæ, sed malum culpæ non ex toto tollit bonum. dicit .n. Diony. in 4. cap. de diui. nomi. q̃ bona naturalia in angelis peccantibus integra permanserunt, cum tamen peccatum eorum sit grauissimum. ergo malum non ex toto tollit bonum.

¶ Præter. Philosophus dicit 4. Ethic. q̃ malum si sit integrũ seipsum destrueret: sed malum quod ex toto tollit bonũ, erit integrum malũ. ergo etiam seipsum destrueret: sed quicqd seipsum destruit impossibile est esse. Cap. 1
I ergo impossibile est esse aliquod malum, quod ex toto corrumpat bonum.

RESPONDEO. Dicendum, q̃ sicut ex dictis patet, malũ per se acceptum priuatio quædam est. ad rationem autem cuiuslibet priuationis tria requiruntur. s. habitus oppositus, & subiectum tam habitus q̃ priuationis, & habilitas in subiecto ad receptionem habitus: & ideo triplex bonum potest considerari, s. bonum quod est perfectio opposita ipsi malo, & subiectum illius perfectionis, & priuationis oppositæ, & etiam ipsa habilitas ad perfectionem illam, quæ cum sit quædam quasi inchoatio eius, etiam bonum quoddam est, verbi gratia, malum culpę habet pro subiecto ipsam naturam animæ, quæ bonum quoddã est, & pro opposito ipsam gratiam, & iterum animæ inest habilitas quædam ad gratiam habendam. Sciendum est ergo, q̃ malum culpæ bonum gratiæ sibi oppositum ex toto tollit, de ipsa K vero natura animæ, quæ est sibi subiectum nihil aufertur, ipsam vero habilitatem diminuit, & hoc est bonum naturæ quod ex culpa diminuitur. Diminutio autem huius habilitatis non est, per subtractionem alicuius partis eius, sicut .n. qualitates & formæ non augentur per additionem, vt in primo dictum est dist. 17. sed per intensionem: ita etiam non diminuitur per subtractionem: sed per remissionem. remissio autem huiusmodi habilitatis est, secundum quòd elongatior est ab actu, scilicet ab ipsa gratia, quanto enim potentia est magis propinque actui tanto completior est, contingit autem istam habilitatem, in infinitum elongatiorem ab actu fieri: ita quòd semper remanebit habilitas, eo quòd quilibet actus peccati facit aliquam elongationem a gratia. vnde semper remanet minor, & minor habilitas & magis a gratia distans. & post primum peccatum nõ tollitur potentia ad secundum peccatum: immo est maior pronitas: & ideo potest fieri maior elongatio. nunquãm tamen habilitas ad gratiam ex toto tolletur, qa habilitas ista causatur ex principijs

principijs naturæ, quæ principia, vt dictum est, culpa nec tollit, nec minuit. & simile esset in naturalibus, si esset aliquis calor, qui in infinitum posset calefacere, & plus & plus, semper tamen remaneret materia, quæ a natura sua haberet habilitatem ad frigus, & eam nullo modo amitteret: sed tamen illa habilitas semper fieret magis, & magis longinqua ab actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ista diminutio non fit per subtractionē: sed per elōgationem ab actu, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil subtrahitur de quantitate virtutis vel potentiæ: ita vt non sit post peccatum in potentia ad tantum bonū, sicut ante: vel ad tot bona sicut prius: sed tamē per quodlibet peccatum elongatur potentia ab actu, & in hoc infinitatē habet, secundum quod in infinitum hoc fieri contingit, vt dictum est.

Cap.13. & 19.

Si bonum malum esse dicimus, & malum bonū, incidimus in illam sententiam propheticam, vbi legitur. Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus, bonum esse malum, & econuerso. hoc autem Augu. in eodem libro de-B terminat dicens. Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus: vnde qui adulteriū dicit esse bonum, in eum cadit illa prophetica destinatio, & in eum, qui dicit malum esse bonum, vel bonum esse iniquum. Qui.n. dicit hoīem inquantum homo est, malum esse, & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat qđ est homo, & vitium hoīs laudat quod est iniquitas. C

¶ Tertium conceditur, quia illa solutio nihil valet.

¶ Ad quartum dicendum, quod malum, idest ipsa priuatio, quę est in subiecto aliquo, non corrumpit aliquid effectiue in subiecto illo, vt fiat consumptio continua, sicut humidum per calidum consumitur: sed corrumpit formaliter loquendo, idest, est ipsa corruptio qua corruptum est: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad quintum dicendum, quod illud bonum naturæ quod per peccatum diminuitur, est medium inter animam, quæ est subiectū culpę, & gratiam quę est oppositum culpę, s. ipsa habilitas, quæ quidem radicatur in anima, & perficitur per gratiam: & ideo ex parte illa qua accedit ad gratiam opponitur culpę, ratione cuius per culpam diminuitur, vt semper elongatior a gratia fiat: sed ex parte illa qua in substantia animæ radicatur, non opponitur culpæ: sed est subiectum eius: & ideo semper manet in anima, quàmdiu manet natura. D

EXPOSITIO TEXTVS.

MANIFESTVM est ex voluntate mala &c.} Hoc dicit ad excludendum quandam obiectionem, ex verbis domini exortam Matth. 7. Non potest arbor bona &c. ex quo videtur sequi, quod res bona causa mali esse non possit. Sed dicendum, quod arbor est causa proxima fructus. causa vero prima in genere illo est, vel sol vel terra, & causa prima est communis, & bonis & malis arboribus, & bonis & malis fructibus: ideo ipsa natura volūtatis sicut causa prima, est principium bonarum & malarum voluntatum, & bonorum & malorum exteriorum actuum, vna & eadem: sed voluntas mala, quæ comparatur arbori, est causa mali actus exterioris proxima, qui comparatur fructui. {Ecce habens primam voluntatem boni mutabilis &c.} hoc non dicit. si angelus primus & homo non peccasset, quin alij sequentes peccare potuissent: sed quia ex illis primis peccatis sequentia concomitata sunt. {Vbi autē bonum non est &c.} hoc non est intelligendum de bono, quod per malum priuatur, quia sic ratio sua non valeret: hoc enim bonum ante aduentum mali est: sed post aduentum mali, non remanet: sed intelligitur de bono quod est subiectum mali, quod quidem corrumpitur inquantum debita perfectione priuatur, quod si esse desisteret, priuari non posset: & ita nec corrumpi. {Naturalium sunt priuationes bonorum &c.} hoc intelligendum est, de bono naturali, vel ad quod natura est ordinata sicut gratia vel virtus, vel de ipsis habilitatibus ad hæc bona. Si enim intelligeretur de bonis naturalibus, quæ sunt de esse naturæ, vel naturam consequentes, sic falsum esset, quia talia bona post peccatum integra manent, vt Diony. dicit 4 capitu. A de diui. nomi. {Illa dialecticorum regula deficit &c.} quomodo deficiat, & quomodo non, dictum est: sed secundum intellectum quo proponitur vt regula, nunquàm deficit, quāmuis aliquo modo deficiat in bono & malo, quod non deficit in alijs contrarijs, quæ spirituales formas designant, vt dictum est. {De ipsis rebus quibus homines &c.} idest de peccatis, quæ etiam inquātum res sunt, bonitatem quādam habent. sed inquātum deficiunt mala sunt.

DISTINCTIO XXXV.

A

Quid sit peccatum.

POst hoc videndum est, quid sit peccatum. b. Peccatum est, vt ait Aug. omne dictum vel factum B vel concupitum, quod fit contra legem Dei. Idem in libro de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia vetat, In vtraq; assignatione de actuali peccato agitur, & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala, siue locutio & operatio praua, s. actus malus, tam interior quàm exterior. Ex altera vero ostēditur esse act' in- C terior. Voluntas.n. vt ī superioribus dictū est, motus animi est,

† Contra Faustum cap.27.

Cap.11.

DISTINCTIO XXXV.

DIVISIO TEXTVS.

QVIA in peccato actuali duo considerātur, scilicet defectus ex quo rationē mali habet, & substantia actus, secundum quā actuale peccatum dicitur, determinato de peccato actuali, secūdum quod habet rationem mali. hic incipit, determinare de eo, quantum ad substantiam actus, in qua defectus fundatur, secundum quē malum dicitur. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de peccato quantum ad actum. In secunda de potentia, quę est ad actum peccati. 44. distinctio. {Post prædicta consideratione dignum &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de peccato in generali. In secunda, descendit ad peccatorum differentias. 43. distinctio. {Cum autem voluntatem malam &c.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de actu peccati generali: sed quia actus peccati, vel est interior voluntatis, vel est exterior, ideo in secunda parte descendit, ad vtrosque actus. 38. distinctio. {Post prædicta de voluntate eiusque fine &c.} Prima diuiditur in duas. In prima prosequitur opinionem quorundam dicentium, actus peccatorum a Deo esse. In secunda ponit opinionem contrariam. 37. distinctio. {Sunt D autem alij plurimi aliter longe &c.} Prima diuiditur in duas. In prima prosequitur opinionem eorum, qui dicunt omnes actus ex Deo esse. In secunda ex incidenti, quia hæc disputatio mota exigebat, interponitur de operatione peccati ad pœnam, vtrum peccatum pœna esse possit, trigesima distinctio. {Sciendum est tamen, quædam sic esse peccata &c.} Prima diuiditur in tres. In prima ponit diffinitionem peccati. In secunda inducit diuersas opiniones, ex datis descriptionibus occasionatas. ibi {Quocirca diuersitatis huiusmodi, verborum occasione &c.} In tertia prosequitur illam opinionem, quòd omnes actus a Deo sunt. ibi {Quidam diligenter attendentes &c.} Circa secundum duo facit. Primo narrat diuersas opiniones. Secundo breuiter dicit, quid de eis tenendum sit ibi {Sane dici potest &c.} Tertia pars diuiditur in partes tres. In prima ponitur opinio. In secunda poni- E tur opinionis confirmatio per rationes. ibi {Quòd autem omnis voluntas, & actio &c.} In tertia ponitur responsio ad ea, quæ in contrarium obijci possunt. {Quibus opponitur si omnia quę sunt &c.} Circa secundum duas rationes ponit. Prima accipitur ex ratione entis. Secunda ex habitudine mali ad bonum, in quo necessario in subiecto malum consistit. ibi {Item & aliter probant &c.} Prima ratio talis est. Omne ens inquantum ens bonum est, & a Deo est: sed omnis actio est ens. ergo &c. Primo probat maiorem. Secundo proponit minorem, & inducit conclusionem. ibi {Ex prædictis colligitur atque infertur &c.} {Quibus opponitur si omnia &c.} Hic excludit obiectiones, quæ contra hanc opinionem possunt esse. Et diuiditur in tres, secundum tres obiectiones. Prima sumitur ex his actibus, qui sua nominati in malum sonant, vt homicidium &c. Secunda ex omissionibus, quæ actum habere non videntur. ibi {Item aliter

eis opponitur &c.} Tertia ex comparatione pœnæ ad culpam. F ibi {Etiam quæri potest &c.} Et diuiditur in partes duas. In prima ponit obiectionem, & soluit eam, ostendens, quod alter est corruptio boni culpa quam pœna. In secunda mouet quasdam quæstiones ex solutione occasionatas. ibi {Sed cum nihil sit &c.} Et circa hoc duo facit. Primo inquirit, quomodo culpa possit esse corruptio actiue. Secundo quomodo pœna sit corruptio passiue. ibi {Quæri autem solet &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit bonum per quod malum culpę actiue corruptio dicitur. Secundo ostendit, cuius boni sit corruptio. ibi {Peccatum vero, i. culpa &c.} Tertio exponit quoddam, quod dixerat. s. qualiter aliquis a Deo elongetur. ibi {Ab eo se alongant per peccatum &c.}

actus ergo interior est. Ambro. quoque in primo lib. de paradiso ait. Quid est peccatum nisi præuaricatio legis diuinæ, & cęlestium inobedientia præceptorum? ergo in præuaricante peccatum est: sed in mandante culpa non est. Non enim consisteret peccatum præuaricationis, si interdictio non fuisset. Non G consistente autem peccato, nō solum malitia: sed etiam virtus fortasse non esset. Quę nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere vel eminere non posset. Ecce præuaricationem legis, & inobedientiam diffinit Ambrosius esse peccatum.

Diuersorum sententias de peccato ponit.

Vocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi H diuersa senserunt. Alij enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum, & nō actus exteriores. Alij voluntatem & actus. Alij neutrum, dicentes omnes actus esse bonos, & a Deo, & ex Deo authore esse. Malum autem nihil esse, vt ait Augus. super Ioannem. Omnia per ipsum facta sūt, & sine ipso factum est nihil, idest peccatū, quod nihil est, & nihil fiunt homines cum peccāt. Supra etiam dixit Aug. quòd malum est priuatio boni vel corruptio boni, quod etiam in lib. 83. quæstionum ait. Summum malum nullum modum habet, caret enim omni bono. At modus aliquid boni est, nō igitur est, quia nulla specie continetur, totumque hoc nomen mali, de speciei priuatione repertum est. Item in G dogmatibus ecclesiasticis dicitur, malum vel malitiam non esse a Deo creatam, sed a diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib. contra Manichęos, quid sit peccare ostendit dicens. Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quòd si non voluntate faciunt peccatores, iniuste iudicantur. Quid igitur in hac tanta varietate tenendum? Quid H dicendum?

c Vera sententia de peccato hic proponitur.

SAne dici potest, & libere tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & *d* exteriorē, scilicet malam cogitationem, locutionem, & operationem. Præcipue tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua tanquàm ex arbore mala, pcedūt I opera mala tāquàm fructus mali. Quidam aūt diligēter verba

QVAEST. I.

A

Hic quæruntur quinque.

Primo. De diuisione mali in culpam & pœnam.

Secundo. De diffinitione culpę.

Tertio. Si omnis culpa in actu consistit.

Quarto. Si in actu interiori tantum, vel in exteriori.

† Quæst. 6. Quinto. Si culpa est corruptio potentiarum animæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum malum diuidatur sufficienter per malum culpæ & pœnæ.

3. par. q. 48. artic. 5. Et Mal. q. 1. artic. 4. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sufficienter malum per culpam, & pœnam diuidatur. Malum nihil aliud est quàm defectus boni, sed omne quod inuenitur alio minus bonum, non est sine defectu alicuius boni. ergo omne quod est minus bonum, est etiam malum: sed omnia creata sunt minus bona. cum ergo multę creaturæ sint in quibus non est pœna neque culpa, videtur quod malū non sufficienter, per pœnam & culpam diuidatur. K

¶ 2 Prӕter. In illis quæ non habent dominium sui actus malum culpæ esse non potest. In quibus autem culpa non est, nec pœna est, quia pœna culpæ debetur. cum ergo multa sint, quæ voluntatem non habent: & ita nec dominium sui actus, in quibus tamen est aliquod malum, vt in rebus insensibilibus patet, vr quod malum non sufficienter per pœnam, & culpā diuidatur.

De morib. Manic. c. 1. ¶ 3 Præterea. Aug. dicit, quod malum ideo dicitur, quia nocet: sed omne quod nocet pœna est. ergo omne malum aliqua pœna est. ergo non conuenienter aliquod malum contra pœnam diuiditur. Si dicat, quod pœna nocet passiue: sed culpa nocet actiue.

¶ 4 Contra. Passio est effectus illatioque actionis. si ergo pœna est nocumentum passiuum, & culpa nocumentum actiuum, oīs pœna erit illatio quædam culpæ: & ita oīs qui pœnā infert culpā ppetrabit, quod hęreticū est, quia sic ordo iustitiæ deperiret.

¶ 5 Prӕt. Aliqua pœna est, quæ tm in negatiua consistit. vt carentia visionis diuinæ: sed passio non est tm negatio: imo est F aliquod ens positiue dictum, cum sit vnū de decem generibus. ergo non omnia pœna est nocumentum passiue dictum.

¶ 6 Prӕt. Quędam culpæ sunt, in quibus nullus actus consistit, vt patet præcipue in culpa originali: sed nihil nocet actiue, nisi per actionem aliquam. ergo non omnis culpa est nocumentum actiuum.

SED CONTRA est quod August. dicit omne malum nostrum est, vel quod agimus, vel quod patimur: sed malum quod agimus culpa est, malum quod patimur pœna est. ergo malū per culpam & pœnam diuiditur.

RESPONDEO. † Cap. 17. Dicendum, quod sicut supra dictum est, malum per se loquēdo priuatio quædam est alicuius boni. bonū autem in perfectione, & actu consistit: vnde oportet sm distinctioné perfectionum, distinctionem † Cap. 8. malorum esse. Est aūt duplex actus vel perfectio. s. actus primus & secūdus. actus primus est ipsa prima forma, actus secundus est operatio: & ideo ex priuatione vtriusque perfectionis diuersę mali differentiæ consurgunt. Si. n. priuetur aliqua forma vel perfectio alicuius rei naturalis, dicetur esse malum naturæ. si autem priuatur perfectio operationis, dicet esse peccatum, quia vt in 2. Phy. dicitur, peccatū Tex. 28. est in his, quę nata sunt finem cōsequi, cum non consequuntur. quælibet autem res per suam operationem suam finem nata est consequi, vnde oportet, quod peccatum in operatione consistat, sm quod non est directa, vt finis exigit, sm quod grammaticus non recte scribit: nec parat recte medicus potionem, sed vt in 5. Tex. 1. Meta. dicitur. bonum & malum quodam speciali modo est in his, quæ per electionem agunt, quę rationem finis cognoscunt, & finem sibi determinare possunt: & ideo peccatum in talibus quandam specialem mali rationem accipit, vt. s. peccatum in eis etiam culpa dicatur, vnde peccatum in pluribus quàm culpa est, quia vt ex 2. Phy. habetur, peccatum est & in his quę secundum naturam sunt, & in his quæ sunt secundum artem: sed cul- Vt supra. pa non potest esse in his, nisi quæ per voluntatem sunt: nihil. n. culpę rationem obtinet, nisi quod vituperabile est, neque vituperium alicui debetur propter inordinatum actum, nisi ille actus suo dominio subiaceat. habere autem dominium super suos actus, vt. s. possit facere & non facere, voluntatis proprium est, vnde culpa super peccatum addit, vt sit voluntatis actus. similiter etiam malum naturæ in electionem habentibus, specialem quandam rationem mali accipit, s. rationem pœnæ, inquantum voluntas defectui dissentit: vnde omnis pœna malum naturæ est, dicitur. n. pœna malum, vt August. dicit quia naturę bonæ nocet, inquantum subtrahit sibi id per quod natura perficitur, vel in suo esse naturali, vt cæcitas, vel in naturæ superadditis, vt subtractio gratiæ vel huiusmodi. Quidam tamen dicunt, quòd etiam in brutis defectus rationalis rationem pœnę sortitur: sed melius videtur, vt pœna non sit, nisi vbi culpa esse potest: & ita patet, quòd malum rationalis creaturæ, sufficienter & conuenienter per pœnam & culpam diuiditur. Da morib. Manichæo. cap. 1.

¶ A 2

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ nomen defectus potest sumi, vel negatiue vel priuatiue. Si sumatur negatiue, sic non omne quod habet defectum, alicuius boni continuo malum est, quia malum priuatio est: vnde nō est nisi defectus eius quod quis natus est, & debet habere. Si autem priuatiue, sic patet, ꝙ non omne quod caret aliquo bono defectum habet: non enim est defectus in lapide ꝙ non videt: vnde patet, ꝙ ratio procedit ex aequiuocatione huius nominis defectus. A

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ culpa & poena non sunt differentiae mali absolute sumpti: sed mali secundum ꝙ est in habentibus electionem, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nocere dicitur dupliciter. s. effectiue & formaliter. formaliter autē nocere dicitur ipsum nocumentum, siue ipsa ademptio boni vel priuatio, sicut albedo facit album, & sic omne quod nocet, poena est in his quae nata sunt poenam subire. Si autē sumatur effectiue, sic dicitur nocere id quod causat priuationem alicuius perfectionis in re, & hoc modo culpa nocet, quia per actum deordinatum aufertur aliqua perfectio. s. gratia, & tamē ipsa priuatio gratiae poena est, & hoc est quod Magister dicit, ꝙ culpa est corruptio boni actiue, quia. s. malum culpae consistit in defectu actus, secundum ꝙ deficit a debito fine, & debitis circūstantijs: & iste actus deficiens agit, vel efficit in anima priuationem gratiae, & ipsa priuatio gratiae passiue accepta, poena est. †Quaest. 21 — Distin. 35. lib. 2.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnis poena quaedam corruptio est ab aliquo agente inducta, & quamuis culpa sit quid actiuum corruptionis: non tamen omne actiuum corruptionis culpa est: & ideo non oportet quòd omnis qui poenam infert, culpam incurrat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd passio potest sumi dupliciter, vel quantum ad naturam rei, prout logicus & naturalis passionem considerat, & hoc modo non oportet omnem poenam passionem esse, sed quandam scilicet poenam sensus, vel quantum ad modum significandi, prout grammaticus considerat, & sic illud passiue dicitur, quod a verbo passiuo deriuatur, vnde priuatio qua aliquis priuatur aliquo, dicitur priuatio passiua, & priuatio qua aliquis priuat, dicitur priuatio actiua, & hoc modo sumendo passionem, omnis poena est corruptio vel priuatio passiua. E

¶ Ad sextum dicendum, quòd non dicitur culpa corruptio actiua, quia in actu consistat: sed magis, quia corruptionem agit: & ideo obiectio non procedit: contingit enim per id quod non est actus effici, vel induci priuationem passiue dictam, verum tamen in omni culpa operatio requiratur, postea dicetur.

Augustin. attendentes quibus supra & in alijs scripturae locis vtitur, non indocte tradunt voluntatem malam actus malos inquantum sunt, vel inquantum actus sunt, bona esse, inquantum vero mala sunt peccata esse, qui volūtatem & actū quemcūq; bonam Dei naturam esse dicunt, inquantum actus est vel voluntas, & ex Deo authore esse. B Inquantum vero inordinate & contra legem Dei fit, & sine debito caret, peccatū est: & ita inquantum peccatum est nihil est, nulla enim substātia est, nullaque natura est.

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona inquantum sunt.

QVòd autem voluntas omnis & actio bonum sit inquātum est, ex eo probant, quod ait Augus. in lib. de lxxxiij. quaestionibus. C Deus tantūmodo boni causa est. Quocirca, mali author non est: quia omniū quae sunt author est. quae inquantum sunt, intantum bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodem. Quicquid casu fit temere fit, quicquid temere fit, non fit Dei prouidentia. D Si ergo casu fiunt aliqua in mundo non prouidētia vniuersus mundus administratur, Si non prouidentia vniuersus mundus administratur,

ARTICVLVS II.

b Vtrum diffinitiones peccati hic positae sint conuenienter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccatū inconuenienter in proposito diffiniatur. Illud enim quod diffinitur oportet aliquid esse, quia quaestio an est, praecedit quaestionē quid est, & iterum omne quod diffinitur, essentiam habet, cum diffinitio essentiam rei significet: sed secundum Aug. peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. ergo diffiniri non potest. Super Ioã. cap. 1.

¶ 2 Praeter. Diffinitio debet conuerti cum diffinito: sed diffinitiones hic datae de peccato, non cōueniūt omni peccato, vt in litera dicitur. ergo inconuenienter assignatae sunt. † Cap. 32.

¶ 3 Praeter. In diffinitione superioris, non debet poni inferius: sed cōcupitum vel dictum vel factū est inferius ꝙ peccatum, quia omne factum contra legem Dei est peccatum: sed nō conuertitur. ergo inconuenienter assignatur descriptio ex posterioribus secundum naturam.

¶ 4 Praeter. Speciali virtuti speciale peccatū opponitur: sed iustitia est quaedam virtus specialis. ergo peccatum non debet diffiniri vniuersaliter sumptum per oppositionem ad iustitiam. † Quaest. 3.

¶ 5 Praeterea. Obedientia est quaedam specialis virtus: sed obedientiae opponitur inobedientia. ergo & inobedientia erit speciale peccatum. cum ergo species in diffinitione generis poni non debeat, videtur ꝙ inconuenienter peccatum vniuersaliter sumptum, per inobedientiam diffiniatur.

RESPONDEO. quòd sicut dictum est, peccatum dicit malum, quod in operatione consistit: vnde ad rationem peccati duo concurrunt, scilicet actus & ipse defectus, ex quo ratio mali incidit. defectus autem ille, qui causat rationem mali in peccato, vt dictum est, est defectus rectitudinis in actu, per quam dirigebatur in finem. E finis autem rationalis naturae vltimus, quem praecipue theologus considerat, est ipsa beatitudo eterna, ad quem finem lex diuina nos dirigit sicut instrumentum, & iustitia sicut illum inclinans: & ideo peccatum tripliciter hic describitur. In prima enim descriptione tangitur substantia actus in ordine ad instrumenta, quibus actus exercetur, cum dicitur, dictum, vel factum, vel concupitum, & tangitur priuatio illius dirigentis quod instruendo dirigit, scilicet legis, cum dicitur quod sit contra domini legem. In secunda autem descriptione tangitur substantia actus ex parte obiecti, in hoc quod dicitur, voluntas retinendi vel consequendi, & priuatio illius dirigentis quod in finem inclinat per modum habitus, in hoc quod dicit, quòd iustitia vetat. In tertia autem descriptione tangitur il-

aliqua natura vel substantia est, quę ad opus prouidentiae Dei nō pertinet. Omne autem quod est, inquantum est, bonum est. Summum enim bonum est illud bonum, cuius participatione sunt caetera bona, & omne quod mutabile est, non per se, B sed boni illius participatione, inquātum est, bonum est, quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil igitur casu fit in mundo. His testimonijs innituntur, ad ostendendum omne quod est, inquātum est, bonum esse. Vnde August. in lib. primo de doctrina Christiana ait. Ille summe ac primitus bonus est, qui omnino incōmutabilis est, & caetera quae sunt, nisi ab illo esse non possunt, & intantum bona sunt, inquantum C acceperunt vt sint. Ex praedictis colligitur atque infertur, quia si mala voluntas, & mala actio, inquantum est, bona est: sed quis est qui diffitetur malam voluntatem esse, & malam actionem? Mala igitur volūtas siue actio inquantū est, bonū est, & inquantū voluntas est, vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitium a Deo non est, neque D aliquid est, Quod August. notasse videtur in lib. de 83. quaestionibus dicens, vitium est voluntas, quo est homo deterior, quod vitium longe abest a volūtate Dei, vt ratio docet. Ex hoc

Jud quod aſt formale in peccato, ex quo ratiooem mali habet, ſcilicet priuatio dirigentis in finem, in hoe quod dicitur præuaricatio legis diuioæ, & daordinatio ab ipſo fine, in hoe quod dicitur cęleſtium inobediantie &c.

¶ AD PRIMVM. argo dicẽdum, quòd ſecundum quòd aliqua habent aſſa, poſſunt diffiniri, vt in
Tex. 16. 7. Meta. dicitur vnda, quia ens p prius de ſubſtãtia dicitur, quæ perſecte rationẽ entis habet: ideo
D. 513. nil d perfecte diffiniτur niſi ſubſtantia. accidentia autem, ſicut incompleτe rationem antis participantia ita & diffinitionem abſolutã nõ habent, quia in diffinitionibus eorũ ponitur aliquid quod eſt extra genus eorum, ſ. ſubiectum ipſorum. Similiter etiã cum ens quodam-
D. 546. modo d dicatur da priuationibus & na-
Tex. 2. gationibus, vt in 4. Meta. dicitur. eorum etiam poteſt eſſe aliquis modus diffinitionis incomplatiſſi-
7 Cap. 13. mus, qui eſt quaſi exponens nominis ſignificationem, non eſſentiam indicans, quam nullã habet. non eniam ita ꝙ peccatum omnino ſit priuatio & negatio: ſed quantom ad id ſolum ax quo formeliter rationem mali habet: & ideo ea parte illa diffinitur per priuationem, vt patet ex omnibus deſcriptionibus in litera poſicis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum non dicitor vniuoce de omnibus generibus peccatorum: ſed per prius de peccato actuali mortali, a quo peccatum veniala daficit ax hoc, quòd non omnino a fine deordinat: ſad aliquo modo a fine retardat, ordine ad finem ſaluato: vnde deficit ex parte illa ax qua peccatum formaliter rationem mali habet. Originale autẽ deficit ab ao ex parte ipſius ſobſtantię actus, actuale enim mortale eſt voluntarium, voluntate propria illius in quo eſt: ſed originale eſt voluntarium voluntate alterius. vnda deficit ex parte illa, ex qua peccatum habet rationem culpæ: & ideo non oportet, quòd diffinitio pecca-
K ti in genera conueniat, niſi illi peccato, in quo perfecte ratio generis inuenitur, poteſt antem & diffinitio peccati in genere, eis ſecundum quid conuenire, ſicut & ratio generis in eis per poſterius inuenitur.

¶ Ad tertium dicandum, quòd ſicut aliquando vtimur non veris differentijs loco verarum, propter earum occultationem,
Tex. 35. vt in 1. Poſter. dicitur. ita aliam loco veri generis poteſt poni aliquid per quod genus magis innoteſcat, & ſic Auguſt. intendens magis plane quàm artificialiter loqui, genus peccati, quod aſt operatio, per iſtam circumlocutionem dictum vel factum &c. ſignificanit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iuſtitia non ſumitur hic, prout eſt ſpecialis virtus: ſed pro iuſtitia generali, quæ eſt idem ſubiecto, quod omnis virtus, vt in quinto Ethicorum Philoſophus
Cap. 3. dicit, differens a virtute ſolum ratione, quia virtus dicitur, ſe-

joco probant, voluntatẽ inquãtum vitioſa eſt non eſſe a Deo, & inquantum vitioſa eſt peccatum eſſe. Et peccatum eſt, vt aiunt, inquantum non habet ordinem nec finem debitum: ita & actio inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & in malum tendit.

Alia probatio, quòd omnis actus inquantum eſt, bonus eſt.

ITem & aliter probant, omnem actum interiorem vel exteriorem, inquantum eſt, eſſe bonum, quia non eſſet actus malus: niſi eſſet res bona, quia nõ eſt aliqua res mala, niſi eadem res bona ſit. Vnde Auguſt. in Enchi. Omnis natura bonum eſt, nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa quæ mala eſt, natura non eſſet. Non igitur poteſt eſſe malũ, niſi eſſet aliquod bonum. Quod cum dici videatur abſurde, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex prædictis teſtimonijs aſſerunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe res bonas, nec aliquid eſſe malum, ideſt peccatum, niſi idem quoque ſecundum aliquid bonum ſit, & omnium quæ ſunt inquantum ſunt, Deum authorem prædicant, & eius voluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquãtum ſunt naturę ſunt.

F cundum quòd ad actum dirigit, iuſtitia vero, ſecundum quòd rectitudini legis concordat, & ſecundum quòd in bonum commune cedit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd obedientia etiam quandoque ſumitur vt ſpecialis virtus, quando ſcilicet ſpecialis ratio ed faciendum aliqd eſt authoritas præcipientis, & huic opponitur inobedientia, quæ eſt ſpecialis peccatum, quando ſcilicet aliquis prætermittit hoc, quod eſt pręceptum ſpecialiter in contemptum præcipientis. aliquando autem obedientia ſumitur quaſi omnem virtutem conſequans, actus anim omnis virtutis in præcepto legis eſt, vnda quicunque aliquem actum virtutis facit, obedit, & huic obedientiæ opponitur inobediẽtia, quę omne peccatom mortale conſequitur, & hoc modo inobedientia, hic in diffinitione peccati ponitur.

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe bonos.

QVibus opponitur, ſi omnia quæ ſunt, inquantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt. ergo adulterium & homicidium, & ſimilia in-
G quantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt, & Deo volente fiunt. Quod ſi eſt, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt. Quod penitus abſurdum eſt. His vero ſic illi reſpondent. Dicunt equidem, adulterium, homicidium & huiuſmodi, non ſimpliciter actus denotare: ſed actuum vitia. Actuſque ipſos adulterij, & homicidij inquantum ſunt, vel inquantum actus ſunt, a Deo eſſe & bonas natu-
H ras eſſe, ſed non inquantum adulterium, & homicidium ſunt. Et ideo non ſequi dicunt, ſi actus qui homicidia & adulteria ſunt a Deo ſunt. quòd homicidia & adulteria a Deo ſint. Item aliter eis opponitur. Si aliquid non eſt malum, quod non ſit natura vel res bona, quomodo igitur peccata ſunt, non credere in Deum, non ire ad eccleſiam, & huiuſmodi, cum iſta nõ ſint naturæ, immo omnino non
I ſint? Non eſt enim aliquid vel res aliqua, non ire ad eccleſiam, vel non credere & huiuſmodi. Ad quod dicunt. His atque huiuſmodi dictionibus, q̃ vñr priuationes ſimpliciter

ARTICVL. III.

Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd omne peccatum in actu conſiſtat, etiam peccatum omiſſionis. Peccatum enim eſt dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt dictum eſt: ſed in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum, tangitur aliquis actus. ergo atiam peccatum omiſſionis in aliquo actu conſiſtit. 1. 2. q. 71. art. 5.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum vel aſt originale vel actuale: ſed omiſſio non eſt originale peccatum, quia originale æqualiter in omnes tranſit, qui per concupiſcentiam generantur. non autem in omnibus eſt peccatum omiſſionis. ergo oportet, quòd ſit actuale: ſed actuale ab actu dicitur. ergo omiſſionis peccatum aliquam actum ſignificat.

K ¶ 3 Præterea. Quicunque ſe habet ſimiliter nunc, & prius, non magis nunc, quàm prius peccat: ſed aliquis, qui nihil agit ſimiliter ſe habet, nunc & prius. Si ergo aliquando talis peccat continue, dum actum illum non agit videtur peccare. hoc autem inconueniens eſt, quia ſic peccatum omiſſionis quodlibet grauiſſimum eſſet. ergo peccatum omiſſionis non aſt ſi aliquis omnino nihil agat: ſed oportet, quòd ſit in eo aliquis actus.

¶ 4 Præterea. Demeritum opponitur merito: ſad meritum non poteſt eſſe niſi per actum. cum ergo oppoſita ad idem genus reducantur, videtur quòd omne peccatum, & demeritum in actu aliquo conſiſtat.

¶ 5 Præterea. Auguſt. dicit quòd omne peccatum eſt volun- De vera relig. c. 1.
tarium. ſi ergo omiſſio eſt peccatum, videtur ꝙ ſaltem actum voluntatis in ea eſſe oporteat.

¶ 6 Præter.

¶ 6 Praet. Sicut supradictum est. Malum esse non posse nisi esset bonum, in quo malum consisteret: sed vbi nullus est actus non inuenitur aliquod bonum, in quo deformitas peccati fundetur. ergo videtur, ꝙ non possit esse aliquod peccatum in quo non sit aliquis actus.

notare & nihil ponere: quia per negationem dicuntur vere aliqua poni, actusque per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis, malum mentis actum significari. Ita etiam cum dicitur. Non ire ad ecclesiam malum est: nō euntis cōtēptus significatur, id B est voluntas mala, vel propositum: hoc est enim declinare a bono: & ideo malum est, sicut econuerso, declinare a malo bonum est. Sicut igitur declinatio a malo quandoque aliquid ponit, scilicet voluntatem, & propositum vitandi malum. (Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est) ita declinatio a bono, aliquid quod est significat, scilicet voluntatem & propositum mali, & secundum hoc C vera est. & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam supra posuit Augustinus.

Vtrum malus actus, inquantum peccatum est, sit priuatio, vel corruptio boni.

Potest etiam quaeri ab eisdem, cum peccatū sit, vt supra dictū est, priuatio vel corruptio boni: & omnis actus malus sit peccatū: B vtrum sit priuatio vel corruptio boni, inquantum peccatum est, vel non. Si enim inquātum peccatū est, corruptio boni est cum corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquantum igitur peccatum est; pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & a Deo esse. si autem non inquantum peccatum est, corruptio boni est; quaeritur secundum quid corruptio C sit. si enim corruptio est: & nō inquantum peccatum est, cum non sit nisi bonum preterquam in eo quod peccatum est. ergo

De parad. cap. 8. SED CONTRA. Ambrosius dicit in litera. Peccatum est preuaricatio legis diuinae, & celes. inobe.

¶ Praet. Praeceptorū, quaedam sunt affirmatiua, quaedam negatiua. cum ergo aliquis nihil agendo inobediens diuinis praeceptis affirmatiuis existat, videtur, ꝙ peccatum omissionis possit esse vbi nō est aliquis actus.

¶ Praet. Nihil iuste punitur nisi peccatū: sed ei qui non facit quod praeceptum est sibi, etiam si nullum actū faciat, iuste pœna infligitur. ergo & si nullū actum agat aliquis, nihilominus omittendo peccat.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ omne peccatū oportet aliquo modo i actu cōsistere: non tamen eodem modo: peccatū enim originale sicut rationem culpae habet ex hoc, ꝙ voluntarium est, non quidem voluntate propria: sed voluntate alterius ita etiam rationem peccati habet ex hoc ꝙ per actum alterius inductum est: sed peccata actualia, etiam in actu proprio illius in quo sunt, consistunt, & hoc quidē planum est in his, qui per commissionem peccant, vtrum autem in peccato omissionis sit aliquis actus a potentia elicitus, super hoc duplex opinio est. Quidam autem dicunt, ꝙ in peccato omissionis semper oportet aliquem actum esse, per quem aliquis retardatur ab expletione mandati, vel praecepti, siue interiorē voluntatis, vt cum aliquis vult praecepto non obedire, siue exteriorem, vt cum aliquis facit aliquem actum per quem ab expletione praecepti impeditur, & ponitur exemplum de illo, qui nimis vigilat, & non potest surgere hora debita. Sed ista opinio D non videtur necessitatem habere: cum enim volūtas libera sit nec ad aliquid faciendum, vel non faciendum determinetur, potest hoc modo praetermittere aliquid, ꝙ eius contrarium non velit: nec de eius contrario cogitet, nec etiam de aliquo alio, qđ sit per se impedimentum eius quod facere tenetur: & si etiam aliquid velit, quod quantum in se non est impedimentum expletionis praecepti, sicut oppositum, constat ꝙ ex hoc, ꝙ vult illud non peccat, quia illud potest esse secundum se licitum, sed peccat in eo, quod pretermittit id quod facere debet. ergo constat, ꝙ ille actus, vel exterior, vel interior per accidens ad peccatum omissionis pertinet: & ita in eo deformitas omissionis non fundatur: nec iterum in actu contrario precepti, quia positum est, ꝙ tales actus non sit cum voluntas possit in neutrum oppositorum ferri, sicut etiam Deus, nec vult mala fieri, nec vult mala E non fieri: nec alicui dubiū est, ꝙ aliquo sic se habente per omissionem peccat, quia iuste punitur ex hoc, ꝙ praeceptum non implet: vnde patet, ꝙ peccatum omissionis in sola negatione act^9 debiti consistit. Et haec est alia opinio. Sed quia opposita in idē genus reducuntur: ideo omissio actus peccati rationem consequitur, ex eo, ꝙ voluntaria est: sicut & actus voluntarius rationem peccati & culpae habet, & huic etiā consonant verba Philosophi in 3. Ethi. vbi ostendit negligentiam sciendi, vel faciendi aliquid, iuste a legibus puniri: hoc ꝙ sicut in potestate hominis est facere aliquid, ita & non facere: vnde sicut pro eo qđ indebite facit, iuste punitur: ita pro eo quod indebite dimittit. (Cap. 1.)

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, ꝙ sicut dictum est, opposita reducuntur in idem genus, in quo vel vtrunque est per se, vt patet in contrariis, & relatiuis. vel vnum est per se, & alterum per reductionem, vt patet in priuatiue & habitu, & affirmatione, & negatione: vnde habitum est in 28. dist. primi libri ab (D. 673.)

A August. ꝙ in eodem genere est genitus, & non genitus: & ideo in dicto excluduntur etiam omissio dicti: & in facto omissio facti: & sic de aliis. non enim hoc habet dictum inquantum est affirmatione dictum vt sit peccatum, sed inquantum est in voluntatis potestate a rectitudine finis exiens. in hoc autem conuenie cum dicto affirmatiuo etiam non dicere, quod similiter est in potestate voluntatis, & a recto ordine exiens finis. (de Tri. c. 6)

¶ Ad secūdum dicendū, ꝙ pctm̄ omissionis non est peccatū originale, sed actuale, nec dicitur actuale quasi in aliquo actu existat: sed quia ad genus actus reducitur, cui^9 negatio est: sicut August. ingenitum in genere relationis ponit: vt habitum est in primo libro dis. 28. & iterum sicut actus est in potestate volūtatis, ita & negatio eius.

¶ Ad tertium dicēdū, ꝙ omissio nō est peccatum nisi secundum ꝙ praecepto affirmatiuo opponitur, praeceptum autē affirmatiuum obligat semper, sed non ad semper, sed ad aliqđ tempus determinatum: & ideo in illo tempore tantum ad quod preceptum affirmatiuum obligat, aliquis reus omissionis tenetur.

¶ Ad quartum, dicendum, ꝙ malum pluribus modis contingere potest, q̄ bonum, vt patet per Diony. in 4. c. de diui. nomi. & Phylosophum in 2. Ethi. non enim bonum consisti ret nisi omnia quae ad perfectionem rei exiguntur conueniant, quodcunque autem eorum subtrahatur, ratio mali incidit: & ideo meritum quod est quasi quoddam iter in finem beatitudinis, esse nō potest, nisi sit operatio, & operationis rectitudo, sed siue desit rectitudo in ipsa operatione, siue desit ipsa operatio, erit demeritum, quod est recessus a fine: quod etiam patet in corporalib^9: D quia locum corporalem nihil acquirit nisi per motum ordinatum in locum illum. potest autem locum illum amittere quod est extra proprium locum dupliciter, siue non moueatur sed quiescat, siue moueatur motu indebito. (Cap. 1.)

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ omissio est voluntaria non quasi actu voluntatis in ipsam transeunte: sed quia in voluntatis potestate est actum non facere, sicut & facere. & ideo sicut actus dicitur voluntarius, quia est in potestate voluntatis: ita & omissio actus.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ oportet, ꝙ malum semper in bono subsistat: non tamen oportet, ꝙ illud bonum in quo malum subsistit, sit actus: & ideo dico, ꝙ malum omissionis non fundatur in aliquo actu, sed in potentia, quae actū producere potest,

ARTICVLVS II.

E *Vtrum in actu exteriori sit peccatum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ peccatum non consistat in actu exteriori: quia vt in libro de som. & vigil. dicitur. cuius est potentia, eius est actus, & eadem ratione cuius est habitus, eius est actus: sed habitus. virtutis, vel vitii non est in corpore, sed in anima. ergo nec actus peccati erit actus corporis, sed animae. (c. 2. qō. 20. art. 1. Cap. 1.)

¶ 2 Praet. Ei qui vitare peccatum non potest: peccatum nō est imputandum: sed sicut gladius non potest vitare quin occidat, motus ab homine: ita etiam manus, vel aliquod membrum non potest vitare quin actum exequatur quam voluntas imperat. ergo peccatum in actu exteriori membrorum non consistit.

¶ 3 Praet. Actus voluntatis medius est inter actum intellectus, scilicet, cogitatione, & actum exteriorum membrorum, & magis vnitus voluntas intellectui, q̄ etiam ipsis membris, sed cogitatio pure speculatiua de aliquo quantumcunque malo, non est

est peccatum. ergo multo minus in exteriori actu peccatū erit. F
¶ 4 Præt. Illud quo posito, vel remoto, nihilominus est peccatum, non videtur in se deformitatem peccati continere: sed siue sit actus exterior, siue non: dummodo adsit voluntas completa aliquod malum perpetrandi, peccatum perficitur, & imputatur ad mortem. ergo actus exterior deformitaté non cótinet.
¶ 5 Præt. illud qđ est tantum ad manifestationem bonitatis, vel malitiæ, non videtur per se actus malitiæ, vel virtutis esse: sed in 10. Ethic.
Cap. 6. vt Phylosophus innuere videtur, exteriores actus sunt tantum ad manifestationem virtutis, & eadé ratione sunt ad manifestationam vitii. ergo in actibus exterioribus non cósistit peccatum.
¶ AD CONTRA. Seruire peccatō est peccare: sed membra exteriora peccato seruire dicunt. Ad Ro. 6. Sicut exhibuistis membra vestra, &c. ergo in actu exteriori membrorum peccatum consistit.
¶ Præt. Nihil prohibetur lege diuina nisi peccatū: sed lex diuina non tantum prohibet actus interiores, sed etiam exteriores: adeo vt de his etiam diuersa pcepta dentur, vt patet Exo. 20. Non mechaberis, & non con-
Cap. 2. cupisces vxorem, &c. ergo non solum in actu interiori; sed etiam exteriori peccatum consistit.

inquantum bonū est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malū, non inquantum est, nec inquantum bonum est, esse priuationé vel corruptionem boni: sed inquantum peccatum est: non tamen inquantum peccatum est, pœna est, vel aliquid qđ ex Deo sit. Vt enim ex verbis August. præmissis colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiue non passiue. Nam ideo malum vel peccatū dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicūque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono non nocet, vt supra Augustinus ait. Nocet autem, adimit igitur bonum. Non autem nocet nisi inquantum peccatum est. ergo inquātum peccatum est priuat bono. Itaque inquantum pecca- H tum est, priuatio est, vel corruptio boni. G

Quomodo inquantum peccatum est, possit corrumpere bonum cum nihil sit.

SEd cum nihil sit inquantum peccatum est: quomodo potest bonū corrumpere vel adimere? August. de hoc docet in libro de natura boni dicens. Abstinere a cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur a cibo, languescit, & frangitur. Sic non est substantia peccatum: eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quòd peccatum proprie corruptio animæ est: & quomodo.

PEccatum vero, idest culpa, proprie animæ corruptio est. Si auté quęritur in quo possit corrūpi anima: in parabola illius, qui incidit in latrones, qui eum spoliauerunt & vulnerauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli trahitur: & tunc per peccatum spoliatur gratuitis donis, idest virtutib', & in naturalibus bonis vulnerantur, quæ sunt, ratio, intellectus, memoria & ingenium, & huiusmodi quę per peccatum obtenebrantur, & vitiantur: per peccatū etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sūt. Quo tāto magis priuaē, quanto magis se ab eo elógat.

RESPONDEO dicendum, q in omnibus agentibus ordi- I natis hoc commune est, q id quod est motum ab alio: sicut instrumentum a proprio agente, in actu suo consequitur conditionem primi agentis quantum potest. cum ergo in omnibus actibus hominis principalitatem obtineat voluntas; eo q ipsa eanquam liberrima oēs potentias in actus suos inclinet: oportet, q in actibus humanis conditio voluntatis saluetur: in his, videlicet, qui ad imperium voluntatis fiunt, & inde est, q cum voluntatis sit proprium, vt dominiū sui actus habeat: hoc etiam in cæteris quæ a voluntate sunt mota: inuenitur fm q eius cō ditionem consequi possunt. potest enim intellectus considerare, & non considerare prout a voluntate est motus. & similiter est de concupiscibili, & irascibili: & hoc vsque ad actus exteriores motiuę virtutis extendītur, vt possit homo ambulare vel non ambulare, loqui vel non loqui: & sic dinceps. sed quia in hoc consistit ratio meriti & demeriti, laudis & vituperii, q K id bonum vel malum quod agitur in potestate agentis est, inde est, q actus voluntatis primo rationem peccati & culpæ habet, & consequenter alii actus a voluntate imperati: & hoc modo etiam in actibus exterioribus deformitas culpæ consistit: sed quia actus semper attribuitur primo agenti, potius q̄ instrumēto, sicut secare artifici potius q̄ serræ: ideo quidam considerantes, q actus a voluntate imperati non habent rationem culpæ nisi a voluntate, dixerunt peccatum tantum in actu voluntatis interiori esse. Alii vero considerantes tam illud in quo primo est ratio culpæ, q̄ illud in quo secundo est, dixerunt tā act' interiores q̄ exteriores peccata esse, & vtrique considerabant peccatum non solum quantū ad illud quod est formale in ipso: vnde rationem mali habet. s. auersionem, sed etiam quantum ad conuersionem, quæ est materiale in peccato. sed quidam considerantes solum illud quod formale est in peccato. s. defectum, vnde rationem mali habet; dixerunt neque actus interiores pe- F que exteriores peccata esse. Inter quas verior est opinio, quæ dicit, q in vtroque sit peccatum, quia plenam considerationé peccati habuit ista opinio considerans peccatum quantum ad id quod est formale in eo, & quantum ad id quod est materiale, non solum quod primo deformitatem peccati continet: sed etiam quod secundo. Cap. 1.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q ex habitu virtutis, & vitii informatur substātia actus: vnde oportet habitum virtutis & vitii esse in ratione, ex qua ratio culpæ & meriti pcedit: & nó in corpore qđ substantiam act' exequendo ministrat. Vel dicendum, quòd actus exterior non immediate procedit ab habitu, sed mediāte actu interiori: & ideo sequitur, quòd in actu exteriori nó sit primo ratio peccati, sed non sequitur, q nullo modo.
¶ Ad secundum, dicēdum, q percutere nó est actus manus, sed est actus hominis per manum. actus enim indiuiduorum sunt: & ideo culpa manui non imputatur, sed homini, propter actū quem per manū exercuit, qui ab eo vitari potuit.
¶ Ad tertium, dicendum, q virtus prioris est in posteriori, sed non conuertitur. cognitio autem speculatiua pcedit actū voluntatis, qui est de actu exteriori: sed actus exterior sequitur actum interiorem voluntatis: & ideo ratio culpæ, quæ primo in actu voluntatis est, I transit ex voluntate in actum exteriorem, qui sequitur: nō autem in actū cognitionis, qui pcedit.
¶ Ad quartum, dicendum, q primum non dependet ex posteriori: sed a primo causatur posterius, & ideo quia actus voluntatis primo rationem culpæ habet: ideo etiam exteriori actu cessante, ratio culpæ in actu voluntatis manet. Non autem sequitur ex hoc, q rationem culpę non possit in exteriorem actum producere.
¶ Ad quintum, dicendum, q per actus exteriores manifestantur interiores, sicut causæ per effectus: vnde sicut effectus participant similitudinem suarum causarum quantum possunt: ita etiam actus exteriores rationem culpæ consequuntur, quæ primo in actibus interioribus inuenitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum potentiæ animæ aliqualiter corrumpantur per peccatum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q per peccatū nulla corruptio in potentiis animæ fiat: primo per illud quod dicit Diony. 4. cap. de diui. nomin. q data naturalia in angelis peccantibus integra manent: sed quod corrumpitur nó est integrum. cum ergo peccatum hominis non sit maius peccato angeli: videtur q etiam in nobis nulla corruptio potentiarū naturalium per peccatum fiat. De Mal. q. 2. ar. 11.
¶ 2 Præt. Illud quod corrumpitur non manet idem specie: sed homo post peccatum est idem specie, qui & ante peccatū fuit. ergo per peccatum in nullo corrumpitur.
¶ 3 Præt. Nihil corrumpitur nisi per suum contrarium, sed vt in 1. Phy. dicitur. subiectum neutri oppositorum contrarium est. cum ergo potentia animæ sit subiectum culpæ & virtutis: Text. 67. videtur,

videtur, q per culpam non corrumpatur.
¶ 3 Præt. Nihil agit ad sui corruptionem: sed causa peccati est
ipsa anima per potentiam naturalem. ergo peccatum non cor-
rumpit potentiam naturalem animæ.
¶ 4 Præt. nulla potentia corrumpitur per hoc quod in actum
reducitur: sed poten
tia naturalis peccan-
do reducitur in ali-
quem actum in quē
erat in potentia. er-
go per peccatum nō
corrumpitur, sed per
ficitur.
¶ 5 Præt. Si per pec-
catum anima corrū-
pitur. aut ergo quan-
tum ad esse primum,
aut quantum ad esse
†Quæst.20 secundum. non quā-
tum ad esse primū,
quia sic statim homo
peccando esse desine
ret. si quantum ad es
se secundum, hoc to
tum tollitur per pri-
mum peccatū, quod
gratiam subtrahit. er
go sequens peccatū
nihil in anima corrū
pit: & sic non erit cō
mune omni peccato
corrumpere natura-
les potentias animę.

Qualiter homo se elonget a Deo, scilicet per dissimilitudinem quam facit peccatum.

A Deo autem se elongat per peccatum: non loci distantia, quia vbique totus & præsens est omnibus: & omnia in ipso sunt, vt ait Aug. in lib. de lxxxiij. quæstionibus, & ipse locus non est. Locus tamen Dei, abusiue dicitur templum Dei: non quòd eo cōtineatur: sed q ei præsens sit & inhabitans. Id autem anima munda intelligitur: per peccatum igitur non secundum locū aliquis longe fit a Deo: & in eo longe fit quòd ab eius similitudine recedit: & tanto longius, quanto fit dissimilior. Illa autē

vt ait Ang. in lib. de lxxxiii. quæstionibus. Quæ participatione similia sunt Deo: recipiunt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit, vt cum similitudo patris filius sit: ex nulla parte patri possit es-
B se dissimilis: cuius participatione similia sunt quęcūq; Deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinē. Nihil est aūt quod hominem a Deo dissimilem faciat: quemadmodum pctm̄. Cum aūt pctm̄ sit corruptio vel priuatio boni, quæ est in aīa: est etiā priuatio & corruptio boni corporis, sicut corp' hoīs priuauit beneficio illi' immortalitatis, & impassibilita-
C tis quam habuit ante peccatū.

Sed contra. Nihil efficitur aliud, nisi per hoc quod
Cap.4. corruptum est: sed in 9. Eth. dicit Philoso. q homo per actum
vitii efficitur non solū alter, sed alius. ergo peccatum naturam
animæ corrumpit.
Cap.5. ¶ Præt. Perfectioni opponitur corruptio: sed Philosophus di
cit in 2. Ethico. quòd homo acquirens virtutem non dicitur al-
terari, sed perfici, ergo cum peccatum virtuti opponatur: videt,
q homo peccando non alteretur, sed magis corrumpatur.
Respondeo, dicendū, q quando aliquid est in po-
tentia ad diuersa, hoc contingit dupliciter. Vno modo sic, quòd
vtrunque eorum ad quod est in potentia, æqualiter sit debitum
ei: & perfectiuum naturæ ipsius. sicut patet in corpore cælesti, in
quo renouantur diuersi situs: quorum vnus non est sibi magis
debitus quàm alius: & ideo quando acquirit aliquem situm de
illis pluribus, non simpliciter dicitur perfici, nec quando amit-
tit corrumpi: quia amittendo vnum acquirit alium æquiualen
tem: & ideo in tali amissione non est malum, quia supra orbem
lunæ malum consistens, in defectu naturali esse non potest, &
quasi simile est in corpore quod est potentia album & nigrum:
& ideo in acquisitione & amissione talium, proprie est trāsmu
tatio. non autem simpliciter perfectio vel corruptio. Alio mo-
do sic, q alterum eorum simpliciter est debitum ei quod est in
potentia vtrunque. Et alterum est indebitum ei: & tunc acqui-
sitio illius quod est debitum sibi, dicitur perfectio eius, & amis-
sio dicitur corruptio. verbi gratia, potentia animæ est in poten
tia ad habitum virtutis & vitii: sed habitus virtutis est debitus
sibi, quia per eum ordinatur in finem proprium. habitus autē
vitiosus est indebitus sibi, quia per eum discedit a rectitudine fi
A text. 16. vsq; ad 20. nis proprii. & ideo quando aliquis acquirit virtutem: non dici
tur simpliciter esse alterari: sed magis perfectus, vt in 7. Phys.
dicitur. & econtra quando habitus vitii in eo acquiritur, dicit
corrumpi quando mutatur ab eo quod est sibi conueniens sm
naturam, in id quod est sibi non conueniens, vt quodammodo
in aliam naturam transeat: quia in conditionem, & proprietatē
alterius naturæ mutatur, sicut qui iracundus efficitur, transit in
De consol. li.4. pros. 3. proprietatem canis: & ideo Boetius dicit. q homines dum pec-
cant, naturā hominis quodammodo amittunt, & sic quædam
bruta animalia fiunt. Homo enim est illud quod est, per ratio-
nem. Vltima vero perfectio in brutis est sm partem sensibilē:
vnde quando homo ab eo quod est conueniens sm rationem
transit in id quod parti sensitiuę conuenit: mutatur a conditio
ne humana in conditionem brutalem. & per hunc modum pec
catum vel culpa quod in actu consistit dicitur corrumpere anī
mā vel potētias: sm. s. quod peruertit eam ab ordine rationis
per quem in debitum finem dirigebatur.
¶ Ad primum ergo dicendum, q perfectiones naturales
possunt considerari dupliciter, vel quantum ad esse primum, &
sic per peccatum non corrumpuntur. manet enim & intellect',
& voluntas, & omnia huiusmodi. vel quantum ad ordinē quo
A in finem ordinantur, & sic per peccatum corrumpuntur, vt di-
ctum est.
¶ Ad secundum, dicēdum, quòd sicut est duplex perfectio. s. pri
ma & secunda: ita etiam est duplex corruptio. Vna per quā tol-
litur perfectio prima, per quam res esse primum habebat: & ta-
lis corruptio speciei
mutationē facit: sed †Quæst.23
sic culpa naturā ho-
minis nō corrumpit.
Alia corruptio est p
quam tollitur perfe-
ctio secunda, per quā
res in esse secūdo cō-
pleto pficitur. & hoc
speciem non variat:
sed tantū speciei cō-
plementum tollit. &
hoc modo culpa na-
turam humanam cor
rumpit.
¶ Ad tertium dicen
dum, q subiectum
ad contraria duplici
ter potest se habere
vt dictum est, vel ita Matth.1.
q vtrumque æquali-
ter sit debitum sibi:
& tunc non magis p
vnum quam per alte
rum corrūpitur. vel
ita, q vnum sit debi-
tum sibi & alterum
indebitum: & tunc p
vnum simpliciter perficitur: & per alterum simpliciter corrum
pitur. quāuis enim alterum contrariorum per quod corrumpi-
tur non sit sibi contrarium quantum ad esse primum: quia vtri
que contrariorum subiicitur: tamen sibi est contrarium quan-
tum ad esse secundum, in quod subiecti natura ordinatur.
¶ Ad quartum dicendum, q nihil agit suam corruptionem in
tendens [d] illam: sed non est inconueniens, vt per actionem ali- D.1061.
cuius sequatur corruptio eius præter intentionem agentis, &
sic per accidens aliquid suæ corruptionis causa est, sicut patet
in infirmo, qui comedit nociua, ex quibus mortem incurrit, in
tendit enim delectationem in cibo: sed præter delectationem
sequitur mors. Et similiter est in eo qui peccat. intendit enim
delectari in opere peccati, sed corruptio animæ præter inten-
tionem eius sequitur.
D ¶ Ad quintum dicendum, quòd potentia non corrumpitur, si
reducatur in actum illum ad quem est de se ordinata, & qui est
debitus sibi: sed talis actus non est peccatum: & ideo ratio non
procedit.
¶ Ad sextum dicendum, q peccatum corrumpit animam non
quantum ad esse primum, sed quantum ad esse secundum, sed
esse secundum potest dupliciter considerari. vel secundū q est
in actu, & sic tollitur per peccatum primum & non per secun-
dum. sed hoc est per accidens, quia secundum peccatum non in
uenit ipsum. vel sm q est in habilitate. & sic vt ex prius dictis
patet, per quodlibet peccatum diminuitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Et tamen nunquam totaliter tollitur voluntas reti-
nendi, vel consequendi, &c. } Videtur hoc non esse
in quolibet peccato commune. aliquod enim pecca
tum est quod est ad corrumpendum, & non ad ali-
E quid acquirendum, vt patet in homicidio, & inuidia, & huius-
modi. Sed dicendum, q intentio, siue voluntatis, siue naturæ
nunquā per se terminatur ad non esse, vel ad [d] corruptionem, D.1200.
sed semper ad aliquod bonum ipsi intendenti, quamuis præter
intentionem sequatur malum vel corruptio sine qua bonum
intentum esse non potest, vt patet in igne, qui intendit formam
suam in materia inducere, ad quam sequitur corruptio aeris; si
militer etiam voluntas intendit aliquod bonum ipsi volenti,
quod sine corruptione alterius non est, sicut vult quietem suā,
quam suspicatur esse non posse sine morte aduersarii, vel aliqd
huiusmodi. Voluntas enim, vt superius, &c. } Hic sumitur vo-
luntas pro actu voluntatis, & non pro potentia ipsa. { Non con
sisteret peccatum, sed interdictio, &c. } Verum est vel legis scri-
ptæ, vel naturaliter inditę. { Non consistente aūt peccato, &c. }
Videtur hoc esse falsum, quia virtus a malitia non dependet, si-
cut nec bonum a malo. Sed dicendum, q in sacra scriptura ali-
quid dicitur fieri & esse, quando innotescit. Et similiter per op
positum non esse, quando ignotum est: & quia virtus non mani
festatur

sestatur nisi per malitiam oppositam, ideo dicit, q̃ si non esset peccatum, non esset virtus: & idao subiungit, Subsistere vel eminare non posset. Setendum etiam, q̃ hic {quid ast peccatum nisi præuaricatio, &c.} debet poni illa notula, quæ in superiori distinctione in aliquibus libris posita ast, quæ sic incipit. Ioannes ait. Qui facit peccatum, &c. {Quocitca diuersificatis, &c.} Ex prima .n. diffinitione occasionata est opinio, quæ dicit tam in actu interiori, q̃ exteriori peccatum cõsistere. Ex secũdo vero eiusdem occasionatẽ alia opinio, quæ dicit peccatũ esse tantum in actu voluntatis. Ea tertia vero Ambrosii occasionatur alia opinio, quæ dicit solum in priuatione peccatum consistare, & nõ in actu. {Quidam autam diligenter, &c.} Hæc opinio in hoc differt ab illa quã prius posuit: quia hic loquitur da malo; cuius ratio tantum in priuatione consistit. Alia vero quam supra posuit, loquebatur d̃ peccato quod cõplectitur simul priuationem, & actum. {Irẽ probās nihil casu fieri in mundo &c.} Videt hoc esse falsum, quia omne quod fit vt in minori parte, fit casu. si igitur nihil fiat casu, nihil erit ꝓuenīēs, vt in minori parta: sed si nihil fit huiusmodi, omniaq; ex necessitate cõtingunt: quia ea q̃ fiunt frequenter, non deficiunt a necessariis, nisi s̃m q̃ possunt in minori parte deficere: vt in sexto Meta. habetur. Sed dicendũ, q̃ effectus proueniens, vt in minori parte, potest considerari dupliciter. Vel in ordine ad causam proximam præter cuius intẽtionem accidit, & sic casuale vel fortuitum est. vel in ordine ad causam primam, cuius præsentiam nihil præterfugit: & ita casu non fit. {Ad quod dicat his atque huiusmodi dictionibus, &c.} Ista solutio procedit s̃m illam opinionem, quæ ponit in peccato omissionis actum esse, sed s̃m aliam opinionem soluetur ista obiectio, quia priuationi qua malum omissionis dicitur malũ, subest res bona. s. potentia in actum non exians. Potest etiam quæri ab eisdam &c. Hæc obiectio sic procedit: in peccato duo sunt. s. actus substãtiæ, & malitia. q̃ ergo peccatũ dicitur corruptio boni, aut habet hoc inquantum est malum, vel inquantũ est actus, ex quo bonitatem habet. si primo modo: tunc omnis corruptio boni pœna sit: peccatum in eo q̃ peccatum vel malum, erit pœna, & a Deo: quod est inconueniens. Si autem ex parte actus habeat, q̃ sit corruptio boni: cũ actus omnis inquãtum est actus, sit bonum: tunc inquantum est bonum non habebit, q̃ corrũpat bonum: quod videtur inconueniens. ergo oportet vt illud quod est in peccato præter deformitatem & corruptionem, vnde ratio mali causatur, non sit res bona: sed soluitur per æquiuocationem corruptionis, vt in litera patet.

An pœna sit priuatio boni.

QVæri autem solet: vtrũ & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facile responderi potest si prędicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim supra, G priuationem vel corruptionem boni accipi actiue vel passiue, idest secundum efficientiã vel effectum. *a* Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna. Sed peccatum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum. Pœna autem secundum effectum, idest secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim pœna. Aliud culpa. Alterum est Dei, idest pœna. Alterum diaboli vel hominis est, idest culpa.

DISTINCTIO XXXVI.

A

Quod quædam simul sunt peccata & pœna peccati: quædam peccata, & causa peccati. alia uero peccata & causa & pœna peccati.

SCiendũ est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiã pœnę peccatorum: vnde August. super illum locum psal. 57. Super cecidit ignis, & non viderunt solẽ: ait. Ignis superbiæ & cõcupiscẽtiæ & irę intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eas maxime commemorat Apostolus in epistola ad Romanos: & enumerat multa, quę peccata sunt, & pœnę peccati. Item Inter primum enim peccatum apostasiæ, & vltimam pœnam ignis ęterni, media quę sunt, & peccata sunt & pœnę peccati. Grego. quoque super Ezech ait. Contẽnenti, qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum: vt scilicet grauius impingat. peccatũ enim quod per pęnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & *a* causa peccati: aut peccatum & pęna peccati. aut peccatũ simul & causa & pęna peccati. H Vnde Moyses. Nondũ sunt cõpleta peccata amorreorũ. Et Dauid inquit. Appone iniquitatẽ super iniquitatẽ eorum. Et alius propheta. Sanguis sanguinẽm tetigit, idest peccatũ peccato additum est. Paulus quoq; ait. Propterea tradidit illos Deus ĩ passiões ĩgnominiæ &c. Et item, vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur, qui in sordib⁹ est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur, peccatũ aliqđ & pc̃tm̃ esse, & pęna peccati. I

Hom. 15. Gen. 15. Psal. 68. Osee 4. Roma. 1.

DISTINCTIO XXXVI.

DIVISIO TEXTVS.

PERTRACTATA illa opinione, q̃ ponit actus peccatorum, inquantũ sunt actus, bonos esse a Deo occasione vltimæ obiectionis contra hanc opinionẽ F inductę, quæ sumebatur ex differentia culpę & pœnæ: hic inquirit: vtrũ possit esse idem culpa, & pœna & diuiditur in partes tres. In prima determinat quæstionẽ. In secunda remouet quãdam dubitationem incidentem, ex his, quæ in determinatione quæstionis dicta sunt, ibi. {Illud autem diligenter est annotandum &c.} In tertia ponit dictorum replicationem, ibi {Satis diligenter eorum posuimus sñias &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit quædam peccata etiam pœnas peccatorum esse. In secunda, inquirit quomodo hoc possit esse, ibi. {Et ideo merito quæritur &c.} Et diuiditur hęc pars ĩ partes duas. In prima parte ostendit modũ quo peccata dicuntur esse pœnæ non per se, sed ratione annexi. In secunda ostendit, q̃ etiam ipsa peccata pœnę esse possunt. {In nullo tamen pręiudicium fieri veritari, &c.} Prima in tres diuiditur. In prima ponit modũ quo omne peccatum pœna potest dici ratione effectus. s. inquantum corruptionis naturæ causa est, quæ pœna quædam est. In secunda ostendit modum quomodo quædam peccata, & si nõ omnia, pœnæ peccatorum dici possunt ratione causæ, quæ est subtractio gratiæ, ibi. {Et licet ad hoc sensu &c. In tertia excludit quãdã obiectionem. ibi. {Sed cũ ait differentia &c.} {In nullo tamen præiudicium.} Hic ostendit ipsamet peccata pœnas peccatorum esse. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secũdo probat vniuersaliter in omni genere peccatorũ. ibi. {Quod autem quædam peccata &c.} Tertio probat specialiter in quibusdam generibus peccatorum, in quibus magis manifestũ est, ibi. {Præterea nullatenus ambigandum &c.} {Illud diligenter annotandum &c.} Hic remouet quandam dubitationem ex dictis Aug. supra inductis exortam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit contrarietatem inter dicta Aug. & Hierony. Secundo ponit solutionem, ibi. {Ad quod dici potest, q̃ August.

QVAESTIO PRIMA.

A

K

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum vnum peccatum possit esse causa alterius peccati.
Secundo. Si passio possit dici peccatum.
Tertio. Si peccatum potest esse pœna peccati.
Quarto. Si omnis pœna pro aliqua culpa in homine sit.
Quinto. De distinctione bonorum quæ in fine distinctionis innuitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum unum possit esse causa alterius peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ peccatũ non possit esse causa peccati. Quod enim nihil est non videtur habere rationem causæ, sed peccatum nihil est: & nihil fiunt homines cum peccant, vt supra in

1.2. q. 75. artic. 4. & Mal. q. 8. 1.

pra in præcedente dist. ex verbis August. habitum est. ergo peccatum non potest esse causa peccati.

¶ 2 Præt. Causa est ad quam de necessitate sequitur aliud: sed quod est necessarium non est voluntarium: vt August. dicit, & quod non est voluntarium, non est peccatum. ergo illud quod sequitur ad alterum, sicut ad causam, non est peccatum: & ita peccatum causa peccati esse non potest.

¶ 3 Præt. Vnum cõtrariorum nõ est causa alterius: sed peccatorum vnum contrariatur alteri, sicut auaritia prodigalitati. ergo peccatum nõ potest eẽ causa pcti, ad min⁹ cuiuslibet.

†Lib. 1. c. 9. & lib. 3. de libero arb. cap. 18. ¶ 4 Præt. Peccatum non potest esse causa peccati, nisi ſm ꝙ ex pctõ pcedẽti aliquis iclinatur ad sequẽs: sed non fit hoc, nisi ſm ꝙ ex peccato pcedenti relinquitur dispositio vel habitus. cũ ergo dispõ & habit⁹ nõ inclinẽt, nisi ad act⁹ similes i spẽ illis actibus, ex quibus generantur: videtur, ꝙ nullum peccatũ possit esse causa peccati, nisi forte illius, quod est sibi simile in spẽ.

¶ 5 Præt. Phylosophus in 5 Phys. probat, quòd motus nõ potest esse ad motũ, quia sic in infinitum abiretur. ergo & eadem ratione si peccatum causa eẽt peccatũ, in infinitum iretur, quod est impossibile.

SED CONTRA. Rom. 1. dicitur. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, scilicet propter superbiam: sed superbia peccatũ est. & similiter ignominiosa passio d̃ qua loquitur. ergo peccatũ est causa peccati.

13. Moral. ¶ Præt. Comparatio matris ad filiam, est comparatio causæ ad causatum: sed vnum peccatũ dicitur esse filia alterius, vt Grego. dicit, ergo vnum peccatum est causa alterius.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ vnum peccatum potest esse causa alterius peccati, secundum triplex genus causæ, scilicet secundum modum causæ efficientis, finalis, & materialis: per modum causæ efficientis dupliciter. vel per se vel per accidens. per accidens quidem ex parte auersionis, vnde habet rationem mali. malum enim non habet causam, nisi per accidens. & dico per accidens: sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. prohibens autem peccatum est ipsa gratia, quæ conseruat animam in sua rectitudine. gratiam autem peccatum tollit: vnde per accidens est causa peccatorum, quæ accidunt subtracta gratia. & per hunc modum quodlibet peccatum mortale causa cuiuslibet esse potest. potest etiam hic modus causandi reduci aliquo modo ad genus causæ formalis. sicut .n. gratia est principium formale actus gratia informati: ita & priuatio gratiæ ex qua peccatum procedit, est quasi forma eius, cuius causa esse potest: sed per se causa quasi efficiens vnum peccatum alterius est, ex parte conuersionis: inquantum ex actu peccati relinquitur quædam dispositio, vel habitus in anima, inclinans iterum ad peccatum: sed hoc modo peccatum non est causa cuiuslibet peccati: sed tantum eius quod est simile in specie; sicut luxuria luxuriæ, & sic deinceps. per modum autem causæ finalis vnum peccatum est causa alterius, inquantum vnum peccatum aduocat aliud in suum finem: sicut quando aliquis occidit hominẽ, vt vindictam ex eo sumat: hoc ad finem iræ, qui est vindicta aduocatur homicidium. & hoc modo quodlibet peccatum potest ex alio causari, quia etiam potest aliquis actum prodigalitatis exercere ad tẽpus, vt auaritiæ finẽ consequatur, sed tamen vt in pluribus per hunc modũ quædam magis sunt nata ex quibusdam generari: sicut homicidiũ, ex ira, & mendaciũ, ex auaritia. vnde dicunt huiusmodi peccata, quæ ex aliis supius solẽt hoc modo prouenire: eorum filiæ esse. per modum vero causæ materialis vnum peccatum est causa alterius, qñ vnum peccatum ministrat materiam alteri: & sic gula est cã luxuriæ, quia venter mero estuans, facile in luxuriã spumat, vt dicit Hierony. Sicut etiã auaritia est causa dissensionis inquantum multiplicat temporalia, quæ litis materia sunt. †Cap. 10. †Roma. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ peccatum, ex parte auersionis nihil est: & ideo ex hac parte non potest esse causa alicuius, nisi p accidens, vt dictum est. sed ex parte conuersionis aliquid est, & sic potest esse causa alterius peccati secũdum triplex genus causæ, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ex causa sequitur effectus, ſm conditionem causæ, & effectus, qa in quibusdam necessario, & in quibusdam nõ. sed vt in pluribus, sicut est in rebus naturalibus, quia causa naturalis impediri potest. similiter etiam multo minus oportet, ꝙ ex causa de necessitate effectus sequatur, quia his nihil est causa completa nisi adiunctio voluntatis actu: & subtracto omni impedimento, & qđ dicitur quòd ad causam de necessitate sequitur effectus: intelligitur dę causa cõpleta non impedita.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vnum contrariorum non est causa alterius per se: sed per accidens esse nihil prohibet, sicut frigidum calefacit, vt in 8. Physi. dicitur. Tex. 8.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ illo modo quem obiectio tangit peccatum non est causa peccati, nisi similis in specie: sed sunt & alij modi, quibus vnum peccatum est causa alterius: & ideo ex insufficienti procedit.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ si peccato per se inesset, ꝙ haberet pro causa aliud peccatum, in infinitũ iretur, quia sic oporteret, ꝙ omni peccato conueniret: sed hoc peccato accidit, vt ex alio peccato causetur: & ideo non oportet in infinitum abire, sicut etiam motui accidit, vt vnus motus sit causa alterius: est tamen ponere primum motum, qui non est causa eius ab alio motu.

c Ex prædictis quæstio oritur, scilicet, an inquantum peccatum est, sit pœna peccati.

ET ideo merito quæritur: vtrum inquantum peccatnm est sit pęna peccati: ꝙ non videtur cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Aug. in li. retractationum. Omnis pęna peccati iusta est, & supplicĩu nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pęna peccati, inquantum peccatũ est, pęna peccati est: cũ omnis pęna iusta d̃ iustitia Dei veniat: videtur inqnantum peccatum est, iustum esse & a Deo prouenire. Ad qnod illi respondent, peccatum sic dici pęnam peccati, qnia per peccatnm in quod merito præcedentis peccati homo labitur deserente Deo: corrumpitut bona natuta. Sicut æternus ignis dicitur pęna malorum, quia eo cruciantur, nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est: sed per ignem fit in homine. Item per peccatum corrumpitur natura, & minuitur bonnm naturæ, & est ipsa minutio & corruptio boni passio & pęna: & non est essentialiter illud peccatum per quod fit: sed ideo peccatum dicitnr, vt præmissum est, quia per peccatum ilico vbi peccat homo, fit in homine illa corruptio: quæ tamen fit Deo authore. Illa enim pęna, siue passio, quæ est boni corruptio a Deo est. Illius autem, vt sic dicam, materia & causa est peccatum, quod a Deo non est. Quod videtur Aug. notasse: & iuxta hunc sensum intellexisse cum ait, in lib. de prædestinatione sanctorum. Prædestinatione Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, idest omnia mala. Quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt, vt etiam pęna sint peccati: secundum illud Apostoli. Tradidit illos Deus in passiones &c. non tamen peccatũ Dei est: sed iudicium, scilicet & pęna. in scriptura enim sæpe nomine iudicii pęna intelligitnr. Hic diligenter intendentibus insinuari videtur, ea quæ peccata sunt & pœnę peccati: non inquantum peccata sunt Dei esse: sed inquantum pœnę Dei esse dicuntnr. Nam cum dixisset Deum non esse facturum mala aliqua, idest peccata, quia posset ei obiici: quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati oĩs iusta est: & ideo a Deo est, quasi determinando, secundum quid faciat ea, vel secũdum quid non faciat: addidit reliqua. iuxta vero prædictam intelligentiam peccata sane dicuntur pœnę. Vnde Apostolus appellat ea passiones ignominię, quia, vt ait authoritas: licet quædam peccata sint, quæ delectent, sunt tamen passiones naturę nõ nominandę, quia per ea corrumpitur natura.

ARTICVLVS II.

b Vtrum passio possit esse peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod passio possit esse peccatum. Motus enim sensualitatis passio quędam est; sed motus sensualitatis inordinatus peccatum est, vt supra dictum est. ergo passio potest esse peccatū.

¶ 2 Præt. Ira passio quædam est: sed ira est vnum de septem capitalibus peccatis: & potest esse mortale peccatum: & similiter inuidia. ergo passio potest esse pctm.

¶ 3 Præt. Omne quod contrariatur, & pugnat contra rationē est peccatum, quia
Sup Gene. ad lit. li. 10 vt dicit Aug. Nonnullum peccatum est, cū caro concupiscit aduersus spiritum: sed passiones ad rationē pugnāt, vt dicit Diony. in 4. ca. de diuin.
†Li. 25. c. 12 nomi. ergo passiones sunt peccata.

¶ 4 Præt. Propter quod vnumquodque tale: & illud magis, vt dicit Phylosophus: sed
1. Post. t. 15. propter superabundantiam passionum, quæ ad mediū nō reducūtur a medio virtutis aliquis recedit: & pctm incurrit. ergo passiones pctm sunt.

¶ 5 Præte. Meritum & demeritum cum sint opposita in idē
Cōtra Iul. lib. 5. ca. 3. genus reducuntur: sed passionibus contingit mereri, sicut patet in martyribus. ergo & passionibus contingit demereri: & ita passiones peccatum esse possunt.

SED CONTRA. non contingit esse peccatum, nisi illud, cuius principium est in nobis: sed passionum principium non est in nobis. ergo passiones non sunt peccata.

Cap. 5. ¶ Præt. Secundum peccata aliquis vituperatur: sed secundum passiones neque laudamur, neque vituperamur, vt in 2. Ethico. dicitur. Non enim vituperatur, qui simpliciter irascitur: sed qui aliter q̄ debet. ergo passio non potest esse peccatum.

RESPONDEO, Dicendum, quod cum homo non inquinet per peccatum, nisi per illud quod ab homine est, vt Matth. 15. dicitur. Quæ procedunt de homine hęc sunt, quæ coinquināt hominem, &c. Non potest esse, quod passio inquantum passio, peccatū sit, quia passio non est a patiente inquantum huiusmodi, K sed in patiente ab alio inducitur: sed tantum per accidens contingit passionem esse peccatum, secundum quod operatio voluntatis per quam principium nostrorum actuum sumus, aliquo modo ad passionem se habet: sed ad diuersas passiones diuersimode se habet. Sunt enim quædam passiones, quæ sunt passiones tantum, sicut præcipue patet in passionibus corporalibus, quæ ab exteriori infligūtur, vt sectio, adustio: vel ab aliquo etiā principio interius agente etiam naturali, vt febris, vel aliquid huiusmodi. & ad has passiones se habet voluntas, sicut causans eas, sicut est in passionibus sponte assumptis, vel sustinēs eas libenter, propter aliquem finem, & sic contingit in his passionibus meritum si sint decentes, & demeritum si sint indecentes. Quædam autem passiones sunt, quæ non sunt pure passiones: sed sunt simul & passiones & operationes quædam, sicut patet
D. 204. in d passionib', quæ dicūtur operationes animæ. sentire enim,
Tex. 118. vt vult Phylosophus in 2. de anima: pati quoddam est: sed hoc verum est inquantum sentire perficitur: per hoc, quod visus a sen-

F sibili mouetur, recipiendo speciem eius qua informatur, & operationem propriam exercet. & ista est in omnibus potentiis passiuis, quales sunt omnes potentię sensitiuæ partis, & etiam intellectiuæ, præter intellectum agentem, & præter virtutes motiuas organis affixas: vnde & intelligere quoddā pati est: & velle & appetere, propter quod ira & huiusmodi passiones animæ dicuntur, quāmuis in his magis, vel minus proprie nomen passionis sumatur, secundum quòd plus & minus accedūt ad transmutationem corporalē. quę quidem consequens est in ira & inuidia & huiusmodi. est &, secundum materiales qualitates, vt calidum & frigidum & huiusmodi. in sensu autem est secundum species i organo materiali spiritualiter, & non materialiter receptas: sed ī intellectu secundum receptionem pure spiritualem: & ideo illæ passiones, quæ plus de ratione passionis habent minus sunt ā potestate nostra. & propter hoc specialius passiones dicuntur: in omnibus tamen his, non est peccatum, nisi secundū, quod volūtas aliquo modo circa eas se habet imperando inquantum sunt operatiues quædam, vel etiā acceptando secundū quod sunt passiones. Hilarius de Trini. li. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd motus sensualitatis non est peccatū, nisi secundum quod in potestate volūtatis est, vt supra dictum est: & non inquantum est passio quædam.

¶ Ad secundum dicendum, quod nomen iræ, secundum propriam impositionem passionem quandam significat: sed postea transumptum est ad significandum vitium quoddam: cū enim virtutes quędam, quāmuis sint medietates, magis opponantur quibusdam extremis, q̄ aliis, sicut mansuetudo magis opponitur irę, q̄ defectui eius: contingit, quod vitia opposita talibus virtutib' nominantur nomine passionum: ad quas refrenandum præcipue virtutes ordinantur. & hoc modo ira, secundum quod vitium nominat, non est nomen passionis: sed actus, vel habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quod passio non pugnat contra rationē quasi per se oppositum virtuti, qua ratio perficitur: sed quia per se opponitur medio quod virtus & ratio in passionibus statuit: sicut etiam nigredo palluti, & rubedini opponitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod propter abundantiam passionum dicitur vitium esse, sicut propter causam materialem: sed per se vitium est in actu aliquo deformi circa passiones illas: & ideo non oportet, quod passiones, secundum se vitia sunt.

¶ Ad quintum dicendum, quod passionibus sancti non meruerūt, nisi secundum quod eas voluntarie sustinuerunt: & propter Deū: & ita etiam possunt esse demeritorię, inquantum voluntas aliquo modo ad eas se habet.

ARTICVLVS III.

c Vtrum peccatum unum possit esse pœna alterius peccati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod peccatum nō possit esse pœna peccati. Omnis enim pœna ordinata est & a 1. 2. qō 87. art. 2.

Quòd cum omne peccatum possit dici pœna: non tamen omne est pœna peccati.

ET licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna: non tamen omne peccatum potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum est: est il- G lud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatū sic dicitur pœna peccati respectu pcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis: Quo fit, vt idem peccatū & causa sit & pœna peccati: sed alterius peccati pœna: & alterius causa: vt enim Grego. in moralibus ait. Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. vnde fit H vt non solum peccatum sit: sed etiā causa peccati. Ex illo quippe culpa subsequens oritur. Peccatū vero quod ex peccato oritur, non solum peccatum: sed & pœna peccati est, quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat. vt præcedentis peccati merito etiā in alia cadat. Quē enim liberare noluit deserendo percussit. Proinde: vt Aug. ait. præcedentis est hæc pœna peccati: & tamen etiam ipsa pecca- I tum est. Iudicio enim iustissimo Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, vel inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur. & supplicia peccantium non tantum sint tormenta: sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata, quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, nō solum peccata: sed supplicia sunt. Ecce autem ex his iam fit perspicuum quædam peccata etiam pœnas, & causas peccati esse, & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum, atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Ex prædictis uidetur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse pœnas peccati.

SEd cum ait, crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quę peccata sunt essentialiter esse pœnas peccati: idest punitiones peccati. Ad hoc autē inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem pdictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

A & e Deo est: sed nulla culpa ordinem habet, nec e Deo est. ergo culpa pœna esse non potuit.

¶ 2 Præt. Causa & effectus non incidunt in idem: sed culpa est causa pœnę. ergo non potest esse idem culpa & pœna.

¶ 3 Præt. Pœna ordinatur contra culpam, vt medicina eius. pœnæ enim medicinæ quædam sunt, vt in 2. Eth. dicitur. sed peccatū peccato medicina non est, quia præcedens peccatum per sequens non curatur: sed magis sequens peccatum in peccatū inclinat. ergo peccatum non potest esse pœna pcti.

Cap. 3.

¶ 4 Præt. Si peccatum punitur peccato, aut conuenit omni peccato, aut quibusdam peccatis tantum. si conuenit omni peccato. ergo erit abire in infinitū in peccatis: ita q post quodlibet erit aliud peccatum. si autem non sit commune in omnib' peccatis: sed vltimum peccatorū non punitur peccato: sed tantum pœna ęterna: cum primum peccatum puniatur peccato i pœna ęterna, vltimum peccatū minus puniatur q̄ primum, quod duab' pœnis punitur. contingit autem, q vltimum peccatū est grauius, q̄ primum. ergo grauius peccatū, min' punitur, quod videtur iniustum.

† Cap. 9.

¶ 5 Præt. Nullus punitur in eo quod libenter facit: sed quicunque peccat, peccatum voluntarie & libenter facit. ergo nullus punitur in hoc, q peccat: & ita peccatum nō est pœna peccati.

Cap. 12.

SED CONTRA. August. in lib. confess. dicit. Iussisti domine & sic est, vt ipse sibi pœna sit omnis inordinatus animus: sed inordinatus animus est malum. ergo est pœna.

D ¶ Præt. Quod aliquis priuetur maximo bono, non potest esse sine pœna: sed peccatum est auersio ab incommutabili bono: ergo peccatum est pœna. Ad hoc etiam sunt multæ auctoritates in litera inductæ.

RESPONDEO, Dicendum, q contingit idem esse culpā & pœnam: non tamen secundum eādem rationem, quia omnis pœna inquantum pœna est, voluntati contraria inuenitur. oīs autem culpa voluntarii rationem habet. contingit autem, quòd illud quod est culpa dicatur pœna, tripliciter. Vno modo ratione effectus: quia scilicet naturam corrumpit, & gratiam subtrahit, quæ pœnæ quædam sunt: sed hoc contingit dupliciter. Vno enim modo culpa causat pœnam ex parte auersionis, inquantū scilicet per culpam quis priuatur gratia & Deum amittit, & naturæ bonum in eo corrumpitur. Alio modo ex parte conuersionis. & hoc dupliciter. Vno modo, secundum q quædam peccata passionem quandam annexam habent, vt ira & inuidia, & aliquid huiusmodi, quia ex inordinato vindictæ desiderio, corpus imaginationi obediens & affectui quadam passione concitatur, quæ ira dicitur materialiter loquendo: & hoc affectionē habet. Alio modo, ex eo, q actus peccati sine labore non exercetur, propter quod Sapi. 5. dicitur. Ambulauimus vias difficiles &c. Alio modo peccatum pœna dicitur inquantum effectus cuiusdam pœnæ est. ex hoc enim quòd aliquis mortaliter peccat, vt dictum est, gratia priuatur, & quia per gratiam continebatur ne in peccatum rueret: fit ei ipsa subtractio gratiæ quædam causa sequentis peccati in quod cadit, auxilio gratiæ destitutus. & simili modo dici potest de omni alio auxilio quod De' hominibus impēdit ne in peccatum cadāt, sicut sunt impedimenta peccandi exteriora, sicut dicitur Oseæ. 2. Sæpiam viam tuam spinis. & hæc quidem auxilia, quæ sunt impedimenta peccandi, quandoque subtrahuntur merito præcedentis peccati, vt sic hō in peccatum liberius ruat. Tertio mō potest dici id quod est culpa esse pœna non ratione alicuius pręcedentis vel sequentis: sed ratione ipsius actus deformis. nulli enim dubium est, q ex coniunctione inconuenientium quædam pœna fit homini, vt patet etiam in exterioribus. siquis maxime authoritatis in decēti habitu induceretur, hoc sibi pœna esset, vnde nec sine pœna potest esse, q actio deformis, & rectitudine ratiōis priuata, in ipsa natura rat. onali inueniat: & ideo talem actionem facere pœnale quoddam est: sed tamen non ab eodem habet, q sit pœna & culpa, inquantum. n. a voluntate progreditur, culpæ rationē habet, sed inquantū præter intentionem volūtatis ipsam animam deturpat, sicut res indecens sibi, pęnæ rationē accipit: hic tamen mod' ad primum reduci potest. ipsa enim deturpatio est quædā peccati effectus.

Quòd non obuiat veritati, siquis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter.

IN nullo tamen præiudicium fieri veritati putatur, siquis dicat ipsa eadem, quę peccata sunt essentialiter (vt ita dicā) esse pœnas: B idest punitiones peccatorū præcedentium. quæ iuste sunt, & a Deo sunt: nec tamen inquantū peccata a Deo sunt, nec inquantum peccata sunt, pœnę peccati sunt: & tamen inquantum peccata sunt, priuatiōes boni sunt. Sed vt supra dictum est, causaliter & actiue dicunt priuatiōes.

Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnā ipsam iustam esse & a Deo.

QVod autem quędā peccata pœna sint & ipsa pœna iusta sit & a Deo sit: euidenter tradit Aug. in lib. retractationum ita dicens, quędam necessitate fieri ab homine, quæ mala sunt & eadem iusta pœnā peccati sunt. Sunt, inquit, quędam necessitate facta improbanda: vbi vult homo recte facere, & non potest. Vnde est illud Apostoli. Nō quod volo facio bonum: sed quod odi malum hoc ago: & illud. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. hæc enim inuicē sibi aduersantur: vt nō ea quæ vultis faciatis. Sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si nō est ista pœna hominis: sed natura: nulla ista peccata sunt. Si enim nō receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est homo: cum hęc facit, ea vtique facit quę debet. Si autē homo, quia ita est non est de se bonus, nec habet in potestate, vt sit bonus, siue non vidēdo qualis esse debeat: C siue videndo, & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? d Omnis autem pœna si peccati pœna est: iusta est, & suppliciū nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit iniusto aliquo dominante homini, imposita est. Porro qa de omnipotētia Dei,

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q oīs pęna a Deo est, sed non eodem modo. est enim quædam pęna a Deo, sicut ab agente, sicut sunt pęnæ sensus, quæ per quandam actionem, causantur. oportet enim omnis actiōis reductionem in primum agens fieri, sicut in causam. Quædam vero pęnæ sunt a Deo non sicut ab agente, sed potius sicut a nō agente, vt subtractio gratiæ. ex eo enim q Deus gratiam nō influit, causatur in isto gratiæ priuatio. vtroque autem modo D inuenitur pęna annexa culpæ, quia illa pęna, quæ efficitur p peccatum, ex parte suæ conuersionis, est pęna sensibiliter hominē affligens: vt iræ perturbatio & labor inordinatus in peccato. & hoc quidem a Deo est, & iuste ordinatur, vt qui delectationem contra Dei ordinationem appetit, præter suam intentionem afflictionem incurrat: in hoc etiam vbi proprię libidini obsequitur. Illi autem pœnæ, quæ est subtractio gratiæ, quę est effect' vnius peccati, & causa alterius, est causa Deus, sicut non agēdo: & similiter aliarum pęnarum similium. & hoc constat iuste ordinatum esse, vt qui contraria gratiæ appetit, gratiam amittat, & Dei auxilium, qui contra Deum agit. & per hunc etiam modum est causa pęnæ illius, qui est ipse actus deformis peccati: non quia ipsum causat: sed quia ipsum permittit cum non impediendo. & hoc etiam similem iustitiæ ordinem cum prędictis habet. huiusmodi autem ordinis causa Deus est. ex quo patet, E q id quod culpa & pęna dicitur, secundum q ad peccantem refertur, vt ab eo voluntarie exiens, & in quo ratio culpæ consistit, inordinationem habet: sed secundum q habet rationem pęnæ, vt a Deo, ordinatum est debito ordine iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, q causa & effectus respectu eiusdē non incidunt in idem, secundum eundem modum causæ, quia secundum diuersa genera causarum etiam hoc non est inconueniens, vt idem sit eiusdem causa & causatum, sicut finis est causa efficientis, & efficiens est causa finis. sed respectu diuersorum non est incōueniens, vt etiam secundum idem genus causæ aliquid sit causa vnius, & causatum ab altero: & ita etiam nihil prohibet aliquid quod est culpa, esse pœnam alterius peccati.

¶ Ad tertium dicendum, q pęna ordinatur, vt medicina ad culpam, sed non semper, vt medicina illius, qui peccauit. quod. n. latro suspendatur non est ad correctionem eius. similiter, quòd homo in inferno damnetur; sed quandoque ordinatur ad culpam, vt medicina alterius, sicut fur suspenditur in bonum tot' commu-

communitatis ne passim furta committantur, & aliquis in inferno damnatur ad decorem vniuersi, ne aliquid inordinatum remaneat si culpa per pœnam non ordinatur.

¶ Ad quartum dicendum, quod hoc est per accidens, quod vltimum peccatum per aliud peccatum non punitur, quia scilicet vel vita peccantis finitur, vel etiam animus eius per pœnitentiam in melius immutatur: sicut etiam & primũ peccatum tollit gratiam, quam secundũ non tollit, quia eam non inuenit, sed tolleret si inueniret. & similiter est in proposito.

¶ Ad quintum dicendum, quod in esto peccati est aliquid quod peccator vult, vt delectationem. aliquid vero est, quod non vult, immo præter intentionem eius accidit, vt corruptio naturæ consequens, vel etiam ipsa indecentia actionis: & ideo in hoc quod libenter facit punitur, dũ ex hoc quod libenter facit aliquid accidit præter intentionem eius quod voluntati eius aduersatur.

& iustitia dubitare demẽtis est: iusta est hęc pœna, & pro peccato aliquo impéditur. Non enim quisquam iniuste dominãs, aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito, tanquam inualidiori: vt hominem iniusta pœna cruciaret. relinquitur ergo,
G vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata, & pœnas peccati essentialiter.

b De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt, & pœnæ, vt ira, & inuidia.

PRæterea nullatenus ambigẽdum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia, quę est dolor alieni boni, & ita, quæ etiam non inquantum pœnæ sunt, peccata sunt. Ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Augustinus in lib. 83. quæst. ait. Omnis perturbatio passio. Omnis cupiditas perturbatio. omnis igitur cupiditas passio. omnis vero passio cum est in nobis: ipsa passione patimur. Omnis igitur cupiditas cum in nobis est: ipsa cupiditate patimur, & inquãtum cupiditas est patimur ea. Omnis autem passio inquantũ ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim consequens est, vt si patimur timorem: ideo non sit peccatum, quia multa sunt peccata quibus patimur, sed nõ inquantum patimur eis.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum omnis pœna infligatur pro peccato.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod non omnis pœna infligatur pro peccato, quia vt August. super Can. Deut. dicit, quinque modis flagella contingunt, vel vt iustis merita per patientiam augeantur, vt Iob. vel ad custodiam virtutũ ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigendũ peccata, vt Mariæ lepra, vel ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur. vel ad gloriam Dei manifestãdã, vt de cæco nato: sed tres istorum modorum non ostendunt pœnam pro peccato aliquo inflictam. ergo non omnis pœna pro peccato infligitur.

¶ 2 Præt. de Christo dicitur. 1. Pet. 2. Qui peccatum nõ fecit. I tamen multas pœnas sustinuit. ergo non pœna pro culpa infligitur.

¶ 3 Præt. Dicitur, quod omne peccatum est pœna, secundum primum modum: nec tamen omne peccatum est pœna peccati, vt ibidem dicitur. ergo non omnis pœna est pœna peccati.

¶ 4 Præt. Culpa virtuti opponitur, & sicut virtuti debetur præmium, ita & culpæ pœna, sed virtus non habet præmium in his temporalibus bonis, sed in æternis. ergo nec culpe per amissionem temporalium bonorum punitur a Deo. cum ergo sunt quędam pœnæ in amissione horum bonorum: videtur, quod quædam pœnę non sint pro culpis inflictæ.

¶ 5 Præt. Frequenter via impiorum prosperatur: vt Hiere. 12. dicitur, & Iob 21. & econtrario, iusti in afflictione sunt. hoc autem non esset si pœna culpæ tantum redderetur. ergo non omnis pœna culpæ alicui redditur.

In Collec. Fer. 6. Cin. SED CONTRA. Est quod Greg. in oratione dicit. Nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, sed omnis pœna nocumentum quoddam est. ergo pœna esse non potest, nisi vbi dominetur iniquitas.

Lib. 3. c. 5. ¶ Præt. Hierony. dicit. Quicquid patimur peccata nostra meruerunt: sed omnis pœna passiua est corruptio boni, vt supra dictum est. ergo omnis pœna pro merito peccati redditur.

RESPONDEO, Dicendum, quod nullus punitur, nisi in eo, quod aliquo priuatur quod sibi bonum est. Sciendum est autem, quod aliquid est bonum homini dupliciter. Vel secundum naturam propriam: inquantum s. homo est, vel secundum naturam communem inquantũ est animal, vel viuum, vel aliquid huiusmodi: & quia homo est id quod est inquantum rationalis & intellectum habens: ideo bona eius inquantũ homo est principaliter sunt ea, quæ sunt secundum rationem bona, vt virtutes in quibus natura intellectiua perficitur, & ex priuatione horum bonorum
F nullus pœnam habet, nisi propria culpa. Sunt autem secundario modo bona rationis, quæ ad opus virtutis organice, & instrumentaliter deseruiunt, vt sanitas corporis & res exteriores. huiusmodi autem non sunt simpliciter bona rationis: sed secundum aliquam mensuram, prout s. ad opus virtutis adiuuant: vnde Phylosophus dicit 10. Ethico. quod superabundantię diuitiarum, quæ ad opus virtutis impediunt: bona fortuna dicenda nõ est, sed mala. vnde si aliquis priuatur his bonis quantum ad id quod non proficit ad opus virtutis, sed magis deficit, talium bonorum subtractio non est pœna hominis inquãtum est homo: sed quando priuat eis quibus indiget ad opus virtutis: vnde dicitur Eccl. 33. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. vnde nullus, nisi pro culpa punitur in subtractione horum bonorũ inquantũ virtuti necessaria sunt. vnde psalm. 36. Iunior fui etenim senui: & nõ
H vidi iustum derelictum &c. Si autem consideretur homo secũdum naturam communem: sic omnia bona corporis, & etiam exteriora, sunt bona sibi: vnde qualibet priuatio horum bonorum quædam pœna est sibi. non autem omnis talis pœna inducitur pro peccato proprio ipsius: sed tamen semper aliquod peccatum sequitur, ad minus peccatum naturæ, quia nisi humana natura per peccatum originale infecta esset, nullam molestiam, vel defectum homo in his pateretur.

Et 7. Ethic. cap. 13.

† Quæst. 77

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod hoc, quod homo hic ad augmentum meriti flagellatur, non est sibi pœna inquãtum est homo: sed bonum eius: tamen est pœna sibi inquantum naturam animalem habet: & ideo talis pœne non sequitur culpam propriã illi, qui peccat: sed culpam naturæ infectæ, quæ si facta non esset, hoies sine hmõi molestiis ad perfectum meriti peruenirent.

¶ Ad secundum dicendum, quod Christus nullo modo pœnam habuit aliquam, quæ esset pœna hominis inquantũ est homo,
I quia in bonis rationis superabundauit, nec aliquem defectum in eis passus est: habuit tamen pœnam aliquam quantum ad naturam communem: & ideo non oportuit, quod esset aliqua culpa in eo: sed quod aliqua culpa præcessisset in natura humana. vnde dicitur Isa. 53. Propter peccata populi mei percussi eum.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc quod dr̃, quod nõ omne peccatũ est pœna peccati: intelligendum est peccati alterius. primum. n. peccatum effectiue, & causaliter pœna dici potest, inquantum corruptio naturæ, quę per illud fit, quędam pœna est. non autem pœna alterius præcedentis peccati, sed ipsiusmet peccati, quod tamen corruptionem induxit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut virtus non habet per se pręmium in his temporalibus bonis: sed per accidens, secundũ, quod talibus indigetur ad virtutis actum, ita etiã nec culpa in his punitur quasi essentiali pœna, sed quadam accidentali, secundũ,
K quod subtractio horum bonorum temporalium, in detrimentum etiam spiritualium redundat, quatenus pœna hic incipiat & in futuro terminetur.

¶ Ad quintum dicendum, quod hoc, quod impii prosperitatem habent, frequenter in eorum malum est, vt ex dicto Phylosophi inducto patet. vnde in hoc ipso puniuntur. similiter etiam, & quod iusti in aduersitatibus sunt, in eorum bonum cedit, quia p hoc ad virtutem proficiunt. vnde non est eis pœna præcipue inquantum homines sunt, sed quasi pro præmio redditum.

ARTICVLVS V.

e Vtrum distinctio bonorum sit conueniens.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter ponitur distinctio bonorum, vt quædam dicuntur bona ex genere, & quædam ex fine & ex causa. quod enim alicui t. p. q. 6. 5. art. 6.

A conuenit, fm genus suum non poterit remoueri ab eo per aliquam differentiam additam. quęcunque enim differentia aiali addatur, semper in eo sensibile remanebit: sed reficere esurientē & similes actus quos dicit bonos ex genere, male fieri possunt, vt si propter inanem gloriam fiant. ergo inconuenienter boni ex genere dicuntur.

Quòd uerbis Augustini præmissis, quædam sententia Hieronymi obuiare uidetur.

ILlud autem diligenter est annotādum quòd supra positis verbis Augustini dicentis, quædam necessitate facta esse improbanda & mala: videtur obuiare quod Hiero. ait in explanatiōe fidei: quòd licet supra sit positum: tñ vt perfectius sciatur iterare nō piget. Execramur, inquit, corū blasphemiá qui dicūt impossibile aliquid homini a Deo esse pceptum, & mādata Dei non a singulis: sed ab oibus in cōe posse seruari. Et paulopost. Et tam illos errare dicimus, qui cū C Manicheo dicūt hoiem peccatum vitare non posse: q̄ illos, qui cū Iouiniano asserunt hoiem non posse peccare. Ecce Hieron. dicit. errorē esse, si quis dicat hominem peccatum vitare nō posse. Qui aūt dicit quædam necessitate fieri, quędā dicit nō posse vitari. Cum ergo id Aug. dicat, videtur aut erroris esse qđ tradit, aut non esse verum quod Hieronymus ait.

Determinatio contrarietatem submouens de medio sanctorum.

D AD quod dici potest, qa Augustinus, secundū statum huius miseriæ ad quam pertinet ignorantia, & difficultas, vt idem ait in lib. de libero arbitrio, quę ex iusta dānatione descenderunt: illud tradidit. vbi & venialia peccata includit. Hiero. vero de mortalibus tantum loquitur peccatis, quę vnusquisque gratia illuminatus vitare valet. Vel de hoB mine secundum statum libe ar. ante peccatum illud ait Hiero.

e Epilogum facit ad alia transiturus.

SAtis diligenter eorum posuimus sententiam, qui dicunt omnes act⁹ naturas bonas esse: & inquantū sunt bonos esse: in quo tractatu quædam interseruimus, quę nō ex eorum tantum persona accipienda sunt: quia ab omnibus catholice sapiētibus, absque hesitatione tenentur, atque authoritatum testimoniis, & rationibus eorundem traditionē muniuimus, qui dicunt omnes act⁹ essentia sui, idest inquantū sunt, esse bonos, quosdā vero inquantum inordinate fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam non tantum essentia: sed etiam genere bonos esse: vt reficere esurientem. qui actus est de genere operū misericordiæ. quosdam vero actus absolute, ac perfecte bonos dicunt, quos non solum essentiæ, vel genus: sed etiam causa, & finis commendat, vt sunt illi, qui ex bona voluntate proueniunt: & bonum finem metiuntur.

¶ 2 Præt. Sicut se habet malum ad genus mali, ita & bonū ad genus boni: sed act⁹ qui sunt ex genere mali nullo modo boni esse possunt, vt occidere innocentem, vel aliquid huiusmodi. ergo nec illi actus qui mali esse possunt ex genere, boni dicendi sunt.

† Ad Dam. ¶ 3 Pręt. Cuilibet generi respōdet sua species. si ergo est aliqs actus bonus ex genere, debet assignari aliquis actus bon⁹ ex specie: quod cum pretermittat videt distinctio insufficiēs.

¶ 4 Pręt. Bonum est ex fine: vt i 3. Meta.

Tex. 3. Phylosoph⁹ dicit. sed materia & finis non incidunt in idem, vt

Tex. 70. in 2. Phy. dicitur. videtur ergo, q̄ inconuenienter dicantur actus super debitam materiā cadentes, ex genere boni.

¶ 5 Pręt. Materia actus est obiectū ei⁹.

† Retracta. lib. 1. ca. 9. obiectum autem habet rationem finis. ergo si dicitur actus bonus ex genere ex materia debita sup quam cadit: videtur, q̄ inconuenienter distinguitur bonū ex gñe, & bonū ex fine.

SED CONTRA. Genus sumit ex materiali principio, vt

2. par. sufi. cap. 1. Auic. dicit. si ergo aliquis act⁹ ex materia sup quā cadit, bonitatē habeat: conuenienter ex gñu bonus dicetur.

¶ 6 Pręt. Quod oibus existētibus in aliquo gñe cōuenit, eis ex natura generis sui competit: sed actibus cadentibus super debitā materiam fm totam ordinationum sui generis, quædā bonitas conuenit. ergo conuenienter boni ex genere dici possunt.

RESPONDEO, dicendum, q̄ sicut Diony. dicit 4. ca. cęle. hierar. in substātiis oibus inuenitur essentia, virtus, & operatio. E horum aūt talis est ordo, q̄ virtus ab essentia, & operatio a virtute procedit, & quia quod a bono procedit non potest esse nisi bonū: ideo sicut essentia & virtus bona sunt, ita & operatio, fm q̄ a virtute agentis procedit: sed quia virtus in voluntarie agētibus ad multa se habet: ideo actio ex virtute agentis determinationem non habet: sed ppria determinatio actus est ex obiecto. vnde si obiectum sit proportionatum, actus ex ipso obiecto quandam vlteriorem bonitatem recipiet: & quia propria determinatio qua aliquid determinatur est determinatio per formā generis: ideo hmōi actus ex determinatione obiecti bonitatē habentes, dicuntur boni ex genere: sed quia actū aliquem circa idem obiectū contingit diuersimode se habere: ideo adhuc act⁹ ex obiecto determinatus, est vlterius determinabilis p alias circunstantias, quæ si conuenientes fuerint, ex eis quandā vlteriorem bonitatem recipiet: & dicetur bonus ex circunstantiis, quousque perueniatur ad perfectam bonitatē actus, quæ est per informationem habitus & tunc dicetur bonum virtutis. sic ergo patet ratio distinctionis bonitatis actuum, cum in litera ponitur: & quō hę bonitates adinuicē se habeant. prima. n. bonitas, quę est ex essentia actus, cōis est oibus actibus: vnde ipsa substernitur oibus aliis bonitatibus, inter quas primo superueniat sibi bonitas, quę est ex debita materia, super quā iterum inducitur alia bonitas, quæ est ex fine & aliis circunstantiis, & ex forma habitus. & secūda bonitate subtracta, non potest esse tertia: sed tñ posita secunda, nō necessario tertia ponitur: & ideo contingit actum habere bonitatem ex materia & tamen eum male fieri propter indebitas circunstantias.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa bonitas, quę est ex genere, manet i actu, quantumcūque per alias circunstantias indebitas deordinetur. sicut etiā quantūcunque ab anima tollat gratia, remanet in ea bonitas naturæ: vnde non dicitur actus, qui est bonus ex gñe male fieri, quia priuetur ab eo bonitas sui generis: sed priuatiōe bonitatis circunstantiarum.

¶ Ad secundum dicēdum, q̄ vnus defect⁹ sufficit ad hoc, q̄ malum aliquid esse dicatur: sed non vna pfectio sufficit ad hoc q̄ simpliciter sit bonum, quia bonū contingit ex vna & perfecta causa: sed malū ex particularib⁹ defectib⁹, vt Dio. dicit, & De diu. no. cap. 4. ideo illud qđ est bonum ex genere, non est necessariū, quòd simpliciter sit bonū: sed potest male fieri. quod autem est malū ex genere, simpliciter est malū, nec bonum fieri potest.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ sicut genus determinatur p speciem: ita etiam bonum in genere determinatur per bonitatem, quæ est ex fine, & ex aliis circunstantiis: & ideo illud bonū qđ est ex fine & circūstantiis, respōdet bono qđ est ex genere, sicut species generi, vnde & eius prædicationem recipit: pascere. n. esurientē pp Deū, est pascere esurientem: sed non conuertitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd est duplex materia: ex qua vel in qua, & materia circa quam, & primo mō materia dicta, non incidit in idem cum fine. sed secundo modo est idē cum D. 610. 853 fine: quia obiectum finis actus est.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ actus aliquis habet duplicē finē. s. primū finē, qui est obiectū eius, & remotū quē agens intendit: & ideo cum bonū ex fine distinguitur contra bonū ex genere, intelligitur de fine remoto, quem agens intendit.

EXPOSITIO TEXTVS.

ISTAS pœnas pauci, &c. } Rationem huius reddit Phylosophus in 9. Ethic. quia natura intellectualis, Cap. 19. quæ suis bonis per huiusmodi destituitur, occulta est, sed natura exterior magis apparet. vnde magis est credendum sensibilibus hominibus se esse hoc quod sunt, propter naturam sensibilem, quàm per naturam intellectualem: & hoc ideo, quia quod nocet eis secundum intellectualem naturam, non reputant pœnam, sed solum quæ nocent secundū

naturam exteriorem eis notam: quàmuis econtrario sit, secundum rei varitatem. {Media quæ sunt, & peccata sunt &c.} Intelligẽdum est de his, quæ sunt in genere culpæ, alias falsum esset: quia quædam sunt tantummodo pœnæ, & nullo modo culpæ. {Ponit Deus offendiculum, &c.} Dum, scilicet impedimenta pcti nõ subtrahit. F

{Non tamen potest dici pœna peccati, &c.} scilicet, alterius, quia illa pœna quæ sequit, eiusdẽ peccati pœna est, quod eã effecit. {Nec tamen inquantũ peccata sunt, &c.} Quia peccata sunt aliqd, inquantum a voluntate procedunt: sed pœna peccati fiunt, secundum illud qd inuenitur in eis aliquid voluntati repugnans, vt dictum est. {Vel de homine, secundum statum lib. arbit.} Ista solutio non videtur conueniens, quia præcepta legis, homini post peccatum data sunt, de quibus Hierony. locutus est.

DISTINCTIO XXXVII.

A

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus nullo modo esse a Deo: necesse bonos, siue in eo, quod sunt: siue alio modo.

SVnt autem & alii plurimi longe aliter de peccato: & de actu sentiẽtes. G Asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bonam: nec secundum aliquam rationẽ ex Deo authore esse, quia sine Deo fiunt: sine eo nanque, vt ait Euangelista. Factum est nihil, idest peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non sit actio praua, vel mala voluntas, quæ aliquid est: sed quia a vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad nõ esse deducit. Qui enim a summi boni participatione recedunt: quod solũ vere, ac proprie est: merito nõ esse dicuntur. Ideoque Aug dicit super Ioan peccatum nihil esse: nihilque fieri homines cũ peccant. hac igitur ratione astruunt nihil esse, quia a vero esse hominem elongat: voluntatemque malam, atque actionẽ, siue locutionem malam peccatum esse dicunt: quia præuaricatio, & inobediẽtia hæc sunt: & contra legem Dei fiunt, quæ tamen sunt: sed ab homine, vel a diabolo: nõ a Deo. Nullatenus .n. a Deo hęc esse dicũt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

DISTINCTIO XXXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM tractauit illam opinionem, quæ ponebat actus peccatorum, inquãtum sunt, bonos esse, & a Deo: in hac distinctione prosequitur aliam opinionem oppositã, quę ponit eos nullo modo a Deo esse. Et diuiditur in partes duas. In prima prosequitur istã opinionem quantum ad hoc, in quo a præcedenti differt. In secunda determinat quoddam, in quo ambæ opiniones conueniunt: ꝙ scilicet Deus, quamuis non sit author malorũ, quę sunt culpæ: est tamen author pœnarũ, ibi. {Cum igitur omnes in hoc consentiant, &c.} Circa primum tria facit. Primo narrat eorũ opinionem. Secundo ponit rñsiones eorum ad rationes, quibus alia opinio innitebatur, ibi. {Illa quoque August. verba &c.} Tertio ponit rationes ad impugnandũ prędictam opinionem, ibi {Ex quo colligitur res aliquas &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes contra primam opinionem. Secundo ex dictis concludit quoddam, quo ista opinio innititur contra obiectiones, quæ possent fieri, ibi. {Ideoq; est dicitur Deus esse, &c.} Tertio, vtriusque opinionis iudiciũ lectori relinquit, ibi. {Intendant diligenter, &c.} Prima diuiditur in duas, ſm duas rationes. Secunda incipit, ibi. {In hæc autem verba superius fi nem, &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De existentia peccati.
Secunda. De causa eius.
Tertia. De causa pœnę.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum peccatum sit substantia, vel natura, aut res quædam.
Secundo. Vtrum omne quod est, quocũque modo sit, a Deo sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccatum sit substãtia, vel natura quędam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non sit substantia, vel natura: Nihil enim existẽs in altero, sicut in subiecto: substantia est, vt per diffinitionem substãtiæ patet: sed pctm quocũq; mõ sumat in peccãte est, sicut ĩ subiectõ. ergo nõ est substãtia, vel natura. ¶ 2 Præt. Peccatum malum quoddam est: sed Diony. 4. cap. de diui. nomi. probat, ꝙ malum non est neque in vniuersali natura, neque in particulari. ergo peccatum non est natura quædã. ¶ 3 Præt. Quod corrumpit naturam, non videtur esse natura: sed peccatum naturam corrumpit, vt supra habitum est. ergo peccatum non est natura.

¶ 4 Pręt. A formali principio res ĩ speciem trahitur. cum igitur ens dicatur esse res, vel natura, ſm ꝙ ad aliquam speciẽ determinatum est, vt Aui. dicit in principio suę metaphysicę, videt, ꝙ id quod caret principio formali, res, vel natura dici nõ possit: sed dicitur peccatum per priuationem formæ: est. n. priuatio modi speciei & ordinis, vt Augu. dicit. ergo peccatum res, vel natura dici non potest. De natura boni.

¶ 5 Pręt. Omnis res vel natura ordinem aliquẽ habet in vniuerso: sed ex hoc aliquid dicitur peccatum, quia inordinatum est. ergo peccatũ nõ est res vel natura.

H SED CONTRA. Quicquid est in aliquo. 10. Prædicamentorum, est res, vel natura: sed peccata in aliquo genere collocantur, quia habitus peccatorum in genere qualitatis sunt, & actus pctõrum in gñe actionis. ergo peccata res, vel naturę qdã sunt. ¶ Præt. Contraria in idem genus reducuntur: sed peccatum virtuti contrariatur. cum igitur virtus sit in genere rei, & naturæ: videtur, ꝙ peccatum res quædam, vel natura sit.

RESPONDEO, dicendum, ꝙ substantia dupliciter dr̃, vt ex 5. Meta patet. Tex. 15. Vno. n. modo dr̃ substantia, ſm ꝙ significat rationem primi prædicamenti, & hoc est vel forma, vel materia, vel compositum, quod ꝑ se in gñe est. Alio modo dicitur substãtia illud, quod significat quid in omnibus rebus, sicut dicimus: ꝙ diffinitio significat rei substantiam: & hoc modo quicquid positiue dicitur in quocũque genere sit, substantia est, vel substantiam habet: sic enim substantia pro essentia sumitur. Primo ergo modo accipiendo substantiam, nullo modo dubiũ est pec- I catis substãtias non esse, quia nec etiam virtutes substantiæ hoc modo sunt: cum in genere substantię non sint, neque sicut principia, neque principiata: sed secundo modo accipiendo substantiam potest esse dubium: vtrum peccatum substantia sit: eo ꝙ in actu peccati duo est considerare. s. ipsum actum qui essentia quędam est in eo ꝙ actus est: & sic procul dubio substantia est, vel etiã ipsam priuationẽ ordinis ꝑ quã malus est. & quia priuationes essentiã non habẽt; ideo ex parte ista pctm̃ substantia nõ est, & quia pctm̃ dr̃ pctm̃, ſm ꝙ priuatũ est debito ordine: ideo pctm̃ absolute loquendo, dr̃ substantiã non esse: sed tñ inquantum actus est, substantia est. Similiter etiã nomen naturæ multipliciter dicitur, vt Boe. in lib. de duabus naturis, & vna persona Christi dicit. Primo n modo dicit natura, ſm ꝙ cõiter ad oia entia se habet prout natura diffinit oẽ id, qđ intellectu quoquo modo capi põt. Scđo modo put tm̃ substantiis conuenit: & sic K natura dr̃ esse quod agere, vel pati põt. Tertio mõ dr̃ natura qđ est principiũ motus, vel quietis in eis, in quib' ꝑ se est: & nõ ſm accñs. Quarto mõ vnũquodque informans specifica dr̃ia dicit natura. Scđo igitur & tertio mõ pctã natura dici non pñt, quia in gñe substantiæ non sunt, vt dictum est. neq; iterũ principiũ motus sunt, sed potius motus, vel actiones quædam. Et ꝙ plus est, etiã tertio modo accipiẽdo naturã, nec ſm naturã dici pñt, quia pctm̃ in nulla re accidit, nisi ſm recessum ab eo, qđ naturaliter sibi inest. vnde & pctm̃ hois est ꝑ recessum a rectitudine rationis, quæ naturaliter homini conuenit: sed primo modo & quarto quodã modo põt dici natura pctm̃, & quodã modo non. quia ſm ꝙ est actus quidam, est ens quoddã, quod intellectu capi potest: & aliqua dr̃ia ad speciẽ determinatur: sed inquantũ rationẽ pcti habet ex priuatione rectitudinis, neque ens est, neque dr̃iam habet, sed per priuationem debitæ formæ dicitur. Similiter autem & nomen rei dupliciter sumitur. simpliciter. n. dr̃ res qđ habet esse ratũ, & firmũ in natura: & dr̃ res hoc mõ accepto noĩe rei, ſm ꝙ habet quidditatẽ, vel essentiã quãdam. ens vero

ſm

Meta. tract. pri. c. 6. A secundum ꝙ habet esse, vt dicit Auicen. distinguens entis & rei significationem. Sed quia res per essentiam suam cognoscibilis est: transumptum est nomen rei ad omne id quod in cogitatione, vel intellectu cadere potest, secundum quod res a reor reris dicitur: & per hunc modum dicuntur res rationis, quæ in natura ratum esse non habent, secundum quem modum, etiam negationes, & priuationes res dici possunt: sicut & entia rationis dicuntur, vt Commen. in 4. Metaphy. dicit. Com. 2. Primo ergo modo sumendo nomen rei: peccatum, inquantum est actus, est res quædam: sed inquantum peccatum est ex priuatione ordinis debiti, non est res quædam, sed priuatio. priuatio autem res naturæ non est, sed rationis tantum. vnde secundo modo accipiendo rem quantum ad vtrumque: peccatum res est, scilicet & inquantum est actus, & inquantum priuationi subiicit.

a Qualiter determinent verba Augustini præmissa, quibus ait: Omne quod est, inquantum est, bonum esse.

Illa quoque August. verba quibus dicit, Omne quod est, inquantum est, bonum esse: & Deum habere authorem de naturis, siue de substantiis tantum accipienda fore tradunt. Substantiæ vero nomine, atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quę naturaliter habent, scilicet quę concreata sunt eis, sicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium, & voluntatem, & huiusmodi: quod ex verbis August. premissis colligit, vbi bonum hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. secundum hanc igitur assertionem, vel acceptionem, mali actus non sunt naturæ, vel substantiæ, nec etiam boni actus. Quod vtique August. videtur innuere in libro Retractationum, distinguens inter substantias, siue naturas: & bonas B actiones, siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum siti quidam in libro de vera religione ab eo traditum, ait, hoc de substantiis, atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur non de bonis actionibus, atque peccatis. aperte hic videtur diuidere inter naturas, siue substantias, & actiones, siue peccata; ideoque asserunt prefati doctores, actiones iteriores, vel

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa obiectio procedit de substantia. secundum, ꝙ significat rem primi prædicamenti: & hoc modo sumendo substantiam, peccatum nullo modo substantia est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ esse in natura aliquid dicitur dupliciter. vel sicut pars naturæ, siue aliquid aliud ad perfectionem naturæ pertinens: & hoc modo malum non est in natura, neque vniuersali, neque particulari. Vel potest intelligi aliquid esse in natura, sicut in subiecto: & hoc modo oportet, quòd subiectum huiusmodi priuationis, quæ malum est, natura quædam sit, vt hoc modo malum in natura esse dicatur: & ideo oportet actum illum in quo deformitas fundatur, sicut in subiecto, naturam quandam esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illud quod naturam vnam corrumpit, potest esse natura alterius, sicut natura ignis corrumpit naturam aquæ. vnde non est inconueniens, vt actus quo natura hominis corrumpitur, natura alterius entis alis perficiatur: aliquid enim est vituperabile in homine, quod est laudabile in leone, vel cane: & ideo non est inconueniens, vt actus ille natura aliqua ponatur, vel etiam secundum naturam: non quidem hominis, sed alterius.

¶ Ad quartum ergo dicendum, quòd quamuis priuatione qua peccatum malum dicitur, priuetur forma per quam actus in genere moris bonitatem habet: non tamen priuatur forma illa, per quam in genere actus remanet: & ideo secundum illam formam res dici potest, inquantum actus est res quædam. Iterum etiam illa priuatio accipitur, vt forma eius, secundum ꝙ in considerationem rationis venit: & ideo ex parte priuationis potest dici res, secundum ꝙ res, a reor reris dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd impossibile est aliquam rem esse, quæ omni ordine destituatur. Vnde & in ipso actu peccati, vt res quædam est, remanet ordo aliquis, & ad agentem, & ad finem aliquem intentum ab agente, quod est æstimatum bonum, quamuis priuetur ordo a fine debito, quam etiam inordinationem Deus inordinatam non relinquit: sed per pœnam ordinat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum omne ens sit a Deo.

Cont. 2. ca. 15. Et Quodl. 2. ar. 3. Cor. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omne ens a Deo sit: verum enim & ens conuertuntur: sed aliquem peccare est verum, quod non est a Deo. ergo non omne quod est, a Deo est.

Contra Pelag. lib. 3. ad tertium. ¶ 2 Præt. Quicquid est a Deo, per verbum factum est: sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, vt Augu. dicit: & tamen forma hominis in idolo ens quoddam est. ergo non omne ens a Deo est.

¶ 3 Præt. De quocumque vere potest dici, ꝙ est, ipsum est ens: A sed verum est dicere deformitatem peccati esse. ergo deformitas peccati est ens: sed deformitas peccati non est a Deo ergo non omne ens est a Deo.

¶ 4 Præt. Omne quod est a Deo, in aliquo similitudinem eius retinet, quia vt Diony. dicit 2. c. de di. no. Causata habent causarum suarum contingentes imagines: sed quædam sunt, quę hominem dissimilem Deo reddunt. ergo non omne quod est, a Deo est.

¶ 5 Præt. Cuiuscumque agentis operatio reducitur in aliquod aliud agens sicut in causam: illud non est agens per seipsum: sed quædam sunt quæ per seipsa agunt, quæ scilicet dominium suorum actuum habent, vt agentia a proposito. ergo operationes eorum non reducuntur in agens aliud prius eis, sicut in causam: sed operationes illæ entia quædam sunt: ergo non omnia entia sunt a Deo causata. Lib. 2.

SED CONTRA. Boe. dicit in libro de hebd. ꝙ res aliæ dicuntur bonæ inquantum a primo, & summo bono sunt: quod Deus est: quod C ergo a Deo non est, bonum non est. Si ergo aliquod ens sit, quod a Deo non est: illud omnino bonum non erit: sed quod est omnino carens bonitate est summum malum. ergo erit ponere summum malum: & ita erunt principia prima.

¶ 2 Præt. Omne ens quod non habet causam, ipsum est primum simpliciter, & est causa tantum: sed hoc est impossibile esse, nisi vnum. ergo omne aliud ens causam habet: sed quicquid est causatum, per operationem causæ suæ in esse productum est. aut ergo illa causa est causa prima, aut causa secunda. Si est causa prima, non habens aliam causam: talis causa solus Deus est. ergo hoc ens, de quo loquitur, erit a Deo. Si autem est causa secunda. ergo cum prima vehementius agit in causatum eius, quam ipsamet agat in illud. ergo omne ens a causa prima procederet, quæ Deus est.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ens inuenitur in pluribus, secundum prius & posterius. Illud enim verissime & primo dicitur ens, cuius esse est ipsum quod est, quia esse eius non est receptum, sed per se D subsistens. In omnibus autem quæ secundum prius & posterius dicuntur: primum eorum quæ sunt potest esse causa: & per se dictum, est causa eius quod per participationem dicitur: & ideo oportet, ꝙ illud ens quod non per participationem alicuius esse quod sit aliud quam ipsum dicitur ens, quod primum inter entia est: sit causa omnium aliorum entium. aliæ autem entia dicuntur per posterius, inquantum aliquod esse participant: quod non est idem quod ipsa sunt: & hæc procedunt vsque ad vltima entium: ita quòd quæcunque rationem essendi aliquid habeat, non sit sibi nisi a Deo: sed defectus essendi sit ei a seipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verum dupliciter potest considerari. Vel secundum ꝙ fundatur in re: & hoc modo, hoc quod dicitur istum peccare, non habet veritatem: immo potius per recessum a veritate peccatum incidit, si sumatur veritas, quæ in re est, per quam quis implet id quod a Deo ordinatum est. Vel secundum ꝙ completur operatione animæ compositionem formantis, in qua est veritas E prout significat, vel intelligit rem eo modo quo est: & sic hoc quod est istum peccare, est quoddam ens rationis, aut verum dicitur & sic e Deo est, non enim nisi a Deo esse potest talis rectitudo, vt intellectus rem accipiat eo modo quo est, & eodem modo verbis eam exprimat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ forma hominis in idolo potest dupliciter considerari, vel secundum ꝙ est figura quædam, & sic proculdubio a Deo est, a quo omnis forma est. vel secundum ꝙ est ordinata ad id, quod decens eam ordinari non est, vel conueniens sibi. scilicet ad hoc vt adoretur: & secundum hoc a Deo non est, quia secundum hoc nihil est, cum secundum negationem debiti vsus hoc dicatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vt supra dictum est: ens dicitur dupliciter. Vno modo, quòd significat essentiam rei extra animam existentis: & hoc modo non potest dici ens deformitas peccati, quæ priuatio quædam est: priuationes enim essentiam [d] non habent in rerum natura. D. 546. Alio modo, secundum ꝙ significat veritatem propositionis, & sic deformitas dicitur esse non propter hoc, ꝙ in re esse habeat: sed quia intellectus componit priua-

tionem cum subiecto, sicut formam quandam. Vnde sicut ex compositione formæ ad subiectum, vel ad materiam, relinquitur quoddam esse substantiale, vel accidentale: ita etiam intellectus compositionem priuationis cum subiecto, per quoddam esse significat: sed hoc esse non est, nisi esse rationis: cum in re potius sit non esse: & secundum hoc, ꝙ eo ratione esse habet: constat, ꝙ a Deo est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ in creatis contingit esse similitudinem Dei, sm quamcunque perfectioné participatam, & quáto perfectio est nobilior: tanto sm eam attenditur similitudo expressior. contingit autem, vt aliquid similitudiné Dei amittat quantum ad vlteriorem perfectioné: quod quantú ad primam perfectionem similitudinem retinet: vnde in istis, sm verba Dionysii dicit esse participatio diuinæ bonitatis, sm obscuram resonátiam: sicut patet in peccato, quia in actu peccati est aliquid similitudinem diuinam retinens: puta corporalis delectatio, vel aliquid huiusmodi a summo bono exemplatum: quámuis non sit ibi similitudo summi boni, quæ est per gratiam: & ideo sm hoc, ꝙ similitudinem Dei retinent, talia entia a Deo sunt. sm vero, ꝙ a Dei similitudine recedunt: nec etiam entia sunt, nec etiam a Deo sunt: cum omne ens in quantum est ens, primo enti similetur.

† c.30. li.1.

c.13. eiusd. li.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ operatio illius agentis, qui per se agit: oportet, vt in primum agens, sicut in causam reducatur: quámuis enim huiusmodi entia per se agant, quia per propriá naturam, & proprium iudicium actus suos determinant: non tamen a se habent, ꝙ agant: sed a primo agéte, quod eis & esse, & posse & agere confert.

exteriores non esse naturas, vel substátias, q si male sunt peccata sunt, neq; a Deo sunt. Quòd vero mali actus non sint naturæ. Augu. videtur notare in prima responsione contra Pelagionos, ita dicens. Opera diaboli, quæ vitia dicuntur: actus sunt: non res. Idem in quarta. G Omne malum natura non est: sed act' accidés alicui ex defectu boni, quamobrem quod natura non est, Deus nó fecit, quia natura est omne quod fecit. Item. Omne quod natura bonum est, De' ex nihilo fecit, non diabolus.

b Secundum hos res aliquæ sunt, quæ a Deo non sunt, quibus homines mali sunt.

H Ex quo colligitur res aliquas esse, quæ a Deo non sunt: eisque homines mali sunt: quod nihilomin' & ipsi concedunt innitentes verbis Augustini superius positis, qui in Enchi. determinans illa verba Prophetę. Væ his, qui dicunt malum bonum. dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt: non de hominibus hoc G esse intelligendum. Sunt ergo aliquę res quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior, a Deo non est, quia vt ait Augu. in lib. 83. quæstionú. Deo authore non fit homo deterior: nó est igitur author Deus, rerú quibus hó fit deterior, aut sunt aliquæ res, vt dictú est, quibus hoïes mali fiút. Sunt etiam ergo aliquę res, quę a Deo non sunt, quia peccata ipse sunt. Ideoque scriptura in pluribus H contestatur locis: Deum non esse authorem malorum, idest eorum, quæ peccata sunt.

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur de causa peccati.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrú ipsius peccati Deus causa sit, absolute loquédo.

Secundo. Vtrum sit causa actionis in qua deformitas culpę consistit, secundum quòd actio est.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus sit simpliciter causa peccati.

1.2. q. 79. ar.1. Et Malo. q.3. ar.1. Et cont. 3. cap.162.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ simpliciter peccati Deus causa sit, quia vt in glo. ad Ro.9. dicitur. Deus operatur in cordibus hominum: & inclinat voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed ex hoc dicitur actor bonorum operum, quia voluntatem hominis in bonum inclinat, ergo & eadé ratione potest dici actor peccatorú, quæ sunt mala opera.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa causæ, est causa causati: sed peccati causa est voluntas peccantis: cum igitur voluntatis causa sit Deus: videtur quòd & peccati.

¶ 3 Præt. In eadé causam reducitur salus & periculum alicuius. idem enim nauta est causa salutis, & periclitationis nauis, vt in 2. Physi. dicitur: sed Deus est causa salutis humanæ, quę est per bona opera. ergo & cum periclitatio animæ sit per peccatú: videtur, ꝙ etiam Deus sit peccati causa.

Tex.30.

¶ 4 Præt. Quęcunque operatio conuenit rei secundum hoc, quòd sibi a Deo datum est, a Deo est: sed operationes, quæ F sunt peccata conueniunt homini, secundum inclinationem virium sensibilium, quę homini a Deo sunt datę. ergo & peccatum hominis in Deum, sicut in causam reducitur.

¶ 5 Præt. Peccatum est tenebra spiritualis: sed tenebrarú Deus author est. Isa. 45. Formans lucem, & creans tenebras. ergo peccatoris Deus causa est.

SED CONTRA. Fulgentius dicit. Illius rei Deus est vltor: cuius non est actor: sed peccati est vltor. ergo eius non est actor.

†Cap.19. Lib.1. circa medium.

¶ Præt. Quicquid fit Deo volente: fit Deo actore, & econuerso: sed mala non fiunt Deo voléte. ergo nec eo actore.

RESPONDEO Dicédum, quòd peccati actor Deus nullo modo dicédus est: quæ enim agit propter finem non deficit a fine, nisi propter defectum alicuius, vel suipsius, vel alterius, & ille in quo inuenitur defectus causa obliquationis a fine, siue sit ipsum principale agens, vel materia, vel instrumentum agentis, vel quicquid aliud: & ideo illud in quo nullo modo defectus cadere potest: non potest esse causa recessus a fine, in his quę ad finem ordinata sunt: cum igitur peccatum dicatur propter inordinationem a fine ad quem natura rationalis ordinata est, non potest esse causa peccati Deus in quo nullus defectus cadere potest: sed oportet, quòd peccatum causetur defectu alicuius agentis, quod est possibile ad defectum, sicut est voluntas rationalis creaturæ.

† Quæst. 3. D.431.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non eodem modo inclinat voluntatem in bonum & in malum. Inclinat siquidem voluntatem in bonum administrando virtutem agendi, & directe mouendo ad bonum: sed ad malum dicitur incli- I nare inquantum gratiam non prębet: per quam quis a malo retraheretur. & non ꝙ directe voluntatem in malum ordinet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum refertur in voluntatem, sicut in causam, & quámuis voluntas sit creata ab eo inquantum est quoddam ens: non tamen quantum ad hoc ꝙ defectus ex ipsa incidere potest: est enim possibilis ad defectum ex hoc, quòd ex nihilo est, quámuis autem Deus sit causa voluntatis faciens eam ex nihilo: hoc tamen quod est ex nihilo esse, non habet ab alio, sed a se. vnde secundum hoc non habet causam aliam: & ideo defectus, qui sequitur ex ea secundum quòd ex nihilo est. non oportet, quòd in vlteriorem causam reducatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nauta est causa periculi nauis per suam absentiam: Deus autem quantum in se est, nulli absens est, sed peccator absentat se a Deo, & ideo ipse sui peccati causa est in quo periclitatur, & non Deus.

K ¶ Ad quartum dicendum, quòd concupiscibilis, & irascibilis a Deo homini datæ sunt: ita vt rationi subdantur. Vnde si quis eis vtatur, secundum illum ordinem prout a Deo datę sunt: talis operationis Deus actor erit: sed in hoc peccatum esse non poterit. Si quis autem eis vtatur pręter rationis ordinem, talis abusionis Deus actor non erit, quia in hac peccatum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum dicitur spiritualis tenebra effectiue, quia scilicet mentem obtenebrat eam lumine gratię priuans. nomen autem tenebræ pœnam potius designat: vnde etiam tenebræ Deus author est: sicut & aliarum pœnarum, vt infra ostendatur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum actio peccati, inquantum actio sit a Deo.

1. 2. q. 79. artic. 2. Et Malo. q. 3. artic. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ actio peccati, inquantum est actio a Deo nō sit. Omne enim quod est a Deo bonū est: & omne bonum alicui bonum est. quędam autem peccata sunt quorum actus nulli boni sunt, quia & facienti nocent, & ei in quem fiunt. ergo tales actus nullo modo a Deo sunt.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa actionis in qua deformitas fundatur: ſm quā actio mala dicitur: est mouens & cooperās ad malum: nihil enim operatur ad malum, nisi secundum quòd talem actionem producit: sed Deus nullo modo ad malum cooperari debet dici. ergo illius actionis in qua malū consistit inseparabiliter, causa dicēdus nō est.

¶ 3 Præt. Bonarum actionum Deus non est actor, nisi secundum ꝙ Deus potentiæ agendi efficaciam confert, quia determinatio operis ex lib. ar. est, vt supra habitum est. si igitur Deus ipsarum actionum malarum, inquantum actiones sunt a potentia egredientes causa esset: eodem modo dicēdus esset actor malarum actionum, sicut est actor bonarum.

¶ 4 Præt. Quod conuenit alicui ſm genus & differentiā suam constitutiuam: conuenit sibi per suam essentiam: quia essentia rei his significatur: sed quidā actus sunt, qui ex genere suo mali sunt, vt supra habitum est, & quidam, qui ex differentia, per quā in speciem contrahuntur. ergo per essentiam suam mali sunt: & ita neceetiam inquantum sunt a deo sunt.

¶ 5 Præt. Rei non assignatur causa efficiens, ſm ꝙ est in intellectu: sed ſm ꝙ est in re, sed quidam actus sunt in quibus non potest separari illud quod est de natura act⁹ a deformitate, nisi ſm intellectum. quia bene fieri non possunt. ergo non causant: nisi ſm ꝙ stant sub illa deformitate: sed vt sunt sub deformitate non sunt a Deo. ergo nullo modo a Deo sunt.

SED CONTRA. Omne bonum a Deo est: sed quædam peccata sunt, quæ habent malitiam ex aliqua circunstantia superueniente, & tamen actus sunt boni ex genere, vt dare eleęmosynam propter inanem gloriam. ergo horum, inquantum sunt actus quidam Deus causa est.

¶ Prę. Quicquid non est causa operationis per quam aliqua substantia in esse producitur: non est causa illius substantiæ: sed per aliquam actionem peccati, substantiæ quędam in esse producuntur, sicut per adulteria, & fornicationes homines generantur. si ergo harum actionum Deus causa non est, inquantum actiones sunt: tunc nec hominum, qui per has actiones generantur est causa, quod est absurdum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionem tanguntur a Magistro duæ opiniones. Vna quarum dicebat omnes actus, inquantum actus sunt: ex Deo esse: sed ꝙ inquantum deformitatem habent, a Deo non sunt: sed ab homine, vel diabolo: & horum rationes supra 35. distinct. prosecutus est. Alia opinio dicebat actus peccatorū nullo modo, nec etiam inquantum actus sunt a Deo esse, & hæc opinio tangitur in præsenti dist. quam ad præsens nulli, vel pauci tenent, quia proxima est errori duplici. Primo, quia ex ea videt̃ sequi, ꝙ sint plura prima principia: hoc enim est de ratione primi principij, vt agere possit sine auxilio prioris agentis, & influentia eius, vnde si voluntas humana actionem aliquam posset producere: cuius actor Deus non esset, voluntas humana rationē primi principii haberet, quāmuis soluere hoc nitantur dicentes, ꝙ voluntas etsi per se possit actionem producere sine influentia prioris agentis: non tamen habet a se esse, sed ab alio, quod etiam exigeretur ad rationem primi principij, sed hoc videtur inconueniens, vt quod a se esse non habet, a se agere possit: cum etiam

A per se durare non possit quod a se non est. Omnis etiam virtus ab essentia procedit: & operatio a virtute. vnde cuius essentia ab alio est, oportet ꝙ virtus & operatio ab alio sit. Et præterea quāmuis per hanc responsionem euitaretur, ꝙ non esset primū simpliciter: non tamen posset vitari quin esset primum agens: sicut actio in aliquod prius agens non reduceretur, sicut in causam. Secūdo quia cum actio etiā peccati sit ens quoddā, nō solum ſm ꝙ priuationes, & negationes entia dicuntur: sed etiam ſm ꝙ res in genere existentes entia sunt, eo ꝙ & ipsæ actiones in genere ordinantur, sequeretur si actiones peccati a Deo non sunt: quòd aliquod ens essentiam habens a Deo non esset: & ita Deus non esset vniuersalis causa omniū entium, quod est cōtra perfectionem primi entis. Primum .n. in quolibet genere est causa eorum, quæ sunt post, vt in 2. Metaph. dicitur. Et ideo cum prima opinione dicendum est, ꝙ act⁹ inquantum actus a Deo est, & vt sic non habet aliquid, ꝙ deformitatem habeat: quod qualiter sit ita considerari potest. In omnibus enim in quibus incidit defectus ex causa secunda, & non ex causa prima: oportet ꝙ quicquid est in effectu deficiente essentię, & bonitatis, totum a prima procedat: ꝙ autem defectua reducatur in causam secundam deficientem, patet in claudicatione, quę est a virtute gressiua, mediante tibia. per cuius .s. tibiæ curuitatem, obliquitas in gressu claudicātis relinquitur. vnde quicquid est ibi de gressu totum est a virtute gressiua, sed defectus, vel obliquitas gressus nō est a virtute gressiua, sed a tibia tantum. Similiter etiam est ordo Dei ad voluntatem causatam, sicut causæ primæ ad causam secundam. Ideo ex parte Dei nullus defectus incidere potest. Voluntas autem causata ad defectū possibilis est: & ideo quicquid est in actu deficiente .s. peccato de ratione actus, & entis & boni, totum hoc a primo agente .s. Deo procedit mediante voluntate: sed ipse defectus, qui est in actu hoc modo est a voluntate, ꝙ a Deo non procedit; & ideo quodcunque nomen deformitatem simul cum actu significat, siue in generali siue in speciali, non potest dici, ꝙ hoc a Deo sit simpliciter: vnde non potest dici absolute, ꝙ peccatum sit a Deo, vel homicidium, aut aliquid huiusmodi, nisi cum hac additione inquantum est actus. & inquantum est ens.

Tex. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum dicitur actus peccati nulli bonus esse, hoc conuenit sibi, secundum ꝙ sub deformitate consideratur: & hoc modo non reducitur in Deum, sicut in causam; nullus tamen actus est, quòd secundum se consideratus, secūdum hoc, ꝙ bonus est, alicui etiam bonus non sit, sicut actus fornicationis, inquantum est delectabilis, est bonum concupiscibile.

E ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illud dicitur ad malum cooperari, quod inclinat ad actionē ſm ꝙ actio deformitati substat. vnde mala est, hoc autem Deo non conuenit: & ideo non oportet, vt ad malum cooperari dicatur, quāmuis actionis illius causa sit, in qua malum consistit, ſm ꝙ influit agenti esse, posse, & agere, & quicquid perfectionis in agente est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus dicitur causa bonarum operationum, non solum quantū ad essentiam actus, sed etiam quantum ad perfectionem, secundum quam bonæ dicuntur: vtrunque .n. agenti influit, & vt agat, & vt bene agat, sed in malis actionibus quāuis sit causa earum quantum ad essentiam; non tamen est causa quantum ad defectum, & ideo absolute dicendus est causa bonorum operum, non autem peccatorum.

¶ Ad quartum dicendū, ꝙ sicut supra dictū a 34. dist. ipsa priuatio qua aliquid malum dicitur, non potest esse differentia, neque genus, sed vnusquisque actus specificatur, & in genere ponitur per aliquid positiue dictum, sed positionem vtranque per quā .s. ponitur actus in genere, vel in specie potest consequi

b Ex parte eorum præmissæ opponitur sententiæ in illo verbo: Deus author malorum non est.

IN hoc autem verbo superiorum sentētiæ recte opponitur, qui dicunt a Deum non esse authorē B eorum, quę mala sunt, inquantum mala sunt; sed inquantum sunt, & inquantum mala sunt: dicūt ea nihil esse. Quid igitur mirum: si Deus dicitur non esse author eorum, inquantū nihil sunt: cū nihil nullus author existere queat? Ideoque cum dicitur Deus author esse omnium, quæ sunt, bonorum isti subintelligi volunt. Bona autem illa dicunt esse, quæ naturaliter sunt: ea vero naturaliter dicunt esse, non solum quæ substantiæ sunt vel cōcreta substantiis, qualiter supra acceperūt. sed & omnia quę naturam non primār bono: & ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia: vbi de natura, siue de substātiis, vel de his, quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. sed super B illum locum Psal. Non est substantia. ita August. de substantia disseruit, vt præmissæ sententiæ videatur consentire, dicens. Substantia intelligitur illud quod su mus; quicquid sumus hō pecus, terra, sol, oia ista substantię sunt eo ipso quo sunt. naturæ ipsæ substantię dicuntur. Nam quòd nulla est substantia nihil omnino est. substantia ergo est aliquid esse: Deus fecit hoīem C substantiam; sed per iniquitatē lapsus est hō a substātia in qua factus est. Iniquitas quippe ipsa

loco probant, voluntatẽ inquã tum vitiosa est uon esse a Deo, & inquantum vitiosa est peccatum esse. Et peccatum est, vt aiunt, inquantum non habet ordiuem uec finem debitum: ita & actio inquantum ex malo procedit, & ordiuem non habet, & in malum tendit.

Alia probatio, quòd omnis actus inquantum est, bonus est.

Item & alitet probant, omncm actum interiorem vel extcriorcm, inquantum est, essc bouum, quia non esset actus malus: nisi esset res bona, quia nõ est aliqua rcs mala, nisi eadem res bona sit. Vnde August. in Enchi. Omnis natura bonum est, ucc res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est, natura non esset. Non igitur potest esse malũ. nisi esset aliquod bonum. Quod cum dici videatur absutde, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex prædictis testimonijs asserunt omnes actus inquantum sunt, esse res bonas, nec aliquid esse malum, idest peccatum, nisi idem quoque secundum aliquid bonum sit, & omnium quæ sunt inquantum sunt, Deum authorem prædicant, & eius voluntate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquã tum sunt naturę sunt.

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus inquantum sunt, esse bonos.

Qvibus opponitur, si omnia quæ sunt, inquantum suut, bona sunt, & naturæ sunt. ergo adulterium & homicidium, & similia in-
G quantum sunt, bona sunt, & naturæ sunt. & Deo volente fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt. Quod penitus absurdum est. His vero sic illi respondent. Dicuut equidem, adulterium, homicidium & huiusmodi, non simpliciter actus denotare: sed actuum vitia. Actusque ipsos adulterij, & homicidij inquantum sunt, vel inquantum actus sunt, a Deo esse & bonas natu-
H ras esse, sed non inquantum adulterium, & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt a Deo sunt. quòd homicidia & adulteria a Deo sint. Item aliter eis opponitur. Si aliquid uon est malum. quod non sit natura vel res bona, quomodo igitur peccata sunt, non credere in Deum, non ire ad ecclesiam, & huiusmodi, cum ista nõ sint naturæ, immo omnino non
I sint? Non est enim aliquid vel res aliqua. non ire ad ecclesiam, vel non credere & huiusmodi. Ad quod dicunt. His atque huiusmodi dictionibus, q̃ vñr priuationes simpliciter

lud quod est formale in peccato, ex quo rationem mali habet, scilicet priuatio dirigentis in finem, in hoc quod dicitur præuaricatio legis diuinæ, & deordinatio ab ipso fine, in hoc quod dicitur cęlestium inobedientia &c.

¶ Ad primvm. ergo dicẽdum, quòd secundum quòd aliqua habent esse, possunt diffiniri, vt in
Tex. 16. 7. Meta. dicitur vnde, quia ens p prius de substãtia dicitur, quæ perfecte rationẽ entis habet: ideo
D. 513. nil d perfecte diffinitur nisi substantia. accidentia autem, sicut incomplete rationem entis participant: ita & diffinitionem absolutã nõ habent, quia in diffinitionibus eorũ ponitur aliquid quod est extra genus eorum, s. subiectum ipsorum. Similiter etiã cum ens quodam-
D. 546. modo d dicatur de priuationibus & ne-
Tex. 2. gationibus, vt in 4. Meta. dicitur. eorum etiam potest esse aliquis modus diffinitionis incompletissi-
Cap. 13. mus, qui est quasi exponens nominis significationem, non essentiam indicans, quem nullã habet. non autem ita q̃ peccatum omnino sit priuatio & negatio: sed quantum ad id solum ex quo formaliter rationem mali habet: & ideo ex parte illa diffinitur per priuationem, vt patet ex omnibus descriptionibus in litera positis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum non dicitur vniuoce de omnibus generibus peccatorum: sed per prius de peccato actuali mortali, a quo peccatum veniale deficit ex hoc, quòd non omnino a fine deordinat: sed aliquo modo a fine retardat, ordine ad finem saluato: vnde deficit ex parte illa ex qua peccatum formaliter rationem mali habet. Originale autẽ deficit ab eo ex parte ipsius substantię actus, actuale enim mortale est voluntarium, voluntate propria illius in quo est: sed originale est voluntarium voluntate alterius. vnde deficit ex parte illa, ex qua peccatum habet rationem culpæ: & ideo non oportet, quòd diffinitio peccati in genere conueniat, nisi illi peccato, in quo perfecte ratio generis inuenitur, potest autem & diffinitio peccati in genere, eis secundum quid conuenire, sicut & ratio generis in eis per posterius inuenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut aliquando vtimur non veris differentijs loco verorum, propter earum occultationem,
Tex. 35. vt in 1. Poster. dicitur. ita etiam loco veri generis potest poni aliquid per quod genus magis innotescat, & sic August. intendens magis plane quàm artificialiter loqui, genus peccati, quod est operatio, per istam circumlocutionem dictum vel factum &c. significauit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iustitia non sumitur hic, prout est specialis virtus: sed pro iustitia generali, quæ est idem
Cap. 2. subiecto, quod omnis virtus, vt in quinto Ethicorum Philosophus dicit, differens a virtute solum ratione, quia virtus dicitur, se-
F cundum quòd ad actum dirigit, iustitia vero, secundum quòd rectitudini legis concordat, & secundum quòd in bonum commune cadit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd obedientie etiam quandoque sumitur vt specialis virtus, quando scilicet specialis ratio ad faciendum aliqd est authoritas præcipientis, & huic opponitur inobedientia, quæ est speciale peccatum, quando scilicet aliquis prætermittit hoc, quod est pręceptum specialiter in contemptum præcipientis. aliquando autem obedientie sumitur quasi omnem virtutem consequens, actus enim omnis virtutis in præcepto legis est, vnde quicunque aliquem actum virtutis facit, obedit, & huic obedientiæ opponitur inobediẽtia, quę omne peccatum mortale consequitur, & hoc modo inobedientia, hic in diffinitione peccati ponitur.

Articvl. III.

c Vtrum in omni peccato sit aliquis actus.

Ad tertivm sic proceditur. 1. 2. q. 21. art. 1.
Videtur quòd omne peccatum in actu consistat, etiam peccatum omissionis. Peccatum enim est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt dictum est: sed in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum, tangitur aliquis actus. ergo etiam peccatum omissionis in aliquo actu consistit.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum vel est originale vel actuale: sed omissio non est originale peccatum, quia originale æqualiter in omnes transit, qui per concupiscentiam generantur. non autem in omnibus est peccatum omissionis. ergo oportet, quòd sit actuale: sed actuale ab actu dicitur. ergo omissionis peccatum aliquem actum significat.

K ¶ 3 Præterea. Quicunque se habet similiter nunc, & prius, non magis nunc, quàm prius peccat: sed aliquis, qui nihil agit similiter se habet, nunc & prius. Si ergo aliquando talis peccat continue, dum actum illum non agit videtur peccare. hoc autem inconueniens est, quia sic peccatum omissionis quodlibet grauissimum esset. ergo peccatum omissionis non est si aliquis omnino nihil agat: sed oportet, quòd sit in eo aliquis actus.

¶ 4 Præterea. Demeritum opponitur merito: sed meritum non potest esse nisi per actum. cum ergo opposita ad idem genus reducantur, videtur quòd omne peccatum, & demeritum in actu aliquo consistat.

¶ 5 Præterea. August. dicit quòd omne peccatum est voluntarium. si ergo omissio est peccatum, videtur q̃ saltem actum voluntatis in ea esse oportet. De vera relig. c. 8.

¶ 6 Præter.

A ¶ 6 Præt. Sicut supradictum est. Malum esse non posset nisi esset bonum, in quo malum consisteret: sed vbi nullus est actus non inuenitur aliquod bonum, in quo deformitas peccati fundetur. ergo videtur, quod non possit esse aliquod peccatum in quo non sit aliquis actus.

notare & nihil ponere: quia per negationem dicuntur vere aliqua poni: actusque per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis, malum mentis actum significari. Ita etiam cum dicitur. Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur, id B est voluntas mala, vel propositum: hoc est enim declinare a bono: & ideo malum est, sicut econuerso, declinare a malo bonum est. Sicut igitur declinatio a malo quandoque aliquid ponit, scilicet voluntatem. & propositum vitandi malum. (Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est) ita declinatio a bono, aliquid quod est significat, scilicet voluntatem & propositum mali, & secundum hoc C vera est. & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam supra posuit Augustinus.

Do parad. cap.8. SED CONTRA. Ambrosius dicit in littera. Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & celest. inobe.

¶ Præt. Præceptorum, quædam sunt affirmatiua, quædam negatiua. cum ergo aliquis nihil agendo inobediens diuinis præceptis affirmatiuis existat, videtur, quod peccatum omissionis possit esse vbi non est aliquis actus.

¶ Præt. Nihil iuste punitur nisi peccatum: sed ei qui non facit quod præceptum est sibi, etiam si nullum actum faciat, iuste pœna infligitur. ergo & si nullum actum agat aliquis, nihilominus omittendo peccat.

RESPONDEO, Dicendum, quod omne peccatum oportet aliquo modo in actu consistere: non tamen eodem modo: peccatum enim originale sicut rationem culpæ habet ex hoc, quod voluntarium est, non quidem voluntate propria, sed voluntate alterius: ita etiam rationem peccati habet ex hoc quod per actum alterius inductum est: sed peccata actualia, etiam in actu proprio illius in quo sunt, consistunt, & hoc quidem planum est in his, qui per commissionem peccant, vtrum autem in peccato omissionis sit aliquis actus a potentia elicitus, super hoc duplex opinio est. Quidam autem dicunt, quod in peccato omissionis semper oportet aliquem actum esse, per quem aliquis retardatur ab expletione mandati, vel præcepti, siue interiorem voluntatis, vt cum aliquis vult præcepto non obedire, siue exteriorem, vt cum aliquis facit aliquem actum per quem ab expletione præcepti impeditur, & ponitur exemplum de illo, qui D nimis vigilat, & non potest surgere hora debita. Sed ista opinio non videtur necessitatem habere: cum enim voluntas libera sit: nec ad aliquid faciendum, vel non faciendum determinetur, potest hoc modo prætermittere aliquid, quod eius contrarium non velit: nec de eius contrario cogitet, nec etiam de aliquo alio, quod sit per se impedimentum eius quod facere tenetur: & si enim aliquid velit, quod quantum in se non est impedimentum expletionis præcepti, sicut oppositum, constat quod ex hoc, quod vult illud non peccat, quia illud potest esse secundum se licitum, sed peccat in eo, quod prætermittit id quod facere debet. ergo constat, quod ille actus, vel exterior, vel interior per accidens ad peccatum omissionis pertinet: & ita in eo deformitas omissionis non fundatur: nec iterum in actu contrario præcepti, quia positum est, quod talis actus non sit: cum voluntas possit in neutrum oppositorum ferri, sicut etiam Deus, nec vult mala fieri, nec vult mala non fieri: nec alicui dubium est, quod aliquo sic se habente per omis- E sionem peccat, quia iuste punitur ex hoc, quod præceptum non impleti: vnde patet, quod peccatum omissionis in sola negatione actus debiti consistit. Et hæc est alia opinio. Sed quia opposita in idem genus reducuntur, ideo omissio actus peccati rationem consequitur, ex eo, quod voluntaria est: sicut & actus voluntarius rationem peccati & culpæ habet, & huic etiam consonant verba Philosophi in 3. Ethi. vbi ostendit negligentiam sciendi, vel faciendi aliquid, iuste a legibus puniri ex hoc quod sicut in potestate hominis est facere aliquid, ita & non facere: vnde sicut pro eo quod indebite facit, iuste punitur, ita pro eo quod indebita dimittit. (Cap.t.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dictum est, opposita reducuntur in idem genus, in quo vel vtrunque est per se, vt patet in contrariis, & relatiuis. vel vnum est per se, & alterum per (D.673) reductionem, vt patet in priuatione & habitu, & affirmatione, & negatione: vnde habitum est in 28. dist. primi libri ab Augustinus, quod in eodem genere est genitus, & non genitus: & ideo (de Tri. c.6) in dicto excluditur etiam omissio dicti: & in facto omissio facti: & sic de aliis. non enim hoc habet dictum inquantum est affirmatione dictum vt sit peccatum, sed inquantum est in voluntatis potestate a rectitudine finis exiens. in hoc autem conuenie cum dicto affirmatiuo etiam non dicere, quod similiter est in potestate voluntatis, & a recto ordine exiens finis.

¶ Ad secundum dicendum, quod peccatum omissionis non est peccatum originale, sed actuale, nec dicitur actuale quasi in aliquo actu existat: sed quia ad genus actus reducitur, cuius negatio est: sicut Augustinus ingenitum in genere relationis ponit: vt habitum est in primo libro dist. 28. & iterum sicut actus est in potestate voluntatis, ita & negatio eius.

¶ Ad tertium dicendum, quod omissio non est peccatum nisi secundum quod præcepto affirmatiuo opponitur, præceptum autem affirmatiuum obligat semper, sed non ad semper, sed ad aliquod tempus determinatum: & ideo in illo tempore tantum ad quod præceptum affirmatiuum obligat, aliquis reus omissionis tenetur.

Vtrum malus actus, inquantum peccatum est, sit priuatio, vel corruptio boni.

POtest etiam quæri ab eisdem, cum peccatum sit, vt supra dictum est, priuatio vel corruptio boni: & omnis actus malus sit peccatum: B vtrum sit priuatio vel corruptio boni, inquantum peccatum est, vel non. Si enim inquantum peccatum est, corruptio boni est: cum corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquantum igitur peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse videtur, & a Deo esse. si autem non inquantum peccatum est, corruptio boni est; quæritur secundum quid corruptio C sit. si enim corruptio est: & non inquantum peccatum est, cum non sit nisi bonum præterquam in eo quod peccatum est. ergo

¶ Ad quartum, dicendum, quod malum pluribus modis contingere potest, quam bonum, vt patet per Diony. ex 4. c. de diui. nomi. & Phylosophum in 2. Ethi. non enim bonum consistit rei nisi omnia quæ ad perfectionem rei exiguntur conueniant, quodcunque autem eorum subtrahatur, ratio mali incidit: & ideo meritum quod est quasi quoddam iter in finem beatitudinis, esse non potest, nisi sit operatio, & operationis rectitudo, sed siue desit rectitudo in ipsa operatione, siue desit ipsa operatio, erit demeritum, quod est recessus a fine: quod etiam patet in corporalibus: D quia locum corporalem nihil acquirit nisi per motum ordinatum in locum illum. potest autem locum illum amittere quod est extra proprium locum dupliciter, siue non moueatur sed quiescat, siue moueatur motu indebito. Cap.t.

¶ Ad quintum dicendum, quod omissio est voluntaria non quasi actu voluntatis in ipsam transeunte: sed quia in voluntatis potestate est actum non facere, sicut & facere: & ideo sicut actus dicitur voluntarius, quia est in potestate voluntatis: ita & omissio actus.

¶ Ad sextum dicendum, quod oportet, quod malum semper in bono subsistat: non tamen oportet, quod illud bonum in quo malum subsistit, sit actus: & ideo dico, quod malum omissionis non fundatur in aliquo actu, sed in potentia, quæ actum producere potest.

ARTICVLVS IIII.

E *d Vtrum in actu exteriori sit peccatum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod peccatum non consistat in actu exteriori: quia vt in libro de som. & vigil. dicitur. cuius est potentia, eius est actus, & eadem ratione cuius est habitus, eius est actus: sed habitus virtutis, vel vitii non est in corpore, sed in anima. ergo nec actus peccati erit actus corporis, sed animæ. (t.2.q8. 2a. art.1. Cap.1.)

¶ 2 Præt. Ei qui vitare peccatum non potest: peccatum non est imputandum: sed sicut gladius non potest vitare quin occidat, motus ab homine: ita etiam manus, vel aliquod membrum non potest vitare quin actum exequatur quem voluntas imperat. ergo peccatum in actu exteriori membrorum non consistit.

¶ 3 Præt. Actus voluntatis medius est inter actum intellectus, scilicet, cogitatione, & actum exteriorum membrorum, & magis vnitur voluntas intellectui, quam etiam ipsis membris, sed cogitatio pure speculatiua de aliquo quantumcunque malo, non

est

est peccatum. ergo multo minus in exteriori actu peccatũ erit. F
¶ 4 Præt. Illud quo posito, vel remoto, nihilominus est peccatum, non videtur in se deformitatem peccati continere: sed siue sit actus exterius, siue non: dummodo adsit voluntas completa aliquod malum perpetrandi, peccatum perficitur, & imputatur ad mortem. ergo actus exterior deformitatẽ non cõtinet.

¶ 5 Præt. illud qđ est tantum ad manifestationem bonitatis, vel malitiæ, non videtur per se actus malitiæ, vel virtutis esse: sed in 10. Ethic. vt Phylosophus innuere videtur, exteriores actus sunt tantum ad manifestationem virtutis, & eadẽ ratione sunt ad manifestationem vitii. ergo in actibus exterioribus non cõsistit peccatum.

SED CONTRA. Seruire pctõ est peccare: sed membra exteriora peccato seruire dicunt. Ad Ro. 6. Sicut exhibuistis membra vestra, &c. ergo in actu exteriori membrorum peccatum consistit.

¶ Præt. Nihil prohibetur lege diuina nisi peccatũ: sed lex diuina non tantum prohibet actus interiores, sed etiam exteriores: adeo vt de his etiam diuersa pcepta dentur, vt patet Exo. 20. Non mechaberis, & non concupisces vxorem, &c. ergo non solum in actu interiori; sed etiam exteriori peccatum consistit.

RESPONDEO dicendum, q in omnibus agentibus ordinatis hoc commune est, q id quod est motum ab alio: sicut instrumentum a proprio agente, in actu suo consequitur conditionem primi agentis quantum potest. cum ergo in omnibus actibus hominis principalitatem obtineat voluntas; eo q ipsa tanquam liberrima oẽs potentias in actus suos inclinet: oportet, q in actibus humanis conditio voluntatis saluetur: in his, videlicet, qui ad impetum voluntatis fiunt, & inde est, q cum voluntatis sit proprium, vt dominiũ sui actus habeat: hoc etiam in cætera quæ a voluntate sunt mota; inuenitur sm q eius cõditionem consequi possunt. potest enim intellectus considerare, & non considerare prout à voluntate est motus. & similiter est de concupiscibili, & irascibili: & hoc vsque ad actus exteriores motiuæ virtutis extenditur, vt possit homo ambulare vel non ambulare, loqui vel non loqui: & sic deinceps. sed quia in hoc consistit ratio meriti & demeriti, laudis & vituperii, q id bonum vel malum quod agitur in potestate agentis est, inde est, q actus voluntatis primo rationem peccati & culpæ habet, & consequenter alii actus a voluntate imperati: & hoc modo etiam in actibus exterioribus deformitas culpæ consistit; sed quia actus semper attribuitur primo agenti, potius q̃ instrumẽto, sicut secare artifici potius q̃ serræ: ideo quidam considerantes, q actus a voluntate imperati non habent rationem culpæ nisi a voluntate, dixerunt peccatum tantum in actu voluntatis interiori esse. Alii vero considerantes tam illud in quo primo est ratio culpæ, q̃ illud in quo secundo est, dixerunt tã act° interiores q̃ exteriores peccata esse, & vtrique considerabant peccatum non solum quantũ ad illud quod est formale in ipso: vnde rationem mali habet. s. auersionem, sed etiam quantum ad conuersionem, quæ est materiale in peccato sed quidam considerantes solum illud quod formale est in peccato. s. defectum, vnde rationem mali habet; dixerunt neque actus interiores neque exteriores peccata esse. Inter quas verior est opinio, quæ dicit, q in vtroque sit peccatum, quia plenam consideratione peccati habuit ista opinio considerans peccatum quantum ad ad quod est formale in eo, & quantum ad id quod est materiale, non solum quod primo deformitatem peccati continet: sed etiam quod secundo.

Cap. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q ex habitu virtutis, & vitii informatur substãtia actus: vnde oportet habitum virtutis & vitii esse in ratione, ex qua ratio culpæ & meriti pcedit: & nõ in corpore qđ substantiam act° exequendo ministrat. Vel dicendum, quòd actus exterior non immediate procedit ab habitu, sed mediãte actu interiori: & ideo sequitur, quòd in actu exteriori nõ sic primo ratio peccati, sed non sequitur, q nullo modo.

¶ Ad secundum, dicẽdum, q percutere nõ est actiua manus, sed est actus hominis per manum. actus enim indiuiduorum sunt; & ideo culpa manui non imputatur, sed homini, propter actũ quem per manũ exercuit, qui ab eo vitari potuit.

¶ Ad tertium, dicendum, q virtus prioris est in posteriori, sed non conuertitur. cognitio autem speculatiua pcedit actũ voluntatis, qui est de actu exteriori: sed actus exterior sequitur actum interiorem voluntatis: & ideo ratio culpæ, quæ primo in actu voluntatis est, transit ex voluntate in actum exteriorem, qui sequitur: nõ autem in actũ cognitionis, qui pcedit. I

¶ Ad quartum, dicendum, q primum non dependet ex posteriori: sed a primo causatur posterius, & ideo quia actus voluntatis primo rationem culpæ habet: ideo etiam exteriori actu cessante, ratio culpæ in actu voluntatis manet. Non autem sequitur ex hoc, q rationem culpę non possit in exteriorem actum producere.

¶ Ad quintum, dicendum, q per actus exteriores manifestantur interiores, sicut causæ per effectus: vnde sicut effectus participant similitudinem suarum causarum quantum possunt: ita etiam actus exteriores rationem culpæ consequuntur, quæ primo in actibus interioribus inuenitur.

inquantum bonũ est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malũ, non inquantum est, nec inquantum bonum est, esse priuationẽ vel corruptionem boni: sed inquantum peccatum est: non tamen inquantum peccatum est, pœna est, vel aliquid qđ ex Deo sit. G Vt enim ex verbis August. præmissis colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiue non passiue. Nam ideo malum vel peccatũ dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicũque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono non nocet, vt supra Augustinus ait. Nocet autem, adimit igitur bonum. Non autem nocet nisi inquantum peccatum est. ergo inquãtum peccatum est priuat bono. Itaque inquantum peccatum est, priuatio est, vel corruptio boni.

Quomodo inquantum peccatum est, possit corrumpere bonum cum nihil sit.

SEd cum nihil sit inquantum peccatum est: quomodo potest bonũ corrumpere vel adimere? August. de hoc docet in libro de natura boni dicens. Abstinere a cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis si omnino abstineatur a cibo, languescit, & frangitur. Sic non est substantia peccatum: eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quid peccatum proprie corruptio animæ est: & quomodo.

PEccatum vero, idest culpa, proprie animæ corruptio est. Si autẽ quæritur in quo possit corrũpi anima: in parabola illius, qui incidit in latrones, qui eum spoliauerunt & vulnerauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli trahitur: H & tunc per peccatum spoliatur gratuitis donis, idest virtutib°, & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt, ratio, intellectus, memoria & ingenium, & huiusmodi quę per peccatum obtenebrantur, & vitiantur: per peccatũ etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sũt. Quo tãto magis priuat, quanto magis se ab eo elõgat.

K

ARTICVLVS V.

Vtrum potentiæ animæ aliqualiter corrumpantur per peccatum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q per peccatũ nulla corruptio in potentiis animæ fiat: primo per illud quod dicit Diony. 4. cap. de diui. nomin. q data naturalia in angelis peccantibus integra manent: sed quod corrumpitur nõ est integrum. cum ergo peccatum hominis non sit maius peccato angeli: videtur q etiam in nobis nulla corruptio potentiarũ naturalium per peccatum fiat. De Mal. q. 2. ar. 11.

¶ 2 Præt. Illud quod corrumpitur non manet idem specie: sed homo post peccatum est idem specie, qui & ante peccatũ fuit. ergo per peccatum in nullo corrumpitur.

¶ 3 Præt. Nihil corrumpitur nisi per suum contrarium, sed vt in 1. Phy. dicitur. subiectum neutri oppositorum contrarium est. cum ergo potentia animæ sit subiectum culpæ & virtutis: Tex. 67.
videtur,

videtur, q per culpam non corrumpatur.

¶ 3 Præt. Nihil agit ad sui corruptionem: sed causa peccati est ipsa anima per potentiam naturalem. ergo peccatum non corrumpit potentiam naturalem animæ.

¶ 4 Præt. nulla potentia corrumpitur per hoc quod in actum reducitur: sed potentia naturalis peccando reducitur in aliquem actum in quē erat in potentia. ergo per peccatum nō corrumpitur, sed perficitur.

¶ 5 Præt. Si per peccatum anima corrūpitur. aut ergo quantum ad esse primum, aut quantum ad esse †Quęst.20 secundum. non quātum ad esse primū, quia sic statim homo peccando esse desineret. si quantum ad esse secundum, hoc totum tollitur per primum peccatū, quod gratiam subtrahit. ergo sequens peccatū nihil in anima corrūpit: & sic non erit cōmune omni peccato corrumpere naturales potentias animę.

Qualiter homo se elonget a Deo, scilicet per dissimilitudinem quam facit peccatum.

AB eo autem se elongat per peccatum: non loci distantia, quia vbique totus & præsens est omnibus: & omnia in ipso sunt, vt ait Aug. in lib. de lxxxiij. quæstionibus, & ipse locus non est. Locus tamen Dei, abusiue dicitur templum Dei: non quòd eo cōtineatur: sed q ei præsens sit & inhabitans. Id autem anima munda intelligitur: per peccatum igitur non secundum locū aliquis longe fit a Deo: & in eo longe fit quòd ab eius similitudine recedit: & tanto longius, quanto fit dissimilior. Illa antē vt ait Aug. in lib. de lxxxiii. quæstionibus. Quæ participatione similia sunt Deo: recipiunt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit, vt cum similitudo patris filius sit: ex nulla parte patri possit esse B dissimilis: cuius participatione similia sunt quęcūq; Deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinē. Nihil est aūt quod hominem a Deo dissimilem faciat: quemadmodum pctm̄. Cum aūt pctm̄ sit corruptio vel priuatio boni, quæ est in aīa: est etiā priuatio & corruptio boni corporis, sicut corp' hoīs priuauit beneficio illi' immortalitatis, & impassibilitatis C quam habuit ante peccatū.

Sed contra. Nihil efficitur aliud, nisi per hoc quod

Cap.4. corruptum est: sed in 9. Eth. dicit Phyloso. q homo per actum vitii efficitur non solū alter, sed alius. ergo peccatum naturam animæ corrumpit.

¶ Præt. Perfectioni opponitur corruptio: sed Phylosophus di-

Cap.5. cit in 2. Ethico. quòd homo acquirens virtutem non dicitur alterari, sed perfici, ergo cum peccatum virtuti opponatur: videt, q homo peccando non alteretur, sed magis corrumpatur.

Respondeo, dicendū, q quando aliquid est in potentia ad diuersa, hoc contingit dupliciter. Vno modo sic, quòd vtrunque eorum ad quod est in potentia, æqualiter sit debitum ei: & perfectiuum naturæ ipsius. sicut patet in corpore cælesti, in quo renouantur diuersi situs: quorum vnus non est sibi magis debitus quàm alius: & ideo quando acquirit aliquem situm de illis pluribus, non simpliciter dicitur perfici, nec quando amittit corrumpi: quia emittendo vnum acquirit alium æquiualentem: & ideo in tali amissione non est malum, quia supra orbem lunæ malum consistens, in defectu naturali esse non potest, & quasi simile est in corpore quod est potentia album & nigrum: & ideo in acquisitione & amissione talium, proprie est trāsmutatio. non autem simpliciter perfectio vel corruptio. Alio modo sic, q alterum eorum simpliciter est debitum ei quod est in potentia vtrunque. Et alterum est indebitum ei: & tunc acquisitio illius quod est debitum sibi, dicitur perfectio eius, & amissio dicitur corruptio. verbi gratia, potentia animæ est in potentia ad habitum virtutis & vitii: sed habitus virtutis est debitus sibi, quia per eum ordinatur in finem proprium. habitus autē vitiosus est indebitus sibi, quia per eum discedit a rectitudine fi-

A text. 16. vsq; ad 20. nis proprii: & ideo quando aliquis acquirit virtutem: non dicitur simpliciter esse alterat': sed magis perfectus, vt in 7. Physi. dicitur. & econtra quando habitus vitii in eo acquiritur, dicit corrumpi quando mutatur ab eo quod est sibi conueniens ſm naturam, in id quod est sibi non conueniens, vt quodammodo in aliam naturam transeat: quia in conditionem, & proprietatē alterius naturæ mutatur, sicut qui iracundus efficitur, transit in

De consol. li.4. prof. 3. proprietatem canis: & ideo Boetius dicit. q homines dum peccant, naturā hominis quodammodo amittunt, & sic quædam bruta animalia fiunt. Homo enim est illud quod est, per rationem. Vltima vero perfectio in brutis est ſm partem sensibilē; vnde quando homo ab eo quod est conueniens ſm rationem transit in id quod parti sensitiuę conuenit: mutatur a conditione humana in conditionem brutalem. & per hunc modum peccatum vel culpa quod in actu consistit: dicitur corrumpere animā vel potētias: ſm. s. quod peruertit eam ab ordine rationis per quem in debitum finem dirigebatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, q perfectiones naturales possunt considerari dupliciter, vel quantum ad esse primum, & sic per peccatum non corrumpuntur. manet enim & intellect', & voluntas, & omnia huiusmodi. vel quantum ad ordinē quo

A in finem ordinantur, & sic per peccatum corrumpuntur, vt dictum est.

¶ Ad secundum, dicēdum, quòd sicut est duplex perfectio. s. prima & secunda: ita etiam est duplex corruptio. Vna per quā tollitur perfectio prima, per quam res esse primum habebat: & talis corruptio speciei mutationē facit: sed †Quęst.23 sic culpa naturā hominis nō corrumpit. Alia corruptio est p quam tollitur perfectio secunda, per quā res in esse secūdo cōpleto pficitur, & hoc speciem non variat, sed tantū speciei cōplementum tollit. & hoc modo culpa naturam humanam corrumpit.

¶ Ad tertium dicendum, q subiectum ad contraria dupliciter potest se habere vt dictum est, vel ita Matth.1. q vtrumque æqualiter sit debitum sibi: & tunc non magis p vnum quam per alterum corrūpitur. vel ita, q vnum sit debitum sibi & alterum indebitum: & tunc p vnum simpliciter perficitur: & per alterum simpliciter corrumpitur. quāuis enim alterum contrariorum per quod corrumpitur non sit sibi contrarium quantum ad esse primum: quia vtrique contrariorum subiicitur: tamen sibi est contrarium quantum ad esse secundum, in quod subiecti natura ordinatur.

¶ Ad quartum dicendum, q nihil agit suam corruptionem intendens ad illam: sed non est inconueniens, vt per actionem alicuius sequatur corruptio eius præter intentionem agentis, & D.tost. sic per accidens aliquid suæ corruptionis causa est, sicut patet in infirmo, qui comedit nociua, ex quibus mortem incurrit, intendit enim delectationem in cibo: sed præter delectationem sequitur mors. Et similiter est in eo qui peccat. intendit enim delectari in opere peccati, sed corruptio animæ præter intentionem eius sequitur.

D ¶ Ad quintum dicendum, quòd potentia non corrumpitur, si reducatur in actum illum ad quem est de se ordinata, & qui est debitus sibi: sed talis actus non est peccatum: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad sextum dicendum, q peccatum corrumpit animam non quantum ad esse primum, sed quantum ad esse secundum, sed esse secundum potest dupliciter considerari. vel secundū q est in actu, & sic tollitur per peccatum primum & non per secundum. sed hoc est per accidens, quia secundum peccatum non inuenit ipsum. vel ſm q est in habilitate. & sic vt ex primis dictis patet, per quodlibet peccatum diminuitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET tamen nunquam totaliter tollitur voluntas retinendi, vel consequendi, &c. } Videtur hoc non esse in quolibet peccato commune. aliquod enim peccatum est quod est ad corrumpendum, & non ad ali-

B quid acquirendum, vt patet in homicidio, & inuidia, & huiusmodi. Sed dicendum, q intentio, siue voluntatis, siue naturæ nunquā per se terminatur ad non esse, vel ad corruptionem, D.1200. sed semper ad aliquod bonum ipsi intendenti, quamuis præter intentionem sequatur malum vel corruptio sine qua bonum intentum esse non potest, vt patet in igne, qui intendit formam suam in materia inducere, ad quam sequitur corruptio aeris; similiter etiam voluntas intendit aliquod bonum ipsi volenti, quod sine corruptione alterius non est, sicut vult quietem suā, quam suspicatur esse non posse sine morte aduersarii, vel aliqd huiusmodi. Voluntas enim, vt superius, &c. } Hic sumitur voluntas pro actu voluntatis, & non pro potentia ipsa. { Non consisteret peccatum, sed interdictio, &c. } Verum est vel legis scriptæ, vel naturaliter inditę. { Non consistente aūt peccato, &c. } Videtur hoc esse falsum, quia virtus a malitia non dependet, sicut nec bonum a malo. Sed dicendum, q in sacra scriptura aliquid dicitur fieri & esse, quando innotescit. Et similiter per oppositum non esse, quando ignotum est: & quia virtus non manifestatur

festatur nisi per malitiam oppositam, ideo dicit, ꝙ si non esset peccatum, non esset virtus: & ideo subiungit, Subsistere vel emi nere non posset. Sciendum etiam, ꝙ hic {quid est peccatum nisi præuaricatio, &c.} debet poni illa notula, quæ in superiori distinctione in aliquibus libris posita est, quæ sic incipit. Ioannes ait. Qui facit peccatum, &c. {Quocirca diuersitatis, &c.} Ex prima.n. diffinitione occasionata est opinio, quæ dicit tam in actu interiori, quam exteriori peccatum cōsistere. Ex secūdo vero eiusdem occasionaē alia opinio, quæ dicit peccatū esse tantum in actu voluntatis. Ex tertia vero Ambrosii occasionatur alia opinio, quæ dicit solum in priuatione peccatum consistere, & nō in actu. {Quidam autem diligenter, &c.} Hæc opinio in hoc differt ab illa quā prior posuit: quia hic loquitur de malo: cuius ratio tantum in priuatione consistit. Alia vero quam supra posuit, loquebatur de peccato quod cōplectitur simul priuationem, & actum. {Itē probās nihil casu fieri in mundo &c.} Videt hoc esse falsum, quia omne quod fit vt in minori parte, fit casu. si igitur nihil fiat casu, nihil erit proueniēs, vt in minori parte: sed si nihil fit huiusmodi, omnia ex necessitate cōtingunt: quia ea quæ fiunt frequenter, non deficiunt a necessariis, nisi secundum ꝙ possunt in minori parte deficere: vt in sexto Meta. habetur. Sed dicendū, ꝙ effectus proueniens, vt in minori parte, potest considerari dupliciter. Vel in ordine ad causam proximam præter cuius intētionem accidit, & sic casuale vel fortuitum est. vel in ordine ad causam primam, cuius præsentiam nihil præterfugit: & ita casu non fit. {Ad quod dicēt his atque huiusmodi dictionibus, &c.}: Ista solutio procedit secundum illam opinionem, quæ ponit in peccato omissionis actum esse, sed secundum aliam opinionem soluetur ista obiectio, quia priuationi qua malum omissionis dicitur malū, substat res bona. s. potentia in actum non exiens. Potest etiam quæri ab eisdem &c. Hæc obiectio sic procedit: in peccato duo sunt. s. actus substātiæ, & malitia. ꝙ ergo peccatū dicitur corruptio boni, aut habet hoc inquantum est malum, vel inquantū est actus, ex quo bonitatem habet. si primo modo: cum omnis corruptio boni pœna sit: peccatum in eo ꝙ peccatum vel malum, erit pœna, & a Deo: quod est inconueniens. Si autem ex parte actus habeat, ꝙ sit corruptio boni: cū actus omnis inquātum est actus, sit bonum: tunc inquantum est bonum non habebit, ꝙ corrūpat bonum: quod videtur inconueniens. ergo oportet vt illud quod est in peccato præter deformitatem & corruptionem, vnde ratio mali causatur, non sit res bona: sed soluitur per æquiuocationem corruptionis, vt in litera patet.

An pœna sit priuatio boni.

Quæri autem solet: vtrū & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facile responderi potest: si prędicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim supra, priuationem vel corruptionem boni accipi actiue vel passiue, idest secundum efficientiā vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna. Sed peccatum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum. Pœna autem secundum effectum, idest secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim pœna. Aliud culpa. Alterum est Dei, idest pœna. Alterum diaboli vel hominis est, idest culpa.

DISTINCTIO XXXVI.

A

Quod quædam simul sunt peccata & pœna peccati: quædam peccata, & causa peccati. alia uero peccata & causa & pœna peccati.

Sciendū est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiā pœnę peccatorum: vnde August. super illum locum psal. 57. Super ceci-

I dit ignis, & non viderunt solē: ait. Ignis superbiæ & cōcupiscētiæ & irę intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eas maxime commemorat Apostolus in ipistola ad Romanos: & enumerat multa, quę peccata sunt, & pœnę peccati. Item Inter

G primum enim peccatum apostasiæ, & vltimam pœnam ignis ęterni, media quę sunt, & peccata sunt & pœnę peccati. Grego. quoque super Ezech ait. Contēnenti, qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum: vt scilicet grauius impingat. peccatū enim quod per pęnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pęna peccati, aut peccatū simul & causa & pęna pec-

H cati. Vnde Moyses. Nondū sunt cōpleta peccata amorreorū. Et Dauid, inquit. Appone iniquitatē super iniquitatē eorum. Et alius propheta. Sanguis sanguinēm tetigit, inest peccatū peccato additum est. Paulus quoq; ait. Propterea tradidit illos Deus ī passiōes ignominiæ &c. Et item, vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur, qui in sordib⁹ est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur, peccatū ali-

I qd & pc̄m̄ esse, & pęna peccati.

DISTINCTIO XXXVI.

DIVISIO TEXTVS.

Pertractata illa opinione, quæ ponit actus peccatorum, inquantū sunt actus, bonos esse a Deo occasione vltimæ obiectionis contra hanc opinionē

F inductę, quæ sumebatur ex differentia culpę & pœnæ: hic inquirit: vtrū possit esse idem culpa, & pœna & diuiditur in partes tres. In prima determinat quæstionē. In secunda remouet quādam dubitationem incidentem, ex his, quæ in determinatione quæstionis dicta sunt, ibi. {Illud autem diligenter est annotandum &c.} In tertia ponit dictorum replicationem, ibi {Satis diligenter eorum posuimus sntias &c.} Prima diuiditur in duas. In prima osten dit quædam peccata etiam pœnas peccatorum esse. In secunde, inquirit quomodo hoc possit esse, ibi. {Et ideo merito quæritur &c.} Et diuiditur hęc pars I partes duas. In prima parte ostendit modū quo peccata dicuntur esse pœnæ non per se, sed ratione annexi. In secunda ostendit, ꝙ etiam ipsa peccata pœnę esse possunt. {In nullo tamen pręiudicium fieri veritati, &c.} Prima in tres diuiditur. In prima ponit modū quo omne peccatum pœna potest dici ratione effectus. s. inquantum corruptionis naturæ causa est, quæ pœna quædam est. In secunda ostendit modum quomodo quædam peccata, & si nō omnia, pœnæ peccatorum dici possunt ratione causæ, quæ est subtractio gratiæ, ibi. {Et licet ex hoc sensu &c. In tertia excludit quādā obiectionem. ibi. {Sed cū sit differentia &c.} {In nullo tamen præiudicium.} Hic ostendit ipsamet peccata pœnas peccatorum esse. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secūdo probat vniuersaliter in omni genere peccatorū. ibi. {Quod autem quædam peccata &c.} Tertio probat specialiter in quibusdam generibus peccatorum, in quibus magis manifestū est, ibi. {Præterea nullatenus ambigendum &c.} {Illud diligenter annotandum &c.} Hic remouet quandam dubitationem ex dictis Aug. supra inductis exortam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit contrarietatem inter dicta Aug. & Hierony. Secundo ponit solutionem, ibi. {Ad quod dici potest, ꝙ August.

Hom. 15.

Gen. 15.

Psal. 68.

Osee 4.

Roma. 1.

QVAESTIO PRIMA.

A

K Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum vnum peccatum possit esse causa alterius peccati.
Secundo. Si passio possit dici peccatum.
Tertio. Si peccatum potest esse pœna peccati.
Quarto. Si omnis pœna pro aliqua culpa in homine sit.
Quinto. De distinctione bonorum quæ in fine distinctionis iungitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum unum possit esse causa alterius peccati.

Ad primum sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatū non possit esse causa peccati. Quod enim nihil est non videtur habere rationem causæ, sed peccatum nihil est: & nihil fiunt homines cum peccant, vt supra in 1. 2. q. 75. artic. 4. Et Mal. q. 8. 1.

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet, an inquantum peccatum est, sit pœna peccati.

ET ideo merito quæritur: vtrum inquantum peccatum est sit pęna peccati: quia non videtur cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Aug. in li. retractationum. Omnis pęna peccati insta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pęna peccati, inquantum peccatū est, pęna peccati est: cū omnis pęna iusta de iustitia Dei veniat: videtur inquantum peccatum est, iustum esse & a Deo pronenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pęnam peccati, quia per peccatum in quod merito præcedentis peccati homo labitur deserente Deo: corrumpitur bona natura. Sicut æternus ignis dicitur pęna malorum, quia eo cruciantur, nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est: sed per ignem fit in homine. Item per peccatum corrumpitur natura, & minnitur bonnm naturæ, & est ipsa minutio & corruptio boni pasio & pęna: & non est essentialiter illud peccatum per quod fit: sed ideo peccatum dicitur, vt præmissum est, quia per peccatum ilico vbi peccat homo, fit in homine illa corruptio: quæ tamen fit Deo authore. Illa enim pęna, siue pasio, quæ est boni corruptio a Deo est. Illius autem, vt sic dicam, materia & causa est peccatum, quod a Deo non est. Quod videtur Aug. notasse: & iuxta hunc sensum intellexisse cum ait, in lib. de prædestinatione sanctorum. Prædestinatione Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, idest omnia mala. Quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt, vt etiam pęna sint peccati: secundum illud Apostoli. Tradidit illos Deus in passiones &c. non tamen peccatū Dei est: sed iudicium, scilicet & pęna. in scriptura enim sæpe nomine iudicii pęna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuari videtur, ea quæ peccata sunt & pœnę peccati: non inquantum peccata sunt Dei esse: sed inquantum pœnę Dei esse dicuntur. Nam cum dixisset Deum non esse facturum mala aliqua, idest peccata, quia posset ei obiici: quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati ois iusta est: & ideo a Deo est, quasi determinando, secundum quid faciat ea, vel secūdum quid non faciat: addidit reliqua. iuxta vero prædictam intelligentiam peccata sane dicuntur pœnę. Vnde Apostolus appellat ea pasiones ignominię, quia, vt ait authoritas: licet quædam peccata sint, quæ delectent, sunt tamen pasiones naturę nō nominandę, quia per ea corrumpitur natura.

A pra in præcedente dist. ex verbis August. habitum est. ergo peccatum non potest esse causa peccati.

¶ 2 Præt. Causa est ad quam de necessitate sequitur aliud: sed quod est necessarium non est voluntarium: vt August. dicit, & quod non est voluntarium, non est peccatum. ergo illud quod sequitur ad alterum, sicut ad causam, non est peccatum: & ita peccatum causa peccati esse non potest.

¶ 3 Præt. Vnum contrariorum nō est causa alterius: sed peccatorum vnum contrariatur alteri, sicut auaritia prodigalitati. ergo peccatum nō potest eē causa pcti, ad min^9 cuiuslibet.

† Lib. 1. c. 9. & lib. 3. de libero arb. cap. 18.

¶ 4 Præt. Peccatum non potest esse causa peccati, nisi sm quod ex pctō pcedēti aliqois īclinatur ad sequēs: sed non fit hoc, nisi sm quod ex peccato pcedenti relinquitur dispositio vel habitus. cū ergo dispō & habit^9 nō inclinēt, nisi ad act^9 similes i spē illis actibus, ex quibus generantur: videtur, quod nullum peccatū possit esse causa peccati, nisi forte illius, quod est sibi simile in spē.

¶ 5 Præt. Phylosophus in 5 Physi. probat, quòd motus nō potest esse ad motū, quia sic in infinitum abiretur. ergo & eadem ratione si peccati causa eēt peccatū, in infinitum iretur, quod est impossibile.

SED CONTRA. Rom. 1. dicitur. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, scilicet propter superbiam: sed superbia peccatū est. & similiter ignominiosa passio de qua loquitur. ergo peccatū est causa peccati.

¶ Præt. Comparatio matris ad filiam, est comparatio causæ ad causatum: sed vnum peccatū dicitur esse filia alterius, vt Grego. dicit, ergo vnum peccatum est causa alterius.

13. Moral.

RESPONDEO Dicendum, quod vnum peccatum potest esse causa alterius peccati, secundum triplex genus causæ, scilicet secundum modum causæ efficiētis, finalis, & materialis: per modum causæ efficientis dupliciter. vel per se vel per accidens. per accidens quidem ex parte auersionis. vnde habet rationem mali. malum enim non habet causam, nisi per accidens. & dico per accidens: sicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens. prohibens autem peccatum est ipsa gratia, quæ conseruat animam in sua rectitudine. gratiam autem peccatum tollit: vnde per accidens est causa peccatorum, quæ accidunt subtracta gratia. & per hunc modum quodlibet peccatum mortale causa cuiuslibet esse potest. potest etiam hic modus causandi reduci aliquo modo ad genus causæ formalis. sicut enim gratia est principium formale actus gratia informati: ita & priuatio gratiæ ex qua peccatum procedit, est quasi forma eius, cuius causa esse potest: sed per se causa quasi efficiens vnum peccatum alterius est, ex parte conuersionis: inquantum ex actu peccati relinquitur quædam dispositio, vel habitus in anima, inclinans ad actum talem peccatum: sed hoc modo peccatum non est causa cuiuslibet peccati: sed tantum eius quod est simile in specie: sicut luxuria luxuriæ, & sic deinceps. per modum autem causæ finalis vnum peccatum est causa alterius, inquantum vnum peccatum aduocat aliud in suum finem: sicut quando aliquis occidit hominē, vt vindictam ex eo sumat: hoc ad finem iræ, qui est vindicta aduocatur homicidium. & hoc modo quodlibet peccatum potest ex alio causari, quia etiam potest aliquis actum prodigalitatis exercere ad tēpus, vt auaritiæ finē consequatur, sed tamen vt in pluribus per hunc modū quædam magis sunt nata ex quibusdam generari: sicut homicidiū, ex ira, & mendaciū, ex auaritia. vnde dicunt huiusmodi peccata, quæ ex aliis sæpius solēt hoc modo pronenire: eorum filiæ esse. per modum vero causæ materialis vnum peccatum est causa alterius, quia vnum peccatum ministrat materiam alteri: & sic gula est cā luxuriæ, quia venter mero estuans, facile in luxuriā spumat, vt dicit Hierony. Sicut etiā auaritia est causa dissensionis in quantum multiplicat temporalia, quæ litis materia sunt.

† Cap. 10.

† Roma. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum, ex parte auersionis nihil est: & ideo ex hac parte non potest esse causa alicuius, nisi per accidens, vt dictum est. sed ex parte conuersionis aliquid est, & sic potest esse causa alterius peccati secūdum triplex genus causæ, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex causa sequitur effectus, sm conditionem causæ, & effectus, quia in quibusdam necessario, & in quibusdam nō. sed vt in pluribus, sicut est in rebus naturalibus, quia causa naturalis impediri potest. similiter etiam multo minus oportet, quod ex causa de necessitate effectus sequatur, quia his nihil est causa completa nisi adiunctio voluntatis actu: & subtracto omni impedimento, & quod dicitur quòd ad causam de necessitate sequitur effectus. intelligitur de causa cōpleta non impedita.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnum contrariorum non est causa alterius per se: sed per accidens esse nihil prohibet, sicut frigidum calefacit, vt in 8. Physi. dicitur. Tex. 8.

¶ Ad quartum dicendum, quod illo modo quem obiectio tangit peccatum non est causa peccati, nisi similis in specie: sed sunt & alij modi, quibus vnum peccatum est causa alterius: & ideo ex insufficienti procedit.

¶ Ad quintum dicendum, quod si peccatu per se inesset, quod haberet pro causa aliud peccatum, in infinitū iretur, quia sic oporteret, quod omni peccato conueniret: sed hoc peccato accidit, vt ex alio peccato causetur: & ideo non oportet in infinitum abire, sicut etiam motui accidit, vt vnus motus sit causa alterius: est tamen ponere primum motum, qui non est causatus ab alio motu.

ARTI.

ARTICVLVS II.

b Vtrum passio possit esse peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod passio possit esse peccatum. Motus enim sensualitatis passio quædam est; sed motus sensualitatis inordinatus peccatum est, vt supra dictum est. ergo passio potest esse peccatū. ¶ 2 Præt. Ira passio quædam est: sed ira est vnum de septem capitalibus peccatis: & potest esse mortale peccatum: & similiter inuidia. ergo passio potest esse pctm̃. ¶ 3 Præt. Omne quod contrariatur, & pugnat contra rationē est peccatum, quia

Sup Gene. ad lite. li. 10 vt dicit Aug. Nōnullum peccatum est, cū caro concupiscit aduersus spiritum: sed passiones ad rationē pugnāt, vt dicit Diony. in 4. ca. de diuin.

†Li. 25. c. 12 nomi. ergo passiones sunt peccata.

¶ 4 Præt. Propter quod vnumquodque tale:

2. Post. t. 15. & illud magis, vt dicit Phylosophus: sed propter superabundantiam passionum, quæ ad mediū nō reducūtur a medio virtutis aliquis receditur & pctm̃ icurrit. ergo passiones pctm̃ sunt. ¶ 5 Præte. Meritum & demeritum cum sint opposita in idē

Cōtra Iul. lib. 5. ca. 3. genus reducuntur: sed passionibus contingit mereri, sicut patet in martyribus. ergo & passionibus contingit demereri: & ita passiones peccatum esse possunt.

SED CONTRA. non contingit esse peccatum, nisi illud, cuius principium est in nobis: sed passionum principium non est in nobis. ergo passiones non sunt peccata.

Cap. 5. ¶ Præt. Secundum peccata aliquis vituperatur: sed secundum passiones neque laudamur, neque vituperamur, vt in 2. Ethico. dicitur. Non enim vituperatur, qui simpliciter irascitur: sed qui aliter quam debet. ergo passio non potest esse peccatum.

RESPONDEO, Dicendum, quod cum homo non inquinetur per peccatum, nisi per illud quod ab homine est, vt Matth. 15. dicitur. Quæ procedunt de homine hęc sunt, quæ coinquināt hominem, &c. Non potest esse, quod passio inquantum passio, peccatū sit, quia passio non est a patiente inquantum huiusmodi, K sed in patiente ab alio inducitur: sed tantum per accidens contingit passionem esse peccatum, secundum quod operatio voluntatis per quam principium nostrorum actuum sumus, aliquo modo ad passionem se habet: sed ad diuersas passiones diuersimode se habet. Sunt enim quædam passiones, quæ sunt passiones tantum, sicut præcipue patet in passionibus corporalibus, quæ ab exteriori infligūtur, vt sectio, adustio: vel ab aliquo etiā principio interius agente etiam naturali, vt febris, vel aliquid huiusmodi. & ad has passiones se habet voluntas, sicut causans eas, sicut est in passionibus sponte assumptis, vel sustinēs eas libenter, propter aliquem finem, & sic contingit in his passionibus meritum si sint decentes, & demeritum si sint indecentes. Quædam autem passiones sunt, quæ non sunt pure passiones: sed sunt simul & passiones & operationes quædam, sicut patet

D. 204. in [d] passionib᷒, quæ dicūtur operationes animæ. sentire enim,

Tex. 148. vt vult Phylosophus in 2. de anima: pati quoddam est: sed hoc verum est inquantum sentire perficitur: per hoc, quod visus a sen- F sibili mouetur, recipiendo speciem eius qua informatur, & operationem propriam exercet. & ista est in omnibus potentiis passiuis, quales sunt omnes potentię sensitiuæ partis, & etiam intellectiuæ, præter intellectum agentem, & præter virtutes motiuas organis affixas: vnde & intelligere quoddā pati est: & velle & appetere, propter quod ira & huiusmodi passiones animæ dicuntur, quāmuis in his magis, vel minus propriæ nomen passionis sumatur, secundum quod plus & minus accedūt ad transmutationem corporalē. quę quidem consequens est in ira & inuidia & huiusmodi. est ēt, secundum materiales qualitates, vt calidum & frigidum & huiusmodi. in sensu autem est secundum species i organo materiali spiritualiter, & non materialiter receptas: sed ī intellectu secundum receptionem pure spiritualem: & ideo illæ passiones, quæ plus de ratione passionis habent minus sunt ī potestate nostra. & propter hoc specialius passiones dicuntur: in omnibus tamen his, non est pec- Hilarius de Trini. li. 4. catum, nisi secundū, quod volūtas aliquo modo circa eas se habet. imperando inquantum sunt operationes quædam, vel etiā acceptando secundū quod sunt passiones.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod motus sensualitatis non est peccatū, nisi secundum quod in potestate volūtatis est, vt supra dictum est: & non inquantum est passio quædam.

¶ Ad secundum dicendum, quod nomen iræ, secundum propriam impositionem passionem quandam significat: sed postea transumptum est ad significandum vitium quoddam: cū enim virtutes quędam, quamuis sint medietates, magis opponantur quibusdam extremis, quam aliis, sicut mansuetudo magis opponitur irę, quam defectui eius: contingit, quod vitia opposita talibus virtutib᷒ nominantur nomine passionum: ad quas refrenandum præcipue virtutes ordinantur. & hoc modo ira, sm̄ quod vitium nominat, non est nomen passionis: sed actus, vel habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quod passio non pugnat contra rationē quasi per se oppositum virtuti, qua ratio perficitur: sed quia per se opponitur medio quod virtus & ratio in passionibus statuit, sicut etiam nigredo pallori, & rubedini opponitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod propter abundantiam passionum dicitur vitium esse, sicut propter causam materialem: sed per se vitium est in actu aliquo deformi circa passiones illas: & ideo non oportet, quod passiones, secundum se vitia sint.

¶ Ad quintum dicendum, quod passionibus sancti non meruerūt, nisi secundum quod eas voluntarie sustinuerunt: & propter Deū: & ita etiam possunt esse demeritoriæ, inquantum voluntas aliquo modo ad eas se habet.

Quòd cum omne peccatum possit dici pœna: non tamen omne est pœna peccati.

ET licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna: non tamen omne peccatum potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum est: est illud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatū G sic dicitur pœna peccati respectu pcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit, vt idem peccatū & causa sit & pœna peccati: sed alterius peccati pœna: & alterius causa: vt enim Grego. in moralibus ait. Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. vnde fit H vt non solum peccatum sit: sed etiā causa peccati. Ex illo quippe culpa subsequens oritur. Peccatū vero quod ex peccato oritur, non solum peccatum: sed & pœna peccati est, quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiā in alia cadat. Quē enim liberare noluit deserendo percussit. Proinde: vt Aug. ait. præcedentis est hæc pœna peccati: & tamen etiam ipsa pecca I tum est. Iudicio enim iustissimo Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, vel inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur. & supplicia peccantium non tantum sint tormenta: sed & vltiorum incrementa. Illa ergo peccata, quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, nō solum peccata: sed supplicia sunt. Ecce autem ex his iam fit perspicuum quædam peccata etiam pœnas, & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum, atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Ex prædictis uidetur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse pœnas peccati.

SEd cum ait, crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quę peccata sunt essentialiter esse pœnas peccati: idest punitiones peccati. Ad hoc autē inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem prædictam: & ideo intelligenda sore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

ARTICVLVS. III.

e Vtrum peccatum unum possit esse pœna alterius peccati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod peccatum nō 1. 2. qō 87. art. 2. possit esse pœna peccati. Omnis enim pœna ordinata est

& a

& a Deo est: sed nulla culpe ordinem habet, nec a Deo est. ergo culpa pœna esse non potest.

¶ 2 Præt. Causa & effectus non incidunt in idem: sed culpa est causa pœnę. ergo non potest esse idem culpa & pœna.

¶ 3 Præt. Pœna ordinatur contra culpam, et medicina eius. pœnæ enim medicinæ quædam sunt, et in 2. Eth. dicitur. sed peccatū peccato medicina non est, quia præcedens peccatum per sequens non curatur: sed magis sequens peccatum in peccatū inclinat. ergo peccatum non potest esse pœna pctī.

Cap. 3.

¶ 4 Præt. Si peccatum punitur peccato, aut conuenit omni peccato, aut quibusdam peccatis tantum. si conuenit omni peccato. ergo erit abire in infinitū in peccatis: ita ꝙ post quodlibet erit aliud peccatum. si autem non sit commune in omnib⁹ peccatis: sed vltimum peccatorū non punitur peccato: sed tantum pœna æterna: cum primum peccatum puniatur peccato & pœna æterna, vltimum peccatū minus punitur ꝙ primum, quod duab⁹ pœnis punitur. contingit autem, ꝙ vltimum peccatū est grauius, ꝙ primum. ergo grauius peccatū, min⁹ punitur, quod videtur iniustum.

Cap. 9.

¶ 5 Præt. Nullus punitur in eo quod libenter facit: sed quicunque peccat, peccatum voluntarie & libenter facit. ergo nullus punitur in hoc, ꝙ peccat: & ita peccatum nō est pœna peccati.

Cap. 12.

SED CONTRA. August. in lib. confes. dicit. Iussisti domine & sic est, vt ipse sibi pœna sit omnis inordinatus animus: sed inordinatus animus est malum. ergo est pœna.

¶ Præt. Quod aliquis priuetur maximo bono, non potest esse sine pœna: sed peccatum est auersio ab incommutabili bono: ergo peccatum est pœna. Ad hoc etiam sunt multæ auctoritates in litera inductæ.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ contingit idem esse culpā & pœnam: non tamen secundum eandem rationem, quia omnis pœna inquantum pœna est, voluntati contraria inuenitur. oīs autem culpa voluntarii rationem habet. contingit autem, quòd illud quod est culpa dicatur pœna, tripliciter. Vno modo ratione effectus: quia scilicet naturam corrumpit, & gratiam subtrahit, quæ pœnæ quædam sunt: sed hoc contingit dupliciter. Vno enim modo culpa causat pœnam ex parte auersionis, inquantū scilicet per culpam quis priuatur gratia & Deum amittit, & naturæ bonum in eo corrumpitur. Alio modo ex parte conuersionis. & hoc dupliciter. Vno modo, secundum ꝙ quædem peccata passionem quandam annexam habent, vt ira & inuidia, & aliquid huiusmodi, quia ex inordinato vindictæ desiderio, corpus imaginationi obediens & affectui quadam passione concitatur, quæ ita dicitur materialiter loquendo: & hoc affectionē habet. Alio modo, ex eo, ꝙ actus peccati sine labore non exercetur, propter quod Sapi. 5. dicitur. Ambulauimus vias difficiles, &c. Alio modo peccatum pœna dicitur inquantum effectus cuiusdam pœnæ est. ex hoc enim quòd aliquis mortaliter peccat, vt dictum est, gratia priuatur, & quia per gratiam continebatur ne in peccatum rueret: fit ei ipsa subtractio gratiæ quædam causa sequentis peccati in quod cadit, auxilio gratiæ destitutus. & simili modo dici potest de omni alio auxilio quod De⁹ hominibus impēdit ne in peccatum cadat, sicut sunt impedimenta peccandi exteriora, sicut dicitur Osee. 2. Sepiam viam tuam spinis. & hæc quidem auxilia, quæ sunt impedimenta peccandi, quandoque subtrahuntur merito præcedentis peccati, vt sic hō in peccatum liberius ruat. Tertio mō potest dici id quod est culpa esse pœna non ratione alicuius præcedentis vel sequentis: sed ratione ipsius actus deformis. nulli enim dubium est, quin ex coniunctione inconuenientium quædam pœna fit homini, vt patet etiam in exterioribus. si quis maximæ authoritatis in decēti habitu indueretur, hoc sibi pœna esset, vnde nec sine pœna potest esse, ꝙ actu deformis, & rectitudine rationis priuatus, in ipsa natura rationali inueniatur: & ideo talem actionem facere pœnale quoddam est: sed tamen non ab eodem habet, ꝙ sit pœna & culpa, inquantum. n. a voluntate progreditur, culpæ rationē habet, sed inquantū præter intentionem voluntatis ipsam animam deturpat, sicut res indecens sibi, pœnæ rationē accipit: hic tamen mod⁹ ad primum reduci potest. ipsa enim deturpatio est quidā peccati effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ oīs pœna a Deo est, sed non eodem modo. est enim quædam pœna a Deo, sicut ab agente, sicut sunt pœnæ sensus, quæ per quandam actionem causantur. oportet enim omnis actiōis reductionem in primum agens fieri, sicut in causam. Quædam vero pœnæ sunt a Deo non sicut ab agente, sed potius sicut a nō agente, vt subtractio gratiæ. ex eo enim ꝙ Deus gratiam nō influit, causatur in isto gratiæ priuatio. vtroque autem modo inuenitur pœna annexa culpæ, quia illa pœna, quæ efficitur p peccatum, ex parte suæ conuersionis, est pœna sensibiliter hominē affligens: vt iræ perturbatio & labor inordinatus in peccato. & hoc quidem a Deo est, & iuste ordinatur, vt qui delectationem contra Dei ordinationem appetit, præter suam intentionem afflictionem incurrat: in hoc etiam vbi propriæ libidini obsequitur. Illi autem pœnæ, quæ est subtractio gratiæ, quę est effect⁹ vnius peccati, & causa alterius, est causa Deus, sicut non agēdo: & similiter aliarum pœnarum similium. & hoc constat iuste ordinatum esse, vt qui contraria gratiæ appetit, gratiam amittat, & Dei auxilium, qui contra Deum agit. & per hunc etiam modum est causa pœnæ illius, quæ est ipse actus deformis peccati: non quia ipsum causet: sed quia ipsum permittit eum non impediendo. & hoc etiam similem iustitiæ ordinem cum prędictis habet. huiusmodi autem ordinis causa Deus est. ex quo patet, ꝙ id quod culpa & pœna dicitur, secundum ꝙ ad peccantem refertur, vt ab eo voluntarie exiens, & in quo ratio culpæ consistit, inordinationem habet: sed secundum ꝙ habet rationem pœnæ, vt a Deo, ordinatum est debito ordine iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ causa & effectus respectu eiusdē non incidunt in idem, secundum eundem modum causæ, quia secundum diuersa genera causarum etiam hoc non est inconueniens, vt idem sit eiusdem causa & causatum, sicut finis est causa efficientis, & efficiens est causa finis. sed respectu diuersorum non est inconueniens, vt etiam secundum idem genus causæ aliquid sit causa eius, & causatum ab altero: & ita etiam nihil prohibet aliquid quod est culpa, esse pœnam alterius peccati.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ pœna ordinatur, vt medicina ad culpam, sed non semper, vt medicina illius, qui peccauit. quod. n. latro suspendatur non est ad correctionem eius. similiter, quòd homo in inferno damnetur; sed quandoque ordinatur ad culpam, et medicina alterius, sicut fur suspenditur in bonum toti⁹ commu-

Quòd non obuiat ueritati, si quis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter.

A

IN nullo tamen præiudicium fieri veritati putatur, si quis dicat ipsa eadem, quę peccata sunt essentialiter (vt ita dicā) esse pœnas: idest punitiones peccatorū præcedentium. quæ iuste sunt, & a Deo sunt: nec tamen inquantū peccata a Deo sunt, nec inquantum peccata sunt, pœnę peccati sunt: & tamen inquantum peccata sunt, priuatiōes boni sunt. Sed vt supra dictum est, causaliter & actiue dicunt priuatiōes.

B

Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnā ipsam iustam esse & a Deo.

QVod autem quędā peccata pœna sint & ipsa pœna iusta sit & a Deo sit: euidenter tradit Aug. in lib. retractationum. ita dicens, quędam necessitate fieri ab homine, quæ mala sunt & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quędam necessitate facta improbanda: vbi vult homo recte facere, & non potest. Vnde est illud Apostoli. Nō quod volo facio bonum: sed quod odi malum hoc ago: & illud. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. hæc enim inuicē sibi aduersantur: vt nō ea quæ vultis faciatis. Sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si nō est ista pœna hominis: sed natura: nulla ista peccata sunt. Si enim nō receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est homo: cum hęc facit, ea vtique facit quę debet. Si autē homo, quia ita est non est de se bonus, nec habet in potestate, vt sit bonus, siue non vidēdo qualis esse debeat: siue videndo, & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est: iusta est, & suppliciū nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit iniusto aliquo dominante homini, imposita est. Porro quia de omnipotētia Dei,

C

D

E

communitatis ne passim furta committantur, & aliquis in inferno damnatur ad decorem vniuersi, ne aliquid inordinatum remaneat si culpa per pœnam non ordinatur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ hoc est per accidens, ꝙ vltimum peccatum per aliud peccatum non punitur, quia scilicet vel vita peccantis finitur, vel etiam animus ei⁹ per pœnitentiam in melius immutatur: sicut etiam & primū peccatum tollit gratiam, quam secundū non tollit, quia eam non inuenit, sed tolleret si inueniret. & similiter est in proposito.

¶ Ad quintum dicēdum, ꝙ in actu peccati est aliquid quod peccator vult, vt delectationem. aliquid vero est, quod non vult, immo præter intentionem eius accidit, vt corruptio naturæ consequens, vel etiam ipsa indecentia actionis: & ideo in hoc quod libenter facit punitur. dū ex hoc quod libenter facit aliquid accidit præter intentionem eius quod voluntati eius aduersatur.

& iustitia dubitare demētis est: iusta est hęc pœna, & p̄ peccato aliquo impēditur. Non enim quisquam iniuste dominās, aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito, tanquam inualidiori: vt hominem iniusta pœna cruciaret. relinquitur ergo, G vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata, & pœnas peccati essentialiter.

b De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt, & pœnæ, vt ira, & inuidia.

Prӕterea nullatenus ambigēdum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia, quę est dolor alieni boni, & ira, quæ etiam non inquantum pœnæ sunt, peccata sunt. Ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Augustinus in lib. 83. quæst. ait. Omnis perturbatio passio. Omnis cupiditas perturbatio. omnis igitur cupiditas passio. omnis vero passio cum est in nobis: ipsa passione patimur. Omnis igitur cupiditas cum in nobis est: ipsa cupiditate patimur, & inquātum cupiditas est patimur ea. Omnis autem passio inquantū ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim cōsequens est, vt si patimur timorem: ideo non sit peccatum, quia multa sunt peccata quibus patimur, sed nō inquantum patimur eis.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum omnis pœna infligatur pro peccato.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ non omnis pœna infligatur pro peccato, quia vt August. super Can. Deut. dicit, quinque modis flagella contingunt, vel vt iustis merita per patientiam augeantur, vt Iob. vel ad custodiam virtutū ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigendū peccata, vt Mariæ lepra. vel ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur. vel ad gloriam Dei manifestādā, vt de cæco nato: sed tres istorum modorum non ostendunt pœnam pro peccato aliquo inflictam. ergo non omnis pœna pro peccato infligitur.

¶ 2 Præt. de Christo dicitur. 1. Pet. 2. Qui peccatum nō fecit. I tamen multas pœnas sustinuit. ergo non pœna pro culpa infligitur.

¶ 3 Præt. Dicitur, ꝙ omne peccatum est pœna, secundum primum modum: nec tamen omne peccatum est pœna peccati, vt ibidem dicitur. ergo non omnis pœna est pœna peccati.

¶ 4 Præt. Culpa virtuti opponitur, & sicut virtuti debetur præmium, ita & culpæ pœna, sed virtus non habet præmium in his temporalibus bonis, sed in æternis. ergo nec culpa per amissionem temporalium bonorum punitur a Deo. cum ergo sunt quædam pœnæ in amissione horum bonorum: videtur, ꝙ quædam pœnę non sint pro culpis inflictæ.

¶ 5 Præt. Frequenter via impiorum prosperatur: vt Hiere. 12. dicitur. & Iob 21. & econtrario, iusti in afflictione sunt. hoc autem non esset si pœna culpæ tantum redderetur. ergo non omnis pœna culpæ alicui redditur. K

In Collec. Fer. 6. Ciu. SED CONTRA. Est quod Greg. in oratione dicit. Nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, sed omnis pœna nocumentum quoddam est. ergo pœna esse non potest, nisi vbi dominetur iniquitas.

Lib. 3. c. 5. ¶ Præt. Hierony. dicit. Quicquid patimur peccata nostra meruerunt: sed omnis pœna passiua est corruptio boni, vt supra dictum est. ergo omnis pœna pro merito peccati redditur.

RESPONDEO, Dicendum, ꝙ nullus punitur, nisi in eo, ꝙ aliquo priuatur quod sibi bonum est. Sciendum est autem, ꝙ aliquid est bonum homini dupliciter. Vel secundum naturam propriam: inquantum. s. homo est, vel secundum naturam communem inquantū est animal, vel viuum, vel aliquid huiusmodi & quia homo est id quod est inquantum rationalis & intellectum habens: ideo bona ei inquantū homo est principalia sunt ea, quæ sunt secundum rationem bona, vt virtutes in quibus natura intellectiua perficitur, & ex priuatione horum bonorum F nullus pœnam habet, nisi propria culpa. Sunt autem secundario modo bona rationis, quæ ad opus virtutis organice, & instrumentaliter deseruiunt, vt sanitas corporis & res exteriores. huiusmodi autem non sunt simpliciter bona rationis: sed s̄m aliquam mensuram, prout .s. ad opus virtutis adiuuant: vnde Phylosophus dicit in 10. Ethico. ꝙ superabundantia diuitiarum, quæ ad op⁹ virtutis impedit: bona fortuna dicenda nō est, sed mala. vnde si aliquis priuatur his bonis quantum ad id quod non proficit ad opus virtutis, sed magis deficit, talium bonorum seruatio non est pœna hominis inquātum est homo: sed quando priuat eis quibus indiget ad opus virtutis: vnde dicitur Eccl. 33. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. vnde nullus, nisi pro culpa punitur in subtractione horum bonorū: inquantū virtuti necessaria sunt. vnde psalm. 36. Iunior fui etenim senui & nō vidi iustum derelictum &c. Si autem consideretur homo secundum naturam communem: sic omnia bona corporis, & etiam exteriora, sunt bona sibi: vnde quælibet priuatio horum bonorum quædam pœna est sibi. non autem omnis talis pœna inducitur pro peccato proprio ipsius: sed tamen semper aliquod peccatum sequitur, ad minus peccatum naturæ, quia nisi humana natura per peccatum originale infecta esset, nullam molestiam, vel defectum homo in his pateretur.

Et 7. Ethic. cap. 13.

† Quæst. 77

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ hoc, ꝙ homo hic ad augmentum meriti flagellatur, non est sibi pœna inquātum est homo: sed bonum eius: tamen est pœna sibi inquantum naturam animalem habet: & ideo talis pœna non sequitur culpam propriā illi, qui peccat: sed culpam naturæ infectæ, quæ si facta non esset, hoīes sine hmōi molestiis ad p̄fectum meriti peruenirent.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ Christus nullo modo pœnam habuit aliquam, quæ esset pœna hominis inquantū est homo, quia in bonis rationis superabundauit, nec aliquem defectum in eis passus est: habuit tamen pœnam aliquam quantum ad naturam communem: & ideo non oportuit, ꝙ esset aliqua culpa in eo: sed ꝙ aliqua culpa præcessisset in natura humana. vnde dicitur Isa. 53. Propter peccata populi mei percussi eum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc quod dr̄, ꝙ nō omne peccatū est pœna pc̄ti: intelligendum est pc̄ti alterius. primum. n. peccatum effectiue, & causaliter pœna dici potest, inquantum corruptio naturæ, quę per illud fit, quędam pœna est. non autem pœna alterius præcedentis peccati, sed ipsiusmet peccati, quod tamen corruptionem inducit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut virtus non habet per se premium in his temporalibus bonis: sed per accidens, secundū, ꝙ talibus indigetur ad virtutis actum, ita etiā nec culpa in his punitur quasi essentiali pœna, sed quadam accidentali, secundū ꝙ subtractio horum bonorum temporalium, in detrimentum etiam spiritualium redundat, quatenus pœna hic incipiat & in futuro terminetur.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ hoc, ꝙ impii prosperitatem habent, frequenter in eorum malum est, vt ex dicto Phylosophi inducto patet. vnde in hoc ipso puniuntur. similiter etiam, & ꝙ iusti in aduersitatibus sunt, in eorum bonum cedit, quia p̄ hoc ad virtutem proficiunt. vnde non est eis pœna præcipue inquantum homines sunt, sed quasi pro præmio redditum.

ARTICVLVS V.

e Vtrum distinctio bonorum sit conueniens.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ponitur distinctio bonorum, vt quædam dicuntur bona eo genere, & quædam ex fine & ex causa. quod enim alicui 1. p. q6. 5. art. 6.

conuenit

conuenit, ſm genus ſuum non poterit remoueri ab eo per aliquam differentiam additam. quęcunque enim differentia aiali addatur, ſemper in eo ſenſibile remanebit: ſed reficere eſurientē & ſimiles actus quos dicit bonos ex genere, male fieri poſſunt, vt ſi propter inanem gloriam fiant. ergo inconuenienter boni ex genere dicuntur.

¶ 2 Praet. Sicut ſe habet malum ad genus mali, ita & bonū ad genus boni: ſed act⁹ qui ſunt ex genere mali nullo modo boni eſſe poſſunt, vt occidere innocentem, vel aliquid huiuſmodi. ergo nec illi actus qui mali eſſe poſſunt ex genere, boni dicendi ſunt.

Ad Dam. ¶ 3 Pręte. Cuilibet generi reſpōdet ſua ſpecies. ſi ergo eſt aliquis actus bonus ex genere, debet aſſignari aliquis actus bon⁹ ex ſpecie: quod cum pretermittat: videtur diſtinctio inſufficiēs.

¶ 4 Pręt. Bonum eſt ex fine: vt i 3. Meta. Tex. 3. Phyloſoph⁹ dicit. ſed materia & finis non incidunt in idem, vt in 2. Phy. dicitur. Tex. 70. videtur ergo, ꝙ inconuenienter dicantur actus ſuper debitam materiā cadentes, ex genere boni.

¶ 5 Pręt. Materia actus eſt obiectū ei⁹. Retracta. lib. 1. ca. 9. obiectum autem habet rationem finis. ergo ſi dicitur actus bonus ex genere ex materia debita ſup quam cadit: videtur, ꝙ inconuenienter diſtinguitur bonū ex gńe, & bonū ex fine.

Sed contra. Genus ſumitur a materiali principio, vt 2. pae. logi. cap. 1. Auic. dicit. ſi ergo aliquis act⁹ ex materia ſup quā cadit, bonitatē habeat: conuenienter ex gńe bonus dr̄.

¶ 6 Praet. Quod oībus exiſtētibus in aliquo gńe cōuenit, eis ex natura generis ſui competit: ſed actibus cadentibus ſuper debitā materiam ſm totam ordinationem ſui generis, quædā bonitas conuenit. ergo conuenienter boni ex genere dici poſſunt.

Respondeo, dicendum, ꝙ ſicut Diony. dicit 4. ca. cęle. hierar. in ſubſtātiis oībus inueniuntur eſſentia, virtus, & operatio. horum aūt talis eſt ordo, ꝙ virtus ab eſſentia, & operatio a virtute procedit, & quia quod a bono procedit non poteſt eſſe niſi bonū: ideo ſicut eſſentia & virtus bona ſunt, ita & operatio, ſm ꝙ a virtute agentis procedit: ſed quia virtus in voluntarie agētibus ad multa ſe habet: ideo actio ex virtute agentis determinationem non habet: ſed ꝓpria determinatio actus eſt ex obiecto. vnde ſi obiectum ſit proportionatum, actus ex ipſo obiecto quandam vlteriorem bonitatem recipiet: & quia propria determinatio qua aliquid determinatur eſt determinatio per formā generis: ideo hmōi actus ex determinatione obiecti bonitatē habentes, dicuntur boni ex genere. ſed quia actū aliquem circa idem obiectū contingit diuerſimode ſe habere: ideo adhuc act⁹ ex obiecto determinatus, eſt vlterius determinabilis ꝑ alias circunſtantias, quæ ſi conuenientes fuerint, ex eis quandā vlteriorem bonitatem recipiet: & dicetur bonus ex circunſtantiis, quouſque perueniatur ad perfectam bonitatē actus, quæ eſt per informationem habitus & tunc dicetur bonum virtutis. ſic ergo patet ratio diſtinctionis bonitatis actuum, quæ in litera ponitur: & quo hę bonitates adinuicē ſe habeant. prima. n. bonitas, quę eſt ex eſſentia actus, cōis eſt oībus actibus: vnde ipſa ſubſternitur oībus aliis bonitatibus, inter quas primo ſuperuenit ſibi bonitas, quę eſt ex debita materia, ſuper quā iterum inducitur alia bonitas, quæ eſt ex fine & aliis circunſtantiis, & ex forma habitus. & ſecūda bonitate ſubtracta, una poteſt eſſe tertia: ſed tñ poſita ſecunda, nō neceſſario tertia ponitur: & ideo contingit actum habere bonitatem ex materia: & tamen eum male fieri propter indebitas circunſtantias.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illa bonitas, quę eſt ex genere, manet i actu, quantumcūque per alias circunſtantias indebitas deordinetſt. ſicut etiā quantūcunque ab anima tollat gratia, remanet in ea bonitas naturæ: vnde non dicitur actus, qui eſt bonus ex gńe male fieri, quia priuetur ab eo bonitas ſui generis: ſed priuatur bonitate circunſtantiarum.

¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ vnus defect⁹ ſufficit ad hoc, ꝙ malum aliquid eſſe dicatur: ſed non vna ꝑfectio ſufficit ad hoc ꝙ ſimpliciter ſit bonum, quia bonū contingit ex vna & perfecta cauſa: ſed malū ex particularib⁹ defectib⁹, vt Dio. dicit, & De diu. no. cap. 4. ideo illud qđ eſt bonum ex genere, non eſt neceſſariū, quòd ſimpliciter ſit bonū: ſed poteſt male fieri: quod autem eſt malū ex genere, ſimpliciter eſt malū, nec bonum fieri poteſt.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut genus determinatur ꝑ ſpeciem ita etiam bonum in genere determinatur per bonitatem, quæ eſt ex fine, & ex aliis circunſtantiis: & ideo illud bonū qđ eſt ex fine & circūſtantiis, reſpōdet bono qđ eſt ex genere, ſicut ſpecies generi, vnde & eius prædicationem recipit: paſcere. n. eſurientē ꝑp Deū, eſt paſcere eſurientem: ſed non conuertitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eſt duplex materia: ex qua vel in qua, & materia circa quam, & primo mō materia dicta, non incidit in idem cum fine. ſed ſecundo modo eſt idē cum D. 6ae. 853 fine: quia obiectum finis actiua eſt.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ actus aliquis habet duplicē finē. ſ. ꝓximū finē, qui eſt obiectū eius, & remotū quē agens intendit: & ideo cum bonū ex fine diſtinguitur contra bonū ex genere, intelligitur de fine remoto, quem agens intendit.

Quod verbis Auguſtini præmiſſis quædam ſententia Hieronymi obuiare uidetur.

Illud autem diligenter eſt annotādum quòd ſupra poſitis verbis Auguſtini dicentis, quædam neceſſitate facta eſſe improbanda & mala: videtur obuiare quod Hiero. ait in explanatiōe fidei: quòd licet ſupra ſit poſitum: tñ vt perfectius ſciatur iterare nō piget. Execramur, inquit, eorū blaſphemiā qui dicūt impoſsibile aliquid homini a Deo eſſe ꝓceptum, & mādata Dei non a ſingulis: ſed ab oibus in cōe poſſe ſeruari. Et paulopoſt. Et tam illos errare dicimus, qui cū Manicheo dicūt hoīem peccatum vitare non poſſe: ꝙ̄ illos, qui cū Iouiniano aſſerunt hoīem non poſſe peccare. Ecce Hieron. dicit. errorē eſſe, ſiquis dicat hominem peccatum vitare nō poſſe. Qui aūt dicit quædam neceſſitate fieri, quędā dicit nō poſſe vitari. Cum ergo id Aug. dicat, videtur aut erroris eſſe qđ tradit, aut non eſſe verum quod Hieronymus ait.

Determinatio contrarietatem ſubmouens de medio ſanctorum.

Ad quod dici poteſt, qa Auguſtinus, ſecundū ſtatum huius miſeriæ ad quam pertinet ignorantia, & difficultas, vt idem ait in lib. de libero arbitrio, quę ex iuſta dānatione deſcenderunt: illud tradidit. vbi & venialia peccata includit. Hiero. vero de mortalibus tantum loquitur peccatis, quę vnuſquiſque gratia illuminatus vitare valet. Vel de homine ſecundum ſtatum libe ar. ante peccatum illud ait Hiero.

e Epilogum facit ad alia tranſiturus.

Satis diligenter eorum poſuimus ſentētiam, qui dicunt omnes act⁹ naturas bonas eſſe: & inquantū ſunt bonos eſſe: in quo tractatu quædam interſeruimus, quę nō ex eorum tantum perſona accipienda ſunt: quia ab omnibus catholice ſapiētibus, abſque heſitatione tenentur, atque authoritatum teſtimoniis, & rationibus eorundem traditionē muniuimus, qui dicunt omnes act⁹ eſſentia ſui, ideſt inquantū ſunt, eſſe bonos, quoſdā vero inquantum inordinate fiunt, peccata eſſe. Addunt quoque quoſdam non tantum eſſentia: ſed etiam genere bonos eſſe: vt reficere eſurientem. qui actus eſt de genere operū miſericordiæ. quoſdam vero actus abſolute, ac perfecte bonos dicunt, quos non ſolum eſſentiæ, vel genus: ſed etiam cauſa, & finis commendat, vt ſunt illi, qui ex bona voluntate proueniunt: & bonum finem metiuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Iſtas pœnas pauci, &c.] Rationem huius reddit Phyloſophus in 9. Ethic. Cap. 19. quia natura intellectualis, quæ ſuis bonis per huiuſmodi deſtituitur, occulta eſt, ſed natura exterior magis apparet. vnde magis eſt credendum ſenſibilibus hominibus ſe eſſe hoc quod ſunt, propter naturam ſenſibilem, quàm per naturam intellectualem: & hoc ideo, quia quod nocet eis ſecundum intellectualem naturam, non reputant pœnam, ſed ſolum quæ nocent ſecundum

naturam exteriorem eis notam: quàmuis econtrario sit, secundum rei veritatem. {Media quæ sunt, & peccata sunt &c.} Intelligédum est de his, quæ sunt in genere culpæ, alias falsum esset: quia quædam sunt tantummodo pœnæ, & nullo modo culpæ. {Ponit Deus offendiculum, &c.} Dum, scilicet impedimenta pcti nó subtrahit.

{Non tamen potest dici pœna peccati, &c.} scilicet, alterius, quia illa pœna quæ sequit, eiusdé peccati pœna est, quod eá effecit. {Nec tamen inquantú peccata sunt, &c.} Quia peccata sunt aliqd, inquantum a voluntate procedunt: sed pœna peccata sunt, secundum illud qd inuenitur in eis aliquid voluntati repugnans, vt dictum est. {Vel de homine, secundum statum lib. arbit.} Ista solutio non videtur conueniens, quia pręcepta legis, homini post peccatum data sunt, de quibus Hierony. locutus est.

DISTINCTIO XXXVII.

A

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus nullo modo esse a Deo: necesse bonos, siue in eo, quod sunt: siue alio modo.

SVnt autem & alii plurimi longe aliter de peccato: & de actu sentiétes. G Asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bonam: nec secundum aliquam rationé ex Deo authore esse, quia sine Deo fiunt: sine eo nanque, vt ait Euangelista. Factum est nihil, idest peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non sit actio praua, vel mala voluntas, quæ aliquid est: sed quia a vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad nó esse deducit. Qui enim a summi boni participatione recedunt: quod solú vere, ac proprie est: merito nó esse dicuntur. Ideoque Aug dicit super Ioan peccatum nihil esse: nihilque fieri homines cú peccant. hac igitur ratione astruunt nihil esse, quia a vero esse hominem elongat: voluntatemque malam, atque actioné, siue locutionem malam peccatum esse dicunt: quia præuaricatio, & inobediétia hæc sunt: & contra legem Dei fiunt, quæ tamen sunt: sed ab homine, vel a diabolo: nó a Deo. Nullaten^9 .n. a Deo hęc esse dicút, siue inquantum sunt, siue alio modo.

DISTINCTIO XXXVII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM tractauit illam opinionem, quæ ponebat actus peccatorum, inquãtum sunt, bonos esse, & a Deo: in hac distinctione prosequitur aliam opinionem oppositã, quę ponit eos nullo modo a Deo esse. Et diuiditur in partes duas. In prima prosequitur istã opinionem quantum ad hoc, in quo a præcedenti differt. In secunda determinat quoddam, in quo ambæ opiniones conueniunt: ꝙ scilicet Deus, quamuis non sit author malorú, quę sunt culpæ; est tamen author pœnarú, ibi. {Cum igitur omnes in hoc consentiant, &c.} Circa primum tria facit. Primo narrat eorú opinionem. Secundo ponit résiones eorum ad rationes, quibus alia opinio innitebatur, ibi. {Illa quoque August. verba &c.} Tertio ponit rationes ad impugnandú prędictam opinionem, ibi {Ex quo colligitur res aliquas &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes contra primam opinionem. Secundo ex dictis concludit quoddam, quo ista opinio innititur contra obiectiones, quæ possent fieri, ibi. {Ideoq; cú dicitur deus esse, &c.} Tertio, vtriusque opinionis iudiciú lectori relinquit, ibi. {Intendant diligenter, &c.} Prima diuiditur in duas, scdm duas rationes Secunda incipit, ibi. {In hæc autem verba superiorum finem, &c.}

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est triplex quæstio.

Prima. De existentia peccati.
Secunda. De causa eius.
Tertia. De causa pœnę.

Circa primum duo quæruntur.

Primo. Vtrum peccatum sit substantia, vel natura, aut res quædam.
Secundo. Vtrum omne quod est, quocúque modo sit, a Deo sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum sit substantia, vel natura quædam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non sit substantia, vel natura: Nihil enim existés in altero, sicut in subiecto: substantia est, vt per diffinitionem substãtiæ patet: sed pctm quocúq; mó sumat in peccáte est, sicut i subiecto. ergo nó est substátia, vel natura.

¶ 2 Præt. Peccatum malum quoddam est: sed Diony. 4. cap. de F diui. nomi. probat, ꝙ malum non est neque in vniuersali natura, neque in particulari. ergo peccatum non est natura quædá.

¶ 3 Præt. Quod corrumpit naturam, non videtur esse natura: sed peccatum naturam corrumpit, vt supra habitum est. ergo peccatum non est natura.

¶ 4 Pręt. A formali principio res in speciem trahitur. cum igitur vnus dicatur esse res, vel natura, scdm ꝙ ad aliquam speció determinatum est, vt Auic. dicit in principio suę metaphysicę, videt, ꝙ id quod caret principio formali, res, vel natura dicí nó possit: sed dicitur peccatum per priuationem formæ esse. n. priuatio modi speciei & ordinis, vt Aug. dicit. ergo peccatum res, vel natura dici non potest. De natura boni.

¶ 5 Pręt. Omnis res vel natura ordinem aliqué habet in vniuerso: sed ea hoc aliquid dicitur peccatum, quia inordinatum est. ergo peccatú nó est res vel natura.

H SED CONTRA. Quicquid est in aliquo. 10. Prædicamentorum, est res, vel natura: sed peccata in aliquo genere collocantur, quia habitus peccatorum in genere qualitatis sunt, & actus pctórum in pdic actionis. ergo peccata res, vel naturę qdá sunt.

¶ Præt. Contraria in idem genus reducuntur: sed peccatum virtuti contrariatur. cum igitur virtus sit in genere rei, & naturæ: videtur, ꝙ peccatum res quædam, vel natura sit.

RESPONDEO, dicendum, ꝙ substantia dupliciter dr, vt in 5. Meta patet. Vno. n. modo dr substantia, scdm ꝙ significat rationem primi prædicamenti, & hoc est vel forma, vel materia, vel compositum, quod p se in gńe est. Alio modo dicitur substátia illud, quod significat quid in omnibus rebus, sicut dicimus, ꝙ diffinitio significat rei substantiam: & hoc modo quicquid positiue dicitur in quocúque genere sit, substantia est, vel substantiam habet: sic enim substantia pro essentia sumitur. Primo ergo modo accipiendo substantiam, nullo modo dubiú est peccata substãtias non esse, quia nec etiam virtutes substantiæ hoc modo sumptum in genere substantię non sunt. neque sicut principia, neque principiata: sed secundo modo accipiendo substantiam potest esse dubium: vtrum peccatum substantia sit: eo ꝙ in actu peccati duo est considerare. s. ipsum actum qui essentia quędam est in eo ꝙ actus est: & sic procul dubio substantia est, vel etiá ipsam priuationé ordinis p quá malus est. & quia priuationes essentiá non habét; ideo ex parte ista pctm substantia nó est, & quia pctm dr pctm, scdm ꝙ priuatú est debito ordine: ideo pctm absolute loquendo, dr substantia non esse: sed tñ inquantum actus est, substantia est. Similiter etiá nomen naturæ multipliciter dicitur, vt Boe. in lib. de duabus naturis, & vna persona Christi dicit. Primo. n. modo dicit natura, scdm ꝙ cóiter ad oia entia se habet prout natura diffinit oé id, qd intellectu quoquo modo capi pót. Scdo modo, put tm substantiæ conuenit: & sic K natura dr esse quod agere, vel pati pót. Tertio mó dr natura qd est principiú motus, vel quietis in eis, in quib^9 p se est: & nó scdm accñs. Quarto mó vnúquodque informans specifica dfia dicit natura. Scdo igitur & tertio mó pctá natura dici non pñt, quia in gńe substantiæ non sunt, vt dictum est. neq; etiá principiú motus sunt, sed potius motus, vel actiones quædam. Et ꝙ plus est, etiá tertio modo accipiédo naturá, nec scdm naturá dici pñt, quia pctm in nulla re accidit, nisi scdm recessum ab eo, qd naturaliter sibi inest. vnde & pctm hois est p recessum a rectitudine rationis, quæ naturaliter homini conuenit: sed primo modo & quarto quodá modo pót dici natura pctm, & quodá modo non. quia scdm ꝙ est actus quidam, est ens quoddá, quod intellectu capi potest: & aliqua dfia ad specié determinatur: sed inquantú rationé pcti habet ex priuatione rectitudinis, neque ens est, neque dfiam habet, sed per priuationem debitæ formæ dicitur. Similiter autem & nomen rei dupliciter sumitur. simpliciter. n. dr res qd habet esse ratú, & firmú in natura: & dr res hoc mó accepto noie rei, scdm ꝙ habet quidditaté, vel essentiá quádam. ens vero

Tex. 15.

Meta.tract. pri.c.6. secundum ꝙ habet esse, vt dicit Auicen. distinguens entis & rei A significationem. Sed quia res per essentiam suam cognoscibilis est: transumptum est nomen rei ad omne id quod in cogitatione, vel intellectu cadere potest, secundum quod res a reor reris dicitur: & per hunc modum dicuntur res rationis, quæ in natura ratum esse non habent, secundum quem modum, etiam negationes, & priuationes res dici possunt: sicut & entia rationis dicuntur, vt Com.2. Commen. in 4. Metaphy. dicit. Primo ergo modo sumendo nomen rei peccatum, inquantum est actus, est res quædam: sed inquantum peccatum est ea priuatione ordinis debiti, non est res quædam, sed priuatio. priuatio autem res naturæ non est; sed rationis tantum. vnde secundo modo accipiendo rem quantum ad vtrunque: peccatum res est, scilicet & inquantum est actus, & inquantum priuationi subiicitur.

a Qualiter determinent uerba Augustini præmissa, quibus ait: Omne quod est, inquantum est, bonum esse.

ILla quoque August. verba quibus dicit, Omne quod est, inquantum est, bonum esse: & Deum habere authorem de naturis, siue de substantiis tantum accipienda fore tradunt. Substantiæ vero nomine, atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quę naturaliter habent, scilicet quę concreata sunt eis, sicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium, & voluntatem, & huiusmodi: quod ex verbis August. pręmissis colligit, vbi bonum hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. secundum hanc igitur assertionem, vel acceptionem, mali actus non sunt naturæ, vel substantiæ, nec etiam boni actus. Quod vtique August. videtur innuere in libro Retta-B ctationum, distinguens inter substantias, siue naturas: & bonas actiones, siue malas. Apetiens enim quomodo intelligendum sit: quidam in libro de vera religione ab eo traditum, ait, hoc de substantiis, atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur nō de bonis actionibus, atque peccatis. aperte hic videtur diuidere inter naturas, siue substantias, & actiones, siuę peccata; ideoque asserunt pręfati doctores, actiones iteriores, vel

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa obiectio procedit de substantia. secundum, C ꝙ significat rem primi prædicamenti: & hoc modo sumendo substantiam, peccatum nullo modo substantia est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ esse in natura aliquid dr duplicirer. Vel sicut pars naturæ, siue aliquid aliud ad perfectionem naturæ pertinens: & hoc modo malum non est in natura, neque vniuersali, neque particulari. Vel potest intelligi aliquid esse in natura, sicut in subiecto: & hoc modo oportet, quòd subiectum huiusmodi priuationis, quæ malum est, natura quædam sit, vt hoc modo malum in natura esse dicatur: & ideo oportet actum illum in quo deformitas fundatur, sicut in subiecto, naturam quandam esse.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illud quod naturam vnā corrumpit, pōt esse natura alterius, sicut natura ignis corrumpit naturam aquæ. vnde non est inconueniens, vt actus quo natura hominis corrūpitur, natura alterius animalis perficiatur: aliquid enim D est vituperabile in homine, quod est laudabile in leone, vel cane: & ideo non est inconueniens, vt actu alle natura aliqua ponatur, vel etiam secundum naturam: non quidem hominis, sed alterius.

¶ Ad quartum ergo dicendum, quòd quàmuis priuatione quā peccatum malum dicitur, priuetur forma per quam actus in genere moris bonitatem habet: non tamen priuatur forma illa, quam in genere actus remanet: & ideo secundum illam formā res dici potest, inquantum actus est res quædam. Iterum etiam illa priuatio accipitur, vt forma eius, secundum ꝙ in consideratione rationis venit: & ideo ex parte priuationis potest dici res, secundum ꝙ res, a reor reris dicitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd impossibile est aliquam rem esse, quæ omni ordine destituatur. Vnde & in ipso actu peccati, vt res quædam est, remanet ordo aliquis. & ad agentem, & ad finem aliquem intentum ab agente, quod est æstimatum bonum, quàmuis priuetur ordo a fine debito, quam etiam inor- E dinationem Deus inordinatam non relinquit: sed per pœnam ordinat.

ARTICVLVS II.

b Vtrum omne ens sit a Deo.

Cont. 2. ca. 15. Et Quodl. 2. ar. 3. Cor. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omne ens a Deo sit: verum enim & ens conuertuntur: sed aliquem peccare est verum, quod non est a Deo. ergo non omne quod est, a Deo est.

Contra Pelag. lib. 3. ad tertium. ¶ 2 Præt. Quicquid est a Deo, per verbum factum est: sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, vt Aug. dicit; & tamen forma hominis in idolo ens quoddā est. ergo nō omne ens a Deo est.

¶ 3 Præt. De quocūque vere potest dici, ꝙ est: ipsum est ens: A sed verum est dicere deformitatem peccati esse. ergo deformitas peccati est ens: sed deformitas peccati non est a Deo ergo non omne ens est a Deo.

¶ 4 Præt. Omne quod est a Deo, in aliquo similitudinem eius retinet, quia vt Diony. dicit 2. c. de di. no. Causata habēt causatā suarū contingentes imagines: sed quædā sunt, quę hoiem dissimilem Deo reddūt. ergo non oē quod est, a Deo est.

¶ 5 Præt. Cuiuscūque agentis opatio reducit in aliquod aliud agens Lib.1. sicut in causam: illud non est agens p seipsum: sed quædā sunt quæ p seipsa agunt, quæ s. dominiū suorum actuum habent, vt agentia a proposito. ergo operationes eorum nō reducunt in agens aliud prius eis, sicut in causam: sed operationes illæ entia quędā sunt: ergo non omnia entia sunt a Deo causata.

SED CONTRA. Boe. dicit in libro de hebd. ꝙ res aliæ dnr bonę inquantū a primo, & summo bono sunt: quod Deus est: quod ergo a Deo non est, C bonum non est. Si ergo aliquod ens sit, quod a Deo non est: illud oīno bonū non erit: sed quod est oīno carens bonitate est summū malū. ergo erit ponere summū malū & ita erūt pricipia prima.

¶ 2 Præt. Oē ens quod non habet cām, ipsum est primum simpliciter, & est causa tērum: sed hoc est impossibile esse, nisi vnū. ergo omne aliud ens cām habet: sed quicquid est causatum, per operationem causæ suæ in esse productum est. aut ergo illa causa est causa prima, aut causa secunda. Si est causa prima, non habens aliam causam: talis causa solus Deus est. ergo hoc ens, de quo loquitur, erit a Deo. Si autem est causa secūda. ergo cā prima vehementius agit in causatū eius, ꝙ ipsamet agat in illud. ergo omne ens a causa prima procederet, quæ Deus est.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ens inuenitur in pluribus, sm prius & posterius. Illud enī verissime & primo dr ens, cuius esse est ipsum quod est, quia esse eius non est receptum, sed p se D subsistens. In oibus aūt quæ sm prius & posterius dnr: primum eorum quæ sunt potest esse causa: & per se dictū, est causa eius quod per participationem dr: & ideo oportet, ꝙ illud ens quod non per participationem alicuius esse quod sit aliud ꝙ ipsum dicitur ens, quod primū inter entia est: sit causa oium aliorum entium. alia autem entia dicuntur per posterius, inquantum aliquod esse participant: quod non est, idem quod ipsa sunt: & hæc procedunt vsque ad vltima entium: ita quòd quæcunque rationem essendi aliquid habeat, non sit sibi nisi a Deo: sed defectum essendi sit ei a seipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verum dupliciter potest cōsiderari. Vel sm ꝙ fundatur in re: & hoc modo, hoc quod dicitur istum peccare, non habet veritatem: immo potius per recessum a veritate peccatum incidit, si sumatur veritas, quæ in re est, per quam quis implet id quod a Deo ordinatū est. Vel sm ꝙ cōpletur opatione aiæ cōpositionē formātis, in qua est veritas prout significat, vel intelligit rē eo modo quo est: & sic hoc quod E est istum peccare, est quoddam ens rationis, aut verum dicitur & sic a Deo est, non enim nisi a Deo esse potest talis rectitudo, vt intellectus rem accipiat eo modo quo est, & eodem modo verbis eam exprimat.

¶ Ad secūdum dicendū, ꝙ forma hoīs in idolo pōt dupliciter cōsiderari, vel sm ꝙ est figura quædā, & sic procul dubio a Deo est, a quo ois forma ē. vel sm ꝙ est ordinata ad id, quod decēs eā ordinari nō est, vel conueniēs sibi. s. ad hoc vt adoret: & sm hoc a Deo nō ē, qa sm hoc nihil ē, cū sm negationē debiti vsus hoc dicat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ vt supra dictum est: ens dicitur dupliciter. Vno modo, quòd significat essentiam rei extra animam existentis: & hoc modo non potest dici ens deformitas peccati, quæ priuatio quædam est: priuationes enim essentiam d non D.546. habent in rerum natura. Alio modo, secundū ꝙ significat veritatem propositionis, & sic deformitas dicitur esse non propter hoc, ꝙ in re esse habeat: sed quia intellectus componit priua-

tionem cum subiecto, sicut formam quandam. Vnde sicut ex compositione formæ ad subiectum, vel ad materiam, relinquitur quoddem esse substantiale, vel accidentale: ita etiam intellectus compositionem priuationis cum subiecto, per quoddam esse significat: sed hoc esse non est, nisi esse rationis: cum in re potius sit non esse: & secundum hoc, quod in ratione esse habet: constat, quod a Deo est.

¶ Ad quartum dicendum, quod in creatis contingit esse similitudinem Dei, secundum quamcunque perfectioné participatam, & quanto perfectio est nobilior: tanto secundum eam attenditur similitudo expressior. contingit autem, vt aliquid similitudiné Dei amittat quantum ad vltiorem perfectioné: quod quantú ad primam perfectioonem similitudinem retinet: vnde in istia, secundum verba Dionysii dicit esse participatio diuinę booitatis, secundum obscuram resonātiam: sicut patet in peccato, quia in actu peccati est aliquid similitudinem diuinam retinens: puta corporalis delectatio, vel aliquid huiusmodi a summo bono exemplatum: quàmuis non sit ibi similitudo summi boni, quę est per gratiam: & ideo secundum hoc, quod similitudinem Dei retinent, talia entia a Deo sunt. Secundum vero, quod a Dei similitudine recedunt: nec etiam entia sunt, nec etiam a Deo sunt: cum omne ens inquantum est ens, primo enti similetur.

† c. 30. li. 1.

c. 13. eiusd. li.

¶ Ad quintum dicendum, quod operatio illius agentis, qui per se agit oportet, vt in primum agens, sicut in causam reducatur: quàmuis enim huiusmodi entia per se agant, quia per propriá naturam, & proprium iudicium actus suos determinant: non tamen a se habent, quod agant: sed a primo agéte, quod eis & esse, & posse & agere confert.

exteriores non esse naturas, vel substātias, q si male sunt peccata sunt, neq; a Deo sunt. Quòd vero mali actus non sint naturæ. Augu. videtur notare in prima responsione contra Pelagionos, ita dicens. Opera diaboli, quę vitia dicuntur: actus sunt: non res. Idem in quarta. G Omne malum natura non est: sed act' accidés alicui ex defectu boni, quamobrem quod natura non est, Deus nō fecit, quia natura est omne quod fecit. Item. Omne quod natura bonum est, De' ex nihilo fecit, non diabolus.

b Secundum hos res aliquæ sunt, quæ a Deo non sunt, quibus homines mali sunt.

Ex quo colligitur res aliquas esse, quæ a Deo non sunt: eisque homi-

QVAESTIO II.

B

Deinde quęritur de causa peccati.

Et circa hoc duo quæruntur.

Primo. Vtrú ipsius peccati Deus causa sit, absolute loquédo.

Secundo. Vtrum sit causa actionis in qua deformitas culpę consistit, secundum quòd actio est.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus sit simpliciter causa peccati.

1. 2. q. 79. ar. 1. Et Malo. q. 3. ar. 1. Et cont. 3. cap. 162.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod simpliciter peccati Deus causa sit, quia vt in glo. ad Ro. 9. dicitur. Deus operatur in cordibus hominum: & inclinat voluntates eorum in quodcunque voluerit, siue in bonum, siue in malum: sed ex hoc dicitur actor bonorum operum, quia voluntatem hominis in bonum inclinat, ergo & eadé ratione potest dici actor peccatorú, quę sunt mala opera.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa causæ, est causa causati: sed peccati causa est voluntas peccantis: cum igitur voluntatis causa sit Deus: videtur quòd & peccati.

¶ 3 Præt. In eandé causam reducit salus & periculum alicuius. idem enim nauta est causa salutis, & periclitationis nauis, vt in 2. Physi. dicitur: sed Deus est causa salutis humanæ, quę est per bona opera. ergo & cum periclitatio animę sit per peccatú: videtur, quod etiam Deus sit peccati causa.

Tex. 30.

¶ 4 Præt. Quęcunque operatio conuenit rei secundum hoc, quòd sibi a Deo datum est, a Deo est: sed operationes, quæ

F sunt peccata conueniunt homini, secundum inclinationem viriium sensibilium, quę homini a Deo sunt datę. ergo & peccatum hominis in Deum, sicut in causam reducitur.

¶ 5 Præt. Peccatum est tenebra spiritualis: sed tenebrarú Deus author est. Isa. 45. Formans lucem, & creans tenebras. ergo peccatorú Deus causa est.

nes mali sunt: quod nihilomin' & ipsi concedunt innitentes verbis Augustini superius positis, qui in Enchi. determinans illa verba Prophetę. Væ his, qui dicunt malum bonum. dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt: non de hominibus hoc G esse intelligendum. Sunt ergo aliquę res quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior, a Deo non est, quia vt ait Augu. in lib. 83. quæstionú. Deo authore non fit homo deterior: nō est igitur author Deus, rerú quibus hō fit deterior, aut sunt aliquæ res, vt dictú est, quibus hoïes mali fiūt. Sunt etiam ergo aliquę res, quę a Deo non sunt, quia peccata ipse sunt. Ideoque scriptura in pluribus H contestatur locis: Deum non esse authorem malorum, idest eorum, quæ peccata sunt.

SED CONTRA. Fulgentius dicit. Illius res Deus est vltor: cuius non est actor: sed peccati est vltor. ergo eius non est actor. †Cap. 19. Lib. 1. circa medium.

¶ Præt. Quicquid fit Deo volente: fit Deo actore, & econuerso: sed mala non fiunt Deo voléte. ergo nec eo actore.

RESPONDEO Dicédum, quòd peccati actor d De' nullo modo dicédus est: qui enim agit propter finem non deficit a fine, nisi propter defectum alicuius, vel suipsius, vel alterius, & ille in quo inuenitur defectus: erit causa obliquationis a fine, siue sit ipsum principale agens, vel materia, vel instrumentum agentis, vel quicquid aliud: & ideo illud in quo nullo modo defectus cadere potest: non potest esse causa recessus a fine, in his quę ad finem ordinata sunt: cum igitur peccatum dicatur propter inordinationem a fine ad quem natura rationalis ordinata est, non potest esse causa peccati Deus in quo nullus defectus cadere potest: sed oportet, quòd peccatum causetur defectu illius agentis, quod est possibile ad defectum, sicut est voluntas rationalis creaturæ. † Quæst. 3. D. 435.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non eodem modo inclinat voluntatem in bonum & in malum. Inclinat si quidem voluntatem in bonum administrando virtutem agendi, & directe mouendo ad bonum: sed ad malum dicitur incli-
I nare inquantum gratiam non prębet: per quam quis a malo retraheretur, & non quod directe voluntatem in malum ordinet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum refertur in voluntatem, sicut in causam, & quàmuis voluntas sit creata ab eo inquantum est quoddam ens: non tamen quantum ad hoc quod defectus ex ipsa incidere potest: est enim possibilis ad defectum ex hoc, quòd ex nihilo est, quàmuis autem Deus sit causa voluntatis faciens eam ex nihilo: hoc tamen quod est ex nihilo esse, non habet ab alio, sed a se. vnde secundum hoc non habet causam aliam: & ideo defectus, qui sequitur ex ea secundum quòd ex nihilo est. non oportet, quòd in vlteriorem causam reducatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nauta est causa periculi nauis per suam absentiam; Deus autem quantum in se est, nulli absens est, sed peccator absentat se a Deo, & ideo ipse sui peccati causa est in quo periclitatur, & non Deus.

K ¶ Ad quartum dicendum, quòd concupiscibilis, & irascibilis a Deo homini datæ sunt: ita vt rationi subdantur. Vnde si quis eis vtatur, secundum illum ordinem prout a Deo datę sunt: talis operationis Deus actor erit: sed in hoc peccatum esse non poterit. Si quis autem eis vtatur prǫter rationis ordinem, talis abusionis Deus actor non erit, quia in hac peccatum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum dicitur spiritualis tenebra effectiue, quia scilicet mentem obtenebrat eam lumine gratię priuans. nomen autem tenebræ pœnam potius designat: vnde etiam tenebrę Deus author est: sicut & aliarum pœnarum, vt infra ostendetur.

ARTI-

ARTICVLVS II.

b Utrum actio peccati, inquantum actio sit a Deo.

1.2.q.79. artic.2. Et Malo.q.3. artic.2.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod actio peccati, inquantum est actio a Deo nõ sit. Omne enim quod est a Deo bonũ est: & omne bonum alicui bonum est. quædam autem peccata sunt quorum actus nulli boni sunt, quia & facienti nocent, & ei in quem fiunt. ergo tales actus nullo modo a Deo sunt.

¶ 2 Præt. Quicquid est causa actionis in qua deformitas fundatur: ſm quã actio mala dicitur: est movens & cooperãs ad malum: nihil enim operatur ad malum, nisi secundum quòd talem actionem producit: sed Deus nullo modo ad malum cooperari debet dici. ergo illius actionis in qua malũ consistit inseparabiliter, causa dicẽdus nõ est.

¶ 3 Præt. Bonarum actionum Deus non est actor, nisi secundum quod Deus potentiæ agendi efficaciam confert, quia determinatio operis ex lib. ar. est, ut supra habitum est. si igitur Deus ipsarum actionum malarum, inquantum actiones sunt a potentia egredientes causa esset: eodem modo diabolus esset actor malarum actionum, sicut est actor bonarum.

¶ 4 Præt. Quod convenit alicui ſm genus & differentiã suam constitutivam: convenit sibi per suam essentiam: quia essentia rei his significatur: sed quidã actus sunt, qui ex genere suo mali sunt, ut supra habitum est. & quidam, qui ex differentiis per quas in speciem contrahuntur. ergo per essentiam suam mali sunt: & ita nec etiam inquantum sunt a Deo sunt.

¶ 5 Præt. Res non assignatur causa efficiens, ſm quod est in intellectu: sed ſm quod est in re, sed quidam actus sunt in quibus non potest separari illud quod est de natura act⁹ a deformitate, nisi ſm intellectum. quia bene fieri non possunt. ergo non causant, nisi ſm quod stant sub illa deformitate: sed ut sunt sub deformitate non sunt a Deo. ergo nullo modo a Deo sunt.

SED CONTRA. Omne bonum a Deo est: sed quædam peccata sunt, quæ habent malitiam ex aliqua circumstantia superveniente, & tamen actus sunt boni ex genere, ut dare eleemosynam propter inanem gloriam. ergo horum, inquantum sunt actus quidam Deus causa est.

¶ Præt. Quicquid non est causa operationis per quam aliqua substantia in esse producitur, non est causa illius substantiæ: sed per aliquam actionem peccati, substantiæ quędam in esse producuntur, sicut per adulteria, & fornicationes homines generantur. si ergo harum actionum Deus causa non est, inquantum actiones sunt: tunc nec hominum, qui per has actiones generantur est causa, quod est absurdum.

RESPONDEO. Dicendum, quod circa hanc quæstionem tanguntur a Magistro duæ opiniones. Una quarum dicebat omnes actus, inquantum actus sunt: ex Deo esse: sed quod inquantum deformitatem habent, a Deo non sunt: sed ab homine, vel diabolo: & horum rationes supra 31. distinct. prosecutus est. Alia opinio dicebat actus peccatorũ nullo modo, nec etiam inquantum actus sunt a Deo esse, & hæc opinio tangitur in præsenti dist. quam ad præsens nulli, vel pauci tenent, quia ꝓpinquissima est errori duplici. Primo, quia ex ea videt sequi, quod sint plura prima principia: hoc enim est de ratione primi principii, ut agere possit sine auxilio prioris agentis, & influentia eius, unde si voluntas humana actionem aliquam posset producere: cuius actor Deus non esset, voluntas humana rationẽ primi principii haberet, quãmvis solvere hoc nitantur dicentes, quod voluntas etsi per se possit actionem producere sine influentia prioris agentis: non tamen habet a se esse, sed ab alio, quod etiam exigeretur ad rationem primi principii, sed hoc videtur inconveniens, ut quod a se esse non habet, a se agere possit: cum etiam

A per se durare non possit: quod a se non est. Omnis etiam virtus ab essentia procedit: & operatio a virtute. unde cuius essentia ab alio est, oportet quod virtus & operatio ab alio sit. Et præterea quãmvis per hanc responsionem evitaretur, quod non esset primũ simpliciter: non tamen posset vitari quin esset primum agens: si eius actio in aliquid prius agens non reduceretur, sicut in causam. Secũdo quia cum actio etiã peccati sit ens quoddã, nõ solum ſm quod privationes, & negationes entia dicuntur: sed etiam ſm quod res in genere existentes entia sunt, eo quod & ipsæ actiones in genere ordinantur, sequeretur si actiones peccati a Deo non sunt: quòd aliquod ens essentiam habens a Deo non esset: & ita Deus non esset universalis causa omniũ entium, quod est cõtra perfectionem primi entis. Primum.n. in quolibet genere est causa eorum, quæ sunt post, ut in 2. Metaph. dicitur. Tex. 4. Et ideo cum prima opinione dicendum est, quod actus inquantum actus a Deo est, & ut sic non habet aliquid, quod deformitatem habeat: quod qualiter sit ita considerari potest. In omnibus enim in quibus incidit defectus ex causa secunda, & non ex causa prima: oportet quod quicquid est in effectu deficiente essentię, & bonitatis, totum a prima procedat: quod autem defectus reducatur in causam secundam deficientem, patet in claudicatione, quę est a virtute gressiva, mediante tibia. per curvã .s. tibiæ curvitatem, obliquitas in gressu claudicãtis relinquitur. unde quicquid est ibi de gressu totum est a virtute gressiva, sed defectus, vel obliquitas gressus nõ est a virtute gressiva, sed a tibia tantum. Similiter etiam est ordo Dei ad voluntatem causatam, sicut causæ primæ ad causam secundam. Ideo ex parte Dei nullus defectus incidere potest.

D Voluntas autem causata ad defectũ possibilis est: & ideo quicquid est in actu deficiente .s. peccato de ratione actus, & entis & boni, totum hoc a primo agente .s. Deo procedit mediante voluntate: sed ipse defectus, qui est in actu hoc modo est a voluntate, quod a Deo non procedit: & ideo quodcunque nomen deformitatem simul cum actu significat, sive in generali sive in speciali, non potest dici, quod hoc a Deo sit simpliciter: unde non potest dici absolute, quod peccatum sit a Deo, vel homicidium, aut aliquid huiusmodi, nisi cum hac additione inquantum est actus. & inquantum est ens.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum dicitur actus peccati nulli bonus esse, hoc convenit sibi, secundum quod sub deformitate consideratur: & hoc modo non reducitur in Deum, sicut in causam; nullus tamen actus est, quòd secundum se consideratus, secũdum hoc, quod bonus est, alicui etiam bonus non sit, sicut actus fornicationis, inquantum est delectabilis, est bonum concupiscibile.

E ¶ Ad secundum dicendum, quod illud dicitur ad malum cooperari, quod inclinat ad actionẽ ſm quod actio deformitati substat. unde mala est, hoc autem Deo non convenit: & ideo non oportet, ut ad malum cooperari dicatur, quamvis actionis illius causa sit, in qua malum consistit, ſm quod influit agenti esse, posse, & agere, & quicquid perfectionis in agente est.

¶ Ad tertium dicendum, quod Deus dicitur causa bonarum operationum, non solum quantũ ad essentiam actus, sed etiam quantum ad perfectionem, secundum quam bonæ dicuntur: quod utrunque .n. agenti influit, & ut agat, & ut bene agat, sed in malis actionibus quamvis sit causa earum quantum ad essentiam, non tamen est causa quantum ad defectum, & ideo absolute dicendus est causa bonorum operum, non autem peccatorum.

¶ Ad quartum dicendũ, quod sicut supra dictũ est. 34. dist. ipsa privatio qua aliquid malum dicitur, non potest esse differentia, neque genus, sed unusquisque actus specificatur, & in genere ponitur per aliquid positive dictum, sed posterius utrunque per quod .s. ponitur actus in genere, vel in specie potest consequi

b Ex parte eorum præmissæ opponitur sententiæ in illo verbo: Deus author malorum non est.

IN hoc autem verbo superiorum sentẽtiæ recte opponitur, qui dicunt a Deum non esse authorẽ eorum, quę mala sunt, inquantum mala sunt; sed inquantum sunt, & inquantum mala sunt: dicũt ea nihil esse. Quid igitur mirum: si Deus dicitur non esse author eorum, inquantũ nihil sunt: cũ nihil nullus author existere queat? Ideoque cum dicitur Deus author esse omnium, quæ sunt, bonorum isti subintelligi volunt. Bona autem illa dicunt esse, quæ naturaliter sunt: ea vero naturaliter dicunt esse, non solum quæ substantiæ sunt, vel cõcreta substantiis, qualiter supra acceperũt. sed & omnia quę naturam non privãt bono: & ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia: ubi de natura, sive de substãtiis, vel de his, quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. sed super

B illum locum Psal. Non est substantia. ita August. de substantia disseruit, ut præmissæ sententiæ videatur consentire, dicens. Substantia intelligitur illud qđ sumus; quicquid sumus hõ. pecus. terra, sol, oĩa ista substantię sunt eo ipso quo sunt naturæ ipsæ substantię dicuntur. Nam quòd nulla est substantia nihil omnino est. substantia ergo est aliquid esse: Deus fecit hoĩem

C substantiam; sed per iniquitatẽ lapsus est hõ a substãtia in qua factus est. Iniquitas quippe ipsa

priuatio aliqua:& ideo quidam actus dicuntur mali ex genere, F
vel ex eo, quod in speciem trahit.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut actio, quę peccati deformitatem habet dicitur bona, inquantum est actio bonitate naturæ: non propter hoc, quòd aliquando inueniatur separata a deformitate: sed quia bonitas illa naturæ deformitati substernitur etiam Deus dicitur esse causa illius actionis, inquantum est actio, & non inquantum est deformis: hoc modo, quod actionem non faciat a deformitate separatam: sed quia in actione deformitati coniuncta, hoc quod est actionis facit, & quod deformitatis non facit. & si enim in aliquo effectu plura inseparabiliter coniuncta sunt: non oportet, vt quicquid est causa eius quantum ad vnũ, sit causa eius quantum ad alterum, sicut natura est causa oculi quantum ad substantiã eius, & non quantum ad defectũ cæcitatis, quæ ex naturæ defectu incidit.

substantia nõ est. Non enim iniquitas est natura quã formauit De⁹: sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. *b* naturę omnes per ipsum factæ sunt. Iniquitas per ipsum facta nõ est, quia iniquitas non est substantia. in illo autem hymno trium puerorum vniuersa creatura laudans G Deum commemoratur. Laudãt enim omnia Deum: sed quæ fecit Deus. laudat ibi serpẽs Deũ: sed non auaritia: omnia reptilia ibi nominata sunt, sed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus: & vitia non sunt substantiæ. Intendant ex his verbis diligenter præmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem, & causam dictorum: vbi scriptura de natura, vel substantia mentionẽ fa- H cit. Illarum vero sententiarum iudicium prudentis lectoris: cui vtriusque sententię notitiã plenarie dedimus: arbitrio relinquimus, ad ea q̃ adhuc nobis supersint tractanda festinantes.

c Quod de peccato, non de pœna intelligitur: cum dicitur Deus non est author mali.

CVm igitur in hoc omnes consentiant catholici tractatores, scilicet quòd Deus non est author malorum cauẽdum est tamẽ, malorum nomine pœnas, sicut peccata generaliter includas. *a* Pœnarum enim Deus author est, sicut ipse per Prophetã ait. Nõ est malum in ciuitate quod dominus nõ fecerit. Idem alibi

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de causa pœnæ.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum Deus sit causa pœnæ.
Secundo. De quo prius dicatur malũ. s. de culpa, vel de pœna.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum pœna sit a Deo.

1.p.q.49. art.2. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod pœna a Deo non sit. Omne enim malum contrariatur alicui bono: sed pœna est quoddam malum cũ noceat. ergo alicui bono contrariatur: sed quod contrariatũ bono, non potest esse a summo bono, quia sic summum bonũ non potest esse actor pacis sed pugnæ & dissensionis: si ab eo cõtraria procederent. ergo pœna non est a Deo. I

¶ 2 Præt. Omne quod est præter intentionem agentis, incidit ex aliquo defectu: sed omne malum est pręter intentionẽ agẽtis, vt Diony. dicit, quia nihil ad malum respiciens operatur. ergo omne malum, ex defectu aliquo incidit: sed quicquid incidit ex defectu, nõ reducitur in Deum, sicut in causam, vt supra ostensum est. ergo nullius mali Deus est causa, sed pœna est malum. ergo non est a Deo.

¶ 3 Præt. Quicquid non est causa actionis non est causa illi⁹, quod per actionem causatur, vt dictũ est: sed multæ pœnæ sunt, quæ aliquibus per aliorum peccata infliguntur: multi enim afflictionibus puniuntur per eos, qui iniuste opprimunt: cum igitur culpæ Deus non sit causa, videtur quod nec omnis pœnę. K

¶ 4 Præt. Quicquid est a Deo, in bonum tendit: sed quædam pœnæ sunt, quę ad malum inclinant, vt fomes, & huiusmodi. ergo non omnis pœna a Deo est.

¶ 5 Præt. Cuius generatio bona est, corruptio eius mala est: sed generatio gratiæ bona est, quia a Deo est. ergo & corruptio gratię mala est: sed corruptio gratiæ est quædam pœna. ergo non omnis pœna est a Deo: cum Deus tantummodo bonorũ sit causa.

SED CONTRA. omne quod iustum est, bonum est, & omne quod bonum est, a Deo est: sed omnis pœna iusta est, vt Augustinus probauit in præcedenti distinctione. ergo omnis pœna a Deo est.

¶ Præt. Ad eundem pertinet remuneratio, & cõdemnatio, scilicet ad eum qui iudicium de actibus habet bonis vel malis, F sed præmia reddere bonis operibus Dei est. ergo & pœnas etiã infligere ipsius est. ergo omnis pœna a Deo est.

RESPONDEO dicendum, quòd pœna duo habet in se, scilicet rationem mali secundum quòd est alicuius boni priuatio, & rationem boni, secundum quòd iusta est, & ordinata est. Quidam igitur antiqui considerantes pœnam tantum ex parte illa in qua defectus est & malum: dixerũt pœnas a Deo non esse: in quem errorem etiam Tulli⁹ incidisse videtur, vt patet in libro de officiis. Huiusmodi. n. homines prouidentiam Dei negauerũt de humanis actibus: vnde ordinem, qui est pœna respectu culpæ: non dicebãt per prouidentiam diuinam esse: sed per industriã hominis pœnam infligentis. defectum autẽ, qui est in pœna, non a Deo ordinatum esse: sed ex necessitate causarum secundarum incidere. ponebant. n. Deũ res in esse produxisse, sicut producit agens ex necessitate naturæ, vt scilicet ex vno primo, in quo nullus defectus est: vnum primum procederet ab eius perfectione distans: & secundum quòd longior sit distantia ab vno primo per ordinem causæ & causati, magis dicebant defectum incidere. Hæc autem positio, erronea est, sicut in primo libro distinctione 39. patuit, vbi dictum est, prouidentiam diuinam ad omnia se extendere. Et ideo dicendum est, pœnas a Deo esse; nullo autem modo culpam a Deo esse: quàmuis vtrunque malum dicatur. cuius ratio est: quia vnicuique rei assignatur causa agens, secundum quòd ab agente res illa progreditur, culpa autem rationem mali & defectus habet, secundum quòd ab agente suo progreditur, quod actionem suam in debitum finem non ordinat: & ideo culpæ causa assignari non potest, ne sit talis in quem defectus cadere possit. Pœna autem non habet rationem mali, vel defectus, secundum quòd ab agente procedit, quia per ordinatam actionem agentis pœna infligitur: sed habet rationem defectus, & mali in ipso recipiente actionem tantum, quod per iustam actionẽ aliquo bono priuatur: & ideo pœnæ Deus est author: diuersimode vero diuersarum: quædam enim est pœna damni, vt subtractio gratiæ, & huiusmodi: & harum pœnarum Deus causa est, non quidem agendo aliquid, sed potius non agendo: ex eo enim, quòd Deus gratiam nõ infundit, consequitur in isto gratiæ priuatio. quædam vero pœna sensus est, quæ per aliquam actionem infligitur. & huius etiam agendo, Deus author est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum bonum particulare, contrariatur alii bono particulari, sicut calidum frigido, & vtrunque a Deo est, nec tamen sequitur, quòd Deus pacis author non sit, quia ipsa etiam contrariorum pugna ad aliquam vnionem ordinatur, quia scilicet ad formam mixti conueniunt, & etiam secundum quòd in vniuerso per modum cuiusdam consonantiæ ordinantur, ita etiam non est inconueniens, vt quamuis bonum naturæ a Deo sit, quòd etiã pœna, quæ sibi contrariatur inquantum bona est, a Deo sit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nullum malum, nec aliquis defectus a Deo vel agente alio intentum est, sed omne malum, & defectus incidunt ex defectu aliquo, vel ex defectu causæ agentis, vel ex defectu materiæ recipientis: malum enim culpæ incidit ex defectu causæ agentis, & ideo in causam agentem, quæ deficere non potest, reduci non potest. malum autem pœnæ incidit ex defectu materiæ, quod sic patet. Ordinem iustitiæ iustus iudex in suis subditis ponere intendit. ille ordo non potest in peccante recipi, nisi secundum quòd per defectum aliquem punitur, & ideo quàmuis defectus ille, ratione cuius pœna malũ dicitur, a iudice intentus non sit, sed ordo iustitiæ, tamẽ iustus iudex pœnę author dicitur, secundũ quòd

A ꝙ pœna ordinatum quid dicit: & ita pœnarum Deus actor est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis actionis turpis, Deus non sit causa, secundum quod deformitati subst at: est tamen causa eius, secundum quòd actio quaedam est: & ideo etiam potest dici causa eius, quod per illam actionem effectum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœna nõ inclinat ad malum culpæ directe per modum habitus, & dispositionis, sed indirecte, inquantum per pœnam priuatur aliquid quo quis a culpa retrahebatur: & hoc non est inconueniens: vt dicatur
q. 21. Deus subtrahere illud quo quis a culpa
Ca. 26. cõseruabatur, immunis. s. gratia.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ quamuis corruptio gratiæ in se malum sit: tamen, ꝙ iste, qui gratia indignus est, gratia priuetur: bonum & iustum est, & hoc modo a Deo est ordinate.

ex persona sua ait. Ego sum Deus creans malũ, & faciens bonũ. Ecce hic dicitur creasse, & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur: non peccatum. sicut econuerso cũ dicitur. Deus non est author malorum: nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque August. qui dixerat in lib. 83. qõ. ꝙ Deus author mali
B non sit: in primo libro retractationum quomodo id intelligẽdum sit aperit dicens. Videndũ est ne male intelligatur quod dixi: Deus author mali nõ est, qui & omnium quę sunt author est, quia inquantum sunt intantum bona sunt: & ne hinc putetur: non ab illo esse pœnam malorum, quę vtique malum est his, qui puniuntur. Sed hoc ita dixi, sicut dictũ est. Deus mortem non fecit, cum alibi scriptum sit, mors & vita a domino est: malorum igitur pœna, quæ a Deo est: malum est quidẽ malis: sed in bonis Dei operibus est: quoniam iustum est, vt mali puniantur: & vtique bonũ est omne quod iustũ est. Sic ergo dicitur Deus nõ fecisse mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, idest peccatum. Audisti lector causam dictorum, ex qua intelligentia sana firmatur: cũ dicitur Deus non est author mali, & Deus mortem non fecit.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum prius dicatur de pœna, quàm de culpa.

C
1. p. q. 48. artic. 6. Et Mal. qõ. 1. art. 5. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd malum per prius dicatur de pœna, quàm de culpa. Bonum enim cum sit in omnibus generibus, per prius est in substantia, quàm in aliis, vt ex primo Ethicorum patet, sed malum pœnę priuat
Cap. 6. bonum, quod est in substantia, sicut mors, quæ quædam pœna est: perfectionem substantialem priuat: sed malum culpæ est malum in actione. ergo per prius malũ dicitur de pœna, quàm de culpa.

¶ 2 Pręt. Perfectio secunda quæ est operatio, descendit a perfectione prima, quæ est forma: sed supra dictum est, quòd pœna opponitur perfectioni primæ: culpa autem perfectioni secundæ, quæ est operatio. ergo malum per prius inuenitur in pœna, quàm in culpa.

¶ 3 Pręt. Sicut se habet præmium ad meritum: ita se habet pœna ad culpam: sed præmiũ est magis bonum, & per prius quàm meritum. ergo & pœna est magis malum, quàm culpa; sed id quod
D est prius in his quæ secundum prius & posterius dicuntur: etiã maxime dicitur, sicut ignis maxime calidus. vnde quod primũ
Tex. 4. est, est illud quod magis dicitur, vt ex secundo Metaphy. patet. ergo per prius dicitur malum de pœna, q̃ de culpa.

¶ 4 Ad idem. Sicut bonũ in eo, ꝙ bonũ desideratur: ita malũ in eo, quòd malũ vitatur: sed illud propter quod desiderat aliquid, est magis bonũ. ergo illud propter quod vitatur aliquid, est magis malum: sed culpa vitatur propter pœnam. ergo pœna est magis malum, quàm culpa, & sic idem quod prius.

De mor. manich. libro 2. ¶ 5 Præt. vt supra dicit Aug. Malum dicitur aliquid, quia nocet. ergo cui verius conuenit ratio nocumenti verius conuenit ratio mali: sed verius conuenit pœnæ, quàm culpæ, quia verius est, quod per essentiam dicitur, quàm quod per participationẽ denominatur, sicut albedo verius dicit naturam albedinis, q̃ album. pœna autem ipsum nocumentum: sed culpa nocens denominatione dicitur. ergo & ratio mali per prius inuenitur in
E pœna, quàm in culpa.

SED CONTRA. Causa præcedit causatum: sed malum culpæ est causa mali pœnæ. ergo prius est malum culpę, quàm pœnæ.

¶ Præt. Dion. dicit 4. cap. de diuin. nomini. quòd puniri non est malum: sed fieri pœna dignum. non autem aliquis efficitur pœna dignus, nisi per culpam. ergo magis proprie culpa malum dicitur, quàm pœna.

RESPONDEO dicendum, quòd malum per prius de culpa dicitur, quàm de pœna, & magis culpę, quàm pœnæ ratio mali conuenit: cuius ratio assignatur a quibusdam, ex parte boni, quod per malum priuatur. dicunt enim ꝙ per culpam separatur aliquis a fine vltimo, quod est summum bonum. in quo primo ratio boni inuenitur. vnde & in malo quod ab ipso separat, primo inuenitur ratio mali. in pœna autem consequenter, quæ bonum naturæ causatum priuat, quod est a summo bono de-
A ductum. Sed ista ratio videtur insufficiens, quia culpa & pœna non differunt, secundum illud bonum quod per vtrunque priuatur, quia illud idem bonum quod actiua culpa priuatur, est D. 24.
illud, cuius passiua priuatio pœna quædam est: vnde & subtractio gratiæ per quam anima Deo coniungitur, & carentia visionis diuinæ, pœnæ quædam sunt: sed ratio assignata nõ tangit, nisi pœnas corporales: vnde non est vniuersalis: & ideo huiusmodi rõnẽ oportet aliter inuenire, ex propria ratione culpę, & ex propria ratione pęnæ. Sciendũ est igitur, ꝙ ratio boni a fine sumitur, vt
Tex. 2. ex 2. Meta. patet finis autem est perfectio agentis inquantum est agens: eo ꝙ finis mouet agentẽ ad operandum: vnde finis & etiam obliquatio a fine, per prius comparatur ad agẽs, quam ad patiens: & ideo illud malũ quod rationẽ mali habet, secundum ꝙ ab operante est, propinquius se habet ad finem, q̃ illud malum, quod per actum operantis in aliquo patiente inducitur. vnde prior est recessus a fine in culpa, quæ rationem
C mali habet, secundum ꝙ ab operante exit, q̃ in pęna, quæ rõnẽ mali habet, secundum ꝙ in patiente efficitur defectus quidam per aliquam actionem, vel eiusdem, vel alterius: eiusdem, vt pęnæ, quæ consequuntur statim ex actu peccati, sicut per actũ culpæ sequitur subtractio gratiæ in peccante: & per prius est inordinatio actus, qui est a peccante: inquantum est agens rationem mali habens, quàm ipsa subtractio gratię, quę est malum pęnæ. per actionem autem alterius: sicut pęna, quæ infligitur peccatori per actum iudicis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intensio, vel remissio alicuius potest esse dupliciter. vel per se, vel per accidens. Per se quando est intensio secundum id quod ad naturã rei pertinet. Per accidens autem, quando dicitur magis & minus non secũdum magnitudinem, quę propria est rei, quæ dicitur maior vel minor: sed secũdum magnitudinẽ alterius, sicut albedo dicitur maior, vel propter intentionẽ principiorum albedinis, vel propter magnitudinem superficiei: ita etiam magnitudo potest at-
D tendi in malo, vel secundum rationem propriam mali, vel secundum rationem boni quod priuatur per malum, & illa est essentialior malo. quæ per se est, q̃ per accidens, & secundum hoc dico, quòd per se loquando non dicitur prius vel posterius malum, secundum quòd per ipsum prius & posterius bonum priuatur: sed secundum quòd per prius rationem mali participat, quæ est in recedendo a fine. Vnde non oportet, quòd malum pœnæ per quod bonum substantiale priuatur, sit magis malum simpliciter, vel per prius, q̃ malum culpę quod est in actione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio prima se habet in duplici ordine ad operationem, quia operatio terminatur ad perfectionem primam: & ideo operatio a perfectione prima elicitur. Et similiter etiam est de priuatione perfectionis primę. pęna autem nominat priuationem perfectionis primæ, secundum ꝙ ad eam operatio terminatur, quia pęna dicit effectum
E culpæ: & ideo non oportet, ꝙ culpa per posterius malum dicatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut pręmium est ordinatiuum meriti: ita & pęna est ordinatiua culpæ. vnde vtrunque. s. pręmium & pęna quandam bonitatem habent, ex hoc quòd ordinatum est. vnde non oportet, quòd si præmium est magis bonũ ꝙ pęna sit magis malum: sed minus inquantum habet aliquã perfectionem boni.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ culpa est propter se vitanda, etiã si nulla pęna sequeretur. vnde virtuosus plus culpam q̃ pęnam fugit, ad quem oportet mensurare actus aliorum hominum, vt Phylosophus in 3. Ethi. dicit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quicquid inuenitur in causa & causato: per prius est in causa, quàm in causato. Vnde cum hoc nocumentum quod est pęna sit per culpam inductum, ratio nocumenti prius inuenitur in culpa, quam in pęna: quamuis pęna sit ipsum nocumentum, quia hoc ipsum, ꝙ pęna nocumentum est, a nocuitate culpæ procedit.

EXPOSITIO TEXTVS.

NON quia non sit actio, vel voluntas, &c.} Istud inconuenienter dicitur. constat enim, quod actio inquantum est actio, non separata a vero esse, sed inquantū est inordinata. Vnde quod peccatum dicatur nihil, non est ratione actionis: sed rōne inordinationis. {Hic de substantiis, atque naturis, &c.} Ex hoc non plus habetur, nisi quod substātia & natura vno modo accepta, differūt ab actione bona & mala: & hoc verum est. {Opera diaboli, quę vitia dicuntur &c.} dicuntur nō esse res, ex ea parte qua habent, quod vitia sint .s. ex parte priuationis. {Sunt ergo aliquæ res, quib' homines &c.} Verū est: sed non eis hoies mali sunt inquantū sunt res: sed inquantum alicui priuationi subsistunt. {Quid ergo mirum si Deus dicit &c.} Ista obiectio nulla est, quia eius quod nihil est, pōt aliquid esse causa: non quidem directe agendo, sed remouendo prohibens, sicut claudens fenestram facit tenebras, quæ nihil sunt dum remouet lucem, quod tenebras phibeat: ita etiam & priuationē aliquam, quæ pęna est Deus efficere potest, quāmuis illa priuatio nihil sit, non pbendo illud qd priuationē prohibeat: sicus nec præbendo gratiam causat priuationem gratiæ: sed illum defectum, prout in eo ratio culpæ consistit: non causare potest Deus, vt dictum est. {Bonorum illi subintelligi volūt, &c.} Ista responsio nulla est, quia nō minus est verum, quod omne ens est a primo ente, quod omne bonum est a primo bono: vnde in quocunque inuenitur natura entis: inuenitur natura boni: & ideo oportet omne ens absolute a Deo esse. {Iniquitas quippe ipsa non est substantia, &c.} Hic accipit Augustinus substantiā non prout significat rem primi prædicamenti: sed prout significat essentiam rei in quocunque genere existentis. Iniquitas.n. ex parte defectus: vnde iniquitatis rationem habet: essentia caret. Si autem acciperet substantiam, s'm quod significat prædicamentum primum, æqualiter verum esset, quod iustitia non est substantia, sicut quod iniquitas non est substantia.

DISTINCTIO XXXVIII.

A

De uoluntate & eius fine, ex quo & ipsa iudicatur.

POst prædicta, de voluntate & eius fine disserendum est. Sciēdum igitur est, quod ex fine suo, vt ait G Aug. volūtas cognoscitur: vtrū recta an praua sit. finis autē bonę voluntatis beatitudo est: vita ęterna Deus ipse. Malæ vero finis est aliud .s. mala delectatio vel aliquid aliud, in quo non debet voluntas quiescere. Finē bonum insinuat Propheta dicens. Vidi finem omnis consummationis &c. Charitas ergo cuius latum mandatum est: finis quidem omnis consumationis est, idest omnis bonæ voluntatis, & H actionis: ad quam omne pręceptum referendū est. Vnde Aug. in Enchi. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatē: de qua dicit Apostolus, Pręcepti finis est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis charitas est, idest ad charitatem refertur omne pręceptū: quod vero ita fit, vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatē I quæ est dilectio Dei, & proximi, nondum fit: quemadmodū fieri oportet: quāmuis fieri videatur. Tunc enim recte fiunt, quæ mandat Deus, & quæ consilio monet: cum referuntur ad dilectionē Dei, & proximi. His verbis apertissime insinuatur, quis sit rectus voluntatis finis, siue actionis bonæ .s. charitas q & Deus est, vt supra ostendim'. † Dist. 1.

G

Quòd Deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est, nec tantum spiritus sanctus, sed & Christus & pater: nec hi sunt tres fines, sed unus.

QVi ergo charitatem sibi ponit finem: Deum sibi ponit finem. Vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credēti: & recte dicitur Christus finis legis ad iustitiā. quia H vt ait Aug. in lib sententiarum Prosperi: in Christo lex iustitię non consumitur, sed impletur. † Cap. 9. Omnis enim perfectio ex ipso est, vltra quem non est quo spes se extendat. Finis fideliū Christus est: ad quem cum peruenerit currentis intentio, nō habet quo possit amplius inuenire, sed habet in quo debeat permanere. Finis ergo rectus, atque supremus Deus est: pater, scilicet & filius & spiritus sanctus: I neque hi tres sunt tres fines: sed vnus finis, quia nō tres Dii: sed vnus Deus.

DISTINCTIO XXXVIII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de actibus, in quibus peccatum consistit in generali, inquirens vtrum inquantum sunt actus sint boni & a Deo. Hic determinat de ipsis actibus in speciali. Et quia peccatum consistit in actu interiori, & etiam exteriori: ideo diuiditur hæc pars in duas. In prima, determinat de actu interiori voluntatis. In secunda, de actu exteriori. 41. distinct. {Post hoc de actibus adiciendum, &c. Prima in duas In prima determinat de actu voluntatis, ostendens vnde in eo sit rectitudo & peccatum, quia ex fine. In secunda inquirit, quomodo in voluntate F possit esse vitium. 39. distinct. {Hic oritur quæstio satis necessaria.} Prima in duas. In prima ostendit, quòd rectitudo voluntatis est ex intentione finis. In secunda determinat de voluntate per comparationem ad intentionem & finem ibi. {Solet quæri quid distet, &c.} Prima in duas. In prima ostendit, quod bonarum voluntatum est vnus finis, ex quo rectitudine habent. In secunda inquirit vtrum ille vn' finis sit tantum rectarum voluntatum finis, an etiam possint eē alii fines, ibi. {Sed quæritur, verū omnes bonæ voluntates &c.} Circa primū, duo facit. Primo ponit, quod charitas est finis bonarum volūtatum Secundo ostēdit, quòd cum hoc fine De' est finis, ibi. {Qui vero charitatē sibi ponit finē, &c.} {Sed quæritur verū omnes bonæ voluntates &c.} Hic inquirit verum possint esse plures fines rectarum voluntatum. Et diuiditur in tres. In prima determinat veritatem. In secunda ponit obiectionē in contrarium, ibi. {Veruntamen huic sententiæ, quia dictum est, &c.} In tertia, determinat eam, ibi. {Hoc autem non sibi repugnare, &c.} {Solet etiā qri, &c.} Hic determinat de voluntate, per comparationem ad intentionem, & finem. Circa hoc duo facit. Primo, ponit dictam comparationem. Secundo, inquirit etiā vtrum intētio possit dici voluntas: & an intētio possit dici voluntas: & an intentio sit idē actus cum ea voluntate, quę cōmuniter voluntas dicit, ibi. {Sed quæritur verum intētio talis, &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum omnium rectarum voluntatum, sit tantum vnus finis.

K Secundo. Quis sit ille.

Tertio. Quid est intentio.

Quarto. Si sit eadem voluntas, quæ est de fine quæ dicitur intentio, & quæ de his, quę sunt ad finem, quæ communiter voluntas dicitur.

Quinto. Si ex fine, voluntas habet bonitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum sit tantum unus finis rectarum uoluntatum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod rectarum voluntatum non sit tantum vnus finis. Charitas.n. qua Deum diligimus, Deus non est, vt in primo libro ostensum est: sed rectarum voluntatum finis est Deus: & etiam charitas, vt in litera ostenditur. duę ergo rectæ voluntates non in vnum finem tendunt. 1. 2. qō 1. art. 5. Dist. 17. qō 1. art. 1.

a Quòd omnes bonæ voluntates, vnum habent finem, & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur.

Sed queritur vtrum omnes bonæ voluntates, vnum tantum habeāt finem: de hoc Aug. in lib. 12. de tri. ita ait. Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua beate viuere volumus, & ad eam peruenire vitam, quæ non referatur ad aliud: sed amanti per seipsā sufficiat, quemadmodū voluntas videndi, finem habet visionem, & voluntas videndi fenestram, finem habet fenestræ visionem. altera vero est voluntas per fenestram videndi transeuntes, cuius certe finis est trāseuntium visio, ad quod etiam prædictę referuntur volūtates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet religatæ, si bona est illa ad quam cunctæ referuntur. si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio, iter quoddam est ascendentium ad beatitudinem, quod certis ve- B lut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio, vinculum est quo alligabitur, qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores: his authoritatum testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus esse voluntates rectas, proprios ac diuersos fines habentes, & tamen vnum eundemque: quia omnes referuntur ad vnum, qui est finis finium, de quo paulo ante diximus: ita econuerso forte est, & in malis.

Quædam huic sententiæ, videntur aduersari.

C Veruntamen huic sententiæ qua dictum est, fidelium quasdam rectas voluntates fines diuersos sortiri, & tamen ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Aug. monet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiēs in libro de sermone domini in monte. Non debemus ideo euāgelizare vt manducemus: sed ideo manducare vt euangelizemus; vt cibus non sit bonum

De trinitate li. 4. & 8. ¶ 2 Præter. Vbi inuenitur gradus in referendo res ad finem, ibi non est vnus finis: sed in tribus personis inuenitur gradus, dum consideratur relatio rerum ad finem. vnde Hylar. dicit. Caput omnium filius est. caput autem filij Deus est, & ad vnum Deum, omnia hoc gradu referuntur. cum igitur vnaquæque triū personarū rectorū, voluntatum sit finis, vt in litera dicitur. videtur quod rectæ voluntates in plures fines tendant.

¶ 3 Præter. Sicut res naturales habent speciem a forma: ita res morales habent speciem a fine. vnde & secundum finem rectæ vel prauæ sunt, vt in litera dicitur: sed rerum naturaliū non est vna forma. ergo nec actuum moralium erit vnus finis, ad quem dirigi debeant. Cap 6.

¶ 4 Præter. Illud est finis actionis, propter quod actio fit: sed vnusquisque agens cogitans agendo de eo, propter quod agit. cum igitur multi rectes actiones agentes actu de Deo non cogitent, videtur quòd non omnium rectarū actionū finis sit Deus: & ita diuersarū erunt diuersi fines, secundum quòd agentium sunt diuersæ cogitationes de fine.

¶ 5 Præt. Illud sine quo nō fieret aliquid, est propter quod fit illud: sed multi sunt, qui opera spiritualia non facerent nisi quædam temporalia consequerentur. ergo illa temporalia, quæ consequi quærūt, sunt finis operum eorum & voluntatum: & tamen non dicuntur in hoc peccare, quia vt Apostolus dicit, 1. Cori. 9. Debet in spe, qui arat arare, loquens ad literam in casu isto. ergo præter Deum & charitatem, rectarum voluntatum, potest esse alius finis: & ita non omnes rectæ voluntates in vnum tendunt. Tex. 17.

Sed contra. Omnis voluntas, quæ in diuersa tendit diuisa est in plura: sed rectum cor diuisum non est: sed vnitum. vnde Osee 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. ergo recti cordis, est vnus finis vltimus.

¶ Præterea. Ratio boni est ex fine. ergo vbi est summum bonū, ibi est finis vltimus: sed summum bonum est vnum tantum: vt supra dist. 1. probatum est. ergo rectarum voluntatum est, vnus finis vltimus.

Respondeo. Dicendum, quòd eodem ordine res referuntur in finem, quo procedunt a principio, eo quod agens vnusquisque ordinat effectum suum in finem aliquem: & ideo secūdum ordinem agentium, est ordo finium. In progressu autem rerum a principio, inuenitur vnū rerum principium primum, quod commune est omnium, sub quo inueniuntur alia principia propria, quæ in diuersis sunt diuersa: ita etiam in referendo res ad finem, inuenitur vltimus finis omnibus communis, qui est vltimus finis: sed inueniuntur diuersi fines proprij, secundū diuersitatem entium. bonum enim inuenitur in rebus secundum duplicem ordinem, vt in 12. Meta. dicitur, s. secundum ordinem vnius rei ad rem aliam, qui ordo similis est ordini, quem partes exercitus ad inuicem habent, & alius est ordo rerum ad finē vltimum, qui s. est similis ordini exercitus ad bonum ducis, & quia res referuntur in finem vltimum communem, mediante fine proprio: ideo secundum diuersitatem finis proprij, efficitur diuersa relatio rerum ad finem vltimum. Sic ergo dicendum est, quòd sicut rerum omnium, vnus est finis vltimus s. Deus, ita & voluntatum omnium, est vnus vltimus finis, scilicet Deus, nihilominus tamen sunt alij fines proximi. & si secundum illos

D. 707. Tex. cō. 52.

A fines seruatur debita relatio voluntatis in finem vltimum: erit recta voluntas. si autem non, erit peruersa. Debita autem relatio voluntatis ad finem vltimum saluatur, secundum illum finem, quo voluntas nata est vltimum finem participare, in quo distinguitur e rebus alijs, quæ alio modo vltimum finem participant, & hic est charitas vel beatitudo: & ideo non solum Deus: sed etiam charitas finis est omnium rectarum voluntatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod charitas non est finis vltimus, cum nō sit finis communis, quem omnia desiderant: sed est finis proprius voluntatis, per quem pertingit ad finem vltimum: & ideo nō sequitur esse plures fines vltimos.

¶ Ad secundum dicendum, quod pater & filius & spiritus sanctus, sunt vnus finis vltimus, vt in litera dicitur, eo quod vnicuique eorum, conuenit ratio finis, secundum quòd quilibet est summum bonum, & hi tres nō tria: sed vnum summum bonum sunt. Vnde hoc quod Hylar. dicit Omnia hoc gradu &c. Intelligēdum est gradum esse in reductione creaturarum ad filium: nō autem inter filium & patrē inter quos, vt Hiero. dicit. nullus est gradus. Si tamen nomen gradus large pro ordine accipiatur, sic inter patrem & filium est gradus, id est ordo principij ad illum, qui est de principio. non autem finis, & eius quod est ad finem. Super Eze. cap. 5.

D ¶ Ad tertium dicendum, quod actus morales non specificantur a fine vltimo: sed a finibus proximis, hi autem plures diuersorū sunt, sicut & fines naturales sunt plures.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ad hoc, quod alicuius actionis finis sit Deus vel charitas, non oportet, quod agēdo illam actionem aliquis de Deo vel charitate cogitet. nec iterum sufficit, quod aliquis in habitu tātum, Deum & charitatem habeat, quia sic etiā actum venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod falsum est: sed oportet quod prius fuerit cogitatio de fine, qui est charitas vel Deus, & quod ratio actiones sequentes in hunc finem ordinauerit: & quod rectitudo illius ordinationis, in actionibus sequentibus saluetur, vt patet in exemplo, quod Auicen. ponit de artifice, qui, si dum opus suum exerceret, semper de regula artis cogitaret, multum in opere impediretur: sed sicut prius excogitauit per regulas artis: ita post modum operatur, & sic in opere eius rectitudo artis saluatur.

E ¶ Ad quintum dicendum, quod non oportet illud sine quo non fieret aliquid, esse hoc propter quod fit. omne enim illud quod ad actionem exigitur, est illud sine quo actio nō fieret, sicut instrumenta: nec tamen propter instrumenta fit actio, ita etiam & qui in operibus spiritualibus temporalia quęrunt, non quærūt ea tanquàm finem actionis proximum vel remotum, quia minus bonum non potest esse finis maioris: sed quærunt ea ad sustentamentum naturæ & conditionis suæ, vt sic debite opera spiritualia exercere possint.

ARTICVLVS II.

b Vtrum beatitudo vel charitas sit finis communis, & vnus rectarum voluntatum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod finis communis rectarum voluntatum, & vnus non possit esse charitas

ritas vel beatitudo: nihil enim quod est citra finem vltimum, est vnus finis communis omnibus: sed charitas est citra finem vltimum, scilicet Deum, & similiter etiam beatitudo, & bona delectatio & huiusmodi. ergo huiusmodi non possunt esse finis communis rectarum voluntatum.

¶ 2 Praeterea. Nihil potest esse finis qđ nõ est desideratum: nec potest aliquid desideratum esse, qđ occultum est. Cum igitur beatitudo occulta sit, qa Esa. 64. dicitur. Oculus non vidit Deus absque te &c. Videtur q beatitudo non possit esse finis rectarũ voluntatum.

¶ 3 Praeterea. Corporale bonum non est finis spiritualis boni, cum finis semper sit melior eo qđ est ad finem: sed vita aeterna, videtur quoddam corporale nominare, scilicet aeternam coniunctionem nostrae animae ad corpus. ergo vita aeterna non est finis spiritualium operũ.

¶ 4 Praeter. Nullus finis habetur ante id quod est ad finem, cum per ea quae sunt ad finem in finem deueniatur: sed charitas ante actus meritorios habetur. ergo charitas non est finis rectorum operum.

¶ 5 Praet. Opus dicitur rectum, secundum quòd est aliqua virtute informatum: sed sicut actus informatur charitate: ita etiam alijs virtutibus. ergo sicut charitas ponitur finis: ita & aliae virtutes fines dici debent.

¶ 6 Praet. Bonum simpliciter non ordinatur vt ad finem, ad id quod est bonum huic: quia quod simpliciter bonum est, melius est: sed operatio est bonum per se. delectatio autem est huic bonum, scilicet operanti, & sic recta operatio est melior delectatione. ergo recta operatio non ordinatur ad delectationem sicut ad finem.

SED CONTRA. Finis sine quo non potest esse coniunctio ad finem vltimum, oportet esse intentum sicut finis cõmunis: sed sine charitate & beatitudine & huiusmodi, non potest esse coniunctio voluntatis hominis ad finem vltimum, qui Deus est. ergo ista omnia rationem finis communis habent.

RESPONDEO. Dicendum, q sicut dictum est, quàmuis omnium rerum sit vnus finis vltimus: sicut vnum principium primum: tamen vnicuique rei debetur finis proprius, sicut & principium proprium: ita vt sicut ea, quae sunt vnius generis cõmunicant in vno principio proprio illius generis: ita communicent in vno fine. qui quidem est communis omnibus, quae sunt in illo genere: non tamen omnibus rebus, nec potest esse debita relatio, alicuius rei ad finem vltimum, nisi mediante fine, qui suo generi debetur. finis autem proprius vniuscuiusque rei, per quem in finem vltimum ordinatur, est sua propria operatio. Vnde & finis rationalis naturae, per quem ordinatur in finem proprium, est perfecta operatio, quae est propria naturae illi: sed perfectio operationis in tribus consistit. s. in obiecto, habitu & delectatione, quanto.n. obiectum est altius tanto operatio in illud tendens est pulchrior & perfectior. vnde ex obiecto operatio perfectionem habet, & ex nobilissimo obiecto altissimam perfectionem. Similiter etiam operatio, perfecta non est nisi ex habitu, vnde quanto habitus est perfectior, & operatio perfectior erit, & operatio perfectissima ab habitu nobilissimo erit.
Cap. 4 Similiter, vt dicit Philosophus in 10. Ethic. delectatio perficit operationem, sicut pulchritudo iuuentutem [illegible]

F sicut quidam decor operationis ipsa delectatio: & ideo oportet, q aliquid istorum sit finis, communis rectarum voluntatum assignata. Ipsa autem operatio perfecta beatitudo est. obiectũ autem altissimum Deus est. Habitus autem perfectissimus charitas est. delectatio autem purissima, & spiritualis delectatio, vt in 10. Ethic. probatur: Cap 7. & ideo in litera dicitur, q Deus rectarum voluntatum finis est, charitas, & bona delectatio & beatitudo: ita tamen q Deus vltimus finis sit, & beatitudo charitatem & delectationem complectens, sit, sicut finis sub fine, coniungens vltimo fini: cũ operatio in obiectũ tendat, nec est recta relatio volũtatis in Deũ nisi mediantibus his tribus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q finis qui est citra finem vltimum, non est finis communis omnibus rebus: sed potest esse communis in aliquo genere: & ita est de beatitudine. non.n. creaturae irrationales ad beatitudinem peruenire possunt. Vnde earum finis beatitudo non est: sed est finis rationalis creaturae, quae ad eam peruenire potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãuis beatitudo sit occulta quantũ ad substantiam: tamen ratio beatitudinis nota est, omnes enim per beatitudinem intelligunt, quendam perfectissimum statum: sed in quo consistat
I ille status perfectus, vtrum in vita vel post vitam, vel in bonis corporalibus vel spiritualibus, & in quibus spiritualibus occultum est.

¶ Ad tertium dicendum, q vita dicitur dupliciter. Vno enim modo, vita idem est quod esse viuentis, vt in 2. de anima dicitur. Tex. 37. q viuere viuentibus est esse, & hoc modo vita hominis relinquitur, ex coniunctione animae ad corpus, & vita aeterna ex aeterna coniunctione vtriusq; & hoc modo vita aeterna, non est finis rectarum voluntatum. Alio modo, dicitur vita operatio rei viuentis, & hoc modo, vita aeterna dicitur operatio perfecta, qua homines beati in aeternum Deum videbunt, secundum q dicitur Ioã. 17. Haec est vita aeterna &c. Et hoc modo vita aeterna est finis rectarum voluntatum, & est idem quod beatitudo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd charitas dupliciter potest considerari, vel in habitu, vel secundum quòd bonum eius resultat in actu. sicut bonitas cuiuslibet habitus resultat in actu ex
K habitu procedente. si ergo accipiatur primo mõ charitas, sic operationes rectae, ante infusionem charitatis factae, ordinantur ad charitatem vt ad finem, inquantum disponunt animam charitatis infusae receptiuam: sed sic non intelligitur hic: sed intelligitur, secundum quòd bonum charitatis resultat in actu, sicut etiam Philosophus dicit in 4. Ethic. quòd fortis operatur propter bonum fortitudinis, inquantum opera sua, ad finem fortitudinis refert, quod est fortiter operari: similiter etiam charitatem habens, refert opera sua in bonum charitatis, quod est ipsa operatio ex charitate procedens. s. dilectio Dei & proximi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ad bonum alicuius virtutis non ordinatur, nisi vel actus propriae virtutis, vel actus alterius virtutis, qui est imperatus ab illa virtute, sicut actus proprius fortitudinis, ordinatur in bonum fortitudinis, vel etiam actus magnanimitatis, qui est tendere in magna facienda & ardua, secundum quòd est a fortitudine imperatus. nulla autem virtus imperat vniuersaliter omnibus virtutibus, nisi charitas, quae est mater

quod appetitur, sed necessariũ quod adijcitur, vt illud impleatur. Quaerite primum regnum Dei, & haec omnia adiicientur vobis. non dixit primum quaerite regnum Dei, & deinde quaerite ista, quàmuis sint necessaria: sed ait, haec omnia adiicientur vobis. idest haec consequentur, si illa quaeratis, ne cum ista quaeritis, illinc auertamini, aut ne duos fines constituatis. vt & regnum propter se appetatis; & ista necessaria propter illud. ergo propter regnum Dei, tantum debemus omnia operari, non solum vel cum regno Dei mercedem temporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis constituamus: sed vnum tantum, idest regnum Dei, cum supra dixerit bonas voluntates alios & alios proprios habere fines.

Hic ostenditur, quomodo, licet videatur, non repugnent praedicta.

HAec autem sibi non repugnare animaduertit qui verbis praemissis simplici oculo diligenter intendit, qui enim dixit ne duos fines nobis constituamus: sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse praemisit, quòd debemus manducare vt euangelizemus. Cum autem hoc ita facimus, actionis illius finẽ euangeliũ constituimus: sed & hunc
G finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnũ Dei. Duos ergo fines in manducando nobis constituimus, sed ita facientes: nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus: Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi voluit,
H scilicet quorum alter ad alterum non refertur. Ita & cum dicit, propter regnum Dei omnia tantum agenda: nec cum ipso mercedem temporalem meditandam: ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur, cũ regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnum: sed propter se, vt scilicet regnũ propter se appetatur: & ista propter

mater omnium virtutum, & habet habitum ex obiecto pprio, quod est summum bonum, in quod immediate fertur: tum etiã ex subiecto.s.ea voluntate, quæ alijs viribus imperat: & ideo inter virtutes, sola charitas dr̃ cõis finis oium rectatũ voluntatũ.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ operatio simpliciter est melior q̃ delectatio: & ideo vt medici dicunt, natura in opere generationis delectationẽ posuit, ne animalia sua salute contenta, salutem speciei negligerent, quę per actum generationis fit: vnde delectatio propter operationẽ est: non autem delectatio quálibet operationem sequitur, sed operationem perfectam: & ideo sicut operationes imperfectę ordinátur ad operationem perfectã: ita etiam ordinátur ad delectationem, q̃ perfectam operationem exornat. Vel dicendum, q̃ finis potest alicui rei attribui dupliciter, vel secundum q̃ in se consideratur, & sic operatio non est ad delectationem, sed ecõuerso: vel ea parte eius quod in finem tendit, & sic operatio delectatione perficitur, & propter eã est sicut propter suã perfectionem. delectationem.n.propriæ sicut in 10. Ethic. dicitur, augmentant ppias operationes, quia secúdum quòd operans talibus operationibus reficitur, per delectationem earum diligentius eas exercet.

Cap. 2.

pter illud sicut ipse docet. Si.n. petimus vitam æternam, petimusq; etiam tẽporalia a Deo, si ea petimus propter vitam ęternam, non offendimus, neque sinistra tunc scit, quid faciat dextra, quia mercedem temporalem non propter se meditamur, sed propter regnum Dei, vt sit leua sub capite, & dextra in amplexu. Alioquin si hæc tẽporalia propter se quærimus, sicut æterna, miscetur dexteræ sinistra. Ideoque cum dominus dixerit. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alibi ait. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus, vt glorificent patrẽ vestrũ, qui in cælis est. propter Deum ergo omnia facienda sunt, vt omnia quæ facimus omniumq; fines ad eum referamus.

De differentia voluntatis, intentionis, & finis.

SOlet etiam quæri, quid distet inter voluntatem, & intentionem ac finem. Ad quod dici potest, inter voluntatem & finem certo, atque euidenti modo distingui, quia voluntas est, qua volũmus aliquid. Finis vero voluntatis est, vel illud quod volum⁹, per quod impletur ipsa voluntas, vel potius aliud, propter quod illud volumus. Intentio B vero interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur, quæ diligens ac pius lector in scriptura, vbi hæc occurrerint discernere studeat: finis autem voluntatis est, delectatio bona vel mala, ad quam nititur quisque peruenire. Vnde Augustin. super illum locum psalmi. Scrutãs corda & renes Deus, sic ait. Deus solus scrutatur corda, idest, quid quisque cogitat, & renes, idest qđ quẽque delectet. Quia finis curæ & cogitationis, est delectatio, C ad quam cura, & cogitatione nititur quisque peruenire. & paulopost. Opera nostra, quæ sunt in dictis & factis, possunt homines videre, sed quo animo fiant, & quo venire cupiant, solus Deus videt, qui cum videt cor esse in cęlo, & non delectari nos in carne: sed in domino, i. cum bonę sunt cogitationes, e

ARTICVLVS III.

Vtrum intentio sit actus voluntatis.

1.2.q.12.artic.1. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ intentio non sit aliquid voluntatis, quia vt in 2. Ethic. dicitur. Omne quod est in anima, vel est passio, vel habitus, vel potẽtia: sed intentio non nominat ipsam potentiam voluntatis: quia sic oĩs actus voluntatis intentio dici deberet. Similiter etiam non animæ, quia habitus animæ sunt virtutes vel scientiæ, nec iterum est passio in voluntate existens, quia passiones sunt in sensitiua parte, & non in intellectiua, vt in 7. Physic. probatur. ergo intẽtio non videtur aliquid ad voluntatem pertinens.

Cap. 5.

Tex. 19.

Tex. 49. ¶ 2 Præterea. Vt in 2. Physic. probatur. natura in sua operatione intendit finem: sed agens per naturam, non agit per voluntatem, quia in eodem libro distinguitur agens a proposito contra agens a natura. ergo intentio nõ pertinet ad voluntatẽ.

¶ 3 Præterea. Luc. Si oculus tuus nequàm fuerit &c. Gloss. Oculus, idest intentio. sed ratio oculi non competit voluntati, sed magis rationi: similiter etiam dirigere quod intentioni attribuitur, rationis est, & non voluntatis. ergo intentio non pertinet ad voluntatem, sed ad rationem.

¶ 4 Præterea. Voluntas est principium rerum operabilium, quæ ad practicum intellectum pertinent. sed intentio non tantum est in practicis: sed etiam in speculatiuis, in quibus etiam finis inuenitur. ergo intentio non pertinet ad voluntatem.

¶ 5 Præterea. Potentiæ non potest attribui, nisi duplex actus, vel qui conuenit sibi per se, vel qui conuenit sibi in ordine ad aliam potentiam: sed intentio non potest esse actus voluntatis per se considerate, quia non denominatur a voluntate. actus autem qui est alicuius potentiæ, per se denominatur ab ipsa, sicut intelligere ab intellectu: similiter etiam non est actus eius, se-

A cundum ordinem ad rationem, quia sic actus eius est eligere, vt supra dictũ est. ergo intentio nullo mõ est actus voluntatis.

SED CONTRA. Meritum & demeritum in sola voluntate constitutum est: sed secundum intentionem præcipue attenditur meritum & demeritum. ergo intentio ad voluntatem pertinet.

¶ Præterea. Vt in litera dicitur. intentio est de fine. Finis autem habet rationem boni. cum igitur bonum ad voluntatem pertineat: quia est obiectum eius, videtur quòd intentio voluntatis sit.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ex ipso nomine intentionis potest accipi, ad quam potentiam pertineat. Intendere enim dicitur, quasi in aliud tendere. Intendere autem in aliquid, est illius potentię, ad quam pertinet prosequi, & fugere aliquid. hoc autem est appetitus, vel voluntas. non autem intellectus: sed verum est, q̃ intellectus practicus, dicit aliquid de fugiendo vel prosequendo, vt in 3. de anima dicitur. vnde iudicium fugæ, & prosecutionis, ad intellectũ practicum pertinet. nõ autem ipsa prosecutio & fuga. Intellectus autem speculatiuus, neq; fugit aut prosequitur: neque etiam aliquid de fugiendo & prosequendo dicit: & ideo intentio non est actus cognoscitiuæ sed appetitiuæ. Per hoc autem quòd dicitur in aliqd D tendere: importatur quædam distantia illius in quod aliquid tendit: & ideo quando appetitus fertur immediate in aliquid, non dicitur esse intentio illius, siue hoc sit finis vltimus: siue sit aliquid ad finem vltimum: sed quando per vnum, quod vult in aliud peruenire nititur, illius in quod peruenire nititur, dicitur esse intentio. hoc autem est finis, propter quod intentio dicitur esse de fine, non secúdum q̃ voluntas in finem absolute fertur, sed secúdum q̃ ex eo, q̃ est ad finem, in finem tendit. Vnde intentio in ratione sua ordinem quendam vnius ad alterum importat. Ordo autem vnius ad alterum: non est nisi per intellectum, cuius est ordinare: sed in quibusdam intellectus ordinans appetitum in finem est coniunctus ipsi appetitui, sicut in habẽtibus intellectum, vt in homine & in angelo. In quibusdam autem intellectus ordinans est separatus sicut in naturalibus, quæ diriguntur in finem ab intellectu naturam instituente, & finem sibi pręsignante. appetitus autem intellectui coniunctus, volun- E tas dicitur: sed appetitus ab intellectu separatus, est appetitus sensibilis & naturalis. quàmuis autem cuiuslibet horum appetituum intentio communis sit, per prius tamen in voluntate inuenitur, quæ ab intellectu coniuncto in finem dirigitur, & ideo intentio [d] primo, & per se actum voluntatis nominat, secundum q̃ in ea est vis intellectus ordinantis.

Tex. 29. & 33.

D. 225.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in passione intelligitur etiam operatio, quia operationes animæ passiones etiam q̃dam sunt, quia intelligere est quoddam pati & sentire. vel etiam intelligitur in habitu operatio, qui principium operationis est, vel quia operatio non significatur, vt in anima existens: sed vt ab anima egrediens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturalia quàmuis non habeant voluntatem: tamen intendunt aliquid per appetitum naturalem, secundum q̃ diriguntur in finem suum ab intellectu diuino naturæ attribuente inclinationem in finem, quæ inclinatio appetitus naturalis dicitur: & ideo non est ita proprie intentio

cantilo in eis sicut in agentibus a proposito.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dirigere vel esse oculum, attribuitur intentioni, non secundum quod est actus voluntatis simpliciter, sed secundum quod vis rationis ordinantis in voluntate manet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum voluntas mouet omnes potentias in actus suos: non solum est respectu eorum, quæ ad practicum intellectum pertinent: sed etiam eorum, quæ ad speculationem: sicut enim homo vult ambulare, vel aliquid huiusmodi facere: ita etiam vult considerare, & veritatem quæstionis alicuius inuenire.

¶ Ad quintum dicendum, quod intentio nõ est actus voluntatis absolute: sed in ordine ad rationem actũ voluntatis ordinantem: sed ratio potest ordinare actum voluntatis dupliciter, vel secundum quòd voluntas est de fine, & sic actus voluntatis in ordine ad rationem est intentio. vel secundum quòd est de his, quæ sunt ad finem, & sic actus voluntatis in ordine ad rationem, est electio.

& earum fines dirigit iustum. Idem super alterius Psalmi locum, illum scilicet. In laqueo isto, quem absconderũt compræhẽsus est pes eius, dicit. Pes animę amor est, qui si prauus est, dicitur cupiditas vel libido, si rectus, dicitur charitas, eo mouetur anima, quasi ad locum quo tendit, idest ad delectatio- G nem bonam vel malam, quo se peruenisse per amorem lętatur. Finis ergo voluntatis vt præmissum est, dicitur & illud qđ volumus, & illud propter quod volumus, & intentio ad illud respicit, propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus. Vt verbi gratia. Si velim esurientem reficere, vt habeam vitam æternam. Voluntas est qua volo reficere esurientem, H cuius finis est refectio esurientis. Intentio vero est qua sic ad vitã peruenire volo. Finis autẽ supremus est ipsa vita, ad quem & alius finis refertur.

d An alia intentio sit voluntas.

Sed quæritur vtrum & intentio talis sit volũtas. & si voluntas est, an in hoc opere sit vna, atque eadem voluntas qua volo habere vitam æternam, & qua volo reficere esurientem. Videtur nempe talis intentio esse voluntas. vt enim voluntas est, qua volo reficere pauperem: ita & voluntas est, qua per istud volo habere vitam, & alia quidem videtur esse voluntas, qua volo habere vitam, & alia qua pauperi subuenire volo: sed ista ad illam refertur. Nam & si hoc ita pla-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum voluntas uno & eodem actu uelit finem, & ea quæ sunt ad finem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit vnus actus voluntatis, qui est de fine, & de eo quod est ad finem. Actus enim omnes distinguuntur secundum obiecta, vt
Tex.cõ. 32. 2. de anima dicitur. Finis vero & quod est ad finem, sunt diuersa obiecta. ergo & motus voluntatis sunt diuersi, q in ea feruntur.

¶ 2 Præter. Non est idem in specie motus, qui est ad vltimum
Cap. 7. terminum, & qui est ad medium, vt in 10. Ethic. dicitur. Sicut qui est ad nigredinem, & qui est ad pallorem ab albedine: sed illud quod est ad finem, est sicut medium per quod itur in finẽ quasi in vltimum terminum. ergo non est idem motus voluntatis, qui est finis, & eius quod est ad finem.

¶ 3 Præter. Actus voluntatis sequitur actum intellectus: sed non eadem est cogitatio de fine, & de eo quod est ad finem. ergo nec idem voluntatis motus.

¶ 4 Præter. Contraria non possunt eidem simul inesse: sed in eo, qui vult dare elemosynam propter vanam gloriam, voluntas quæ est finis, est mala, & quæ est eius, quod est ad finem, est bona. ergo non est idem actus voluntatis vtrobique.

Ethic. 10. cap. 2. SED CONTRA. Philosophus dicit, vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum: sed illud quod est ad finem desideratur propter finem. ergo vnum desiderium est finis, & eius quod est ad finem.

¶ Præterea. Non contingit potentiam esse in duobus actibus simul: sed simul aliquis vult finem, & illud quod est ad finem. ergo non est alius motus voluntatis, qui est in vtrunque.

RESPONDEO. Dicendum, quod quando aliquid dicitur, secundum relationem ad alterum, potest dupliciter considerari. vel secundum quod est res quædam in se absolute, & sic non est eadem consideratio eius, & illius ad quod dicitur: sed diuisim vtrunque consideratur. vel secundum quod ad alterum dicitur, &
Cap. de ad aliquid. hoc modo eadem est consideratio vtriusque, quia qui nouit vnũ relatiuorũ nouit & reliquum, sicut in prædicamentis dicitur: sicut si aliquis considerat imaginem, prout imago est alicuius rei, eadem consideratio erit imaginis, & eius cuius est imago. Si autem consideretur imago, inquantum est res quędam, vt figura depicta in lapide, talis consideratio erit imaginis, & eius cuius est imago. ita etiam dico de eo, quod est ad finem, quia quędam sunt, quæ quæruntur propter finem, quæ nihilominus habent in se, vnde desiderentur, & in talia potest voluntas ferri dupli-

F citer. vel secundum quòd ea propter finem quærit, & sic idem est actus voluntatis, qui est in finem, & in illud quod est ad finẽ, vel secundum quòd ipsa sunt quædam res per se desiderabiles, & sic est alia voluntas de vtroque. sed quædam sunt, quæ non desiderantur, nisi in relatione ad finem, vt sectio & vstio, quæ in se mala sunt: & in talibus nunquam differt motus voluntatis, secundum quod voluntas fertur in ista, & in finem eorum: quia in ea voluntas non fertur, nisi prout considerantur sub relatione ad finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod finis, & id quod est ad finem, inquantum huiusmodi consideratum, non sunt diuersa obiecta, sed vnum obiectum, in quo finis, sicut formale est quasi ratio, quędam volendi: sed id quod est ad finem est sicut materiale: sicut etiam lumen, & color sunt vnum obiectum. D. 359.

¶ Ad secundum dicendum, quod quando volũtas fertur in eo quod est ad finem, prout est ad finem: id quod est ad finem, non est terminus eius: & ideo non oportet, quòd sint ibi duo motus: sicut est etiam vnus motus continuus, qui de extremo in extremum per media transit, nisi medio vt termino in medio quiescendo vtatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam cogitatio de eo quod est ad finem prout consideratur in ordine ad finem, est eadem cum cogitatione finis. non autem cogitatio de eo quod est ad finem, vt est res quædam, & similiter nec voluntas.

¶ Ad quartum dicendum, quod cum aliquis vult dare elemosynam propter inanem gloriam, hic est vnus actus voluntatis, & hic actus totus malus est, licet nunquàm ad omne id quod in eo est malitiam habeat. vnus enim particularis defectus sufficit ad hoc, quòd aliquid simpliciter malum dicatur. sed verum est, quod
I si vellet hoc, quod est dare elemosynam, vt rem quandam non in ordine ad talem finem, actus ille voluntatis esset bonus, & esset alius actus voluntatis ab eo, quo vult vanam gloriam.

ARTICVLVS V.

e Vtrum uoluntas iudicanda sit recta ex fine.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod voluntas non sit iudicanda recta ex fine. Contingit enim aliquod malum propter bonum velle, sicut qui vult furari, vt elemosynas det: sed talis voluntas mala est: & tamen finis voluntatis est bonus. ergo ex fine non iudicatur rectitudo voluntatis. 1. 2. q. 18. artic. 4.

¶ 2 Præt. Contingit quod aliquis faciat aliquid paruum, intendens magnum facere, sicut aliquis dans obolum, si intendat ha-
K bere tantam mercedem: sicut si daret centum marchas. non autem sequitur, quod tantum bonum faciat, quantum est finis quem intendit. ergo ex fine non mensuratur rectitudo voluntatis.

¶ 3 Præterea. Omnia bonum appetunt, vt dicitur in 1. Ethic. si igitur voluntas dicenda est recta ex voluntate finis, omnis voluntas erit bona. Cap. 1.

¶ 3 Præter. Ad hoc quod aliquid bonum dicatur, oportet quod omnia perficientia rem in bonitate concurrant, quia bonum est ex vna & tota causa, vt Diony. dicit. sed bonitas actus causatur ex habitu, ex circunstantijs, & ex fine. ergo non potest sufficienter ex fine iudicari voluntatis rectitudo. Cap. 4. de diui. no.

¶ 4 Præter. Ex eodem iudicatur rectitudo alicuius actus, ex quo mensuratur bonitas eius: sed bonitas actus præcipue, quæ est in virtute merendi, mensuratur ex radice, quę est habitus actum eliciens. ergo rectitudo voluntatis, potius iudicatur ex habitu, qui est principium actus, quàm ex fine.

SED CONTRA. Omnis motus recipit speciem ex termino: sed terminus actus voluntatis est finis. ergo ex bonitate finis

finis iudicandus est bonus actus voluntatis.

¶ Preterea. Actus recipit speciem a forma agentis. Vnde secundum diuersas formas, diuersificantur actiones in specie, sicut calefacere & infrigidare: sed forma voluntatis est finis, quod est appetibile sicut intelligibile est forma intellectus. ergo secundum bonitatem & malitiam finis, dicitur actus voluntatis bonus & malus.

cet vt in eo, cum aliqua delectatione voluntas acquiescat: nondum tamen est illud quo tenditur: sed hoc ad illud refertur, vt illud putetur tanquam patriæ ciuis. Istud vero tanquam refectio, vel mansio viatoris, & sunt istę voluntates affectus, siue motus mentis, quibus quasi gressibus, vel passibus tenditur ad patriā. Sicut ergo altera est voluntas videndi fenestras, vt supra docente Augus. didicimus, † altera quæ ex ista nectitur voluntas. s. per fenestras videndi transeuntes: ita nonnullis alia videtur esse voluntas elemosynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. alij autem putant, quòd vna sit voluntas, & hic & ibi: sed propter subiectorum multiplicitatem, diuersitas memoratur voluntatum. Ceterum quodlibet horum, verum sit illud nulli in ambiguū venit, quin voluntas ex suo fine pensetur, vtrum sit recta, an praua, peccatum an gratia, & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.

† De Trini. lib. 11. c. 6.

RESPONDEO. Dicendum, quod actus voluntatis potest ferri in finem dupliciter. vel immediate in ipsum finem, & sic actus voluntatis manifeste bonitatem, & malitiam a fine habet, quia velle bonū finem est bonum, & velle malum finem est malum, bonitas enim finis, non dependet vlterius ex aliquo alio, sicut bonitas eius, quod est ad finem dependet ex fine, & talis actus proprie dicitur voluntas finis, vt velle beatitudinem. Alio modo fertur actus, in finem mediante eo quod est ad finē. & hoc proprie dicitur intendere finem, & tunc distinguendum est, quia in malis absolute. dicendum est, quod actus habet malitiam ea fine, quia si finis intentus est malus voluntas mala est, quantumcūque sit bonum illud, quod ad talem finem ordinatur, eo quòd vnus particularis defectus, sufficit ad malitiam. in bonis autem distinguendum est, quia aut loquimur de fine volentis, aut de fine actus voluntatis. Et dicitur finis volentis quem volens sibi præstituit, & tunc non sequitur si finis est bonus, quòd voluntas sit bona, quia potest esse id quod est volitum malum, & vnum tantum sufficit ad malitiam voluntatis, siue finis siue volitum sit malum, & quis vno modo sic idem actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod est ad finem: tamen intentio nominat illum actum, secundum ordinem actus ad finem. sed voluntas nominat actum eundem, secundum ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur: & ideo in tali casu voluntas est mala: sed intentio bona. finis autem dicitur ad quem actus proportionatus est: & ita etiam si finis est bonus, & actus bonus, quia actus malus non est proportionatus ad finem bonum. Vnde dicit Philosophus in 5. Ethic. de his, qui per malos actus bonos fines consequi intendunt, quòd quærunt fortiter finem inconuenienti medio. sicut enim nō qualibet materia est disposita, ad quamlibet formam, nec quodlibet instrumentum ad quemlibet effectum, nec quodlibet medium, ad quamlibet conclusionem, ita nec quilibet actus, ad quemlibet finem.

D. 232.

D. 882 784 818 1200.

D. 897.

Cap. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando aliquis vult malum propter bonum, illud bonum non est finis actus voluntatis secundum se consideratus: sed est finis a volente inordinate præstitutus, & hoc etiam modo dicendum est ad secundum, quia in malis simpliciter tenet, quòd quantum malum quis intendit tantum peccat: in bonis autem non tenet, si intelligatur de fine volentis: sed solum si intelligatur de fine actus.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis omnis voluntas bonum appetat: non tamen appetit semper, quod est vere ubi bonum: sed id quod est apparens bonum. & quamuis omnis homo beatitudinem appetat: non tamen quærit eam in eo, vbi est vera beatitudo, sed vbi non est: & ideo nititur ad eam peruenire, non per rectam viam, & propter hoc non oportet, quòd omnis voluntas sit bona.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex circūstantijs dicitur actus

A bonus, secundum quòd circūstantiæ faciunt actum, proportionatum ad finem debitum: & ideo principaliter bonitas actus ex fine pendet.

¶ Ad quintum dicendum, quod in habitu includitur rectitudo finis, quia ad virtutem, vt Philosophus in 2. Ethi. dicit, exiguntur tria. Primo quidem si sit sciens: deinde si volens propter bonum, in quo includitur ordo ad finem, tertium si firme, & immutabiliter operatur: & ideo si bonitas actus procedat ex habitu, non remouetur, quin iudicetur ex fine. Cap. 6.

DISTINCTIO XXXIX.

A

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo habet. quare peccatum fore dicatur. cum nullum aliud naturale peccatum sit?

B HIc autem oritur quęstio satis necessaria, ex superioribus causam trahens. dictum est. n. supra, voluntatem inesse naturaliter homini, sicut intellectus & memoria, quæ autē homini naturalia sunt quantumcūque vitientur, bona tamen esse non desinunt. Quoniam non valet vitium bonitatem, in qua Deus eam fecit, penitus consumere. vt verbi gratia. Intellectus vel ratio, & ingenium ac memoria, & si vitijs & peccatis obnubilentur, & corrumpantur, bona tamen sunt, nec peccata nominantur. Sicut Augus. de ratione, quæ est imago Dei, in qua facti sumus euidenter ostendit in xv. lib. de tri. Hæc est, inquit, imago in qua homines sunt creati, qua cæteris animalibus præsunt, q̄ creatura in rebus creatis excellen-

C

EXPOSITIO TEXTVS.

TEMTATE sunt voluntates &c.} Hic intelligendum est, si referatur ad rectam volūtatē, quasi ex se ordinate ad illam: ita quod recta voluntas sit finis actus voluntatis, & non tantum agentis, vt dictum est. {Non debemus ideo euangelizare vt manducemus.} Istud simpliciter verum est, quia manducare non potest esse finis euangelizandi, nec proximus, nec vltimus: sed est quęsitum ab euāgelizante ad facultatem euangelizandi conseruandā: & ideo Magister infra in solutione hoc verbum non exponit. {Finis vero voluntatis est, vel illud &c.} Quia omne bonum rationem finis habet. bonum autem obiectum est voluntatis: ideo quodlibet volitum, quod est obiectum voluntatis, finis potest dici: sed magis dicitur finis proprie illud, in quod vltimo voluntas tendit, quia hoc est ab ea primo volitum: & ideo in 3. Ethic. dicitur, quod voluntas est finis. electio vero eorum, quæ sunt ad finem. {Intentio includit &c.} Intentio proprie loquendo actū voluntatis significat, vt dictum est, sed finem non significat, nisi materialiter nomen sumatur, vt sumatur intentio pro re intenta, sicut & fides sumitur pro re credita. {Finis vero voluntatis &c.} Delectatio dicitur bona, quæ consequitur operationē bonam, & mala quæ consequitur malam, vt in 10. Ethic. patet. } Intentio ad illud respicit, per quod volumus &c.} Intentio. n. includit actum rationis: & ideo respicit ad id, ad quod aliquid ordinatum est: sed voluntas nominat actum voluntatis absolute, cuius non est ordinare vel conferre: & ideo voluntas respicit id, in quod immediate fertur. {Et alia quidem videtur voluntas &c.} Quomodo sit eadem, & quomodo alia, dictum est. vnde vtraque opinio secundum aliquid veritatem habet.

† Cap. 8.

D

Cap. 5.

Cap. 4. & 5.

E

DISTINCTIO XXXIX.

DIVISIO TEXTVS.

OSTENSO quòd rectitudo voluntatis, & peruersitas est ex fine. Hic inquirit, vtrum in voluntate possit esse peruersitas & peccatum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quo modo in voluntate peccatum esse potest, & quia peccatum non est, nisi secundum deuiationem ab eo ad quod aliquid naturaliter ordinatur. In secunda parte inquirit, quo modo voluntas, naturaliter in bonum tendat. ibi {Præterea quæri solet, quo modo intelligendum sit &c.} Prima diuiditur in duas. In prima mouet quæstionem. In secunda ponit responsionem. ibi {Ad hoc autem facile &c.} Et diuiditur in duo. In prima ponit responsionem,

secundum primam opinionem supra' memoratam, quæ ponit omnia inquantum sunt bona, esse a Deo. In secunda respondet, secundum aliam opinionem, quæ ponit actus peccatorum, nullo modo bonos esse, nec a Deo. ibi {Qui vero dicunt voluntates mala &c.} Circa primum facit tria. Primo respondet ad quæstionem. Secundo obijcit contra responsionem & soluit. ibi {Vbi potest ab eis rationabiliter quæri &c.} Tertio iterum contra obiectionem solutionis, obiectioné mouet, & soluit. ibi. {Sed adhuc quæritur quare &c.}

tissima, cum a Deo iustificat, a deformi forma in formosam mutatur formam. Erat.n.etiã inter vitia natura bona. hæc autem imago rõ est vel intellect'. Cum ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonum est, & si aliquando vitijs subiaceat? Ad hoc facile respondent, qui dicunt omnia quæ sunt, inquantum sunt, bóna esse, quia & ipsam voluntatem inquantum est, vel inquantum voluntas est, vt supra posuimus, bonum esse asserunt: sed in quantum inordinata est, mala

F vertibilis in nihil, quantum ad electionem, & hoc non fit nisi per peccatum. ergo peccatum in voluntate esse potest.

RESPONDEO. Dicendum, quòd nihil imputatur alicui in peccatum & culpam: nisi illud cuius causa ipse est, quia nó laudamur neque vituperamur, nisi ea actibus nostris. ea vero quorum causa non sumus per actum nostrum non sunt. vnde cum voluntas dupliciter dicatur. s. voluntas potentiæ, & voluntas actus. volútas potentię, cum a nobis non sit: sed a Deo: in nobis non potest esse peccatú: sed actus eius, qui a † Dist. 35

G nobis est. Sed sciendum, ꝙ aliquis actus est ab aliquo dupliciter. Vno mó tam secundum substantiam actus. q̃ secundum determinationem agentis ad actum, & hoc proprie in potestate agentis esse dicitur, vt est in voluntate. Ipsa.n. potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est, ad plura: sed quòd determinate exeat in hunc actum, vel in illum, non est ab alio determinate: sed ab ipsa voluntate: sed in naturalibus, actus progreditur ab agente: sed tamen determinatio ad hunc actum non est ab agente: sed ab eo qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum determinatum est: & ideo proprijssime actus voluntatis a voluntate esse dicitur: vnde si aliquis defectus sit in actu eius, ipsi voluntati in culpam & peccatum imputatur. omnem autem voluntatem creatam, possibile est in suo actu deficere, quantum ex natura sua est, eo ꝙ ex nihilo est in defectum peruertibilis, & ita relinquitur, ꝙ in voluntate potest esse peccatum, quantum ad actum eius.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est triplex quæstio:

Prima quæstio. Vtrum peccatum sit in voluntate.
Secunda. Quomodo homo naturaliter bonum velit.
Tertia. De hoc quod dicit, ꝙ superior scintilla rationis extingui non potest.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum in voluntate, possit esse peruersitas peccati.
Secundo. Vtrum in actibus aliarum potentiarum, possit esse peccatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum voluntas poßit peruerti per peccatum.

Mal. q. 4. artic. 2. ad 7. CIRCA Primum sic proceditur. Videtur quòd voluntas per peccatum peruerti non possit. Voluntas enim ad imaginem pertinet non tantum secundum ꝙ est potentia: sed etiam vt videtur ratione actus, quia respectu quorundam obiectorum saluatur ratio perfecta imaginis in tribus potentijs, vt in 1. lib. 3. dist. dictum est. Quæst. 4. artic. 2. potentia autem non habet comparationem ad obiectum, nisi mediante actu. Cum igitur imaginis bonitas per peccatum non tollatur, quia In imagine pertransit homo, vt in psal. dicitur. Psal. 38. videtur ꝙ in voluntate non possit esse peccatum.

¶ 2 Preterea. Illud quod immediate recipit influentiam a primo fonte imutabiliter, tenet hoc qd̃ influxum est in ipsum, sicut substantiæ spirituales, quę immediate esse a Deo recipiũt, esse incorruptibile habent. reliqua vero propter longe distare a primo, non possunt semper in esse conseruari, vt in 2. de Generatione dicitur: Text. 56. sed fons bonitatis finis est, a quo ratio boni sumitur. cum igitur voluntas immediate feratur in finem, sicut in obiectum, siue etiam in finem vltimum: videtur quòd bonitatem inamissibilem habeat: & ita per peccatum vitiari non possit.

¶ 3 Præterea. Ioan 8. dicitur. Qui facit peccatum seruus est peccati: sed seruitus voluntati non competit, quæ liberrima est, & libertatis fons, vt supra dictum est. Dist. 24. ergo in ea peccatum esse non potest.

¶ 4 Preter. Defectus peccati, non debet illi imputari, in quo non potest esse defectus, nisi defectu prius in alio existente: sed in voluntate non potest esse defectus, nisi prius existat defectus in ratione. ergo peccatum non debet voluntati imputari. probatio mediæ, Voluntas non est nisi boni vel apparentis boni: sed voluntas non habet defectum, secundum quòd in bonum verum tendit. ergo non deficit, nisi secundum quòd tendit in bonum apparens & non existens: sed hoc fit secundum quòd iudicium rationis fallitur. ergo non est defectus in voluntate, nisi prius sit in ratione.

¶ 5 Præterea. Sicut se habet error ad cognitiuam: ita se habet culpa, & peccatum ad appetitiuam: sed vt in 4 Metaph. dicitur. Tex. c. 24. falsitas est propria phantasiæ, quæ est cognitio sensitiua. ergo & peccatum est proprium appetitui sensitiuo, & non intellectiuo, quod est voluntas.

SED CONTRA. Aug. dicit, quòd voluntas est qua peccatur, & recta viuitur: De ciu. Dei lib. 14. c. 13. sed quocũque peccatur in eo est deformitas peccati. ergo in voluntate peccati deformitas potest esse.

¶ Præterea. Omne quod est ex nihilo, vt Damasce. dicit, vertibile est in nihil, vel quantum ad esse, vel quantum ad electioné: sed voluntas creata est ex nihilo. ergo cum non sit vertibilis in nihil quantum ad esse, quia est pars imaginis, oportet quod sit

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntatis actus nó

H est pars imaginis, quæ est imago similitudinis, in distinctione potentiarum considerata, quia nullius voluntatis actus semper manet: cum tamen imago semper permaneat. Sed quòd imago in potentijs, secundum quædam obiecta præcipue assignatur, non est ex eo, ꝙ actu in illa feratur: nisi forte sub quadam confusione, vt in primo dictum est, ꝙ anima semper intelligit se, non Dist. 3. q. 1 discernendo vel cogitando aliquid de se: sed inquãtum præsens est sibi, sed ex eo, quòd in illa obiecta ferri potest Sed verum est, ꝙ imago recreationis, quæ non semper manet, potest quantum ad actus & habitus considerari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd influentia primi principij ad substantias, quibus immediate influit, est per operationé ipsius principij primi, & quia illa operatio defectum habere non potest, indeficienter esse ab eo recipiunt: sed ordo voluntatis ad finem vltimum, non est per operationem finis vltimi in voluntate: sed per operationem voluntatis in finem tendentis, & quia

I voluntas defectibilis est: ideo ab isto ordine deficere potest, per defectum suæ operationis, & non per defectum finis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quia voluntas liberrima est: ideo hoc consequitur eam, vt in seruitutem cogi non possit: non tamen ab ea excluditur, quin seipsam seruituti subijcere possit, quod fit quando voluntas in actum peccati libere consentit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille error, qui est in ratione, secundum ꝙ æstimat bonum quod non est bonum, est secundú ignorantiam electionis, vt in 3 Ethic. dicitur. Cap. 2. Et hæc ignorantia non causat inuoluntarium, quia voluntas huiusmodi ignorantię, quodam modo causa est, dum passiones non cohibet, quæ rationem in æstimando absorbent, quarum cohibitio in potestate voluntatis est: & ideo pctm recte volútati imputatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd error vel falsitas dicitur propria phantasiæ, non quia in intellectu esse non possit: sed quia

K ex errore phantasię, & imaginationis interdum causatur, similiter etiam inordinatio appetitus sensibilis peccati, quod est in voluntate, quodam modo causa est. non quidem cogens sed inducens: vnde Philosophi partem inferiorem, in qua sunt animæ passiones, partem vitiosam nominauerunt, vt dicit August. Lib. 9. ca. 4 in libro de ciuitate Dei.

ARTICVLVS II.

b Vtrum in actu intellectus, & aliarum potentiarum a voluntate, poßit esse peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in actibus aliarum potentiarum possit esse peccatum, & præcipue in actu intellectus. Cogitatio enim, actus intellectus est: sed cótingit cogitando peccare. ergo in actu intellectus peccatum contingit esse. 1. 2. q. 74. artic. 2. & Malo. q. 2. artic. 2. Infra dist. 41. q. 2. artic. 2.

¶ 2 Præter.

¶ 2 Prætérea. Peccatum est operatio quædam, contraria operationi illi, quæ homini, secūdum quòd homo est, debetur, quia talis operatio est recta operatio, cui peccatum contrariatur: sed operatio intellectus est hominis, secundum quòd est homo. ex hoc enim homo dicitur homo, ꝙ est intellectum habens & rónem. ergo in operatione intellectus cōtingit esse peccatum.

est & peccatum. vbi potest ab eis rationabiliter quæri, si voluntas inquantum inordinata est, peccatum est, quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiusmodi, cum inordinata sunt, peccata non sunt? Inordinata vero sunt sicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumque actus prævaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine,

¶ 3 Præterea. Contraria nata sunt fieri circa idem: sed peccatum virtuti opponitur. cum ergo quædam virtus sit in intellectu. s. intellectualis, vt patet ex 6. Ethic. videtur quòd peccatum in intellectu esse possit.

Cap. 3.

¶ 4 Præterea. Infidelitas peccatum quoddam est: sed infidelitas est in intellectu, secundum ꝙ doctrine fidei dissentit. ergo in intellectu potest esse peccatum.

¶ 5 Præterea. Nihil prohibetur nisi peccatum: sed quædam scientię sunt prohibitæ, vt nicromantia & huiusmodi: cum igitur scientia sit in intellectu, videtur quòd in intellectu possit esse peccatum.

SED CONTRA. Illud quod excusat peccatum, non est peccatum: sed defectus qui est in intellectu, vt ignorantia, peccatum excusat. ergo in intellectu non contingit esse peccatum.

¶ Præterea. Illud quod non est in potestate nostra, non est peccatum: sed intelligere quodlibet, non est in potestate nostra. ergo, si intelligendo deficimus, non peccamus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum in peccato sit ratio mali, & præter hoc ratio culpæ, vtrunque diuersimode inuenitur in actu intellectus, & in actu voluntatis, quia in actu voluntatis est malum d ex obiecto. nō autem in actu intellectus: velle enim mala malum est: sed intelligere mala non est malum. cuius ratio sumi potest ex obiecto vtriusque. obiectum. n. voluntatis est bonum: sed obiectum intellectus d est verum. bonum autem & malum vt in 6. Metaph. dicitur. sunt in rebus: sed verum & falsum sunt in anima: & ideo voluntas per actum suum tendit in obiectum suum, secundum ꝙ se habet in re: & ideo ex bonitate & malitia rei volitæ actus voluntatis est bonus & malus: sed intellectus per actum suum tendit in rem, secundum quòd est in anima. Ratio autem & malorum, & bonorum in anima bonum est: & ideo cognoscere malum & bonum, in se bonum est. Vnde Boetius dicit. quòd notitia mali bono deesse non potest: sed malum accidit in actu intellectus ex indebita proportione intellectus ad rem, ut eo, si apprehendit rem aliter esse quàm sit. Intelligere enim rem falso est malum in actu intellectus, sicut verum est bonum eius, vt dicitur in 6. Ethic. actus igitur intellectus, sic malus nō habet ēt eodē modo ratioņē culpæ: sicut actus voluntatis, qui inuenitur suo modo malus, quia ratio culpæ primo in actu volūtatis inuenitur. In actibus autem intellectus, & aliarum potentiarum non nisi, secundum quòd sunt imperati a volūtate. Ratio enim culpæ in actu deformi est, ex hoc quòd procedit ab eo, qui habet dominium sui actus. hoc autem est in homine secundum illam potentiam, quæ ad plura se habet, nec ad aliquod eorum determinatur nisi ex seipsa, quod tantum voluntati conuenit: potentię enim organis affixæ coguntur ad aliquem actum per immutationem organorum, sine quibus in actū exire non possunt. Intellectus autem quamuis sit potentia, non affixa organo, tamen cogitur ad aliquid ex ratione vel argumento, siue deficit ab aliquo, in quod non potest ex defectu demonstrationis, & intellectualis luminis. Voluntas autem potest de se in quodlibet quod apprehēsum fuerit: nec ab eo per aliquam rationem violenter prohiberi potest, quia cum intellectus feratur in eam, secundum quòd res est in anima prout habet rationem veri, indiget intellectus ad intelligendum rem aliquo medio lumine vel demonstratione, per quod rem deducat in hoc, quòd ad intelligendum sibi sit proportionata: vnde etiam per rationem potest necessario auelli, ne alicui rei consentiat. sed voluntas, vt dictum est: fertur in suum obiectum, secundum ꝙ est in re: & ideo oportet, vt aliquam operationem habeat in rē ad hoc, quòd fiat sibi proportionata, vel expoliando eam a materia, vel aliquid huiusmodi, sicut intellectus facit: sed directe in rem apprehensam, secundum quòd est fertur: & ideo nō potest deficere, quin feratur in quodcunque voluerit, neque aliquo prohibente, neque per aliquem eius defectum.

D. 897. 784.

D. 752. Tex. c. 8.

Cap. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum in cogitationibus, potest esse dupliciter. vel inquantum cogitationes sunt, & sic non est in eis, nisi peccatum vanitatis, secundum ꝙ intellectus deberet occupari vtilioribus cogitationibus, & occupatur inutilibus. nec hoc in culpam imputatur, nisi secundum ꝙ actus intellectus natus est a voluntate imperari, vel inquantum cogitationes propter delectationem rei cogitatæ quæruntur, & sic potius est peccatum in delectatione rei cogitatæ secundum memoriam & speciem, quàm in ipsa cogitatione. Illa autē delectatio nō est in intellectu: sed in concupiscibili, & irascibili, cuius est actus cogitatus: vnde tale peccatum reducitur ad idem genus, vt fornicationis, & homicidij, in quo est ipse actus peccati exterius perpetratus.

aliquando vim, scilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa insita animæ naturaliter, nunquàm peccatum est: sicut nec vis memorandi vel intelligendi, sed actus huius vis, qui & voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illa perfecta operatio intellectus, quæ est hominis, secundum quòd est homo, non habet rationem meriti, nisi secundum quòd est a voluntate imperata, sicut cum quis in contemplatione diuinorum meretur. Et similiter econtrario, non est culpa in actu intellectus errantis, & varia cogitantis, nisi secundum quòd actus eius est a voluntate imperatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum de quo nunc loquimur, quod rationem demeriti habet, nō opponitur virtuti quolibet modo acceptæ virtuti, secūdum quòd est principium actus meritorij & remunerabilis. quamuis autem perfectio intellectus, vt scientia & sapientia possit habere rationem virtutis, ex hoc solo, quòd perfectio intellectus est opus eius bonum reddens, secundum quòd facit recte intelligere: non tamen habet, quòd actus eius sit remunerabilis, & meritorius, nisi secundum quòd est imperatus a voluntate.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infidelitas non est peccatum, in intellectu existens, nisi secundum ꝙ actus intellectus, est imperatus a voluntate. sic. n. & fides in eo est, quia secundum Augustinum, credere non potest homo nisi volens: similiter etiam nisi homo voluntarię omittat, quod facere deberet, in infidelitatem non incideret, quia si quod in se est faceret: Deus reuelaret sibi quod credere deberet. In Iohannem cap. 6. tracta. 26.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ artes illæ non sunt prohibitę, secundum quòd tantum in cogitatione stant. sed per accidens, inquantum sunt occasio peccandi, secundum quòd notitia artis disponit, & inclinat ad vsum artis, qui sine peccato esse non potest, & si etiam ipsa speculatio artis peccatum dicatur, hoc non erit nisi ex parte speculantis, qui alijs intendere tenetur: & tamen per huiusmodi considerationem ab illis retrahatur.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur, quomodo homo naturaliter bonum velit.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum homo velit bonum naturaliter.
Secundo. Vtrum idem motus sit, quo homo vult bonum naturaliter, & quo vult malum.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum homo naturaliter velit bonum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ homo naturaliter bonum non velit. Illud enim quod naturale est, idem est apud omnes: sed non omnes homines bonum volunt. ergo bonum velle non est eis naturale. 3. Contra. cap. 24.

¶ 2 Præter. Illud quod est naturale non assuescimus, vt in 2. Ethic. dicitur. sed homo per assuetudinem efficitur habilior ad bona volendum. ergo bonum velle non est homini naturale. Cap. 1.

¶ 3 Præterea. Illud quod est secundum naturam semper est in suo actu, & si deficit non deficit, nisi in minori parte, propter aliquod accidentale impedimentum: sed homo frequenter deficit a bono volendo. ergo non est sibi naturale.

¶ 4 Præter.

¶ 4 Preterea. Secundum naturalia, neque meremur neque demeremur: sed ex hoc, quod aliquis bona vult, meretur. ergo bona velle non est naturale.

¶ 5 Praeter. Illud quod est naturale, non tollitur per peccatū, quia data naturalia etiam in dæmonibus integra manent, ut

Cap. 4. Diony. dicit. Sed per peccatum alienatur homo a voluntate bonorum. ergo velle bonum nō est naturale.

SED CONTRA. Matth. 4. dicitur in Glo. quod virtutes sunt homini naturales. Et hoc dicit Philo-

Cap. 12. sophus in 6 Ethic. quod secundum virtutes aliquis inclinatur ad bonum volendum. ergo bonū velle, est homini naturale.

¶ Praeter. Sicut pars intellectiua perficitur in veri cognitione, ita pars affectiua perficitur in voluntate boni: sed cognoscere verum est naturaliter desideratum ab

In proem. M. t. omnibus, quia omnes homines natura scire desiderant, ut Philosophus dicit. ergo velle bonum est homini naturale.

b Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt peccata.

ADhuc quæritur, quare huius naturalis potentię actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potētiæ memorandi, cuius actus est memorare. & potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis quàm actus memorię, vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum, vel non amittendum, qui non potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala, malū est: sed intelligere vel memorare mala, malum non est, quàmuis eorum quidam etiā hos actus esse malos interdum asserant,

G non improbe. memorat enim interdum quis malū ut faciat, & quærit intelligere, verum ut sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio ab his, qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui vero dicunt, voluntates malas pec-

D. 295. 296. RESPONDEO. Dicendum, quod illud dicitur esse naturale alicui d rei, quod conuenit sibi secundum conditionem suę formæ, per quam in tali natura constituitur: sicut ignis naturaliter tendit sursum. forma autem per quam homo est homo, est ipsa ratio & intellectus. vnde in illud quod est conueniens sibi secūdum rationem & intellectum, naturaliter tendit. bonum autem cuiuslibet virtutis est conueniens homini secūdum rationem, quia talis bonitas est ex quadam commensuratione actus ad circūstantias & finem, quem ratio facit: vnde quædam inclinationes virtutum siue aptitudines præexistūt naturaliter in ipsa

Cap. 2. natura rationali, quæ virtutes naturales dicuntur, & etiam per exercitium & deliberationem complentur, ut in 6. Ethic. dicitur. ideo homo naturaliter in bonum tendit. Sed motus naturalis a forma progreditur, secundum conditionem formę. voluntas autem talis conditionis est & ratio, ut non sint determinata ad vnū, quia in aliud flecti possint: & ideo quàmuis velle bonū homini sit naturale: nihilominus tamen potest malum velle, non inquantum est malum, sed inquantum extimatur bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ista naturalis inclinatio in bonum, inuenitur in hominibus omnibus: sed quia dictum est, voluntas non est necessario determinata ad vnum, nō oportet quod omnes actu bonum velint.

¶ Ad secundum dicendum, quod inclinatio voluntatis ad bonum, quæ est in natura humana, non est per assuetudinem: sed habitus quo perficitur ista habilitas est, vel per consuetudinem, vel per infusionem.

¶ Ad tertium dicendum, quod in illis quæ sunt determinata ad vnum semper sequitur actus naturalis nisi impediatur, & impedimentum contingit in minori parte: sed voluntas non est natura quędam determinata ad vnum, & pręterea habet impedimentum semper sibi coniunctum. s. carnem repugnantem, vnde Apostolus Rom. 7. Inuenio aliam legem in membris meis &c. Et ideo, homo a voluntate boni simpliciter abducitur, in id quod est apparens bonum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actus naturalis in his, quæ sunt determinata ad vnum, non potest esse meritorius, quia tales actus voluntati non subiacent, ut patet in actibus nutritiuæ partis: sed actus illi, qui imperio voluntatis subiacent, meritorij sunt, etiam si homo naturaliter ipsos velit.

¶ Ad quintum dicendum, quod inclinatio illa naturalis, nunquam per peccatum tollitur: quàmuis habilitas, ut dictum est, semper per peccatum minuatur.

ARTICVLVS II.

b Vtrum voluntas, qua homo naturaliter vult bonum, & qua vult malum sit eadem.

§ dist 17 artic. 1 q. 2. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd eadem voluntas sit, qua homo naturaliter vult bonum, & qua vult malum. Potentia enim rationalis se habet ad opposita: sed voluntas quædam est rationalis potentia. ergo se habet ad opposita. ergo eadem est boni & mali.

F ¶ 2 Praeter. Eadem est voluntas, ut natura considerata, & voluntas deliberata: sed voluntate ut natura considerata, homo vult naturaliter bona, voluntate autem deliberata homo vult malum. ergo eadē voluntate hō vult naturaliter bonū & malū.

¶ 3 Preter. Liberum arbitrium est quo eligitur bonum & malum, ut supra dictū est: sed liberū arbitriū. est voluntas ut ex prius determinatis patet. ergo eadem voluntas est, quę in bonum naturaliter tendit, & quæ malum vult. Dist. 24.

¶ 4 Praet. Sicut se habent verum & falsum ad cognitionē: ita bonum & malū ad affectionem: sed eadem potentia, videlicet. ratio quę est veri est etiam falsi. ergo eadem voluntas, quæ est boni naturaliter, etiam est mali.

¶ 5 Praet. Potentia determinata ad vnum, non potest esse principium actus meritorij: sed si voluntas alia est, quæ fertur in bonum, & quę in malum, vna earum erit determinata ad bonum & alia ad malum, vel saltem altera determinata erit. ergo neutra earum poterit esse principium meriti vel demeriti.

H SED CONTRA. Idem non pugnat contra seipsum: sed voluntas qua homo naturaliter bonum vult, impugnatur per illam qua homo malum vult. ergo non est vna voluntas vtraque.

¶ Præterea. Idem naturaliter non tendit in duo contraria: sed bonum & malum sunt contraria. ergo non est eadem voluntas, quæ in bonum & malum tendit.

RESPONDEO. Dicendum, quod illud quo aliquis bonum & malū vult, potest tripliciter dici. Vno modo illud principium, quod est inclinans ad bonum vel malum, & hoc modo non est idem quo aliquis vult bonum & malum, quia ipsa voluntas sensualitatis inclinat naturaliter in delectabile carnis, quod est sibi conueniens, & hominis est malum, inquantum est homo. Voluntas autem rationalis, prout est natura hominis, siue prout consequitur naturalem apprehensionem, vniuersalium principiorum iuris est, quæ in bonum inclinat. Secundo potest dici, quo aliquis vult bonum vel malum, illud quo quis eligit bonum vel malum, sequendo hanc vel illam inclinationem,

I & sic est eadem voluntas. Tertio modo potest dici ipse actus voluntatis, quo voluntas vult bonum, & quo vult malum in actu, & sic non est dubium alium esse actum voluntatis, quo quis vult bonum, & quo vult malum.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd quàmuis potentia rationalis sit ad opposita: non tamen ad vtrunque oppositorum ęqualiter ordinatur: sed ad vnum naturaliter, & ad alterū, secundum quod a perfectione propriæ naturæ deficit: & ideo alia est voluntas, quę naturaliter tendit in bonum. s. voluntas rationis, & alia quę naturaliter tendit in malum hominis, secundum quòd est homo. s. voluntas sensualitatis, & præcipue secundum quòd est per fomitem corrupta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas ut deliberata, & ut natura, non differunt secundum essentiam potentiæ, quia naturale & deliberatorium, non sunt differentiæ voluntatis secundum se, sed secundum quod sequitur iudicium rationis, quia in ratione est aliquid naturaliter cognitum quasi principium indemonstrabile in operabilibus, quod se habet per modum finis,

K quia in operabilibus, finis habet locum principij, ut in 6. Ethic. dicitur. vnde illud quod finis est hominis est naturaliter in ratione cognitum esse bonum & appetendum, & voluntas consequens istam cognitionem, dicitur voluntas ut natura. aliquid vero est cognitum in ratione per inquisitionem: ita in operatiuis sicut in speculatiuis, & vtroque. s. tam in speculatiuis quàm operatiuis, contingit inquirentem rationem errare: vnde voluntas quę talem cognitionem rationis sequitur, deliberata dicitur, & in bonum & malum tendere potest: sed non ab eodem inclinante, ut dictum est. Cap. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium nominat potentiam eligentem bonum & malum, & non illud quod ad vtrunque inclinat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis eadem ratio possit esse veri & falsi, non tamen ex eodem habet, quod sit vtriusque: sed

ex vig-

ex virtute primorum principiorum, quæ sunt naturaliter cogni- A ta habet, vt veritatem cognoscat. ex phantasia vero habet, vt falsum iudicet. Similiter in electione voluntatis est rectitudo, ex naturali inclinatione, cum auxilio gratiæ: sed est in ea peccatum ex corruptione inferiorum virium, quæ in peccatum inclinát.

¶ Ad quintum dicendum, quod voluntas est secundum hoc determinata in vnum naturaliter tédens: ita quòd in alterum naturaliter non tédit: non tamen in illud, in quod naturaliter tendit de necessitate: sed voluntarie tendit. vnde & potest illud non eligere: similiter potest etiam non eligere illud peccatum, in quod sensualitas corrupta inclinat, quia inclinatio naturalis, vt dictum est, est secundum exigentiam naturæ inclinantis.

cata esse, & nullo modo bona, breuius respondent, dicentes actum volūtatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiam volendi, quæ semper bonum est, & in omnibus, cum etiam sit in paruulis, in quibus nondum est actus eius.

QVAESTIO III.

C

Deinde quæritur de superiori scintilla rationis. Et circa hoc quæruntur tria.

Primo. Vtrum superior scintilla rationis possit extingui.
Secundo. Supposito quòd non extinguatur, vtrum conscientia possit errare.
Tertio. Vtrum conscientia errans liget.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum superior scintilla rationis possit extingui.

Veri. q. 16. artic. 1. & q. 17, art. 2. ad 3. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd superior scintilla rationis possit extingui. Error rationis extinctio eius dicitur, quia tenebræ comparatur: sed hanc scintillam rationis contingit errare, vt patet in Glo. Hieron. Ezech. 1. Vbi præter verba, quæ in litera inducuntur, paulopost subdit. Hanc autem conscientiam sępe præcipitari videmus. ergo superior scintilla rationis pōt extingui.

¶ 2 Præterea. Superior scintilla rationis, videtur esse superior rationis pars: sed ratio superior potest peccare etiam mortaliter, vt supra dictum est. ergo scintilla ista potest extingui.

¶ 3 Præter. Proprietas huiusmodi scintillæ est q̄diu manet, vt malo remurmuret: sed in hæreticis nihil est quod remurmuret in his peccatis, quæ secundum sectam suam faciunt, quia et in occisione iustorum arbitrantur se obsequium pręstare Deo, vt dicitur Io. 16. Ergo scintilla rationis est in eis extincta.

Cap. 8. ¶ 4 Præterea. Philosophus dicit in 7. Ethicor. quod mali, qui habitum vitij iam acquisiuerunt, ignorantiam finis habent: sed non potest fieri murmur quantum ad actum, nisi secundum quod cognoscitur deuiatio a fine. ergo videtur, quod in illis quorum potentię per huiusmodi habitus corruptæ sunt, huiusmodi murmur cesset, & ita scintilla rationis in eis extinguatur.

¶ 5 Præterea. Idem est quod remurmurat malo, & quod inclinat ad bonum: sed in damnatis non est aliquid incitans eos ad bonum. ergo nec in eis est aliquid remurmurās malo: & ideo scintilla rationis in eis extinguitur.

SED CONTRA. Scintilla rationis extingui non potest, lumine intellectus remanente: sed lumen intellectus nunquam per peccatum tollitur, quia lumen illud ad imaginem pertinet, vt patet ex eo quod dicitur in ps. Signatum est super

Psal. 4. nos lumen vultus &c. vbi Glo. exponit de consignatione imaginis. ergo scintilla rationis per peccatum non extinguitur.

¶ Præterea. Illud quod est naturale per peccatum non tollitur: sed inclinatio ad bonum est homini naturalis, vt dictum est, quę est secundum rationis scintillam. ergo scintilla rationis per peccatum non extinguitur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd secundum Dion. in 7. cap. de diui. no. Diuina sapientia coniungit principia secundorum vltimis primorum, quia vt in lib. de causis ostenditur, in ordine creaturarum, oportet, quòd consequens præcedenti similetur. nec hoc potest esse, nisi secundum quòd aliquid participat de perfectione eius. quod quidem inferiori modo est in secundo ordine creaturarum quàm in primo: vnde hoc quod inferior creatura de similitudine superioris participat, est supremum in inferiori, & vltimum in superiori, quia est deficientius receptum, quàm in superiori sit. inter creaturas autem talis est ordo, vt primo sit angelus, & secundo sit rationalis anima, & quia rationalis anima corpori coniūcta est, ideo cognitio debita sibi secundum suum proprium ordinem, est cognitio quæ a sensibilibus in intelligibilia procedit, & non peruenit in cognitionem veritatis, nisi inquisitione præcedente: & ideo cognitio sua rationalis dicitur: quia vero angelus simpliciter incorporeus est, nec corpori vnitur, cognitio naturæ suę debita est, vt simpliciter sine inquisitione veritatem appræhēdat: propter quod intellectualis natura nominatur. oportet ergo, quòd in

Quomodo intelligendum sit illud, homo etiam qui seruus est peccati, naturaliter vult bonum.

PRæterea quæri solet, quomodo intelligendum sit qđ ait Ambr. exponens illud verbū Apostoli. non. n. quod volo illud ago: sed

B anima rationali, quæ angelo in ordine creaturarum contiguatur, sit aliqua participatio intellectualis virtutis, secundum quā aliquam veritatem, sine inquisitione apprehendat, sicut apprehenduntur prima principia naturaliter cognita tam in speculatiuis quàm etiam in operatiuis: vnde & talis virtus intellectus vocatur, secundum quòd est in speculatiuis, quæ etiam secundum quòd in operatiuis est, synderesis dicitur: & hęc virtus scintilla conuenienter dicitur, quod sicut scintilla est modicum quid ex igne euolans, ita hæc virtus est quædam modica participatio intellectualitatis, respectu eius, quod de intellectualitate in angelo est, & propter hoc etiam superior pars rationis scintilla dicitur, quia in natura rationali supremum est. vnde & Hieron. dicit, quod per aquilam significatur, quę cetera animalia in volando transcendit, ita & hæc virtus transcendit rationabilem, quæ

C per hominem significatur, & concupiscibilem quę per vitulum, & irascibilem quæ per leonem. Sicut autem non contingit in speculatiuis intellectum errare circa cognitionem primorum principiorum, quin semper repugnet omni ei, quod contra principia dicitur, ita etiam non contingit errare in practicis in principijs primis, & propter hoc dicitur, quòd hæc superior rationis scintilla, quæ synderesis est, extingui non potest: sed semper repugnat omni ei, quod contra principia naturaliter sibi indita est.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quod sicut non contingit intellectum errare, circa principia secundum se considerata, contingit tamen errare circa ea, secundum quod sunt virtute in conclusionibus, per malam ratiocinationem: ita etiam lumen synderesis in se nunquàm extinguitur, sed secundum quod deliberando deducitur in cōclusionem operabilis, potest esse defectus, secundum quod per impetum delectationis, & passionis cuiuscunque, aut etiam falsę inductionis errorum, conclusio non recte ex

D principijs primis deducitur: & ideo non dicit, quòd synderesis præcipitatur, sed quòd conscientia præcipitatur, quæ est conclusio, vt supra dictum est, & est in ea virtus synderesis, sicut virtus principiorum in conclusione.

¶ Ad secundum dicendum, quod synderesis est aliud a superiori parte rationis, quia est supra totam rationem, vt Hierony. dicit in Glosa inducta. vnde non sequitur, quod si in ratione sit peccatum, quod in synderesi sit peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut lumen intellectus naturale, nō sufficit in cognoscendo ea quę fidei sunt: ita etiam non sufficit in remurmurando his, quæ contra fidem sunt, nisi lumine fidei adiuncto: & ideo synderesis etiam in infidelibus manet integra quantum ad lumen naturale: sed quia priuato lumine fidei excæcati sunt, non remurmurat eorū synderesis his, quę contra fidem sunt. Vel dicendū, quod synderesis semp remurmurat malo in vniuersali: sed quod in hęretico non remurmurat huic malo particulari

E hoc contingit pp errorem rationis in applicatione vlis principij ad particulare opus, vt patebit in sequenti articulo.

¶ Ad quartum dicendum, quod ignorantia malorum qua finem ignorant, non est ignorantia opposita scientiæ vniuersali, quia si a malo quæreretur: vtrum bonum esset fornicari, diceret quòd non. sed habet ignorātiam finis oppositam scientię de fine, secundum quod immiscet se ad electionē huius particularis operis sicut principiū ad cōclusionem īmiscetur, & ita pp inclinationē habitus contrarij deficit malus de finis iudicio. Iudicat. n. hoc esse tanq̄ per se bonum, vt cum muliere delectari: & ideo pp inclinationē

D. 81 a9. habitus, & ipetum passionis non pcipiē mente quod synderesis murmur, quia aīa est quasi inebriata passione. vñ & si exterius cōtrarium proferat: non tñ mens sua interius ita tenet, sicut ebrij dicunt verba sapientū exterius, q̄ tamen interius non intelligūt, & est exēplum Philosophi in 7. Ethic. in hac materia loquentis. Cap. 7.

¶ Ad quintum dicendum, quod etiam in damnatis manet naturalis inclinatio qua homo naturaliter vult bonū, sed hęc inclinatio non ducit actum aliquem: sed solum ordinem naturæ ad actum.

hic autem ordo & habilitas, nunquàm in actum exit, vt bonum F
actualiter velit, propter perpetuum impedimentum obstinationis, voluntatem ligantis: sed tamen naturalis cognitio manet: & ideo semper manet murmur rationis contra voluntatem: voluntas tamen nunquàm rationi obedit.

ARTICVL. II.

Vtrum conscientia aliquando erret.

quod nolo illud facio. Dicit. n. quod hō subiectus pctō, facit qđ nō vult, qa naturaliter vult bonū: sed voluntas hęc semp caret effectu, nisi gratia Dei adiuuet & liberet. Si hō subiectus est pctō, vult quidē malum & operatur: qa seruus est peccati, & eius voluntatē, sicut supra dixit Aug. libenter facit. Quo mō ergo naturaliter bonum vult? An est eadē voluntas, i. idem mot' qua libenter pctō seruit, & qua naturaliter vult bonum? Si nō est eadem voluntas, q̄ ergo istarum est, q̄ cum hō iustificatur a

Ver. q. 17. art. 3. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd conscientia nunquàm erret. Ad hoc. n. q̄ aliquod iudicium sit certum, oportet in dictis testium certā veritatem esse: sed in diuino iudicio, qđ certissimum est, nūquàm a iustitia declinans conscientia tenet locum testis, vt patet Rom. 2. Testimonium reddente conscientia eorum. ergo conscientia infallibilem veritatem habet. & ita non errat.

Basilius in pricipio puerbiorū. ¶ 2 Præter. Illud quod est naturale: est idem apud omnes & semper: sed secundum Basilium, conscientia est naturale iudicatorium. ergo conscientia semper manet in sua rectitudine: & ita non errat.

¶ 3 Præterea. Illud quod est primum in aliquo ordine, oportet esse fixum & stans: omnis. n. motus procedit ab immobili, vt dicit Aug. 8. super Gen. Sed lex est dirigens in omnibus actibus humanis. ergo lex immobiliter rectitudinem continet: sed conscientia est lex intellectus nostri, vt dicit Dam. ergo conscien-
Dam. de fide orthod. cap. 21. 4. tia semper recta est, & nunquàm errat.

¶ 4 Præt. Conscientia scientia quædam est: sed scientia semper verorum est, vt patet primo Posterio. ergo nec conscientia errare potest.

Cap. 2. ¶ 5 Præterea. Vt dicitur 8. Ethic. secundum hoc scientia in incontinente obtenebratur, quòd a passionibus vincitur: sed cōscientiam passiones non vincunt: quia quando secundum passiones homo operatur, conscientia remurmurat. ergo conscientia a propria rectitudine non obliquatur: & ita non errat.

SED CONTRA. Ezech. 1. in glo. Hiero. dicit. Conscientiam interdum præcipitari videmus: sed præcipitium eius est ipsius error. ergo conscientia quandoque errat.

¶ Præterea. Ad conscientiam pertinere videtur arbitrium de I
rebus agendis vel non agendis: sed in hoc arbitrio plerūq; homines decipiuntur, vt patet Ioan. 17. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut ex prædictis patet, prima principia, quibus ratio dirigitur in agendis, sunt per se nota, & circa ea non contingit errare, sicut nec contingit errare ipsum demonstrantem circa principia prima. Hæc autem principia agendorum naturaliter cognita, ad synderesim pertinent, sicut Deo esse obediendum, & similia. Sicut autem in sciētijs demonstratiuis ex principijs communibus, non deducuntur conclusiones, nisi mediantibus principijs proprijs, & determinatis ad genus illud, virtutem primorum principiorum continentibus, ita in operabilibus, in quibus ratio deliberans syllogismo quodam vtitur ad inueniendum, quid bonum sit, vt pa-
Tex. cō. 37. tet ex 3. de Anima, ex principijs communibus in conclusionem K
huius operis determinati venit, mediantibus quibusdam principijs proprijs & determinatis. Hæc autem propria principia, non sunt per se nota naturaliter, sicut principia communia: sed innotescunt vel per inquisitionem rationis, vel per assensum fidei, & quia non omnium est fides, vt dicitur 2. Corin. 3. Iterum quia ratio conferens quandoque decipitur: ideo circa illa principia contingit errare, sicut hæreticus errat in hoc, quòd credit omne iuramentum esse illicitum, & hæc principia determinata, pertinent ad rationem superiorem vel inferiorem. veritas autem conclusionis dependet ex vtrisque principijs: & ideo cum conscientia sit quædam conclusio sententians, quid bonum sit fieri vel dimitti, vt patet ex his, quæ dicta sunt supra distin. 24.
Q. 3. ar. 3. contingit in conscientia errorem esse propter hoc, q̄ ratio decipitur in principijs appropriatis: sicut conscientia hæretici decipitur dum credit se, non debere iurare etiam pro causa legitima, quando ab eo expetitur, non quia decipiatur in hoc com- F
muni principio, quod est, nullum illicitum esse faciendum: sed quia decipitur in hoc, q̄ credit omne iuramentum esse illicitū, quod quasi pro principio accipit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ conscientia dicitur esse testis, inquantum id retinet, cōtra quod voluntas fecit, quasi

seruitute peccati liberatur, Vt etiam superius disseruimus grā Dei voluntatem hoīs liberat & adiuuat, q̄ volūtatē hoīs pparat adiuuādā, & adiuuat pparatā: sed q̄ est illa volūtas? an illa q̄ naturaliter vult bonū, an q̄ libēter seruit pctō? Si tn̄ duę sunt volū- G
tates, pposita est qō, psunda, q̄ varia a diuersis expōne determinat. Alij. n. dicunt duos esse motus. vnū quo vult bonū naturaliter: & quare naturaliter, & quare naturalis dr̄? qa talis fuit mot' naturæ humanæ i prima cōditiōe, i qua creati sine vitio sum'

voluntatem accusans de eo qđ sibi nō obedinit, & in hoc non errat, quia facere cōtra cōscientiam peccatum est, vt infra dicetur: sed pper hoc non remouetur, qn errare possit in hoc, quòd de faciendo, vel non faciēdo sententiat. † Dist. 35. † Dist. 29.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ conscientia dicitur naturale iudicatorium non p se: sed inquantum virtus synderesis in ipsa manet: sicut virt' pricipiorū saluaē in cōclusionibus, & ea pter illa nō errat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conscientia non est prima lex, & primum dirigens in humanis actibus: sed quasi quędam applicatio primę legis. s. principiorum communium ad actus particulares, propter quod a Damasc. lex intellectus dicitur, vnde non oportet, q̄ semper sit recta.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ conscientia non dicitur scientia H
simpliciter, sed secundum quid. s. secundum æstimationem illius, cuius est conscientia. dicitur. n. conscientia, secundum q̄ aliquis sibi conscius est. quàmuis autem scientia semper sit verorum, non tamen quicquid aliquis æstimat se scire, verum est & ita non oportet, q̄ semper sit conscientia vera.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ in conclusione particularis agendi dupliciter contingit esse defectum. Vno modo ex falsitate principiorum, ex quibus syllogizatur, & hic modo in conclusione tenetur id quod veritati contrarium est, & hic est error conscientiæ. Alio modo ex impetu passionum absorbentium, & quasi ligantium rationis iudicium in particulari, vt actu non consideret nec hoc, nec eius oppositum: sed voluntas sequatur delectabile quod sensus proponit, & hic est error electionis, & non conscientiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum conscientia errans obliget.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd conscientia errans non obliget. Quicunq; enim non facit hoc, ad quod obligatur, peccat: sed peccatum vt supra dictum est, est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. cum igitur conscientia, & ratio errans non sit secundum legem Dei, videtur quòd non obliget. 1. 2. q. 19. arti. 5. De ver. q. 17. art. 4. Quodli. 3. articu. 27. Quodl. 8. art. 2.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum reducitur ad aliquod genus peccati, quia nihil est in genere quod non sit in specie, vt in secundo Topic. dicitur, sed si aliquis habeat conscientiam furandi vt pascat patrem, hoc furari non reducitur ad aliquod genus peccati, vt patet in discurrendo per singula. ergo talis non peccat. ergo talis conscientia erronea, cum non obligabat.

K ¶ 3 Præterea. Præceptum inferioris, non potest obligare contra præceptum superioris, vt infra 44. distinctio. dicetur, quòd pręceptum Proconsulis, non obligat ad faciendum aliquid contra pręceptum Imperatoris: sed Deus superior est conscientia nostra. ergo conscientia nostra, non potest nos obligare ad faciendum aliquid contra præceptum Dei, & sic idem quod prius. Q. 2. art. 2. & tertio c.

¶ 4 Præterea. Deus est potentioris, & maioris authoritatis quàm conscientia nostra: sed Deus non potest nos obligare ad peccatum faciendum suo pręcepto. ergo multo minus conscientia.

¶ 5 Pręter. Nullus faciens hoc ad quod obligatur, peccat: aliàs esset perplexus, quod est impossibile, quia sic necessario peccaret: sed si habeat aliquis erroneam conscientiam, q̄ debeat fornicari & fornicetur, non excusatur a peccato: aliàs tyranni, qui sanctos occiderunt, non peccassent, quia arbitrabantur se obsequium Deo præstare. ergo conscientia erronea non obligabat.

¶ 6 Præter.

¶ 6 Præterea. Dictamen conscientiæ non facit, vt id quod est veniale sit mortale, quia alicui dictat conscientia, quòd non est bonum loqui verba ociosa: nec tamé dicens, mortaliter peccat, sed plus distat malum a bono, quàm veniale a mortali. ergo conscientia errans non obligat ad ea, quæ sunt secundum se mala.

que proprie natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in libro de fide ad Petrū, scriptum est. Firmissime tene primos homines bonos, & rectos esse creatos, cum libero arbitrio, quo possent, si vellent propria voluntate peccare: eosque non necessitate, sed propria voluntate peccasse. Recte ergo dicitur, homo naturaliter velle bonum, quia in bona & recta voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam: vt ait Hieron. in Chaym B nō potuit extingui, bonū semp vult, & malū semp odit. Alium autem dicunt esse motum mētis, quo mens relicta superiorum lege, subiicit se peccatis, eisq; oblectatur. Iste motus, vt aiunt anteq̄ alicui assit gratia, dñatur in homine & regnat: alterūq; deprimit motum, vterq; tñ ex libe. arb. est. Veniente aūt gratia illę motus malus elidit̄, & alter naturaliter bonus liberat̄ & adiuuat̄, vt efficaciter bonū velit: ante gratiā vero, licet naturaliter velit homo bonum: non tñ absolute concedi opor-

SED CONTRA. super illud Ecclesiastes 7. Scit. n. tua cōscientia &c. Dicit Glo. quasi. s. consciētia iudice nocens nō absoluitur: sed præceptum iudicis obligat ad aliquid faciendū. ergo conscientia obligat.

† Cap. 25. tom. 3.

¶ Præter. Ro. 13. dicitur. Omne quod nō est ex fide, peccatum est, i. contra conscientiam. Gl. Etiam si bonum est quod fit: sed conscientia prohibēs bonum, est errans. ergo consciētia errans obligat.

† Super ezechielē. c. 1.

¶ Præter. Iste habet conscientiam si non fornicetur, q peccat mortaliter. Omne autem peccatum mortale est ex contemptu Dei: sed quicunque facit aliquid intentione contemnendi Deum, mortaliter peccat: ergo iste mortaliter peccat: & ita conscientia errans eum obligabat.

RESPONDEO. Dicendum q circa hoc sunt duæ opiniones. Quidam. n. distinguunt tria genera operum. Quædam enim sunt opera per se bona, & conscientia, quę ea facienda dictat, non est errans, sed recta, vnde talis cōscientia simpliciter ligat, nec vnq̄ deponenda est. Quædam vero sunt de se indifferētia, vt leuare festucam, vel aliquid huiusmodi; & si conscientia talia opera dictat esse facienda, obligat ad faciendū, non simpliciter, sed manente tali conscientia: vnde tenetur vel conscientiam istam deponere, quia erronea est, vel facere qđ cōscientia dictat. aliter. n. peccat. Quædam vero opera sunt de se mala, sicut fornicari, mentiri, & huiusmodi, & ad hęc nullo modo conscientia obligare potest: sed verum est, q si aliquis credat se non fornicando legem Dei contemnere, non propter hoc, q consciētia eum ad fornicandum ligat peccat: sed quia in contemptum Dei, hoc quod dimittendum est dimittit. Sed si diligenter videatur, quomodo conscientia ligat, inuenitur in omnibus ligare, vt alia opinio dicit. Conscientia. n. quoddam dictamen rationis D est. voluntas autem non mouetur in aliquid appetendum, nisi præsupposita aliqua appręhensione. obiectum. n. voluntatis est bonum vel malum, secundum quòd est imaginatum vel intellectum. Intentionem autem boni vel mali ratio ipsa demonstrat. vnde cum actus voluntatis ex obiecto specificetur, oportet q secundum rationis iudicium, & conscientiæ, voluntatis actus procedat, & per modum istum conscientia ligare dicitur, quia. s. si aliquis fugiat, per voluntatem quod ratio bonum dictat, est ibi fuga boni, quæ fuga malum est, quia voluntas fugit illud ac si esset bonum secundum rationem, propter tristitiam aliquam secūdum sensum: & similiter si ratio diceret aliquod bonum esse malum, voluntas non potest in illud tendere, quin mala sit, tendit enim in illud, vt ostensum est a ratione: & ita vero malum simpliciter, propter apparens bonum secundum sensum: & ideo siue ratio sine conscientia recte iudicet siue non, voluntas obligatur hoc modo, q si iudicium vel dictamen rationis, quod est conscientia: non sequitur actus voluntatis inordinatus est, & hoc est obligare, s. astringere voluntatem, vt non possit sine deformitatis nocumento in aliud tendere: sicut ligatus non potest ire. Sciendum tamen, q aliter ligat conscientia errans, aliter cōscientia recta. Conscientia. n. recta, obligat simpliciter & per se: hoc. n. quod est per ipsam dictatum, est in se bonum, & ex iudicio rationis bonum apparet. vnde si nō fiat, malum est, & si fiat, bonum est: sed conscientia erronea non obligat, nisi per accidens, & secundum quid. si enim dictet aliquid esse faciendum, illud fieri in se consideratum, non est bonum necessarium ad salutem: sed appræhenditur vt bonum: & ideo cum non liget, nisi secundum quod est bonum, non obligatur voluntas per se ad hoc: sed per accidens, s. ratione appræhensionis, qua iudicatur bonum: & ideo si fiat aliquid, quod est secundum se malum, quod errans ratio iudicat bonum, peccatum non euitat. Si autem non fiat, peccatum incurritur, quia vnus defectus bonitatis sufficit ad hoc, q aliquid dicatur malum, siue desit bonitas, quæ A est per accidens, secundum q res appræhenditur in ratione boni, siue bonitas quæ est rei per se. Sed si sit altera tantum, s. quæ est per accidens, non propter hoc erit actus bonus, & ista solutio accipitur ex verbis Philosophi in 7. Ethic. vbi quæritur, vtrum dicatur aliquis incontinens, ex hoc q per passionem discedit a qualicunq; ratione, siue recta siue non recta. vel dicatur incōtinens propter hoc, q discedat a ratione recta, & soluit q dicitur incontinens per se, & simpliciter propter hoc, q discedit a ratione recta: sed dicitur per accidens incōtinens ex hoc, quòd discedit etiam a qualicunque ratione, siue recta siue nō recta.

Cap. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd quamuis illud quod ratio dictat per se, non sit secundum legem Dei, sicut nec per se bonum: tamen per accidens est secundum legem Dei, sicut & bonum, inquantum ratio appręhendit ipsum, vt secundum legem Dei & bonum: & ideo sequitur q conscientia errans, per accidens obliget, & non per se.

C ¶ Ad secundum dicendum, q conscientia errans, quæ dictat aliquid esse faciendum, dictat illud esse faciendum sub aliqua ratione specialis boni, vel quia pium videtur, vel iustum vel aliquid huiusmodi. vnde qui contra hanc conscientiam facit, peccat: & peccatum illud opponitur virtuti, sub cuius ratione ratio oppositum dictabat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conscientia obligat non virtute propria: sed virtute præcepti diuini: non enim conscientia dictat aliquid esse faciēdum hac ratione, quia sibi videtur: sed hac ratione, quia a Deo pręceptum est. vnde per accidens ex virtute diuini præcepti obligat, inquātum dictat hoc, vt præceptum a Deo: & ideo dictamen conscientiæ plus obligat, quam pręceptum prælati, sicut & præceptum diuinum, in cuius virtute ligat, sicut patet, si præceptum regis nō perueniret ad populum, nisi mediante aliquo principe, si princeps diceret hoc est præceptum a rege, quàmuis non esset verum, dictum suum obligaret, vt præceptum regis: ita quòd contemptores mererentur D pœnam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ideo Deus non potest nos obligare ad peccatum faciendum, quia non potest errare, vt iudicet hoc esse faciendum, quod non est faciendum. conscientia autem errare potest: & ideo non est simile.

¶ Ad quintum dicēdum, quòd simpliciter nullus perplexus est, absolute loquendo: sed quodam posito non est inconueniens, illo stante aliquem perplexum fore: sicut intentione mala stante, siue fiat actus debitus qui est in præcepto, siue non fiat, peccatum incurritur. similiter etiam stante erronea conscientia, quicquid fiat, peccatum non vitatur: sed potest homo conscientiam erroneam, sicut & intentionem prauam deponere: & ideo simpliciter non est perplexus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd conscientia, vt dictum est, obligat virtute præcepti diuini, sub cuius ratione appręhendit il- E lud quod ratio dictat: & ideo si illud appræhendatur, vt directe cadens sub præcepto, peccat mortaliter, omittendo quod conscientia dictat, & etiam si sit veniale & indifferens. Si autem appræhendatur, vt non directe cadens sub præcepto vel prohibitione, tunc non fit directe contra conscientiam: sed præter eā, & ita non peccatur mortaliter sed venialiter, vel etiam nullo modo: sicut quando conscientia dictat alicui, q bonum est facere aliquod opus consilij: si non facit non peccat, quia non appręhendit illud, vt bonum debitum, & necessarium ad salutem, & pręcepto subiacens.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET SI VITIIS & peccatis obnubiletur &c.] Hæc obnubilatio & corruptio intellectus, non intelligitur quantum ad actum proprium ipsius intellectus secundum se considerati, cum in multis peccatoribus acutissima ingenia inueniant: sed intelligit s̄m habilitaté ad gratiā & virtuté, & ad opus bonū, pręter dr, q ois malus

ignorantia est: sunt tamen quædam peccata, quę etiam intellectus contemplationem obnubilant, inquantum per ea homo passionibus perturbatur & distrahitur, & a contemplationis actu impeditur, vt præcipue in peccatis carnalibus patet. vnde etiam Commen. in 7. Phy. dicit, quòd virtutes morales pertinent ad scientias, & præcipue virtus castitatis. {Breuiua respōdentes dicentes actu voluntatis &c.} hæc respōsio vtriq; opinioni communis esse potest, præcipue quantum ad actum malum, in quem voluntas naturaliter non ordinatur. {Sed voluntas hæc semper caret effectu &c.} Hoc potest intelligi de effectu vltimo voluntatis, quo. s. in vltimum finem ordinatur. s. de actu meritorio, & tunc per gratiam, intelligitur gratia gratum faciens, sine qua meritum esse non potest: si autem intelligitur vniuersaliter effectus bonæ voluntatis quantum ad quodcuoque bonum, sic per gratiam oportet intelligere gratuitum Dei auxilium, quo omnibus non tantum gratuita: sed etiam naturalia confert, sine quo nihil boni in nobis esse potest. {Alij autem dicunt, vnam esse voluntatem &c.} Ista opinio videbatur ponere, quòd quia voluntas naturaliter vult bonum, ꝙ iste motus voluntatis semper maneat, & secundum additionem actus voluntatis, deliberatiua dicitur bona vel malus simpliciter: sed si per motum intelligebant actum quendam voluntatis, qui est operatio, sic falsum dicebant, quia voluntas non est determinata naturaliter ad vnum, vt semper agat. si autem per motum intelligebant inclinationem voluntatis in bonum: sic verum dicebant, quia illa inclinatio semper manet eadem, siue quis ea deliberatione bonum, siue malum velit.

Marg.: Cō. 20. & c. vlti.

tet bonam habere voluntatem, sed potius malá. Alij autem dicunt, vnam esse voluntatem, idest vnum motum, quo naturaliter vult hō bonum, & ex vitiō vult malum eoque delectatur, & inquantum vult bonum, naturaliter bonus est, & inquantum malum vult, malus est.

G

DISTINCTIO XL.

DIVISIO TEXTVS.

IN parte præcedenti determinauit de peccato, secundum ꝙ in actu voluntatis consistit. In parte ista determinat de eo, secundū ꝙ cōsistit in actu exteriori. Et diuidit in partes duas. In prima parte ostēdit. vnde actus exteriores, dicantur boni vel mali. In secunda mouet quasdam quæstiones circa prædeterminata 41. dist. {Cumq; intentio, vt supra dictum est &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ostendit actus exteriores ex voluntate bonos vel malos esse. In secunda inquirit, vtrum sit verum vniuersaliter in omnibus. ibi {Sed quæritur vtrum opera omnia &c.} Et diuiditur in duas. In prima ad determinationem quæstionis inducit duas opiniones. In secunda inducit tertiam, quæ vtrique quantum ad aliquid contradicit. ibi {Sed Aug. euidentissime docet &c.} Et diuiditur in duas. In prima confirmat hanc tertiam opinionem per dicta Augustini. In secunda ostēdit, quomodo illi, qui alias opiniones sustinent, authoritates inductas soluunt. ibi {Quæ tamen quidam &c.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Vtrum bonum & malum sint dfię specificæ actionis.

Secundo. Si bonitas & malitia exterioris actus a voluntate dependent.

Tertio. Si actus exterior addat in bonitate & malitia, supra interiorem actum voluntatis.

Quarto. Si eadem actio potest esse bona & mala.

Quinto. Si aliqua actio potest esse hoc modo indifferens, vt neque sit bona neque mala.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum bonū & malū sint differentiæ essentiales actionis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ bonum & malum non sint essentiales differentię actionis. Nulla enim essentialis differentia, conuenit secundum quid alicui, sed per se: bonum autem & malum non conueniunt actioni, secundum quòd actio: sed secundum obiectum & finem. ergo bonum & malum non sunt essentiales differentiæ actionis.

Marg.: 1. 2. q. 18. art. 1.

F ¶ 2 Præterea. Omnis differentia, vt in 4. Met. dicitur, entis & vnius prædicationem recipit: sed malum cum sit priuatio est non ens. ergo non potest esse essentialis differentia actionis. Tex. 4.

¶ 3 Præterea. Essentialis differentia est de essentia eius, cuius est differentia constitutiua: sicut rationale de essentia hominis. si ergo bonum & malum sunt differentiæ essentiales actionis, aliqua actio erit de cuius essentia est malum: sed nullum malum est a Deo. ergo erit aliqua actio cuius essentia, non est a Deo, quod supra improbatum est.

DISTINCTIO XL.

A

An ex fine oēs actus pensari debeant, vt simpliciter boni vel mali dicātur.

POst hæc adiiciendum videt de actibus, vtrū & ipsi ex fine sicut volūtas, pēsari debeāt boni vel mali. Licet. n. secundum quosdam

G

¶ 4 Præterea. Ea quæ differunt ꝑ differentias essentiales, non conueniunt in specie: sed in quibusdā actiones bonę & malę, sunt eędem specie: sicut concubitus matrimonialis & fornicarius. cum idem effectus in specie, pro vtraque actione sequatur. s. hominis generatio. ergo bonum & malum non sunt differentiæ essentiales actionis.

¶ 5 Præterea. Sicut bonum & malum inuenitur in actionibus hominis & habitibus: ita etiam inuenitur in aliis rebus: sed in aliis bonum & malum non sunt essentiales differentię. ergo nec in hominum actionibus.

SED CONTRA. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius, est essentiale sibi: sed bonum ponitur in diffinitione virtutis ab Aug. dicente, quòd virtus est bona qualitas mentis, vt supra 27. dist. dictum est. ergo malum & bonum, sunt differentiæ essentiales habituum: sed secundum differentiam habituum est differentia actionum ex habitibus procedentium, cum similes habitus similes actus reddant, vt in 2. Ethic. dicitur. ergo bonum & malum sunt essentiales differentiæ actionum. In libro de moribus ecclesię catholicæ cap. 1.

H

¶ Præterea. Omnis differentia faciens secundum speciem differre, est differentia essentialis: sed bonum & malum distinguunt speciem habitus. ergo sunt differentiæ essentiales habituum, & sic idem quod prius.

RESPONDEO. Dicendum, quòd actiones differunt specie secundum diuersitatem formarum, quæ sunt principia actionum, quàmuis etiam agentia specie non differant: sicut calefacere & infrigidare differunt specie: sicut calor & frigus. forma autem voluntatis est finis, & bonum quod est eius obiectum & volitum: & ideo oportet, ꝙ in actibus voluntatis inueniatur differentia specifica secundum rationem finis. & quia actus sunt in genere moris, ex hoc ꝙ sunt voluntarij: ideo in genere moris est diuersitas speciei, secundum diuersitatem finis, & quia malum & bonum sumuntur secundum ordinem ad finem: ideo

I

oportet ꝙ sint essentiales differentiæ in genere moris. Sciendum est autem ꝙ ad aliquod genus contingit aliqua reduci dupliciter, vel per se, vt ea quæ per essentiam suam in illo genere sunt, sicut albedo & nigredo reducuntur ad genus coloris. vel per accidens, ratione alicuius quod ei accidit, sicut res alba, & res nigra ad genus coloris. Ea ergo quæ per se sunt in genere simpliciter, differunt spē per differentias essentiales gñis, quę vero reducuntur ad genus per accñs, non differunt per dñas generis simplr: sed sm quid tm. s. sm ꝙ ad genus illud pertinent, vt patet pcipue in artificialibus. formæ. n. artificiales accñtales formę sunt. vnde cultellus & clauis ēt differunt spē, sm ꝙ ad genus artificiale pertinent: sed quantum ad substātiam eadem sunt spē, quia substantia vtriusq; est ex materia naturali, & nō ex forma artificiali, vt in 2. de anima cōmen. dicit, & quia vt dictum est, hoc modo aliquid ad genus moris pertinet, quo voluntariū est:

K

ideo ipsi actus voluntatis, qui per se & immediate ad voluntatē pertinent, per se in gñe moris sunt. vnde simpliciter specie distinguntur interiores actus voluntatis, ꝑ bonum & malum, sicut ꝑ differentias essentiales, actus aūt imperati a voluntate, eliciti ꝑ alias potentias, pertinent ad genus moris per accidens, sm. s. ꝙ sunt a voluntate imperati: & ideo actus illi secundum substantiam non distinguuntur secundum speciem, per bonum & malum: sed per accidens, secundum ꝙ ad genus moris pertinent.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, ꝙ quàmuis bonum & malum non sint differentiæ actionis, inquantum est actio: sunt tñ differentiæ eius, sm ꝙ est voluntaria: sicut ēt rōnale & irrationale non sunt dñæ substantiæ vt substantia est: sed sm ꝙ consideratur vt aīata: & ideo nihil prohibet in aliquo gñe actionum easdem actiones specie, per bonum & malum differre.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut supra dictū est, malū ꝑut dicit priuationem tm, nō pōt dici essentialis dña: sed sm ꝙ fundatur in aliquo fine indebito, qui tñ finis non omnino bonitate caret: vnde sic malum est contrarium bono, & non priuatio.

¶ Et per

¶ Et per hoc patet responsio ad tertium, quia malum pertinet ad essentiam actionis quantum ad hoc, quòd est ibi aliquid de
D. 673. entitate, & non rône priuationis adiūctę, qę priuatio nõ est de
1060. essentia alicuius entis in gñe collocati, cū nihil corū sit nõ ens.
¶ Ad quartum dicendum, quòd concubitus est quidam actus imperatus a voluntate, mediāte alia potentia: & ideo per accidens conuenit sibi esse in genere moris. vnde potest dupliciter considerari, vel secundum genus naturę, & sic concubitus matrimonialis, & fornicarius spē non differūt. vnde & effectum naturalē eundem specie habent. vel secundum quòd pertinent ad genus moris, & sic effectus specie differentes habent, vt mereri vel
† Lib. 1. de offi. c. 30. demereri vel aliquid huiusmodi, & sic in specie differunt.
¶ Ad quintum patet responsio per id quod dictum est, quòd finis est forma voluntatis, secundum quā operatio humana dicitur: & ideo bonum & malum differentiæ essentiales & specificę in genere humanorum actuum sunt, sicut & aliæ actiones differunt secundum diuersas formas agentium: & ideo non est similis ratio de istis actionibus, & de alijs, & pro
Tex. 1. pter hoc dicit Philosophus in 5. Meta. quòd finis in agentibus ex proposito, est bonum & malum speciali modo.

omnes boni sint inquantū naturaliter sunt, nõ tñ absolute oēs dicendi sunt boni; nec oēs remunerabiles: sed a quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. nam simpliciter ac vere boni sunt illi actus, qui bonā habēt causam & intentionem, idest, qui bonam voluntatem comitātur, & ad bonum finem tendunt. Mali vero simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. Vnde Ambr. ait. Affectus tuus operi tuo nomen imponit, & Augustin. super psal. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim mihi videtur esse, vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam, qa vbi

fides non erat, bonum opus nō erat, bonum enim opus intentio facit, & intentionem fides dirigit: non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimonijs insinuari videtur ex affectu, & fine opera esse bona vel mala, quibus consonat quod dominus in euangelio ait. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere, nomine arboris non humanę mentis natura: sed voluntas intelligitur, quæ si mala fuerit: nõ bona sed mala facit opera. Si vero bona fuerit, bona nõ mala facit opera.

ARTICVLVS II.

b Vtrum actio sit simpliciter iudicanda bona vel mala ex voluntate.

1. 2. q. 20. ar tic. 1. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd simpliciter ex volūtate, actio adiudicāda sit bona vel mala. Mat. 7. dicitur. Non potest arbor mala, fructus bonos facere: nec arbor bona, fructus malos facere &c. Sed voluntas bona bonæ arbori comparatur. mala autem malæ. Cum igitur fructus voluntatis sint exteriores actus, videtur quòd ex bonitate & malitia voluntatis, simpliciter exteriores actus dicendi sint boni vel mali.

¶ 2 Præter. Vt dictum est. Actus exteriores non reducuntur ad genus moris, nisi secundum quòd sunt imperati a voluntate: sed non participant bonitatem vel malitiam moralem, nisi secundum quòd ad genus moris pertinent. ergo videtur, quòd secundum bonitatem vel malitiam voluntatis sint dicendi bo-
Libro off. c. 30. tom. 1. ni vel mali. Quòd etiam Ambro. significare videtur dicens. Affectus tuus nomen operi tuo imponit.
Tex. cō. 3. ¶ 3 Præterea. Vt in 3. Meta. Philosophus dicit. Ratio boni ex fine sumitur: sed actus voluntaris habet ordinem ad finem mediante voluntate, cuius obiectum est finis. ergo secundum bonitatem vel malitiam voluntatis, dicendus est actus exterior malus vel bonus.

¶ 4 Prętērea. Malum non est potentius quàm bonum: sed si sit mala volūtas, necessario sequitur, quòd actus exterior sit malus: ergo & si sit bona voluntas, sequitur quòd actus exterior sit bonus.
De ciu. Dei lib. 14. c. 13. ¶ 5 Præt. Aug. supra dicit, quòd voluntas est qua peccatur, & recte viuitur: sed voluntas secundum quòd ea peccatur est mala, & secundum quòd ea recte viuitur est bona. ergo peccatum, & etiam bona operatio, quæ est recte viuere, iudicari debent secundum bonitatem vel malitiam voluntatis.
Cap. 6. SED CONTRA. Philosophus in 2. Ethic. dicit, quòd quædā sunt, quæ bene fieri non possunt, quia cum sint extrema in eis, non est medium accipere: contingit autem in talia opera ingredi propter voluntatem alicuius finis boni. ergo non est iudicādus actus exterior bonus propter voluntatis bonitatem.

¶ Prętērea. Supra dictum est, quòd si fiat contra conscientiam errantem, quæ iudicat esse faciendum quod malum est, peccatur, & similiter si secundum eam fiat: sed ille qui vult aliquid facere propter hoc, quòd conscientia sua sibi dictat, bonam voluntatem habere videtur. ergo bona volūtas non sufficit ad hoc, quòd actus exterior bonus dicatur.

RESPONDEO. Dicendum quòd voluntas dupliciter potest considerari, vel secundum quòd est intendens, prout in vltimū finem fertur. Vel secundum quòd est eligens, prout fertur in obiectum proximum, quod in finem vltimum ordinatur. Si consideretur primo modo, sic malitia voluntatis sufficit ad hoc, quòd actus malus esse dicatur, quia quod malo fine agitur, malū est. non autem bonitas voluntatis intendentis sufficit ad bonitatem actus, qa actus potest esse de se malus, qui nullo modo bene fieri potest. Si autem consideretur voluntas, secundum quòd est eligens, sic vniuersaliter verum est, quòd a bonitate voluntatis dicitur actus bonus & a malitia malus. Ad bonitatem enim consilij quod electionē præcedit, vt in 6. Ethic. dici- Cap. 7.
tur. tria exiguntur. Vnum. s. quòd consiliās præstituat sibi debitum finem, quia si aliquis ad d malum D. 818.
finem consequendum multas efficaces vias inueniat, non dicatur bonus consiliator. Secundo quòd ad finem bonum consequendum adinueniat bonū opus, per quod finem consequatur. vnde siquis bonum finem consequi intendat per malam actionem, non est bonus consiliator, quia vt ipse dicit sortitur finem, incontinenti medio, eo quòd illud quod ad finem ordinat, non est proportionatum fini illi, sicut si aliquis veram cōclusionem per medium impertinens concluderet. Tertio requiritur vt adinueniat vtrunque in tempore conuenienti, ne sit pręceps in festinando, vel etiam tardus in tardando: sed hoc vltimum pertinet ad bonitatem consilij, secundum quòd consilium in ratione inquirente, & inueniēte est: alia vero ex parte rei & cōsiliatoris.
cum igitur electio sit quasi consilij conclusio, vt in 3. Ethic. di- Cap. 5.
citur. oportet, quòd ad bonitatem voluntatis eligentis, concurrat bonitas finis, & bonitas eius quod ad finem ordinatur, & si hoc fit, proculdubio actus exterior bonus erit. si autem alterum defierit voluntas mala & actus malus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd arbor est ex qua immediate procedit fructus: vnde arbori comparatur voluntas, secundum quòd eligens, quia ex electione immediate sequitur opus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum voluntatem dicitur actus exterior bonus vel malus: sed non secundum voluntatem intendentem solum, sed secundum voluntatem eligentem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad bonitatem rei, non solum exigitur bonitas finis vltimi, quam respicit voluntas intendens: sed etiam bonitas finis proximi, quem respicit voluntas eligens: & ideo non sequitur, quòd bonitas voluntatis intendentis, ad bonitatem actus sufficiat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia bonum perfectius & potētius est quam malum; ideo ad bonum plura exiguntur quā ad malum, quia bonum consistit ex vna tota & perfecta causa: sed malum ex particularibus defectibus, vt Dio. dicit: & ideo defectus Cap. 4. de diui. nomi.
voluntatis circa vltimum finem sufficit ad malitiam actionis, nõ autem bonitas finis vltimi sufficit ad bonitatem.

¶ Ad quintum dicendum, sicut ad secundum.

ARTICVLVS III.

c Vtrum actus exterior addat aliquid bonitatis, vel malitiæ super bonitatem vel malitiam voluntatis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus exterior, nihil de bonitate & malitia, addat supra bonitatem vel malitiam voluntatis. Primo per id quod dicitur super 1. 2. q. 20. ar tic. 4.
Matth. 11. in Gl. Quantum intendis, tantum facis. Si igitur duo sint, quorum vterq; idem bonum intendat, & vnus exequatur, & alius non, vr̄ quòd nihil de bonitate peruenit exteriorem addat.
¶ 2 Præterea. Bernard dicit, quòd bona voluntas sufficit ad meritum: sed bona actio requiritur ad exemplum, & consonat ei, quod Philosophus in 10. Ethicor. dicit, quòd exteriores actus Cap 4.

sunt ad manifestationem virtutis: sed absoluta & perfecta ratio bonitatis in actibus humanis est, secundum quòd sunt meritorij. ergo tota bonitas in actu interiori consistit: & ita per actum exteriorem, nihil de bonitate vel malitia additur.

¶ 3 Præter. Homo per bonas operationes, in beatitudinem & fœlicitatem peruenit: sed beatitudo & fœlicitas humana fortunæ non subiacet, vt in 1. Ethic. probatur. (Cap. 6.) ergo nec fortuna de bonitate vel malicia operis aliquid auferre potest: sed actus exterior virtutis moralis pôt impediri per fortunam, vt in 10 Ethic. dicitur. (Cap. 9.) vt patet in paupere, qui non habet vnde actum liberalitatis exerceat, & in infirmo, qui actum fortitudinis exercere nõ potest. ergo actus exterior nihil addit, vel diminuit de bonitate actionis humanę.

¶ 4 Præt. Quanto actio melior est, tanto maius sibi præmium debetur: sed tota quantitas præmij mensuratur secundum quantitatem radicis. s. habitus actum informantis, cum igitur actus primo eliciat operationes intrinsecas, videtur quòd in actibus interioribus, tota efficacia meriti consistat: & ita per exteriores actus, nihil de bonitate accrescit.

¶ 5 Præterea. Si actus exterior addit aliquid bonitatis supra bonitatem actus interioris. ergo quanto actus exterior maior fuerit, tanto homo magis merebitur: sed hoc falsum est, quod patet ex domini sententia, quam de vidua mittente duo æra in gazophilacium dedit. Luc. 21. Ergo actus exterior non addit bonitatem supra actum interiorem.

SED CONTRA. Si aliquid potest fieri per vnum, sicut per duo, superfluum est duo ad illud inducere. si igitur æqualis bonitas consistit in actu exteriori, & interiori simul, & in actu interiori tantum, videtur quòd actus exterior superflueret: & ita non oporteret nos aliquid agere, sed solum velle.

¶ Præterea. Duplex bonum melius est: sed actus interior & exterior vterque bonitatem habet. ergo vterque melior est, quàm alter tantum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd actus exterior & actus interior voluntatis, hoc modo comparantur adinuicem, quòd vterque, quodammodo est alteri bonitatis causa, & vterq; quantum in se est, quandam bonitatem habet quam alteri dat. Actus enim exterior, bonitatem habet ex circonstantiarum commensuratione, secundum quam proportionatus est ad finem hominis consequendum, & quia actus exterior comparatur ad voluntatem sicut obiectum, inde est, quòd hanc bonitatem voluntatis actus interior ab exteriori habet, non quidem ex eo, secundum quòd est exercitus, sed secundum quòd est intentus & volitus, quia secundum quòd est exercitus sequitur actum voluntaris: sed quædam ratio bonitatis consistit in actu interioris voluntatis secundum se, secundum quòd voluntas est domina suorum actuum, secundum quam bonitatem, actus habet rationem meriti vel laudabilis, & hæc bonitas ex actu interiori, in exteriorem pro-(K) cedit. loquendo igitur de illa bonitate, quam voluntas actui exteriori præbet actus exterior, nihil bonitatis addit dummodo voluntas equaliter intensa sit. hoc pro tanto dico, quia quidã actus sunt delectabiles, in quibus voluntas non potest esse ita intensa ante actum, sicut est in actu, vt patet in actu fornicationis: vñ non æqualiter demeretur, qui vult fornicari, & qui actu fornicatur, quia voluntas non potest esse adeo perfecta ante actum sicut est in actu. Quidam vero actus sunt difficiles, in quibus voluntas remittitur in actu, & in istis voluntas potest esse magis perfecta ante actum, quàm in actu. si autem loquamur de bonitate actus quam actus exterior secundum se habet, sic actus exterior complet interiorem, in bonitate vel malitia, sicut terminus motus complet motum: comparatur enim, vt dictũ est, ad voluntatem vt obiectum, & quia ad præmium essentiale ordinatur actus per bonitatem primam, quam habet a voluntate prout liberaliter redditur & ex amore, ideo actus exterior nihil ad

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine, sint bona vel mala.

b

SEd queritur, vtrum omnia opera huius hominis ex affectu & fine, sint bona vel mala. Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt om-(G) nes actus esse indifferentes, vt nec boni, nec mali per se sint: sed ex intentione bona bonus, & ex mala malus sit oĩs actus, secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Alijs vero videtur, quòd quidam actus in se mali sunt, ita vt non possint esse nisi peccata, etiam si bonã habeant causam. Et quidam in se boni: ita vt & si malã habeant causam, non tamen boni esse desinant, quod testimonio Augustini confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri: quod enim quis inuitus, vel necessitate facit, non bene facit, quia non bona intẽtione facit. vt ait Augustin. super Ioan-(G) nem. Seruilis inquit, timor, non est in charitate. In quo quamuis credatur Deo, non tamen in Deum, & si fiat bonum, non bene tamen: nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Ecce habes, quòd aliquis non bene facit illud quod bonum est. facit ergo quod bonũ est, intentione nõ bona. Ideo illi asserũt quędã

(F) iungit ad præmium essentiale, tantum. n. meretur, qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi, quantum si faceret illud, & si facit vnum actum, quantum si faceret multos, voluntate ęqualiter perfecta manente. Ad præmiũ autem accidentale ordinatur per bonitatem, quæ est ipsius actus exterioris secundum se: & ideo actus exterior adiungit aliquid ad præmium accidentale, verbi gratia, martyr inquantum exterius patitur, victoriã de aduersarijs fidei habet, & ex hoc sibi aureola debetur. similiter etiã aliquis ex hoc, quòd in actum exteriorem frequenter exit, magis habilitatur ad bonum, & ex hoc sequitur, quòd in charitate crescat. (De spũ & litera ca. 14. Et lib. sen. prol. c. 17.) Similiter per actum exteriorem punitur magis quàm per voluntatem tantum: & ideo actus exterior adiũgitur in satisfactionem, & similiter in omnibus alijs, quæ consequuntur bonitatem actus, se-(H) cundum quòd exercitus est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur. quantum intendis tantum facis. ly quantum, potest esse aduerbium vel nomen, & si sit nomen, tenet in malis, quia quãtum aliquis credit, vel intendit peccare, tantum peccat. In bonis autem nõ, quia potest aliquis tepida voluntate, intendere multum Deo placere: nec tamen tantum placet. Et ratio huius differentiæ ex supradictis patet, quia plura exiguntur ad bonum, quàm ad malum. Si autem ly quantum, sit aduerbium, sic verum est & in bonis & in malis, secundum illam bonitatem & malitiam, habet actus ex voluntate eligente: sed per actum exteriorem aliquid iniungitur quantum ad bonitatem, quę est ipsius actus exterioris secundum se.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Ber. intelligitur quando facultas operandi deest, voluntate perfecta existente, & loquitur tantum quantum ad essentiale præmium, & non quantum ad accidentale.

(I) ¶ Ad tertium dicendum, quòd bona fortunę, vt in 1. Ethic. dicitur, organice deseruiunt fœlicitati. Et ideo non est inconueniens, si accidentaliter ad fœlicitatem conferant, & eorũ defectus fœlicitatem impediant, quantum ad aliqd fœlicitati accidentale. Cap. 9.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud intelligitur de præmio essentiali, quod secundum quantitatem radicis mensuratur, cui non additur per actum exteriorem, si sit perfecta voluntas: sed additur aliquid quantum ad pręmium accidentale.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vidua illa plus alijs misisse dicitur, quia efficaciori voluntate illud dedit. vñ magis merebatur apud Deum de præmio essentiali, quàm illi qui maiora munera minori deuotione dabant: sed quantum ad præmium accidentale, illi poterant plus mereri, secundum quòd per maiora munera plus satisfaciebant, vel etiam ministros templi plus ad orandum, pro se prouocabant, vel quicquid huiusmodi est, quod actum exteriorem secundum se sequitur.

(K) ¶ Ad sextum dicendum, quòd voluntas tendit in actum exteriorem, sicut in obiectum. vnde si adsit facultas operandi, nõ posset esse voluntas perfecta nisi operaretur: & ideo non est superfluũ facere, quia sine actione, nec ipsa voluntas bona esset.

¶ Præterea. Actus exterior in præcepto cadit, & iterum ad præmium accidentale confert.

¶ Ad septimum dicendum, quòd bonitatem illam, secundum quam actus exterior vitæ æternæ meritorius est, totum ex voluntate gratia informata habet, secundum quòd voluntarius est: & ideo non oportet, quòd supra bonitatem voluntatis perfectę, aliquid adiungat ad meritũ essentiale vitę æternæ pruinẽs.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum eadem actio possit esse bona & mala. 1. 2. q. 20. art 6.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd possit esse eadem actio bona & mala, quia vt in 3. Phys. dicitur. (Tex. 22.) item

opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possint, quocunque modo fiant, sicut econuerso quædam sic sunt mala, vt non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera, quę ex fine vel ex causa bõa vel mala sunt, & ad illa referunt sanctorum testimonia, quibus vel affectu, vel intentione iudicium operum pensari dicunt, tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Aliter Augustinus sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam, quæ per se peccata sunt.

SEd Aug. euidentissime docet in libro contra mendacium, oẽs actus secundum intentionem, & causam iudicandos bonos vel malos, prçter quosdam, qui ita sunt mali, vt nunquàm possint esse boni, etiam si bonam videãtur causam habere. Interest autem plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonę causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt: sed ea quippe opera hominum, si causas habeant bonas vel malas, nunc sunt bõa, nunc mala, quę non sunt per seipsa

B peccata; sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide, & concubitus coniugalis, quando fit causa generandi, si ea fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hęc rursus mala sunt, si malas habent causas, velut si iactantię causa pascitur pauper, aut lasciuię causa cum vxore concũbitur, aut filij generantur, non vt Deo, sed vt diabolo nu-

C triantur. Cum vero opera ipsa, per se peccata sunt vt furta, stupra, blasphemiæ, quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse, vel quod absurdius est, iusta peccata esse? Quis dicat, furemur diuitibus, vt habeamus, quod demus pauperibus? Aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur:

idem motus, qui est in agente est actio, & in patiente passio secundum substantiam ratione differens, sicut eadem est via ab athenis ad thebas, & de thebis ad athenas: sed contingit actionem esse malam & passionem bonam. vnde dicitur. Actio displicuit, scilicet Iudæorum passio grata fuit, scilicet Christi. ergo contingit eundem actum esse bonum & malum.

¶ 2 Præterea. Vt in quinto Physicor. dicitur, quòd vnus
Tex.39. motus est cõtinuus, & eadẽ ratione vna actio est, quæ est continua: sed contingit in eadem continua actione vel motu, vt in eundo ad ecclesiẽ primo habere bonã intentionem, postea malam, & econuerso. Cum ergo ex intentione iudicetur actio bona vel mala, eadem actio potest esse mala & bona.

¶ 3 Præterea. Primus motus est peccatum, vt supra dictum est. sed qui resistit primo motui nõ peccat: immo meretur. contingit etiã, quòd adhuc primo
Ca.7.to.4. motu durante, cum prius aliquis, non restiterit postmodum resistat. ergo contingit circa eũdem motum esse bonitatem & malitiam.

¶ 4 Præterea. Sit ita, quòd aliquis dominus præcipiat famulo elemosynam dare, & quòd dominus bona intentione, & ex charitate præcipiet. famulus autem inuoluntarius & coactus det. constat quòd datio eleemosynæ illius est actio domini, & serui actio: sed domin' in illa detione meretur. famulus autem peccat. ergo contingit in eadem actione esse meritum & peccatum.

¶ 5 Præterea. Ponatur quòd aliquis in peccato mortali existens, aliqua suffragia faciat pro defuncto, in purgatorio existente, constat quòd ista suffragia faciens sibi non meretur, cum charitatem non habeat: sed ali qui in purgatorio existit meretur diminutionem pœnæ, vel plenam absolutionem. ergo eadem actio potest esse meritoria & non meritoria, & eadem ratione bona & mala.

SED CONTRA. Matth.6. Nemo potest duobus dominis seruire: sed per bonam actionem Deo seruitur, per malam vero diabolo. cum igitur vna sit actio, quę est vnius agentis, videtur, quòd non possit esse vna actio bona & mala.

¶ Præterea. Contrariæ non possunt esse simul in eodem: sed bonum & malum contraria sunt. ergo non possunt esse in eadem actione.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum vnum & ens conuertantur, secundum hoc, quòd res se habet ad esse: ita se habet ad vnitatem. Est autem in re, duplex esse considerare, scilicet esse quod est ipsius secundum se, quod est esse primum & substantiale, & esse superueniens quod est secundum & accidentale: & ideo contingit, quòd aliquid secundum se consideratum est vnum, quod tamen secundum aliquid, quod est sibi accidentale pluralitatem habet, verbi gratia, lignum continuum, cuius vna pars est alba & alia nigra, ipsum quidem in se, inquantum est lignum est vnum: sed secundum illud esse, quo est coloratum est multa, & non continuum. cum igitur actus exteriores participent bonitatem, & malitiam moralem, sicut quoddam superueniens & accidentale sibi, inquantum tales actus sunt imperati a voluntate, contingit aliquem actũ huiusmodi esse vnum, sim se consideretur: & tamen esse multa, secundum quòd ad genus moris refertur, secundum quòd moraliter bonus vel malus dicitur: & ideo bonitas & malitia, nunquàm possunt esse in vna

A actione, secundum quòd est vna: sed secundum quòd est multa, & sic contingit actionem illam esse vnam & multa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens, quod est actio, & quod est passio, cum vnum accidens non possit esse in diuersis subiectis: vnde etiã Auicen. dicit, quòd non est eadem numero qualitas, in duobus æqualibus, sed specie tantum: sed quia eorum differentia non est, nisi penes terminos, scilicet agens & patiẽs, & motus abstrahit ab vtroque termino: ideo motus significatur vt sine ista differentia, & propter hoc dicitur, quòd motus est vn', & propterea vt supra habitum est, meritum non est in passione, secundum quod est passio: sed in operatione patiẽtis, qua passionem voluntarie sustinet propter Deum, quem operationem constat, non esse eandem, cum operatione agentis. D. 35. D. 34. 19.61.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille actio quãuis sit vna in genere naturæ cõsiderata: tamen secundum quòd ad genus moris refertur, est alia, & alia secundum quòd diuersa intentione & voluntate exercetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd primus motus, non habet ra-
D tionem culpæ: nisi secundum quòd aliquo modo est in potestate voluntatis. vnde quàmdiu voluntas non repugnat, habet rationem peccati: sed quando voluntas iam repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille motus primus sensualitatis sit meritorius cui resistitur, qui tamen postquàm sibi resistitur rationem peccati amittit: sed in ipso actu voluntatis resistentis meritum est, qui non est idem cũ primo motu sensualitatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd famulus dans eleemosynam, per imperium domini se habet, sicut instrumentum illius domini. vnde Philosophus dicit in 8. Ethicor. quòd seruus est sicut organum animatum, instrumentum autem mouet motum, & Cap.8. constat, quòd alia est actio mouentis ipsum, & alia actio qua ipsum mouet aliud: non enim secundum eundem motum, potest esse idem mouens & motum. vnde alia numero est actio domini & serui: & ideo nihil prohibet vnam esse bonam, & aliam malam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd de hoc duplex est opinio. qui-
E dam enim dicunt, quòd suffragia quę facit in mortali peccato existens, si opus operans consideretur, non sunt meritoria, nec agenti, nec ei pro quo fiunt. Si autem consideretur opus operatum, vt ipsum sacrificium, vel aliquid huiusmodi sunt meritoria ei pro quo fiunt, & non operanti: & ideo non sequitur, quòd eadem operatio sit meritoria, & non meritoria, quia operatio ipsa nullo modo meritoria est: sed quia efficacia suffragiorum mensuratur secundum charitatem eius pro quo fiunt, quia tantum valet vnicuique, quantum meruit vt sibi valerent, vt Aug. dicit. Ideo ab alijs verius dicitur, quòd etiam ipsa operatio sine charitate facta valet ei, pro quo fit virtute charitatis eius, & non operantis: nec tamen sequitur, quòd illa operatio bona sit simpliciter, sed quòd est bona homini pro quo fit, simpliciter enim bonum est, quod facienti bonum est. vt in primo libro dictum est, distin. 46. nec est inconueniens, quòd aliquid simpliciter malum sit, quod tamen alicui bonum est: vt ibidem dicitur. D.734.959 1441. In Enchir. cap.108.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua actio humana sit indifferens.

3.2 q.18.ar ti.8.&9.Et Mal.q.2.ar tic.4.&5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqua actio indifferens inueniatur in actibus humanis. nihil.n. potest esse medium inter bonum, & malum nisi indifferens: quod neque bonum neque malum est: sed bonum & malum, sunt contraria mediata, vt in prædicamentis dr. ergo aliqua actio est indifferēs.

¶ 2 Præter. Sine charitate non potest esse aliquod meritum: sed non est dicendum, quòd qui non habet charitatē quolibet suo actu peccet vel demereatur, quia consulitur eis, vt aliquos actus ex genere bonorum faciant. ergo videtur ꝙ aliquis actus sit, qui neque est meritorius, neque demeritorius, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præter. Nullus actus vel voluntas bonitatem habet, nisi referatur in finem dilectionis, vt supra dictum est. sed contingit frequēter agere, etiam quædā quæ secūdum se mala non sunt, quæ in finem dilectionis nō referuntur. ergo huiusmodi nec bona, nec mala erunt, & ita erūt indifferētia.

¶ 4 Præter. Accedere ad mulierem quædam est actio, nec de se bonitatem, vel malitiam moralem dicit: cum nulla circunstantia iste actus sit vestitus, secundum quam aliquis ordo rationis in eo appareat. ergo contingit aliquem actum indifferentem esse. I

¶ 5 Præter. Huiusmodi actus, qui secundum suum genus indifferentes sunt, vt leuare festucam, & aliquid huiusmodi, non possunt habere bonitatem & malitiam: nisi ex intentione, qua in finem referuntur: sed contingit, quòd ille etiam finis, in quem referuntur indifferens est. ergo iste actus omnino indifferens remanebit.

¶ Præter. Opera nostra non possunt esse meritoria: nisi propter Deum facta. aut ergo ad bonitatem actus sufficit habitualis relatio in finem, aut exigitur actualis. Si sufficit habitualis. ergo si aliquis semel in anno referret omnia opera, quæ facturus est in illo anno, in Deum, omnia essent meritoria: & ita facillima esset via salutis. quod est contra illud Matth.7. Arcta est via &c. Si autem exigitur actualis relatio operis in Deum, tunc nunquàm posset esse opus bonum: nisi aliquis actu de Deo cogitaret. si ergo nullus actus est indifferens: tunc omnis actus, quem quis exercet de Deo non cogitans, erit malum & peccatum, quod est valde durum. ergo necesse est aliquos actus indifferentes esse. K

SED CONTRA. 1.Cor.12. Omnia in gloriā Dei facite. aut ergo aliquis refert opus suum in gloriam Dei, aut non, si refert, conuenit ꝙ actus ille bonitatem ex fine sortiatur, si tamen in finem illum sit referibilis, quod conuenit omni actui, qui de se malus non est. si non referat præterit præceptum Apostoli: & ita peccat. ergo de necessitate omnis actus, vel est meritorius vel demeritorius.

¶ Præter. Plus est facere quàm dicere: sed qui sine causa loquitur ociosa verba, peccat, Matth. 12. Omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines &c. ergo multo fortius, si aliquid faciat homo quod in debitum finem non referat, peccat: sed si in debitum finem refert, actus bonus est: ergo de necessitate F omnis actus vel bonus vel malus est, & nullus indifferens.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dicunt, quòd in dictis non potest esse aliquid indifferēs, in factis autem potest. verbum enim ordinatum est ad aliquid, quia est signum rei: factum autem cum non sit signum non est ordinatum ad aliquid: & ideo in verbo incidit deformitas, si otiose proferatur, non autem in facto, si sine causa legitima fiat. Sed hæc ratio nulla est, quia quamuis non sit ordinatum ad aliquid sicut signum ad signatū: est tamē ordinatum ad aliquid sicut ad finem, quia omnē qđ a principio est, ad finem aliquem tēdit. ordinem autem opponitur illi ordini, qui est eius quod est ad finem ipsum, & non ordini, qui est signi ad signatum: & ideo alij dicunt, ꝙ tam in dictis, quam in factis contingit aliqua esse indifferentia, quæ nec bona nec mala sunt: sicut illa quæ non ordinantur ad impletionem præceptorum Dei, vt sic propter Deum fiant: nec etiā diuinis contrariantur pceptis, siue sint in dictis, siue in factis. vt si aliquis alicui loquatur, ex quadam ciuili amicitia, vel etiam aliquod opus amicabile ad ipsum exerceat. Sed hęc non videtur esse instantia, quia actus virtutis politicę non est indifferens: sed de se bonus est, & si sit gratia informatus erit meritorius. non est autem accipere aliquid in quod ordinatur humanus actus, quod vel secundum virtutem politicam rectam non sit, vel etiam rectitudini aduersum, quia non potest esse aliquis actus, procedens ab aliquo deliberante, sine intentione finis: vt in 2. Metaphy. dicitur. finis autem illę est bonum conueniens homini, vel secundum animam, vel secundum corpus, vel secundum etiam res exteriores, quæ ad vtrunque ordinantur, & hoc quidem bonum, nisi sit contrarium alij bono, quod est hominis bonum, secundum rationem & rectitudinem virtutis ciuilis habet, quia virtus ciuilis dirigit in omnibus, quæ sunt corporis, & etiam quæ propter corpus quæruntur. vnde si his aliquis mediocritas vtatur, erit vsus rectus. si autem secundum abundantiam vel defectum, erit vsus vitiosus virtuti oppositus: & ideo aliter secundum alios dicendum est, quòd nullus actus a voluntate deliberata progrediens, potest esse, qui non sit bonus vel malus, non tantum secundum theologum, sed etiam secundum moralem philosophum: & vlterius non potest esse aliquis actus, a deliberata virtute procedens in habēte gratiam, qui non sit meritorius sed tamen in non habente gratiam, potest esse aliquis actus deliberatus, qui nec meritorius nec demeritorius est: tamen est bonus vel malus. Cuius ratio est, quia malum inquantum malum, non opponitur bono, nisi sicut priuatio habitui, sed oppositio contrarietatis est, ex hoc, quòd illud ens supra quod fundatur talis priuatio, non compatitur secum aliquod bonum, quod est simpliciter bonum, sicut immoderata delectatio in cibis, non compatitur secum bonum sobrietatis, quod est simpliciter bonum. & ideo illa immoderata delectatio adiungitur cum priuatione boni, & sic mala dicitur. si ergo in actionibus inuenitur medium, inter bonum & malum hoc non erit, nisi inquantum bonum & malum sunt contraria, vel inquantum malum est priuatio boni. non autem inquantum sunt cōtraria, potest in eis esse medium quod sit neque bonum Tex.c.8.

sed potius saluentur? Duo enim bona hæc sunt vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua fit: homo de morte liberetur? Testamenta etiam vera, cur nō supprimim' & falsa supponim', ne hæreditates habeant, qui nihil boni agunt: sed hi potius, qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala, propter hæc bona, si propter hæc bona, nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigentibus eas largiatur, cum nullum malum, sit malum, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur, & leges subuertere? Quod enim facimus non dicatur recte posse fieri, nec impune tantum, verum etiam gloriose, vt in eo nō timeatur supplicium: sed speretur & præmium, si semel consenserimus in malis actibus, nō qđ fiat: sed quare fiat esse quærendum, vt quæcunque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur? At iustitia merito puuit eum, qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt præbeat pauperi, & falsarium qui alienū corrumpit testamentū, vt his esset hæres, qui largas faceret eleemosynas, non ille qui nullas. Et eū qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cū G qua fecit hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis: ergo æquandus est fur quilibet furi, q volūtate misericordię furatꝰ. Quis hoc dixerit. sed horū duorum, nō ideo quisque est bonus, quia peior est vnus. peior est.n. qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicet esse peccandum, etiam si aliud sit grauius. aliud leuius peccatum? Nunc autem H quærimus quis actus peccatum sit, vel non, non quid grauius vel leuius. Intende lector propositis verbis, tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem, & dinosces quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habet causam. nec ille tantum, qa sunt non nulli actus, qui et si bonam

A bonum, neque malum. Dicuntur enim contraria, secundum ꝙ in vtroque aliquid positiue consideratur: ex quo non potest sumi ratio mali. vnde propter hoc, ꝙ medium distat ab extremis: inquantum aliquid positiue ponit, non efficitur distans a ratione boni & mali, vt possit dici neque bonum, neque malum: non enim ex eodē est in eis oppositio contrarietatis & distinctio boni & mali: sed primum est ex parte positionis in vtroque. secundum autem ex parte priuationis in malo, & positionis i bono. Si ergo sit mediū inter bonum & malum in actionib⁹: hoc non erit, nisi sm̄ ꝙ malū bono priuatiuè opponit, sed i priuatiue oppositis non inuenit mediū, nisi p hoc, ꝙ subiectum nō est susceptiuum habitus, vt lapis, quia visionis susceptiuus non est, neque vidēs, neque cęcus dicitur. & per hunc modum oportet accipere medium inter bonum & malū, vt si aliquid est quod alicuius bonitatis non est susceptiuum, non opposita malitia sibi erit. vnde relinquitur indifferens. hoc autem cōtingit dupliciter, aut per modum abstractionis, secundū ꝙ vniuersale aliquid significatur, vt abstractū a differentiis cōtrariis diuidentibus ipsum. vnde in sua communitate significatum significatur, vt indifferenter se habens ad vtramlibet differentiarū, sicut animal, neque significatur vt rationale, neque vt irrationale: & tamen oportet, ꝙ oē particulare animal, rationale vel irrationale sit. D & similiter est hic. si enim significetur actus in eo, ꝙ est agere, habet quidē bonitatem naturalem, inquantum est ens: sed indifferenter se habet ad bonitatem, & malitiam moralem: & similiter bonum ex genere, indifferenter se habet ad bonum & malum ex circunstantia & fine: quāmuis non inueniatur aliqd bonum in genere particulari, quod non sit aliqua circunstantia vestitum: & ad aliquem finem ordinatum. vnde oportet, quòd bonitatem, vel malitiam contrahat. Et secundum hanc considerationem, quidam dixerunt, omnes actus indifferētes esse, in eo ꝙ sunt actus, & quidam dixerunt, ꝙ non omnes, sed aliqui accipientes magis in speciali nomina actuum, quæ non exprimunt aliquid vnde actus ad malitiam vel bonitatem determinetur, vt materiam & finē, vt circunstantiam, sicut comedere, coitē, vel aliquid huiusmodi. Alio modo contingit hoc, secundum ꝙ aliquod particulare signatum deficit a susceptibilitate alicuius perfectionis: sicut lapis a susceptibilitate visus: & hoc modo aliqui actus, qui deficiunt a susceptibilitate bonitatis moralis, dicuntur indifferentes. E Actus autē susceptibilis est bonitatis moralis, secundum ꝙ humanus est: humanus autem est, secundum ꝙ aliquatenus ratione deducitur: quod contingit in illis actib⁹ tantum, qui imperantur a voluntate, quæ consequitur deliberationem rationis. Actus autem, qui sequuntur apprehensionem subitę imaginationis, sicut confricatio barbæ: & aliquid huiusmodi dicentur hoc modo indifferentes. nullius autem eorum, q voluntatem deliberatam sequitur, indifferens erit: sed de necessitate vel bonus, vel malus bonitate, vel malitia ciuili: sed tamē actus bonitate ciuili perfectus, non est susceptibilis efficacię merendi, nisi in eo, qui gratiam habet: & ideo in eo, qui caret gratia, indifferens est ad meritum, & demeritum: sed in illo qui gratiam habet, oportet, vel meritorium, vel demeritorium esse, quia sicut malus erit demeritorius: sic etiam bonus erit meritorius, quia cum charitas imperet omnibus virtutibus: sicut voluntas omnibus potentiis, oportet, ꝙ quicquid ordinatur in finem alicuius virtutis, ordinetur in finem charitatis, & cum omnis actus bonus ordinetur in finem alicuius virtutis: in finem charitatis ordinatus remanebit: & ita meritorius erit, Et sic comedere, & bibere seruato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem, seruato modo eutrapeliæ, quæ mediū tenet in ludis, vt dicitur. 4 Ethi. meritorium erit in eo, qui charitatē habet, qua Deū vltimum finem vitæ suæ constituit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, sicut dicit Com. in 10. Met. ꝙ dicitur homo neque bonus, neque malus, qui nō est susceptibilis bonitatis vel malitiæ ciuilis, sicut agrestis, qui extrà ciuilem vitā est, & per consequens actiones eius, neque bonæ, neque malæ sunt ciuiliter, inquātum non sunt ordinatæ ad ciuile bonū. Vel melius dicēdū, ꝙ Phylosophus appellat malū non omnem actum inordinatum, sed solum illum, qui nociuus est respectu alterius. vnde dicit in 4 Ethico. quòd prodigus, quia causa iactantiæ sua inordinate expendit, non est mal⁹, sed vanus, & similiter de multis aliis vitiis dicit: & sic patet ꝙ ipse strictiꝰ accipit malum quàm illi dicētes omnem actū inordinatum malum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quāmuis extra charitatem non sit bonum meritorium: tamen est ibi bonum aliquod, vel ex circunstantia, vel ex virtute ciuili. vnde non sequitur, quòd actus eorū, qui charitate carēt sint demeritorii, vel indifferētes. D.88.

D ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non solum actus charitatis est meritorius: sed etiam actus aliarum virtutum, secundum ꝙ gratia informantur; licet meritorii esse non possint: nisi secundum ꝙ reducuntur in finem charitatis. non autem oportet, ꝙ semper actus in finem illum reducantur: sed sufficit ad efficaciam merendi, ꝙ in fines aliarum virtutum actu redocātur: qui enim intendit castitatem seruare, etiam si nihil de charitate cogitet, constat, ꝙ meretur si gratiam habet. omnis autem actus in aliquod bonum tendens, nisi inordinate in illud tendat: habet p fine bonum alicuius virtutis, eo quòd virtutes sufficienter proficiunt circa omnia, quæ possunt esse bona hominis: & ita patet ꝙ ratio non procedit.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ nihil est in genere: quod nō sit in aliqua eius specie: vt in 2. Topi. dicitur. & ita nunquam contingit ad mulierem accedere, quin accedatur ad talem & tali tempore: & similiter secundum alias circunstantias: & ita quāmuis sit indifferens dictus actus consideratus secundum quod genus: non tamen, secundum ꝙ exercetur in actu indifferens est. Cap. 10.

E ¶ Ad quintum dicendum, quòd cum nihil appetatur, nisi inquantum est bonum: impossibile est, quòd finis ad quem ordinatur actio ex deliberatione, sit indifferens, quia vel ratio decipitur & iudicat esse bonum sibi quod non est bonū & hoc non est nisi quando finis est malus, discordās a rationis rectitudine: quāmuis hoc quod desideratur, forte sit bonum desideranti, secundum aliquid sui, vt secundum gustum, vel secundum tactū delectabile. vel est bonum simpliciter: & sic etiam actus ex fine erit bonus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd non sufficit omnino habitualis ordinatio actus in Deū: quia ex hoc, ꝙ est in habitu, nullus meretur: sed ex hoc, ꝙ actu operatur: nec tamen oportet, ꝙ intentio actualis ordinans in finem vltimum, sit semper coniuncta cuilibet actioni, quæ dirigitur in aliquem finem proximū: sed sufficit ꝙ aliquando actualiter omnes illi fines in finem vltimū referantur:

---

habeant causam: tamen peccata sunt: vt supra positum est. Ex quo consequi videtur, quòd nō semper ex fine iudicatur voluntas: siue actio mala: sicut in illis quę per se peccata sunt. Illa n. cum quis gesserit ꝓ aliqua bona causa: bonum videntur habere finem: nec ex fine volūtas est mala, nec ex voluntate actio sit mala; sed ex actione volūtas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudęorum, qui crucifigē do Christum, arbitrabantur se obsequium præstare Deo, quia bonum finē dicunt eos sibi posuisse, scilicet Dei obsequium: & tamen volūtatem eorum, & actionem peruersam fore asserūt. De bonis aūt nulla fit exceptio in pmissis verbis Aug, quin omnis volūtas bona ex fine sit bona, & ex fine, & voluntate omnis bona actio, bona est: sed non omnis bona voluntas ex fine, mala est, nec ois mala actio ex fine & voluntate mala est. & omnis quæ habet malam causam mala est. sed nō omnis quæ boná habet causam, bona est. Id eoque cū ex affectu dicitur imponi nomen operi: in bonis operibus generaliter, vera est hæc regula: sed in malis excipiuntur illa, quæ per se mala sunt. Omnia igitur hominis opera secundum intentionē, & causam B iudicantur bona vel mala, exceptis his, quę per se mala sunt, idest, quæ sine præuaricatione fieri nequeunt.

Quidam dicunt hæc prædicta non posse fieri bono fine.

QVæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam, qui enim aliena furatur vt pauperibus tribuat: non pro bono, vt aiunt furatur; non eim bonū est pauperibus aliena dare, qui C de rapina sacrificium Deo offert, vt ait authoritas. Idem facit ac si filium in conspectu patris victimet, vel offerat Deo sacrificium canis: abominabilis nempe Deo est impiorum oblatio: ita etiam & hominem per adulterium a morte liberare

Eccle. 34. qđ nō fiat. bono fine notatur ex Augu. locis vt supra.

Prouer. 21.

F referantur, sicut fit quando aliquis cogitat se totum ad Dei dilectionem dirigere. tunc enim quicquid ad seipsum ordinat, in Deum ordinatum erit. Et si quæratur quando oporteat actum referre in finem vltimum: hoc nihil aliud est quam quærere, quando oportet habitum charitatis exire in actum, quia quandocunque habitus charitatis in actum exit: fit ordinatio totius hominis in finem vltimum: & per consequens omnium eorum quæ in ipsum ordinantur, vt bona sibi: sed quia aliquos actus indifferentes ponim⁹, ideo oportet ad alia respondere.

¶ Ad septimum dicendum, quod hoc quod dicit; Omnia in gloria Dei facite: potest intelligi dupliciter. Vel affirmatiue, uel negatiue. si negatiue sic est sensus: nihil contra Deum faciatis: & hoc modo præceptum est: & sic præceptum hoc præteritur, vel per peccatum mortale, quod contra Deum fit, vel per peccatum veniale, quod præter præceptum, & præter Deum fit. Si autem intelligatur affirmatiue, hoc potest esse dupliciter, aut ita, H quod actualis relatio in Deum sit coniuncta actioni nostræ cuilibet. non quidem in actu, sed in virtute: secundum quod virtus primæ ordinationis manet in omnibus actionibus sequentibus: sicut & virtus finis vltimi manet in omnibus finibus ad ipsum ordinatis, & sic adhuc præceptum est: & contingit omissionem eius esse venialem, vel mortalem: sicut dictum est. Vel ita, quod ordinatio actualis in Deum, sit actu coniuncta cuilibet actioni nostræ: & sic potest intelligi dupliciter. vel distributiue, vel collectiue. Si distributiue, sic est sensus: quamcunque actionem facitis, melius est si eam actu in Deum ordinetis: & sic est consilium. Si autem sumatur collectiue, sic est sensus: omnia opera vestra ita faciatis, quod nullum eorum sit, quin actu in Deum ordinetis: & hoc nec præceptum, nec consilium est: sed finis præcepti ad quod per impletionem præceptorum peruenitur. sic enim sancti in patria actus suos in Deum referunt. Sciendum tamen, quod qualitercunque affirmatiue exponatur: non intelligitur, nisi de operibus deliberatæ volūtatis, quia ille tantum opera proprie nostra dici possunt; vt dictum est. I

¶ Ad octauum dicendum, quod verbum est immediatus effectus rationis: & ideo minus potest verbum præter deliberationem esse, quàm factum. Et propter hoc, verbum ociosum magis est peccatum veniale, quàm factum ociosum. Sciendum tamen, quod secundum Gregorium, ociosum est quod caret intentione piæ voluntatis, aut ratione iustæ necessitatis: vnde non omne verbum iocosum est ociosum si ad recreationem referatur; quia etiam in iocis contingit esse virtutem eutrapeliam: de qua Phylosophus in 4. Ethic. determinat.

3. Past. ad mo. 25. i6.

malum esse dicunt: & si enim bonum sit hominē a morte liberare: tñ sic hominē liberare, malū esse asserunt. Ideoque Augustinum in superioribus dicūt temperasse sermonem, cauteque locutum: vbi ait, ea quæ cōstat esse peccata: nullo quasi bono fine: nulla velut bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine, & bona intētione: sed addit quasi, & velut: quia talia non fiunt bono fine: & bona intentione: sed intētione quæ videtur bona, & fine qui putatur bonus, sed non est: nec ideo accepit Aug. ista vt aiunt: quin causas habeant malas: sed quia causas habent, quæ videntur bonę: sunt tamen malæ. G

Cap. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

AFFECTVS tuus nomen operi tuo &c.} Si vniuersaliter intelligitur: oportet exponi de affectu eligente: & non solum intendente, vt dictum est. Vbi si Deus non erat, bonum opus non erat, idest meritorium: de hoc tamen in sequenti distinctione quæretur. Qui dicunt omnes actus esse indifferentes, &c. Illi cōsiderabant act⁹ secundum rationem generis tantum, quia inquantum actus est indifferens: est generaliter sumptus ad bonitatem, vel maliciā moralem, quamuis habeat bonitatē naturalem. Si tamen intelligebāt de actu particulariter accepto, sic simpliciter falsa erat ista opinio: sed hoc non videntur intellexisse, quia actionem particulariter acceptam dicebant esse coniunctam cuidam fini, ex quo bonitatem, vel malitiam habet: sicut furari, vel aliquid huiusmodi. {Alii autem videtur &c.} Isti accipiebāt actus, secundum quod ad aliquam speciem determinantur: non tamen secundum quod sunt indiuiduati: & quia aliqui actus ex specie sua habent bonitatē, & aliqui malitiam: & aliqui neutrum, vt leuare festucam: ideo distinguebant actus per tria genera: & quia illud quod inest ali- K

F cui ex specie sua nunquam recedit ab eo: ideo dicebant, quod act⁹, qui non sunt indifferentes: si sunt boni quacunque intentione fiant, boni remanent: & similiter de malis, intelligētes de bonitate ex genere, vel ex specie actus, non quod actus, qui erat bonus ex genere, vel circunstantia: si fieret mala intentione esset bon⁹ simpliciter: sed quia bonus remanebat ex genere. Sed Aug. eui cēsissime docet, &c.} Hic ponit tertia opinio: & hæc accipit actum bonū, vel malū simpliciter: & quod intētio mala sufficit ad hoc, quod act⁹ sit malus simpliciter: non tamen intētio bona sufficit ad hoc, quod actus sit bonus simpliciter: ideo ex intētione secundum hanc opinionem iudicantur actus mali: non autē boni. sic patet, quod quælibet harum triū opinionum, secundum aliquid vera est. {Qui crucifigēdo Christū, &c.} Hoc intelligitur de minoribus deceptis fraude maiorū, qui eum ex malitia persequebantur cognoscentes eum a Deo venisse per signa, quæ faciebat. {Quæ tamen quidam contemnunt, &c.} Hoc dicunt illi H de prima opinione, vel etiam de secunda, & accipiunt causam, & non finem vltimum: sed finē proximum, qui malus est. sunt enim malo fini coniuncta, vt bene fieri non possint.

DISTINCTIO XLI.

A

An omnis intentio, & actio eorum, qui fide carent sit mala.

CVmque intentio, vt supra dictum est, bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immerito quęri potest: vtrum omnis intentio, omneque opus illorū malum sit, qui fidem nō habēt. Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit: vbi non est fides, nec intētio bona, nec opus bonum esse videtur. Quod a quibusdam nō irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & volun- G

DISTINCTIO XLI.

DIVISIO TEXTVS.

OSTENSO, quod ex finis intētione, vel voluntate act⁹ exterior habet malitiam, & bonitatem. Hic determinat quasdam quęstiones circa prædeterminata. Et diuiditur in partes duas. In prima inquirit de actu peccati per comparationem ad intentionem. In secūda de actu peccati inquirit per comparationem ad voluntatem. ibi. {Post hæc, inuestigari oportet.} Prima in duas diuiditur. In prima mouet quæstionem. In secunda determinat eam. ibi. {Et quod a quibusdam non irrationabiliter astruitur, &c.} Et hæc diuiditur in duas, secundum duas opiniones. Secunda incipit ibi. {Alii vero, qui trifariam, &c.} Circa primum tria facit. Primo ponit solutionem propositę quæstionis secundum vnam opinionem. Secundo obiicit in cōtrarium. ibi. {His autem obiicit &c.} Tertio ponit responsionem ibi. {Quibus illi respondent, &c.} {Post hæc inuestigari oportet, &c.} Hic determinat de actu peccati in cōparatione ad voluntatem. Et diuiditur in partes duas. In prime inquirit de peccato in genere per comparationem ad voluntatem. In secunda de illo specialiter peccato, quod in interiori voluntatis actu consistit. ibi. {Si autē omne peccatū mortale, &c. Prima diuiditur in tres, secundum quod tres authoritates Aug. ponit in materia ista quæ dubitationem habent. secūda ibi. {Illius & intelligentia perquirenda est &c.} Tertia ibi. {In eodem quoque libro, &c. I K

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio:

Prima. De comparatione actus ad intentionem.
Secunda. De comparatione peccati ad voluntatem.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Vtrum fides intentionem dirigat.
Secundo. Vtrum aliquis actus in infidelibus possit esse bonus, quorum intentio non est per fidem directa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fides habeat universaliter dirigere intentionem.

3.d.25.q.2. art.1.qō.1. a. cor. Et ver.q.22.ar si.13.ad 11.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ fidei non sit intentionem vniuersaliter dirigere. Diuersorũ enim specie, diuersę sunt regulę, & mensurę: vt ex 10. Meta. (Tex.24.) patet, quia mensura est homogenea mensurato: sed virtutes diuersę sunt secũdũ speciẽ. ergo fides nõ potest dirigere ĩ operationibus omnium virtutum.

¶ 2 Præt. Cuius est ordinare, ei⁹ est etiã dirigere: qa directio nũ per ordinationẽ in finem: sed ordinatio est rationis. ergo & dirigere: & ita nõ indigetur fide ad dirigendum.

¶ 3 Præt. Secundum Bern. (Super Can. sermo.49.) Prudentia est auriga virtutum: sed aurigæ officiũ est currum dirigere. ergo videtur ꝙ dirigere pertineat ad prudentiã, & non ad fidem.

¶ 4 Pręt. Opus dicitur esse rectum secũdum ꝙ conformatur legi: sed assentire legi pertinet ad iustitiam: vnde & legalis dicitẽ a Phylosopho (Cap.1.) in 5. Ethic. ergo videtur, ꝙ lex iustitiam dirigat.

¶ 5 Pręte. Christus non habuit fidem. si igitur fides dirigit intentionem, Christus non habuit intentionem rectã, quod absurdum est.

¶ 6 Præt. Secundum Tullium, virtus est habitus quidam in modum naturæ rationi consentaneus: sed quælibet natura per seipsam tendit in finem suum, sicut ignis per suam leuitatem sursum dirigitur: & terra deorsum. ergo quęlibet virt⁹ dirigeĩ suũ actum in finem.

SED CONTRA. Illius est dirigere: cuius est ostendere quo eundem est: sed hoc facit fides, quia fides est substantia sperandarum rerum. Heb.11. ergo fidei est dirigere intentionem.

¶ Præt. A primo est rectitudo in omnibus aliis: sed fides est prima virtutum, ergo fidei est intentionem omnium virtutum dirigere.

RESPONDEO, dicendum, ꝙ rectũ dicitur esse: cuius medium non exit ab extremis. actus autem consideratur inter duo quæ quasi sunt eius extrema. s. principium agens, & finem intẽtum: vnde in opere, vel intentione rectitudo esse dicitur, sẽm ꝙ opus ab agente egrediens non prætergreditur ordinem debiti finis: & ideo illius est dirigere, cuius est in finem ordinare: sed ordinare in finem contingit dupliciter. vel ostendendo finem, vel inclinando in finem. Ostendere autem finem rationis est: sed inclinare in finem est voluntatis, quia amor in quo actus voluntatis exprimitur, est quasi quoddam pondus animę, sẽm Aug. (De ciui. lib. 11. ca. 24.) sed perfecte finem ostendere non competit rationi, nisi secundum ꝙ est per habitum perfecta: similiter non competit perfecte inclinare in finem voluntati, nisi secundum ꝙ est per habitum perfecta. Finis autem humanorum actuum potest accipi dupliciter. vel finis proprius & proximus, vel communis & vltimus, & hic est duplex, quia vel excedit facultatem naturæ: sicut fœlicitas futura in patria: & in hunc finem ostendendo dirigit fides: & inclinando dirigit charitas: sicut aliqua forma naturalis inclinat in suum finem, quia ad hunc finem non sufficit dirigere naturalis potentia neque per se, neque perfecta

A per habitum naturalem, vel acquisitum. & quia ad hunc finem cũ sit vltimus, sunt omnes alii fines ordinati: ideo fides & charitas dicuntur dirigere intentionem vniuersaliter in omnibus. in finem autem communem proportionatum humanę facultati dirigit ratio, ostendendo, perfecta per habitum sapientiæ acquisitę, cuius est act⁹ fœlicitas contemplatiua, vt in 10 Ethic. (Cap.7.& 8.) dicitur. vel perfecta per habitum prudentiæ: cuius actus est fœlicitas ciuilis. inclinando autem virtus appetitiua, sẽm ꝙ est pfecta habitibus virtutum moralium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuersorum specie, nõ potest esse idem regulans proprium: sed potest idem esse cõmune, & sic fides dirigit, inquantum ordinat in finem vltimum. (Lib.1. Cõfes. cap.12.)

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ ratio nõ potest sufficienter dirigere ad hoc, ꝙ humanam cognitionẽ naturalem excedat: in quod tamen, sicut in finem vltimum, oportet omnes act⁹ nostros ordinari: ſo oportet, quòd fides dirigat.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ prudẽtia sufficienter dirigit ad finem illum, qui est bonum humanum. non autem ad finem qui est bonum diuinum, quale est quod in patria promittiẽ.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ lex dirigit, sicut ostendens, qualis debeat esse actus proportionatus fini vltimo. non enim quilibet actus cuilibet fini proportionatus est, vt supra dictum est: & ideo directio fidei quæ ostendit finem præcedit directionem legis, quæ docet actum: & ita etiam præcedit directionem iustitiæ, quæ p modum inclinationis rectitudinem actus facit quã lex ostẽdit.

¶ Ad quintum dicendũ, ꝙ in fide sunt duo. s. cognitio & enigma, vel obscuritas, siue imperfectio. Fides autem habet dirigere: non ratione obscuritatis, sed ratione cognitionis. & ideo cũ Christus habuit perfectam cognitionem in eo fuit perfecte rectitudo intentionis.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ inclinatio naturalis in finem præsupponit quendam intellectum præstituentem finem naturæ, E & dantem sibi inclinationem in finem vltimum, & ita etiam inclinationem moralis virtutis in finem præcedit prudentia quasi ostendens, & dirigens in finem, & sic singulæ virtutes inclinando dirigunt in fines proximos. non autem in finem vltimum.

rates hominis sine fide malas esse, quę fide habita bona existũt. Vnde Apostolus ait. (Roma.14.) Omne qđ non est ex fide: peccatum est. Quod Augustinus exponẽs, ait. (Lib. Sen. prosp.c.105) Omnis infidelium vita peccatũ est: & nihil bonum est sine summo bono, vbi deest agnitio veritatis æternæ: falsa virt⁹ est: etiã in optimis moribus: & Iacobus (Cap.2.) in epistola canonica ait. Qui offenderit in vno, scilicet in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem, & charitatem nõ habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatem nõ refertur. Quod enim ad charitatem non refertur: vt supra meminit Augusti. non sit quemadmodum fieri oportet. Ideoque malum est: non igitur mandata custodit: qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Vnde Augustinus super epistolam ad Galatas ait. Custoditionem legis: dicit Apostolus: non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quę sine charitate, fide, & spe impleri non possunt. nullum ergo implet mandatũ: nullumque opus bonum facit, qui fidem & charitatem nõ habet. (Rom.13.) Impossibile. n. est, vt ait Apostolus, sine fide aliquid placere Deo: *b* quę ergo sine fide fiunt, bona non sunt. quia omne bonum Deo placet.

Quæ præmissæ obiiciuntur sententiæ ex uerbis Augustini.

B HIs autẽ obiicitur quod supra dicit Augu. s. ꝙ in seruili timore, & si bonum fiat: non tamen bene; nemo enim inuit⁹ bene facit, etiã si bonum est quod facit. Hic. n. bonum dicit fieri: sed non bene ab illo, qui charitatẽ non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, sed nõ bene. Quia etiam super illum locum Psal.83. C Turtur inuenit sibi nidum, vbi po. p. s. dicit, ꝙ Iudæi. & Hæretici, & Pagani opera sua bona faciunt, quia vestiunt nudos, pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesiæ. i. in fide, & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondẽt, dicentes opera bona appellari hmõi, q̃ sine charitate fiũt, non qa bona sint qñ sic fiunt, qđ supra euidẽter docuit Aug sed qa bona essent; si aliter fierent, quę D etiam in suo genere sunt bona, sed ex affectu fiunt mala.

ARTICVLVS II.

b Vtrum aliquis actus hominis infidelis possit esse bonus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ nullus act⁹ infidelis hominis bonus esse possit, quia vt dicitur in glo. Rom.14. Omnis vita infidelium peccatum est: sed non potest esse simul peccatum & bonus actus. ergo nullus actus infidelis bonus est. (2 s q.10. ar tic.4.)

¶ 2 Pręt. Omnis actus bonus, est rectus: sed omnis actus rectus procedit ab intentione recta cum igitur fides intentionem dirigat, videt ꝙ vbi non est fides, actus bonus esse non possit.

¶ 3 Præt. Omne bonum Deo placet, & est sibi acceptum: sed vita infidelium non est Deo accepta, qui gratia carent. ergo in eis actus bonus non est.

¶ 4 Præt.

Aliorum sententia de præmissa quæstione qua quærebatur: si omnis eorum actio mala est qui fidem non habent.

ALii vero qui trifariam distinctionem faciunt actuum: opera cuncta quæ ad naturæ subsidium fiunt: G semper bona esse astruunt. Sed quod Augustinus dicit mala esse, si malas habeant causas: non idem accipiendum est quasi ipsa mala sint, sed quia peccant, & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item & illud aliud, scilicet bonum opus intentio facit; & intentionem fides dirigit; determinant dicentes ibi bonum vocatum, quod remunerabile est ad vitam: non quòd illud solum sit bonum opus: immo & alia plura: licet non ea ratione H qua illud fit, sint bona. bonū.n. multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & aliis forte modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed non sola illa bona est, vt aiunt. Nā siquis Iudæus, vel malus Christianus necessitatē proximi releuauerit, naturali pietate ductus, bonum fecit: & bona fuit voluntas qua illud fecit.

B *Hic ponuntur quædam Augustini capitula, quæ retractauit, non quasi prave dicta, sed quo sensu dixerit insinuans.*

POst hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit, quod ait Augustin' in libro de vera religione. Vsque adeo, inquit, peccatū voluntarium malum est: vt nullo modo sit peccatum si non sit voluntariū: huius dicti Augustinus rationem aperiens in li. retract. dicit. Potest videri falsa hæc diffinitio: sed si diligenter discutiatur: inuenietur verissima esse: peccatum quippe illud cogitandum est: quod tantummodo peccatum est: non quod etiam pœna est peccati. s. peccatum primū hominis, quod fuit H peccatum & causa, sed non pœna, quàmuis & illa quæ non voluntaria peccata nō immerito dicūtur, quia vel a nescientibus vel a coactis perpetrantur: non omnimodo possunt sine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans voluntate vtique facit: quod cum faciendum non sit, putat esse faciēdū. Ille vero qui concupiscente aduersus spiritū carne: nō ea quæ vult facit: concupiscit quidem I nolens, & in eo non facit quod

¶ 4 Præt. Illud proprie dicitur malum, quod caret aliqua perfectione, quam natum est, & debet habere: sed omnis actus humanus natus est in vltimum finem beatitudinis referri, nisi sit per se malus, & debet in ipsum referri, vt ex dictis patet. cum ergo actus infidelium in vltimum finem non referatur in quem fides dirigit, vt dictū est: videt, quod omnis actus infidelium sit malus.

¶ 5 Præt. Infidelitas fidei opponitur: sed fideles per fidem diriguntur in finē aliquam. ergo infideles per infidelitatem in oppositum finem diriguntur: sed omnes actus fidelium sunt boni: per hoc quod ordinati sunt in finem in quē dirigit fides. ergo eadem ratione omnis actus infidelium est malus.

SED CONTRA. Non est consilium, nisi de bono sed infidelibus consulitur, vt aliqua de genere bonorum faciant. ergo illorum actus nō omnes sunt mali.

¶ Præt. Nihil laudabile est, vel laudāt, nisi bonum, sed sancti, vt Hieronymus, & Augustinus sæpe laudant aliquos Gētiles de aliquib' operib'. ergo aliqua opera ipsorum fuerunt bona. Hier. cōtra Ioui. lib. 1° circa finem. Aug. de doc. christ. lib. 2° circa finem

RESPONDEO dicendum, quod sicut in rebus naturalib' vna perfectio alteri superadditur: sic vt quædā res habent vnam illarū, & quædā duas, & sic deinceps: ita ēt in moralibus contingit in actu considerata aliquam perfectionem alii superadditam: ea quatum vnaqueque dicitur actus bonus, & si aliqua illarum perfectionum desit, deerit bonitas, quæ est secundum perfectionem illam. verbi gratia: omnis actus, inquantum est actus habet quandam essentialem bonitatem. secundum quod omne ens bonum est: sed in aliquibus actibus superadditur quædam bonitas ex proportione actus ad debitum obiectum, & secundū hoc dicitur act' bonus ex genere: & vlterius ex debita commensuratione circūstantiarum, dicetur bonus ex circunstantia: & sic deinceps, quousque perueniatur ad vltimam bonitatem, cuius humanus act' est susceptiuus, quæ est ex ordine in finem vltimum per habitū gratiæ, & charitatis: & ideo actus illorum, qui gratiam & charitatem non habent, hoc modo bonus esse non potest. & hæc K est bonitas, secundum quam actus meritorius dicitur: sed subtracto posteriori, nihilominus remanet prius, vt in libro de causis dicitur: vnde quàmuis ab infidelium actibus subtrahatur ista bonitas, sm quam actus meritorius dicitur: remanet tamen bonitas alia, vel virtutis politicę, vel ex circunstantiis, vel ex genere: & ideo non oportet, quod omnis eorum actus sit malus: sed solum, quod sit deficientis bonitatis, sicut quàmuis equus deficiat a rationalitate quam homo habet, non tamen ideo malus est: sed habet bonitatem deficientem a bonitate hominis. Propos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum dicitur omnis vita infidelium peccatum est: non est intelligendum hoc modo, quod omnis actus eorum peccatum sit: sed quia semper cum peccato viuunt, quia infidelitas est tale peccatum, quo retento, nullum aliorum dimittetur. Vel dicendum, quod intelligitur de illis actibus ad quos ex sua infidelitate impelluntur, vt est adorare idola, & abstinere a cibis prohibitis in lege, quasi non sit eis licitum vesci: & hoc videtur intendere Apostolus.

F ¶ Ad secundum dicendum, quod fides dirigit intentionem in finē vltimum: sed ratio naturalis vel prudentia, potest dirigere in aliquem finem proximum, & quia ille finis proximus est ordinabilis in finem vltimum, etiam si actu non ordinetur: ideo in fidelibus quorum actus per vim rationis in talē finem diriguntur, possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta bonitate, secundum quam actus est meritorius.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut aliquid participat bonitatē; ita etiam Deo est acceptum; & ideo act' illi enuntiantur Deo accepti simpliciter, qui meritorii sunt completam bonitatē habentes, sed tamen etiam actus alii secūdum quod sint boni ex genere, vel ex circunstantia, Deo placent: non tamen sicut remunerabiles æterno præmio. †Cap. 14. ‡Li. 1. c. 13.

¶ Ad quartum dicendum, quod non obligamur ad hoc, quod quilibet actus, actu dirigatur in finem illum in quem non potest nisi fides dirigere, quia præcepta affirmatiua non obligant ad semper, quàmuis semper obligent: & ideo non oportet, vt actus infidelium, qui in finem illum non est ordinatus, semper sit peccatum: sed solum pro tempore illo in quo tenetur actum suum in finem vltimum referre.

¶ Ad quintum dicendum, quod infideles non semper ex infidelitatis errore finē sibi præstituunt, sed aliquando ex vero, & recto iudicio rationis. & ideo non oportet, quod in quolibet actu peccent: sed tunc solum, quando ex errore finem sibi præstituunt.

QVAESTIO II.

B

Deinde queritur de comparatione peccati ad voluntatem.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Vtrum omne peccatum sit voluntarium.
Secundo. Vtrum omne peccatum sit in voluntate.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum peccatum sit voluntarium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod peccatum non sit voluntarium. Malum enim, vt Diony. dicit est præter voluntatem. obiectum enim voluntatis est bonum: sed omne peccatum est malum. ergo peccatum non est voluntarium. 1. 2. qō. 74. ar. 1. Et Ma. q. 2. ar. 3. Et supra d. 39. art. 1.

¶ 2 Præt. Phylosophus dicit in tertio Ethic. quòd postquam aliquis est effectus malus per habitum, non est in ipso malum, vel non malum esse. cum igitur homo sit malus per peccatum, & quod non est in homine, non potest dici voluntarium; videtur, Cap. 5.

detur, ꝙ non omne peccatum sit voluntarium.

¶ 3 Præt. Quod est ignoratum non potest esse voluntarium, quia voluntas cognitionem præsupponit, sed quidam per ignorantiam peccant. ergo non omne peccatum est voluntarium.

¶ 4 Præt. Aliquid dicitur esse voluntarium, propter hoc, quòd actus voluntatis transit in hoc, ꝙ voluntarium dicitur: sed in pctō omissionis non est necessariū, quòd sit aliquis actus voluntatis, vt supra dictum est. ergo non omne peccatum est voluntarium.

¶ 5 Præte. Nihil qđ est contra voluntatem est volūtarium: sed prim⁹ motus est contra voluntatem. quod patet, ex hoc quod dicitur Ro. 7. Qđ enim nolo malū hoc ago: quod de primis motibus exponitur. Igitur cum primus motus sit peccatum: videtur quòd non omne peccatum sit voluntarium.

¶ 6 Præt. Quod est per necessitatem originis traductum nō est voluntarium: sed aliquod peccatū est huiusmodi. s. originale. ergo nō oē peccatū est voluntariū.

†Cap. 10. †Li. 1. c. 15. Sed contra. Nihil prohibetur, nisi quod est in potestate eius cui fit prohibitio: sed peccatum omne prohibetur. ergo omne peccatum est in potestate peccantis: sed nihil est i potestate hominis, nisi quod est voluntariū. ergo omne peccatū est voluntarium.

†Cap. 10. Cap. 1. ¶ Præte. Inuoluntarium, vt dicit Phylosophus in 3. Ethico. non meretur pœnam, sed ignoscentiam: sed omne peccatū meretur pœnam. ergo nullum peccatum est inuoluntarium.

vult, sed si vincitur, concupiscētiæ consentit volens: & in eo non facit nisi quod vult; & illud quod in paruulis est originale peccatum cum adhuc non vtantur voluntatis libero arbitrio: nō absurde vocatur voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum B est. Non itaque falsum est quod diximus: vsque adeo peccatum voluntarium est &c. Ecce qualiter illud accipiendum sit scilicet de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ scilicet, per ignorantiā vel per infirmitatem fiunt: eadē tamen ratione ea possunt voluntaria dici: quia sine voluntate C non committuntur.

Aliud capitulum.

Illius etiam intelligentia perquirēda est: qđ in lib. de duabus animabus edidit, inquiēs. Nusquā, nisi voluntate pctm̄ est, qđ etiā in lib Retra. plane determinat dicēs. Potest putari falsa esse ista sententia, qua diximus, nusquā, nisi in voluntate esse peccatum: D cum Apostolus dicat: quod nolo, hoc facio &c. Sed peccatum, qđ nusquā est nisi in voluntate: illud præcipue intelligendum

Respondeo, dicendum, quòd peccatum ſm quòd habet rationem culpæ non potest esse, nisi in eo quod in potestate alicuius consistit: quia ex illo defectu, qui in potestate eius consistit homo culpatur, & vituperatur. non autem ex eo, ꝙ in potestate eius nō fuit: vt si cæcus nascatur: tales enim defectus magis ad misericordiam prouocat quàm ad vindictam: & quia potentia ſm quam nostrorum actuum domini sumus: est voluntas: inde est, ꝙ omne id quod in potestate nostra constitutum est, voluntarium dicitur. & ideo oportet omne peccatum E voluntarium esse, secundum ꝙ peccatum & culpa idem sunt, quia si peccatum largius accipiatur: sic inuenitur in omnibus, quæ propter finem agunt, siue agant per voluntatem: siue per necessitatem naturæ, cum eorū actus a fine debito obliquatur: Tex. 82. vt in 2 Physi. dicitur.

De diu. no cap. 4. ¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ malum non est volitum per se: nullus enim ad malum intendens aliquid operatur, vt Dion. dicit: sed per accidens potest esse voluntarium: dum scilicet, aliquis æstimat bonū, quod malum est, vel cum appetit aliquod bonum secundum quid, cui est adiuncta ratio mali simpliciter.

Cap. 7. 3. Ethi. c. 5. ¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut habitus uirtutis politicæ non acquiritur subito: quia vna dies non facit ver. vt in 1. Ethi. dicitur: ita etiam nec subito habitus ille destruitur: ideo dicit Phylosophus, ꝙ ex quo aliquis habitum vitiosum acquisiuit, non est in potestate eius vt statim habitum deponat: sed tamen est in eius potestate, vt statim non secundum illum habitum operetur: quia habitus voluntarii non inclinant necessario A ad actus: & sic etiam per exercitium operum poterit ex toto habitus ille malus consumi: & ita constat, ꝙ peccatum illius qui vitiosum habitum habet: voluntarii rationem nō perdidit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando per ignorantiam peccatur, illud quod est peccatum, non est omnino ignoratū: sed est ignoratum secūdum qd, quia nescitur de illo actu, ꝙ malus sit. & ſm hoc ꝙ est malū, non erat ratio volendi: & ideo talis ignorantia voluntarium non tollit. Et præterea, ipsa ignorantia quodammodo volūtaria est: quia ignorat ea quæ scire tenetur, & potest. Si autē scire non posset: tunc voluntate quidem faceret actum: sed nō voluntate peccaret, & talis ignorātia inuincibilis est, quam si vitare non posset, peccatum excusaret: vt iam peccatum nō esset.

¶ Ad quartum dicē dum, ꝙ secundū eos qui dicunt, ꝙ in peccato omissionis non exigitur actus voluntatis: peccatum illud dicitur voluntariū: non propter actū voluntatis in omissione transeunte: sed in quantum omissio in potestate omittentis est, quia potest omittere, & nō omittere.

¶ Ad quintum dicē dum, ꝙ inter peccata actualia minimū de ratione peccati habet primus motus: & ita etiam minimum habet de ratione voluntarii: hoc est enim. s. quòd voluntas præueniendo eū impedire potest in particulari: quāuis non posset omnes vniuersaliter impedire ita quòd nullus surgat: & sic aliquo modo est in potestate voluntatis. Dicitur autē esse contra voluntatem: quia in cōtrarium eius est naturalis inclinatio voluntatis: de qua supra dictum est. D. 375. 445.

est quod iusta damnatio consecuta est, idest, primum hominis peccatum. In eodē quoque lib. de duabus animabus aliud tradidit consideratione dignum. Ait enim. Non nisi voluntate peccatur: ipsamque voluntatē diffiniuit, dicens. Voluntas est B animi motus cogente nullo ad aliquid, vel non admittendum, vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens & intelligentiam pandens in lib. Retrac. ait. Hoc propterea dictum est: vt hac diffinitione volens a nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio qui in paradiso fecerunt originē mali, peccando nullo cogente, idest libera voluntate: quia & scientes C contra præceptum fecerunt, & ille tentator suasit vt hoc fieret: non coegit. Nam qui nesciens peccauit, non incōgruenter peccasse nolens dici potest. Quàmuis, & ipse quod nesciens fecit: volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed volūtas facti ibi fuit. non voluntas peccati: quod tamen factum fuit peccatum, hoc enim factum est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens D peccat, si potest cogenti ad peccatum siue peccato resistere, nec tamen facit: vtique volens peccat, quia qui potest resistere non cogitur cedere. Quapro-

¶ Ad sextum dicendum, quòd peccatum originale per se loquēdo est peccatum naturæ, & non personę, nisi mediante natura, & ideo est voluntarium voluntate naturæ; non tamen voluntate personę cuiuslibet in qua inuenitur, sed Adæ tantum, qui naturam infecit.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne peccatum sit in uoluntate.

AD secvndvm sic proceditur. Videtur quòd non omne peccatum sit in voluntate. Peccatū enim & virtus sunt in eodem subiecto, sed virtus est in ratione. vt in 1. Eth. dicitur: cum igitur voluntas sit alia potentia a ratione; videtur, quòd peccatum non sit in voluntate. 1. 2. q6. 74. a1. a. Et Malo q6. 2. ar. 2. Et supra d. 35. 4. & d. 39. 2.

Cap. 13. ¶ 2 Præt. Quod est susceptiuum dignioris potest esse susceptiuum indignioris; sed concupiscibilis est susceptiua virtutis, quia temperantia est in concupiscibili, ergo & concupiscibilis non impeditur propter suam imperfectionem, quin in ea peccatum esse possit.

¶ 3 Præt. In illa potentia est peccatum in cuius actu deformitas peccati consistit, sed hæc non solum est in actu voluntatis sed etiam in actibus aliarum potentiarum, vt supra dictum est. ergo non in sola voluntate peccatum est.

¶ 4 Præt.

¶ 4 Praet. Obiectum voluntatis est bonũ simpliciter sed obiectum concupiscibilis est bonum secundum sensum: sed magis peccatur per conuersionem ad delectabilia sensus, q̃ per conuersionem ad bonum simpliciter. ergo peccatum magis est in concupiscibili, quàm in voluntate.

pter peccatum sine voluntate esse non posse, verissimum est. Ex his liquet, qualiter superiora accipienda sint.

Quòd mala voluntas, est voluntarium peccatum.

G SI autẽ omne peccatũ mortale volũtariũ est: cũ voluntas mala, pc̃m sit mortale; cõstat ipsam esse voluntarium peccatũ. Quid.n. vt ait Aug. tam ĩ voluntate, quàm ipsa voluntas sita est? Voluntas itaque mala rectè dicitur voluntarium peccatũ: qđ in volũtate cõsistit. Voluntas quippe, vt ait Aug. in eodem, est prima causa peccandi: aut nullum peccatum est prima causa peccandi: nec est cui rectè imputetur peccatum, nisi peccanti. nõ est ergo cui rectè imputetur, nisi voluntati. hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neq; his verbis aliud voluit Augu. ostendere, vt ipse ait in Retractationibus, nisi qa voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur.

¶ 5 Praet. Sapien. 11. Per quę quis peccat per hæc & torquetur: sed homo totus punitur. ergo non solum in volũtate peccatum eius cõsistit.

SED CONTRA, est quod in litera dicitur. Nusquam nisi in voluntate peccatum est.

¶ Praet. Sicut se habet falsa opinio ad intellectum: ita praua actio ad voluntatem: sed falsa opinio non est nisi in intellectu. ergo pc̃m non est nisi in voluntate. *De lib. ar. cap. 10.*

RESPONDEO dicendum, q̃ aliquid esse in voluntate, potest intelligi dupliciter. Vel ita, q̃ sit in ea sicut in causa, & sic ex præmissa quęstione patet oẽ peccatum in voluntate esse, inquantum omne peccatũ voluntariũ est. Vel ita, q̃ sit in ea sicut in subiecto: & tunc distinguendũ est, quia subiectũ peccati potest accipi vel proximum, vel primum: proximum subiectũ peccati ẽ illa potentia, qua actũ *Retrac. c. 9.* peccati elicit: & sic in diuersis potẽtiis cõtingit esse peccatum: & non solum in voluntate. Primum autem subiectum peccati est, ex quo inest homini peccati susceptibilitas: & quia homo non est susceptibilis culpę, nisi sm̃ q̃ est dñs suorum actuum: & hoc sibi competit sm̃ q̃ est voluntatem habens: ideo primum subiectum peccati voluntas est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ratio accipitur ibi a Philosopho pro parte intellectiua, quæ voluntatem & rationem cõplectitur, quia cuilibet apprehensioni suus appetitus respõdet. quod patet ex hoc, q̃ rationabile per participationẽ vocat irascibile & concupiscibile, quę sunt potentiæ appetitiuæ. Est autẽ peccatum in ratione, sicut in dirigente, & in voluntate, sicut in eligente: & ideo cum peccatum in electione compleatur, potius voluntas q̃ ratio subiectum eius primum dici debet.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ virtus non est in concupiscibili, nisi sm̃ q̃ aliqualiter participat rationem, inquantum est rationi obediens: & ideo non oportet, q̃ sit primum subiectum peccati: sed proximum potest esse.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sicut supra dictum est: actus aliarũ potentiarum non habent rationem culpę, nisi sm̃ q̃ subiacent imperio voluntatis. vnde patet, q̃ peccati primum subiectum voluntas est.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd delectabile sm̃ sensum, quàmuis non sit obiectum voluntatis, inquantum huiusmodi: potest tamen esse obiectum eius, inquantum apprehenditur vt bonum simpliciter. & hoc modo est peccatum circa delectabile sensus.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ etiam quàmuis homo possit puniri sm̃ omnes partes: nõ tñ est susceptiuus pœnæ: si pœna proprie sumatur, nisi inquantum est voluntatẽ habens, quia ex hoc aliquid pœnale est, quòd voluntati aduersatur: & ideo voluntas est primum subiectum pœnæ, sicut & culpæ.

EXPOSITIO TEXTVS.

SI enim fides intentionem dirigat &c.} Ista ratio soluta est in 2. art. primæ quęstionis. {Quod e quibusdã irrationabiliter asseritur &c.} Si intelligatur, q̃ quælibet actio mala sit & peccatum, opinio irrationabi-

F lis est. si autem intelligatur, q̃ quicquid agãt, in peccato semper permanent, dum sine fide sunt, opinio rationabilis est. {Nihil est bonum sine summo bono, &c. Infideles igitur sunt sine summo bono, quantum ad illam societatem, quæ est per participationem gratiæ: & ideo gratuitum bonum in eis non est: non tñ sunt sine summo bono, quantum ad hoc quòd eius bonitatẽ per bona naturalia participẽt. {Falsa virtus est etiam in optimis morib⁹ &c. Quia scilicet, non ducit ad æternam fœlicitatẽ, ad quam virtus perfecta & vera, per actus meritorios duceri potest. Sine charitate nullũ mãdatorũ &c.} Verum est quantum ad intentionem pręcipientis: sed nõ quãtũ ad substantiam pcepti: & hoc habitũ est dist. 28. {Bonũ.n. multipliciter accipitur &c.} Bonum sm̃ Phylosophum diuiditur in vtile, delectabile, & honestum. ergo cum hic istę differentiæ non ponantur; videtur insufficiẽter distinguere. Sed dicendum, quòd Phylosoph⁹ assignat partes boni, quæ sunt ipsius sm̃ se. hic autẽ assignãtur partes boni ĩ ordine ad aliud. potest autem aliquid accipi esse bonum in ordine ad tria. Primo modo, vt in ordine ad finem: & sic respectu cuiusque finis, dicitur vtile. respectu autem finis vltimi, qui est vita æterna: dicitur bonum remunerabile, quod est bonum honestum meritorium. Secundo modo, vt in ordine ad eliquod bonum simile: ad quod ordinatur, vel sicut signum: & sic

I signum boni dicitur bonum, vt patet in sacramentis legalibus, vel sicut pręcedens eius similitudinem: & sic bonum apparens dicitur bonum. & hoc præcipue est bonum delectabile. Tertio modo in ordine ad pręceptum, & sic dicitur bonum simpliciter quod lege præcipitur: & hoc est etiam remunerabile & honestum. Et secundario dicitur licitum bonum, quod nullo præcepto prohibetur. {Vnde modi Aris. quodammodo includuntur in istis. {Peccatum quippe illud cogitandum &c.} Ista solutio procedit, si accipiatur volũtarium simpliciter & perfecte: quod non in omni peccato inuenitur. Sed si accipiatur voluntarium quocunque modo, sic inuenitur in quolibet peccato, vt ipse in processu solutionis ostendit. {Quod tamen in voluntate &c.} Voluntas dicitur esse in voluntate, dum actus voluntatis proximus, in potestate ipsius potentiæ existit. vtrumque enim dicitur voluntas, scilicet potentia & actus.

DISTNCTIO XLII.

A

An voluntas & actio mala in eodem homine, & circa eandem rem, sint unum peccatum, vel plura.

CVM autẽ voluntas mala & operatio peccatum sint: quæri solet, vtrum in eodem homine, & circa eandem rem. hęc duo vnum sint peccatum, vel diuersa. vt si quis furatur voluntate: voluntatem habuit malam, quæ peccatum est, & actum malum, q̃ peccatum est, Hæc autẽ duo diuersa sunt. scilicet volũtas & actio. Sed nunquid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatum, alii vero

H diuersa esse peccata dicunt, qa cum cõstet hęc duo diuersa esse pc̃ã, aut diuersa duo pc̃ã dñr, aut duo diuersa nõ pc̃ã. Quib⁹ alii rñdent, hæc duo diuersa esse nõ pc̃ã. Non.n. pc̃ã sunt, sed pc̃m vnũ, qa vna præuaricatio vel inobedientia in vtroq; admittitur, siue quando vult, siue quando agit, & vnus est ibi contemptus: sed minor cum in volunta

K DISTINCTIO XLIII.

DIVISIO PRIMAE PARTIS TEXTVS.

POSTQVAM determinauit de peccato in gñali, hic determinat de peccato in comparatione ad partes eius. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat diuersas peccatorum partes & modos. In secunda specialiter determinat de quodam peccato, quod omnia alia transcendit. 43. dist. {Est præterea quoddam genus peccati. &c.} Prima in duas. In prima inquirit ea quæ possunt ad constructionem vnius peccati conuenire, quasi integrantia peccatum & constituentia. In secunda prosequitur diuersas peccatorum diuisiones, ibi. {Modi autem peccatorum &c.} Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, an actio exterior & voluntas conueniant ad constitutionem vnius peccati. In secunda inquirit, vtrum

rit, vtrum adhuc sic aliquid aliud in peccato præter actum interiorem & exteriorem, ibi. {Præterea solet quæri cũ aliquo, &c.} Circa primum duo facit. Primo monet quæstionem. Secundo determinat eam, sm diuersorum opiniones. ibi. {Quidã dicunt vnum esse peccatum, &c.} Et hęc diuiditur in tres, sm tres obiectiones, quib' vna opinio contra aliam inuenitur. Secunda incipit, ibi. {Sed adhuc eisdam obiicit, &c.} Tertia, ibi. {Item & adhuc q̃stioni, &c.} {Præterea solet quæri, &c.} Hic inquirit vtrum præter actum interiorem & exteriorẽ, sit aliqd aliud in peccato quod remaneat, actu transeũta. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit, ꝙ transeunta actu interiori, & exteriori, remanet reatus. Secundo, ostendit quot modis reatus dicitur. ibi. {Reatus in scriptura multipliciter accipitur, &c.} Tertio sm reatus diuersitatem assignat diuersa genera peccatorum. ibi. {Duo enim sunt peccatorum genera, &c.

te solum peccatum continetur. maior vero cum voluntati etiã operatio additur: & ideo mai' fit peccatum & non plura, cum voluntas operi mancipatur.

Alia contra eosdem oppositio.

B Sed adhuc eisdem obiicitur: si vnum tantum peccatũ illa duo peccata sunt: cum quis voluntate mali prius cõcepta: deinde op' patrauerit, non pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus reus erat: cum adhuc in sola voluntate peccatum consistebat: nullus enim reus est æternę mortis nisi pro peccato: sed peccatum aliud nõ est admissum actione, quàm prius admissum voluntate erat. Non igitur pro aliquo

A voluntatem. ergo voluntas & actus exterior non sunt duo peccata, sed vnum.

SOLVTIO dicendum, ꝙ cum vnum & ens cõuertantur: oportet vt sm idem a quo res habet esse, iudicium de eius vnitate & multiplicatione accipiatur, sicut patet in naturalibus, vbi res habet esse per formam: habet etiam vnitatem per formã. vnde oportet, ꝙ diuersarum rerum sint diuersæ formę: quis fortassis principium multiplicationis formæ sit materiæ diuisio, vt in his, quæ numero tantum differunt: nihilominus tamen, nõ posset esse pluralitas hominũ, nisi essent plures formę humanæ, & sic de aliis: sicut autem superius ostensum est, actus nõ ponitur in genere moris, nisi propter voluntatem. s. sm ꝙ est a voluntate elicitus, vel imperatus: & ideo sm vnitatem voluntatis est sumendum iudicium de vnitate eius, quod in genere moris dicitur: vnde contingit aliquid quod est vnum in genere naturæ consideratum, vt vnum motum continuum esse plures sm ꝙ ad genus moris retorquetur, si voluntas in actu varietur, vt quando bona intentione quis incipit & mala terminat, vt supra ostensum est: & econtrario contingit esse actus plures, sm ꝙ ad genus naturæ referuntur, qui tamen sunt vnum secundum ꝙ in genere moris considerantur, vt patet in eo qui furatur: quia oẽs actus eius, qui ad finem furti ordinantur, peccatum sunt: cum mala C intentione fiant, qui possunt valde multi esse: & tamen omnes computantur vt vnum peccatum, quia non habent rationem peccati, nisi sm ꝙ per vnam voluntatem in vnum peruersum finem ordinantur. sic ergo distinguere oportet in proposito, quia cum quæritur vtrũ voluntas & actus exterior sint diuersa peccata. aut intelligitur de voluntate coniuncta actui exteriori, aut de voluntate præcedente. Si de coniuncta, sic oportet quòd peccatum vnum sit voluntas interior & actus exterior, quia voluntatis non multiplicatur actus. Si autem de voluntate separata, sic est aliud peccatum, quia actus voluntatis multiplicatur. Quando enim actum explet exteriorem, etiam actum voluntatis iterat: & ideo oportet, ꝙ sint duo peccata: non propter diuersitatem actus interioris & exterioris: sed propter diuersitatẽ duorum actuum interiorum voluntatis.

D. 73. t.

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic quinque quæruntur.

Primo. Si voluntas & actus exterior sunt vnum peccatum.

Secundo. Si transeunte actu, remanet reatus.

Tertio. De diuisione peccatorum per veniale & mortale, quæ penes reatum sumitur.

Quarto. De differẽtia venialis & mortalis: & præcipue quantum ad genus operis.

Quinto. Vtrum peccatum mortale pœnam æternam mereatur: & in hoc a veniali differat.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum voluntas peccati & actus sint duo peccata.

3. d. 40. ar. 1 ad 1. Et Ma lo. q. 2. ar. 2. ad 8. & 11. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas & actus sint duo peccata, quia Aug. dicit, ꝙ ex hoc est aliquid peccatum, quia diuinis legibus contrariatur: sed duo præcepta sunt diuersa, quibus prohibetur voluntas interior & actus exterior, vt patet Exod. 20. Non furaberis. Item & non concupisces rem proximi tui. ergo actus exterior & interior, & voluntas praua, sunt diuersa peccata.

¶ 2 Præt. Non potest aliquis magis malus effici & magis peccator, nisi per hoc, ꝙ peccatũ peccato accumulat: sed magis peccat, qui voluntate & actu peccat, q̃ qui volũtate vel actu tantũ, vt patet. Matth. 5. Vbi grauior pœna redditur opprobria dicenti, q̃ solum contra fratrem irato. ergo oportet, ꝙ actus additus exterior, sit aliud peccatum.

¶ 3 Præt. Diuersorum habituum sunt diuersi actus: sed nõ est idem habitus perficiens id quod est rationale per essentiam, & rationale per participationem. cum igitur peccatum voluntatis sit in actu eius, quod est rationale per essentiam, quia voluntas in ratione est, vt Damas. & Phylosophus dicunt. actus autẽ exterior in eo quod est rationale per participationem quo mediante ab intellectu motus exterior egreditur: videtur ꝙ non sit vnum peccatum voluntatis & actus exterioris.

Dam. l. 3. c. 18. Phylosophus 3. d̃ anima tex. 42.

¶ 4 Præt. Multiplicato superiori multiplicat inferius. vnus. n. homo non est plura animalia: sed actus est superior ad peccatũ: quia peccatum nihil est aliud quàm quidam actus inordinatus. cum igitur actus voluntatis, & actus exterior sint diuersi actus, quia a diuersis procedunt potentiis: videtur ꝙ non sunt vnum peccatum voluntas interior, & actus exterior.

¶ 5 Præt. Vnum accidens non potest in diuersis subiectis esse: sed actus interior est sicut in subiecto in voluntate: cuius est actus. act' aũt exterior in potentia mouente organum. ergo nõ potest esse vnum peccatum: cum peccatũ sit quoddam accidens.

SED CONTRA. pluribus peccatis debentur diuersæ pœnæ: sed non iniungitur alia pœna in satisfactione pro voluntate interiori & actu exteriori, sed vna tantum est. ergo vnum peccatum.

2. Top. c. 2. ¶ Præt. Vbi vnum propter alterum, ibi tantum vnum, vt Phylosophus dicit: sed actus exterior nõ est peccatum, nisi propter

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in hoc præcepto, non D concupisces rem proximi tui, non prohibetur illa voluntas furandi, quæ est coniuncta actui, sed quæ est ab actu separata, quæ etiam sine actu quandam turpem iocunditatem habet: quę aũt coniuncta est actui prohibetur illo præcepto, quo furtum prohibet. nihil enim cadit sub præcepto, vel prohibitione, nisi sm ꝙ est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ intensio, & remissio in his quæ secundum magis & minus dicuntur: non est per additionem sicut in his, quæ secundum quantitatem augmentantur, in quib' quantitas quantitati additur, vt maior quantitas fiat. non enim calor calori additur, vt magis calidum fiat, nec curuitas curuitati, vt fiat magis curuum, vt in 4. Physi. dicitur, sed causatur intẽsio ex hoc, ꝙ illud quod intenditur magis perfectum inuenitur & suppositio impermistius. vnde non oportet ad hoc, quòd aliquid magis peccet, quòd peccatum addatur, quia sic quælibet circunstantia aggrauans, peccatum esset: sed oportet, vt deformitas peccati perfectior sit. & hoc contingit quando aliquis per E actum exteriorẽ peccat, quia maior est deformitas, quę in actu interiori & exteriori est, quàm illa, quę tantum in voluntate est, nisi forte sit voluntas completa, quæ pro actu reputatur. Tex. 84.

¶ Ad tertium dicendum, quòd a diuersis habitib' diuersi act' eliciuntur: non tamen oportet, quòd semper illi actus diuersi, sint diuersa peccata, vel etiam diuersa merita, sed possunt esse vnum, vt patet, præcipue quando vnum peccatũ imperat actũ alterius peccati, vt cum quis furatur propter gulam. est enim tunc vnum peccatum diuersas habens deformitates, quamuis sint ibi plures actus.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd actus simpliciter acceptus, nõ est genus peccati, nisi secundum quòd sub voluntate cadit, & ideo vbi non multiplicatur actus voluntatis, non multiplicatur peccatum.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ pctũ sicut in primo subiecto est in voluntate, sicut supra dictum est & ideo nõ est inconueniẽs, vt peccatum in diuersis actibus consistat, quia inquantum sunt

actus

act⁹ hñt subiecta diuersa:potētias.s.elicientes actū. inquāt ſi verò F ad genus moris ptinent,habent vnum subiectum voluntatem.

ARTICVLVS. II.

b Vtrum reatus peccati maneat post peccatum.

1.a.qō. 87. arti.6 Et 3. q.86.art.4. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ post actū peccati, reatus nō remaneat. Cessante.n. causa,cessat effectus: sed aliquis nō est re⁹ pœnæ, nisi pp actū. ergo post actum nō remanet reatus. Si dicatur, ꝙ aliquis est reus pœnæ,non solū quia hoc facit,sed in differenter quia hoc facit, vel quia hoc fecit.

¶ 2 Contra·manēte causa,manet effect⁹: sed ex quo aliqs actū peccati fecit,non potest illud non fecisse,quia vt quod præteritum est non fuerit,etiam nec Deus facere potest,vt in primo libro dictum est Dist.42.ergo nunquam aliquis a reatu culpæ absolui posset. Si dicatur,ꝙ reatus manet post actum pp effectū, quem actus in subiecto relinquit,qui remouari potest.

¶ 3 Contra. effectus relictus ex actu est dispositio habitus: sed propter neutrum istorum homo reus pœnæ tenetur, quia homo a reatu pœnæ absoluitur adhuc dispositione ad peccatum per consuetudinem inducta in eo manente: & similiter quandoque dispositio & habitus tollitur: & tamen reatus remanet, H vt quando aliquis per auaritiam peccans,habitum auaritiæ acquirit,qui postmodum habitus corrumpitur in eodem per prodigalitatis actus,ex quibus habitus contrarius generatur,etiam sine hoc,ꝙ gratia interueniat quæ reatum solui. ergo non potest dici,ꝙ propter effectum relictum ex actu,reatus post actū remaneat. Si dicatur,ꝙ non manet reatus post actus propter affectum prædictum,sed propter maculam.

¶ 4 Contra.macula illa si non sit dispositio, vel habitus,nihil aliud potest esse quàm gratiæ priuatio:sed priuatio gratiæ communis est omnibus peccatis mortalibus.ergo ex omnibus mortalibus manet vna macula.& ita vnus reatus,quod falsum est.

¶ 5 Præt. Infusa gratia,cessat gratiæ priuatio: sed adhuc tamen aliquis reatus manet quo homo ad pœnam saltem temporalem obligatur.ergo non videtur, ꝙ per priuationem gratiæ reatus post actum remaneat.

SED CONTRA. Nullus punitur iuste, nisi ad pœnā obligatus: sed peccatores iuste puniuntur postquam acto non peccant.ergo sunt obligati ad pœnam.ergo est in eis reatus,qui nihil aliud est quàm obligatio ad pœnam. I

¶ Præt. Sicut se habet actus virtutis ad præmium: ita se habet peccati actus ad pœnam:sed transeunte actu virtutis,adhuc manet meritum præmii.ergo transeunte actu peccati,adhuc manet reatus pœnæ.

RESPONDEO Dicēdum,ꝙ reatus dicitur secundum,ꝙ aliquis est reus pœnæ:& ideo ꝓprie reatus nihil est aliud quàm obligatio ad pœnam, & quia hæc obligatio quodammodo est media inter culpam & pœnam,ex eo, ꝙ propter culpam aliquis ad pœnam obligatur: ideo nomen medii transsumitur ad extrema,vt interdum ipsa culpa,vel etiam pœna reatus dicatur, vt in litera dicitur. Cum autem pœna sit medicina quædam, vt Philosophus in 2.Ethic.dicit.& medicina non detur nisi contra de- Cap.3. K fectum aliquem:oportet,ꝙ ad pœnam aliquis pro aliquo defectu obligetur.nō ꝙ ille defectus semper sanetur per pœnam in eo,in quo est,vt patet in damnatis, & in fure qui suspenditur: sed pœna recompensat defectum in statu vniuersi,vel etiam reipublicæ propter ordinem iustitiæ,qui in pœna apparet.non autem defectus quilibet ad pœnam obligat. Sunt enim defectus quidam inuoluntarii magis misericordiam,quàm iram prouocantes:sed illi solum defectus, qui ex actibus voluntariis relinquuntur pœnam merentur in eo, qui voluntarie in defectum inducitur:vnde cum transeunte actu remaneat defectus: oportet ꝙ etiam reatus remaneat post actum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus:actus vero est sicut causa remota:vnde non oportet, quòd transeunte actu,reatus transeat.

¶ Ad secundum dicendum,quòd non solum quia verum est dicere aliquem actum peccati quandoque egisse,ad pœnam obligatur,quia sic quandocunque verum esset dicere eum hoc fecisse,esset pœnæ obnoxius: sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum quem prius fecit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd reatus non fundatur per se loquendo super dispositionem,vel habitum:sed per accidens, ſm quòd talis dispositio vel habitus cuidam defectui coniungitur.

Alia aduersus eosdem oppositio.

ITem adhuc quæstioni instant dicentes: ideo hæc duo diuersa esse peccata,quia diuersorum legis mandatorum præuaricationes sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, scilicet G non furaberis. Alio voluntas furandi, scilicet non concupisces rem proximi tui. Cum hęc duo diuersa mandata sint:quibus illa duo prohibentur:patet

¶ Ad quartum dicēdum, quòd priuatio gratiæ non habet rationem maculæ, nisi secundum quòd ex actu præcedenti inducitur:& ideo ſm diuersitatē actuū,sūt etiam diuersæ maculæ:quàmuis.n.quolibet actu peccati mortalis,quælibet virtus priuetur;non tamen eodē modo·sed actu luxuriæ castitas per se priuatur: & aliæ virtutes ex consequenti,ſm quòd sunt castitati annexæ.per furtum autem actus iustitiæ per se & aliarum virtutum ex consequenti:& sic de aliis; ideo non oportet, quòd omnium peccatorum sit vna macula, vel vnus reatus.

¶ Ad quintum dicendum,quòd in peccante sunt duo defectus: vnus qui est in ipso actu peccati,ſm quòd aliquis limites legis diuinæ, & rationis rectæ transgreditur. Alius est in ipso peccante,priuatio virtutis ex priori defectu actus inducta.quàmuis autem cum aliquis gratiam recuperat secundus defectus tollatur: H non tamen ex toto primus sublatus est,quia oportet, vt quantum voluntati suæ obediuit præter legem Dei,tantum etiam in contrarium recompenset:vt sic iustitiæ seruetur æqualitas: & ideo post gratiam recuperatam iniungitur satisfactio: & est adhuc homo reus temporalis pœnæ.

ARTICVLVS III.

c Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in mortale & ueniale.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur,quòd peccatum inconuenienter per mortale & veniale diuidatur. Ea.n.q̄ in infinitū differunt,in vno genere non conueniunt,sicut creator & creatura,ens & non ens: sed veniale & mortale sunt huiusmodi,tum vni debeatur pœna temporalis, alteri æterna, vt patet in litera.ergo peccatum per hęc duo diuidi non debet. 1.2.qō. 88. ar.1. Et supra d.21.q. 2.arti.3. Et cont.3.cap. 143. I

¶ 2 Prçt. Determinatio diminuens de ratione eius, cui additur infert oppositum eius.bene enim sequitur:est homo mortuus, ergo non est homo:sed veniale est determinatio diminuens de ratione peccati.ex hoc enim, quòd peccatum est, est dignum pœna,& non venia. ergo veniale peccatū non debet condiuidere peccatum contra mortale,sicut nec animal mortuum condiuidit animal contra animal viuum.

¶ 3 Præt.Diuisio omnis debet fieri per opposita, sed veniale & mortale non sunt opposita:cum se simul compatiantur. ergo inconuenienter peccatum per mortale,& veniale diuiditur.

¶ 4 Præt. Culpa opponitur gratiæ: sed veniale non opponitur gratiæ,quia stat simul cum ea. ergo veniale non est peccatum, & sic non debet diuidere genus peccati contra mortale.

¶ 5 Præt. In omni peccato est auersio ab incommutabili bono tanquam formale:sed veniale non habet auersionem a bono incommutabili:quia peccans venialiter non auertitur a fine vltimo,sed viæ inordinatę inhæret.ergo veniale peccatum non proprie est peccatum,& sic idem quod prius.

SED CONTRA. Ioan. 1. Si dixerimus,quòd peccatū non habemus,nos ipsos seducimus,&c. Constat autem,quòd non loquitur de mortali peccato,quia sine illo sunt Sancti. ergo oportet ponere peccatum veniale.

¶ Præt. Dispositio & habitus ad eādem speciem qualitatis pertinent,vnde inuenitur sciētia, dispositio,& habitus.ergo oportet a simili,quòd in peccato inueniatur aliquid quod se habet per modum dispositionis,& aliquid quod habet perfectam rationem peccati. dispositio autem ad peccatum mortale, est peccatum veniale. ergo mortale peccatum opportet supponere veniale.

RESPONDEO, dicendum,quòd est duplex modus diuidēdi commune in ea,quæ sub ipso sunt, sicut est duplex communitatis

nitatis modus. Est enim quaedam diuisio vniuoci in species per differentias quibus aequaliter natura generis in speciebus participatur, sicut animal diuiditur in hominem, & equum, & huiusmodi: alia vero diuisio est eius quod est commune per analogiam, quod quidem secundum perfectam rationem praedicatur de vno diuidentium, & de altero imperfecte, & secundum quid, sicut [d] ens diuiditur in substantiam & accidens, & in ens actu, & in ens potentia: & haec diuisio est quasi media inter aequiuocum, & vniuocum, & talis diuisio est peccati in mortale & veniale, quia ratio peccati perfecte in mortali inuenitur: in veniali vero non nisi imperfecte, & secundum quid. vnde minimum quod potest esse de ratione peccati in aliquo actu, est in veniali, sicut minimum quod potest esse de natura entis, est in ente in potentia, & in ente per accidens, & hoc ipsa nomina ostendunt, quia venia non debetur peccato, nisi secundum quod aliquam perfectionem peccati habet: mors autem debetur peccato inquantum peccatum est: & ideo mortale peccatum perfectum quid in genere peccati dicit: veniale autem imperfectum. D.549.

illa duo diuersas esse esse praeuaricationes. diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt diuersa quidem esse mandata: quib' illa duo distinctim prohibent: vt Aug. docet super Exodum. Veruntamen illis nō obseruatis, vna praeuaricatio tā tum incurritur: vnumque peccatum contrahitur: licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo praecipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis comendatur charitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mortale & veniale non conueniunt in peccato, sicut in genere vniuoce de eis praedicato: sed sicut in eo quod eis per analogiam commune est.

¶ Ad secūdum dicendū, quod veniale debet alicui dupl'r. vel sicut ei qd indulget, vel sicut ei qd est indulgentiae ratio: sicut ei qd indulgetur, non debetur alicui, nisi pctō, quia nihil indulgetur, nisi quod poenam meretur: sicut ei quod est indulgentiae ratio nunquam venia peccato debetur: sed vel infirmitati, vel alicui quod facit imperfectionem in genere peccati. peccatum autem veniale non dicitur veniale, sicut remissionis ratio: sed sicut id quod facile remittitur propter imperfectionem peccati. vnde per hoc, quod dicitur veniale, non tollitur tota ratio peccati; sicut per hoc, quod dicitur mortuum, tollitur tota ratio hominis. vnde non sequitur, quod veniale peccatum non sit peccatum: sed est imperfectum quid in genere peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oppositio venialis, & mortalis est secundum perfectum & imperfectum. vnde non omnino ea eludunt se: sed vnum est dispositio ad aliud. Vel dicendum, quod opposita in esse eidem non secundum idem, non est inconueniens: & ideo cum peccatum veniale, & mortale non sint in homine s'm eundem actum: sed s'm diuersos, qui etiā simul non sunt, nō oportet, quòd tollatur oppositio venialis, & mortalis.

¶ Ad quartum dicendum, quod peccatum quod completam rationem culpę habet, directe gratiae opponitur: peccatū vero veniale quod imperfectam rationem culpae habet: non opponitur gratiae nisi indirecte, vt. s. est dispositio quaedā ad mortale. quę autem sic sunt opposita, non est inconueniens esse simul, sicut siccitas, quae dispositio est ad calorem est simul cum frigore. vnde non est inconueniens, quod veniale sit culpa, & simul cum grā.

¶ Ad quintum dicendum, quòd auerti a fine incōmutabili est dupliciter, vel in habitu, vel in actu tantum: secundum habitū auertitur, qui sibi alium finem contrarium ponit: & hoc est in peccato mortali. vnde qui peccat mortaliter est sicut recedens a via: in actu vero tantum aliquis auertitur, quando aliquis actum aliquem facit quo in Deum non tendit ea eo, quòd inordinate ei quod est ad finem inhaeret: non tamen ita, vt illud qđ est ad finem quasi finem constituat: & hoc est in peccato veniali. vnde peccans venialiter similatur ei, qui nimis moratur in via: & hoc non est auerti, nisi secundum quid, sicut etiam quod retardat motum corporis grauis non aufert grauitatem suam, & inclinationem in finem, auferret autem, si contrarium sibi motum daret, vt quando ex graui leue generatur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum peccatum veniale distinguatur a mortali.

1.2. q6.88. ar.2. Et Malo.q.2.ar.8. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod veniale peccatum a mortali non distinguatur. Quicquid enim tollit virtutem est mortale peccatum: sed oē peccatum tollit virtutē, quia oē peccatū recessus ab aequalitate est. virtus aūt aequalitas A quaedam est. ergo peccatum veniale a mortali nō distinguitur.

¶ 2 Praet. Ea quae per se distinguuntur, non transmutantur inuicem, sed veniale & mortale inuicem transmutantur, quia nihil adeo est veniale, quod non fiat mortale, dum placet. similiter omnis culpa mortalis per confessionem fit venialis, vt Ambros. dicit. ergo veniale, & mortale non distinguuntur, nisi per accidens. Si dicatur, quod peccatum mortale distinguitur a veniali, quia mortale est contra preceptū, veniale praeter praeceptū. Apolog. Dauid circa fi.

b Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque peniteat.

PRaeterea quaeri solet: cū ab aliquo pctō volūtate perpetrato: volūtas id agēdi, & actio trāsierit: nōdū tñ vera poenitentia habita: vtrū B illud pctm̄ vsquequo poeniteat sit in eo: qđ nō esse vr̄, qa voluntas illa, q̄ prius fuit non est nec actio, quia nō illud vult vel agit quod ante voluit, & egit. Sed non est ignorandum peccatum duob' modis in aliquo dici esse

¶ 3 Cōtra, in hoc differunt praecepta disciplinae a praeceptis legis naturalis, quòd praecepta legis disciplinae prohibent ea, quae non sunt mala, nisi quia prohibita: praecepta vero legis naturalis, prohibent ea, quae sunt prohibita, quia mala. ergo in his, quae lege naturali prohibentur, distinctio mali nō sumitur, ex prohibitione legis, sed potius ex ipsa natura actus.

¶ 4 Praet. Preter affirmationem nihil est, nisi negatio, & praeter negationem, nihil est, nisi affirmatio, cum inter affirmationem & negationem, nihil sit medium: sed qui non facit quod praecepto affirmatiuo praecipitur contra praeceptum committit: similiter qui facit quod praecepto negatiuo prohibetur, contra praeceptum C facit. ergo quicunque peccat praeter praeceptum, peccat contra praeceptum: & ita distinctio nulla est. Si dicatur, quod differunt mortale & veniale, ex hoc, quod veniale est exitus a medio virtutis, tamen prope medium. mortale autem exitus longinquus a medio, sicut dicit Phylosophus in 2. Ethic. quod qui parum Cap. 9. recedit a medio, non vituperatur.

¶ 5 Contra. quia sicut ibidem dicitur, non est determinatum apud nos, quando multum, & quando parum a medio, recedat. Si ergo nō differat veniale a mortali nisi secundum paruum & magnum recessum, non posset apud nos determinari quod esset peccatum mortale, & quod veniale, qđ esset valde periculosum.

SED CONTRA. Diuersitas poenarum respondet diuersitati culpae: sed poena temporalis differt ab aeterna. ergo & peccatum veniale differt a mortali, cum vni debeatur poena temporalis, alteri aeterna.

¶ Praet. In quolibet genere perfectum & imperfectum habēt de D terminatam distinctionem: sed veniale & mortale, differunt vt perfectum & imperfectum in genere peccati, vt ex praedictis patet. ergo oportet, quòd habeant determinatam distinctionem adinuicem.

RESPONDEO dicēdum, quod vt ea dictis patet, veniale peccatum dicitur, cuius reatus facile soluitur: & ideo veniale tripliciter dicitur. Vno modo dicitur veniale ex causa, quod quidem facile remissibile est, quia causa peccati quandam rationem veniae habet, sicut ea, quae per ignorantiam. & infirmitatem peccātur. Secundo dicitur veniale ab euentu, quia. s. p aliquid pctō superueniens, efficitur poena eius cito solubilis, sicut confessio adueniens peccato mortali, facit poenam eius proportionatam viribus poenitentis virtute clauium. Tertio dicitur veniale, qm̄ ipse actus p se facile remissibilis est, eo quòd non perfecte pertingit ad plenam rationem peccati, & illud proprie dicitur veniale, de quo nūc agitur, qđ a mortali [d] distinguitur. Primum. D.1008. E & secundo modo dictum veniale. nō distinguitur a mortali, qa mortale, potest per ignorantiam fieri, & illud quod est mortale, fit veniale per confessionem. Imperfectio aūt peccati potest esse dupliciter. vel ex genere actus, vel ex parte peccantis: genus autem ipsius actus sumitur ex materia, & obiecto. vnde sicut dicitur bonum ex genere propter debitam materiam: ita malum ex genere propter indebitam, & est veniale ex genere propter materiam, in qua peccatur. In illa autem materia peccatum perfecte inuenitur, in qua si peccetur, virtus charitatis ad Deum, & ad proximum dissoluitur, per quam vita est animae: & ideo qn̄ aliquis peccat in his, sine quibus recte seruatur, non remanet subiectio hominis ad Deum: & foedus humanae societatis: tunc est peccatum mortale ex genere, & talia peccata Phylosophus malitias appellat: vnde vult, quod non omnis vitiosus sit malus, sicut patet, quòd non potest homo debite Deo esse subiectus: si Deo non credat, si ei non obediat, & huiusmodi. Similiter etiam societas humanae vitae seruari non posset, nisi vnicuique ser-

uetetur quod suum est: & ideo furtum, & aliæ species iniustitiç sunt peccata mortalia ex genere: & similiter est in omnib⁹ aliis. Ea vero, sine quibus societas humana seruari potest, non faciũt peccatum esse mortale ex genere: quàmuis etiam deformis act⁹ sit sicut superfluus ludus, & aliquid huiusmodi: & talia dicuntur venialia ex genere: sed sicut quod est bonũ ex genere, potest fieri male: & non econuerso ita quod est veniale ex genere, tali modo potest fieri, q̃ erit mortale, vt si credatur esse mortale, q̃d veniale est: etsi tantum quis in se temporali delectatur, vt finem sibi in ea constituat. quia sic non seruatur debita reuerentia ad Deum qui est vltimus finis: & citra quem omnia sunt diligenda: ex parte vero peccantis est imperfectio peccati propter imperfectionem potentiæ elicientis actum, sicut primi motus sensualitatis, qui deliberationem præcedunt peccata venialia sunt: quàmuis in materia sint mortalis peccati, sed hæc sunt venialia per accidens: & ideo aduenniente cõsensu rationis deliberatę, efficiuntur mortalia

& trãsire, scilicet actu & reatu. Actu est in aliquo dum ipsum quod peccatum est, vt actio, vel voluntas in peccante est. Reatu vero cum pro eo, siue trãsierit siue assit: mens hoĩs polluta est, & corrupta: totusq; homo suppliciis obligatur perpetuis. nec vnquam est in aliquo peccatũ actu præter originale quin sit etiam reatu. Sed est reatu intelligendũ postquam transit actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd veniale non corrumpit virtutem quantum ad habitum: hoc enim mortali est proprium: sed exit ab æqualitate quam ratio ponit in actu virtutis.

¶ Ad secundum patet solutio per ea, quæ dicta sunt, quia procedit de veniali ex euentu: & iterum quòd veniale fiat mortale non est inconueniens, sicut etiam quod est bonum ex genere, potest male fieri..

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis intendunt hominem ordinare ad dilectionem proximi, & Dei, quia finis præcepti est charitas. 1. Timot. 1. Et ideo illa sola mortalia sunt ex genere, de quibus dictum est. hęc enim directa sunt contra præcepta legis non solum legis scriptę: sed etiam naturalis: quàmuis autem aliquid non sit malum: quia est prohibitum lege exteriori, tamen ideo est malum, quia prohibetur lege interiori: lex enim interior est ipsum lumen rationis quo agenda discernimus, & quicquid in humanis actibus huic lumini est consonum, totum est rectum. quod autem contra hic lumen est homini, est innaturale & malum, & pro tanto malum dicitur, quia prohibetur interiori lege.

¶ Ad quartum dicendum, quòd affirmatio opposita præcepto negatiuo est, & pręter præceptum: & contra præceptum. similiter & negatio opposita affirmatiuo: sed quędam negationes, & affirmationes sunt non oppositæ directe ipsis præceptis affirmatiuis, & negatiuis: sed indirecte, quia disponunt ad ea, quę directe opponuntur: & ideo huiusmodi sunt præter præceptũ: hæc enim etiam hoc modo non discordant a lumine rationis, vt ab vltimo fine abducentia: sed vt quędam impedimenta finis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hoc modo esse proximum medio, vel remotum, vt dictum est, facit peccatum mortale, & veniale, & non sicut obiectio tangit, vt sit differẽtia secundũ hoc, quod est abduci a fine virtutis, & non abduci: & non solũ secundum intensionem & remissionem circunstantiarum, vt obiectio procedit.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum mortale, & veniale differant per pœnam æternam, & temporalem.

1.2.qõ.72. ar.5.Et qõ. 87.art.2.Et 3 q.86.art. 4. Et Male. qõ. 7.art.1. co.Et opul. 3.c.185. Et Ro.2.lect.8

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ peccatum mortale & veniale non differant per æternam pœnam, & temporalem. Quæcunque finita sunt, possunt habere aliquam proportionem adinuicem: sed conuersio, quę est in peccato veniali finita est: & similiter quæ est in peccato mortali. ergo proportionabiles sunt; sed secundum mensuram delectationis, quæ ex parte cõuersionis se tenet, est quãtitas pœnę Apoc. 18. Quantum glorificauit se in delitiis, &c. ergo & pœna venialis debet proportionari pœnę mortalis: & ita non differunt, secundum ęternum, & temporale.

¶ 2 Præt. Secundum quantitatem culpæ, est quantitas pœnæ: sed ille qui peccat mortaliter, non peccat infinito tempore: quàmuis in infinitum bonum peccet. ergo etiam non debet puniri æterna pœna, sed damno infiniti boni ad tempus. Si dicatur, q̃ punitur æternaliter, quia peccauit in suo æterno.

F ¶ 3 Contra, quia multi sunt qui non toto tempore vitę suæ in peccati actu perdurant; sed dum peccant, cogitant se quandoque a peccati actu recessuros. ergo talia secundum hoc in suo æterno non peccauit: & ita non debet puniri æterna pœna.

¶ 4 Pręt. Nullus iudex, nisi sit crudelis, infligit pœnam quasi delectatus in pœna: sed propter emendationem. Si igitur Deus est pissimus iudex, non infligit pœnam pro peccato mortali, nisi propter emendationem eorum, quos punit: & ita videtur, quòd non in ęternũ puniat.

¶ 5 SED CONTRA, Videtur, quòd etiam veniali debeatur pœna æterna, quia contingit, quòd aliquis toto tempore vitæ suæ in peccato veniali perduret. Si igitur aliquis punitur ęternaliter, vt dicit Gregorius, quia in suo æterno peccauit; videtur, q̃ talis ęternaliter puniri debeat. Dial.4.c.44.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus.

REatus aũt in scriptura multipliciter accipit, s. pro culpa, pro pęna, ꝓ obligatione pœnæ tp̃alis, vel

G æternæ. Si enim mortale est: obligat nos pœnę æternæ. Si veniale: obligat nos pœnæ tp̃ali. duo.n. sunt gña pctõrum, mortalium. s. & venialium. Mortale

¶ 6 Pręt. Ponatur quòd aliquis moriatur in peccato mortali, & veniali: constat, q̃ iste statim vt moritur ad infernum descendit, cum ergo veniale non remaneat impunitum, ibi punitur, non tantum pro mortali: sed etiam pro veniali, sed pœna inferni est æterna, quia in inferno nulla est redemptio. ergo peccatum veniale ęterna pœna punitur.

H ¶ 7 Præt. Sit ita, quòd aliquis ad perfectam ætatem veniens non baptizatus: in qua iam peccati pœnæ reus teneri potest: & in primo instanti illius temporis venialiter peccet, & moriatur: constat, quòd ille pro peccato veniali punitur. non autẽ in limbo puerorum, quia pœna sensibilis, quæ veniali debetur non est ibi, nec etiam in purgatorio, quia gratiam non habet sine qua nulla purgatio peccati esse potest. ergo punietur in inferno pro veniali, & ita veniale ad mortẽ æternã obligat, sicut & mortale.

RESPONDEO, dicendum, quòd ratio quare mortale peccatum ad æternam pœnam obligat, potest sumi ex tribus. Primo ex parte eius in quem peccatur, qui est infinite magnus, scilicet Deus: vnde & offensa illius infinita pœna digna est, quia quanto est dignior, in quem peccatur: tanto peccatum magis punitur. Secundo ex voluntate peccantis. constat enim, quòd peccans mortaliter finem delectationis suæ in eo, in quo mortaliter peccat, ponit, vt etiam Deum pro illo contemnat. constat autem, quòd quicunque summe diligit aliquid sicut finem

I suæ voluntatis, ex hoc ipso vellet semper sibi adhærere: & ideo peccans mortaliter illo actu voluntatis quo pctm̃ mortale eligit eligit peccato semper adhærere, nisi per accidens retraheretur, vel timore pœnę, vel aliquo huiusmodi, sed si sine fine adhærere posset, semper adhæreret: & ideo in suo ęterno peccat: & propter hoc æterna pœna est dignus. Tertio ex ipso statu peccantis mortaliter, qui per peccatum gratia priuatur. vnde cum sine gratia non possit fieri remissio culpæ si in peccato mortali moriatur: semper in culpa remanebit, cum vlterius non sit gratiæ susceptibilis. manente autem culpa semper est obnoxius pœnę: alias remaneret aliquid inordinatum in vniuerso; & ideo talis in æternum punietur: peccatum vero veniale, neq; contra Deum est, neque in eo finis constituitur, neque gratiam priuat: & ideo non debetur sibi pœna æterna, sed tantum temporalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ conuersio mortalis, & venialis peccati non sunt proportionales: quia per vnam adhęretur rei temporali, vt fini: per aliam, vt ei quod est ad finem: &

K hæc duo non sunt proportionabilia, quia non sunt eiusdem generis, proportio enim est commensuratio quantitatum eiusdẽ generis, vt dicitur in 5. Euclidis. Differen. 3.

¶ Ad secũdum dicendũ, q̃ ex hoc, q̃ cõtra infinitũ peccat, debetur sibi pœna infinita. non autem potest esse infinita acerbitate, quia in creatura finita non potest esse qualitas infinita: sed recompẽsatur per durationem infinitam, quia creatura rationalis durationis in infinitum capax est: & quia actualiter peccauit, debetur sibi non solum pœna damni: sed etiam pœna sensus.

¶ Ad tertium, quòd non dicitur in suo æterno peccasse, quia semper in actu peccati permanserit: sed quia in vno actu voluntatis adhæsit peccato tali modo, vt si in æternum adhæreret si impune posset. Vel dicendum, q̃ dicitur in suo æterno peccasse, qui mortaliter peccauit, quia priuauit se gratia per peccatũ mortale, sine qua homo non potest a peccato liberari; & ideo impotentem se reddidit ad resurgendum. vnde quantũ in ipso fuit se obligauit, vt in peccato in æternum permaneret.

¶ Ad

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus non infligit pœnam æternam quasi in pœna propter pœnam delectatus: sed quia delectatur in ordine iustitiæ suæ, cuius pulchritudo apparet in perpetua pœna perpetuæ culpæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccans venialiter, non peccat in suo æterno, quia neque adhæret peccato veniali, vt fini, quia iam esset mortale, neque etiam impotentem se reddit ad resurgendum: & ideo non debetur sibi pœna æterna: quamuis fortasse toto tempore vitæ suæ in veniali permaneat.

est, per quod homo meret pœnam æternam. Crimen enim, vt ait Aug. est qd̃ est dignum accusatione, & damnatione. Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuę mortis nõ grauat. Veruntamen pœnam meretur: sed facile indulgetur.

B ¶ Ad sextum dicendum, quòd ille qui decedit cum mortali & veniali simul, punitur in inferno pro veniali, & punitur in æternum: longe tamen minus acerba pœna quàm illa quæ est pro mortali: hoc autem accidit veniali, inquantum mortali coniunctum est, quod gratia priuat, sine qua nulla pœna potest esse purgatiua, & expiatiua.

¶ Ad septimum dicendum, quòd positio illa est impossibilis, quod sic patet. Si enim aliquid est sufficiens ad excusandum peccatum mortale: multo amplius sufficit ad excusandum minus. sed imperfectio ætatis, excusat peccatum mortale, vt puer non dum vsum habens peccati mortalis reus non habeatur, etiam si actum faciat, qui ex genere peccatum mortale sit. vnde multo amplius excusat infantia ne peccatum veniale imputetur. & ideo nõ potest esse, quòd homo venialiter peccet, ante illud tempus quo vsum rationis habet: vt iam mortaliter peccare possit. Itaque autem, C vt ad tempus illud peruenit vel gratiam habet, vel in peccato mortali est, quia si facit quod in se est, Deus ei gratiam infundit. si autem non facit, peccat mortaliter, quia tunc est tempus, vt de salute sua cogitet, & ei operam det: & ideo positio illa est impossibilis. Si tamen ponatur per impossibile: tunc talis punietur pœna sensibili in inferno: & pœna illa erit æterna: sed hoc accidit veniali inquantum est sine gratia.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS.

TEXTVS.

QVIDAM dicunt vnum esse peccatũ: alii vero, &c.} Vtraque opinio est vera aliquo modo intellecta, quia si accipiatur voluntas coniuncta actui, sic voluntas & actus exterior sunt vnum peccatum: si autem sumatur voluntas separata ab actu: sic sunt duo peccata numero, D sed vnum specie. {Ad quod illi etiam dicunt, &c.} Præter istam responsionem, quæ hic ponitur, potest esse alia, quæ in primo articulo posita est. Præterea quæri, &c.} cum in peccato non solum sit actus, & reatus: sed etiam macula, videtur insufficienter procedere, cum de macula mentionẽ non faciat. Sed dicendum, quòd macula est medium inter actum peccati, & reatum quasi effectus actus, & fundamentum reatus: & ideo per extrema medium intelligitur. {Nec vnquã est in aliquo peccatũ, &c. Ratio huius est, quia actus peccati inordinatus causat maculam, & reatum, posita autem causa non potest effectus non esse: & ideo impossibile est, vt simul dum actus peccati manet, reatus transeat: sed quomodo hoc in originali esse possit, supra dictum est. {Duo autem sunt peccatorum genera, &c.} Hoc dicitur ad ostendendum, quòd diuisio peccati in mortale, & veniale, non est vniuoci diuisio, quia sic mortale, & veniale dicerentur duę E species peccatorum, sed est diuisio analogi, & propter hoc dicũtur mortale, & veniale esse genera peccatorum, quasi non communicantia vnum genus.

DIVISIO SECVNDAE PARTIS

TEXTVS.

MOdi autem peccatorum varias, &c.} In parte præcedenti determinauit Magister quædam, quæ requiruntur ad peccatum, quasi partes integrantes ipsum. Hic determinat diuersas peccatorum diuisiones. Et diuiditur in partes duas. In prima prosequitur diuisiones, quæ respiciunt peccatum in communi. In secunda, prosequitur diuisionem peccatorum capitalium. ibi. {Præterea sciendum est septimum esse, &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit quasdam distinctiones peccatorum, quæ sumuntur ex parte rei. In secunda, ponit quandam, quæ sumitur ex parte animis. ibi.

A {Variam quoque appellationem, &c.} Circa primum tria facit. Primo distinguit modos peccatorum penes motiua, siue radices. Secundo penes actus, in quibus peccatum consistit. ibi. {Alibi vero dicitur peccatum fieri &c.} Tertio penes obiecta. ibi. {Dicitur quoque homo peccare in Deum, &c.} {Primo sciendum est, &c.} Hic ponit distinctionem capitalium vitiorum. Et diuiditur in duas. In prima enumerat capitalia vitia. In secunda reducit ea in vnum principium. ibi {Ex superbia tamen, &c.} Et circa hoc tria facit. Primo, ostendit superbiam esse originem capitalium vitiorum. Secundo, obiicit in contrarium. ibi. {Huic autem videtur obuiare &c.} Tertio, soluit. ibi {Sed Vtrunque recte dictum est &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit superbiam esse principium omnium peccatorum. Secundo, assignat superbiæ species. ibi {Huius quatuor sunt species.}

b De modis peccatorum, qui multipliciter assignantur.

MOdi aũt pctõrũ varias in scriptura habent distinctiones: in qua dr̃ duobus modis pctm̃ cõmitti .s. cupiditate & timore: vt Augus.

QVAESTIO II.

B

Hic quinque quæruntur.

Primo. De distinctione pctõrum, q̃ sumitur penes radices.
Secundo. De diuisione peccatorum, quæ sumitur penes actũ.
C Tertio. De diuisione vitiorum capitalium.
Quarto. De distinctione specierum superbiæ, quæ in litera assignantur.
Quinto. Vtrum peccatorum sic distinctorum, possit esse æqualitas in grauitate culpæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum peccata distinguantur penes radices.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter penes radices distinguantur peccata. Radix enim est similis fundamento. sed peccatum non habet fundamentum, vt dicitur in glo. Mat. 7. ergo non habet radicẽ. ergo penes radices non debent distingui peccata. 1.2.q̃. 72. ar. 2.

¶ 2 Præt. Radix arboris, non est arbor. ergo radix peccati, non D debet esse peccatum, sed cupiditas male incendens, & timor male humilians peccata quædam sunt. ergo inconuenienter radices peccatorum assignantur.

¶ 3 Præt. Timor ex amore nascitur, sed illud ex quo nascitur aliquid, potest dici radix eius. ergo amor ẽ radix timoris: & ita omnium quę ex timore generantur, & sic timor contra cupiditatẽ, quę est amor distingui non debet tanquam radix opposita.

¶ 4 Præt. Quęcunque conueniunt in aliquo vno, non distinguuntur secundum illud, sed omnia peccata in vna radice conueniũt. Radix enim omnium malorum est cupiditas 1. Timo. vlt. ergo penes radicem peccata distingui non debent.

¶ 5 Præt. Aug. dicit de ciui. Dei. Quod sicut amor Dei facit ciuitatem dei: ita nimius amor sui facit ciuitatem Babylonis: sed quicquid est de genere peccatorum ad ciuitatem Babylonis pertinet. ergo omnium peccatorum radix est vna. s. amor sui: & non est ea, quæ hic assignatur. Li. 14. c. 28.

E ¶ 6 Præt. 1. Ioan. 2. dicitur. Omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est, concupiscentia carnis, & superbia vitæ & ex his oriuntur omnia alia mala. ergo cum ista prætermittantur hic, non sufficienter radices peccatorum tanguntur.

¶ 7 Præt. Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia. Item Ambro. dicit, quòd omne peccatum est ex contemptu. & Aug. dicit, quòd omne peccatum est ex errore. ergo peccata non videntur distingui secundum radicẽ: sed conuenire in radice vna, & iterũ videtur ex prædictis, quòd radices peccatorũ insufficienter in litera tangũtur. Enchiri. ad Laur.

RESPONDEO dicendum, quòd radix [d] proprie in arboribus inuenitur. in peccatis aũt transumptiue. vnde oportet, quòd ad similitudinẽ radicis in arboribus inueniatur radix in peccatis. Radix aũt arboris est qua arbor nutrimentum sumit, per qd̃ conualescit & fructificat. ex eo aũt pctm̃ conualescit, ex quo homo ad pctm̃ inchoatur. hoc aũt est bonum intentum ad quod peccãs inordinate connectitur, quia finis efficientẽ mouet. vnde oportet, quòd ex parte conuersionis radix peccati assignetur, & dicatur radix illud, ex quo peccatũ oritur: potest autem actus peccati oriri ex tribus, vel ex alio actu peccati secundum quòd supra. 36. distinc. D 3ua 303

assignatum est vnum peccatum esse causam alterius, vel ex habitu corrupto eliciente actum peccati, vel ex passione, seu pronitate ad patiendum ex corruptione naturæ cõsequente. Actus autem peccati non proprie nomen radicis habet: quin potius ipse ex radice est. vnde origo peccati ex peccato similatur magis origini rami a ramo: similiter etiam habitus proprie acceptus, nõ potest esse a prima radice peccati, quia cum habitus peccati neque sit naturalis, neque infusus, oportet quod per actum peccati sit acquisitus. restat ergo, vt radix peccati dicatur in nobis, vel passio aliqua, vel pronitas ad passionem, quæ ex corruptione originalis peccati cõsequitur: cum autem in bonis commutabilibus: ad quæ homo inordinate conuertitur per peccatũ: sit quidam ordo, secundum quòd vnus est finis alterius, semper autem ea, quæ sunt ad finẽ sunt plura, quàm ipse finis, oportet vt quanto radix peccati sumitur propinquior fini vltimo: tanto inueniantur pauciores radices: finis autem vltimus in amore commutabilium bonorum, est ipse homo propter quam omnia alia quærit: & ideo si radix peccati accipiatur ex parte ipsius peccantis: erit vna. si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter seipsum peccans quærit, erunt plures. Similiter etiam appe- H titus circa bonum commutabile dupliciter se habet. vel sicut prosequens id quod æstimat sibi conueniens, vel sicut fugiens malum, siue nociuum. Malum autẽ sicut non habet esse, nisi vt priuatio boni, ita etiam non fugitur, nisi inquantum diligitur bonum: & ideo fuga mali reducitur ad desiderium boni, sicut in causam primam. Secundum hoc ergo sciendum, quod radices diuersimode a sanctis assignantur, quia passio, quæ est radix peccati, vel est secundum inclinationem appetitus in id quod est vltimus finis bonorum commutabilium: & sic amor sui ponitur ab Augustino radix peccati. vel secundum inclinationem appetitus in ea, quæ propter hunc finem quæruntur: & hoc dupliciter. vel secundum inclinationem appetitus in bonum tantum: propter quod malum fugitur, vel secundum cõparationem appetitus ad vtrunque: si secundo modo. s. secundum inclinationem appetitus in bonum commutabile, & malum oppositum, sic sunt radices peccatorum, quæ in litera assignantur. s. cupidi- I tas male inflammans, & timor male humilians. Si autem primo modo hoc dupliciter. vel secundum inclinationem appetitus in bonum exterius vniuersaliter: & sic erit vna radix. s. cupiditas, vel particulariter in diuersa bona, quæ sunt triplicia: & sic erunt tres radices. s. concupiscentia carnis circa bonum delectabile sensus: concupiscentia oculorum circa bona exteriora in vsum ordinata: superbia vitæ circa bona secundum opinionem, vt honor, dignitas, & huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum non habet
D.658. fundamentũ d ex parte illa qua auersio est, quia sic nihil est: sed ex parte conuersionis qua aliquid est, radicem habere potest.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quod timor, & cupiditas, secundum quod nominant actum
D.56. peccati non sunt d radices, sed secundum quod nominant passionem, vel
306. pronitatem ad passionem, vt sumatur radix magis remota.

¶ Ad tertium, & quartum, & quintum, & sextum, patet respon- K sio per ea, quæ dicta sunt.

¶ Ad septimum dicendum, quod omnia illa sumuntur ex parte auersionis: & ideo proprie loquendo non habent rationem radicis, quia nullus ad malum intendens, operatur. vt Dio. dicit.
De diuin. no. c. 4. habent tamen rationem initii. propter quod dicitur, quod initium omnis peccati est superbia, quia actus deficientis, inquantum deficiens est, aliquis defectus præexistens initium esse potest. defectus autem iste præcedens peccatum, potest esse vel in ratione dirigente, & sic dicitur omne peccatum esse ex errore, vt error sit idem quod ignorantia electionis, secundum quam omnis malus est
Cap. 5. ignorans, vt in 3. Ethi. dicitur. vel est in voluntate imperante actum, secundum quod non intente, & solicite inhæret his, quæ Dei sunt; & sic est contemptus, & superbia, secundum quam aliquis non curat subesse præcepto, vel præcipienti, & sicut vnum peccatum est secundum rem auersio & conuersio, differens secundum comparationem ad diuersos terminos: ita etiam superbia hoc mo- F do accepta, secundum quòd est initium: & cupiditas, secundum quòd est radix, sunt idem secundum rem, & differunt ratione modo prædicto: & propter hoc dicit Augustinus 10. super Genesim: Superbiam & cupiditatem non quasi duo mala, sed vnum malum esse.

tradit super illum locum Psal. 79. Incensa igni & suffossa: a his enim duobus modis dicit oĩa peccata mortalia includi: & incensa igni dicit ea, quæ ex cupiditate male incendente oriuntur, Suffossa vero, quæ ex timore male humiliante proueniunt: quod est, quando quis cupit nõ G cupienda, vel timet non timenda. Alibi vero dicitur peccatũ fieri tribus modis cogitatu, verbo, & opere. Vnde Hieron. super Ezechielem: Tria generalia delicta sunt: quibus humanũ genus subiacet. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. his aliquãdo etiam quartus adiicitur modus, scilicet consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est: dicitur quoque homo peccare in Deum, in se, & in proximum. In Deum, cũ de Deo male sentit, vt hæreticus, vel quæ Dei sunt vsurpare præsumit indigne participando sacramentis, vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniuste lędit. In se vero cum sibi: & non alii nocet.

ARTIC. II.

b Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in peccatum cogitationis, oris, & operis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod secunda diuisio, quæ in litera assignatur incompetens sit, quia cuiuslibet generis eadem sunt primæ diuisiones diuidentes: sed pctm̃ est vnũ genus, saltem analogicum. ergo incõuenienter tot variis diuisionibus distinguitur. 2. 2. q. 72. ar. 7. Et q. 100. arti. 5. & 6. Et 2. 2. Princip.

¶ 2 Præt. Affectio plus habet de ratione peccati quàm cogitatio, quia ad cognitionem pertinet: sed ipse de affectione mentionem non facit. igitur insufficienter diuidit.

¶ 3 Præt. Actus exteriores per membra exteriora exercentur, sed lingua est vnum de exterioribus membris. ergo verbum quod per linguam profertur non debet diuidi contra peccatum operis, quod est peccatum exterioris actus.

¶ 4 Præt. Circunstantia actus, non debet diuidi contra actum, sed consuetudo est quædam circunstantia peccati. ergo non debet diuidi peccatum consuetudinis contra peccatum operis.

¶ 5 Præt. Peccatum omissionis quædam species peccati est, quæ sub nullo istorum membrorum continetur. ergo diuisio est insufficiens.

¶ VLTERIVS quæritur de alia diuisione, quæ est per obie- II. cta. videtur enim, quod sit insufficiens, quia in illum peccans, pec- 1. 2. q. 72. articu. 4. Et care dicitur: quem ex suo peccato lædit: sed Deum, peccando læ- psalm. 35. dere non possumus, vt dicitur Iob 35. Si peccaueris, quid ei nocebit? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ quid facies contra illum? ergo dicitur inconuenienter aliquis in Deum peccare.

¶ 2 Præt. Illud quod est ratio diligendi, non potest odio haberi: sed homo est ratio diligendi respectu suipsius: quia nihil homo diligit, nisi inquantum est bonum sibi. ergo nullus seipsum I habere odio potest; sed in illum peccamus, quem odio habemus. ergo nullus in seipsum peccat.

¶ 3 Præt. Peccatum charitati opponitur: sed in præceptis charitatis non datur distinctum præceptum homini de dilectione sui, sed includitur in dilectione Dei & proximi. ergo non debere poni vnus determinatus modus peccati, ex hoc quòd peccatur in seipsum.

¶ 4 Præt. Quicunque peccat in proximum, peccat in seipsum, & in Deum. ergo peccatum in proximum, non debet diuidi cõtra peccatum, quod est in seipsum, & in Deum.

¶ VLTERIVS quæritur de alia diuisione, quæ sumitur se- III. cundum nomina, quia sapientis non est de nominibus curare, sed theologus maxime sapiens est. ergo de diuisione peccatorum per nomina non se debet intromittere, sed est vtile, vt plures venni

K ¶ 2 Præt. Sicut delictum dicitur per hoc, quòd aliquid derelinquitur: ita peccatum dicitur per hoc, quòd ab aliquo aberratur, cum auersio sit formale in peccato a quo denominatur. ergo videtur differentia prima quam assignat, nulla esse.

¶ 3 Præt. Per ignorantiam nõ solum conuenit peccare peccato omissionis, sed etiam transgressionis. cum ergo delictum proprie sonet omissionem, quia dicitur quasi derelictum, videtur incompetens esse illa. s. secunda expositio, qua delictum exponitur, quod per ignorantiam fit.

RESPONDEO Dicendum, quod ista diuisio assignatur, secundum gradus, quibus fit progressus ad complementum peccati, gradus autẽ isti attenduntur secundum quòd vnus actus alteri actui addit ad perfectionẽ peccati. vnde oportet, quod secundum gradus includat in se peccatum; & ita est quasi diuisio totius d po- D. 99 5. testatiui. additio autem actus ad actũ potest esse multipliciter, & secundum hoc sunt diuersi gradus in peccato. vnde primus gradus peccati est in primo actu peccati, super quẽ alia addunt. hic autem

est actus

est actus interior.s.voluntatis:& hoc est primum membrum diuisionis.s.peccatum cogitationis. huic autem actui superaddit alius actus exprimens,& designans hunc actum.s.actus locutionis:& ideo hoc est secundum membrum diuisionis:iterum sup actum locutionis additur actus exterior,quo membra corporis mouentur ad consequendum finem voluntatis: & hoc est tertius gradus, & tertium membrum quod est peccatum operis: quarto additur actus exterius actui exteriori, & hic est vltimus gradus,& quartum mēbrum.s. peccatum cōsuetudinis, quia cum post actū exteriorem non fit aliquis actus alterius generis : oportet, quod vltimus gradus peccati,fit secundum multiplicationem huiusmodi actuum.

Quo differant delictum & peccatum.

VAriam quoque appellationem habet.dicitur enim peccatum & delictum:& delictum fortasse, vt Aug.ait in quæstionibus Leuitici:declinare a bono : peccatum est facere malum . Aliud est.n. declinare a bono: aliud est facere malum . Peccatum ergo est perpetratio mali:delictum desertio boni,quod & ipsum nomen ostendit. Quid enim aliud sonat delictum : nisi derelictū ? & qui delinquit , quid derelinquit nisi bonum? Vel delictum est quod ignoranter fit : peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti . & delictum noīe peccati appellatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod diuisio alicuius potest esse multipliciter : vel sicut generis in species,vel sicut subiecti in accidentia. vel etiam alijs modis, quos Boetius numerat diuisio ergo generis in species,vel differentias primas, nō est nisi vna,sed diuisio subiecti in accidentia potest esse multipliciter, secundum quod vni multa accidunt. Dicendum ergo, quod diuisio peccati in species suas essentiales,est per oppositum virtutis,quæ oportet,quod sit secundum obiectum,ex quo specificatur peccatum & virtus,& talis distinctio peccatorum hic non ponitur: sed ponuntur quædam distinctiones, secundum aliqua peccati accidentia:& ideo non est inconueniens, si sunt plures.

De diuis. circa prin.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in peccato cogitationis intelligitur omne peccatum, quod in solo interiori actu consistit:& ideo includitur etiam affectio , sine qua nullum peccatum est.

¶ Ad tertium dicendum , quòd quàmuis linguæ sit exterius mēbrum:tamen inter alia est magis propinquum interiori actui, secundum quod congruit in locutione,quia locutio est signum interioris actus:& ideo quendam gradum habet in progressu peccati locutio,inter peccatum cogitationis,& operis.

¶ Ad quartum dicendum, quod consuetudo est quædam circunstātia aggrauans peccatum ex multiplicatione ipsorum actuū: & ideo in consuetudine est vltimus progressus peccati , & ideo non ponitur consuetudo quasi condiuisa contra actum simpliciter:sed condiuisa contra actum non consuetum, sicut est in diuisione totius potestatiui.

¶ Ad quintum dicendum, quod secundum opinionem illorum, qui dicunt,quòd in peccato omissionis requiritur aliquis actus interior,vel exterior, peccatum omissionis includitur in peccato cogitationis,locutionis, & operis: & similiter secundum alios , qui dicunt , quòd non requiritur ibi actus exterior, quia sic facere includit non facere ; & sic de alijs, vt supra dictum est.

¶ AD III. quod vlterius quæritur,dicendum est quòd sicut ois virtus est iustitia quodammodo, vt dicit Phylosophus 5 Ethic. ita omne peccatum est iniustitia. Iniustitia autem est in hoc, quod detrahitur alicui quod sibi debetur:& ideo iniustitie habet quasi obiecta.s.illud quod detrahitur:& hoc est propria materia actus & vnde peccatum specificatur:& illi cui detrahitur,sicut homo cui per iniustitiam aufertur res sua:& penes hoc obiectum sumitur hæc peccati diuisio,quia homo aliquid debet Deo,sibi.& proximo: Deo debet amorem , & reuerentiam, & huiusmodi. vnde quādo ab his deficit,dicitur peccare in Deum: Sibi debet munditiam,& ordinationem sui sub regimine rationis , & huiusmodi: & quando in his deficit , dicitur in seipsum peccare. Proximo autem,quæ debebat plana est,& quando in his deficit,dicitur in proximum peccare: & idem est si contraria horum faceret.

Cap.1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd non dicitur homo in Deum peccare: quia Deum in aliquo lædat: sed quia Deo subtrahit quod ei debet: & inquantum in ipso est: eius gloriam minuit: quàmuis hoc facere non possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quilibet naturaliter seipsum amat:& ideo vnusquisque amat hoc quod se esse æstimat. quidam autem æstimant & vere se esse id quod secundum intellectum sunt, quia ex hoc homo est homo: & ideo appetunt sibi ea,quæ sunt bona secundum intellectum,& rationem vel directe, vel indirecte: quidam vero æstimant se esse quod non sunt, & falso propter naturam sensibilem, quæ exterius apparet : & ideo diligunt in se naturam sensibilem, appetentes ea quæ sunt secundum sensum delectabilia , & quia huiusmodi sunt mala eis & nociua secundum id quod vere sunt : ideo sibiipsis nocēt & se odiunt actu, non affectu.

¶ Ad tertium dicendum, quod hominem diligere se,nihil aliud est quàm se Deo velle vniri, quia homo se propter Deum debet diligere : & ideo in dilectione Dei includitur dilectio suipsius: non autem peccatū quod est in Deum est ratio peccati quo homo in seipsum peccat,& ideo non est similis ratio vtrobique.

¶ Ad quartum dicendum,quòd distinctio ista sumitur secundū illud in quod directe peccatur: sed quando aliquis peccat in proximum, peccat quidem in seipsum,& in Deum:sed ex consequenti. Et similiter quando peccat in se,peccat in Deum,& econuerso:& ideo obiectio non procedit.

¶ AD ILLVD quod vlterius quæritur dicendum , quòd iste diuisio peccatorum,quæ est secundum nomina,attenditur penes ea,ex quibus actus regulatur,scilicet præcepta legis , & hoc dupliciter,quia vel secundum distinctionem præceptorum in se : & sic delictum respicit præcepta affirmatiua , & peccatum præcepta negatiua. vel secundum quòd diuersimode peccans in præceptis deficit,quia vel deficit a præceptis secundum rationē per ignorantiam,& sic est delictum: vel secundum voluntatem per contemptum,& sic est peccatum: & sic patet ratio duplicis napositionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum , quòd sæpiene bene curat nomina, secundum quòd exprimunt proprietatem rerum : & non propter se & quia ea diuersis rationibus peccatorum essentiales eorum differentiæ inueniuntur: ideo non fuit inconueniens hanc diuisionem ponere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis peccatum nominet auersionem, tamen proprie loquendo , non nominat omissionem.sed magis actum auersioni cōiunctum: differt enim omissio ab auersione omissio enim dicitur propter defectum actus debiti, sed auersio propter recessum a fine.

¶ Ad tertium dicendum,quòd qui ignoranter aliquid facit,inuoluntarius facit:& ideo magis peccat in hoc,quod cognitionē eorum dimittit,quæ tenetur cognoscere,quam in hoc,quòd talia agit:& propter hoc peccatum per ignorantiam delictum potest dici.

ARTICVLVS III.

Vtrum diuisio capitalium vitiorum sit competens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur incompetens esse diuisio vitiorum capitalium,quæ in litera ponitur,quia illud ex quo oriuntur alia, & quod alijs peccatis principatur, videtur esse peccatorum caput:sed superbia, vt dicit Grego. ex qua omnia peccata oriuntur, & est quasi regina omnium peccatorum.ergo ipsa sola debet dici vitium capitale, vel saltem ipsa & auaritia,ex qua alia oriuntur,vt in litera dicitur.

1.2.q6.84. ar.4. Et Ma lo.q.8.ar.n.

Super Iob. cap.31.

¶ 2 Præt. Capitale principale dicitur:sed quod imperfectam rationem peccati habet, principale peccatum non est . cum ergo veniale imperfectam rationē peccati habeat, videtur, quòd peccatum veniale non possit esse peccatum capitale, sed multa de istis vitijs,quæ inter capitalia computantur,& fere omnia, quādoque sunt venialia ergo inconuenienter dicuntur capitalia.

¶ 3 Præt. Capiti respondet membrum , sed vitia quæ ex istis vitijs hic numeratis oriuntur , dicuntur a Gregorio filiæ , & non membra . ergo ista vitia non debent dici capita , sed matres.

¶ 4 Præt. Prouerbiorum sexto dicitur . Sex sunt quæ odit Deus,&c. Dicit gloss.quòd numerantur ibi septem vitia capitalia , sed nullum eorum quæ ibi dicuntur est aliquod eorum quæ hic numerantur. ergo videtur quòd sint ad minus quatuordecim.

¶ 5 Præt. Non est aliquod vitium quod interdum ex alio oriri non possit. si ergo capitale vitium est ex quo alia oriuntur, videtur,quòd omnia peccata sint capitalia.

¶ Praet. Plura sunt vitia quàm virtutes, quia vni virtuti plura vitia opponũtur: sed virtutes principales sunt septem: tres theologicæ, & quatuor cardinales. ergo peccata capitalia debent esse plura quàm septem.

¶ 7 Praet. fides est fundamentum virtutum, vt dicitur Rom. 11. Sed infidelitas fidei opponitur. ergo infidelitas debet computari inter vitia capitalia, præcipue propter id quod dicitur Sapien. 14. Quòd infandorum idolorum cultura, omnis mali principium est, & origo.

r De septem vitiis principalibus.

PRæterea sciendũ septẽ esse vitia principalia, vel capitalia, vt Greg. super Exodum ait. s. inanem gloriam, iram, inuidiam, accidiã, vel tristitiam, auaritiam, castrimargiam, luxuriam, quæ, vt ait Ioan. Chris. significata sunt in G septem populis, qui terram promissionis Israeli promissam tenebant: de his quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelę emanant: & dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala: nullum malum. n. est, quod non ab aliquo horum originem trahat.

D. 302. RESPONDEO dicendum, quod vitium capitale dicitur [d] vitiũ ae quo alia vitia oriuntur. vnde in hoc differt capitale peccatum a radice peccati, quia capitale peccatum est peccatum quoddam. radix autem peccati non est peccatum, si proprie sumatur, vt ex prædictis patet. peccatum autem ex peccato oritur quatuor modis, vt supra 36. dist. dictum est. Vnus modus est ex parte auersionis, secundum quod gratiã priuat, qua priuata, homo in peccatum ruit, sed illa origo, non est nisi per accidens, quia primũ peccatũ causat secundum, sicut remouens prohibens: caput autem nominat per se originem: & ideo per modum istum non potest dici proprie vitium capitale. Alio modo ex parte conuersionis, secundum quod ex actu peccati relinquitur habitus, & ex habitu iterum procedit actus: & secundum hanc originem non potest dici vitium capitale: quia hic non est origo peccati ex peccato directe: sed mediante habitu. Alio modo peccatum oritur ex peccato, inquantum vnum peccatum alteri materiam administrat, sicut luxuriæ gula, & quia res non habet esse secundum materiam, sed secundũ formam: ideo non complete oritur peccatum ex illo peccato, H quod materiam præstat, & propter hoc nec adhuc inuenitur perfecta ratio capitalis vitii. Quarto modo oritur peccatũ ex peccato, quod ordinatur in finem illius: sicut cũm quis ad habendũ pecuniam furatur, furtum ex auaritia nascitur: & quia in moralibus species est a fine, ideo hæc est formalis & completa origo peccati ae peccato, & secundum hanc originem proprie dicitur vitium capitale, & saluatur ibi metaphora capitis, secundũ quòd principem alicuius exercitus caput in exercitu dicimus:

Tex. 52. quia princeps est exercitus: ad cuius bonum totus exercitus ordinatur. vt ex. 12. Metaphy. patet. & per hunc modum illud vitium: ad cuius finem illa ordinantur, caput eorum dicitur. Et

Sup. Iob 39 ideo Grego. ponit vitia capitalia quasi duces exercitus: & alia vitia, quæ ex eis oriuntur ponit exercitui eorum exponens illud Iob. 39. Audit clamorem ducum, & vlulatum exercitus: & I quia finis semper est magis appetibile eo quod est ad finẽ: ideo oportet, vt illa peccata præcipue capitalia dicantur, in quorum fines appetitus corruptus magis natus est tendere. huiusmodi autem sunt peccata illa, quæ circa principalia obiecta sensibiliũ potentiarum sunt, quia ex corruptione sensualitatis peccata in nobis oriuntur, appetitus autem sensibilis in duas vires diuiditur. s. irascibilem, & concupiscibilem: concupiscibilis autẽ obiectum est delectabile, & conueniens secundum sensum: & ideo peccatum capitale quod in concupiscibili est, vel est ex hoc, quod inordinate desiderat delectabile, secundum sensum, vel ex eo, quod inordinate fugit impedimentum huiusmodi delectationis. Si primo modo, hoc est dupliciter: vel ex eo, quòd appetitus tẽdit in id quod est ordinatum ad delectabile sensus: cuiusmodi sunt bona exteriora & sic est auaritia: vel ex eo quod appetitus inordinate tandit in ipsum delectabile sensus. perfecta delectatio se- K cundum sensum, est secundum tactum, & gustum, prout est tactus quidam, quia est secundum applicationem ipsius rei ad sensum, & ideo circa delectabile tactus absolute est vnum vitium capitale, scilicet luxuria: & circa delectabile gustus. prout est tactus quidam, est aliud, scilicet gula: sed ex eo quod fugitur inordinate impedimentum delectationis sensibilis, est accidia, quæ est tedium spiritualis boni, secundum quòd impedit delectationẽ aliquam dissolutam: obiectum autem irascibilis proprie est arduum, vel magnum aliquod in quod homo nititur. ergo capitale peccatum in irascibili potest esse dupliciter. vel ex eo, quod irascibilis inordinate tertur i arduum, & sic proprie est superbia, vel inanis gloria. vel ax eo quòd contra tendit ad id quod est ardui impeditiuum. sed hoc potest esse dupliciter, quia illud impeditiuum contra quod tendit, vel impedit directe in contrarium agendo, sicut impugnans aliquem impedit promotionem eius: & sic est ira, quæ est appetitus in vindictam, vel indirecte: & sic est inuidia, quæ est dolor alieni boni, secundum quod

F illud bonum estimatur impeditiuum propriæ excellentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd auaritia, siue cupiditas tripliciter dicitur. Vno enim modo, nominat passionem, vel pronitatem ad passionem ex originali relictam: & sic nõ est peccatum: sed [d] radix peccati. Alio modo, secundum quòd D. 306. dicitur inordinatus appetitus cuiuslibet boni commutabilis, siue scientiæ, siue honoris, siue pecuniæ, siue cuiuscunque: & sic auaritia, vel cupiditas est genus omnium peccatorum. vnde super illud ad Rom. 7. Concupiscentiã nesciebam, &c. Glo. Bona est lex, quę dum concupiscentiã prohibet, omnia mala prohibet. Tertio dicitur auaritia, vel cupiditas secundum quod est inordinatus appetitus rerum exteriorum, quæ ad vsum vitę pertinens: & sic est quoddam speciale peccatum. Similiter etiam superbia tribus modis dicitur. Vno modo, ipse habitualis contemptus præcepti, & præcipientis ex corruptione naturæ proueniens, vel ex quocunque defectu creaturę, & sic non est peccatum: sed initium peccati. Alio modo, dicitur appetitus excellentia in quibuscunque, quia quicunque appetit aliquid ordinate, vult quodammodo excellere in illo: ideo hoc modo superbia: vt fertur ad omnia peccata commune est, secundum quod est desiderium cuiuscunque excellentiæ. Tertio modo dicitur, secundum quod est inordinatus appetitus illius excellentiæ determinatę, cui debetur honor, & reuerentia: & sic est speciale peccatum. Dicendum est ergo, quod sumendo primo modo H superbiam & cupiditatem, ex eis oriuntur omnia vitia, sicut ex radice, vel initio, & non sicut ex peccato capitali, loquendo de vtroque. Secundo modo oriuntur ex eis omnia peccata, sicut species ex genere. Loquendo autem de eisdem tertio modo, sic oriuntur ex eis quędam specialia vitia, sed interdum ex eis omnia vitia possunt oriri: & frequentius ex aliquo eorum oriuntur omnia, quàm ex quouis alio vitio, cuius ratio est communitas obiectorum ipsorum, quia obiectum auaritię. s. pecunia promittit sufficientiam in omnibus quæ sunt homini necessaria: & ideo facillime affectus inclinatur in hoc, similiter etiam excellentia, quæ est obiectum superbię. videtur esse magis propinquum bonum ipsi homini, & ideo appetitus facile inclinatur in illam, & etiam magis quàm in auaritiam, quia pecuniam nullus diligit, nisi propter aliud quod ex ea consequi intendit. vt in 1. Ethic. dr. sed excellentia est quoddam propter se desideratũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis veniale peccatum I non habeat principalitatem in ratione peccati, potest tamẽ habere principalitatem in finem ad quem alia ordinantur, & ideo nihil prohibet veniale peccatum esse capitale vitium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum vitium dicitur caput alterius, secundum quòd aliud vitium ex eo oritur, & ideo quia in nomine filiationis magis exprimitur origo quàm in nomine membri, ideo potius vitia ex his generata dicuntur filiæ, quàm membra, & vitium ex quo generatur dicitur potius caput per modum originis, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vitium capitale ibi sumitur vitiũ graue, quod pœna capitis plectendum est: & ideo æquiuocatio est de capitali.

¶ Ad quintũ dicendum, quod quãuis quodlibet vitium ex quolibet possit oriri, tamen quædam vitia sunt in quæ homo facilius inclinatur, etiã per se, & illa ponuntur capitalia vitia, & quędam K vitia sunt in quæ non facile inclinatur aliquis, nisi propter finẽ alterius vitii: & huiusmodi dicuntur esse filiæ capitalium vitiorum, & secundum quod directius potest reduci in finem vnius vitii, quàm alterius, secundum hoc vnum vitium assignatur potius filia vnius capitalis quàm alterius, quàmuis ex diuersis interdum oriatur.

¶ Ad sextum dicendum, quod plura sunt vitia quam virtutes: non tamen oportet, quòd plura sint vitia capitalia quàm virtutes principales, quia circa vnã materiam in qua est virtus, possunt esse diuersa vitia: sed tamen non omnia habent principale obiectum in quod facile animus inclinetur.

¶ Ad septimum dicendũ, quod fides est fundamentũ, inquantũ habet in se rõnem cognitionis, quia ex cognitione affectio quodãmodo generatur, sed infidelitas est priuatio cuiusdam cognitionis, & ideo per se non põt causare affectionem: sed per accidens, sicut remouens cognitionẽ quæ prohibeat peccatum per modũ, quo ignorantia est causa peccati, & hoc modo dicitur idolorũ cultura omnium malorũ origo esse, sed iste non est modus, quo alia vitia ex capitalibus oriuntur, vt dictum est.

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum species superbiæ conuenienter assignentur.

2.2.q. 162. ar.4. Et Ma lo.q.8.ar.4. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter species superbiæ assignentur. Credere enim aliquid quod est contrarium articulo fidei, est peccatum infidelitatis: sed omnia bona esse a Deo continetur in articulis fidei: vt patet in symbolo. vbi dicitur factor visibilium & inuisibilium. ergo videtur, ꝙ cum aliquis sibi tribuit bonum quod habet: & non a Deo recognoscit, ꝙ sit infidelitatis peccatum, & non superbiæ.

¶ 2 Præt. Nullus peccat credendo quod verum est: sed verum est multa bona homini pro meritis dari. ergo videtur, ꝙ non sit peccatum superbiæ credere aliquid sibi pro meritis a Deo datum esse.

¶ 3 Præt. Vnum non potest esse contrarium duobus: sed Phylosophus ponit iactantiam contrariam virtuti, quæ dicitur veritas in 4. Ethic. ergo non contrariatur humilitati: & ita nõ est species superbiæ, sicut in litera dicitur. Cap 7.

¶ 4 Præt. Ille cui omnia videntur parua, omnia despicit: sed magnanimo, oĩa parua videntur, vt Phylosophus in 4. Ethi. dicit. ergo magnanimi est alia despicere: sed illud qđ est virtutis, nõ est superbiæ, ꝙ hõ cęteris despectis singulariter velit videri. Cap.3.

¶ 5 Præt. Ingratitudo & inobedientia, & multa alia vitia species superbiæ assignantur. ergo cum de his non fiat in litera mẽtio: videtur, ꝙ insufficienter assignentur species superbiæ.

RESPONDEO, dicendum, ꝙ sm Phylosophum rectũ est index suiipsius & obliqui. vt dicitur primo de anima. & ideo ex virtute in cognitionem vitii oppositi procedendum est: qa vero oportet, vt vitium illi virtuti opponatur: cum qua in obiecto communicat, sicut luxuria castitati. obiectum autem superbiæ est altum vel arduum. ideo oportet, quòd magnanimitati opponatur cuius est in magna tendere. Sciendum autem, quòd magnanimus mediocriter tendit in magna: sed hæc mediocritas non attenditur secundum quantitatem eius in quod tendit, quia hoc in quod tendit magnanimus, est maximũ quãtumcũque potest esse: sed attenditur mediocritas in duobus. s. in electione magni, & in proportione sui ad magnum. In electione magni dico: quia tendit in id quod est magnum simpliciter: quod est. s. actus virtutis perfectus. non autem tendit principaliter in id quod est magnum sm quid: sicut sunt exteriora bona, inter quæ præcipue magnum est honor. non enim magnanimus honorem quærit tanquam finem voluntatis suæ, quia hoc nimis sibi paruum reputat: cum sit vanum & transitorium bonum. vnde non multum curat honorari: sed fieri honore dignum, secundum quòd honor est testimonium virtutis. Item mediocritas attenditur in hoc, ꝙ non tendit in quodcunque magnum quod sibi improportionatum sit: sed in magnum quod potest esse sibi proportionatum, & ideo nullus potest esse magnanimus, nisi virtuosus, qui est habilis ad magna. Et propter hoc etiam Phylosophus dicit, ꝙ magnanimitas est ornamentum virtutum omnium, quia magnanimitas inclinat ad faciendum magna in omnibus virtutibus, vt quòd faciat maximos actus fortitudinis temperantiæ, & huiusmodi: & sm hęc duo, inanis gloria & superbia sunt oppositæ magnanimitati, qa inanis gloria non tendit in id quod est magnum simpliciter, & quòd magnanimitas per se quærit: sed in magnum exterius, vt in laudem vel honorem, vel aliquid huiusmodi: superbia vero tendit in magnum simpliciter, sed non secundum proportionẽ suam: & ideo quia actus fortitudinis est maxime arduus & difficilis, propter hoc superbus præcipue anhelat ad superabundantiam fortitudinis. & ideo dicit Philosophus in 3. Ethic. quòd superbus vult videri audax. Quod autem tẽdit in aliquid magnũ non sibi proportionatum, potest contingere dupliciter. Aut qa illud simpliciter, sm se, & absolute deficit sibi: & sm hoc est tertia species, quæ iactantia dicitur. Aut quia quãuis habeat: non tñ habet eo modo excellenti sicut nititur. Iste autem modus excellens est duplex, sm duplicem modum quo aliquid est in causa excellentius, q̃ in causato. Causa enim abundantius, & pfectius habet aliquid, quàm causatum: sicut ignis calorẽ quàm elementata, & sm hunc modum excellentiæ est quarta species, quia vult singulariter videri. Item quod est causa non habet ab alio sed a se inquantum est causa huius, quod tn effectu ab alio est: & sm hoc sunt duæ primę species superbiæ, quia sm primã speciem superbiæ attribuit sibi hoc quod habet, tanquam non ab alio sibi sit datũ, sm autem secundam attribuit sibi, sicut causæ meritorię.

4. Ethi.c.3. — Cap.7. — Tex.85.

d De superbia, quæ est radix omnis mali.

DE superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc & alia, quia vt ait Grego. radix cuncti mali est superbia, de qua dicitur. Initium omnis peccati vel mali, est superbia, quæ est amor propriæ excellẽtiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Grego. ait. Prima est cum bonum quod habet quis sibi attribuit. Secunda cum credit a Deo esse datum: sed tamẽ pro suis meritis. Tertia cum se iactat habere quod non habet. Quarta cum cæteris despectis singulariter vult videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur superbia. huic autem videtur obuiare: quod ait Apostolus. Radix omnium malorum est cupiditas: sed si radix omnium malorum cupiditas est, ergo superbię. Quomodo ergo superbia radix est & initium omnis peccati?

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd peccatũ superbiæ nõ est in sola cogitatione: sed in affectione a non enim superbus hoc credit, ꝙ aliqđ bonum sit quod non est a Deo: sed hoc modo se de bono qđ habet magnificat, ac si ab alio nõ haberet.

¶ Ad secundum dicẽdũ, ꝙ merita nostra insufficiẽtia sunt ad ea, quæ pro meritis redduntur. Et præterea ipsorum meritorũ nõ solum causa sumus nos: sed principalis caus est gratia, quæ a Deo tantum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ iactantia sm quòd dicit quandam exteriorem ostensionem per verba vel gestus eius quod intus non habetur, est oppositum veritati: sed secundum ꝙ iactantia dicit quandam excellentiam, qua animus hominis seipsum extollit interius de eo quod non habet, opponitur humilitati, & est species superbiæ.

C ¶ Ad quartum dicendum, quòd magnanimo omnia parua videntur, non quia bona aliorum despiciat: sed quia nihil est in humanis actibus, quod tanquam insolitum admiretur, cum cogitatio sua sit ad faciendum maxima quæque: propter quod dicit Phylosophus, ꝙ magnanimus non est admiratiuus.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ inobedientia & ingratitudo non sunt species superbiæ, quasi essentialiter superbiam diuidentes, sed dicuntur superbiæ species inquantum participant aliquid superbiæ, secundum ꝙ a superbia imperantur.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnia peccata sint paria.

D AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnia peccata sunt paria. Virtus enim est æqualitas quædam, eo ꝙ est immediate consistens, sed æqualitas non est, nisi vno modo quasi indiuisibili existens. ergo illud quod priuat virtutem, totam eam priuat: sed priuatio non recipit magis & minus, nisi forte sm hoc, ꝙ habitus vel totus, vel in parte priuatur. ergo & peccatum quod dicitur per priuationem virtutis, non recipit magis & minus. 1. 2.q6.73. ar.2. Et Malo.q.2.ar.8. Et Cont. 3. cap.139.

¶ 2 Præt. Albius est quod est nigro impermistius, vt Phyloso. dicit: sed quodlibet vitium est omnino impermistum virtuti, qa nihil virtutis est in vitio. ergo vnũ vitiũ nõ est grauius alio. 3.Topi.c.4.

¶ 3 Pręt. Si esset præceptum alicui quòd catenam non transgrederetur, quicunque eam transiret puniretur, nec esset differentia vtrum eam per vnũ passum, vel per duos transiret, quia æqualiter pro vtroque puniretur, sed præceptum legis diuinæ, & legis naturalis est, vt homo rectitudinem virtutis non transeat. ergo qualitercunque aliquis extra rectitudinem virtutis fiat, non differt, & ita omnia peccata sunt paria.

E ¶ 4 Præt. Eadem imperitia imponitur nautæ siue nauis in pelago, siue in litore submergatur, sed sicut nauta per artem suam regit nauem ne pereat, ita homo per virtutem suam regitur, ne in actu peccet. ergo idem præiudiciũ est virtutis qualitercũqz homo in peccatum ruat.

¶ 5 Præt. Ex hoc aliquid est malum, quia nocet, vt Augustinus dicit: sed omne peccatum mortale ęqualiter nocet, eo ꝙ quodlibet peccatum mortale priuat omnes virtutes. omnia ergo peccata, mortalia saltem, sunt æqualia. De ciu. Dei li.12.c.3.

¶ 6 Præt. Aequalitas est in omnibus virtutibus propter charitatem quæ est mater earum, sicut dicitur Apoc. penul. ꝙ latera ciuitatis sunt æqualia, sed similiter omnium peccatorum mater est cupiditas, vt ĩ litera dicitur ergo omnia peccata sunt paria.

SED CONTRA. Peccatum nihil aliud est q̃ quædam obliquatio a rectitudine virtutis: sed contingit lineam vnam magis esse curuam quàm aliam, vt ex 4. Physicorum potest accipi. ergo contingit vnum peccatum esse maius alio. T.107.108

¶ Praet. Sicut falsitas est recessus ab aequalitate veritatis: ita & peccatum est recessus ab aequalitate virtutis: sed contingit esse
Tex. 18. falsitatem magis & minus: sicut dicit Phylosophus in 4. Meta. ꝙ error estimantis tria esse quinque non est tantus, sicut error aestimantis tria esse mille. ergo & peccatum contingit esse grauius alio peccato.

Quo sensu utrunque dicatur radix omnium malorum, scilicet superbia, & cupiditas.

SEd vtrunque recte dictum esse intelligitur si genera omnium peccatorum singulorum: non singula generum vtraque locutio ne intelligantur includi. Nullũ ergo quippe genus peccati est quod ex superbia interdum nõ proueniat: nullum etiam est q̃d ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominũ, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia
G fiunt cupidi: est enim vt ait August. homo qui nõ esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideoque vt excellat, diuitias cupit: tali ex superbia oboritur cupiditas: & est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc maiores diuitias habere. Ideoque excellere laborat, quia diuitias habere amat: hic innascitur superbia, id est amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo, quia ex superbia aliq̃n cupiditas, & ex cupiditate aliq̃n orit̃ superbia: & ideo de vtraque recte dicitur, ꝙ sit radix omnis mali.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ Stoicorum opinio fuit: quos Tullius imitatur, vt in libro de paradoxis patet: omnia peccata paria esse, cuius positionis ratio fuit, quia estimauerunt bonitatem virtutis esse in quodam indiuisibili, eo ꝙ virtus non est nisi ex debita proportione omnium circunstantiarum ad actũ, quod non contingit nisi vno modo. & ideo virtus cõparatur his quorũ ratio in indiuisibili est, id est quæ tantum vno modo contingit, sicut comparatã aequalitati rectitudini & centro circuli. vnde putauerunt, ꝙ nihil de bonitate remaneat quantumcũque ab hoc indiuisibili discedatur, & quia per quodlibet peccatum ab hoc indiuisibili disceditur, ideo putauerunt sequi, ꝙ omnia peccata essent paria. Sed haec positio ex 4. falsis videt̃ sequi. Primo, quia secundum opinionem Socratis, quę tagitur
Cap. vltim. 6. Ethico. ponebant virtutem & scientiam idem esse. & ideo cũ eadem sit scientia rectificandi se in omnibus humanis actibus: ex omnibus virtutibus vnam conflabant: quam sapientiam dicebant: & ideo non erat disparitas vitiorum ex oppositione ad diuersas virtutes: hoc autem falsum est, vt ibidem Phylosoph° ostendit, quia virtus pręter scientiam est habitus inclinans ad id quod est rationi conueniens. Secundo, quia ratio virtutis nõ
Cap. 9. est omnino in indiuisibili, quia vt in 2. Ethic. dicitur: non oportet semper medium attingere ad hoc, ꝙ sit opus virtutis: sed sufficit circa medium esse: sed verum est, ꝙ perfectio virtutis in indiuisibili consistit. Tertio, quia & si ratio virtutis omnino consisteret in indiuisibili: non tamen ratio bonitatis in indiuisibili consistit, sicut nec ratio perfecti: eo quòd contingit perfectionẽ perfectioni superaddi: quarum vnaquęque rationem bonitatis causat: & ideo minor est bonitas si duæ perfectiones subtrahã-tur, q̃ si vna tantum, & ſm hoc si non esset virtus, nisi quando actus esset perfectus, ſm omnes circunstantias omnino ad medium concurrentes: tamen vnaquęque circunstantia suam bonitatem haberet: & ideo peior actus esset in quo corrumperentur duę circunstantiæ, quàm in quo corrumperetur tantũ vna. Quarto, quia & si ratio bonitatis in indiuisibili sit: & negatio ſm magis & minus non dicatur in se: tamen quantũ ad causam suam intẽditur & remittitur, sicut dicitur magis cęcus cui ex toto erutus est oculus, quàm qui ex aliquo humore ad pupillam concurrente, visum amittit: quamuis vterque caecus sit: & per hunc modũ etiam inaequalitas dr̃ ſm magis & minus, quia distantia ab aequalitate, q̃ aequalitatẽ tollit potest esse maior, vel minor; & per hunc etiam modum, secundum maiorem vel minorem distantiam a bonitate, posset actus dici magis vel minus malus: & ideo simpliciter concedendum est, vnum peccatũ alio grauius esse. hoc autem contingit duobus modis. vno modo ex
K parte ipsius peccati in se: alio modo ex parte peccantis. Ex parte peccati in se, accidit maior vel minor grauitas peccati ex illa causa, ex qua quis actus malus ſm se dicitur. hoc autem est ſm ꝙ actus discordat a rectitudine rationis. vnicuique enim naturæ indita est naturalis quędam inclinatio in suũ finem: & ideo in ratione est quaedam naturalis rectitudo, per quam in finem inclinatur: & ideo illud quod abducit a fine illo est discordans a ratione, & quia lex naturalis est, secundum quam ratio recta
Cõtra Faustum Man. lib. 22. est. Ideo Augustinus dicit, quòd peccatum dicitur, inquantum discordat a lege aeterna, cuius expressio est ipsa lex naturalis: quanto ergo aliquis actus magis abducit a fine humanæ vitæ, tanto in se grauius peccatum est, siue hoc contingat ex materia circa quam peccatur, siue ex corruptione plurium vel paucarum circunstantiarum. Ex parte autem peccantis, etiam peccatum est grauius quantum ad duo, vel propter maiorem contemptum, vel etiam propter maiorem libidinem: quorum primum respicit auersionem: & secundum conuersionem peccati: sed ista grauitas accidentalis est peccato, secundum quòd in genere suo consideratur, quia illud quod ex genere suo est leuius, potest esse grauius cum ex maiori libidine, vel contemptu fit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quàmuis virtus sit aequalitas, non tamen oportet ad esse virtutis, quòd ad omnimodam aequalitatẽ perueniatur: hoc. n. est de perfectione virtutis: & ideo virtus intenditur, & remittitur, vel ex parte ipsius actus, qui tanto virtuosior est, quanto ad aequalitatẽ magis accedit, vel ex parte operantis, qui quãto perfectiori habitu operatur, tanto act° eius virtuosior est, etsi sit actus eiusdem generis: & similiter est de peccato. Et praeterea, si etiã virtus esset vno modo tantum, ratio non pcederet, sicut ex pręedictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in quolibet peccato est aliquid virtutis: virtus enim constituitur ex ęqualitate omnium circunstantiarum. nõ
Cap. 5. est autem possibile, vt Phylosophus in 4. Ethico. dicit, vt om-
H nium circunstantiarum corruptio fiat: & ideo aliquid virtutis in actu peccati remanet: & ideo habet peccatum aliquam permistionem ad virtutem: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid est in se malum, & aliquid malum est tantum, quia prohibitum. in illis ergo quae sunt mala, quia prohibita tantum, nõ differt, vtrum parum vel multum a pręcepto elongetur ex parte ipsius actus: quàmuis differat ex parte agentis, secundum quòd maiori vel minori contẽptu potest facere. huius ratio est, quia in his tota ratio malitiæ est ex hoc, quòd non seruat praeceptum: & ita ratio bonitatis est in eo, quòd institutum est per pręceptum: & ideo si hoc tollitur, nil bonitatis manet, sed non omnia peccata sunt huiusmodi: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in submersione nauis, vbicunque submergatur est aequale damnum, quia eadem res vtrobique perditur, sed non in quolibet peccato est aequale damnũ, immo in vno peccato perditur vna debita circunstantia, in alio
I duę, & sic de alijs, & ideo non est simile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quàmuis quodlibet peccatum mortale tollat omnes virtutes, vnum tamen tollit plus de habilitate ad virtutem, quàm aliud. Et pręterea, vnum peccatũ tollit per se aliam virtutem cui opponitur: sed quasi per accidens aliam virtutem.

¶ Ad sextum dicendum, quòd charitas non facit omnes virtutes esse ęquales secundũ quantitatem, quia vna virtus nobilior est alia, sed solũ ſm pportionẽ, quia quantũ augetur vna virt° tantũ augetur alia proportionaliter. & est simile de augmento digitorũ manus, & ita etiam non oportet oĩa peccata ęqualia esse. Et pręterea, charitas est dilectio vnius rei, scilicet Dei: cupiditas autem ad plura se habet: & ideo non habet rationẽ puniendi, & adaequandi sicut charitas.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS

TEXTVS.

PRAETEREA sciendum est 7. &c.} Videtur inconuenienter numerare vitia capitalia, quia superbia est aliud ab inani gloria. ergo inanis gloria male ponitur loco superbiæ. Sed dicendum, quòd quia vt ostensum est superbia habet maiorem eminentiã, ꝗ ut ex ea omnia uitia alia oriantur, quàm aliquod aliorum. Ideo Grego. non posuit superbiam quasi speciale caput uitiorum, sed quasi caput uniuersale omnium, & nominauit eam reginam omniũ uitiorum, & loco eius inter uitia capitalia posuit inanem gloriam, quae est propinquissima filia sua. Isidorus autem considerans, quòd ex superbia omnia alia generãtur: sed quędam frequentius, quae magis cum ipsa conueniunt, ponit ibi superbiã speciale caput horum uitiorum, quae ut frequenter ab ea oriuntur: & ideo computauit eam inter septem uitia capitalia, vt patet Deutero. 7. in glos. D. 304. Super Iob cap. 39.

DISTINCTIO XLIII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM diuersa genera peccatorum assignauit. In parte ista determinat, de quodam genere peccati, quod cæteris alijs grauius inuenitur, scilicet de peccato in spiritumsanctum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit grauitatem huius peccati. In secunda inquirit, quid sit istud peccatum. ibi {Sed quæritur quid sit &c.} Et diuiditur in partes tres, secundum tres assignationes huius peccati, quas fecit. Secunda ibi {Est & alia huius peccati &c.} Tertia ibi {De hoc quoque peccato &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit assignationem quandam peccati in spiritūsanctum magistralem. In secunda mouet quandam quęstionem & soluit. ibi {Sed quæritur, vtrum omnis obstinatio mentis &c.} {Est & alia huiusmodi &c.} Hic ponit secundam assignationem, ex verbis August. sumptā. & primo ponit eam. Secundo ex verbis eiusdem ostendit, quomodo sit accipienda. ibi {Illam tamen diffinitionem secundum Ambro.} Et primo ponit eam. Secundo remouet quoddam dubium, quod posset esse. ibi {Non itaque distinctio illa verborum.}

DISTINCTIO XLIII.

A

De peccato in spiritumsanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

EST præterea quoddam genus peccati cæteris grauius & abominabi-
B lius, a, quod dicitur peccatum ī spiritumsanctum, de quo in euā gelio veritas ait. Qui peccauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei, nec hic, nec in futuro, & Ioannes in epistola canonica. Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei. Et qui peccat in filium, remittetur ei. Qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum, nō remittetur ei, nec hic, nec in futuro.

b Quid sit illud peccatum.

SEd quæritur, quid sit illud peccatum in spiritumsanctum vel ad
B mortem. Quidam dicunt illud esse peccatum desperatiōis vel obstinationis. Obstinatio est in malitia mentis induratæ pertinacia, per quam fit homo impęnitens. Desperatio est, qua quis pęnitus diffidit de Dei bonitate, æstimans suam malitiam diuinę bonitatis magnitudinem excedere. Sicut Chaym, qui dixit, maior est mea iniquitas, q̄ vt veniam merear. c. Vtrunque

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic sex quæruntur.

Primo. An sit peccatum in spiritumsanctum, & quid sit.
Secundo. Vtrum sit distinctum ab alijs peccatis.
Tertio. De speciebus eius.
Quarto. De irremissibilitate ipsius.
Quinto Vtrum peccatum in spiritumsanctum præexigat alia peccata.
Sexto. Quibus conueniat in spiritumsanctum peccare.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

1.2.q.14.articu.1.3.&4. eor. Et Mal. q.3.art.14. Et Matth. cap.12. De diui. nomi. in sol. quęst.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum sit peccatum in spiritumsanctum, quia secundum quòd in litera dicitur. Illi dicuntur in spiritumsanctum peccare, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas: sed malitia nulli propter se placet, quia malum est præter voluntatem, & nullus ad malum intendens, operatur, vt Dionysius dicit. ergo secundum hoc nullus in spiritumsanctum peccat.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum hominis ex corruptione naturæ nascitur: sed peccatum quod est ex corruptione naturæ, est ex infirmitate. cum autem peccatur per infirmitatem, non peccatur in spiritumsanctum, vt in litera dicitur. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum.

In Enchir. ¶ 3 Pręterea. August. dicit, quòd omne peccatum ex errore est: sed error ignorantiam includit. quod autem per ignorantiam est, condiuiditur contra peccatum in spiritumsanctum. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum.

¶ 4 Pręterea. Si aliquis peccat in spiritumsanctum, aut est in statu vię, aut post viam: sed post viam esse non potest, quia tunc non erit tempus merendi, & demerendi, vt plures dicunt: sed recipiendi pro his, quæ gessit siue bonum siue malum. Similiter nec in statu viæ, quia de nemine desperandum est, secundum August. dum ait. Peccatum autem in spiritumsanctum, est pec-

De Ser. domini ī mo. Ser. 11.

A catum desperantium, quia pro eo oratio interdicitur 1. Ioan. vltimo. ergo nullus in spiritumsanctum peccat.

¶ 5 Præterea. Quorum vna est maiestas & gloria, vna est offensa: sed patris & filij & spiritussancti, vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. ergo & eorum est vna offensa: & ita cum peccatum in spiritumsanctum diuidatur cōtra peccatum in patrem & filium, videtur q̄ nullum peccatum sit in spiritumsanctum.

SED CONTRA. Est, quod dicitur Matth. 12. Qui blasphemauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei in æternum.

¶ Præter. Sicut potētia attribuitur patri, sapientia filio: ita bonitas spiritui sancto: sed peccatū quod fit ex impotentia dicitur peccatum in patrem, quod fit ex ignorantia in filium, ergo quod fit ex malitia in spiritumsanctum. cum
C ergo aliquod tale peccatum sit, erit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd peccare in spiritumsanctum dicitur dupliciter. Aut quia peccatur contra personam spiritussancti, aut quia peccatur contra attributum personæ, peccatur contra personam spiritussancti, scilicet, quando de ea male sentitur, sicut qui dixerūt, spiritumsanctum creaturam esse, & ministrum patris & filij, & sic etiam peccare in filium, est male sentire de persona filij. sic autem non loquimur hic de peccato in spiritumsanctum, quia sic est peccatum infidelitatis, peccare autem in attributum spiritusancto, est ex certa malitia peccare: sicut peccare in patrem, est peccare ex infirmitate, & peccare in filium est peccare ex ignorantia, vt dicatur peccatum in patrem, quando deficit istud quod patri attribuitur, scilicet potentia, & peccatum in filium, quando deest sapientia, quæ filio attribuitur, & peccatum in spiritumsanctum, quando poni-
D tur oppositum bonitatis, quæ spiritusancto attribuitur. Differentia autem horum potest accipi ex his, quæ Philosophus in 5. Ethic. dicit, vbi ostendit, q̄ peccatum tribus modis committitur, vel ex ignorantia, vel ex passione, vel ex electione. Ex ignorantia peccatum committitur, quando ignoratur aliquod eorum, quorum scientia a peccato impediuisset, vnde ignorantia est ibi causa peccati, & hoc dicitur peccatum in filium. Ex passione autem siue innata, siue illata peccatur, quando propter impetum passiuus, rationis iudicium obruitur, & hoc proprie est ex infirmitate peccare, quod est peccatum in patrem. Ex electione autem peccatur, quando homo deliberans, peccato adhæret, non quasi aliqua tentatione victus: sed quia propter hoc, quòd habet corruptum appetitum, placet sibi illud peccatum secundum se, & hoc est ex malitia peccare, quod est peccare in spiritumsanctum. Cap. 8.

E ¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd malitiam sub ratione malitiæ, nullus vnquàm voluit: sed secundum quòd peccatum æstimatur bonum ipsi peccanti, quasi quietans corruptum appetitum, propter hoc secundum se desideratur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd res non habet speciem, neque denominatur a causis primis: sed a causis proximis. corruptio ergo naturæ, quæ est infectio fomitis, non est d proxima causa cuiuslibet peccati, cum aliquando homo sine aliquo incentiuo concupiscentię peccatum eligat: sed ex causa prima, quia ex corruptione naturæ inest homini quędam debilitas, vt facilius in peccatum ruat: & ideo non oportet, quòd omne peccatum propter hoc ex infirmitate esse dicatur. D. 1000.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ error ille ex quo omne peccatum procedit, est error electionis, secundum quem Philosophus omnem malum ignorantem esse dicit. hæc autem ignorantia non causat inuoluntarium, immo est ex voluntate causata, quia ex ipsa inclinatione corruptæ voluntatis in peccatum, quę est per habitum vel passionem consequitur, vt hoc quasi bonum aliquis eligat quod voluntati placet, vnde ex tali ignorantia non

dicimus

dicimus peccatum in filium . peccatum.n.in filium est, quando F
principalis causa peccati est ignorantia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum non est desperatum ex parte medici curantis, scilicet Dei, qui immensitate suæ misericordiæ, quemlibet in statu vię saluare potest: sed est desperatum ex parte ipsius morbi, qui quantum in se est, omnẽ viam curationis excludit, vt infra patebit.

¶ Ad quintum dicendum, quod quãuis sit vna maiestas trium personarum: tamen personæ distinguũtur proprietatibus personalibus, & etiam quædam appropriantur vni, quæ non appropriantur alij personæ, & secũdum hoc contingit, quòd aliquod peccatum dicitur esse specialiter in filium, vel in spiritumsanctum duppliciter. Vel quia male sentitur de his, quæ sunt propria filij vel spiritussancti, & sic non accipitur hic peccatum in spiritumsanctum, vel quia peccatur contra appropriatum filij vel spiritussancti, & sic hic sumitur peccatum in spiritumsanctum.

vero dicitur peccatum in spiritumsanctum, quia spiritussanctus amor est patris & filij, & benignitas qua seinuicem & nos diligunt, quæ tanta est, cuius finis non est. Recte ergo in spiritumsanctum delinquere dicuntur, qui sua malitia Dei bonitatem putant superare. G Et ideo pœnitentiam non assumunt, & qui iniquitati tam pertinaci mente inhęrent, vt eam nunqnàm derelinquere proponant, & ad bonitatem spiritussancti nunquàm redire velint, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumentes, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia, & præsumptione peccant, autumantes Deum non esse iustum. H Illi desperatione Deum nõ bonum æstimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari, portum diuinę indulgentiæ, quo se recipiant fluctuantes, atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicentes misericordia nulla est, & super peccatores necessaria damnatio debetur.

G *An omnis obstinatio vel desperatio peccatum sit in spiritumsanctum.*

SEd queritur, vtrum omnis obstinatio mẽtis in malitia obduratę, omnisque desperatio sit peccatum in spiritumsanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem, & desperationem peccatum esse in spiritumsanctum. quod si est, aliquando illud remittitur. qnia multi etiã H obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur. vt Augustin.

ARTICVLVS II.

b *Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit determinatum genus peccati*

1.2.q.14.1.3.& 4. Et Mal.q.3.ar tic.14. AD secundum sic proceditur. Videtur quòd peccatum in spiritumsanctum non sit determinatum genus peccati. Sicut enim peccatum, quod ex industria geritur est peccatum in spiritumsanctum, ita peccatum, quod est ex infirmitate, est in patrem, & quod est ex ignorantia est in filium; sed peccatum ex infirmitate non nominat determinatè aliquod genus peccati, sed peccati circunstantia . ergo nec peccatum in spiritumsanctum est determinatum genus peccati.

¶ 2 Preterea. Peccare ex industria vel certa malitia, est peccare ex electione vt dictum est: sed vnusquisque habens habitum vitiosum ex electione peccat, vt ex 7. Ethic. patet. vbi di-
Cap.8. stinguit intemperatum contra incontinẽtem, quorum primus habens habitum per electionem peccat, secundus per passionem. ergo peccare ex habitu est peccare ex certa malitia, quod est peccatum in spiritumsanctum: sed peccatum ex habitu procedens, non nominat determinatum genus peccati. ergo nec peccatum in spiritumsanctum.

¶ 3 Præterea. In litera assignantur diuersæ species peccati in spiritumsanctum vt desperatio, obstinatio, & multa huiusmodi: sed ista se habent ad omne genus peccati, quia nullum genus peccati est quod interdum ex desperatione oriri non possit, & sic de alijs. ergo peccatum in spiritumsanctum, non est determinatum genus peccati.

¶ 4 Præterea. Peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est contra appropriatum spirituisancto: sed omne peccatum mortale contrariatur gratię, quæ appropriatur spirituisancto. ergo omne peccatum mortale, debet dici in spiritusancto.

¶ 5 Præterea. Mors animæ est, vt August. dicit separatio ani-
In Io. ca. 10. trac. 47. mæ a Deo: sed quodlibet peccatum mortale separat animam a Deo. ergo quodlibet mortale est ducens ad mortem: sed peccatum ad mortem est peccatum in spiritumsanctum, vt Magister dicit. ergo quodlibet mortale est peccatum in spiritumsanctum.

SED CONTRA. Quodlibet genus peccati, distinguitur ab alijs generibus: sed peccatum in spiritumsanctum est quoddam genus peccati grauius cæteris, vt Magister dicit. ergo est determinatum & distinctum ab alijs.

¶ Preterea. Peccatum in spiritumsanctum, cum sit irremissibile distinguitur ab alijs, quæ remissibilia sunt, secundum remissibile & irremissibile: sed istæ differentiæ sunt maxime distantes. ergo multo magis distincta genera peccatorum facient, quàm aliquæ alię peccatorum differentiæ.

RESPONDEO. Dicendum, quod vt supra dictum est, peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est ex certa malitia, vel industria sine electione, quod idem est. Qd autem aliquis ex certa deliberatione actum peccati eligat, non impulsus aliqua passione, potest contingere dupliciter. Aut per positionem alicuius in eligente, per quod inclinatur in talem actum: sicut in sibi similem: sic enim omnis habens habitum, vel peccati, vel virtutis inclinatur in actus similes suis habitibus, quia naturalis appetitus rei est, in id qđ sibi simile est. & hoc modo, quicunque habet habitum intemperantiæ, eligit actum intemperantiæ, & sic de alijs peccatis. Alio autem modo ex certa deliberatione peccatum eligitur, quando voluntas reijcit illud, per quod homo a peccato retrahi posset. verbi gratia, aliquis propter expectationẽ futuri præmij, abstinet a peccato. si ergo aliquis spem futuri præmij abijciat voluntarie, vel aliquid huiusmodi quod a peccato retrahebat, eliget hoc quod sibi erit delectabile secundum carnem quasi per se bonum: & ita ex certa malitia peccabit. Sumendo ergo primo modo peccatum ex electione, non nominatur aliquod genus peccati determinatè: sed quædam peccati circunstantia, vt scilicet actus ex habitu procedat, quod in omnibus generibus peccatorum contingit: sed in modo speciale peccatum dicitur, quod ex electione contingit, quia speciale peccatum, dicitur ex speciali obiecto. hoc autem est speciale obiectum voluntatis, in quo peccatur, scilicet I hoc quod a peccato, natum erat retrahere, cui voluntas dissentit ab eo sponte recedens, peccatum autem in spiritumsanctum, non propriè dicitur illud, quod ex electione procedit primo modo: sed quod secundo modo ex electione procedit, quia peccata & specificantur, & nominantur ab obiectis. obiectum autem in hoc peccato est hoc, quòd a peccato retrahebat. & istud est bonitas quædam, vel aliquis effectus spiritusancto appropriabilis: & ideo peccatum in spiritumsanctum determinatum genus peccati nominat.

Psal. 67. to. 5. post me.

In corp. ar. præc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum aliquis hoc secundo modo ex electione peccat, quod proprie peccatum in spiritumsanctum dicitur, considerantur ibi duo actus, quorum vtrunque peccatum est, & primus est causa secundi. Verbi gratia. aliquis vno actu voluntatis, præmia æterna contemnit, eorum spem a se abijciens, & in hoc ipso peccat, & quia desperat de K præmio, incidit in actum fornicationis, & hic actus in eo ex certa electione prouenit propter pręcedentem actum: vnde patet, quòd cum dicitur peccatum ex industria, ipsa industria quæ notatur esse causa peccati est quoddam peccatum, & est determinatum peccati genus, & hoc proprie est peccatum in spiritumsanctum: sed infirmitas vel ignorantia, non nominat peccatum aliquod, sed pœnam tantum: & ideo ex ea non designatur speciale peccatum.

¶ Ad secundum patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, non dicitur ille actus secundus, qui ex primo (vt dictum est) causatur, nisi forte secundum quòd virtus primi actus manet in eo: sed ipse primus actus est proprie peccatum in spiritumsanctum: & ideo non est inconueniens, vt ex vno determinato peccato, omnia peccata possint oriri, vt supra dictum est. In corp. ar.

¶ Ad quartum dicendum, quòd contrarias gratię contingit dupliciter. Primo directe per se, & hoc fit dum aliquis gratiam

actualiter

actualiter despicit, vel aliquid ad gratiam pertinens, & sic opponitur gratiæ peccatum in spiritumsanctum. Secundu indirecte, & quasi ex consequanti, & sic omne peccatum mortale gratiæ opponitur, quia per peccatum mortale quęritur, aliquid quod simul cum gratia esse non potest. A

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum mortale, quasi tum ad aliquid est simile morti, & quantum ad aliquid ęgritudini. inquantum enim separat a Deo, qui vita est, mortis similitudinem habet, & hęc est mors prima. inquantum autem adhuc manet possibilitas redeundi ad vitam, habet similitudinem ægritudinis, ducentis ad mortem condemnationis, quæ est mors secunda, quæ omnino similitudinē mortis retinet, dum per eam homo a Deo separatur, & ad vitam gratiæ possibilis reditus non est. sicut autem in ęgritudinibus corporalibus, quædam sunt curabiles, quædam autem non, quantum est de natura morbi, & hæ dicuntur infirmitates ad mortem: ita etiam in peccatis, illa tantum peccatorum mortalium, ad mortem dicuntur, quæ quantum in se est irremissibilia sunt. dicitur ergo peccatum esse mortale a morte prima: sed ad mortem, propter mortem secundam.

† ps. 67. ait super illum locum psalmi. Conuertam in profundum maris, idest eos, qui erant desperatissimi. Et ibi. Mittit crystallum suam, sicut frustra panis, idest obstinatos facit aliorum doctores. Talium conuersio ibi etiā euidenter ōnditur, vbi ait. Qui educit vinctos in fortitudine similiter & eos, q exasperāt, q habitant in sepulchris. Scd'm istos, peccatum illud dr̄ irremissibile, non quin aliquando remittatur: sed quia vix & raro ac difficulter remittitur. non enim soluitur crystallus, nisi vehemēti spiritus impetu. Alij vero tradunt non quálibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritumsanctum: sed illam tantum quam comitatur impenitentia, qui etiam impęnitentiam dicunt peccatum in spiritumsanctum, quia August. dicit, impęnitentia est peccatum in spiritumsanctum: sed cum sic est aliquis obstinatus, vt non pęniteat B discuti oportet, an aliud obstinatio, aliud impænitentia sit in eo peccatum, an idem, sed diuersis modis commissum. Secundum istos peccatum illud, dicitur irremissibile eo, quòd nunquàm dimittatur. Vnde August. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri non potest, & Hierony. super Matth. ait, quòd taliter peccans, non potest digne pænite- C

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum species peccati in spiritumsanctum conuenienter assignentur in liters.*

2. 2. q. 118. art. 5. ad 3. Et 3. q. 88. a. 4. Cor. 6. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter assignentur, in litera species peccati in spiritūsanctum. Nullus enim desperare potest, credens remissionem peccatorum in ecclesia fieri: sed negare remissionem peccatorum est infidelitatis. ergo desperatio est species infidelitatis, & non peccati in spiritumsanctum. D

¶ 2 Præterea. Illud quod est infinitum, nullus potest nimis extendere: sed misericordia Dei infinita est. ergo nullus peccat ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis extendat: & ita videtur, quòd nimis pręsumere de Dei misericordia, non sit peccatum in spiritumsanctum, vel species eius.

¶ 3 Præterea. Accidentia non constituunt speciem: sed impęnitentia est quoddam accidens peccati, sicut duratio cuiuslibet rei est accidens eius, quod solum impęnitentia dicere videtur, vt in peccatum vsque ad mortem duret. ergo impęnitentia non est aliqua species peccati.

¶ 4 Præterea. Præteritum & futurum, non diuersificant speciem: sed impęnitentia & obstinatio non differunt, nisi secundum præteritum & futurum, quia impęnitentia est ex hoc, quòd de præteritis commissis homo non pęnitet. obstinatio autem est in hoc, quòd futuris committendis firmiter proposito inhæret. ergo impęnitentia & obstinatio, non sunt duæ species peccati in spiritumsanctum. E

¶ 5 Præterea. Veritas appropriatur filio, qui dicit Ioan. 13. Ego sum via veritas & vita: sed peccatum in filium est, quod est contra appropriatum filij. ergo impugnatio veritatis, non est peccatum in spiritumsanctum sed in filium.

Distin. 42. art. 3. ¶ 6 Præterea. Inuidia est vnum capitale vitiorum, vt supra dictum est, & non est grauius inter ea: sed alia peccata capitalia, non ponuntur species peccati in spiritumsanctum. ergo nec inuidentia fraternæ gratiæ, debet peccatum in spiritumsanctum dici.

¶ 7 Pręterea. Oppositorum generum diuersæ sunt species: sed peccatum in spiritumsanctum, quod est ex certa malitia ex opposito diuiditur contra peccatum in patrem vel filium, quod est ex infirmitate, vel ex ignorantia. cum igitur quodlibet peccatum prædictorum, vt desperatio, prę̨sumptio, & huiusmodi possit ex infirmitate, vel ex ignorantia accidere, videtur quòd A non conuenienter assignetur species peccati in spiritūsanctum.

¶ 8 Præter. Aliquis non peccat ex electione, prout peccatum in spiritumsanctum, ex electione dicitur, nisi remoueantur omnia, quæ a peccato retrahere possunt. quolibet. n. retrahente manente, peccatum non eligitur: sed omnia retrahentia a peccato non tolluntur: nisi per omnia sex enumerata. ergo nullum istorum sex, per se sumptum, est species peccati in spiritūsanctū: sed simul accepta, per modum partium integraliū faciunt vnum peccatum in spiritumsanctum. † ps. 47. † ps. 67.

IN contrarium est, quod in litera determinatur per authoritates sanctorū.

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut dictum est, peccatum in spiritumsanctum, proprie inquēdo, secundum quòd est determinatum genus peccati, consistit in actu voluntatis abiicientis, id per quod aliquis a peccato retrahitur. contingit autem hoc dupliciter. retrahitur enim aliquis a peccato, & operatur bonum propter se, & aliquis propter aliud. propter aliud autem dupliciter. Vel ad vitanda supplicia, vel ad consequenda præmia, & neutrum virtuosi est, qui bonum propter se operatur, & malum propter se fugit, & hæc duo tolluntur per præsumptionem, quę priuat timorem suppliciorum, & per desperationem, quę tollit spem præmiorum. propter se enim aliquis operatur bonum, vel fugit malum, quando mouetur principaliter ex aliquo, quod in ipso actu virtutis vel peccati est, hoc autem est dupliciter. aliquid enim potest considerari in actu virtutis vel vitij, vt est quoddam humanum bonum, & aliquid vt est quoddam diuinum. Si ergo consideretur actus peccati ex parte eius quod est humanum in actu, sic duo possunt ibi esse, scilicet delectatio indebita, & deformitas actus, & ex vtroque aliquis a peccato retrahitur, & secundum hoc sunt duæ species peccati in spiritumsanctum, scilicet obstinatio & impęnitentia, quia per obstinationem aliquis firmiter adhæret delectationi, ac si non esset incompetens per impęnitentiam autem non vitat deformitatem, quæ est in actu, quæ erat ratio pęnitendi. Diuinum autem in actu virtutis, quod etiam a peccato retrahit est duplex, vnum scilicet, veritas fidei quasi dirigens, & aliud sicut inclinans, scilicet ipsa gratia, per spiritumsanctum in ecclesiam diffusa: contra primum est impugnatio veritatis agnitæ. contra secundum inuidentia fraternę gratiæ. Quidam autem sic accipiunt distinctionem harum specierum. dicunt enim, quòd peccatum in spiritumsanctum opponitur specialiter gratię penitentiali, per quam fit remissio peccatorum. ad remissionem autem peccati, quædam exiguntur ex parte remittentis, quædam ex parte eius cui remittuntur, & quædam ex parte eius, per quod fit remissio. Ex parte remittentis concurrunt duo, scilicet misericordia. & contra hoc est desperatio & iustitia, & contra hoc est præsumptio. Ex parte E eius etiam, cui remittuntur duo, scilicet propositum non peccandi, contra quod est obstinatio, & dolor de commissis contra quod est impęnitentia. Ex parte eius, per quod fit remissio duo, scilicet fides ecclesiæ, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ, & gratia quæ datur in sacramentis, contra quam est inuidentia fraternæ gratię.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd desperatio, secundum quòd est species peccati in spiritumsanctum non prouenit ex hoc, quòd aliquis neget remissionem peccatorum: sed quia remissionem peccatorum, quam fieri credit, vt liberius vacet peccatis: sponte a se abiicit, dum non vult tendere in hoc, vt remissionem peccatorum consequatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pręsumptuosus non peccat ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis magnam arbitretur: sed quia iustitiam eius contemnit, & in hoc etiam misericordiæ derogat, abutens ea, ac si non esset iusta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut perseuerantia dicitur dupliciter. Vno modo est virtus specialis, prout dicit propositum

tum perseuerandi in bono incepto, vsque ad finem. Et alio modo est circunstantia aliarum virtutum, prout dicit actualem durationem in actibus virtutum vsque ad mortem: ita etiam & impenitentia, secundum quòd dicit propositum non paenitendi, est species peccati in spiritumsanctum. secundum autem quòd dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, negando peccati penitentiam, sic est accidens, vel circunstantia aliorum peccatorum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd obstinatio, & impaenitentia non differunt, secundum praeteritum & futurum. potest enim aliquis dici im paenitens, qui proponit etiam de peccatis quae faciet, non paenitere: sed differunt secundum diuersa, quę in peccato attendantur, quae respondent eis quasi obiecta, vt in prima assignatione dictum est. † Lib. 1.

¶ Ad quintum dicendum est, quòd veritas, sapientia, & huiusmodi, possunt dupliciter considerari, vel secundum propriam rationem, & sic appropriantur filio, vel secundum quòd habent rationem doni, & secundum hoc appropriantur spiritui sancto, qui est primum donum, in quo omnia dona donantur, vt in libro primo, distinctio. 18. dictum est, & ita aliquis impugnans veritatem agnitam, ex certa malitia, in spiritumsanctum peccat. Act. 3.

¶ Ad sextum dicendum, quòd inuidia potest esse duplex, quaedam quae est de prosperitate, vel exaltatione hominis, & quaedam quae est de exaltatione gratiae, sicut quòd multi ad Dei gratiam conuertuntur vel aliquid huiusmodi, & talis inuidia solum est peccatum in spiritumsanctum, non quidem inuidia fratris, sed inuidia fraternae gratiae.

¶ Ad septimum dicendum, quòd quodlibet istorum, quae dicta sunt, potest dupliciter accidere. Vno modo ex hoc, quòd per se voluntas tendit in vnumquodque ipsorum, vt quia aliquis non vult habere spem de futuris praemijs, aut non vult veritati notę assentire, & sic de alijs. & hae tantummodo sunt species peccati in spiritumsanctum, quia sic per se loquendo, est desperatio vel praesumptio, & sic de alijs, quando voluntas per se in actum desperationis labitur. Secundo potest accidere ex aliquo exteriori, vt propter defectum rationis regentis, vel propter aliquem impetum alicuius impellentis: sicut quando per infirmitatem, vel ignorantiam aguntur, & sic non sunt species peccati in spiritumsanctum, quia sic non est dicendus aliquis desperatus per se: sed per accidens.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quàmuis multa sint, quae à peccato retrahere possunt, secundum quę distinctę sunt species peccati in spiritumsanctum: tamen aliquis propter vnum illorum tantum, a peccante retrahitur, & alius propter alium: & ideo non oportet, vt omnia semper concurrant ad hoc, quòd sit peccatum in spiritumsanctum.

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit irremissibile.

Mal. q. 3. artic. 15. Et Quodl. 2, art. c. 15.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum in spiritumsanctum non sit irremissibile. Remissio

te: & ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis, quia qui sic peccat, orationibus ecclesiae, hic vel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquàm lapis, sicut de diabolo legitur, & post hanc vitam, qui valde mali sunt, meritis ecclesiae iuuari non possunt.

Quòd aliter accipitur peccatum in spiritumsanctum.

Est etiam alia huius peccati assignatio. hoc enim peccatum, Aug. diffiniens in libro de sermone domini in monte ait. Peccatum ad mortem est, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi, oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua Deo reconciliatus est, inuidentię facibus agitatur, quod fortasse est in spiritumsanctum peccare, d quod peccatum dicitur non remitti, non quia non sit ignoscendum peccanti si paeniteat: sed quia tanta labes est illius peccati,

F vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum, mala conscientia agnoscere, & enuntiare cogatur. Vt iudas cum dixit: peccaui, desperans facilius cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret, quod propter magnitudinem peccati, G iam ex damnatione peccati, tales habere credendum est Ecce quędam assignatio peccati in spiritumsanctum, vel ad mortem hic posita est, qua illud peccatum esse traditur. Ecce oppugnatio fraternitatis post agnitionem, & inuidentia gratiae post recôciliationem, quòd species quaedam obstinationis intelligi potest. Illâ tamen diffinitionem H August. lib. 1. ca. 19. Retractatio. memorâs aliquid adiiciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit ita dicens. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi: sed tamen addendum fuit, si in hac scelerata mentis peruersitate, finierit hanc vitam, quoniam de quocunque pessimo, in hac vita constituto,

enim peccati sit per gratiam: sed vbi abundauit delictum, superabundauit et gratia. Roman. 5. Cum ergo peccatum in spiritumsanctum sit grauissimum, videtur quòd maxime sit remissibile.

¶ 2 Praeterea. Charitas est perfectior spe, & fides prior ea: sed peccatum oppositum fidei, scilicet infidelitas, & oppositum charitati, scilicet odium sunt remissibilia. ergo & desperatio, quę opponitur spei est remissibilis, & eadem ratione aliae species peccati in spiritumsanctum.

¶ 3 Praeter. Quatuor dicuntur in nobis: sicut paenalitates ex peccato primi hominis prouenisse, scilicet ignorantia, infirmitas, concupiscentia, & malitia: sed infirmitas & ignorantia excusando peccatum, remissibile ipsum reddunt. ergo & eadem ratione, malitia, & ita peccatum in spiritumsanctum, quod est ex certa malitia, remissibile erit.

¶ 4 Praeterea. In hoc dicitur homo ab angelo differre, quòd homo habet vertibilitatem electionis mutabilem. angelus vero immutabilem, quia ab eo, quòd semel eligit, nunquam remouetur: sed peccatum in spiritumsanctum est peccatum hominis. ergo si homo per electionem in ipsum consentiat, iterum potest hanc electionem I mutare, & ab eo discedere: sed peccatum remittitur per hoc, quòd ab eo receditur. ergo peccatum in spiritumsanctum est remissibile.

¶ 5 Praeterea. Irremissibile tollit potentiam remissionis, cum ergo dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, aut negatur potentia remissionis, ex parte remittentis, aut ex parte eius cui fit remissio. Non primo modo, quia potentia ipsius Dei, qui solus peccata dimittit, est infinita ad omnium peccatorum remissionem se extendens. Similiter nec secundo modo, quia potentia ad remissionem ex parte eius, cui fit remissio est liberum arbitrium, in statu vię existens, quod etiam post peccatum in spiritumsanctum manet. ergo peccatum in spiritumsanctum, nullo modo est irremissibile.

IN CONTRARIVM sunt authoritates, quae in litera inducuntur.

¶ Praeterea. Peccatum virtuti opponitur: sed de virtute perfe-K ctissima, scilicet charitate dicitur prima Corin. 13. quòd nunquàm excidit, quàmuis multi eam amittant. ergo & peccatum in spiritumsanctum, quod est grauissimum peccatorum, debet D. 1005. dici irremissibile, & si quandoque[d] remittatur. 1019.

RESPONDEO. Dicendum, quòd de peccato in spiritumsanctum duplex est opinio, vt ex litera colligi potest. quidam enim accipientes impaenitentiam, prout est circunstantia peccati, vt dictum est, assignant quinque species peccati in spiritumsanctum, quae scilicet supra impenitentiam connumeratae sunt, & dicunt quòd nulla illarum specierum habet completę rationem peccati in spiritumsanctum, nisi secundum quòd adiungitur ei hęc circunstantia, vt scilicet vsque ad mortem in desperatione, vel obstinatione perdurent. & secundum hoc dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, quia nunquàm remittitur vel remitti potest, quia post mortem homo confirmatur in gratia, vel in peccato, secundum quòd fuit in statu mortis suae, vt dicitur Ecclesiast. 11. Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Sed istud non videtur esse conueniens, quia

quia secundum hoc, omne peccatum, quod vsque ad mortem perdurat, irremissibile est, siue sit in patrem siue in filium, & ita peccatum in spiritumsanctum non esset alio modo irremissibile, quam peccatum in patrem vel filium, quod est contra textum euangelij. Nisi forte diceretur, quòd omne peccatum in patrem, vel in filiú, est peccatum veniale, quia Grego. dicit in 4. dialog. peccata venialia etiam post hanc vitam remitti. Sed hoc est expresse falsum, quia ignorantia non sic semper excusat peccatum, vt non sit damnabile: sed vt sit minus damnabile. Et ideo alij dicunt, quòd impœnitentia, quæ dicit continuationem peccati, vsque ad mortem, non est necessaria ad hoc, quòd sit peccatum in spiritumsanctum, quia etiam vno solo motu voluntatis potest homo in spiritumsanctū peccare: sicut & in ceteris peccatis contingit, & secundum hos assignantur species peccati in spiritumsanctum sex, sicut dictum est. secundum hos autē oportet dicere, quod peccatum in spiritumsanctum non dicitur irremissibile, quia nunquàm remittatur: sed quia non habet de se aptitudinem ad hoc, quòd remissibile sit, & hoc præcipue propter tres causas. Vna est ex causa mouente ad peccandum. quandoque enim infirmitas, vel ignorantia ad peccandum, peccatum causant, quæ nata sunt peccatum excusare in parte, vel in toto, propter hoc, quòd inuoluntarium causant vel simpliciter vel secundum quid, & tunc peccatum remissibile dicitur, quod habet in se vnde facile remittatur, propter hoc, quòd ex causa excusante procedit. Peccatum autem quod ex industria fit, nullam rationem excusationis habet: & ideo dicitur irremissibile, quia non habet in se vnde excusetur, & propter hoc ad remittendum sit facile. Secunda est ratio sumpta ex modo inclinationis voluntatis in peccatum, quia vt Philosophus dicit in 7. Ethicor. Finis in operabilibus est, sicut principium indemonstrabile in speculatiuis. error autem in speculatiuis, qui est circa principia indemonstrabilia, difficile remoueri pôt, eo quod non possunt accipi aliqua magis nota, per quæ error improbetur: ita etiam in practicis, quando aliquis alicui peccato, vt fini adhæret, quasi in eo suam beatitudinem constituens, non potest tali peccato de facili remedium adhiberi, quia nihil est aliud magis a peccante dilectum, propter cuius consecutionem, hoc in quo vltimum finem ponit dimittat. Quicunque autem ex electione peccat, vel ex industria, adhæret peccato quod eligit quasi per se bono, & sic fini: & ideo tale peccatum non de facili medicinam recipit, vnde Philosophus in 7. Ethic. per hoc ostendit, quòd incontinens, quia ex passione peccat siue infirmitate, facilius curatur quàm intemperatus, qui peccat ex electione siue ex industria, & hæ duæ prædictæ causæ ostendunt causam irremissibilitatis, non solum in peccato quod proprie dicitur in spiritumsanctum, sed etiam in quolibet peccato, qđ est ex electione. Tertia autem causa, quæ proprie peccatum in spiritumsanctum respicit, sumitur ex eius obiecto, quia peccatum in spiritumsanctum est ex hoc, quòd voluntas a se repellit id, per quod remissio peccatorum fit. Vnde sicut ægritudo diceretur incurabilis, quæ fastidium medicinæ faceret: ita & peccatum irremissibile dicitur, per cuius actum spiritualis medicina directe repellitur: & tamen sicut ille morbus

Cap. 8.

† 1. Cap. 5.

† Serm 11. post med.

Cap. 8.

Cap. 8.

nec est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum, præmissa diffinitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spiritūsanctum, cum non habet comitem pœnitentiam, nec de aliquo peccatore in hac vita desperandum esse: & ideo, pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico, vt quis oret, sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in spiritumsanctum, postquàm finierit hanc vitam, nō oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde August. de verbis domini, & de impænitentia, quæ est blasphemia in spiritumsanctum, sic ait. Ista impænitentia vel cor impænitens, quàmdiu quisque in carne hac viuit homo, non potest iudicari. de nullo enim desperandum est, quàmdiu patientia Dei, ipsum ad pœnitentiam adducit. Paganus est hodie, iudæus, infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie. Quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti, quos, in quocunque genere erroris notas, & tāquàm desperatissimos damnas antequàm finiant istam vitam agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem, & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quemquàm. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus, in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum, quia conuerti potest dum in hac vita est, quia non potest sciri de aliquo, vtrum peccauerit ad mortem vel in spiritūsanctum: nisi cum ab hac vita discesserit: nisi forte alicui, per spiritumsanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi potest, quomodo accipiatur peccatum in spiritumsanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitenter oppugnans, quæ vtrique obstinatio esse videtur, & omnis impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum vero est,

corporalis virtute diuina miraculose curari potest: ita & huiusmodi peccatum, per misericordiam diuinam, quasi miraculose remitti potest.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, pręcludit viam gratiæ, & ideo peccato in spiritumsanctum, manente, ex parte ipsi⁹ peccantis, non remanet facultas ad gratiam: sed remoto isto peccato, per immensitatem diuinæ misericordiæ potest, post modum esse gratiæ abundantia, si homo maxime humilietur propter grauitatem præcedentis peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spes directe est eorum, in quæ sicut in vltimum finem tendimus: & ideo remotio spei tollit finem & ideo desperatio est irremissibile peccatum, sicut & error principiorum est insanabilis. charitas autem non tantum est finis: sed & eorum quæ sunt ad finem, scilicet proximorum: & ideo si peccatur contra charitatem proximi, non tamen propter hoc directe peccatur contra charitatem Dei: vnde ex parte illa manet via ad curationem. Si autem directe, contra charitatem Dei peccatur, prout est director finis: sic irremissibile peccatum erit in spiritumsanctum, & hoc est quando quis inuidet gratiæ, qua etiam reconciliatus est. Similiter etiam dicendum de fide, quia infidelitas potest procedere vel ex ignorantia, & sic habet pallium excusationis & facile remittitur, vel est ex certa malitia, & sic est peccatum in spiritumsanctum, quod est impugnatio veritatis agnitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia non causat inuoluntarium, sicut infirmitas & ignorantia: & ideo non oportet, quòd peccatum excuset vel alleuiet, sicut illa faciunt. Vel dicendum, quòd malitia ex qua peccatum, quod in spiritumsanctum dicitur procedit: nominat quendam actum peccati, vt actum desperationis vel obstinationis & huiusmodi, & non sumitur secundum quòd est pœna, prout dicit defectum quendam rationalis animæ, secundum quem in malum facile inclinabilis est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum aliquod, potest esse irremissibile dupliciter vel ex genere peccati, & sic peccatum in spiritumsanctum irremissibile dicitur, vel ex statu peccantis, & sic omne peccatū in spiritumsanctum, in quo via finitur, est irremissibile, siue sit hominis siue angeli, & secundum hoc excipitur differentia hominis & angeli, quia status viæ in angelis finitur statim, post primam electionem. non autem sic est in hominibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicitur peccatum irremissibile, non priuatur potentia absolute ad remissionem: sed magis aptitudo vel facilitas quædam.

ARTICVLVS V.

e Vtrum aliquis possit peccare in spiritumsanctum in primo actu peccati.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis in primo actu peccati, non possit peccare in spiritumsanctum: sed quòd hoc peccatum pręsupponat alia peccata. Dicit enim Bernar. in 4. sermone super Canticam. Nemo repente

sit summus: sed paulatim proficere volo. ergo econtrario nullus regente fit pessimus: sed peccatum in spiritumsanctum est grauissimum. ergo non statim aliquis hoc peccato potest peccare.

Elicitiue habetur. c. 31. lib. 31. ¶ 2 Preterea. Gregor. in moralibus exponens illud Iob. 39. Clamorem ducum &c. dicit, quòd vitia quę primo mentem inuadunt, cum quadam ratione hominem, quasi persuadendo ad modum ducis vincunt: sed postmodum mens per diuersa vitia irrationabiliter dissipatur: sed peccatum in spiritumsanctum est maxime a persuasione rationis recedens, ergo non potest esse primum: sed oportet quòd sequatur alia peccata.

† Cap. 1. Lib. 1. ca. 3. fin. tom. 2. ¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 5. Ethic. quòd non est in potestate hominis, vt statim iniusta operetur, sicut iniustus facit: sed iniustus operatur iniusta delectabiliter, & ex electione. ergo non est in potestate hominis, vt statim & ex electione peccatum faciat. quicunque autem peccat i spiritumsanctum, ex electione peccat. ergo &c.

¶ 4 Preterea. Sicut spei opponitur desperatio: ita meritis opponuntur demerita: sed spes præsupponit merita. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis, & gratia prouenięns. ergo & desperatio præsupponit demerita. & sic saltem hæc spes peccati in spiritumsanctum, oportet quòd ad alia peccata sequatur.

¶ 5 Præterea. Pœnitentia & impœnitentia, cum sint opposita sunt circa idem: sed pęnitentia est dolor de commissis. ergo & impœnitentia aliqua peccata commissa præsupponit.

SED CONTRA. Peccatorum quę habent actus distinctos, vnum ad sui esse alterum nó pręsupponit: sed peccatum in spiritumsanctum, habet actum ab alijs peccatis distinctum, qui est abijcere id, per quod quis a peccato retrahitur, vt dictũ est. ergo non de necessitate alia peccata præsupponit.

In corp. 3. art. ¶ Præterea. Peccatum in spiritumsanctum consistit in hoc, quòd voluntas reijcit id, per quod a peccato retrahi deberet: sed voluntas se habet ad vtrunque oppositorum. ergo potest homo statim in spiritumsanctum peccare vel non peccare.

Dist. 42. ar. 3. in cor. RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, in peccatis quorum vnum dicitur ex altero nasci, non consideratur quid semper fiat: sed quid in pluribus contingat, propter quandam aptitudinem quam habet vnum peccatum quòd ex alio frequenter oriatur: sicut fraus assignatur filia auaritiæ: quę tamen potest ex luxuria, vel ex alio vitio oriri, quamuis ex auaritia sæpius oriatur. illud autem peccatum habet aptitudinem, vt ex eo aliud oriatur, cuius obiectum est vehementius Vbi supra. appetibile, vt supra dictum est. hoc autem est quod habet maiorem apparentiam boni: vnde illud peccatum, cuius obiectum maxime recedit a ratione boni, illud minime potest esse primum: sed quasi semper vel frequentius ex alio oritur, & tale est peccatum in spiritumsanctum, prout speciale peccatum ponitur: & ideo vt sæpius, & quasi semper sequatur ad alia peccatamen tamen ita quòd sit possibile, vt etiam homo in primo actu peccati, in spiritumsanctum peccet, & pręcipue in duabus vltimis speciebus, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia gratię qua reconciliati sumus, quia istæ species maiorem videntur habere distinctionem ab alijs peccatis. Sed tamen hoc etiam contingit in alijs speciebus, si diligenter consideretur. potest enim aliquis statim inspectis, diuersorum hominum statibus abijcere spem futuræ gloriæ, propter difficultatem perueniendi ad ipsam, & pp delectationes eorũ, qui de ea non curant, & similiter in hoc animum suum firmare, vt suam voluntatem in omnibus sequatur, quod est obstinationis, & sic de alijs.

Alia assignatio peccati in spiritumsanctum.

DE hoc quoque peccato in spiritumsanctum, Ambro. de spiritusancto, assignationem diffinitam differens tradit, dicens. Cur dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei, qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum, nec hic nec in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritussancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed quòd non omnis, qui non pęnitet, impęnitens dici potest, quia impęnitentia proprie obstinati est, & vt quidam volunt etiam desperati.

G si quis corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne, quàm dignum est, habet culpam: non est tamen exclusus a venia, si quis vero sanctispiritus dignitatem, & maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet nõ in spiritu Dei eijci demonia: sed in belzebub, non potest ibi exhortatio esse venię, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis aperte hic explicatur quod sit peccatum in spiritumsanctum quod illi Augus. descriptioni congruere videtur, quia illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnãs fraternitatem. Qui enim post cognitionem veritatis, spiritussancti veritatem negat eiusque opera dicit esse belzebub, H potestati bonitati, & gratiæ Dei inuidere non dubitatur.

F ¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd non est simile de profectu virtutis, & de casu in peccatum, quia plura requiruntur ad actum virtutis, quàm ad actum peccati, & ad actum virtutis erigitur homo per gratiam: sed in actu peccati per seipsum quis cadere potest.

¶ Ad secundum dicendum, qđ Gregor. ibi assignans origines vitiorum considerat, id quod sępius accidit, non quin aliter possit accidere. hoc enim ad moralem pertinet, & etiã ad naturalem, quia causæ naturales. & multo plus morales deficiunt in minori parte, quia non sunt necessariæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, vt supra dictum est, non est hoc modo ex electione, sicut habens habitus ex electione peccat, immo per actus peccati in spiritumsanctum præcedentes habitum, aliquis habitum acquiritur: & ideo obiectio non procedit, quia iniustus ex electione peccat, sicut habens habitum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd spes non semper pręexigit merita in actu: sed solum in proposito sperantis. similiter etiam & desperatio, non oportet quòd præsupponat aliqua demerita præcedentia in actum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd pœnitentia secundum quòd dicit actum, non est nisi de malis pręteritis: sed secundum quòd dicit habitum, quo quis dicitur pœnitiuus, non exigitur quòd aliqua peccata commiserit: sed quòd habeat hoc propositum, vt si contingeret ipsum peccare, quòd statim pęniteret: ita etiã ad rationem impœnitentiæ sufficit: vt aliquis nunquam pœniteat de peccatis, si qua committet.

I

ARTICVLVS VI.

Vtrum Adam peccauerit in spiritumsanctum

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in spiritumsanctũ peccauerit. non enim peccauit in patrem, quia non peccauit ex infirmitate, neque etiam in filium, quia non ex ignorantia, cum infirmitas & ignorantia ante peccatum non fuerit. ergo relinquitur quòd peccauit in spiritumsanctum.

¶ 2 Præterea. Nimia pręsumptio de Dei misericordia, est peccatum in spiritumsanctum: sed Adam peccans de Dei misericordia cogitauit, vt Aug. dicit, vt supra distin. 22. habitum est In litera. K ergo videtur in spiritumsanctum peccasse.

¶ 3 Contra. Peccauit appetendo scientiam: sed scientia appropriatur filio. ergo magis peccauit in filium, quàm in spiritumsanctum.

¶ 4 Præterea. Augustin. dicit, quòd quàmuis Adam non fuerit seductus in hoc, in quo mulier: tamen in hoc seductus est, De ciu. Dei lib. 14. c. 11 tom. 5. quòd credidit veniale quod mortale erat: sed peccatum quod est ex seductione est peccatum in filium. ergo peccauit in filium.

¶ 5 Item. Videtur, quòd primus angelus in spiritumsanctum peccauerit. irremissibilitas enim est proprietas peccati in spiritumsanctum: sed peccatum primi angeli fuit irremissibile. ergo fuit in spiritumsanctum.

¶ 6 Præterea. Eodem genere peccati, quo tunc peccauit diabolus, etiam nunc peccat: sed nunc peccat in spiritumsanctum, quia inuidet gratiæ, quæ in sanctis operatur. ergo & tunc in spiritumsanctum peccauit.

Sed

¶ 7 SED CONTRA. Peccatum primi angeli fuit ex hoc, quòd potentiam inordinate appetiit: sed potentia appropriatur patri. ergo peccauit in patrem. A

¶ 8 Preterea. Pœna non praecedit culpam: sed malitia computatur inter pœnas peccati. ergo ex malitia non potuit esse primi angeli primũ peccatũ, quod nullũ pctm̃ praecesserat.

Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisæ sint offensæ: sed ibi genera peccatorum distincta sunt. Peccatum enim in patrem, id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potentiam, peccatum in filium quod fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem, vel per ignorantiam, facile veniam adipiscitur. Sed non ille, qui peccat in spiritumsanctum. Cum autem vna sit potentia, sapiẽtia, bonitas trium, quare patri potentia, filio sapientia, spirituisancto bonitas sæpius assignetur, dictum est superius. C

RESPONDEO. Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd peccatum primi hominis, & peccatum dæmonis non fuit neque in patrem, neque in filium, neque in spiritumsanctum. hæ enim non sunt differentiæ peccati absolute accepti: sed peccati quod contingit in natura corrupta. infirmitas enim & ignorantia & malitia, ex peccato naturam corruptam consequuntur. Sed sciendum, quòd quamuis infirmitas, nullo modo in natura integra inueniri possit: & ita nec peccatum in patrem: tamen ignorantia aliquo modo in natura integra inueniri potuit, non secundum quòd ignorantia dicitur priuatiue: sed secundum quòd dicitur negatiue. sic enim est defectus, consequens intellectum creatum, inquantum creatus est. ex hoc enim deficit a perfecto lumine intellectus increati, vt non omnia sciat, vel saltem non omnia actu consideret, & ex tali nescientia peccatum proueniens, peccatum in filium dici potest. & similiter etiam malitia ex qua peccatum in spiritumsanctum procedit, non oportet quòd sit pœna: sed est aliquis actus peccati, vt supra dictum est, vnde & in natura integra, potuit esse peccatum in filium & in spiritumsanctum. Sciendum tamen, quòd primus actus peccati primi hominis & angeli, non fuit in spiritumsanctum, proui peccatum in spiritumsanctum, est speciale peccatum, quod patet ex ipso obiecto peccati. vterque enim peccauit altitudinem propriam appetendo: & ideo quantum ad genus peccati, fuit peccatum superbiæ: sed quantum ad circumstantiam peccati vtrunque fuit peccatum in filium, quia vterque peccauit ex hoc, quòd non considerauit ea, quæ consideranda erant ad euitationem peccati. non autem fuit peccatum primum eorum ex hoc, quòd propria voluntate repugnarent spei vel alicui huiusmodi: sicut fit in peccato in spiritumsanctum. D

¶ AD PRIMVM. ergo patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis Adam peccans cogitaret de Dei misericordia: non tamen peccauit peccato præsumptionis, quia non cogitauit se misericordiam consequi sine pœnitentia: sed simul de misericordia & de pœnitentia cogitauit, vt August. ibidem dicit. Alia duo concedimus, quamuis primum eorum non recte concludat, vt post dicetur. E

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum angeli non habuit irremissibilitatem ex genere peccati: sed magis ex statu peccantis, vt supra dictum est: & ideo ratio non procedit.

D. 150. ¶ Ad sextum dicendum, quòd ad primum [d] actum peccati in

D. 1242. angelo, qui fuit actus superbiæ, consecutæ sunt multæ aliæ [d] deformitates peccatorum, vt inuidia, odium, & huiusmodi, & inter illa potuit esse peccatum in spiritumsanctum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd peccatum in patrem, non dicitur ex obiecto sed potius ex causa: & ideo quamuis potentiam appeteret, non sequitur quòd in patrem peccauerit, quia non ex infirmitate peccauit. vnde & ratio illi similis, per quam ostendebatur, quòd homo primus in filium peccauerit, non concludebat.

¶ Ad octauum dicendum, quòd malitia, ex qua peccatum in spiritumsanctum esse dicitur, non oportet vt sit pœna peccati, vt dictum est: & ideo ratio non procedit, quia conclusio est vera.

EXPOSITIO TEXTVS.

NEQVE hic, neque in futuro &c.} Hoc ideo dicitur, quia quædam peccata in futuro etiam dimittuntur, sicut venialia quædam, vt Greg. dicit, non solum quantum ad pœnam: sed etiam quantum ad culpam.} Non pro eo dico, vt quis oret.} si peccatum ad mortem intelligatur peccatum in spiritumsanctum, prout peccatum in spiritumsanctum requirit finalem impœnitentiam, secundum vnam opinionem, sic intelligẽdum est, vt nullus pro talibus oret, quia qui vsque ad mortem in peccato mortali perdurat, postmodum orationibus non iuuatur. Si autem sumatur pro peccato in spiritumsanctum secundum aliam opinionem, prout non requirit finalem impœnitentiam, sic intelligendum est, vt non oret [d] pro eo quis, idest quicunque, quia talium conuersio quasi miraculosa est: vnde sicut pro faciendis miraculis non quilibet orat: sed magni & sancti viri: ita nec pro talium conuersione: tamen secundum formam verborum non prohibetur oratio pro eo fieri: sed ostenditur, quòd præceptum de orando, pro proximis fidelibus, non se extendit ad tales peccatores, quia propter sui peccati enormitatem hoc meruerunt, vt a fidelibus relinquantur, sicut Ethnici & Publicani. {Qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum &c.} Glo. ibidem dicit, scilicet Matth. 12. Quod blasphemia remittetur. spiritus autem blasphemiæ non remittitur. blasphemia enim nominat ipsum peccati genus absolute, quod contingit quandoque ex infirmitate: sicut cum quis ex iræ passione blasphemat: quandoque etiam ex ignorantia sicut in his, qui errant male de Deo sentientes: sed spiritus blasphemiæ est voluntas blasphemandi, quando scilicet ex certa malitia blasphematur, & tunc est peccatum in spiritumsanctum {Discuti oportet an aliam &c.} Huius quæstionis apparet solutio, secundum distinctionem impœnitentiæ prius positam. si enim impœnitentia sumatur, pro actuali duratione in obstinatione, vsque ad mortem, non est aliud peccatum ab obstinatione: sed circumstantia eius. Si autem impœnitentia [d] sumatur, prout dicit propositum non pœnitendi, sic est aliud peccatum.

Dialog. 4. cap. 9.

D. 444.

D. 1019.

DISTINCTIO XLIIII.

A

De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo a Deo.

POst prædicta, consideratione dignum occurrit: vtrum peccandi potentia, sit nobis a Deo vel a nobis. Putant quidam, potentiam recte agendi, nobis esse a Deo. potentiam vero peccandi non a Deo: sed a nobis vel a diabolo esse, sicut mala voluntas non a Deo nobis est: sed a nobis & a diabolo. bona autem nobis a Deo tantum est. Bonæ autem voluntatis, & cognitionis initium, non homini ex seipso nasci: sed diuinitus parari, & tribui in eo Deus euidenter osten B C

DISTINCTIO XLIIII.

DIVISIO TEXTVS.

DETERMINATO De peccato, quantum ad actum peccati. Hic determinat de potentia peccandi. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de potentia peccandi. In secunda continuat se ad sequentem librum. ibi {Iam nunc his intelligendus &c.} Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, vtrum potentia peccandi sit a Deo. In secunda determinat de obedientia, quæ debetur eis, qui potentiam prælationis a Deo habent. ibi {Hic oritur quæstio non transilienda.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo narrat opinionem quorundam. ibi {Putant quidam potentiam &c.} Tertio determinat veritatem. {Sed pluribus sanctorum test &c.} {Hic oritur quæstio &c.} Hic inquirit de obedientia debita his, qui a Deo potestatem habent. Et primo mouet quæstionem. Secundo soluit ibi. {Sed sciendum &c.} {Iam nunc his &c.} Hic continuat se ad sequentia. Et primo ponit continuationem. Secundo assignat ordinem. ibi {Hic est rationis ordo &c.}

¶ Praet. Plura sunt vitia quàm virtutes, quia vni virtuti plura vitia opponuntur: sed virtutes principales sunt septem: tres theologicae, & quatuor cardinales. ergo peccata capitalia debent esse plura quàm septem.

¶ 7 Praet. fides est fundamentum virtutum, vt dicitur Rom. 11.

De septem vitiis principalibus.

PRaeterea sciendũ septẽ esse vitia principalia, vel capitalia, vt Greg. super Exodum ait. s. inanem gloriam, iram, inuidiam, accidiã, vel tristitiam, auaritiam, castrimargiam, luxuriam, quae, vt ait Ioan. Chris. significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israeli promissam tenebant: de his quasi septem fontibus cunctae animarum mortiferę corruptelę emanant: & dicuntur haec capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala: nullum malum .n. est, quod non ab aliquo horum originem trahat.

Sed infidelitas fidei opponitur. ergo infidelitas debet computari inter vitia capitalia, praecipue propter id quod dicitur Sapien. 14. Quòd infandorum idolorum cultura, omnis mali principium est, & origo.

D. 302. RESPONDEO dicendum, ꝙ vitium capitale dicitur vitiũ a quo alia vitia oriuntur. vnde in hoc differt capitale peccatum a radice peccati, quia capitale peccatum est peccatum quoddam. radix autem peccati non est peccatum, si proprie sumatur, vt ex praedictis patet. peccatum autem ex peccato oritur quatuor modis, vt supra 36. dist. dictum est. Vnus modus est ex parte auersionis, sm ꝙ gratiã priuat, qua priuata, homo in peccatum ruit, sed ista origo, non est nisi per accidens, quia primũ pctm̃ causat secundum, sicut remouens prohibens: caput autem nominat per se originem: & ideo per modum istum non potest dici proprie vitium capitale. Alio modo ex parte conuersionis, sm ꝙ ex actu peccati relinquitur habitus, & ex habitu iterum procedit actus: & sm hanc originem non potest dici vitium capitale: quia hic non est origo peccati ex peccato directe: sed mediante habitu. Alio modo peccatum oritur ex peccato, inquantum vnum peccatum alteri materiam administrat, sicut luxuriae gula, & quia res non habet esse sm materiam, sed secundũ formam: ideo non complete oritur peccatum ex illo peccato, quod materiam praestat, & propter hoc nec adhuc inuenitur perfecta ratio capitalis vitii. Quarto modo oritur peccatũ ex peccato, quod ordinatur in finem illius: sicut cùm quis ad habendũ pecuniam furatur, furtum ex auaritia nascitur: & quia in moralibus species est a fine, ideo haec est formalis & completa origo peccati ex peccato, & secundum hanc originem proprie dicitur vitium capitale, & saluatur ibi metaphora capitis, secundũ quòd principem alicuius exercitus caput in exercitu dicimus:
Tex. 52. quia princeps est exercitus: ad cuius bonum totus exercitus ordinatur. vt ex. 12. Metaphy. patet. & per hunc modum illud vitium: ad cuius finem illa ordinantur, caput eorum dicitur. Et
Sup. Iob 39 ideo Grego. ponit vitia capitalia quasi duces exercitus: & alia vitia, quae ex eis oriuntur ponit exercitus eorum: exponens illud Iob. 39. Audit clamorem ducum, & vlulatum exercitus: & quia finis semper est magis appetibile eo quod est ad finẽ: ideo oportet, vt illa peccata praecipue capitalia dicantur, in quorum fines appetitus corruptus magis natus est tendere. huiusmodi autem sunt peccata illa, quae circa principalia obiecta sensibiliũ potentiarum sunt, quia ex corruptione sensualitatis peccata in nobis oriuntur, appetitus autem sensibilis in duas vires diuiditur. s. irascibilem, & concupiscibilem: concupiscibilis autẽ obiectum est delectabile, & conueniens secundum sensum: & ideo peccatum capitale quod in concupiscibili est, vel est ex hoc, ꝙ inordinate desiderat delectabile, secundum sensum, vel ex eo, ꝙ inordinate fugit impedimentum huiusmodi delectationis. Si primo modo, hoc est dupliciter: vel ex eo, quòd appetitus tẽdit in id quod est ordinatum ad delectabile sensus: cuiusmodi sunt bona exteriora: & sic est auaritia: vel ex eo ꝙ appetitus inordinate tendit in ipsum delectabile sensus. perfecta delectatio secundum sensum, est secundum tactum, & gustum, prout est tactus quidam, quia est secundum applicationem ipsius rei ad sensum, & ideo circa delectabile tactus absolute est vnum vitium capitale, scilicet luxuria: & circa delectabile gustus. prout est tactus quidam, est aliud, scilicet gula: sed ex eo ꝙ fugitur inordinate impedimentum delectationis sensibilis, est accidia, quae est tedium spiritualis boni, secundum quòd impedit delectationẽ aliquam dissolutam: obiectum autem irascibilis proprie est arduum, vel magnum aliquod in quod homo nititur. ergo capitale peccatum in irascibili potest esse dupliciter. vel ex eo, ꝙ irascibilis inordinata fertur in arduum, & sic proprie est superbia, vel inanis gloria. vel ex eo quòd contra tendit ad id quod est arduum impeditiuum. sed hoc potest esse dupliciter, quia illud impeditiuum contra quod tendit, vel impedit directe in contrarium agendo, sicut impugnans aliquem impedit promotionem eius: & sic est ira, quae est appetitus in vindictam, vel indirecte: & sic est inuidia, quae est dolor alieni boni, secundum ꝙ

F illud bonum estimatur impeditiuum propriae excellentiae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd auaritia, siue cupiditas tripliciter dicitur. Vno enim modo, nominat passionem, vel pronitatem ad passionem ex originali relictam: & sic nõ est peccatum: sed radix peccati. Alio modo, secundum quòd D. 306. dicitur inordinatus appetitus cuiuslibet boni commutabilis, siue scientiae, siue honoris, siue pecuniae, siue cuiuscunque: & sic auaritia, vel cupiditas est genus oium peccatorum. vnde super illud ad Rom. 7. Concupiscentiã nesciebam, &c. Glo. Bona est lex, quę dum concupiscentiã prohibet, omnia mala prohibet. Tertio dicitur auaritia, vel cupiditas secundum ꝙ est inordinatus appetitus rerum exteriorum, quae ad vsum vitę pertinent: & sic est quoddam speciale peccatum. Similiter etiam superbia tribus modis dicitur. Vno modo, ipse habitualis contemptus praecepti, & praecipientis ex corruptione naturae proueniens, vel ex quocunque defectu creaturę, & sic non est peccatum: sed initium peccati. Alio modo, dicitur appetitus excellentia in quibuscunque, quia quicunque appetit aliquid ordinate, vult quodammodo excellere in illo: ideo hoc modo superbia: vt fertur ad omnia peccata commune est, secundum ꝙ est desiderium cuiuscunque excellentiae. Tertio modo dicitur, secundum ꝙ est inordinatus appetitus illius excellentiae determinatę, cui debetur honor, & reuerentia: & sic est speciale peccatum. Dicendum est ergo, ꝙ sumendo primo modo
H superbiam & cupiditatem, ex eis oriuntur omnia vitia, sicut ex radice, vel initio, & non sicut ex peccato capitali, loquendo de vtroque. Secundo modo oriuntur ex eis omnia peccata, sicut species ex genere. Loquendo autem de eisdem tertio modo, sic oriuntur ex eis quędam specialia vitia, sed interdum ex eis omnia vitia possunt oriri: & frequentius ex aliquo eorum oriuntur omnia, quàm ex quouis alio vitio, cuius ratio est communitas obiectorum ipsorum, quia obiectum auaritię. s. pecunia promittit sufficientiam in omnibus quae sunt homini necessaria: & ideo facillime affectus inclinatur in hoc, similiter etiam excellentia, quae est obiectum superbię. videtur esse magis propinquum bonum ipsi homini. & ideo appetitus facile inclinatur in illam, & etiam magis quàm in auaritiam, quia pecuniam nullus diligit, nisi propter aliud quod ea consequi intendit. vt in 1. Ethic. dr. sed excellentia est quoddam pp se desideratũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis veniale peccatum
I non habeat principalitatem in ratione peccati, potest tamẽ habere principalitatem in finem ad quem alia ordinantur, & ideo nihil prohibet veniale peccatum esse capitale vitium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum vitium dicitur caput alterius, secundum quòd aliud vitium ex eo oritur, & ideo quia in nomine filiationis magis exprimitur origo quàm in nomine membri, ideo potius vitia ex his generata dicuntur filiae, q̃ membra, & vitium ex quo generatur dicitur potius caput per modum originis, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vitium capitale ibi sumitur vitiũ graue, quod poena capitis plectendum est: & ideo aequiuocatio est de capitali.

¶ Ad quintũ dicendum, ꝙ q̃uis quodlibet vitium ex quolibet possit oriri, tamen quaedam vitia sunt in quae homo facilius inclinatur, etiã per se, & illa ponuntur capitalia vitia, & quędam
K vitia sunt in quae non facile inclinatur aliquis, nisi propter finẽ alterius vitii: & huiusmodi dicuntur esse filiae capitalium vitiorum, & sm ꝙ directius potest reduci in finem vnius vitii, q̃ alterius, sm hoc vnum vitium assignatur potius filia vnius capitalis quàm alterius, quàmuis ex diuersis interdum oriatur.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ plura sunt vitia quam virtutes: non tamen oportet, quòd plura sint vitia capitalia quàm virtutes principales, quia circa vnã materiam in qua est virtus, possunt esse diuersa vitia: sed tamen non omnia habent principale obiectum in quod facile animus inclinetur.

¶ Ad septimum dicendũ, ꝙ fides est fundamentũ, inquantũ habet in se rõnem cognitionis, quia ex cognitione affectio quodã modo generatur, sed infidelitas est priuatio cuiusdam cognitionis, & ideo p se non põt causare affectionem: sed per accidens, sicut remouens cognitionẽ qua prohibeat peccatum p modũ, quo ignorantia est causa peccati, & hoc modo dicitur idolorũ cultura omnium malorũ origo esse, sed iste non est modus, quo alia vitia ex capitalibus oriuntur, vt dictum est.

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

d Vtrum species superbiæ conuenienter assignentur.

2.2.q.162. ar.4. Et Malo.q.8.ar.4. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter species superbiæ assignentur. Credere enim aliquid quod est contrarium articulo fidei, est peccatum infidelitatis: sed omnia bona esse a Deo continetur in articulis fidei: vt patet in symbolo. vbi dicitur factor visibilium & inuisibilium. ergo videtur, quod cum aliquis sibi tribuit bonum quod habere & non a Deo recognoscit, quod sit infidelitatis peccatum, & non superbiæ.

¶ 2 Præt. Nullus peccat credendo quod verum est: sed verum est multa bona homini pro meritis dari. ergo videtur, quod non sit peccatum superbiæ credere aliquid sibi pro meritis a Deo datum esse.

¶ 3 Præt. Vnum non potest esse contrarium duobus: sed Phylosophus ponit iactantiam contrariam virtuti, quæ dicitur veritas in 4. Ethic. ergo non contrariatur humilitati: & ita nō est species superbiæ, sicut in litera dicitur. Cap 7.

¶ 4 Præt. Ille cui omnia videntur parua, omnia despicit: sed magnanimo, oia parua videntur, vt Phylosophus in 4. Ethi. dicit. ergo magnanimi est alia despicere: sed illud quod est virtutis, nō est superbiæ, quod hō cęteris despectis singulariter velit videri. Cap.3. C

¶ 5 Præt. Ingratitudo & inobedientia, & multa alia vitia species superbiæ assignantur. ergo cum de his non fiat in litera mētio: videtur, quod insufficienter assignentur species superbiæ.

RESPONDEO, dicendum, quod secundum Phylosophum rectū est iudex sui ipsius & obliqui. vt dicitur primo de anima. & ideo ex virtute in cognitionem vitii oppositi procedendum est: quia vero oportet, vt vitium illi virtuti opponatur: cum qua in obiecto communicat, sicut luxuria castitati. obiectum autem superbiæ est altum vel arduum: ideo oportet, quòd magnanimitati opponatur cuius est in magna tendere. Sciendum autem, quòd magnanimus mediocriter tendit in magna: sed hæc mediocritas non attenditur secundum quantitatem eius in quod tendit, quia hoc in quod tendit magnanimus, est maximū quantumcūque potest esse: sed attenditur mediocritas in duobus. s. in electione magni, & in proportione sui ad magnum. In electione magni dico: quia tendit in id quod est magnum simpliciter: quod est. s. actus virtutis perfectus. non autem tendit principaliter in id quod est magnum secundum quid: sicut sunt exteriora bona, inter quæ præcipue magnum est honor. non enim magnanimus honorem quærit tanquam finem voluntatis suæ, quia hoc nimis sibi paruum reputat: cum sit vanum & transitorium bonum. vnde non multum curat honorari: sed fieri honore dignum, secundum quòd honor est testimonium virtutis. Item mediocritas attenditur in hoc, quod non tendit in quodcunque magnum quod sibi improportionatum sit: sed in magnum quod potest esse sibi proportionatum, & ideo nullus potest esse magnanimus, nisi virtuosus, qui est habilis ad magna. Et propter hoc etiam Phylosophus dicit, quod magnanimitas est ornamentum virtutum omnium, quia magnanimitas inclinat ad faciendum magna in omnibus virtutibus, vt quòd faciat maximos actus fortitudinis temperantiæ, & huiusmodi: & secundum hęc duo, inanis gloria & superbia sunt oppositæ magnanimitati, quia inanis gloria non tendit in id quod est magnum simpliciter, & quòd magnanimitas per se quærit: sed in magnum exterius, vt in laudem vel honorem, vel aliquid huiusmodi: superbia vero tendit in magnum simpliciter, sed non secundum proportionē suam: & ideo quia actus fortitudinis est maxime arduus & difficilis, propter hoc superbus præcipue anhelat ad superabundantiam fortitudinis. & ideo dicit Philosophus in 3. Ethic. quòd superbus vult videri audax. Quod autem tēdit in aliquid magnū non sibi proportionatum, potest contingere dupliciter. Aut quia illud simpliciter, secundum se, & absolute deficit sibi: & secundum hoc est tertia species, quæ iactantia dicitur. Aut quia quāmuis habeat: non tamen habet eo modo excellenti sicut nititur. Iste autem modus excellens est duplex, secundum duplicem modum quo aliquid est in causa excellentius, quàm in causato. Causa enim abundantius, & perfectius habet aliquid, quàm causatum: sicut ignis calorē quàm elementata, & secundum hunc modum excellentiæ est quarta species, quia vult singulariter videri. Item quod est causa non habet ab alio sed a se inquantum est causa huius, quod in effectu ab alio est: & secundum hoc sunt duæ primę species superbiæ, quia secundum primā speciem superbiæ attribuit sibi hoc quod habet, tanquam non ab alio sibi sit datū, secundum autem secundam attribuit sibi, sicut causæ meritorię.

Tex.85. 4. Ethi.c.3. Cap.7. D E

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd peccatū superbiæ nō est in sola cogitatione: sed in affectione: non enim superbus hoc credit, quod aliquod bonum sit quod non est a Deo: sed hoc modo se de bono quod habet magnificat, ac si ab alio nō haberet.

¶ Ad secundum dicēdū, quod merita nostra insufficiētia sunt ad ea, quæ pro meritis redduntur. Et præterea ipsorum meritorū nō solum causa sumus nos: sed principalis causa est gratia, quæ a Deo tantum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod iactantia secundum quòd dicit quandam exteriorem ostensionem per verba vel gestus eius quod intus non habetur, est oppositum veritati: sed secundum quod iactantia dicit quandam excellentiam, qua animus hominis seipsum extollit interius de eo quod non habet, opponitur humilitati, & est species superbiæ.

C ¶ Ad quartum dicendum, quòd magnanimo omnia parua videntur, non quia bona aliorum despiciat: sed quia nihil est in humanis actibus, quod tanquam insolitum admiretur, cum cogitatio sua sit ad faciendum maxima quæque: propter quod dicit Phylosophus, quod magnanimus non est admiratiuus.

¶ Ad quintum dicendum, quod inobedientia & ingratitudo non sunt species superbiæ, quasi essentialiter superbiam diuidentes, sed dicuntur superbiæ species inquantum participant aliquid superbiæ, secundum quod a superbia imperantur.

d De superbia, quæ est radix omnis mali.

DE superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc & alia, quia vt ait Grego. radix cuncti mali est superbia, de qua dicitur. Initium omnis peccati vel mali, est superbia, quæ est amor propriæ excellētiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Grego. ait. Prima est cum bonum quod habet quis sibi attribuit. Secunda cum credit a Deo esse datum: sed tamē pro suis meritis. Tertia cum se iactat habere quod non habet. Quarta cum cæteris despectis singulariter vult videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur superbia. huic autem videtur obuiare: quod ait Apostolus. Radix omnium malorum est cupiditas: sed si radix omnium malorum cupiditas est, ergo superbię. Quomodo ergo superbia radix est & initium omnis peccati? A B

ARTICVLVS V.

Vtrum omnia peccata sint paria.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod omnia peccata sint paria. Virtus enim est æqualitas quædam, eo quod est immediate consistens, sed æqualitas non est, nisi vno modo quasi indiuisibili existens. ergo illud quod priuat virtutem, totam eam priuat: sed priuatio non recipit magis & minus, nisi forte secundum hoc, quod habitus vel totus, vel in parte priuatur. ergo & peccatum quod dicitur per priuationem virtutis, non recipit magis & minus. 1. 2. q. 73. ar. 2. Et Malo. q. 2. ar. 8. Et Cont. 3. cap. 139.

¶ 2 Præt. Album est quod est nigro impermistius, vt Phyloso. dicit: sed quodlibet vitium est omnino impermistum virtuti, quia nihil virtutis est in vitio. ergo vnū vitiū nō est grauius alio. 3. Topi. c. 4.

¶ 3 Præt. Si esset præceptum alicui quòd catenam non transgrederetur, quicunque eam transiret puniretur, nec esset differentia vtrum eam per vnū passum, vel per duos transiret, quia æqualiter pro vtroque puniretur, sed præceptum legis diuinæ, & legis naturalis est, vt homo rectitudinem virtutis non transeat. ergo qualitercunque aliquis extra rectitudinem virtutis fiat, non differt. & ita omnia peccata sunt paria.

E ¶ 4 Præt. Eadem imperitia imponitur nautæ siue nauis in pelago, siue in litore submergatur, sed sicut nauta per artem suam regit nauem ne pereat, ita homo per virtutem suam regitur, ne in actu peccet. ergo idem præiudiciū est virtutis qualitercūque homo in peccatum ruat.

¶ 5 Præt. Ex hoc aliquid est malum, quia nocet, vt Augustinus dicit: sed omne peccatum mortale ęqualiter nocet, eo quod quodlibet peccatum mortale priuat omnes virtutes. omnia ergo peccata, mortalia saltem, sunt æqualia. De ciu. Dei li. 12. c. 3.

¶ 6 Præt. Aequalitas est in omnibus virtutibus propter charitatem quæ est mater earum, sicut dicitur Apoc. penul. quod latera ciuitatis sunt æqualia, sed similiter omnium peccatorum mater est cupiditas, vt in litera dicitur ergo omnia peccata sunt paria.

SED CONTRA. Peccatum nihil aliud est quàm quædam obliquatio a rectitudine virtutis: sed contingit lineam vnam magis esse curuam quàm aliam, vt ex 4. Physicorum potest accipi. ergo contingit vnum peccatum esse maius alio. T. 107. 108

¶ Præt. Sicut falsitas est recessus ab æqualitate veritatis: ita & peccatum est recessus ab æqualitate virtutis: sed contingit esse
Tex.18. falsitatem magis & minus: sicut dicit Phylosophus in 4. Meta. ꝙ error estimantis tria esse quinque non est tantus, sicut error æstimantis tria esse mille. ergo & peccatum contingit esse grauius alio peccato.

Quo sensu utrunque dicatur radix omnium malorum, scilicet superbia, & cupiditas.

SEd vtrunque recte dictum esse intelligitur si genera omnium peccatorum singulorum: non singula generum vtraque locutione intelligantur includi. Nullũ ergo quippe genus peccati est quod ex superbia interdum nõ proueniat: nullum etiam est quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominũ, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi: est enim vt ait Aug. homo qui nõ esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideoque vt excellat, diuitias cupit: tali ex superbia oboritur cupiditas: & est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc maiores
G diuitias habere. Ideoque excellere laborat, quia diuitias habere amat: hic innascitur superbia, id est amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo, quia ex superbia aliqñ cupiditas, & ex cupiditate aliqñ orit̃ superbia: & ideo de vtraque recte dicitur, ꝙ sit radix omnis mali.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ Stoicorum opinio fuit: quos Tullius imitatur, vt in libro de paradoxis patet: omnia peccata paria esse, cuius positionis ratio fuit, quia estimauerunt bonitatem virtutis esse in quodam indiuisibili, ex eo ꝙ virtus non est nisi ex debita proportione omnium circunstantiarum ad actũ, quod non contingit nisi vno modo. & ideo vitius cõparatur his quorũ ratio i indiuisibili est, idest quæ tantum vno modo contingit, sicut comparat̃ æqualitati rectitudini & centro circuli. vnde putauerunt, ꝙ nihil de bonitate remaneat quantulumcũque ab hoc indiuisibili discedatur, & quia per quodlibet peccatum ab hoc indiuisibili discedatur, ideo putauerunt sequi, ꝙ omnia peccata essent paria. Sed hæc positio ex 4. falsis videt̃ sequi. Primo, quia secundum opinionem Socratis, quę tãgitur
Cap. vltim. 6. Ethico. ponebant virtutem & scientiam idem esse. & ideo cũ eadem sit scientia rectificandi se in omnibus humanis actibus: ex omnibus virtutibus vnam conflabant: quam sapientiam dicebant: & ideo non erat disparitas vitiorum ex oppositione ad diuersas virtutes: hoc autem falsum est, vt ibidem Phylosoph⁹ ostendit, quia virtus pręter scientiam est habitus inclinans ad id quod est rationi conueniens. Secundo, quia ratio virtutis nõ
Cap.9. est omnino in indiuisibili, quia vt in 2. Ethic. dicitur: non oportet semper medium attingere ad hoc, ꝙ sit opus virtutis: sed sufficit circa medium esse: sed verum est, ꝙ perfectio virtutis in indiuisibili consistit. Tertio, quia & si ratio virtutis omnino consisteret in indiuisibili: non tamen ratio bonitatis in indiuisibili consistit, sicut nec ratio perfecti: eo quòd contingit perfectionẽ perfectioni superaddi: quarum vnaquęque rationem bonitatis causat: & ideo minor est bonitas si duæ perfectiones subtrahãtur, q̃ si vna tantum, & ſm hoc si non esset virtus, nisi quando actus esset perfectus, ſm omnes circunstantias omnino ad medium concurrentes: tamen vnaqueque circunstantia suam bonitatem haberet: & ideo peior actus esset in quo corrumperentur duę circunstantiæ, quàm in quo corrumperetur tantũ vna. Quarto, quia & si ratio bonitatis in indiuisibili sit, & negatio ſm magis & minus non dicatur in se: tamen quantũ ad causam suam intẽditur & remittitur, sicut dicitur magis cęcus cui ex toto erutus est oculus, quàm qui ex aliquo humore ad pupillam concurrente, visum amisit: quàmuis vterque cæcus sit: & per hunc modũ etiam inæqualitas dr̃ ſm magis & minus, quia distantia ab æqualitate, q̃ æqualitatẽ tollit potest esse maior, vel minor; & per hunc etiam modum, secundum maiorem vel minorem distantiam a bonitate, posset actus dici magis vel minus malus: & ideo simpliciter concedendum est, vnum peccatũ alio grauius esse. hoc autem contingit duobus modis. vno modo ex
K parte ipsius peccati in se: alio modo ex parte peccantis. Ex parte peccati in se, accidit maior vel minor grauitas peccati ex illa causa, ex qua quis actus malus ſm se dicitur. hoc autem est ſm ꝙ actus discordat a rectitudine rationis. vnicuique enim naturæ indita est naturalis quędam inclinatio in suũ finem: & ideo in ratione est quædam naturalis rectitudo, per quam in finem inclinatur: & ideo illud quod abducit a fine illo est discordans a ratione. & quia lex naturalis est, secundum quam ratio recta
Cõtra Faustum Man. lib.22. est. Ideo Augustinus dicit, quòd peccatum dicitur, inquantum discordat a lege æterna, cuius expressio est ipsa lex naturalis: quanto ergo aliquis actus magis abducit a fine humanæ vitæ, tanto in se grauius peccatum est, siue hoc contingat ex materia circa quam peccatur, siue ex corruptione plurium vel paucarum circunstantiarum. Ex parte autem peccantis, etiam peccatum est grauius quantum ad duo, vel propter maiorem contemptum, vel etiam propter maiorem libidinem: quorum primum respicit auersionem; & secundum conuersionem peccati; sed ista grauitas accidentalis est peccato, secundum quòd in genere suo consideratur, quia illud quod ex genere suo est leuius, potest esse grauius cum ex maiori libidine, vel contemptu fit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quàmuis virtus sit æqualitas, non tamen oportet ad esse virtutis, quòd ad omnimodam æqualitatẽ perueniatur: hoc. n. est de perfectione virtutis: & ideo virtus intenditur, & remittitur, vel ex parte ipsius actus, qui tanto virtuosior est, quanto ad æqualitatẽ magis accedit, vel ex parte operantis, qui quãto perfectiori habitu operatur, tanto act⁹ eius virtuosior est, si sit actus eiusdem generis: & similiter est de peccato. Et præterea, si etiã virtus esset vno modo tantum, ratio non procederet, sicut ex prędictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in quolibet peccato est aliquid virtutis: virtus enim constituitur ex ęqualitate omnium circunstantiarum. nõ est autem possibile, vt Phylosophus in 4. Ethico. dicit, vt om- Cap.5.
H nium circunstantiarum corruptio fiat: & ideo aliquid virtutis in actu peccati remanet: & ideo habet peccatum aliquam permistionem ad virtutem: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid est in se malum, & aliquid malum est tãtum, quia prohibitum. in illis ergo quæ sunt mala, quia prohibita tantum, nõ differt, vtrum parum vel multum a pręcepto elongetur ex parte ipsius actus: quàmuis differat ex parte agentis, secundum quòd maiori vel minori contẽptu potest facere. huius ratio est, quia in his tota ratio malitiæ est ex hoc, quòd non seruat præceptum: & ita ratio bonitatis est in eo, quòd institutum est per pręceptum: & ideo si hoc tollitur, nil bonitatis manet, sed non omnia peccata sunt huiusmodi: & ideo ratio non procedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in submersione nauis, vbicunque submergatur est æquale damnum, quia eadem res vtrobique perditur, sed non in quolibet peccato est æquale damnũ, immo in vno peccato perditur vna debita circunstantia, in alio
I duę, & sic de aliis, & ideo non est simile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis quodlibet peccatum mortale tollat omnes virtutes, vnum tamen tollit plus de habilitate ad virtutem, quàm aliud. Et pręterea, vnum peccatũ tollit per se illam virtutem cui opponitur: sed quasi per accidens aliam virtutem.

¶ Ad sextum dicendum, quòd charitas non facit omnes virtutes esse ęquales secundũ quantitatem, quia vna virtus nobilior est alia, sed solũ ſm proportionẽ, quia quantũ augetur vna virt⁹ tantũ augetur alia proportionaliter. & est simile de augmento digitorũ manus, & ita etiam non oportet oĩa peccata ęqualia esse. Et pręterea, charitas est dilectio vnius rei, scilicet Dei: cupiditas autem ad plura se habet: & ideo non habet rationẽ puniendi, & adæquandi sicut charitas.

EXPOSITIO SECVNDAE PARTIS TEXTVS.

PRAETEREA sciendum est 7. &c.] Videtur inconuenienter numerare vitia capitalia, quia superbia est aliud ab inani gloria. ergo inanis gloria male ponitur loco superbiæ. Sed dicendum, quòd quia vt ostensum est superbia habet maiorem aptitudinẽ, q̃ ut ex ea D.304.
omnia vitia alia oriantur, quàm aliquod aliorum. Ideo Grego. Super Iob
non posuit superbiam quasi speciale caput vitiorum, sed quasi cap.39.
caput vniuersale omnium, & nominauit eam reginam omniũ vitiorum, & loco eius inter vitia capitalia posuit inanem gloriam, quæ est propinquissima filia sua. Isidorus autem considerans, quòd ex superbia omnia alia generãtur: sed quędam frequentius, quæ magis cum ipsa conueniunt, ponit ibi superbiã speciale caput horum vitiorum, quæ ut frequentet ab ea oriuntur: & ideo computauit eam inter septem vitia capitalia, vt patet Deutero.7. in gloss.

DISTINCTIO XLIII.

DIVISIO TEXTVS.

POSTQVAM diuersa genera peccatorum assignauit. In parte ista determinat, de quodam genere peccati, quod cæteris alijs grauius inuenitur, scilicet de peccato in spiritumsanctum. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit grauitatem huius peccati. In secunda inquirit, quid sit istud peccatum. ibi {Sed quæritur quid sit &c.} Et diuiditur in partes tres, secundum tres assignationes huius peccati, quas fecit. Secunda ibi {Est & alia huius peccati &c.} Tertia ibi {De hoc quoque peccato &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit assignationem quandam peccati in spiritūsanctum magistralem. In secunda mouet quandam quæstionem & soluit. ibi {Sed quæritur, vtrum omnis obstinatio mentis &c.} {Est & alia huiusmodi &c.} Hic ponit secundam assignationem, ex verbis August. sumptā. & primo ponit eam. Secundo ex verbis eiusdem ostendit, quomodo sit accipienda. ibi {Illam tamen diffinitionem secundum Ambro.} Et primo ponit eam. Secundo remouet quoddam dubium, quod posset esse. ibi {Non itaque distinctio illa verborum.}

DISTINCTIO XLIII.

A

De peccato in spiritumsanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

EST præterea quoddam genus peccati cæteris grauius & abominabilius, a, quod dicitur peccatum ī spiritumsanctum, de quo in euāgelio veritas ait. Qui peccauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei, nec hic, nec in futuro. & Ioannes in epistola canonica. Est peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei. Et qui peccat in filium, remittetur ei. Qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum, nō remittetur ei, nec hic, nec in futuro.

b Quid sit illud peccatum.

SEd quæritur, quid sit illud peccatum in spiritumsanctum vel ad
B mortem. Quidam dicunt illud esse peccatum desperatiōis vel obstinationis. Obstinatio est in malitia mentis induratæ pertinacia, per quam fit homo impęnitens. Desperatio est, qua quis penitus diffidit de Dei bonitate, æstimans suam malitiam diuinę bonitatis magnitudinem excedere. Sicut Chaym, qui dixit, maior est mea iniquitas, q̄ vt veniam merear. c. Vtrunque

QVAESTIO PRIMA.

A

a Hic sex quæruntur.

Primo. An sit peccatum in spiritumsanctum, & quid sit.
Secundo. Vtrum sit distinctum ab alijs peccatis.
Tertio. De speciebus eius.
Quarto. De irremissibilitate ipsius.
Quinto Vtrum peccatum in spiritumsanctum præexigat alia peccata.
Sexto. Quibus conueniat in spiritumsanctum peccare.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum sit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

1.2.q.14.artic.1.3.&4. eor. Et Mal. q.3.art.14. Et Matth. cap.25. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum sit peccatum in spiritumsanctum, quia secundum quòd in litera dicitur. Illi dicuntur in spiritumsanctum peccare, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas: sed malitia nulli propter se placet, quia malum est præter voluntatem, & nullus ad malum intendens,
De diui. nomi. in sol. quęst. operatur, vt Dionysius dicit. ergo secundum hoc nullus in spiritumsanctum peccat.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum hominis ex corruptione naturæ nascitur: sed peccatum quod est ex corruptione naturæ, est ex infirmitate. cum autem peccatur per infirmitatem, non peccatur in spiritumsanctum, vt in litera dicitur. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum.

In Enchir. ¶ 3 Pręterea. August. dicit, quòd ōmne peccatum ex errore est: sed error ignorantiam includit. quod autem per ignorantiam est, condiuiditur contra peccatum in spiritumsanctum. ergo nullum peccatum est in spiritumsanctum.

¶ 4 Pręterea. Si aliquis peccat in spiritumsanctum, aut est in statu vię, aut post viam: sed post viam esse non potest, quia tunc non erit tempus merendi, & demerendi, vt plures dicunt: sed
De Ser. domini ī mo. Ser. 11. recipiendi pro his, quæ gessit siue bonum siue malum. Similiter nec in statu viæ, quia de nemine desperandum est, secundum August. dum ait. Peccatum autem in spiritumsanctum, est pec-
A catum desperantium, quia pro eo oratio interdicitur 1. Ioan. vltimo. ergo nullus in spiritumsanctum peccat.

¶ 5 Præterea. Quorum vna est maiestas & gloria, vna est offensa: sed patris & filij & spiritussancti, vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. ergo & eorum est vna offensa: & ita cum peccatum in spiritumsanctum diuidatur cōtra peccatum in patrem & filium, videtur q̄ nullum peccatum sit in spiritumsanctum.

SED CONTRA. Est, quod dicitur Matth. 12. Qui blasphemauerit in spiritumsanctum, non remittetur ei in æternum.

¶ Præter. Sicut potētia attribuitur patri, sapientia filio: ita bonitas spirituisancto: sed peccatū quod fit ex impotentia dicitur peccatum in patrem, qđ fit ex ignorantia in filium, ergo quod fit ex malitia in spiri-
C tumsanctum. cum ergo aliquod tale peccatum sit, erit aliquod peccatum in spiritumsanctum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd peccare in spiritumsanctum dicitur dupliciter. Aut quia peccatur contra personam spiritussancti, aut quia peccatur contra attributum personæ, peccatur contra personam spiritussancti, scilicet, quando de ea male sentitur, sicut qui dixerūt, spiritumsanctum creaturam esse, & ministrum patris & filij, & sic etiam peccare in filium, est male sentire de persona filij. sic autem non loquimur hic de peccato in spiritumsanctum, quia sic est peccatum infidelitatis, peccare autem in attributum spiritusancto, est ex certa malitia peccare: sicut peccare in patrem, est peccare ex infirmitate, & peccare in filium est peccare ex ignorantia, vt dicatur peccatum in patrem, quando deficit istud quod patri attribuitur, scilicet potentia, & peccatum in filium, quando deest sapientia, quæ filio attribuitur, & peccatum in spiritumsanctum, quando poni-
D tur oppositum bonitatis, quæ spiritusancto attribuitur. Differentia autem horum potest accipi ex his, quæ Philosophus in 5. Ethic. dicit, vbi ostendit, q̄ peccatum tribus modis committitur, vel ex ignorantia, vel ex passione, vel ex electione. Ex ignorantia peccatum committitur, quando ignoratur aliquod eorum, quorum scientia a peccato impediuisset, vnde ignorantia est ibi causa peccati, & hoc dicitur peccatum in filium. Ex passione autem siue innata, siue illata peccatur, quando propter impetum passionis, rationis iudicium obruitur, & hoc proprie est ex infirmitate peccare, quod est peccatum in patrem. Ex electione autem peccatur, quando homo deliberans, peccato adhæret, non quasi aliqua tentatione victus: sed quia propter hoc, quòd habet corruptum appetitum, placet sibi illud peccatum secundum se, & hoc est ex malitia peccare, quod est peccare in spiritumsanctum. Cap. 8.

E ¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd malitiam sub ratione malitiæ, nullus vnquàm voluit: sed secundum quòd peccatum æstimatur bonum ipsi peccanti, quasi quietans corruptum appetitum, propter hoc secundum se desideratur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd res non habet speciem, neque denominatur a causis primis: sed a causis proximis. corruptio ergo naturæ, quæ est infectio fomitis, non est d proxima causa cuiuslibet peccati, cum aliquando homo sine aliquo incentiuo concupiscentię peccatum eligat: sed ex causa prima, quia ex corruptione naturæ inest homini quędam debilitas, vt facilius in peccatum ruat: & ideo non oportet, quòd omne peccatum propter hoc ex infirmitate esse dicatur. D.1000.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ error ille ex quo omne peccatum procedit, est error electionis, secundum quem Philosophus omnem malum ignorantem esse dicit. hæc autem ignorantia non causat inuoluntarium, immo est ex voluntate causata, quia ex ipsa inclinatione corruptæ voluntatis in peccatum, quę est per habitum vel passionem consequitur, vt hoc quasi bonum aliquis eligat quod voluntati placet, vnde ex tali ignorantia non

dicimus

dicimus peccatum in filium. peccatum.n.in filium est, quando principalis causa peccati est ignorantia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum non est desperatum ea parte medici curantis, scilicet Dei, qui immensitate suæ misericordiæ, quemlibet in statu viç saluare potest: sed est desperatum ex parte ipsius morbi, qui quantum in se est, omnē viam curationis excludit, vt infra patebit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quāuis sit vna maiestas trium personarum: tamen personæ distinguūtur proprietatibus personalibus, & etiam quædam appropriantur vni, quæ non appropriantur alij personæ, & secūdum hoc contingit, quòd aliquod peccatum dicitur esse specialiter in filium, vel in spiritumsanctum duppliciter. Vel quia male sentitur de his, quæ sunt propria filij vel spiritussancti, & sic non accipitur hic peccatum in spiritumsanctum, vel quia peccatur contra appropriatum filij vel spiritussancti, & sic hic sumitur peccatum in spiritumsanctum.

vero dicitur peccatum in spiritumsanctum, quia spiritussanctus amor est patris & filij, & benignitas qua seinuicem & nos diligunt, quæ tanta est, cuius finis non est. Recte ergo in spiritumsanctum delinquere dicuntur, qui sua malitia Dei bonitatem putant superare.

G Et ideo pœnitentiam non assumunt, & qui iniquitati tam pertinaci mente inhęrent, vt eam nunquàm derelinquere proponant, & ad bonitatem spiritussancti nunquàm redire velint, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumentes, quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia, & præsumptione peccant, autumantes Deum non esse iustum.

H Illi desperatione Deum nō bonum æstimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari, portum diuinę indulgentiæ, quo se recipiant fluctuantes, atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicentes misericordia nulla est, & super peccatores necessaria damnatio debetur.

G

An omnis obstinatio vel desperatio peccatum sit in spiritumsanctum.

Sed queritur, vtrum omnis obstinatio mētis in malitia obdurate, omnisque desperatio sit peccatum in spiritumsanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem, & desperationem peccatum esse in spiritumsanctum. quod si est, aliquando illud remittitur, quia multi etiā

H obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur. vt Augustin.

Articvlvs II.

b Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit determinatum genus peccati

1.2 q.14.t.3. & 4. Et Mal.q.3.ar tic.14. Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd peccatum in spiritumsanctum non sit determinatum genus peccati. Sicut enim peccatum, quod ex industria geritur est peccatum in spiritumsanctum, ita peccatum, quod est ex infirmitate, est in patrem, & quod est ex ignorantia est in filium; sed peccatum ex infirmitate non nominat determinate aliquod genus peccati, sed peccati circunstantia. ergo nec peccatum in spiritumsanctum est determinatum genus peccati.

¶ 2 Preterea. Peccare ea industria vel certa malitia, est peccare ea electione vt dictum est: sed vnusquisque habens habitum vitiosum ex electione peccat, vt ex 7. Ethic. patet. vbi distinguit intemperatum contra incontinētem, quorum primus habens habitum per electionem peccat, secundus per passionem. ergo peccare ex habitu est peccare ex certa malitia, quod est peccatum in spiritumsanctum: sed peccatum ea habitu procedens, non nominat determinatum genus peccati. ergo nec peccatum in spiritumsanctum. Cap.8.

¶ 3 Præterea. In litera assignantur diuersæ species peccati in spiritumsanctum vt desperatio, obstinatio, & multa huiusmodi: sed ista se habent ad omne genus peccati, quia nullum genus peccati est quod interdum ex desperatione oriri non possit, & sic de alijs. ergo peccatum in spiritumsanctum, non est determinatum genus peccati.

¶ 4 Præterea. Peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est contra appropriatum spiritusancto: sed omne peccatum mortale contrariatur gratię, quæ appropriatur spiritusancto. ergo omne peccatum mortale, debet dici in spiritusancto.

¶ 5 Præterea. Mors animæ est, vt August. dicit separatio animæ a Deo: sed quodlibet peccatum mortale separat animam a Deo. ergo quodlibet mortale est ducens ad mortem: sed peccatum ad mortem est peccatum in spiritumsanctum, vt Magister dicit. ergo quodlibet mortale est peccatum in spiritumsanctum. In Ioā. ca. 10. trac. 47.

Sed contra. Quodlibet genus peccati, distinguitur ab alijs generibus: sed peccatum in spiritumsanctum est quoddam genus peccati grauius cæteris, vt Magister dicit. ergo est determinatum & distinctum ab alijs.

¶ Præterea. Peccatum in spiritumsanctum, cum sit irremissi-

F bile distinguitur ab alijs, quæ remissibilia sunt, secundum remissibile & irremissibile: sed istæ differentiæ sunt maxime distantes. ergo multo magis distincta genera peccatorum faciunt, quàm aliquæ aliæ peccatorum differentiæ.

Respondeo. Dicendum, quòd vt supra dictum est, peccatum in spiritumsanctum, dicitur quod est ex certa malitia, vel industria siue electione, quod idem est. Quod autem aliquis ex certa deliberatione actum peccati eliget, non impulsus aliqua passione, potest contingere dupliciter. Aut per positionem alicuius in eligente, per quod inclinatur in talem actum: sicut in sibi similem sic enim omnis habens habitum, vel peccati, vel virtutis inclinatur in actus similes suis habitibus, quia naturalis appetitus rei est, in id quod sibi simile est. & hoc modo, quicunque habet habitum intemperantiæ, eligit actum intemperantiæ, & sic de alijs peccatis. Alio autem modo ex certa deliberatione peccatum eligitur, quando voluntas reiicit illud, per quod homo a peccato retrahi posset. verbi gratia, aliquis propter expectationē futuri præmij, abstinet a peccato. si ergo aliquis spem futuri præmij abiiciat voluntarie, vel aliquid huiusmodi quod a peccato retrahebat, eliget hoc quod sibi erit delectabile secundum carnem quasi per se bonum: & ita ex certa malitia peccabit. Sumendo ergo primo modo peccatum ex electione, non nominatur aliquod genus peccati determinatū: sed quædam peccati circunstantia, vt scilicet actus ex habitu procedat, quod in omnibus generibus peccatorum contingit: sed in modo speciale peccatum dicitur, quod ea electione contingit, quia speciale peccatum, dicitur ex speciali obiecto. hoc autem est speciale obiectum voluntatis, in quo peccatur, scilicet

I hoc quod a peccato, natum erat retrahere, cui voluntas dissentit ab eo sponte recedens, peccatum autem in spiritumsanctum, non proprie dicitur illud, quod ea electione procedit primo modo: sed quod secundo modo ea electione procedit, quia peccata & specificantur, & nominantur ab obiectis. obiectum autem in hoc peccato est hoc, quòd a peccato retrahebat. & istud est bonitas quædam, vel aliquis effectus spiritusancto appropriabilis: & ideo peccatum in spiritumsanctum determinatum genus peccati nominat. In corp. ar. præc. Psal.67. ca. 5. post me.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum aliquis hoc secundo modo ea electione peccat, quod proprie peccatum in spiritumsanctum dicitur, considerantur ibi duo actus, quorum vtrunque peccatum est, & primus est causa secundi. Verbi gratia. aliquis vno actu voluntatis, præmia æterna contemnit, eorum spem a se abiiciens, & in hoc ipso peccat, & quia desperat de

K pręmio, incidit in actum fornicationis, & hic actus in eo ex certa electione prouenit propter pręcedentem actum: vnde patet, quòd cum dicitur peccatum ea industria, ipsa industria quæ notatur esse causa peccati est quoddam peccatum, & est determinatum peccati genus, & hoc proprie est peccatum in spiritumsanctum: sed infirmitas vel ignorantia, non nominat peccatum aliquod, sed penam tantum: & ideo ex ea non designatur speciale peccatum.

¶ Ad secundum patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, non dicitur ille actus secundus, qui ex primo (vt dictum est) causatur, nisi forte secundum quòd virtus primi actus manet in eo: sed ipse primus actus est proprie peccatum in spiritumsanctum: & ideo non est inconueniens, vt ex vno determinato peccato, omnia peccata possint oriri, vt supra dictum est. In corp. ar.

¶ Ad quartum dicendum, quòd contrariari gratię contingit dupliciter. Primo directe per se, & hoc fit dum aliquis gratiam

actualiter

actualiter despicit, vel aliquid ad gratiam pertinens, & sic opponitur gratiæ peccatum in spiritumsanctum. Secundu indirecte, & quasi ex consequenti, & sic omne peccatum mortale gratiæ opponitur, quia per peccatum mortale quæritur, aliquid quod simul cum gratia esse non potest.

† ps. 67. ait super illum locum psalmi. Conuertam in profundum maris, idest eos, qui erant desperatissimi. Et ibi. Mittit crystallum suam, sicut frustra panis, idest obstinatos facit aliorum doctores. Talium conuersio ibi etiã euidenter ostẽditur, vbi ait. Qui educit vinctos in fortitudine similiter & eos. q exasperãt, q habitant in sepulchris. Scd̃m istos, peccatum illud dr̃ irremissibile, non quin aliquando remittatur: sed quia vix & raro ac difficulter remittitur. non enim soluitur crystallus, nisi vehemẽti spiritus impetu. Alij vero tradunt non quãlibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritumsanctum: sed illam tantum quam comitatur impęnitentia, qui etiam impęnitentiam dicunt peccatum in spiritumsanctum, quia August. dicit, impęnitentia est peccatum in spiritumsanctum: sed cum sic est aliquis obstinatus, vt non pęniteat B discuti oportet. an aliud obstinatio, aliud impænitentia sit in eo peccatum, an idem, sed diuersis modis commissum. Secundum istos peccatum illud, dicitur irremissibile eo, quòd nunquàm dimittatur. Vnde August. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri non potest, & Hierony. super Matth. ait, quòd taliter peccans, non potest digne pænite-

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum mortale, quã tum ad aliquid est simile morti, & quã tum ad aliquid ęgritudini. inquantum enim separat a Deo, qui vita est, mortis similitudinem habet, & hęc est mors prima. inquantum autem adhuc manet possibilitas redeundi ad vitam, habet similitudinem ægritudinis, ducentis ad mortem condemnationis, quæ est mors secunda, quæ omnino similitudinẽ mortis retinet, dum per eam homo a Deo separatur, & ad vitam gratiæ possibilis reditus non est. sicut autem in ęgritudinibus corporalibus, quædam sunt curabiles, quædam autem non, quantum est de natura morbi, & hæ dicuntur infirmitates ad mortem: ita etiam in peccatis, illa tantum peccatorum mortalium, ad mortem dicuntur, quæ quantum in se est irremissibilia sunt. dicitur ergo peccatum esse mortale a morte prima: sed ad mortem, propter mortem secundam. C

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum species peccati in spiritumsanctum conuenienter assignentur in literis.

2. 2. q. 118. art. 5. ad 3. Et 3. q. 88. a. 4. Cor. fi. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter assignentur, in litera species peccati in spiritũsanctum. Nullus enim desperare potest, credens remissionem peccatorum in ecclesia fieri: sed negare remissionem peccatorum est infidelitatis. ergo desperatio est species infidelitatis, & non peccati in spiritumsanctum. D

¶ 2 Præterea. Illud quod est infinitum, nullus potest nimis extendere: sed misericordia Dei infinita est. ergo nullus peccat ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis extendat: & ita videtur, quòd nimis pręsumere de Dei misericordia, non sit peccatum in spiritumsanctum, vel species eius.

¶ 3 Præterea. Accidentia non constituunt speciem: sed impęnitentia est quoddam accidens peccati, sicut duratio cuiuslibet rei est accidens eius, quod solum impęnitentia dicere videtur, vt in peccatum vsque ad mortem duret. ergo impęnitentia non est aliqua species peccati.

¶ 4 Præterea. Præteritum & futurum, non diuersificant speciem: sed impęnitentia & obstinatio non differunt, nisi secundum præteritum & futurum, quia impęnitentia est ex hoc, quòd de præteritis commissis homo non pęnitet. obstinatio autem est in hoc, quòd futuris committendis firmiter proposito inhæret. ergo impęnitentia & obstinatio, non sunt duæ species peccati in spiritumsanctum. E

¶ 5 Præterea. Veritas appropriatur filio, qui dicit Ioan. 13. Ego sum via veritas & vita: sed peccatum in filium est, quod est contra appropriatum filij. ergo impugnatio veritatis, non est peccatum in spiritumsanctum sed in filium.

Distin. 42. art. 3. ¶ 6 Præterea. Inuidia est vnum capitale vitiorum, vt supra dictum est, & non est grauius inter ea: sed alia peccata capitalia, non ponuntur species peccati in spiritumsanctum. ergo nec inuidentia fraternæ gratiæ, debet peccatum in spiritumsanctum dici.

¶ 7 Præterea. Oppositorum generum diuersæ sunt species: sed peccatum in spiritumsanctum, quod est ex certa malitia ex opposito diuiditur contra peccatum in patrem vel filium, quod est ex infirmitate, vel ex ignorantia. cum igitur quodlibet peccatum prædictorum, vt desperatio, pręsumptio, & huiusmodi possit ex infirmitate, vel ex ignorantia accidere, videtur quòd

A non conuenienter assignetur species peccati in spiritumsanctum.

¶ 8 Præter. Aliquis non peccat ex electione, prout peccatum in spiritumsanctum, ex electione dicitur. nisi remoueantur omnia, quæ a peccato retrahere possunt. quod licet n. retrahente manente, peccatum non eligitur: sed omnia retrahentia a peccato non tolluntur: nisi per omnia sex enumerata. ergo nullum istorum sex, per se sumptum, est species peccati in spiritũsanctũ: sed simul accepta per modum partium integraliũ faciunt vnum peccatum in spiritumsanctum. † ps. 47. † ps. 67.

IN contrarium est, quod in litera determinatur per authoritates sanctorũ.

RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut dictum est, peccatum in spiritumsanctum, proprie loquẽdo, secundum quòd est determinatum genus peccati, consistit in actu voluntatis abiicientis, id per quod aliquis a peccato retrahitur. contingit autem hoc dupliciter. retrahitur enim aliquis a peccato, & operatur bonum propter se, & aliquis propter aliud. propter aliud autem dupliciter. Vel ad vitanda supplicia, vel ad consequenda præmia, & neutrum virtuosi est, qui bonum propter se operatur, & malum propter se fugit, & hæc duo tolluntur per præsumptionem, quę priuat timorem suppliciorum, & per desperationem, quę tollit spem præmiorum. propter se enim aliquis operatur bonum, vel fugit malum, quando mouetur principaliter ex aliquo, quod in ipso actu virtutis vel peccati est, hoc autem est dupliciter. aliquid enim potest considerari in actu virtutis vel vitij, vt est quoddam humanum bonum, & aliquid vt est quoddam diuinum. Si ergo consideretur actus peccati ex parte eius quod est humanum in actu, sic duo possunt ibi esse, scilicet delectatio indebita, & deformitas actus, & ex vtroque aliquis a peccato retrahitur, & secundum hoc sunt duæ species peccati in spiritumsanctum, scilicet obstinatio & impęnitentia, quia per obstinationem aliquis firmiter adhæret delectationi, ac si non esset incompetens per impęnitentiam autem non vitat deformitatem, quæ est in actu, quæ erat ratio pęnitendi. Diuinum autem in actu virtutis, quod etiam a peccato retrahit est duplex, vnum scilicet, veritas fidei quasi dirigens, & aliud sicut inclinans, scilicet ipsa gratia, per spiritumsanctum in ecclesiam diffusa: contra primum est impugnatio veritatis agnitæ. contra secundum inuidentia fraternę gratiæ. Quidam autem sic accipiunt distinctionem harum specierum. dicunt enim, quòd peccatum in spiritumsanctum opponitur specialiter gratię penitentiali, per quam fit remissio peccatorum. ad remissionem autem peccati, quædam exiguntur ex parte remittentis, quædam ex parte eius cui remittuntur, & quædam ex parte eius, per quod fit remissio. Ex parte remittentis concurrunt duo, scilicet misericordia. & contra hoc est desperatio & iustitia, & contra hoc est præsumptio. Ex parte eius etiam, cui remittuntur duo, scilicet propositum non peccandi, contra quod est obstinatio, & dolor de commissis. contra quod est impęnitentia. Ex parte eius, per quod fit remissio duo, scilicet fides ecclesiæ, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ, & gratia quæ datur in sacramentis, contra quam est inuidentia fraternæ gratię. In cap. Prę. artic.

¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd desperatio, secundum quòd est species peccati in spiritumsanctum non prouenit ex hoc, quòd aliquis neget remissionem peccatorum: sed quia remissionem peccatorum, quam fieri credit, vt liberius vacet peccatis: sponte a se abiicit, dum non vult tendere in hoc, quod remissionem peccatorum consequatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pręsumptuosus non peccat ex hoc, quòd Dei misericordiam nimis magnam arbitretur: sed quia iustitiam eius contemnit, & in hoc etiam misericordiæ derogat, abutens ea, ac si non esset iusta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut perseuerantia dicitur dupliciter. Vno modo est virtus specialis, prout dicit propositum

re: & ideo recte Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis, quia qui sic peccat, orationibus ecclesiæ, hic vel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquàm lapis, sicut de diabolo legitur, & post hanc vitam, qui valde mali sunt, meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

Quòd aliter accipitur peccatum in spiritumsanctum.

Est etiam alia huius peccati assignatio. hoc enim peccatum, Aug. diffiniens in libro de sermone domini in monte ait. Peccatum ad mortem est, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi, oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua Deo reconciliatus est, inuidentiæ facibus agitatur, quod fortasse est in spiritumsanctum peccare, d quod peccatum dicitur non remitti, non quia non sit ignoscendum peccanti si pæniteat: sed quia tanta labes est illius peccati, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum, mala conscientia agnoscere, & enunciare cogatur. Vt iudas cum dixit: peccaui, desperans facilius cucurrit ad laqueum, quàm humili-

G tate veniam peteret, quod propter magnitudinem peccati, iam ex damnatione peccati, tales habere credendum est Ecce quędam assignatio peccati in spiritumsanctum, vel ad mortem hic posita est, qua illud peccatum esse traditur. Ecce oppugnatio fraternitatis post agnitionem, & inuidentia gratiæ post recōciliationem, quòd species quædam obstinationis intelligi potest. Illā tamen dif-

H finitionem August. lib. 1. ca 19. Retractatio. memorās aliquid adiiciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit ita dicens. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi: sed tamen addendum fuit, si in hac scelerata mentis peruersitate; finierit hanc vitam, quoniam de quocunque pessimo, in hac vita constituto,

cum perseuerandi in bono incepto, vsque ad finem. Et alio modo est circunstantia aliarum virtutum, prout dicit actualem durationem in actibus virtutum vsque ad mortem: ita etiam & impœnitentia, secundum quòd dicit propositum non pænitendi, est species peccati in spiritumsanctum. secundum autem quòd dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, negando peccati pœnitentiam, sic est accidens, vel circunstantia aliorum peccatorum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd obstinatio, & impænitentia non differunt, secundum prętetitum & futurum. potest enim aliquis dici impænitens, qui proponit etiam de peccatis quæ faciet, non pænitere: sed differunt secundum diuersa, quę in peccato attanduntur, quæ respódent ais quasi obiecta, vt in prima assignatione dictum est.

† Lib. 1.

¶ Ad quintum dicendum est, quòd veritas, sapientia, & huiusmodi, possunt dupliciter considerari, vel secundum propriam rationem, & sic appropriantur filio, vel secundum quòd habent rationem doni, & secundum hoc appropriātur spiritui sancto, qui est primum donum, in quo omnia dona donantur, vt in libro primo, distinctio. 18. dictum est, &

Art. 3. ita aliquis impugnans veritatem agnitam, ex certa malitia, in spiritumsanctum peccat.

¶ Ad sextum dicendum, quòd inuidia potest esse duplex, quædam quæ est de prosperitate, vel exaltatione hominis, & quædam quæ est de exaltatione gratiæ, sicut quòd multi ad Dei gratiam conuertuntur vel aliquid huiusmodi, & talis inuidia solum est peccatum in spiritumsanctum, non quidem inuidia fratris, sed inuidia fraternæ gratiæ.

¶ Ad septimum dicendum, quòd quodlibet istorum, quæ dicta sunt, potest dupliciter accidere. Vno modo ex hoc, quòd per se voluntas tendit in vnumquodque ipsorum, vt quia aliquis non vult habere spem de futuris præmijs, aut non vult veritati notę assentire, & sic de alijs. & hæ tantummodo sunt species peccati in spiritumsanctum, quia sic per se loquendo, est desperatio vel pręsumptio, & sic de alijs, quando voluntas per se in actum desperationis labitur. Secundū potest accidere ex aliquo exteriori, vt propter defectum rationis regentis, vel propter aliquem impetum alicuius impellentis: sicut quando per infirmitatem, vel ignorantiam aguntur, & sic non sunt species peccati in spiritumsanctum, quia sic non est dicendus aliquis desperatus per se: sed per accidens.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quàmuis multa sint, quæ a peccato retrahere possunt, secundum quę distinctę sunt species peccati in spiritumsanctum: tamen aliquis propter vnum illorum tantum, a peccante retrahitur, & alius propter alium: & ideo non oportet, vt omnia semper concurrant ad hoc, quòd sit peccatum in spiritumsanctum.

ARTICVLVS. IIII.

d Vtrum peccatum in spiritumsanctum sit irremissibile.

Mal. q. 3. artic. 15. Et Quodl. 2. art. c. 15.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum in spiritumsanctum non sit irremissibile. Remissio

F enim peccati fit per gratiam: sed vbi abundauit delictum, superabundauit et gratia. Roman. 5. Cum ergo peccatum in spiritumsanctum sit grauissimum, videtur quòd maxime sit remissibile.

¶ 2 Præterea. Charitas est perfectior spe, & fides prior ea: sed peccatum oppositū fidei, scilicet infidelitas, & oppositum charitati, scilicet odium sunt remissibilia. ergo & desperatio, quę opponitur spei est remissibilis, & eadem ratione aliæ species peccati in spiritumsanctum.

¶ 3 Præter. Quatuor dicuntur in Glo. bia: sicut pœnalitates ex peccato primi hominis prouenisse, scilicet ignorantia, infirmitas, concupiscentia, & malitia: sed infirmitas & ignorātia excusando peccatum, remissibile ipsum reddunt. ergo & eadem ratione, malitia, & ita peccatum in spiritumsanctum, quod est ex certa malitia, remissibile erit.

¶ 4 Præterea. In hoc dicitur homo ab angelo differre, quòd homo habet vertibilitatem electionis mutabilem. angelus vero immutabilem, quia ab eo, quòd semel eligit, nunquam remouetur: sed peccatum in spiritumsanctum est peccatum hominis. ergo si homo per electionem in ipsum consentiat, iterum potest hanc electionem

I mutare, & ab eo discedere: sed peccatum remittitur per hoc, quòd ab eo receditur. ergo peccatum in spiritumsanctum est remissibile.

¶ 5 Pręterea. Irremissibile tollit potentiam remissionis, cum ergo dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, aut negatur potentia remissionis, ex parte remittentis, aut ex parte eius cui fit remissio. Non primo modo, quia potentia ipsius Dei, qui solus peccata dimittit, est infinita ad omnium peccatorum remissionem sa extendens. Similiter nec secundo modo, quia potentia ad remissionem ex parte eius, cui fit remissio est liberum arbitrium, in statu viç existens, quod etiam post peccatum in spiritumsanctum manet. ergo peccatum in spiritumsanctum, nullo modo est irremissibile.

IN CONTRARIVM sunt authoritates, quæ in litera inducuntur.

¶ Præterea. Peccatum virtuti opponitur: sed de virtute perfe-

K ctissima, scilicet charitate dicitur prime Corin. 13. quòd nunquàm excidit, quàmuis multi eam amittant, ergo & peccatum in spiritumsanctum, quod est grauissimum peccatorum, debet D. 1005. 1019.

diei irremissibile, & si quandoque remittatur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd de peccato in spiritumsanctum duplex est opinio, vt ex litera colligi potest. quidam enim accipientes impænitentiam, prout est circunstantia peccati, vt dictum est. assignant quinque species peccati in spiritumsanctum, quæ scilicet supra impęnitentiæ connumeratæ sunt, & dicunt quòd nulla illarum specierum habet completę rationem peccati in spiritumsanctum, nisi secundum quòd adiungitur ei hęc circunstantia, vt scilicet vsque ad mortem in desperatione, vel obstinatione perdurent. & secundum hoc dicitur peccatum in spiritumsanctum irremissibile, quia nunquàm remittitur vel remitti potest, quia post mortem homo confirmatur in gratia, vel in peccato, secundum quòd fuit in statu mortis suæ, vt dicitur Ecclesiast. 11. Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Sed istud non videtur esse conueniens, quia

A nec est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum, præmissa diffinitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spiritũsanctum, cum non habet comitem pęnitentiam, nec de aliquo peccatore B in hac vita desperandum esse: & ideo, pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico, vt quis oret, sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in spiritumsanctum, postquàm finierit hanc vitam, nõ oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde August. de verbis domini, & de impænitentia, quæ est blasphemia in C spiritumsanctum, sic ait. Ista impænitentia vel cor impænitens, quàmdiu quisque in carne hac viuit homo, non potest iudicari. de nullo enim desperandum est, quàmdiu patientia Dei, ipsum ad pænitentiam adducit. Paganus est hodie, iudæus, infidelis est hodie, hæreticus est hodie, schismaticus est hodie. Quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti, quos, in quocunque genere erroris notas, & tãquàm desperatissimos damnas antequàm finiant istam vitam agant pęnitentiam, & inueniant veram requiem, & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quemquàm. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus, in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum, quia conuerti potest dum in hac vita est, quia non potest sciri de aliquo, vtrum peccauerit ad mortem vel in spiritũsanctum: nisi cum ab hac vita discesserit: nisi forte alicui, per spiritumsanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi potest, quomodo accipiatur peccatum in spiritumsanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impęnitenter oppugnans, quæ vtique obstinatio esse videtur, & omnis impęnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum vero est,

quia secundum hoc, omne peccatum, quod vsque ad mortem perdurat, irremissibile est, siue sit in patrem siue in filium, & ita peccatum in spiritumsanctum non esset alio modo irremissibile, quam peccatum in patrem vel filium, quod est contra textum euangelij. Nisi forte diceretur, quòd omne peccatum in patrem, vel in filiũ, est peccatum veniale, quia Grego. dicit in 4. dialog. peccata Cap. 8. venialia etiam post hanc vitam remitti. Sed hoc est expresse falsum, quia ignorantia non sic semper excusat peccatum, vt non sit damnabile: sed vt sit minus damnabile. Et ideo alij dicunt, †1. Cap. 5. quòd impęnitentia, quæ dicit continuã durationem peccati, vsque ad mortem, non est necessaria ad hoc, quòd sit peccatum in spiritumsanctum, quia etiã vno solo motu voluntatis potest homo in spiritumsanctũ peccare: sicut & in cæ† Serm. 11. post med. teris peccatis contingit, & secundum hos assignantur species peccati in spiritumsanctum sex, sicut dictum est. secundum hos autẽ oportet dicere, quod peccatum in spiritumsanctum non dicitur irremissibile, quasi nunquàm remittatur: sed quia non habet de se aptitudinem ad hoc, quòd remissibile sit, & hoc præcipue ꝓpter tres causas. Vna est ex causa mouente ad peccandum. quandoque enim infirmitas, vel ignorantia ad peccandum, peccatum causant, quæ nata sunt peccatum excusare D in parte, vel in toto, propter hoc, quòd inuoluntarium causant vel simpliciter vel secundum quid, & tunc peccatum remissibile dicitur, quod habet in se vnde facile remittatur, propter hoc, quòd ea causa excusante procedit. Peccatum autem quod ex industria sit, nullam rationem excusationis habet: & ideo dicitur irremissibile, quia non habet in se vnde excusetur, & propter hoc ad remittendum sit facile. Secunda est ratio sumpta ex modo inclinationis voluntatis in peccatum, quia vt Philo- Cap. 8. sophus dicit in 7. Ethicor. Finis in operabilibus est, sicut principium indemonstrabile in speculatiuis error autem in speculatiuis, qui est circa principia indemonstrabilia, difficile remoueri põt, eo ꝙ non possunt accipi aliqua magis nota, per quæ error improbetur: ita etiam in practicis, quando aliquis alicui peccato, vt fini adhæret, quasi in eo suam beatitudinem constituens, non potest tali peccato de facili remedium adhiberi, quia nihil est aliud magis a peccante dilectum, propter cuius consecutio- E nem, hoc in quo vltimum finem ponit dimittat. Quicunque autem ex electione peccat, vel ex industria, adhæret peccato quod eligit quasi per se bono, & sic fini: & ideo tale peccatum Cap. 8. non de facili medicinam recipit, vnde Philosophus in 7. Ethic. per hoc ostendit, quòd incontinens, quia ex passione peccat siue infirmitate, facilius curatur quàm intemperatus, qui peccat ex electione siue ex industria, & hę duæ prędictæ causæ ostendunt causam irremissibilitatis, non solum in peccato quod proprie dicitur in spiritumsanctum, sed etiam in quolibet peccato, qđ est ex electione. Tertia autem causa, quæ proprie peccatum in spiritumsanctum respicit, sumitur ex eius obiecto, quia peccatum in spiritumsanctum est ex hoc, quòd voluntas a se repellit id, per quod remissio peccatorum fit. Vnde sicut ægritudo diceretur incurabilis, quæ falladium medicinæ faceret: ita & peccatum irremissibile dicitur, per cuius actum spiritualis medicina directe repellitur: & tamen sicut illa morbus corporalis virtute diuina miraculose curari potest: ita & huiusmodi peccatum, per misericordiam diuinam, quasi miraculose remitti potest.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, pręcludit viam gratiæ, & ideo peccato in spiritumsanctum, manente, ex parte ipsi᷒ peccantis, non remanet facultas ad gratiam: sed remoto isto peccato, per immensitatem diuinæ misericordiæ potest, post modum esse gratiæ abundantia, si homo maxime humilietur propter grauitatem præcedentis peccati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spes directe est eorum, in quæ sicut in vltimum finem tendimus: & ideo remotio spei tollit finem: & ideo desperatio est irremissibile peccatum, sicut & error principiorum est insanabilis. charitas autem non tantum est finis: sed & eorum quæ sunt ad finem, scilicet proximorum: & ideo si peccatur contra charitatem proximi: non tamen propter hoc directe peccatur contra charitatem Dei: vnde ex parte illa manet via ad curationem. Si autem directe, contra charitatem Dei peccatur, prout est director finis: sic irremissibile peccatum erit in spiritumsanctum, & hoc est quando quis inuidet gratiæ, qua etiam reconciliatus est. Similiter etiam dicendum de fide, quia infidelitas potest procedere vel ex ignorantia, & sic habet pallium excusationis, & facile remittitur, vel est ex certa malitia, & sic est peccatum in spiritumsanctum, quod est impugnatio veritatis agnitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia non causat inuoluntarium, sicut infirmitas & ignorantia: & ideo non oportet, quòd peccatum excuset vel alleuiet, sicut illa faciunt. Vel dicendum, quòd malitia ex qua peccatum, quod in spiritumsanctum dicitur procedit: nominat quendam actum peccati, vt actum desperationis vel obstinationis & huiusmodi, & non sumitur secundum quòd est pœna, prout dicit defectum quendam rationalis animæ, secundum quem in malum facile inclinabilis est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum aliquod, potest esse irremissibile dupliciter vel ex genere peccati, & sic peccatum in spiritumsanctum irremissibile dicitur, vel ex statu peccantis, E & sic omne peccatũ in spiritumsanctum, in quo via finitur, est irremissibile, siue sit hominis siue angeli, & secundum hoc excipitur differentia hominis & angeli, quia status viæ in angelis finitur statim, post primam electionem. non autem sic est in hominibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum dicitur peccatum irremissibile, non priuatur potentia absolute ad remissionem: sed magis aptitudo vel facilitas quædam.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliquis possit peccare in spiritumsanctum in primo actu peccati.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis in primo actu peccati, non possit peccare in spiritumsanctum: sed quòd hoc peccatum præexigat alia peccata. Dicit enim Bernar. in 4. sermone super Canticum. Nemo repente fit summus:

sit summus: sed paulatim proficere volo. ergo econtrario nullus repente fit pessimus: sed peccatum in spiritumsanctum est grauissimum. ergo non statim aliquis hoc peccato potest peccare.

Elicitiue habem. l.c.31. lib. 31. ¶ 2 Preterea. Gregor. in moralibus exponens illud Iob. 39. Clamorem ducum &c. dicit, quòd vitia quę primo mentem inuadunt, cum quadam ratione hominem, quasi persuadendo ad modum ducis vincunt: sed postmodum mens per diuersa vitia irrationabiliter dissipatur: sed peccatum in spiritumsanctum est maxime a persuasione rationis recedens. ergo non potest esse primum: sed oportet quòd sequatur alia peccata.

† Cap. 1. Lib. 1. ca. 3. fin. tom. 2. ¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 5. Ethic. quòd non est in potestate hominis, vt statim iniusta operetur, sicut iniustus facit: sed iniustus operatur iniusta delectabiliter, & ex electione. ergo non est in potestate hominis, vt statim & ex electione peccatum faciat. quicunque autem peccat i spiritumsanctum, ex electione peccat. ergo &c.

¶ 4 Pręterea. Sicut spei opponitur desperatio: ita meritis opponuntur demerita: sed spes præsupponit merita. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis, & gratia preueniens. ergo & desperatio præsupponit demerita. & si. saltem hæc spés peccati in spiritumsanctum, oportet quòd ad alia peccata sequatur.

¶ 5 Præterea. Pænitentia & impænitentia, cum sint opposita sunt circa idem: sed pęnitentia est doloe de commissis. ergo & impænitantia aliqua peccata commissa præsupponit.

SED CONTRA. Peccatorum quę habent actus distinctos, vnum ad sui esse alterum nó pręsupponit: sed peccatum in spiritumsanctum, habet actum ab alijs peccatis distinctum, qui est abiicere id, per quod quis a peccato retrahitur, vt dictú est. ergo non de necessitate alia peccata præsupponit. I

In corp. 3. art. ¶ Præterea, Peccatum in spiritumsanctum consistit in hoc, quòd voluntas reiicit id, per quod a peccato retrahi deberet: sed voluntas se habet ad vtrunque oppositorum. ergo potest homo statim in spiritumsanctum peccare vel non peccare.

Dist. 42. ar. 3. in cor. RESPONDEO. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, in peccatis quorum vnum dicitur ex altero nasci, non consideratur quid semper fiat: sed quid in pluribus contingat, propter quandam aptitudinem quam habet vnum peccatum quòd ex alio frequenter oriatur: sicut fraus assignatur filia auaritiæ quę tamen potest ex luxuria, vel ex alio vitio oriri, quàmuis ex auaritia sæpius oriatur. illud autem peccatum habet aptitudinem, vt ex eo aliud oriatur, cuius obiectum est vehementius

Vbi supra. appetibile, vt supra dictum est. hoc autem est quod habet maiorem apparentiam boni: vnde illud peccatum, cuius obiectum maxime recedit a ratione boni, illud minime potest esse primum: sed quasi semper vel frequentius ex alio oritur, & tale est peccatum in spiritumsanctum, prout speciale peccatum ponitur: & ideo vt sæpius, & quasi semper sequatur ad alia peccata: non tamen ita quòd sit possibile, vt etiam homo in primo actu peccati, in spiritumsanctum peccet, & pręcipue in duabus vltimis speciebus, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia gratię qua reconciliati sumus, quia istæ species maiorem videntur habere distinctionem ab alijs peccatis. Sed tamen hoc etiam contingit in alijs speciebus, si diligenter consideretur. potest enim aliquis statim inspectis, diuersarum hominum statibus abiicere spem futuræ gloriæ, propter difficultatem perueniendi ad ipsam, & pp delectationes eorũ, qui de ea non curant, & similiter in hoc animum suum firmare, vt suam voluntatem in omnibus sequatur, quod est obstinationis, & sic de alijs. K

F ¶ AD PRIMVM. ergo dicendum, quòd non est simile de profectu virtutis, & de casu in peccatum, quia plura requiruntur ad actum virtutis, quàm ad actum peccati, & ad actum virtutis erigitur homo per gratiam: sed in actu peccati per seipsum quis cadere potest.

quòd non omnis, qui non pęnitet, impęnitens dici potest, quia impęnitentia proprie obstinati est, & vt quidam volunt etiam desperati.

Alia assignatio peccati in spiritumsanctum.

G DE hoc quoque peccato in spiritumsanctum, Ambro. de spiritusancto, assignationem diffinitam differens tradit, dicens. Cur dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei, qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum, nec hic nec in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritussancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne, quàm dignum est, habet culpam: non est tamen exclusus a venia, si quis vero sanctispiritus dignitatem, & maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet nó in spiritu Dei eiici demonia: sed in belzebub, non potest ibi exhortatio esse venię, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis aperte hic explicatur quod sit peccatum in spiritumsanctum. quod illi August. descriptioni congruere videtur, quia illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnãs fraternitatem. Qui enim post cognitionem veritatis, spiritussancti veritatem negat eiusque opera dicit esse belzebub, H potestati bonitati, & gratiæ Dei inuidere non dubitatur.

¶ Ad secundum dicendum, q Gregor. ibi assignans origines vitiorum considerat, id quod sępius accidit, non quin aliter possit accidere. hoc enim ad moralem pertinet, & etiã ad naturalem, quia causæ naturales. & multoplus morales deficiunt in minori parte, quia non sunt necessariæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in spiritumsanctum, vt supra dictum est. non est hoc modo ex electione, sicut habens habitũ ex electione peccat: immo per actus peccati in spiritumsanctum præcedentes habitum, aliquis habitus acquiritur: & ideo obiectio non procedit, quia iniustus ex electione peccat, sicut habens habitum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd spes non semper pręexigit merita in actu: sed solum in proposito sperantis. similiter etiam & desperatio, non oportet quòd præsupponat aliqua demerita præcedentia in actum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd pænitentia secundum quòd dicit actum, non est nisi de malis pręteritis: sed secundum quòd dicit habitum, quo quis dicitur pænitiuus, non exigitur quòd aliqua peccata commiserit: sed quòd habeat hoc propositum, vt si contingeret ipsum peccare, quòd statim pęniteret: ita etiã ad rationem impænitentiæ sufficit: vt aliquis nunquam pæniteat de peccatis, si qua committet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Adam peccauerit in spiritumsanctum

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in spiritumsanctũ peccauerit. non enim peccauit in patrem, quia non peccauit ex infirmitate, neque etiam in filium, quia non ex ignorantia, cum infirmitas & ignorantia ante peccatum non fuerit. ergo relinquitur quòd peccauit in spiritumsanctum.

¶ 2 Præterea. Nimia pręsumptio de Dei misericordia, est peccatum in spiritumsanctum: sed Adam peccans de Dei misericordia cogitauit, vt Aug. dicit, vt supra distin. 22. habitum est ergo videtur in spiritumsanctum peccasse. In litera.

¶ 3 Contra. Peccauit appetendo scientiam: sed scientia appropriatur filio. ergo magis peccauit in filium, quam in spiritumsanctum.

¶ 4 Præterea. Augustin. dicit, quòd quàmuis Adam non fuerit seductus in hoc, in quo mulier: tamen in hoc seductus est, quòd credidit veniale quod mortale erat: sed peccatum quod est ex seductione est peccatum in filium. ergo peccauit in filium. De ciu. Dei lib. 14. c. 11 tom. 3.

¶ 5 Item. Videtur, quòd primus angelus in spiritumsanctum peccauerit. irremissibilitas enim est proprietas peccati in spiritumsanctum: sed peccatum primi angeli fuit irremissibile. ergo fuit in spiritumsanctum.

¶ 6 Præterea. Eodem genere peccati, quo tunc peccauit diabolus, etiam nunc peccat: sed nunc peccat in spiritumsanctum, quia inuidet gratiæ, quæ in sanctis operatur. ergo & tunc in spiritumsanctum peccauit.

¶ 7 SED CONTRA. Peccatum primi angeli fuit ex hoc, quòd potentiam inordinate appetijt: sed potentia appropriatur patri. ergo peccauit in patrem. A

¶ 8 Præterea. Pœna non præcedit culpam: sed malitia computatur inter pœnas peccati. ergo ex malitia non potuit esse primi angeli primũ peccatũ, quod nullũ pctm̃ præcesserat.

RESPONDEO. Dicendum, quòd quidam dicunt, quod peccatum primi hominis, & peccatum dæmonis non fuit neque in patrem, neque in filium, neque in spiritumsanctum. hæ enim non sunt differentiæ peccati absolute accepti: sed peccati quod contingit in natura corrupta. infirmitas enim & ignorantia & malitia, ex peccato naturam corruptam consequuntur. Sed sciendum, quòd quàmuis infirmitas, nullo modo in natura integra inueniri possit: & ita nec peccatum in patrem: tamen ignorantia aliquo modo in natura integra inueniri potuit, non secundum quòd ignorantia[a] dicitur priuatiue: sed secundum quòd dicitur negatiue. sic enim est defectus, consequens intellectum creatum, inquantum creatus est. ex hoc enim deficit a perfecto lumine intellectus increati, vt non omnia sciat, vel saltem non omnia actu consideraret, & ex tali nescientia peccatum proueniens, peccatum in filium dici potest. & similiter etiam malitia ex qua peccatum in spiritumsanctum procedit, non oportet quòd sit pœna: sed est aliquis actus peccati, vt supra dictum est, vnde & in natura integra, potuit esse peccatum in filium & in spiritumsanctum. Sciendum tamen, quòd primus actus peccati primi hominis & angeli, non fuit in spiritumsanctum, prout peccatum in spiritumsanctum, est speciale peccatum, quod patet ex ipso obiecto peccati. vterque enim peccauit similitudinem propriam appetendo: & ideo quantum ad genus peccati, fuit peccatum superbiæ: sed quantum ad circunstantiam peccati vtrunque fuit peccatum in filium, quia vterque peccauit ex hoc, quòd non considerauit ea, quæ consideranda erant ad euitationem peccati. non autem fuit peccatum primum eorum ex hoc, quòd propria voluntate repugnarent spei vel alicui huiusmodi: sicut fit in peccato in spiritumsanctum.

¶ AD PRIMVM. ergo patet responsio, per ea quæ dicta sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quàmuis Adam peccans cogitaret de Dei misericordia: non tamen peccauit peccato præsumptionis, quia non cogitauit se misericordiam consequi sine pœnitentia: sed simul de misericordia & de pœnitentia cogitauit, vt August. ibidem dicit. Alia duo concedimus, quamuis primum eorum non recte concludat, vt post dicetur,

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum angeli non habuit irremissibilitatem ex genere peccati: sed magis ex statu peccantis, vt supra dictum est: & ideo ratio non procedit.

D. 150. ¶ Ad sextum dicendum, quòd ad primum[d] actum peccati in
D. 1142. angelo, qui fuit actus superbiæ, consecutæ sunt multæ aliæ[d] deformitates peccatorum, vt inuidia, odium, & huiusmodi, & inter illa potuit esse peccatum in spiritumsanctum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd peccatum in patrem, non dicitur ab obiecto: sed potius ex causa: & ideo quàmuis potentiam appetierit, non sequitur quòd in patrem peccauerit, quia non ex infirmitate peccauit. vnde & ratio illi similis, per quam ostendebatur, quòd homo primus in filium peccauerit, non concludebat.

¶ Ad octauum dicendum, quòd malitia, ex qua peccatum in spiritumsanctum esse dicitur, non oportet vt sit pœna peccati, vt dictum est: & ideo ratio non procedit, quamuis conclusio sit vera.

Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisæ sint offensæ: sed ibi genera peccatorum distincta sunt. Peccatum enim in patrem, id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potentiam, peccatum in filium quod fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem, vel per ignorantiam, facile veniam adipiscitur. Sed non ille, qui peccat in spiritumsanctum. Cum autem vna sit potentia, sapiẽtia, bonitas trium, quare patri potentia, filio sapientia, spirituisancto bonitas sæpius assignetur, a) dictum est superius. B C

EXPOSITIO TEXTVS.

NEQVE hic, neque in futuro &c.} Hoc ideo dicitur, quia quædam peccata in futuro etiam dimittuntur, sicut venialia quædam, vt Greg. dicit, non solum quantum ad pœnam: sed etiam quantum ad culpam.} Non pro eo dico, vt quis oret.} si peccatum ad mortem intelligatur peccatum in spiritumsanctum, prout peccatum in spiritumsanctum requirit finalem impœnitentiam, secundum vnam opinionem, sic intelligendum est, vt nullus pro talibus oret, quia quiuis usque ad mortem in peccato mortali perdurat, postmodum orationibus non iuuatur. Si autem sumatur pro peccato in spiritumsanctum secundum aliam opinionem, prout non requirit finalem impœnitentiam, sic intelligendum est, vt non oret[d] pro eo quis, idest quicunque, quia talium conuersio quasi miraculosa est: vnde sicut pro faciendis miraculis non quilibet orat: sed magni & sancti viri: ita nec pro talium conuersione: tamen secundum formam verborum non prohibetur oratio pro eo fieri: sed ostenditur, quòd præceptum de orando, pro proximis fidelibus, non se extendit ad tales peccatores, quia propter sui peccati enormitatem hoc merentur, vt a fidelibus relinquantur, sicut Ethnici & Publicani. {Qui autem blasphemauerit in spiritumsanctum &c.} Glo. ibidem dicit, scilicet Math. 12. Quòd blasphemia remittitur. spiritus autem blasphemiæ non remittitur. blasphemia enim nominat ipsum peccati genus absolute, quod contingit quandoque ex infirmitate: sicut cum quis ex ira & passione blasphemat, quandoque etiam ex ignorantia sicut in his, qui errant male de Deo sentientes: sed spiritus blasphemiæ est voluntas blasphemandi, quando scilicet ex certa malitia blasphematur, & tunc est peccatum in spiritumsanctum {Discuti oportet an alium &c.} Huius quæstionis apparet solutio, secundum distinctionem impœnitentiæ prius positam. si enim impœnitentia sumatur, pro actuali duratione in obstinatione, vsque ad mortem, non est aliud peccatum ab obstinatione: sed circunstantia eius. Si autem impœnitentia[d] sumatur, prout dicit propositum non pœnitendi, sic est aliud peccatum.

Dialog. 4. cap. 9.

D. 444.

D. 1019.

DISTINCTIO XLIIII.

A

De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo a Deo.

POst prædicta, consideratione dignum occurrit: vtrum peccandi potentia, sit nobis a Deo vel a nobis. Putant quidam, potentiam recte agendi, nobis esse a Deo. potentiam vero peccandi non a Deo: sed a nobis vel a diabolo esse, sicut mala voluntas non a Deo nobis est: sed a nobis & a diabolo. bona autem nobis a Deo tantum est. Bonæ autem voluntatis, & cognitionis initium, non homini ex seipso nasci: sed diuinitus parari, & tribui in eo Deus euidenter osten

DISTINCTIO XLIIII.

DIVISIO TEXTVS.

E DETERMINATO De peccato, quantum ad actum peccati. Hic determinat de potentia peccandi. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de potentia peccandi. In secunda continuat se ad sequentem librum. ibi {Iam nunc his intelligendus &c.} Prima diuiditur in duas. In prima requirit, vtrum potentia peccandi sit a Deo. In secunda determinat de obedientia, quæ debetur eis, qui potestatem prælationis a Deo habent. ibi {Hic oritur quæstio non transilienda.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem. Secundo narrat opinionem quorundam. ibi {Putant quidam potentiam &c.} Tertio determinat veritatem. {Sed pluribus sanctorum test. &c.} {Hic oritur quæstio &c.} Hic inquirit de obedientia debita his, qui a Deo potestatem habent. Et primo mouet quæstionem. Secundo soluit ibi. {Sed sciendum &c.} {Iam nunc his &c.} Hic continuat se ad sequentia. Et primo ponit continuationem. Secundo assignat ordinem. ibi {Hic est rationis ordo &c.}

QVAE-

QVAESTIO PRIMA.

A

Hic est duplex quæstio:

Prima. De potentia peccandi.
Secunda. De obedientia.

Circa primum quæruntur tria.

Primo, Vtrum potentia peccandi sit bona, & a Deo.
Secundo. Cum secundum prælationis officium, assit potestas multa peccata perpetrandi, quæ nisi quis in statu prælationis esset facere non posset: vtrum etiam omnis prælatio a Deo sit.
Tertium. Vtrum prælatio siue dominium, sit a Deo in ordinatione naturę institutæ, vel in punitione naturæ corruptæ.

dit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem sunt detrusi, bonam potuit, vel poterit resumere volũtatem, quia si possibile foret, vt humana natura postquàm a Deo auersa, bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilius hoc natura haberet angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate. Non igitur homo vel angelus, a se bonam voluntatem habere

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum potentia peccandi sit a Deo.

1.d.42.q.2. art.1. Et 3. d.12.q.2.artic.2. ad 6. Et Rn.13. Lec.1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd potentia peccandi, non sit a Deo. Posse enim peccare, vt Ansel. dicit, neque est libertas, neque pars libertatis: sed omnis potentia naturalis, quæ est in nobis ad agendum actus humanos, ad liberum arbitrium pertinet. ergo potentia peccandi, non est in nobis aliqua potentia naturalis, constat etiam, quòd non est gratiæ potentiis, quia per gratiam nullus ordinatur ad peccatum. cum ergo omnis potentia, quæ est in nobis a Deo, sit gratiæ vel naturæ, videtur quòd potentia peccandi, non sit in nobis a Deo.

¶ 2 Præterea. Deuteron. 32. Dei perfecta sunt opera. ergo quanto aliquid magis est perfectum, magis debet computari inter diuina opera. sed actus est perfectior quàm potentia. cum igitur actus peccati non sit a Deo: nec potentia peccandi a Deo erit.

¶ 3 Præterea. Ad opus humanum concurrunt potentia, scientia, & voluntas: sed voluntas peccandi non est a Deo. ergo eadem ratione, nec potentia peccandi ab ipso est.

¶ 4 Præterea. A causa per se producitur effectus, secundum similitudinem suæ causę: vnde a Deo, qui est per se causa omnium, omnia producuntur retinentia similitudinem eius, quantum possunt, quia a primo ente sunt entia, & a primo viuente viuentia: sed in potentia peccandi non assimilatur creatura Deo. ergo potentia peccandi, non est in nobis a Deo.

De diff. topic. lib. 2.

¶ 5 Præterea. Cuius vsus malus est, vt Boetius dicit, ipsum malum est: sed potentiæ peccandi, vsus est ipsum peccatum, quod malum est. ergo & potentia peccandi mala est. sed nullum malum est a Deo. ergo potentia peccandi non est a Deo.

9. Metha. tex. 3. & 19.

SED CONTRA. Philosophus dicit, quòd potentiæ rationales sunt ad opposita. ergo eadem est potentia peccandi, & potentia bene operandi: sed potentia bene operandi est a Deo. ergo & potentia peccandi.

¶ Præterea. Omne ens a Deo est: sed potentia peccandi est quoddam ens. ergo & potentia peccandi a Deo est.

RESPONDEO. Dicendum, quod potentia cognoscitur per actum: vnde ex consideratione actus peccati, iudicium sumendum est de potentia peccandi. In actu autem peccati sunt duo, scilicet substantia actus & deformitas, vel defectus debitarum circunstantiarum. vnde oportet, quòd etiam in ipsa potentia peccandi duo attēdantur, scilicet ipsa potentia, quę est principium actus, & hęc est eadem, quæ est principium actus ordinati & inordinati. & hæc a Deo est. consideratur etiam in ea defectus quidam secundum quem, actum deficientem producere possit. potentiæ enim perfectissimæ nunquam deficiunt ab eo ad quod ordinatæ sunt, vt patet in necessarijs, vnde quòd potentia impediatur, vel retrahatur ab eo, ad quod naturaliter ordinata est, oportet quòd sit ex defectu eius, inquantum scilicet alteri agenti, quod impedit, succumbit: vnde cum potentia voluntatis humanæ sit per se ordinata ad bonum, defectus a

D. 295.

bono in actu eius, oportet quòd causetur, ex aliquo defectu in ipsa, per quem ab aliquo vinci potest, vel delectatiuo vel sug-

F gestione, vel quocunque alio, vt ab eo quod est naturale sibi, ad id quod est innaturale, trahatur. Hic autem defectus est, secundum quòd ex nihilo est. huiusmodi autem defectus, scilicet quòd creatura ex nihilo sit, Deus directe causa non est, vt Auic. probat, quia quod conuenit rei secundum se, non causatur in eo ex alio. Res autem creata si sibi relinquatur, nihil est. vnde hoc ast, quòd ex nihilo esse, non est creaturę a Deo, quamuis esse creaturę a Deo sit: possit tamen dici, quòd iste defectus indirecte a Deo est. non quidem sicut ab a-

G gente aliquid: sed sicut a non agente, inquantum scilicet, ipse creaturę hoc non præbet, vt non ex nihilo sit, sicut dicitur causa priuationis gratiæ, quę pena est, nisi creatura huiusmodi perfectionis inueniretur capax non esse, vt scilicet, non ex nihilo sit: & ideo hic defectus nullo modo a Deo est, nec directe nec indirecte. sic ergo potentia peccandi, quantum ad id quod potentię est, a Deo est: sed quantum ad defectum qui implicatur, non est a Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd posse peccare dicitur non esse pars libertatis, quia non requiritur ad libertatem voluntatis vt in peccatum possit: sed sufficit ad rationem libertatis, vt in vtrunque contradictoriorum possit, quamuis in his, qui peccare possunt, per liberum voluntatis arbitrium peccetur, quia voluntas est, qua peccatur & recte viuitur, vt Augustinus dicit. Lib. de duabus aiabus.

H ¶ Ad secundum dicendum, quòd semper actus, perfectior est potentia, perfectione proprij generis: vnde actus bonus, perfectior est in bonitate quàm potentia bona. Et similiter actus malus perfectior est in malitia, quam potentia mala, quia in actu malo est malitia simpliciter: sed in potentia ad malum, est malum secundum quid: & ideo actus malus simpliciter, non dicitur a Deo esse: sed secundum quid. potentia autem ad malum dicitur simpliciter a Deo esse, & secundum quid a Deo non esse, perfectio enim in malitia, non est perfectio proprie & simpliciter dicta: sed quasi transumptiue, sicut dicimus perfectum latronem, & perfectionem cęcitatis, vt in quinto Metaphysicę dicitur. Tex 21.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas potest dupliciter sumi. vel pro ipsa potentia voluntatis, vel pro actu eius. Et primo modo voluntas qua peccatur, a Deo est. Secundo autem modo, a Deo non est. potentia autem nunquam nominat actum: sed vsus potentiæ est ipsum actum: & ideo obiectio ex æquiuocatione voluntatis procedit.

I ¶ Ad quartum dicendum, quòd est quoddam bonum perfectum, & quoddam imperfectum. si ergo aliquod nomen bonitatem in nobis, quæ a Deo est, secundum quam sumus ei similes sine imperfectione nominet, inuenitur Deo, & nobis conuenire, vt sapientia, bonitas, & huiusmodi. sed potentia peccandi nominat bonum, cum imperfectione: & ideo Deo, in quo nulla imperfectio est, conuenire non potest.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vsus rei dicitur, ad quem res principaliter ordinatur. potentia autem qua in peccatum possumus, non ordinatur ad malum, sed ad bonum, & ita peccare non est vsus eius: vnde non sequitur, quòd si peccatum est malum, quòd potentia sit mala: sed magis quòd sit bona, quia deficere ab eo quod bonum est, malum est.

K ARTICVLVS II.

b Vtrum omnis prælatio sit a Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omnis prælatio a Deo sit. Primo per id quod dicit Oseę 8. Ipsi regnauerunt, sed non ex me. 1.par.q.96. art.3. ad 3. Et infra q. 2. ar.2.cor.

¶ 2 Præterea. Illud quod peruerse fit, a Deo non est: sed quædam prælationes peruersæ acquiruntur, vt patet in symoniacis, & in aliquibus huiusmodi. ergo non omnis prælatio a Deo est.

¶ 3 Præterea. Prælatio concessa a summo rege, non potest dici vsurpata: sed Boet. dicit in 4. de consolatione philosophiæ. quòd mali habent potestatem vsurpatam. ergo eorum prælatio non est a Deo. Prosa 4. elicitis.

¶ 4 Præterea. Quod Deus dedit, homo non debet auferre, sicut quod Deus coniunxit homo non separet. Match. 19. Sed

quibusdam iuste aufertur prælationis potestas. ergo eorum prælationes non sunt a Deo. A

¶ 4 Præt. Omne quod a Deo est, ordinatum est. Roma. 13. Sed in quibusdam prælationibus videtur magna inordinatio esse, vt quòd stultus sapienti: puer seni, peccator iusto, præponatur, vt plerunque contingit. ergo non omnis prælatio est a Deo.

Sed contra. Magis videtur, quòd prælatio bonorũ sit a Deo quàm malorum, sed prælationes malorum a Deo sunt. Iob 34. Qui regnare facit hominẽ hypoc. propter peccata populi, &c. ergo & omnes prælationes sunt a Deo.

¶ Præt. Omne quod est ordinatum, est a Deo, quia ex hoc ipse bonum est: sed in omni prælatione inuenitur ordo quidam superioris ad inferiorem. ergo omnis pręlatio a Deo est.

potest, sed malam. Similiter & de potentia, inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia boni, vel mali differentes, quòd illa sit a Deo, non ista.

a Auctoritatibus astruit, potentiam peccandi esse a Deo.

Sed pluribus sanctorum testimoniis indubitãter monstratur, quòd potestas mali, a Deo est, a quo B

Respondeo, dicendum, quòd cum Deus dicatur esse actor omniũ bonorum: & non sit actor mali: oportet, vt si in pręlationibus aliquid boni, & aliquid mali inueniatur, quòd prælatio illa a Deo sit, quantum ad id bonum quod est in ea. quantum vero ad id mali, quod sibi adiungitur, a Deo non sit. Est autem in prælatione considerare tria, scilicet pręlationis principium, modum, & vsum. In quibusdam igitur quodlibet horum bonum est. qui scilicet debite ad prælationem perueniunt, & debite pręlationis actum exercent. In quibusdam vero principium est malum: sed vsus bonus, sicut qui non digne ad prælationem perueniunt, vel propter eorum insufficientiã, vel propter modum perueniendi ad ipsam: & tamen actum prælationis quam indebite consecuti sunt, debito modo exercent. C In quibusdam vero est econuerso. In quibusdam autem vtrunque est malum. Modus autem, seu forma prælationis in omnibus bonus est. cõsistit enim in quodam ordine, alterius tanquã regentis & alterius tanquam subiacentis, & quia iudicium de re simpliciter dicendum est ex cõsideratione eius, quod est formale in ipsa. Ideo simpliciter dicẽdum est, omnem prælationem a Deo esse: sed secũdum quid, aliquas pręlationes nõ esse a Deo, quia scilicet abusus earum non est a Deo, vel quia etiam iniusta actio per quam ad prælationem peruenitur, a Deo non est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dicuntur non ex Deo regnasse Iudæorum reges, inquantum dissuadente Samuele, regem sibi eligere voluerunt: sed tamen ipsa pręlationis forma a Deo est instituta. D

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens effectũ esse a Deo, cuius causa secundum aliquid a Deo non est, sicut pœna, vel passio aliqua a Deo est: cum tamen iniusta actio cuius effectus est, a Deo non sit. & hoc quomodo contingat, supra dictum est. Similiter etiam non est inconueniens, vt prælatio quantum ad suam formam sit a Deo: quamuis iniusta actio per quam ad prælationem peruenitur, a Deo non sit, nisi forte permissiue.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mali dicuntur habere potestatem vsurpatam, inquantum ad eam indebite perueniunt quantum ex eis est; quia indigni sunt vt talibus præferantur: quamuis forte illi, qui per eos affliguntur, digni sint ab eis affligi: & secundum hoc eorum prælatio a Deo est in pœnam subditorum, qui talem prælatum merentur.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd aliquis propter abusum priuatur beneficio accepto: vnde & si aliqui pręlationẽ a Deo consecuti sint: tamen propter hoc quòd ea abutuntur, dignum est vt eis prælationis potestas auferatur, & vtrunque a Deo est, scilicet, & quòd prælationem habuerunt, & quòd eam iuste amittunt: sicut omnes vitam a Deo habent: tamen aliquis iuste vita priuatur. E

¶ Ad quintum dicendum, quòd non est omnino inordinatum, quòd indigni ad prælationes assumuntur. ordinatur enim in pœnam subditorum, qui hoc merentur, vt significatur Iob 34. Qui facit regna ho. hypoc. &c. & Oseę 13. Dabo eis regem in furore. vnde cum pœna omnis a Deo sit: etiam tales pręlationes a Deo sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset dominium.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quòd in statu naturæ integræ prælatio, seu dominium non fuisset. Dicit enim Gregorius. Natura omnes homines æquales fecit: sed pro meritis alios aliis occulta, sed iusta Dei dispensatio subiecit: sed si homines non peccassent, statum naturæ retinuissent: ergo omnes fuissent ęquales, & nulla in eis fuisset prælatio. 1. q. 96. arti. 1. & 2. & opusc. 20. lib. 3. c. 9. 16. Moral. cap. 21.

est omnis potestas. Ait enim Apostolus. b Non est potestas, nisi a Deo: quod non de potestate boni tm̃, sed & mali intelligi oportet: cum Pilato etiã veritas dicat: Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempe hominum, vt ait Augustinus. cupiditatem nocẽdi per se habet. potestatem autem si ille non dat, non habet. Ideoque dia-

¶ 2 Pręt. Augustinus dicit in 19. de ciuitate Dei. Hominem ad imaginem Dei factũ solum irrationabilibus esse præpositum: sed homo non æquiparatur irrationabilibus, nisi propter peccatum, vt dicitur in Psalm. Homo cum in honore esset, &c. ergo si peccatum non fuisset, vnus homo alii suppositus non fuisset. Cap. 15.

¶ 3 Præt. Dominium sine seruitute esse non potest, sed Augustinus, & alii sancti communiter dicunt, quòd seruitus pro peccato est introducta. ergo & dominium, seu pręlatio ante peccatum non fuisset.

¶ 4 Pręt. Apostolus dicit 1. Timoth. 1. Iusto non est lex posita. Sed Philosophus dicit in fine Ethicorum, quòd hæc fuit necessitas constituendi reges & alios principes, ad leges condendas habentes vim coactiuam ad virtutis actus, quam sermo persuasiuus sapientum non habet. ergo si omnes iustitiam in qua conditi sunt seruassent: prælatio non fuisset. C

¶ 5 Pręt. Ea quæ consequuntur naturam integram etiam remanent in patria, sed in futuro omnis cessabit prælatio, vt dicitur in gloss. 1. Corinth. 15. ergo & in natura integra pręlatio non fuisset.

Sed contra, Illud quod est dignitatis in natura integra multo nobilius fuisset. sed dominium, & prælatio ad dignitatem pertinent. ergo multo amplius in statu naturæ integræ fuisset.

¶ Præt. Status naturæ integrę non fuit altior, quàm est modo status angelorum: sed in angelis est vnus ordo, qui dominationum vocatur: & etiam alii ad prælationem pertinentes, vt principatus, potestates, & archangeli. ergo & in statu naturę humanæ ante peccatum fuisset prælatio. D

Respondeo dicendum, quòd duplex est rationis modus. Vnus quidem ad regimen ordinatus. Alius autem ad dominandum. domini autem ad seruum, vt in 8. Ethico. Philosophus dicit est prælatio, sicut tyranni ad subditum. Differt autẽ tyrannus a Rege, vt ibidem Phylosophus dicit, quia rex ordinat prælationem suam ad bonum gentis, cui pręest, propter earum vtilitatem, statuta, & legem faciens. tyrannus autem prælationem suam ordinat ad vtilitatem propriam. Et ideo duplex modus prælationis supradictus in hoc differt, quia in primo intenditur bonum subditorum, in secundo proprium bonum præsidentis: & ideo secundus modus pręlationis naturæ integrę esse non potuisset, nisi respectu eorum quę ad hominem tanquam ad finem ordinantur. hęc autem sunt creaturæ irrationabiles, quibus omnibus ad suum commodum præfuisset, multo amplius quàm nunc. sed creatura rationalis quantum est de se, non ordinatur vt ad finem ad aliam, vt homo ad hominem: sed si hoc fiat, non erit nisi inquantum homo propter peccatum irrationabilibus creaturis comparatur. vnde etiam Philosophus ibidem seruum comparat organo, dicens, quòd seruus est organum animatum, & organum est seruus inanimatus: & ideo talis pręlatio hominis ad hominem ante peccatum non fuisset: sed prima prælatio, quæ ordinatur ad vtilitatem subditorum, fuisset ibi quantum ad aliquem vsum: non quantum ad omnes. Est enim prælatio ad dirigendum subditos in his, quæ agenda sunt ad supplendum defectus, vt quòd populi a regibus defendantur: & iterum ad corrigendum mores, dum mali puniuntur: & coacte ad actus virtutis inducuntur: sed quia ante peccatum nil fuisset, quod homini nocere posset: nec etiam volun- Cap. 10. E

tas alicuius bono contradiceret: ideo quantum ad duos vltimos vsus, prelatio in statu innocentiæ non fuisset: sed quantum ad primum vsum solum, qui scilicet est dirigere in agendis vel in sciendis, secundum quòd vnus alio maiori munere sapientiæ, & maiori lumine intellectus prædictus fuisset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura omnes homines æquales in libertate fecit, non autem in perfectionibus naturalibus, liberum enim secundum Philosophum in principio Metaphy. est quod sui causa est. vnus enim homo ex natura sua, non ordinatur ad alterum sicut ad finem: & ideo secundus modus prælationis non fuisset, qui libertaté subditis tollit: sed primus modus esse posset, qui nullum præiudicium libertati affert, dum subditi ad bonum præpositi non ordinantur: sed econuerso, regimen præpositi ad bonum subditorum: vnde non incongrue sectorum seruos appellant. — † Cap. 34.

bolus ante quàm aliquid tolleret Iob, dicebat domino. Mitte manum tuam, idest, da potestatem, quia etiam nocentium potestas, non est nisi a Deo, sicut sapientia ait. Per me regnant reges, & tyranni per me tenent terram. Vnde ait Iob de domino. Qui facit G regnare hypocritam propter peccata populi. & de populo israel dicit Deus. Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas, potest esse ab hominis animo. Potestas autem non nisi a Deo, & hoc abdita aptaque iustitia. Nam per potestatem diabolo datam, iustos Deus facit suos. De hoc etiam Gregor. in moralibus ait. Tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est, potentiam Deus tribuit. elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est, quia non potentia iusta, sed actio praua damnat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd authoritas illa loquitur quantum ad secundum modum prælationis. Et similiter ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quantum ad illum vsum prælatio non fuisset sed quantum ad alios, vt dictum est.

H ¶ Ad quintum dicendum, quòd supra vndecima distinctione dictum est, quomodo intelligendum sit omnem prælationem in futuro enacuari: si tamen simpliciter intelligeretur in futuro tolli, non oportet quòd in statu innocentiæ prælatio non fuisset, quia status ille adhuc erat status viæ, & in via est necessaria prælatio per quam vnus ab alio dirigatur, quod non adeo necessarium conceditur in termino viæ.

QVAESTIO II.

B

Deinde quæritur de obedientia ad prelatos.

Et circa hoc tria quæruntur.

I

Primo. Vtrum obedientia sit virtus, & si est virtus, vtrum sit virtus specialis.

Secundo. Vtrum Christiani potestatibus sæcularibus, & præcipue tyrannis obedire teneantur.

Tertio. Vtrum profitentes obedientiam, in omnibus prælatis suis teneantur obedire.

ARTICVLVS PRIMVS.

a *Vtrum obedientia sit virtus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd obedientia non sit virtus: omnis enim virtus est medium vitiorum, vt Philosophus dicit in secundo Ethicor. sed obedientia non est huiusmodi, quia per abundantiam non corrumpitur, sed perficitur si aliquis obediat in aliis, in quibus non tenetur. ergo obedientia non est virtus. — 22. q. 104. art. 2. — Cap. 6.

¶ 2 Præterea. Obedientia respicit præceptum: sed præceptum se extendit ad omnes actus virtutum, quia omnes sunt in præcepto legis. ergo obedientia non est virtus determinata: sed consequens omnem virtutem, quod etiam potest videri ex diffinitione Ambro. supra. 35. distinctio. inducta. Dicit enim, quòd peccatum est transgressio legis Dei, & cælestium inobedientia mandatorum. — De para. ca. 8.

¶ 3 Præterea. Si est virtus determinata, aut est vna de cardi-F nalibus, aut vna de adiunctis: sed nulla de cardinalibus est, quia illæ sunt tantum quatuor, inter quas non numeratur obedientia, similiter inter adiunctas non inuenitur. vt patet, si considerentur virtutes adiunctæ, quas Philosophus 4. Ethic. enumerat. ergo obedientia non est virtus determinata. Si dicatur, quòd reducitur ad iustitiam. — Per totum.

¶ 4 Contra. Nulla virtus perficitur, per diminutionem rationis obiecti proprij, vt patet in magnanimitate, quæ magnum respicit, & quanto maius fuerit, quod operandũ est, magis ad magnanimitatem pertinet: sed iustitia debitum respicit quasi obiectum, quia iustitiæ actus est reddere alteri quod suũ est, cum igitur obedientia perficiatur, per hoc quòd debitum minuitur, quod quanto aliquis minus considerat, vt Berna. dicit, perfectior est obedientia, videtur quòd obedientia ad iustitiam non reducatur. — Serm. de S. And.

¶ 5 Præterea. Iustitia legalis dicitur, secundum quam præceptis homo adæquatur: sed obedientia præcepta respicit. ergo obedientia est idem quod iustitia legalis: sed iustitia legalis, vt dicit Philosophus quinto Ethicor. est omnis virtus. ergo obedientia non est aliqua virtus determinata sed generalis. — Ca. 1. circa fin.

H ¶ 6 Præterea. Gregorius dicit, quòd obedientia non tam est virtus quàm mater omnium virtutum: sed esse matrem virtutũ conuenit charitati. ergo obedientia videtur esse idé quod charitas: & ita non videtur distincta ab aliis virtutibus. — Moral. lib. 35. c. 12.

SED CONTRA. Hugo de sancto Victore dicit. Obedientia est virtus, quæ omnia amplectitur, iniuncta, necessario implenda, nisi obstiterit imperantis authoritas, & ita est specialis virtus, cum assignetur sibi actus spalis, & virtus spalis. — Ibidem.

¶ Præterea. Quod assignatur maximum in aliquo genere est aliquid determinatum in genere illo: sed Greg. dicit quòd obedientia est maxima virtutum. ergo obedientia est quædam virtus determinata.

I RESPONDEO. Dicendum, quòd obedientia est virtus, & est specialis virtus. Cum enim habitus potentiæ, & actus distinguantur per obiecta oportet quòd virtus quæ habet speciale obiectum, sit specialis virtus. Dicitur autem speciale obiectum a speciali ratione, quàmuis illa specialis ratio circa multas res vel omnes poni possit, contingit enim eandem rem ad diuersas potentias pertinere, sicut colorem ad visum, imaginationem & intellectum: sed sub diuersa ratione: vnde contingit, vt vna virtus specialis se extendat ad actus omnium virtutum, secundum quandam specialem rationem. sicut dicit Philosophus de magnanimitate, quòd operatur magnum in actibus omnium virtutum: vnde & ceterarum virtutum ornatus quidam est, & tales virtutes dicuntur, quodammodo generales, quia habent materiam generalem, quàmuis obiectum specialem habeant, propter specialem rationem obiecti, quæ in multis materijs inuenitur, & per hunc modum dico, quòd obedientia est specialis virtus, quia attendit specialem rationem, s. præceptum cum debito consentiendi, & quia reddere alteri quod suum est, & sibi debetur, est iustitiæ: ideo obedientia pars quędam iustitiæ est, & specialiter diuinæ, quia hoc suum quod superioribus red-K ditur, s. impletio mandatorum, est quędam pars huiusmodi cõmunis quod debitum dicitur, vel quod suum est, & quod etiam exigi posset coram iudice. nam circa huiusmodi est propriè specialis iustitia. Sed tamen sciendum, quòd iustitia specialis dupliciter sumitur. Sumitur enim propriè & communiter. propriissime sumpta spalis iustitia. vt dicit Philosophus in 5. Ethi. est enim inter eos, qui habent ęqualitatem quãdam ad hoc, quòd stent coram principe, coram quo vnus ab altero possit repetere quod suum est, secundum quem modum nec domini ad seruum, nec patris ad filium iustitia dicitur esse, quia ea quę sunt serui, sunt domini, & ea quæ sunt filij, sunt patris. Communiter autem iustitia specialis attenditur etiam in hoc, quòd dominus reddit seruo quod suum est, vel econuerso, & sic de aliis, quia secundum hunc modum prædicta æqualitas non requirit, & hoc modo accipiendo iustitiam specialem, obedientia ad iusti- — 4. Ethic. — Cap. 2. — D. 803.

ad iustitiam pertinet, quia per obedientiam inferior superiori A reddit quod debet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obedientia sicut & aliæ virtutes potest esse medium duorum vitiorum. Sciendum tamen, quòd non in omnibus virtutibus, potest accipi superabundantia, secundum quamlibet circunstantiam, alijs circunstantijs rite ordinatis, vt patet in hac virtute, quæ dicitur veritas, cuius medium attenditur, secundum hoc, quòd homo talem se esse ostendit qualis est. superabundantia autem eius non attenditur, secundum superabundantiam huius circunstantiæ, quam alijs circunstantijs rite ordinatis, vt scilicet homo possit nimis hanc veritatem seruare: sed superabundantia eius est ex hoc, quòd aliquis de se maiora ostendit quam sint, quod est secundum hanc circunstantiam, quæ est quid: similiter etiam dico, quòd superabundantia obedientiæ accipitur secundum hoc, quòd obedit in illis, in quibus debet non obedire, non autem secundum hoc, quòd obediat plus quàm debet alijs, circunstantijs ordinate suppositis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obedientia, & si ad omnes actus virtutum se extendat: non tamen consideratur in illis, C hoc quod est proprium vnicuique virtuti, non enim elicit actum fortitudinis, inquantum est medium inter timorem &
D. 53. audaciam: sed considerat in omnibus actibus, d virtutum vnam rationem specialem, scilicet debitum fieri, propter præceptum superioris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obedientia ad iustitiam reducitur specialem. Sed sciendum, quòd vna virtus reducitur ad aliam dupliciter. vel sicut pars eius, vel sicut adiuncta ei: sicut pars reducitur virtus ad virtutem, quando reducta habet pro obiecto partem obiecti illius virtutis ad quam reducitur, verbi gratia obiectum temperantiæ, est delectabile secundum tactum, cuius pars quædam est delectabile venereum, & alia est
D.1130. delectabile quod est in cibis: & ideo castitas reducitur ad temperantiam sicut pars eius, similiter d & sobrietas, cuius obiectum est delectabile in cibis, & per hunc modum obedientia reducitur ad iustitiam specialem, vt patet ex dictis: sed sicut adiuncta reducitur, quando virtus ad quam reducitur, habet pro D obiecto, id quod est potissimum in aliqua materia, & illa quæ reducitur, quæ adiuncta dicitur, habet pro obiecto id quod est minus principale, per quem modum mansuetudo ad fortitudinem reducitur, quia obiectum fortitudinis est in maximis molestijs, quæ sunt circa mortem: sicut sunt bellicæ, sed mansuetudo habet pro obiecto reliquas molestias, quæ sunt iram excitantes, in qua medium tenet mansuetudo, & per hunc modum modestia, quæ medium seruat in delectationibus aliorum sensuum, & eutrapelia quæ medium seruat in delectationibus ludorum, reducuntur ad temperantiam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd perfectio alicuius virtutis potest attendi dupliciter, vel quantum ad id quod est proprium sibi, vel quantum ad id quod est proprium superioris virtutis, quæ imperat actum eius. dico igitur, quod perfectio obedientiæ ex diminutione debiti, non est quantum ad propriam rationem obedientiæ: sed quantum ad propriam rationem charitatis, quæ imperat actum eius, sicut & actus aliarum virtutum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd obedientia non est idem quod iustitia legalis. Iustitia enim legalis respicit præceptum legis & actus virtutum, qui lege ordinantur, secundum quod
Cap. 1. sunt ad alterum, sicut Philosophus in quinto Ethicorum dicit, idest secundum, quòd ad bonum ciuitatis quæ legibus regitur, actus virtutum lege præceptarum ordinantur: sed obedientia respicit præceptum solummodo, secundum quòd habet rationem debiti ex ordine sui ad superiorem: vnde non oportet, quòd sit generalis virtus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd vna virtus potest ex alia dupliciter oriri. vel per modum causæ finalis, & hoc modo virtus ex alia dicitur oriri, quando actus eius ad bonum alterius virtutis ordinatur, & per hunc modum charitas, cuius obiectum est finis vltimus, omnium virtutum mater dicitur. alio modo, se- A cundum quòd ex actibus vnius virtutis, vel causatur alia virtus, vel conseruatur, & obedientia hoc modo virtutum mater dicitur, quia ad hoc præcepta superiorum ordinantur, vt ad virtutes inducant, præcipiendo ipsos actus virtutum, qui virtutes politicas causant consuetudinem inducentes: sed ad virtutes infusas disponunt: nec dico actum virtutis tantum, qui est a virtute, sed eum etiã, qui est ad virtutem, vel sicut disponens, vel sicut causans, sicut aliquis in peccato mortali existens, actum obedientiæ habere potest, quàmuis obedientia, & alijs virtutibus careat.

his authoritatibus aliisq; plurimis euidenter ostenditur, quod non est potestas boni vel mali, cuicumque a Deo æquo, & si te lateat æquitas.

b An aliquando resistendum sit potestati.

Hic oritur quæstio non transilienda silentio. Dictum est enim supra, quòd potestas peccandi, nocendique, non est homini, vel diabolo nisi a Deo. Apostolus autem dicit, quòd qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Cum ergo diabolo sit potestas mali Dei or- B dinatione, eius potestati non esse resistendum videtur. Sed sciendum est, Apostolum, ibi loqui de seculari potestate, s. rege & principe & huiusmodi,

ARTICVLVS II.

b Vtrum Christiani teneantur obedire potestatibus sæcularibus, & maxime tyrannis.

C AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christiani non teneantur sæcularibus potestatibus obedire, & 2. 2. q. 104. art. 6. præcipue tyrannis. Matth. 17. dicitur. Ergo liberi sunt filij. Si enim in quolibet regno, filij illius regis, qui regno illi præfertur liberi sunt, tunc filij regis, cui omnia regna subduntur in quolibet regno liberi esse debent: sed Christiani effecti sunt filij Dei. Roman. 8. Ipse enim spiritus testimonium reddit &c. ergo vbique sunt liberi: & ita sæcularibus potestatibus obedire non tenentur.

¶ 2 Præterea. Seruitus pro peccato inducta est, vt supra dictum est: sed per baptismum homines a peccato mundantur. Dis. 44. q. 1. art. 1. ergo a seruitute liberantur, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præterea. Maius vinculum absoluit a minori, sicut lex noua ab obseruantia legis veteris: sed in baptismo homo obligatur Deo, quæ obligatio est maius vinculum, quàm id quo homo obligatur homini per seruitutem. ergo per baptismum a seruitute absoluitur.

D ¶ 4 Præterea. Quilibet potest licite resumere, cum facultas adest, quod sibi iniuste ablatum est: sed multi sæculares principes, tyrannice terrarum dominia inuaserunt. ergo cum facultas rebellandi illis conceditur, non tenentur illis obedire.

¶ 5 Præterea. Nullus tenetur ei obedire quem licite: immo laudabiliter potest interficere: sed Tullius in libro de officiis, saluat eos, qui Iulium Cæsarem interfecerunt, quàmuis amicum & familiarem, qui quasi tyrannus iura imperij vsurpauerat. ergo talibus nullus tenetur obedire.

SED CONTRA. Primæ Petri. 2. Serui subditi estote dominis vestris &c.

¶ Præterea. Roman. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi &c. sed non est licitum Dei ordinationi resistere. ergo nec sæculari potestati resistere licet.

RESPONSIO. Dicendum, quòd sicut dictum est, obe- E dientia respicit in præcepto, quod seruat debitum obseruandi. hoc autem debitum creatur ex ordinatione prælationis, quæ virtutem coactiuam habet, non tantum temporaliter: sed etiam spiritualiter propter conscientiam, vt Apostolus dicit Roman. 13. secundum quòd ordo prælationis a Deo descendit. vt Apostolus ibidem innuit. Et ideo secundum hoc, quòd a Deo est, obedire talibus Christianus tenetur. non autem secundum quòd a Deo prælatio non est. Dictum est autem, quòd prælatio potest a Deo non esse dupliciter. vel quantum ad modum acquirendi prælationem. vel quantum ad vsum prælationis. Quantum ad primum contingit dupliciter. aut propter defectum personæ, quia indignus est. aut propter defectum in ipso modo acquirendi, quia scilicet per violentiam, vel per symoniam, vel aliquo illicito modo acquirit. ex primo defectu, non impeditur, quin ius prælationis ei acquiratur, & quoniam prælatio, secundum suam formam, semper a Deo est, quòd debitum obedientiæ creat: ideo talibus

prælatis, quàmuis indignis obedire tenentur subditi. sed secundus defectus, impedit ius prælationis: qui enim per violentiam dominium surripit, non efficitur vere prælatus vel dominus: & ideo cum facultas adest, potest aliquis tale dominium repellere: nisi forte postmodum dominus verus effectus sit, vel per consensum subditorum, vel per authoritatem superioris. Abusus autem prælationis, potest esse dupliciter. vel ea eo, quòd est præceptum a prælato, contrarium eius ad quod prælatio ordinata est, vt si præcipiat actum peccati contrarium virtuti, ad quam inducendam, & G conseruandam prælatio ordinatur, & tunc aliquis prælato, non solum non tenetur obedire: sed etiam tenetur non obedire, sicut & sancti martyres mortem passi sunt, ne impijs iussis tyrannorum obedirent, vel quia cogunt ad hoc, quòd ordo prælationis non se extendit, vt si dominus exigat tributa, quę seruus non tenetur dare, vel aliquid huiusmodi, & tunc subditus non tenetur obedire, nec etiam tenetur non obedire.

quibus non est resistendum in iis, quæ iubet eis Deus exhiberi, scilicet in tributis & huiusmodi. *b*. Si vero princeps aliquis vel diabolus iusserit aliquid, vel suaserit contra Deum, tunc resistendum est. Vnde Augustinus determinans, quando resistendum sit potestati in libro de natura boni ait. Si illud iubeat potestas, quod non debes facere, hic sane contemne potestatem, timendo potestatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte, si quid iusse-

¶ Ad primum. ergo dicendum, quòd illa prælatio quę ad vtilitatem subditorum ordinatur, libertatem subditorum non tollit: & ideo est inconueniens, quòd tali prælationi subiaceant, qui per spiritumsanctum filij Dei effecti sunt. Vel dicendum, quòd Christus loquitur de se, & suis discipulis, qui nec seruilis conditionis erant, nec res temporales habebant, quibus suis dominis obligarentur ad tributa soluenda: & ideo non sequitur, quòd omnis Christianus, huiusmodi libertatis sit particeps: sed solum illi, qui sequuntur apostolicam vitam, H nihil in hoc mundo possidentes, & a conditione seruili immunes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd baptismus non delet statim omnes pœnalitates ex peccato primi parentis consequentes, sicut necessitatem moriendi, & cæcitatem vel aliquid huiusmodi: sed regenerat in spem viuam illius vitæ, in qua omnia ista tollentur, & sic non oportet, vt aliquis statim baptizatus a seruili conditione liberetur, quàmuis illa sit pœna peccati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd maius vinculum non absoluit a minori: nisi quando non compatitur se cum illo: sicut vmbra & veritas simul esse non possunt, propter quod veniente veritate euangelij, vmbra veteris legis cessauit: sed vinculum quo in baptismo quis ligatur, compatitur vinculum seruitutis: & ideo non absoluit ab illo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd qui per violentiam prælationem accipiunt, non sunt veri prælati: vnde nec eis obedire I tenentur subditi: nisi sicut dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Tullius loquitur in casu illo, quando aliquis dominium sibi per violentiam surripit nolentibus subditis, vel etiam ad consensum coactis, & quando non est recursus ad superiorem, per quē iudicium de inuasore possit fieri: tunc enim qui ad liberationem patriæ, tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.

ARTICVLVS III.

c Vtrum religiosi professi teneantur obedire prælatis suis in omnibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd obedientiam professi simpliciter teneantur obedire prælatis suis. Colossen 3. Filij obedite parentibus per omnia: sed magis tenetur obedire, quis patri spirituali quàm carnali. ergo spirituales filij præcipue obedientiam professi, patribus spiritualibus in omnibus obedire tenentur.

¶ 2 Præterea. Beatus Benedictus, dicit in regula, quòd si prælatus etiam impossibile præcipiat, tentandum impossibile tamen est: sed multo magis tenetur quis ad obediendum in possibilibus quam in impossibilibus. ergo in omnibus possibilibus simpliciter obedientiam professus obedire tenetur prælato.

¶ 3 Præterea. Religio quælibet principaliter tria vota substantialia habet, scilicet castitatis, paupertatis, & obedientiæ: sed castitatem tenetur omnibus modis seruare, & similiter paupertatem, vt nihil proprium habeat. ergo & obedientiam sic tenetur seruare, vt in omnibus simpliciter obediat.

¶ 4 Præterea. Inferiori non relinquitur iudicium de superiori: sed si subditus haberet discernere in quo obediret, & in quo non, relinqueretur sibi iudicium de præcepto superioris. ergo subditus tenetur in omnibus simpliciter obedire.

¶ 5 Præter. Quilibet Christianus tenetur prelatis spiritualibus obedire. si ergo profitentes obedientiam non tenerentur, simpliciter in omnibus obedire, in nullo differrent profitentes obedientiam a non profitentibus, & sic talis professio superuacua esset. ergo cum non sit superuacua, tenentur in omnibus obedire.

SED CONTRA. Bernard. dicit in libro de dispensatione & præcepto. nihil me prohibeat horum quæ promisi, nihil plus exigat quàm promisi: sed non promittuntur, nisi illa quæ sunt in regula. ergo non tenetur subditus in alijs obedire, nisi quæ ad regulam pertinent. Circa prin.

¶ Præterea. Nullus tenetur ad aliquid, ad quod cęteri non tenentur: nisi secundum quòd ad illud ex voto se obligat speciali: sed profitentes non vouent obedire in omnibus: sed solum obedire secundum regulam talem vel talem. ergo non tenetur in omnibus obedire, & hæc etiam ratio accipitur ex verbis Bernard. in eodem libro, dicentis de hoc. Non parum prælati præscribitur voluntati, quòd his qui profitentur spondet obedientiam: non tamen obedientiam omnimodam: sed determinate secundum regulam, nec aliam quàm sancti Benedicti. Et post subdit Præfixam prælatus sibi ea regula sciat mensuram, & sic sua demum imperia moderari, circa id solum quod rectum esse constiterit, nec quodlibet rectum: sed hoc tantum quod prædictus pater constituit.

RESPONDEO. Dicendum, quòd est triplex obedientia scilicet indiscreta, imperfecta discreta tamen, & perfecta. Indiscreta obedientia, quæ nec obedientia dici debet, est quando aliquis obedit in illis, quę diuinæ legis regulę contrariantur, quam debet inuiolabiliter obseruare, vel etiam in illis, quę contrariantur regulæ, quam professus est in his duntaxat, quę dispensationi prælati non subduntur, & ad hanc obedientiam nullus tenetur, immo quilibet tenetur eam non habere. Imperfecta autem obedientia: sed sufficiens ad salutem obedientiam profitentibus est illa, qua aliquis obedit in his, quæ seruare promisit, & non alijs. vnde B. Benedictus dicit. Cęterum subditus huiusmodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur nouerit imperfectam, & ad hanc obedientiam profitentes obedientiam ex necessitate coguntur. Obedientia vero perfecta est, secundum quam subditus simpliciter obedit in omnibus, quę non sunt contraria legi diuinæ vel regulæ, quam professus est. vnde ibidem B. Benedictus dicit. Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, non continetur professionis angustijs, largiori voluntate fertur in latitudine charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis alacrisque animi modum non considerans in infinitum extenditur, & ad hanc obedientiam nullus tenetur debito necessitatis: sed solum ex honestate quadam, sicut tenetur semper æmulari charismata meliora. Quidam tamen aliter dicunt, scilicet, quòd K obedientiam professi, ex necessitate tenentur obedire prælatis suis, non solum in his, quæ ad regulam pertinent, sed in omnibus, quæ regulę non contrariantur, siue sint indifferentia siue de numero bonorum, dummodo non sint altiora, quàm professio proprij ordinis requirit, sed ad æqualia vel faciliora prælatus cogere potest, etiam si secundum præcepta regulæ non sint. Sed prima opinio est longe melior, quia cum debitum obedientiæ ex ordine prælationis causetur, ad illa tantummodo ex obedientiæ voto subditus obligatur, ad quæ prælatio est ordinata. Ad hoc autem prælationes in religionibus ordinantur, vt status religionis secundum instituta regulæ conseruetur: & ideo in his solum, quæ ad regulam pertinent, debitum obedientiæ causatur. Sciendum autem, quòd ad regulam pertinet aliquid dupliciter, vel directe, vel indirecte. Directe sicut ea, quæ in statutis regulæ continentur, vt non comedere carnes, tenere silentium, & huiusmodi. In Reg.

Indirecte

Indirecte, sicut ea quæ pertinent ad mutua obsequia, sine quibus status religionis seruari non posset, vel etiam quæ pertinét ad pœnam transgressionum: & si de eis nulla specialis mentio in regula fiat.

rit procurator, nunquid faciendum est si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat: & aliud iubeat imperator: nunquid dubitatur illo cōtempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator: aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum est Deo. Potestati ergo hominis, vel diaboli tunc resistamus, cum aliquid contra Deum suggesserit, in quo Dei ordinationi non resistimus, sed obtemperamus. Sic enim præcepit Deus, vt in malis nulli potestati obediamus.

Iam nunc his intelligendis, atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati mysterium pertinent: integra mentis consideratione intēdamus, vt de ineffabilibus, vel modicū aliquid fari Deo reuelante valeamus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præceptum Apostoli intelligitur non de omnibus absolute; sed de oībus, q̇ ad prælationem patria ad filium pertinent, quia in quibusdam, vt Phylosophus dicit in Nono Ethico. Cap. 2. Magis est obediendum patri, in quibusdam magis duci exercitus, q̄ patri, & in quibusdā magis medico: & sic d alijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Beatus Benedictus loquitur de obedientia perfecta, quam omnes obedientiam profitentes ex honestate æmulari debent: non tamen obligantur ex necessitate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd castitas est virtus habens determinatam materiam, & determinatum actum. Similiter & paupertas. obedientia vero habet generalem materiam, vt dictum est. & ideo si aliquis obedientiam absolute voueret in omnibus, esset confusio religionum, quia idem teneretur seruare vnus quod alter: & ideo votum obedientiæ determinatur secundum certam regulam. non est autem simile de alijs duobus votis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quàmuis subditus non habeat iudicare de præcepto prælati: habet tamen iudicare de actu proprio in his duntaxat, in quibus prælato ex ordine prælationis subditus non est: & ideo nō oportet, q̄ in omnibus obediat: immo necesse est, quòd in quibusdam non obediat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illi qui obedientiam non profitentur, non tenentur in omnibus obedire spiritualibus prælatis, nisi in illis, quæ pertinent ad regulam quam in baptismo professi sunt, vt scilicet abrenuntiantes Sathanæ, & omnibus pompis eius, & christianam vitam agere profitentes, induant nouum hominem, qui secundum Deum creatus est.

APOSTILLAE TEXTVS.

POST prædicta de consideratione, &c. } Ratio ordinis est, quia potentia per actum cognoscitur. vnde prius de actu peccati determinandum fuit: quàm de potentia peccandi: quàmuis potentia actu naturaliter sit prior. { Vtrum potentia peccandi, &c. } Videtur debuisse dicere potentiæ peccandi pluraliter, quia actibus plurium potentiarum peccare contingit. Sed dicendum, quòd nulla potentia habet, quòd eliciat actum peccati, nisi inquantum est voluntas, vel a voluntate mota: & ideo vna potentia est secundum quam primo peccatum inest, scilicet voluntas, vel liberum arbitrium. { Mala voluntas non a Deo, &c. } Hoc verum est si sumatur voluntas pro actu voluntatis. non autem si sumatur pro potentia, quæ est principium actus: & ideo similitudo nulla est per quam a simili de potentia concludere volunt. { Sed pluribus sanctorū test. &c. } Videtur, q̄ probatio Magistri nihil valeat: quia auctoritates sequentes non loquuntur de potentia peccādi: sed de potestate prælationis. Sed dicendum quòd in potestate prælationis: quæ habitualis potentia est: includitur etiam habitualis potestas peccandi, quia propter potestatem prælationis multa peccata prælati facere possunt, quæ nō possent si prælati non essent. { Per me reges, &c. }. Quæ sit differentia inter regem, & tyrannum ex dictis in tertio articulo primæ quæstionis apparet. { Sed sciendū est Apost. ibi loqui, &c. } Videt q̄ solutio Magistri sit insufficiens, quia superius ostendit etiam potestatem nocendi quā diabolus habet a Deo esse: & ita videtur, quòd si potestati est obediendum, quia potestas a Deo, quòd etiam diabolo sit obediendum. Sed dicendum, quòd proculdubio auctoritas Apostoli tantum de potestate prælationis intelligitur: cuiusmodi potestatem supra homines diabolus non habet, nisi inquantum cum eo quasi fœdus ineunt, consentientes ei per peccatum sunt serui eius effecti: sed hoc pactum illicitum est: & ideo ex hoc non acquiritur debitum obediendi: sed pactum frangendum est. Esa. 28. Pactum vestrum cum inferno non stabit. vnde non oportet, vt omni potestati, quæ a Deo sit obediatur: sed ei tantum, quæ a Deo est ad hoc instituta, vt sibi debita obedientia impendatur: cuiusmodi est sola prælationis potestas. (Contemne potestatem timendum, &c.) Ex hoc videtur, quòd sit magis obediendum maiori potestati, quàm minori: sed hoc videtur esse falsum, quia in quibusdam magis obeditur vni, quam alteri: & in quibusdam minus: sicut in quibusdā plus patri, q̄ duci exercitus, & in quibusdam plus duci exercitus, quàm patri, vt in Nono Ethicorum dicitur. ergo sequetur, quòd idem eodem sit maior, & minor. Cap. 2.

¶ Præt. Archiepiscopi potestas est maior, quàm potestas episcopi: sed in quibusdam plus tenentur obedire subditi suis episcopis quàm Archiepiscopis. ergo non semper maiori potestati est obediendum magis.

¶ Præt. Abbates monasteriorum subduntur Episcopis, nisi sint exempti. ergo potestas Episcopi est maior, quàm potestas Abbatis: sed monachus tenetur plus obedire Abbati, quàm Episcopo. ergo non semper maiori potestati obediendum est magis.

¶ Præt. Potestas spiritualis est altior, quàm secularis. si ergo maiori potestati magis est obediendum: prælatus spiritualis semper absoluere posset a præcepto potestatis sæcularis: quod est falsum.

¶ Respondeo dicendum, quòd potestas superior & inferior dupliciter possunt se habere, aut ita, quòd inferior potestas ex toto oriatur a superiori: & tunc tota virtus inferioris fundatur supra virtutem superioris: & tunc simpliciter, & in omnibus est magis obediendum potestati superiori, quàm inferiori: sicut etiam in naturalibus causa prima plus influit supra causatum causæ secundæ, quam etiam ipsa causa secunda, vt in libro de causis dicitur. & sicut se habet potestas Dei ad omnem potestatem creatam; sic etiam se habet potestas imperatoris ad potestatem proconsulis, sic etiam se habet potestas Papæ ad omnem spiritualem potestatem in Ecclesia, quia ab ipso Papa gradus dignitatum diuersi in Ecclesia, & disponuntur, & ordinantur. vnde eius potestas est quoddam Ecclesiæ fundamentum, vt patet Matth. 16. Et ideo in omnibus magis tenemur obedire Papæ, quàm Episcopis, vel Archiepiscopis, vel Monachus Abbati absque vlla distinctione: potest iterum potestas superior & inferior; ita se habere, quòd ambe oriantur ex vna quadam suprema potestate, quæ vnam alteri subdit secundum quòd vult: & tunc vna non est superior altera, nisi in his quibus vna supponitur alii a suprema potestate, & in illis tantum est magis obediendum superiori, quàm inferiori: & hoc modo se habent potestates, & Episcopi Archiepiscopi descendentes a Papæ potestate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est inconueniens patrem esse superiorem in rebus familiaribus, & ducem in rebus bellicis, sed ei qui in omnibus superior est, scilicet Deo simpliciter est magis obediendum, & ei qui vices Dei gerit plenarie.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in illis, in quibus magis obediendum est Episcopo, quàm Archiepiscopo: Archiepiscopus non est superior Episcopo: sed tantum in casibus determinatis a iure, in quibus ab Episcopo recurritur ad Archiepiscopum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Monachus magis tenetur obedire Abbati, quàm Episcopo in illis, quæ ad statuta regulæ pertinent. In his autem quæ ad disciplinam Ecclesiasticam pertinent, magis tenetur Episcopo, quia in his Abbas est Episcopo suppositus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd potestas spiritualis, & secularis vtraque deducitur a potestate diuina: & ideo intantum secularis potestas est sub spirituali, inquantum est ei a Deo supposita, scilicet in his, quæ ad salutem animæ pertinent. & ideo in his

in his magis est obediendum potestati spirituali, quàm sæculari. in his autem quæ ad bonum ciuile pertinent, est magis obediendum potestati sæculari, quàm spirituali, secundum illud Matth. 22. Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c. Nisi forte potestati spirituali etiam sæcularis potestas coniungatur: sicut in Papa, qui vtriusque potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis & sæcularis, hoc illo disponente, qui est sacerdos, & rex in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Rex regum, & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnũ non corrumpetur in sęcula sæculorum. Amen.

Scripti Diui Thomæ Aquinatis in Secundum librum Sententiarum Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes sunt Quaterniones, præter T, qui est Duernio.

ROMAE

Apud hæredes Antonij Bladi, & Ioannem Osmarinum Liliotum socios

M D L X X